ועוד אמרתם בשירכם המשוקר אשר הוא כמו שלג קר (תפוי תלמיד דוכס, 33). ואמרתם על פי העז הקר בשיר הגנוב ומקורקר (סס, 38). — ואמר המשורר: ואבוא אל בית צר מלא יגון וחרון, ורחבו אמתים וחצי כמו הארון, וקיריו מקורקרים וצועקים בשברון (כ"י חריזי, תחכמוני יד).

*קַרְקֹרֶת [1]), ס"נ, — כמו קרקעית, תחתית של כלים [2]): הדקין שבכלי חרם וקרקרותיהן[3]) ודפנותיהן יושבין שלא מסומכין וכו' (ר' ישמעאל, כלים ג ג). הסכין הגלילי' והחביונות שיעור קרקרותיהן[4]) כל שהן ואין להם דפנות (ריב"ז, שם שם). סבכה שהתחיל בה מפיה טהורה עד שיגמור את קורקורתה[5]), התחיל בה מקורקורתה טהורה עד שיגמור את פיה (שם כח י). חבית שהיא יושבת על שוליה באויר וכזית מן המת נתון תחתיה או בתוכה כנגד קורקורתה[6]) טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (אהל' ט טז). הסכין (ו)הגלילין והאובינות שביהודה יש להן קרקרנות[7]) ואין להן דפנות (תוספת' כלים ב"ק ג ג). כזית מן המת נתון תחת דופנה (של החבית) ומקצתו נתון תחת קורקרתה כל שכנגד הטומאה בין מלמעלה בין מלמטה טמאה וכו', שני חצאי זיתים אחד נתון תחת דופנה ואחד נתון תחת קורקורתה וכו', היה זה שנתון תחת (דופנה) משיך כנגד קורקורתה כאילו כולו כנגד קורקורתה וכו' (שם אהיל' י ט).

*קִרְקֹשׁ [1]), ס"ז, — פעמון מְקַרְקֵשׁ של תינוק, Glöckchen ; clochette ; little bell: אין מקרקשין לא את הזוג לא את הקרקש לתינוק בשבת (תוספת' שבת יג יז). מטלטלין וכו' ואת הפנקס ואת הקרקש ואת המראה לכסות בהן את הכלים (ירוש' שם ו ח).

*קִרְקֵשׁ [2]), פיו"ע, — קִרְקֵשׁ את הזוג, קרקש בקרנים, נענע והשמיע קול קִרְקוּשׁ: אין מקרקשין לא את הזוג ולא את הקרקש לתינוק בשבת (תוספת' שבת יג יז). הקב"ה מכנים בה (באילה) רוח תזזית והיא מקרקשת[3]) בקרניה וחיה שומעת ובורחת (ר' יודן, מד"ר בראש' יג). — ובסהמ"א: דשמע קול טבלא שמקרקשין בזוג סימן שיתקבצו לחופה (רגמ"ה, ב"ב קמה:). מפתיהו ומקרקש לו אגוזים (רש"י, יומא פד:, ד"ה משבש ליה).

— התפ', *הִתְקַרְקֵשׁ, נתקרקש, — התנענע והתנדנד: נתמזמז, פי' נתנדנד ונתקרקש ואינו מוליד (ערוך ערך מז).

---

1) [עי' קַרְקַע, הערות, ובהערות לקמן.]

2) [אלה דברי פרוש הגאוי (כלים ג ג): תחתית הכלים שהוא למעלה מן השולים שמו קרקרת.]

3) [כנסחת רגמ"ח (חולי כד:) קרקעותיהן.]

4) [בנקוד הבבלי: קָרקְרוֹתֵיהֶם (פורת, לשון חכמים, 127).]

5) [נ"א קרקורתה, קרקרתה (דרנבורג), קורקרותיה (ערוך).]

6) [ס"א קורקורותה, קורקרתה; בהוצ' דרנבורג ובערוך: קרקרתה; ובתוספת' (אהיל' י ט): קורקורתיה, ועי' בצורות הכתיב בדגמאות המובאות.]

7) [הגר"א מתקן: קרקרות.]

---

1) [ברש"י זכרי יד י) מובא בשם תוספת' סוטי' (יא יד): וגבע רמון טרשין וקרקשין, אולם בכל נסחאות התוספת' שלפנינו קסקסים, עי' קַשְׂקַשׂ, קַשְׂקֶשֶׂת.]

2) [גם בארמ' שבתו"מ: מקרקש ליה זוגי (כתוב' סו.) ושם גם על המשקה שבכלי (ע"ז ס.), ועי' קִשְׁקֵשׁ, בִּרְבֵּשׁ, פִּשְׁפֵּשׁ, כחקוי קול הדברים בקרקושם. ומזה קִרְקָשׁ, בארמ' קרקשתא, ברבשתא וכדו'.]

3) [כך גם בערוך (ערך הר), אולם כאן במד"ר נ"א מקשקשת, עי' הערות תיאודור.]

תם כרך שנים עשר (י"ב)

מקרקרין (בו) שביעי שמיני תשיעי עד שפנה היום (תוספת' תעני' ד י, וכעין זה סדר עולם רבה כז, ערכי' יא :, ירוש' תעני' ד ט). אתא ירמ' ואמר, עכו"ם מְקַרְקְרִין[1]) בְהיכלו, איה נוראותיו (יומ"ל, יומא סט :). ואבימלך הלך אליו מגרר, מגורר, מלמד שנכנסו ליסטים לתוך ביתו והיו מקרקרים בו כל הלילה (מד"ר בראשי' סד). וילך וישב לבן למקומו, לסורו (נ"א לדיוויו), מלמד שנכנסו ליסטי' בתוך ביתו והיו מקרקרין[2]) בו כל הלילה (שם שם עד). —ובסהמ"א: הט להם מים בספל וקעקע, קרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולים וכו' (רש"י, קדוש' לא.). וכן שועל או נמייה שנכנס לבין העיפות והוא שותק והן מקרקרין[3]) חוששין שמא דרס (רמב"ם, שחיטה ה יא). ששלשה ימים היו מצרים באפילה וישראל מקרקרין בבתיהם ולא נחשד אחד מהן אפילו על הצנורה (מדה"ג שמות יב לו, הופמן, 113). ונכנסו השונאים בחופתנו בבית מקדשינו וקירקרו והמו (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 260). ותמלאינה בטנם צפרדעים ותקרקרנה במעיהם כאשר תקרקרנה בהיותם ביאוריהם (ספר הישר, שמות). — ואמר המשורר: תקרקר באזני כצפרדע, ואין בך יודע (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר יא, סח :).

ב. *קִרְקֵר[4]), פ"י,—הָרַס ונתץ: מקרקר קיר ושוע אל ההר, שהיו מקרקרים קירות בתיהם (ועושים אותם מגינים[5])) ומעמידים אותן על שועיהם וכו' וקיר ערה מגן, שהיו מקרקרים קירות בתיהם ועושים אותם מגינים (מד"ר איכ' פתיח', רבי יוחנן פתח).—ובמשמי חפש ובדק[6]): אשר עולל לי, מה חבוצר הזה מאחרי שלקח מן הגפן רוב האשכלות חוזר ומקרקר עוד ומעולל שאר האשכלות (מדרש תדשא, אפשטין, כ). — ובסהמ"א: פרצו אוילים גדריה,

1) [בעין יעקב: מרקדין, וכן בכ"י מינכן, ועי' ד"ס.]
2) [נ"א, מקרטעים. ובשכל טוב: ומדקדקין.]
3) [ע"פ חולי' נג..]
4) [ע"פ הבנה זו בכתובים, עי' קִרְקַר, א. קִרְקֵר, הערות.]
5) [כפי הנראה הכפלה בטעות מן ההמשך.]
6) [ע"פ הבנה זו בכתוב, עי' ת"י המובא בהערה לא. קִרְקֵר. אך כאמור שם אפשר שהיתה גרסת ת"י בכתוב: דקרק.]

והורידו לארץ שעריה, וקרקרו קירותיה, וערו יסודותיה וכו' (כ"י א"ס, הרקמה, הקדמת המתרגם, I). ועיר אלהים נבוכה, כל אזנים תחרשנה מאנקת מתי רעב, המולות קרדומות ומהלומות כשיל וכילפות אשר יניפו מקרקרי קיר ונותצי הבתים לבצר החומה (מסו, אהבת ציון בכה, 182). —ואמר הפיטן: חשב חורשי לקרקר יקרים ומר יבכיון מכתי סוקרים חדשים לבקרים (ר"א קליר, איכה אספתו, קינ' ת"ב). קיר טוחיו או אקרקר, צמרתו מבין הדסיי אעקר (רסע"ג, אתא מרבבות, סדר לעצרת, סדור רסע"ג, שלג). קיר מגן ערה וקרקר ההרה (ברוך בן שמואל ממינץ, אלבעותי, שם) — ואמר המשורר: והרס בנינים, כמו הארמונים, ושבר ציונים, והפיל תמרורים, וקרקר נון קטן, וכרת נון יצען, והסיר נון סאן, וכלם לא סרים (דונש, דעה לבי, תשו' דונש על מנחם, 3). ויו"ד יבש קרקר וגם יו"ד מן יקר, והם מהעיקר כווי"ם מומרים (יהודי בן ששת, אתני הרפת, תשו' תלמיד דונש, 14). ולכרנו מדינותם וארצם וקרקרנו בנקם קיר וטירה (ר"ש הנגיד, אלוה עוז, בכודי, 136). יקרת (תתרף) ראש בקרח הנורא ויקרקר קירות לב בקרח (ראב"ע, אל אחד, כתגא א, 110). כל משכבך שושנים נתפזרו, תילע ורמה בשרך יקרקרו (יחיאל, ישנתי בחדרי, כספת ד לס' מעשועים, דודזון, CXXI). ינועו אמות הספים רוח קמעא מקרקרת קירות הבית (קלונימוס בר קלונימוס, אבן בחן, ויניציה, עג :). ההורסים קיר האמון עד היסוד, חמה לקרקר ואני קובע (עמנואל, מחב' א, 4). כי האשה וכו' היא חוצבת רהב חוללת התנים ומקרקרת קירות, הורסת בנינים (שם, 13). וכוכבא דשביט יקרקר כשרביט[1]) התולין ויביט תנודות רקיעים (שלמה בונאפיד, תנו קול, דברי הנמים, פו). שוא ירים צפרניו יגהם יריע, שוא יתרק שניו ונבו יניע ויקרקר עורו גם יספוק על על ירך (יל"ג, משלי יהודה כג, שירי יל"ג ג, 45).

— פע', *קִרְקַר, בינ' מְקֻרְקָר, — הרוס: אמרתם בשירכם המשוקר והגנוב ומקורקר על פי הקר[2]) וכו'

1) ע"ם הכתיב בבמדבי' כד יז, עי' קַרְקַר.]
2) [יסוד הדברים בחרוז המובא שם עמ' 14 ועמ' 38: ויו"ד יבש קרקר וגם יו"ד מן יקר, ע"ב. כך כל שירו מקורקר הוא, ואף הוא בן קפרון (הָעִז) אינו יקר, אלא קר בלבד.]

הג' שארצו נתקשה ונקפא להם כאמרו הלכו ביבשה ולא נשאר בקרקעיתו שום חומר וטיט כבשאר נהרות (פרוש המשנ' לרמב"ם, אב' ה ז). גן עדן קודם שנברא העולם נברא הוא וכל תקוניו וכו' וקרקעיתו אשר מתחת וכו' (סדר גן עדן נסחה ב, ביהמ"ד ילינק ג, 132). שכל אחד ואחד מישראל דומה לקורה שבקרקעית הספינה (ס' המעשיות, גסטר, 91). וחושך על פני תהום, קרקעית הים (ר' עמנואל מרומא, פי' התורה, Archiv Merx, 374). שתי גינות זו אצל זו וקרקעית האחת גבוה משל חבירתה וכו' (טוש"ע סכנים קקז). — ואמר הפיטן: מורדים זבול ומצפוניו נבעו ומסמרות נעלימו בקרקעיתו קבעו (ר"א קליר, איכה את, קינ' ה"ב).

קַרְקֶפֶת [1], ש"נ, — קובע המכסה את גלגלת ראשו של האדם: קרקפתאות של ברזל הנקראין בלעז אילמי שמכסים בשלמות כל הראש והפנים (שלטי הגבורים מג).

קַרְקַר, — מלה מספקה: דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וְקַרְקַר [2] כל בני שת (במד' כד יז).

[1]) [ע"פ קרקף, קרקפתא, גלגלת בארמי שבתו"מ ובסור', ועי' קָרְקֹף, הערה.

פרנקל, Fremdw. עמ' 164, וכן לו אצל קרוים Lehnw. II, 571, רואים כנגזרת ממלה זו, ובמשמ' של קרקפת וגלגלת, אף קרקפלין (תוספת' חול' ח טז, בבלי שם קכג.: אין לך לגיון שאין בו (כמה) קרקפלין), שבאלו השפע בצורתו מן היונ' κεφαλή, ראש, אך אין משמ' זו מתאימה במקום, וכנראה לפנינו שבוש מיונ' προφυλάκιον, πρόφύλαξ, משמר, איש משמר. רק בבבלי ע"ז יא: בא קרקיפלו במשמ' גלגלת: ומניחין לו בראשו קרקיפלו של רבי ישמעאל, אך באגדות התלמוד קרפילו (עי' ד"ס) ומ"ס היא במקום קיפלי (κεφαλή), ראש, גלגלת ביוני, ונשתבשה המלה על פי קרקפתא בארמי.]

[2]) [על פי ההקבלה אל פאתי והשומרוני על פי הכתוב בירמ' מח מה (שאינו אלא עבוד של אותו ענין) ותאכל פאתי מואב וקדקד כל בני שאון, כך, וקדקד, בודאי הכונה גם כאן. אך לפי הנסחה שלפנינו הבינוהו הקדמונים כפעל, השבעים προνομεύσει (יבז, ישדד), סומכוס ἐξερευνήσει (יחקר, ירגל), וולג' vastabit (יחריב); ת"א: וישלוט בכל בני אנשא,

א. קִרְקֵר, פיו"ע, מְקַרְקֵר, קרא והריע, קרא קרא [1]: כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לאדני יי' צבאות בגי חזיון מְקַרְקַר קר ושוע אל ההר (ישע' כב ה). — ובתו"מ במשמ' קרקרה התרנגלת, וכדו' [2]: מקרקר עליהן כתרנגולת שמקרקרת על בניה שנאמר מקרקר קיר ושוע אל ההר (תענ' כט. [3])). באותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת ואומר להם כך אותותיו של אלהיכם וכו' (מד"ר בראשי ט). כאב שאומר בניי בניי וכתרנגולת שמקרקרת על בניה שנאמר כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה וגו' (סדר אליהו רבה כח, מאיר איש שלום, 155). — *וקרקרו האויבים במקדש, הריעו בתרועת שמחה [4]), התהוללו והשתוללו: בשבעה בחודש כיבשו את ההיכל והיו

ת"י וירוקן, רש"י: לשון קורה, כמו אני קרתי, מקבת בור נקרתם, יקרוה עורבי נחל וכו', ראב"ע: כמו מקרקר קיר והטעם הורס הקיר כמו מסעף וכדו'. ועי' א. קִרְקֵר.]

[1]) [ואת משמ' הפעל קרקר בתו"מ בעבר' ובארמ', בעקר כנראה כהכפלה של א. קָרָא, קרא קרא, וכן קרקר בסור' ובערב' [a]). ומשמעות זו, קול קרקור ותרועת מלחמה, היא המתאימה ביותר אף בכתיב, כי כן אפשר להבין אף שֹׁוַע כלשון שַׁוְעָה וזעקה, ויתכן שאין אף קִר כאן אלא לשון קרקור ותרועה, תרועת קִר-קִר, ועי' בערך שֹׁוַע. ואמנם השבעים תרגמו ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, כאלו: מִקַּרְקַר קִר (כנראה כמו דרדק, דקדק, ואולי אף גרסו כך) ושוע גדול ונכבד; ולג': scrutans murum et magnificus, החותר ומחטט בקיר והשוע, ות"י: מבלשין בתיא מקפין מגדליא (גם זה כנראה ע"פ הקריאה דקדק). ורב המפרשים העברים פרשו מקרקר כלשון הריסה, עפ"י קַרְקַר (עי' שם), כדברי רד"ק: מקרקר קיר, הורס הקיר, כמו משרש, עוקר השורש וכו', וכן בשמוש בסהמ"א, עי' ב. קִרְקֵר.]

[2]) [גם בארמ' שבתו"מ: איהו קא מעואי ואינהו קמקרקרן בעיתי קא מבעתי אהדדי (חול' נג.). ובערב' בא קרקר [a]) בעקר לקול היונים.]

[3]) [על פי הערוך, ולפנינו אין אלא: אף בהקב"ה נאמר מקרקר קיר ושוע אל ההר, ועי' ד"ס.]

[4]) [על פי הכתוב (תהל' עד ד): שאגו צורריך בקרב מועדך. וכי בקטע מן הגניזה המובא לקמן בפרוש: וקרקרו והמו.]

[a]) قرقر

כשרים (ידים א ג). —*וקרקעות הכלים, כמו קרקרות הכלים: שולי התחצין ושולי הפתחין וקרקעות[1]) הכלים ודופנותיהן מאחריהן אין מטלאין בהן ואין מקדשין בהן וכו׳ (תוספת׳ כלים ב״ק ז טו).—ובסהמ״א: הדקין שבכלי חרס הן וקרקעותיהן וכו׳ קרקעותיהן אלו השוליים (רגמ״ה, חול׳ כד:); וכל העניינים אשר למדת עד עתה הם במדידת הארצות השטחיות אשר הקרקעות פשוטות וישרות (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ב ה, 78). ואיכא בנוסחאי עתיקי דכתבי חכי, ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע בחצר פלוני וכו׳ ואם אין לו קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל (ספר השטרות לר״י ברצלוני, 43). שאדם המשופע בנכסים ותאב לקנות קרקע גדולה קונה כשהוא מוצאה בהרבה יותר מדמיו (רש״י, ב״ק נח:). טסקא, מס של קרקע (הוא, ב״מ עג:). ואסור לקרות קריאת שמע והוא מוטל ופניו טוחות בקרקע או מושלך על גבו ופניו למעלה (רמב״ם, ק״ש ב ג). מפני שאומרים לו לשמעון, אם אמת אתה טוען שלא מכרת ולא נתת, למה היה זה משתמש שנה אחר שנה בקרקעך (הוא, טוען ונטען יא ג). לא תבנה אתהן גזית, שלא יהוא מגוררות במגירה ולא עשויות במסר, ומאיכן מביאין אותן, מבתולת הקרקע. חופרין עד שמגיעין למקום הניכר שאינו מקום עבודה ובניין ומוציאין ממנו האבנים, או מביאין אותן מן הים הגדול (מדה״ג שמות כ כה, הופמן, 241). מעשה בר׳ חנינה בן דוסא שירד ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי, חלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי, אמ׳ לו, חנינה, התפלל עליו, הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים וחיה, אמ׳ אם הטיח בן זכאי ראשו בקרקע כמה פעמים אין משגיחין עליו[3]) (ספר המעשיות, גסטר, 117). לפי שיאמר עליון לתחתין נטלתי אני עליה כנגד בית שאתה עומד בקרקעך שנטלת כך תעמידני בקרקעי, וקרקע של עליון הוא תקרה (טוהו״מ, שוחפין בקרקע קסד א). לכל יהיה ליהודים אחוזת קרקעות או בתים וכו׳ (דברי הימים של האפיפיור פאוולו רביעי, הרבינ׳ ב, 345). מעשה שהיה מלפנים שיעקב נפטר וכו׳ והניח בכלל נכסי עזבונו קרקעות דהיינו בתים וחנויות ומערות וכו׳ (שו״ת פרח מטה אהרן א מט, לט). — ואמר הפיטן: ולא תעשה רעות במדת קרקעות ומשקל המעות (רסב״ג, בלל פדי). — ואמר המשורר: והיתומים עדי עשרים שנותם, אפטרופין תמן על קרקעותם (רס״ג, שערי דיני ממונות, קבוצת קונטרסים כג). — ומ״ר *קרקעים, ואמר הפיטן: כרמי חמד וכתי גזית וקרקעים, יסוד מסכיות וחלונות קרועים (רסע״ג, אתא מרננות, סדר לעלרם, סדור רסע״ג, שלג).

*קַרְקָעִית, ש״נ, — השטח התחתון של כלים, ספינה, בנינים וכדומה, Boden; fond; bottom:

מסננין את היין בסודרין וכו׳ א״ר חייא בר אשי אמר רב, ובלבד שלה יגביה מקרקעיתו של כלי טפח (שבת קלט:). מעשה באדם אחד שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה ונמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה וכו׳ (רב יהודה גאון רב, חגי׳ כג.). — ובסהמ״א: ומביט בשפופרת כמה מדת ארכו (של גיא) למטה וכמה עד קרקעיתו (סו״ה הגאו׳ הרכבי טיו, 148). כגון שהיה זה תחור עצמו כגבוה י׳ טפחים ומקרקעית התור ולמטה עשרה טפחים מכוונים וכו׳ (ר״ח, שבת ק:). פי׳ מורשא, כמו חפירה שיש בקרקעית הים (הוא, שם קא:). מפני שכבדו של כלי חוצין, פי׳ ישב בכובד בקרקעית הכלי החיצון ואין טבילה עולה לו (ערוך ערך כבד). נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית ומוקצה ואסור (רש״י, שבת נ.). חלצה בסנדל של עץ ומחופה עור או היתה קרקעיתו עור ולחייו של שיער (רמב״ם, יבום וחליצה ד יט). היתה (מטת המת) שוה, הנוגע בה מטפח הסמוך לקרקעיתה ולמעלה טמא (הוא, טומאת מת ו ח). וכל הבלועין בקרקעיתו של בית הרי הן טמאין (שם כו ו). השרץ שנמצא למטה מנחושתו של תנור שהיא קרקעית התנור מתור (הוא, כלים יג ו). מרחיקין את התנור מן הכותל שלשה טפחים מקרקעיתו (הוא, שכנים ט ד).

---

[1]) [בהוצאת הדפוס: וקרקרות.]

[2]) [בגמרא: וקרקרותיהן, ועי׳ ד״ס.]

[3]) [וכן הנוסח של בעל אגדות התלמוד (עי׳ ד״ס לכלי ברכ׳ לה.). אך בספרים: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו.]

קִרְקוּר, קורקור, — קול קריאת העורב, ובהשאלה לעורבים עצמם: אפיקו לי קורקור[1]) מהכא, כלומר הוציאו עורבים הללו שקורין קורקור (רגמ"ה, ב"ב כג.). קורקור, עורבים שדומים בצעקתן בקורין קורקור (רש"י, שם שם).

קִרְקוּשׁ[2]), ש"ז, —שה"פ מן קִרְקֵשׁ, מעשה המקרקש, המקשקש ומשכשך: כובא חמירא שרי, דאין קרקוש בכלי פתוח, ואע"ג דכי דרי ליה א"א בלא קרקוש מעט, כיון דלא ניחא ליה בקרקושיה דלמא מישתפיך ה"ל כמו שלא בכוונה ומותר, אבל זיקא הוי קרקוש ודומה למשכשך והוי נסך (רש"י, ע"ז ס.; ד"ה כובא). — ובמשמ' פטפוט, ואמר הפיטן: קרקוש תהפוכות מהביעך, קדוש צוה להודיעך, לא תענה ברעך (יהודה בר אברהם ליאונטי, אלהים בסנסילך, יוצ' ב שבועות, ונחז' איטלי' א, קנה.).

קרקע, ממנו *מִקַרְקַע, קַרְקַע, *קַרְקָעִית.

קַרְקַע[3]), ש"ז, בהפסק קַרְקָע, שטח האדמה והיסוד בה, תחתית, Grund, Boden; fond, sol; ground, soil: ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בְּקַרְקַע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים (במד' ה יז). ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים, מִקַּרְקַע הבית עד קירות הספן צפה עץ מבית ויצף את קַרְקַע הבית בצלעות ברושים. ויבן את עשרים אמה מירכותי הבית בצלעות ארזים מן הַקַּרְקַע עד הקירות (מ"א ו יה-יו). ואת קַרְקַע הבית צפה זהב לפנימה ולחיצון (שם שם ל). ואולם הכסא אשר ישפט שם אלם המשפט עשה וספן בארז מֵהַקַּרְקַע עד הַקַּרְקָע (שם ז ז). — וְקַרְקַע הים, תחתית הים: ואם יחבאו בראש הכרמל משם אחפש ולקחתים ואם יסתרו מנגד עיני בְּקַרְקַע הים משם אצוה את הנחש ונשכם (עמו' ט ג). — ואמר בן סירא: עקבת גאים טמטם אלהים וישרשם עד קרקע ארץ (ב"ס גני' י יו). — ובתו"מ סזו"כ, גם במשמ' נכסים שבאדמה, נכס לא נד, בנגוד אל מטלטלים: ר' אליעזר אומר, קרקע בית רובע חיב בפאה וכו' רבי עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה (פאה ג ו). הכותב נכסיו שכיב מרע, שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה (שם שם ו). אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, אם אין לו, מזכה הוא בתוך שדהו כל שהוא (שביע' י ו). כורת דבורים, ר' אליעזר אומר, הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול וכו' (שם שם ז). הקונה שני אילנות בתוך שדה חברו הרי זה לא קנה קרקע וכו' הגדילו לא ישפה והעולה מן הגזע שלו ומן השרשים של בעל הקרקע (ב"ב ה ד). ספק טומאה צפה על פני המים בין בכלים בין בקרקע, ר"ש אומר, בכלים טמא ובקרקע טהור (טהר' ד ח). כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם שנא' השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (ר"א, יבמ' סג.). עתידי' כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע שנא' וירדו מאניותיהם כל תופשי משוט וכו' אל הארץ יעמדו (הוא, שם שם). אין לך אומנות פחותה מן הקרקע שנא' וירדו (הוא, שם שם). קרקע אינה נגזלת (סכה לא:). ראה מים ששוטפין ובאין הרי זה גודר בפניהם, אמר רבא לכל אבידת אחיך, לרבות אבידת קרקע (ב"מ לא.). לעולם ישליש אדם את מעותיו, שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו (ר' יצחק, שם מב.). כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (שמואל, שם שם). לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות (ר' אלעזר, סנה' נח:). —*ודבר מְחֻבָּר לקרקע, תלוש מן הקרקע: הפאה נתנת במחובר לקרקע (פאה ד א). הלוקח מים ומלח ופירות המחוברים לקרקע וכו' לא קנה מעשר (מע"ש א ה). נפלו לה כספים, ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וכו' והמחוברין בקרקע א"ר מאיר שמין אותן

1) [בתו"מ (ב"ב כג.) קורקור הוא שם העורב, הנקרא כך על פי קִרְקוּרוֹ. ועי' קִרֵק, הערה.]

2) [השוה בארמ' קרקושי זוזי (ערכ' כט:) במשמ' השמעת קול בהקשת מטבעות זו בזו. ועי' קִרְקֵשׁ, הערה.]

3) [עקר המלה כנראה בהכפלה קער—קער (עי' ערך קער) כלשון שקיעה וקעירה, ונתקצרה המלה בעברי בצורת קרקע, ובאשו' קַקַּר (השוה קָדְקֹד, באשו' קַקַּד) באותה משמ', ובערב' קַרְקַר a), גם קַרְק b) במשמ' מישור האדמה.]

a) قرقر b) قرق

וכו׳ (כתוב׳ ח ג). אין כותבין (גט) במחובר לקרקע (גיט׳ ב ד). ואלו (פועלים) אוכלין מן התורה, העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו (ב״מ ז ב). כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע (שבועות ו ו). אין מוכרין להן (לעכו״ם) במחובר לקרקע אבל מוכר הוא משיקצץ (ע״ז א ח). — *כבש פניו בקרקע, הסתיר את פניו, הוריד אותם למטה מיראה או מבושה: אמר לו שמעון בן שטח, ינאי המלך, עמוד על רגליך ויעידו בך וכו׳ אמר לו, לא כשתאמר אתה אלא כמו שיאמרו חבריך; נפנה (שמעון) לימינו כבשו (הדינים) פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו כבשו פניהם בקרקע (סנה׳ יט.–:). —*כסה פניו בקרקע, טח פניו בקרקע: האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע וכו׳ תרגמה ר״נ בר יצחק כגון שהיו פניה טוחות בקרקע (ברכ׳ כד.). — *חבט בקרקע: חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח (סכה ד ו). מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו (סנה׳ יט:). ועי׳ חָבַט, 1419. — *קרקע עולם, קרקע שאין לה בעלים: נשברה כדו ברה״ר והוחלק אחד במים וכו׳ חייב וכו׳ א״ר יהודה א״ר, לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל (הוזק) הוא עצמו פטור, קרקע עולם הזיקתהו (ב״ק כח.–:). בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה (שמואל, נדה כז:). — *ובהשאלה: אסתר קרקע עולם היתה[1] (סנה׳ עד:). — *וקרקע בתולה[2], בתולת הקרקע: קרקע בתולה היתה שלא עבדה אדם מעולם (רש״י, ע״ז לב.). ג׳ בתולות הן, בתולת אדם, בתולת שקמה וכו׳ בתולת קרקע כ״ז שלא נעבדה (נדה ח:). איזוהי בתולת קרקע, כל שמעלה רגבים ואין עפרה תיחוח; נמצא בה חרס בידוע שנעבדה, צונמא הרי זו בתולת קרקע (ת״כ, שם שם). — *וקרקע הבית וכדו׳: כל הבא אל האהל וכו׳ לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו (ספרי במדי קכו). מקרקע סוכה את מודד עשרים אמה (ירוש׳ סכה א א). — *וקרקע האילן, מקומו של האִילן בקרקע: קנה אילן וקרקעו מביא וקורא (בכורים א יא). מתניתא כשנפלו לה זתים ולא קרקען, גפנים ולא קרקען, אבל אם נפלו לה זתים וקרקען גפנים וקרקען, לא תקוין (ירוש׳ כתוב׳ ח ז). — *וקרקע המערה: ירד לטבול במערה ונמצא מת צף על פי המערה טמא, נמצא משוקע בקרקע המערה, ירד להקר טהור וכו׳ (נזיר ט ג). — *וקרקע העין: איזה הוא דוק, שצף על גבי העין ולא המשוקע בקרקע העין (תוספת׳ בכורות ד ג). — *וקרקע במשמ׳ מַעֲמַקֵּי האדמה: אמר אסף, מי שעתיד לבנות את ירושלים הוא יעלה את אבי אבא (קרח) מן הקרקע (סדר אליהו רבא כח, מאיר איש שלום, 151). — ומ״ר *קַרְקָעוֹת: אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית (שביע׳ ח ח). אלו דברים שאין להם אונאה, העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות (ב״מ ד ט). הערכין המטלטלין בשלשה (דינים) וכו׳ והקרקעות תשעה וכהן (סנה׳ א ג). טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות, בקרקעות וכפר בכלים פטור, הודה במקצת הקרקעות פטור, במקצת הכלים חייב, שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן (שבוע׳ ו ג). כהנים ולוים אינן מחרימין ד״ר יהודה, ר׳ שמעון אומר, הכהנים אינן מחרימין שהחרמים שלהן, הלוים מחרימין שאין החרמים שלהן, רבי אומר, נראים דברי ר׳ יהודה בקרקעות וכו׳ וד״ר שמעון במטלטלים (ערכי׳ ח ה). הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין אבל לא בקרקעות (תוספת׳ גיט׳ ה ג). המטלטלי׳ יש להם הוניה ואין הוניה לקרקעות (ספרא ויק בהר פרשה ג). אדם קונה שתי קרקעות בשוה פרוטה (ירוש׳ כתוב׳ ה א). לפי שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות (ב״ק קה.). אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים (ב״מ יד:). — *ובמשמ׳ בארות או בורות שבקרקעות: כל כסויי הכלים שיש להם בית אחיזה נטלים בשבת, א״ר יוסי במה דברים אמורים בכסויי הקרקעות, אבל בכסויי הכלים בין כך ובין כך נטלים בשבת (שבת יז ח). המים שנפסלו משתית הבהמה, בכלים, פסולים, ובקרקעות

---

1) [פי׳ אסתר היתה צדקת ולא שמה דעתה לעבירה וכקרקע זו לא זזה ממקומה אלא כאבן שאין לה הופכין (ערוך ערך קרקע).]

2) [רק בשמוש זה בא קרקע בתו״מ כנקבה.]

***קֻרְקְבָן** [1], קורקבן, ש"ז, —קבת העוף עבת הבשר, Vogelmagen; estomac d'oiseau; bird's stomach: ואלו טריפות בעוף וכו' ניקב הקורקבן, ניקבו הדקין וכו' (חול' ג ג). כל עוף הדורס טמא, כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבן נקלף טהור (שם שם ו). קרקבנין היה (הכהן) זורקן על גבי הדשן (אגדת יוסי בן דוסאי, תוספת' זבח' ז י). נפל לאור ונחמרו בני מיעיה פסולה, באילו בני מיעים אמרו, בקרקבנין, בכבד ובלב (שם חול' ג נח). אנשי שוק העליון שבירושלים היו אוכלין את סנונית לבנה מפני שקרקבנה נקלף (שם שם כג). אין שליה פחותה מטפח, רבן שמעון בן גמליאל אמר דומה לקרקבן של תרנגול (שם נדה ד ט). האוכל מנבלת עוף טהור וכו' מן האשכול של ביצים ומן הקורקבנין ובני המעים וכו' טמא (שם זבים ה ט). איזו היא שליה וכו' כל שהוא דומה לדקין של תרנגולין וראשה תפוח בקרקב; [2] וחללה כחצוצרת (רשב"ג, ירוש' נדה ג ד). ניקב הקורקבן וכים שלו קיים כשר (רבי יוחנן, חול' מג.). שליה דומה לקורקבן של תרנגולין שהדקין יוצאין ממנה (רשב"ג, נדה כו.).—ובמשמ' מעי האדם: טחול שוחק קרקבן טוחן [3], קיבה ישנה, אף נעור וכו' (ת"ר, ברכ' סא:). וסגרו דלתים בשוק וגו' אלו נקביו של אדם, בשפל קול הטחנה, בשביל קורקבן שאינו טוחן (שבת קנב.). ריחים בעולם ריחים באדם זה קרקבנו של אדם (אדר"נ לא). — ובספה"מ"א: שנים עשר דברים יש בו בהדם ואלו הן לב מבין דעת ותבונה, כליות יועצות וכו' טחול שוחק כל מיני שחיקות, קורקבן שוחק כל מיני אכילות, קבה ישנה שנה מתוקה וכו' (א"ב דר"ע ל, ציהמ"ד ילינק ג, 85). משקה בית מטבחיא, המים שמדיחין בהן הקרקבנים בבית המטבחיים (ר"ח, פסחי' יז.).

[1] [גם בארמ' קרקבנא, ובאשור' קַקְבַּנ, ועקרו קבקבן, בהכפלה מן קֵבָה, הקרובה אל יקב ונקב בלשון חלל, חור.]

[2] [בשרידים מן הגניזה: בקורקבן.]

[3] [אמנם רש"י כותב: קורקבן בעוף הוא המסס בבהמה ע"כ, אך כאן מדבר על גוף אדם. אך אולי יש כאן ט"ס קרומה וצ"ל קרבים טוחנין.]

קרקבן של עוף יש לו שני עורות, החצון אדום והפנימי לבן, אם נתחלפו ונעשה הפנימי אדום והחצון לבן טרפה (והזהיר ויקרי, לט.). ואלו הי"ב מנהיגי הנפש ב' ידים ב' רגלים ב' כליות וכו' וקיבה וקורקבן (ספר יצירה ה, לונדון, יד.). וכנגד הכרס והמסס ובית הכוסות (שברא הקב"ה בבהמה) ברא לו לעוף גגו של זפק וזפק וקורקבן (הקנה, סוד טריפות, קיח:). וקרקבן נקלף והוא המקום שטוחן בו העוף המאכל הנקרא בלעז אנטרי (ס' חינוך, שמיני, מלוה קנז).

א. ***קַרְקוּר**, ש"ז, — קול המריע והצועק [1]) בקול העורב, הצפרדע וכדו': הביא עליהם (הקב"ה על המצרים) קלאנים, אלו צפרדעים, ר' יוסי אמר קרקורן היה קשה להם מחשחתתם (תנחומא בא ד). — ובספה"מ"א: קול שאון מעיר, זו קרקור הצפרדעים (רס"י, ישע' כג ה). קצתי בחיי וכו' משמוע ריבוי נחירות הגרון במוצאכם אותה ובפרט באותיות אחה"ע הנשמעות לאזנינו להבדיל כקירקור צפרדעים באגם מים (ישראל משה חזן, שארית הנחלה לא). — *וקִרְקוּר המעים, הבטן, קול הגרגור הנשמע מבטן האדם [2]: בקרקורים והמית המעים והוצאת הרוח בלי רצון, הקרקורים יולדו מרוב רוחות ויולידום מזונות נופחים (קאנון ג ו ג ג). ואם יהיה התילדם ממותרות עבות דבקות אזי ירגיש נפח גדול וקרקור ורעש רב בבטן (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד, סו:). כאב הבטן וקרקורים שבמעים מתרפאים ע"י רפואות הנזכרות וזולתן (טוביה כץ, מעשה טוביה, בית מדם ע, קה:). ובולמוס והעיבה וקיא וקרקורים (שם, ג; נעול ו, קכ.). קרקורים צריכה למגרשי הרוחות וכו' (שם שם טו, קכג.). — *וקִרְקוּר קיר החומה, קול ההמולה הנשמע בנפל החומה תחתיה: מקרקר קיר, יום קירקור קיר החומה (רס"י, ישע' כב ה).

[1] [עי' קִרְקֵר, הערה.]

[2] [וכן בסיר' קורקרא במשמ' זו ובערב' תקרקר [a]), נשמע קרקור בבטנו.]

[a] تقرقر

משופכי דמים שנאמר לא תלך רכיל בעמך לא תעמד על דם רעך (כי ילמק, דא״כ יא). — ובסהם״א: כשהלך ר׳ עקיבה לרומי נאכלו [1]. עליו קרצין לפני הגמון אחד וכו׳ (ספר המעשיות, גסטר, 25). — ואמר הפיטן: האלהים אשר כל יוכל ישים עיניו על ההיכל, יפיר עצת צר אשר קרצו אכל (קטע מזמן הגאוי, קעדילכה סכטר, 71).

*קַרְצָד, קורצד, — מלה מספקה [2]: אפילו קורצד [3] שנפל לתוכו טיפת מים כל שהוא טמא (ר׳ אליעזר בן יעקב, תוספת׳ מכשיר׳, א ז).

*קֹרְצָה [4], ס״נ, מ״ר קרצין, קורצין, — סיב של שערות, Faser; fibre: מהו המספר קומי, זה המספר פאת ראשו ועושה תפיסת קורצין [5] (מד״ר דבר׳ ג). — ולענין פשתן: המקבל כרם מחבירו חייב ליטפל בה עד שיעשנו יין, וזיתים עד שיעשם ציבור, פשתן עד שיעשנו קרצין [6] (תוספת׳ ב״מ ט יט).

*קֵרְצוּף, ס״ז, — מעשה המקרצף והמסרק: אי זהו הקירוד, אילו הקטנים שהן עושין חבורה, קירצוף אילו הגדולים שאינן עושין חבורה (ירוש׳ ביצה ב ט, וכעין זה בבלי שם כג.). — ואמר המשורר: ואמאס השדות וקרצוף וקרידות (רמב״ע, הערוג כף, כתנה ה, 19).

*קַרְצִית [1], ס״נ, — מין זבוב גדול שבתבואה: וקרצית שבעמיר אינה פוסלת במי חטאת, מאי קרצית, אמר אביי, דידבתא דביני כיפי וכו׳ (גיט׳ פו:).

*קַרְצֹל, ס״ז, — כמו קרסל: ויעבירנו במים מי אפסים, מלמד שאדם עובר במים עד קרצוליו (תוספת׳ סכה ג ז). לא ראי ארבה כראי חרגול וכו׳ הצד השוה שבהן שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרצולים וכו׳ (חול׳ סה:).

*קִרְצֵף, ס״י, — סרק ושפשף במסרק וכדו׳ [2], striegeln; étriller; to curry: ר׳ יהודה אומר אין מקרדין את הבהמה ביו״ט (מפני שהוא עושה חבורה) אבל מקרצפין, וחכ״א אין מקרדין אף לא מקרצפין (ביצה ב ח; עד׳ ג יב). — ובסהם״א במשמ׳ גרד ביד: בתוכם היה סענדריל באמת כבהמה נכנעת שמניחה להם לתינוקות לרכוב על גבה ולקרצף לה את הלסתות (פ״י אברמוביץ, מקעות בנימין השלישי ז, פרדס ג, 18).

—התפ׳, *הִתְקַרְצֵף, — קרצף את עצמו: בימי הנביאים השתמשו הפרושים בהעלאת בגדי צמר על בשרם לסרד ולהתקרצף בהם תמיד (ר״א לויסל, שלום על ישראל ב 15).

*קָרַק [3], — קול קריאת העורב: כיון שהגיע (האר״י) אצל אילוני זית ותאינים העומדים לשם סמוך לקברו (של ר׳ יהודה בר אילעי) ראה על אחד מהאילנות עורב אחד עומד וקורא קרק קרק הרבה פעמים (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער תיקוני התשובה ד, הקד׳, יא.; שם שער כיסא דזעיר אנפין כט, קלח:; וכעין זה כתב שבח האר״י ומנת שקג בספר תעלומות חכמה של יש״ר מקנדיא).

---

[1] [במדרה״ג כ״י תימני פ׳ וישב: ואכלו]

[2] [עי׳ בהערה הבאה.]

[3] [כך בהוצ׳ צוק״מ, ובדפוס׳ קירצוד, והגר״א מתקן: כור ציר, ואחרים: בור ציר, בור סיד, ואינו מסתבר. ונראה שאין דברי ראב״י אלא ציר שנפל לתוכו טיפת מים כל שהוא טמא. ע״כ. ובמשנת (מכשיר׳ ו ג) אין מדברי ראב״י אלא: ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהן טמא, והמלים אפילו קור, שבונתן כנראה אפילו קורט, כלו׳ טפה, הן הוספה המבארת מהו כל שהוא. וצ״ע.]

[4] [כן בא אף בסור׳ קורצתא במשמ׳ זו, ואמנם אין מלה זו התפתחות מן קוצה במשמ׳ ציצת שערות, שהיא קֻצָּה [a] בערב׳ (כדעת לו אצל קרויס, Lehnw. II, 522), אלא נולדה המלה משמוש הפעל א. קָרַץ, קרץ שערות שבתו״מ (עי׳ שם), ועי׳ גם בהערה לקמן.]

[5] [בהוצ׳ וויניציאה משנת ש״ה, קצה.: תפיסה קירצי׳.]

[6] [גם כאן הכונה, עד שיעשה את פשתן סיבים, כלו׳ יוכל לקרוץ ממני שערות. ועי׳ גם א. ש. הרשברג, הפשתה, הקדם ג 1—2, עמ׳ 18.]

---

[a] قُصَّة

---

[1] [מן קרץ במשמ׳ עקץ בארמי שבתו״ם (ערוב׳ סה.): אי קרצתן בינה, וגם בסור׳ ובעברי שבסהם״א.]

[2] [עי׳ קְרִצּוּף.]

[3] [עי׳ קַרְקוֹר, קִרְקוּר, קִרְקֵר, והשוה גם את שם העורב κόραξ ביונ׳, corvus ברומ׳.]

חומין ותלה עין למעלה (מאיר בר' יצחק, אל חי חמול, קליר׳ ז עפי״ת).

קֶרֶץ [1], ש״ז, — קר חזק חותך ומקפיא: עגלה יפה פיה מצרים קֶרֶץ מצפון בא בא [2] (ירמי׳ מו כ). — ובתו״מ במשמ׳ חתיכת עִסָּה קרוצה [3]: בית שאור מוקף צמיד פתיל ונתון לתוך התנור, השאור והשרץ בתוכו והקרץ בינתים, התנור טמא והשאור טהור (כלים ח ו). הקרץ והשאור מצטרפין לחמשת רבעים לאסור את העיסה (תוספת׳ חלה א ז). הרי זה חלה על העיסה הזאת ועל שאור המתערב בה ועל הקמח שנשתיי׳ בה ועל הקרץ שניתן תחתיה (יכוסי חלה ג א). —*ובמשמ׳ פעלת הקורץ את הבהמה, שוחט אותה, הקורץ גוף מחמר, והחותך והגוזר בכלל, ואמר הפיטן: עריכת כסוי דם חיה ועוף כי תקרוץ בקרץ (כי״ל בר לאונן, אזהרות, אמנם כי אתם, יב.). דין כהנים לשמור בנגע הצרעת פן יקוץ בהרת בקרץ (שם, אספרה אל חוק, כד:). מעשיך דוברים יחודך ומגידים תהלתך בלי חרץ הם יודו כי יש מאין קרצת קרץ (כי״ל גיאת, מעשיך, סדר רע״ג ב, לג:). מאכלת לקוחת וצואר לשחיטה פשוט, נתכפת סמיכה ולקרץ אב קשוט (בינמין, אמונים, סליחי מנה׳ יוה״כ). — *ומקום

[1]) [הקדמונים, עקילס (ἐγκεντρίζων), ולג׳ (stimulator) תרגמו כלשון (דבר) עוקץ, ולפי זה, ועל פי שמוש הפעל קרץ בארמ׳ שבתו״מ ובסורי אף במשמ׳ עקץ (עי׳ קַרְצִית, הערה) רואים רב חחדשים במלה שם לזבוב עוקץ. ורש״י עפ״י ת״י (עממין קטולין): קרץ לשון חתוך וכן מחומר קרצתי, ע״כ. ותז״ל דרשו: מהו קרץ, ר׳ אלעזר אמ׳ נכוסה. ד״א קרץ, כסוחה, הכמה דתנינן מקרצות נושבות זו לזו (דב״ר ליברמן, 21). וריב״ג: הרג וזבח, מאמרם במשנת הביאו לו את התמיד קרצו כלומר שחטו, וקרוב ממנו בגזרה מחמר קרצתי גם אני, נגזרתי ונכרתתי והזבח נגזר וכרת, ע״כ.

ואולם בסורי קרצא פרושו סופה וסערה (עי׳ הערה לשרש קרץ) ומשמ׳ זו מתאימה כאן ביותר, כי מצפון באה בא״י סופת הקר וכן ביחזקי׳ (א ד): ורוח סערה באה מן הצפון.]

[2]) [נ״א בא בָהּ, וכן בתרגומים, ועי׳ גינצבורג.]

[3]) [במשמ׳ זו בא קרצא בארמי׳ (דני׳ ג ח; ברכ׳ נח.), קַרְצֻ באשור׳, וכך בפרוש הגאונים (כלים ח ו), וז״ל: ככר עגול שמו קרץ, וכך אתו מתרג׳ סלת (צ״ל: חלות) מצות גריצן פטירן, ע״כ. ואחרים פרשו קרץ, דפן המבדילה בין חלקי בית השאור (רמב״ם, ר״ש, רעב״ע). ועי׳ בערך הבא.]

החתך: והקלפה השרופה אם יחבשו בו הקרץ, יועיל מאד (ספר רפואות להרמב״ם ?, כ״י, ערך אתרוג). — *ובמשמ׳ מות וכליון, ואמר הפיטן: ישבו לחם שערים והפילו חללים בקרץ, באי האהל וכליו יתחטאו וכל כלי פתוח בפרץ (רסע״ג, אזהרות, קבץ מע״י גאונ׳ ב, 41; סדור רסע״ג, קלז). זרע קדש החרץ חכמו קלי מרץ, גזור אצבע קרץ כותב כתבת פרץ (שלמה הבבלי, אין צור חלף, זולת שבת א חנכה). חזה קרץ בנאים מצוינים בדם, הגואל, לנקום דם עבדיך השפוך הואל (בנימין, ברית כרותה, סליח׳ מוסי יוה״כ). חיים יודוך במוני ולא קרוצי קרץ (חיים אלוכים, סליח׳ ער״ה). סגר אויבי לקרץ וירם קרני בערץ (אנעים חדושי שירים, יול׳ א פסח, מחז, איטל׳ א, קד.). פסח קרץ נאור הרעם (יקותיאל, פסח אסרו, מעריב ח פסח). ויהי ביתך כבית פרץ וכו׳ ותנצל מכל קרץ (אל אשר לו הגדולה, פיוטים לחתן, סדור ארם צובה תקפה:). — ואמר המשורר: חדשיו חצץ שבן שמי ערץ, זעך נועך ונקרץ קרץ, קמט נקמט לכלה וחרץ, זכרו אבד מני ארץ (רסב״ג, אנושים ועכופים, פעה״ם 53). בראשית אדר מלכותי בא קרץ וכל נכשל ישיגני (ראב״ע, בראשית אדר, איגר 173). ועליו נגזר חרץ וקרץ משמי ערץ וגופו השלך אל ארץ אחרת כיום (הוא, האספו משכילים, שם 202). גודר הפרץ ורופא החרץ ומסיר הקרץ לרפא ההרס ולקשור הקרס ולהאיר אורם כאור חרס (ר״י חריזי, תחכ׳ יא, 115). ובן אמה נפל ביום קרץ ועל שעיר אריק אני חרבי (ר״ש סנזי, משום חסן, שירי תימן, 202). — ואמר המליץ: רב לנו אכל לחם עצבים לכת קודרים בשער בת רבים ולירא מצפון כי יבוא קרץ (מפו, אהבת ציון טז).

***קֶרֶץ** [1], ש״ז, מ״ר קְרָצִים, קורצין, — כמו קֶרֶץ במשמ׳ חתיכה מן העִסָּה, ככר. ואכל קֶרֶץ, אכל קורצין במשמ׳ הלשין [2]: האוכל [3] קורצין הרי זה

[1]) [עי׳ קֶרֶץ, הערות, ובהערה הבאה.]

[2]) [בארמ׳ אכל קַרְצֵי (דני׳ ג ח; ברכ׳ נח.), באשור׳ קַרְצֻ אָכָלֻ במשמ׳ זו, ונראה שעקר משמ׳ הצרוף הוא: לא נתן לאחר לאכל את לחמו אלא אכל אותו בהיותו עדין בצק, הקהה את שני חברו, קפח את זכותו.]

[3]) [כך בהוצ׳ היגר (עמ׳ 312). בדפוס׳ חסרה תבה זו.]

מאדמה [1]) ונפחת בו נשמה ואצלת עליו רוח חכמה (רשב"ג, כתר מלכות, מי יגמל). בכסא רם מעלות בחכמה קרצם ונושא מתנות אשר לפניו הפיצם (ראב"ע, אמרות ימים, אגר 104). עולת תמיד אחר קרצו מרק אחד מכהני על ידו שחיטה כחפצו (הוא, אזכירה קדר, שם 233). ואם כל בהמות וחיות קרוצים נתחים ערוכים על העצים וכו' (שיר היחוד ליום א). חיים יודוך כמוני ולא קרוצי קרץ (חיים ארוכים, סליח' ער"ה). — ואמר המשורר: ושיבה קרצה עין לבלתי עשה חפצי כאיש נוקם ושורר (רמב"ע, תרשיש ה, 50). ומצאוני גדודים חלוצים כאלו מן האש קרוצים או מן המות חרוצים (ר"י חריזי, תחכ' מח, 376). ונפשם היא קרוצה מנבלות ומכל מום וקלסת עמוסה (שם ג, 456). — *קָרוּץ, קְרוּץ תאר וכדו': קדוש מארצו קצע קרוצו, קומטיות הפריצו, קשטו ממערצו (שלמה הבבלי, אל נשא, יוצ' שבת בראש'). קרוץ מחמר מה מועילו, חומד ומתאוה את שאינו שלו וכו' (ר' שמעון בר יצחק, שכן רעך, סדר ב שבוע'). טפח קרוץ מעפריו והבין שבילי אשריו לשלוט ולמשול על יצוריו ומשלו מים עד ים (ר"י הלוי, מי כמוך יחיד, דיואן ג, 10). לא תרצה קרוץ אדמה ורוח באפו נשוב רוח הולך ולא ישוב (הוא, ויכל אים, שם שם, 102). דברתו השלים בחכמה וטפח קרוץ מאדמה ויפח באפיו נשמה (ראב"ע, אספרה בעד, אגר 231). — ואמר המשורר: ויען ויאמר אל הנמלה, שפחה חרוצה מעפר קרוצה כגבור חלוצה (ר"י חריזי, תחכ' ד, 47). — *וקרצה כנה את האדם, עקצה אותו: מעשה בחסיד אחד שלא היה רוצה ליגע בבשרו כשקרצתו כינה שמא ימצא לו כינה או פרעוש (ספר חסידים תתרלא).

—פִעֵ', קֹרֶצֶת,—קֹרַץ דבר מחֹמר, חתכו אותו באצבעות מעִסת חמר וטיט [2]): הן אני כפיך לאל מחמר קֹרַצְתִּי גם אני (איוב לג ו). — ובספה"א: שמע נא דברי אדני הנגיד הגדול, מחמר קרצת כמוני ועשני עשיך (מנחם בן סרוק אל חסדאי אבן שפרוט, שעה"ם 2). כי ממקור בינה קרצת וממעין חכמה לקחת (ר' בחיי, תוכחה בסוף חו"ה). כי העבד מחומר אדוניו קורץ (ר"י זבארה, שעשועים יא, דודזון, 128).

1) [עפ"י לשון הכתוב, עי' לקמן פִעֵ'.]

2) [גם באשורי מסַפר בעלילת הבריאה באותה לשון קַרָץ טִיטַ, כי קֹרַץ אדם מטיט וחמר.]

—נִפעַ', *נִקְרַץ, — שחתכו אותו: עוללת שבארכובה נקרצת [1]) עם האשכול הרי היא של בעל הבית (פאה ז ז). אני אומ' עם הנקרצות עם האשכולות (ר' אבין בשם רבנין דתמן, ירוש' שם שם). — ובספה"א: זמורה שהיה בה אשכול ובארכובה של זמורה עוללת אם נקרצה עם האשכול הרי היא של בעל הכרם (רמב"ם, מתנות עניים ד כ). בן לוי שנתנו לו מעשר טבל ומצא בו עוללות נותנן לעני ואם נקרצת עם האשכול יש לו לעשות תרומת מעשר על מקום אחר (שם שם כו). — ואמר הפיטן: חק נפרץ וחוט נקרץ פסולה היא (הטלית) ונעזבת (רשב"ג, שם מלות, אהבה פרשה שלח). — *ובמשמ' כלה ונשמד: חדשיו חצץ שכן שמי ערץ, ועך נועך ונקרץ קרץ, קמט נקמט לכלה ותרץ, זכרו אבד מני ארץ (הוא, אנושים ועכושים, שעה"ם 53).

—פִעֵ', *קֵרַץ,—כמו קל: הקורא את שמע ומרמז בעיניו ומקרץ [2]) בשפתותיו וכו' עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב (ר' אלעזר חסמא, יומ' יט:).

—הִפעִ', *הִקְרִיץ,—אכל קרצה, הלשין [3]), ואמר הפיטן: אוילי עמי כהקריצוני להרכם (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצ' שבת א חנכה).

ב. *קָרַץ [4]), פִעֵ', — השכים בבֹקר: קרץ אותו לוקח והלך לו, פירוש קרץ, השכים בבקר, תרגם ותקם בעוד לילה וקמת בקרצתה (התרומות שער כח ח"ו ע). — ואמר הפיטן: פרי צדיק כהאזין במלה צור יראה לו השה לעולה, קרוץ עצמו

1) [בכ"י מינכן: נקצרת, עי' ד"ס. וכן בספרא (קדושים פרק ג): אם נקרצת, נ"א נקצרת.]

2) [כילק' שמעי' (ישע' מח): ומקורץ, ועי' גם קל.]

3) [עי' קֹרֶץ, הערה.]

4) [עפ"י הארמי קְרַץ במשמ' זו בתו"מ: ועי' הערה לשרש. ועי' קָרַן, הערות.

בכ"ם גני' יא כא (לפי סמנד ואחרים) כתוב: אל תתמה בדרכי רע [ק]רוץ ליוי וקוה לאורו, ע"כ. אך אין מה שנקרא רו (כתבת קרוץ) אלא ח, וצ"ל [ר]חץ במשמ' בטח בו.]

א. קָרַץ, פ״ע, קוֹרֵץ, קְרֹץ, יִקְרְצוּ. — **א.** קָרַץ שְׂפָתַיִם, הפטיר השפתים הסגורות, הרחיב פיו הסגור בתנועת לעג [1]: עצה עיניו לחשב תהפכות קֹרֵץ שפתיו כלה רעה (משלי יז ל). — **ב)** קָרַץ עַיִן, קָרַץ בעיניו, משך עיניו הסתומות לצדדים, בתנועת לעג: אל ישמחו לי איבי שקר שנאי חנם יִקְרְצוּ עין (תהלי׳ לה יט). קוֹרֵץ בעינו [2] מולל ברגלו מורה באצבעתיו תהפכות בלבו חרש רע בכל עת מדנים ישלח (משלי ו יג–יד). קֹרֵץ עין יתן עצבת ואויל שפתים ילבט (שם י י). — ובתו״מ: נתנה (הנדה) שערה בפיה קפצה ידה **קרצה** שפתותיה באילו לא טבלה (מקוא׳ ח ה). הקורא את שמע לא ירמוז בעיניו ולא **יקרוץ** בשפתותיו וכו׳ (ר׳ יצחק בר שמואל בר מרתא, יומ׳ יט:). — **ג)** *ובמשמ׳ גזר וחתך את הלחם, הבשר, שחט את התמיד וכדו׳: הביאו לו את התמיד, **קרצו** [3] ומרק אחר שחיטה על ידו (יומ׳ ג ד). אם התקינו (את הסרוד של בעלי בתים) להיות **קורץ** עליו טמא (ר׳ שמעון, כלים טו ב). מפני מה סוור של נחתומין הפרום טמא, מפנו שהוא **קורץ** ומוליך עליו מקרצות לתנור, ושל בעלי בתים אם התקינו להיות **קורץ** ומוליך עליו מקרצות לתנור טמא (שם, תוספתי שם ב״מ ה ד). **הקורץ** מקרצת טמאה (שם טהר׳ יא ב). המחתך (תמרים אגוזים וכו׳) לבשל כיון **שקרצן** חיבור (שם עוקצ׳ ב ח). — **ד)** *ובמשמ׳ אחז ותלש שערות בצפרנים, בזוג וכדו׳, ausrupfen; épiler; to pluck out: במה יהא בלבנונית, ר׳ מאיר אומר כל שהוא, ר״ש אומר כדי **לקרוץ** (את השערות) בזוג (נגע׳ ד ד). שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום, כדי לכוף ראשן לעיקרן, דברי ר׳ ישמעאל, ר׳ אליעזר או׳ כדי **לקרוץ** בצפורן, רע״א כדי שיהו ניטלות בזוג (נדה ו יג). — *וקורצין, אולי במשמ׳ אוכלי קרצים, מלשינים [1]: ברא **קורצין** בעולם וברא **קורצין** [2] באדם, זה אזניו של אדם (אדר״נ לא). — ובסהמ״א: ואם אחת היא (הבועה שבָרְאה) ונראית כשתים מביאין קוץ **וקורצין** אותה [3], אם שופכת אחת לחברתה אחת היא וכשרה (והזהיר, ויקר׳ מב., שמיני). דרך כל הולכי רכיל **לקרוץ** בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן (רש״י, ויקר׳ יט טז). וכאשר תשברנה הפארות ותהיינה **קרוצות** לארץ אז תצאנה הנשים לארות הפרי (רלב״ע, ספת יתר ג, 14). ואסור לאדם **לקרוץ** בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות (רמב״ם, אסורי ביאה כא ב). והפתאים וכו׳ והמקנאים וכו׳ **והקורצים** בהשמרך מהם (אגרת עלי הימעאלי, גרונברג, 55). והיה **קורץ** בעיניו וחורק בשניו (ר״י זבארה, שעשועים ז, דלזון, 61). ודברי ריבותי אתו ימרצו, אף תוכחותי בענוה ומוסר אותם **יקרצו** (מנחת קנאות, קויפמן, 14). וילשינו עליהם **ויקרצו** עין וילעיבו וילעיגו וילעיזו ויהותתו ויבקשו להאבידם (ד״ה של יהודי מצרים וא״י ב, יעקב מן, 31). — ואמר הפיטן: זכרון גלמו (של אדם הראשון) מחמר **קרצה**, רקמתו בסתר בצלם חזיונך (יוסי בן יוסי, אתה כוננת, עבודת יוה״כ, מחזו׳ איטלי׳ ב, ריב:). טפלות עדות שוא פוצים יהירים ובעין **קורצים**, כצפעוני נושכים ומוחצים, לרע רצים ולאיד דצים (ר״א קליר, אטום ספתיך, סדר א סבוע׳). בואי בגדי פז עטה וקידש גועץ **לקרוץ** כבש והגיש ערכי נתח (קטע עבודת יוה״כ, Elbog., Stud., עמ׳ 160). הביאו לו ברצייה עולת תמיד העשויה וכו׳ **קרצו** ואחר מירק, קיבל דמו במזרק (קטע אחר, שם, 173). אבל אזרו גבורה יתרה להלום ראש **ולקרוץ** שדרה (הסריזו, קינ׳ ח״ב). **קרצתי** דצתי באומרים, טפתי נפתי במורים, קלקלתי שמנים שמרים (שלמה הבבלי, אור ישעי, יוצ׳ א פסח). עריכת כסוי דם חיה ועוף כי **תקרוץ** בקרץ (ר״י ברצלוני, אזהרות, אמנם כי אתם). **קרצתו**

[1]) [בעקר כנראה: כאלו חתך וקרע עוד יותר את סדק השפתים. והתרגום הנהוג zusammenkneifen וכדו׳ אינו מתאים לתנועה זו. באותה משמ׳ בא גם קרץ בסור׳, כראץ בסנדע׳.]

[2]) [בעיניו קרי.]

[3]) [בבבלי (יומ׳ לב:): מאי קרצו, אמר עולא לישנא דקטלא הוא, אמר רב נחמן בר יצחק מאי קרא עגלה יפיפיה מצרים קרץ מצפון בא בא וכו׳, ע״כ. והמאירי אמר בפרושו: וקרצו, והוא ענין חיתוך הנעשה במהירות ובפתע.]

[1]) [עי׳ קֶרֶץ, הערה.]

[2]) [עי׳ הערות שכטר בהוצאתו.]

[3]) [בתלמוד בארמ׳: מייתינן סילוא ובזעינן לה (חול׳ מז.).]

כמין גביע ומושיבין הקורף זה עליו [1]: שולי קורפיות [2] ושולי קוסים הצרונים, אע״פ שאינם יכולין לישב שלא מסומכין, טמאין, שלכך נעשו מתחילתן (כלים ד, ג).

***קַרְפְּדַאי**, קוֹרְפְּדַאי [3], ש״ז, — מין ממיני חשרצים, בעל חי קטן מן היונקים, חֹלֶד, Maulwurf; taupe; mole: כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן קריא וקפופא וקורפדאי [4] (ברכ׳ נז:). באות שבעופות קיפוף, באות שבשרצים קורפדאי (תני׳, חולי׳ סג.).

***קַרְפִּיף**, קַרְפַּף, ש״ז, מ״ר קַרְפִּיפוֹת, — שטח מוקף על יד עיר או בנין [5]: לא אמרו (לא יעשה הקף גדול לבאר אלא עד) בית סאתים אלא לגנה ולקרפף, אבל אם היה דיר או סהר או מוקצה או חצר וכו׳ אפילו בית עשרה כורין מותר (ערובי׳ ב ג). הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים, מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה שומירה, או בית דירה, או שתהא סמוכה לעיר (רבי יהודה בן בבא, שם שם ה). נותנין קרפף לעיר דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות, אם יש לזו שבעים אמה ושירים ולזו שבעים אמה ושירים עושה קרפף לשתיהן להיותן כאחת (שם ה ב). אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת לכלים ששבתו בתוכן וכו׳ (רבי שמעון, שם ט א). מביאין עצים מן השדה מן המכונס, ומן הקרפף אפילו מן המפוזר, איזהו קרפף, כל שסמיך לעיר, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת (ביצה ד ב). המודד מודד חוץ לקרפיפה של עיר, כל עיירות נתנו קרפיף דברי ר׳ מאיר, וחכמ׳ אומ׳ לא אמרו קרפיף אלא בין שתי עיירות (תוספת׳ ערוב׳ ו ט). ומודים חכמ׳ לר׳ יהודה במעשה שבגינסר שזה פותח דרך קרפיפו ונותם רשות הרבים שמערבין ונושאין ונותנין באמצע (שם שם י יג). מאימתי אדם זוכה בנחיל של דבורים, משנכנס לקרפיפו (שם ב״ק י כז). בידה, אין לי אלא בידה, מנין לרבות גגה חצרה וקרפיפה ורחובה [1], ת״ל ונתן מ״מ (ספרי דבר׳ רסט). דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפפות כדי לפטרן מן המעשר (רי יהודה ברבי אלעאי, ברכ׳ לה:). קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואפי׳ כור ואפי׳ כוריים, הזורק לתוכו חייב (שבת ז.). ועד כאן לא קאמר רבי חנניה בן עקביא התם אלא בימה של טבריה הואיל ויש לה אוגנים ועיירות וקרפיפות מקיפות אותה וכו׳ (ערובי׳ פז.). אין לי אלא מחתרת, גגו חצרו וקרפיפו מניין, ת״ל ימצא הגנב, מ״מ (סנה׳ עב:). — ובסהמ״א: גן או קרפף שהיה אחרי בתים ופתח פתוח מבית לגן (תשו׳ גאו׳, בית תלמוד-ד, 94). שכן דרך קרפף להיות בו אילנות וכו׳ (הלבוש או״ח שנח ד).

1) [על פי לשון הפרוש המיוחס לרב האי גאון, עי׳ גם אפשטין למקום.]

2) [בתוספתי (כלים ב״ק ג יא) בהוצ׳ צוק״מ: הקפראות, ובדפוס: הקרפאות, אור הגנוז: הקרפראות.]

3) [בעקר כנראה שנוי מבטא במקום קפדאי, כמו קִפֹּד, קִפּוֹד, עי׳ שם.]

4) [לפנינו: וקורפראי, אך עי׳ ד״ס.]

5) [פרושו המדויק ומקורו של השם קרפיף נדון במאמר מקיף ע״י ש. קרוים, לשוננו ז, 121–129 (ועי׳ גם הערת טורטשינר שאחר מאמר זה), המביא דעות שונות ומגיע לידי המסקנה שעקר משמי המלה היא כמו מִלּוֹא, מקום מורם, סוגר על בית ועיר מסביב. אך לדעת אחרים קרפיף הוא חצר שמאחורי הבית, ולא התבררו הדברים כל צרכם.]

קרץ [2], ממנו *מִקְרֶצֶת, *קֵרוּץ, *קְרִיצָה, *קְרִיצוּת, א. קָרַץ, ב. *קָרֵץ, קֶרֶץ, *קֹרֶץ, *מַרְצִית.

1) [כפי שהעיר ש. קרוים ב„לשוננו״ ז, 121, בא „רחובה״ רק כאן, וביתר המקומות (גם בברייתא שבבבלי גטין עז., ב״מ נו:) רק גג חצר וקרפיף בלבד.]

2) [כעבר׳, ארמ׳, סור׳, אשור׳ וכוש׳ בא הפעל קרץ בשמ׳ חתך לתוך דבר, ובערב׳ במשמ׳ קרובה גם קרצ a) וקרצ׳ b), ובהשאלה מכאן כנראה נקרא אף הקֹר הקורץ של הבֹּקר בארמ׳ ובסור׳ קרצנא, קריצתא וכדו׳, וזה כנראה גם הקֶרֶץ מצפון (ירמ׳ מו כ), ועי׳ קֶרֶץ, הערה.]

a) قرص b) قرض

הקרעתם את אביכם קריעה של חנם (מדה"ג ברא', סוף מקץ). — ובמו קל, ואמר הפיטן: ענה עבדך שב לבבו הקריע וכגר וכתושב לפתחך הגיע (סדי סוכן רוס, סלית' ר"ה, סדור מנהג ארם לובה, חמג:).

קֶרַע[1], ס"ז, רק מ"ר קְרָעִים, — חלק שנקרע מדבר ובפרט מבגד וכדו': ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר עליו (על ירבעם) ויקרעה שנים עשר קְרָעִים ויאמר לירבעם קח לך עשרה קְרָעִים כי כה אמר יי' אלהי ישראל הנני קרע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים (מ"א יא ל–לא). ויעל אליהו בסערה השמים ואלישע ראה וכו' ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קְרָעִים (מ"ב ב יא יב). כי סבא וזולל יורש וּקְרָעִים תלביש נומה (משלי כג כא).—ובתו"מ, גם במ"י, במשמ' החור שנגרם בקריעה, Riss; déchirure; tear: אלו דברים של עובדי אלילים אסורין וכו' היין וכו' ועורות לבובין, רבן שמעון בן גמליאל אומר, בזמן שהקרע שלו עגול אסור, משוך מותר (ע"ז ב ג). נקרע בו (בגט) קרע של של בית דין פסול (תוספת' גט' ט יא). הרג את שורו וקרע את כסותו לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה, ואת הקרעים ותן לי את הטלית וכו' (סס ב"ק ב ג). וקרע, יכול יקרע בו קרע קטן ויקיים בו מצות קריעה, ת"ל אותו וכו' יכול יקרע וישליך את הקרעים לאשפות, ת"ל באש תשרפנו (ספרא ויק, תזריע פרק טז). עשרה קרעים אסורין באיחוי, תקורע על אביו וכו' (ירוס' מו"ק ג ז). תחילת הקרע טפח (סס סס). מת לו מת קורע, מת לו מת אחר וכו' קורע קרע אחד לכולן (סס סס). אמרו לו מת ראובן וקרע ואחר כך אמרו שמעון מת חרי כבר יצא ידי קרעו וכו' (סס סס). כל קרע שאינו מבדיל קנה שפה הרי זה קרע של תפלות (ר' יהודה, סס סס ח). איזהו קרע של בית דין, בין כתב לעדים (סס גיט' ב ג). כל קרע שאינו של בהלה אינו קרע (סס ב"מ ב יג). כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע (מו"ק כו.). ואלו קרעין שאין מתאחין[1] הקורע על אביו ואמו וכו' (סס כו.). עדים שאין יודעים לחתום, רב אמר, מקרעין להם נייר חלק וממלאים את הקרעים דיו (גט' יט.). עדים שאינם יודעים לחתום וכו' מביא נייר חלק ומקרע ותותמין, ולא כתב ידו של ראשון היא, אלא מרחיב לפניהן את הקרע (סס מד:). השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע, שאם אי אתה אומר כן, נתמלא כל הבגד קרעים (ר' חייא, סנה' ס). אחות לנו קטנה, זה אברהם שאיחה את כל באי העולם, בר קפרא אמר כזה שהוא מאחה את הקרע (מד"ר ברא' לט). — ובסהמ"א: תקרעי בפיך, לשון קריעה, שהפוך נראה כמתיב קרע חעין (רס"י, יכמ' ד ל). בד"א בקרעים מן הבגדים אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא הרי זה מקבל שאר טומאות (רמב"ס, כלים כב א). אם נקרע חלוקו בכונס ארבע ונתעצל לתופרו ואומ' מה חסרון יש בקרע קטן כזה והקרע מתרחב והולך עד שמתקרע כל החלוק (בית מדות, מעלת הזריזות, קוסט' רע"ב, ס:). — ואמר הפיטן: כי קירע את עד אנה לא גיהא[ח] (יכאי, אמוס רעדה, קרוב' ברא', זולאי, סס). וארבע נשים הן אסורות לכהן והאחת מהן כשרה לאחרים, ולא יגדל פרע ולא יפרום קרע ולא יחלל זרע ומקדש מבצרים (רסג"ג, בלל סדי, אזהרות). כוסי רוית באויב יום פרע, על נס שמנה כמו פי פך שמן נמצא והיה בלי סיג וקרע (יוס בן ליון, כנף רננים, פזמונים, לז.).

***קְרֵף**[2], מ"ר קְרָפִיּוֹת, קרפאות[3], — כלי חרס שאין לו שולים לשבת אלא יביאו כלי חרש אחר

---

[1]) [אין במקרא אלא מ"ר בלבד, וטבעי הדבר כי המלה נולדה במ"ר; הרי הרואה מעשה קריעה רואה קרעים ולא קרע אחד, וכן שברים, רסיסים, חלקים, וכדו'.]

[1]) [ומשתמשים בבטוי זה בהשאלה על התפרדות והתפלגות לכתות, וכדומה, עי' טביוב, אוצר המשלים והפתגמים, עמ' 212].

[2]) [כנראה אין כאן מלה שאולה מרומ' או יוני (כדעת קרויס, Lehnw., עמ' 521) ולא שם מקום (כדעת הר"ש והרא"ש) אלא מלה שמית, תמורת האשור' כַּרְפּ, כַּרְפַּת, אוגרית' כרפנ, במשמ' כד, חבית, וכן בלשונות אלו כנכג לעמת קַנְקַן בעבר' וכדו'.]

[3]) [עי' בנוסחאות דלקמן.]

שנאמר ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה (ר' יוחנן, ר"ה יח.). מניין לגזר דין של ציבור שאינו נחתם, אינו נחתם והכתיב נכתם עונך לפני, אלא אע"ג שנחתם נקרע (בשם רב, שם שם). — ואמר המשורר: למו הפרע סגור לבו כנקרע אזי נפרע בכי הרע פזורים (יהלל גאון, ללוד יעקב, HUCA III, 249). רודף טוב ריח ושמן רוקח בעוד יש בו נשמה, בלוייו נקרעים וירום תולעים בשובו אל האדמה (רלב"ע, אשרי האיש, איגר, 204).

—פעי', *קֵרַע, —כמו קל: איזה הוא שוטה וכו' מקרע את כסותו וכו' (תוספת' תרומ' א ג). המקרע את העור כתבנית הכתב פטור (שם שבת יא ט). בראשונה היו אומרין המוציאה כתובה צריכה שתוציא עמו גט דברי ר' מאיר וחכמ' אומ' מן הסכנה ואילך התקינו שתהא מקרעתו בבית דין וגובה בו (שם כתוב' ט ו). לווה הימנו אלף דינר בשטר ופרע לו מהן שמונה מאות זוז הרי זה מקרע לו שטרו הראשון וכותב לו שטר של מאתים זוז (ר' מאיר, שם ב"מ א כ). תקע משה קרן עד שחזרו לפני פי החירות, כיון שתקע התחילו מחוסרי אמנה תולשין שעריהן ומקרעין בגדיהם וכו' (מכי' בשלח א). משנתמלאו ישראל מן הבזה התחילו מבזים את הבזה, מקרעים כסות ומשליכים ומקרעין בהמה ומשליכים וכו' (ספרי במד' קלא). מביא נייר חלק ומקרע לפניהן והן חותמין (ר' יוחנן, ירוש' שבת יב ד). ויראו ראשי הבדים, יכול לא יהו זזין ממקומן, ת"ל ויאריכו הבדים, יכול יהיו מקרעין בפרוכת ויוצאין, ת"ל ולא יראו החוצה וכו' (יומא נד.). המקרע בגדי כהונה לוקה (רב יהודה, שם, עב.). מי שנשכו נחש קורין לו רופא ממקום למקום ומקרעין לו את התרנגולת וכו' (ר' אלעזר, שם פג:). חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו וכו' ואין מקרעין בפניו וכו' ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש (שם כו:). אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע, גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעים בשרי לא היה דמי שותת לארץ וכו' (רבא, ב"מ נט.). האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעים את כריסה ומוציאין את הוולד (שמואל, ערכי' ז.). למלך שהיה משיא את בנו ועשה לו חופה וכו' כעס המלך על בנו והרגו, מה עשה, נכנס לתוך החופה, התחיל לשבר את הקנקנים ומפקיע בחיצאות ומקרע בכילוות וכו' (ר' פנחס, מד"ר בראש' כח). —ובהשאלה: ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן, צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה (ר' יצחק, ר"ה טז:).

—פע', *קֹרַע, בינ' מְקֹרָע, מקורע, — שֶׁקֹּרְעוּ אותו: לבש (הכהן) שתי כתנות וכו' או שהיו מקורעין וכו' עבודתו פסולה (תוספת' מנח' א ח). מעשה באחד שהניח בית של תרנגולין ובא ומצא התולות מקורעין לפניהן (ירוש' פאה ג ח). על הכל כותבין (גט) על העלה של זית וכו' ולא כמקורע הוא[1] (שם גיטי ב ג). היו בה (במגלה) אותיות מטושטשות או מקורעות, אם רישומן ניכר כשירה (מגי' יח:). בגדיו יהיו פרומים, שיהו מקורעים (מו"ק טו.).

—הפע', *הָקְרַע, — כמו נפע': מנשה גרם לשבטים לקרוע, לפיכך הוקרע נחלתו, חציה בעבר הירדן וחציה בארץ כנען (מדרש תהלים י ג). ועי' התפ.

—התפ', *נִתְקָרַע, — נקרע מעצמו, שלא בידי אדם: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו, חמור וכליו ונתקרעו (ב"ק ה ו). הרי זה גיטך על מנת שתשמשי את אבה וכו' נתקרע הגט וכו' הרי זה גט (תוספת' גיט' ז ו). מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרע וכו' (ר' יוחנן, יבמ' קה.). — והבדילו בינו ובין הנפעל: נקרע (השטר) פסול, נתקרע כשר וכו' ה"ד נקרע ה"ד נתקרע, אמר רב יהודה, נקרע קרע של בית דין, נתקרע קרע שאינו של בית די (ב"ב קסח:).—ובהשאלה: מנשה גרם לשבטים לקרוע, לפיכך נתקרעה נחלתו, חציה בארץ הירדן וחציה בארץ כנען (רבי פינחס בשם ר' הושעיה, מד"ר בראש' סד). — ובסהמ"א: שהתפילין נכתבין על קלף (דק מאוד) כדי שלא יהא כבד ואי משרטיט ליה מר הוא מתקריע (גנזי מלכים, הל' ס"ת, יח).

—הפע', *הִקְרִיעַ, — הקריע את פלוני, גרם לו לקרע קריעה: אמר להם הקב"ה (לאחי יוסף) אתם

---

1) [קרבן העדה: ופריך ולא כמקורע הוא, דעל עלה אחד אי אפשר לכתוב כל הגט אלא ודאי על שנים או שלשה עלין הוא ה"ל מקורע וכו' א"נ עלה של זית יש לו חריצין וקצותיו נפרדים וה"ל כמקורע.]

יוחנן, קרעו כרג מטמא באהל, א״ר שמואל בר יצחק, ומנכו (חול׳ כח.). —*וקרע הקב״ה לישראל את הים [1], גור אותו לגורים: כבר חמה ולבנה מעידין בהם (בישראל) שקרעתי להם את הים (רבי שמעון בן יוחאי, מכי׳ מסכ׳ ב פרשה ג, בשלח). מיד שמע משה להקב״ה והלך לקרוע הים (מד״ר שמות כח). —*וקרע הקב״ה ז׳ רקיעים: וביום מתן תורה קרע הקב״ה את השמים והראה לישראל מה שיש למעלן, ר׳ פנחס ור׳ לוי בשרשב״ל, קרע להם הקב״ה ז׳ רקיעים, וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים (מדרש דברים רבה, ליברמן, 65).— ובסהמ״א: אלו עשיתי כראוי קרעתי בכדי במקום בגדי (ר״י סריזי, תחכ׳ כח, 205). והבעל דין לא רצה לקרוע השכירות (מחלה בתשו׳ רמב״ם רלז, פרימן, 269). ופתאם נכנסו בו רוח תזזית ויקרע באגרוף רשע את בתי העינים מעל חוטמי (אגרות יל״ג א קלג). — ובתפלה: אלו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה דיינו (כמה מעלות, הגדה של פסח). אבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו (אבינו מלכנו). ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים כל המסכים אשר הם מבדילים בינך ובין עמך ישראל (יהי רצון וכו׳ שבזכות אלו השמות, תפלה קדם תקיעת שופר בר״ה).—קרע שטן שם משמות הקדש בקבלה, המרומז בצרופי ראשי תיבות של קטעי תפלה ופסוקים כמו במשפט: קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא (אנא בכח), וכן בפסוקים שאומרים קדם התקיעות בר״ה. — ואמר הפיטן: אתיתי לחננך בלב קרוע ומורתח (שמעון בר יצחק, אתיתי, קרוב׳ ב ר״ה). חנני מושיע וגזר דין קורע ומשחת פודע בים מדלות טובע (אהרן הבר, אל תרחק, סליחה, ידיעות המכון לחקר השירה העברית ו, רסח).—ואמר המשורר: עלי מה אקרעה מלבוש ומדים ולבתי כבגד עש ועדים (ר״ש הנגיד, עלי מה אקרעה, ברודי, 70). ביד עפרת ערב נפשי חבולה, ולִבָּתִי [1]) בעיניה קרועה, בשפת מדמי לבי צבועה, ובת עין בבת עיני קרועה (רמב״ע, תרשיש ז, 47). וקול ארים בתמרורים עלי סבתה ומכנאסה, ושות אקרעה על דרעה אשר לפנים נתפשה (ראב״ע, אהה ירד, איגר 169).

ותקות חוט תפירת כל קרועיו עלי שתי וערב היא יתרח (הוא, מעיל יש לי, כהנא א, 11). ועין שכלי אשר נעצם פקחתיו למען כי בפוך שכלו קרעתיו (ר״י זבארה, שעשועים, הקד׳, דודזון, 5). — *מחזה קוֹרֵעַ לב וכדוי, כמו שובר לב, נהוג בכפרות וכדבור.

— נפע׳, נִקְרַע, יִקָּרַע, יִקָּרֵעַ. — נקרע הבגד, שקרעו אותו: והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יִקָּרֵעַ (שמות כח לב; וכעין זה שם לט כג). ויסב שמואל ללכת ויחזק (שאול) בכנף מעילו וַיִּקָּרַע (ש״א יה כז). — וְנִקְרַע המזבח: זה המופת אשר דבר יי׳ הנה המזבח נִקְרָע ונשפך הדשן אשר עליו וכו׳ והמזבח נִקְרָע וישפך הדשן מן המזבח (מ״א יג ג–ה). — ובתו״מ: טומטום שנקרע ונמצא זכר לא יחלוץ מפני שהוא כסרים (יבמ׳ ח ו). וכהן אוחז בבגדיה, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו (סוטה א ה; וכעין זה מכות ג יב). הכרס הפנימית שנקבה או שנקרע רוב החיצונה (טרפת) (חול׳ ג א). הכדור והאמום והקמיע והתפלין שנקרעו הנוגע בהן טמא וכו׳ האוכף שנקרע הנוגע במה שבתוכו טמא (שם כג א). שלשה על שלשה שנקרע, אם נתנו על הכסא ובשרו נוגע בכסא טהור (שם כז יג). טלית שהתחיל בה לקרעה, כיון שנקרע רובה אינה חבור (שם כח ח). סבכה שנקרעה אם אינה מקבלת את רוב השער טהורה (שם שם י). נקרע (הגט) כשר, נתקרע פסול, נקרע בו קרע של בית דין פסול (תוספת׳ גט׳ ט יא; וכעין זה שם ב״ב יא יא). נקרע פסול, נתקרע כשר וכו׳ ת״ר נקרע וכו׳ אמר רב יהודה נקרע קרע של בית דין, נתקרע קרע שאינו של ב״ד (ב״ב קסח:). תנאין התנה הקב״ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל (ר׳ יוחנן, מד״ר בראש׳ ה). מיד שמע משה להקב״ה והלך לקרוע הים, וכיון שהלך לקרוע את הים לא קיבל עליו להקרע, אמר לו הים, מפניך איני נקרע, אני גדול ממך וכו׳ כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב״ה אין הים רוצה להקרע וכו׳ (שם שמות כא). (בניו של קרח) נקרע כל מקום סביבותיהן ואותו מקום שהיה עמד תחתיהן לא נקרע (רבי, מדרש תהלים א טו) — *ונקרע גזר הדין, נתבטל: מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע,

---

[1]) [עי׳ קְרִיעָה, הערה.]

[2]) [כך מנקד אל נבון ברודי, שנ.]

(הוש׳ יג ז–ח). — וְקָרְעָה האשה את עיניה בפוך, כאלו הרחיבה את פתיחת העין ע״י הכחול: ואתי שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תִקְרְעִי בפוך עיניך (ירמ׳ ד ל). — ובהשאלה, קָרַע האלהים את הממלכה, הממלכות וכדו׳ מעל פלוני, מידו, ממנו, חטף ולקח אותה מידו: ויסב שמואל ללכת ויחזק (שאול) בכנף מעילו ויקרע ויאמר אליו שמואל קָרַע יי׳ את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך (ש״א יה כו–כז). ויאמר שמואל ולמה תשאלני ויי׳ סר מעליך וכו׳ וַיִּקְרַע יי׳ את הממלכה מידך ויתנה לרעך לדוד (שם כח יו–יז). ויאמר יי׳ לשלמה יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקתי אשר צויתי עליך קָרֹעַ אֶקְרַע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך אך בימיך לא אעשנה למען דוד אביך מיד בנך אֶקְרָעֶנָּה רק את כל הממלכה לא אֶקְרָע שבט אחד אתן לבנך (מ״א יא יא–יג). לכי אמרי לירבעם כה אמר יי׳ אלהי ישראל יען אשר הרמתיך מתוך העם וכו׳ וָאֶקְרַע את הממלכה מבית דוד ואתנה לך וכו׳ (שם יד ח). וימאס יי׳ בכל זרע ישראל וכו׳ כי קָרַע ישראל מעל בית דוד וימליכו את ירבעם בן נבט (מ״ב יז כא). —וכתו״מ: הקורע על מנת לתפור שתי תפירות וכו׳ (שבת ז ב). הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין (שם יג ג). קרעו (את קרבן הפסח) והוציא אימוריו (פסח׳ ה י). בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין, קרען והוציא את אמוריהן (יומא ז ז). אין קורעין ולא חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת (מו״ק ג ז). האשה שהלכת היא ובעלה למדינת הים וכו׳ ובאתה ואמרה מת בעלי תנשא וכו׳ ר׳ יהודה אומר לעולם אינה נאמנת אלא אם כן באתה בוכה ובגדיה קרועין (יבמ׳ טו א). קרע את כסותי, שבר את כדי, חייב (ב״ק ח ז). והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין (סנה׳ ז ה), נטמא (בגד) חוץ לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש (זבח׳ יא ה). השוחט את הבהמה ומצא בה בן שמונה חי או מת או בן תשעה מת קורעו ומוציא את דמו וכו׳ קרעה ומצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה (חול׳ ד ה). הכחל קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו אינו עובר עליו, הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו אינו עובר עליו (שם ח ג). טלית שהתחיל בה לקרעה, כיון שנקרע רובה אינה חבור (לטומאה) (כליס כח ח). הַכֵּהָה (הנגע) בשני, קורעו ושורף מה שקרע (נגעי יא ה). קורע אדם עור שעל פי חבית של יין ושל מוריים (תוספת׳ שבת טז יג). איזהו קיום בית דין, במותב פל׳ בן פל׳ הוציא פל׳ לפנינו שטרו קרוע ובדקנו עדותן של עדים ונמצאת מכוונת וכו׳ (שם ב״ב יא י). מעשה בגלפטרה מלכת אלכסנדרים שהביא׳ שפחותיה שנתחייבו מיתה למלך וקרעתן ונמצא הזכר נגמר לארבעים ואחד (שם נדה ב יז). והשליך אל תוך שרפת הפרה וכו׳ יכול יקרענה ויתננה לתוכה ת״ל והשליך אֶל תוך שריפת הפרה, הא כיצד, משתיבקע (ספרי במד׳ קכד). נסתבכו בגדיו בקוצים הרי זה מפשרן במקום צינעא ובלבד שלא יקרע (ר׳ זעירא בשם רב הונא, ירוש׳ שבת ז ב). הקורע על העור כתבנית כתב חייב (שם שם יב ד). עשרה קרעים אסורין באיחוי, הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו חכמה וכו׳ (שם מו״ק ג ז). משרבו הגידפנים פסקו מלקרוע (ר׳ יוחנן, שם סנה׳ ז י). ויקרעם לשנים קרעים וכו׳ מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם (מו״ק כו.). היוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים (שם כו:). פעם אחת היה (דמא בן נתינה) לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעת ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה (קדוש׳ לא.). בהמות ולויתן וכו׳ כיצד הם נשחטים, בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקרעו ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונוחרו (ר׳ יודן ב״ר סמעון, מד״ר ויקר׳ יג). אם מבקש אתה להתרפאות, לך אצל אותו שקורע אותך והוא מרפא אותך (פסיק׳ רב׳, אנכי אנכי, קנג.). ועי׳ פִּעִי. — *קרע כדג: אמר רבי יוחנן, עם הארץ מותר לקורעו כדג, אמר ר׳ שמואל בר יצחק ומגַבו (פסחי׳ מט:). אמר ר׳ שמואל בר נַחמָני א״ר

שהיה גם כאן משל לחיה טורפת, ועל יסוד כך הציעו את הקריאה: ואקרע כְּגוֹר לַבֵם (עי׳ א. סְגוֹר, הערות). אך הואיל וקשה הוא לקבל גור בלבד במשמ׳ כזאת, על כן נראה שהכונה: ואקרע כגור לְבִם, השוה לְבָאִם תהל׳ כז ה), ז״א כגור אריות.]

הנני אֶל כסתותיכנה אשר אתנה מצדדות שם את הנפשות לפרחות וְקָרַעְתִּי אתם מעל זרועתיכם וכו׳ וְקָרַעְתִּי את מספחתיכם והצלתי את עמי מידכן (יחזק׳ כג כ—כא). — ובלי השלמה: עת לִקְרוֹעַ ועת לתפור (קהל׳ ג ז). — וביחוד קָרַע בגדיו לסימן האבל והצער: וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור וַיִּקְרַע את בגדיו (בראש׳ לז כט). וַיִּקְרַע יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים (שם שם לד). ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן וַיִּקְרְעוּ שמלתם ויעמס איש על חמרו וישבו העירה (שם מד יב—יג). ויהושע בן נון וכלב בן יפנה מן התרים את הארץ קָרְעוּ בגדיהם (במדי׳ יד ו). וַיִּקְרַע יהושע שמלתיו ויפל על פניו ארצה לפני ארון יי׳ עד הערב הוא וזקני ישראל ויעלו עפר על ראשם (יהוש׳ ז ו). ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יצאת לקראתו וכו׳ ויהי כראותו אותה וַיִּקְרַע את בגדיו ויאמר אהה בתי הכרע הכרעתני ואת היית בעכרי (שפט׳ יא לה). וירץ איש בנימן מהמערכה ויבא שלה ביום ההוא ומדיו קְרֻעִים ואדמה על ראשו (ש״א ד יב). ויהי ביום השלישי והנה איש בא מן המחנה מעם שאול ובגדיו קְרֻעִים ואדמה על ראשו (ש״ב א ב). ויחזק דוד בבגדו וַיִּקְרָעֵם וגם כל האנשים אשר אתו (שם שם יא). ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם אשר אתו קִרְעוּ בגדיכם וחגרו שקים וספדו לפני אבנר (שם ג לא). ותקח תמר אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קָרָעָה ותשם ידה על ראשה ותלך הלך וזעקה (שם יג יט). ויקם המלך וַיִּקְרַע את בגדיו וישכב ארצה (שם שם לא). ויהי כשמע אחאב את הדברים האלה וַיִּקְרַע בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט (מ״א כא כז). ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו וַיִּקְרָעֵם לשנים קרעים (מ״ב ב יב). ויהי כקרא מלך ישראל את הספר וַיִּקְרַע בגדיו וכו׳ ויהי כשמע אלישע איש האלהים כי קָרַע מלך ישראל את בגדיו וישלח אל המלך לאמר למה קָרַעְתָּ בגדיך וכו׳ (שם ה ז—ח). ויהי כשמע המלך את דברי האשה וַיִּקְרַע את בגדיו והוא עבר על החמה וירא העם והנה השק על בשרו מבית (שם ו ל). וַתִּקְרַע עתליה(ו) את בגדיה ותקרא קשר קשר (שם יא יד; דה״ב כג יג). ויהי כשמע המלך חזקיהו וַיִּקְרַע את בגדיו ויתכס בשק (מ״ב יט א; ישע׳ לז א). ויהי כשמע המלך את דברי (ספר) התורה וַיִּקְרַע את בגדיו (מ״ב כב יא; דה״ב לד יט). יען רַךְ לבבך ותכנע מפני יי׳ וכו׳ וַתִּקְרַע את בגדיך ותבכה לפני וגם אנכי שמעתי נאם יי׳ (מ״ב שם יט; וכעין זה דה״ב שם כז). ויקם איוב וַיִּקְרַע את מעילו ויגז את ראשו ויפל ארצה וישתחו (איוב א כ). וישאו את עיניהם מרחוק ולא הכירוהו וישאו קולם ויבכו וַיִּקְרְעוּ איש מעלו ויזרקו עפר על ראשיהם השמימה (שם ב יב). ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וַיִּקְרַע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר (אסת׳ ד א). וכשמעי את הדבר הזה קָרַעְתִּי את בגדי ומעילי ואמרטה משער ראשי וזקני ואשבה משומם וכו׳ ובמנחת הערב קמתי מתעניתי וּבְקָרְעִי בגדי ומעילי (עזרא ט׳ ג—ה). — ובינ׳ פעו׳ קָרוּעַ, קרוע כתנתו, קרועי בגדים: ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה וכל עבדיו נצבים קְרֻעֵי בגדים (ש״ב יג לא). ויהי דוד בא עד הראש וכו׳ והנה לקראתו חושי הארכי קָרוּעַ כתנתו ואדמה על ראשו (שם טו לב). ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית ושבנה הספר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קְרוּעֵי בגדים (מ״ב יח לז; וכעין זה ישע׳ לו כב). ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וּקְרֻעֵי בגדים ומתגדדים (ירמ׳ מא ה). — ובתמונה, קרע לבו ולא בגדו לסימן אבל ותשובה אמתיים: וְקִרְעוּ לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל יי׳ אלהיכם (יואל ב יג). — וקָרַע את המגלה בתער הסופר: ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יִקְרָעֶהָ בתער הספר והשלך אל האש אשר על האח (ירמ׳ לו כג). — וקָרַע האל את השמים: לוּא קָרַעְתָּ שמים ירדת מפניך הרים נזלו (ישע׳ סג יט). — וקָרַע חלון בבית, קרע כאלו את הקיר ופתח בו חלון: האמר אבנה לי בית מדות ועליות מרוחים וְקָרַע לו חלוני [1]) וספון בארז ומשוח בששר (ירמ׳ כב יד). — וקָרַע האל את לב האדם: ואהי להם כמו שחל כנמר על דרך אשור אפגשם כדב שכול וְאֶקְרַע סגור [2]) לבם ואכלם שם כלביא חית השדה תבקעם

---

[1]) [עי׳ חַלּוֹן, הערות.]

[2]) [אמנם ספק הוא אם כונת הכתוב היא לקריעת חלק מן הלב, שהרי על פי המקבילים נראה

***קִרְסוּם**, ס"ז, — מעשה המקרסם: הוינן סברין מימר דר' שמעון בר' יהושע בקירסום (רבי יוסי, ירוש' שביע' ב ג). — ובסהמ"א: קרסם וכו' וי"א שנוטל הענפים שייבשו והוא כמו זימור אבל זימור בכרם וקירסום בשאר אילנות (ערוך ערך קרסס). מקרסמין, היינו זימור, אלא שקרסום שייך באילנות (רמ"י, מו"ק ג.).

קַרְסֹל[1], ס"ז, מ"ר כנ' קַרְסֻלַּי, — פרק מפרקי הרגלים, Knöchel; cheville du pied; ankle: תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קַרְסֻלָּי (ש"ב ב כב לז; וכעין זה תהלי יח לז). — ובתו"ם, גם קורסל: ובחגבים, כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולים (חול' ג ז). המקיש בקרסליו ובארכבותיו (בכורות ז ו). מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם, שלשים בפיסת הרגל, ששה בכל אצבע, עשרה בקורסל, שנים בשוק וכו' (אהלי א ח). מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה וכו' למעלה מהן חיות הקדש, רגלי החיות כנגד כולם, קרסולי החיות כנגד כולם וכו' (חגיגה יג.). מלוד לאונו שלשה מילין, פעם אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי בדבש של תאנים (ר' יעקב בן דוסתאי, כתוב' קיא:). וינאץ השקד. ר' לוי אמר זה לוז של שדרה וכו' ויסתבל החגב אלו קרסוליו[2] (מד"ר קהל' סדרא תליתאה, גם מגבוס יילאו). — ובסהמ"א: ולמעד הידים והרגלים וכאב הזרועים והקרסוליים (אסף, 73.). — ואמר הפיטן: גיזרתה לקרסוליים מעשרה לבל ימעדו בקיבול דברות עשרה (ינאי, אז מאתים, קרוב' ויקר', זולאי, קל). שי מוספי יום עשרה כמו עשרה בקרסליהם (ר"א קליר, ואתה אזון, מוסף א כ"ה).

***קִרְסֵם**, פ"י, — כמו כִּרְסֵם, כרת או נשך ונגם ענפים ועלים מן הצמח, abschneiden, abfressen; ronger, dévorer; to gnaw, devour: שדה שקצרוה כותים, קצרוה לסטים, קרסמוה נמלים, שברתה הרוח או בהמה פטורה (פאה ב ז). מקרסמין מורדין מפסלין עד ראש השנה (שביעי ב ג). המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חיב (שבת יב ב). כיצד מבטלה (את האשרה), קרסם וזרד, נטל ממנה מקל או שרביט, אפילו עלה, הרי זו בטלה (ע"ז ג י). מניין שאין מקרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן (מו"ק ג.). — ובסהמ"א: שברו לנכש בבצלים והתנה לאכול ירק מקרסם עלה עלה ואוכל (רמב"ם, מעשר ה יא). צמחו החטים ואחר כן נמלך לזורעה שעורים יהפך ואחר כך יזרע, ואם הוריד בהמתו לתוכה וקרסמה את הצמח הרי זה מותר לזרוע שם מין אחר (הוא, כלאים ב ג). שולי המחצין ושולי קרקעות והכלים ודפנותיהן מאחוריהן אין מצילין בצמיד פתיל באהל המת, קרסמן ושפן ועשאן כלים מצילין בצמיד פתיל (הוא, טומאת מת כב א). קערה של זכוכית שנשברה והתקין שולים לתשמיש אין השולים מקבלין טומאה אע"פ שהן בקערה ואם קירסם את מקום השבר ושפו בשופין ה"ז מקבלת טומאה (הוא, כלים יב י).

— התפ', *נִתְקַרְסֵם, — שקרסמו אותו: השולחן והטבלה והדולפני שנתקרסמו[1] ונשתייר בהן טפחיים טמאין (תוספתי כלים ב"ב א ט).

קרע[2], ממנו *קְרִיעָה, קֶרַע, קְרַע.

קָרַע, פ"י, קָרְעָה, קָרַעְתָּ, קָרַעְתִּי, קָרְעוּ, קֹרֵעַ, קָרוּעַ, קְרֻעִים, קְרֻעֵי, קְרוּעֵי, קְרַע, קְרוּעַ, קִרְעִי, קִרְעוּ, אֶקְרַע, אֶקְרָע, אֶקְרָעֶנָּה, תִּקְרַע, תִּקְרְעִי, יִקְרַע, יִקְרָעֶהָ, יִקְרָעֵם, תִּקְרַע, יִקְרְעוּ, — קרע את הבגד, הכתנת וכדו', קרע חלק הבגד ממנו, סחב אותו מכאן ומכאן עד שנתקו ונכרתו חלקים ממנו, מעל הגוף, zerreissen, abreissen; déchirer, arracher; to rend, tear: ואם ראה הכהן והנה כהה הנגע אחרי הכבס אתו וְקָרַע אתו מן הבגד או מן העור או מן השתי או מן הערב (ויקר' יג נו). ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר עליו וַיִּקְרָעֶהָ שנים עשר קרעים (מ"א יא ל).

שבנקביהם, לא יוכלו לסבול ונתרז, ע"כ והשוה גם דברי ר"ש פרחון במלונו: קרסו כרעו, פי' אילו שתי מלות פירושן שוה ולשון לצנות הוא וגילוי ערוה, והקרסים בתוך הלולאות (שמות כו) קרוב להראות כמוהו.]

1) [בארמ' קַרְסֻלָּא, סורי קֻורצלא ובעבר' שבתו"מ אף קרצול, באשור' קִרְצֻּ, וקרוב אליו קרזל (עי' שם), ואולי אף א. קרם.]

2) [בדפוסי מד"ר ויקר' יח להפך: וינאץ השקד, אילין קרסולות, ויסתבל החגב, זה לוז של שדרה.]

1) [נ"א: שנתקסמו.]

2) [כן אף בארמ' שבתו"מ ובדבור הערבי שבאפריקה המערבית, וקרוב השרש אל גרע.]

תקריס [1]) (ר' יהלי, תכמוני זונה, שמות י, 6).

ד. *קָרַם, קל לא נמצא.

—פע', קֵרֵס, — קֵרֵס קרסים, תורים, קשר וחרז אותם כאלו בקרסים, ואמר הפיטן: תורי וזמר קרסתי ושפיתי, זהב שירי עלימו חפיתי (רסע"ג, אלהים אלל, אזהרות, סדור רסע"ג, קסט).

קֶרֶס [2]), ש"ז, מ"ר קְרָסִים, סמי' קַרְסֵי, —וו כפוף לעגול, Spange ; boucle ; clasp: ועשית חמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד (שמות כו ו). ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את הקרסים בללאת וחברת את האהל והיה אחד (שם שם יא). ועשית פרכת וכו' ונתתה אתה על ארבעה עמודי שטים מצפים זהב וויהם זהב על ארבעה אדני כסף ונתתה את הפרכת תחת הקרסים (שם שם לא–לג). את המשכן את אהלו ואת מכסהו את קרסיו ואת קרשיו (שם לה יא). ויעש חמשים קרסי זהב ויחבר את היריעת אחת אל אחת בקרסים ויהי המשכן אחד (שם לו יג). ויעש קרסי נחשת חמשים לחבר את האהל להית אחד (שם שם יח). ויביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל קרסיו קרשיו בריחו ועמדיו ואדניו (שם לט לג) — ובתו"מ: קרסיו קרשיו וכו' והיו הקרסין נראין מתוכו ככוכבים ברקיע (ירוש' מגי' א יד). חרוצים היו קרשים וחלולים היו אדנים ונראין קרסין בלולאות ככוכבים ברקיע (שבת לט.). ואת כל כלי עבודתם, אלו קרסי זהב ואלו קרסי נחשת שהיו מחברים בהם היריעות (מד"ר במד' ו). [1]) —ובסהמ"א: כשעשו את המשכן לא היו יודעין להקימו, מה עשו, הביאו כל אחד ואחד מלאכתו, זה אומר הרי קרסיי, הרי ברחיי, הרי קרשיי וכו' (והזהיר, שמות, 266). קושרת אשה מפתחי חלוק, היינו הקרסים והלולאות שמדבקות הבגד בצוארה, ופעמים שאין לה קרסים אלא ציצין יוצאין מבגד עצמו וכו' (ערוך ערך קבכה). (המפתח האחוז) בשלשלת שיש בה קרס והקרס אחוז במפתח יש אוסרין ויש מתירין (בשבת) (ר"ב לנדא, האגור תכז).—ואמר המשורר: כתב ספר כריתת לתבונה והתר ללאת הבין וקרסו (רסב"ג, בחר מהמלי, זכודי, 6). ולשון תשובב מליצות לנובב נפשים תשובב ותחכים פתאים, קרסים למעניו בני רעיוניו בללאות אמריו בלי יד מביאים (רמב"ע, לאכסי לבבות, זכודי, ים). הכי נראו פלאים הצפונים אשר היו בלב ימים כססים ואהל היקר חבר וללאות תהלות הובאו בהם קרסים (הוא, הריח מר, שם, קכט). אם הזמן הפריד יריעות אהלי יהי להם כתבך קרס, האר אפלתי במכתבך ועיניו כמו סהר באור החרם (יוסף בן קהל נשגב רמב"ע, אוי כי פניני שיר, דוקס, 103). ומשכן בין אשר יד אל פרשו בתוך קרסי וממי ללאתיו (כ"י חריזי, תחכמוני עז, 162). — ובמשמ' נפילה, קריסה וכריעה: גודר הפרץ ורופא החרץ ומסיר הקרץ לרפא ההרם ולקשור הקרס ולהאיר אורם כאור חרם (כ"י חריזי, תחכמוני יא, 115). ועל כן בך בטחתי וכפי לך שטחתי לרפא ההרם ולקשור הקרס ולהאיר השכי באור חרם (שם יז, 151). — ואמר הפיטן: לא יהית לך תמונת כל סמל בל תעבד ותשתחוה בכל צר, בל תפנו אלימו ותזכירו שמם כי אם להרם ולקרם [1]) ולרצד (רסע"ג, אנכי את אוכלה, אזהרות, סדור רסע"ג, קלה). — ואמר המשורר: ויבנת ההרם ויקים הקרס ותהיה כחרם עלי כל המאורות (רסב"ג, ואומר אל תמסס, האסיף תרנד, 147). — *וקֶרֶס מעי, חלי מעים [1]), ואמר המליץ: נדד שנה חלי בטן וקרס מעי לממלא בטנו (נ"ז, נ"ם לא כז).

---

[1]) [בכ"י: תקדי.]

[2]) [אין מ"י במקרא, והיו שנקדו קָרֶס (כך בעל צמח דוד ובן־זאב במלוניהם), אך ברב המלונים קֶרֶס, וכן בעל מסבות השם.]

[3]) [כמאמרים שבתו"מ כגון אם הגיע קירסן של נביאים להתנבאות וכו' אם הגיע קירסו של תלמיד חכם להסתלק מן העולם וכו' (מד"ר קהל' פרשה תליתאה, אם ימלאו העבים) וכדומה, קירס היא היוני' καιρός, זמן, מועד.]

[1]) [על פי דברי התלמוד (סנה' סג:) כי אתא עולא בת בקלנבו, א"ל רבא היכא בת מר, א"ל בקלנבו, א"ל והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו א"ל הכי א"ר יוחנן כל עכו"ם הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה, והא היכא כתיבא, דכתיב כרע בל קרס נבו וכו', אר"נ כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"א דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא וגו', ע"כ, ופירש"י: קרס, נתרז. כלומר כרע על ברכיו ונתרז דהיינו ליצנותא דאישתעי בית קרא, לא יוכלו מלט משא הרעי

(סביעי׳ ם ה). הסאה והאזוב והקורנית שבחצר, אם היו נשמרים חייבין (מעסרי׳ ג ט).

***קַרְנָן**, ש״ז, — בעל קרנים, ביחוד במשמ׳ איש שאשתו מונה תחתיו[1]: וזה אומר אשתי קראה זונה, וזה אומר איתי קראה קרנן (ר׳ אהרן הכהן מלוניל, ס׳ ארחות חיים, כ״י סד״ל, מגד ירחים ה, 8; כל בו קמב, ויניציאה שכז, קמה :).

***קַרְנַף**, ש״ז, — קרן האף, חיה גדולה בעלת קרן באפה, Nashorn; rhinocéros; rhinoceros, נוהג בספרות ובדבור.

א. כרס[2], ממנו *קְרִיסָה, א. קָרַס, קֶרֶס, ועי׳ קַרְסֹל.

ב. כרס[3], ממנו ב. קָרַס.

ג. קרס, ממנו ג. קָרַס.

א. קָרַס, פ״ע, קָרְסוּ, קֹרֵס. — נתכופף, כרע, sich beugen, niedersinken; se courber, descendre; to bow down, sink down: כרע בל קֹרֵס[4] נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה קָרְסוּ כרעו יחדו לא יכלו מלט משא (ישעי׳ מו א–ב). — ובספהמ״א: בו תעלוז נפש ישר דרך, יען לבב עקש ומין יקרום וכו׳ (ר״י קמחי, ספר הגלוי, 135). — ואמר הפיטן: משל בי ששך עד אשר קרם, לבדני שעיר יון ופרם (רשב״ג, שכותיכו, גאולה לשבת ב אחה״פ). קרושנו רחוק וקרוב לשמוע נושא באהב, קורס כרע קרוב ורחוק נסבל לחתיהב (מכמס ברבי מכיר, אל אל שדי, יוצ׳ כסמו). — ואמר המשורר: באתי באחרית הזמן עת גמרו כל החסידים ואמונים פסו, ובני בלי שם גבהו באשר מתי חשם פלאים כרעו קרסו (רמב״ע, עיכי עכנים, ברודי, קנם). נודו לאם השיר בשער הערוך שלחן

1) [עי׳ א. קֶרֶן, הערה.]

2) [לא הֻברר מקור השרש.]

3) [עי׳ ב. קָרַס, הערה.]

4) [במכי׳ מסכ׳ דנזיקין יח כתוב: לא תוננו בדברים, שלא יאמר לו אמש היית עובד לבל קורס נבו וכו׳, חשות גם מסכת גרים ד ונסחות שם, כאילו הבינו קֹרֵס בשם אלהות.]

בפת סלת ואין לה פורס, ובכו עלי ארמון ילדיה אשר קרס בשפלות יד ילדים קרס (יוסף בן ססל בשבת רמב״ע, אוי כי סכיני סיר, דוקס, 103). פנאי יש לנעה ולסערה סועה ולרב לא שנה ידועה לפניים ו....ל לגורם ובמקומו קורס ואת פתו פורם לכל גרסניים (ד״ה של יהודי מלרים וא״י ב, יעקב מן, 22).

ב. *קָרַס, קל לא נמצא במקורות.

— הִפע׳, *הִקְרִים[1], — הקרים היין, החמיץ, התקלקל: ואת שאין דמיו ידועים יפדה על פי שלשה, כגון היין שהקריס[2] ופירות שהרקיבו ומעות שהחליאו (מע״ש ד ג). על הפת שעפשה ועל היין שהקרים[3] ועל התבשיל שעבר צורתו אומר שהכל (ברכ׳ מ: ; ב״ב לה :). איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין, פירות שהרקיבו ויין שהקרים[4] ומעות שהחלידו (ת״כ, בכה׳ יד :). — ובספהמ״א: חכר ממנו כרם בעשרה סלי ענבים והקריסו אחר שנבצרו וכן עומרים שלקו אחר שנקצרו נותן לו מתוכן, חכרו בעשרה כדי יין והחמיץ חייב ליתן לו יין טוב (רמב״ם, שכירות ח ז). ועל מי היתה התלונה רבה ועצומה בכתבי הקדש זולתי על יין שהקרים (ר״י מוסקאטו, נפוצות יהודה כז).

ג. *קָרַס, קל לא נמצא.

— הִפע׳, *הִקְרִים, — נתפקע, בפרט מקֹר, ועי׳ קָרַשׁ: למלך שהיו לו כוסות רקים, אמר המלך, אם אני נותן לתוכן חמין הם מתבקעין, צונן הם מקריסין, ומה עשה המלך, ערב חמין בצונן ונתן בהן ועמדו (מד״ר ברא׳ יב). הפשתני הזה וכו׳ כשהוא רואה (הפשתן) שאינו יפה אינו כותש עליה שלא

1) [כנראה נגזר פעל זה, בהפע׳, וכן אקרים בארמ׳ שבתו״מ, מן היונ׳ ὀξηρός, חמוץ, מתכונת החמץ, ובכמה מקורות כתוב בטעות הקרים במקום הקרים, כמו לסטים במקום לסטים וכדו׳.]

2) [כך כנראה צ״ל, ובהוצאות: שקרם, נ״א שהקסים, ובמדב״ם: שקימם.]

3) [כך מובא בערוך ערך קרס, ולפנינו: שהקרים.]

4) [כך בכ״י פ׳ ובדפוס שונצינו בגמ׳ וברש״י ובערוך ערך קרס; ובהוצאותינו: שהקרים.]

מאומה וכאשר מכרו אותה הסחורה א"ל תנו לי חלק המגיע לי בריוח, א"ל לא נתן לך מאומה עד שנוציא לקרן שליש הריוח והבי׳ שלישים נחלק בינותינו (שאלה נספו׳ למנ"ס רסו, ח"מ פרימן, 244). אסור שיתן אדם מעות על דרך שותפות שיהיה קרוב לריוח ורחוק להפסד שזו ריח רבית, וכן לא יחכר הקרן עם השכר (ר"א הקראי, גן עדן, הכסף והסרבים, קפו:). ד׳ דברים מבטלין פירות בעולם הזה ומפסידין קרן לעולם הבא, הלוקח סוס ורוכב עליו, והמעמיד עבדים לפניו יותר מעשרה וכו׳ (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ד, 595). כמה הקדשות הקדישו בהרימם קרן קיימת סך גדול ועצום (ישראל משה חזן, שארית הנחלה יא, ה.). — *וגם ש"ז: לשון צאן ברזל, קרן קיים שאין פוחת ונפסד וכו׳ (רש"י, יבמ׳ סו.). שותף וכו שטען שהקרן שלי היה כך וכך והלה אומר אינו אלא פחות מזה וכו׳ (רמב"ם, שלוחין ושותפין י ח). זה הממון (שנתן לצדקה) ינתן בריוח ומן הריוח יקחו הקהל לשכור רב הישר בעיניהם והקרן יהיה קיים וכו׳ (מרדכי ב"ב תפו). ויותר הוא טוב לפדיון שבויין כאשר אמרו הקהל ויהיה הקרן קיים (עושו"מ רסג ז). ברצות ראובן הנ"ל שהצדקה הנ"ל יקבלו העניים ההם למנוחת נפשו ושהקרן ישאר תמיד נכון וקיים וכו׳ (מורפורגו, שמש לדקה א, סב.). — ואמר הפיטן: שכר אמת אתנניכם וכו׳ פירות חלק גורלכם, צדק נחשב לכם, קרן קיימת לעוזריכם, רידופי ריק לעוזביכם (ינאי, איסים אקרא, קרובי במד׳, זולאי, כד). —*ובמשמ׳ סכום כסף שמור שפרותיו משמשים לצרכי הכלל וכדו׳, כגון קרן קימת לישראל, קרן היסוד.[1]

***קַרְנָזוֹל**[2], ש"ז, — קו שבסרוגין: לא באלכסון ולא בקרנזול (ילחק לרפתי, אגרת אל קהלות אשכנז, 21). כיצד מסים לו את הקרנות, נותן לו שתי רצועות של שתי וערב וכמין גם רצועה אחת כפי שני המצרים ובסירוגין בקרנזול (עושו"מ ריט ג).

***קַרְנִי**, ת"ז, — מתכונת הקרן, מחֹמר הקרן, ובפרט מְחִצָּה קַרְנִית[1], העור הקרני של העין, cornea; cornée; Hornhaut: עד שלא יודו שנקב המחיצה הענבית ובהירות הקרנית[2] הוא מפני עבור הרוח הרואה עד שישיג מה שישיג אבל לא ישימו זה סבה בראות כלל, ולא נקבה זאת המחיצה ולא הושמה אשר עליה בהירה מפני הראות, אבל כן רצה השם וכו׳ (ר"ש א"ת, מו"נ ג כה). ואחר כך הלחמית והיא לובן העין ואחריה הקרנית והיא קשה וכו׳ (נתן פלקירא, צרי הגוף, כ"י בריטי׳ מוז׳). והמחיצה האחרת (בעין) נקראת קרנית לפי שהיא דומה לקרן לבן והיא קשה ולבנה (שער השמים לאבי הרלב"ג ט, לא:—לב.). ויש בעין שבע מחיצות וכו׳ הרשת והשליא וכו׳ והקרנית והחוברת (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד, מח:). ויקרא המחיצה הקרניית אלא שהיא מצטבעת בצבע המחיצה אשר תחתיה (רשב"ץ דוכן, מגן אבות, חלק יעקב ד, כח:). — חַרְטֹם הַקַּרְנִי, סוג מסוגי העוף: חרטום הקרני מיניה שמונה עשר, ונקראת בשם זה לאשר יצמח על חרטומם הארוך ונעקש פורחת (אוים וואוכס) דק כגליון בתבנית קרן (תולדות החיים, קכג).

***קָרְנִית**, קורנית, ש"נ, — שם צמח בשמי המשמש גם צבע, Thymus capitatus: חבילי אזוב והסיאה והקורנית אם הכניסו לעצים ולמאכל בהמה אוכל מהם בשבת (תוספת׳ שבת יד (טו) יג). כלל גדול אמרו בשביעית וכו׳ חשב עליו לעצים הרי הוא בעצים כגון הסיאה והאזוב והקורנית

---

[1] [בירושי׳ קדושי׳ ג ד כתוב בארמ׳: קרן זבונא ואזל ליה, ע"כ. ופרש בעל פני משה: נקרן ונתדלדל אותו הסוחר מחמת חובותיו ונעשה בורח, ע"כ, כאלו נוצר כאן פעל מן ב. קֶרֶן, נתדלדל מן הקרן, אבל בודאי יש לגרס בירושי׳ כנ"א המובא בקרבן העדה: קרץ זבונא ואזל ליה, כלו׳ השכים והלך לו.]

[2] [ע"פ הארמ׳ שבתו"מ: הני ד׳ בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין זביניה זביני, ואי כולהו אתו בהדי הדדי פלגו ליה בקרנזול (נ"א קרנזיל, כ"י קרנא זול, קרנדיל) (ב"מ קח:). חד גיסא נגרא וחד גיסא נהרא פלגין ליה בקרנזול (נ"א קרנא זול, קרנזור, קרנדול (ב"ב יג.). מקור המלה וגם פרושה המדויק לא הוברר, ואין ההצעות המוצעות מניחות את הדעת, אך אפשר שיש כאן תולדת המלה הרומ׳ circumsiliens או circino saliens, קופץ בעגול, בסרוגין, וצ"ע. ועי׳ אלכסון.]

[1] [עי׳ בהערה הבאה.]

[2] [כצ"ל ולא: הקרנים, ובמקור הערבי: שפוף אלקרניה.]

שחרטמו דומה לחיטמו של הקרנף: קרן החוטם (נאזע הארן פאגעל) משכנו באינדי מזרחית גופו קטן קצת מהיונה וחוטמו ארוך כרביע אמה אשר עליו קרן אחת מאורך הלז והוא משונה בתוארו מאכלו בשר נבלה וטריפה (ג. ליגדא, ראשית למודים א ו, יז.). —°וקֶרֶן אַיִל, שבלול הדומה לקרן איל: קרן איל (ווידער אממאנס הערנר) נקרא כן בעבור היותו דומה לקרן איל ונמצא גם בנהרות איראפא (ג. ליגדא, ראשית למודים א ו, כה:). — °נחש הקרנים: נחשים מגודל וממינים שונים, מהם נחש החרם, הנפילים, הקרנים (ר"ם גלוק, מגילי עולם ג, לה., כוס) [1].

ב. קֶרֶן [2], מזו"ג, ועי' הערות לקמן, — עֲרֵמָה, סכום כולל, סכום עקרי, capital; Kapital: אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בְּקֶרֶן בן שמן [3] (ישע' ה א). — ובתו"מ: האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש (תרומ' ו א). האומר פתיתי את בתו של פלוני, משלם בושת ופגם על פי עצמו ואינו משלם קנס, האומר גנבתי משלם את הקרן על פי עצמו ואינו משלם תשלומי כפל ותשלומי

---

[1]) [והיו שתרגמו בטעות את שם החיה הנקראת בגרמנית Eichhörnchen ,Eichhorn, קרן אַלּוֹן, ואולם המלה הגרמנית היא אך גלגול של הצרפת' écureuil מן היונ' σκίουρος, מטיל צל בזנב, squirrel באנגלי' וכו'. ובמקום זה השתמש המחבר במלה סנאי עפ"י חלדת הסנאין שבתו"מ.]

[2]) [אין למלה זו כל קשר אל א. קֶרֶן במשמ' קרן השור, הצבי וכדו', אלא היא מלה שאולה מאשורי' קַרְנֻ במשמ' גֹּרֶן, עֲרֵמָה, מן קַרָנֻ, צבר לערמה, ובתמונה מן ערמת הגרן נקרא כך עקר סכום הכסף, בנגוד לפֵרות ולרבית הנוספים לערמה, או, במקרא, אף הסכום הקצ׳ב, בנגוד לתשלומים משתנים. ועי' בהערה שאחר זו.]

[3]) [לפי דברי טורטשינר בחוברתו על שיר השירים עמ' 28 וכו' אין פסוק זה אלא נוסח אחר של שה"ש ח יא: כרם היה לשלמה בבעל המון, שפרושו: כרם היה לשלמה בידי קבלן, הנקרא אף באשור' בֵּל אִמְּנִ (בעל המון), וכאן: כרם היה לידידי (הוא ידידיה, שמו השני של שלמה) בקבלנות של איש בן העיר שֶׁמֶן, הוא ה"דוד" של השונמית, ובשמה מביא הנביא את שירת הכרם. ועי' שם לנמוקים.]

ארבעה וחמשה (כתוב' ג ט). הגוזל את חברו שוה פרוטה ונשבע לו (על שקר והודה) יוליכנו אחריו אפילו למדי וכו' נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש, מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש, מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות משוה פרוטה הקרן אינו צריך לילך אחריו וכו' (ב"ק ט ו). נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש, הרי זה משלם חומש על חומש, עד שיתמעט הקרן פחות משוה פרוטה וכן בפקדון וכו' הרי זה משלם קרן וחומש ואשם (שם שם ז). הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה ובא בעל חוב וטרפה, כשהוא גובה את הקרן מנכסים משועבדין ואת השבח מנכסין בני בני חורין (ב"ב קנז:). — ומ"ר *קְרָנִים: הגונב תרומה ולא אכלה, משלם תשלומי כפל דמי תרומה, אכלה, משלם שני [1]) קרנים וחומש, קרן וחומש מן החולין וקרן דמי תרומה (תרומ' ו ד).—ובהשאלת לערכים מופשטים: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, כבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו' (פאה א א). מנית אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא (ר' נהוראי, קדוש' ד יד). על אלו דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו בעולם הבא, על עבודה זרה, ועל גלוי עריות וכו' (תוספת' פאה א ב). זכות יש לה קרן ויש לה פירות וכו' עבירה יש לה קרן ואין לה פירות וכו' (שם שם ג). כל הכבוד שראה משה בעולם הזה אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קיימת לו לעולם הבא (רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, מד"ר שמות מז). — ובספה"א: לא הותירו זוזי חדתי, שלא נשברו יותר על קרן שלהן (ערוך ערך אספרא). השותפין וכו' כל אחד ואחד מהן מעכב וכו' ואין אחד מהן יכול ליטול חלקו מן הקרן ולא בשכר עד סוף הזמן וכו' ואין אחד נוטל מן הקרן ולא מן הריוח עד זמן החלוקה (רמב"ם, שלוחין ושותפין ד ד). אדם ובנו לקחו יהודי א' בשותפות עמהם וקנו סחורה ביחד והיהודי הנו' לא היה לו בקרן

---

[1]) [כך בכל ההוצאות וכן במדב"ם. אמנם אולי בעקר ב' קרנים, שתי קרנים. ועי' גם להלן בספה"א.]

המחנה, אגף המחנה: וישלח (אנטיוכוס) את בכידס אל ארץ יהודה וגם את אלכימס ואת ק ר נ י הימין עמם וכו' ויצאו (יהודה ואנשיו) בתוך צבא אויביהם את ק ר נ י הימין ואשר ב ק ר נ י השמאל באו להם מאחור ויקיפו את יהודה ואת חילו מסביב (מִספר חשמונים, הוצ' פוילנר, 12). ויכר יהודה את בקירוס עומד מימינו כי שם היו גבוריו ו ק ר ן הימנית עמו (יוסיפון פרק כח). חשב נאפאלעאן מחשבת גדולה להסית את כל שכניה (של רוסיה) אלה בה ולסמוך את ק ר ן מחנהו הימיני במחיצת תוגרמה (רמח"ג, הלרפתים ברוסיה, מבוא). רבים מהם היו בלי חרב ובלי מגן וכו' אין ק ר נ ו ת ואין מחנה תיכונה (שם, 102). ומאקדינאל שר צבא ה ק ר ן השמאלי ומחנהו וכו' קפאו על שמריהם (שם, 110). כי בגדו בו שני ק ר נ ו ת י ו אשר היה בהם כח עוד לדבר את אויבים בשער (שם, 115). — *קַרְנֵי פָרָה, שם לאחד מטעמי המקרא, הנקרא גם פזר גדול: ק ר נ י פרה מניף בשתי אצבעותיו למעלה (תורית הקורא, דרנבורג, 108). ועי' סוף הערך ב. פָּרָה. — *קַרְנֵי הרחם: ויש לו (להרחם) שני גידולים שנקראים ק ר נ י ם (ספר אלמנצור, שער הרחם, כ"י ותיקן). ולו (להרחם) שתי תוספות ונקרין ק ר נ י הרחם ואחורי אלו התוספות הן ביצי האשה (ספר מרפא מקום בהפסקה). בשיצא זרע האשה מביציה שהם ק ר נ י הרחם ויפול ברחם תחלה לא יסגר הרחם עליו עד בא זרע האיש וכו' (ר"י זבחרה, מטעמים ט, דודזון, 113). — *קֶרֶן המציצה של האומן[1]), Schröpfkopf; (cornet à) ventouse; copping glass: תליית ק ר נ י המציצה הוא מהדברים החזקים למשוך מה שהוא בעומק הגוף ולעקור המורסות אשר נתיישן קושים (פרקי משה ג, ט:). כשתתלה ק ר ן המציצה על העורק במקום הנקרא הקרדו"ם הוא נקודת העורק וכו' (שם שם). — *ובתי קְרָנוֹת לשיחה בטלת[2]): ובענין הליצנות יש בו בחינות הא' מהם הוא הקובע עצמו בבתי ק ר נ ו ת לשיחה בטלה ודברים בטלים (ר' אליהו די וידאש, ראשית חכמה, שער

[1]) [עפ"י הארמ' שבתו"ם: ק ר נ א דְאוּמנא.]

[2]) [כנראה עפ"י התרג' לתהל' סט יג; ב י ת ק ר נ ת א, אך שם ב י ת פרושו פִּינוֹת, בין, בכסור'. ועי' גם לעיל, הערה לבטוי יושבי קרנות.]

הקדושה יב). — *וכנוי בַּעַל קַרְנַיִם למי שזונתה אשתו, Hahnrei; cocu, cornard; cuckold, וְקַרְנַיִם במשמ' מצבו של אדם כזה[1]): פן ישא המושל עליך משלו פי כסיל מחיתה לו ו ק ר נ י ם מידו לו (אגרות רמב"ס, דפו' ליפסיא, כט:, וכענין זה רשב"ל דוקן, תשב"ץ ג, רסג). ותזנה עליו וכו' וקרני ראם ק ר נ י ו, ועל צמיחת ה ק ר ן וכו' (ר' יהודה אבן שבתי, דברי האלה והנדוי, דודזון בהאשכול של גינצבורג ו, 173). צורת הבוכה ומשתומם על אבידתו (אשתו שהלכה עם חשוקה) וגדל צעקו ואנחתו כאלו טבעו בים ספינותיו, ממנו היו ק ר נ ו ת י ו (ר' יצחק בן סהולה, משל הקדמוני ב, יח:). ופעם נדבר בעניין בעל ה ק ר נ י ם ופעם בענין הקדשה היא בעינים (עמנו', מחב' ה, 39). פלונית ישאלו בעדה איה הקדשה היא בעינים, ובעלה הוא האיל אשר ראית בעל ה ק ר נ י ם (שם שם, 41). באשר השלמנו לגנות בעל ה ק ר נ י ם ואשתו גומר בת דבלים וכו' (שם שם, 42). הידעת כי אשתו תטחן לאחר, ועתה התחליף אשתך לאשתו וכו' ועניותך ב ק ר ן חזות אשר בין עיניו (שם, מחב' טו, 112). והשטן מרקד בין ק ר נ י ו (שם כה, 193). נקראו בעלי ק ר נ י ם אנשי בוגדות (שם כז, 212). ולו אשת רפאים תהיה על הרפאים עשתרות ק ר נ י ם (שם שם, 216). — *ושם צמח, קֶרֶן־צְבִי, Hirschhornfarn; corne de cerf; staghorn-fern: קורנו צירבו, ייאיק בויאנוס, ק ר ן צבי (טוביה כץ, מעשה טוביה, ערוגת הבושם, קלה:). — ושם חיה, קֶרֶן־הַחֹטֶם, קַרְנַף, חיה גדולה בעלת קרן בחטמה, rhinoceros: ק ר ן החוטם (נאזע הארן) דומה במראהו ובתבניתו לפיל אך הוא קצת קטן ממנו וגופו עב מאד ורגליו קצרים ועבים (ב. לינדא, ראשית למודים א ו, טו.). ק ר ן החטם קאטמעלפארדע"ר (ר"מ בלוך, שבילי עולם ב, לה., כוס). אשר יוציאו מארצם עבדי עולם גמלים שן קרני ק ר ן חחוטם וכו' (שם שם, מ:, ממלכת דארפור). ק ר ן החוטם (רהינא צעראס) יצודו למען קרניו לעשות מהם כל כלי (שם שם, מד., ארצות הקאפערן). — ושם עוף

[1]) [עפ"י היונ' במשמ' κερατίας כזה, ומשם עבר שמוש זה ליתר הלשונות, ועי' קָרַן, קַרְנָן, ועי' גם פֵּזֵר, הערות.]

(הלכ' פסוק' לתלמידי רב יהודאי גאון, 75). שאנחנו רגילים לקנות מישראל בקרן כסות שיש בה ציצית (רב לאמ גאון, תשו' הגא' שערי לדק, מ:). לוקחין עור הגדי וקושרין כל נקביו לבד משתי ידיו ובנקב אחד קושרין שתי קרנות קטנות ובנקב אחד קושרין שפופרת של קנה ובאותו קנה מניח פיו ונופחו ויוצא הקול מן הקרנות במשתי שופרות (ערוך ערך ממת). ואם יהיה המרובע בתוך העגול ויהיה מושש לעגול מכפנים בארבעת קרנותיו וכו' (כאבר"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת, הקד', 4). אני משים המרובע הזה אשר ארבע קרנותיו אכגד כל אות ואות מאלו ארבע אותיות על קרן וקרן מקרנותיו (שם 3 א, 23). קרן המשכיל ענוה, קרן הכסיל עזות (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרשב"ג, שער הענוה, 10). אם תהיה (הלבנה) בצפון השמש או בדרומה וכו' ולהיכן יהיו ראשי קרניה נוטין (רמב"ם, קדוה"ח ג 7). כיצד ראיתם אותה בצפון או בדרום, להיכן קרניה נוטות (שם שם). גדיים שהנחת נעשו תיישים ולא עוד אלא שעשו קרנים[1] (מדה"ג שמות יג י, הופמן, 124). ובעבור זה נאמר במשל דרך לעג לך אל המקום אשר האילים ישליכו קרניהם שם (שער השונים לאבי הלכב"ג ד א). כי יושבי הארץ הזאת אינם יושבי קרנות[2] חולכי פרדסים וגנות (דון קרשקש, מנחת קנאות לרשב"א יג). הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה כדרך יושבי קרנות[3] ובו' (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ד, 260). ואחרים שמשבחין בשירים הזוללים והסובאים והיין עצמו ומהללים הבטלנין ושותי היין ויושבי קרנות ונמצאו מחזיקי ידי רשעים (שם שם, 369). ולא ירבה לישב בפתח ביתו כיושבי קרנות (שם שם, 440). והאיילים יוציאו קרנות וישליכו במקומות שיקשה לאדם למוצאם ובעבור זה נאמר בדרך משל ולעג לך אל מקום אשר האיילים משליכים שם קרנותם (יוסף ישראל פורלין, תולדות אדם ג לג, כ"י בריט' מוז'). הפרשה הזאת (עקדת

1) [בבבלי (בכב' קג.): תיישים בעלי קרנים, עי' לעיל.]

2) [עי' בהערה לעיל על יושבי קרנות בתלמוד.]

3) [עי' גם לקמן בתי קרנות, והערה שם.]

יצחק) היא כל קרן ישראל וזכותם לפני אביהם שבשמים (ר"י אברבנאל, פרשת וירא, ענין העקדה). ולכן עשה (צדקיה) הקרנות לפי שהית אחאב משבטו של יוסף (הוא, מא כב). — ובמליצה: עד הגל ועדה המצבה לזאת הנקבה ורבתי בבנות בחילוי(ק) מתנו'(ת) על ד' קרנות[1]) ולעניים ולעניות (מלבת מסכת סל"א, וכסטין, Inschr. I. 136).—ואמר הפיטן: מלך זכור אחוז קרן לתוקעי לך היום בקרן (ר"א קליר, מלך זכור, קרוב' א ר"ה). קרן במשכם חיום עדיך, רחום זכור שבועת עבדיך (הוא, אפד מאז, מוס' א ר"ה). עונותי חטו קרני להגדע (אליה בר שמעיה, אתה מלכי, סליס' ד עשי"ת). מאיבי אנקמה פורוני, גדע קרנות זרוני ומשפטיך יעזרוני (אלוש, אל אמונה, סליס' ערי"ה). — ואמר המשורר: ואז תוחיל חוזת קרן ישועה ורופא נאמן השכל ודעה (רב האי גאון, שערי דיני ממונות, קנולת קוטער', כ.). וקרני כל מתי און יגדע ושמם בעפר ארץ מדשה (רשב"ג, הלפור או דרור, ברודי, 2). ושם קרני השטן גבוהים ורמים בהם ינגח עמים ולאומים, האחד יתהלך בארקים והשני יעופף בשחקים וכו' הקרן המתחלך יחלק לשתי רוחות והמעופף לעשר משפחות (ראב"ע, חי בן מקיץ, איגר, עמ' 141). ושבר העניים על מה, בשני העולמות בוש וכלימה, קרנם מכאן ומכאן נגדרה (ר"י זבארה, מחלוקת בין עשיר ועני, נספח 7, 1 בס' שעשועים, דודזון, CXXI). גדעה קרן שטני בעבור שמך אדני (הקדאי, חוק אלהי, סוכי סימן, 34). בעלי קרנות קמו בפרך לענות חמדת יקרך ועמך (ר"ש שבזי, יא טאיר, שם 162). — ואמר המליץ: תכונת שטחו חצי או בתבנית משולש, קרנו היותר ארוך פונת נגבה, צלעו היותר רחב הוא הצפוני תחת קו המשוות (ר"ש בלוך, שבילי עולם א, 2, אפריקא בכלל). הקול יתפשט כמו האויר בקרנים הוא קוים ישרים, וחכמי הטבע ישתמשו ג"כ בלשון קרני או קוי האור (יאוועל, למודי הטבע, קט). —°אלכסנדר בעל הקרניים[2]), אלכסנדר מוקדון: אלכסנדר בן פליפוס המקדוני נקרא בעל הקרניים (מוסרי הפלוסופים ב ה). — °קֶרֶן ימין או קֶרֶן שמאל של

1) [על דרך לשון המשנה (זבח' ה ג), וכאן לארבע קצוי ארץ.]

2) [עי' קֶרֶן, הפע', הערה.]

שבע אצבעות (מנח' יח ד). טבליות של עץ שהן נוגעות זו בזו בקרנותיהן והן גבוהות מן הארץ פותח טפח וכו' (אהלי טו ג). חסלים שבקנתל והמטה של טרכל וקרן של כליבה [1]) וכו' חבור לטומאה ואינו חבור להזייה (פרה יב ט). היו נטועין על שש שש על שבע שבע הרי זה מקדש שש עשרה אמה שנראית כקרן עגולה (תוספת' כלא' ג יב). היה שוחט והרתית וכו' או שנפלה קרן טלית והגביהה ושהה כדי שתיטת אחרת פסולה (שם חול' ב ח). (נתן את הציצית) על הקרן ועל הגדיל ר' אליעזר בן יעקב אומר פוסל (ספרי במד' קטו). הטיל לשני קרנות בבת אחת ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן כשרין (ר' חייא, סוכ' יא). ציצית צריכה שתהא נוטפת על הקרן שנאמר על כנפי בגדיהם (רב, מנח' מב.). באיזמל שאין לו קרנים (רב מנשה, חול' לח.). ליגזור איזמל שאין לו קרנים אטו איזמל שיש לו קרנים (שם שם). — וקרן של בהמה או כלי בצורת קרן המשמש להחזקת מים לשתיה או שמן למשחה וכדו' [2]): וקרנין של יוצאי דרכים ושלשלת המפתחות וכו' חבור לטומאה ואינו חבור להזייה (פרה יב ט). שאול ויהוא שנמשחו מן הפך היתה מלכותן מלכות עוברת, דוד ושלמה שנמשחו מן הקרן היתה מלכותן קיימת (ירוש' הור' ג ג). — *וקֶרֶן זָוִית, ובקצור קרן, וגם במשמ' פְּנִים הקרן, זוית, ערים : Winkel ; angle, coin ; angle, corner שהוא יוצא מתוך הכותל מתוך הקרן וכלה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר (כלא' ו ז). ושתי אמות היו בשושן הבירה, אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית, שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע, שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עלית חצי אצבע (כלי' יז ט). יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה (ברכ' יז.). לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרה"ר (ר' יוחנן, שבת ז:). לא ימדוד מאמצע הקרן (של המְרבע) אלפים אמה מפני

1) [כך נכון, ולא כליבה, עי' אפשטין פרוש הגאונים, עמ' 109 וכו'.]

2) [וכן cornu ברומ'. ובתרג' הקטעים (ירושלמי) תרגם חֵמַת קַרְנַת (ברא' כא יה).],

שהוא מפסיד את הזויות (ערוב' נו:). ותורה מה תהא עליה, הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית, כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד (אלעזר בן פוע'רה, קידוש' סו.). ועי' זָוִית. — *יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת [1]), סוחרים היושבים בקְרָנוֹת הרחובות: (תקן עזרא) שיהו קוראין במנחה בשבת משום יושבי קרנות [2]) (ב"ק פב.). שלשה (דַיָנים) למה לי וכו' משום יושבי קרנות [3]), אטו בתלתא לא הוו יושבי קרנות, א"א דלית בהו חד דגמיר (סנה' ג). — ובתפלה: את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך וכו' ברוך אתה יי' מצמיח קרן ישועה (תפלה יח). ובישועתך תרום ותגביה קרננו (אתה הוא עד שלא נברא העולם, תפלת שחרים).—ובסתמ'א: ויקחו (מתתיה ובניו). את התורה מיד הגוים ולא נתנו קרן לרשעים (ספר החשמונים, הוצ' פוילר, 5). ואף על גב שקונין ממנו אומר כתבו ותנו כשהוא תופס קרן ציצית (הלה"ג גיט', 147). אמר לו (שמואל לקרנא) מה שמך קרנא, תצא לו קרן בעינו [4])

1) [בתפלת ר' נחוניה בן הקנה לפי נוסח הבבלי (ברכ' כח:) נאמר: מודה אני לפניך וכו' ששמת חלקי מיושבי ביהמ"ד ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, ע"כ. אך בירושי' (שם ד ב) במקום זה: ולא נתת חלקי בבתי תיאטריות (נ"א טרטיות) ובבתי קרקסאות וכו', ע"כ. ועל כן צדק רא"י הכהן קוק בהערתו (גנזי קדם א, 108 וכו'), שאין קרנות כאן אלא טעות קדומה מאד במקום קרו"ת, ר"ת של קרקסאות ותיאטריות, ונכנסה טעות זו לתוך נסחות התפלות שבסיום סדרי משנה ומסכות התלמוד.

ואמנם אפשר שהנסחה המשבשת השפיעה אף על התרגום (המְאחר) לתהל' (סט יג): ישיחו בי ישבי שער ונגינות שתי שכר, המתרגם: ימללון עלי יתבי תרעא בית קרנתא וזמריהון דאזלין למשתי מרות (צ"ל מרַת) בבית קרקסין, ע"כ, וזו כנראה פשרת בין נסחת הירוש' והבבלי.

במדר"ר (ברא' עה): פגע ברוכבי סוסים וכו' ביושבי קרנות וכו', הנסחה הנכונה היא יושבי קרונות מן קָרוֹן, κάῤῥον, במשמ' עגלה, ועי' בהוצ' תיאודור ואלבק; וכן בא גם בכמה מקומות כתיב קרן במקום קרון.]

2) [יושבי חניות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין (רש"י).]

3) [תגרין שאין בקיאין בטיב דינין וכו' (רש"י).]

4) [בתלמוד בארמ': דתיפוק ליה קרנא בעיניה (שבת קח.).]

באלהי ישראל (ירוש׳ חגיגה ב ב; מד״ר בראש׳ עז; שם ויקר׳ יג; שם שם טו). כל מי שיש לו שור יחקה על קרן השור שאין לו חלק באלהי ישראל (תנחו׳ תזריע יא). הכותב את השם וכו׳ על קרן הפרה[1] ועל כרעי המטה גוררו וגוגזה (סופרי׳ ה יב). — *ושם לנזק שהזיק השור בקרניו: ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם, מקום שהחמיר על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליה ברשות הנזק לשלם נזק שלם וכו׳ אני לא אדון קרן מקרן, אני אדון קרן מרגל, ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים החמיר בקרן, מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הניזק אינו דין שנחמיר בקרן (ר׳ טרפון, ב״ק ב ה). ג׳ אבות נאמרו בשור הקרן השן והרגל (ת״כ, בבלי שם ב:). תולדת דקרן כקרן (שם שם). — וקרן המזבח: ודמן (של החטאות) טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות, כיצד, עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית (זבח׳ ה ג). חטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית (שם ו ב). ניתז (דם) מן הצואר על הבגד אינו טעון כבוס, מן הקרן ומן היסוד אינו טעון כבוס (שם יא ג). ברור משם עצי תאנה יפין לסדר המערכה שניה לקטרת מכנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות (תמי׳ ב ה). (תמיד) של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שנייה, ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה (שם ד א). מקום הקרנות אמה מזו ואמה מזו (מדו׳ ג א). ובקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקים (שם שם ב). טעה (יואב) שאינו קולט (את הרוצח) אלא גגו (של מזבח) והוא תפס בקרנותיו (רב מכו׳ יב.). — וקרן לתקיעה: אל תחפזו מקול הקרנות, אל תערצו מפני קול צוחות (סוט׳ ח א). קרן; עגולה טמאה ופשוטה טהורה (כלי׳ יא ז). שמע קול הגפת תריסים ונבעת וכו׳ תקיעת קרנים ונבהל[1]) וכו׳ (ריב״ז, ספרי דבר׳ קלב). שמונים אלף זוג של תוקעי קרנות היו מקיפין את ביתר (ירוש׳ תעני׳ ד ח). ועליון יתן קולו, כנגד קול הקרנות[2]) שלהן (שם סוטי׳ ח א). אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סילפירי (מד״ר בראש׳ לט). וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להן וכו׳ ואמרת אשרי העם יודעי תרועה וכו׳ (ר׳ יאשיה, שם ויקר׳ כט). — וקרן השמש והאור: ומהיכן נטל משה קרני ההוד וכו׳ הלוחות היה ארכן ו׳ טפחי׳ ורחבן ו׳ והיה משה אוחז בטפחיים וטפחיים באמצע ומשם נטל משה קרני החוד (בשם ר׳ שמואל, שם שמות מז). קצף עליו משה (על סמאל) ונטל את המטה וכו׳ ופגע בו וכו׳ ונטל קרן הודו מבין עיניו ועיור את עינו (שם דבר׳ יא). ופניו (של ר׳ אליעזר) מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה ואין אדם יודע אם יום הוא ואם לילה (אדר״נ נוס׳ ב, פרק יג; פדר״א ב). החמה קרנותיו ופניו המביטות למטה לארץ של אש וקרנותיו ופניו המביטות למעלה של ברד (פדר״א ו). — *קרן כַּרְכֹּם, האבקן הצהב של צמח הכרכם הרומה לקרן[3]): חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג (נדה ב ו). — *וקרן של כלי שלחן, טבלה, טלית, כליכה וכדו׳, כנף, קצה, עקץ, Ecke, Spitze; coin, pointe; corner, edge: שתי הלחם ארכן שבעה ורחבן ארבעה וקרנותיהן ארבע אצבעות, לחם הפנים ארכו עשרה ורחבו חמשה וקרנותיו

שור, ובמגי׳ תעני׳ (פרק ב): על מצחו של שור ועל מצחו של חמור. ועי׳ בהערת תיאודור (בראשית רבא, עמ׳ 16), ובהערה הבאה.]

[1]) [אמר מאיר איש שלום (הערה למכי׳ בחדש ט): שהיה מנהג דלת עם הארץ להגן על עצמם וקנינם ע״י שמות והיו כותבים שם על בשרם כדי שלא יוזקו ועל כרעי המטה שלא יארעום נזק בשינה ועל קרן הפרה והשור שלא יוזקו ויהיו מבורכים וכו׳ וגזרת מלכות יון על האכרים שיהיו מוחקין את השמות ויכתבו תחתיהם שם ע״ז שלהם, ע״כ.]

[1]) (בבבלי (סוט׳ מד:): שמע קול קרנות והרתיע.]

[2]) [במכי׳ (בשלח ב): כנגד צחצוח חרבות שלהם.]

[3]) [המפרשים מבארים כלשון קרן אור, ואין זה נראה.]

מע ה). הודו למצמית קרן לבית דויד (שם כא יב ח). —ובתו״מ, במשמ׳ קרן הבהמה והחיה ואף של החיות שבמרכבה: והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו (בכורים ג ג). ולא פרה (יוצאת בשבת) ברצועה שבין קרניה, פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים (שבת ה ד). שיאור ישרף והאוכלו פטור, סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת, איזהו שיאור, כקרני חגבים וכו׳ (ר׳ יהודה, פסח׳ ג ה). כבש פרה וכבש שעיר המשתלח ולשון (של זהורית) שבין קרניו וכו׳ באין משירי הלשכה (שקלי׳ ד ב). חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו (של השעיר) (יומא ו ו). כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן, אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר במשוך בקרן היובל (ר״ה ג ב). השוחט את הזבח לאכול כזית מן העור מן הרוטב מן הקיפה וכו׳ מן הטלפים מן הקרנים חוץ לזמנו וחוץ למקומו כשר וכו׳ (זבחי׳ ג ד). והשער שבזקן תישים והעצמות והגידים והקרנים והטלפים בזמן שהן מחוברים יעלו (שם ט ה). כשהוא חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה כיצד קולו שבעה, שתי קרניו שתי חצוצרות, שני שוקיו שני חלילין, עורו לתוף, מעיו לנבלים, בני מעיו לכינורות (קנים ג ו). פרה שקרניה וטלפיה שחורים יגוד (פרה ב ב). ומביאים זכר של רחלים וקושרים חבל בין קרניו וקושרים מקל וכו׳ (שם ג ג). כל שיש לו קרנים יש לו טלפים ויש שיש לו טלפים ואין לו קרנים (נדה ו ט). ניטלו קרניים[1]) וטלפיים והזכר עמהן פסולה (תוספת׳ פרה ב ב). והיה ביום ההוא יצאו מים חיים וכו׳ בית קודש הקדשים עד הפרוכת בקרני פיל וכיליי, מן הפרוכת עד מזבח הזהב בקרני חגבים (ירוש׳ שקל׳ ו ב). גדיים שהנחת נעשו תיישים בעלי קרניים והם שגרונו אצלך (ר׳ יוסי בן כיפר וכנו של זכריה בן קבוטל לחנניה בן אחי ר׳ יהושע, ברכ׳ סג:). תחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה היה וכו׳ וקרן אחת היתה לו במצחו (ר״מ, שבת כח:). ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו (רשי, פסח׳ קיב:). מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחלה דומה לקרני חגבים, כיון שהגיע לפתח היכל נעשה כחוט של שתי וכו׳ (בשם רב הונא לפורתא, יומא׳ עז:). ראשי החיות כנגד כולן, קרני החיות כנגד כולן, למעלה מהן כסא כבוד וכו׳ (חגיי יג.). אין נגיחה אלא בקרן (ב״ק ב:). יש דברים שהן כמומין ואינן כמומין וכו׳ עז שאין לו קרנים ורחל שיש לו קרנים וכו׳ (בכורות מד.). נטלו קרנותן וזכרותן עמהן פסולה ואין פודין עליהם, נטלו טלפיים וזכרותם עמהן פסולין ונפדין עליהם (תמימר, שם שם). שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו וכו׳ שור שהקריב אדם הראשון קרניו קודמות לפרסותיו (רב יהודה, חולי׳ ס.). הקב״ה מזמנים בה (ביעלה) רוח הזזית והיא מקרקשת בקרניה והיא שומעת קולה ובורחת (ר׳ יודן, מד״ר בראש׳ יב). זה (יוסף) בעל קרנים וזה (ארום) בעל קרנים (שם שם לט). ראשו (של השד) דומה לעגל וקרן אח׳ יוצאת בתוך מצחו (שם במד׳ יב). מה ראם קרנותיו גבוהות מכל בהמה והוא מנגח לימינו ולשמאלו, כך מנחם בן עמיאל בן יוסף קרנותיו גבוהות מכל בהמה וכו (פדר״א יט). — *הניח מעותיו על קֶרֶן הצבי[1]): מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר אבד את מעותיו וכו׳ אמר רבן יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן, הניח מעותיו על קרן הצבי (כתוב׳ יג ב). — *וכתב על קרן השור[2]), הפרה וכדו׳: על הכל כותבין (גט), על העלה של זית ועל הקרן של פרה ונותן לה את הפרה (גיטי׳ ב ג) כתבו על קרן של צבי, חתכו חתמו ונתנו לה פסול וכו׳ על קרן של פרה ונתן לה את הפרה וכו׳ הרי זה זכתה בהן (תוספת׳ שם ב ד). והוא שכתב על זכרותו של קרן אבל אם כתב על גרתיקו כפרוש הוא וכשר (ר׳ אחא בשם ר׳ מיישא, ירוש׳ עירובי׳ א ז). שאמרו להן כתבו על קרן השור[3]) שאין לכם חלק

---

[1]) [כבבלי (בכורות מד.): קרניין וטלפיין וזכרותן עמהן.]

---

[1]) [עי׳ הערה לערך א. צְבִי, עמ׳ 5352, ואף אפשר שקרוב הצרוף אל: כתב (חשבון מעות) על קרן הצבי, עי׳ לקמן.]

[2]) [עי׳ בהערות הבאות.]

[3]) [במד״ר בראש׳ ב בהוצ׳ תיאודור: בקרן

קרנות צדיק (תהל' עה יא). גדע בחרי אף כל קרן ישראל (איכ' ב ג). ועי' לקמן משמ' ו). — ונשא קרן אל פלוני כאלו לנגח: לידות את קרנות הגוים הנשאים קרן אל ארץ יהודה לזרותה (זכרי' ב ד). [1] —ורמה קרנו [2], שגב כחו, הרים ראש: רמה קרני ביי' (ש"א ב א). תרוממנה קרנות צדיק (תהל' עה יא). כי תפארת עזמו אתה וברצונך תרום [3] קרננו (שם פט יח). ואמונתי וחסדי עמו ובשמי תרום קרנו (שם שם כה). צדקתו עמדת לעד קרנו תרום בכבוד (שם קיב ט). — והרים האל קרנו של פלוני, נתן לו כח, הרים ראשו: ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו (ש"א ב י). וברצונך תרים [4] קרננו (תהל' פט יח). ותרם כראים קרני בלתי בשמן רענן (שם צב יא). וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו (שם קמח יד). וישמח עליך אויב הרים קרן צריך (איכ' ב יז). כל אלה בנים להימן חזה המלך בדברי האלהים להרים קרן [5] (דהי"א כה ה). — והרים האדם קרן, רמה קרנו: אמרתי להוללים אל תהלו ולרשעים אל תרימו קרן (תהל' עה ה). — והצמיח קרן פלוני, כמו הרים קרנו: ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל (יחזק' כט כא). שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהל' קלב יז). — וקרן ישע, במשמ' כלי נשק מושיע במלחמה: אלהי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי ומנוסי (ש"ב כב ג; ודומה לזה תהל' יח ג). — ג) קרן שן, כמשמ' שן הפיל, הדומה לקרן, והפיל מנגח בה: בני דדן רכליך איים רבים סחרת ידך קרנות שן והובנים השיבו אשכרך (יחזק' כז טו). — ד) קרן במשמ' כלי בצורת קרן להחזיק בו שמן, פיך [1]

וכדו': מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי וכו' (ש"א טז א). ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אתו בקרב אחיו (שם שם יג). ויקח צדוק הכהן את קרן השמן מן האהל וימשח את שלמה (מ"א א לט). — ה) קרן יובל וכדו': קרן של איל, שופר, כלי תקיעה ותרועה: והיה במשך בקרן היובל בשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה (יהושע ו ה). — ו) קרן המזבח והאריאל, זיז בצורת קרן שבמזבח ובאריאל [2]: ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיינה קרנתיו (שמות כז ב). ולקחת מדם הפר ונתת על קרנת המזבח באצבעך (שם כט יב). אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו ממנו קרנתיו (שם ל ב). ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני יי' (ויקר' ד ז). וישחט ויקח משה מן הדם ויתן על קרנות המזבח סביב באצבעו (שם ח טו). ויטבל אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח (שם ט ט). ואדניהו ירא מפני שלמה וילך ויחזק בקרנות המזבח ויגד לשלמה לאמר הנה אדניהו ירא את המלך שלמה והנה אחז בקרנות המזבח וכו' (מ"א א נ—נא). חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפרן שמיר חרושה על לוח לבם ולקרנות מזבחותיכם (ירמ' יז א). ומהראיל ולמעלה הקרנות ארבע (יחזק' מג טו). ופקדתי על מזבחות בית אל ונגדעו קרנות המזבח ונפלו לארץ (עמו' ג יד). אל יי' ויאר לנו אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח (תהל' קיח כז). — ז) קרן של אור, כעין חוט אור היוצא מגוף מאיר, Strahl; rayon; ray: ונגה כאור תהיה קרנים [3] מידו לו ושם חביון עזו (חבק' ג ד). — ואמר בן סירא: להדף את איש יודע מלחמות ולהרים את קרן עמו (ב"ס גני' מז ה). ויתן בפלשתים ערים ועד היום שבר קר(נ ם) (שם שם ז). גם יי' העביר פשעו וירם לעולם קרנו (שם שם יא). ויתנו קרנם לאחר וכבודם לגוי נכרי (שם

---

[1]) [בחדוד אומר הנביא על לכידת העיר קרנים (בעקר עשתרות קרנים או כדו'): האמרים הלא בחזקנו לקחנו לנו קרנים (עמו' ו יג).]

[2]) [ד. ה. מילר (Komposition u. Strophenbau, עמ' 141) מבאר קרן בבטויים כגון אלו כלשון תסרקת בצורת קרן. ואמנם אפשר שסדרו הקדמונים את תסרקת שערם בצורת קרנים כדי לעשות רשם כאלו יש להם קרנים לנגח. אבל אין זאת המשמ' העקרית של הבטויים האלה הלקוחים מדגמת בעלי החיים.]

[2]) [כך הקרי, כתיב תרים.]

[3]) [עי' בהערה הקודמת.]

[4]) [לדעת אחרים במשמ' קרן שופר ואינו נראה.]

[1]) [השוה את השם הפרטי קרן־הפוך (איוב מב יד).]

[2]) [עי' על אריאל גם בלשוננו יד, עמ' 1 וכו'.]

[3]) [תשבעים כאן: κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ, קרנים בידיו, וכן וולגי': cornua in manibus eius; אך ת"י: וזקוקין, וכן רב המפרשים, ולפי ההקבלה אל נגה כנראה כך נכון.]

(אברהם, אביר הגביר, אופן לשבת וכ"ח). בקר טוהרו כהקרין והאנשים שלחו אור, נהגו דרך שלשת ימים מוריה לתאור (בנימין בר אברהם ואחתנוים, בקר אערוך, סליח' שחר' לוס כסור, מחז' איטלי' ב, קח.). ועי' *מקרין. — ובמשמ' גרם לקרינת אור וזיו: וכל צדיק וצדיק מהלכת עמו שכינה בריבי רבבות מלאכי שרת וכו' וזיקוקי זיו מבהיקים את פניהם וזיקי איר מקרין את עפעפיהם וכו' (א"ב דר"ע ב, ביהמ"ד ילינק ג, 33). מזיו של הקב"ה ילכו זהרורין להקרין פני הצדיקים (כס"י, פסק' ס.) — ואמר הפיטן: מיהר ברדתו מהר חורב, נוגה הקרנת פניו כשפרפר עורב (רסע"ג, אזהרות יוס, סליח' יוה"כ, סדור רסע"ג שטו). הקרנתי זיו שלוחיך, ישרתי שמתי לנוחיך, הגות ענוס שיחיך, נאוו לחייך (שבתי בן משה מרומא, אופנים מדושי, מחז' איטלי' א, קג:). — ואמר המשורר: הדמה יקותיאל, נודע בבן עמרם, הקרין לפניו אל מכל בני אברם (סעדיה, שמש בגבעון, שירי סימן, 37).

—הפע', *הקרן,—שהקרינו אותו, ואמר הפיטן: תארו הוקרן כצאת השמש בגבורתו (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, עבודה, סדור רסע"ג, רעה). — ובמשמ' מקרין, בעל קרנים, ואמר הפיטן: דגו מחלד מוקרנים לזבות חיות מאכל עם בהמה ורמש (יוסי בן יוסי, אזכיר גבורות, עבודה, סדור רסע"ג, רסו). יביאו איל מוקרן במטרה, בראשו חבל ושוט טהרה (ר"א קליר, אלילי עם, יוצ' פרה).

א. **קֶרֶן** [1]) ש"נ, קרן, כנ' קרני, קרנך, קרנה, קרנו, קרננו, קרנכם, מ"ז קרנים, קרנים, קרנים, סמי' קרני, כנ' קרניו, קרניו, קרניכם, מ"נ קרנות סמי' קרנות, כנ' קרנתיו, קרנותיו, — א) זיז חלול או מוצק כדמות מקל, הגדל בראשי חיות ובהמות, Horn, Geweih, corne,bois; horn(s): וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו (ברא' כב יג). בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ (דבר' לג יז). הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני (תהל' כב כב). והנה איל אחד עמד לפני האבל ולו קרנים והקרנים גבהות והאחת גבהה מן השנית והגבהה עלה באחרנה וכו' והנה צפיר העזים בא וכו' והצפיר קרן חזות [1]) בין עיניו ויבא עד האיל בעל הקרנים וכו' ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמד לפניו וצפיר העזים הגדיל עד מאד וכעצמו נשברה הקרן הגדלה וכו' (דני' ח ג-ח). האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס והצפיר והשעיר מלך יון והקרן הגדולה אשר בין עיניו הוא המלך הראשון (שם כ-כא).— וקרנות בלא גוף החיה הנראות לנביא בחזון: ואשא את עיני וארא ארבע קרנות וכו' ויאמר אלי אלה הקרנות אשר זרו את יהודה את ישראל וירושלם וכו' ויבאו אלה להחריד אותם לידות את קרנות הגוים וכו' (זכרי' ב א-ד). — ב) ובהשאלה כלפי אדם או עם שמדמים אותם לחיה חזקה בעלת קרנים: וקרני ראם קרניו (של יוסף) בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ (דבר' לג יז). ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר יי' באלה תנגח את ארם עד כלותם (מ"א כב יא). יען בצד ובכתף תהדפו ובקרניכם תנגחו כל הנחלות (יחזק' לד כא). קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל ופרסתיך אשים נחושה והדקות עמים רבים (מיכ' ד יג). שק תפרתי עלי גלדי ועללתי בעפר קרני (איוב טז טו). — וגדע קרן פלוני, שבר את כחו: נגדעה קרן מואב וזרעו נשברה (ירמ' מח כה). וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה

---

1) [במשמ' זו כמו בעבר' נמצאת מלה זו בכל הלשונות השמיות, בארמ' וסור' קרנא, כוש' וערבי a) קרן, אשורי קרנ, אוגרית' קרן, ועי' גם בהערות שאחר זו. ואמנם נודדה המלה כנראה ראשונה בצורת הזוגי, ואפשר שהיתה עקר הוראתה ע"ל (שעל קרני הבהמה), כי עקר משמ' קרן a) בערבי' הוא קשר וחבר, השוה מלים כמו ζυγόν ביונ' ורומ' iugum שגם הן עקר משמעותן קשירה וחבור. ואולי מכאן פרוש לעבדה התמוהה שנקראת הקרן אף ביוני' κέρας, רומ' cornu, גרמנ' ואנגל' Horn, horn וכו'. כי מובן יותר שעבר שם כלי מלשון ללשון אף בתקופה הקדומה, מאשר שם לחלק מחלקי הגוף. ועל כן שם הקרנים קשור הוא בראשית המצאת העל ע"י האדם ובכבישת הבקר לדרישה ולעגלה (בעקר המהירה, שממנה נגזר שם העגל והעגלה המושכים אותה, כמו שנגזרו בלעזית מלים כמו currus עגלה, וכן גם horses, Rosse, סוסים, מן curro, רוץ מהר וכדו'). ועי' בהערות שאחר זו.]

a) قرن

1) [עי' חזות.]

הקרמית אדם יוצא בת ידי חובתו בפסח (תוס', פס פסחי ה כט).

א. **קרן** [1]), ממנו *מַקְרִין, *קֵרוּן, *קְרִינָה, קָרַן, א. קֶרֶן [2]), *קַרְנִי, *קַרְנִית.

ב. **קרן** [3]), ממנו ב. קֶרֶן.

קָרַן, פ"ע, — קָרַן דבר, זרח והוציא כעין קרני אור [4]), strahlen; rayonner; to beam, radiate : ויהי ברדת משה מהר סיני וכו' ומשה לא ידע כי קָרַן עור פניו בדברו אתו וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קָרַן עור פניו וייראו מגשת אליו ויקרא אלהם משה וכו' וידבר משה אלהם וכו' ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה ובבא משה לפני יי' לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצוה וראו בני ישראל את פני משה כי קָרַן עור פני משה וכו' (שמות לד כט–לה). — ואמר הפיטן: ק ר ן פני מאמרו ועור מפעלו שחר (ר"י הלוי, כאלה ספק לבו, סליח' יוה"כ, ברודי ג, 265). — ואמר המשורר: בסיני חטבו, ואש דת סביבו, מזיו בתכו ק ר ן ידידי (ר"מ שבזי, אבו יהודה, סירי סימן, 131). — *ובמשמ' היתה לו קרן, בתמונה, זנתה אשתו תחתיו: ולא ידע החסיד העניו כי ק ר ן עור פניו (ר' יצחק בן סהולה, משל הקדמוני ב, יח).

—הפע', צ"ל מַקְרִן [1]), — בעל קרנים, gehörnt; cornu; horned : ותיטב ליי' משור פר מַקְרִן מפרים (תהלי סט לב). — ובפהט"א במשמ' האיר, כמו קָרַן: לדויו ליה ככר בתיה, במשה שהוא בן בתיה, למי ש מ ק ר י ן עור פניו כמשה רבינו שגידלתו בתיה בת פרעה (רש"י, סנה' לח:). — ואמר הפיטן: טוב כ ה ק ר י ן ותאיר השחר, יחד בשני נעריו בעצלתים לא אחר (מאיר ברבי יצחק אלעזר, אל הר, סליח' ב עשי"ת). שחר כ ה ק ר י ן והבקר אור, שאגו בקול חזק ונאור (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצ' שבת א חנכה). מאד מ ק ר י ן, מקום עירין וקדישין במעגלותיו

---

1) [עי' קרן, הערות.]

2) [ונוהג בדבור ובספרות: הַקְרָנָה, במשמ' זריקת קרני אור וכדומה, וביחוד בטפול רפואי.]

3) עי' ב. קֶרֶן, הערות.]

4) [אין משמ' זו של הפעל ודאית. ת"א (ארי סגי זיו י ק ר א דאפוהי), וממש כך השבעים δεδόξασται ἡ ὄψις τοῦ χρώματος τοῦ προσώπου αὐτοῦ), כלומר נעשה יקר מראה עור פניו), אינם מתרגמים למעשה את המלה ס ר ן, אלא הולכים כאלו אחרי דרשת אל תקרי: אל תקרי כִּי קָרַן אלא בִּיקָרָן (יקרן של חיות המרכבה וכדו'). ות"י: ארום אשתבהר זיו איקונין דאנפוי דהות ליה מן זיו איקר שכינתא בזמן מלליותיה עמיה; ירושלמי: ארי שבחו (צ"ל שבהר) זיויהון דאפית. אך על ק ר נ י ה ו ד (השות חבקוק ג ד, קרנים מידו לו, ת"י: וזקוקין מטרכבת יקריה נפקין) מְדבר ראשונה כנראה בדברי ר' שמואל (מד"כ שמות מז): ומהיכן נטל משה ק ר נ י ההוד וכו' הלוחות היה ארכן ו' טפחים ורחבן ו' והיה משה אוחז בטפחיים והשכינה בטפחיים וטפחיים באמצע ומשם נטל משה ק ר נ י ההוד, ע"כ. ומעין זה הפרשנות העברית.

כלשון קרנים תִרגם הירונימוס בוולג' quod cornuta esset, ולפי דבריו בפרושו לעמ' ו יג תרגם כך (cornuta erat) אף עקילס; אך אין כאן אלא תרגום המלה, מבלי שיאמר אם הכונה לקרנים ממש, כמו שהבינו את לשון הוולג' כמה מן הנוצרים (ועל כן אף צויר משה כבעל קרנים) או לקרני זיו והוד. ונגד הדעה, כאלו דְבר כאן על קרנים ממש, פונה רשב"ם באמרו: לשון הוד, והמדמהו לקרני ראם קרניו אינו אלא שטות, כי שתי מחלוקות הם ברוב תיבות שבתורה, וגם מנחם בן פירש, ע"כ. אך אין הפסוק אומר במפורש, אם באמת קרן עור פניו בכתוב הוא להוד ולכבוד, ולא לרעה, ועל כן דברי חוי הבלכי אשר נגדו אומר ראב"ע: ישתחקו עצמות חוי הפושע שאמר כי בעבור שלא אכל לחם שבו פני משה יבשות כמו הקרן, וטעם וייראו, מפני שהיו פניו מכוערות, ואיך לא פקח זה המקולל את עיניו כי לא יירא האדם לגשת אל האדם רק בעבור דבר פלא שנתחדש בו שלא ראה כמוהו ואין אדם שלא ראה פני המת ולא יירא מגשת אליו, ועוד אילו היה ככה למה לא היה תמיד המסוה על פניו ולמה היה מסיר אותו תמיד בדברו עם ישראל, והלא ראה כי בהיותו בן מאה ועשרים שנה לא כהתה עינו ולא נס לחה ואף כי כאשר הי' בן שמונים, ע"כ. ואמנם אפשר שדְבר על צבע העֹור, שהשתנה בהשפעת אור השכינה, כִּי אין ענין המסוה מתבאר יפה ע"פ הפרוש המקֻבל, וצ"ע.]

1) [יהודי ערב קראו גם במקום אלכסנדר מקדן, מקדון, שלא הבינוהו: מקרן, מקרון, והבינו, בעבר' או בערב': אלכסנדר בעל קרנים, ומכאן קבל אף מחמד תאר משְנה זה של אלכסנדר הגדול, עי' מורטשינר, תרביץ טו, עמ' 169–170.]

נחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום, ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה (שבת א י). השוחט את התודה בפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש את הלחם, שחטה עד שלא קרמו בתנור ואפילו קרמו כולן חוץ מאחד מהן לא קדש הלחם (מנח' ז ג). קרמו (שתי הלחם) בתנור הוכשרו להפסל וכו' (מעי' ב ו). האופה חמיטה על גבי המיטה עד שלא קרמו בתנור (טבו"י א א). בשר הקדש שקרם עליו הקפה, נגע טבול יום בקפה חתיכות מותרות וכו' וכן בקטניות שקרמו על גבי פרוסית (שם ב ה). חוט של ביצה שקרם על דפנות של לפס ונגע בו טבול יום מן השפה ולפנים חבור וכו' וכן בקטניות שקרמו על שפתה של קדרה (שם ג ג). (אל יתפלל על יד צואה) עד שיקרמו פניה (שמואל, ברכ' ג ה). — ובספה"א: חרבו, נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה (רש"י, בכלמ' מ יג). החלק הראשון מהגיד וכו' כשמגיעין בדיו שמתחלק בהן אל עצם הראש תאסף שם ותערב ותארג אריגות כמו הסבכה וכו' ותקרם שם על המוח שבראש לשני חלקים (ר"י עקנין, פי' אבות ס כא, 170). והוא אשר יקרום הגלד והוא אשר יסובך העצמים (אוצר נחמד ב, עט). — ואמר המשורר: ושם ארבע ידות נבונות מעדות ולהנה סודות צפונים וסתורים, וצורם אבירם אנוש מהם קרם ויחד החבירם ואינם נחברים (רשב"ג, תהלה הסכמה, בכודי, 35). אתה תקרום והוא יפרום עד יפשיטך ערום (רמב"ע, ברכי נפשי, דוקס, 70). — וציו' פעו' *קָרוּם, ואמר המשורר: והושיע לתולעים קטנים עלי שוכה במו ופת קרומה (ר"ש הנגיד, הלכסל, ברודי, 120).

—הִפעי, *הִקְרִים,—העלה קרום, ואמר בן סירא: צינת רוח צפון ישיב וכרקב יקפיא מקוה, על כל מעמד מים יקרים וכשרין ילבש מקורו (ב"ס גני' מג כ). —ובתו"ס: ביצים שהקרימו הרי אלו אסורות (ירוש' תרומ' י ח). — ובספה"א: וזה ממש טעם באיש שיזריע תחלה שתוליד נקבה ואחרי כן יחזק בם כח המשנה ויקרים עליהם עור דק מאד ויקפיאם מעט שלא ישפך הנה והנה (ר"י זבארה, שעשועים ט, דוידזון, 113).

—נִפעי, *נִקְרַם,—כמו קל: בהרת וכו' בראש עד שלא העלה שער והעלה שער ומשהעלה שער נקרם (תוספת' נגעי ב יד). — ובספה"א: משעת יצירה, שנקרם כולו בבשר וגידין ועצמות (רש"י, סנה' לח:). מהיכא דקרים בשולא דריפתא, ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור (הוא, שם קב:). מחייתו (של העובר) מדם הנדה וכו' מוקף בשבכה נקרמת עליו מסביבותיו. (ר"י עקנין, פי' אבות ג א, 85).

—פֻעַי, *קֹרַם, — כמו קל: לחם הארץ בספינה שנכנסה לארץ, אם קירמו[1]) פניה מן החוט ולפני' חייבת (ירוש' חלה ב א).

—הִתפ', *הִתְקָרֵם, — כמו קל: בתקיעה ראשונה העולם כלו רועש, בתקיעה שנייה העפר מתפרד וכו' בתקיעה חמישית עורותיהם מתקרמים (א"ב דר"ע ע, בית המדרש ילינק ג, 31). על חלות לחם חמץ יקריב, כלומר כשהוא מקריבו כששוחטו יהא כבר לחם, שיהו פניו מתקרמין כבר בתנור (רש"י מנח' עח:).

ב. קָרַם, עי' קָרֵם.

*קֹרֶם[2]), ש"ז, — כסות, שמיכה, ארג טוב: סיככה (את הסכה) כהלכתה ועיטרה בקרמים ובסדינין וכו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי י"ט האחרון (שבת מה.).

*קְרָמָה, ש"נ,—כמו קְרוּם, ואמר הפיטן: אדם ובהמה, בשר ורוח ונשמה, גיד ועצם וקרמה, דמות וצלם ורקמה וכו' (ר"א קליר, אדם ובהמה, הושענות להושע"ר).

*קְרָמִית, ש"נ,—שם צמח, שהיו עושים ממנו מין לחם, glyceria[3]): אף הקרמית חייבת בחלה (ר' יוחנן בן נורי, תוספת' חלה א א). אף

---

[1]) [ואולם עי' קל.]

[2]) [מן הארמ' ובן בתו"מ (בבלי מו"ק י:): רבא שרא לסכסוכי קרמי, ובסור' בא קרם בתרג' של צפוי (במד' יז לז), חטבות (משלי ז יח), וכן כאן בתרג' הארמי שלנו: ובקרמא קרמתא מצראה.]

[3]) [עי' לֶו, פלורה I, עמ' 221; IV, עמ' 16.]

[4]) [כך בדפוס, וכן מובא בירוש' חלה א א ושם פסח' ב ד. ובהוצ' צוק"מ: קרומית.]

חנת הוא לא ידע להזהר (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי י יח). — *ובמשמ' כריתה וגזירה: קרץ מצפון בא, ענין ק ר י צ ה וגזרה כמו מרומר קורצתי גם אני (רד"ק, ירמ' מו כ). —*וקריצת צפורן, מעשה הקורץ ואוחז מעט בצפרנו: ר"א אומר כדי לקרוץ כציפורן, פירש"י לאחוז מעט, ר"ע אומר כדי שיהי' ניטלת כזוג ופירש"י שהיא שיעורא רבא מ ק ר י צ ת צפורן (חתם סופר, או"ח קכד).

*קְרִיצוּת, ש"נ, — כמו קְרִיצָה: לא תיכול קורצין, לא תבריז לשון הרע הנעשה ב ק ר י צ ו ת [1]) עינים (חזקוני עה"ת, קדושים יט טז).

*קָרִיר [2]), ת"ז, — קר מקצת, kühl; frais, un peu froid; cool: בד' שעות טולא קריר ושמשא שריב, פי' מקום שיש בו (שמש) חם ומקום שיש בו צל ק ר י ר (ערוך ערך סרב). — ואמר המשורר: ולחת השלישית היא כמו ריר, והיא טבעה כמים לח וקריר (ר"י זבארה, בתי הנפש, בס' מעשועים, דודזון, 162).

*קְרִירָה, ש"נ, — כמו קרירות, התקררות: שע"י אותה הצמיחה יתהוה התקררות בין המיתרים להבשר ואותה ה ק ר י ר ה חוזרת חלילה בכל מקום שיהי' שמה הרוח ללכת (ר"ש ספנסים, יריעות שלמה א, ג.). — ואמר המשורר: ולו אתה בעת בא אז עמלק זעום האל לצננו ב ק ר י ר ה [3]) (עמנואל, מחברת ס, 58).

*קְרִירוּת, ש"נ, — תכונת הדבר הקר: המסס טבעו קר והכבד חם רטוב מבשל וחמימות הכבד כנגד ק ר י ר ו ת המסס (ר"י ישראלי, פי' יצירה ה ג). הסכים זמן החום עם הקור החורף ביובש וחלקו בחמימות והסכים זמן הקור החורף לקיץ בלחות וחלקו ב ק ר י ר ו ת (פי' יצירה לאבוסהל דונש בן תמים, נט). והוא שתחשוב באבן מושלכת מרחוק, עשתה צליל והכתה אדם אחד, השיג בחוש ראותו מראה האבן ודמותה והשיג בחוש שמעו צליל אבן והשיג בחוש מישושו ק ר י ר ו ת ה וקשויה (ר"י אבן, מו"ה, היסוד י). מעדה בגד, מי שמסיר בגדים של חמימות בקרה ולובש בגדי משי והשלג מקלקלם עיבר על כל תשחית, על בגדי המשי שמקלקלם ועל השחתת גופו עובר שיש לו ק ר י ר ו ת (ספר חסידים תתתרכט, 431). הגלגל השביעי הוא שבו כוכב שבתי וכו' וטבעו יבש נוטה אל הקיר כי כל מין קרת וקרירות מושלת בו (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ב ג).

*קְרִישָׁה, ש"נ, — מעשה הדבר הנקרש והקפאו, והדבר הנקרש: דהא דאמרינן קיבה שבשלה בחלבה אסורה, היינו היכא דלא שהה במעי בהמה כדי ק ר י ש ה והעמדה (תוס' ר"ת, 173). וכמו שהתחלת ה ק ר י ש ה היא בקיבה כן היא התחלת ק ר י ש ת הצורה בזרע הזכר (אלכון א א ס, בתמות האדם). ע"י בישול מוציאין מן הנסיובי ה ק ר י ש א שקורין ריקוטא (ר"י אלגזי, הלכות קטנות ב א). וזה הוא ג"כ ענין ק ר י ש ת המים בחרף ו ק ר י ש ת הדם וצירי האוכלין וכו' (ר"ש ספנסים, יריעות שלמה א, מח:). — ואמר הפיטן: קבל דם במורק ונתנו לממרס, ק ר י ש ת ו ימס עד עת הזיה (משלם בר קלונימוס, אמיץ כח, סדר עבודה). קבועם מזוז, קדירתם לחזוז, ק ר י ש ת ם לפזוז, ממעל בעזוז (שמעון בר יצחק, אדון אמנכי, יוצ' א שבועות).

קרם [1]); ממנו *קְרוּם, *קְרוּמִית, *קְרִימָה, א. קָרַם, *קִרְמָה.

א. קָרַם, פ"י, קָרַמְתִּי, יִקְרַם, — קָרַם עור על העצם, העלה עליה קרום עור: ונתתי עליכם גידים והעלתי עליכם בשר וְקָרַמְתִּי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם (יחזק' לז ו). — ובמשמ' פ"ע: וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה וַיִּקְרַם [2]) עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם (שם שם ח). — ובתו"מ: אין נותנין פת לתנור עם חשכה ולא חררה על גבי

---

[1]) [ואולי מ"ר קְרִיצוֹת.]

[2]) [ע"פ הארמ' שבתו"מ, כגון חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה (שבת סג.). ובמד"ר (בראש' מז) כתוב בגרסת הספרים: אמר ליה לא תמלא רוחי קריר, אך בכ"י: קדור, ועי' בהערת תיאודור למקום.]

[3]) [על פי דרשת חז"ל: אשר קירך, הפשירך, עשה אותך קר כמים (פסי' רב', זכור, כג.). ובהוצ' ברודי (ע' כג): לצנן הקדרה.]

[1]) [גם בארמ' ובסור' קרם באותה משמ', ואפשר שבא השרש לעבר' מן הארמ'.]

[2]) [ויש גורסים כאן בנפע': וַיִּקָּרֵם, ואין צרך, בעדות השמוש בתו"ם.]

ונמצא זכר בי"ט הראשון שהוא חייב בראיה) ראוי הוא, קריעת היא שגרמה וכו' (ר' יוסף, ירוש' מגי' א א). ואימא בן פקועה טעון קריעה (יומא פ.). ואף בנגעים כן, בתחלה הן באין על ביתו, אם חזר בו מוטב ואם לאו הרי הן טעונין חליצה וכו' חזר בו מוטב ואם לאו טעונין קריעת שנאמר וקרע אותו מן הבגד (מד"ר רות ג, וימותו גם שניהם). —וביחוד קריעת בגדים לסימן האבלות: כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה שלו אינו אלא קרע של תפלות (רבי יהודה, מו"ק כב.). ולא מתאחין מנלן, אתיא קריעה קריעה (שם כו.). הרואה ספר תורה שנקרע חייב שתי קריעות, אחת על הגויל ואחת על הכתב (ר' חלבו בשם רב הונא, שם שם). תחילת קריעה טפח ותוספת שלש אצבעות (ר"מ, שם כו:). — ובהשאלה, קריעת ים סוף [1]: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב נותן לחם לכל בשר וסמיך לו לגוזר ים סוף לגזרים (בשם ר' אלעזר בן עזריה, פסח' קיח.). קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף (ר' אלעזר בן עזריה, שם שם). משום שיש בו (בהלל) חמשה דברים הללו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה וכו' וקריעת ים סוף דכתיב הים ראה וינוס (שם שם). וקשין (איש ואשה) לזווגן כקריעת ים סוף (בשם ר' יוחנן, סוטה ב.). אף קריעת ים סוף הראה לו (אלהים לאברהם) דכתיב אשר עבר בין הגזרים האלה, היך מה דאת אמר לגוזר ים סוף לגזרים (ריב"ל, מד"ר בראשי' מד). ולא יראה לך שאור ז' ימים, כנגד ז' ימים שבין הגאולה לקריעת ים סוף (שם שמות יט). הקורא את שמע צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורים באמת ויציב (שם שם כב). שהם (ישראל העוברים בים) הסכימו שירה אחר האמנ' והקריעה וכו' כך אדם צריך לטהר לבו קודם שיתפללו (שם שם). — ובסהמ"א: אמר להם הקב"ה (לאחי יוסף) הקרעתם את אביכם קריעת של חנם (מדה"ג בראש' מקץ, ויקרעו שמלותם, שכטר). שבטים גרמו לאביהן וקרע שמלותיו על חנם וכו' הן קרעו במצרים קריעה של חנם (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 140). ומהיכן קורע, מלפניו, והקורע מאחריו וכו' לא יצא ידי חובת קריעה (רמב"ם, אבל א א). — ואמר הפיטן: הזדרזו בתנחום אבל לדבר על לבו וחילים יגבר, הלכות קריעתו לקרוע ולא לאחות ולמעט בשיחה מדבר (ריי"ל בר לאוני, אמנס כי אתה, אזהרות, י:). תשתבח בהדריך, תפדם כבקריעת פלג עדריך (מנחם בר' מכיר, אתה מלא, זולי זכור).

*קְרִיצָה, ש"נ, — מעשה הקורץ עין ושפה: איידי דמכרת (האשה) ברמיזותיו וקריצותיו (של בעלה הראשון) אזיל משבש ומייתי לה (יבמ' קח:). — ובסהמ"א: וכשהוא קורא ק"ש אסור ברמיזה ובקריצה ובהוריית אצבע (סדור רב עמרם השלם א, קד:). כהרף עין, כשיעור קריצת עַין ברפיון ולא בחוזקה (רש"י, שבת לד:). (המגרש את אשתו) לא תנשא בשכונתו, לפי שמכירה ברמיזותיו וקריצותיו שמא יבואו לידי עבירה (שם, כתוב' כז:). דגייסי בהדדי, מכירין זה את זה ברמיזות וקריצות (שם, שם כח.). רץ (היצר) אל רצונך בנראה מרמיזותיו וקריצותיו והוא מורה אותך בחיציו הממיתים (ר"י א"ת, מו"ה, יסוד התעשה ה). שלדברים הנאמרים מעלה על הדברים שבכתב וכו' מפני שנעזרים בדברים שבעל פה בעמידה במקום ההפסקה וכו' וברמיזות ובקריצות מתמיהא ושאלה והגדה ויחול וכו' (שם, כוזרי ב עב). וכן רמיזות העין באה ע"י קריצת העין (ר"י בן כספי, פי' משלי ו יג). כי קריצת עין היא מהמדות המגונות בעיני כל יודעי דעת (שם י י). קורץ שפתיו, קריצה נופל על העינים והשפתים (שם טז ל). והחושק השכלי לא יצטרך להמתיק מיליו לחשקו בהגיון הגשמי אבל ימתיק לבו וירמוז לו בגלוי שחוק מפיו ובקריצת העין (מוקרי הפלוסופים א יט). ולכן לא תעשה השכח מלאכת הקריצה והרמיזות הפנים כמו שתעשה ההלצה (באור ספר השירים לאריסטו, לאזיכיו, ט). שהטעמים גם הם אורות מתנוצצים מהקדשת על התבות וכו' לחקות הדברי' בלב הקוראי' במקום הקריצות והתנועות והגבהת הקול והשפלתו (ערוגות הבושם כז, לך:). כאשר האדם כועס על חבירו וקורץ בעיניו וכו' ואעפ"י שחבירו ירגיש בקריצות

---

[1] [עי' קָרַע,] ובמקרא רק: לגזר ים סוף לגזרים (תהלי' קלו יג).

יח). ויציתו קרית קדש וישטו ארחותיה (שם מט ו).— וכתו"ם במשמ' זו, ואף במשמ' כְּפָר: מעשה בעשרים וארבע קריות[1] של בית ר' שנכנסו לעבר שנת בלוד ונכנסה בהן עין רע ומתו כולם בפרק אחד (בבלי ברכות, ירוש' סנה' א ג). קרית חנה דוד, קריה שחנה בה דוד, קריה דלא חניה בה אלא דוד, קריה שעשה אותה דוד לקסרקיטון שלו (ר' נחמן, מד"ר איכה, פתיח', ר' נחמן). מעשה היה בקריתנו[2] ברות אחד שהיה שרוי על המעין (ר' ברכיה, תנחו' קדושים ט). שלא תהיו משבחים ואומרים אתם כבשתם אותה, קרית כבושה כבשתם (פסיק' רב', ויהי בעת שהרמה, קלא.). — ובספהמ"א: ומה שראית שפירשנו מן הנשים והבנים דע כי יתרנו להם קריה קרובה מכאן (ר"י א"ח, מו"ה, הבטחון ז). —ואמר הפיטן: קנינך סלעים וצרים וחרים בצרים באונך, וקריות וערים מדינות וכפרים בגאונך (ריי"ל גיאת, קנינך, שעפ"ש 20). ויקוממה קריה שכולה וירום ראשי (ר"ש שבזי, איומה שמשי, שירי תימן, 101).—ואמר המליץ: משער הגשר הפונה קריתה יצעד הלאה המהלך רב המומחה (לטריס, נפיא בישראל, ממלכים לגוטלובר, 18).

קְרִיָּה, עי' קְרִיאָה.

א. *קְרִיחָה, ש"נ, — פעלת הקורח קרחה: חמש קריחות על מת אחד חייב על כל קרחה וקרחה (תוספת' מכות ד יג). קרות קריחה קפוח קפיחת שפוך צנינים על מאן דעדי ליה נפל ביתיה על מן דרוית עליה (ר' ינאי, ירוש' שבת כ ה). — ועי' קְרָחָה.

ב. *קְרִיחָה, ש"נ, — הפיכת המים והשלג, לְקָרֵחַ: כצנת שלג ביום קציר בקריחת השלג (ר"י א"ח, פס"ם לריב"ג, לכן). אמרו משליך קרחו כפתים רצה לומר קריחתו (ר"א בדרשי, חותם תכנית, קרח)

[1]) [הכונה: בני אדם שבאו מכ"ד הכפרים, האחוזות, של בית רבי; והיו שהניחו כאן מלה קרית קְרִיָּה, במשמ' בן אחזה, (עי' בפרט קרוים, Antoninus u. Rabbi, עמ' 34). אך מעין זה נאמר גם: נתכנסו כל העיירות (ירוש' כלא' ט ד).]

[2]) [במד"ר (ויקר' כד): בקרתני.]

*קְרִימָה, ש"נ, — עלית קְרוּם בלחם וכדו': גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור (מחלה) ומשנתגייר חייב וכו' ר' עקיבא אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור (חלה ג ו). איזו היא גמר מלאכתה, קרימתה בתנור (שם, ספרי במד' קי). — ובספהמ"א: אבל בלחם הפנים בעינן קרימה מעליי (תוס' שבת כ., ד"ה איבעיא). וכן פסק רבי' יצב"א דקרימת פנים דאסר לענין ערב שבת וכו' (רי"ל מוינא, אור זרוע, הל' פסחים, נט.). דהתם שרי בקרימת פנים (של תבשיל) וכו' (ר"נ על הרי"ף, שבת, עז:). וההיא קרימה בתנור חשיבא הכשר ליפסל בטבול יום ומחוסר כפורים (רעב"ט, מעי' ב ו).

*קְרִיָּן[1]), ש"ז, קְרִיָּנִית, ש"נ,—מי שקורא דברים לפני הקהל, מי שקורא כתבי יד, לפני הדפסתם וכדו', נוהג בספרות ובדבור.

*קְרִינָה, ש"נ, — כמו קֵרוּן, תכונת מי שקרן עור פניו וכדו': ולא היה בהם כח לראותו כראוי ולהשגיח בו כהוגן מפני קרינת פניו (של אלהים) ועוצם נהירתו (ר' ברכיה הנקדן, ספר החיבור שול' גלנך, 4). — ואמר הפיטן: מעטו (מרי ישמעאל) הפשט עור פניו וקרינת גלד (אודך ה' כי אנפת, סליחי' שחרי' לו"כ, מחז' איטלי' ב, קס:). קרינת עור הושפר קושט אומר בשיפר (יהודה בר מנחם, אור ישראל, יוצ' א שבועות, שם א, קמח.).

*קְרִינוּת, ש"נ, — כמו קרינה: על כן אעשה עמך (עם משה) נפלאות שיתמהו כל רואיך וידעו כי נתתי הוד עליך שלא עשיתי כן מיום שבראתי שמים וארץ וזהו דבר קרינות פנים (ראב"ע, שמות לד י).

*קְרִיסָה, ש"נ, — מעשה הקורס וכורע: נשואותיכם עמוסות משא, ריעי שבמעיהם, כבדות הם לעמוס כמשא לאדם עיף, לפיכך קרסו כרעו יחדיו הקריסה עם הכריעה (רש"י, ישע' מו א).

*קְרִיעָה, ש"נ, — פעֻלת הקורע גוף של בעל חיים או בגד וכדו': תמן (בטומטום שנקרע

[1]) [עפ"י קַרְיָנָא בארמי שבתו"ם.]

ק ר י ב ת גוף אל גוף או רוחק גוף מגוף (שם שם יב). שהאל ית' ברוב חסדו שם להמדינות הללו שתחת חגורת המזלות כפי ק ר י ב ת החמה לנוכח ראשם ככה יתגברו להם הרוחות ומטרות מים ובו' (הג"ה בספר יסוד עולם ב ג לר"י הישראלי, הוצ' גרוך מסקלוב, כב.).—ואמר הפיטן: ק ר י ב ת מרוחק כשחין שחת להיוושע בשובה ונחת (ינאי, קרובי ויקר', צולאי, קמ). וירפא רור רישפושינו, ויקרא קץ ק ר י ב ת נ ו (הוא, יחוס תאל, שם שם, קנג). כי ק ר י ב ת ך לא תרחיק, כי רחמיך לא תיכלה (הוא, כי אימתך, קרוב' ימים נוראים, שם, שלג). ק ר י ב ת טל תקיים קמות קהלים לקיים ולא להקיא (אור טל, טל, שם, שסב).

קְרִידָה, ש"נ, — פעלת המקרד, המגרד ומקרצף. ואמר המשורר: ואקריב לו תודות, חלב צאן העקדות, טלאות ונקדות, וקנה עם קידות, ואמאם השדות, וקרצוף ו ק ר י ד ו ת [1]) (ראב"ע, ועל כל האודות, כהנא א, 19).

קִרְיָה [2]), ש"נ, סמי' קִרְיַת, מ"ר קְרָיוֹת, — עיר, וביחוד בצורה, Stadt, Burg; ville, château fort; town, stronghold: כי אש יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן אכלה ער מואב בעלי במות ארנן (במד' כא כח). לא היתה קריה אשר שגבה ממנו (דבר' ב לו). ונלכד את כל עריו בעת ההוא לא היתה קריה אשר לא לקחנו מאתם (שם ג ד). על כן יכבדוך עם עז קרית גוים עריצים ייראוך (ישעי כה ג). הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד (שם כט א). נלכדה הקריות והמצדות נתפשה (ירמ' מח מא). כי עתה תצאי מקריה ושכנת

[1]) [כלו' אין לי צרך בתפנוק, ועי' גם בפרוש ראב"ע לקהלת (ב ח).]

[1]) גם בכתבות יב הארמיות: ק ר י ה, ובארמ' שבתו"מ ובסורי' קריא, קריתא; בערב' הצפונית והדרומית קרית [a]); ובאותה משמ' קֶרֶת (עי' שם). למקור השם עי' א. ק ר ה, הערות. המלה שכיחה מאד בשמות פרטיים מרכבים כגון: קרית ארבע, קרית בעל וכדו', או גם לבדה בצורות כגון קְרִיּוֹת, קִרְיָתַיִם (קריתן, בכתבת מישע). במקרא משמ' השם בפרט עיר גדולה ובצורה, אך ק ר י ת א בארמ' שבתו"מ היא כפר וכן קריה [a]) בערבת המדברת בא"י. הירונימוס מעתיק קריה cariah, כאלו בפתח, כנראה בהשפעת הגאים קר.]

[a]) قرية

בשדה (מיכ' ד י). מדמי אדם וחמס ארץ קריה וכל ישבי בה (חבק' ב ח). הוי בנה עיר בדמים וכונן קריה בעולה (שם שם יב). יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב (תהל' מח ג). בטוב צדיקים תעלץ קריה (משל' יא י). אנשי לצון יפיחו קריה [1]) וחכמים ישיבו אף (שם כט ח). בעטף עולל ויונק ברחבות קריה (איכ' ב יא). — ועם תאר או שם עצם המורה על חוקת הקריה, בצורה, נשגבה, קרית עז: כי שמת מעיר לגל קריה בצורה למפלה (ישע' כה ב). כי השח ישבי מרום קריה נשגבה ישפילנה (שם כו ה). הון עשיר קרית עזו מחתת דלים רישם (משל' י יה). הון עשיר קרית עזו וכחומה נשגבה במשכתו (שם יח יא). מדינים ישבית הגורל ובין עצומים יפריד אח נפשע מקרית עז ומדונים כבריח ארמון [2]) (שם שם יח–יט). — ועם תאר או פעל המורה על שאון החיים שבקריה: מדוע קול הקריה הומה (מ"א א מא). ויעלו משם שמחים ותהם הקרית (כס שם מה). תשאות מלאה עיר הומיה קריה עליזה (ישע' כב ב). על אדמת עמי קוץ שמיר תעלה כי על כל בתי משוש קריה עליזה (שם לב יג). — והמון קריה: ישחק להמון קריה תשואות נוגש לא ישמע (איו' לט ז). — קרית תהו, קריה שנתרוקנה מיושביה: נשברה קרית תהו סגר כל בית מבוא (ישע' כד י). — וקרית מועד, עיר שנתאספו בה במועד: חזה ציון קרית מועדנו (שם לג כ). — קרית משוש, עיר ששו ושמחו עליה: איך לא עזבה עיר תהלה קרית משושי (ירמ' מט כה). — ועם תאר המורה על טיב היושבים בה בצדקתם וברשעם: איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה (ישע' א כא). אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה (שם שם כו). גלעד קרית פעלי און עקבה מדם [3]) (הוש' ו ח). — ואמר בן סירא: רחם על ק ר י ת קדשך ירושלם מכון שבתיך (ב"ס גני' לו

[1]) [אמנם עפ"י ההקבלה אל י ש י ב ו א ף נראה שהיתה כאן מלה במשמ' (יפיחו) א ש ה מ ר י ב ה, ואולי בעקר ק ד י ת, וצ"ע.]

[2]) [לכונת הפסוק עי' בהערה לערך פָּשַׁע, נפע', עמ' 5280.]

[3]) [עי' בנאמר על כונת הכתוב בידיעות החברה לחקירת א"י יא, עמ' 9–16.]

פיפיות בידו (ר' ילחק, ברכ' שם ה.). פעמים שאדם קורא קרית שמע שני פעמים בלילה (רשב"י, שם ח :). כל הקורא קרית שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו גהינם (רבי חמא ברבי חנינא, שם טו :). בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן ק"ש היה וכו' (שם סא :). ויגש הפלשתי השכם והערב, אמר ר' יוחנן כדי לבטלן מק"ש שחרית וערבית (סוטה מב :). שמאלו תחת לראשי, זו קרית שמע (מד"ר שה"ש, שמאלו). חביבה קרית שמע בעונתה מאלף עולות שהכסיל זובח (הונא בר גוריא, שם קהלי ח). — ובסהמ"א: מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' שהיו מסבים בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית (הגדה של פסח). ומצות קיריית שמע מירושת אבות (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 44). על כן פירש רש"י שקריאת שמע שעל המטה עיקר (תוס' ברכ' ב., ד"ה מאימתי). ואם כן למה אנו מתפללין קריאת שמע בבית הכנסת (שם שם). — ואמר הפיטן: זאת כל שומע וקורא ואזניו משמיע כדיו הוא בקרית שמע יקרא ווישמע (ינאי, אים חס, קרוב' דבר', זולתי, רמ). כבוד משלו תנו לו, וברוך בשמו כנו לו, למד קרית שמע אשר תקראו לו, כמו מנחת תמיד תייקרו לו (הוא, אוס אסר, שם שם, רמא). — *וקריאה במשמ' קְרִי בנגוד לכְתִיב: הן יקטלני לא איחל וכו' ואפשר לפרש המכתב ויאמר הן יקטלני הש"י ולא איחל שאנצל מאלו המכאובים ולפי הקריאה יאמר אף על פי שיקטלני אל אכפור בו (אוהב משפט ומשפט לדק, סט :). — *וקריאה בלשון המסרה במשמ' ספר המקרא כלו: ד' בקריאה (מסורה קטנה, דה"ב יט 3). כל קריה ויאפר דגש בר מן חד רפי (דקדוקי הטעמים, 45). —*וקריאה במשמ' ועד העיר [1], congregatio: בליל יום שני בשבת כ' כסלו התכ"ב י"ב דיצמרי 1661 לחשבונם נועדו מעלת הקריאה עם מעלת הממונים יצ"ו בכנסת ההיכל בנהוג לפקח על עסקי הקהל יע"א, הציעו מעלת הממונים למעלת הקריאה

[1]) [עין ברלינר, דהי' ליהודים ברומה, 94. אך יתכן שיש כאן הקוי המלה הלועזית curia.]

שיען שאלוף הנעלה החכם השלם יהושע מנגך יצ"ו הרבה פעמים הפיל תחנה לפני מעלת הקריאה שיסכימו עמו לסמוך זקנים בעלי תורה ולמיהב על רישיהון גולתא דדהבא וכו' וכשמוע מעלת הקריאה את מיליהם תכף ומיד הסכימו לסמוך שלשה אנשים מיחידי סגולתם וכו' (סריד מעיר, קנץ על יד ה, 17).

*קְרִיבָה, ש"נ, — שה"פ מן קָרַב: שתי קריבות הם, אחת קריבה שהיא לשום שמים, ואחת קריבה שאינה לשום שמים, ותקרבון ותעמדון תחת ההר, זו קריבה לשום שמים, ותקרבון אלי כלכם, זו קריבה שאינה לשום שמים (ספרי במד' קלו). מכיון דכתיב קריבה קריבה כמי שכולהם כאן וכולהם באן (ר' ירמיה בשם ר' אבהו, ירוש' סנה' ז ט). קורא אני עליו אל תקרב אל תפרוש, קריבה פרישה (ר' יוסי, שם הור' ג ה). ונקרב בעל הבית אל האלהים, משעת קריבה שלשה (סנה' ג :). כתב אות אחת בטבריא ואחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה (ר' אמי, שבת קד :). עלו בהם שני שבטים שבט כהונה ושבט מלכות, שכל מה שכתוב בזה כתוב בזה, בזה משיחה ובזה משיחה וכו' בזה קריבה ובזה קריבה וכו' (ר' לוי, מד"ר בראש' עא). וכל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו, דוד כתיב בו קריבה ויקרבו ימי דוד למות, לא הגיע לימי אבותיו בועז ועובד וכו' (שם שם לז). בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן, על הקריבה ועל ההקרבה וכו' על הקריבה, שנכנסו לפני ולפנים וכו' (בר קפרא בשם ר' ירמיה בן אלעזר, שם ויקר' כ). — מ"ר קריבות: בזר עמום קרבות יחפצון, מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם, קריבות [1]) שהיו חפצין בהן (ר' חיא בר אבא בשם ר' יוחנן, פסח' קיח :). — ובסהמ"א: ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וכו' אותה קריבה היתה הוגנת וכו' (רש"י, דבר' א כב). אין עשיית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום (רמב"ם, קדה"ח ה ט). אמנם ענין קריבה הראשון והוא הקריבה במקום (ר"מ א"ח, מו"נ א יח). שהשם יתברך לא יעשה הדברים בקריבה (שם ב ד). שסבת חדושם

[1]) [ואולי קְרֵבוֹת, מ"י, עי' ערך זה.]

proclamation: קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא אליה את הַקְּרִיאָה אשר אנכי דבר אליך (יונה ג ב). — ובתו"מ, קְרִיאָה, קְרִיָּה, אף במשמ' קריאת אל אדם, אל האלהים: ויקרא, וידבר, הקדים קריאה לדיבור (ספרא ,ויק, ויקרא פרשה א). והיה טרם יקראו ואני אענה וכו' אין ענייה אלא סמך לקריאה[1]) ואין קריאה[1]) אלא סמך לענייה (ר' תנחומא, ירוש' תעני' ב יג). עשרה לשונות נקראת תפלה, ואלו הן, שועה, צעקה וכו' קריאה, ניפול וכו' (ר' יוחנן, מד"ר דברי ב). כשנתן הקב"ה למשה את התורה בקריאה נתנה לו, מנין, שנאמר ויקרא ה' למשה וכו' אף משה רבינו כשבא לשנות את התורה לישראל אמר להם כשם שקיבלתי את התורה בקרייה כך אני מוסר לבניו בקריית, מנין, ממה שכתוב בענין ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם וכו' (שם שם ז). אם יעמוד משה ושמואל לפני וכו' זה לוי וזה לוי, זה בקריאה וזה בקריאה (מדרש תהלים א ג). עמד יצחק ובירך את יעקב בנתינה שנאמר ויתן לך האלהים מטל השמים, וחתם בקריאה, ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו (שם שם ה). ואף על פי כן צריך שתהא קריאתו באמת, שנאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת (שם ד ה). — *וקריאת הגבר, התרנגול: לא היתה קריית הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל (זבח' פו:). לשחרית בקריית הגבר הלכו (ר"ע, ר"ג וראב"ע) ועמדו על פתחו של פילוסופוס (כלה רבתי ז). — ואמר הפיטן: צור פילגם ופרץ גדירם ופלגו זה על זה בדיבורם, קריאת שפתותם אשר חלקו בקריאתם בן לקו (ינאי, אסדים, קרובי ברכות, זולתי, יג–יד). — *וקריאה בספר, קריאת הפרשה, המגלה, ההלל: כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל (מגי' ב ה). קריית מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין (תוספת' מגי' א ד). אפילו קריית הפרשה (של מלואים) מעכבת (ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, ירוש' יומא א א). הכל יוצאין בארבעה עשר שהוא זמן קרייתה (של המגלה) (ר' חייא רבה, שם שקל' א א). הוינן סברין מימר לשנות משנתה (של המגלה) א"ר אבא מרי בבלייה לשנות קרייתה (שם מגי' ב ג)[1]). — ובספהמ"א: לפי שאין קדיש אלא על דברי תורה ועל קריית פסוקים (תשו' ר' משולם לר' נחמיה, מעשה הגאונים נט). כיצד סדר הקריאה בתורה וכו' (רמב"ם, תפלה יב ב). ויש לבעל למנוע אשתו מללמד מלאכה או קריאה (תשו' רמב"ם קפב, א"ש פרימן, 176). ואנחנו במעט נטיו רגלינו מן האמת המסור לנו מפי השם וזה מפי עצלותינו בקראנו התורה קריאה חלושה כקריאת הנערים (ר"י אנטולי, מלמד התלמידים, הקד', ה.). — *וקריאת שמע, קרית שמע: חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון (ברכ' ב ה). מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה (שבת א ב). אלו נאמרין בכל לשון וכו' קריאת שמע ותפלה וכו' (סוטה ז א). הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה (ר' שמעון, אב' ב יג). מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבא והיו עסוקין במצות והגיע עונת קריאת[2]) שמע והייתי סבור שמא נתייאשו מקרית שמע וכו' (ר' יוסי, ירוש' ברכ' א ה). קרית שמע דבר תורה, תפילה אינה דבר תורה (ר' אחא, שם שם). קרית שמע ותפילה אינן צריכות כוונה (רב הונא, שם שם ב ה). אין מוציאין את המת סמוך לקרית שמע (שם שם ג ב). ויהי המה הולכי' הלוך ודבר וכו' בקרית שמע היו עוסקין (אליהו ואלישע) (רבי אחווא בר' זעירא, שם שם ה א). כל הקורא קרית שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי

---

[1]) [בקצור הגדות הירושלמי, גנזי שכטר א, 424: (ל) קרית.]

[1]) [במד"ר (דבר' ד) כתוב: אדם מישראל מהו שיהא מותר לו לקרות התוכחות בקריות הרבה, כך שנו הכמים אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולם וכו' אין שורת הדין שיהו בני מתקללין ואני מתברך, כיצד, אם יקראו את התוכחות קריות הרבה אין קרוי וקרוי שאין מברך שתי פעמים, לפניה ולאחריה, אלא אחד קורא את כולן, ע"כ, כאלו יש לפנינו מ"ר מן קְרִיָּה, קריאה, אך הנוסח משובש, והנכון כנוסח של מדרש דברים רבה, הוצ' ליברמן, (91–92): שנים מישראל מהו שיהו מותריי לקרות את התוכחות, כך שנו חכמים וכו'. וקריות הוא מ"ר של קָרוּי, עי' שם.]

[2]) בכ"י גניזת מצרים: קירית שמע.

חוץ מן-הגלגל (ר"א הקראי, גן עדן, הקד', ג:). וזאת האמונה היא אמונת הקרי ומביאה לסלק השגחת האל יתברך אפילו לשלול מציאותו (שם שם, ג.) והאמינו אמונת הקרי (הנ"ל, עץ חיים ג). אין ראוי שנחשוב שהיה זה מפאת השכחה או הקרי (ר"י אברבנאל, מ"נ ט). וכן בהפרד האדם מאתו ית' בנטותו אחר העבירות וכו' אז המשגיח יסיר ממנו השגחתו ויעזבנו אל הקרי וההזדמן (מנחת קנאות לר"י מפיקא, קופמן, 47). ולא עשיתי כל זה על צד הקרי וההזדמן (תקנות קנדיאה, הרטוס-קאסוטו, 127). שאם יעזוב הכל אל הקרי ואל ההזדמן יקבוהו עמים יועמוהו לאומים (ר' יעקב פרווינצאלי, שו"ת בדבר למוד החכמות, עד). ההכרח מביא להשתמש משמות מושאלים ונגזרים אם ממלות כאמור אם מפעלים, כמו שנהגו להעתיק את הנפל הנולד מן הפועל הטבעי בתבת קרי מן קרה והוא כמו הִוָּלֵד אדם בשש אצבעות או בשנים ראשים ובלעז קאסו (ערוגות הבושם כג).

ב. קְרִי[1]), ש"ז, — צורת המלה כמו שהיא נקראת, אעפ"י שהכתיב המסור במקרא הוא אחר: סדר קרי ולא כתיב ופירושו ועילתו, כבר ביארנו קרי ולא כתיב בתיב ולא קרי ועתה נבאר פירושן בעזרת שדי, כי עשרה דברים במקרא נקרים ולא נכתבים וכו' (בן אשר, דקדוקי הטעמים, 49—50). ותקנו (בעלי המסרה) הספרים ההם בתכלית מה שאפשר וכו' ובמקומות אשר השיגם (את הספרים) ההפסד והבלבול עשו הקרי וכתיב להיותו מסופק במה שמצא (האפודי ז). אם היה הקרי וכתיב כפי מה שמצאו בספרים המחולפים וכו' אם כן איפה למה בפירוש הכתובים נסמוך תמיד על הקרי ולא על הכתיב וכו' היה לו לשום נוסחת הקרי מבפנים כי היא האמת והמסכמת עם הנקודה והכתיב ישים

[1]) [בעקר ביני' פעו' ארמי בשמש' (מה ש)נִקְרָא בנגוד אל כְּתִיב במשמ' (מה ש)נכתב, עי' בדברי בן אשר המובאים כאן. ואין קרי צווי, ועל כן אין לבטא קְרֵי אלא קְרִי על משקל גְּלִי. ולא צדק קאוטצש (Gramm. d. Bibl. Aram., עמ' 81) המבדיל בין קְרֵי (legendum) ובין קְרִי (lectum est). ולענין עי' בהערת לערך כְּתִיב.]

מבחוץ וכו' והנה רוב הקרי והכתיב שבא בספר ירמיהו כשתעיין בם ובעניינם תמצא כולם שהם מזה המין שכתבם ירמיהו כן בטעות ובשגגה וכו' אבל בתורת האלהים להיותה כולה מפי הגבורה וכו' לא נמצאו בו מקרי וכתיב אלא מעט מזער (ר"י אברבנאל, הקד' פי' ירמי'). והנה כאשר נתתי אל לבי לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה בענין קרי וכתיב עוד זה מצאתי שלא נמצא קרי וכתיב על ענין חסר ומלא לעולם ר"ל שלא נמצאת מלה בכל המקרא שהכתיב הוא מלא והקרי הוא חסר או להפך (ר"א בחור, הקד' ג למסורת המסורת).

א. קָרִיא, ש"ז, מ"ר סמי' קְרִיאֵי[1]), קְרִאֵי, — איש קרוא ומוזמן: אלה קריאי[2]) העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם (במד' א יו). ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קְרִאֵי מועד אנשי שם (שם יו ב). הוא דתן ואבירם קְרִיאֵי[3]) העדה אשר הצו על משה ועל אהרן (שם כו ט). — ואמר הפיטן: קרקר קהלות קריאיה, רעוץ רבבות רוביה (ינאי, אומה אבד, קרובי שמות, זולצי, פו). יה קרא קרואיך והקריא קריאיך (הנ"ל, אלוה בשמך, קרוב' ויקרי, שם, קכא). קראתה לעניו ונהרו עיניו, מכל קרואי קריאי מועד, הוא הוקרא מאהל מועד (שם שם, קכב).

ב. קָרִיא, ש"ז, — נמוק הקורא לאדם לעשות כך או כך, Beweggrund; motif; motive, inducement; באשר יחזקו קריאיהם אליו (ספר היסר ליעוסף בן יהודה הקראי, 42). מהיות הקריאים אליו חוץ מן החיוב וכו' אין היות הקריאים אל המעשה וכו' קריאי ההכרחה וכו' היה הקריא חלש בו (שם שם). חוזק הקריא אליו (שם, 43). ואם קריאי השכל ימשכוהו שיהי הם·עלית (הבעל על אשתו), בא גם הכתוב וסייע, ואם יחלשו קריאי השכל יהיה מוכרת מצד קְרִיאֵי התורה (ר"א הקראי, גן עדן, נשים יז, קכא:).

קְרִיאָה, ש"נ, — שם"פ מן א. קָרָא, מעשה הקורא בקול והמכריז, Ausrufung, Verkündigung;

[2]) [עי' הערות לקטן, וערך א. קָרָא.]

[1]) [כך הכתיב, והקרי: קְרוּאֵי.]

[3]) [כך הקרי, והכתיב: קרואי.]

הפסח וראת ק ר י וכו' נכנס (להר הבית) הואיל והותר לצרעתו הותר ל ק ר י ו[1]) (יבמ' ז:).—*וארע קרי לאדם: ולא אירע ק ר י לכהן גדול ביום הכפורים (אב' ס ס). אירע ק ר י לאחד מהן (מן הכהנים) יוצא והולך לו במסבה ההולכת תחת הבירה וכו' עד שהוא מגיע לבית הטבילה וכו' (תמיד א א). מעשה בבן אילם מציפורין שאירע ק ר י לכהן גדול בי"ת ונכנס בן אילם ושימש תחתיו בכתוני' גדולה (ירוש' מגי' א יב). בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני, אמרנו, שמא מפני טורח הדרך אירע ק ר י לר' (סנה קכז:). תבואה שאירע בה ק ר י או אונס [2]) קודם הפסח נידונית לשעבר, לאחר הפסח נידונית להבא, אדם שאירע בו ק ר י או אונס קודם יה"כ נידון לשעבר, לאחר יה"כ נידון להבא (ר"ה טז.). — *וראה קרי: זב שראה ק ר י ונדה שפלטה שכבת זרע והמשמשת שראתה נדה צריכין טבילה (ברכ' ג ו). הרואה ק ר י ביום השלישי לספירת זובו בש"א סתר שני ימים שלפניו וכו' (זבים א ב). הרואה ק ר י אינו מטמא בזיבה מעת לעת וכו' גברי שראה ק ר י ונתגיר מיד הוא מטמא בזיבה (שם ב ג). כי איש אלהים קדוש הוא עובר עלינו תמיד וכו' שלא ראת טיפת ק ר י על בגדיו מימיו (ירוש' סנה' י ב). קדוש הוא, מנא ידענא וכו' סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה ק ר י עליו (שמו"ל, ברכ' י:). כתי וראשית אוני, שלא ראה ק ר י מימיו (אבי', יבמ' עו.). —*בעל קרי, הטמא מקרה לילה: בעל ק ר י מהרהר

1) [כך כנראה צ"ל במקום לקרויו שבדפוסים.]

2) [אמנם במקום זה בלבד נמצא לשון קרי על תבואה, והצרוף ארע קרי באדם, בתבואה, ולא כלשון הרגילה ארע קרי לאדם, „אירעו אבל או אונס" (מו"ק ב א); ואף אין ענין לחלוקה בין קרי לאונס לא כלפי התבואה ואף לא לגבי האדם, ולגבי שניהם אין אף הענין מדבר על דברים שגרמו טמאה זמנית, אלא על נזק וכליון ממש שאדם ותבואה נדונים בהם, ועל כן אין פרושי המפרשים יוצאים ידי הענין. ונראה שהיה בדברי התנא ראשונה ביטוי אחר, כגון ו ק ר ה ו אסון, כלשון הכתוב, והשתנו הדברים במסרת בהשפעת מימרות כגון זו המובאת ממו"ק, לנוסח שלפנינו: אירע קרי או אונס, וצ"ע. וכבר חשב על „אסון" במקום „אונס" א. י. אינהורן (תורת עבודת האלהים, 210) אלא שראה בטעות במלה קרי מלה רומית (caria) ואף חשב שנגזרה המלה אנס מן אסון.]

(קריאת שמע) בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה (ברכ' ג ד). היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל ק ר י לא יפסיק אלא יקצר (שם שם ה). האלם והשכור והערום והסומא ובעל ק ר י לא יתרומו (תרומ' א ו). אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לע"ז שלך ערום ובעל ק ר י וכו' (ע"ז ג ד). מחוסר כפורים אסור בקדש ומותר בתרומה ובמעשר וכו' תזר להיות בעל ק ר י אסור בשלשתן (כלים א ה). בעל ק ר י תחולה שנפלו עליו תשעה קבין מים וכו' מצטרפין (מקוא' ג ד). — *ובעלי קְרָיִים: מקואות העמים שבחוצה לארץ כשרים לבעלי ק ר י י ן (מקוא' ח א). אלו בעלי ק ר י י ן שהם צריכין טבילה וכו' (שם שם ב). מנין לבעל ק ר י שאסור בדברי תורה, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת וגו' מה להלן בעלי ק ר י י ן אסורי' אף כאן בעלי ק ר י י ן אסורין (ריב"ל, ברכ' כא:). ותקן (עזרא) טבילה לבעלי ק ר י י ן[1]). (ב"ק פב.). ותקראן לעם וכו' שנעשו כולן בעלי ק י ר י י ן (רבי יהושע, סנה' קו.). — ובסהמ"א: ושחת ארצה, היה משחית זרע ה ק ר י ושופך לחוץ בארץ (רא"ב"ע, בראש' לח ט). — *ומ"כ: שהרי כולנו בעלי ק י ר י ם וטמאי נפש ושרץ (מחזור ויטרי תלח). — *ובמשמ' מקרה והזדמנות: (הטועים אומרים כי) המתחדש מתחדש מ ה ק ר י (רלב"ג, מלח' ב יד). שהרעות הנופלות הם מיוחסות בכללם אל הסבה ההיולאנית או אל ה ק ר י (הוא, הקד' איוב). ואולם הרעות הנופלות אשר יקרו מצד השנויים המתחדשים ביסודות הם מיוחסים אל ה ק ר י וההזדמן (הוא, איוב א). שמה ש ב ק ר י מציאותו במעט מהזמן וכמעט מהדברים יחד, כמו שנאמר בשני מהשמע (הוא, מלחמ' ה' ב א, 92). וזה כולו בלתי אפשר במה ש ב ק ר י וכו' שזאת ההודעה אינה ב ק ר י (שם, 93). שכבר יֵרָאֶה במה ש ב ק ר י ובהזדמן שיש לו סדור מה (שם ב ג, 95). והעניני' התלויין בעולם השפל ק ר י גמור בלתי כווני' מכווני' וכו' (דעת הפלוסו' היונים) (כ"י גיקאטיליה, גנת אגוז ב, אמצע', פז:). ק ר י לשון הפקר (שם שם). ויען שאמונת ה ק ר י פשטה בעולם בהאמינם כי כל הויה בעולם תלוי בכחות הגלגל ולא עבר שכלם

1) [ככ"י המבורג: קראין.]

טמאין (תוספתי שם ב״ק ג יג). שולי חמחצין ושולי הפחתין וקרקעות הכלים וכו׳ קרדסן שהן ועשאן כלים מטלאין בהן ומקדשין וכו׳ שולי כלי עץ כלי עצם וכלי זכוכית וכו׳ קרדסן שהן ועשאן כלים מטלאין בהן מקדשין בהן וכו׳ (שם שם ז טו–טז). דמר ר׳ חנינא, עולין היינו עם רבי לחמת גרר והיה אומר לנו בחרו לכם חלקי אבנים ואתם מותרין לטלטלן למחר, ר׳ זעירא אמר עד שיקרדם[1], חברייא אמרי עד שישפשף וכו׳ (ירוש׳ שבת ד 3).

*קִרְטַע[2], פ״ע, — קפץ ודלג ופרכס, hüpfen; zappeln; sauter, frétiller; to jump, jerk: לאדם אחד שהיה לו עגל והיה מפשפשו ומגרדו[3] ומאכילו כרשינים בשביל שיהיה חורש בו, כשהגדיל העגל נתן בעליו עולו עליו וקירטע ושיבר את העול וכו׳ (ספרי דבר׳ שיח). דגים מאימתי מקבלין טומאה, ב״ש אומרים משיצודו וב״ה אומרים משימותו רבי עקיבא אומר משעה שאין יכולין לחיות, מאי ביניהו, אמר ר׳ יוחנן, דג מקרטע[4] איכא ביניהו (חול׳ עה.). א״ר יצחק, כל מקום שאתה מוצא ישיבה השטן קופץ, א״ר חלבו, בכל מקום שאתה מוצא נחת רוח השטן מקטרג, א״ר לוי בכ״מ שאתה מוצא אכילה ושתייה ארכיליסטים מקרטע[5] (מד״ר ברא׳ לח). וילך וישב לבן למקומו, לסורו, מלמד שנכנסו ליסטי׳ בתוך ביתו והיו מקרטעים[6]

1) [צ״ל שיקרדם.]

2) [וכן בארמ׳ שבתו״מ: ולפניו חדוץ דאבה, מקרטעא כהדא תפיתא (מד״ר שה״ש, נגילה ונשמחה). וכן אמר הפיטן: יקרטע נון לקבלה בציצוי בגבורתא (מאיר בן יצחק, אקדמות, לשבועות). מקור המלה לא התברר, ואין הגזירות המוצעות (כגון מן רתע, או מיונ׳ σκιρτάω, מסתברות. אך אפשר שעקרו קרקע בהרחבה מן רקע (ברגל) ונשתנתה המלה בהשפעת רתע, ועי׳ שם.]

3) [כן בהוצ׳ איש־שלום; ובהוצ׳ מלבי״ם: משפשפו.]

4) [בערוך ערך קרטע: דג המתקרטע איכא ביניהו.]

5) [כך תיאודור, עי׳ בהערה שם. ובדפוס: השטן מקטרג. ועי׳ גם בהערת בובר לפסיק׳ ר״ב (רני עקרה, קמג.).]

6) [נ״א: מקרקרין.]

בו כל הלילה, ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים, כמה מלאכים היו חלים ומרקדין לפני אבינו יעקב בכניסתו לארץ (שם שם עד). אמר לו יצחק (לאברהם) אבא אוסרני בידיו וברגליו וכו׳, שלא אראה המאכלת בא עלי ואקרטע ואיפסל מן הקרבן (פסיק׳ רב׳, נחמו השניעי, קעח.). וכיון שהוא יוצא ורואה את הנר מיד הוא שמח ומקרטע (ילמדנו, רלש בהעלותך, על פי הערוך ערך קרטע). — —ובסהמ״א: עד שלא יגמור צורת הולד יפה היא מרטעת וצווחת, פירוש הוא כמו מקרטע שפי׳ בע׳ קרטע (ערוך ערך רטע).

א. קְרִי, רק בהפסק, קֶרִי, תה״פ, — כנגד, entgegen; à l'en contre; contrary: ואם תלכו עמי קֶרִי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכם וכו׳ ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי בְּקֶרִי והלכתי עמכם בחמת קֶרִי ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם וכו׳ והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בְּקֶרִי אף אני אלך עמם בְּקֶרִי והבאתי אתם בארץ איביהם וכו׳ (ויקר׳ כו כא–מא). — ובסהמ״א: שמוע שמעתי כי היה מוכיח חכם באיי הים, ישביח גלי המציאות ודכים ויסיר במליו מן הלבבות קשים ומן הנפשות קרים עד האסף מרים (ר״י חריזי, תחכמוני 3, 28).

ב. *קְרִי, ש״ז, — מקרה לילה, קרה לילה, יציאת ש״ז בלילה, pollutio(n)[1]: אין קרי אלא מתשמיש חמטה (ריב״ל, ירוש׳ ברכ׳ ג ד). ששה דברים סימן יפה לחולה אלו הן עטוש זיעה שלשול קרי וכו׳ (בבלי שם נז:). מצורע שחל שמיני שלו בערב

1) [עי׳ בהערה לערך מִקְרֶה, עמ׳ 3291. ובמשמ׳ זו בא בסור׳ קְרִיא לליא, קריותא, וכן בת״י: ושרוי קריות הרהורי (ולאסית אוני, ברלש׳ מט ג); מקריות הרהור ליליא (מקרה לילה, דבר׳ כג יא). ומעין זה בסור׳ הפעל קרית אנתתא, במשמ׳ פרסה האשה נדה. וכן בערבי׳ קַרְא a) במשמ׳ זבת. ועל כן אפשר שיש כאן שרש אחר במשמ׳ טמאה, כלשון הכתוב מִקְרֶה (אולי בעקר מִקְרֶה, כשמוש ההפע׳ בלשון חז״ל) הוא בלתי טהור הוא (ש״א כ כו). וכן נדרש הפעל וַיִּקָּר (במד׳ כג ד): אין ויקר אלא לשון טמאה. וצ״ע.]

a) قرأ.

בו המפרשים שהוא הקורט[1]) והקורט צמח דומה לאספסתא והוא גדול ממנו ועליו יתר גדולים (כ"י מ"ת, מס"ם לריב"ג, תמם).

*קָרָט[2]), ס"ז, קרטין[3]), — משקל וממבע קטנים, Karat; carat: שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות דינרין חזרו לשקול סלעים כשמוען, חזרו לשקול טובעין פלגי סילעין, ביקשו לשקול דינרין קרטין ולא קיבלו עליהן (ירוש' שקל' ב ד). מותר ללוות דינרין בדינרין, קרט בקרט שרי, לקן בלקן אסור (שם ב"מ ד א, בשם ר' יוחנן ור"ש לקיש).

*קְרָטֹב[4]), קרטוב, קורטוב, ס"ז, — מדה קטנה, אחד משמונה שבשמינית: בארבעים סאה הוא טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן (ר' שמעון, מנח' יב ד). כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין וחסר אפי' קרטוב כשר מפני שחסרו לו שלשה לוגין (ר' יהושע, מקוא' ג א). מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קרטוב ונפל מהן קרטוב לתוכו לא העלהו (שם ז ב). שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קרטוב יין והרי מראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו (שם שם ה). לא יאמר לו מלא לי את המידה,

1) [היא הערבי קָרט a), שריב"ג משתמש בת במקור הדברים: קאל אחל אלתפשיר אנה אלקרט. ועי' הערת המחבר לערך אָחו, עמ' 143.]

2) [אמנם יש לראות (כמו קרויס, Lehnw. II, ערך זה) שם זה במשמ' שבתו"מ ותמורתו קיראט b) בערב' כשאולים מיונ' κεράτιον; אך מלה זו מצדה, כפי שהעיר פרנקל (Fremdw., עמ' 77), שאולה היא משמית כגון סור' קרטא, ערב' קרט' c), בעיקר פול של פרי החרוב (עי' גם לו אצל קרויס, שם). ולפי הצורה הערבי' מקביל למלת קרץ בעבר'.]

3) [בעקר מ"י ביונ' κεράτιον.]

4) [במשנ' מנקד' לוורנו קְרָטוֹב.

מקור המלה לא התברר. בסור' בא קורטבא כשם צמח קוצני, כתרגום של ברקנים (שפטי ח ז, יו), קמוש (ישע' לד יג) ועוד, והוא כנראה במקו' קרצובי וכובי בתרג' הארמ' למשלי יה יט (משוכת חדק), ואולי יש כאן בעקר הרחבה מן קצב במשמ' הטרה, וצ"ע.]

a) قرط b) قيراط c) قرظ

מחל לי את הקורטוב הזה (תוספת' ב"ב ה ח). ובלת הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין לוג חצי לוג ורביעית לוג ושמינית לוג ואחד משמונה שבשמינית וזה הוא קורטוב (שם שם י). — ואמר הפיטן: צרפנו מקור רטוב, צמאון לא קורטוב פצנו רע לטוב (לך אי הלדקה, סליחי' מנח' יוה"כ).

*קִרְטוּם, ס"ז, — מעשה המקרטם, הקוטם והקוטף: תרנגולין שנפלו לגינה ושיברו את הירק וקירטמו חתילפין משלם נזק שלם, סומכוס אומר על הקירטום[1]) משלם נזק שלם ועל השיבור משלם חצי נזק (ירוש' ב"ק ב ג).

*קִרְטֵם[2]), פ"י, — כמו קָטַם, קטף, abpflücken; cueillir; to pluck off: השוכר את הפועל וכו' אמר לו על מנת לאכול ירק מקרטם עלה עלה ואוכל (מעשר' ג ג). בסבר שהיא זרועה בחצר מקרטם עלה עלה ואוכל (שם שם ט). ואם צימחה והוריד בתמתו לתוכה וקירטמתה הרי זו מותרת (ירוש' כלא' ב ג). תרנגולין שנפלו לגינה ושיברו את הירק וקירטמו החילפין[3]) משלם נזק שלם (שם ב"ק ב ג). שמין בית סאה באותה שדה וכו' א"ר יודה אימתי בזמן שאכלה ייחורי תאנים וקירטמת לולבי גפנים וכו' (שם שם ו א). — ובפסה"א: פי' גייצי מקרטמין וכו' ובודאי העכברין כוססין ומקרטמין דברים שאין אדם ולא עוף ולא בהמה כוססין אותן (ערוך ערך גגוי).

*קִרְטֵם, קִרְדֵּם[4]), פ"י, — שפשף והחליק בגיר: שולי קערה ושולי אסקוטלי' של זכוכית שהתקינן לתשמיש טהורין, קירטמן או שפן בשופין טמאין (כלים ל א). שולי כלי עץ וכלי זכוכית קורדסן שהן[5]) ועשאן כלים ומקבלין כל שהן

1) [בתוספת' ב"ק ב א: הקיטום.]

2) [הרחבה מן קטם, עי' שם. ובסור' בא קרטם במשמ' קטע וקצץ, ואף בהשאלה.]

3) [בתוספתי ב"ק ב א: וקיטמו.]

4) [כך צוק"ם; בדפוס: קרטימן שפן, וכנראה אין „שהן" במקום „שפן" אלא טעות המעתיק האחרון.]

5) [פעל נגזר מן creta, גיר ברומי, ועי' בנוסחאות המובאות בהערה למקומות. וכתב הערוך (ערך קרטם): קירטמן ושפן בשופין טמאים, פי' תיקנם ועשאן חלקין חשוליים בקרטם טמאים.]

ולא כקרחות וכו' לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן (תוספת' שם ח ג). — *ובצמחים: (והפריש͏ין והעוררין) משיקריחו, ר' חיננא בר פפא אמר משיעשו קרחות קרחות לבנות (ירוש' מעשר' א ג). —*ומקום חלק בשדה ובכרם: הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת מכל מין עושה עשרים וארבע קרחות לבית סאה מקרחת לבית רובע וזורע בתוכה כל מין שירצה, היתה קרחת אחת או שתים זורעם חרדל, שלש לא יזרעם חרדל מפני שהיא נראית כשדה חרדל, ד"ר מאיר, וחכ"א תשע קרחות מותרות, עשר אסורות, רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור לא יעשה בתוכה חוץ מקרחת אחת (כלאי ג ט). קרחת הכרם, בש"א ארבע ועשרים אמות ובה"א שש עשרה אמה וכו', ואי זו היא קרחת הכרם, כרם שחרב מאמצעו (שם ד א). איזו היא קרחת הכרם, כרם שחרב אמצעיתו ונשתיירו בו ארבע וחמש גפנים בין מארבע רוחות בין משלש בין משתי רוחות זו כנגד זו (תוספת' שם ג א). למאי הילכתא לקרחת הכרם ולמחול הכרם (ערוב' ג:). — *ובהשאלה לדברי תורה: רבי יונתן הוה עבר קימי סידרא שמע קלון קרויי ולא מברבין, אמר לון עד מתי אתם עושין את התורה קרחות קרחות[1] (ירוש' ד א). — ובספה"א: קב בבית כור, אין קרחתו נראית (רש"י, ב"ק נח:). וזה ירפא חולי הקרחת, וזה יצמיח שער בקרחת (ר"י זבארה, שעשועים י, דודזון, 122). והנה בדורנו זה ראינו חכמי האומות נחלקות לכתות ונעשו קרחות קרחות (מנחת קנאות לר"י מפיסה, קויפמן, 11). — ואמר הפיטן: געה געיתי בבכי ועל כל ראש קרחות כי ביום הזה נשתברו הלוחות (ואתן שפל רומי יום, קלית' יז תמוז, ספרד').

*קֶרֶט[2]), קורט, ש"ז, מ"ר קְרָטִים, קרטין, — גרגיר קטן Körnchen, Tropfen; petit מרבר, טפה מסנו,

[1]) [כך הנסחה הנכונה, וצדק בעל קרבן העדה בפרושו: שנראין דברי תורה כאלו קרוחין בלא ברכה, ובמס' סופרים יד בשבוש: קרויות קרויות, עי' קרוי.]

[2]) [וכן בארמי שבתו"מ קורטא, ונראה שבעבר' שאולה המלה מארמי, ואפשר שאין כאן בעקר אלא שנוי מבטא של קֶרֶט (עי' לקמן).]

grain, goutte; little grain, drop: ואלו דברים של עכו"ם אסורין וכו' והחילק וקורט של חלתית ומלח סלקונטית (ע"ז ב ו). קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר מלח או קורט של לבונה פסול מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול (מנח' א ב). אין לוקחין קורט של חלתית אלא מן המומחה, והעלה ניקת מכל מקום (תוספת' ע"ז ד יג). ריבה לבונתה כשרה, מיעט לבונתה אפי' שני קרטין כשרה (שם מנחי א יז). אם יש במקומה (של המחט) קורט דם בידוע שלפני שחיטה, אין במקומה קורט דם בידוע שלאחר שהיטה (שם חול' ג יח). קרטים של בוסם היה בה (ר' אבהו, ירוש' שבת ג ז). היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו (רב חסדא, סנה' מג.). ועלה של חילתית (מתר לקחת מעכו"ם), פשיטא, לא נצרכא אלא לקְרטין שבו (ע"ז מ:). חסרה (הלבונה) ועמדה על קורט אחד פסולה על שני קרטין כשרה (ר' יהודה, מנח' יא.). ורבי יהודה סבר קומץ בתחילה ושני קרטין בסוף (שם יא:). חלתית אחלתית לא קשיא, כאן בעלין כאן בקרטין (חול' נח:). נמצא עליה (על הביצה המוזרת) קורט דם זורק את הדם ואוכל את השאר (שם סד:). — ובספה"א: שלא יתכן שיהיה על המחט קורט דם לאחר שחיטה (ר"י א"ת, כוזרי ד לא). כמו העשבים והאילנות שנולד מן הפסולת הנשארת במזונם קליפין וסובין וקרטין (ר"י עקנין, ספר מוסר ג יג). רק שמוצאת (האשה) קרטין אדומין כחודה של מחט (סו"ת חכם צבי עג). — ואמר הפיטן: קבוצת מפעל גמר ושלחן ערוך כילה, קרטי עפר הרים כדוגמת תרומת חלה (מחז' ויטרי, עמ' 594). — *ובקבלה, קורט של הנקודה: כי ידוע שכל נקודה יש לה ג' קורטים דהיינו אורך ורוחב ועומק מצד המקום וכו' ודע שכל אחד מהקורטים מתחלקת לג' חלקים לראש ותוך וסוף (רמח"ל, חוקר ומקובל יא, 73). בחינה שנית היא הגימל קורטים שהוא בסוד האורך ורוחב והעומק (שם יב, 76).

ב. קֶרֶט[1]), ש"ז, — אָחוּ, צמח ממיני האספסת: והוא (אחו) שם צמח רועים אותו הבהמות, ופרשו

[1]) [עי' בהערה הבאה.]

***ב. קָרְחָה** [1], ש״נ, — שם עשב רפואי, pyrethrum: וזה לך מעשה תרופתו לגרגרנו בזרע חרדל ועקר קרחה הנקרא פירתרון (אסף, 20:). עקר קרחא שמו בלשון יוון פירתרון (שם, 51.). עשב נקרא עקר קרחא הוא פיריתרון (שם, 72:). ועקר קרחה וסדג ואסרון וכו׳ (ראב״ע, ראשית חכמה ד, מזל חמה, כ״י פריז). וישתה משקין מטהרין וכו׳ כגון שיקת עקר קרחת שני זוזים וחצי (כ״י עמדין, מגדל עוז, קי.).

***קַרְחוֹן**, ש״ז, — גוש קרח גדול על ירכתי ההרים המכסים שלג עולמים, glacier; Gletscher, נוהג בדבור ובספרות.

***קַרְחוּת**, ש״נ, — תכונת הקֵרֵחַ: ובחרו יחס הקרחות כי יותר היה ראוי לתארו מצד הקרחות מצד הגבחת מפני שיותר הוא מורגש ענין הקרחות מצד שפאת הפנים מן הראש הנה הוא מכוסה תמיד (ר״י כספי, שרשות כסף, שרש קרח, 34).

***קַרְחִי**, ש״ז, — דומה לקֶרַח, שקוף כקרח וגביש: ואמנם הסימות הקרחיים והשלגיים הם עבים (קאנון א ב ב יו). — וביחוד הלחה הקרחית שבעין, אחת משלש לחות שבעין [2]: פנימי הכתונת הענבית שבעין יש לו שעירות רך וטוב כדי שיהי׳ קולט הקרחיית כמו קליטת הספוג וכו׳ (פרקי משה א, ג.). ואחריה (אחרי העכבישית) הקרחית והיא לחה זכה מזהירה דומה לקרח והיא העגולה (כהן פלקירא, לפי הגוף, כ״י בריטי מוז׳). הקרחית והיא שדומה לקרח והיא העגולה ובזאת הליחה הראות בהפרישה הצורות המוחשות בה כשיזרח השמש באויר שהוא אמצעי ויתרשמו בה בהתרשם הצורות במראה (מכתב בר זכת, לדת לדרך א א יד). והראות היא בלחות האמצעית הנקרא אלרטיב אלגלמדה בלשון קדם, והמעתיקים יש מי שהעתיק ברדיי מלשון ברד ויש מי שהעתיק קרחי מלשון קרח ויש מי שהעתיק כפוריי מלשון כפור על הארץ כי היא לחות לבן וזך ספיריי עגול (רמב״ל דורן, מגן אבות, חלק יעקב ד).

[1]) [אמנם כך הכתיב בהעתקות הספרים שלפנינו, וכן, עקר קרחא, כותב אף לֶו, Flora, בכמה מקומות; אך שם הצמח pyrethrum, féverfew, המורה אף על שמושו ברפואה נגד הקדחת מקרב את הדעה שצ״ל קדחה בכל מקום, וצ״ע.]

[2]) [היא לפי פרקי משה ג. הליחה הקרחית או הברדית, כפורית, גלידית או ספירית הגרגיר, ביוני κρυσταλλοειδές ὑγρόν. הקדמונים סברו שהעין מרכבת משבעה קרומים המקיפים את שלוש הליחויות: הליחות הזכוכיית (ὑαλοειδές), הקרחיית, והביציית (ὠειδές) (ממכתבו של ד״ר ז. מונטנר אל העורך). ועי׳ ברדי.]

***קַרְחָן**, ש״ז, — כמו קֵרֵחַ: הזבלגנים והקרחנין ושאין להם שניים בעלי חטרות כשרין אבל פסולין מפני מראית העין (תוספת׳ בכורות ה ג). הקרחנין והננסין והזבלגנין פסולין לפי שאינן שות בזרעו של אהרן (ר׳ יוחנן, בבלי שם מג:). הקרחנין והננסין והזבלגנין כשרים ולא אמרו פסול אלא משום מראית העין וכו׳ רבי יהודה אומר הכהנים לרבות הקרחנין [1] (שם שם, מג:).

קָרַחַת, ש״נ, כנ׳ קָרַחְתּוֹ, — מקום מריטת השער בראש הקֵרֵחַ מצד הפנים, מקום הקֵרְחָה: ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא וכו׳ וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת פרחת הוא בקרחתו או בגבחתו וראה אתו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו וכו׳ (ויקר׳ יג מ–מג). — ובהשאלה, קרחת הבגד, מקום נשירת הצמר מצד פני הארג: וראה הכהן אחרי הכבס את הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו וכו׳ פחתת הוא בקרחתו או בגבחתו (שם שם נה). — ובתו״מ גם ט״ר קָרָחוֹת: הקרחת והגבחת מטמאות בשני שבועות (נגע׳ ג ו). שהמחיה מטמא בקרחת ובגבחת (שם ד ג). הקרחת והגבחת מטמאות בשני שבועות וכו׳ איזו היא קרחת, אכל נשם, סך נשם, מכה שאינה ראויה לגדל שער, איזו היא קרחת, מן תקדקוד השופע לאחוריו עד פיקה של צואר וכו׳, הקרחת והגבחת אינן מצטרפות זו עם זו (שם י י). שאין אתה אומר כהן שהוא בקי בנגעים ולא בנתקין

[1]) [בירוש׳ ובספרא: הקרחים, הקרחין, עי׳ קֵרֵחַ.]

(סוה, הסר הימהך, קרונ' לימים נורהים, שס, סלג). — ואמר המשורר: מגן אשו זה מפני קרח, גם מחמת חום זה יהי צִנה (רמנ"ע, הרסים ג, 36). ומת סבת עלות איד מאדמה, והענן, ואיך יזוק מטרו, ואיך קרחו יהי מושלך כפתים (רס"ע פלקירה, הקד' המנקס). ואמר המליץ: ועבד שני וכו' הביא אחר זה בספל בדולח יפה מרקחת ומים שנצטננו בקרח (גוטלובר, ממלרים, 94). — ומ"ר, *קְרָחִים, ואמר המשורר: ואם מנחלי גפרית רסיסיו אבנה בעדם פתי קרחיו (רמנ"ע, לגן אהב, צרודי, עה.)

ב. *קֶרַח, ש"ז, — כמו קָרְחָה: מקום שהיו מתבשמות בו נעשה נמקים וכו' מקום שהיו חגורות בצילצול נעשה נקפים נקפים, ותחת מעשה מקשה קרחה, מקום שהיו מתקשטות בו נעשה קרחים קרחים (כנה בר עולא, סנה קנ:). א"כ (שהפסוק בא ללמד רק על אסור אחד) נכתוב קרא קרח, מאי קרחה, שמעת מינה תרתי (קידוש' לו.).

א. קָרְחָה, קרחא, ש"נ, כני קָרְחָתֵךְ, — הסרת השער שבראש האדם, בפרט כסימן לאבל, והמקום בראש שהוסר בו השער: לא יקרחה קָרְחָה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקרי כא ה). לא תתגדדו ולא תשימו קָרְחָה בין עיניכם למת (דבר' יד א). והיה תחת בשם מק יהיה ותחת חגורה נקפה ותחת מעשה מקשה קָרְחָה (ישע' ג כד). ויקרא אדני יי' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקָרְחָה ולחגר שק (שם כב יב). על נבו ועל מידבא מואב יוליל בכל ראשיו קָרְחָה כל זקן גרועה (שם יה ב). באה קָרְחָה אל עזה נדמתה אשקלון שארית עמקם עד מתי תתגודדי (ירמי מז ה). כי כל ראש קָרְחָה וכל זקן גרעה על כל ידים גדדות ועל מתנים שק (שם מח לז). וחגרו שקים וכסתה אותם פלצות ואל כל פנים בושה ובכל ראשיהם קָרְחָה (יחזקי ז יח). והקריחו אליך קָרְחָא[1]) וחגרו שקים ובכו אליך במר נפש מספד מר (שם כז לא). והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קָרְחָה (עמ' ח י). קרחי וגזי על בני תענוגיך הרחבי קָרְחָתֵךְ כנשר כי גלו ממך (מיכ' א יו). — ובתו"מ: הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו והשורט שריטה אחת על המת חייב (מכות ג ה). שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך, מפוזרין הן בין העמים (מגי' יג:). קרח, שנעשה קרחה בישראל (כ"ל, סנה' קט:). — ובספהמ"א, אף במשמ' tonsura של כמרים: ומזה הכת נלקחה הקרחה שעושים הגלחים (יממעאל מנינא ולנטונו, הסמר ג, יח). — ואמר המשורר: כנשר אאריך קרחה ואתנודד כמו דיה, ואסב עיר בקינותי ובכי רב ותאניה (ר"ם הנגיד, הצמות פליליה, צרודי, 6). — *וקָרְחָת, ספחת, ככנוי לחית ים גדולה, כנראה לתנין הים[1]), ואמר המשורר: ושם חית שמת קרחת אשר היא בכל חיות מצולה לא עסומה וכל חיה אשר חיות שארה בפגעה בת אכולה או הטומה והופכת לפיה כל ספינת וצי אדיר כמרכבה רתומה וכו' אבל היתה בתוכן דג רקומה וכו' וראש לה כאני שיט במרה עלי פנים מנשאים ברמה ועינים במעיינים ונחיר כמו כבשן ולה רקה כחומה ופה עמוק ורחב כמערה וכו' ותמהו כל נבוני ים ואמרו במה זה נמלטו אלה ולמה ולא היתה פליטה לאניה לפנים מן ידי קרחת ועומה (ר"ם הנגיד, הלכוסל, בן תהלים ה ססון, ה).

---

1) [כתב בעל מנחת שי: קרחא, במקצת ספרים כ"י בה"א ועל פי הקמתי הוא באל"ף וכן כתב בעל הלשון ובמ"ג נמסר עליו לית כתיב אל"ף והוא חד מן מלין דכתיבין אל"ף בסוף תיבותא ע"כ. ודבר זה צריך עיון דבחילופין שלנו משמע דלמערבאי כתיב קרחה בה"א, ע"כ.]

1) [הרכבי וברודי בהערותיהם לא עמדו על כונת השם, הואיל וחשבו שדברי ההקדמה בערבי שתוסיף בן המשורר: דאבה יסמיה וכו' אלטינית (בעבר': חיה יקראו לה וכו' הטינית) מכונים לדג thynnus, מה שאינו מתאים לתאור. ואולם אין הכונה אלא ללטיני' tinea, איטלי' tigna, צרפת' teigne, ועוד, במשמ' קָרחה, ספחת, צרעת הראש ממש, ובודאי השתמשו הספנים במלה אך כשם גנאי כלפי תנין הים, והמשורר תרגם אותו לעבר' כפשוטו.]

ק ר ח הכל משלימין עליו. וכו׳ ואיזהו גט ק ר ח, כל שקשריו מרובין מעידיו (גיטי׳ ט ט–י). גט ק ר ח שבעה קשרים וששה עדים, ששה קשרים וחמשה עדים וכו׳ (תוספת׳ שם ח ט). — ובספה״א: באילן גררא, פירוש באילן ק ר ח שאין לו לא עלין ולא אמירין אלא הוא יבש (ר״ח, עירוב׳ ק:). הוציא בעל חוב שטר חובו שקדם שיעבודו לשיעבוד מתנתה והוציא מידה הנכסים ונמצא ק ר ח ת מכאן ומכאן מכתובה וממתנה (רגמ״ה, ב״ב קלג.). ואיך יבין נעלם הבא מיעלם והבא מארץ קרח קרח מכאן ומכאן ואל אן געת דעת הבא מגעתם (ראב״ע, מכתב לר׳ שמואל אבן גאמע, כהנא ב, 40). ותהרסנה יסודות התורה ותגלינה אשיותיה ויפלו מגדלית ונמצאו ק ר ח י ם מכאן ומכאן (ר״י עקנין, ספר מוסר ב טז). ומכל טוב תהיה ק ר ח ומפניו לא תוכל לחיות בורח (רוקח, הלכי תשובה). וההבדל שבין ק ר ת וגבח שהקרח ימרט השער עד חצי הראש והגבח סמוך לפניו (ר״א הקרקי, גן עדן, טמאה וטהרה ד, קיח:). כי רבים הם אשר תביב עליהם ממונם מנפשם ונשארים ק ר ח י ם מכאן ומכאן (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי יא, ד״ה ולפי סכסילת). לא העמיקו בחכמת התורה ולא ידעו סודותיה ועיקריה ונתעסקו מעט בחכמות העיוניות לא יעלה לכם לשלימות הישר וישארו ק ר ח י ם (ר״י ביבאגו, דרך אמונה ב ג, נז:). ובאשר חטאו הסתיר האל פניו מהם ונשארו ק ר ח י ם מכאן ומכאן (שבט יהודה, הנוכרי, 23). ואל תחטא באף וברית פן תהיה מכל טוב קרח (ר״א הכהן, שבט מוסר יט). —ואמר המשורר: מה תסכלי ושני סעפים תבחרי ועלי שניהם תהיי פסחת, לך בחרי אחד להשען לכל תמצאי מזה וזה ק ר ח ת (רמב״ע, כסם אסר לא שמעה, ברודי, עמ). ומה לי לפתאים לועגים אם אומרים לי עלה ק ר ח (עדרוס הלוי, קטע כ״י גנזי).

א. **קֶרַח**[1], ש״ז, קָרַח, כנ׳ קַרְחוֹ[2],—ברד, גבישי מים קפואים, Hagel, Eis; grêle, glace; hail, ice: טרפה לא הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה הייתי[1] ביום אכלני חרב וְקֶרַח בלילה ותדד שנתי מעיני (בראש׳ לא לט–מ). ונבלתו תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה (ירמ׳ לו ל). משליך קַרְחוֹ[2] כפתים לפני קרתו מי יעמד (תהל׳ קמז יז). מבטן מי יצא הַקָּרַח וכפר שמים מי ילדו (איוב לח כט). — וביחוד הַקֶּרַח הַנּוֹרָא המחוה את רקיע השמים: ודמות על ראשי החיה כעין הַקֶּרַח הנורא[3] נטוי על ראשיהם מלמעלה (יחזק׳ א כב). מנשמת אל יתן קָרַח[4] ורחב מים במוצק (איוב לז י).— ובספה״א: הלחיים נעשו גלידין והיא הקרח שנקרא גליד (ערוך ערך טר). חתיכות של ברד והקרח שקורין גלאצ״א בלעז והיינו ביום השלג (רש״י, ברכ׳ יט:, ד״ה גזיזי דברדא). פעמים שיש קילקול בכרם כגון ברד או גשמים או ק ר ח (תוס׳, ב״מ עג., ד״ה כיון דהוי). והיתר מזיק מה שקרורו בקרח וכ״ש אם יהיה הקרח רע (קאנון א ג ב ח). — ואמר הפיטן: גיויו שחף ק ר ח וגופו שוף קדח (ינאי, קרוב׳ בראש׳, זולתי, מג). אשר אימתך באראלי אומן באבירי אומץ כברואי ק ר ח. בבלולי קדח. ומוראך עליהם

---

[1]) [כאמור בהערה לשרש ק ר ח יש שגוזרים מלה זו משרש קרח מיחד, אך כסור׳ עקר משמ׳ המלת קרחא היא סופה וסערה, שהיא המקרחת ומספחת את האילנות, ונראה זאת הוראתה הראשונה של המלה. ואמנם סערה וסופה מביאות אתן גם קר ושלג. ועי׳ לקמן.] [2]) [במקצת ספרים (תהל׳ קמז יז): קָרְחוֹ, קָרְחוֹ, עי׳ מנחת שי.]

[1]) [הכונה, בצרוף המלה הראשונה בפס׳ מאל הקודם: גְּנֻבְתִי (גְּנֻבַת) יום וגנבתי לילה הייתי, ביום אכלני חרב וקרח בלילה. והשוה: לילה גְּנָבַתּוּ סופה (איוב כז כ).]

[2]) [לנקוד המלה עי׳ הערה לעיל.

ואמנם לא מן הנמנע הוא שהכונה כאן: משליך קדחיו במשמ׳ חציו, חצציו (השוה תהל׳ יח יה; עז יח; חבק׳ ג יא, ועוד) עפ״י הערב׳ קדח a), היץ.]

[3]) [אמנם אין בטוי זה, הקרח הנורא הנזכר כאן כדבר ידוע, מובן כל עקר. והואיל ומפסח מקומות מסתבר, שהיו דברי יחזקאל, לפחות בחלקם, כתובים בעקר בארמ׳ (עי׳ גם א. קְרָא, פע׳, הערה), על כן נתונה האפשרות, שהכונה העקרית היתה: קְדַח נוּרָא, כלוי להבת אש. השוה את המקומות שבהם טעה המתרגם הסורי או מעתיק התרגום בין קרח לקדח, בתרגמו קודחתא וכדו׳ אף במקו׳ קָרַחַת (ויקר׳ כא ה; ישע׳ כ כד), מִקְרָח (יחזק׳ כט יח) ועוד.]

[4]) [ואולי במשמ׳ רגת סערה.]

a) قدح

מקריחין[1]) אותו מכל צדדיו (ר' יוחנן, שם שם ד א). שהיה שם שדה תבואה והקריח לתוכה ארבע אמות (שם שם ה א). — ובהשאלה למקום בכלל, הִקְרִיחַ את המקום, דלדל אותו, הביא עליו עניות: אמרו לו (הנערים לאלישע) עלה שהקרחת עלינו את המקום[2]) (בשם ר' אליר, סוטי מו:). — *וכמו נִפעי: ר' שמעון פוטר את המלפונות בקוטנם משיקריחו[3]) (תוספתי מעש"ר א ב). ובי מחמת האיכל הן מקריחות, לא מחמת התולעת שיש בהן (ירוש' שם א ג). — ואמר המשורר: תעבר עלי קברה ותקריח ועל לבה מתפפת ומתגדדת (רמב"ע, דמעה בעיני, בכורי, כא). עליו בנות עיש ביונים יהמו, אליו כמו נשר בסיל יקריח (הוא, אסיר אסר לבו, שם, סד). — *ובמשמ' הִקְרִישׁ והקפיא כמו קָרַח: וביום השני תקריש והקריח כקרח עוד מאותו החלק השלישי של מים הנשאר מיום ראשון (ר' שבתי דונולו, חכמוני, סוף פרק א). כי גבריאל שרו של אש הוא, בהקריחו מבחוץ יחמם בעצם ויקרר במקרה (ר' אברהם בר חייא, דרך אמונה א א).

—הפעי, בינ' מֻקְרָח, — שהקריחו אותו: כל ראש מֻקְרָח וכל כתף מרוטה (יחזק' כט יח). — ובתו"מ: אינו חייב עד שיהו ששה על ששה מוקרחין בתוך שדה תבואה או מוקפי' גדר (ר' יוחנן, ירוש' כלא' א א). — ובסהמ"א: מי שיש לו שדה תבואה ובתוך שדהו בית רובע אחת מוקרח או ב' וכו' (ר"י בן מלכי צדק, כלא' ב ט). אם מוקרח באמצע הכרם נותנין לה עבודתה וזורע את המותר (הוא, שם ד א). ולא יוקרחו (שוכני האקלים הרביעי) בהתמדת רוחק השמש מנכח ראשיהם (קאנון א א ג א). הנולדים שם והיושבים שם לא יוקרחו לקור ולא יושרפו לחום אשר לזה מזגם נאות (ר"א בר חייא, דרך אמונה ג ד).

[1]) ובפי' המשני' לר"י בן מלכי צדק (כלא' ה א): מקרחין. [פע'.]

[2]) [רש"י: שכשהיו המים הרעים היתה פרנסתינו להביא מים ולמכור. [ע"כ.]

[3]) [צוק"מ: משיקדיחו; בדפוס': משיקרחו. והגיה הגר"א: עד שיקרחו ועי' גם נִפעי, הערה.]

—פעי, *קֵרַח, - עי' הִפע', הערה.

—פעי, בינ' *מְקֹרָח, — שקרחו בו קרחה: לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים ומקורחים (רש"י, דבר' יד א).

—התפ', *הִתְקָרֵחַ, — נשר שערו, ובהשאלה לפֵרות: אילו הפירות כשהן בוסר מכוסים בשערות כמו נוצה וכשמתחילין לחתבשל מתקרחין מעט מעט מאותו השיער (ר"י בן מלכי צדק, מעשר' א ג).

קֵרֵחַ, תוס"ז, — מי שיש לו קָרַחַת באחורי ראשו או בכל ראשו, bald; chauve; kahl: ואיש כי ימרט ראשו קֵרֵחַ הוא טהור הוא (ויקר' יג מ). עלה קֵרֵחַ עלה קֵרֵחַ (מ"ב ב כג). — ובתו"מ: הנודר משחורי הראש אסור בקרחין[1]) ובעלי שיבות (נדר' ג ח). הקרח פסול, איזהו קרח כל שאין לו שטה של שער מקפת מאזן לאזן (בכורו' ז ב). הכהנים, לרבות הקרחים[2]) (תני יודה, ירוש' יומ' ב ה). כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה (בן עזאי, בכורו' נח.). —ונקי' *קֵרֵחָה, קָרַחַת: אשה קרחה[3]) שיטה של שיער מקפת מאוזן לאוזן וכו' (ר' ינאי, ירוש' כתוב' ז ט). —ומשל: אדם שיש לו ב' נשים אחת ילדה ואחת זקינה, ילדה מלקטת לו (שערות) לבנות, וזקינה מלקטת לו שחורות, נמצא קרח מכאן ומכאן (ר' יצחק נפחא, ב"ק ס:). — ובהשאלה לאדם שלא נשאר לו כל דבר, לא זה ולא זה: כתב כל נכסיו לאשתו ויצא עליו שטר חוב, רבי אליעזר אומר תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה, וחכמים אומרים תקרע כתובתה והעמוד על מתנתה ונמצאת קרחת מכאן ומכאן (ב"ב קלב.). — *גֵט קֵרֵחַ, גט מקֻשר שקשריו מרובים מעדיו[4]): כנסה בגט קרח תצא מזה ומזה וכו' גט

[1]) בקטע כ"י משני' מנק' גניי' בביהמ"ד שכטר: בַּקֵּרָחִין, ובמשני' ליוורנו בַּקְּרֵחִין. [אך אין ספק שצ"ל בַּקֵּרְחִין, על דרך חֵרְשִׁים מן חֵרֵשׁ.]

[2]) [במקום אחר (ספרא ויא, ויקרא נדבה פרק ו; בבלי בכורות מג:) קרחנים, קרחנין.]

[3]) [במקום אחר (ירוש' קידוש' ב ד): קרחת.]

[4]) [בעקר אולי גט שאין עליו חתימת עדים כלל, והשוה למשל את שמושי המלה ψιλός (קֵרֵחַ) ביוני', ואף אח"כ אפילו גט כזה שאין חתימת עד כנגד אחד מקשריו.]

— פע', בינ' מְקֻרְזָל, — אבנים מְקֻרְזָלוֹת, כרוכות יחד בפקעת: ר' יוסי אוסר צרור המקורזל כוית באגוז כביצה ניטלו ומקנח בו את רגלו, ר' ישמעאל בר' יוסי אומר מלא היד (תוספת' שבת יג יז, וכעין זה ירוש' ח ו). ת״ש פורסין מחצלת ע״ג אבנים בשבת, באבנים מקורזלות דחזיין לבית הכסא (בבלי שם מג). אבנים מקורזלות מותר להכנים לבית הכסא וכמה שיעורן, ר״מ אומר כאגוז, ר' יהודה אומר כביצה (שם שם פא.). ואי אמרינן הואיל, אתרישה לא ליחייב, הואיל וחזי לכסוי דם ציפור, אמר רב פפא בר שמואל באבנים מקורזלות (פסחי מו:).

קרח [1]), ממנו קָרַח, א. קֶרַח, ב. *קָרֵחַ, מֵרֵחַ, א. קָרְחָה, *קֵרְחוֹן, *קַרְחוּת, *קָרְחִי, *קַרְחָן, קָרַחַת, *קְרִיחָה [2]).

קָרַח, פ״י, קָרְחִי, יִקְרְחוּ [3]), — קָרַח אדם קָרְחָה בראשו, גלח כל שער ראשו, kahlscheren; tondre ras; to shear closely: לא יִקְרְחוּ [3]) קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו (ויקר' כא ה). — ובלי השלמה, כפ״ע, באותה משמ': קָרְחִי [4]) וגזי על בני תענוגיך הרחבי קרחתך כנשר כי גלו ממך (מיכ' א יו). — ובתו״מ: הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו וכו' חיב (מכו' ג ה). הקורח קרחה בראשו של חבירו שניהם חייבין (תוספת' שם ד יא). יכול אפי' קרח ד' וה' קריחות לא יהא חיב אלא אחת וכו' (בבלי שם כ.). — ובסהמ״א: הקורח קרחה על

[1]) [במשמ' זו של קֵרֵחַ, קָרְחָה, בא קרח אף בארמ' ובסור', ובכושי קַרְחַ במשמ' גלח, וכן בערב' (עי' ברוקלמן במלון הסורי) צורות כגון קַרַאח a), אדמה קרוחה, אך מצוי יותר בערב' במשמ' זו השרש קרע b) שממנו אַקְרַע c) במשמ' קֵרֵחַ, מצֹרע הראש וכדו'. וכנראה קרוב קרח אל גלח, ועי' שם.

משרש אחר גוזרים כמה חוקרים את המלה קֶרַח. אך עי' בהערה לשם זה.

בסור' ובערב' בא קרח d) גם במשמעויות אחרות, שמקורן בשרשים אחרים, שאינם בעבר' במבטא זה.]

[2]) [משרש זה נגזרו כנראה גם השמות הפרטיים קָרֵחַ, קֹרַח.]

[3]) [כך הקרי; הכתיב: יקרחה.]

[4]) [אמר ריב״ג: וכבר שמו הקמץ במקום חירק וכו' קָרְחִי וגזי (סרקמה ח, 50).]

a) قراح b) قرع c) أقرع d) قرح

המת לוקה (רמב״ם, עכו״ם יב טו). הקורח ראשו או השורט בבשרו על ביתו שנפל ועל ספינתו שנטבעה בים פטור (שם שם טז). שהוא דרך לקרוח הראש על האב לפי שנתן תורה על ראש הבן (כי״ל קלרו, תולדות יצחק, לג:). וכשהאדם קורח אותן (את השערות) הוא מקצר המעיינות העליונות (ליקוטי ל, לבוש תר״מ, מנט.). — ואמר המשורר: רחב פי הקיץ ויקרא, מחרפה שם החורף נקרא, יקרח ראש בקרח הנורא וכו' (רא״ע, אל אחד, אינר 122) ראש אקרח ומר אצרח על גולת אשביליה (הוא, אחה יכד, שם 169). שערותיו השחורות קרחה הזקנה החורות מרטה הנערה בידיה (יל״ג, משלי יהודה ג ז, שירי יל״ג ב, 112).

— נפע', יִקָּרֵחַ, — נִקְרַח לפלוני, קָרְחוּ בני אדם קרחה בו ראשם עליו: ומתו גדלים וקטנים בארץ הזאת לא יקברו ולא יספדו להם ולא יתגדד ולא יִקָּרֵחַ להם (ירמ' יו ו). — *ונִקְרַח הראש וכדו', קרחו בו קרחה: חזר הראש והזקן ונקרחו וכו' הרי אילו מיטמאין בנגעים (נגע' ו ח). העלו (הראש והזקן) שער ונקרחו וכו' ר' אליעזר בן יעקב מטמא (שם ז א). — *ובהשאלה לפֵרות, נשר השער שעל קלפתם: האגסים והקרוסטומלין והפרישין והעוזרדים משיקרחו [1]) וכל הַלבנים משיקרחו (מעשר' א ג). — *ונקרח ההר, הכרם, נעקרו עציו ועשבו: כשהבהמות יורדות מן ההר נמצא ההר נקרח וממורט מהם (רש״י, שה״ש ד א). שאילו נקרח באמצע קודם הזריעה ט״ז אמה היה נידון כקרחת הכרם (ר״י בן מלכי צדק, כלא' ה ה). — *ונקרש בקֶרַח, ואמר הפיטן: מזרות ושמשים וכל שטרי מזרח עבורך קבעתי עולם בלי נקרח (שמואל הכהן, איומתי, מאורח שבת ב אחה״ש).

— הפע', הִקְרִיחוּ, — כמו קל: וְהִקְרִיחוּ אליך קרחא וחגרו שקים ובכו אליך במר נפש מספד מר (יחזק' כז לא). — *ובהשאלה, לכרם ולשדה, הִקְרִיחַ, עשה בו כמו קרחת, עקר את נטיעותיו או זרעיו: מהו להקריח בתחילת ששה להיות מיצר והולך (ירוש' כלא' ג א). קרחת הכרם, מקריחין אותו מאמצעו, כרם שהרב

[1]) [במשנ' שבירוש': משיקריחו, ועי' גם הפע'. ופרשו בירוש' שם: משיקריחו וכו', משיעשו קרחות קרחות לבנות.]

(רסב"ל דוראן, מגן אבות ה כא). כי הארה הוא דבר אחר שהוא אצילות אור מעצמו בענין קירון עור ממש (רמה"ל, פתחי חכמה ז, כ.) [1].

***קְרוֹנִי**, ש"ז, — עגלון, נהג הקרון: כתב אבי העזרה שאירע במגנצא שיהודי הלך משם בעגלה ויהי בהיותם בדרך ויקם עליו הקרוני ויהרגהו (מרדכי מו"ק תתלט). ובבקר שלח לה בעלה קרון אחד להחזירה אליו והלכה וחזרת עם הקרוני (סו"ת הרא"ש לב ה). מעשה היה במגנצ"א ביהודי אחד ששכר קרון לישב עד ווירמש"א עם חבילתו ויהי בדרך במלון ויפגע בו הקרוני וימיתהו וישליכהו בנהר רינוס, ביום השלישי נודע לבנו וכו' והלך אצל שרי העיר וקבל על הקרוני וישלחו לכפר לתופסו ויברח וימלט וכו' וגם תפשו את גיסו של קרוני וכו' (אור זרוע להרי"א מוינה, אבלות, פז.).

***קֵרוּץ**, ש"ז, —שה"פ מן א. קָרַץ, פעֻלת הקורץ עין: בשיח נבון ותרוץ שנית בקרני פרו ישיח, סמך וכפר על כל קרוץ וכל חטאת וכל שיח (רסע"ג, באדני ילדקו, עבודת יוה"כ, קבץ מע"י גאו' ג, 15). וכשתשב לאכול בשלחן אחד עם הבעל הבית ואשתו אל תשאל דבר ברמיזות כי אם בפירוש שקרוץ עינים יתן עצבת לבעלה שיחשוד שהרמיזה היה לדבר אחר (ר' אליהו הכהן, שבט מוסר טז). וית ענף השני מן הראשון כיתרון לשון איש המדבר על רמוזי וקרוצי האלם (כליל החשבון א, י.).

***קֵרוּר**, ש"ז, — מעשה המקרר והמצנן: יש ליסודות ולשמש ולירח ולכבכים פעלים על דרך החמום והקירור וההרטבה והיובש (ר"י א"ח, כוזרי א עז). והיתר מזיק מה שקררו בקרח וכ"ש אם יהיה הקרח רע (קאנון א ג ב מ). והשתדל שיהיה האויר מקורר בתכלית הקרור (שם ג"א ג ד). כי

[1]) [בתוספת' מנח' א ו כתוב: (הנודר) הרי עלי קירון הביא נימוס, נימוס והביא קירון מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא, ע"כ. ואשר למלה נימוס, היא כאן היונ' νέμος או νομάς, מרעה, רעי, כלו' בחמת רעי (עי' פטם ורעי במשמ' שור פטם וכו', בערך פטם). ועל כן גם קירון מלה יונית היא, וכנראה בעקר קרון κάῤῥον, כלו' בחמה, עֲגָלָה מושכת בקרון, בעֲגָלָה.]

[2]) [מלה שגזורה מן קָרוֹן, קרונות במשמ' עֲגָלָה בתו"ם ובפהמ"א, שהיא היונ' κάῤῥον במשמ' זו.]

קצת הדברים אשר לנושא הכנה לקבלם יקבלם קבול אמתי לעצמו וכו' שהוא בעצמו יתחמם או יתקרר על דרך האמת חמום מה וקרור מה (רלב"ג, מלח' ה, א ג). עקרי התורה והתחלותי' אין כלם מושגות מצד המושכלות הראשונות ואינן מוחשות בכל עת כחמום הפלפל וקרור האופיון אבל סבתם בלתי ידועה (ר"י אלבו, עקרים א יז). כי הגשמים אשר הם כן, והם היסודות, לא יצאו מהם פעולות אחרות כלל, זולת פעולת החימום והקירור וההרטבה והיובש (אמו"ר לראב"ד א ו, כא).

***קֵרוּשׁ**, ש"ז, —שה"פ מן קָרַשׁ, כמו קרישה, התקשות: ויתבאר מדברינו וכו' שיהיה מחויב שיהיה שם בין גלגל לגלגל גשם בלתי שומר תמונתו, הוא הנקרא מים העליונים, והנה הספק בזה הוא כי זה הגרם העליון הוא נקי מהאביות אשר ישלם בהם הקרוש וההתקשות לדברים וכו' (רלב"ג, מלח' ה ד).

***קְרוּת**, ש"נ, — כמו קֹר, קָרָה, תכונת הדבר הקר: חמות של פתיו אילולא שהיא חזקה [לא היתה] מתגברת על הקרות שיש בעולם (כ"מ, יומא כט.). ורות היום הוא קרות אוירו (רד"ק, סה"ש, רוח).

***קְרְזוּל**, ש"ז, —פקעת אבנים מקֻרזלות, Konglomerat; conglomérat; -erate, ואמר הפיטן: אשישת שלוחתו בקטב תילת, אשישות להניץ בתיחוח קירזולה (קובצי הפיוטים הנלוים למחזור ויטרי, 4; הובא גם בתוס' סוכה לו:, ד"ה מקורזלות).

***קִרְזֵל** [1]), פ"י, —כרך ודבק יחד, zusammenballen; agglomérer; to conglomerate: פיטים שקירזלו [2]) ועשאו תנור ועשה לו טפלה מבחוץ, אף על פי שמקבל טומאה על דפנותיו כשיעור טהור (תוספת' כלים ב"ק ז טז).

[1]) [בערב' בא קַרְזַל [a]) במשמ' כרך וגלל, ובסוד קרולא, פקעת של חוטים. וכנראה קרוב הפעל אל קַרְסֵל (עי' שם) כמו גרף אל אגרוף, וגרופית, שהיא בעקר אגרופית, אגרוף קטן. ולענין עי' גם בתוס' פסחי' מו:, ד"ה באבנים.]

[2]) [בהוצ' צוק"ם וכן בדפוס בשבוש: שקירו לו, ובהגהות הגר"א: שפרע אותו, ובבאור הגר"א: ששבר ועשה תנור. אך ברמב"ם (כלים טז ח) נכון: שקרזלו.]

[a]) قرزل

בראשו שלאדם ואינו מת וכיון שקרום מוחו ניקב מיד הוא מת (פו"ת הגאו' וזהגני', גינצבורג, 33). נולד בתחלת יצירתו בשדר ועצמו וגידו ועורו ועורקיו וקרמיו וכל שיהית ממנו הכל בבת אחת (ר"י ברצלוני, פרוש יצירה, 273). יש בגוף הבהמה חוטין וקרומות שהן אסורין (רמב"ם, מאכלות אסורות ז י). שני קרומות יש למוח (כוזרי ד לא ; רמב"ם, שמונה ו ג). שני קרומות יש על הריאה (רמב"ם, שם ז א). הקרומות הם בתכלית הדקיקות והרכות (פרקי משה א, א.). שבריאות השכל מורה על בריאות המוח וכל קרומותיו (המפרש לפרקי אבוקרט א ג לד, כ"י ברלין). למה היו הקרומות המקיפים העובר שלשה (רס"ע פלקירא, המבקש, לט). והכוכבים יש מהן שנקראים נבוכים וכו' הם שבעה בשבעה גלגלים, האחד מקיף האחר כקרומות הבצל (שם, פא). קרום הבטן, תחת עור הבטן יש קרום אחד מחלב והוא מכסה את הקרב (שער השמים לאבי הרלב"ג ט). העור הפנימי או הקרום המוצא ריר (Schleimhaut) הוא העור האדמדם וכו' (י. טוביה, הדיפתיריה, 18). — ואמר הפיטן: צחצוח בקרום ביצה וצמר אם נחשבת טומאת חומרו בו יושבת (ינאי, אם יכפה, קרובו' ויקר', זולאי, קלג [1]). ועי' דֹּק, צֶפֶק, קְרוּמִית.

קְרוּמִי, ת"ז,—מתכונת הקְרוּם, משֶׁל קרום, häutig; membraneux; skinny: והגם תקוע בקדרת בקשורים קרומיים צומחים מהעב (קאנון א א א ג). האחד מהם (מהעצלים) בשריו וכו' והאחד קרומי דבק בקצה השמאלי מקצוי הירך (שם א א ג כח).

קְרוּמִית [2], ש"נ,—כמו קְרוּם: בכל שוחטין אפילו בצור אפילו בזכוכית אפילו בקרומית של קנה (תוספת' חול' א ט). חמשה דברים נאמרו בקרומית[3]) של קנה, אין שוחטין בה ואין מלין בה וכו' (בבלי שם טז:). רחל אחת היתה בשכונתנו

[1]) [במדר"ר (אסתי, ויאמר המלך לחכמים) נאמר: יודעי בינה לעתים וכו' שהיו יודעין לרפאות את הקירום, ע"כ, וצ"ל הקירום. הוא καιρός, זמן, עת, ביוני' כתרג' של עתים. במקומות אחרים כתוב קירום במקום קירוס, καῖρος, במשמ' כלי אריגה.]

[2]) [ועי' קְלוּמִית, הערה.]

[3]) [במדר"ר (בראשי' נו): קרומיות.]

שנקדר קנה שלה ועשה לה קרומית[1]) של קנה וחיתה (ר' יוסי בן גמורא, חול' נז:). — ומ"ר: ורק כוורת לר"ה וכו' אפילו אינה רחבה ו' פטור, מ"ט אי אפשר לקרומיות של קנה שלא יעלו למעלת מעשרה (רבא, שבת ח.). לא כדורו של שמד שהיו נותנים כדוריות של אש תחת בית שיחיהם וקרומיות של קנה תחת צפרניהם (פסיק' ר"כ, ויהי בשלח, בובר, פז.). — וקרומיות של מחצלת: קרומיות של מחצלת מותר לטלטל בשבת (שמואל, שבת קכה.). — ובסהמ"א: וקרומית שלו (של הסימוניא) משוכה היא ואינה נפגמת כשאר קנים לפיכך השוחט בו שחיטתו כשרה (תשו' הגאו', גנזי ירושלים, ורטהיימר א ז). פירש גאון סימוניא דאגמ' קניא, שכבה שמו ומהלך במים על הארץ וקרומיתו משוכה [2]) וחדה (ערוך ערך סמניא). אשר יסמך איש על הקנה הרצוץ הנשבר והקרומיות באים בכפו ונוקבין אותה (רש"י, ישעי' לו ו). ובכל מלין ואפי' בצור ובזכוכית ובכל דבר שכורת, ולא ימול בקרומית של קנה מפני הסכנה (רמב"ם, מילה ב א). וכשיציע (החלק העליון של הגידים) לגלגולת יחלק חלוק נאה והוא הקרומית שתחת המוח הנקרא שבכת (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד, כד:).

קֵרוֹן, ש"ז,—שה"פ מן קָרַן, כמו קְרִינָה: ונתת מהודך עליו, זה קירון עור פנים (רש"י, במד' כז כ). ומשה יקח וכו' את האהל, לשון כחלו נרו, והוא היה קירון עור פניו (הוא, שבת פח.). ומשה לא ידע, אלמא נתן לו הקב"ה קרון עור פנים ולא הודיעו (הוא, בילק טז.). שופרי, זיהרורי תוארו וקירון [עור] פניו (הוא, ב"מ פד.). גם את הדבר הזה אשר דברת אלי להיות מופלא ונראה שופט וגדול עליהם וכו' וזהו קירון פנים (רשב"ם, שמות לג יז). ח"ו לא נתכוון (משה) אלא לכרות לו ברית על שני דברים שנתרצה לו הקב"ה, על קרון שלו וכו' (הוא, שם שם יח). ולהיות מדרגת משה מאספקלריא המאירה וזכה להתלבש בקרון עור פנים המאירים כפני חמה (מנחת קנאות לר"י מפיסא, 42). וזכה (משה) לקירון עור פנים וכו' ושב אותו קירון טבעי

[1]) [כך בכ"י מינכן ובערוך; בדפוסי קרומין, ועי' ד"ס.]

[2]) [כך צ"ל, ולא „משונת" כבדפוסים. עי' תוספת הערוך, 296.]

וסותם (הוא, עירובי לד:). — ובסהמ״א: אפתא הוא שמקרין באמצע הבית תחת הקירוי שלמעלה ומתין אותו ומשתמשין בו (ערוך ערך אפתא). על שפת תקרה, כנגד שפת הקרוי והבית חוץ למדתו הוא וכגון שנפרץ כותל הבית שנשתייר מלמעלה קירוי ונפרץ בית לחצר שבפנית (רש״י, עירובי נב:). מקום שהוקף שלא לשם דירה שיש בית שלש סאין וקירו בו בית סאה קירויו מתירו (רמב״ם, שבת טז ג). בית חציו מקורה וחציו אינו מקורה בין שקירויו לפנים בין שקירויו לחוץ אין לו ד׳ אמות (טו״ע חו״מ קעג ו).

*קָרוּיָה [1]), קְרוּיָה, ש״נ, — דלעת שהריקוה להשתמש בקלפתה אף ככלי [2]), lagenaria, וגם כלי חרס בצורת הדלעת: האבן שבקרויה [3]) אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה, ואם לאו אין ממלאין בה (שבת יז ו). הטופל את הבריא טהור ואת הרעוע טמא וכן בהידוק הקרויה [4]) (כלים ג ה). קרויה שהטבילוה במים שאין ראוין לקדש מקדשין בה עד שתטמא (פרה ה ג). הקרויה מאימתי מקבלת טומאה משתיגמור מלאכתה, רבן שמעון בן גמליאל אומר משיוציא את בני מעיין מתוכן (תוספת׳ כלים ב״מ סוף פרק ז). וישבה בביתך, בבית שמשתמש בו, נתקל בה ונכנס, נתקל בה ויוצא דומה לקרויה [5]) ורואה בניוולה (ספרי דבר׳ ריג, עפ״י

[1]) [הנקוד שבפרוש המשנה לרמב״ם, קֵרוּיָה (עי׳ בהערה לקמן) אינו נראה. אפשר שגם שם הדלעת ברומ׳ cucurbita מקורו בצורה שמית קדומה של קרויה, שכנראה שמשה אף שם פרטי (קרוה) בכתבת החרס הקדום שנמצא בעֹפל על יד חומת ירושלם (עי׳ ידיעות החברה לחקירת א״י, ת״ש עמ׳ 1–8), והשוה דברי לֽו אצל קרוים Lehnw. II, עמ׳ 564.]

[2]) [כן משמש כידוע גם קִמְקוּם, שמקורו ברומ׳ cucumis, cucumer, כשם לצמח הדלעת. ומכאן cucumber, וכדומ׳.]

[3]) [נ״א: שבקירויה, שביקרוייה, עי׳ הוצ׳ שטראק.]

[4]) בגוף הערבי של פרוש המשנ׳ לרמב״ם מנֻקי׳ קֵרוּיָה.

[5]) [בדפוס׳: רואה בקרוית, ובילק׳ שמע׳ בקילקולה, וברש״י לפסוק בבכייתה, אך עי׳ לֽו במקום הנ״ל.]

כ״י, בהגהות מהר״ר חיים סלוס). כאחד שנפחתה גלגלתו עשו לו חידוק של קרוית וחית (ר׳ יוסי בן המשולם, חול׳ נז:).

*קְרוּם [1]), ש״ז, מ״ר *קרומים, קרמים. קרומות, — עוֹר או קלפה המכסים על דבר, Kruste, Haut; croûte, peau; crust, skin: אלו טריפות בבהמה וכו׳ ניקב קרום של מוח וכו׳ (חול׳ ג א). נפחתה הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח (שם שם ב). בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל והשאת כקרום ביצה שנית לה כצמר לבן (ר׳ מאיר, נגע׳ א א). היתה כשלג ונעשית כסיד ההיכל כצמר לבן וכקרום ביצה וכו׳ היתה כקרום ביצה ונעשית כצמר לבן כסיד ההיכל וכשלג (שם ו ב). קרום שעל המכה טמא ומטמא (מקוא׳ ט ד). מקרום ביצה ולמעלה טמא (יהושע בן ר׳ עקיבא, תוספת׳ ראש נגעי). ושאמרו חוצצין ושאמרו אין חוצצין לא מטמא ולא מטמאין חוץ מקרום שעל גבי המוכח [2]) והאגד שעל גבי המכה (ר׳ יוסי בר׳ יהודה, שם מקוא׳ ו א). ואת חלבם תקטיר, בחלב תותב קרום ונקלף הכתוב מדבר (ספרי במד׳ קיח). קרום שעלה מחמת מכה בוושט אינו קרום (רבא, חול׳ מג.). נשבר העצם אע״פ שלא ניקב קרום של מוח וכו׳ (שם נו.). לעוף של מים, הואיל ואין לו קרום, אין לו קרום סלקא דעתך, אלא הואיל וקרומו רך (שם שם). — ובסהמ״א: בכ״ד מקומות יש לנקות את הבשר בבהמה מן הדם ומן החלב וכו׳ קרום של מוח ושני מזרקין של צואר וכו׳ ושני קרמים של בצים ושני חוטים של בצים וכו׳ ושני חוטים של כליות ושני קרמים של כליות וקרום של של טחול (והזהיר, ויקהל, ב.). וחמשה קרמים הם, של כסלים ושל טחול ושל כליות וכו׳ ושל בצים ושל מוח (שם שם, ג.). תידע לך שכמה פצעים נופלים

[1]) [מן קְרַם, וכן בארמ׳ וסור׳ קְרָמָא, ולפי זה אולי הנכון קְרוֹם, וכן בדבור התימנים, ובמסרת הבבלית (פורת, לשון חכמים, 119) גם קְרוֹם וגם קְרֻום.]

[2]) [כן בכל המקורות, ואף לקמן במקום המכה בדפוס׳ המוכה, ואין הגהת הגר״א (המכה, בכל מקום) מסתברת, ואולי היתה כאן מלת כגון הַמֻּזָּבָה במשמ׳ פליטת הזב, וצ״ע.]

(סוה, מכלול, ליק, עד.). ועתה בגלותנו הן השירות והקרובות עיקר תפלתנו ועמוד לעבודתנו ודתנו, ועוד כי מנהג כל הגליות אשל בכל המלכיות לומר בבית הכנסת פיוטים וקרובה ומלאכה רבה ודברי סליחות ושירי שבחות (ר"י פריזי, חסכ' כד, 223). ובעוד יאבר החזן קרובותיו ולא יכירו העם בין שירותיו לקינותיו (סס סס). אין ארץ מארצותם ולא קהלה מקהלותם שלא יאמרו בם קרובות ושירות רבות (סס סס, 224). אשר יאמר רשות היא התפלה וחובה הקרובה לקהלה אמת הכה בהוללות וסכלות ולא נמצאת למכתו תעלה (סס סס, 225). ואין שכר לשומע קרוכה ודברי שיר לבד אבוד תפלה (סס סס, 227). וכן יסד הפייט בקרבה של יום הכפורים (סבלי הלקט, תפלה יג). ואלו החזנין שמניחין מטבע הברכות ואומרין קרובות לאו שפיר עבדי (סס סס כח). וככר נחלקו על הקרובות ר' יוסף טוב עלם עם ר' אליהו הזקן (סס סס). וכן ייסד הפייט בקרובת נמי להגעיל ברותחין יורות המרותחין וכו' (סס, פסק כז, סג:). ואם מפני טורח הצבור כל הקרובה שאנו אומרין אין חוששין לטורח צבור (סס, ר"ס סח). ואני בעת אומר קדושה רבה או יוצר או קרובה יבקעו כל מעינות תהום רבה (עמנו', ממב' טו, 113). על מה שמחית במקדימין תפלתם לתפלת הצבור בעת שאומר הצבור הקרובות ומתפללים ביחיד (סו"ת ריב"ש עה). נקראו הפיוטים שאומר ש"צ באמצע התפלות קרובות (אבודרהם, מה:). אבל השיר שכולו תועלת ואין בו אחד מכל הדברים הרעים שאמרתי הוא כגון הקרובות שאומרים בבתי כנסיות והתחנות והפזמונים וכו' וג"כ קרובות החתנים, לפי שמשבחין אותן בהן וכו' (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ד, עמ' 369).

*קֵרוּד, ש"ז, — פְעלת המקרד: איזה הוא קירוד[1]) אילו קטנים שעושין חבורה, איזה הוא קירצוף, גדולים שאין עושין חבורה (תוספת' יו"ט ג יז).

[1]) [כך בדפוס ובירוש' ביצה ב ט ובבלי ביצה כג.; ובהוצ' צוק"ם בשבוש: קירור, ובפסח' יא: קדור, ואולם בר"ח שם: קירוד, ועי' ד"ס שם.]

*קְרוּחִית[1]), — מלת מספקה: אליך ש רק הנטועה בקרן בן שמן מבחר קרוחיות[2]) ועטולית כלה זרע עלי עין וכו' (מסו' רס"י, קנול' קונטרס', א.).

*קָרוֹי[3]), ש"ז, מ"ר קְרוֹיוֹת, — העולה לתורה וקורא בה: שנים קירין בתורה ואין שנים מפטירין בנביא, אמר רבי עולא, קרויות בתורה ואין קרויות בנביא[4]) (ירוש' ברכ' ה ג). אילין שלשה קרויות מה את עביד לון, כשלשה שאכלו כאחת או כשלשה שאכלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ר' זעורא, סס סס ז א). ג' קרויות שבתורה לא יפחתו מעשרה פסוקים (רב הונא, סס מגי' ד ג). עד מתי אתם עושים את התורה קרויות קרויות[5]) (סופרי' יד יח). אם יקראו את התיבחות קריות הרבה אין קרוי וקרוי שאין מברך ב' ברכות לפניה ולאחריה (ר' יהושע דסכנין, מד"ר דבר' ז).

*קֵרוּי, קירוי, ש"ז, — שה"פ מן א. קֵרָה, מעשה המְקָרֶה, המנית קירות לתקרה, וגם במשמ' קורות התקרה עצמן: הארון וישראל ויהודה יושבין בסוכות, והלא ארון בציון היה מה עבדון ליה רבנן, סכך שהוא כקירוי[6]) שאדיין לא נבנה בית הבחירה (ירוש' סקל' ו א). מצינו סיכוך שהוא כקירוי דתנינן תמן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה (סס סוכ' א א). על גביהן (ע"ג התנור והכירים) אפי' כל שהו יש להן חזקה, אמר ר' זעירה ובלבד קירוי שמועיל לתנור (סס נדר' ה א). בית שאין בתוכו עשרה וקרויו משלימו לעשרה, על גגו מותר לטלטל בכולו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא ד' אמות (רב, סבת ז). כגון שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון דליכא למימר פי תקרת יורד

[1]) [עי' בהערה הבאה.]

[2]) [אולי צ"ל רקוחיות, ולפי זה יש לבקש את פרוש המלה עטולית. וצ"ע.]

[3]) [כך יש להנית מלה זו ע"מ לְקוֹחוֹת וכדו' ולא כבינ' פְעוּי קָרוּי, שמ"ר ממנו קְרוּאִים, קְרוּיִם.]

[4]) [במקו' אחר (ירוש' מגי' ד א): קראות בתורה אין קראות בנביא.]

[5]) [אך עי' קְרַחַת, הערה.]

[6]) [כך נכון בכדפוס וילנא (ולא בקירוי) כמו במקום המובא אחר זה, וטעה יסטרוב בפרשו את המלה כלשון מִקְרֶה.]

מפנה לאיזה מהם שירצה (פו"ע יו"ד ספד ג).—ואמר הפיט: אם לא יקדים קירובו יקולל, אם לא ירחיש ריצויו ירוחק (ינאי, אם לא, קרובי ויקר', זולאי, קכה). — °ובמשמ' חשבון משער, לא מדיק, ועם ב השמוש בְּקֵרוב, בחשבון משער, במשער, ungefähr; approximately; à peu près: ולחשוב את כל חשבונותינו כפי אמידה ובקירוב בלא חקירה ודקדוק (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורה, הקד', 4). ומביא עליה אותית וראיות מחכמת השיעור וחכמת המנין אשר אין בהם שום קירוב ולא ספיקא (שם שם, 5). ואורך כל הספר אלף ושלש מאות וששים ושש אצבעות בקירוב (רמב"ם, ס"ת ט י). ותחלת אותו החשבון הוא החשבון שמחשבין אותו בקירוב (הוא, קדוה"ח ו א). שמא יתבונן חכם וכו' בדרכים אלו שאני מחשב בהן לראיית הירח ויראה קירוב מעט במקצת הדרכים (שם יא ה). ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השוה לַרוח הצפון שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקירוב (שם יט ד). אם היה בהיקף העמוד עשרים וארבעה טפחים נמצא תחת כל דפנו טפח על רום טפח מרובע ויתר מעט שחשבונות אלו בקרוב הן (הוא, טומאת מת יב ח). ככר של ששים מנה, ושערנו באבני משקלנו ס"ב ליטרין ושבעה אונקיות וב' שלישיות אונקיא בקירוב מן הליטרא (פרוש המשני' לרמב"ם, מביע' א ד). ולא היה באורך הזמן אשר מאדם עד משה רבנו רק אלפים וחמש מאות שנה בקרוב (ר"ם א"ס, מו"נ ג ג). ובא בטלמיוס בשוב טעמו ושכלו הוך ועמד על הקירוב הזה שהי' מוצא אברכ"ם במדת זמן השנה (ר"י הישראלי, יסוד עולם ג ב, לט:). הלשכה וחדר הכמה אשר היו אוכלים שמה הקרואים שהיו כשלשים איש בקירוב (ר"י אברבנאל, ש"א ט, ויגש שאול אל שמואל). ואין עוברים בין התגרים בתורת תשלומיי אלא לערך צ"ו או צ"ז למאת בקרוב (ר"ם מורפורגו, שמש לדקה א, נג.)—°ובמשמ' דבור משאל, השאלה: והדמיון בזה על דרך הקירוב, מצאנו אמתת הנפש מבלי שנשיג ממנה צורה וכו' (ר"י א"ת, מו"ה, היסוד י). ונרחיק (מן הבורא) הגשמות בכלל, ואם יראה ממנו שום דבר בדברינו נפרשהו ונאמר כי הוא דרך העברה וקירוב[1]) (הוא, כוזרי א ה).

°קְרוֹבָה[2]), ש"נ,— פיוט הנאמר בתוך התפלה: ואם ירצה צבור לומר קרובה אומר כמו אשען במעש אזרחי (סדור רב עמרם השלם ב, קטו). ורבי אלעזר בירבי קליר זכר צדיק לברכה פייט בקרובה המתחלת אור חמה ולבנה (שבתי דונולו, במבוא סד"ל למחז' איטל' א, יב). הללו קרובות שאומרין החזנים בשבתות ויוה"כ (רב יצחק בר יעקב גאון, אמדם גנזים, קמד). ומחמת חידוש הפרשה וחיבת המעשה ייסדו לו פייטנין קרובה מיוחדת (מחזו ויטרי, עמ' 445). וכן מנהג כל ישראל לומר קרובות שיסדו המשוררים בשלש ראשונות (אבן ירחי, המנהיג הלכ' תפלה כח, יז:). וכן ראיתי בקרובות הפייטנין הקדמונים (רמב"ן, חדושי יומא, עד.). כמו שעשו קצת בני עמינו הנקראים בשם פייטים בקרובות (רד"ק, מכלול, עתר). ואמר בעל השירים בקרובה גש ויפגע באבן השתיה את כל התפלה והתחנה הזאת

---

[1]) [בקצת דפוס' כאן המלים: אל השכל, ואינן במקור.]

[2]) [כלשון החכמים ביחוד בארמ' שמש הפעל קָרֵב במשמ' נגש להתפלל (עי' קָרֵב, הערות), ועל כן נקרא שליח הצבור קָרוֹבָא, ותפלתו שחבר ואמר אותה נקראה קְרוֹבָה, ואולי בעקר תפלת־קרובא, תפלת ש"צ. וכן בסור' קוּרְבָא במשמ' פלחן ותפלה.

בעבר' שבתו"ם אין קָרוֹב במשמ' ש"צ. ואמנם בערוך (ערך קרוב) מובא: קרוי ותניי קרוב ופייטם, ע"כ, אבל במד"ר שבדפוס' (ויקר' ל) פייטן ודרשן, וכן בפסיקי ר"ב (ולקחתם לכם, בובר, קעט.), ונראה בא בערוך קרוב בהשפעת קרוי (או קָרוֹי, כמו בפסיק' ר"ב שם) שבאותו מאמר.

ויהודי צרפת חשתמשו במלה קְרוֹבָת אף בדבורם בצרפתית, ובמ"ר של לשון זו: קרובץ, ומכאן חדרה צורה זו אף לעבר' (עי' תוס' ברכ' לד., ד"ה אל ישאל; שם חגי' יג., ד"ה ורגלי; הרוקח סי' רי"ז ריט ועוד). והמאחרים דרשו זאת כטעות כר"ת: קול רנה וישועה באהלי צדיקים. וכתב הבחור בנמוקיו לשרשי רד"ק, ערך עתר: בזאת המלה משתבשים האשכנזים וקורין הפיוטים וכו' קרובץ ואומרים שהוא ר"ת קול רנה וכו' והכלל כי טעות הוא לומר קרובץ ואינו אלא קרובות לפי שמקרבין אותו אל התפלה, ע"כ. ומעין זה דבריו בהתשבי.]

והקרוב אלי שהיה משפט בימים ההם לשום אדם ידו תחת ירך מי שהוא ברשותו וכו׳ (ראב״ע, בראשׁ׳ כד ב). והקרוב אלי שהכתוב אחז דרך קצרה ואיחר להזכיר אהל רחל וכו׳ (הוא, שם לא לג). כקדח אש המסים, הקרוב שבפרושים בו הקש, והוא העשב חיבש (ר״י אי״ת, ספ״ה לר׳ינ״ג, הממ). ואני אוחז בו הדרך הקרובה להעיר להורות ולהשכיל בלשון המבואר הקרוב והנוהג, כדי שיהיה מה שאני רוצה לבארו קרוב להבין (הוא, מו״ה, הקד׳). וימשול בזה משל קרוב וכו׳ (שם, מטבון הנפש ג, ד״ה הראשון). והדמיון הקרוב בזה למלך שצוה וכו׳ (שם שם, ד״ה והשני). ריאה שנמצאו בה שתי אבעבועות סמוכות זו לזו טרפה, שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהן ואין להן דרך בדיקה (רמב״ם, שחיטה ז יא). ואם נחתכה הריאה קודם נפיחה ונמצאת בה המחט הרי זו אסורה שהדבר קרוב שניקבה כשנכנסה (שם שם יד). ואם שחט בסכין יפה שחיטה כראוי אחד העכו״ם ואחד הכותי או גר תושב שחיטתן נבילה, וקרוב בעיני שאף מדברי סופרים (הוא, אבות הטומאות ב י). והקרוב אצלי שלא היה שם אחד אלא שתי שמות או שלשה וכו׳ (ר״ם א״ת, מו״נ א סב). והקרוב אצלי שהיו מנהגיהם ועניניהם מפורסמים (שם ג ג). שהשם יתברך ניבא אותו (את אריסטו) ואמר לו קרוב לקרוא לך מלאך מלקרוא לך אדם (סוד הסודות, הוצ׳ גסטר, ב). וקרוב אני לאמר כי בהשחית וכו׳ (רמב״ן, בראשׁ׳ יט יז). והקרוב מה שאמרו רבותינו שירמז למיתת רבקה (הוא, שם לה ח). והקרוב אלי שספר איוב וכו׳ והפרשה כלה מפסוק והחכמה מאין תמצא עד הפסוק הזה נכתבה שלא במקומה (ר״י אבטולי, מלמד התלמידים, הקד׳, ד:). והקרוב אצלי שהיה יעקב נבחר אצלו (אצל יצחק) לפי חכמתו ומדותיו (שם, תולדות, כד.). והקרוב לומר בו שהוא מענין השלמה (שם, נשא, קט:). בשרננו בעיר וכו׳ קרובים הדברים שאמתיים הם וכו׳ (הלבוש, איסור יא ח). — ואמר המשורר: והנה שברו צירים עצמי ולמה תשברו כסות וכדים, בקרוב תתפרו צדי קרעי ועל צדי לבבי חיל בצדים (ר״ש הנגיד, עלי מה אקרעה, ברודי, 79). את קרובי מקרובים, גם סביביך שביבים, דר בכנפי הכרובים, הפרושים על ארונך (אקדאי, מוס עלי, שירי תימן, 34). יעלו בקרוב אלי הר ציון וחומה בצורה (יוסף בן ישראל, לבי לעלמה, שם 51). לב ונפש נפתה באהובים, גם ודעת תפתה עם קרובים (ר״ש מבזי, הכבוש, שם, 142).

*קֵרוּב, קירוב, ש״ז, — פעלת המְקָרֵב, קֵרוב אדם לתוך החברה, קבלתו לתוכה: חבר שיצא לחוצה לארץ אין דוחין אותו מחבורתו, הא קטן [1]) אין צריך קירוב (בשם ר׳ יוחנן, ירוש׳ דמאי ב ג). —וקֵרוב פנים בטשמ׳ זו: גרים הן (המתגיר לשם אהבת וכדו׳) ואין דוחין אותן בדרך שדוחין את הגרים תחילה, אבל מקבלין אותן וצריכין קירוב פנים שמא גיירו לשם (רב, שם קידוש׳ ד א). — וקֵרוב שכר, דרישה להיות קרוב לשכר: קירוב שכר וריחוק הפסיד זו מידת רשעים (שם ב״מ ה ח). —קֵרוב בשר, מצב של קרבה ומגע בין גוף לגוף: מתייחד אדם עם אמו ודר עמה, עם בתו ודר עמה וכו׳ וישן עמהן בקירוב בשר (רשב״י, שם קידוש׳ ד יא). אבל עמי ושתה עמי וישן עמי בקירוב בשר (שבת יג:). שארה, זה קרוב בשר, שלא ינהג בה מנהג פרסיים שמשמשין מיטותיהן בלבושיהן (רב יוסף, כתוב׳ מח.). — ובמשמ׳ קרבת במקום: בריחוק מקום אתה פודהו (את המעשר השני), בקירוב מקום אין את פודהו (בן ביבי, ירוש׳ מע״ש א ד). כשהן גובין לפי קירוב בתים הן גובין או דילמא לפי ממון גובין (ר׳ אלעזר, ב״ב ז:).—וקרבת בין אנשים, יחס של ידידות: אילמלא תפילתו של חבקוק היו שני תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה, שנאמר וכו׳ ה׳ פעלך בקרב שנים חייהו, אל תקרי בקרב שנים אלא בקרוב שְׁנַיִם [2]) (ר׳ אלעזר בר יברכיה, סוט׳ מט.). — ובסהמ״א: פעמים ימצא מקרב בפה ומרחיק בכליות קרוב שפתים ורוחק לב (ר״י אבטולי, מלמד התלמידים, ואתחנן, קסב.). ואם שתיהן (שתי השדות) שוות מפנהו (את המת) לקרובה שבהם, ואם שתיהן שוות בקירוב

---

[1]) [הגר״א מתקן: בא קטן; לונין: אתא קטן, עי״ש.]

[2]) [רש״י: בקרב שנים, אותה פעולה שלך דהיינו דבר תורה שהיא בקירוב שנים ששנים צריכין להתקרב יחד בכיסוי אחד, חייהו, רפאהו, ותרווח לחם ותן לחם חיותם.]

קרובה נוהגת שבעה ושלשים, רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד, ואי זו היא קרובה ואיזו היא רחוקה, בתוך שלשים קרובה לאחר שלשים רחוקה (כ"ע, ערכו' מו.). בשעה שהיתה בת ישראל מרגשת בעצמה קרובה לילד היתה יוצאה לילד לשדה (מדרש דברים רבה, ליברמן, 14). — *ובמשמ' שאר בשר: אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש (ר' שמעון, ר"ה א ז). אין קורעין ולא חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת (מו"ק ג ז). החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, הוא אסור באמה ובאם אמה ובאם אביה ובבתה וכו' (יבמ' ד ז). חלצה בשנים או בשלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה (שם יב ה). ואם יש מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שהוא בודקה בקרובותיו (כתוב' ז ח). האונאה וכו' שתות למקח, עד מתי מותר להחזיר, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו (ב"מ ד ג). ואלו הן הקרובין, אביו ואחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו וכו' (סנה' ג ד). נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן, והקרובים באים ושואלין בשלום הדינין ובשלום העדים וכו' (שם ו ו). שבועת העדות נוהגת וכו' ברחוקין ולא בקרובין (שבועות ד א). מי שזכה בקטורת היה נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו (תמיד ו ג). כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו (נגע' ב ה). בשר ודם יש לו קרוב, אם היה עשיר הוא מודה בו, ואם היה עני כופר בו (רשב"ל, ירוש' ברכ' ט א; וכעין זה מד"ר שמות לא, שם דבר' ג). ואל יספר ת"ח עם אשה בשוק וכו' ואפילו היא אשתו וכו' לפי שאין הכל בקיאין בקרובותיו (בבלי שם מג:). האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו וכו' עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה וכו' (יבמ' סב:). אין מורידין קטן לנכסי שבוי ולא קרוב לנכסי קטן ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן (רב הונא, ב"מ לט.). אדם קרוב אצל עצמו [1]) ואין אדם משים עצמו רשע (רבא, סנה' ט:, כה.; יבמ' כה:). פלוני רבע שורי מהו, מי אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו (שם, שם י.). נשא אדם אשה מקרובותיו עליו הוא אומר עצם מעצמי (רבי תנחומא, מד"ר בראש' יח). אף נשיקת של קריבות, שנאמר וישק יעקב לרחל, שהיתה קרובתו (שם, שם שם ע). אין שבחה של מטרונא בשע' שמתקלסת מקרובתיה אלא בשעה שמתקלסת מצרותיה (ר' חייא בר אבא, מד"ר דבר' ג). — *וקרוב למלכות, מי שהמלכות מקרבת אותו ועושה רצונו: בני אדם הללו קרובים למלכות הן (גיט' יד:). שאני ישו (שהפכו בזכותו אעפ"י שהיה מסית ומדיח) דקרוב למלכות הוה (סנה' מג, דפוסים ראשונים וכ"י). — ובספה"א: צדקה נגבית בשנים וכו' ופעמים שקרובין דעתם לרחם על זה ולחלוק יותר מן הצורך וכו' (כס"ח סנה קיח:). ואם נצטרך הקטן בעבד ויש לו געגועין עליו מפליגין אותו ממנו במעות, שדעתו של קטן קרוב אצל מעות (רמב"ם, עבדים ז ח). ג' דברים העושה אותם קרוב למיתה יותר מן החיים (מנוס"מ לר"י אלנקאוה ד, 574). ויהי מקרוב, כעשר שנים, גדר אבנים נהרסת וכו' (תקנות קנדיאה, הרעוס-קאסוטו, 11). והיה קרוב אצל עצמך כי מי לך גדול ממך וכו' (ר"מ אלשיך, רב פנינים על משלי ה ג). — *וקרוב מן [2]), כמו קרוב אל: ואתנה לו זמן, בזמניהם, לעתים מזמנים, עד זמן ועידן, קרוב מעת הם (מכתם, מחברת, זמן, עמ' 79). ויהי הוא קרוב מעירו עובר והאניה חשבה להשבר (ר"י זבארה, שעשועים ה, דודזון, 51). אמרתי, התדע למה יחית הולד מז' חדשים ולא יחיה משמונה והוא קרוב מתשעה אשר הוא זמן הלידה הטבעי (שם שם, 121). ואם ישב אדם אצלו בקרוב ממנו יכבדו (ר"י אלנקאוה, מנורת המ' ד, ענעלאו, 445).— *וקרוב במשמ' קרוב לאמת, קרוב לודאי, מתקבל על הדעת, נראה, מסתבר [3]), probable; wahrscheinlich; דע כי פתרון מנחם קרוב משלך (תשו' תלמידי מנחם, 61).

---

1) [כלומר, אדם נחשב כקרוב לגבי עצמו, ולכן הוא פסול לעדות על עצמו לעשות עצמו רשע. ובנוסח: „אדם קרוב לעצמו" שגורה אמרה זו בפי הבריות במשמ' אדם קודם לאחרים לזכויות, בעין מאמר ר"ע וחי אחיך עמך, חייך קודמין לחיי חבירך (ב"מ סב.). השוה טביוב, אוצר המשלים והפתגמים, 45.]

2) [עי' לעיל עמ' 6163, הערה 3.]

3) [עי' שמוש מעין זה בתנ"ך והערה שם.]

לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קְרֹבוֹ (תהל׳ יה ג). — ובתו״מ, במשמ׳ המקום: הקרובים מביאין התאנים והענבים, והרחוקים מביאין גרוגרות וצמוקים וכו׳ החליל מכה לפניהם עד שמגיעים קרוב לירושלים, הגיעו קרוב לירושלים שלחו לפניהם ועטרו את בכוריהם (בכורים ג ג). כהן הקרוב אצל המזבח וורקו זריקה אחת כנגד היסוד (פסח׳ ה ו). מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה, קרוב לשקלים יפלו לשקלים, קרוב לנדבה יפלו לנדבה וכו׳ זה הכלל הולכין אחר הקרוב להקל (שקל׳ ז א). שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא, תוקעין (ר״ה ד ב). זרק לה קרושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה זהו ספק קרושין (יבמ׳ ג א; וכעין זה גיטי ע ט). בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום (גיטי ה ח). התקדשי לי וכו׳ על מנת שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק, רחוק ונמצא קרוב וכו׳ (קדוש׳ ב ב–ג). נמצא (גוזל) בין שני שובבות, קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו (ב״ב ב ו). מצות העומר לבא מן הקרוב, לא ביכר הקרוב לירושלים מביאים אותו מכל מקום (מנח׳ י ב). לא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, ברע ויגאל ביפה (ערכ׳ ט ב). כותל שבין שני בתים והטומאה בתוכו, בית הקרוב לטומאה טמא והקרוב לטהרה טהור (אהל׳ ד ד). התלוליות הקרובות בין לעיר בין לדרך וכו׳ טמאות וכו׳ איזו היא קרובה, חמשים אמה וכו׳ ד״ר מאיר, ר׳ יהודה אומר, קרובה, שאין קרובה ממנה (שם טז ב). פסקו הגשמים, הקרובים לעיר ולדרך טמאים (מקו׳ א ד). מטהרים את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב (שם ו ח). מצרים שהיא קרובה עשאוה מעשר עני וכו׳ אף עמון ומואב שהן קרובים נעשים מעשר עני (רבי טרפון, ידים ד ג). עבודת זרה נראית קרובה ואינה אלא רחוקה וכו׳ אבל הקב״ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו (רבי פינחס בשם רב יהודה בר סימון, ירוש׳ ברכ׳ ט א). דרך הארץ הקרובים נכנסין אצלו (אצל החולה) מיד והרחוקין לאחר ג׳ ימים (ירוש׳ גיטי ו ז). פחול יפה לשינים וקשה לבני מעים וכו׳ וכל קרוב לנפש משיב את הנפש (ת״ר, ברכ׳ מד:). רחוקות נעשו קרובות, קרובות נעשו רחוקות[1]) (ר׳ שמעון בן חלפתא לרבי, מד״ר ויקר׳ יח). —*בא למקום קרוב, ממקום קרוב וכדו׳, אף בשעור לזמן: כמה ישהו ויהיו אסורין, כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה (תרומ׳ ח ד). אין מוכרין לנכרי ואין טוענין עמו ואין מגביהין עליו אלא כדי שיגיע למקום קרוב (ב״ש, שבת א ז). גוי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב (שם כג ד). מצא בה ירק נמכר, אם רוב נכרים לוקח מיד ואם רוב ישראל ימתין כדי שיבואו ממקום קרוב (מכשיר׳ ב ו). — *ובהשאלה, אף במשמ׳ קרוב בעיני פלוני וכדו׳: וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו (כלא׳ ג ו; שביעי א א). מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור מן החובה (ר׳ עקיבא, הור׳ א ב). קרובים דבריהם (של ר׳ חייא ורבנן) להיות שוין (ירוש׳ ברכ׳ א א). הכונס את יבמתו לשום נוי וכו׳ הרי זה בעילת זנות וקרוב להיות[2]) הוולד ממזר (אבא שאול, שם יבמ׳ א א). מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד (רב ששת, ב״מ ע.). המזכה לעובר לא קנה, ואם תאמר משנתינו, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (רבי יוחנן, ב״ב קמב:). —*ובמשמ׳ הזמן, לעתיד: אילו הייתי יודע שהוא נעשה סופר או שהיה משיא את בנו בקרוב לא הייתי נודר (נדר׳ ט ב). — *ולעבר: לעולם יחזור אדם וישב בעיר שישיבתה קרובה[3]) שמתוך שישיבתה קרובה עונותיה מועטין, שנאמר הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער. מאי קרובה אילימא קרובה דמיקרבא וזוטא והא קא חזי לה, אלא מתוך שישיבתה קרובה עונותיה מוצערין (בשם רב, שבת י:). — *ושמועה קרובה, שמועה שהגיעה לאדם על מקרה שקרה בזמן קרוב: שמועה

---

[1]) [ובהמשך מפרש: ופירושא רחוקות נעשו קרובות, אילין עינייא דהוי חמיין מרחוק, כדו אפילו מקרוב לית אינון חמיין, קרובות נעשו רחוקות, אילין אודנייא דהוו שמעין בחד זמן, בתרי זמני, כדו אפי׳ במאה זימנין לית אינון שמעין.]

[2]) [בבבלי (יבמ׳ קט.): וקרוב בעיני להיות, וכן מובא ברש״י שם ג., אך בגמרת (שם לט:) הנוסחה: וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר. ובכ״י מינכן: קרובני.]

[3]) [שנתישבה בה מקרוב, כלומר עיר חדשה (רש״י).]

ולילה (מ״א ח נט). שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים וְקָרוֹב לשמע מתת הכסילים זבח [1]) (קהל׳ ד יז). — וְקָרוֹב האדם אל המלך וכדו׳, מְקֹרָב אליו, מרואי פניו המכבדים: וְהַקָּרֹב אליו כרשנא שתר וכו׳ שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשונה במלכות (אסתר א יד). — ובקצור, קָרוֹב במשמ׳ מקרב למלכים, מכובד: ותעגב על מאהביה אל אשור קְרוֹבִים לבושי תכלת פחות וסגנים (יחזק׳ כג ה–ו) — וְקָרוֹב אל האל, לו, במשמ׳ מקרב אליו, מקדש אליו: ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר יי׳ בִּקְרֹבַי אקדש ועל פני כל העם אכבד (ויקר׳ י ג). הנה לשכות הקדש אשר יאכלו שם הכהנים אשר קְרוֹבִים ליי׳ (יחזק׳ מב יג). ונתתה אל הכהנים הלוים אשר הם מזרע צדוק הַקְּרֹבִים אלי נאם אדני יי׳ לשרתני (שם מג יט). וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קְרֹבוֹ (תהל׳ קמח יד).—ואלהי מִקָּרֹב, במשמ׳ אל הרואה ופועל מקרוב, במקום קרוב: האלהי מִקָּרֹב [2]) אני נאם יי׳ ולא אלהי מרחק אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יי׳ (ירמ׳ כג כג). — ב) קָרוֹב במשמ׳ הזמן, קָרוֹב לבוא, קָרוֹב היום, האור, הישע, הצרת, האיד וכדו׳: כי קָרוֹב יום אידם וחש עתדת למו (דבר׳ לב לה). הילילו כי קָרוֹב יום יי׳ (ישע׳ יג ו). וְקָרוֹב לבוא עתה וימיה לא ימשכו (שם שם כב). קָרוֹב צדקי יצא ישעי וזרעי עמים ישפטו (שם נא ה). שמרו משפט ועשו צדקה כי קְרוֹבָה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות (שם נו א). קָרוֹב איד מואב לבוא ורעתו מהרה מאד (ירמ׳ מח טז). באה הצפירה אליך יושב הארץ בא העת קָרוֹב היום (יחזק׳ ז ז). כי קָרוֹב יום וְקָרוֹב יום ליי׳ (שם ל ג). כי קָרוֹב יום יי׳ וכשד משדי יבוא (יואל א טו). תקעו שופר בציון וכו׳ כי בא יום יי׳ כי קָרוֹב (שם ב א). כי קָרוֹב יום יי׳ בעמק החרוץ (שם ד יד). כי קָרוֹב יום יי׳ על כל הגוים (עובד׳ א טו). קָרוֹב יום יי׳ הגדול קָרוֹב ומהר מאד (צפני׳ א יד). אל תרחק ממני כי צרה קְרוֹבָה כי אין עוזר

1) [כלוי: שְׁמֹעַ מזבח טוב.]

2) [אין לקבל את הצעת המתקנים: אלהים קָרֹב, א׳ רָחֹק, המטשטשת את הענין, אך אפשר שהכונת לשמות עצם: אלתי מִקְרָב, א׳ מֶרְחָק.]

(תהל׳ כב יב). אך קָרוֹב ליראיו ישעו לשכן כבוד בארצנו (שם פה י). לילה ליום ישימו אור קָרוֹב [1]) מפני חשך (איוב יז יב). — וכתה״פ קָרוֹב, בְּקָרוֹב, מִקָּרוֹב, במשמ׳ בזמן קרוב, bald; bientot; soon: אראנו ולא עתה אשורנו ולא קָרוֹב (במד׳ כד יז). עתה מִקָּרוֹב אשפוך חמתי עליך (יחזק׳ ז ח). האמרים לא בְקָרוֹב בנות בתים (שם יא ג).—ובמשמ׳ לזמן קצר בלבד: כי רננת רשעים מִקָּרוֹב ושמחת חנף עדי רגע (איוב כ ה). — וּמִקָּרוֹב במשמ׳ העבר, מזמן קצר, זה לא כבר: יזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מִקָּרֹב באו לא שערום אבתיכם (דבר׳ לב יז). — וסמי׳ קֶרֶב: יי׳ שמעתי שמעך יראתי יי׳ פעלך בְּקֶרֶב שנים [2]) חייהו בְּקֶרֶב שנים תודיע (חבק׳ ג ב).—ג) קָרוֹב אל אדם, לאדם, במשמ׳ מתיחש אל משפחתו, קשור בקשר משפחה, verwandt, befreundet; parent, ami; related friend(s): כי אם לִשְׁארוֹ הַקָּרֹב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחתו הבתולה הַקְּרוֹבָה אליו וכו׳ לה יטמא (ויקר׳ כא ב–ג). כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו הַקָּרֹב אליו וגאל את ממכר אחיו (שם כה כה). ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הַקָּרֹב אליו ממשפחתו (במדי כז יא). ויען כל איש יהודה על איש ישראל כי קָרוֹב המלך אלי וכו׳ (ש״ב יט מג). אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וּקְרוֹבַי מרחק עמדו (תהל׳ לח יב). חדלו קְרוֹבָי ומידעי שכחוני (איוב יט יד). ותגד (רות) לחמותה וכו׳ ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז וכו׳ ותאמר לה נעמי קָרוֹב לנו האיש מגאלנו הוא (רות ב יט–כ). ועתה כי אמנם כי אם גאל אנכי וגם יש גאל קָרוֹב ממני (שם ג יב). ולפני מזה אלישיב הכהן נתון בלשכת בית אלהינו קָרוֹב לטוביה (נחמ׳ יג ד). — ובמשמ׳ מטשטשת כמו רֵעַ, עמית, Nebenmensch; prochain: neighbour, fellow-man: ויאמר להם כה אמר יי׳ אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קְרֹבוֹ (שמות לב כז).

1) [הכונה: „אור קרוב" י א מ ר ו לנגד החשך.]

2) [הכונה: בזמן קרוב שבשנים, בסמי׳ על משקל אֹרֶךְ (אפים) מן אָרֹךְ, מֶתֶק (שפתים) מן מָתוֹק, ולא כש״ז קֶרֶב.]

וכו' ומאוס בטוב ואנשיו ומצוא ק ו ר ת רוח במרעים וכו' (ר״י ח״ה, חו״ה, עבודת האלהים ד). אמר, פלונית שפחתי עשו לה ק ו ר ת רוח, עושין לה ק ו ר ת רוח ואינה עובדת אלא עבודה שהיא רוצה (סו״ע חו״מ כנו ד). — *קֹרַת נֶפֶשׁ, כמו קֹרַת רוּחַ: יהי רצון וכו' שתשכן בפוריינו אהבת ואחות ושלום וכו' ונמצא ייחול לבבינו ותבוא לפניך ק ו ר ת נפשינו לטובה (תפלת רבי יוחנן, ירוש' ברכ' ד ב; וכעין זה רי אלעזר, בבלי שם עז:).

קָרוֹב, קָרֹב [1]), ת״ז סמוי׳ קֶרֶב, כנ' קְרֹבוֹ, נקי' קְרוֹבָה, קְרֹבָה, מ״ר קְרוֹבִים, קְרֹבִים, קְרֹבוֹת, כנ' קְרוֹבַי קְרוֹבָי, — א) קרוב אל מקום ואל אדם וכדו', נמצא על ידו, לא רחוק ממנו במקום, nahe; proche; near: וישבת בארץ גשן והיית קָרוֹב אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך אשר לך [2]) (בראש' מה י). ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הַקָּרֹב אל ביתו במכסת נפשת (שמות יב ד). נלכה ונעבדה אלהים אחרים וכו' מאלהי העמים אשר סביבתיכם הַקְּרֹבִים אליך או הרחקים ממך (דבר' יג ח). והיה העיר הַקְּרֹבָה אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר וכו' (שם כא ג). וכל זקני העיר ההוא הַקְּרֹבִים אל החלל ירחצו את ידיהם (שם שם ו). ואם לא קָרוֹב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו (את שורו או את שיו) אל תוך ביתך (שם כב ב). ויהי מקצה שלשת ימים אחרי אשר כרתו להם ברית וישמעו כי קְרֹבִים הם אליו ובקרבו הם ישבים (יהוש' ט יו). תנה לי את כרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קָרוֹב אצל ביתי (מ״א כא ב). ואת כל מלכי הצפון הַקְּרֹבִים והרחקים איש אל אחיו (ירמ' כה כו). וגם הַקְּרוֹבִים אליהם עד יששכר וזבלון ונפתלי מביאים לחם בחמורים וכו' (דהי״א יב מא). — ועם מִן: הַקְּרֹבוֹת והרחקות ממך [3]) יתקלסו בך (יחזק' כב ה). — ועם פעל, ובלי השלמה: העיר הזאת קְרֹבָה לנוס שמה (בראש' יט כ). ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קָרוֹב הוא וכו' (שמות יג יז). כי יחטאו לך וכו' ושבום שביהם אל ארץ האויב רחוקה או קְרוֹבָה (מ״א ח מו; דהי״ב ו לו). שִׁמְעוּ רחוקים אשר עשיתי ודעו קְרוֹבִים גברתי (ישע' לג יג). דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו בורא נוב שפתים שלום שלום לרחוק וְלַקָּרוֹב אמר יי' ורפאתיו (שם נז יח–יט). ומשפט בא אל ארץ המישר וכו' ועל כל ערי ארץ מואב הרחקות וְהַקְּרֹבוֹת (ירמ' מח כא–כד). הרחוק בדבר ימות וְהַקָּרוֹב בחרב יפול (יחזק' ו יב). חכמים יצפנו דעת ופי אויל מחתה קְרֹבָה [1]) (משלי י יד). טוב שכן קָרוֹב מאח רחוק (שם כז י). ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים וכו' הַקְּרוֹבִים והרחוקים (אסתר ט כ). לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה לאיש יהודה וליושבי ירושלם ולכל ישראל הַקְּרֹבִים והרחקים בכל הארצות אשר הדחתם שם (דני' ט ז). — ובהשאלה, קָרוֹב הדבר, הענין והאל אל האדם, בפיו ובלבו, לא מֻרחק מדעתו, מיכלתו: כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת הוא ממך ולא רחוקה היא וכו' כי קָרוֹב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו (דבר' ל יא–יד). מדוע דרך רשעים צלחה וכו' קָרוֹב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם (ירמ' יב ב). — וְקָרוֹב האל אל האדם ומוכן לעזרתו: כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קְרֹבִים אליו כיי' אלהינו בכל קראנו אליו (דבר' ד ז). ואדני יי' יעזר לי וכו' קָרוֹב מצדיקי מי יריב אתי (ישע' נ ז–ח). דרשו יי' בהמצאו קראהו בהיותו קָרוֹב (שם נה ו). קָרוֹב יי' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע (תהל' לד יט). קָרוֹב אתה יי' וכל מצותיך אמת (שם קיט קנא). קָרוֹב יי' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת (שם קמה יח). — ושֵׁם ה', בִּמשמ' זו: הודינו לך אלהים הודינו וְקָרוֹב שמך [2]) ספרו נפלאותיך (שם עה ב). — וְקָרוֹב דבר האדם אל האל וכדו', מתקבל בנקל: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי' קְרֹבִים אל יי' אלהינו יומם

---

[1]) [וכן בארמ' ובערב' a) קְרִיב.]

[2]) [אין „והיית קרוב אלי" אלא משפט נמוק מסגר, והמלים „אתה ובניך" וכו' הן המשך אל „וישבת בארץ גשן" בלבד.]

[3]) [בעקר שיך מן אל הרחקות שעל יד הקרבות, אך בערב' קריב מן b) בכל מקום.]

a) قريب b) قريب من

---

[1]) [יש מציעים: קְרִבָּה.]

[2]) [יש גורסים וְקָרְאוּ בשמך, אך גם נוסח המסרת מובן הוא, ובא שמך במשמ' אתת האל.]

שהחזירו הגדולה ליושנה (ר' סימון בשם ריב"ל, ירוש' ברכ' ז ז). מקדם היו קורין אותו בית אל ועכשיו קורין אותו בית און, תני בשם ר' אלעזר, לא רצה להיקרות עמדה קורין אותה עמידה, דא"ר אבא בר כהנא, תמן צווחין לפעלה-טבא עמדה וצווחין לרחוץ של מימי רגלים עמידה[4]) (שם שבת ט א). רוצה הוא ליתן כמה וליקרות חתנו של פלוני (ר' יוחנן ורשב"ל, שם כתוב' ה א). — ובסהמ"א: כל הלוקח פרות מהנוני על מנת שיפרע לו נקרית הקפה (פו"ת הגאו' מן הגני', 249).

—הפע', *הִקְרָה, – כמו הקריא: בראשונה כל מי שיודע לקרות (פרשת בכורים) קורא וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו, נמנעו מלהביא, התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי שאינו יודע (בכורים ג ז). מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו (את ההלל), עונה אחריהן מה שהן אומרין (סכה ג י). וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, עד כאן היו מקרין (יבמ' יב ו). היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני וכו' (גיט' ג א). מצות חליצה בשלשה שיודעין להקרות כעין דיינים (יבמ' קא.). היה אדם אומר לחבירו הקריני דף אחד ואומר לו אין בי כח (בשם רשב"ל ור' חנינא, מד"ר איכה א, הוא פרוש כאילים).

קָרֶה, ש"ז, סמי' קְרֵה, עי' מִקְרֶה.

---

4) [ליברמן, הירושלמי כפשוטו, 159, מפרש עפ"י י. נ. אפשטין, שהגרסה הנכונה היא: לא רצה להקרות עמלא במשמ' פעלא טבא, שכר טוב. ואולם אל נכון צ"ל כך: (אם) לא רצה אדם להיקרות עמדה קורין אותו עמלה. ובהמשך נתן הטעם למה לא רצה להקרא עמדה או עמידה, והוא כי בארמ' ובסורי עמר פרושו טבל במים לשם השת(ע)מרות.

ואין אף הגרסה לרחון, הרהון, במקום לרחוץ, אלא ט"ס, ולא היתה מלה כזאת מעולם. ויש למחקה אף אצל קרויס, .Lehnw. 238. ונסחה זו הקושרת הרהון אל עמירה במקום עמידה, חשבה על הרהון במשמ' שעבוד ומשכון, ועמירה מלשון לא תתעמר בה, וצ"ע.]

***קֹרָה**, קורה, ש"נ, — קֹרַת רוּחַ [1]), נַחַת רוּחַ, נחמה, רצון, Befriedigung; content(e)ment, satisfaction:

ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (ר' יעקב, אבו' ד יז). אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה (רב יהודה, יבמ' סג:). אומדין כמה אדם רוצה ליתן וכו' בין שפחה בעולה לשפחה שאינה בעולה להשיאה לעבדו וכו' שיש לו לרבו קורת רוח הימנו (כתוב' מ:). (אם) יש בו באדם תורה וכו' א"ל הקב"ה, ברוך אתה ותהיה לך קורת רוח ויטמנו דברי תורה בפיך לעולם (מד"ר ויקר' ג). לפי שנפתלי כיבד את אביו יותר מדי, שהיה אביו שולחו לכל מקום שירצה והיה זריז במשלחתו ומצא קורת רוח ממנו (ר' יודן, שם במד' יד). מת משה נסתלקו שלשתן (הבאר, חמן וענני הכבוד) וכו' ולא ראו ישראל קורת רוח מן אותה שעה (שם שה"ש, שני שדיך). אמר להם (משה) המתינו לי עד שאברך את ישראל שלא מצאו ממני קורת רוח בעולם מפני אזהרות ותוכחות שהייתי מוכיחן (תנחו' ואתחנן ו). בני אתה וכו' כעבד שרבו עושה לו קורת רוח ואומר מחבב את לי כבני (מדרש תהלים ב ט). למלך בשר ודם שיש לו בן יחיד במדינה, שיגר אצלו שליח, אמר לו, שחוט שוורים הרבה ואכול בשר ובני צאן הרבה וכו' כדי שיצא בן המלך וכו' ויבוא אביו וימצא הימנו קורת רוח (סדר אליהו רבה עז, אא"ש, 82). למלך בשר ודם שאמר לבנו, בני, צא והרג את כל הלסטים הללו, אם נופלים בידך אל תהנה ממומון כלום וכו' בחזירתו יצא אביו לקראתו, אמר לו ברוך אתה, תהא לך קורת רוח בעולם שלא נהנית ממומון כלום (שם כג, שם, 128). התחיל (משה) עצב, אמ' לו הקב"ה, אני עושה לך קורת רוח, הנך שוכב עם אב' ואין לשון שכיבה אלא קורת רוח כענין שנ' כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי ואומ' ושם ינוחו יגיעי כח (מדרש תנאים, דברי לא יד, הופמן, 179—180). — ובסהמ"א: והאזהרה שבחובות הלבבות

---

1) [עין קָרַה, הִתפ', וכן בסורי' קורת רוחא במשמ' זו, ובערבי' קְרַת עַיִן a)), נחמה, נֹחַם.]

a) قرّة عين

בר זבודא, ירוש' ברכ' א ח). שנים קורין בתורה ואין שנים מפטירין בנביא (שם שם ה ג). אין קורין פסוק על גבי מכה בשבת (שם שבת ו א). מעשה שקריתיה (את המגלה) לפני ר' יהודה באושי (ר', שם מגי' ב ד). מעשה בר' מאיר שהיה באסייא ולא היה שם מגילה כתובה עברית וכתבה מפיו וקרייה (שם שם ד א). וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע וכו', א"ר יהודה אמר שמואל, אף בגבולין בקשו לקרות כן וכו' (ברכ' יב.). — ז) ובצרוף, קרה ושנה, קרה ולא שנה וכדו' בהוראות שונות[1]: מעשה שהייתי מהלך בדרך אחרי רבי אלעזר בן עזריה ואחרי רבי עקיבה והיו עסוקין במצות והגיע עונת קריאת שמע וקריתי ושניתי וכו' (ר' יודה, ירוש' שם א ה). לקרות את יודע לדרוש אין את יודע (ר' חייא לר' יונתן, שם שם ב ג). אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה (בבלי, שם ד:). אם קרית לא שנית ואם שנית לא לא שלשת, אם שלשת לא פירשו לך וכו'[2] (ר' חייא לר' יונתן, שם שם יח.). רבי פתח אוצרות בשני בצורת, אמר יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה וכו' אבל עמי הארץ אל יכנסו, דחק ר' יונתן בן עמרם ונכנס א"ל, רבי, פרנסני, אמר לו, בני, קרית, א"ל לאו, שנית, א"ל לאו וכו' (ב"ב ח.). אמר הקב"ה למדו מפרו של אליהו ומן העורבים וכו' מנין, ממה שקרינו בענין והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם וכו' (מד"ר במד' כב). וראה מרדכי שלשה תינוקות שהיו באים מבית הספר וכו' שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך. א"ל וכו', פתח השני ואמר אני קריתי היום וכזה הפסוק עמדתי מבית הספר (שם אסתר ז יז). — וכמטבע בדרוש של כתובים, אַל תִּקְרֵי, כמו אל תקרא[1]: חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות (אב' ו ב). דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת אל תקרי כאן אלא ארץ הולכת וארץ באה ודור לעולם עומד ולפי ששינו מעשיהם שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית (ר' יהושע בן קרחה, ספרי דבר' מז). דרך כוכב מיעקב, אל תקרי כוכב אלא כוזב (מד"ר איכה ב).— וקורני עליו: אפילו מרד בקופה ונותספו אחרים עליהם קורני עליו ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה וכו' (ספרי במד' ו). — ובספהמ"א: וכל מה שיש תחת ארבע המצרנין הללו הנזכרים לעיל נתננו לפלוני בר' פלוני זהו מתהום ארעא ועד רום רקיעא ביציאה וביאה בעפר ובאדמה ובעצים ובאבנים, קרוי[2] שדה ושאינו קרוי שדה, עבוד ושאינו עבוד וכו' (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 22). כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון המשנה וכו' (רש"י, במד' ג ז). אין ראוי להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרות ולדקדק (רמב"ם, ת"ת ב ג). אין הקורא בתורה רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הציבור (הוא, תפלה יב ו). ולענין מה ששאלת אם הבן קרוי ראוי לירש בחיי אביו וכו' (תשו' הרמב"ם פעז, א"ח סימן, 285). ויפה קרית, ויפה שנית, ויאות הקשית (ר"ז אלנ'אהרי, תחכ' מס תקי המוסר, קבץ על יד ה, מעמוני מסתרים, 21). — ואמר הפיטן: אמיץ לעם קרויי בשמך (ינאי, תמוך מידורות, קרובי ימים נוראים זולתי, פל). — ואמר המשורר: יום זה קרוי נוצר[3] להעריך גר יציץ במסגור (סעדיה, סיפי יחידה, סידי תימן, 40).

—נפע', *נִקְרָה, — כמו נִקְרָא: היה כתוב טופס לכל אחת ואחת והעדים מלמטה, את שהעדים ניקרין עמו כשר (גיטי ע ה). ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע, את שהעדים נקרין בסופו כשר (שם שם ז). למה נקרו אנשי כנסת הגדולה,

[1]) [בספהמ"א משמש צרוף זה במשמ' קרא במקרא ושנה במשנה, אך אין משמ' זו מתאימה בכל המקורות שבתו"ם, שלשונם מורה גם על המשמ' קרא וחזר וקרא, או קרא ושנן ודרש, קרא בעצמו ושנה פרוש הדברים ממוריו וכדו'. ולא זו בלבד אלא אותו מאמר מובא לפעמים בשתי צורות, המורות על כך שבמשך הזמן נשתנה מובנו. כך נאמר באותו ענין בירוש' (ברכ' ב ג): לקרות את יודע לדרוש אין את יודע, ובבבלי (שם יח.): אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת אם שלשת לא פירשו לך, במשמ' שונה מזו שבירוש', וקשה לעמוד על ראשית צורתו וכונתו של המאמר.]

[2]) [עי' בהערה הקודמת.]

[1]) [ועי' בערך אל תקרי באנציקלופדיה אשכל ובספרות הנזכרת שם.] [2]) [כפי האנשים.]

[3]) [על דרך הכתוב: כי יש יום קראו נצרים בהר אפרים וכו' (ירמי' לא ה).]

לד.). — וניק' פָעוּ', קָרוּי, אדם או דבר קרוי כך וכך, הוא נתכנה במלה זו במקרא: ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה, זה קרוי תרומה וראשית וזה קרוי תרומה וראשית וכו' (תרומ' ג ז). קונם שאיני נהנה למולים, אסור בערלי ישראל ומותר במולי אומות העולם, שאין הערלה קרויה אלא לשמם (נדרי' ג יא). הואיל ויום טוב הראשון ואחרון קרויין מקרא קדש וחולו של מועד קרוי מקרא קדש, אם למדת על יום טוב הראשון ואחרון שהן קרויין מקרא קדש הרי הן טעונין חגיגה, חולו של מועד שהוא קרוי מקרא קדש דין הוא שיטען חגיגה (מכי' בא ז). הרי אתה דן, מעשר שני קרוי קודש ונטע רבעי קרוי קודש וכו' (ר' ישמעאל, ספרי במד' ו). שהראהו המקום למשה את כל הקרוי א"י (שם שם קלה). מצינו שאף ימין קרויה יד (ר' יוסי, שם דבר' לה). נמצא (חרמון) קרוי ד' שמות (שם שם לז). שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה איפה (ר' אלעזר בן חנניה, שם שם רלד). כי לא אחפוץ במות המת וכו' אילו הרשעים שאפילו בחייהן קרויין מתים (ירוש' ברכ' ב ג). מאן דאמר כל השבטים קרויין קהל אין צריך לברך (שם שם ט א). אין לך קרוי צמר אלא צמר אלים בלבד (ריב"ל, שם כלאי' ט א). כנפשך, מיכן שלא יאכל הפועל יותר על שכרו, מניין שנפשו קרויה שכרו נאמר כאן נפשו ונאמר להלן נפשו וכו' (שם מעשר' ב ז). מניין שהשיר קרוי כפרה וכו' (שם פסח' ד א). נשמה שנתתי בכם קרויה נר (שבת לב.). ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם, אתם קרויין אדם [1] ואין העכו"ם קרויין אדם (רבי שמעון בן יוחאי, יבמ' סא.). לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך, כל הראויה לגר קרויה נבלה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבילה (ע"ז סח.). שמעה עמי ואדברה וכו' לשעבר היו קרויין ישראל כשאר כל האומות סבתא ורעמ' וסבתבא, מכאן ואילך אין נקראין אלא עמי (ר' יודן בר' סימון, מד"ר רות א). — וקָרוּי שם ראובן על שמעון, שמעון נקרא על שם ראובן: כל ששם תולדתו קרויה עליו ונודר הימנו אסור אף ביוצא חוטנו (ר' יהודה בן בתירא, נדר' ו ח). כל שאין שם הראשון קרוי עליו אינו רשאי לחולקו (תוספת' ב"מ יא ט). — ה) ובמשמ' קרא בספר: כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן (שבת טז א). מסרו לו (לכהן גדול) זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום (יומא א ג). אם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לפניו, ובמה קורין לפניו באיוב ובעזרא ובדברי הימים, וכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל (שם שם ו). מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום, ואם אינו יודע לקרות גוללן (ב"מ ב ח). ואל יהו קורין בהן (בדברי תורה) כקורין בספרי מירם (מדרש תהלים א). — ו) וקרא פרשה ידועה במקרא, קרא את שמע, פרשת בכורים, את המגלה וכדו': מאימתי קורין את שמע בערבית וכו' רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר, מעשה שבאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע, אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות (ברכ' א א). חתן אם רצה לקרות קריאת שמע בלילה הראשון קורא (שם ב ח). יש מביאין בכורים וקורין, מביאין ולא קורין וכו' (בכורים א ה). בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות מקרין אותו (שם ג ז). בחמשה עשר בו (באדר) קורין את המגלה בכרכין (שקלי' א א). פרשה גדולה קורין אותה בשנים וכו' ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע (תעני' ד ג). כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין (את המגלה) בחמשה עשר (מגי' א א). הקורא את המגלה למפרע לא יצא וכו' אבל קורין אותה ללועזות בלעז (שם ב א). הכל כשרין לקרות את המגלה חוץ מחרש שוטה וקטן (שם שם ד). ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים (שם ג ד). בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים (שם שם ה). בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולים להם מן החשבון (שם שם ו). וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו (שם שם). בדין היה שיהו קורין פרשת בלק ובלעם בכל יום (ר' יהודה

[1]) [כלו' אין המלה אדם באה במקרא, אלא לגביהם.]

—נפע׳, *נִקְרָה, בינ׳ נִקְרֶה, ניקרי, — קרה אותו קְרִי לילה[1]) : כל האומר רחב רחב מיד ניקרי (ר׳ יצחק, מגי׳ טו.). ניקב בעטרה עצמה ונסתם כל שאילו נקרי ונקרע פסול ואי לאו כשר (שמואל, יבמ׳ עו.). —ובסתמ״א : ואם יקרה בלילה (של יוה״כ) מותר לירד ולטבל במים כל גופו (הלכות קלובות דפ׳ ירושלמי גאון, הלכות יוה״כ, הורתם של ראשונים, הורוין). אם תשים רגילה במטה שתישן בה לא תקרה ולא תחלום (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד ג).

— הפע׳, *הֻקְרָה, הוקרה, — כמו נפע׳ : ותפגוש אותם (אביגיל) גילת שוקה והלכו לאורה, ותפגוש אותם, הוקרו כולם (ירוש׳ סנה׳ ב ג).

ד. *קָרָה, פ״י, — כמו א. קָרָא[2]), א) במשמ׳ השמיע קול : אפילו הוא ממתין עד קרות הגבר הרי אלו לא יצאו עד שש שעות (בית הלל, תוספתי פסחי י ט). מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בביתו של ביותוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהילכות הפסח כל אותו הלילה עד קרות הגבר (שם שם יב). אוכלין ושותין (בליל תענית) עד קרות הגבר (ר׳ שמעון בן אלעזר, שם תעני׳ ב ו). האומר שחטו תרנגול זה שקרא ערבית ותרנגולת שקרתה גברית, יש בו משום דרכי האמורי (שבת סז :). — ב) וקרה ערר על פלוני וכדו׳ : מעשה בשפחה בדרום שהיו קורין עליה ערר וכו׳ (בשם ריב״ל, ירוש׳ קדוש׳ ד ו). ולמה לא בראת לו תחילה, אלא צפה הקב״ה שהוא עתיד לקרות עליה תיגר לפיכך לא בראת לו עד שתבעה בפיו (מד״ר ברא׳ יז). — ג) קרא את פלוני, שיבוא, הזמין אותו : ומילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום (שבת יח ג). הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות והמסרב לרבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו׳ (מכי׳ משפטים יג).

[1]) [השוה דרשת חז״ל על וַיִּקָּר אלהים אל בלעם (במד׳ כג ד) ; אין הלשון הזה ויקר אלא לשון טומאה היך מה דאת אמר כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (ר׳ יששכר דכפר מנדי, מד״ר ברא׳ נב ; שם שם עד).]

[2]) [עי׳ א. קָרָא, הערות. ושם גם פרוט מלא יותר להוראות הפעל. אמנם אין הצורה קרה, מ״י נסתר, בתו״ם, ובמקומה קָרָא.]

מעשה ברבן גמליאל שאמר יקרוני שבעה זקינים לעליית וכו׳ (ירוש׳ סנה׳ א ב). — ד) ובמשמ׳ קריאת שם, נתן שם לפלוני או לדבר : אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי (ר׳ אליעזר, דמאי ד ג). מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו צריך לקרות להם שם (מע״ש ה ט). אין קורין מְעֻוָּת אלא למי שהיה מתוקן מתחלה ונתעות (ר׳ שמעון בן יוחאי, חגי׳ א ז). משבא אלעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה היה נקרא, הזרו לקרותו בן הרצחן (סוטה ט ט). בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית, משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית (ר׳ שמעון, שבי׳ ג ג). היא שלמים וולדה עולה וכו׳ הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות באחת דבריו קימים (ר׳ יוסי, תמורה ה ג). (צלע) של ימין קורין גדולה שהכבד תלויה בה (תמיד ד ג). בן שלשה עשר חדש וכו׳ ר׳ טרפון קורהו פלגס, בן עזאי קורתו נוקד, ר׳ ישמעאל קורהו פרכדיגמא (פרה א ג). ערבה שהיא טבול יום לשין בה את העסה וקוצין ממנה חלה ומקפת וקורין לה שם (עבו״י ד ג). ירמיה אמר האל הגדול הגיבור וכו׳ לוה נאות לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק וכו׳ (ירוש׳ ברכ׳ ז ד). תורה קראת לאשכול תירוש ובני אדם קורין לגרוגרת תירוש (שם נזיר ב א). ומן העיר לקח סרים אחד וכו׳ ולמה קוריהו סרים, שמסרם את ההלכה (שם סנה׳ א ב). אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבעה (ברכ׳ טז :). כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע (רבה בר הונא, תעני׳ ז :). הרי זו תמורת עולה וכו׳ אם לכך נתכווין מתחלה, הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות באחד דבריו קיימין (ר׳ יוסי, נדר׳ סט :). אמר להם (איש אחד לאנשים שהלכו לקבל את פני רשב״א) למי אתם קורין רבי (ד״א ד). בראשית ברא אלהים, ר׳ יודן בשם אקילס, לוה נאה לקרות[1]) אלוה (מד״ר ברא׳ א, תאודור, 10). כיון שברא אדם הראשון כינס כל בהמה חיה ועוף והעבירן לפניו, אמר ליה, מה שמותם של אלו, אמר, לוה נאה לקרותו שור ולזה נאה לקרותו סוס (פסיק׳ ר״כ, פרה ד,

[1]) [בדפוסים : לקראו.]

זווית (מחזור ויטרי סעח). — ואמר המשורר: וחבט שמימה וברך צור קרם (ר"ש הנגיד, באשמרת ערב, צרודי, 23). ושמחתי כטל הלך ועל ביתי פאר קרח (הוא, אחי מוסר, שם, 38). גבהי שחקים ברא ויסודי ארקים קרח (ר"י הלוי, אגאור קלה, דיואן ג, 25). ועשה משרתיו אש ולהט ומלאכיו רוחות, ואף קרה במים עליותיו (ראב"ע, בשם אל, כסכת א, 192).

—הפע', הִקְרָה, הִקְרִיתֶם, הַקְרֵה, — א) הִקְרָה האל דבר לפני האדם, זמן לו דבר שיקרהו: יי' אלהי אדני אברהם הַקְרֵה נא לפני היום (בראש' כד יב). ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני ויאמר כי הִקְרָה יי' אלהיך לפני (שם כז כ). — ב) הִקְרָה אדם לו עיר מקלט, זמן ויעד אותה לו, לקראתו: וְהִקְרִיתֶם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה (במדי' לה יא). — ואמר המשורר: ולרעב קרא והחרב הקרה וגיליהם הורה וחלו מגוריהם (רמב"ע, תהלה מאמרים, צרודי, כה).

—פעו', בינ' *מְקֹרֶה, — מכסה קורה: וארבע לשכות היו בארבע מקצעותיה של מ' מ' אמה ולא היו מקורות וכו' ואין קטורות אלא שאינן מקורות (מדו' ב ה). מבוי המקורה מרוח אחת והידלת עליו את הגפן ואת הדלעת וכו' אין צריך כלום (תוספת' עירוב' א ז). וגשרים ונפשות לרשות הרבים המקורה מטלטלין תחתיהן בשבת (שם שם י יג). היה (הבית שנפל) מקורה בארזים לא יקרנו בשקמים (שם ב"מ ח לג). סוכה מקורה פסולה, מבוי מקורה כשר (ירוש' סוכ' א א). עד כדון במערה מקורה, אפילו במערה שאינה מקורה (שם כזי' ע ב). ברשות היחיד מקורה וכו' (שבת ה.). חציו מקורה וחציו שאינו מקורה וקירויו כלפי פנים (שם ע.). המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר (בשם רב הונא, שם לח.). והא עגלות דמקורות הויין (שם שם). בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן (ערובי' לג.). ו' שערים פטורין מן המזוזה, בית התבן וכו' ושער שאינו מקורה (רב שמואל, יומ' יא:). הא בביבר מקורה, הא בביבר שאינו מקורה (ביצ' כד.). — ובספה"א: ויבן אנטיוכוס מצפון העיר ירושלם ק"ל מגדלים בצורים מקורים עם גגות (יוסיפון פרק כמ). אבל כשיונתו עליהן הקרשים נמצאו מקורות ואין תחתיהם רשות הרבים (תשו' הגאו' הרכבי סי' 179). ובזמן שהחצר מקורה אם היה בה מגולה ד' טפחים או יתר הנכנס לשם טהור (רמב"ם, טומאת מת ו ט).

—הפע', *הֻקְרָה, הוקרה, — כמו קל: גביר ביראותו מת הקרה ונסתרה דרכי אב קרא (ינאי, אים אשר מכר, קרובי' בראש', זולאי, כג). רץ והקרת (עמלק) בדרך עיפי טרחות דרך (ר"א קליר, אז קולך, קרובי' שבת זכור). כאשר הוקרה לזה כן יקרת לנו (רש"י תהל' עא ז). וכור אני שפעם אחת הוקרו שתי חתונות באותה שבת של ויקחו לי (ר' משולם, מעשה הגאו', אפשטין, כז). אך מן משכילי הקראים ספרו בספריהם שהקרה זמן ונראה הירח בבקר במזרח ר"ל הישן והרבנים היו מתפללים של יום תרועה (ר"א הקראי, גן עדן, קדוש"ה ם, ם:). שהרבה תקלות הוקרו בקהלתנו מסיבת טריפות הראש וכו' ובל זה עשינו על כי הוקרה תקלה גדולה (תקנות קנדיאה, קרטוס-קאפוטו, 63). על כי ראו עדה הקדושה שהוקרו תקלות הרבה לשעבר (שם, 64).

ב. קָרָה, ש"נ, כנ' קָרָתוֹ, – כמו קֹר, מצב הדבר והזמן הַקַר, Kälte; froid(eur); cold(ness): מנזריך בארבת וטפסריך כגוב גובי החונים בגדרות ביום קָרָה שמש זרחה ונודד ולא נודע מקומו אים (נחו' ג יז). משליך קרחו כפתים לפני קָרָתוֹ מי יעמד [1]) (תהל' קמז יז). מעדה בגד ביום קָרָה חמץ על נתר ושר בשרים על לב רע (משלי כה כ). ערום ילינו מבלי לבוש ואין כסות בַּקָּרָה (איו' כד ז). מן החדר תבוא סופה וממזרים קָרָה (שם לז ט). — ובספה"א: ויוודע רפיון בגוף וכמו לכת הנמלים בכל הגוף וקטטה ופלצות וקרה בכל הגוף (אסף הרופא, 43). מקפאון קרתה (של הלבנה) שהיא כשלג מצמחת את הצמחים כמו השלג (שבתי דונולו, חכמוני ליליכם ד, ורסם, עא:).

ג. *קָרָה [2]), קל לא נמצא.

---

[1]) [עי' גם קֵרַח, הערות.]

[2]) [עי' מִקְרֶה, קְרִי, הערות.]

את אשר יִקְרָה[1]) לעמך באחרית הימים (דני׳ י, יד). —ועי׳ ב. קָרָא. — ובפהמ״א[2]): שהוא (האל) באמת לא יתכן שיקרהו מקרה כי הוא בורא כל המקרים כולם (כ״י א״ס, או״ד ב). כי כפי מעלות חשיבות המלאכות יהיו הפגעים הקורים אותם (הוא, מו״ס, יסוד המעשה ו). קרה לראובן שהלך למשה הדיין בגנה א׳ וכו׳ (שאלה בתשו׳ הרמב״ם רעג, פריימן, 248). וכמו כן יקרה להם (לבני אדם) מקרה המיוחד לבהמה הקורה מצד היסודות שלא תשמר הבהמה ממנו (ספורנו, קהל׳ ג יט). — ואמר הפיטן: מגדל עז ביום עברות בעת יקרו הקורות (מענה לשון כג, אנא האל). — ונוהג היום שמוש הפעל בלי השלמה, כגון: כיצד קָרָה הדבר. — ועי׳ ב. קוֹרָה, קוֹרִיָּה.

—נפעל, נִקְרָה, נִקְרֵיתִי, אִקָּרֶה, יִקָּר, — נִקְרָה האדם או האל אל פלוני, נזדמן לו: וַיִּקָּר אלהים (יי׳) אל בלעם (במד׳ כג ד; שם שם טז). — ועל פלוני: יי׳ אלהי העבריים נִקְרָה[3]) עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליי׳ אלהינו (שמות ג יח). —ולקראת פלוני: אולי יִקָּרֶה יי׳ לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך (במד׳ כג ג). — ונקרה במקום, נזדמן להיות שם: התיצב כה על עלתך ואנכי אִקָּרֶה כה (שם שם טו). נקרא נִקְרֵיתִי בהר הגלבע והנה שאול נשען על חניתו (ש״ב א ו). — ונִקְרוּ אותות, נקרה מקרה וכדו׳: ולא שמו לב אל דברי האותות הנקרות בירושלם (יוסיפון, גינצבורג, לד). שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, במה דברים אמורים בדבר שנקרה מקרה (שהוזמן לתלמיד להורות בפני הרב), אבל לקבוע עצמו להוראה וכו׳ אסור (רמב״ם, ת״ת ה ג). שנשבע שלא יאכל ונקרה מקרה ואכלן אינה אכילה כמו שביארנו (הוא, שבועות ה ו). בהקרה היות יום ערב שבת יום מעונן (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 67). ועי׳ הפע׳. — ובמשמ׳ קבל תכונה: המקרה לא יהיה נקרה במקרה אחר וכו׳ והנה אנחנו מוצאים הנפש נקרית במקרים רבים (כ״י א״ם, או״ד ו א). והמקרה פעולה בנקרה והיא פעולה מפועל (חמדת גנוזה, נח:).

—פִּעֵל, קֵרוּהוּ, מְקָרֶה, קָרוֹת, —קֵרָה את השער, העליה, הבית, שם בהם תִּקְרָה וְקוֹרוֹת: הַמְקָרֶה במים עליותיו השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח (תהל׳ קד ג). אשר יתן לי עצים לְקָרוֹת את שערי הבירה אשר לבית ולחומת העיר ולבית אשר אבוא אליו (נחמ׳ ב ח). ואת שער הדגים בנו בני הסנאה המה קֵרוּהוּ ויעמידו דלתתיו מנעוליו ובריחיו (שם ג ג). ואת שער הישנה החזיקו יוידע בן פסח ומשלם בן בסודיה המה קֵרוּהוּ ויעמידו דלתתיו וכו׳ (שם שם ו). ויתנו לחרשים ולבנים לקנות אבני מחצב ועצים למחברות וּלְקָרוֹת את הבתים אשר השחיתו מלכי יהודה (דה״ב לד יא). — ובתו״מ: המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמוהן כשרה (סוכ׳ א א). ומקרין את הפירצה במועד (מו״ק א ד). בעל העליה בונה את הבית ואת העליה ומקרה את העליה ויושב בבית עד שיתן לו את יציאותיו (ב״מ י ג). המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית, היה מקרה בארזים לא יקרנו בשקמים (תוספת׳ ב״מ ח לב). פיטים שקירו לו ועשאו תנור ועשה לו טפלה מבחוץ וכו׳ טהור (שם כלים ב״ק ד טז). נעשה נא עליית קיר קטנה וכו׳ עלייה פרועה היתה וקירוה (רב או שמואל, ברכ׳ י:). שקירה בשני קורות שאין בזו ארבעה ואין בזו ארבעה (רב אסי, שבת ט.). כיצד מקרין (את הפרצה) וכו׳ בהוצא ודפנא (מו״ק ז.). מלך בשר ודם בונה פלטין ומקרה באבנים ובעצים ובעפר, אבל הב״ה לא קירה את עולמו אלא במים (מד״ר בראש׳ ד). תמרה זו אין בה פסולת אלא תמרים לאכילה וכו׳ קורות לקרות בהם בתים וכו׳ (שם שם מ). והיה בונה כתלים וכו׳ היה מעמיד עמודים וכו׳ היה מקרה[illegible] בקורות והיה כותב עליהן שמו של מלך (שם ויקר׳ א). — ובפהמ״א: אפתא הוא שמקרין באמצע הבית תחת הקירוי שלמעלה וטחין אותו ומשתמשין בו (ערוך ערך אפתא). עריבה או קורה שראוי לקרות בית הבד (רמב״ם, מכירה יז יט). — ואמר הפיטן: בנתה לקרות ארץ על בלי מה (יוסי בן יוסי, אתה כוננת, עבודת יוה״כ, מחז׳ איטלי ב, ריג). וזה קירה במים עליות וקפם והתויכם תוך

---

[1]) [השוה: אשר יִקְרָא אתכם באחרית הימים (בראש׳ מט א), עי׳ ב. קָרָא.]

[2]) [בתו״מ בא בדרך כלל אֵרַע במקו׳ א. קָרָה.]

[3]) [במקום שני: נִקְרָא (שמות ה ג).]

ממנו צרורות דקות (רבי שמעון בן אלעזר, אדר"נ ו). מעשה במערה של שיחין שהיו מחזיקין בה טומאה וכו' לימים נכנסו בה פועלים מפני הגשמים ונתזו בקרדומותיהן ומצאו מכתשת מלאה עצמות (ר' יוסי, נדה סא.). כנוהג שבעולם אדם אומר לחבירו השאילני קרדומך שאבקע בו העץ הזה והוא אומר לו אין לי מעין רעה וכו' (ר' ילמק, מד"ר דבר' ו). מעשה באחד שהיו לו נכסים הרבה וכו' פעם אחת נשתטה וכו' נטל קורדום ושיבר את החביות של משקים שהיו לו (פסיק' רב', עשר תעשר, קכז.). ראובן שמח ושמעון עסוק בקרדומו בשדה ומה שמחה יש לו (בשם ר' שמואל ברי' ילמק, שם, וה' פקד את שרה, קעז.). שצר (חבקוק) צורה ועמד בתוכה ואמר איני זז מכאן עד שתודיעני דבר זה, אמר לו הקב"ה, אני מחזיר לך תשובה לכל מי ששבר קרדומו בשבילי [1]) (מדרש תהלים ז יז).—ובסהמ"א: אין חרש עצים בלא קרדום (מדרש תמורה ב, אוצר מדרשים ב, איזנשטין, 581 [2]).

ב. *קַרְדֹּם, קרדום, ש"ז, מ"ר קרדומים, כמו גרדומים, שארית מדבר שנקטם ממנו קצהו: מצות אזוב שלשה קלחים ובהן שלשת גבעולין ושיריו שנים וקרדומיו [3]) כל שהוא (פרה יא ט).

קַרְדֵּם, קִרְדֵּם, עי' קִרְטֵם.

א. קרה [4]), ממנו מִקְלֶה, מִקְרֶה, *מִקְרִי, *מִקְרִיּוּת, א. קוֹרָה, ב. *קוֹרָה, *קוֹרִיּוּת, א. קָרָה, ג. *קָרָה, *קָרוּי, א.קְרִי, קִרְיָה, קֶרֶת, *קְרַתְּנִי, תִּקְרָה.

ב. *קרה [1]), ממנו ד. *קֵרָה, *קָרוּי, ב.*קְרִי, *קְרִיָּה *קַרְיָן.

א. קָרָה, פעו"י, קָרָה, קָרָהוּ, קֹרֹת, יִקְרֶה, יִקְרֵה, יִקְרָה, יִקֶר, יִקְרֵנִי, יִקְרֵהוּ, יִקְרֵךְ [2]), תִּקְרֶינָה,—קָרָה אדם או דבר את פלוני, פגש אותו, ארע ונזדמן לו, :begegnen, treffen, rencontrer, arriver; to meet, befall ולקחתם גם את זה מעם פני וְקָרָהוּ אסון (בראש' מד כט). אשר קָרְךָ [3]) בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך (דבר' כה יח). וידעתי גם אני שמקרה אחד יִקְרֶה את כלם ואמרתי אני בלבי כמקרה הכסיל גם אני יִקְרֵנִי (קהל' ב יד—יה). ויגד לו מרדכי את כל אשר קָרָהוּ (אסת' ד ז). ויספר המן וכו' את כל אשר קָרָהוּ (שם ו יג). — ובינ' הקֹּרֹת את האדם, מה שקרה אותו: ויגידו לו את כל הַקֹּרֹת אתם (בראשי' מב כט). —וקָרָה עָוֹן את האדם, חלה בו אשמה: חי יי' אם יִקְּרֵךְ [4]) עון בדבר הזה (ש"א כח י).—וקָרָה דבר יי' את האדם, נתמלא בו: עתה תראה הֲיִקְרְךָ דברי אם לא (במד' יא כג). — וקָרָה מקרהו של אדם במקום, הזדמן לו להיות שם: ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים וַיִּקֶר מקרה חלקת השדה לבעז (רות ב ג). — וקָרָה לאדם [5]): ובאתי להבינך

[1]) [נ"א: ששבר קרדומו יבא אצלי, ועי' בהערות בובר שם.]

[2]) [כדברי הקאנון (א א א כה): אבל השפל (בעצם הירך) הפנימי נקרא כף הירך לפי שבו העמק הנכנס בו קרדום הירך, ע"כ. קרדום הוא הרומ' cardo, ציר (הדלת)].

[3]) [כך היתה הנוסחה לפני הר"ש, הכותב: וקרדומיו, כמו גרדומיו דאם נשתייר כל שהוא מן הגבעול כשר וכו'. ולפנינו: וגרדומיו.]

[4]) [שרש זה, שבמקומו גם ב. קרא (עי' שם), עקרו כנראה במשמ' כנגד (השוה קְרַאת, לִקְרַאת), ששמשה גם בפעל במשמ' הלך כנגד וכדו', וגם כשם עצם במשמ' מה שכנגד עיני הרואה, הנוף, הארץ, כהתפתחות המלים ,Gegend, contrée, country, contrata נוף, מן contra, gegen, כנגד, בלעז; ואף אחר כך ראו מלה כגון קִרְיוֹת במשמ' זו כמ"ר במשמ' מקומות, ערים, והוסיפו לה צורות מ"י. ולפי זה יש לראות כנגזרות משרש זה בלשונות שם האחיות לא רק צורות פעל כגון בכוש' אַקְרַיַ, הביא כנגד, ערבי קַרַאַ [a]), הלך ממקום למקום, קַרַי [b]) אסף אליו, אלא גם שמות עצם במשמ' עיר או כפר, ועוד. ועי' קְרִי, קִרְיָה, הערות.

וכנראה יש להבין גם עלית הַמְּקֵרָה (שפט' ג כ) חדר הַמְּקֵרָה (שם שם כד) במשמ' עלית תקרה, עלית גג.]

[1]) [כמו א. קרא עי' שם.]

[2]) [עי' בהערה לקמן.]

[3]) [השבעים תרגמו αντέρτη σοι; ת"א: ערעך. ובמדרש תנאים (הופמן, 170): שנזדמן לך.]

[4]) [דגש הקוף לתפארת הקריאה כדברי רד"ק בפרושו (כמו יִקְּהַת ועוד); ובמכלול כתב: כי כן דרך העברים לחזק קריאת האותיות בדגש וכו' אם יִקְּרֵךְ עון (מכלול, ליק, ג.), והכונה: לדיוק במבטא.]

[5]) [בהשפעת הארמ'.]

a) قرأ b) قرى

: étriller, décrotter; to curry, scrape off ומקרדין את הבהמה ביום טוב וכו' ר' יהודה אומר אין מקרדין את הבהמה ביום טוב מפני שעושת חבורה אבל מקרצפין, וחכמים אומרים אין מקרדין אף לא מקרצפין (ביצה ב ח; עדי' ג יב). — וכלים: שולי כלי עץ כלי עצם וכלי זכוכית אין מקדשין בהם, קרדן ושפן ועשאן כלים מקדשין בהן (תוספת' פרה ה ח). — ובכהמ"א: הסוס הות אתה ממתגו והוא בולם, מכשכשו והוא בולם, מקרדו והוא בולם (ילק"ש דבר' תתקלח). מוקפתא, פי' שמקרדין את הבהמה ווזקפין את שערה (ערוך ערך מזכח). ועי' קֵרֵטֵם.

קַרְדֹּם, ש"ז, כנ' קַרְדֻּמּוֹ, מ"ר קַרְדֻּמִּים, קַרְדֻּמּוֹת. — כלי ברזל או נחשת לחטב עצים ולחפר באדמה, Axt; hache; axe: ויקח אבימלך את הַקַּרְדֻּמּוֹת בידו ויכרת שוכת עצים (שפט' ט מח). וירדו כל ישראל הפלשתים ללטוש איש את מחרשתו ואת אתו ואת קַרְדֻּמּוֹ ואת מחרשתו והיתה הפצירה פים למחרשות ולאתים ולשלש קלשון וּלְהַקַּרְדֻּמִּים ולהציב הדרבן (ש"א יג כ כא). כי בחיל ילכו וּבְקַרְדֻּמּוֹת באו לה כחטבי עצים (ירמ' מו כב). יודע כמביא למעלה בסבך עץ קַרְדֻּמּוֹת (תהל' עד ה) — ואמר בן סירא: נצר חמס לא ינקה בו ושרש חנף על שן סלע בקרדמות על גפת נחל לפני כל מטר נדעכו (צ"ס גניי מ עו—עז). — ובתו"מ, גם בכתיב קורדום: פאה אין קוצרין אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו (פאה ד ד). המזנב בגפנים והקוצץ קנים וכו' קוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שירצה (ר' עקיבא, שביע' ד ו). לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית וכו' בש"א עוקרין אותן במארופות של עץ ובה"א בקרדומות של מתכת, ומודים בפואה של צלעות שעוקרין אותה בקרדומות של מתכת (שם ה ד). נוטל אדם קורנים לפצע בו את האגוזים וקורדום לחתוך בו את הדבילה וכו' (שבת יז ב). ואין מבקעין לא בקרדום ולא במגרה ולא במגל אלא בקופיץ (ביצה ד ג). אל תעשם (את דברי התורה) עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם (ר' צדוק, אב' ד ה; וכעין זה ר"א בר ר' צדוק, נדר' סב.). בקע בקורדום (של הקדש) לא מעל עד שיפגום (מעי' ה א). קורדום שנטל עושפו טמא מפני בית בקועו (כלים יג ג). מקל שעשאו בית יד לקרדום חבור לטומאת בשעת מלאכה (שם כ ג). יד הקורדום מאחריו שלש אצבעות וכו' יד הקורדום מלפניו טפח וכו' יד הקרדום של נכוש חמשה וכו' יד הקרדום של בקוע ושל עדור ששה (שם כט ד—ז). אוחז הוא הטהור בקרדום הטמא בכנפיו (פרה יב ה). רצה לטול מהן (מזיתים) בד אחד או שני בדין וכו' חופר בקרדומות של מתכת (עוקצ' ע ז). בשדה לבן שלא כדרכו חוחב בשפוד ומכה בקרדום ומרדד אדמת תחתיה (ר' יהודה, תוספת' מו"ק א ד). אמר לו השאילני קרדומך, אמ' קונם קרדום שאני קנוי וקונם נכסיי עלי אם יש לו קרדום, בידוע שאין לו קרדום (שם נדר' ד ו). (מצא) מגריפות וקרדומות משתמש בהן בדבר הרך אבל לא בדבר קשה וכו'. קרדום מבקע בו את העצים, בלבד שלא יבקע בו לא צנם ולא זית (שם ב"מ ב כב). ובקרדום אף על פי שניטלה חסימתו טמאה (שם כלים ב"מ ג ז). ההולך לקדש הרי זה נוטל מפתח ופותח וקרדום ותופר (שם פרה ו א). כל מיני מתכת יפין להלום חוץ מטר פסל וקרדום (ברכ' כז:). איזו היא נקימה וכו' אמר לו השאילני מגלך, אמר לו לאו, מחר אמר לו הוא השאילני קרדומיך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני (יומא כג.). השואל קורדום מחבירו, בקע בו קנאו (ר' הונא, ב"מ לט.). נכנת מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו (סנה' קט.). לסתת שהיה מסתת בהרים, פעם אחת נטל קרדומו בידו והלך וישב על ההר והיה מכה

[1]) [בערבי במקום זה קַדּוּם a) (עי' גם ב. קֶדֶה, הערות), ואפשר שנולד קרדום מצורה קרומת כזאת, כרעת חוקרים שונים, אך אפשר כי קדום בערבי' שאול מן קרדם שבכנעני', ושיש כאן מבטא אחר (ארמי בעקר 2) במקום גרנן, שבמקומו גם בארמי שבתו"מ חצינא, באשורי חַצִּנּ ובאוגרית' חירצנ. ולפי זה אפשר שזאת מלה זרה בעקר, שבטאה בשמית בדרכים שונות.]

a) قدّوم

קונס, הרי אלו כנויין לקרבן (נדר׳ א ג). נדר באחד מכל משמשי מזבח אף על פי שלא הזכיר קרבן הרי זה נדר בקרבן (שם שם ג). האומר קרבן, עולה, מנחה, חטאת, תודה, שלמים שאני אוכל לך, אסור וכו׳ הקרבן, כקרבן, קרבן שאוכל לך אסור, לקרבן לא אוכל לך, ר׳ מאיר אוסר (שם שם ד). ראה אותן אוכלים תאנים ואמר הרי הן עליכם קרבן ונמצאו אביו ואחיו והיו עמהן אחרים, בש״א הן מותרין ומה שעמהם אסורין (שם ג ב). הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות, טלית זו קרבן אם אינה נשרפת, יש להן פדיון (שם שם ה). ככר זה קרבן אם ילך למקום פלוני ואכל, הרי הוא לא ילך (תוספת׳ שם ד ה). — *צרופים, קרבן מוסף, עצים[1]), טומאה, טהרה, צבור, יחיד, עשיר, עני: כל יום שיש בו וכו׳ קרבן מוסף אין בו בנעילה, קרבן עצים אין בו במנחה (תענ׳ ד ד). שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא וכו׳, מגלחין ומביאין קרבן טומאה וקרבן טהרה (נזיר ח א). נטמאת אחת מן החלות וכו׳ שניהם יצאו לבית השרפה שאין קרבן צבור חלוק (מנח׳ ב ב). הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, אם היה מצורע עני מביא קרבן עני, עשיר מביא קרבן עשיר (ערכ׳ ד ב). מה מעשר קרבן יחיד, יצאו קרבנות צבור, מה מעשר קרבן מזבח, יצאו קרבנות בדק הבית (תמורה א ו). — *וקרבן עולה ויורד, עי׳ עֹלֶה וְיוֹרֵד. 4501. — *ושַׁעַר קרבן, לשכת קרבן: לעמתן בצפון סמוכין למערב שער יכניה, שער קרבן (שקל׳ ו ג). וארבע לשכות היו בבית המוקד וכו׳ מערבית דרומית, היא היתה לשכת (טלאי) קרבן וכו׳ חמשה על חמשה שערי הר הבית וכו׳ ארבעה על ארבעה מבחוץ ואחד בלשכת קרבן וכו׳ (מד׳ א א). — ומ״ר *קָרְבָּנוֹת: ביום טוב הראשון של חג קורין בפרשת מועדות וכו׳ ובשאר כל ימות החג בקרבנות החג (מגי׳ ג ה). נדר וכו׳ בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים (נדר׳ ב ה). קרבנות הצבור קרבין במשכן וקרבנות היחיד בבמה (זבח׳ יד י). קרבנות בדק הבית אינן עושין תמורה (תמורה א ו). יש בקרבנות היחיד מה שאין בקרבנות הצבור, ויש בקרבנות הצבור מה שאין בקרבנות היחיד, שקרבנות היחיד עושים תמורה, וקרבנות הצבור אינם עושים תמורה וכו׳ (שם ב א). שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם וכו׳ (נגע׳ יד יג). חביב עלי משפט וצדקה שאת עושה יותר מן הקרבנות (ר׳ שמואל בר נחמן, ירוש׳ מו״ק ג ז). — ובמהמ״א: בשירצה העכו״ם להכנס לברית וכו׳ צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן[1]) (רמב״ם, איסורי ביאה יג ד). מה אורח אינו נכנס לברית אלא בשלשה דברים, במילה ובטבילה ובהרצאת קרבן, אף גר אינו נכנס לברית אלא בשלשה דברים, במילה ובטבילה ובהרצאת קרבן (מדה״ג שמות יב מח, הופמן, 119).

קֻרְבָּן,[2]) ס״ז, סמי׳ קָרְבָּן, — הקרבה, הבאה: והגרלות הפלנו על קֻרְבַּן העצים (נחמ׳ י לה). ולְקֻרְבַּן העצים בעתים מזמנות ולבכורים (שם יג לא).

***קרד**[3]), ממנו *קָרַד, *קֵרוּד, *קְרִידָה.

***קָרַד**, קל לא נמצא.

— פע׳, *קֵרֵד, — קֵרֵד את הבהמה, קרצף אותה בכלי מגרד בעל שנים דקות ומגרדות[4]), striegeln, abkratzen;

(κορβανᾶν), וכן מספר יוסף בן מתתיהו (מלחמות II 9, 4) כי בזבז הורדוס את אוצר הקדש הנקרא κορβαν על תעלות מים.

משמ׳ זו של קֻפָּה ואוצר עצמה התפתחה מוו של תשורה ומתנה, שקרבן נוהג בה אף בארמ׳ שבתו״מ, ומן היונ׳ התפתחה אף corbona במשמ׳ אוצר אצל אבות הכנסיה, ומכאן אף שמות מטבעות מטעם האוצר בלשונות סלויות. ועי׳ קָרְבָּן, הערה.]

[1]) [עי׳ גם בערך הבא.]

[1]) [השוה כרית׳ ט. (שם: הרצאת דמים).]

[2]) [נראה שבכונה הבדילו הנקדנים קרבן זה מן קָרְבָּן, אולי אך בקרי במקום הכתיב המכון לאותה מלה, הואיל ואין כאן קָרְבָּן ממש אלא לשון הקרבה והגשה.]

[3]) [מבטא נחצי במקום גרד, וכנראה עברו שתי צורות אלו מארמ׳ לעבר׳ במקום גרז, ועל כן אין קרד במשמ׳ קרובה ביתר הלשונות השמיות. שרש אחר הוא קרד במשמ׳ היה קשה בארמ׳ שבתו״מ, ומקביל לו קרד במשמ׳ חזק, גבור באשור׳. ועי׳ קַרְדֹּם, הערה, ב. קָרַד, הערות.]

[4]) [עי׳ קֵרוּד.]

קרבניהם, — כל דבר הקרב ומגש לאלהים, מנחה, עולה, שלמים וכו', Opfergabe; offrande; offering: אדם כי יקריב מכם קרבן לי״י מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם (ויקר' א ב). ואם מנחה על המחבת קרבנך סלת בלולה בשמן מצה תהיה וכו' ואם מנחת מרחשת קרבנך סלת בשמן תעשה (שם ב ה–ז). ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב וכו' תמים יקריבנו לפני יי' וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד (שם ג א–ב). זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליי' (שם ו יג). ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל וכו' ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת (שם ז יה–יו). ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח וכו' ועשה את קרבן העם (שם ט ז). ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם (שם כג יד). זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו ליי' על נזרו (במד' ו כא). ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה וקרבנו קערת כסף אחת וכו' זה קרבן נחשון בן עמינדב (שם ז יב–יז). למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יי' במעדו (שם ט ז). כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך (שם יח ט). את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו (שם כח ב). ונקרב את קרבן יי' איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשתינו לפני יי' (שם לא נ). ויראו כל גבעה רמה וכל עץ עבות ויזבחו שם את זבחיהם ויתנו שם כעס קרבנם וישימו שם ריח ניחוחיהם ויסיכו שם את נסכיהם (יחזק' כ כח). והשפתים טפח אחד מוכנים בבית סביב סביב ואל השלחנות בשר הקרבן [1] (שם מ מג). — ובסמי' אל מלה המצינת את סוג הקרבן, קרבן מנחה, קרבן ראשית, קרבן אשה: ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי' סלת יהיה קרבנו (ויקר' ב א). וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור

[1]) [אלה דברי רד״ק במכלול (דקדוק השמות, ליק, קלז:): בשר הקרבן ולהציב הדרבן וכו' קבלנו קריאתם בקמץ רחב, ע״כ. ואנם מעיר פינסקר במבוא הנקוד האשורי, 73: רק בשר הקרבן (יחזק' מ מג) מצאתי הקו״ף בקמץ חטוף נחי והבי״ת בד״ק וכו'.]

סלת חלות מצת בלולת בשמן (שם שם ד). קרבן ראשית תקריבו אתם ליי' וכו' וכל קרבן מנחתך במלח תמלח (שם שם יב–יג). שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעה ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה ליי' (שם כב כז). — —ובתו״מ: המוצא כלי וכתוב עליו ק ר ב ן, ר' יהודה אומר, אם היה של חרס הוא חולין ומה שבתוכו הוא ק ר ב ן, ואם היה של מתכת הוא ק ר ב ן ומה שבתוכו חולין, אמרו לו, אין דרך בני אדם להיות כונסין חולין ל ק ר ב ן (מע״ש ד י). המוצא כלי וכתוב עליו ק ק ר ב ן (שם שם יא). שהבכורים נקנין במחובר לקרקע וכו' וטעונים ק ר ב ן (בכורים ב ד). על שני חדשים מחללים את השבת וכו' וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת ה ק ר ב ן (ר״ה א ד). וכי היאך ק ר ב נ ו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו (תענ' ד ב). אם הביאוהו שנים למיתה חמורה, לא יביאוהו ל ק ר ב ן הקל (כרית' ג א). מעשה באחד שהקריב ק ר ב ן מבני שותה מים (יונדב בן רכב) ויצאת בת קול מקדשי הקדשים ואמרת מי שקבל ק ר ב נ ו ת י ה ם במדבר הוא יקבל ק ר ב נ ו ת י ה ם בשעה זו (מכי' יתרו, מסכתא דעמלק ב; וכעין זה מדה״ג שמות יח כז, הופמן, 199; ילק״ש ירמ' שכג). — *וקרבן כלשון נדר [1]), כמו קונם: האומר לחברו קונם קונח

[1]) במשמ' זו נמצאת המלה בכתיב יוני κορβᾶν ראשונה בדברי תיאופרסטוס, תלמידו של אריסטו, שחי בקרוב 300 שנה לפני סה״נ, המובאים ע״י יוסף בן מתתיהו (נגד אפיון א כג), שלפיהם שמש קרבן כאחד מבטויי השבועה הזרים אצל הצֹריים (עי' קונם, הערות). אך כנראה אין לראות קרבן במשמ' זו כהתפתחות של המשמ' קרבן עולה, מנחה ושלמים וכדו', אלא ממשמ' אחרת, שאיננה בתו״מ, אלא שנשמרה לנו באבנגליונים במלה ארמית κορβανόν במשמ' קֻפָּה ואוֹצָר, וגם כלשון שבועה, כלו' שנדרו ונשבעו לתת ל א ו צ ר המקדש. השוה, במשמ' שבועה (מרקוס ז יא): ואתם (הפרושים) אומרים, אם יאמר איש לאביו או לאמו κορβᾶν שהיא מתנה (δῶρον) אם תהנה ממני, אינכם מניחים לו עוד לעשות דבר לאביו ולאמו, ע״כ. והשוה גם מתיא יה ה: האומר לאביו ולאמו δῶρον, ושם כג יח: והנשבע δώρῳ, גם שם בודאי כתרג' של קרבן במקור ארמי ובמשמ' אוצר (מתי כז ו): ויקחו הכהנים את הכסף לאמר אין תועלת להשליך אותם אל הקרבן

מתרפס ברצי כסף בזר עמים קְרָבוֹת [1]) יחפצו יאתיו חשמנים מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלהים (תהל׳ סח לא–לב). — ובספהמ״א: ואתה יודע מה שיש בְּקִרְבָתָהּ (של האשה) מהפחיתות ומה שיש בכניעות אל האשה מהגריעות (ר״י א״ח, כוזרי ג כג). ולא תקח (הרגל) הימנית כי טוב ממנה השמאלית לקרבתה מן הלב והחום הטבעי (ר״י זבארה, שעשועים ה, דודזון, 94).

קִרְבָה, כנ׳ קִרְבָתָם, — מקור כמו קְרֹב, מן קָרֵב: כל אשר נשאו לבו לְקָרְבָה אל המלאכה לעשת אתה (שמות לו ב). בבאם אל אהל מועד וּבְקָרְבָתָם אל המזבח ירחצו (שם מ לב). אחרי מות שני בני אהרן בְּקָרְבָתָם לפני יי׳ וימתו (ויקר׳ יו א).

*__קֻרְבָה__ [2]), קורבה, ש״נ, — כמו קִרְבָה: לא אסרה תורה אלא קורבה [3]) של גלוי עריות בלבד (ב׳ פדס, שבת יג.). אפילו שום קורבה אסור (עולא, שם שם). — ובספהמ״א, גם במשמ׳ קרבת משפחה, קרבה ענינית וכדוי, Verwandtschaft; parenté, affinité; relationship: מעתה אין לי לאסף הביתה הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אטפל כך חדש ימים (רש״י, ברא׳ כט יד). כי אין קורבה אל אלהים אלא במצות האלהים ואי אפשר לדעת מצות אלהים אלא מדרך נבואה לא בהקשה ולא בסברא, ואין בינינו ובין הדברים ההם קורבה אלא בקבלה הנאמנה (ר״י א״ח, כוזרי ג כג). הלא די בקורבה הזאת (של קדושי ישראל אל האלהים) להפגיע ולכפר עונות רבות (שם ד כג). וכל מה שיש לו הרגש והשגה וחוש מעולה מאשר אין לו זה בעבור קורבתו ממדרגת הסבה הראשונה (שם ה כ). האהבה הטבעית אשר לאבות ולבנים

1) [מתרגמים ומפרשים בארו כאן כלשון קְרָב, ומלחמה. אך ההקבלה אל קִרְבַת אלהים יחפצון (ישע׳ נח ב) והענין מלמדים שגם כאן זאת הכונה: לך יובילו מלכים שי (פס׳ ל) במתנות כסף יבקשו קרבת אלהים, ועי׳ רַפַּס, הערות.]

2) [ובארמ׳ שבתו״מ קורבא, ש״ז, באותה משמ׳ (ב״ב כג:; שם קי: ועוד).]

3) [במקום אחר (ע״ז יז.): קריבה (אך בכ״י מינכן: קורבה) וכן בילקי שמע׳ (ויקר׳ תקפט).]

ולאחים ולשאר קרובים וכו׳ יכנו אותה בשם קורבה והוא כולל אהבת כל הקרובים (ר״י אבטולי, מלמד התלמידים, תולדות, כד.). האהבה מיטב הקורבה והקורבה מבחר היהם (ר״י זבארה, שעשועים ז, דודזון, 75). הגרים אין להם קורבה (להיות פסולים לעדות) (טוחו״מ לג). ואינו רגיל לילך אצל קרובותיו ממשפחת אמו דלא חשיב בעיניו קורבתם קורבה כל כך (לבוש, אה״ע טו ז). בהיות שראובן הנז׳ היה דודו של נפתלי הנז׳ ובעד הקורבה עשו מה שעשו (שו״ת מהרשד״ם חו״מ סח). ויצא פסק דין הראשון וכו׳ שלא לקבל שום רב ומורה שיהיה לו איזה קורבה בקהלה (סדר מעש אהרן א מד, לג.). — ואמר הפיטן: ואת נשמתך האהובה בכל מיני חבה ובכל אהבה וקורבה תמיד יזכור אלהים לטובה (מענה לשון כ).

*__קְרֵבוּת__, קריבות, ש״נ, — כמו קִרְבָה: אשר לו אלהים קרובים אליו, קרוב בכל מיני קריבות (ר׳ יצחק, ירוש׳ ברכ׳ ט א). מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם, קריבות שהיו חפצין בהן (ר׳ יוחנן, פסח׳ קיח:). כל נשיקה לתפלות בר מן תלת וכו׳ אף נשיקה של קריבות (ר׳ תנחומא, מד״ר ברא׳ ע). — ובמהמ״א: ומותר בשלישית מפני שאין לה קרבות בראשונה כל עיקר (תשו׳ הגאו׳ שערי צדק, ד.). ושאר כל ישראל כשרי׳ להעיד זה לזה ואפי׳ יש ביניהם צד קריבות (שם טט:). שמים בא במקום הזה במקום יסוד האש לפי גבהו ודקותו וקרבותו לגלגלים (ר״י אבטולי, מלמד התלמידים, ברא׳, ג.). והוא (הקורבה) כולל אהבת כל הקרובים וכפי דבקותם יש לה שמות מיוחדים באבות ובבנים ואחים ואין לקרבות ההיא מבוא במדת האהבה (שם, תולדות, כד.). רמז שצריך אחדות ואהבה וקרבות (נועם אלימלך, צח). — ואמר הפיטן: אין קדשה כקדשתך, אין קרבות כמו קרבותך (שיר היחוד יום ה).

קָרְבָּן [1]), קָרְבָּן, ש״ז, סמי׳ קָרְבַּן, כנ׳ קָרְבָּנִי, קָרְבָּנְךָ, קָרְבָּנֵךְ, קָרְבַּנְכֶם, קָרְבָּנוֹ, קָרְבָּנָהּ, קָרְבָּנָם,

1) [גם בארמ׳, ואולי שאול הִמֶּנּה לעבר׳ מלשון זו. ועי׳ בהערות שאחר זו, ובערך קָרְבָּן, הערה.]

חדרי חדרים, בהשאלה למעמקי הלב, ואמר המשורר: בארון גנזה אביר התעודה ועזוז צפנה בחדרי קרבות (הוא, האולם לפנים, שם 18). —וּמִקֶּרֶב לב, במשמ' מעמקי הנפש, נוהג בספרות ובדבור.

קְרָב[1], ס"ז, — פגישת מלחמה, Kampf; combat: ופניך הלכים בַּקְּרָב (ש"ב יז יא). חלקו מחמאת פיו וּקְרָב לבו רכו דבריו משמן והמה פתחות (תהל' נה כב). ברוך יי' צורי המלמד ידי לַקְּרָב אצבעותי למלחמה (שם קמד א). — יום קְרָב: ויצא יי' ונלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קְרָב (זכר' יד ג). בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קְרָב (תהל' עח ט). אשר חשכתי לעת צר ליום קְרָב ומלחמה (איוב לח כג). —כלי קְרָב: טובה חכמה מכלי קְרָב[2] (קהל' ט יח). —ואמר בן סירא: אל תשכח חביר בקרב ואל תעזבהו בשללך (צ"ם גני' לז ו). — ובתו"מ: ד' לשונות נאים שישתמש בהן העולם ואילו הן לעז לזמר רומי לקרב סורסי לאילייא עברי לדיבור (ר' יוחנן, ירוש' מגי' א יא; ומעין זה מד"ר אסת' א, וילקו ספרים). בשעה שבורח מן הקרב מניחו (את הסנדל) ברגליו ורץ על קוצין ועל הברקנים (ר' יוחנן, שבת נט.). — ובספהמ"א, גם מ"ר קְרָבוֹת[3]: והמלך אנטיובוס חתם יומו בקרב ההוא (יוסיפון, גינצבורג, קעג). ובממלכה החמישית אנשים אדמים שופכי דמים וכו' הקרב אמנותם והמלחמה מלאכתם (ראב"ע, חי בן מקיץ, כהנא ג, 52). על כן אל תטרידך מלחמת זולתו (זולת היצר) ממלחמתו וקרב בלתי קרבו (ר' א"ם, סו"ה, יחוד המעשה ה). והבעירו בקרבים להבים והקירו מסלעי הצלעות דמעות והעירו עם הלבבות קרבות (ר"י חריזי, תחכ' ג, 29). והרעיפו שמי החרבות על אדמת הקרבות בגשמי נדבות מדמי הלבבות (שם ז, 82). ובקרב קרב המדע ורועותם נטויות, ויד עוזם תקיפות וחזיות (שם יו, 161). אני לא אבא בקרב אשר המנצח בו מנוצח (ר"י זבארה, שעשועים ז, דודזון, 66). — ואמר המשורר: ולו הובא במלחמת כמו ים ממלא משפתו אל שפתו ואין תוכה לבד מגן מאדם ואש פלד קרב וברק חניתו (ר"ש הנגיד, הכרפא הזמן, ברודי, 56). ונופש לנפש מבינים וקרב בסילים כמו אש קרב ואנחות (רמב"ע, תנו לין, תרשים, הקדי, 3). דבריו יום קרב הבין חייליו ורעיוניו כמו שרי אלפים (שם א, 5). קרב לו יערכו נגדו בסילים אוי תחריד המונם בטלאים (שם שם, 12). וימרוק את חנית ישע בקרב קרב צריו וירק את סגורו (שם שם, 20). יום יערוך לו קרב עם צריו לבבו לו צבאו (שם שם, 24). פני עניו ויום ערך קרב מצחו כחוזק צר (שם שם). ילאו חלוצי הקרב לעשות מה יעשו המה בלהטיהם (שם ג, 29). בכום שהם יצק יין כעין הדם אשר בסף, אשר יחזיק לבב חלש ויבא בקרב עם סף (שם שם, 34). יהיו שלחים לך חרוזיהם ביום תערוך קרב (שם י, 90). המוניהם בצור לשון ירדף ויגים יום קרב הבין צבאות (הוא, אמת על הזמן, ברודי, יב). ובקרב מליצים ללחם חלוצים להפיל נפילים ולחלש רפאים (הוא, לאנשי לבבום, שם, עז). קשה לב יום קרב שכל ורכו אמריו עד לבב אריה מריבים (הוא, השמש בגביעים, שם, ל). אגיד לכל גבר קרב בתחלה בשני מלכים נלחמו יחד וכו' (ראב"ע, אשיר בקולי, כהנא א, 152). ובקרב שיר שבהיו שם שלחיו להלחם ושיחיו הם רמחיו (ר"י חריזי, תחכ' ג, 48). וממי ישאגו בקרב תעודות ויקדח צור לשוני אש פלדות (שם יו, 163). אשירה לא גבורות ימינו ועזוז זרועהו לא תקף קרבותיו והמון פרש ורכב (שלום הכהן, כיר דוד, מפתח ספרי, עמ' 4).

קִרְבָה, ס"נ, סמי' קִרְבַת, מ"ר קְרָבוֹת, — יחס אל העצם הקרוב, Nähe; proximité; —y: ישאלוני משפטי צדק קִרְבַת אלהים יחפצון (ישע' נח ב). ואני קִרְבַת אלהים לי טוב שתי באדני יי' מחסי (תהל' עג כח). גער חית קנה עדת אבירים בעגלי עמים

---

[1]) [עקר משמ' השם הוא: קריבת בני אדם זה אל זה באיבה, וכן בא קְרָב במשמ' כזו בכמה מקומות, ואף באשור' בא קַרְבֻ, קִתְרֻב וכדו' במשמ' קרב ומלחמה. ואין השם בא במקרא אלא במ"י בלבד; ואמנם ראו ס"ר של קְרָב בצורה קְרָבוֹת (תהל' סח לא). ואולם עי' קִרְבָה, הערות.]

[2]) [אמנם לפי הענין, שהמשכו בפסוק שלאחריו, נראה שהכונה: מִכֹּל יְקָר או מִכְּלִי יְקָר (השוה משלי כ ה), כלו': טובה מכל(י) יקר החכמה, וחוטא אחד יאבד טובה זו; כי כשם שזבוב מת אחד יבאיש את השמן, כך תבאיש מעט סכלות את היקר מחכמה ומכבוד.]

[3]) [עי' הערות לעיל.]

(שם ג ג ועוד). ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וְקִרְבּוֹ ופרשו (שם ד יא). כי אין בפיהו נכונה קִרְבָּם הוות קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון (תהל' ה י), יחפשו עלות תמנו חפש מחפש וְקֶרֶב איש ולב עמק (שם סד ז). — והמה קִרְבּוֹ, כמו המו מעיו, התרגש והתפעל: על כן מעי למואב ככנור יהמו וְקִרְבִּי לקיר חרש (ישע' יו יא).— ומ"ר [1]: ברכי נפשי את יי' וכל קְרָבַי את שם קדשו (תהל' קג א). — ובמשמ' מספקה: קִרְבָּם [2] בתימו לעולם משכנתם לדר ודר (שם מט יב). — ואמר בן סירא: קרב עני אל תכאיב ואל תמנע מתן ממסכין (ב"ס. גני' ד ג). שנות חיים על קרב צולל וקם בבקר ונפשו אתו (שם לד כ). — ובתו"מ: אילו דברים בפסח דוחין את השבת, שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו אבל צליתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת (פסח' ו א). שלשה עשר שלחנות היו במקדש שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים וכו' (שקל' ו ד). איל קרב באחד עשר (כהנים), הבשר בחמשה, הקרבים והסלת והיין בשנים שנים (יומ' ב ו). נטל את הקרבים ונתנן למי שזכה בהם להדיחן וכו' והקרבים מדיחין אותן ג' פעמי' (תמי' ד ב). קרביים [3] לאו בשר ואוכליהן לאו אינש (רסב"ג, תוספת' נדר' ג ה). קירבי דגים ועובר אין נאכלין אלא מן המוצחה (שם בכורות ח יג). חלב מהותך וקירבי דגים שנמוחו אדם נותן לתוכן שמן כל שהו ומדליק (נשם רב, שבת כא). לשכת המדיחין, שם היו מדיחין קרבי קדשים (יומ' יט.). אין משרביטין את הבהמה ואין נופחין בקרבים ואין שורין את הבשר במים (ת"ר, ב"מ ס:). כסימני ביצים וכו' כך סימני קירבי דגים (ע"ז מ:). עד שיאמר אלו דגים ואלו קירביהן (רב נחמן, שם שם). בכל נפלאותי אשר אעשה עמו אין כתיב כאן אלא אעשה בקרבו וכו' כמה אותות ונפלאות עשיתי בקרביהן והן מנאצין אותי בענין שנאי והקרב והכרעים וכו', ומנין שלא היה (המן) יוצא מהן וכו' (ר"ש בן יוחאי, מד"ר במד' ז). כך אמרו אם אדון הוא על כל האומות כשם שהוא אדון עלינו בקרבנו נעבדנו ואם לאו לא נעבדנו (ר' יהודה, פסיק' רבי, מכי אפרים, כה.). אם מרחישים אנו בקרבנו דברים היש ה' בקרבנו והוא יודע מה מרחישים בקרבנו נעבדנו ואם לאו לא נעבדנו (ר' אבהו, שם שם). — ובספה"א: התקרה העליונה של פה מבדלת בין הליחה שבראש לבין הליחה שבקרב העליון הוא האסטומכום (שבתי דונולו, חכמוני, פרוש נעשה אדם, ילירה, ורשה, סד.). אסרו רגלי בכבלי חרון והשיקו קרבי במוקדי עולם ומגני ביום אידי אמרו האח (מנחם בן סרוק, אגרת אל חסדאי אבן שפרוט, תשו' תלמי' מנחם, XXV). והתנגשו והתקדשו והבעירו בקרבים להבים והקירו מסלעי הצלעות דמעות (ר"י חריזי, תחכ' ג, 29). ובקרב קרב המדע ורועותם נטויות (שם טז, 161). — ואמר הפיטן: ובלשון חסידים תתרומם ובקרב קדושים תתקדש (נשמת, שחרית לשבת). אך קרב בלי סרב לבד תחפץ וענית (ר"י גיאת, יד תהיה, מעה"ש 21). ואמר המשורר: לך תקריב קרב [1] לבה בקרבן וצלעותיו עצי אש מערכתה (רסב"ג, לך נפשי, שם 40). ויענו (העינים) אדי קרבים עוללו כי יעלו נצח להורידנו (רמב"ע, הרף כלך, ברודי, מט). הנמצא בקרבים [2], אפסי ארץ הקים (ר"י הלוי, יה אנה אמלאך, דיואן ג, 150). לא יוכלון שאתך בלים בוא ושכון קרבים (ראב"ע, אי ישן, אגר 196). — ומ"כ קְרָבוֹת, חדרי קְרָבוֹת,

1) [המבטא המקבל אצל ספרדים ואשכנזים הוא בס"ז קְרָבַיִם, כמו מָתְנַיִם, מֵעַיִם, חֲלָצַיִם, שהרי אין חצורה הנקראת מ"ז לשנַיִם ממש אלא בחלק מן הדגמאות בלבד, ואין מאזנים, רֵחַיִם, ואף שִׁנַּיִם או רגלים של בהמה ושל הרבה אנשים מ"ז ממש. ועי' טורטשינר, Entstehung. d sem. Sprachtypus לשאלה זו. ואמנם במסרת הבבלית בספרא (ויקרא, נדבה ו): בקרָבַים (עי' פורת, לשון חכמים, 106), אך בדפוס' (ויס, ז.): בקרביים.]

2) [חז"ל דרשו כאן: אל תקרי קרבם אלא קברם (מו"ק ט:), ולפי זה אף השבעים, אך אין זו אלא דרשה. ואכן לפי הענין צ"ל כאן פעל במשמ' חבונים (מְקָרִים?) בתימו, או תאר במשמ' גדולים (קְרֹבִים?) אשר בתימו לעולם, וצ"ע.]

3) [כך גם בבבלי (נדר' כז:), אך בירוש' (שם ז א) בארמ': קרבייא.]

1) [לצורך המשקל מנקד קְרַב.]

2) [מנקד בַּקְרָבִים.]

ועשוקים בְּקִרְבָּהּ (עמו׳ ג ט). הנני שם אנך בְּקֶרֶב עמי ישראל (סס ז ח). והיה שארית יעקב בְּקֶרֶב עמים רבים כטל מאת יי׳ וכו׳ (מיכ׳ ה ו). אתה תאכל ולא תשבע וישחך בְּקִרְבֶּךָ (סס ו יד). הנה עמך נשים בְּקִרְבֵּךְ (נחו׳ ג יג). וחלק שללך בְּקִרְבֵּךְ (זכר׳ יד א). אלהים בְּקִרְבָּהּ בל תמוט (תהל׳ מו ו). דמינו אלהים חסדך בְּקֶרֶב היכלך (סס מח י). כי ראיתי ריב וחמס בעיר יומם ולילה יסובבה על חומתיה ואון ועמל בְּקִרְבָּהּ הוות בְּקִרְבָּהּ ולא ימיש מרחבה תך ומרמת (סס נה י–יב). שאגו צורריך בְּקֶרֶב מועדך (סס עד ד). אלהים נצב בעדת אל בְּקֶרֶב אלהים ישפט (סס פב א). אתהלך בתם לבבי בְּקֶרֶב ביתי (סס קא ב). לא ישב בְּקֶרֶב ביתי עשה רמית (סס סס ז). רדה בְּקֶרֶב איביך (סס קי ב). כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בְּקִרְבֵּךְ (סס קמז יג). סלה כל אבירי אדני בְּקִרְבִּי (איכ׳ א יה). סחי ומאוס תשימנו בְּקֶרֶב העמים (סס ג מה). מחטאת נביאיה עונת כהניה השפכים בְּקִרְבָּהּ דם צדיקים (סס ד יג). — וּבְקֶרֶב האדם וכדו׳, בתוך גופו: ותצחק שרה בְּקִרְבָּהּ לאמר וכו׳ (ברא׳ יח יב). ויתרצצו הבנים בְּקִרְבָּהּ (סס כה כב). וימת לבו בְּקִרְבּוֹ והוא היה לאבן (ש״א כה לז). כי חכמת אלהים בְּקִרְבּוֹ לעשות משפט (מ״א ג כח). ונבקה רוח מצרים בְּקִרְבּוֹ ועצתו אבלע (ישע׳ יט ג). נפשי אויתך בלילה אף רוחי בְּקִרְבִּי אשחרך (סס כו ט). איה השם בְּקִרְבּוֹ את רוח קדשו (סס סג יא). בפיו שלום את רעהו ידבר וּבְקִרְבּוֹ ישים ארבו (ירמ׳ ט ז). נשבר לבי בְּקִרְבִּי רחפו כל עצמותי (סס כג ט). ונתתי להם לב אחד ורוח חדשה אתן בְּקִרְבְּכֶם (יחזק׳ יא יט). הנה הוא (הפסל) תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בְּקִרְבּוֹ (חבק׳ ב יט). חם לבי בְּקִרְבִּי בהגיגי תבער אש (תהל׳ לט ד). לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בְּקִרְבִּי (סס נא יב). לבי יחיל בְּקִרְבִּי (סס נה ה). בפיו יברכו וּבְקִרְבָּם יקללו (סס סב ה). ברב שרעפי בְּקִרְבִּי תנחומיך ישעשעו נפשי (סס צד יט). ולבי חלל בְּקִרְבִּי (סס קט כב). בלב נבון תנוח חכמה וּבְקֶרֶב כסילים תודע (משלי יד לג). אזן שמעת תוכחת חיים בְּקֶרֶב חכמים תלין (סס טו לא). בשפתו ינכר שונא וּבְקִרְבּוֹ ישית מרמה (סס כו כד). לחמו במעיו נהפך מרורת פתנים בְּקִרְבּוֹ (איו׳ כ יד). מעי חמרמרו נהפך לבי בְּקִרְבִּי כי מרו מריתי (איכ׳ א כ). — ובקרב הלב: נאם פשע לרשע בְּקֶרֶב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו (תהל׳ לו ב). — ועל דברים מפשטים, צרת, מלחמה: עבדך יצא בְּקֶרֶב המלחמה והנה איש סר וכו׳ (מ״א כ לט). אם אלך בְּקֶרֶב צרת תחיני (תהל׳ קלח ז). — ועם מ׳ השמוש, מִקֶּרֶב, מתוך: והסרתי מחלה מִקִּרְבֶּךָ (שמות כג כה). ונכרתה הנפש ההיא מִקֶּרֶב עמיה[1] (סס לא יד). ונכרת האיש ההוא מִקֶּרֶב עמו (ויקר׳ יז ד). ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מִקִּרְבּוֹ (במד׳ יד יג). וגם יד יי׳ היתה בם להמם מִקֶּרֶב המחנה עד תמם ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מִקֶּרֶב העם (דבר׳ ב יה–יז). כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו יי׳ אלהיך מִקִּרְבֶּךָ (סס ד ג). ובערת הרע מִקִּרְבֶּךָ (סס יג ו; יז ז; כא כא, ועוד). יצאו אנשים בני בליעל מִקִּרְבֶּךָ וידיחו את ישבי עירם (דבר׳ יג יד). נביא מִקִּרְבְּךָ מאחיך כמני יקים לך יי׳ אלהיך (סס יח יה). ואתה תבער הדם הנקי מִקִּרְבֶּךָ (סס כא ט). לא אוסיף להיות עמכם אם לא תשמידו החרם מִקִּרְבְּכֶם (יהוש׳ ז יב). ויסירו את אלהי הנכר מִקִּרְבָּם ויעבדו את יי׳ (שפט׳ י יו). והיה אדירו ממנו ומשלו מִקִּרְבּוֹ יצא (ירמ׳ ל כא). והכרתי שופט מִקִּרְבָּהּ וכל שריה אהרוג עמו (עמו׳ ב ג). והכרתי סוסיך מִקִּרְבֶּךָ (מיכ׳ ה ט). והכרתי פסיליך ומצבותיך מִקִּרְבֶּךָ וכו׳ ונתשתי אשיריך מִקִּרְבֶּךָ (סס סס יב–יג). כי אז אסיר מִקִּרְבֵּךְ עליזי גאותך (צפנ׳ ג יא). למה תשיב ידך וימינך מִקֶּרֶב חיקך כלה (תהל׳ עד יא). — ועם אֶל, אֶל־קֶרֶב, לְתוֹךְ: ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשנות הבריאת ותבאנה אל קִרְבֶּנָה ולא נודע כי באו אל קִרְבֶּנָה ומראיהן רע כאשר בתחלה (ברא׳ מא כ–כא). — ועל־קֶרֶב באותה משמ׳: ויאמר יי׳ אלהי תשב נא נפש הילד הזה על קִרְבּוֹ וכו׳ ותשב נפש הילד על קִרְבּוֹ ויחי (מ״א יז כא–כב). — ב) ש״ז, בשמ׳ החלקים הפנימיים שבגוף האדם, המעים וכדו׳, של אדם ובהמה: כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קִרְבּוֹ (שמות יב ט). ולקחת את כל החלב המכסה את הַקֶּרֶב ואת היתרת על הכבד וכו׳ (סס כט יג). ורחצת קִרְבּוֹ וכרעיו (סס סס יז). וְקִרְבּוֹ וכרעיו ירחץ במים (ויקר׳ א ט). וְהַקֶּרֶב והכרעים ירחץ במים (סס סס יג). את החלב המכסה את הַקֶּרֶב ואת כל החלב אשר על הַקֶּרֶב

[1] [השמוש הרגיל: ונכרתה מעמיה, עי׳ כָּרַת.]

וְנִתְקָרֵב, יש נבחר ונדחת ולא נתקרב (כ' כתמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, מד"ר במדב' ג).

קָרֵב, עי' קָרוֹב.

קֶרֶב [1], כנ' קִרְבִּי, קִרְבְּךָ, קִרְבֵּךְ, קִרְבּוֹ, קִרְבָּהּ, קִרְבֵּנוּ, קִרְבְּכֶם, קִרְבָּם, קִרְבְּנָה, ת"כ קְרָבַי, — א) מלת היחס עם ב' השמוש, בְּקֶרֶב, בִּמשמ' בְּתוֹךְ, בִּפְנִים, בְּקֶרֶב אֶרֶץ, עַם, מַחֲנֶה וכדו', inmitten; au milieu de; within: אולי יש חמשים צדיקם בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקם אשר בְּקִרְבָּהּ (בראשי' יח כד). לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בְּקִרְבּוֹ (שם כד ג). כי זה שנתים הרעב בְּקֶרֶב הארץ (שם מה ו). וידגו לרב בְּקֶרֶב הארץ (שם מח טז). והכיתי את מצרים בכל נפלאתי אשר אעשה בְּקִרְבּוֹ (שמות ג כ). למען שתי אתתי אלה בְּקִרְבּוֹ (שם י א). היש יי' בְּקִרְבֵּנוּ אם אין (שם יז ז). השמר מפניו וכו' כי לא ישא לפשעכם כי שמי בְּקִרְבּוֹ (שם כג כא). כי לא אעלה בְּקִרְבְּךָ כי עם קשה ערף אתה (שם לג ג). ילך נא אדני בְּקִרְבֵּנוּ (שם לד ט). וראה כל העם אשר אתה בְקִרְבּוֹ את מעשה יי' כי נורא הוא (שם שם י). פן תכרת ברית ליושב הארץ וכו' פן יהיה למוקש בְּקִרְבֶּךָ (שם שם יב). והיתה האשה לאלה בְּקֶרֶב עמה (במד' ה כז). כי מאסתם את יי' אשר בְּקִרְבְּכֶם (שם יא כ). אל תעלו כי אין יי' בְּקִרְבְּכֶם (שם יד מב). כי אל קנא יי' אלהיך בְּקִרְבֶּךָ (דבר' ו טו). ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם וכו' ואת כל היקום אשר ברגליהם בְּקֶרֶב כל ישראל (שם יא ו). נעשתה התועבה הזאת בְּקִרְבֶּךָ (שם יג טו). למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בְּקֶרֶב ישראל (שם יז כ). ונחלה לא יהיה לו בְּקֶרֶב אחיו (שם יח ב). ולא ישפך דם נקי בְּקֶרֶב ארצך (שם יט י). ולא יספו לעשות עוד כדבר הרע הזה בְּקִרְבֶּךָ (שם שם כ). כי יי' אלהיך מתהלך בְּקֶרֶב מחנך (שם כג טו). אתה והלוי והגר אשר בְּקִרְבֶּךָ (שם כו יא). כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בְּקֶרֶב הגוים אשר עברתם (שם כט טו). וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בְּקִרְבּוֹ (שם לא טז). הלא על כי אין אלהי בְּקִרְבִּי מצאוני הרעות האלה (שם שם יז). עברו בְּקֶרֶב המחנה (יהוש' א יא). ותשב (רחב) בְּקֶרֶב ישראל עד היום הזה (שם ו כה). חרם בְּקִרְבְּךָ ישראל לא תוכל לקום לפני איביך (שם ז יג). לא היה דבר מכל אשר צוה משה אשר לא קרא יהושע נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר ההלך בְּקִרְבָּם (שם ח לה). אולי בְּקִרְבִּי אתה יושב ואיך אכרת לך ברית (שם ט ז). וישב הכנעני בְּקֶרֶב אפרים עד היום הזה (שם טז י). כי אין חלק ללוים בְּקִרְבְּכֶם כי כהנת יי' נחלתו (שם יח ז). הסירו את אלהי הנכר אשר בְּקִרְבְּכֶם [1] (שם כד כג). ויקח את האפוד ואת התרפים ואת הפסל ויבא בְּקֶרֶב העם (שפט' יח כ). וימשח אתו (את דוד) בְּקֶרֶב אחיו (ש"א טז יג). והושבתם לבדכם בְּקֶרֶב הארץ (ישעי' ה ח). ותהי נבלתם כסוחה בְּקֶרֶב חוצות (שם שם כה). כי כלה ונחרצה אדני יי' צבאות עשה בְּקֶרֶב כל הארץ (שם י כג). צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בְּקִרְבֵּךְ קדוש ישראל (שם יב ו). ופרש ידיו בְּקִרְבּוֹ כאשר יפרש השחה לשחות (שם כה יא). כי בראתו ילדיו מעשה ידי בְּקִרְבּוֹ יקדישו שמי (שם כט כג). כבסי מרעה לבך ירושלם למען תושעי עד מתי תלין בְּקִרְבֵּךְ מחשבות אונך (ירמי' ד יד). היא העיר הפקד כלה עשק בְּקִרְבָּהּ (שם ו ו). ואתה בְקִרְבֵּנוּ יי' ושמך עלינו נקרא (שם יד ט). אל ישיאו לכם נביאכם אשר בְּקִרְבְּכֶם וקסמיכם (שם כט ח). כי אל אנכי ולא איש בְּקִרְבְּךָ קדוש ולא אבוא בעיר (הושע' יא ט). האספו על הרי שמרון וראו מהומות רבות בתוכה

---

[1] [במשמ' זו של תוך, פְּנִים נמצא קרב אף באשור' ובאוגרית', והיא אפוא המשמעות הראשונה, ואך מכאן נקרא במיוחד מה שבקרב האדם, בטנו ומעיו, בשם זה; ועי' מה שנאמר על יחס זה של תה"ם אל השם בערכים א. פְּנִים, ב. פָּנִים. ונראה שיצאה כל משמ' השרש ק ר ב מתוך הוראה ראשונת זו של ב(תוך), עם, והשוה למעבר זה של ב(תוך)—עם, אצל, את יחס הערב' מַעַ [a] (שפרושו: עם) אל מֵעַיִם בעבר', ואף של עִם בעבר' אל אִנַ באשורי' שפרושו ב, מִן (השוה עַנ [b] במשמ' זו בערב') ועוד. כאמור בהערה לשרש, בא במקו' קרב במשמ' בתוך באשור' גם קַבַל קַבַּל, ומקביל לו כנראה קַלְב [c] בערב'.]

[a] مع   [b] عن   [c] قلب

[1] [השוה בבראשי' (לה ב): בְּתֹכְכֶם.]

שיקריבוהו טמאים וכו' שיקריבוהו ערלים וכו' כשר (זבח' ג ו). אחד קדשים כשרין ואחד קדשים פסולין שהיה פסולן בקודש והקריבן בחוץ חייב, הקומץ והלבונה והקטורת וכו' שהקריב מאחד מהן כזית בחוץ חייב, ר' אליעזר פוטר עד שיקריב את כולו, וכולם שהקריבן בפנים ושייר בהן כזית והקריבן בחוץ חייב וכולם שחסרו כל שהן והקריבן בחוץ פטור (שם יג ז). הרי עלי עולה יקריבנה במקדש, ואם הקריבה בבית חוניו לא יצא, שאקריבנה בבית חוניו יקריבנה במקדש, ואם הקריבה בבית חוניו יצא (מנח' יג י). בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח ותרצני (תפלת רב ששת אחר תענית, ברכ' יז.). משה בנה מזבח ודוד בנה מזבח, זה הקריב וזה הקריב (מדרש תהלים א). — *ובמשמ' קבל: תני מקריבין[1] לכנפים ואחר כך מלמדין לטהרות (ירוש' דמאי ב ג). — *ובלשון הקראים במשמ' שער בקרוב, הקריב אל הדעת, חשב: שאנחנו אוכלים מטעמי זולתנו שאנו מקריבים שאין בהם סם המות ממית אף ע"פ שאין לנו ידיעה ברורה (ר"א הקראי, גן עדן, קדוש החדש י, יא:). כגון שנרצה לאכול משחיטת זולתנו עם היותנו מקריבים כי הוא מאמין וזה לא יהיה בדעת ברורה כי אם על דעת ההקרבה (שם שם). ואם לרוך הקרבה הדבר תלוי כפי שיקריב המקריב בסימן, כ"ש שיעשה הדבר בעדות עד אחר (שם שם). ואולם קדוש החדש בזמן שלא תראה הלבנה הוא מזה הסין שאנו מוכרחים להקריב איזה יום צריך לקדש וכו' ידוע כי אין אנחנו חוששים לראות הירח בליל י"א כי אם בליל שלשים לבד, לפיכך אם היו עבים ולא נוכל לראות הירח יש לנו להקריב אם תראה ואם לא תראה וכו' וצריך לעיין בשרות הירח קודם זרוח השמש אם מעט ואם הרבה ויקריב זמן סתירתו פחות או יותר ואם ראינו שהלבנה נסתרה ב' ימים יש לנו להקריב כי תראה הלבנה בערב יום שלישי לסתירתה (שם שם יא, יב:).

—פע', *קֵרַב, ביני' מְקָרֵב, —שקֵרבו אותו: שאין אליהו בא וכו' אלא לרחק המקורבין בזרוע (עדי' ח ז). כמה הן מקורבין, כדי ראשה ורובה של פרה וכמה הן מרוחקין אפילו כור אפילו כוריים (עירוב' כג.). —ובספהמ"א: ואם היו מקורבין זה לזה עשר לבית סאת משקין כל השדה בשבילן (רמב"ם, שמיטה ויובל א ח).

—הפע', *הֻקְרַב, ביני' מֻקְרָב, מוקרב, —שהקריבו אותו: שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקרבנות מוקרבים וכו' (ר' אלעזר הקפר, ספרי במד' קיט). — *ובלשון הקראים, במשמ' קרוב אל הדעת, probable; wahrscheinlich: וידוע כי לענוש האדם בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות עצם הפעולה הוא רע וצריך לעשיתו בעדות ברורה מפני שזה מורגש והדבר אשר בשבילו יעשה לו זה מוקרב (ר"א הקראי, גן עדן, קדוש החדש י, יא.). כי המושכל יהיה מוכרח בידיעתו אבל המוקרב אפשר למעיין שיגביר סימן או שיחלישנו (שם שם יא, יב.).

—התפ', *הִתְקָרֵב, קֵרֵב את עצמו, ואמר בן סירא: קרב נדיב היה רחוק וכדי בן יגישך אל תתקרב פן תתרחק ואל תתרחק פן תשנא (ב"ס גניי יג ט—י). ואם קרוב עני הוא עושה עצמו עיקר ואותו טפילה, מהו אומר, פלוני מתקרב לי (מד"ר דבר' ב). — וכמו פע', כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו אתו ידע משה שנתקרב אהרן (ספרא ויק, לו, מכי' דמילואים, א:). ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק, שהייתי רחוק ונתקרבתי (מדרש תהלים א). — והֻקְרַב, כמו נפע' והפע': ועמדו אילו ונתנדבו עצים משל עצמן שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחילה (ירוש' שקל' ד א). אותו האיל שנברא בין השמשות היה רץ ובא להתקרב תחת יצחק (ר' זכריה, פדר"א לא). — ובספהמ"א: והיו בנות ישראל סבורות שנתקרב קרבנן וכו' ולא היו יודעות וכו' שעדיין לא נתקרב קרבנן (מדה"ג בראש', 415). לא כל הקרוב קרוב ולא כל הרחוק רחוק, יש נבחר ונדחה

1) [השוה תוספת' (דמאי ב', —יא): הבא לקבל עליו (דברי חברות) אם היה נוהג בתחילה בצינעא מקבלין אותו וכו' ומקבלין לכנפים ואחר כך מקבלין אותו לטהרות וכו'.]

במשמ׳ זו: והקרבת את הפר לפני אהל מועד וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש הפר (שמות כט י). אם כבש הוא מקריב את קרבנו והקריב אתו לפני יי׳ וסמך את ידו על ראש קרבנו (ויקר׳ ג ז–ח). ואם עז קרבנו והקריבו לפני יי׳ וסמך את ידו על ראשו וכו׳ (שם שם יב–יג). — ד) והקריב לאחר מאכל או משקה, הגיש: מים שאל חלב נתנה בספל אדירים הקריבה חמאה (שפט׳ ה כה). — ובהשאלה, הקריב משפט לפניו וכדו׳: ויקרב משה את משפטן לפני יי׳ (במד׳ כז ה). לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו (דבר׳ א יז). — והקריב כלים אל האל עד שהתקדשו: וקחו איש מחתתו ונתתם עליה קטרת והקרבתם לפני יי׳ איש מחתתו [1] (במד׳ יז יז). אמר אל אלעזר בן אהרן הכהן וירם את המחתת מבין השרפה וכו׳ כי הקריבם לפני יי׳ ויקדשו וכו׳ ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השרפים (שם יז ב–ד). — והקריב אשכר ומנחה לאדם וכדו׳: ויקרב את המנחה לעגלון מלך מואב (שפט׳ ג יז). וכי תגישון עור לזבח אין רע וכו׳ הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך (מלאכי א ח). מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא אשכר יקריבו (תהל׳ עב י). — וביחוד הקריב אדם מנחה וקרבן לאלהים, לפני האלהים, אל המזבח וכדו׳ [2]: אדם כי יקריב מכם קרבן ליי׳ מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אתו וכו׳ ושחט את בן הבקר לפני יי׳ והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם (ויקר׳ א ב–ה). ואם מן הצאן קרבנו וכו׳ זכר תמים יקריבנו (שם שם י). ואם מן העוף עלה קרבנו ליי׳ והקריב מן התרים או מן בני היונה את קרבנו והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו (שם שם יד–טו). כל המנחה אשר תקריבו ליי׳ לא תעשה חמץ כי כל

---

[1]) [אמנם אפשר שעקר הכונה לקטרת אשר הקריבו בתוך המחתות, אך ביחוד לשון הכתוב בפס׳ יז ב וכו׳ חלה על המחתות עצמן.]

[2]) [כך גם באוגרית׳ בבנין שפע׳: שקרב ת׳ר, הקריב שור (גינזברג, כתבי אוגרית 90, 18), ובארמ׳ (עי׳ בתרגומים) קרב במק׳ זה, וכן באשור׳ קרב.]

שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי׳. קרבן ראשית תקריבו אתם ליי׳ וכו׳ וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וכו׳ על כל קרבנך תקריב מלח ואם תקריב מנחת בכורים ליי׳ אביב קלוי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך (שם ב יא–יד). וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני יי׳ (שם י יט). ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אתו לאשם (שם יד יב). וימת נדב ואביהוא לפני יי׳ בהקריבם אש זרה לפני יי׳ (במדי ג ד). ויקריבו נשיאי ישראל וכו׳ ויביאו את קרבנם לפני יי׳ (שם ז ב–ג). והקריב המקריב קרבנו ליי׳ (שם יה ד). בהביאכם בני נכר ערלי לב וכו׳ בהקריבכם את לחמי חלב ודם (יחזק׳ מד ז). והכהנים הלוים בני צדוק וכו׳ המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם (שם שם יה). — והקריב במשמ׳ הסיר, הרחיק: ואת המזבח הנחשת אשר לפני יי׳ ויקרב [1]) מאת פני הבית מבין המזבח ומבין בית יי׳ ויתן אתו על ירך המזבח צפונה (מ״ב יו יד). — ובמשמ׳ פ״ע, הקריב, הקריב לבוא, ללדת, כמו קל: ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו וכו׳ (בראש׳ יב יא). ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם (שמות יד י). כמו הרה תקריב ללדת וכו׳ כן היינו מפניך יי׳ (ישעי׳ כו יז). — ובתו״מ: היה עומד ו מ ק ר י ב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, ר׳ אליעזר אומר, כל הקרבנות ש ה ק ר י ב על גבי המזבח פסולים (תרומ׳ ח א). כל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו׳ ו מ ק ר י ב את הראש ואת הרגל ושאר כל הימים אם רצה ל ה ק ר י ב מ ק ר י ב, שכהן גדול מקריב חלק בראש (יומא א ב). מוכר הוא לו (לעכו״ם) תרנגול לבן בין התרנגולים, בזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו, שאין מ ק ר י ב י ן חסר לעבודה זרה (כי יהודה, ע״ז א ה). כהן גדול מ ק ר י ב אונן ולא אוכל וההדיוט לא מ ק ר י ב ולא אוכל (הור׳ ג ה). שחטו על מנת וכו׳

---

[1]) [קשה לקים משמ׳ זו של ויקרב, וקשה אף לראותו בכנוי סופרים במק׳ וירחק, ונראה שיש כאן ט״ס במקום ויקח או כדומה, אולי בהשפעת ויקרב שבפסוק יב.]

שקירבו את עצמם כך קירבם המקום, ישראל שעושים את התורה עאכ"ו (ספרי במד' עח). אפילו אותם שפשטו ידיהם בזבול יש להם בטחון, לקרבן אי אפשר שכבר פשטו ידיהן בזבול, לרחקן אי איפשר שעשו תשובה (ר' אחא, ירוש' ברכ' ט ב). קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הילל קירבנו תחת כנפי השכינה (שבת לא.). האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו וכו' עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה (יבמ' סב:). שחט שנים (סימנים) וכו' הרי זה אינו גולה וכו' שמא איהו (הנשחט) קירב מיתתו (שם קכ:–קכא:). אמר ר' מאיר, ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן, אמרו לו, זכה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה, קירבה ראיותיה טהורה (ב"ק כג:–כד.). לאהבה, להאהיבן לאהבן ולקרבן ולגיירן ולהכניסן תחת כנפי השכינה (ר' יוסי בן חלפתא, מד"ר שה"ש, א א). —*ובמשמ' הקריב תקרבת, הגיש מתנה: מה עשה אותו זקן, נטל סלסלה ומלא אותה בכורי תאנים יפות וקרב לפני אנדריאנוס (תנחו' קדושים ח). — — ובמהמ"א, קרב דבר את דעתו של אדם, הביא אותו לידי מחשבה: על איזה צד יקנא האדם באשתו, כשיראה אותה שעושה מעשים יקרבו דעתו שהיא מנאפת וכו' והוא הדין אם שמע הדברים אשר יקרבו את לעתו שזנית (ר"א הקרקי, גן עדן, נשים כו, קכו.). — ואמר הפיטן: צפיתי לעתידתך קירבתי חיבתך (ינאי, איסף בזכות, קרוב' ברכה', זולתי, ו). — ואמר המשורר: חפצי צבי האוהבי הוא לי שבי המקרבי לעשות רצון האל (סעדיה, שמס בגבעון, שירי תימן, 35).

—הפעי', הקריב, הקריבו, הקריבה, הקריבה, הקרבת, הקרבתם, הקרבתיו הקריבו, הקריבם, הקרבתם, מקריב, מקריבם, מקריבי, הקרב, הקריב, תקריבכם, הקריבו, הקריבם, הקרבם, הקרב, הקריבהו, תקריב, תקרב, תקריבי, יקריב, יקרב, יקרב, יקריבנו, תקריב, נקרב, תקריבו, תקרבון, יקריבו, יקרבו. — א) הקריב שדה בשדה, עשה שיהיו קרובים זה לזה: הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום (ישע' ה ח). — ב) במשמ' הזמן, הקריב ימיו, עשה שיקרבו ויבואו, הגיע עדיהם: בדמך אשר שפכת אשמת וכו' ותקריבי ימיך ותבוא עד שנותיך (יחזק' כב ד) — ג) הקריב ראובן את שמעון אל מקום או אדם, הביא אותו: והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית (במד' כה ו). ואת מלך העי תפשו חי ויקרבו אתו אל יהושע (יהוש' ח כג). — והקריב דבר: ונתת אותם את הלחם, החלות והרקיקים) על סל אחד והקרבת אתם בסל (שמות כט ג). והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה ליי' והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח (ויקר' ב ח). — והקריב אדם או אלהים אדם אליו, נתן לו להיות מן הקרובים אליו: ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי (שמות כח א). בקר וידע יי' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו (במד' יו ה). המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן יי' וכו' ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהנה (שם שם ט–י). והיה אדירו ממנו ומשלו מקרבו יצא והקרבתיו ונגש אלי (ירמ' ל כא). — והקריב אדם למשפט, לעבודה וכדו', antreten lassen; faire : mettre en rang ; to let step up ואת אהרן ואת בניו תקריב אל פתח אהל מועד ורחצת אתם במים (שמות כט ד). ואת בניו תקריב והלבשתם כתנות (שם שם ח). והקרבת את אהרן ואת בניו אל פתח אהל מועד ורחצת אותם במים (שם מ יב). ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים (שם ח ו). ויקרב משה את בני אהרן וילבשם כתנת (שם שם יג). הקרב את מטה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן (במד' ג ו). והביא האיש את אשתו אל הכהן וכו' והקריב אתה הכהן והעמדה לפני יי' (שם ה טז). והקרבת את הלוים לפני אהל מועד וכו' והקרבת את הלוים לפני יי' (שם ח ט). וישכם יהושע בבקר ויקרב את ישראל לשבטיו וילכד שבט יהודה ויקרב את משפחת יהודה וילכד את משפחת הזרחי ויקרב את משפחת הזרחי לגברים וילכד זבדי ויקרב את ביתו לגברים וילכד עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה (יהוש' ז טז–יח). ויקרב שמואל את את כל שבטי ישראל וילכד שבט בנימן ויקרב את שבט בנימן למשפחתו ותלכד משפחת המטרי (ש"א י כ–כא). — והקריב את הבהמה הנועדה לקרבן,

האמור בתורת כהנים לא קרב במדבר, משבאו לארץ קרבו אלו ואלו, ומפני מה אני אומר יקרבו כבשים בלא לחם, שהכבשים מתירין את עצמן (מנח׳ ז ג). משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי (ר׳ יוחנן שם י ה). קן סתומה שפרח ממנה גוזל לאויר וכו׳ יקח זוג לשני, פרח לבין הקרבות פסול (קנים ג ה). שני מצורעים שנתערבו קרבנותיהם, קרב קרבנו של אחד מהם ומת אחד מהם וכו׳ יכתוב נכסיו לאחר ויביא קרבן עני (נגע׳ יד יג). לא זכינו אדוננו מן הקריבים, קבע זמן לקריבים וקבע זמן למקריבים, מה זמן שנאמר לקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה, אף זמן שנאמר במקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה (ספרי במד׳ כע). עולת תמיד העשוית בהר סיני, רבי אלעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה, ר׳ עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה (חגי׳ ו:). אמרו לו (לר״ש) מהו שיקרבו זה בזה, אמר להן יקרבו, אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך קריבין זה בזה (שבוע׳ ג:). — ובסהמ״א: עת שעורכין המערכות והם קרבים להלחם (רמב״ם, מלכים ז ג). מכאן אמרו, בין זכאי בין חייב, לידי שבועה לא תקרב[1] (מדה״ג דבר׳ ה יא, הקבלה, 58). —°וקרב דבר, נעשה קרוב לודאי, נראה להיות באמת: ויקרב כי זאת התרועה היתה בזה היום להעיר לבות בני האדם בדרכי התשובה (ר״א הקרלי, גן עדן, ענין יום תרועה, כח:).

—נפע׳, נִקְרַב, נִקְרַבְתֶּם, — כמו קל: אם לא ימצא הגנב וְנִקְרַב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח (השומר) ידו במלאכת רעהו (שמות כב ז). וְנִקְרַבְתֶּם בבקר לשבטיכם והיה השבט אשר ילכדנו יי׳ יקרב למשפחות וכו׳ (יהוש׳ ז יד). — ובתו״מ, נקרב קרבן, שהקריבו אותו, כמו נתקרב: בשעה שעלו ישר׳ מן הגולה ולא מצאו עצים בלישכה ועמדו אילו ונתנדבו עצים משל עצמן ומסרום לציבור ונקרבו מהן קרבנות ציבור (ירוש׳ מגי׳ א ו).

1) [בתו״ם (ירוש׳ שבוע׳ ו ה; מד״ר ויקר׳ ו): לא תיעול.]

—פע׳, קֵרַבְתִּי, קֵרְבוּ, קָרֵב, קָרְבוּ, אֲקָרְבֶנּוּ, תְּקָרֵב, — קֵרֵב האדם או האל את פלוני או דבר אליו או אל דבר, הגיש והביא אותו עד היותו קרוב אליו במקום או בזמן, heranbringen nahebringen; approcher; to approach: קָרְבוּ ריבכם יאמר יי׳ הגישו עצמותיכם יאמר מלך יעקב (ישע׳ מא כא). קֵרַבְתִּי צדקתי[1]) לא תרחק ותשועתי לא תאחר (שם מו יג). וְקָרֵב אתם אחד אל אחד (יחזק׳ לז יז). יום מלכנו החלו שרים וכו׳ כי קֵרְבוּ כתנור לבם בארבם[2]) (הוש׳ ז ה–ו). אשרי תבחר וּתְקָרֵב ישכן חצריך (תהל׳ סה ה). — ובמשמ׳ הקל: ויקרא באזני קול גדול לאמר קָרְבוּ[3]) פקדות העיר (יחזק׳ ט א). ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קֵרְבוּ[4]) לבוא (שם לו ח). מספר צעדי אגידנו כמו נגיד אֲקָרְבֶנּוּ[5]) (איוב לא לז) — ובתו״מ: מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך (עקביא בן מהללאל לבנו, עדי׳ ה ז). העיד ר׳ יהושע ור׳ יהודה בן בתירא על אלמנת עיסה שהיא כשירה לכהונה, שהעיסה כשירה לטמא ולטהר לרחק ולקרב (שם ח ג). שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקים בזרוע, משפחת בית צרפת היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבת בן ציון בזרוע וכו׳ (שם שם ז). הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (הלל, אב׳ א יב). הוו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן (ר׳ גמליאל בן רבי, שם ב ג). כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו׳ ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות (רבי מאיר, שם ו א). השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך (הוא, מדות ב ג). ומה אלו (גרים)

1) [כלי נצחוני, עי׳ צְדָקָה.]

2) [אך כנראה צ״ל: כי קִרְבּוֹ (של המלך) כתנור, לבם (של השרים) בֹּאֵר בָּם. השוה את ההקבלה אור—תנור בישעי׳ לא ט.]

3) [ויש מפרשים כבנין קל עבר.]

4) [אמנם אין נושא לפעל, ואפשר שצ״ל: כי קָרֹב הוא לבוא, ומעין זה ת״י.]

5) [אך כנראה צ״ל אֲקָרְבֶנּוּ, אקרב אליו.]

האדם אל אשה כלשון נקיה במשמ׳ בא לשכב עם אשה, ידע אותה: ויבא אלהים אל אבימלך וכו׳ ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת וכו׳ ואבימלך לא קרב אליה וכו׳ (ברא׳ כ ג—ד). איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה (ויקר׳ יח ו). ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב (שם שם יד). ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב לגלות ערותה (שם שם יט). את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים (דבר׳ כב יד). ואקרב אל הנביאה ותהר ותלד בן (ישע׳ ח ג). — ועל משכב בהמה: ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אתה והרגת את האשה ואת הבהמה (ויקר׳ כ יו). — וקרב אדם אליו, נעצר במקומו [1]: האמרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך (ישע׳ סה ה). — וביחו׳ קרב אל שלחן פלוני, סמוך אל שלחנו, אוכל משלו: וכלכלו הנצבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל שלחן המלך שלמה איש חדשו (מ״א ה ז).—ואמר בן סירא: רחק מאיש שליט להרוג ואל תפחד פחדי מות ואם קרבת אל תאשם פן יקח את נשמתך (ב״ס גני׳ ט יג). מי יחון חובר נשוך וכל הקרב אל חית שן (שם יב יג). קרב נדיב היה רחוק וכדי כן יגישך (שם יג ט). — ובתו״מ: ראה שמתחייב בדין ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני וכו׳ הרי זה אינו כלום (סנה׳ ג ח). — *וקרב אליו, קרב לו, התקרב: ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם וכו׳ בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שכל זמן שאדם רוצה לדבר לחבירו לא יאמר לו קרב אליך אלא מושכו במה שרוצה ומדבר עמו (ספרי במד׳ קב). מעשה שבא רבינו מלודקיא ונכנס רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר בן יהודה וישבו לפניו, אמר להם, קרבו לכם וכו׳ (שם דבר׳ שלה). — *וקרב אדם להתפלל, נגש להתפלל [2]: זה שעובר לפני התיבה

[1]) [השוה את הבטוי הערבי השכיח בדבור: חַ׳לִּיךּ ענדכּ [a]) הנח אותך אצלך במשמ׳ זו.]

[2]) [בשמוש זה בא קרב מן הארמ׳ בתרגום הפעל נגש בעבר׳ ומשמושי הפעל נגש במקרא, המתרגם קרב בארמ׳, נלמד בדרוש המובא במלואו במד״ר בראש׳, כי יש במלת קרב ארבע משמעיות, ועי׳ לקמן.]

[a]) خليك عندك

אין אומר לו בוא והתפלל אלא בוא וקרב, עשה קרבנינו, עשה צרכינו, עשה מלחמותינו פיים בעדינו (בשם ננחם דגליל׳, ירוש׳ ברכ׳ ד ד). (ויגש אברהם וכו׳ הגשה למלחמה וכו׳ הגשה לפיוס וכו׳ הגשת לתפלה וכו׳) זה שהוא עובר לפני התיבה אין אומרים לו בוא ועשה, בוא קרב, בוא ועשה קרבן של צבור, אלא בוא וקרב להתפלל (רבי פינחס ורבי לוי ורבי יוחנן, מד״ר ברא׳ מט) [1]. — פלוני קרב על חברו, קבל עליו, התאונן: ויקרבו ימי ישראל למות וכו׳ מהו ויקרבו, א״ל הקב״ה, היום קיבל עליך לומר כי הוא יקום, כאדם שהוא אומר פלוני קרב על חבירו, הוי ויקרבו (תנחו׳ ויחי ב). — *וקרב קרבן, קרב העמר וכדו׳, הגיש והקריב: וחלבי שבת קרבין ביום הכפורים (ר׳ ישמעאל, שבת טו ג). שמעתי שתמורת הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה קרבה ואין לי לפרש (ר׳ יהושע, פסח׳ ט ו). וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו (תעני׳ ד ב). כל שהוא נדר ונדב קרב בבמה וכל שאינו לא נדר ולא נדב אינו קרב בבמה (מגי׳ א י). האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה וכו׳ החטאת תמות והעולה תקרב עולה והשלמים תקרב שלמים (נזיר ד ד). כיצד קרב (הדם) המתיר כמצותו, שחט בשתיקה, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו וכו׳ זה הוא שקרב המתיר כמצותו (זבחי׳ ב ד). איברין באיברי בעלי מומין, ר׳ אליעזר אומר, אם קרב ראש אחד מהן יקרבו כל הראשין, כרעו של אחד מהן יקרבו כל הכרעים, וחכ״א אפילו קרבו כולם חוץ מאחד מהן יצא לבית השרפה (שם ח ה). אלו קדשים קרבין במשכן, קדשים שהוקדשו למשכן, קרבנות הצבור קרבין במשכן וקרבנות היחיד בבמה, קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן יקרבו במשכן (שם יד י). הלחם מעכב את הכבשים והכבשים אינן מעכבין את הלחם, ד״ר עקיבא, אמר ר׳ שמעון בן ננס, לא כי, אלא הכבשים מעכבין את הלחם והלחם אינו מעכב את הכבשים שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם אף כאן יקרבו כבשים בלא לחם, אמר ר׳ שמעון הלכה כדברי בן ננס, אבל אין הטעם כדבריו, שכל האמור בחומש הפקודים קרב במדבר, וכל

[1]) [עי׳ גם הערת תיאודור למקום.]

ראו איים וייראו קצות הארץ יחרדו קרבו ויאתיון (שם מא ה). קרבו אלי שמעו זאת (שם מח טז). ואתם קרבו הנה בני עננה (שם נז ג). ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מה לך נרדם (יונה א ו). וקרבתי אליכם למשפט (מלאכי ג ה). בקרב עלי מרעים לאכל את בשרי צרי ואיבי לי המה כשלו ונפלו (תהל' כז ב). אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום בל קרב אליך (שם לב ט). — ובפרט לפני פעל אחר: ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יי' (ויקרי ט ה). ותקרבון ותעמדון תחת ההר (דבר' ד יא). קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר יי' אלהינו (שם ה כה). ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט (אסתר ה ב). — וקרב למלחמה[1]: והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה (דבר' כ ב–ג). — ובהשאלה, קרבה הרנה לפני האל: תקרב רנתי לפניך יי' (תהל' קיט קסט). — וקרב אל פלוני לעזרה לו: ולבני ברזלי הגלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחנך כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיך (מ"א ב ז). קרבה אל נפשי גאלה למען איבי פדני (תהל' סט יט). — ובלי השלמה: קרבת ביום אקראך אמרת אל תירא (איכה ג נז). — ובלשון זרוז, קרב ועשת, כמו קם ועשה: ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן וכו' ויאמר אלהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש וכו' ויקרבו וישאם בכתנתם אל מחוץ למחנה (ויקר' י ד–ה). ויקרא יהושע אל כל איש ישראל ויאמר אל קציני אנשי המלחמה וכו' קרבו שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה ויקרבו וישימו את רגליהם על צואריהם (יהוש' י כד). — ובהשאלה במשמי הזמן, קרב יום, קץ, קרבה שנה, עצה: יקרבו ימי אבל אבי (בראש' כז מא). ויקרבו ימי ישראל למות (שם מז כט). השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון (דבר' יה ט). ויאמר יי' אל משה הן קרבו ימיך למות (שם לא יד). ויקרבו ימי דוד למות (מ"א ב א). האמרים ימהר יחישה מעשהו למען נראה ותקרב ותבאה עצת קדוש ישראל ונדעה

[1]) [עי' קרב, הערה.]

(ישע' ה יט). מה המשל הזה לכם על אדמת ישראל לאמר יארכו הימים ואבד כל חזון וכו' השבתי את המשל הזה ולא ימשלו אתו עוד בישראל כי אם דבר אליהם קרבו הימים ודבר כל חזון (יחזק' יב כב–כג). קרב קצנו מלאו ימינו כי בא קצנו (איכה ד יח). — וקרב במקום: ויאמר לנערו לך ונקרבה[1] באחד המקמות ולנו בגבעה או ברמה (שפטי יט יג). —וקרב נגע: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב[2] באהלך (תהל' צא י). — ב) ובעבודת האל, קרב האדם אל המזבח, נגש לזבח, לשרת וכדו', נגש לרשות הקדושה: וכי יגור אתך גר ועשה פסח ליי' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו (שמות יב מח). ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך (ויקר' ט ז). איש וכו' אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלהיו (שם כא יז). כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וכו' ונכרתה הנפש ההיא מלפני (שם כב ג). ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים והזר הקרב יומת (במד' א נא; וכעין זה שם ג י; שם שם לח; שם יח ז). למען אשר לא יקרב איש זר וכו' להקטיר קטרת (שם יז ה). כל הקרב הקרב אל משכן יי' ימות (שם שם כח). וגם את אחיך וכו' הקרב אתך וכו' אך אל כלי הקדש לא יקרבו (שם יח ב–ג). והלשכה אשר פניה דרך הצפון לכהנים שמרי משמרת המזבח המה בני צדוק הקרבים מבני לוי אל יי' לשרתו (יחזק' מ מו). בבאם הכהנים ולא יצאו מהקדש אל החצר החיצונה ושם יניחו בגדיהם אשר ישרתו בהן כי קדש הנה ילבשו בגדים אחרים וקרבו אל אשר לעם (שם מב יד). והכהנים הלוים בני צדוק וכו' המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם וכו' והמה יקרבו אל שלחני לשרתני ושמרו את משמרתי (שם מד טו–טז). קדש מן הארץ הוא לכהנים משרתי המקדש יהיה הקרבים לשרת את יי' (שם מה ד). — ועם על: ויבא המלך מדמשק וירא המלך את המזבח ויקרב המלך על המזבח ויעל עליו (מ"ב טז יב). — ג) וקרב

[1]) [ואולי הנכון: ונקרה באחד המקומות.]

[2]) [המשפט מקצר, וכונתו: ונגע לא יקרב אליך באהליך, ואין כאן צרך בתקון שהציע: לא יקרו, או לא יקרה באהלך.]

או לקראת כלה וכו׳ (פסח׳ קח:).— ואמר המשורר: לקראת הלל חשקך קרב החויקי (ר״י הלוי, לקראת הלל, דיואן ב, 34). לקראת מקור חיי אמת ארוצה על כן בחיי שוא וריק אקוצה (הנ״ל, לקראת מקור, שם שם, 296). דרשתי קרבתך בכל לבי קראתיך ובצאתי לקראתך לקראתי מצאתיך (הנ״ל, יה אנה אמצאך, שם ג, 151). לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה (שלמה אלקבץ, לכה דודי, קבלת שבת). לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה (שם שם). לקראת שבת אצא בחבה מיום ששי וקן ושיבה (לקראת שבת, שירי תימן, 67). אורך ימים ניתן לו בעולם הבא לא לקראתו (כתבת על גבי מצבה משנת שס״ג, וכסטין, Inschr. I, עמ׳ 92).

קרב [1]), ממנו *הַקְרָבָה, *הִתְקָרְבוּת, קְרָב, קֶרֶב, קָרֵב, קְרָבָה, קִרְבָה, *קִרְבָה, *קְרֵבוּת, קָרְבָּן, קַרְדָּן, א. קָרוֹב, ב. *קָרוֹב, *קֵרוּב, *קְרוֹבָה, *קְרִיבָה, *תִּקְרֹבֶת.

קָרַב, פ״ע, קָרְבָה, קָרֵבָה, קָרַבְתְּ, קָרַבְתִּי, קָרְבוּ, קָרֵב, קְרֵבִים, קְרֹב (קְרֹב), קְרָבִי, קִרְבְכֶם, קְרַב, קִרְבָה, קִרְבוּ, אֶקְרַב, תִּקְרַב, תִּקְרָב, יִקְרַב, יִקְרָב, תִּקְרַב, נִקְרַב, נִקְרְבָה, נִקְרָבָה, תִּקְרְבוּ, תִּקְרְבוּן, יִקְרְבוּ, יִקְרָבוּ, תִּקְרַבְנָה, תִּקְרְבוּ, — א) קָרַב אדם אל מקום, מול מקום, אל אדם, לקראתו, הלך בדרך כדי להגיע אליו יותר ויותר, sich nähern; s'approcher; to come nearer to, approach: ויראו אתו מרחוק ובטרם יִקְרַב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו (בראשי׳ לז יח). ויסע עמוד הענן וכו׳ ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל וכו׳ ולא קָרַב זה אל זה כל הלילה (שמות יד יט–כ). ויהי כאשר קָרַב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה (שם לב יט). וְקָרַבְתָּ מול בני עמון אל תצרם ואל תתגר בם (דברי׳ ב יט). רק אל ארץ בני עמון לא קָרָבְתָּ (שם שם לז). אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה במדה אל תִּקְרְבוּ אליו (יהוש׳ ג ד). וילך הפלשתי הלך וְקָרֵב אל דוד (ש״א יז מא). והיה כי קם הפלשתי וילך וַיִּקְרַב לקראת דוד וימהר דוד וירץ המערכה לקראת הפלשתי (שם שם מח). הרחק מעליה דרכך ואל תִּקְרַב אל פתח ביתה (משלי ה ח). — וְקָרַב אדם לאדם לרעה [1]): פדה בשלום נפשי מִקְּרָב לי (תהל׳ נה יט). —וּקְרַבָה עצם אל עצם: ונבאתי כאשר צויתי ויהי קול כהנבאי והנה רעש וַתִּקְרְבוּ עצמות עצם אל עצמו (יחזק׳ לז ז). — וקרבה המלחמה: ויחנו אלה נכח אלה שבעת ימים ויהי ביום השביעי וַתִּקְרַב המלחמה ויכו בני ישראל את ארם מאה אלף רגלי ביום אחד (מ״א כ כט). — ובהשאלה, קרבה הנפש לשחת: וַתִּקְרַב לשחת נפשו וחיתו לממתים (איוב לג כב). — וקרבה המחתה: רחקי מעשק כי לא תיראי וממחתה כי לא תִקְרַב אליך (ישע׳ נד יד).— וכלי השלמה: וילך הצפה וכו׳ וירא והנה איש רץ לבדו וכו׳ וילך הלוך וְקָרֵב (ש״ב יח כה). — וקָרַב אל אדם או אל אלהים, לפניו, קרב הנה וכדו׳ במשמ׳ נגש והתיצב לפניו, herantreten; s'approcher; to step up: אל תִּקְרַב הלם (שמות ג ה). קִרְבוּ לפני יי׳ כי שמע את תלנתיכם (שם יו ט). וַתִּקְרַבְנָה בנות צלפחד וכו׳ ותעמדנה לפני משה וכו׳ (במדי׳ כז א). כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וְקָרְבָה אשת אחד להציל את אישה מיד מכהו (דברים כה יא). והיה השבט אשר ילכדנו יי׳ יִקְרַב למשפחות והמשפחה אשר ילכדנה יי׳ תִּקְרַב לבתים והבית אשר ילכדנו יי׳ יִקְרַב לגברים (יהוש׳ ז יד). ויאמר הכהן נִקְרְבָה הלם אל האלהים (ש״א יד לו). והיה בִּקְרָב איש להשתחות לו ושלח את ידו והחזיק לו ונשק לו (ש״ב טו ה). ותקרא אשה חכמה מן העיר שמעו שמעו אמרו נא אל יואב קְרַב עד הנה ואדברה אליך וַיִּקְרַב אליה (שם כ טז–יז). החרישו אלי איים ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נִקְרָבָה (ישע׳ מא א).

---

[1]) [במשמ׳ זו של קרבה מקומית והנגזר ממנה בא השרש ללא שנוי אף בארמ׳ ובסור׳, ערבי, שבא׳ וכוש׳, אשור׳ ואוגרית׳, אך במשמ׳ קֶרֶב ופנים, קְרָב ומלחמה בא באשור׳ במקומו קַבְל (השוה בערבי קלב [a]) במשמ׳ לֵב, ועי׳ קבל, הערות), ועל כן יש שרואים כאן שרש אחר, אך באשו׳ בא במשמ׳ אלו גם קרב, וכן בא באוגרית׳ קרב אף במשמ׳ תוך, פנים, ועל כן נראה שאין כאן אלא שני שרשים קרובים במשמ׳ או ששרש אחד קדום נתפצל לשני ראשים בחלק מן הלשונות השמיות. ועי׳ גם קֶרֶב, קְרָב, הערות.]

[a]) قلب

[1]) [עי׳ קְרָב, הערה.]

הנביאים וכו' ויבאו לקראתו וישתחוו לו ארצה (מ"ב ב יט). — ועלה או ירד: ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה (ברא' מו כט). רדו לקראת מדין ולכדו להם את המים (שפט' ז כד). וירד (שמעי) עם איש יהודה לקראת המלך דוד (ש"ב יט יז). קום עלה לקראת מלאכי מלך שמרון ודבר אלהם (מ"ב א ג). — ושב: וישב לקראתו ויגד לו לאמר לא הקיץ הנער (שם ד לא). — והשכים לקראת פלוני: וישכם שמואל לקראת שאול בבקר (ש"א יט יב). — ונקרה לקראת: ואלכה אולי יקרה יי לקראתי ודבר מה יראני (במד' כג ג). — ונס לקראת פלוני: וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו (שמות יד כז). — וכהשאלה הלך, יצא לקראת מעשה שיעשה: וירא בלעם כי טוב בעיני יי' לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו (במד' כד א). יחפרו בעמק וישיש בכח יצא לקראת נשק (איו' לט כא). — ובהשמטת הפעל, והנה פלוני לקראתו: ויבאו שם הגבעתה והנה חבל נבאים לקראתו (ש"א י י). ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים והנה לקראתו חושי הארכי (ש"ב טו לב). ודוד עבר מעט מהראש והנה ציבא נער מפיבשת לקראתו (שם טז א). ויהי עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו (מ"א יח ז). והנה אשה לקראתו שית זונה ונצרת לב (משלי ז י). — ועם פעל במשמ' גרם ללכת, לבוא, כמו שלח לקראת, הוציא, הביא לקראת: ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה (שמות יט יז). ברוך יי' אלהי ישראל אשר שלחך היום הזה לקראתי (ש"א כה לב). ויגדו לדוד וישלח לקראתם כי היו האנשים נכלמים מאד (ש"ב י ה). קח רכב ושלח לקראתם ויאמר השלום (מ"ב ט יז). לקראת צמא התיו מים ישבי ארץ תימא בלחמו קדמו נדד (ישע' כא יד). — ובתנועה כפולה, זה לקראת זה: רץ לקראת רץ ירוץ ומגיד לקראת מגיד להגיד למלך בבל כי נלכדה עירו מקצה (ירמ' נא לא). — ב) ועם פעל עמידה, בפגישה עם אחר שהוא הולך וכדו', נצב לקראת פלוני: ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה (שמות ה כ). כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך (במד' כב לד). — ועם מעשה כבוד וכדו' לקראת פלוני הבא: וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה (ברא' יט א). ויקם המלך לקראתה וישתחו לה וישב על כסאו (מ"א ב יט). ויראה נעמן רץ אחריו ויפל מעל המרכבה לקראתו ויאמר השלום (מ"ב ה כא). לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך (שם שם כו). — ועם פעל המורה על מעשה הכנה לפני בוא אחד לקראת האחר: כי מאת יי' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם (יהוש' יא כ). ויערכו פלשתים לקראת ישראל ותטש המלחמה וכו' (ש"א ד ב). ויערכו מלחמה לקראת פלשתים (שם יז ב). ותערך ישראל ופלשתים מערכה לקראת מערכה (שם שם כא). ויבחר מכל בחורי ישראל ויערך לקראת ארם ואת יתר העם נתן ביד אבישי אחיו ויערך לקראת בני עמון (ש"ב י ט—י). ויערכו ארם לקראת דוד וילחמו עמו (שם שם יז). עקב כי זאת אעשה לך הכון לקראת אלהיך ישראל (עמו' ד יב). והרק חנית וסגר לקראת רדפי [1]) אמר לנפשי ישעתך אני (תהל' לה ג). עורה לקראתי וראה (שם נט ה). — ועם פעל של רגש שנגרם ע"י בואו של אחר: שאול מתחת רגזה לך לקראת בואך (ישע' יד ט). — ג) וללא תנועה במשמ' לעמת [2]), gegenüber ; vis-à-vis de ; opposite : ויקח לו את כל אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו (ברא' טו י). — ובתו"מ: הגיעו קרוב לירושלים וכו' הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם (בכורים ג ג). כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום (כ"י עקיבא, פסח' י ו). הלך ועבר על פתח ביתו אמר מי כאן הלל מי כאן הלל, נתעטף ויצא לקראתו אמר לו וכו' (ת"ב, שבת לא.). בואו ונצא לקראת שבת המלכה [3]) (כ"י מינכא, שם קיט.). בני חבורות שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן

---

[1]) [עי' ג. סגור, הערות, עמ' 3947.]

[2]) [צרופים כגון ויערכו פלשתים לקראת ישראל (עי' לעיל) עקר פרושם: ערכו והכינו לקראת בוא ישראל, אבל אפשר היה להבינם: סדרו מערכה לעמתם, כנגדם, גם כשאין אלה ואלה הולכים זה לקראת זה ממש. ומכאן אמרו גם: נתן דבר לקראת דבר.]

[3]) [במקום אחר (ב"ק לב:): לקראת כלה מלכתא, לקראת שבת כלה מלכתא.]

הרבנית, karaite; caraïte; Karäer: והמה ידועים זרע דוד המלך ע״ה ידיד האל ובחיר אלהי ישראל המה נקראים ראשי הקראים (מכתב הקראי, מכתב לקהל אלקאהרה, לקו״ק, נספח׳, 52). ואני מבקש ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאצלך בקראים כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהרבנים (ר״י הל״ו, כוזרי ג כב). לא אנהג בך על דרך הקראים אשר עלו אל החכמה האלהית מבלי מדרגה (שם ה ב). כללים מקוצרים מן הדעות אשר נתבררו אצל חכמי שרשי האמונה והם הנקראים אצל הקראים בעלי חכמת הדברים (שם שם טו). אלו שאמרנו האותיים בדרכי אבותם הקראים שטעו (רמב״ם, ממרים ג ג). מה תאמר על הקראים המינים אשר הם בדברי רבותינו אינם מאמינים (ר״י מרינז, תמכי ית, 168). קראים עשו בית הכנסת והיו אומרים שם מזמורים וקורין בתורה (ספר חסידים תתמקפו). ויש באלה הצומות חלוף מהם בין הרבנין ובין הקראין ומהם בין הקראים ובין הענניים (לקו״ק, נספח׳, 92). מה שאמר אבן עזרא במה שטען לחכמי הקראים (כ״ה הקראי, גן עדן, קדוש״מ ב, ג:). ומן הקראים יש קהלות שקוראים בתפלתם על הענין אלה מועדי ה׳ מקראי קדש (שם, חג המצות ה, כ.). ואפשר שיקח קראי רבנית או רבן קראית (שם נשים ו, קמה.). נסגר בית הכנסת של המוסתערבים של מצרים אלקאהרה של הרבנים וכו׳ לסבות רבות שנפלו בין גדולי קהלות הספרדים וקהל הקראין (לקוטים מדברי יוסף סמברי, ברלינר, 80). — והשתמשו בשם זה גם לגבי כת הצדוקים מימי בית שני: ואחריו יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח וחבריהם, ובימיהם התחילה דעת הקראים¹) בעבור מה שאירע לחכמים עם ינאי המלך (כוזרי ג סה). ויתפוש המלך ח׳ מאות מגדולי הפרושים וכו׳ ויעש משתה לכל עבדיו וכו׳ ויאכלו וישתו וישכרו עמו גדולי הקראים (דברי מלכי בית שני).

בלעוים אלא מבטא השוא על פי תנועת ההברה שאחריו.]

¹) [בקצת דפוס׳: הקראות. — בבאור העברי למגלת תענית כתוב: וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד זה מקום הקראים עכשו, ע״כ. וכבר העיר שי״ר (ערך מלין, קרא) שהמלים הן תוספת מאוחרת על יסוד טעות קריאה „בני מקרא״ במקום בני חקרא.]

קְרָאִים, ע״ר, עי׳ ב. קָרִי.

קְרַאת¹), רק עם לְ היחס. לִקְרַאת, בכנ׳ לִקְרָאתִי, לִקְרָאתְךָ, לִקְרָאתֵךְ, לִקְרָאתוֹ, לִקְרָאתָהּ, לִקְרָאתֵנוּ, לִקְרַאתְכֶם, לִקְרָאתָם, — מלת הטעם, בְמשמ׳ בנגד, לפגישה עִם, entgegen; à la rencontre de; towards,

א) עם פעל התנועה, הלך לִקְרַאת פלוני, הלך לקדם פניו, להקבילו, לטובה ולרעה, לשלום או למלחמה: מי האיש הלזה ההלך בשדה לִקְרָאתֵנוּ (בראש׳ כד סה). באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לִקְרָאתְךָ וארבע מאות איש עמו (שם לב ז). לך לִקְרַאת משה המדברה (שמות ד כז). ויהודה בא הגלגלה ללכת לִקְרַאת המלך (ש״ב יט טז). קח בידך מנחה ולך לִקְרַאת איש האלהים (מ״ב ח ח). — והלך וקרב לִקְרַאת פלוני: והיה כי קם הפלשתי וילך ויקרב לִקְרַאת דוד וכו׳ (ש״א יז מח). — ויצא לקראת: ויצא משה לִקְרַאת חתנו וישתחו וישק לו (שמות יח ז). ויאסף סיחן את כל עמו ויצא לִקְרַאת ישראל המדברה ויבא יהצה וילחם בישראל (במד׳ כא כג). וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לִקְרָאתוֹ אל עיר מואב (שם כב לו). ויצאו אנשי העיר לִקְרַאת ישראל למלחמה (יהוש׳ ח יד). ותצא יעל לִקְרַאת סיסרא ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי (שפט׳ ד יח). ויצא ישראל לִקְרַאת פלשתים למלחמה (ש״א ד א). ויצא העם השדה לִקְרַאת ישראל ותהי המלחמה ביער אפרים (ש״ב יח ו). צא נא לִקְרַאת אחז אתה ושאר ישוב בנך (ישעי ז ג). —ורץ לקראת: וירץ העבד לִקְרָאתָהּ ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדך (בראש׳ כד יז). עתה רוץ נא לִקְרָאתָהּ ואמר לה השלום לך וכו׳ (מ״ד ד כו). — וחרד: ויחרד אחימלך לִקְרַאת דוד ויאמר לו מדוע אתה לבדך (ש״א כא ב). — ובא לקראת פלוני: כי לולא מהרת ותבאתי לִקְרָאתִי כי אם נותר לנבל עד אור הבקר משתין בקיר (שם כה לד). ויהי כי בא ירושלם לִקְרַאת המלך וכו׳ (ש״ב יט כו). ויראהו בני

---

¹) [אין (לִ)קְרַאת בא במקרא אלא כמלת יחס בסמיכות, ואף אפשר שהמבטא הנתן בנקוד, באלף נחה, אינו כמבטא הקדום שהצריך אלף אעפ״י שאיננה בשרש, מה שמורה על הגית כגון קִרַאת או קְרָאת. בכתבות הכנעניות ובאוגרית׳ לא נמצאה עד כה המלה, ואף לא הפעל א. קָרָה או ב. קָרָא.]

partridge; perdrix : כי יצא מלך ישראל לבקש את פרעש אחד כאשר ירדף הַקֹּרֵא בהרים (ש״א כו כ). קֹרֵא דגר ולא ילד עשה עשר ולא במשפט (ירמ׳ יז יא). — ובתו״מ : עוף טמא פטור מלשלח וכו׳ ק ו ר א זכר ר״מ מחייב וחכמים פוטרין (חול׳ יב ג). קורא זכר, ר׳ אליעזר מחייב בשילוח שנאמר שלח תשלח וחכמים פוטרין שנאמר והאם פרט ל ק ו ר א זכר (ספרי דבר׳ רכח). קורא דגר ולא ילד וכו׳ ש ה ק ו ר א הזה מביא ביצים אחרים משאר עופות ויושב עליהם עד שיוצאין מקליפיהן וכו׳ (תנחו׳ תלא ג). — ובספה״א : משל ל ק ו ר א דגר שהיה מזמר בביתו של אדוניו, היה יושב וסועד ו ק ו ר א מזמר, אחר זמן הביא אדוניו לבן הנץ, כיון שראה אותו ה ק ו ר א ברח תחת המטה, א״ל למה אינך מזמר ה ק ו ר א וכו׳ (אגדת בראשית כז, ביהמ״ד ילינק ד, 79). ו ה ק ו ר א הוא פערדי״ף [1]) שלוק עוצר הטבע, ואם ישלק בעורו יתיר הטבע (פרקי משה כ, מג :). ומאכליה (של מעוברת) יהיו מאכלים דקים ושמנים ומרככים הטבע כמרק התרנגלים הקטנים ו ה ק ר א ודגי סנפיר וכו׳ (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ה א). ק ו ר א הנקרא חגל הוא העוף המשובח מאד שהוא מחזק האצטומכא (שם שם פרק ג, אות הקו״ף). בני הקורא, פירניצי [2]) בלע״ז כי כאשר אחת מהנה מולידה ביצים באה אחרת ולוקחת אותן ויושבת עליהן (ר״א מודינה, צמח לדיק, 46). ה ק ו ר א, ונקראה בפי מחקרי הטבע גם בשם שבוי היער (י. סינפק, תולדות הארץ, החיים, קנד). כי לורא באפיו הארנבת רכת הלב, ה ק ו ר א

פנים אין ללמד מן המקרא ואף לא מן הלשונות הקרובות, איזה עוף הוא הנקרא בשם זה (אולי על פי קולו הקורא, כקריאת העורב וכדו׳). ולא זו בלבד, אלא בכלל ספק הוא אם בא קֹרֵא ב כ ת ו ב כשם לעוף. כי אין במקרא עדות לרדיפת עוף, שצדו אותו בפח, ועל האריה למשל נאמר: אשר י ק ר א עליו מלא רעים, ועל כן אפשר להבין ה ק ר א : הצַיָּדִים, המתאספים לצוד אריה או דֹב, ובזה התמונה: אותי, שאני כאלו פרעש, אתה רודף בקורא מלא, הצד את האריה. ואשר לפסוק בירמיה, הענין הוא בהתפארות שוא, כזה שעוף, אשר לא ילד, ק ו ר א כקריאת העוף הדוגר, המכריז כאלו על הביצה שילד, נצ״ע.]

1) [צ״ל פירדיץ.]

2) [צ״ל פירדיצי.]

(רעבהון) הפתי ההולך בעצמו אל הפח כעכס אל מוסר אויל (גוטלובר, ממלרים, 27). — ואמר המשורר : הן הזמן השר אל על לך קורא, כי אחרי האל תרדוף כמו ק ו ר א (רמצ״ע, תרסים א, 25). כ ק ו ר א יגנבו שירים ויעשו תפלים מבלי טעם יקרים (אלעזר הבבלי, דיואן ברודי, סיר רלט).

ב. °קֹרֵא, קורא, ש״ז, — מי שרגיל לקרא בספרים, Leser; lecteur; reader, וגם ביחוד במשמ׳ הקורא בספר התורה בצבור [1]) : ראיתי ב ק ו ר א י ם הבאים מארץ ישראל (רש״י, ברכ׳ סב., ד״ה טעמי תורה). — ושמות ספרים : עין הקורא, הורית הקורא.

ג. °קֹרֵא, ש״ז, — בחשבון השברים, המספר המודיע בכמה יש לחלק את היחידה, בנגוד למונה, המודיע כמה חלקים יש לקחת, Nenner; dénominateur; denominator : בשנניח מספר מה והוא א׳ ויהיו החלקים ממנו מספר ב׳ ומספר ג׳ ויהיה מספר ב׳ יותר גדול ממספר ג׳ ויהיה מספר ד׳ המספר ה ק ו ר א לחלק הנקרא בב׳ ממספר א׳, ויהיה מספר ה׳ המספר ה ק ו ר א לחלק הנקרא בג׳ ממספר א׳ ואומר שמספר ד׳ יותר קטן ממספר ה׳, המופת כי מפני שמספר ד׳ המספר ה ק ו ר א לחלק הנקרא בב׳ ממספר א׳ הנה ד׳ יוכה בב׳ ויהיה א׳ וכו׳ (רלב״ג, מעשה חושב, 2).

°קְרָאוּת, ש״נ, — דרך בת הקְּרָאִים והצדוקים [2]) : ובימיו (של שמעון בן שטח) צץ ה ק ר א ו ת (רשב״ץ דורלן, מגן אבות א ט). להודיע לו סבת חלוקת בית ישראל לשנים קראים ורבנים וגם לבאר לו יסודי דת ה ק ר א ו ת על מה אדניה הטבעו (אפריון עשה לו, הקד׳, בספר קיזרלינג). ועי׳ בערך הבא.

°קְרָאִי [3]) ש״ז, מ״ר קְרָאִים, — בן עדת היהודים ההולכים אחר המקרא בלבד ולא אחר המסרת

1) [בתו״מ נמצא אך בבינ׳ פוע׳ : כאדם ה ק ו ר א בתורה (ברכ׳ א ג), ה ק ו ר א למפרע (שם ב ג), ה ק ו ר א את המגילה (מגי׳ ד א), ועוד. עי׳ א. קָרָא.]

2) [עי׳ בסוף הערך הבא.]

3) [כך נראה נכון ולא קָרָאִי, כי השם נגזר מן קָרָא במשמ׳ מִקְרָא, ואין תנועת a בתמורת המלת

לוי' גבו' על כן קראת אתכם הרעה הזאת (שם מד כג). פחד קראני ורעדה ורב עצמותי הפחיד (איוב ד יד).

—וקרא פלוני על פלוני, פגש אותו: ופגשו ציים את איים ושעיר על רעהו יקרא (ישעי' לד יד). — ובינ' פוע' קראה, מה שקורא, שקורה, את האדם: שתים הנה קראתיך מי ינוד לך השד והשבר והרעב והחרב מי אנחמך (שם נא יט). ועי' קראת. —ואמר בן סירא: פועל טוב יקראנו בדרכיו ובעת מוטו ימצא משען (ב"ס גניי ג לא). אם רע קראך נמצא שם כאיש סומך יתפש עקב (שם יב יז).

—נפע', נקרא, יקרא, — נקרא אדם, אלהים או דבר על פלוני, לפני פלוני ולפלוני, במקום זה או זה, נזדמן לפניו, אצלו, לו, במקום, נמצא שם במקרה, sich (zufällig) befinden; être par rencontre; happen to be: ויאמר פרעה מי יי' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל וכו' ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליי' אלהינו (שמות ה ג). כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ וכו' (דברי כב ו). נקרא נקריתי בהר הגלבע (ש"ב א ו). ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד (שם יח ט). ושם נקרא איש בליעל (שם כ א). לחכם לב יקרא [1]) נבון ומתק שפתים יסיף לקח (משלי טז כא).

—הפע', הקריא, —הקריא את פלוני רעה וכדו', גרם לו שתקרה אותו: ולא שמעו בקולך ובתורתך לא הלכו וכו' ותקרא אתם את כל הרעה הזאת (ירמי' לב כג).

—פעי', *קרא, — קרא את האדם, גרם לו קרי לילה, טמא אותו: אשר קרך בדרך וכו', ר' יודה אומ' קרך קיראך [2]) טיטאך (מדה"ג שמות, הופמן, 182).

—פע', *קרא, בינ' מקרא, —בהגיון כמו מאורע, מקרה הקורה ויחס מן היחסים המתיחס לעצם, accidens: והגוף אחד והמאורעים תשעה וכו' ותחת אלו התשעה המקוראים יכנס כל דבור שבעולם (הורים הקורא, דרכנבורג, 12—13).

1) [רק במשמ' זו, ולא כלשון קריאת שם, יש במשפט זה ענין והקבלה לצלע השניה של הפתגם, ושים לב כי מתק שפתים זה פרושו: אשר ימתיק סוד ועצה בשפתיו, כלשון הכתוב: אשר יחדו נמתיק סוד (תהל' נה טו).]

2) במקורות חז"ל: קירך, עי' ג. קרה.]

—הפע', *הקרא, — כמו נפע', ואמר הפיטן: גם ניחום אבילים מאיש תם הודעתה וכו' דרך כל כהוקרא בדרך למיניקה (ינאי, אומן, קרוב' בראש', זולאי, מח).

ג. *קרא, ש"ז, — כמו קרא, קורא בתורה או בספרים: קחו עמכם דברים, בעלי דברים, קראים טובים, דרשנים טובים, כגון לוי בן סיסי וחביריו (פסיק' ר"כ, סובה, בובר, קסה:). —ובסהמ"א: ונחלה האמור כאן כמו לנחלת ומצאתי מתורג' אחסנא ואם לא שהטעם למטה וכו' הייתי אומר שיבוש הוא ולא תרגם יונתן כן כי אם קראים [1]) טועים (כס"י, יחזק' מז יט). —ואמר המשורר: ואשרי תלמידיו והבאים אחריו ורואים מועדיו מלאים בגברים, ואשרי קראים [2]) בדורו נבראים בעת כתבו רואים בספרו ספירים (אבן עזרא, ספו' תלמידי דונש, 5). — וגם בכנוי שהפך שם פרטי: ר' חנינא קרא [3]) (תענ' כז:), ר' יוסף קרא וכדו'.

ד. *קרא, ש"נ, מ"ר קראות, — מין ממיני הדלעת [4]): מביאים קרא יבשה ומוציאין בני מעיה ועושה אותה חללה (כ"מ, שבת קכה.). הקישואים והקראות והדלעת (רמב"ע, ספר המאזנים, כ"י ברלין). —וגרגיר הקרא, כשם לתולע המעים: התולע שיתילד במעים הנקרא גרגיר הקרא (כהן פלקירא, צרי הגוף, כ"י בריט' מוז').

*קרא [4]), ש"ז, — כמו מקרא: קוראי קראים יודעים והוגים הקרא החסים ביי' והבוטחים (כ"י הדסי, חתימת האשכול).

א. קרא, ש"ז, —שם עוף, מין ממיני התרנגלים שבשדה המצוי בא"י [5]), Rebhuhn, Feldhuhn;

1) [נ"א קוראים.]

2) [המו"ל קורא: קראים, אך המשקל דורש קראים.]

3) [רש"י: שהיה בעל מקרא ויודעת בגירסא ובקי בטעמיה, ע"כ. ואמנם כאן אולי בארמ'.]

4) [עפ"י הארמי שבתו"מ.]

5) [כך תרג' השבעים לירמיה (πέρδιξ) וכן בתו"מ, וכן דעת המפרשים העברים ואף החדשים. אך בש"א תרג' השבעים הוא νυκτικόραξ, עורב לילי, ובמשמ' כזו בא קרא הצראה בתו"מ בארמ', ועל כל

בקול רם, vortragen; réciter; to recite: אם היה גדול מקרא אותו (את ההלל) עונה אחריו הללויה (סוכה ג י). העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני מתקיע, ובשעת ההלל ראשון מקרא את ההלל (ר"ה ד ז). וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, עד כאן היו מקרין, וכשהקרא ר' הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם וגמר את כל הפרשה הוחזקו להיות גומרין כל הפרשה (יבמ' יב ו). דרש ר' עקיב', בשעה שעלו ישר' מן הים שרת עליהן רוח הקודש ואמרו שירה כקטן שהוא קורא[1]) את ההלל בבית הספר ועונין אחריו על כל עינין ועינין, משה אומ' אשירה לי"י וישר' אומ' אשירה לי"י וכו', ר' יוסי הגלילי אומ' כגדול שהוא מקרא את ההלל בבית הכנסת ועונין אחריו עינין ראשון, משה אומ' אשירת לי"י וישר' אומ' אשירה לי"י וכו' (תוספתי סוטה ו ג; וכעין זה ירוש' שם ה ו; בבלי שם ל:). — ובספה"א: הרב שהוא מקריא ברצונו לתלמידים בכל עת שירצה ואיזו מסכתא שירצה (רמב"ס, ספלה ופקדון ז ג). בדבר המנהג שהתחילו החזנים לנהוג עתה והיא הסדרת התפלה וכו' על דרך ההקראה שיקריאם הלחש ואח"כ יסדיר התפלה וכו' וזה המנהג שיקריא החזן את הלחש וכו' הנהיג אותו אחד החזנים וכו' וכשבא תלמיד חכם אחד הציע וכו' שמי שעשה ההסדרה הזאת בלא קדושה והקריא את הקהל אינו רשאי לחזור להסדיר בקדושה וכו' (ספלה בתשו' רמב"ס לו, ח"מ פרימן, 34—35). וזה שאמרת שהנוסחא היא אין הקורא, ודאי כך הוא וקורא נקרא זה שקורא להם כהנים וזה שמקרא אותן הברכות ולפי כך סלקתי אני הספק ואמרתי אין המקרא וכו' (תשו' מ, שם, 39). תחזירו לו כל בגדיו וכלי תשמישו וספרים שמקרא בהם התינוקות (תשו' רע, שם, 204). באמש קראינו את ההלל והיה אבי מקראני ואומר בצאת ישי ממצ' (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 132). — ואמר הפיטן:

חיינו נקראיתה; להחיינו בטל הקראתה (ינאי, ארץ אסר, קרוב' ברא"ש, זולת, יח).

—הפע', *הֻקְרָא, כמו נפע': ע"י אותו אשל הוקרא[1]) שמו של הקב"ה אלוה (רש"י, בראש' כא לג). — ואמר הפיטן: יען תוכה לרגלך ובצדק קרא על כן לרגלו צדק תוקרא[2]) (ינאי, קרוב' ברא"ש, זולת, יח). ועי' ב. קָרָא, הָפע'.

—התפ', *הִתְקָרֵא, — קרא לעצמו: ורב זאת הקנאה והתאוה הולכת וסובבת בין מחבירי ספר ומתקני פשר המתקראים בשם המוסר והאויל בהם והסכל בינותם (תשו' תלמידי מנחם, 19).

ב. קָרָא, פ"י, קְרָאַנִי, קְרָאָהוּ, קָרָאת, קְרָאַנִי, קְרָאתִיךָ, יִקְרָא, יִקְרָאֶנּוּ, תִּקְרֶאנָה, — כמו א. קָרָה[3]), קרה דבר, מקרה, את פלוני, פגש אותו, ארע לו, נזדמן לו, begegnen, treffen; rencontrer, arriver; to meet, befall: ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב את אחיו כי אמר פן יִקְרָאֶנּוּ אסון (בראש' מב ד). ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וּקְרָאָהוּ אסון בדרך אשר תלכו בה (שם שם לח). ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יִקְרָא אתכם באחרית הימים (שם מט א). הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תִקְרֶאנָה[4]) מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו (שמות א י). וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני יי' וַתִּקְרֶאנָה אתי כאלה ואכלתי חטאת היום (ויקר' י יט). כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וְקָרָאת אתכם הרעה באחרית הימים (דבר' לא כט). וכי תאמרי בלבבך מדוע קְרָאֻנִי אלה ברב עונך נגלו שוליך נחמסו עקביך (ירמ' יג כב). מפני אשר קטרתם ואשר חטאתם

שיש לראות גם מקרא כהפע' ולא כפע'. אמנם בספה"א השתמשו לפעמים, בהבאת מאמרי חז"ל, דעה מקרא, ונראה שהתכונו לפע'.]

[1]) [בירושי (סוטה ה ו): מקרא, וכן בבבלי (סוטה ל:): בקטן המקרא.]

[1]) [נ"א נקרא. אך עי' הפע' והמובא שם מסוטה י.]

[2]) [ע"פ הכתוב בישע' מא ב. ואולי הבינו הפיטן מן ב. קָרָא.]

[3]) [עי' בהערה לשרש א. קרה, שממנו נולד קרא בצורות שנפגשות בהן שתי תנועות, כגון קְרָאֻנִי וכדו', לבטול הפעירה (hiatus) שביניהן, ובחלק גם ע"י ערבוב עם א. קָרָא.]

[4]) [יש מציעים לגרס: תִּקְרָאֵנוּ.]

והוא היה נקרא בית התליפות (שם ד ז). ובית אבן היתה נקראת (פרה ג ח). שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרים מפני שלא נקרא עליהן שם פסול (ר' יוסי, מקו' ג ח). אמר לו (הקב״ה לאדם) וכו' ואתה מה שמך, אמר לו אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה, ואני מה שמי, א״ל לך נאה לתקראות אדני שאתה אדון לכל בריותיך (ר' אחא, מד״ר ברא' יז). — *ובמשמ' קריאת דבר מתוך הכתב: מגילה נקראת באחד עשר וכו' (מגי' א א). מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם, מעשה תמר נקרא ומיתרגם, מעשה עגל הראשון נקרא ומיתרגם והשני נקרא ולא מיתרגם, ברכת כהנים, מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מיתרגמין (שם ד י). שני גיטין שכתבן זה בצד זה ושני עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה ושני עדים יוונים באים מתחת זה לתחת זה, את שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר (גיט' ט ו). — ובספה״א: כל דבר ודבר שאדם נותן נפשו עליו נקרא על שמו (מדה״ג שמות, הופמן, 152). כל תשועות שעברו נקראו על שם נקבה וכו' אבל תשועה העתידה לבא נקראת על שם זכר (שם שם). אנחנו חייבים להודיע לרעים ולטובים וכו' גבורות שוכן שחקים הנקרא ושומע ממעמקים (נסי בר נח, לקו״ק נספח', 6). אם תחפוץ לדעת עניין תפילין שבראש גם לראות מה שנקראית תמונת ה' (ספר חסידים מהמחספג, 489). שלא יסכימו ליהודים הנכבדים להקרא מן הגוים בשם מיסירי ולא בשום שם רבנות או אדנות ומרות (דברי הימים של האפיפיור פאוולו רביעי, הרבינ, סכה ג, 345). — ואמר הפיטן: עלילות תיקנתה לכל אשר היתקנתה, חיינו נקראיתה לחתייננו בטל הקראתה (ינאי, אבן אסר, קרובי ברא', זולאי, יא). לכן שנואה היתה נקראה (לאה) (הוא, אז לפס, שם, מ). אז בהיקרא באזני עניו מות השיב פני אל לטה אמות (הוא, במות, קרובי דברים, שם, רנד). — *ובחשבון, נקרא החלק במספר, נתכנה השבר במכנה [1]: החלק היותר גדול, המספר אשר נקרא בו הוא יותר קטן, והמשל שחצי זוג הוא

[1]) [עי' ג. קֵרָא.]

יותר גדול מחומש, והמספר אשר נקרא בו חצי הוא שנים, והוא קטן מחמשה אשר נקרא בו חומש (רלב״ג, מעשה חושב, 2). ויהיה מספר ד' המספר הקורא לחלק הנקרא בב' ממספר א' (שם שם).

—פעי', קָרָא, קוֹרָא, מְקָרָאִי, — כמו נִפעי, קֹרָא פלוני פלוני בשם, קֹרָא לו, קֹרָאו לו: כי ידעתי בגוד תבגוד ופשע מבטן קֹרָא לך (ישע' מח ח). וְקֹרָא לך גדר פרץ משובב נתיבות לשבת (שם נח יב). וְקֹרָא להם אילי הצדק מטע יי' להתפאר (שם סא ג). וְקֹרָא לך שם חדש אשר פי יי' יקבנו (שם סב ב). אמרתי הנני הנני אל גוי לא קֹרָא [1]) בשמי (שם סה א). — וביני' מְקֹרָא, בכנ' מְקֹרָאִי, מי ששמי נקרא עליו בשיך לי: שמע אלי יעקב וישראל מְקֹרָאִי [2]) (שם מח יב). — ובדי להורות על מלה שהשתמשו בה בשביל משג מן המשגים: לאופנים להם קוֹרָא [3]) הגלגל באזני (יחזק' י יג). — *מְקֹרָא, כמו ביני פֻעִי במשמ' המזמן לסעודה, עי' מִקְרָא. — ואמר הפיטן: אז לשם שנאוי (עשו) היתה מקוראה לאה (ינאי, אז לפס, קרוב' ברא', זולאי, מ). — *וּמְקֹרָא במשמ' אדם שנקרא בשמו של פלוני, Namensvetter; homonyme; name-sake, ואמר המשורר: תהיה כדניאל מקוראך (אלעזר הבבלי בשיר אל דניאל בן אבי אלרביע, דיואן, ברודי, שיר קע).

—הפע', *הִקְרִיא, — א) הקריא (ל)שמו של ראובן בפי שמעון, גרם שיִקָּרֵא ראובן בשם זה בפי שמעון, השליט שמו בפיו: ויקרא שם בשם ה' אל עולם, אמר ריש לקיש, אל תיקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב״ה בפה כל עובר ושב (סוטה י. – י:). — ב) הקריא הרב את התלמיד, למד אותו לקרא בתורה, עי' ד. קָרָה. —ג) וְהִקְרִיא, הִקְרָא [4]) את ההלל וכדו', קרא אותו

[1]) [יש מציעים: קֹרָא.]

[2]) [רש״י ואחרים פרשו: מאתי נקראת ישראל.]

[3]) [כנראה יש לראות בזה רמז כי נאמרו מלים אלו בפי יחזקאל בעקר בארמי, והוא מעיד על כך שהאל עצמו השתמש במלה העברי' גלגל.]

[4]) [בעקר נוצרו צורות אלו בלשון חז״ל ע״פ דגמת ד. קרה ובהשפעת הארמ' קרא–קרי, ועל כן בטאו (בקרוב) הִקְרָא, מַקְרֵא; וצורות העבר מורות על כך

ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי (דה"א כג יד). — ונקרא שם האל על האדם, העם, העיר, הבית, המקום, שנקראו עבד האל, עמו, עירו, ביתו, מקומו וכדו׳, השתיכו אליו: וראו כל עמי הארץ כי שם יי׳ נקרא עליך ויראו ממך (דבר׳ כח י). ויקם וילך דוד וכו׳ להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם יי׳ צבאות ישב הכרבים עליו (ש"ב ו ב). ועתה אסף את יתר העם וחנה על העיר ולכדה פן אלכד אני את העיר ונקרא שמי עליה (שם יב כח). למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי (מ"א ח מג). והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום ההוא לאמר לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש רק יקרא שמך עלינו אסף חרפתנו (ישעי׳ ד א). היינו מעולם לא משלת בם לא נקרא שמך עליהם (שם סג יט). ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו וכו׳ המערת פרצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי בעיניכם (ירמי׳ ז י–יא). למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע ואתה בקרבנו יי׳ ושמך עלינו נקרא אל תנחנו (שם יד ט). כי הנה בעיר אשר נקרא שמי עליה אנכי מחל להרע (שם כה כט). וישימו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו (שם לב לד). הטה אלהי אזנך ושמע פקחה עיניך וראה שממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה וכו׳ אדני שמעה וכו׳ למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך (דני׳ ט יח–יט). — ג) נקרא האדם לבוא אל אדם: לא תבוא עוד (הנערה) אל המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם (אסת׳ ב יד). ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו ויכתב ככל אשר צוה המן וכו׳ (שם ג יב). כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית וכו׳ ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלשים יום (שם ד יא). ויקראו ספרי המלך בעת ההיא וכו׳ ויכתב ככל אשר צוה מרדכי וכו׳ (שם ח ט). — ד) נקרא דבר כספר, קראו אותו: ויאמר להביא את ספר הזכרנות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך (שם ו א). ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם (נחמ׳ יג א). — ואמר בן סירא: אל תקרא בעל שתים ובלשונך אל תרגל (ב"ס גני׳ ה יד). רחם על עם נקרא בשמך ישראל בכור כיניתה (שם לו יז). נקראת בשם הנכבד הנקרא על ישראל (שם מז יח). —ובתו"מ: כרם שחרב אם יש בו ללקט עשר גפנים לבית סאה ונטועות כהלכתן הרי זה נקרא כרם דל (כלאי׳ ה א). האנס שזרע את הכרם וכו׳ מאימתי הוא נקרא אנס, משישקע (שם הבעלים ויקרא על שם הגולן) (שם ז ו). עד אימתי נקראו נטיעות, רבי אליעזר בן עזריה אומר, עד שיחולו (שביעי׳ א ח). למה נקרא שמו פתחיה, שהיה פותח בדברים ודורשן (שקלי׳ ה א). אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתיה היתה נקראת (יומא ה ב). מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא (סכה ד ה). חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא יום חבוט חריות (שם שם ו). חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת (ר"ה ב ה). והלא כל השופרות נקראו קרן (שם ג ב). הנודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים (נדרי׳ ג ח). שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל (שם שם יא). משמת ר׳ יוסא קטנותא פסקו חסידים, ולמה נקרא שמו קטנותא, שהיה קטנותן של חסידים (סוטה ט טו). סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית (מכות א י). מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום (עקביא בן מהללאל, עדי׳ ה ו). לא ישכיר לו (לעכו"ם) את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו (ע"ז א ט). חביבין ישראל שנקראו בנים למקום (אבו׳ ג יד). כל העוסק בתורה לשמה וכו׳ נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות וכו׳ (רבי מאיר, שם ו א). שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף (רבי יהושע בן לוי, שם שם ב). וצוערי הלויים היו נקראין (ר׳ אליעזר בן יעקב, ערכי׳ ב ו). הגיע היובל ולא נגאלה וכו׳ נקראת שדה רטושים עד היובל השני, הגיע היובל השני ולא נגאלה נקראת רטושי רטושין עד היובל השלישי (שם ז ד). מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום ובכל שעה שירצה והיא נקראת אשם חסידים (ר׳ אליעזר, כריתו׳ ו ג). היא היתה נקראת לשכת בית שמנים (מדו׳ ב ה).

קראים (רמב"ע, לאנשי לבבות, גרודי, עז). אל על קראתני - וידי נשאה לרדות בבניה - והם בי רדו (הוא, פגו, שם, מ). בבצרה דין יובח לאלהי צבאות, אדום מוכן לטבת וחיות נהנאות, ובנעימה תשבח ותבאנה קרואות (ר"ם פבזי, אלף אלפים, שירי תימן, 156).

—נפע', נקרא [1], נקראה, נקראתי, נקראו, נקרא, נקראים, יקרא, תקראו, יקראו. — א) נקרא שם האל או האדם, קראו ובטאו את השם: הנני נשבעתי בשמי הגדול אמר יי' אם יהיה עוד שמי נקרא בפי כל איש יהודה (ירמ' מד כו). — ונקרא שם אדם בזרעו, ונקרא שם האדם בישראל, נקרא שם לאדם וכדו', במשמ' קים לו זרע, ולא נמחה שמו: המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק (בראש' מח יו). ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך יי' אשר לא השבית לך גאל היום ויקרא שמו בישראל (רות ד יד). —ובשלילה, לא נקרא זרע, נמחה: לא תחד אתם בקבורה כי ארצך שחת עמך הרגת לא יקרא לעולם זרע מרעים (ישע' יד כ). — ונקרא לאדם זרע, במשמ' זו: ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע (בראש' כא יב). — ב) נקרא שמו של אדם או דבר, נקרא לו כך כך, נתן לו שם זה או זה, כשם כללי או פרטי או כנוי: ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת (שם ב כג). כל חבל הארגב לכל הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים (דבר' ג יג). ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל (שם כה י). כי לנביא היום יקרא לפנים הראה (ש"א ט ט). ואבשלם לקח ויצב לו בחיו את מצבת וכו' ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה (ש"ב יח יח). ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה

[1] [בספרים הקדומים של המקרא, חוץ מן נחמ' ואסתר, בא הנפע' נקרא בקריאת שם כלבד. רק בישע' לא ד כתוב: אשר יקרא עליו מלא רעים, אך ע"פ שמוש קרא בקל (עי' שם) נראה ישצ"ל (כדעת אחרים) אשר יקראו עליו מלא רעים.]

(ישע' א כו). לא יקרא עוד לנבל נדיב. ולכילי לא יאמר שוע (שם לב ה). והיה שם מסלול ודרך ודרך הקדש יקרא לה (שם לה ח). כי בעליך עשיך יי' צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא (שם נד ה). והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולתיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים (שם נו ז). ואתם כהני יי' תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם (שם סא ו). ואמר אלהם מה הבמה אשר אתם הבאים שם ויקרא שמה במה עד היום הזה (יחזק' כ כט). כה אמר יי' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם ונקראה ירושלם עיר האמת והר יי' צבאות הר הקדש (זכר' ח ג). מה שהיה כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם (קהל' ו י). בשנת שלוש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל אשר נקרא שמו בלטשאצר (דני' י א). — ובפרט בנתינת שם חדש במקו' שם אחר שבטל, בהקבלה אל אמר וכדו' בשמוש זה: ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם (בראש' יז ה). ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך (שם לה י). לא יאמר לך עוד עזובה ולארצך לא יאמר עוד שממה כי לך יקרא חפצי בה ולארצך בעולה (ישע' סב ד). וקראו להם עם הקדש גאולי יי' ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה (שם שם יב). לכן הנה ימים באים נאם יי' ולא יקרא למקום הזה עוד התפת וגיא בן הנם כי אם גיא ההרגה (ירמ' יט ו) [1]. — ונקרא אדם או עם גם בשם אחר: שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל וממי יהודה יצאו (ישע' מח א). — ונקרא אדם בשם האל, נקרא בכנוי המורה על יחסו לאל, כגון עבדו, בנו וכדו': כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו (שם מג ז). — ונקרא אדם מעיר זו, נתיחס עליה: כי מעיר הקדש נקראו ועל אלהי ישראל נסמכו (שם מח ב). — ונקרא האדם על שם איש או משפחה, נתיחס עליהם: ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם (בראש' מח ו). בני ברזלי אשר לקח מבנות ברזלי הגלעדי אשה ויקרא על שמם (עזר' ב סא).

[1] [השוה אמר, נפע', בשמוש זה, גם בבראש' לב כט; הוש' ב א.]

לרב חרבו נחלתו (שם שם קלג). מעשה בבנו של ר' חנניה בן תרדיון שנתחבר ללסטים וגלה את רזן והרגוהו וכו' ובקשו לקלס עליו וכו' פתח (אביו) ואמר ולא שמעתי לקול מורי וכו' ואמו קראת עליו כעס לאביו בן כסיל וממר ליולדתו, אחותו קראת עליו ערב לאיש לחם שקר וכו' (מד"ר איכה, אלפא ביתא תליתאה, ויגרם באלן). — *אל תקרא, אל תהי קורא כך אלא כך, בדרשה המבארת את הכתוב בשנוי קל במבטא או בכתיב [1]: ושמרתם את המצות, ר' יאשיה אומר, אל תקרא כן אלא ושמרתם את המצות (מכי' בא מסכתא דפסחא ט). ויקם העם כל היום ההוא וגו' אל תהי קורא הממעיט אלא הממעט, העצלים והחיגרים שבהם כנסו להם מאה כור (ספרי במד' לט). וישטחו להם שטוח, רבי יהודה אומר, אל תהי קורא וישטחו אלא וישחטו, מלמד שטעונים שחיטה (שם שם). יש בושה, אל תהי קורא כן אלא בושת (מדרש דברים רבה, ליברמן, 45). — וקרא תגר על פלוני, קרא את הקטיגור נגדו [2]: ויאמר יי' אלהים במה אדע, רבי חייא ברבי חנינא אמר, לא כקורא תגר אלא אמר לו באיזו זכות (מד"ר בראש' מד). ארבעה נביאים קראו תגר כנגד מדת הדין, דוד וירמיה ואסף ובניו של קרח, דוד צווח למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה וכו' (פסיק' רב', והאמר ליון, קמג:). אשרי אדם שנגעו בו ייסורים וכבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין, אלא כיון שבאו ייסורים על איוב אילו כבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין, למידה גדולה ומשובחת היה בא, א"ר חנינא בר פפא, אילו לא קרא תגר כשם שאומרים עכשיו בתפילה אלהי אברהם וכו' כך היו אומרים ואלהי איוב, שעצה נטל הקדוש ברוך הוא לעיני קדושים של מעלן, אמר להן איוב עבדי וכו' כל אלו הייסורים אם עומד בהם ולא קורא תגר מיחל אני שמי עליו וכו' לא עשה אלא כיון שהגיעו אותו ייסורים התחיל מבעט ואומר מי יתן ידעתי ואמצאהו וכו' אמר לו הקב"ה, למה אתה קורא הגר שהגיעוך הייסורים, שמא אתה גדול מן האדם יציר כפיי שעל מצוה אחת שביטל גזרתי עליו מיתה ועל תולדותיו ולא קרא תגר, אלא (מ)אברהם שנסיתי אותו כמה נסיונות וכו' ולא קרא תגר וכו' אלא גדול אתה מן משה שע"י שאמר שמעו נא המורים גזרתי עליו שלא יכנס לארץ ולא קרא תגר וכו' (שם, אחרי מות, קפט:—קל.). —ובסהמ"א: וא"ת והלא כבר חשב יוכבד בכלל אעפ"י שלא נולדה בארץ, אינם דומים לה, לפי שיוכבד נולדה בין החומות ואתה קורא בה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה וכו' אבל ארד ונעמן לא נולדו אלא לאחר שישבו במצרים ואינו קורא בהם הבאה מצרימה (בראשית רבתי, אלבק, 226). חמש דברות הראשונות שנתן (הקב"ה) לישראל שמו מעורב בהן כלומר שאם יחטאו ישראל הוא קורא אחריהן קטיגור וחמש דברות האחרונות שנתן לאומות העולם אין שמו מעורב בהן כלומר שאם חטאו אומות העולם אינו קורא אחריהן קטיגור (ספר המעשיות, גסטר, 12; וכעין זה מדרש הגדול שמות, הופמן, 217). ואינו רשאי לכתוב (ס"ת) אלא אם כן הוא יודע לקראת (גנזי מלכים הל' ס"ת, כב). באמש קראינו את ההלל (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 132). ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי כלפי מעלה לקראותם אלוהות אצלו (רש"י, שמות כ ג). לא תעמוד על דם רעך, זה הקורא כתב של חבירו (כ"י אלכנקאוס, מכוה"מ ד, 541). — ואמר הפיטן: אל קראוי היה בשם יעקב (ינאי, אל אב, קרובי בראש', זולאי, כ). מיכאל השר הגדול קראוי ומכונה שמות עשרה (הוא, אשר נתכנה, קרובי שמות, שם, עז). הקראוי כמוהם אלהים שופט הוא אלהי משפט (הוא, קרובי שמות, שם, קה). בשמו הקראוי פינחם לפילולו כבודך היפן וחם (הוא, קרובי במד', שם, ריט). לשדמות עממים שבעה הקרואה שמות שבעה (הוא, קרובי דבר', שם, רמח). היות קארוי לשמם והם קרואים לשמו (הוא, קרובי פסח, זולאי, רעה). הקרואים בשמם כשמך (הוא, האומרים, קרובי לימים נוראים, שם, שיג). — ואמר המשורר: ומה טוב נפשים במצער אנשים במחנות קדשים ואל על

---

[1] [עי' בכר Exeg. Term. I, 175; רוזנצויג, Al-tikre-Deutungen; טורטשינר, Enc. Jud. II, 74 וכו'.]

[2] [בכתבי יד מתימן בגון במדרש הגדול ובס' המעשיות הוצ' גסטר נשמרה בפרוש הצורה המקורית: קרא קטיגור על פלוני (עי' לקמן, ובסהמ"א), ואך קצור לשוני מזה במבטא מטשטש הוא קרא (ק)תיגר, ועי' טורטשינר בחוברת לשוננו לעם א—ב, 23.]

המגלת: קראו את המגלה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני (מגי׳ א ד). הקורא את המגלה למפרע לא יצא, קראה על פה, קראה תרגום בכל לשון לא יצא וכו׳ קראה סרוגין ומתנמנם יצא (סס ב א–ג). בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו קורא במקומו ואם לאו קורא עמהן, ומהיכן קורא אדם את המגלה ויוצא בה ידי חובתו, ר׳ מאיר אומר כולה (סס סס ג). הקורא את המגלה עומד ויושב, קראה אחד, קראוה שנים, יצאו (סס ד א). — *וקרא שם למעשר שבתבואה, אמר חלק זה הוא מעשר וכדו׳: אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי, והכ״א קורא שם ואינו צריך להפריש (דמאי ד ג). מי שקרא שם לתרומת מעשר של דמאי ולמעשר עני של ודאי לא יטלם בשבת (סס סס ד). היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשרות זו בזו, הראשונה מעושרת וכו׳ מעשרותיהן מעושרות בכלכלה בחברתה, קרא שם (סס ז ו). האומר תרומת הכרי זה בתוכו ומעשרותיו בתוכו, תרומת מעשר זה בתוכו, ר׳ שמעון אומר קרא שם וכו׳ ר׳ אליעזר חסמה אומר, האומר תרומת הכרי ממנו עליו, קרא שם, ר׳ אליעזר בן יעקב אומר, האומר עשור מעשר זה עשוי תרומת מעשר עליו, קרא שם (תרומ׳ ג ס). ואם למעשר ראשון נפלה (סאה תרומה) יקרא שם לתרומת מעשר (סס ה א). הפודה מעשר שני ולא קרא שם, ר׳ יוסי אומר דיו, ר׳ יהודה אומר צריך לפרש (מע״ש ד ז). מי שאינו יכול לעשות עסתו בטהרה וכו׳ יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה, לזו קורא חלה בשם ולזו קורא חלה בשם (ר״ע, חלה ב ג). כיצד מפרישין הבכורים, יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רמון שבכר קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים, ר׳ שמעון אומר, אף על פי כן חוזר וקורא אותם בכורים מאחר שיתלשו מן הקרקע (בכורים ג א). כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב, ר׳ אליעזר אומר, לא תקרא לה שם עד שתאפה (פסח׳ ג ג). האשה שהיא טבולת יום לשה את העסה וקוצה לה חלה ומפרשתה ומנחתה בכפישה מצרית או בנחותא ומקפת וקוראה לה שם וכו׳ (טבו״י ד ג). —

*ובמשא ומתן של הלכה, אני אֶקְרָא, במשמ׳ די לי למצא כתוב בתורה [1]: אני אקרא והנותר ממנו באש תשרופו, עד בקר למה נאמר, לא בא הכתוב אלא ליתן תחום לבקרו של בקר, ואי זה, זה עמוד השחר (מכי׳ בא, מסכ׳ דפסחא ו). אני אקרא אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש, ומה תלמוד לומר נא ובשל מבושל וכו׳ לחייב עליו מבעוד יום (ר׳, סס סס). אני אקרא ובאו בה, מה תלמוד לומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה, אבר שהתחיל בעבירה ממנו יתחיל הפורענות (ספרי במד׳ יח). — *קורא אני, קורא אני עליו, בו, ובקצור קראני: מעשה בא׳ שבא לפני ר׳ יוסי, א׳ לו, מהו לחלוץ בתוך שלשה חדשים, קרא עליו ר׳ יוסי את המקרא הזה אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו, הראויה לייבם ראויה לחליצה, בתוך שלשה חדשים הואיל ואינה ראוית לייבם לא תהא ראויה לחליצה (תוספת׳ יבמ׳ ו ז). אראה בנחמה שראיתיה (את בתו של נקדימון בן גוריון) שמלקטת שעורים מתחת טלפי סוסים בעכו וקראתי עליה את המקרא הזה אם לא תדעי לך היפה בנשים (ר׳ אלעזר, סס כתוב׳ ה י). אין לי אלא מנחותיהן, מלוקותיהן מנין, אמר ר׳ שמעון קורא אני נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה, תלמוד לומר לאהרן ולבניו קדש קדשים, להתיר מלוקות ישראל (ספרא ויס, ויקרא פרק יא). אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים שחייב באחריותן קורא אני בהם וכחש בעמיתו, ושאין חייב באחריותן קורא אני בהם בה׳ וכחש (סס סס פרק כב). אפילו נתן הכסף לאנשי משמר ומת היורשין פטורין ואין מוציאם מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה (ר׳ עקיבא, ספרי במד׳ ד). גדל פרע שער ראשו, למה נאמר, לפי שהוא אומר עד מלאת הימים, שאם אמר הריני נזיר סתם קורא אני עליו עד מלאת הימים (סס סס כה). לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו, הרי שהיו לו בשעת יציאת מצרים ה׳ בנים ובכניסתו לארץ י׳ קורא אני למעט תמעיט נחלתו, הרי שיצאו עמו י׳ בנים ממצרים ובכניסתם לארץ נמצאו ה׳ קראני עליהם

[1] [בטוי נהוג בבית מדרשו של ר׳ ישמעאל, עי׳ בכר, Exeg. Term. I, 174.]

חלצה חליצתה פסולה, חלצה וקראה אבל לא רקקה ר' אליעזר אומר חליצתה פסולה, ר' עקיבא אומר חליצתה כשרה (יבמ' יב ג). אמר לה כנסי שטר חוב זה או שמצאתו מאחוריו קוראה והרי היא גיטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך (גיטי ח ג). אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי (קדוש' ד ג). מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום וכו' ולא יקרא אחר עמו (ב"מ ב ח). אף הקורא בספרים החיצונים (אין לו חלק לעולם הבא) (ר"ע, סנה' י א). והמכה מכה בידו אחת בכל כחו והקורא קורא אם לא תשמור לעשות וכו' (מכו' ג יד). ישמעאל אחי, היאך אתה קורא[1], כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך (ר' יהושע, ע"ז ב ה). שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו (אבו' ו ג). אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו וקראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר (תמי' ה א). קרא עורב וא' לו צרח, קרא עורב ואמר לו חזור לאחוריך הרי זו מדרי האמ' (תוספת' שבת ו ו). קראתה ולא רקקה ולא חלצה לא עשת כלום ויכול להחזיר (שם יבמ' יב יב). התשועה העתידה להיות אין אחריה שעבוד לכך קרואה בלשון זכר (שירו לה' שיר חדש) (מכי' בשלח פרשת השירה א). ובימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עומד עליה, עמד אחד מהן לקרואות בתורת היתה הממונה מניף בסודרין והן עונין אחריו אמן (ירוש' סכה ה א). מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון (ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, ברכ' ז:). מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות (ר' אליעזר, שם לא:). כיצד (קונה בהמה) במשיכה קורא לה והיא באה וכו' (ב"ב עה:). שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן (ר' יהודה, סנה' ע:). אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא יי' יראה, שם קרא אותו שלם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם, אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם, אדם צדיק, מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם, אברהם, אדם צדיק, מתרעם, אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם, יראה שלם, ירושלם (מד"ר בראש' נו). למה היו קוראים אותו בית השואבה, שמשם היו שואבים רוח הקדש (ר' הושעיא, שם שם ע). הוציא לפניה ספר בראשי' והתחיל קורא לפני' מעשה ראובן ובלהה (שם שם פז). למלך שעשה סעודה והיה קורא אומניות, היה אוהב אחד שאוהבו יותר מדאי לא קרא אותו עמהן וכו' (שם במדי' טו). — *וקָרוּא, מי שקראו לו לקריאת התורה: וירא והנה באר בשדה, זו בית הכנסת, והנה שם שלשה עדרי צאן אלו שלשה קרואי', כי מן הבאר וגומר, שמשם היו שומעי' את התורה (שם בראש' ע). ועי' קָרוּי. —*וקרא שמע, ובקצור קָרָא: בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטו ויקראו וכו' ובית הלל אומרים כל אדם קורא כדרכו (ברכ' א ג). הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא וכו' קרא ולא דקדק באותיותיה, ר' יוסי אומר יצא וכו' הקורא למפרע לא יצא. קרא וטעה, יחזור למקום שטעה (שם ב ג). מעשה ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא, אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו רבנו שחתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון (שם שם ה). החתן אם רצה לקרות קריאת שמע בלילה הראשון קורא (שם שם ח). — *ופרשת בכורים: אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ואינו קורא וכו' ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא (בכורים א ד). הקונה שתי אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא, ר' מאיר אומר מביא וקורא, יבש המעין, נקצץ האילן, מביא ואינו קורא, ר' יהודה אומר, מביא וקורא, מעצרת ועד החג מביא וקורא, מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא (שם שם ו). הרי שהביא ממין אחד וקרא וחזר והביא ממין אחר, אינו קורא (שם שם ט). — *וקרא את ההלל: יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה וכו' קראו את ההלל, אם גמרו שנו (פסח' ה ז). מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות וכו' ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול (תעני' ג ט). — *וקרא את

[1] [עי' גם לקמן אל־תִּקְרָא.]

המוציא במספר צבאם לכלם בשם יִקְרָא מרב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר (ישע' מ כו). — וקָרָא בשם פלוני, קרא לעצמו בשמו, יחס עצמו לפלוני: זה יאמר לי"י אני וזה יִקְרָא בשם יעקב וזה יכתב ידו לי"י ובשם ישראל יכנה (שם מד ה). — ד) קָרָא מפיו אל פלוני, קרא לפניו מה לכתב, הכתיב לו: מפיו יִקְרָא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו (ברוך, ירמ' לו יח). — ו) קָרָא את הספר או בספר, השמיע בקול מה שכתוב בו, vorlesen; lire à q.; to read out: תִּקְרָא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם (דבר' לא יא). ואחרי כן קָרָא את כל דברי התורה הברכה והקללה ככל הכתוב בספר התורה לא היה דבר מכל אשר צוה משה אשר לא קָרָא יהושע נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר ההלך בקרבם (יהוש' ח לד–לה). ויגד שפן הספר למלך לאמר ספר נתן לי חלקיה הכהן וַיִּקְרָאֵהוּ [1]) שפן לפני המלך (מ"ב כב י). וַיִּקְרָא (המלך) באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית י"י (שם כג ב). ובאת אתה וְקָרָאתָ במגלה אשר כתבת מפי את דברי י"י באזני העם בית י"י ביום צום וגם באזני כל יהודה הבאים מעריהם תִּקְרָאֵם (ירמ' לו ו). ויעש ברוך בן נריה בכל אשר צוהו ירמיהו הנביא לִקְרֹא בספר דברי י"י בית י"י (שם שם ח). וַיִּקְרָא ברוך בספר את דברי ירמיהו בית י"י וכו' באזני כל העם (שם שם י). ויגד להם מיכיהו את כל הדברים אשר שמע בִּקְרֹא ברוך בספר באזני העם (שם שם יג). ויאמרו אליו שב נא וּקְרָאֶנָּה (את המגלה) באזנינו וַיִּקְרָא ברוך באזניהם (שם שם יה). וַיִּקְרָאֶהָ יהודי באזני המלך ובאזני כל השרים העמדים מעל למלך וכו' ויהי בִּקְרוֹא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הספר (שם שם כא–כג). — תוי', אם נסה איש לִקְרֹא לי ספר לנצח (תעודות לכיש ג 9–10). וַיִּקְרָא בו (בספר התורה) לפני הרחוב אשר לפני שער המים וכו' נגד האנשים והנשים והמבינים (נחמ' ח ג). וַיִּקְרְאוּ בספר בתורת האלהים מפורש (שם שם ח). וַיִּקְרָא בספר תורת האלהים יום ביום (שם שם יח). — ומבלי להשמיע לאחרים, lesen; lire; to read: והיתה עמו (התורה הכתובה על ספר) וְקָרָא בו כל

1) [במקום המקביל (דהי"ב לד יח): וַיִּקְרָא בו.]

ימי חייו (דבר' יז יט). ויהי כִּקְרֹא מלך ישראל את הספר ויקרע בגדיו (מ"ב ה ז). ויקח חזקיהו את הספרים מיד המלאכים וַיִּקְרָאֵם (שם יט יד). ויתן חלקיה את הספר אל שפן וַיִּקְרָאֵהוּ (שם כב ח). הנני מביא רעה וכו' את כל דברי הספר אשר קָרָא מלך יהודה (שם שם יז) דרשו מעל ספר י"י וּקְרָאוּ אחת מהנה לא נעדרה (ישע' לד יז). והיה כְּכַלֹּתְךָ לִקְרֹא את הספר הזה וכו' (ירמ' נא סג). לא ידעתה קרא ספר (תעודות לכיש ג 8–9). וגם כל ספר אשר יבא אלי אם קראתי אתה (שם שם 10–12). מי עבדך כלב כי שלח אדני את ספר המלך ואת ספרי השרים לאמר קרא נא (שם ו 2–5). לא קרא עבדך את הספר (שם שם 13–14). — — ובתו"מ [1]): היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא (ברכ' ב א). ולא יקרא (בשבת) לאור הנר, באמת אמרו, החזן רואה היכן תינוקות קוראים אבל הוא לא יקרא (שבת א ג). היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו, היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו אצלו (עירוב' י ג). מסרו לו זקנים מזקני בית דין וכו' ואומרין לו אישי כהן גדול קרא אתה בפיך (יומ' א ג). אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא ואם לא קורא באצטלית לבן משלו וכו' וכהן גדול עומד ומקבל וקורא אחרי מות ואך בעשור, וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה (שם ז א). הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין, והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא (שם שם ב). קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו (סכה ה ד). כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית (תענ' ד ב). אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן (מגי' ג ו). הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים (שם ד ד). חלצה ורקקה אבל לא קראה [2]) חליצתה כשרה, קראה ורקקה אבל לא

1) [עי' גם ד. קָרָה.]

2) [את המלים: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו.]

שמה שרי כי שרה שמה (סס יז יח). אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק (סס סס יט). על כן קרא שם העיר צוער (סס יט כב). על כן קרא שמו אדום (סס כה ל). ויקרא שם הבאר עשק (סס כו כ). הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים (סס כז לו). ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן (סס כט לב). ויבן משה מזבח ויקרא שמו יי׳ נסי (שמ׳ יז יה). על כן קרא שם המקום ההוא עמק עכור (יהוש׳ ז כו). ויקם את העמוד הימני ויקרא את שמו יכין ויקם את העמוד השמאלי ויקרא את שמו בעז (מ״א ז כא). הנה העלמה הרה וילדת בן וקראת שמו עמנו אל (ישע׳ ז יד). קרא שמו מהר שלל חש בז (סס ח ג). ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום (סס ט ס). קרא שמו יזרעאל (הוש׳ א ד). ותקראנה שמו עובד (רות ד יז). —וקרא שם לאיש פלוני או למקום פלוני: ויקרא להן (לבארות) שמות כשמת אשר קרא להן אביו (ברא׳ כו יח). מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא (תהל׳ קמז ד). ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן לנעמי (רות ד יז).—וקרא לפלוני שם אחר: והנחתם שמכם לשבועה לבחירי והמיתך אדני יי׳ ולעבדיו יקרא שם אחר (ישע׳ סה יה). — וקרא שם בשם: ויקראו בשמות את שמות הערים אשר בנו (במד׳ לב לח). — ובהשאלה, קרא לפלוני או לדבר כך וכך, שם זה או זה, כבנוי של כבוד או גנאי וכציון למעשה הקשור אליו, ומצרים הבל וריק יעזרו לבן קראתי לזאת רהב הם שבת (ישע׳ ל ז). רדי ושבי על עפר בתולת בת בבל וכו׳ כי לא תוסיפי יקראו לך רכה וענגה (סס מז א). וקראת לשבת ענג לקדוש יי׳ מכבד (סס נח יג). וקראו לך עיר יי׳ ציון קדוש ישראל (סס ס יד). וקראת ישועה חומתיך ושעריך תהלה (סס סס יח). וקראו להם עיר הקדש גאולי יי׳ (סס סב יב). בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יי׳ (ירמ׳ ג יז). כסף נמאס קראו להם כי מאס יי׳ בהם (סס ו ל). זית רענן יפה פרי תאר קרא יי׳ שמך (סס יא יו). לא פשחור קרא יי׳ שמך כי אם מגור מסביב [1]) (סס כ ג). בימיו תושע יהודה וישראל ישכן לבטח וזה שמו אשר יקראו יי׳ צדקנו [1]) (סס כג ו). וקברו שם את גוג ואת כל המונה וקראו גיא המון גוג (יחזק׳ לט יו). ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נעם ולאחד קראתי חבלים (זכרי׳ יא ז). המה יבנו ואני אהרוס וקראו להם גבול רשעה והעם אשר זעם יי׳ עד עולם (מלאכ׳ א ד). מחשב להרע לו בעל מזמות יקראו (משלי כד ח). צפניה צפן רוח ושמן ימינו יקרא [2]) (סס כז יו). אל תקראנה לי נעמי קראנה לי מרא (רות א כ). — וקרא לו בכנוי חבה המצין יחס של קרבה: הלא מעתה קראת [3]) לי אבי אלוף נעורי אתה (ירמ׳ ג ד). ואמר אבי תקראי [4]) לי ומאחרי לא תשובי (סס סס יט). הוא יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי (תהל׳ פט כז). רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא (משלי כ ו). לשחת קראתי אבי אתה אמי ואחתי לרמה (איוב יז יד). — וקרא האדם מקום על שמו [5]): ויקרא אתם על שמו את הבשן חות יאיר עד היום הזה (דברי׳ ג יד). ויקרא (אבשלום) למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום (ש״ב יח יח). — קרא שם במקום, קרא בשמו של מקום, הוליד בנים במקום ששם נקרא עליו: קראו בשמותם עלי אדמות (תהל׳ מט יב). ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם (רות ד יא). ועי׳ נפע׳.—וקרא אדם או מקום וכדו׳ בשם, הזכיר אותו בשמו: ויתנו ממטה בני יהודה וממטת בני שמעון את הערים האלה אשר יקרא [6]) אתהן בשם (יהוש׳ כא ט). שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה

---

[1]) [במקום אחר בא קרא על פלוני מגור מסביב וכדו׳ אך כלשון צעקה והכרזה בסביבת האדם סתם ולא בקריאת שם, וכן גם בפרשה זו פסו׳ י׳ (כמו תהל׳ לא יד): כי שמעתי דבת רבים מ ג ו ר מ ס ב י ב. ואולי יש גם כאן עבוד של: קרא יי׳ עליך מגור מסביב, שהובן כאלו כונתו: קרא יי׳ ש מ ך מגור מסביב במקום פשחור.]

[1]) [במקום מקביל (ירמ׳ לג יו): וזה אשר יקרא לה יי׳ צדקנו.]

[2]) [אמנם בקריאה זו הכתוב סתום, וכאמור בהערה לערך צפן הכונה: צפן יה (את אשר) צפן רוח ושם נימניו (נאמניו) יקרא, כלשון: נאמן רוח מכסה דבר (משלי יא יג).]

[3]) [כך הקרי; כתיב ק ר א ת י.]

[4]) [כך הקרי; כתיב ת ק ר א ו.

שונה הענין בפסוק המובא לעיל: תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי (הוש׳ ב יח), שהכונה בו רק למלה, ולא ליחס הקרבה שאינו משתנה.]

[5]) [השוה: קרא בשם פלוני (ברא׳ ד יז); בשם פלוני (במד׳ לב מב).]

[6]) [במקום המקביל (דהי״א ו כ): יקראו.]

הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק (דבר' לג יט). — וביחוד, קרוא, שקראו אותו, לתפקיד חשוב, לסעודה וכדו׳: אלה קרואי[1]) העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם (במד׳ א יו). הוא דתן ואבירם קרואי[2]) העדה וכו׳ (שם כו ט). כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקראים (ש״א ט יג). ויקח שמואל את שאול ואת נערו ויביאם לשכתה ויתן להם מקום בראש הקראים (שם שם כב). ואת אבשלום הלכו מאתים איש מירושלם קראים והלכים לתמם (ש״ב יה יא). בני בבל וכל כשדים פקוד ושוע וקוע כל בני אשור אותם בחורי חמד פחות וסגנים כלם שלשים וקרואים[3]) רכבי סוסים כלם (יחזק׳ כג כג). כי הכין יי׳ זבח הקדיש קראיו (צפנ׳ א ז). ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קראיה (משלי ט יח). אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך (אסתר ה יב). — ובהשאלה, קרא האל אל דבר, לדבר, דבר, גרם לו שיבוא, גזר והביא אותו, herbeiführen, bringen; amener, causer; to bring (on): כי קרא יי׳ לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב (מ״ב ג י; שם שם יג). כי קרא יי׳ לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים (שם ח א). כי הנני קרא לכל משפחות ממלכות צפונה נאם יי׳ ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלם (ירמ׳ א יט). כי חרב אני קרא על כל ישבי הארץ (שם כה כט). וקראתי אל הדגן והרביתי אותו (יחזק׳ לו כט). וקראתי עליו לכל הרי חרב (שם לח כא). כי בהר ציון ובירושלם תהיה פליטה כאשר אמר יי׳ ובשרידים אשר יי׳ קרא[4]) (יואל ג ה). הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ (עמו׳ ה ח). כה הראני אדני יי׳ והנה קרא לרב באש אדני יי׳ (שם ז ד). ואקרא חרב על הארץ ועל ההרים וכו׳ (חגי א יא). ויקרא רעב על הארץ כל מטה לחם שבר (תהל׳ קה טז). — ופי האדם: שפתי כסיל יבאו בריב ופיו למהלמות יקרא (משלי יח ו). — ג) קרא למשג זה או זה כך או כך, במלה זו או זו, המציינת את המשג, (be)nennen; appeler, nommer; to call: ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה (בראש׳ א ה). ויקרא אלהים לרקיע שמים (שם שם ח). ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים (שם שם י). ויצר יי׳ אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה־יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה (שם ב יט—כ). ויקרא את שמם אדם ביום הבראם (שם ה ב). ויקראו בית ישראל את שמו מן (שמות יו לא). ומשה יקח את האהל וכו׳ וקרא לו אהל מועד (שם לג ז). וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחשתן (מ״ב יח ד). הלכף כאגמן ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון ליי׳ (ישע׳ נח ה). והיה ביום ההוא נאם יי׳ תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי (הוש׳ ב יח). — וקרא לאדם, לבעל חיים, למקום וכדו׳ בשם פרטי מיחד לו: על כן קרא לבאר באר לחי ראי (בראש׳ טז יד). ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד (שם לא מז). ונבח הלך וילכד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבח בשמו (במד׳ לב מב). צידנים יקראו לחרמון שרין והאמרי יקראו לו שניר (דבר׳ ג ט). ויבן שם גדעון מזבח ליי׳ ויקרא לו יי׳ שלום (שפט׳ ו כד). ויקרא לו ביום ההוא ירבעל לאמר ירב בו הבעל (שם שם לב). ויקרא למקום ההוא רמת לחי (שם טו יז). ויקרא למקום ההוא חלקת הצרים אשר בגבעון (ש״ב ב טז). וישב דוד במצדה ויקרא לה עיר דוד (שם ה ט). ויקרא למקום ההוא פרץ עזה (שם ו ח). — וקרא את המקום: וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר (במד׳ לב מא). — וקרא (את) שם פלוני: ויקרא האדם שם אשתו חוה (בראש׳ ג כ). ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך (שם ד יז). ותלד בן ותקרא את שמו שת וכו׳ ולשת גם הוא ילד בן ויקרא את שמו אנוש (שם שם כה—כו) על כן קרא שמה בבל (שם יא ט). שרי אשתך לא תקרא את

---

1) [כך הקרי; כתיב: קריאי, עי׳ קריא.]

2) [כך כתיב; קרי קריאי, עי׳ קריא.]

3) [הואיל והזמנו להזדמנויות של כבוד רק מכבדי העדה, קבלה המלה קרוא את הטעמ׳ מכבד ונשא, מקרב למלכות וכדו׳, ואין צרך בהצעות לתקון.]

4) [כפרוש ראב״ע: גוזר.]

ו). שפך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל משפחות אשר בשמך לא קראו (ירמ׳ י כה; דומה לזה תהל׳ עט ו). משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו (שם צט ו). ובשם יי׳ אקרא אנא יי׳ מלטה נפשי (שם קטז ד). כוס ישועות אשא ובשם יי׳ אקרא (שם שם יג). לך אזבח זבח תודה ובשם יי׳ אקרא (שם שם יז). קראתי שמך יי׳ מבור תחתיות (איכ׳ ג נה). — והאל עצמו קרא שמו, כדי להראות כיצד צריך לאמרו בתפלה: אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם יי׳ לפניך (שמות לג יט). וירד יי׳ בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי׳ (שם לד ה). — ב) קרא לפלוני במשמ׳ אמר לו לבוא, herbeirufen; appeler; to call (forh: וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה באזניהם (בראש׳ כ ח). ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו (שם לט יד). ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל (ויקר׳ ט א). מדוע עברת להלחם בבני עמון ולנו לא קראת ללכת עמך (שפטי יב א). ויאמר הנני כי קראת לי [1]) ויאמר לא קראתי שוב שכב (ש״א ג ה). ואלישע הנביא קרא לאחד מבני הנביאים ויאמר לו חגר מתניך וכו׳ (מ״ב ט א). כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני קראו להם כן הלכו מפניהם (הוש׳ יא א–ב). קראתי למאהבי המה רמוני (איכ׳ א יט). — וקרא אל פלוני במשמ׳ זו: אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קרא אני אליהם יעמדו יחדו (ישע׳ מח יג). — וקרא את פלוני במשמ׳ זו: ויקרא את עשו בנו הגדל ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני (בראש׳ כז א). ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת כל חכמיה (שם מא ח). ותלך העלמה ותקרא את אם הילד (שמות ב ח). לקב איבי קראתיך והנה ברכת ברך (במד׳ כד י). אני צויתי למקדשי גם קראתי גבורי לאפי עליזי גאותי (ישע׳ יג ג). אשר החזקתיך מקצות הארץ ומאציליה קראתיך ואמר לך עבדי אתה (שם מא ט). אני יי׳ קראתיך ואחזק בידך (שם מב ו). קרא ממזרח עיט מארץ מרחק איש עצתי (שם מו יא). ויהי אפרים כיונה פותה אין לב מצרים קראו אשור הלכו (הוש׳ ז יא). וקראו אכר אל אבל ומספד אל יודעי נהי (עמו׳ ה יז). — וביחס כפול, קרא לפלוני המזמין לפלוני או את פלוני המזמן: האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית (שמות ב ז). קראו לי לבת שבע (מ״א א כח). קראו לי לצדוק הכהן ולנתן הנביא ולבניהו בן יהוידע (שם שם לב). — וקרא לאדם למשפט, הזמין אותו, vorladen; citer; to summon: וקראו לו (לאחי המת) זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה (דבר׳ כה ח). — וקרא יי׳ את האדם לתפקיד הנבואה וכדו׳, berufen; élire; to choose: אני אני דברתי אף קראתיו (את כורש) הבאתיו והצליח דרכו (ישע׳ מח טו). יי׳ מבטן קראני ממעי אמי הזכיר שמי (שם מט א). הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו (שם נא ב). — וקרא בשם, במשמ׳ זו: ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה (שמות לא ב). ראו קרא יי׳ בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה (שם לה ל). אל תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי אתה (ישע׳ מג א). למען תדע כי אני יי׳ הקורא בשמך אלהי ישראל למען עבדי יעקב וישראל בחירי ואקרא לך בשמך אכנך ולא ידעתני (שם מה ג–ד). — וקרא לפלוני או את פלוני, במשמ׳ הזמין אותו לבוא לזבח, לסעודה, להשתתף בקרב, לעשות מלאכה וכדו׳, einladen; inviter; to invite: למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם (שמות ב כ). וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו (שם לד טו). הנה הנשאר שים לפניך אכל כי למועד שמור לך לאמר העם קראתי (ש״א ט כד). וקראת לישי בזבח (שם טז ג). ויקדש את ישי ואת בניו ויקרא להם לזבח (שם שם ה). ויזבח אדניהו צאן ובקר וכו׳ ויקרא את כל אחיו בני המלך ולכל אנשי יהודה עבדי המלך ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים ואת שלמה אחיו לא קרא (מ״א א ט–י). ויקרא לכל בני המלך ולשרי הצבא וכו׳ ולי אני עבדך ולצדוק הכהן וכו׳ לא קרא (שם שם כט–כו). ביום ההוא וכו׳ תקראו איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה (זכר׳ ג י). והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו ושלחו וקראו לשלשת אחיתיהם לאכל ולשתות עמהם (איו׳ א ד). — ובלי השלמה: עמים

[1]) [שמואל מבין את הקריאה ששמע בקריאה לבוא.]

עצרה, צום, הכריז על קביעתם: מועדי יי' אשר תִּקְרְאוּ אתם מקראי קדש אלה הם מועדי (ויקר' כג ג). אלה מועדי יי' מקראי קדש אשר תִּקְרְאוּ אתם במועדם (שם שם ד). וּקְרָאתֶם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם (שם שם כא). קִרְאוּ צום והשיבו את נבות בראש העם (מ"א כא יב). קָרְאוּ צום לפני יי' כל העם בירושלם (ירמ' לו ט). קדשו צום קִרְאוּ עצרה אספו זקנים כל ישבי הארץ (יואל א יד). תקעו שופר בציון קדשו צום קִרְאוּ עצרה (שם ב טו). סלה כל אבירי אדני בקרבי קָרָא עלי מועד לשבר בחורי (איכ' א טו). — וקרא מִקְרָא: חדש ושבת קְרֹא מקרא לא אוכל און ועצרה (ישע' א יג). — ונדבות: וקטר מחמץ תודה וְקִרְאוּ נדבות השמיעו (עמו' ד ה). — קָרָא דרור, שְׁמִטָּה, הודיע על קביעת דרור, שמטה וכדו': וקדשתם את שנת החמשים שנה וּקְרָאתֶם דרור בארץ לכל ישביה (ויקר' כה י). לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קָרָא שמטה ליי' (דבר' יה ב). לִקְרֹא לשבוים דרור ולאסורים פקח קוח (ישע' סא א). אחרי כרת המלך צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלם לִקְרֹא להם דרור (ירמ' לד ח). ותעשו את הישר בעיני לִקְרֹא דרור איש לרעהו (שם שם טו). — ובלעג: הנני קֹרֵא לכם דרור נאם יי' אל החרב אל הדבר ואל הרעב (שם שם יז). — ושנת רצון וכדו': לִקְרֹא שנת רצון ליי' ויום נקם לאלהינו (ישע' סא ב). — וְקָרָא האדם, ובהשאלה גם בעל חיים, אל האלהים בתפלה: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכו' ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וְקָרָא עליך אל יי' והיה בך חטא (דבר' טו ט). אֶקְרָא אל יי' ויתן קלות ומטר (ש"א יב יז). ואל אלהי אֶקְרָא (ש"ב כב ז). כי אינני שמע בעת קָרְאָם אלי בעד רעתם (ירמ' יא יד). קום קְרָא אל אלהיך (יונ' א ו). קָרָאתִי מצרה לי אל יי' ויענני (שם ב ג). ויתכסו שקים האדם והבהמה וְיִקְרְאוּ אל אלהים בחזקה (שם ג ח). יי' ישמע בְּקָרְאִי אליו (תהל' ד ד). אכלו לחם יי' לא קָרָאוּ (שם יד ד). אליך יי' אֶקְרָא צורי אל תחרש ממני (שם כח א). משה ואהרן בכהניו וכו' קֹרְאִים אל יי' והוא יענם (שם צט ו). אל יי' בצרתה לי קראתי ויענני (שם קכ א). — וְקָרָא את האלהים, באותה משמ': בצר לי אֶקְרָא יי' (ש"ב כב ז). דרשו יי' בהמצאו קְרָאֻהוּ בהיותו קרוב (ישע' נה ו). וּקְרָאתֶם אתי והלכתם והתפללתם אלי ושמעתי אליכם (ירמ' כט יב). ועמי תלואים למשובתי ואל על[1] יִקְרָאֻהוּ יחד לא ירומם (הוש' יא ז). אני קְרָאתִיךָ כי תענני אל (תהל' יז ו). יי' אל אבושה כי קְרָאתִיךָ (שם לא יח). כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קֹרְאֶיךָ (שם פו ה). קְרָאתִיךָ יי' בכל יום שטחתי אליך כפי (שם פח י). יִקְרָאֵנִי ואענהו (שם צא טו). מן המצר קָרָאתִי יה ענני במרחב יה (שם קיח ה). קְרָאתִיךָ הושיעני (שם קיט קמו). ממעמקים קְרָאתִיךָ יי' (שם קל א). יי' קְרָאתִיךָ חושה לי (שם קמא א). קרוב יי' לכל קֹרְאָיו לכל אשר יִקְרָאֻהוּ באמת (שם קמה יח). — וקרא לאלהים: יי' וכו' האזינה קולי בְּקָרְאִי לך (שם קמא א). שחק לרעהו אהיה קֹרֵא לאלוה ויענהו (איוב יב ד). — ובאזני אלהים: וְקָרְאוּ באזני קול גדול ולא אשמע אותם (יחזק' ח יח). — ובלי השלמה: אין קֹרֵא בצדק ואין נשפט באמונה (ישע' נט ד). והיה טרם יִקְרָאוּ ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע (שם סה כד). בְּקָרְאִי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפלתי (תהל' ד ב). יי' הושיעה המלך יעננו ביום קָרְאֵנוּ (שם כ י). אלהי אֶקְרָא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי (שם כב ג). זה עני קָרָא ויי' שמע ומכל צרותיו הושיעו (שם לד ז). בצרה קָרָאתָ ואחלצך אענך בסתר רעם (שם פא ח). קָרָאתִי בכל לב ענני יי' (שם קיט קמה). ביום קָרָאתִי ותענני (שם קלח ג). נותן לבהמה לחמה לבני ערב אשר יִקְרָאוּ (שם קמז ט). אם קראתי ויענני לא אאמין כי יאזין קולי (איוב ט טז). — ובלפי בני אדם ומלאכים: קְרָא נא היש עונך ואל מי מקדשים תפנה (שם ה א). לעבדי קָרָאתִי ולא יענה במו פי אתחנן לו (שם יט טז). וְקָרָא את שֵׁם האל, קרא בשם האל, הזכיר את שמו בתפלה, anrufen; invoquer; to invoke: אז הוחל לִקְרֹא בשם יי' (בראש' ד כו). ויבן שם מזבח ליי' וַיִּקְרָא בשם יי' (שם יב ח). כי שם יי' אֶקְרָא הבו גדל לאלהינו (דבר' לב ג). וּקְרָאתֶם בשם אלהיכם ואני אֶקְרָא בשם יי' (מ"א יח כד). הודו ליי' קִרְאוּ בשמו הודיעו בעמים עלילתיו (ישע' יב ד; תהל' קה א). ואין קוֹרֵא בשמך מתעורר להחזיק בך (ישע' סד

[1] [ואלי זה סמוי היא של אֵל, והכונה ללא-הועיל יקראוהו.]

לו איכה (בראשי׳ ג ט). ויקרא אליו מלאך יי׳ מן השמים ויאמר אברהם אברהם (שם כב יא). ויקרא מלאך יי׳ אל אברהם שנית מן השמים ויאמר בי נשבעתי וכו׳ (שם שם טו יו). ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה (שמות ג ד). ויקרא אל משה וידבר יי׳ אליו מאהל מועד (ויקר׳ א א). ויקרא מהרה אל הנער נשא כליו ויאמר לו שלף חרבך ומותתני (שפט׳ ט נד). ויקראו אל בני דן וכו׳ ויאמרו למיכה מה לך כי נזעקת (שם יח כג). ויקרא יי׳ אל שמואל ויאמר הנני (ש״א ג ד). והיה אם יקרא אליך ואמרת דבר יי׳ כי שמע עבדך (שם שם ט). ויקרא דוד אל העם ואל אבנר בן נר לאמר הלוא תענה אבנר ויען אבנר ויאמר מי אתה קראת אל המלך (שם כו יד). וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי׳ צבאות (ישעי׳ ו ג). תהום אל תהום קורא לקול צנוריך (תהל׳ מב ח). — וקרא לפלוני, במשמ׳ זו: ויבן עלי כי יי׳ קרא לנער (ש״א ג ח). —וקרא אל עיר לשלום: כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דבר׳ כ י).—קרא הנביא אל עם ועיר, הטיף להם תוכחה, נחמה וכדו׳: דברו על לב ירושלם וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה (ישעי׳ מ ב). קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דבר אליך (יונ׳ ג ב). אל תהיו כאבותיכם אשר קראו אליהם הנביאים הראשנים לאמר כה אמר יי׳ צבאות וכו׳ (זכרי׳ א ד). — וקרא לאמר במשמ׳ זו: קרא לאמר כה אמר יי׳ צבאות קנאתי לירושלם וכו׳ עוד קרא לאמר כה אמר יי׳ צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב (שם שם יד–יז). — והאל: הלא את הדברים אשר קרא יי׳ ביד הנביאים הראשנים וכו׳ (שם ז ז). —ובהשאלה, החכמה: בראש המיות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר (משלי א כא). הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה וכו׳ אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם (שם ח א–ג). — וקרא ואין עונה, ואין שומע וכדו׳: מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה (ישעי׳ נ ב). יען קראתי ולא עניתם דברתי ולא שמעתם (שם סה יב). יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו (שם סו ד). ודברת אליהם את כל הדברים האלה ולא ישמעו אליך וקראת אליהם ולא יענוכה (ירמי׳ ז כז). ויהי כאשר קרא ולא שמעו כן יקראו ולא אשמע (זכרי׳ ז יג). יען קראתי ותמאנו (משלי א כד). בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני (שה״ש ה ו). — קרא אחרי פלוני, צעק אחריו: כי גם אחיך ובית אביך גם המה בגדו בך גם המה קראו אחריך מלא[1] (ירמי׳ יב ו). — ובמשמ׳ הכריז והודיע בקהל, העביר קול באזני העם, öffentlich verkünden; annoncer, proclamer; to announce, proclaim: ועתה קרא נא באזני העם לאמר מי ירא וחרד ישב ויצפר מהר הגלעד (שפט׳ ז ג). הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יי׳ זכרתי לך חסד נעוריך (ירמ׳ ב ב). הלך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משבה ישראל (שם ג יב)׳ עמד בשער בית יי׳ וקראת שם את הדבר הזה ואמרת שמעו דבר יי׳ כל יהודה וכו׳ (שם ז ב). ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר (יחזק׳ ט א). קראו זאת בגוים קדשו מלחמה (יואל ד ט). —קול קורא, קול הכרוז נשמע: קול קורא[2] במדבר פנו דרך יי׳ (ישעי׳ מ ג). — וקול אומר קרא, מצוה להכריז: קול אמר קרא ואמר מה אקרא (שם שם ו). —ובלי המלה קול: אלי קרא משעיר שמר מה מלילה שמר מה מליל (שם כא יא). — וקרא לפני אדם, הכריז לפניו: ויקראו לפניו אברך (בראשי׳ מא מג). והרכיבהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו (אסת׳ ו ט). —וקרא על עם ומדינה: וקראו עליהם מגור מסביב (ירמי׳ מט כט). — ובמשמ׳ הודיע מראש, קרא הנביא את דבר האל על אדם או מקום: ויקרא על המזבח בדבר יי׳ ויאמר מזבח מזבח כה אמר יי׳ וכו׳ (מ״א יג ב). ויהי כשמע המלך את דבר איש האלהים אשר קרא על המזבח בבית אל וכו׳ ועל כל בתי הבמות אשר בערי שמרון (שם שם לב). קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני (יונ׳ א ב). — וקרא האל, במשמ׳ זו: מי פעל ועשה קרא הדרות מראש (ישעי׳ מא ד). תבאת יום קראת ויהיו (אויבי) כמני (איכ׳ א כא). — וקרא מועד,

---

[1]) [בנראה הכונה: בפה מלא; וכן קראו מלאו (את פיכם, ירמ׳ ד ה, והשבעים מלא); יחד עלי יתמלאון (איוב יו י).]

[2]) [עי׳ קול, הערות.]

(תפלת טל, פיוטי ינאי, זולאי, סמג). — ומזג קר, במשמ' תכונת הנפש המתונה והדעה המישבת; וקר המזג, מי שמזגו קר, כמו קר־רוח; ודם קר, כמו מזג קר, נוהג בדבור ובספרות.

קֹר, ש"ז, — תכונת הדבר הקר, קרירות, צנה, Kälte; froideur; cold(ness): עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו (בראש' ח כב). — ובתו"מ: חצי תשרי מרחשון וחצי כסליו זרע וכו' חצי שבט אדר וחצי ניסן ק ו ר וכו' (ר"ש בן מנסיא, ב"מ קו; רשב"ג בשם ר"מ, וכ' תוספ׳, מד"ר בראש׳ לד). מערב, משם אוצרות שלג ואוצרות ברד ו ק ו ר וחום (מד"ר במד' ג). — ואמר המשורר: אם מדבריהם לך כ ק ר מים באש למחר יהיו קרבך (רמב"ע, אם תאהב, בכורי, ל). ותאבתי למליך אשר הם כ ק ר מים עלי מוקדי כבדי (הנל, יחיד הדור, שם, מד). ק ו ר וחום לקרב דין יקרבו לדיין יגידו כל ענין (ראב"ע, אל אמר, איגר 122). ויסד בכל אחד שתים במפעליו ליובשו ואת חמו ו ק ר ו ולחותיו (הנל, בשם אל, כתבא א, 195). — ומ"ר קרים, ואמר המשורר: כמות תתעלפנה למען תאלפנה בשלג ובצנה ובחם ו ב ק ו ר י ם (ר"ש, הכנעות, בתשו' דונש על מנחם, 84).

א. קרא[1]), ממנו הקראת, מקרא, מקרא[2]), מקראת, א. קרא, ג. קרא, קרא, א. קרא, ב. קרא, ג. קרא, קראות, קראי, קרוא, קריא, קריאה.

ב. קרא[3]), ממנו ב. קרא, קראת.

א. קָרָא[4]), פיו"ע, קראתי, קראתיך, קראתיו, קראת, קראת, קראני, קראך, קראה, קראת[5]), קראתם, קראו, קראו, קרא, קורא, קראים[1]), קראי, קראיך, קראיו, קרוא, קראים, קרואים, קרואי, קראיו, קראיה, קרא, קראות[1]), קראי, קראנו, קראם, קרא, קראני, קראנה, קראו, קראו, קראהו, קראן, קראן, אקרא, אקראה, אקראך, תקרא, תקראם, תקראי, יקרא, יקראני, יקראהו, יקראה, יקראם, תקרא, נקרא, תקראו, יקראו, יקראו, יקראנני, יקראהו, תקראנה, תקראן, — א) קרא האדם או בעלי החיים וכהשאלת אף התהום, השמיע קול, צוח, צעק, schreien; ausrufen; crier, s'écrier; to shout, cry out: בא אלי לשכב עמי ואקרא בקול גדול ויהי כשמעו כי הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס ויצא החוצה (בראש' לט יד—יח). ויהתל בהם אליהו ויאמר קראו בקול גדול כי אלהים הוא כי שיח וכי שיג לו וכי דרך לו אולי ישן הוא ויקץ (מ"א יח כז—כח). וינעו אמות הספים מקול הקורא (ישע' ו ד). קרא בגרון אל תחשך כשופר הרם קולך (שם נח א). —ועם הבאת המלים שקראו אותן: ויקרא הוציאו כל איש מעלי (בראש' מה א). והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא (ויקר' יג מה). ויתקעו שלשת הראשים בשופרות וכו' ויקראו חרב ליי' ולגדעון (שפטי ז כ). ויוסף יי' קרא עוד שמואל (ש"א ג ו). ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל (שם שם י). מהלל אקרא יי' (ש"ב כב ד). ותקרע עתליה את בגדיה ותקרא קשר קשר (מ"ב יא יד). כי בטרם ידע הנער קרא אבי ואמי וכו' (ישע' ח ד). כי מדי אדבר אזעק חמס ושד אקרא (ירמ' כ ח). הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה (מיכ' ג ה). — ועם ההשלמה קרא ואמר: ויקרא אהרן ויאמר חג ליי' מחר (שמות לב ה). ויקרא אחימעץ ויאמר אל המלך שלום (ש"ב יח כח). ויעמד רבשקה ויקרא בקול גדול יהודית וידבר ויאמר שמעו דבר המלך הגדול מלך אשור (מ"ב יח כח). —וקרא אל אדם, קרא זה אל זה, zurufen; crier à; to call to: ויקרא יי' אלהים אל האדם ויאמר

---

1) [שרש זה, שנולד כנראה בחקוי קולם של בעלי חיים שונים, נמצא באות' משמי בארמי, ערבי a) ואוגרית', אך אינו באשור' וכוש'. והואיל וגם בשרש א. קרה נולד לפעמים א בין שתי תנועות, ומצד שני לא תמיד בטאה א של א. קרא, נתחלפו שני השרשים, עי' ב. קרא, א. קרה. ועי' גם בהערות הבאות ובערך ד. ק ר ה.]

2) [עי' גם א. קרא, פע'.]

3) [כמו א. ק ר ה, עי' שם ועי' א. ק ר א, הערה.]

4) [עי' הערה לשרש, ועי' ד. קרת.]

5) [כמו קראה, לנסתרת (ישע' ז יד), עי' לקמן.]

a) قرأ

1) [בצורות האלה בא הנקוד בטשטוש מבטא האלף, וכאלו מן ק ר ה, ואולי לא כמבטא המכון בכתיב, וכעין זה גם בפעלי ל"א אחרים כגון ירא, מלא.]

מנום לבלתי עשות להם ביאור, והראיה בזה סתירת קצתם לקצת (אמו"ר לראב"ד, מבוא, 1). שמוגי האנשים מתחלפים קצתם מקצתם (ר"י אלבו, עקרים א כס). והוא (הכח המנהיג) מקשר כל חלקי הגוף וכחותיו קצתם בקצת נקרא אצל הרופאים הטבע (סס ג לא). הדברים כלם יעידו קצתם על קצתם ויורו קצתם על קצתם (ר"י אברבנאל, מפעלות אלהים א ג). — ואמר המשורר: עצמי יבכיון אלה על אלה ונתחי יחמיון קצתם על קצתם (מנחם, מכתב לחסדאי בן שפרוט). בטרם יום אהי עלי למשא ויום יכבד קצתי על קצתי (ר"י הלוי, אדני נגדך כל תאותי). בני תבל היותם הוא במותם והם מזון קצתם אל קצתם (ר"י חריזי, תחכ' כה, 231).

קְצָתִי, ת"ז, — כמו חלקי partiel(l); -al: היא (התנועה היומית) היותר נגלית והיותר מהירה כמשפט המשער שהוא היותר קצתי שבמשוערים (ר"נ כרכוני, פירוש למאמר אבן רשד על הזמן, כ"י ברלין). והקצתית היא אל התכלית החלקי (ספר המדות לאריסטו ג ו ז). ותיה בענני ענן על הארץ ר"ל שתמיד יהיה הענן קצתי לא כולל וכו' (ר"י אברבנאל, נח, את קשתי נתתי). שהתחיה לא תהיה לכל הילודים כי אם קצתית (הוא, נחלת אבות ד, תחית המתים, הפרט היג). כוללים הם המאמרים שנושאיהם כולל, דהיינו שיכלול פרטים רבים וכו' פרטיים הם שנושאיהם פרט א' לבד וכו', קצתיים שיזכרו בנושא קצת מכלל אחד (רמח"ל, דרך תבונות, ו:).

ק"ק,—ר"ת: קְהִלָּה קְדוֹשָׁה, קְצָת קָשֶׁה.

קק"ק, ר"ת: קדוש קדוש קדוש.

קַר[1]), ת"ז, מ"ר קָרִים, — צונן, לא חם, kalt; froid; cold: היעזב מצור שדי שלג לבנון אם ינתשו מים זרים קָרִים[2]) נוזלים (ירמי' יח יד). מים קָרִים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק (משלי כה כה).

[1]) [אין במקרא עדות לנקוד מ"י, אך לפי דגמת תארים אחרים, מַר, צַר, זַךְ, רַךְ, מן מרר, צרר, זכך, רכך, ברור שהצורה בנפרד ובנסמך קַר.]

[2]) [יש גוזרים מלה זו מן א. קור (עי' שם), ואינו נראה. הרי על מי השלג מדבר, ומים זָרִים הוא לשון: וַיָּזַר את הגזה וימץ טל (שפטי' ו לח); בן זר האל את

—ובהשאלה קַר רוח[1]), מיושב הדעת, שאינו מתחמם ונחפז לדבר: חושך אמריו יודע דעת וקר[2]) רוח איש תבונה (סס יז כז). — ובתו"מ: וממלאים מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת, ומבאר[3]) הקר[4]) ביום טוב (עירובי' י יד). אין ממלאין מבאר הקר[5]) בגלגל ביום טוב, שכשעלו בני הגולה וחנו עליה התירו להם נביאים שביניהם להיות ממלאין מבאר הקר[5]) ביום טוב, ולא כל בארות הקר[5]) התירו אלא אותה שחנו עליה בלבד התירו (תוספת' סס יא כג). מפני מה ממלין מבור הקר בגלגל ביום טוב, אלא בשעה שעלו ישראל מן הגולה חנו על אותה הבאר והתנו עמהן נביאים שיהו ממלין מבור הקר בגלגל בי"ט וכו' (ירוש' סס י יג). לא כל הבורות הקרות[6]) התירו אלא זו בלבד (בבלי סס קד:).— ובסהמ"א: אתה אומר המנונא היינו חם נונא דג חם, ואין כאן אלא קר נונא, דג שהוא קר (ר"ח, מובא בתוס' קידוש' כה., ד"ס המנונא). כמו שהנפש העיפה תקח הנאה ותועלת במים הקרים להשיב לפנימי הגוף החום הטבעי וכו' (רלב"ג, משלי כה כה). —ובהשאלה שִׁירָה קָרָה וכדו', חסרת רגש והתלהבות: גם הוא חבר ספר מחברות ובו שירות ואגרות חלושות וקרות כאלו משלג שניר גזורות (ר"י חריזי, תחכ' יח, 190). — ואמר הפיטן: קמוץ קרים בקיום טל

הטל מן המזורים או המצור, שהם שמלת הענן שהאל צרר בה את טי הגשם, כלשון הכתוב מי צרר מים בשמלה (משלי ל ד). ועי' א. צָרָה, הערה 6.]

[1]) [הנקוד הוא של הקרי, ועי' בהערה הבאה.]

[2]) [אמנם אולי יש להעדיף את הקרי יְקַר־רוח, אף במשמ' מוקיר דברים, כמוחר המוקיר את סחורתו, בנגוד אל הכסיל המוציא את כל רוחו.]

[3]) [כ"י מינכן: ומבור.]

[4]) [אך לדרוש מכוונים דברי האמוראים בבבלי: מאי באר הקר, אמר שמואל בור שהקרו עליה דברים והתירוה וכו', אמר רב נחמן בר יצחק באר מים חיים שנאמר כהקיר ביר מימיה (עירובי' קד:). ואמנם אפשר שיש כאן שם פרטי מיחד של אותו הבור (אותה הבאר), חשוה שמות מקום כגון Kaltenbrunn בגרמני', ודרשו את השם, הואיל ובלשון אמוראי בבל לא השתמשו עוד במלה זו אלא אמרו קריר או צונן, צונים במקו' (מים) קרים.]

[5]) [בהוצ' צוק"מ המלה מנקדת: הֵקר.]

[6]) [בכ"י מינכן: הקר.]

הקצת שמוציאין מן השקלים המכונסים מתכוונים להוציאו בקרבנות על הגבוי ועל העתיד לגבות (פירוש המשניות לרמב"ם שקל׳ ג א). היתחייב לחשבע בנקיטת חפץ שלא הציל וזולתי הקצת הזה אשר הודה בו מהקרן (שאלה בתשו׳ הרמב"ם רעג, א"מ פריימן, 248). — וכמושג מפשט: וכל מה שאין לו תכלית אין לו חילוק ולא רבוי ולא קצת ולא כל, כי החלוק והרבוי והקצת והכל הם משער החבור (רמב"ע, ערוגת הבושם, ליון ב, 136). — קצתם אל קצתם או אל קצת, זה אל זה; קצתם את קצתם, זה את זה; קצתם עם קצתם, זה עם זה; קצתו בקצת, זה בזה, וכדו׳: ושהגשמים הרבים השוים בצורתם פוסקים קצתם את קצתם ולכן התנועות יחסרו קצתם מקצתם או יוסיפו עליו (ר"י א"ת, א"ד, הקד׳, ליפסיא, יא). ומן הידוע שכל מי שחולק קצתו על קצתו ומכזיב קצתו את קצתו[1]) בדבור או במעשה אין מאמינים בצדקו (הוא, הו"ה, הקד׳). וכשנעיין בצמחים ובבעלי חיים נמצאם מחוברים מהיסודות הארבעה וכו׳ והמה נחלקים ונפרדים ואין בנו יכולת לחברם החבור הטבעי, מפני שמקצתם משתנה אל קצתם וקצתם כנגד קצתם (שם סימוד ו). כי אנחנו מוצאים אותו (את העולם) כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו אל קצתו וכו׳ כצורך קשקשי השריון וכו׳ ושאר המחוברים קצתם אל קצתם וכו׳ וצורך בעלי חיים קצתם אל קצתם וכו׳ וצורך הארצות והפלכים והחכמות והמלאכות קצתם אל קצתם (שם שם ז). וראוי להקדים בפתיחת השער הזה באור אופני הטובות וחיובי ההודאה עליהם מבני אדם קצתם לקצתם (שם עבודת האלהים, הפתי׳). כמה האדם חייב לו יתברך מן העבודה והיראה והשבח וההודאה והתמדת התהלה עם ברור חיוב כל אשר הקדמנו מן שבח בני אדם והודאתם קצתם לקצתם (שם שם). לא נגלו לנו אופני הטוב והרע בסיבה מן הסיבות מבלעדי שאריתם ולא אופני ההפסד והרע בקצתם בלתי קצתם (שם הנעמון ד). כי לא בראו הדברים את עצמם ולא קצתם את קצתם (הוא, כוזרי ג ו). שמן הכת המרמה הזה יבאו שלשה עניינים, האחד

[1]) [במקור הערבי: מן חאלפ בעצ'ה בעצ'א וכד'ב בעצ'ה בעצ'א.]

הוא השגת תכונת המוחשים והרכבתם קצתם על קצתם בעת ההרגש (כוח חן ב). שוב לך כי אינך אלוה אבל אתה גוף שיאכל קצתו את קצתו (תקון מדה"נ לרשב"ג א סוף שער א; וכעין זה מבחר הפנינים, 68). והחלק הב׳ במצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם (רמב"ם, פלה א א). הלא תכסוף עתה לידיעת אלו שמים וכו׳ ואיך נברא העולם כלו ומה תכליתו לפי סדורו קצתו עם קצתו (ר"ם א"ת, מו"נ א לד). ואתה יודע כי אלו העניינים נקשרים קצתם בקצתם (שם שם). ויצאו חלקים מן הארץ ג"כ מפני זה ממקומותם בחברת המים והאויר והאש והם בזה כולו פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם (שם שם עב). וכן היסודות יתהוו קצתם מקצתם ויפסדו קצתם אל קצתם (שם שם). ולא יצוייר הכנס הגשמים קצתם בקצתם (שם שם עג, ההקדמה הכ׳). שהדרך והזמן והתנועה המקומית שלשתם שוים במציאות, ר"ל שערך קצתם אל קצתם ערך אחד הוא וכהחלק אחד מהם יחלק האחר על ערכו (שם, ההקדמה הג׳). ומה שחייב והביא בני האדם לחטוא ולעשוק קצתם את קצתם (שם ג יט). ושאלו לחכם על בריאותו ואמר איך אבטח במי שיאכל קצתו את קצתו (בן המלך והנזיר ב). שהשכל הפועל יודיע גם כן לשכל ההיולאני מדרגת המושכלות האלו קצתם עם קצתם, ר"ל שכבר יודיעהו שקצת הצורות הם שלמות לקצת (רלב"ג, מלחמות השם א ו). ויברכם השועל וילך לביתו, וקצתו שמח על קצתו[1]), כי ראה כי נעשתה עצתו (ר"י זבארה, שעשועים ב, דודזון, 34). שיהיה קשור קצתו בקצת (כל מלאכת הגיון, בשלוחים ובקשורים, כב). ושהם ישתנו קצתם אל קצת ויתהוה קצתם מקצת (ס׳ ההויה וההפסד, קלור אבן רשד, כ"י, לפי קלצקין). וענין הכח הזה הוא שירכיב קצת מה שבדמיון עם קצתו ויפריד קצתו מקצתו (מאזני צדק לאלגזאלי ד, 81). עלות אין תכלית להם כאשר הונחו מסודרות בצד יהיה קצתם עלה לקצת (מאמר אלגזאלי בתשובת השאלות, הוצ׳ מלטר, כא). שהפסוקים התוריים וכו׳ אין

[1]) [עי׳ הערת דודזון למקום.]

לימים, רוח קצרית באה עליו וכו' (נכורות ז ה). רוח קצרות באה עליו, וכן הנפלים באה עליו, נכפה, אפילו לזמן מרובה (תוספת' שם ה ג). ועי' רוח.

***קַצְרָן,** ש"ז — שדרכו לקצר בדבור ובתפלה, בנגוד אל אַרְכָן: מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני רבי אליעזר וקצר בברכותיו וכו' והיו מלעיגין עליו ואומרים עליו תלמיד חכם קצרן הוא זה (מכי' בשלח, ויסע מסכ א, וכעין זה ברכ' לד.). — ובספהמ"א, במשמ' קצר אף: כי למעלה אמר מאשת מדינים ובית חבר שיכול לסובלה ולהתחבר לה ועתה אמר מאשת מדנים וכעס שהוא קצרן[1]) ובעסן שאינו יכול לסובלה (ר"י בן כספילם, פי' משלי כא יט). — ואמר הפיטן: ארכן וקצרן לא יחדל וימנע (אליה בר שמעיה, ארכן, סליחי).

***קַצֶּרֶת,** ש"נ, מחלת קֹצֶר הנשימה, Asthma; asthme; a —, נהוג בדבור ובספרות.

קְצָת[2]), — א) שה"פ, עם מ היחס, מִקְצָת, מִקְצָתָם, לְמִקְצָת, — במשמ' מִקֵּץ, בסוף: וימן להם המלך דבר יום ביומו מפת בג המלך ומיין משתיו ולגדלם שלוש שנים ומִקְצָתָם יעמדו לפני המלך (דני' א ה). ולְמִקְצָת הימים אשר אמר המלך להביאם ויביאם שר הסריסים לפני נבכדנצר (שם שם יח). — ב) כתה"פ שהפך שֵׁם במשמ' קצה קטן, מעט, חלק: ויתן אדני בידו את יהויקים מלך יהודה ומִקְצָת כלי בית האלהים ויביאם ארץ שנער (שם שם ב). ומִקְצָת ראשי האבות נתנו למלאכה (נחמי' ז ע). — ובתו"מ, עם מ היחס: הטוען את חבירו כדי שמן והודה בקנקנים, אדמון אומר, הואיל והודה במקצת הטענה ישבע (כתוב' יג ד). ועי' בערך מִקְצָת. — ובספהמ"א, אף כש"ז, בלי מ(ן), במשמ' אחד או אחדים מכמה[3]) וכדו': והאי דקצת רבנן שערו לפי דעתם ביצה וכו' (רב שרירא גאון, אוצה"ג יום טוב, התשובות, 2). ואני אספר לך במקום הזה קצת מה שאירע לי מזה עם אנשים מאוהבי (ר"י א"ת, הרקמה כח, 185). ויש שתהיה (המלה רק) בקצת דבריהם בענין גם וכו' (הוא, ספ"ש לריב"ג, רק). ונשאל קצת החכמים על הבורא מהו, ואמר, אלות אחד וכו' ונאמר על קצת מן החכמים שהיה אומר בתפלתו וכו' (הוא, חו"ה, היחוד י). ואמר קצת החסידים לתלמידיו וכו' (שם, עבודת האלהים ד). אבל תנאי הפרישות המיוחדת כאשר אמר קצת החסידים וכו' (שם, הפרישות ד). וקצתם אמר בסבה וגנוהו (ר"מ א"מ, מו"נ א עג, הזקדמה הו'). ואשר גרם לקצת המתגאים והמתגדלים להתנהג במדה הזאת היא שהם מתעקשים וטוענים כי הנפש מתאוה אל הגדולה וקשה בעיניה השפלות (תקון מדה"נ לרשב"ג, כז). בני אדם קצת עסרו לעבודת שמים לגבות ממון (שאלה בתשו' הרמב"ם קמה, א"מ פרימן, 140). ועל שמעון יש עדים איך הודה שנשאר לו קצת מהקרן של ראובן וטען ראובן שנתן סך כך וכך בשכירות והיה שמעון מכחישו עליו כולו או קצתו (תשו' רשב, שם, 258). והנה כל רוח מיוחס לשם היא לפי הענין חחמישי וקצתה לפי הענין האחרון אשר הוא הרצון (ר"מ א"מ, מו"נ א מ). כבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר כי הבדל גדול יש בין ההישרה למציאות הדבר (שם שם מו). וכמו כן התרעם על היותו בלתי מתקומם לרשעים מחריבי עולם ומדרו ההצלחה הקורה לקצתם יותר מן האפשר להם (ר"ע ספורנו, משפט לדק, הקד', ד.). — *ועם ה הידיעה, הַקְּצָת: שהקצת מאלה הדברים אינם כבדים להתקבל והקצת מהם יש להסתפק וכו' (הלל מויכונא, תגמולי הנפש, טו:). מעות השקלים כשכונסין אותן נותנין אותן בלשכה ידוע וכשהיה שם הממון לוקחין ממנו בשלש קופות קצת ומוציאין אותן במה שצריכין בצורך הקרבנות עד שיכלה אותו הקצת שהוציאו ומוציאין שנית קצת אחר וכשמוציאין אותו

---

[1]) [ואולי צ"ל קצפן.]

[2]) [אין מלה זו באה במקרא אלא בספרים מאחרים, משפעים מן הארמ', וכנראה היא בעקר צורת מ"ר ע"פ הארמ' במקו' קְצוֹת בעברי, שהפך לתה"פ ולשם עצם בפני עצמו. והובאת מלה זו ברב שמושיה בערך מִקְצָת, הואיל והיתה בהם למלה אחת.]

[3]) [בתרגום הערב' בעצ' a) במשמ' זו. והיום אין המלה משמשת כלפי אדם אחד. בתו"מ אין שמוש זה. ואמנם בתוספת' (שביע' ב ה, לוק"מ) כתוב: זרעו מתחילה לזרע וקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו השריש לאחר ראש השנה וכו'; אך אין זה אלא שבוש, הואיל ואין כזאת במקום אחר, ובדפוסים לנכון ומקצתן.]

a) بعض

דבר: כתב רבינו ברוך ז״ל קצרו של דבר לא יתבינן עישור נכסים (מרדכי, כתובות קל). קצרו של דבר, כיון דלא חייל גיטא אלא כמוך למיתה בעידי חתימה מתגרשת וכו׳ (שו״ת הרדב״ז ג תקח). קצרו של דבר, ר׳ חנניה סי״ל ה׳ על כל לוח והיו חקוקות מעבר לעבר ונקראות מבפנים ומבחוץ נבוב בובן (שם שם תקמט). קצרו של דבר, כונת בעל המאמר היא להורות כי לא ענה ה׳ מלבו להסתיר פנים ממנו וכו׳ (ר״י מוסקאטו, נפוצות יהודה מח). קצרן של דברים (ר״א לויפל, שלום על ישראל ג, יב:). — ואמר הפיטן: ובשאון מי המלכויות צוללנו וכהתוך כסף בתוך כור באשם כן נתכנו וכו׳ ולא מקוצר ידך ה׳ לא הושעתנו ולא מכובד אזנך לא שמעת את תפלתנו (רסע״ג, הבקשה השנית, סדור רסע״ג, עה). רוחה קפדה מקוצר (ינאי, אשר נימשלה, קרובץ׳ צרלסי, זולאי, לא) ואני על קצר דעתי מהלך מעני לא אשים בלתי תחנון למולך (ר״י הלוי, רם אשר, דיואן ג, 126). —ואמר המשורר: קול העבירו לכל איש חוסר בידו וקוצר (רמב״ע, תרשים א, 25). ימיגנו בחיק קצר עצרה ועל כן תאות נפש בצורה (יוסף אבן לביק, ימיככו, מעס״ם 127). שבח אשיר כפי קצר לשוני ואתודה עלי גודל עוני (אהרן, שבח אשיר, שירי תימן, 230). קוצר תפלה אערכה (חיים בן שלמה, חסדי אלהים, שם, 241). — ונהוג הבטוי: עֹמֶק הַמֻּשָּׂג וקצר המשיג. —*וקֹצֶר הַנְּשִׁימָה, כמו צָרוּת הנשימה, קַצֶּרֶת, Asthma; asthme; -a: אז התעולל בי מיחוש של קוצר הנשימה ולחיצה (ריעב״ץ, מגלת ספר, 59).

*קִצְּרוֹן, קִצָּרוֹן, ש״ז, — כמו קֹצֶר: כי אינו מקצרון יד כי אם שגגה (רמב״ס, קדוה״ח ו ו). לא יעשה השם ית׳ הרע שאין לו קצרון ידיעה מחשיג כלל הענינים (ר״א הקראי, עץ חיים עט). ומפני קצרון דעתנו (שם לג). קצרון יד (עוביה בן משה הקראי, לפי קלוקין).

*קַצְרוּת, ש״נ, — כמו קֹצֶר, תכונת הדבר הקצר במדה, בזמן או ביכלת, Kürze, Unzulänglichkeit; brevité(-y), insuffisance(-ciency): ובלילה יבדל קצת הזמן מקצתו ובו יודעו הזמנים שאינם

בכ״י מינכן: כללו של דבר, וכך נראה נכון, כי אין בלשון תו״ס ואף בדברי הגאונים קצר במשמ׳ זו או גם בהוראה קרובה לכך.]

ידועים ואורך ימי החיים וקצרותם (ר״י א״ת, סו״ה, הבחינה ה). ואם ראוי להצילו מן הכרת ע״י קצרות שנים יקצרו ימיו בפיאה שניה (רמ״ע פלקירא, ספר האמונות ז ה, עט:). ולכן היה שירבעם לא האריך ימים ונדב בנו לא מלך כ״א שלש שנים ולכן בעשא ואלה בנו להיותם רשעים מתו כלם בקצרות שנים (ר״י אברבנאל, מ״א ט ו). אמנם אינו רוצה (ר״ח וידאל) לגלות שום דבר באומרו שרבו לא נפטר בקצרות שנים (כתבי שבחי האר״י, בספר תעלומות חכמה של יש״ר מקנדיא, לח.). ויבך העם בכי גדול כי מרה נפש כלם על צדקתו ועל ייחוסו ועל יפיו וקצרות ימיו עד נשמע הבכי למרחוק (דברי מלכי בית שני). — וקַצְרוּת אַפַּיִם, קֹצֶר רוח, כעס וחסר סבלנות: ואם יכריחהו הענין לדבר עמה היה מדבר בדרך קצרות אפים ולא בדרך פני ההטבה וההצהבה (רשב״ל דורא, מגלת ספר, בספר תפארת ישראל, קנז:).

*קָצְרִי, ת״ז, — שיך לקֹצֶר ולרשלנות, שמקצר ומתרשל: העצלה ב׳ מינים, אם עצלה גמורה ואם עצלה קצרית וכו׳ והעצלה הגמורה היא שלא השתדל בלימוד כלל והקצרית היא שילמד אבל שיתעצל בהבנת למודו (ר״מ המאירי, בית הבחירה, אב׳ א יז).

*קָצְרִית [1], ש״נ, — רוח קצרית, מחלה ממחלות הרוח, Melancholie; mélancolie; melancholy (מומין הפוסלין באדם) נכפה, אפי׳ אחת

[1]) [כך במשנה שבמשניות ובמדב״ם ובהוצ׳ הדפוס של התוספתא ובדברי הבבלי (בכורות מד:), אך בהוצ׳ צוק״ם של התוספתא: קצרות, ובמשנה שבגמרה (שם): קצרה. ורוח קצרית היא על דגמת רוח תזזית. ובבבלי (שם): רוח קצרית באה עליו, מאי ניהו (נאלא), תנא רוח בן נפלים באה עליו, ע״כ. ופרש רגמ״ה: נאלא, רוח שטות, בן נפלים, רוח שידה שגעון. וכעין זה רש״י: נאלת, רוח שטות ע״י שד זהו בן נפילים וכו׳. והרמב״ם בפרוש המשניות כתב: ורוח קצרית, מקרה מחמת מרה השחורה וכו׳ שגברה עליהן המרה השחורה כל כך עד שנפסדו פעולות הגוף וכחותיו. וביד החזקה (ביאת המקדש ח יז) כתב וז״ל: ועוד יש שם באדם ארבעה מומין אחרים ואלו הן וכו׳ מי שרוח רעה מבעתתו תמיד או בעתים ידועים, ע״כ. ועי׳ בערך נָפִיל, עמ׳ 3721 והערות שם ובס׳ מערכי לשון של משה לנדא ערך בן נפילים, וצ״ע.]

שתיהן טמאות, כנגד בית תורפה של קצרה, קצרה טמאה וארוכה טהורה (תוספ׳ כלים ז ג). כשהיתה האשה ארוכה היא נותנת שתי קצרות אחת מכאן ואחת מכאן והוא מהלכת באמצע (פסיק׳ רב׳, והאמר ליון, קמח:). — ובספהמ״א: שהיו מהלכין קצרה בין שתי ארוכות וארוכה בין שתי קצרות (מדה״ג שמות כ יד, הופמן, 132). אוי לך בן הזונה, הלסעודה תקרא אותי, חי ה׳ הייתי רוצה להיות ארוך כמו עוג ואתה קצר כמו גוג (כ״י חריזי, תחכ׳ מה, 346). וישב מלך אחד על כסאו לשפוט את העם ויבוא לפניו איש קצר ויצעק אליו לאמר אדוני המלך שמע צעקת העשוק וכו׳ אמר המלך הקצר לא יעשקנו שום אדם, אמר הקצר אדוני המלך, עושקי הוא יותר קצר ממני (כ״י זבארה, שעשועים ז, דודזון, 72). שבהיות הגוף קצר ומרוב חמימותו חקטורים עולים במהירות וכו׳ (עוביה כץ, מעשיה טוביה, עולם הקטן ב, קו.). — *וְקַצַר קומה, באותה משמ׳: מדוע קצרי הקומה רובן חנפים וטובי ההבנה, תשובה, בהיותם קצרי הקומה יש מעט ריוח בין הלב וכו׳ לבין המוח וכו׳ (שם שם). — ואמר המשורר: ובן דודו קצר קומה והדור, ולו שפה שפת גמל משוכה (יוסף בן ישראל, בני תורה, מיכי חימן, 47). — *דרך קְצָרָה, אפן הבעת מחשבה בקצור, בלא דבורים יתרים: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה (ר׳ מאיר, חול׳ סג:). — *ואף במשמ׳ בהשמטת מלה: סדרך קצרה ביצד (ההגדה נדרשת), ואהיה מתהלך באהל ובמשכן, מאהל אל אהל וממשכן אל משכן צריך לומר, אלא שדיבר הכת׳ דרך קצרה, מאימתי הדבר נידון בדרך קצרה, משיצטרך לו הענין ודאי, כיוצ׳ בד׳ אתי אומ׳ ותכל דוד המלך לצאת, אלא שדיבר הכת׳ בדרך קצרה (משנת רבי אליעזר, הול׳ ענלאו, 20—21). — ובספהמ״א: והתשובה דרך קצרה כך היא (תשו׳ רמב״ם קסו, פרימן, 162). — *וכתה״ס, הלך בְּקָצָר, בְּקְצָרָה, הלך בדרך קְצָרָה: מי שהלך למדינת הים ואבדת דרך שדהו, אדמון אומר ילך בקצרה (כתוב׳ יג ז). בא לו בארוכה חייב, בקצרה פטור (שבועו׳ ב ג). אם קודש הוא ילך לו בקצר (ירוש׳ פסחי׳ ז יח). — *וקְצָרוֹת: אחזו בידו והתחיל מטייל עמו ארוכות וקצרות (ר׳ זירא, מד״ר שה״ש, דודי ירד לגנו). — ובספהמ״א: בכן אבוא בקצרה ואזעק מרה (מלבה מסכת תע״ו, וכשטין, Inschr. I, עמ׳ 321). — *לשון קָצָר, כמו דרך קצָרה: מאן, כמו מיגאי, לשון קצר הוא (רש״י, חגי׳ טו:). — *ושם חיה, קְצַר רגלים, ואמר המליץ: הקציר[1] רגלים או דרודם (דער דאקס) הוא ישן יותר מכל חחיות בעולם, הוא ישן כל ימות החורף ובקיץ ישן כל היום כלו וחצי הלילה עמו (ברוך לינדא, ראשית למודים א ו, יג.).

קֹצֶר[2], ת״ז, — כמו קָצָר: והלשכות העליונות קְצֻרוֹת (יחזק׳ מב ה). — ובספהמ״א: איזו היא נצבה, שני צדיה הקצורים מצורפים כל אחד בפני עצמו והוא שוה לראשון (משנת המדות ד). שאול ועוצר רחם וכו׳ בית הרחם שהוא קצור ועצור לא ישבע מבעילות (רש״י, סנה׳ לב.).

קֹצֶר, ש״ז, — מדת הדבר הקצר, בזמן ובמדה, Kürze; brevité; shortness, קֹצֶר רוּחַ: וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מִקֹּצֶר רוח ומעבדה קשה (שמות ו ט). — — ובתו״מ: אדם מישראל שלא התפלל תפילת השחר או תפילת מוסף או תפילת המנחה הרבה פעמים שלא פנה להתפלל או מקוצר שהיה עושה צרכיו וכו׳ אי זו שעה מותר לו להתפלל ויצא בה ידי חובתו וכו׳ (מד״ר דבר יח). — ובספהמ״א, וגם במשמ׳ חסר יכלת, Unzulänglichkeit; insuffisance; insufficiency: יקצר כל ברכה וברכה ואומר כל הברכות בקוצר (רש״י, שם כב:). אלא חש״ם מביאה בקוצר כמו שרגיל בכמה מקומות (תוס׳ שבת עו., ד״ה ואמר). מפני קוצר ידיעת הדורש בדרושו (כ״י א״ת, או״ד, הקד׳). והתבוננתי מה שהם בו אנשי דורינו מקוצר דעתם להבינם (הוא, מו״ס, הקד׳). לפי קוצר דעת האדם (רמב״ם, תפילה ט ה). היה בדמשק נכבד אחד ובעל הוראה בעינו והתיר (את הדב״ם של הישמעאלים) בכח הראיות שאכתוב (להלן) בקוצר (שו״ת ר״נ גירונדי ה). — *וְקָצְרוֹ של דבר[3], כמו כללו של

---

[1] [קֻצַר, עפ״י הסבטא קָצַר, עי׳ בהערות הקידמות.]

[2] [עי׳ קָצָר, הערות.]

[3] [אמנם בא בטוי זה אף בדפוסי הבבלי (ברכי כט:): קצרו של דבר על שלו הוא אומר וכו׳; אך

קָצַר[1], ת"ז, סמי' קְצַר, מ"ר קִצְרֵי, נק' *קְצָרָה, — קטוע, לא ארך, kurz; court, bref; short: קצר ימים, שימיו קצרים, שאינו מאריך ימים: אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רגז (איוב יד א). — ובהשאלה קצר־יד במשמ' חסר יכלת: וישביהן קצרי יד חתו ויבשו (מ"ב יט כו; ישעי' לז כז).—קצר אפים, קצר רוח, שאין בו רוח לסבל, חסר סבלנות, לא ארך אפים, ungeduldig; impatient: קצר אפים יעשה אולת ואיש מזמות ישנא (משלי יד יז). ארך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אולת (שם שם כט). — ובתו"מ: בשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה, ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה אחת ארוכה ואחת קצרה[2] (ברכ' א ד). ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה (שם ד ב). המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה (ר' יהושע, שם שם ד). בכל יום היתה (המחתה) כבדה והיום קלה, בכל יום היתה ידה קצרה והיום ארוכה (ר' מנחם, יומ' ד ד). היום קצר[3] והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק (ר' טרפון, אבו' ב טו). היה בו שער לבן וכו' אחת ארוכה ואחת קצרה והקצירו שתיהן וכו' הרי אלו להקל (נגעי' א ה). קצרות והאריכו, אחת קצרה ואחת ארוכה והאריכו שתיהן וכו' הרי אלו לחחמיר (שם שם ו). בשער צהוב דק, לקוי קצר (ר' עקיבא, שם י א). מה הלשון אומרים דק מקל זה דק קנה זה, דק לקוי קצר או דק לקוי ארוך (ר' יוחנן בן נורי, שם שם). עד שאנו למדים מן הקנה נלמד מן השער, דק שערו של פלוני, דק לקוי קצר לא דק לקוי ארוך (ר' עקיבא אל ר' יוחנן בן נורי, שם שם). האזוב הקצר מספקו בחוט ובכוש וטובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה (פרה יב א). שתפלת הצדיקים קצרה (מכי' ויסע א). ומי גרם לו (לנבל שימות), על ידי שהיתה ידו קצרה במצות (מדר' תהל' נג). אתה ארך אפים ואנו קצרי[1] רוח (שם קיט, כלתה לתשועתך). — *קְצָרָה, במשמ' צלע קצרה של חמטה: מטה שהיתה טמאה מדרס, ניטלה קצרה ושתי כרעים טמאה, ארוכה ושתי כרעים טהורה (כלים יח ה). ועי' ארוכה. — *ובמשמ' חסר, לא מספיק, unzulänglich; insuffisant; -cient: צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה (ברכ' כט:). כל ימי עני רעים, זה שדעתו קצרה (ריב"ל, ב"ב קמה:). — ובסהמ"א: שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו או מפני דעתן שהיא קצרה (רמב"ם, ת"ת ד ה). — *ובמשמ' פגום, לא שלם: מה דבש יש בו (מיני דבש) קצרים, יכול אף דברי תורה כן, תלמוד לומר חלב (מד"ר שה"ש, כי טובים). — ובסהמ"א: בני, לא תשבע מן החקירות כי תחסד בקצירות (דונש, תשו' על רסע"ג 5). ואם יהיה השפע על (הכח) המדמה לבד ויהיה קצר (הכח) הדברי אם מעקר היצירה או למעוט התלמדות, זאת הכת הם מנהיגי המדינות וכו' (ר"מ א"מ, מו"נ ב לז). — ואמר המשורר: מה לדעות החסרות ותבונות הקצרות (ר"י הלוי, אמרות האל, דיואן ג, 78). — *קְצַר נבואה, נביא שנבואתו קצרה: (חגי וזכריה) קיצרי נבואה היו[2] (ר' אלעזר, פסיק' ר"כ, דברי ירמיהו, כ"י אוקספורד ופרמה). — *קְצַר בֹּעַס, כמו המקצר בזעם, שאינו זועם זמן רב, ואמר הפיטן: הקצר[3] בזעם ומאריך אף[4] (ינאי, האוחז ביד, מוקי ר"ה). — *קְצַר קיום, שאינו מתמיד בקיומו: והיות קצתם קצרי הקיום וקצתם ארוכי הקיום (רלב"ג, מלחמ' ה' ה ט). — *קָצָר במשמ' קטן קומה: קצרה שלבשה חלוקה של ארוכה וארוכה שלבשה חלוקת של קצרה, נמצא (דם) כנגד בית תורפה של ארוכה

---

[1]) [אין במקרא בנפרד אלא מ"ר קְצָרוֹת מן קָצָר, והסמי' קְצַר, קִצְרֵי, שכנראה היא מן קָצֹר על משקל אָרֹךְ, גָּבֹהַּ, מָתֹק, שמהם בסמי' אֶרֶךְ, גְּבַהּ, מְתֶק, (עי' טורטשינר, ZDMG 1910, עמ' 269 וכו') או מן קָצָר בצורות קְצָרָה, קְצָרִים, ואין כל יסוד להניח ששמשה למעשה הצורה קָצֵר בתקופת המקרא, ובסהמ"א היו שנקדו קָצֵר, קְצֵרָה, עפ"י הארמ', ועי' בהערות הבאות.]

[2]) [פרש הרמב"ם: שאינה פותחת בברוך תקרא קצרה (תשו' רמב"ם ל, פרימן, 27).]

[3]) [פָר בסדורו מנקד קָצֵר.]

[1]) [נדפס (הוצ' בובר, רמט.): קצירי.]

[2]) [בהוצ' בובר (עמ' קטז:) אין פסקה זו, והובאה בהערת קכג, ושם היתה במקום היו, ובבראשית רבתי (אלבק, 155): קצרי נבואה היו.]

[3]) [במחז' איטלי' (ב, סט.) בשחר' יוה"כ: הקוצף בזעם, ועי' בהערות זולאי (פיוטי ינאי, סלח).]

[4]) [עפ"י הפסוק: כי רגע באפו וכו' (תהל' כט ו).]

נקרא עצל, והמתאחר מחרבות בו מקצר, והמסתפק במספיק ממנו חלש (שם, הפריסות ג). ואם לא ירצה אחד מן המקצרים [1]) להגיע לזאת המדרגה וכו׳ אין היזק בזה (ר״ם א״ח, מו״נ א ה). שיגנה ההצעות ההם אשר הוא מקצר להשיגם או מתרשל לבקשם (שם שם לד). כי המקצר בהשגת אמתת דבר אחד הוא המשיג קצתו ויסכל קצתו (שם שם ם). ושהש״י וכו׳ יודע זה התסרון בנו ושמחשבתנו זאת המקצרת אין להשגית למה שחייבתנו מן ההריסה (שם ג יט). הנה כבר התבאר שההכנה לעולם הבא בחכמה ובמעשה הוא דבר הכרחי בשכל ושהמקצר בם הוא כסיל (מאזני צדק לאלגזלי, באור ג, 22). כי האדם לקצירו מהשיג עצמו באופן שלם ולא ידע מה שאפשר לו לעשות מן הטוב אשר הוא חוטא לפי דעת צופר אם יקצר מזה (רלב״ג, איוב׳ יא ו). שהשם יתברך יענוש האדם אם יקצר מעשות הטוב אשר אפשר לו לעשות, כאילו תאמר אם יקצר מתתבונן בפעולות השם יתברך ובדרכיו כפי היכולת וכו׳ אנשים רבים תחשוב בהם שהם נקיים והם רשעים על אשר קצרו מעשיית הטוב האפשרו להם (הוא, שם, ביאור דברי המענה). לפי שלא יקצר מהמציא באחד אחד מאלו הנבראים מה שיצטרך אליו במציאותו (הוא, שם לז, ביאור דברי המענה). הלא זה ממה שיורה שלא קצרתי מהמציא טוב כפי מה שאיפשר בנברא נברא (הוא, שם מא, ביאור דברי המענה) — *וקצר באלהים וביכלתו, יחס לאלהים קצר יכלת: מקצר ביכלת האלהים ר״ל אומר או חושב שקצרה יכלת אלהים לעשות כך (ר״י אברבנאל, מ״ג ז).

—הפעי, הִקְצַרְתָּ, — א) הִקְצִיר את הימים, כמו קִצַּר אותם: הִקְצַרְתָּ ימי עלומיו העטית עליו בושה (תהלי פט מו). — ואמר הפיטן: גדע רום קרנם ועלומם הקציר ובאבחת חרב שעריהם הציר (ר״א קליר, איכה תפלתי, קינ׳ ת״ב). — ב) *כמו קל, במשמ׳ הלך ונעשה קצר: היו (שערות) לבנות והשחירו וכו׳ שתיהם ארוכות והקצירו, אחת ארוכה ואחת קצרה והקצירו שתיהן (נגע׳ א ה). השחירו שתיהם או אחת מהן, הקצירו שתיהן או אחת מהן וכו׳ (שם ה ז).

—התפ׳, *הִתְקַצֵּר, נִתְקַצֵּר, — נעשה קצר, קצרו אותו: ובשביל שהיו מוכרין אותו (את הכהונה) בדמים התחילו שנותיהם מתקצרות (ספרי במד׳ קלא). משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים (ת״כ, סוט׳ מז:). מי שאינו נוהג ברבו כל המדות האלו נקרא רשע לפני המקום ותלמודו משתכח ושנותיו מתקצרות (ר׳ תנחומא, מד״ר במד׳ עו). — והנפש, כמו קל: לכך נתקצר נפש העם בדרך, הם שרגננו ונפשנו קצה (תנחו׳ חקת יט).

—ובסהמ״א: ותפול המלכה בדאגת בנה אשר נגעה לבה ובסבת זה החולי מתה לבסוף (יוסיפון, רג). על שלא מיחה (יוסף) בכבוד אביו נתקצרו ימיו ומת קודם אחיו (ברא׳שית רבתי, אלבק, 262). שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרין צריך לעסוק בלימודו גם בלילה (רשב״ם, ב״ב קכא:, ד״ה מט״ו באב). וכל המזלזל בכבוד אביו ואמו ימיו מתקצרין וכו׳ אם תכבד יאריכון ואם לאו יתקצרון [1]) (מנוה״מ לר״י אלנקאוה ד, 24). — וכמו פע׳: אל תתקצר בתפלה ובצדקה אל תתעבר (ב״ק גניי ז י).

קֹצֵר, קוֹצֵר, ש״ז, מ״ר קֹצְרִים, קוֹצְרִים, —בעקר בינוי פועל מן א. קָצַר, מי שמלאכתו לקצר התבואה, Schnitter; faucheur; mower: ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הַקֹּצְרִים (מ״ב ד יח). ונפלה נבלת האדם כדמן על פני השדה וכעמיר מאחרי הַקּוֹצֵר ואין מאסף (ירמ׳ ט כא). הנה ימים באים נאם יי׳ ונגש חורש בַּקּוֹצֵר ודרך ענבים במשך הזרע (עמוס ט יג). שלא מלא כפו קוֹצֵר וחצנו מעמר (תהל׳ קכט ז). ותלקט בשדה אחרי הַקֹּצְרִים (רות ב ג). ויאמר לַקּוֹצְרִים יי׳ עמכם (שם שם ד). ויאמר בעז לנערו הנצב על הַקּוֹצְרִים (שם שם ה). אלקטה נא ואספתי בעמרים אחרי הַקּוֹצְרִים (שם שם ז). — ובתו״ם: חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית, שלאחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים של בעל הבית (פאה ד יא). היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגריש (ב״מ ה ז). ומעשה בקוצר אחד שהיה עומר וקוצר בבקעת בית טופת (תנחו׳ בובר, חקת א).

---

[1]) [בתרגו׳ ר״י חריזי: החסרים שאין להם שלמות.]

[1]) [במקור שבתו״ם (מכי׳ בחדש ח).: ואם לאו למען יקצרון, עי׳ קל.]

כשתקצר יד שכלו להבין הדבר (כ"ם ח"ת, פי' המלות הזרות בסוף מו"נ). אומר או חושב שקצרה יכלת אלהים לעשות כך (ר"י אברבנאל, מ"צ ז). — ואמר המשורר: ברומי חברו בלשון אבותינו ואם קצרה, היותו לעטרת הוד ולצפירה מפוארת (ראב"ע, הקדי לפרושו לאיוב). — *קוֹצֵר במשמ' מקצר בדבור, ממעט במלים: טוב לכת אחרי הקוצרי"ם ולקצו"ר באמרים (הקדמת המפרש גדליה בן שלמה לספר העקרים לר"י אלבו). ויאמר לקוצרים ד' עמכם (פלא יועץ, וינה, יט).

—פעי, קִצֵּר, — קִצֵּר את ימי האדם, עשה שיהיו קצרים, מקֻטעים, verkürzen; abréger; to shorten: ענה בדרך כחי קִצַּר ימי אמר אלי אל תעלני בחצי ימי (תהלי קב כד—כה). – ובתו"מ: שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך (מדות ג ד). חנה על ידי שריבתה בתפלתה קיצרה בימיו של שמואל (ירוש' בכורים ב א). שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם וכו' (רב יהודה, ברכ' נה.). —*וקִצֵּר (ב)דברים, ואף בלי השלמה, קִצֵּר, נהג דרך קצרה, לא האריך, sich kurz fassen; être bref; to be brief: בשחר מברך וכו' ובערב מברך וכו' (ברכה) אחת ארוכה ואחת קצרה, מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך (ברכ' א ד). היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר (שם ג ה). שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום (ראש השנה) בשיפר (ר"ה ג ג). שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום (תענית) בחצוצרות (שם שם ד). כשהיה ר' עקיבה מתפלל עם הציבור היה מקצר מלפני כולן [1] (ר' יהודה, תוספתי ברכ' ג ה). מעשה בתלמיד אחד שעבר לפני רבי אליעזר וקצר בברכותיו [2] אמרו לו תלמידיו, ר' ראית פלוני שקצר ברכותיו וכו' אמר להם לא קצר זה יותר ממשה [3] שנאמר אל נא רפא נא לה (מכי' מסכי ויסע א). יש שעה לקצר

[1]) [בבבלי (ברכ' לא): היה מקצר ועולה מפני טורח צבור.]

[2]) [בבבלי (ברכ' לד.): והיה מקצר יותר מדאי.]

[3]) [שם: כלום מקצר יותר ממשה רבינו.]

ויש שעה להאריך [1]) (שם שם). אלו ברכות שמקצרין בהן, המברך על המצות ועל הפירות וברכת הזמון וכו' (ירוש' ברכ' א ח). שלא יהא וכו' אחד מדבר כל כל צרכו ואחד את אומר לו קַצֵּר בדבריך [2]) (שם יומ' ו א). — *ובמשמ' לא האריך ימים: ואין בכל השבטים שקיצר ימים פחות מיוסף (מדה"ג שמות א ז, הופמן, 6). — ואמר המשורר: חכם לבב מקצר את דבריו (לכל מדה, שירי תימן, 79). רחם יחידתי אשר היא נגדך, קצר לגלותי אני נשען בך (אהים אסף אהים, שם, 232). — *ובמשמ' נִלְאָה, לא ידע או לא עשה כפי הצֹרך, התרשל [3]): שמדרגות בני אדם בשער הזכיות והחובות עשר מעלות, צדיק, רשע, עובר, ממרח, שלם, מקצר, חוטא, מזיד, שב, כופר (ר"י א"ת, או"ד ה א). וכונתי בו לחתחכם ולחעיר הפתאים והמקצרים מאנשי תורתנו ונוחלי חוקי דתנו במה שיספיק להם (סוף, מו"ה, הקד'). והמתעלם מחקור הרי זה מגונה ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה (שם, היחוד ג). וגנו את מעשהו והיה בעיניהם כמקצר וכמנהיג רע (שם, הבחינה, פתיח'). ונמצא רוב ב"א שיש להם מן ההכרה בדרכי טובות והתחבולה בהשגת מזונותם מה שמקצרים רבים מן המשכילים שבבני אדם מכמותה (שם, עבודת האלהים, פתיח'). ואם ימנע ממנו ולא יזדמן לו לעשותו אל יאשים נפשו ויודיע את חבירו שלא קצר אחר שיטרח וישתדל בו בעצמו (שם, הבטחון ד). אבל דאגתו ואבלו על מה שהוא מקצר בו מחובות הבורא ומשתדל לפרוע מה שיוכל לפרוע מהם (שם שם ה). ושלא יספר בגנות המקצרים וימאסם (שם, יחוד המעשה ה). כי האדם מקצר מעשות מה שהוא חייב בו מחובות הבורא (שם, התשובה, פתיח'). והאוחז ממנו (מן העולם) די ספקו

[1]) [במדה"ג (שמות יד טו, הופמן, 141; שם טו כה, 169) נוסף על זה: אל נא רפא נא לה הרי לקצר, ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה הרי להאריך.]

[2]) [במקום אחר (ירוש' סנה' ג י): דבריך, וכן בבבלי (שבועי ל.).]

[3]) [אמר ר"ש א"ת (פרוש המלות הזרות בסוף מו"נ): נאמר קצר בענין פלוני כענין לא עשה בו כל הצורך, וכן שמתיו בענין לאות שכל האדם להבין הדבר, אקרא האדם מקצר סתם כשתקצר יד שכלו להבין הדבר, שכן הוא לשון הערבי זה השורש בעצמו, ע"כ.]

שליש תהא שלך (שם שם). אילו נטל לקצור ולא קצר שמא כלום (שם פסח׳ ו א). המקבל שדה מחבירו הרי זה קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר (שם ב״מ ט א). אמר איוב, על ידי שהיו דלתי פתוחות לרווחה היו הכל קוצרין יבשות ואני קוצר מלילות (מד״ר בראשי׳ סו). — ובינ׳ פָּעוּ׳, *קָצוּר, שקצרו אותו: השוכר שדה מחבירו והיה בה וכו׳ תבואה קצורה ענבים בצורות זיתים מסוקין אין שמין לו (תוספת׳ ב״מ ט א). מוכרין להן (לעכו״ם) שחת קְציצה ותבואה קצורת ואילנות קצוצות (שם ע״ז ב ד). אין מוכרין (לעכו״ם) אלא קצורת (ר׳ מאיר, בבלי שם כ:).

—הִפעי׳, יַקְצִירוּ [1]), — הִקְצִיר, כמו קָצַר: בשדה בלילו יקצירו [2]) וכרם רשע ילקשו (איוב׳ כד ו).

—נִפעי׳, *נִקְצַר, — נִקְצְרָה הקמה, התבואה וכדו׳, קָצְרוּ אותה: אמת המים שאינה יכולה להקצר באחת וכו׳ מפסקת (פאה ב ב). שבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרת [3]) עם הקמה הרי היא של בעל הבית (שם ה ב). והוא שתהא (השִׁבֹּלֶת) יכולה להיקצר עם הקמה (ר׳ יוסי, ירוש׳ שם שם). ויד כל הנקצרים שלשה ושאין דרכן לקצר ידיהם ושרשיהם כל שהן (עוקצ׳ א ג). (מוכרים לגויים) שחת לגוז על מנת שתיגזז ותבואה לקצור על מנת שתיקצר [4]) ואילנות לקוץ על מנת שיקציצו (תוספת׳ ע״ז ב ד). מהחל חרמש בקמה, משהתחיל חרמש בקמה, שיהא הכל בקמה שיחית תחלה לכל הנקצרים, שלא תהא קצירתו אלא בחרמש (ספרי דברי קלו). קמה עומדת להיקצר וגפנים עומדות להיבצר ממטלטלין הן (רב יהודה, ירוש׳ יבמ׳ טו ג).

ב. קָצַר [5]), פ״ע, קָצְרָה, קָצוּר, תִּקְצַר, תִּקְצַר, תִּקְצֹרְנָה, — היה קָצָר, קטוע, לא ארֹך, kurz, abgeschnitten sein; être court, coupé; to be short, cut:

[1]) [עי׳ בהערה הבאה.]

[2]) [כך הכתיב; הקרי: יִקְצוֹרוּ, קל, והוא כנראת עקר, ועי׳ קל, הערה.]

[3]) בכתב יד בודליאנה מנֻק׳ נִקְצֶרֶת, [ובמשנ׳ מנֻק׳ ליוורנו: נִקְצְרָה.]

[4]) [צוק״ם: שתיקצור.]

[5]) [עי׳ בהערה לשרש.]

כי קָצַר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס (ישע׳ כח כ). יראת יי׳ תוסף ימים ושנות רשעים תִּקְצֹרְנָה (משלי י כז). — ובתו״מ: אם כבדתן (את אביך ואת אמך) למען יאריכון ימיך, ואם לאו למען יקצרון (מכי׳ בחדש ח). — ובהשאלה, קָצְרָה ידו של אדם או של אלהים, אין בה די, אין בה יכלת, unzulänglich sein; être insuffisant; to be insufficient: היד יי׳ תִּקְצָר עתה תראה היקרך דברי אם לא (במד׳ יא כג). הֲקָצוֹר קָצְרָה ידי מפדות ואם אין בי כח להציל (ישע׳ נ ב). הן לא קָצְרָה יד יי׳ מהושיע ולא כבדה אזנו משמוע (שם נט א). — —וקָצְרָה רוח האדם או נפשו, כמעט שלא היתה בו עוד רוח לסבל, וגם בהשאלה לאלהים: וַתִּקְצַר נפש העם בדרך (במד׳ כא ד). ויסירו את אלהי הנכר מקרבם ויעבדו את יי׳ וַתִּקְצַר נפשו בעמל ישראל (שפט׳ י טז). ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו וַתִּקְצַר נפשו למות (שם טז טז). הֲקָצַר רוח יי׳ אם אלה מעלליו (מיכ׳ ב ז). ואכחד את שלשת הרעים בירח אחד וַתִּקְצַר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי (זכר׳ יא ח). האנכי לאדם שיחי ואם מדוע לא תִקְצַר רוחי [1]) (איו׳ כא ד).—ובתו״מ: הוא (בעלה של הפילגש) קצרה נפשו למות, היא לא קצרה נפשה למות (ירוש׳ כתוב׳ ה י). אותן שיירות שיצאו ממצרים שנגזרה עליהם מיתה לא היו רואים במדבר נחת רוח ולא רוח טובה וכו׳ וכו׳ זה הוא עם שקצרה נפשם בדרך (תנחו׳ חקת יט).—ובסהמ״א: בני אדם שקצר שכלם להשיג כמו הכת הראשונה אך יש בהם כח להכיר הענינים הקרובים הקלים (ר״י א״ת, מו״ה, היחוד י). ייגע לריק ויחלש כחו ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו (שם, הבטחון, פתיח׳). כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות (רמב״ם, תפלה א ד). מעלין אותה (את הסוטה) ממקום למקום ומקיפין בה כדי לייגעה עד שתקצר נפשה אולי תודה (שם, סוטה ג ג). אקרא האדם מקצר סתם

[1]) [לפי טורטשינר בפרושו הכונה: האנכי לא (על שפיכות) דם שיחי ואם מִדּוּעַ (כלו׳ מפני מגפה, כמו דוע׳ a) בערב׳) לא תקצר רוחי.]

a) دوغ

*קצרות, *קצרית, *קצרן, *קצרת [1].

א. **קָצַר** [2], פ"י, קצרתם, קצרים, קצר, קצרך, קצרכם, קצרו, תקצר, תקצור, יקצור, יקצרו, תקצרו, יקצרו, יקצורו, יקצרון, יקצרהו, — קצר את השבלים, החטים, פאת השדה, כרת אותם, (ab)mähen, ernten; faucher, moissonner; to mow, reap: לא תכלה פאת שדך לקצר (ויקר' יט ט). לא תכלה פאת שדך בקצרך (שם כג כב). והיה כאסף קציר קמה וזרעו שבלים יקצור והיה כמלקט שבלים בעמק רפאים (ישעי' יז ה). — ובתמונה, קצר קוצים במקום חטים: זרעו חטים וקצים קצרו נחלו לא יועלו (ירמ' יב יג). —וקצר סופה: כי רוח יזרעו וסופתה יקצרו (הוש' ח ז). — ובהשאלה, קצר עולה וכדו': חרשתם רשע עולתה קצרתם אכלתם פרי כחש (שם י יג). זורע עולה יקצר [3]) און (משלי כב ח). כאשר ראיתי חרשי און וזרעי עמל יקצרהו (איוב ד ח). — קצר לפי חסד: זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד (הוש' י יב). —וקצר קציר הארץ, השדה, קציר חטים: ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר (ויקר' יט ט; ועי"ש כג כב). כי תבאו אל הארץ וכו' וקצרתם את קצירה (שם כג י). כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו (דבר' כד יט). ובית שמש קצרים קציר חטים בעמק (ש"א ו יג). — ואת ספיח הקציר: את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר (ויקר' כה ה). לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזריה (שם שם יא).—ובלי השלמה: ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו פרים (מ"ב יט כט; ישע' לז ל). אתה תזרע ולא תקצור אתה תדרך זית ולא תסוך שמן (מיכ' ו יה). הזרעים בדמעה ברנה יקצרו (תהל' קכו ה). בשדה בלילו יקצורו [1]) וכרם רשע ילקשו (איוב כד ו). עיניך בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן (רות ב ט). שמר רוח לא יזרע וראה בעבים לא יקצור (קהל' יא ד). —ועי' קצר. — ובתו"מ: והקוצר לשחת מפסיק (בין שדה לשדה לדין פאה) (ר' מאיר, פאה ב א). שדה שקצרוה עכו"ם קצרוה לסטים קרסמוה נמלים וכו' פטורה, קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה (פאה שם ז). קצרו לסטים חציה וקצר הוא חציה נותן פאה ממה שקצר (שם שם ח). (קרקע שיש בה) כדי לקצור ולשנות (חיבת בפאה) (ר' יהודה בן בתירה, שם ג ו). פאה אין קוצרים אותה במגלות ואין עוקרין אותה בקרדומות (שם ד ד). המקבל שדה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני (שם ה ה). האנס שורע את הכרם ויצא מלפניו קוצרו אפילו במועד (כלאי' ז ו). אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, החורש והזורע והקוצר והמעמר וכו' (שבת ז ב). מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע, וקוצרין וגודשין לפני העומר (פסח' ד ח). מקום שנהגו לקצור יקצור, לעקור יעקור, לחרוש אחריו יחרוש (ב"מ ט א). ועושים אותו (את העמר) כריכות במחובר לקרקע כדי שיהא נוח לקצור (מנח' י ג). (אומר להם) אקצור, והם אומרים לו קצור (שם שם). קצרוהו ונתנוהו בקופות (שם שם ד). קוצרים בית השלחים שבעמקים אבל לא גודשין, אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמים וגודשין שלא ברצון חכמים וכו' קוצר לשחת ומאכיל לבהמה (שם שם ח). מצותו (של העמר) לקצור בלילה (שם שם ט). גוי שמכר קמתו לישראל ליקצר חייב בפאה, ישראל שמכר קמתו לגוי לקצור פטור מן הפיאה (תוספתי פאה ב ט). השוכר שדה מחבירו והיה בה תבואה לקצור, ענבים לבצור, זיתים למסוק הרי אילו שמין לו (שם, ב"מ ט א). מתניתא בשקצרוה (הגוים) לעצמן, אבל אם קצרוה לישראל חייבת (ירוש' פאה ב ז). לכשתקצר

בסור' של א"י ובערבי' [a]), בעיד שנעלם בשפות אלו שמוש הפעל במשמ' הפעילה. ובעבר' בא א. קצר גם בהערה למכתב מעמרנא 244, 14: ka-zi-ra, הוא קצר, קוצר, ותמורתו בגוף הבבלי של המכתב בקן, גזן.

[1]) [ובזמן חחדש נגזרו משרש זה: קצר, ס"ז, במשמ' חבור זרם החשמל בדרך קצרה בפריצת החוט, Kurzschluss; court circuit; short-circuit; קצרנות, ס"נ, כתב סימנים קצרים, Stenographie; sténographie; shorthand; תקציר, ס"ז, קצור דברים.]

[2]) [עי' בהערה לשרש.]

[3]) [כתיב: יקצור.]

[a]) قصر

[1]) [כך הקרי; כתיב יקצירו. ועל חסרי מזל מדבר: כשהם קוצרים, הוא כשדה בלי תבואה, ועי' טורטשינר בפרושו.]

(תוספת׳ ב״ק ג ב). ורעו לזרע ועשה כולו קצצין גמורין לפני ר״ה וזרעו מתעשר לשעבר וכו׳ מקצתן עשת קצצין גמורים ומקצתן לא עשת הדא הוא צובר גורנו לתוכו וכו׳ (ירוש׳ שביע׳ ב ח). — ובסהמ״א: סכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית, פי׳ שאם נקצץ קודם שביעית סכין שמן בשביעית וּבמ׳עד במקום הקצץ (ערוך ערך גזם). ואם קוצץ הבגד קצצים קטנים נקרא מוכין (שם ערך מך). —ואמר הפיטן: להטו בעצי קצצים דעכו כאש קוצים (שלמה הבבלי, אין צור, זולת שבת א חנכה).

*קְצָצָה, ש״נ, — א) מקום קציצת עצים, יער שקוצצים ממנו האילנות לעץ, לבנין [1]: לאחד שהיה לו קצצה של ארזין ומכרת בדבר קל, והלך הלוקח ועשה בה תיבות ומגדלים שדה ושדות וכו׳ (רבי יוסי, מד״ר שה״ש ד, גן נעול; וכעין זה פסיק׳ ר״כ, ויהי בשלח, בובר, פד.; ופזסיר, שמות, יט.). שאם קדם היורש ותפש מוציאין מידו, ותני כן, אילנות וקצָצות וקינים ונערים מוציאין מידן (ירוש׳ כתוב׳ ח י). — ב) מעשה הקוצץ נסרים, כמו קְצָה: הקוצץ בקורות לא יהא מחליק ומדריג, מדריג ומחליק, אלא מתכוין שתהא קיצצתן [2] שוה (ירוש׳ שביע׳ ד ה). — ג) טכס סמלי להנתק בן אדם מרכושו או ממשפחתו [3]: נאמן אדם לומר אמר לי אבא משפחה זו טמאה, משפחה זו טהורה, ושאכלנו בקצצה שבין פלוני לפלוני (תוספת׳ כתוב׳ ג ג). ת״ר נאמן התינוק לומר כך אמר לי אבא משפחה זו טהורה, משפחה זו טמאה וכו׳ ושאכלנו בקצצה של בת פלוני לפלוני וכו׳ מאי קצצה [4]) דתנו רבנן כיצד קצצה [4]) א׳ מן האחין שנשא אשה שאינה הוגנת לו באין בני משפחה ומביאין חבית מלאה פירות ושוברין אותה באמצע רחבה ואומרים אחינו בית ישראל שמעו אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו, וזו היא קצצה שהתינוק נאמן להעיד עליה (בבלי שם כח:). בראשונה היו קונין בשליפת המנעל וכו׳ חזרו להיות קונים בקצצה [1]), מהו בקצצה [2]), בשעה שהיה אדם מוכר שדה אחוזתו היו קרוביו מביאין חביות וממלין אותן קליות ואגוזים ושוברין לפני התינוקות והתינוקות מלקטין ואומר נקצץ פלוני מאחוזתו, ובשעה שהיה מחזירה לו היו עושין כך ואומר חזר פלוני לאחוזתו. אמר ר׳ יוסה בי ר׳ בון אף מי שהוא נושא אשה שאינה הוגנת לו היו קרוביו מביאין חבית וממלין אותן קליות ואגוזים ושוברין לפני התינוקות והתינוקות מלקטין ואומרין נקצץ פלוני ממשפחתו, ובשעת שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרין חזר פלו׳ למשפחתו (ירוש׳ קדוש׳ א ה; וכעין זה מד״ר רות ז). — ובסהמ״א: ואכלנו בקצצה של פלוני שהאכילוני אחיו כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו (רמב״ם, עדות יד ג).

*קְצֶצֶת, קצוצת, ש״נ, — חתיכות העץ שנקצצו בשעת העבודה: העושה כלים וכו׳ מן השחולת ומן הגרודת טהורין, רבי יוחנן בן נורי אומר אף מן הקצוצת [2]) (כלים יא ג). אין מכסין (את הדם) לא בתבן וכו׳ ולא בנסורת של חרשין ולא בנעורת של פשתן ולא בשתולית ולא בגרודות ולא בקצוצות וכו׳ (תוספת׳ חול׳ ו יא).

קצר

קצר [1]), ממנו מַקְצֵרָה, *קְצוּר, קָצִיר, *קְצִירָה, א. קָצַר, ב. קָצֵר, קָצָר, קָצָר קֹצֶר, קֹצֶר, *קִצְרוֹן

---

[1]) [כך מפרשים ומלונים, אך אולי במשמ׳ קורה קצוצה, וצ״ע.]

[2]) [כך בהוצ׳ קרוטושין; ובהוצ׳ ראם: קציצת;. ובתוספת׳ (שביע׳ ג יד) צוק״מ: קיצתו. נ״א קיצתה.]

[3]) [אפשר שאין פרוש הגמרא למלה אלא נסיון לבאר את המונח שלא היה ברור כל צרכו אף בזמן אחרוני התנאים, ושים לב לשנויי הנוסח והענין במקורות.]

[4]) [כן הנסחה גם בכ״י של ס׳ מתיכות ליבמות קי: המובא בגנזי קדם ב, 41 וכו׳, אך בנ״א (ס׳ מתיבות, לוין, עמ׳ 7), מתחלפות הנסחאות: קצצה, קציצה.]

[1]) [בירוש׳ כתוב׳ ב י: בקציצת.]

[2]) [כך במרב״ם. נ״א קציצות ז״א קצוצות. בתוספת׳ (כלים ב״מ א א) צוק״ם: הקצוצות, בדפוס: הקציצות.]

[3]) [שרש זה בא בעבר׳ כפעל בשתי צורות, א. קָצַר, במשמ׳ כרת וחתך, וב. קָצֵר, בעקר כנראה קָצָר, היה כאלו כרות, לא ארך, ואין פעל שני זה בעקר אלא צורה סבילה של א. קָצַר. במשמ׳ השניה, היה לא ארך, והנגזר ממנה, נמצא השרש גם בארמ׳

אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים וכו' וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים וכו' (תענ' יח:). למלך שהיה לו פרדס, הכנים לתוכו שני אריסים, אחד היה נוטע אילנות ומקצץ, ואחד לא היה נוטע כל עקר ולא מקצץ, על מי המלך כועס, לא על אותו שהיה נוטע ומקצץ (ר' שמעון בן חלפתא, מד"ר דבר' ז). ושלטו בנפשותם ונתנו אליוני ידיהם לתוך פיהם ומרצצים ומקצצים אותם (פסיק' רב', ומאמר ליון, קמד.). למלך שהיה לו כרם ונכנסו שונאים לתוכו וקיצצוהו ופיסקוהו (פסיק' ר"כ, נחמו, בובר, קכח.). — *ובכתיב לקוצץ[1]) במק' לקַצֵּץ: כל ידות הכלים שהם ארוכין ועתיד לקוצץ מטבילן עד מקום המדה (מקוא' י ה).—ואמר הפיטן: קצץ עץ משנה לתלות ולעצמו הכינו עליו להתלות (שמעון בר יצחק, אמרו, יוצ' ז פסח). נשאו ראש ודים להכחידם כי רבו ופרו מכל אדם לקצץ העץ שלחו ידם (ר"י הלוי, את כתיבי, מעה"ם 111).

פע', בינ' מְקֻצָּצִים, — שקצצו אותו: ויאמר אדני בזק שבעים מלכים בהנות ידיהם ורגליהם מְקֻצָּצִים היו מלקטים תחת שלחני וכו' (שפטי' א ז). — ואמר הפיטן: בך יגדעון לצים בך כולם מקוצצים בך לוחמיך מנופצים ואני אשמח בך (רא"ע, בך אומץ, איגר 241).

— נפע', *נִקְצַץ — שקצצו אותו: יבש המעין, נקצץ האילן, מביא (בכורים) ואינו קורא (בכורים א ו). הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות[2]) וכו' יש להן פדיון, הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו וכו' אין להן פדיון (נדר' ג ה). מי שהיתה בו בהרת ונקצצת טהורה (נגע' ז ה). כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת ובאנשים תקצץ (נדה ב א). נקצץ הכרם או שיבשת קרקע של בעל הכרם (תוספת' ב"ב ד יג). מוכרין להן (לעכו"ם) שחת קצוצה ותבואה קצורה ואילנות קצוצות, ר' יהודה אומר שחת לגוז על מנת שתיגזז ותבואה לקצור על מנת שתיקציר ואילנות לקוץ על מנת שיקציצו[1]) (שם ע"ז ב ז). בחמשה עשר באב למה, ר' יעקב בר אחא בשם ר' יסא, שבו זמן קיצה יפה לעצים, שכל עצים שהן נקצצין בו אינן עושין מאכולות (ירוש' תענ' ד יא). אף מי שהוא נושא אשה שאינה הוגנת לו היו קרוביו מביאין חבית וממלין אותן קליות ואגוזים ושוברים לפני התינוקות והתינוקות מלקטין ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו[2]) (ר' יוסה בי ר' בון, שם קדוש' א ה). בתולת שקטה כל שלא נקצצה מימיה (שם נדה א ג). — ובמשמ' נפסק ונקצב: מראש השנה נקצצין מזונותיו של אדם (מד"ר ויקר' ל). — ואמר הפיטן: אוי על אם הורתה ותסתר מנוחתה כי נגרעה ונקצצה (לקול צועק במרולה, קינ' על המתים, סדור מנהג ארם צובה, תספא.).[3])

*קַצָּץ, ש"ז, מ"ר קַצָּצִים, — מי שמלאכתו לקצץ עצים, ואף בהשאלה להשמדת בני אדם: למלך שהיה לו פרדס וכו' ומסרו לארים והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין, הביא קַצָּצִים לקוצו וכו' (ר' יהודה ב"ר סימון, מד"ר ויקר' כג).

*קְצֵץ, ש"ז, מ"ר קְצָצִים, — מה שנקצץ מן הצמחים: שיבלים הפליטות מן הגורן ומתפורת של כלי וקצצין של קטניות כיון שנתמרח הגורן לא יאכל עד שיעשר (תוספת' מעש"ר א ו). הרג את שורו וקרע את כסותו וקצץ נטיעותיו לא יאמר טול את הנבילה ותן לי הפרה, ואת הקרעים ותן לי את הטלית, טול את הקצצין ותן לי את הנטיעות, אלא שמין אותן כמה הם יפין עד שלא הוזקו וכמה הן יפין משהוזקו

---

1) [אין כאן צורת קוֹצֵץ, אלא אך שנוי מבטא במקו' לְקַצֵּץ, כרגמת שובא במקום שְׁבָא, שבת וכדו', ואמנם יש נ"א לקציץ, ואולי צ"ל לקוצץ.]

2) [בירוש' נדר' ג ו: מקצצות, אך שם קדוש' ג ה: נקצצות.]

---

1) [ברפוס: לקוצצן.]

2) [עי' קְצָצָה.]

3) [הצורה הקיץ במשמ' הפחית ונכה: קרבן שמכשירה לו (את האשה לבעלה), כגון זבה ויולדת, הרי זו מביאה משלו ואין מקיץ מכתובתה, וקרבן שאין מכשירה לו, כגון שקיפחה נזירות בראשה וכו' הרי זו מביאה משלה ומקיץ מכתובתה (ספרי במד' ח) היא כנראה מן נקץ וכן בערב' נקצ a) במשמ' זו.]

---

a) نقص

חיטין וקוצץ לו דמים (ת"כ, שם עה.). סלע קצצתי לכם באו וטלו שתים (שם עו:). שכרו ללקט הרי זה אוכל ופטור וכו' קצץ, אחת אחת יאכל, שתים שתים לא יאכל (שם פט:). אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה (שבועי מה:). — רִבִּית קְצוּצָה, רבית שפסקו עליה מראש, רבית מפֹרשת: רבית קצוצה יוצאה בדיינין, אבק רבית אינה יוצאה בדיינין (רבי אלעזר, ב"מ סא:). — ובסהמ"א: מעשה באדם אחד שבא לפני ר' עקיבה, אמ' לו קוץ לי שכרה שלתורה, אמ' לו המתן עד שיבוא בן עזאי, כשבא בן עזאי אמר לו ר' עקיבה קוץ לזה שכרה שלתורה, אמר לו שכר מקרא אתה מבקש או שכר משנה או שכר הגדה, אמ' לו קוץ לי שכר כולם, אמ' לו כת' טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, אף אתה אם יש לך כסף וזהב הוציא לי שני אלפים דינרי זהב ושני אלפים דינרי כסף על כל דבור ודבור שלתורה ואני אקוץ לך שכרה שלתורה (ספר המעשיות, גסטר, 60; וכעין זה מדה"ג שכטר, אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם). ספר אלהי ישראל את מנין ימי אויבו וקצץ אותם (יוסיפון ג). — °וקצץ עם פלוני לעשות כך וכך: כל קונטרס וכל מסכתא זימניה הוא, אע"פ שקצץ עמו לכתוב כמה קונטרסים ביחד (מרדכי לב"ב תקמ). ראובן בקש למסו' מעותיו לשמעון שילווי אות' בריבית ורצה לקצוץ עמו בסך מבורר (תרומת הדשן סב, פיורדא תקלח, פט.) — °וקצץ מטבע, במשמ' גזז וחמעיט אותה: לימים שבו הנוצרים ובקשו מי שיעיד נגד היאודים ומצאו כרצונם איך ראו היאודי קוצץ המטבע (לקוטים מדברי יוסף סמברי, נרליכר, 28). — °וקצוץ במשמ' קצר: ויש שם בני אדם קטנים וקְצוּצִים שקורין בל"א וכו' (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, קעח.). — °ובהנדסה, תמונת קצוצה, מצבה קצוצה, כמו קטומה: עמודי המצבות המוצקות והתמונות הקצוצות (כאב"ח הנשיא, חשבון המשיחה והתשבורת, 80). ויש שקורין לה מצבות קצוצות (שם, 97). וכן תהיה זריז ומהיר לדרוש על גובה התמונות הקצוצות, ובכל המין הזה השני מהַקְצוּצוֹת אתה צריך אל הצד והתחבולות (שם, 104). — ואמר הפיטן: אין קוצץ בן קוצץ קצוצי לקצץ (ר"א קליר, אז קולך, יוצ' זכור). יסרוני בעקרבים חברי עצבים ונפשי במוקשי רצוצת לחוצת קצוצה רעוצה (ר"י הלוי, אהה אדני, שעס"ם 115). דלותי באין שורש וענף כדרור קצוצת כנף סקות לנוד ואין (הכל אכמו, יוצ' שבת איכה, ממז' איטלי' א, קסד:). — ואמר המשורר: עד תתנם שואלי פת לחם קצוצי בהונים (רמב"ע, תרשיש ח, 67). — °ונוהגים להשתמש בבטוי לְשׁוֹן אֶץ קוֹצֵץ, להורות על לשון של גבוב מלים.

—פע', קִצֵּץ, קִצֵּץ, יְקַצֵּץ, יְקַצְּצוּ. — א) כמו קל: וינס אדני בזק וירדפו אחריו ויאחזו אותו וַיְקַצְּצוּ את בהנות ידיו ורגליו (שפטי' א ו). ויצו דוד את הנערים ויהרגום (את רכב ובענה) וַיְקַצְּצוּ את ידיהם ואת רגליהם ויתלו על הברכה בחברון (ש"ב ד יב). — ואת החניח: משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר וְקִצֵּץ חנית עגלות ישרף באש (תהל' מו י). — ואת חחבל, העבות: על גבי חרשו חרשים האריכו למענותם יי' צדיק קִצֵּץ עבות רשעים (שם קכט ג-ד). — וקצץ דלתות וכלים אחרים, קצץ והסיר מהם את הזהב: בעת ההיא קִצַּץ חזקיה את דלתות היכל יי' ואת האמנות אשר צפה חזקיה מלך יהודה ויתנם למלך אשור (מ"ב יח יו). ויוצא משם (נבוכדנאצר) את כל אוצרות בית יי' ואוצרות בית המלך וַיְקַצֵּץ את כל כלי הזהב אשר עשה שלמה מלך ישראל בהיכל יי' (שם כד יג). ויאסף אחז את כלי בית האלהים וַיְקַצֵּץ את כלי בית האלהים (דה"ב כח כד). — ב) וקצץ פתילים במשמ' קצץ פחי זהב לעשותם פתילים: וירקעו את פחי הזהב וְקִצֵּץ פתילם לעשות בתוך התכלת (שמות לט ג). — ובתו"מ: ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו וכו' קצץ דלתות של היכל ושגרן למלך אשור ולא הודו לו וכו' (פסחי' ד ט). העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו של פלוני וכו' אתה אמרת לקצצן הכל הולך אחר הטענה (תוספת' סנה' ו א). למלך שהיה לו בן וכו' ובשעה שהיה מכעיסו היה מקצץ נטיעותיו (ירוש' ברכ' ב ח). אפילו מקצץ תורמוסין הוה נטל ידיה (רבי זעירא, שם שם ח ג). ארבעה נכנסו לפרדס, אחד הציץ ומת וכו' אחד הציץ וקיצץ בנטיעות וכו' (שם חגי' ב א). ניקנור

חמשה אילני סרק (ריב"ל, שם שם מט). הגדיל הכרם ועשה יין והחמיץ וכו' אמר (המלך) לארים לך וקוץ אותה וכו' (שם שמות מג). למלך שהיה לו פרדס וכו' ומצאו מלא חוחין ודרדרין, הביא קצצים לקוצו[1]) (ר' יהודה ב"ר סימון, שם ויקר' כג). לאדם שבא לקוץ את אילן, מי שאינו בקי קוצץ את את הנופים כל ענף וענף ומתייגע והפיקח מגלה את השרשין וקוצץ (שם במדי' כ). ויכנסו לכרם ויקצצו את גפניו (פסיק' רב', ויהי נעם מקרהם, קלא.). — *וקצץ בגד: בגד המוסגר וכו' קצצו ועשאו מוכין טהור וכו' והמוחלט וכו' קצצו ועשאו מוכין טמא (נגעי' יא יב). — *וקצץ מטבע שנפסלה, ידות כלים וכדו': סלע שנפסלה וכו' עד כמה תפסל ויהא רשאי לקימה, עד שני דינרין, פחות מכאן יקוץ (כלים יב ז). כל ידות הכלים שהן ארוכין ועתיד לקצוץ מטבילן עד מקום המדה (מקו' י ה). הקודח והגורר והקוצץ וכו' אינו חייב עד שיקדח את כולו וכו' עד שיקוץ את כולו (תוספת' שבת יא ג).[2]) ועי' קְצֶצֶת. — ב) *בהשאלה, קצץ בן אדם, שם לו קץ, השתיקו: וקוץ הוליד את ענוב, וקוץ זה כלב שקצץ מרגלים (שם שמות א). — *וּבינ' קוֹצֵץ, רשע, משחית ומכלה: ר"ש בן לקיש אמר גוים אין להן יחסין וכו' והא כתיב וישלח המלך אסא אל בן הדד בן טברימון בן חזיון מלך ארם היושב בדמשק לאמר, קוצץ בן קוצץ, כמה דאת אמר כי המן בן המדתא, וכי בן המדתא היה, אלא צורר בן צורר, אוף הכא קוצץ בן קוצץ (ירוש' יבמ' ב ו). ודי מהלכין בגוה יכיל להשפלי' בלשצ' מלכא ודריוש מדאה, והיכן הוא אויל מרודך, ר' אלעזר אמר, כדי לסמוך רשע אל רשע, קוצץ לקוצץ, גיותן לגיותן (מד"ר בראש' פה). לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, באותה

1) [במד"ר שה"ש, כשושנה בין החוחים: לקצצו.]

2) [במד"ר (ויקר' יט) נאמר: בתלולית זו של עפר, מי שטיפש מהו אומר מי יכול לקצות את זו, מי שפקח מהו אומר הריני קוצץ שתי משפלות היום, שתי משפלות למחר עד שאני קוצץ את כולה, ע"כ. אך במקום מקביל (שם שה"ש, כלאו כחס פז): קוצה, והוא על פי לשון הכתוב (ויקר' יד מא): את העפר אשר הקצו.]

שעה שמח משה ואמר אין בישראל קוצץ בן קוצץ (פסי' ר"כ, סליחות, זוכר, קמז:). — ג) *וקצץ, קצץ סכום של כסף, שכר, מזונות עם פלוני, לפלוני, פסק והקציב לתת לו או לקבל כך וכך, anweisen, festsetzen; assigner, fixer; to grant, fix: משרבו עוברי עבירה (שעברו על אסור שביעית) התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות (שביעי' ד א). קוצץ אדם[1]) על ידי עצמו וכו' אבל אינו קוצץ על ידי בנו ובתו הקטנים (ב"מ ז ו). האונאה ארבעה כסף והטענת שתי כסף, במה דברים אמורים בזמן שמכר לו סתם, אבל אם קצץ עמו אינו כלום אחר הקצה (תוספת' שם ג כא). אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער וכו' יצא שער לאחרים אף על פי שאין לו מותר לקוץ הימנו וכו' ופוסק עמו על הגדיש של תבואה וכו' אבל אחרים לא יקוצו על גביו וכו' אין פוסקין על רביצין של יוצר וכו' באילו העושין בעפר לבן אבל באילו העושין בעפר שחור וכו' מותר לקוץ וכו' אין פוסקין על החלב ועל הגיזין אלא עד שיעשו, התחיל לחלוב מותר לקוץ, התחיל לגוז מותר לקוץ וכו' כל שיש לו גורן קוצץ עמו בשער הגורן וכל שאין לו גורן קוצץ עמו כל זמן שירצה וכו' היו לפניו מאה כור ואמ' לו הרי קמה זו עשויה עליך במאה של זהב מותר, מכור כך וכך אסור, ואם יש לו מותר לקצוץ וליתן לו (שם שם ו א–ו). שכרו סתם פודה ומאכיל מעשר ומאכיל, ואם קצץ עימו (שלא יאכל) הרי זה אינו אוכל וכו' שכרו סתם הרי זה אינו אוכל, ואם קצץ עמו (שיאכל) הרי זה אוכל (שם שם ח ז). אין משלחין איגרת ביד עכו"ם ע"ש אא"כ קוצץ לו דמים (ת"כ, שבת יט.). אמר רב מותר שליש בשכרך[2]) הרי זה מותר, ושמואל אמר לא מצא מותר שליש ילך לביתו ריקן, אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר (ב"מ סט.). אומר אדם לחבירו הלויני כור

1) [שיקבל הוא ובני ביתו שכר בכסף ולא יאכל.]

2) [השם עגל למחצה בשכר ובהפסד ואמר לו מה שיביא יותר על שליש דמיו של עכשיו טול בשכרך וכל השאר נחלוק בשוה (רש"י).]

חותך עד שמגיע לעצם וכו' ובמוקדשין קוצץ בקופיץ שאין בו משום שבירת העצם (פסחי' ז יב). —*ועצם: העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר ויקוץ מפני המוח שבקולית ויחלוץ את הבשר מן העצם ויהנה מן העצם (ירוש' שם שם ט). —*ואת הצפרנים: וגלחה את ראשה (ועשתה את צפרניה), ר' אליעזר אומר תקוץ, ר' עקיבא אומר תגדל (ספרי דבר' ריג). — *ואת הבהרת: מי שהיתה בו בהרת ונקצצה טהורה, קצצה מתכון ר' אליעזר אומר, לכשילד לו נגע אחר ויטהר ממנו (נגע' ז ה). ימול בשר ערלתו, ואע"פ שיש שם בהרת יקוץ (ת"כ, שבת קלג:) לקוץ בהרתו הוא מתכוין (רב עמרם, שם קלג.). — *וקצץ אילנות, קורות, קנים, נטיעות, שחת וכדו': הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר (שביע' ד ה). אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית (שם שם). המזנב בגפנים והקוצץ קנים, ר' יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח, ר' עקיבא אומר קוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שירצה (שם שם ו). מאיכתי אין קוצצין האילן בשביעית, בש"א כל האילן משיוציא (שם שם י). וכל אילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו, כמה יהא בזית ולא יקוצנו, רובע, (שם שם). הדלה עליה (על הסכה) את הגפן ואת הדלעת וכו' פסולה, ואם היה סכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה (סכה א ד). הקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי פטור, אחרים שקצצו את נטיעותיו חיבים (ב"ק ח ו). ומהלך בתוך שדה חבירו להציל את נחילו וכו' אבל לא יקוץ את שוכו על מנת לתן את הדמים, ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אף קוצץ ונותן את הדמים (שם י ב). נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן פטור (ב"מ י ד). מרחיקין את האילן מן העיר וכו' אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים, ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים (ב"ב ב ז). מרחיקין את האילן מן הבור וכו' אם הבור קדמה קוצץ ונותן דמים ואם אילן קדם לא יקוץ, ספק זה קדם וספק זה קדם לא יקוץ, ר' יוסי אומר, אף על פי שהבור קדם לאילן לא יקוץ וכו' (שם שם יא). היה חופר בור שיח ומערה קוצץ (שרשי האילן) ויורד (שם שם יב). אילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ אלא המרדע על גבי המחרשה (שם שם יג). אילן שהוא נוטה לרשות הרבים קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו (שם שם יד). אין מוכרין להם (לעכו"ם) כל דבר שהוא במחובר לקרקע וכו' ר' יהודה אומר מוכר הוא על מנת לקוץ (ע"ז א ח). אין אדם רשאי לקוץ את כרמו בשביעית משיוודע הפרי (תוספת' פאה ג יח). בצלים הקצוצין שריקנן לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית (ר' שמעון בן גמליאל, שם שביע' ב ט). הקוצץ קנים מגביה טפח וקוצץ (שם שם ג יט). מפני ארבעת דברים המאורות לוקין, על כותבי פלסתר וכו' ועל קוצצי אילנות טובים (שם סכה ב ה). זיתים לקוץ אינו רשאי לשרש את כולן כאחד (שם ב"ב ד ז). מוכרין להן שחת קצוצה ותבואה קצורה ואילנות קצוצות, ר' יהודה אומר שחת לגוז על מנת שתיגזז ותבואה לקצור על מנת שתיקצור ואילנות לקוץ על מנת שיקציצו (שם ע"ז ב ד). מנין אתה אומר שאם קצץ אשירה והחליפה אפי' עשרת פעמים חייב לקוצצה ת"ל אבד תאבדון (ספרי דבר' ס). מנין לקוצץ את האשירה שחייב לשרש אחריה ת"ל ואבדתם את שמם מן המקום ההוא (ר' אליעזר, שם שם סא). ולא הוה לילך לך לסוף העולם להניח בעל הגינה שיקוץ[1]) את קוצין (ר' יהושע בן קרחה, ירוש' מעשר' ג ח). הכל מודין שלא יקוץ לו ארזים (שם מסקין יא ו). הרגתה שורי קצצתה[2]) נטיעותי והלה או' איני יודע חייב (ר' אבהו, שם ב"ק ח ח). קוצצין עצים במועד לצורך המועד וכו' ואם קצץ והותיר ה"ז מותר (ת"כ, מו"ק יב:). קוצץ אדם דקל במועד אף על פי שאינו צריך אלא לנסורת שלו (רב מנכאל בשם רב, שם שם). אל עמק שוה, ר' ברכיה ור' חנינה בשם ר' שמואל בר נחמן, ששם השוו כל אומות העולם וקצצו ארז ועשו בימה גדולה והושיבו אותו (את אברהם) בתוכה וכו' (מד"ר ברא' מג), למלך שנתן אוסיא לאוהבו, לאחר זמן בקש המלך לקוץ מתוכה

---

1) [ואולי שֶׁיְּקַוֵּץ את קוֹצָיו, עי' קוץ.]

2) [שם שבוע' ד ו: קיצצתה, פִּע'.]

frothy: ואותות הדם הרקוק מעצם בשר הריאה מחבורת או נגע שיהית קצפיי ויהיה בהפרקים (קאנון ג י ב ב). הרוקקים דם קצפיי זה יבוא מן הריאה (פרקי אבוקרט ה יג). והר"מ אמר כי הדם הקצפי בא מעצם הריאה (המפרש שם). היציאה הקצפיית, הנה אם בסבת חום חזק וכו׳ כמו שנמצא מי הים יתילד בו הקצף בהתערב הרוח במים (קנולי גלינוס, בכתב"י). (צאה) סרוחה דשנה וקצפית לבנה וטימית (פרוזי אבן סינא, תרגום שלמה ר׳פא, כ"י ברלין). החלזונים יתילדו בליכלוך הקצפי אשר יתילד בסביב הספינה (רפנ"ל דוכן, מגן אבות, חלק יעקב ד, קז.).

*קְצְפִיאֵל,—שם מלאך [1]: אלה שמותם של שומרי פתח היכל הששי, רומיאל וקצפיאל וכו׳ (היכלות רבתי טו, בית המדרש ילינק חדר ג, 94). כשאתה בא ועומד על פתח היכל הששי הראה שלשה חותמות של שומרי פתח היכל ששי לקצפיאל השר שחרבו שלופה בידו וטורדין ויוצאין ממנה ברקים, והיה מעוררה על כל מי שאינו ראוי להסתכל במלך וכסא וכו׳ (שם יח, 97). מיד היה קצפיאל השר דורך קשתו ועטש ומביא לך רוח סערה ומושיב אותך בקרון של נוגה ומתקיע לפניך כשיעור שמונת אלפים רבבות קרנים וכו׳ (שם יט, שם). ואמרתי, רבונו של עולם, בבקשה מלפניך וכו׳ שלא ישלטו בי קצפיאל השר ומלאכי שעמו (ספר היכלות, שם חדר ה, 170). השר הרביעי קצפיאל וכל מחניהו (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך שער קרית ארבע, יא, פז.).

*קְצְפִיּוּת, ש"נ, — תכונת הדברה קצפי, העלאת קֶצֶף, קציפת ורתיחה: וישוב (השלשול) כדורדיי נבאש הבאשה ויש בו קצפיות לרתיחה (קאנון ג יד ד א). כשיעטוף הרחם על הזרע הנה ראשית הענינים אשר יתחדשו שם הם קצפיות הזרע והוא מפעולת הכח המצייר והאמת מאותו הקצפיות התנועות מכח המצייר למה שיש בזרע מהרות הנפשיי והטבעיי והחיוני (שם שם כא א ב).

[1]) [ובזהר פקודי (וילנא, רמג.): ותאי גוון תננא אקרי קצפיאל רברבא והאי איהו רוגזא דבני נשא וכו׳.]

קצץ [1]), ממנו *מַקְצֵצָה, קֵץ, *קִצָּה, *קִצּוּץ, א. *קְצִיצָה, ב. *קְצִיצָה, קָצִין, *קַצָּץ, *קֶצֶץ, *קְצָצָה, *קְצֶצֶת.

קָצַץ [2]), פ"י, קַצֹּתָה, קְצוּצֵי,—קָצַץ את כף היד, קטע וכרת אותה: כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת האחד להציל את אישה מיד מכהו ושלחה ידה והחזיקה במבשיו וְקַצֹּתָה את כפה לא תחוס עינך (דברי כה יב). — וְקָצַץ את פאת הראש, רק בינ׳ פעו׳, קְצוּצֵי פֵאָה, כנוי לקצת בני קדם [3]: ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קְצוּצֵי פאה היושבים במדבר (ירמי׳ ט כה). את דדן ואת תימא ואת בוז ואת כל קְצוּצֵי פאה ואת כל מלכי ערב (שם כה כג–כד). לקדר ולממלכות חצר וכו׳ והיו גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל וזרתים לכל רוח קְצוּצֵי פאה (שם מט כח–לב). ועי׳ פֵּאָה. — ובתו"מ [4]), קצץ ידיו ורגליו: בשעה שאמר לו הקב"ה (לנחש) על גחונך תלך ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו (מד"ר בראשׁ׳ כ). — *ואת ראש הנדון: מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסיף וכו׳ ר׳ יהודה אומר נוול הוא זה אלא מניח את ראשו על הסדן וקוצץ [5]) בקפיץ (סנה׳ ז ג). — *ואבר: אבר שיצא מקצתו

[1]) [גם בארמ׳ וסור׳, ערב׳ קַצַּ [a]) וגם קַצַּ׳ [b]) אשור׳ ואוגרית׳ קצץ, אך קרוב לשרש זה גם קצה (עי׳ שם הערה) ואולַי אף גזז. ועי׳ גם קצע, קצר, הערות.]

[2]) [וכן בכתבת אשמנעזר מלך הצידונים, שו׳ 9: ויסגרנם האלנם הקדשם את ממלכת אדר אש משל בנם לקצתנם. ובשורה 21–22: לם יסגרנם אלנם הקדשם אל ויקצן הממלכת הא והאדמם המת וזרעם לעלם.]

[3]) [אמנם יתכן מאד שאין להבין קצוצי פאה במשמ׳ גזוזי פאת, אלא אדרבה: שפאת ראשם סדורה להם קְוֻצּוֹת קוצות תלתלים, כדרך הבדואים עד היום. כי כך בא, כאמור בהערה לערך קְוֻצָּה בערבי קֻצַּה [c]) במשמ׳ ציצית שערות; וכמו שהוער במקומות אחדים נראה הדבר שבוטאה ק בכמה שרשים כמו קו, qu, ועל כן אין גם קְוֻצָּה בעקר אלא קֻצָּה, וצ"ע.]

[4]) [קצת מן הדגמאות המובאות כאן אפשר לבאר גם מבנין פִעֵ׳.]

[5]) [נ"א: קופץ, עי׳ ב. קָפַץ.]

a) قصّ b) قض c) قصّة

כשהאדם בים מרחוק מן המדינה יראה כל המדינה לפניו בקערת ומן קצפי המים נקפאו עם חקקי המים ונשתלגו ברפש וטיט (רזיאל המלאך, ענין רוח ונוהו). — ואמר המשורר: נראה עלי פניו בעת הורק בו משפת בקבוק כמו קצף (רמז"ע, תרסים ג, 36). שרתי מושל שיאו עד רום וכקצף על מים נדמת (סס ס, 73). וים מתרצץ וקדים יפצץ ארזים ויפץ רות קצפיו (ר"י הלוי, יעץ ומקיס, מעה"ם 97). רכי הנוצת אפרוחים חן למו, בדוד המרתח איך חיים נטבלו, סער גלי קצף רגע בסמו, וערמים לא יחיו פתאם הועלו (אד"ס הכהן, הממלה). נשכח מלב כל רעי נפשנו, מלב אחינו טפנו נשינו, וכהתם קצף על מים נתמת (יל"ג, בית מועד לכל חי, שירי יל"ג א, 80). — ואמר המליץ: גם מעיז חיי בין שני הקצוות נוסד על אבק פורח, בקצף על מים רצים נמוג וילך והלם (כ"ם ספנסים, ארבע כוסות, כוס התרעלה א). והנה תנחומותיה נשארו מעל דמיונה כקצף על פני מים (מפו, אהבת ציון טו). האויר יעלה בנפיחות קטנות ומעלה קצף (שוים) על פניהם באיזה תנועה ורעש (יאוועל, למודי הטבע, קלה). — *קצף הים, אבן רכה המוצפת על פני הים השחור ודומה לקצף הנוזל, Meerschaum; écume de mer; meerschaum: ויותר חזק ממנו סרקא קולא סוכר טברזד קצף הים אריסטולוגיאה (קאנון ג ג ב ט). ויבא בתחבשותיהם גפרית וסחיפת קשואי חמור ושורש לוריאולת ועלהו וניטרי ואפר רקליציאה וקצף הים (סס ג יד ד יא). ואם יקרה בהם (בעינים) לובן ידוק חלק מקצף הים ושני חלקים מסוכר ויכחול בו (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד א, העינים). או עלי זית מבושלים בחומץ וכתושים היטב או אפר קצף הים שנילוש בדבש (סס סס ג, היבלת). קצף הים (מעער שוים) (ר"ם צלוק, שבילי עולם ג, ח.).

קְצָפָה, ש"נ,—כמו קֶצֶף, מארה, זעם וצער: שם נפני לשמה ותאנתי לִקְצָפָה [1]) חשף חשפה והשליך הלבינו שריגיה (יואל א ז). — ואמר הפיטן: תפילם לפערה פיה, תציקם לצמת צלמוות, תקפיצם לקיצפת קודחת, תירטם לריצות רפש (ינאי, תאמילס, קרוב' לימים נוראים, זולאי, סלט). היך היית לקצפת בנשים היפה כשחר נשקפה (ראב"ע, איומתי, איגר 188).

***קִצָּפוֹן**, ש"ז,—כמו קֶצֶף, קְצִיפָה, ואמר בן סירא: פת נפשך ופייג לבך וקצפון הרחק ממך כי רבים הרג דין ואין תעלה בקצפון (ב"ס גניי ל כג). — ובתו"מ: ויקציף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן, מלמד שנתן פניו כלפי בניו וכעס כנגד אהרן, מלמד שאף אהרן הי' בקצפון (ספרא ויס, שמיני פרשה א פרק ב סימן כג). ויקציף וישבע לאמר, א"ר תחליפא אמר הקדוש ברוך הוא, להם הוא קצפון ולי מה (אני) קצפון, אשר נשבעתי באפי, נשבעתי באפי וחוזר אני בי וכו' (מד"ר ויקרי לב). (וכדי בזיון וקצף), רב ושמואל, רב אמר כדי הבזיון הזה לקציפה הזאת, ושמואל אמר כדי הקצפון לבזיון זה, א"ר חנינא, כדאי הוא הבזיון שביזה אביה את כלי ב"ח לקצפון שקצף עליה והרגה (סס אסתר, ופיוס הזה). קצף בגתן ותרש וכו' מה קצפון היה שם, מעביר שנים ומושיב אחד [1]) (סס סס, בימיס ההס). — ובסהמ"א: רבי נחמיה דאמר מפניי אנינות נשרפה היכי מתרץ לתני קראי דאותה פרשה [2]), מאי אמר משה ומאי אהדריה לענין אנינות ומה היה הקצפון ומה היא הודאה (רס"י, זבמ' קא.).

*__קִצְפִי__, ת"ז,—שיש בו קצף במשמ' אבעבועות רותחות ותוססות על פני נוזל, schaumig; écumeux;

---

[1]) [השבעים תרגמו לקצפה ע"פ הענין εἰς συγκλασμόν, לשברון, ת"י: למפח(ת) נפש, וכן רש"י, רד"ק: לזעם ולמארה, אך הוא מביא אף י"מ: לקצפה, לקליפה, וכן מפרשים בקצף על פני המים, ר"ל שיסיר הארכת הקליפה שיאכלנה, והוא ע"פ הוולג': et ficum meum decortavit, ואת תאנתי קלף, וברוח זו פרש אף א"ש יהודה כלשון נשירת ענפים; וגרץ הציע לתקן: קטפה.

ואולם צדקו המפרשים כלשון קצף וזעם ממש, כמלה שַׁמָּה המקבילה אל קצפה. כלו' כל עובר עליה יִשֹּׁם, ויקצף ויצטער. וכן בא בסור' קְצָפָא במשמ' תוגה ואבל, וכן נאמר בארמי' (מד"ר סס"ס, מי זאת עולה): אית אתרין דצווחין לבין אבלה בית קְצוֹפָה, היא קְצָפָא במבטא ובכתיב של א"י.]

[1]) [העביר אותם והושיב את מרדכי.]

[2]) [פרשת שעיר החטאת (ויקר' י יו וכו'), שנאמר בה ויקצף וכו'.]

ב. **קֶצֶף**, — מלה מספקה [1]: נדמה שמרון מלכה כְּקֶצֶף [2]) על פני מים (הוש' י ז). — ובסהמ"א, כמשמ' בועות רתיחה ותסיסה על פני נוזל [3]), Schaum; écume; froth: וימשש הדבש בכל עת בלי לנוח שלא ישפך הדבש מחום הריתוח וכשיראה שעלה כל ק צ ף הדבש למעלה אז יוציא הכלי מעל הגחלים ויניחהו עד שיתחסר מעט ויניח ריתוחו ואז יסיר את התרווד כל ק צ פ ו עד שישאר הדבש בכלי זך וטהור (סבתי דונולו, ספר המרקחות, שטיינשניידר, II). וירד ה ק צ ף מן הפה (לסף הכוסות, כ). וימלאו עיניו דם ופיהו ק צ ף כפעם בפעם אשר כה יהיה משפטו כי יתעורר לגבורה (יוסיפון פרק סד). בירוצי מדות, ה ק צ ף שעל גבי המדה כשהיא מלאה יין (רגמ"ה, מנחי סם.). האי דלא שתי הופיא וכו' פי' בלשון חכמים רתיחה ובלשון המקרא ק צ ף כדכתי' כקצף על פני מים (ערוך ערך הפיח). ופי' משיעלה, משיסיר ה ק צ ף שעל היין והרצנין וזגין מפי החביות (סס ערך קף). כשמלא המדה מדבר לח בכח עולה ה ק צ ף למעלה ונראית מלאה (סס ערך רסח). חלב יצהר, הנכבד והמוטב שהוא ה ק צ ף (ראב"ע, במדי' יח יב). חופייא מלו גרויהון, מרתם מליאה ק צ ף, אשקוטא ב' (מחזור ויטרי, 326). ומקבלת הריאה ה ק צ ף שעולה על הדם הדומה ל ק צ ף על המים לא למזונותיה וכו' אלא לבשולו (כ"י עקנין, ספר מוסר ב יג). אם העכיר ה ק צ ף המרותחת מפני החבית (רוקח תלג). כשתראה השתן אדום ועב וה ק צ ף עליו רב, יורה בו גובר הדם בגוף בעליו (כ"י זבחרה, מרחות הסתן, בסוף ס' סעסועים; דודזון, 171). כשתראה השתן שאין עליו ק צ ף, יורה כי הוא שתן אשה (סס, 172). כשיבושל המזון בכבד המותר חזה דומה ל ק צ ף הצף על פני תירוש הענבים, היא המרה הכרכומית הטבעית (פרקי משה ג, ד:). היציאה אשר בה ק צ ף מורה על אחד מב' דברים, אם על החום מופלג וכו' (סס ו, יד:). ויעשו מאותו הדם שני מינים של ק צ ף, האחת דקה וצחה וזו היא המרה האדומה וכו' (ספר הנמלא להרמב"ס, בן גרכי, X). ובשתן הנשים יהיה נתמיד ק צ ף על פני המים עגול, ושתן האנשים הפך זה לא יהיה בו ק צ ף על פני המים זולתי אם יהיה כאב בראש (נתן פלקירה, צרי הגוף ג ס, כ"י בריט' מוז'). ק צ ף השתן ההווה עם קדחת חדה מורה על כאב הראש (סס סס). הדק היטב הסמנים הקשים מפת ומפה וערב בחם דבש צירעה שהוסר ק צ פ ו, עשה ממנו מרקחת מופלא כמו שתוכל (קלונימוס, אבן בחן, סח:). ושיהיה הדם דק עם ק צ ף בלתי חזק האדמימות (כרבוני, ארח חיים, במליי המזה, כ"י ביהמ"ד סכטר). ויש שהפליגו בבישול לדקותם עד שנשרפו ונעשה מקצתו הדק ק צ ף על התבשיל (רסב"ל דורן, מגן אבות, חלק יעקב פרק ד). או ידוק זרע פשתן קלוי וינפהו פעמים ויולש בשיעור שמספיק לו מן הדבש שהוסר ק צ פ ו ויועיל למי שיש לו שיעול שסבתו קור (כ"מ אלדבי, שבילי אמונה ד ב, הריאה). ויתבשל שם ומתהוה כמו שנעשה ה ק צ ף בפיות הסוסים הרצים (סס סס ג, האמס). יבלול מררת השור עם דבש שהוסר ק צ פ ו ומשתנה (סס סס). כל הנזהר היטב באכילת הדם קודם לכן ירתיח המים ואחרי כן ישליך הבשר במים ויוצא ה ק צ ף בהרתחת היטב כי החום שואב מתוכו להוציאו ומיד הוא צף על פני המים (כ"א הקרלי, גן עדן, שחיטה יח, לג:).

---

[1]) [עי' בהערה הבאה.]

[2]) [השבעים וכן תיאודוטיון תרגמו φρύγανον (נ"א φρύγαν, ועי' בסמוך), והוא גבבא, ענפי עצים שבורים להסקה, ואחריהם הלכו כמה מן המפרשים, ואולם הוולג' spumam, עקילס ἀφρόν, סומכוס (כעדותו של הירונימוס) ἐπίζεμα (רתיחת המים), כלשון לבן הבועות הקטנות שעל המים הרותחים, וכן רש"י ואחרים, וכנראה אין אף היוני φρύγαν(ον) אלא ט"ס קדומה במקום φρύαγμα וכדו' בלשון תסיסת ורתיחה, עד שאין כל יסוד של ממש למשמ' גבבא המקבלת אצל החדשים היום.

ואולם אף המשמ' spuma (עי' גם א"ש יהודה, JQR 1903 July, עמ' 706) לא נלמדה אלא מתוך לשון קצף וכעס בהשאלה לרתיחת המים, ותמונה מוזרה היא להשוות (נדמה) את מלך שמרון לרתיחת המים. ואף נ ד מ ה כאן אינו לשון דמיון אלא לשון כליון כמו: נדמו עמי מבלי הדעת (הוש' ד ו), אוי לי כי נדמיתי (ישע' ו ה) וכדו', ובהמשך נכרות המלים בקריאה הטבעית (כק)צף עַל פני המים, ועל כן גם במקום כק יש להניח פעל, כנראה בָּק, כלו' הורק ונשפך, מלשון בוקה ומבוקה ומבלקה (נחו' ב יא), בוקק הארץ ובולקה (ישע' כד א). ויהיה פרוש כל הפסוק: נדמה (ומת) שמרון מלכה בָּק (הורק) צָף על פני המים, וצ"ע.]

[3]) [לפי הבנה כזו של לשון הכתוב, עי' בהערה הקודמת.]

א. **קֶצֶף** [1], ש"ז. קֶצֶף, כנ׳ קִצְפִּי, קֶצְפְּךָ, קִצְפָּהּ, קִצְפּוֹ, —כעס וחמה, ביחוד של האל, ; Zorn colère; anger: ויתשם יי׳ מעל אדמתם באף ובחמה ובְקֶצֶף גדול (דבר׳ כט כז). כי קֶצֶף ליי׳ על כל הגוים וחמה על כל צבאם (ישע׳ לד ב). כי בְקִצְפִּי הכיתיך וברצוני רחמתיך (שם ס י). מִקִּצְפּוֹ תרעש הארץ ולא יכלו גוים זעמו (ירמ׳ י י). ונלחמתי אני אתכם ביד נטויה ובזרוע חזקה ובאף ובחמה וּבְקֶצֶף גדול (שם כא ה). אשר הדחתים שם באפי ובחמתי וּבְקֶצֶף גדול (שם לב לז). קצף יי׳ על אבותיכם קָצֶף (זכר׳ א ב). וְקֶצֶף גדול אני קצף על הגוים השאננים (שם שם יה). יי׳ אל בְּקֶצְפְּךָ [2] תוכיחני ובחמתך תיסרני (תהל׳ לח ב). כי אפר כלחם אכלתי ושקוי בבכי מסכתי מפני זעמך וְקִצְפֶּךָ כי נשאתני ותשליכני (שם קב יא). — ותוצאות הכעס, ענש, נֶגֶף מאת האל: והלוים יחנו סביב למשכן העדת ולא יהיה קֶצֶף על עדת בני ישראל ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות (במד׳ א נג). כי יצא הַקֶּצֶף מלפני יי׳ החל הנגף (שם יז יא). ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קֶצֶף על בני ישראל (שם יח ה). זאת נעשה להם והחיה אותם ולא יהיה עלינו קֶצֶף על השבועה אשר נשבענו להם (יהוש׳ ט כ). הלא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קָצֶף והוא איש אחד לא גוע בעונו (שם כב כ). ויעלהו (מלך מואב את בנו) עלה על החמה ויהי קֶצֶף גדול על ישראל (מ״ב ג ז). מִקֶּצֶף יי׳ לא תשב והיתה שממה כלה (ירמ׳ נ יג). ולבם שמו שמיר משמוע את התורה ואת הדברים אשר שלח יי׳ צבאות וכו׳ ויהי קֶצֶף גדול מאת יי׳ צבאות (זכר׳ ז יב). גם כל ימיו בחשך יאכל וכעס הרבה וחליו וָקָצֶף (קהל׳ ה טז). והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וָקָצֶף (אסתר א יח). יואב בן צרויה החל למנות ולא כלה ויהי בזאת קֶצֶף על ישראל (דהי״א כז כד). הלרשע לעזר ולשנאי יי׳ תאהב ובזאת עליך קֶצֶף מלפני יי׳ (דהי״ב יט ב). והזהרתם אתם ולא יאשמו ליי׳ והיה קֶצֶף עליכם ועל אחיכם (שם שם י). ויעזבו את בית יי׳ אלהי אבותיהם וכו׳ ויהי קֶצֶף על יהודה וירושלם באשמתם זאת (שם כד יח). ויהי קֶצֶף יי׳ על יהודה וירושלם ויתנם לזועה לשמה ולשרקה (שם כט ח). ולא כגמול עליו השיב יחזקיהו כי גבה לבו ויהי עליו קֶצֶף ועל יהודה וירושלם ויכנע יחזקיהו בגבה לבו הוא ויושבי ירושלם ולא בא עליהם קֶצֶף בימי יחזקיהו (שם לב כה-כו). — בְּשֶׁצֶף קֶצֶף [1]: בשצף קֶצֶף הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך (ישע׳ נד ח). —ובתו״מ: ולמה אני מזהירן שירחיקו ישראל עצמן מן המשכן כדי שלא יהא קצף עליהן שאינן ראוין להתקרב אצלו (מד״ר במד׳ א). —*ועשה קֶצֶף לפלוני, הביא עליו את קצף אלהים: מי שהוא שקול כנגד ששים רבוא איך אני יכול לראות במותו, ומי שיש בו דברים אלו איך אני יכול לעשות לו קצף (שם דבר׳ יא). — *ושם מלאך חֵפָה [2]: כיון שאמר לו הקב״ה למשה ברקיע קום רד מהר מזה שמעו חמשה מלאכי חבלה ובקשו להזיקו ואלו הן אף וחימה קצף משחית ומכלה (פ׳ חייא בר אבא, שם שם ג). —ובסהמ״א: ובזכות ג׳ האבות נעצרו ג׳ מלאכים מישראל קצף אף וחימה (פדר״א מה). ולשון זכר ולשון נקבה ולשון רחמים ולשון קצף ולשון קדש ולשון ארמית ולשון ישמעאלים (דקדוק במסורה תימנ׳, במסורה הגדולה של גינזבורג ג לו, סי׳ 2). שבזמן שאין הדין נעשה השדות מתמשכנות שלא כדין והבנים נמכרין והשדות נכבשות והקצף יורד וצועקין ואינן נענין (מנוס״מ לר״י אלנקאוה ד, 191). שהרי יהושפט נתחבר לו לאחאב ועלה עמו לרמות גלעד ויצא עליו קצף (שם שם, 307). — ואמר המשורר: ובי קצפך רצון האל בעיני וחליי עז ולא אחמד בריאים (רמב״ע, לכל איש, נרודי עז). רבה חמת הכוס במי שלג משקה כמו חכם יבב קצף (הוא, תרשיש ג, 36). — ובמליצה: כי יצא קצף השיבה גם החל נגף הזקנה (עמנו׳, מחב׳ ה, 82).

---

1) [בעוד שבא הפעל קָצַף (עי׳ שם) בכמה מקומות במקרא ביחס לאדם הכועס, כמעט שלא בא קֶצֶף אלא ככנוי לרגזו של אלהים ופעלת רגזו על האדם, עד שהפך השם לנרדף אל נֶגֶף, ועי׳ גם קְצָפָה.]

2) [בפסוק מקביל (תהל׳ ו ב): באפך.]

1) [עי׳ שֶׁצֶף, הערה.]

2) [נזכר גם בבבלי (שבת נה.) ובתרג׳ המיחס ליונתן על התורה (במד׳ יז יא).]

קנאה גדולה וקצף גדול אני קֹצֵף על הגוים השאננים אשר אני קָצַפְתִּי מעט והמה עזרו לרעה (שם שם יד–יח). כי אם מאס מאסתנו קָצַפְתָּ עלינו עד מאד (איכה ה כב). אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יִקְצֹף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך (קהל' ה ה). — ובמשמ' חשב מחשבות מרד: בימים ההם וכו' קָצַף בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף ויבקשו לשלח יד במלך אחשורוש (אסתר ב כא). —ובתו"מ, בעקר בחקוי לשון המקרא: קאת וקפוד הוכפלו לראות כשוד ושבר הבא משנער קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות (מו"ק כה:). (וכדי בזיון וקצף), כדאי הוא הבזיון שביזה אביה את כלי בהמ"ק לקצפון שקצף עליה והרגה (ר' חנינא, מד"ר אסתר ד, והיום הזה). אל בקצפך תוכיחני וכו' אמר דוד להקב"ה, רבון העולמים, אנו חוטאים ואתה קוצף ומתוך כך אין אנו נגאלין (מדרש תהלים לח א). כשניעור האיש משנתו וכו' נכנס אצל המלך ואמר לו הא לך חלב כלבא שבקשנו בשבילך ותשתה, מיד קצף המלך עליו וצוה לתלותו (שם לט ב). — ובפהמ"א: בגתן ותרש היו עומדים כשער, כיון שהעבירם המלך והעמיד מרדכי תחתיהם קצפו ואמרו הואיל והעבירנו המלך נלך ונהרגנו בצינעא (ילקוט שמעוני, אסתר ב תתרנג). אל תקצף קצף ויבהלך בחרונך פן תקרע בכעסך אשר לא תתפור ברצונך (ר"מ המאירי, משיב נפש, כ"י). — ואמר המשורר: הקצפת ידידי באהבים ונפש שבעה נפת תבוסו (רשב"ג, בחר מהתלי, ברודי, 8). — בינ' פעו' ״קָצוּף, שקצפו עליו, ואמר הפיטן: קצוף בדמים ובמרמה אם יהי, חרוצים ימיו (אנוש מה יזכה, יוצ' יוה"כ). אל נא רעה את צאן ההרגה, קצופת ועליך הרוגה (אל נא תעינו, הושענות להושע"ר). — ואמר המשורר: ושם הבין והמוסר מנתו ונפשי החרוצה שם קצופה (רשב"ג, מלילתי, סעה"ש 36). ועי' קָצוּף.

—הפע', הִקְצַפְתָּ, הִקְצַפְתֶּם, מַקְצִפִים, הִקְצִיף, יַקְצִיפוּ, — הִקְצִיף האדם את האלהים, גרם שיִקְצֹף, הכעיס אותו: זכר אל תשכח את אשר הִקְצַפְתָּ את יי' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם יי' ובחרב הִקְצַפְתֶּם את יי' ויתאנף יי' בכם להשמיד אתכם (דבר' ט ז–ח). ובתבערה ובמסה ובקברת התאוה מַקְצִפִים הייתם את יי' (שם שם כב). באשר זממתי להרע לכם בְּהַקְצִיף אבתיכם אתי וכו' כן שבתי וזממתי בימים האלה להיטיב את ירושלם (זכר' ח יד–יח). וַיַּקְצִיפוּ על מי מריבה (תהל' קו לב). — —ובתו"מ: קצף בגתן ותרש, אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הקציף הקב"ה ארון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף וכו', עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי וכו' (מגי' יג:). — ובפהמ"א: כבר נודע מה שאמר החסיד בח"ה שהעה"ז והעה"ב כשתי צרות כשתרצה את זו תקציף את זו (ראשית חכמה, האהבה י, ע:) ותהיינה נשי עשו מכעיסים ומקציפים את יצחק ורבקת במעשיה' (ס' הישר, תולדות, לבוב, כז.). — ואמר המשורר: נאמו עוד שהקב"ה קושר תפילין וטוטפו, וגם שם ישראל חקק על צניפו ושם יעקב חקוק על חפו, כל אלה אמרו להקציפו (קלמון בן ירומים, מלח' ה' יד, 110). — ״ובתורת המליצה: ההרחבה תחלק אל המקציף והמחונן, המקציף הוא מאמר מרחיב העון, מעורר השומע אל החמה והכעס, והמחונן הוא מאמר מרחיב הצרות ותתלאות ויעורר לבב השומע אל הרחמנות (ר"י מסיר ליאון, נופת צופים א יג, 40). ואם ההרחבה אם תהיה במקציף צריך שיהיה הקול נפוך וכו' (שם שם). ואם ההרחבה אם היא במקציף נכוון התמונות והפנים כאשר במחלקת וכו' (שם שם, 41).

—התפ', הִתְקַצַּף,—כמו קָצַף, בא לידי קצף: ועבר בה נקשה ורעב והיה כי ירעב וְהִתְקַצַּף וקלל במלכו ובאלהיו (ישע' ח כא). — ואמר בן סירא: בלא עצה אל תפעל דבר ואחר מעשיך אל תתקצף (ב"ס גני' לה יט). —ובפהמ"א: ואם יכעס (הפרוש) לא יתקצף (ר"י א"ש, חו"ה, הפרישות ז). — ואמר המשורר: אורו ידעך יום יתקצף (ר"י אלנקאוה, מנורת המ ז, שיר ברא פרק עו, ענעלאו, 263).

—נפע', ״נִקְצַף,—שקָצפו עליו: הוא הנקצף מהשם (עץ חיים לא). נתבאר שזה הנקצף והמרוחק יותר מן המבטל (שם לו).

ועשאוה לפתח קטן מקבל טומאת מכאן ולהבא (תוספת' שם ב"מ יא ח). סדין שהוא טמא טמא מת ועשאו קלע לספינה הרי הוא כטמא מת וכו' ואם היה גדול וקיצעו ועשאו קלע לספינת קטנה מקבל טומאה מכאן ולהבא (שם שם ט). תפלה אמתי מקבלת טומאה, משתגמר מלאכתה, קיצעה[1]) אף על פי שהוא עתיד ליתן בה את הרצועה טמאת (שם שם ב"ב ד ח). אצבע שהיא עתיד לקצעה וליטול זנבת טהורה[2]) (ר' שמעון בן מנסיא, שם שם י). איתיביה אביי לרב יוסף עורות וכו' של גולן מחשבה מטמאתן ושל גנב אין מחשבה מטמאתן לפי שלא נתייאשו הבעלים, ש"מ יאוש קנה, א"ל הכא במאי עסקינן כגון שקיצען (ב"ק סו:). במקצע (את העור) ובא דרך סביבותיו (חול' קכג:). — ובסהס"א: מחתכו, מקצעו ומחתכו לרצועות וסנדלים (רס"י, מנח עג.). — ואמר הפיטן: קדוש מארצו קצע קרוצו (חל נסח, יול' בכח"ס').

קצת [3]), ממנו °הִקְצָפָה, *קְצִיפָה, קָצַף, קֶצֶף, קְצָפָה, *קִצָּפוֹן.

קָצַף [4]), פ"ע, קָצַפְתָּ, קָצַפְתִּי, קֹצֵף, קְצֹף, אֶקְצֹף, אֶקְצוֹף, תִּקְצֹף, יִקְצֹף, יִקְצְפוּ, — קָצַף איש על רעהו, כעס עליו, זעם בו, חרה אפו בו: ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים וַיִּקְצֹף פרעה על שני סריסיו וכו' ויתן אתם במשמר בית שר הטבחים אל בית הסהר (בראשי' מ א–ג). ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש וַיִּקְצֹף עלהם משה (שמות יו כ). ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף וַיִּקְצֹף על אלעזר ועל איתמר וכו' לאמר מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש (ויקר' י יו–יז). וַיִּקְצֹף משה על פקודי החיל וכו' ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה (במד' לא יד). ויאמר אכיש אל שרי פלשתים הלא זה דוד וכו' אשר היה אתי זה ימים וכו' ולא מצאתי בו מאומה וכו' וַיִּקְצְפוּ עליו שרי פלשתים ויאמרו לו שרי פלשתים השב את האיש וישב אל מקומו (ש"א כט ג–ד). וישלח אליו אלישע מלאך לאמר הלוך ורחצת שבע פעמים בירדן וישב בשרך לך וטהר וַיִּקְצֹף נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד וקרא בשם יי' אלהיו וכו' ואסף המצורע (מ"ב ה י–יא). ויאמר (אלישע) למלך ישראל הך ארצה ויך שלש פעמים ויעמד וַיִּקְצֹף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש פעמים כי אז הכית את ארם עד כלה (שם יג יח–יט). ושם בעל פקדת וכו' ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נפל וכו' ויבאהו אל השרים וַיִּקְצְפוּ השרים על ירמיהו והכו אתו ונתנו אותו בית האסור (ירמ' לז יג–יח).—וְקָצַף האל על האנשים: ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו ועל כל העדה יִקְצֹף (ויקר' י ו). אל אלהי הרוחת לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תִּקְצֹף (במד' יו כב). וישמע יי' אל קול דבריכם וַיִּקְצֹף וישבע לאמר אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה (דבר' א לד). כי יגרתי מפני האף והחמה אשר קָצַף יי' עליכם להשמיד אתכם (שם ט יט). אתם תמרדו היום ביי' ומחר אל כל עדת ישראל יִקְצֹף (יהוש' כב יח). קָצַפְתִּי על עמי חללתי נחלתי ואתנם בידך (ישע' מז ו). אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מִקְּצֹף עליך ומגער בך (שם נד ט). כי לא לעולם אריב ולא לנצח אֶקְצוֹף (שם נז יז). בעון בצעו קָצַפְתִּי ואכהו הסתר וְאֶקְצֹף (שם שם יז). הן אתה קָצַפְתָּ ונחטא בהם עולם ונושע (שם סד ד). אל תִּקְצֹף יי עד מאד ואל לעד תזכר עון (שם שם ח). קָצַף יי' על אבותיכם קצף (זכרי א ב). קנאתי לירושלם ולציון

---

1) [כך צ"ל וכן ברפוס, ולא קוצעה, כבהוצ' צוק"ם.]

2) ובעין זה בבבלי (זבח' לד.): עוצבא שחשב עליה לקצעה טהורה עד שיקציענה.]

3) [שרש זה בא בעבר' ובארמ' וסור' במשמ' כעס, צער ותוגה, ובסור' גם קצפת לי במשמ' צר לי, וכן שם קציפא גם במשמ' דק וצר ממש, ואפשר שזאת צר (רוח), קצר (אף, נפש) היא משמעותת הראשונה של השרש. ובמכתבי עמרנא (82, שו' 50–51) בא בעבר־כנעני' נַ–אַק–צַ–פְּ על יד הבבלי תַ–שַ–אַש (תצטער), כנראה כמקור נפע', וכן (93, שו' 4־5) [נַ?־] אַק–צַ–אַפ–תְּ על יד [אַת–] תַ–שַ–אַש אַ–נַ–כְּ (אצטער אנכי), אך במקרא אין נִפע' מן הפעל. ועי' א. קֶצֶף, ב. קֶצֶף, קְצָפָה, הערות.]

4) [עי' בהערה שלפני זו.]

קָצַע, פ"י. — קל לא נמצא במקרא.

—פעי, מְקֻצַּעַת, — מְקֻצַּעַת המשכן, חלקי המשכן הקיצונים, כמו מִקְצֹעוֹת המשכן: ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה לִמְקֻצְּעֹת[1] המשכן בירכתים ויהיו תאמים מלמטה ויחדו יהיו תמים על ראשו אל הטבעת האחת, כן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו (שמות כו כג–כד). — ובסהמ"א: כפל כנפותיה באילו הן מקוצעות (רמ"י, מנח' לח.).

—הפעי, יַקְצִעַ, — הִקְצִיעַ את (עפר) הבית, קלף אותו[2]: ואת הבית יַקְצִעַ מבית סביב ושפכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר אל מקום טמא (ויקר' יד מא).
—ואמר הפיטן: כה יעשה לי אל ויוסיף מחרון אפו עלי נגעי זמן נגעתי, אם נִשכחו, מפי חסדיך ואם מבית לבבי אהבת הקצעתי (רמב"ע, סתלס ילרי, כרודי, קעה). — ונוהג היום הִקְצִיעַ במשמ' קלף והחליק קרשים במקצועה, abhobeln; rabotir, replanir; to plane, polish.

—הפעי, מְהֻקְצָעוֹת, — צורה מספקה: בארבעת מקצעות החצר חצרות קטרות ארבעים ארך ושלשים רחב מדה אחת לארבעתם מְהֻקְצָעוֹת[3] (יחזק' מו כב).

—קל, *קָצַע, —כמו הקציע, קָצָה, קלף והסיר את עפר

במשמ' עָקַץ, ויהיו קצע ועקץ שרשים קרובים, וקרוב למשמ' כזו בערבי' קצ'ע a) בחלק מהוראותיו. מצד אחר אפשר הדבר, שגם קטע (עי' כס) הוא קרוב אל קצע ושבא אף קצע באחת ההרחבות של קצ(ץ) (עי' קָצָה, קָצַץ, הערות), אעפ"י שעקר הוראות המלים הקשורות בשרש קצע מתבארות יפה מן המשמ': קלף, הסיר מקצעות ועקצים.]

[1] [אין לעמד על כונת הנקוד, למה לא נקרו לִמְקֻצְעוֹת כבכל מקום אחר, ואולי אין כאן צורת פעל, אלא אך מבטא מיוחד שסבתו בהגית האות ק כמו qu, כמו שהוער בכמה מקומות (עי' קָמַץ, הערות).

[2] [אלה דברי פרוש הגאון למשנה נגעי יג ב (חפטעין, עמי 100): שניהם קוצעין, פ' מקלפין הסיד או הטיט שהוא טיח על הקיר שני' ואת הבית יקציע ומתרגי' יקלפון וכדעתיה דר' יוסי מקלפין מן קרקע הבית ג' אצבעות.]

[3] [אך כנראה צ"ל: לְאַרְבַּעַת הַמְקֻצָּעוֹת, או, כדעת רבים, לארבעתם בלבד. וכן מעיד גינצבורג: נקוד עליו: בס"א אין נמצא כאן מלת מהקצעות.]

a) قضع

הבית: מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו, שניהן חולצין שניהן קוצעין שניהן מביאין את האבנים אבל הוא לבדו מביא את העפר, שנאמר ועפר אחר יקח וטח את הבית, אין חבירו מיטפל עמו בטיחה (נגעי יב ו). — ואת פטוטרות התאנה, קלפתה ועקצית: ועמהם כהנים ולוים וכו' ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות[1] (תעני' ד ה). מהו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות, שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדיסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלם וכו' כל מי שהיה כשר וירא חטא וכו' היה מביא את הבכורים ועושן כמין סלין ומחפן בקציעות ונוטל את הסל ואת העלי על כתיפו ועולה, כיון שעולה לאותו משמר אמ' לו להיכן אתה הולך אמ' להן לעשות קציעות הללו שתי כפין של דבילה במכתש הלז שלפני בעלי זה שבידי, כיון שעבר אותו משמר מעטרן ומעלה אותן לירושלם (תוספתי שם שם ז, וכעין זה בבלי שם, כח.). — ואת השער שעל העורות: הנותן עורות לעבדן, הקצועין[2] והתלושין הרי אלו של בעה"ב והעולה ומשטף במים הרי אלו שלו (ח"ר, ב"ק קיט:).

—פעי, קִצַּע, —כמו הקציע, קלף וגרר, וגם במשמ' קטע ותקטין: עריבה גדולה שנפחתה מלקבל רמונים והתקינה לישיבה רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין עד שיקצע (כלים כ ד). המקצע מכולם (מן הבגד, השק, העור, המפץ) טפח על טפח טמא, משולי הקופה טפח על טפח טמא, מצדי הקופה, רבי שמעון מטהר וחכמים אומרים המקצע טפח על טפח בכל מקום טמא (שם כז ד). בלויי נפה וכברה שהתקינן לישיבה ר"ע מטמא וחכמים מטהרין עד שיקצע (שם שם ה). סדין שהוא טמא טמא מת ועשאו וילון וכו' בלה ונשתייר בו רובו מלמעלה טמא, רובה מלמטה טהור, ואם היה גדול וקיצעו[3])

[1] [כלומר אנשים שעסקם בקציעת קציעות, ועי' בערך קְצִיעָה.]

[2] [ואמנם רש"י הבין את המלה כש"ע, וז"ל: הקיצועין, רונייור"ש (rognures) בלע"ז שמקצע מן העור סביב.]

[3] [כך צ"ל (השוה בסמוך) ולא וקוצעו, כבהוצ' צוק"מ; וכן בדפוס וקיצע לפתח קטן. אמנם הגר"א מגיה: וקבעו לפתח.]

הכרי אצל תרומה) (ר' יוסי, ירוש' פאה א א). מה קצירה כדרך הקוצרים או אפילו כל שהוא, מן מה דכתיב אשר לא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר הדא אמרה קצירה כדרך הקוצרים (שם שם ג ז). ולא קודם לקצירה אנן קיימין (שם חלה א א). אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה (ר"ש בן יוחי, ברכ' לה:). קצירה וספירה בלילה והבאה ביום (מגי' כח.). קצירה דאנשי יריחו ברצון חכמים הואי (מנח' עא.). כל מעשיהן של ישראל משונין מאומות העולם בחרישתן, בזריעתן, בנטיעתן, בקצירתן (ר' לוי, מד"ר שה"ש, הכו ממתקים). — ובסהמ"א: כל שיעורי שבת באוכלין וכל הוצאתן וקצירתן וטחינתן כגרוגרת (רש"י, שבת פ:). מלאכת החרישה קודמת לזריעה וזריעה קידמת לקצירה והקצירה קודמת לעמור (ר"י עקנין, אג' ד ה, 115). — *ומ"ר קְצִירוֹת: דקצירת העומר במוצאי י"ט מתרת לקצור שאר קצירות (רש"י, מנח' ע:). וכתיב ראשית קצירכם דמשמע שתהא ראשית לכל הקצירות (תוס', שם, עא.)

ב. *קְצִירָה, ש"נ, — חֳלִי, וביחוד חלי העינים[1]: חולי שבעין שקורין קצירא[2] אם לח אינו חוצין, אם יבש חוצין (ממזור ויטרי, 610). יחייב בהכרת שיתחדשו בקיץ קדחות חדות וקצירה בעינים ושלשול דם וכו' ואמנם הקצירה הנה תקרה מפני שכטני המות ככר נתמלאו מפנו הלחות וירדו ממנו ירידות אל העין (יעקב בן יוסף זבלרס, תרג' פרקי אבוקרט, כ"י ביהמ"ד סכטר, 18). ומחמת זה הנה תקרה הקצירה למי שהיו עיניו בטבע חלשים וכו' (שם שם). הדמעות כאשר יגר מן העינים מבלי רצון וסכה מבוארת כמו מעובי או קצירה או מאחד החולאים אשר יקרו בעין הנה זה אות מסוכן (שם. 30:). ולביקו' חולי וקצירה היה את לצר' (וכסטין, Inschriften I, 501).

1) [בארמ' שבתו"ם: רבא אמר, מאן חולין, רבנן, רבא לטעמיה, דאמר רבא, כמאן מצלינן על קצירי ועל מריעי כמאן כרי יוסי, מדאמר קצירי ומריעי, שמע מינה קצירי קצירי ממש, מריעי רבנן (נדר' מע.—:). נקוט נפשך בקצירי (גיט' נו.). וכן בא בסור'(עי' במלונו של ברוקלמן) קצירא ובמנדע' כצירא במשמ' חולה.]

2) [כך צ"ל ולא קצידא בנדפס.]

*קֹצֶם, ש"ז, מ"ר קְצָמִים, — כמו חול[1], Sand; sable; grit: אדם שיהיה בראשו כמו קוצמים או כמו קמח שיורה ממעל עור גולגולתו, הם המקרחים את הראש, כי ימריטו את שערות הראש (אסף, 131). כל שתן אשר יהיה בו כמראה הקוצמים, הם מאובי החיטים[2] דע כי יש שחין במקוות השתן (שם, 133:). השתן אשר יהיה בו כמראה קציעות הריפות החיטים או כקוצמים, יגיד, כי הקדחת הגבירה וכו' רוב השתן אשר יהיה כקציעות הקוצמים לבנים וגדולים, זה האות יגיד על קדחת אשר העיזה והגבירה (שם, כ"י אוקספורד, 62:)

*קוּצַן[3], קל לא נמצא.

—הפעי, הִקְצִין, — עשה לְקָצִין: ע"ב ברחמים גדולים הקצינו ויכן ממשלתו אותה לסעדה (קטע מאגרת מהגניזה מזמן הגאונים, סעדיאנה סכטר, 66). — ואמר הפיטן: תמימים כרשו ארץ, והקצינו שר בערץ, פקד לרוץ במרץ, לכלותו בחרץ (ר"א קליר, המימים, קרוב' פורים).

קצע[4], ממנו מְקֻצָּע, *מַקְצוּעַ, מַקְצוּעָה, *קָצוּעַ, *קִצּוּעַ, א. קְצִיעָה, ב. *קְצִיעָה, קָצַע.

1) [במשמ' אבק, פיח, בא קצמא, קצימא, הוא קיסם בעבר', גם בסור' אצל גליגום (עי' ZDMG 39, 280). במקום קוצם שבמאמר הירוש' (פסח' ג א): וזימי של צבעין דו יהב בגויה קוצם בגון דיקלוט ציבעא, ע"כ, צ"ל קוצה, עי' ערך זה.]

2) [בכ"י אוקספורד (45:, בהעתקת ד"ר מונטנר): הם קציעות, קליפות חיטים.]

3) [פעל שגזרו מן קָצִין, שאמנם קצת המדקדקים (עי' ריב"ג, רד"ק, בס' השרשים) יחסוהו לשרש קצן, אבל רב החדשים רואים בו הקבלה לערב' קָאצִ'(ן) a) מן קצי b) בנון נוספת. ואמנם אפשר שהמלה קָצִין שאולה בעבר' מלשון שבטי ערב הקדומים, כי אין דגמה אחרת למשקל כזה במקרא.]

4) [קשה לעמוד על מקור צורתו ומשמעותו של השרש, ולהכריע אם שרש אחד לפנינו או יותר. כי קָצַע (שממנו אף קְצָת בתו"מ) עקר משמעותו קָלַף, הסיר את הקלפה והעקצים, ומכאן א. קְצִיעָה במשמ' קלפת בֹּשֶׂם, ב. קְצִיעָה, תאנה שהסירו עקציה ופטוטרותיה, ולפי זה (עי' ב. קְצִיעָה, הערות) יש לבאר אף מִקְצוֹעַ

a) قاض b) قضى

ותדבק בנערת בעז ללקט עד כלות קְצִיר השערים וּקְצִיר החטים (שם ב כג). ירח קצר שערים, ירח קצרו כל [1]), ירחו זמר (לוח הזמנים ממסירות גזר, המובא הגדול למלון, 47). — חַג הַקָּצִיר: חג השבועות וחג הַקָּצִיר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה וחג האסף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה (שמות כג יו). — ובתו"מ: בחריש ובקציר תשבות וכו' אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית וכו' אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית (ר' עקיבא, ר"ה ט.). מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהוא מצוה (ר' ישמעאל, שם שם). חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר, וחצי סיון תמוז וחצי אב קיץ וכו' (רשב"ג בשם ר"מ ור"ש בן מנסיא, ב"מ קו:). —*ובהשאלה למיתה וכליון: נד קציר, נרנדתם עליכם קצירן של מלכות, קצירן [2]) של יסורים, קצירו של מלאך המות (מד"ר ויקרי יח). — ובספה"א: כי ימי הזרע הם חצי השנה בהיות השמש במזלות הדרומיים וימי הקציר בהיותה בצפוניים (ראב"ע, אגרת השבת, פתיחי, קבולת קונטרסים, א). — *ומ"ר, ואמר הפיטן: ציר אמונים נתעלה בבחירים כצנת שלג ביום קצירים (ר' שמעון בר יצחק, סעסוע יום יום, קרוב' ב שבועות). — ואמר המשורר: ואל תהיו כחציר צץ ופרח ולא הבין אלי עת בא קצירו (ר"ש הנגיד, עלי כל איש, בן תהלים יב, ששון, יג). בלעות את יעף אשר דונש זועף במטר הרועף ושלג בקצירים (רבנו תם, הכרעות נגד דונש, בתשו' דונש, 79). עבר קצירך ימלאון קציריך נפל אמירך יתמו בציריך (ראב"ע, יעלת יפתי, איגר 148). אִיָּר בו יתחילו הקצירים תוך ארך הצבי מן השעורים (הוא, שמעו נא, כהנא א, 184). — ואמר המליץ: היום שקויתיו לשית קציר לבית ארם (מפו, אהבת ציון ג). — ב) עצם התבואה הקצורה: כי על קיצך ועל קְצִירֵךְ [3]) הידד נפל (ישעי יו ט). ובמים רבים זרע שחר קְצִיר יאור תבואתה (שם כג ג). ואכל קְצִירְךָ ולחמך יאכלו בניך ובנותיך יאכל צאנך ובקרך יאכל גפנך ותאנתך (ירמי' ה יז). הבישו אכרים הילילו כרמים על חטה ועל שעורה כי אבד קְצִיר שדה (יואל א יא). אשר קְצִירוֹ רעב יאכל [1]) ואל מצנים יקחהו ושאף צמים חילם (איוב ה ה). — התבואה העומדת לתקצר: שלחו מגל כי בשל קָצִיר (יואל ד יג). — ובספה"א: ויפילו הרוגים ארצה כאשר יפיל הקיצר את קצירו ונושא אלומותיו ועושה אותם גדיש (ברא"ש רבתי, אלבק, 163). — ג) כמו קוֹצֵר: והיה כאסף קָצִיר קמה וזרעו שבלים יקצור (ישעי יז ה).— ד) קלח יוצא מהשרש: ביבש קְצִירָהּ תשברנה נשים באות מאירות אותה (ישעי כז יא). כסו הרים צלה וענפיה ארזי אל תשלח קְצִירֶיהָ עד ים ואל נהר יונקותיה (תהלי פ יא-יב). מריח מים יפריח ועשה קָצִיר כמו נטע (איוב יד ט). מתחת שרשיו יבשו וממעל ימל קְצִירוֹ (שם יח יו). שרשי פתוח אלי מים וטל ילין בִּקְצִירִי (שם כט יט). — ואמר המשורר: וגפן בעלת כנף וסרחת ופרית קצירים לה אלי מים ובתהומות ובנשיה (ר"ש הנגיד, הבמות פליליה, ברודי, 11). למי נחל משוש שלחו את יונקותם וקציריהם (רמב"ע, דיואן כ, בודליאנה). ועף בין בעליו תרופת בעליו ועד ים תעודה ישלח קצירו (הוא, תרשים א, 25). בה מעיני חכמה וממנה תשקה קציריה וזה פריה (ראב"ע, איך תמשה, איגר 1). עבר קצירך ימלאון קציריך נפל אמירך יתמו בציריך (הוא, יעלת יפתי, שם 148). כי ביבוש הקצירים והבדים והענפים המשתברים באות הנשים ומקוששות אותם (ר"ת, הכרעות נגד דונש, בתשו' דונש, 45). ויכלו הסעיפים ויבשו הבדים והקצירים, והנשים תהיינה אורות ומלקטות אותם לשרפם (הוא, שם, 46). —*ובהשאלה על בנים: הצמיחו שנים קצירים וגדול מקטון עצם (ראב"ע, אזכירה, איגר 133).

א. *קְצִירָה, ש"נ, —שה"פ מן קָצַר, פְּעֻלַּת הַקּוֹצֵר: איזהו לקט, הנושר בשעת הקצירה (פאה ד י). כל הלילה כשר לקצירת העומר (מגי' ב ו). מפני הביתיסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב (מנח' י ג). קצירת שיבולת הראשונה (אצל פאה) דומה למירוחו (של

[1]) [קְצִרוֹ כֹּל, כלו' קְצִיר הכל, כדגמת חיתו־יער וכדו' (ועי' טורטשינר, ידיעות החברה לחקירת א"י ז א, 5).]

[2]) [כך צ"ל. בדפו': קצירין.]

[3]) [במקום זה בירמ' (מח לב): בצירך.]

[1]) [עי' א. צַן, ב. צַמִּים, הערות].

(התולה תפליו) הא ברצועה הא בקציצה (ברכ' כד.). הישן בתפילין ורואה קרי אוחז ברצועה ואינו אוחז בקציצה (ר' יעקב, סוכ' כו:). ועי' ד. קְצִיעָה. — ומ"ר קְצִיצִים, סמי' קְצִיצֵי: שלש מאות סותי תינוקות מצאו על אבן אחת ומצאו שלש קופו' של קציצי[1]) תפילין של תשע תשע סאין (ירוש' תענ' ד ח). — ובסהמ"א: לקח ממנו מאה קציצות בודק מהן שלש קציצות (רמב"ם, תפיל' ג י). התפילין משיגמור הקציצה, אף על פי שהוא עתיד לתת בה את הרצועה מקבלת טומאה (הוא, כלים ז ח). צריך לכוין הקציצה שתהא באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים (טו"ע או"ח כז ט). שיהא הקשר מול עורף ממש וכו' שבאופן זה יהיה הקציצה מכוון ממש בנגדו מלפניו (לבוש, שם כז י). — ב) קְצִיצָה בבית הזרע של הפרי Samenkap-sel; capsule: ואם עשה (הפול המצרי) קציצין[2]) גמורין לפני ראש השנה זרעו מתעשר לשעבר וירקו משעת לקיטתו (תוספת' שביע' ג ו).

קָצִיר, ס"ז, סמי' קְצִיר, ־כנ' קְצִירִי, קְצִירְךָ, קְצִירֵךְ, קְצִירוֹ, קְצִירָהּ, קְצִירְכֶם, מ"ר כנ' קְצִירֶיהָ, — א) פעלת הַקּוֹצֵר, עבודת הַקְּצִירָה, Mahd, Ernte; fauchée, récolte; mowing, harvest: כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וְקָצִיר (ברא' מה ו). ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש וּבַקָּצִיר תשבת (שמות לד כא). ובקצרכם את קְצִיר[3]) ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קְצִירְךָ לא תלקט (ויקר' יט ט). כי תבאו אל הארץ וכו' וקצרתם את קְצִירָהּ והבאתם את עמר ראשית קְצִירְכֶם אל הכהן (שם כג י). את ספיח קְצִירְךָ לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר (שם כה ה). כי תקצר קְצִירְךָ בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו

[1]) [כך גורס הערוך, וכן רסע"ג בפרושו הערבי לברכ' (עמ' ט.), וכן בספר המעשיות (גסטר, 50); בדפוס' כאן ובבבלי (גיט' כח.) וכן במד"ר (איכ', בלע ה'): קצוצי, וברש"י (סוכ' כו:, ד"ה ולא יאחז): קיצוצי.]

[2]) [בירוש' (שביע' ב ה): קצצין, עי' קֶצֶץ.]

[3]) [צרופים כגון קְצַר קָצִיר, בְּגַד בֶּגֶד וכדו' הם בעקר אך פעל מדגש אחד, כמו שָׁמוֹר שָׁמַר וכדו', ואך הבנה מאחרת רואה כאן נשוא ומשא, ועל כן אין לקבע באמת אם בא כאן קָצִיר במשמ' פעלת הקצירה, או אם הרגישו בו את תוצאת הקצירה, התבואה הנקצרת.]

(דבר' כד יט). לחרש חרישו ולקצר קְצִירוֹ ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו (ש"א ח יב). וירדו שלשה מהשלשים ראש ויבאו אל קָצִיר[1]) אל דוד אל מערת עדלם (ש"ב כג יג). שמחו לפניך כשמחת בַּקָּצִיר כאשר יגילו בחלקם שלל (ישע' ט ב). ביום נטעך תשגשגי ובבקר זרעך תפריחי נד קָצִיר ביום נחלה וכאב אנוש (שם יז יא). כי לפני קָצִיר כתם פרח ובסר גמל יהיה נצה וכרת הזלזלים במזמרות ואת הנטישות הסיר התז (שם יח ה). — ובהשאלה שָׁת קָצִיר, קָצַר והשמיד: גם יהודה שת קָצִיר לך (הוש' ו יא). — ועם שם המורה על זמן, יום קציר, עֵת קציר וכדו', היום, הזמן שבו קוצר האכר את תבואתו: והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קָצִיר (יהוש' ג טו). כרתו זורע מבבל ותפש מגל בעת קָצִיר (ירמ' נ טז). כצנת שלג ביום קָצִיר ציר נאמן לשלחיו ונפש אדניו ישיב (משלי כה יג). — ובמשמ' זו בלא השם המורה על זמן: עד כל ימי הארץ זרע וְקָצִיר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו (בראש' ח כב). אשקוטה ואביטה במכוני כחם צח עלי אור כעב טל בחם קָצִיר (ישע' יח ד). נירא נא את יי' אלהינו הנתן גשם וירה ומלקוש בעתו שבעת חקות קָצִיר[2]) ישמר לנו (ירמ' ה כד). עבר קָצִיר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו (שם ח כ). תכין (הנמלה) בקיץ לחמה אגרה בַקָּצִיר מאכלה (משלי ו ח) אגר בקיץ בן משכיל נרדם בַּקָּצִיר בן מביש (שם י ה). מחרף עצל לא יחרש ישאל בַּקָּצִיר ואין (שם כ ד). כשלג בקיץ וכמטר בַּקָּצִיר כן לא נאוה לכסיל כבוד (שם כו א). — קְצִיר חטים, קְצִיר שעורים: וילך ראובן בימי קְצִיר חטים וימצא דודאים בשדה (בראש' ל יד). וחג שבעת תעשה לך בכורי קְצִיר חטים (שמות לד כב). ויהי מימים בימי קְצִיר חטים ויפקד שמשון את אשתו בגדי עזים (שפטי' טו א). ובית שמש קצרים קְצִיר חטים בעמק (ש"א ו יג). הלא קְצִיר חטים היום אקרא אל יי' ויתן קלות ומטר (שם יב יז). והם המתו בימי קציר בראשנים תחלת קְצִיר שערים (ש"ב כא ט). והמה באו בית לחם בתחלת קְצִיר שערים (רות א כב).

[1]) [בדהי"א (יא טו): על הַצֻּר.]

[2]) [צ"ל וחקות קציר ישמר לנו. המלה שבעת היא הכפלה של (ומלקו)ש בעת(ו).]

סופית לאיתרציא (כ"ס ב: לקיס, סס סס, כי לוס מלוס מלוסכנו). כדי הבזיון לקציפה הזאת (רב, סס לוסס', והיוס הזס). — ובסהם"א: שאם היתה קציפה זו למה שכתב לו כל נכסיו ולא השאיר לעצמו כלום וכו' (תסו' הגלוי' סערי לדק, מט:). כל מקום שיש קציפה יש העלמה, את מוצא שלוש קציפות במשה וכנגדן שלש העלמות (מדה"ג ויקר', סמיני, מובל בסערס במכוס"מ לכ"י ללנקלוס ד, 269).

א. *קְצִיצָה, ש"נ, — א) שה"פ מן קָצַץ, פעלת הקוֹצֵץ אילן וכדו' [2]: הקוצץ בקירות לא יהא מחליק ומדריג מדריג ומחליק, אלא מתכוין שתהא קציצתן שוה (ירוס' סביע' ד ו). בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה (רב, ב"ק לח:). כי קבור, מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה (העץ שעליו תלוי המוסת) שמחוסר קציצה וקבורה (ת"ר, סנה' מו:). שבו (בט"ו באב) זמן קציצה יפה לעצים (בסס ר' לוסי, מד"ר ליכי, פתיס', רבי זעירא). — ובסהם"א: ובקציצת[2]) הצרעת בערלה מתקיימת המילה (ר"ס, ציל' ה:). ושייך נמי בתלושה לשון קציצה כמו קיצץ בן עזאי תורמוסי תרוכה (תוס' חולי' עו:, ד"ה כגון סקלן). ובכן נדונו בקציצת לשונות ונתחכו יותר מעשרה לשונות (סגדה גנוזה, יע.). ואם היתה הבהרת במקום ערלה ימול ולא יעכבהו קציצת הבהרת שעשה דוחה ל"ת (סגליירי ליומל פרק ג, לד:). ג' ידות הן ושלשתן בקציצה, יד לעין תקצץ וכו' יד להסודה תקצץ וכו' יד לאמה תקצץ וכו' (מכוס"מ לכ"י ללנקלוס ד, 579).—°°ובמשמ' החלקה והשחזה: אלר הוא כלי דומה למספרים והיא לקציצת הקולמוסין (ערוך ערך אלר). — °°וּקְצִיצָה בנטיעות, כהשאלה לעקירת יסודות התורה[3]): מה שימשך ממנו סתירת פינת התורה וקציצה בנטיעותיה ח"ו אין ראוי להעלותו על שפה אף כי על לב (זכות לדס, ממכ' יין לבנון, 9). — ב) פֻּעלת הקוֹצֵץ, הקוֹצב סכום כסף לשכר, °°לרבית, למחיר וכדו': אומן אומר שתים קצצת לִי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת וכו' בזו ישבע בעל הבית ויפסיד אומן, קציצה ודאי מידכר דכורי אינשי (סבוע' מו). — ובסהם"א: מקחו קיים וקציצת הרבית יחזיר לבעליו (רס"י, ב"מ סה., ד"ה גלינוה). לוין ככרות סתם בלא קציצת דמים (הול, סס עה., ד"ה לוין). מה צריך קציצת בפועל שאוכל מן התורה (סמ"ג, מ"ע קלה). אם חלוקים על הקציצה שהאומן אומר וכו' בע"ה נשבע ונפטר (טוחו"מ סט). היה בתחילה קציצה ביניהן וחזר אחד וחזרו ומשכו סתם אמרינן ודאי על קציצה הראשונה קנו (רמ"ל, חו"מ רכא). שבומן שקבל לאחריותו וזקפן עליו במלוה באותו פרק היתה הקציצה דרבית, וקבלת האחריות והקציצה באים כבת אחי (סו"ת מיס רבים יו"ד לג). תחילה נבאר דין קציצת הדינר היאך יעשו כדי לסלק איסור הריבית (פרס מטה להרן ל קטו, קלח.). — ג) פרי שנקצץ: מצא קציצות [1]) בדרך אפילו בצד שדה קציצות וכן תאנה שהיא נוטה על הדרך ומצא תחתיה תאנים מותרות משום גזל (מעסר' ג ז). — °°וּקְצִיצָה במשמ' חתיכה שטוחה, קצוצה ומבֻשלת או מטֻגנת, Hackschnitzel; rissole; minced cutlet נוהג בדבור ובספרות.

ב. קְצִיצָה [2]), ש"נ, — א) בית מבתי התְּפִלִּין: תפלה ארבעה כלים, התיר קציצה הראשונה ותיקנה טמאה טמא מת וכן שנייה וכן שלישית, התיר את הרביעית טהורה מטמא מת וכו' (כלים יח ח). הנוגע ברצועה טהור עד שיגע בקציצה (בסס ר' סמעון, תוספת' ידים ב ט). הנוגע בקציצת טהור עד שיגע ברצועה (ר' זכיי, סס סס).

---

[1]) [ובתוך דבור ארמי בתלמו' גם על קציצת בהרת מעל הגוף: איכוין לטיהורי נפשיה בהאי קציצה, בהאי קציצה קנסוה רבנן (בכורות לד:).]

[2]) [עי' בהערה הקודמת.]

[3]) [עי' קָצַץ, פִּעֵ'.]

[1]) [פרש הרמב"ם: גרגרים תלושים מאיזה אילן שיהיו, ע"כ, וכך כנראה נכון. והר"ש: שם הכלי שקוצצין בו תאנים נקרא מוקצה וכו' ועל כן קוראין אותם קציצות ושוטחין אותן בשדה ליבש, ע"כ. ורעב"ט גרס קציעות וכן גם בכ"י מינכן קציעות, וכן במשנה זו בדברי הבבלי (ב"מ כא:), ועי' כאן ד"ס. ובמשנה תורה להרמב"ם (מעסר ג כא): קציצות.]

[2]) [וכתב הערוך: יש לתפילה של ראש ד' בתים וכו' וכל בית שמו קציצה לפי שהיא קצוצה, פ"א קציצה היא הטבלה (ערך קן). ורש"י (סוכ' כו:, ד"ה ולא ילחז) פרש קציצה: הן תפילין עצמן דפוס מושבן ורצוען, ע"כ.]

(ירוש' יומ' ד ה; ת"כ, בבלי כריתי ו.). קציעה (בת איוב), שהיה ריחה נודף כקציעה (ר' יוחנן, ב"ב טז:). — ובסהמ"א: מפשח ויהיב לן אלוותא פשחי פשחי וכו', פי' עצי קציעות שמעשנין בהן (ערוך ערך אלותא).

ב. *קְצִיעָה [1], ס"נ, — א) סה"פ מן קָצַע, קלף והסיר פטוטרות וקלפה: השוכר את הפועל לקצות עמו בתאנים וכו' על מנת שאוכל בשעת הקציעה ולאחר הקציעה, בשעת הקציעה אוכל ופטור (ממעשר), ולאחר הקציעה אוכל וחייב (מעשר' ג ז). — ב) תאנה שהקציעו אותה: ובזו ר' אליעזר מיקל ור' יהושע מחמיר, בדורס ליטרא קציעות על פי הכד ואינו יודע איזו היא (תרומ' ד י). בחמשה עשר בו (באב) בני זתוא בן יהודה ועמהן כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות (תענ' ד ה). מחפין את הקציעות בקש (מו"ק ג ה). המעלה את האגודות ואת הקציעות ואת השום לגג בשביל שיתחנו אינן בכי יותן (מכשיר' ו ב). ליטרא קציעות שדרסה על פי חבית ואינו יודע באיזה חבית דרסה וכו' ריאין אותן כאלו פרודות (תוספת' תרומ' ה יא). היה מביא את הביכורים ועושן כמין סלין ומחפן בקציעות ונוטל את הסל ואת העלי על כתיפו ועולה, כיון שעולה לאותו משמר (שהושיבו היוונים שלא יעלו היהודים לירושלם) אמ' לו להיכן אתה הולך, אמ' להן לעשות קציעות הללו שתי כפין של דבילה במכתש הלז שלפני בעלי זה שבידי (שם תענ' ד ז). עיגולי דבילה שנפלו משקין על מקצתו הרי הוא נוטל עובי שלש אצבעות על רוחב מלא קציעה (שם טהו"י ג יב). צא והבא לי קציעות מן החבית (ר' יהודה, ספרי דבר' מטז). ושוב מעשה בר' טרפון שהיה אוכל קציעות מפרדס שלו (כלה רבת' ג) [2]. — ועי' א. קְצִיצָה.

ג. *קְצִיעָה, עי' קָצוּעַ.

ד. *קְצִיעָה, ס"נ, — כמו ב. קְצִיצָה, בית של תְּפִלִּין: תפלה אמתי מקבלת טומאה וכו' ומאימתי טהרתה, של יד משיתיר משלש רוחות ושל ראש משיתיר משלש רוחות בין קציעה [2] לחברתה (תוספת' כלים ב"ב ד ח).

*קְצִיפָה, ס"נ, — סה"פ מן א. קָצַף, כמו א. קֶצֶף [3]: ארבעה דברים אמר ירמיה מאיסה וקציפה עזיבה ושכחה וכו' קציפה הושב על ידי ישעיה שנאמר כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף (ר"ל מד"ר איכ', למה לנצח תשכחנו). אם מאיסה היא לית סבר, ואם קציפה [4] היא אית סבר דכל מן דכעים

---

1) [כדי לעשות עגולי דבלים יש צרך להקציע או לקצות (וי"א לקלף ולהסיר) את פטוטרותיהן (עי' פְּטוֹטֶרֶת והדגמאות שם) וקלפתן, וכנראה פעלה זו היא הנקראת קְצִיעָה, וכן נקראת אף התאנה עצמה, אחרי שהקְצ(ע)ו הפטוטרות והקלפה. ולפי זה ב. קְצִיעָה זו וא. קְצִיעָה שבמקרא במשמ' קלפה (של צמח) בעקר אך התפתחיות של מלה אחת הן. ועי' קצע, הערות.]

2) [בירושי' תרומ' ח ד, על המשנה „היה אוכל באשכול ונכנס מן הגינה לחצר, רבי אליעזר אומר יגמור וכו'" נאמר: תמן תנינן גפן שהיא נטועה בחצר נוטל את כל האשכול וכן ברימון וכן באבטיח דברי ר' טרפון, ר' זעירא ר' חייא בשם ר' יוחנן או (כך נכון כדפו' ויניציאה, ולא: אומר) ר' טרפון כר"א או רבי טרפון עושה קציעות האוכל כתחילתו, ר' אילא רבי יסא בשם ר' יוחנן או ר' טרפון כר"א או רבי טרפון עושה אכילה אחת שיש בה שתים ושלש אכילות כאכילה אחת, ע"כ. אך בירושי' מעשרות באים הדברים בנוסח אחר: רבי זעירה רבי חייה בשם רבי יוחנן או דרבי טרפון כרבי ליעזר או רבי טרפון עבד עוקצת האוכל מתחילתו, ר' אילא ר' איסי בשם ר' יוחנן או ר' טרפון כר' ליעזר או רבי טרפון עבד אכילה שתים ושלש אכילות כאכילה אחת, ע"כ (ירוש' מעשר' ג ח). ואין להפריד מענין זה אף את הנאמר בירוש' דמאי ח ב, וז"ל: אמר רבי בון בר כהנא (החושש לכל יתרם תרומות מעשר מן החלין) מתנה ואומר מעשר הזה שהפירות הללו חייבות הרי הוא קבוע בתחלת כל עוקץ ועוקץ וכו' אמר רבי אבא קרתיגנייא מתנה ואומר המעשר הזה שהפירות הללו חייבות הרי הוא קבוע בתחלת העוקץ, ע"כ.

ומכאן שבאת קציעת האכל במקומה או במשמעותה של עוקצת האכל, ואמנם אפשר שהשרשים עקץ, קצע, בעקר אחד הם בהפוך ההגאים, וכי יש לקים גם את הגרסה קציעת במשמ' מקצוע ועֹקץ.]

2) [ואמנם הגר"א מגיה קציצה, ונראה נכון.]

3) [עי' קֶצֶף, הערה.]

4) [במקום אחר (פסיק' ר"כ, והאמר ליון, בובר, קל:): אין קצפין הוא, ואולי צ"ל קצפון, עי' ערך זה.]

לאיום ולכד רבים והשבית קָצִין חרפתו לו בלתי חרפתו ישיב לו (דני' יא יח). — ובתו"ם: הגע עצמך שהיה עבדו של קצין הרי חובה הוא (השחרור) לעבד (ולא זכות) (ר' יוחנן, ירוש' גיט' ח ו). בשביל שאת שרוי בביתו של קצין מפני מה אין אתה מוביחן (ר' הושעיה, מד"ר איכ', ולא' זכר הדוס רגליו). אני (יפתח) ראש וקצין לישראל אלך אצל פינחס (שם קהל', עמל הכסילים תיגענו). אני ראש שבטי ישראל ראש הקצינים אשפיל עצמי ואלך אצל הדיוט (תנחו' בובר, בחקותי ז).—ובסהמ"א גם במשמ' עשיר ונדיב: שכן דרך כל סופר להיות יושב בין רגלי הקצין (כאב"ע, בראש' מט י). שיהיה (דן) בעל דגל כאחד בני הגבירות והנה היה כקצין על כל עם מהשפחות (הוא, שם שם יו). קצינם למלך משנה מזיו כבודו יהנה (הוא, חי בן מקיץ, ההגא ב, 50). הדין שחרץ הרב הגדול רבינו ומורנו משה קצין עם רב ממזרח שמש עד מערב בן רבינו מימון זצ"ל הוא אמת (יהודה הנשיא, תשו' הרמב"ם קלח, פרימן, 192). ויבואו גם היהודים הקצינים והעשירים אשר בהם להביא למלך מנחה (QGJD II, עמ' 69). רק אשת הקצין כמ"ר איצק ווילשטט מנעני עשאה מחאה על המקום הנ"ל (פנקס ק"ק מ"ץ שנת תס"ח, אוצה"ס ג, 5). פסקנו בין האלופים הקצינים מנהיגי ד"א (ד' ארצות) יצ"ו ובין האלופים הקצינים מנהיגי מדינות ליטא יצ"ו ע"ד החילוקים והטענות שהיו ביניהם לפנינו (פנקס ליטא, האקיף תכב"ד, 155). למשפטינו עמדו היום הקצינים רוזני מנהיגי ד"א פולין יצ"ו ואלופי קצינים רוזנים מנהיגים דמדינות ליטא (שם שם, 158). וצוו הקצינים קהל פראג (אגרת מחלת, קובץ על יד ח) פה נטמן לא אלמן נדיב ורחמן קצין והשמן וכו' (מצבה משנת ש"ע, וכסטין, Inschr. I, עמ' 34). פה נקבר גביר נבר ליראים חבר הקצין כמ"ר מנחם מאנש שיק וכו' (משנת שע"ג, שם, 48). מרת נחמה בת הקצין כמ' אורי וכו' (משנת תי"ג, שם, 310). איש חסיד היה ראש וקצין האלוף הר"ר נתן וכו' (משנת תי"ד, שם, 324). העיד משה הכהן וכו' אמר איך יום אחד וכו' נכנס לבית הקצין יהודא חיים מורילו וכו' (ר' שמעון מורפורגו, שמש לדקה ב ס"א). שלא יתעכב יותר משה חדשים אחר הזמנת הקצינים שבעירה או בעיר הסמוכה לה (סו"ת בנימין זאב קד, בשם תקנת ר"ת). וימנו חיל המלך קצין אחר במקום השר, וזה הקצין היה אוהב הר' שלמה (לקוטים מדברי יוסף סמברי, בדליגר, 82). ודאוואוסט קצין הרגלים היה איש מתון (רמא"ג, הלרפתים ברוקיה, 40). – ואמר הפיטן: ממשפחת נביאים אני, פותרים עליך מלבי וקציני (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצ' שבת א חנכה). חכמת נבונים אבדה ואסרו קציניך ושחו בני ציון יקריך (ליון גברת, קינ' ט"ב).— ואמר המשורר: ועל כן מי יבזה לאלוף בן מזה אשר הוא תוך עם זה קצינם וגבירם (ר"ש הנגיד, באחמכת ערב, בדודי, 25). — ונוהג היום במשמ' איש צבא בעל דרגה, Offizier ; offic(i)er.

קְצִינוּת, ש"נ, — מעלת הַקָּצִין: קצינות רפדה ומלבות אפדה (ר"א קליר, אדרת ממלכה, קרוב' ב ר"ה). נדיבה, לשון נדיבות, קצינות (רש"י, תהלי' נא יד). ואני נסכתי מלכי וכו' נסיכי סיחון ענין כלם הגדולה והקצינות והנסיכות (רד"ק, שרשים, נסך). ואם נפסק הנשיאות והקצינות בסוג ההוא אשר הוא מהם בשכבר הימים לא יהיה מיוחס (ר"י מסיר ליאון, נופ' צופ' ב יח, 101). המטה אשר ביד מרע"ה ידוע על ענינים ו', הא' להשען עליו לתקומה וכו', הב' להורות על קצינות ונגידות (ר"י אברבנאל, שמות, בי אדני לא איש דברים אנכי).

קְצִיעַ, ש"ז,—כמו א. קְצִיעָה, ואמר המשורר: וייטב לך זכר מבושם כל עשת קציעיה וקנמוניה וגם מר דרוריה (שיר תהלה מזמן הגאונים, תשובות גאוני בבל, יעקב מן, JQR NS IX, עמ' 159).

א. קְצִיעָה [1], ש"נ, מ"ר קְצִיעוֹת,—כמו א. קִדָּה, קלפת הצמח laurus cassia, cinnamonum cassia, המשמשת בשׂם ותבלין: מר ואהלות קְצִיעוֹת כל בגדתיך מן היכלי שן מני שמחוך (תהל' מה ט). — ובתו"ם: פיטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה וכו' מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום

---

[1] [עקר משמ' המלה היא קלפה, קלפת הצמח הדומה לרמון שמקציעים אותה מן העץ, ועי' קצע, קָצַע, הערות. ובכתיב cassia עברה המלה לרומי (עי' Lewy, Fremdwörter, עמ' 37), ואפשר שגם א. קִדָּה היא אותה מלה במבטאה של לשון זרה שממנה חדרה שנית לעבר'.]

(ר"מ א"ח, מו"נ א לד). אלא שנעלמה ממנו אם לקצור דעתנו או לחסרון חכמתנו (שם ג כו). (הדעות האמתיות) העלימום ועכבים לקצור השכל (ר"י אבוהב, מנוה"מ נר ד פרק א כלל ג חלק ג). — וקצור בלשון, חסר ידיעה מספקת בלשון: ואולי לא אזכור הלשון הנאות והערב בעת ההעתקה או לא אדענו כאשר התודיתי מקצורי בלשון (ר"מ א"ח, מו"נ, פתיח' המתרגם). — וקצור נפש, כמו קצר נפש, קצר רוח, חסר סבלנות: וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש (רש"י, במד' כא ד). כללו של פירוש כל לשון קצור נפש בדבר לשון שאין יכול לסבלו הוא, שאין הדעת סובלתו (הוא, שם שם). — וקצור במשמ' מדת הדבר הקצר, Kürze; brièveté; brevity, קִצּוּר ימים: הא למדת שקצרו ימיו של יוסף, הוי וב"זי יקלו, אין יקלו אלא קצור ימים שנאמר וימי קלו מני רץ (ברא"שית רבתי, אלבק, 263). —וקצור במשמ' תמצית: ויהיה האדם קצור המציאות כלו, כי בו חומר וצורה ויסודות ונפש צומחת חיונית (אמו"ר לראב"ד ג ד, 67). — ובמשמ' ספר מקֻצר: קצור הגיון; כל מלאכת הגיון מקצורי אבן רשד; קצור אלמגיסטי (אלפרגאני); קצורי הרפואות; קצור ספר המדות לארסטו (יוסף הכספי, ציס"ס וטיקן, 296). —בקצורי הקצר: אך אני אבא בקצורי הקצר (ליום דוד ג, כח.).

קִצוּת [2]), קיצות, ש"נ, —כמו קְצָת, קציבה, הקצבה: וכן הדין באנשי העיר אם הסכימו כלם או רובם במעמד טובי העיר והחתימו בינן שהן רשאין להציע על קיצותם ולהחרים בדבר, חרם שלהם חל (משפט החרם לרמב"ן, בסוף כלבו, קנז.). ומתוך כך לשון השבועה נראה שאין מנהג ראשונים להדיר ולהשביע בקיצות אנשי העיר אלא לַשמת' ולהחרים ע"כ ולזה בני עירו שהיו נוהגיי להסיע על קיצות ולהשביע על החרים וכו' (ספר זה שם קעמ). וזה לשונו (של הרמב"ן) בקיאי עירנו ראיתי כי רבו במה שנוהגין תדיר להסיע על קיצותן

1) [משמ' זו, הנדירה במקורות, היא העקרית היום, בפרט בצרופים בקצור, בקצור נמרץ וכדו'.]

2) [ע"פ הארמ' קיצותא שבתו"ם, אך אפשר שעקר המלה קְצִיתָא, קצבתא, כמו קְצָבָה.]

ולהשבע ולהחרים וכשנמלכין להתיר שליח צבור עומד ואומר הותר החרם (שם שם). ואני בשעת המקח (של הבית שמכר) בקיצות הדמים אמרתי שאדעתא דהכי אני מוכר (שאלה לרש"ל, שו"ת רש"ל ג).

קצח, ממנו קֶצַח.

קֶצַח [1]), ש"ז, — צמח שגרעיניו משמשים תבלין ממיני הַפַּמּן, (nigella sativa) Schwarzkümmel; black cumin; nielle: הלא אם שוה פניה (של האדמה) והפיץ קֶצַח וכמן יזרק (ישעי כח כה). כי לא בחרוץ יודש קֶצַח ואופן עגלה על כמן יוסב כי במטה יחבט קֶצַח וכמן בשבט (שם שם כז). —ובתו"מ: בככרות של נחתום אינו מטמא אלא הקצח והשום והשנונית בלבד (תוספת' עוק"י א ג). המינין האסורין בבית שאן הקצח והשומשום והחרדל והשום (נשם רבי בן מעדים, ירוש' דמאי ב א). הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב (ר' חמא ברי חנינא, ברכ' מ.). קצח אחד מששים סמני המות הוא (רשב"ג, שם שם).

קָצִין [2]), ש"ז, סמי' קְצִין, מ"ר סמי' קְצִינֵי כנ' קְצִינַיִךְ, — שופט ומושל: שמעו דבר יי' קְצִינֵי סדום האזינו תורת אלהינו עם עמרה (ישע' א י). כי יתפש איש באחיו בית אביו שמלה לכה קָצִין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידך (שם ג ו). לא תשימני קָצִין עם (שם שם ז). כל קְצִינַיִךְ נדדו יחד מקשת אסרו כל נמצאיך אסרו יחד מרחוק ברחו (שם כב ג). שמעו נא ראשי יעקב וקְצִינֵי בית ישראל (מיכ' ג א). לך אל נמלה וכו' אשר אין לה קָצִין שטר ומשל (משלי ו ז). בארך אפים יפתה קָצִין [3]) ולשון רכה תשבר גרם (שם כה טו). — ומנהיג בקְרָב, שר צבא: ויקרא יהושע אל כל איש ישראל ויאמר אל קְצִינֵי אנשי המלחמה ההלכוא אתו וכו' (יהושע י כד). לכה והייתה לנו לְקָצִין ונלחמה בבני עמון (שפטי יא ו). וישימו העם אותו לראש ולְקָצִין (שם שם יא). וישב פניו

1) [בארמ' קצחא, בערבי קזח [a].]

2) [כמו בערבי קאצי [b]) מן קצי [c]), עי' קצה, הערה.]

3) [יש מציעים לקרא: קצף. והשוה במלי אחיקר החכם בכתבי יד (הוצאת קולי 6–105): רכיך לשן מ... ועלעי תנין יתכר.]

a) قزح b) قاض c) قضى

°קִצּוּץ, ש"ז, —מעשה המקצץ והמפריד: כל הספירות כלן עד העטרה הכל מיוחד, אין שם קצוץ ולא פרוד כלל וכו' (ר' בחיי, ברלשי', ומשם ישרל). כאשר נזכור שתים ראשונות (מאותיות יהו"ה) האחרונות בכללן כי הן התחלה ואי אפשר להיות בהן קצוץ (הנ"ל, שמות). ואין בין גון לגון פירוד וקיצוץ (ר' יצחק מעכו, מאירת עינים, כ"י, עפ"י קלנקין). — ומעשה המקצץ בנטיעות: קצצו בנטיעות והפרידו הפרי מן האילן וכו' כי אז הוחל והחלם מלשון התחלה וכו' כי היו עושים התחלה מן הסוף וזהו הקצוץ על כן לשון וזה החלם לעשות כלומר עושים התחלה מן הסוף הנקרא זה ונקרא שם כי כן אמרו ונעשה לנו שם היא המדה האחרונה ולא היו מאמינים למעלה ממנה וכו' וכל זה בקוע ביחוד וקצוץ בנטיעות (ר' בחיי, נח, ונעשה לנו שם).

קִצּוּץ, קצוצי תפלין, עי' קְצִיצָה.

°קִצּוּר, ש"ז, — כמו קֹצֶר, קצר היד והיכלת, לֵאוּת, התרשלות, Unzulänglichkeit; insuffisance; -ciency: ואם לא ישלם לו על ידיהם אל יאשימם ואל יתלה בהם קצור (ר"י א"ת, מו"ה, הבטחון ד). ואני יותר ראוי שאהיה נמאס ממנו מפני יתרון קצורי במה שאני חייב בו בעבודת הבורא עם דעתי אותו על קצורו עם סכלותו בו (שם, יחוד המעשה ה). כאשר יעביר על לבו מה שהוא חייב בו מעבודת האלהים וכו' והתעלמותו מן המצות השכליות והשמעיות וקצורו בהם וכו' יכנע ותשבר רוחו (שם, הכניעה ה). והשביעי, שיקטן בעיניו מעשהו ויתרעם על נפשו על קצורו בעניני תורתו לפני האלהים ולפני בני אדם ויבקש מהאלהים עזר ואומץ (שם שם ו). כל שכן אם ישבחנו בשקר שצריך להרחיק הדבר ההוא מעצמו ויאמר למספר די לי אחי בקצורי במה שאני חייב בו לבורא, אל תקבץ עלי עון קצורי ועון השבח במה שלא עשיתי (שם שם ז). ולבזות בני אדם ולגעול אותם ולספר בגנותם ולהיות חכמי דורו וגדוליהם פחותים בעיניו להתפאר בקצור חבריו וסכלותם (שם שם ט). וכיון שהתברר אופני הקצור במעשי האדם היה מחנות הבורא אותו שנתן לו יכולת לתקן מעותו ולהשיב אבידת עבודתו בתשובה (שם, התשובה, פתח השער). אופן תשובתו מקצורו יהיה בהשתדלו במעשה הנכון והדבקו בגדרי התשובה (שם שם א). שיוכיח נפשו ויכלימנה במצפונו על מה שהיה מקצורו בחובת הבורא יתעלה עליו (שם שם ה). כי לא ישיג הטוב היום אלא הממהר אליו ופרי הקצור התרטה (שם.שם י). שאין עצי הארץ נמלטים מן הקצור (שם, חשבון הנפש ג, ד"ה והשבעה עשר). או ישיג השגה מבולבלת מעורבת מן ההשגה והקצור (ר"ש א"ת, מו"נ א לד). וכשישתדלו הלשונות להגדילו בתארים ישוב כל הפלגת דברים לאות וקצור (שם שם נח). פועל הכח המדמה בעת השינה היא פעולתו בעת הנבואה אלא שיש בו קצור ולא הגיע אל תכליתה (שם ב לו). ומפני קצורנו מהשיג אמתתו ית' התחדשו לנו אלו הספקות העצומות (שם ג יט). אלו שלמת חכמת הבורא בתכלית הדעות היה זה קיצור בחכמתו (ר"י חריזי, מוסרי הפילוסופים א יג). כי כאשר יחקור האדם בחכמת האלקית החוקרת בקצת הצורות הנבדלות הנה יקרה לו בהשקפה הזאת הליאות והקצור והעטל מצד היות שִׂכלנו בחומר (דוד מרוקא מרטיקא, זכות אדם, 21). ואם ירצה הפך זה ביחס זה אליו לשגעון ולסכלות לא לליאות וקיצור (ר' שמעון בר צמח, אוהב משפט לאיוב יד, יח.). ואין ליחס לש"י ליאות וקיצור בזה (שם שם, יח:). הפילוסופים נכנעים לאמונות התורניות ומרגישים ליאות וקיצור בשכלם להבין ענייניהם (שם יז, כג:). חכמים יצפנו בלבם מה שהם יודעים ולא יפרסמוהו לאנשים כלם כי אולי יזיקו באלו הדברים קצת ההמון מצד קצורם מעמוד על כוונתם (רלב"ג, משלי י יד). ויחסת זה לש"י לקיצור או לליאות (הנ"ל, איוב לג לג). לא נוכל לסדר דברינו ולערוך אותם לפני השם ית' מפני החשך אשר אנחנו בו מפני הטבע החמרי וקיצורינו מהשיג פועל השם ית' על השלימות (הנ"ל, שם לז יט). וראוי שנייחס מה שירא' ממנו שכבר פעל עַולה אל קצורינו וסכלותינו (הנ"ל, שם שם כג). — ואמר המשורר: יום נכספו לבות להגדילו ולרוממו איש איש כברכתו תשוב תהלת הלשונות אז לאות וקצור מגדלתו (עמנואל, מחברת ז, 39).—וקצור הדעת, קצור השכל: הסבה השנית קצור דעות האנשים כולם בתחלתם

ה ק צ ו י ת למציאות שאר הנמצאים (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה, 63). וישקיף מהשכל (ו)הנפש על התחלותיהם אשר בעבורם נבראו ועל התכלית ועל השלמות (ה) ק צ ו י אשר בעבורו נברא האדם (שם, 64). ויתבאר כי אלו ההתחלות השכליות אינן סבות שישיג עמהם האדם השלמות ה ק צ ו י אשר בעבורו נברא (שם, 65). וזה כי האדם יגיע אל השלמות ה ק צ ו י אשר יגיע עמו מה שיתעצם בו על האמת כשישתדל עם אלו ההתחלות להגיע לזה השלמות (שם שם׳. ותגיע ידיעת הנמצאים בסבות ה ק צ ו י ו ת וזה הוא העיון האלהי (שם שם). כי כל אדם אמנם נברא כדי שיגיע אל השלמות ה ק צ ו י אשר בטבעו שיגיעתו כפי מעלתו במציאות המסוגל לו וזה המסוגל בשם ההצלחה ה ק צ ו י ת (שם, 69). והיא ההצלחה ה ק צ ו י ת והשלמות האחרון אשר יגיע לאדם (שם שם). והתבאר כי האדם יתחייב שיהיה חלק מהעולם הכרחי כדי שתגיע ממנו הכוונה ה ק צ ו י ת מכל העולם (שם, 79). ועל כן (צריך) לחקור הפועלים ההווים מאלו ולהבדיל בין המועילים בכוונה ה ק צ ו י ת ובין המסירים ממנה (שם, 91). המעלה ה ק צ ו י ת (הוא, ס׳ המעלות, 26). כי הכונה בכל נברא שיגיע אל תכליתו האחרון שהוא השכל וזהו צורתו ה ק צ ו י ת והשלמה ויתרונו על הבהמה (שם, 35). תכלית ה ק צ ו י ת (שם שם; הוא, ס׳ הנפש, 18). והיתה תכליתי ה ק צ ו י ת שאבין מקצת מה שהיה וכו׳ (הוא, מורה המורה, הקד׳, 7). כי התנועות הגלגליות מודות על הפועל ה ק צ ו י שהוא עלת הכל (שם, 42). כדור הגלגל ה ק צ ו י[1]) בכל מה שבו הוא איש אחד בלא ספק (שם, 43). וזו היא חכמת האלהות המעיינת בכל הנמצא סתם ובסבותיו ה ק צ ו י ו ת ובהשגותיו העצמיות (שם, 139). ותדע (הנפש) העלות ה ק צ ו י ו ת (שם, 143). מההתחלה הראשונה עד הקצוי שבנמצאים (שם שם). שהחכמה וכו׳ תודיע הסבות ה ק צ ו י ו ת אשר לכל נמצא מתאחר והיה התכלית ה ק צ ו י אשר בעבורו הויית האדם היא ההצלחה וכו׳ (ר׳ יוסף בן שם טוב, כבוד אלהים, יט.). הנה התבאר שהיו כנפיהם ה ק צ ו י ו ת מגעות אל הקירות וכו׳ והכנפים האחרות שהן תוכיות וכו׳ (ר״י אברבנאל,

1) [תרגום לשון הרמב״ם (מו״נ א עב), ור״ש א״ת תרגם: ה ק י צ ו ן, ור״י חריזי: ה ע ל י ו ן.]

מ״א ו). אמנם חכמי החקירה הודו בנבואה על צד האמור כי ישפע על נפש השלם אשר ישלם בשכלו העיוני והמעשי השלימות ה ק צ ו י צורת השכל בפועל (כ״א ביבאגו, דרך אמונה ג ו ה, סה:). והקדים לגנות ענין הפרישות העובר גבול ותולף חק, כי בנטותו אל התכלית ה ק צ ו י נזק יקרב באהלו מן הפנים שיזכיר וכו׳ (קול יהודה לכוזרי מג א). — ומִסְפָּר קָצְוִי: המספר יהיה אמצעי בין מספר מונח ובין האחד אם היה המספר המונח מוסיף עליו כשיעור מה שהוא מוסיף על האחד והמספר המונח יקרא ה ק צ ו י לזה המספר האמצעי (רלב״ג, מעשה חושב, 2).

*קָצוֹעַ[1]), ש״ז, מ״ר קְצוֹעוֹת,—הקוצע, הקוצץ עצים: ראה ק צ ו ע ו ת[2]) המלך ממשמשין ובאין וכו׳ ואמר הרי נטיעות האילו קרבן אם אינן מקצצות וכו׳ למפריען קדשו או מיכן ולבא (ירוש׳ נדר׳ ג ח).

*קִצּוּעַ, ש״ז, — מעשה המקצע, והמקלף: הכא במאי עסקינן כגון שקיצען, מתקיף לה רבה בר רב חנן והלא עיצבא שנו כאן ועיצבא אינה צריכה ק י צ ו ע וכו׳ (ב״ק סו:). — ובסהמ״א: אין נחיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה ו ק י צ ו ע וטיחה (רס״י, ויקר׳ יד מד). והעושה כלי או גמרו בי״ט או בשבת משום מכה בפטיש הוא דמחייב וכו׳ ואם צריך ק צ ו ע חייב משום מחתך וכו׳ (הוא, ביצה יא:)

*קָצוּף, ת״ז, — מעלה קֶצֶף, מְכֻסֶּה קצף, schaumig; écumeux; frothy: שהדם ה ק צ ו ף אמנם יורה על שהנגע בעצם הבשר אשר בריאה בלבד וכו׳ שיתחייב בהכרח שיהיה הדם ק צ ו ף וכו׳ במה שהוא יוצא מהריאה חוץ מן הקצף (יעקב בן יוסף זבדא, תרגו׳ פרקי אבוקרט, כ״י ביהמ״ד סבטר, 36:). ולפעמים נוטה (השתן) מול תכלת ועבה ו ק צ ו ף בסבת בלבול השחורה עם השתן, ולפעמים ירקרק ורקיק ו ק צ ו ף (ספר הכבוסים, כ״י פריז). ואם יהיה חמוץ יהיו תוצאותיו ק צ ו פ י ם ורכים (שם). ועי׳ קָצַף.

1) [עי׳ בהערה הבאה.]
2) [כך כנראה צ״ל על משקל קְוֹחוֹת, מְשׁוֹחוֹת. ובדפוסים: קציעות.]

קֵצֶה, קֶצֶה[1]), ש"ז, — כמו קֵץ: ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קֵצֶה [2]) לאצרתיו ותמלא ארצו סוסים ואין קֵצֶה[2]) למרכבתיו (ישעי׳ ב ז). בזו כסף בזו זהב ואין קֵצֶה[2]) לתכונה (נחום ב י). פרש מעלה ולהב חרב וברק חנית ורב חלל וכבד פגר ואין קֵצֶה[2]) לגויה (שם ג ג). כוש עצמה ומצרים ואין קֵצֶה[3]) (שם שם ט).

***קְצָה,** ש"נ, — כמו א. קְצִיצָה: הקוצץ קורה של שקמה הרי זה לא יחליק ולא ידריג אלא מכוין שיהא קיצתו שוה (תוספת׳ שביעי׳ ג יד). לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים וכו׳ ניחא ביום הכפורים שהוא כפרה על ישראל, בחמשה עשר באב למה, ר׳ יעקב בר אחא בשם ר׳ יסא, שבו זמן קיצה יפה לעצים, שכל עצים שהן נקצצין בו אינן עושין מאכולות (ירוש׳ תעני׳ ד יח). —ובמשמ׳ דבר קצוב ופסוק, כמו קצבה: ומעשה ביהושע בן ר׳ עקיבא שנשא אשה ופסק עמה שתהא זנתו ומלמדתו תורה, וכשהיו שני בצורת עמדו וחלקו, התחילה קובלת עליו לחכמים, וכשבאו לבית דין אמ׳ להן היא נאמנת עלי יותר מכל אדם, אמרה לחן, ודאי כך היתנה עמי, אמרו לה חכמ׳ אין כלום לאחר הקיצא (תוספת׳ כתוב׳ ד ז). פסקת להכנים לו חמש מאות דינרי כספים, כתב לה אלף דינר בכתובתה, אם עשת קיצתה נוטלת מה שכתב לה, אם לאו גורע כנגדן חמשה דינרים לכל שקל ושקל, פסקה להכנים לו אלף דינר בכתובתה וכתב לה שדה בשנים עשר מנה, אם עשתה קיצתה נוטלת מה שכתב לה ואם לאו לא יפחות ממאתים לבתולה ומנה לאלמנה (שם שם ו ו). האונאה ארבעה כסף והטענה שתי כסף, במה דברים אמור׳ בזמן שמכר לו סתם, אבל אם קצץ עמו אינו כלום אחר הקצה (שם ב"מ ג כח). ורשאין הן בני העיר להתנות על השערים ועל המידות ועל שכר הפועלים, רשאין לעשות קיצתן, רשאין בני העיר לומר כל מי שיראה אצל פלוני יהא נותן כך וכך וכו׳ וכל מי שתרעה פרתו בין הזרעים יהא נותן כך וכך, רשאין לעשות קיצתן (שם שם יא כג). כל מכה שיש לה קיצת מתרפי׳ מכתובתה ושאין לה קיצה מתרפא, מן הנכנסים[1]) (רשב"ג, ירוש׳ כתוב׳ ד יא; כס ב"ב ע ו). ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר פועלים ולהסיע על קיצתן (ב"ב ח:).

1) [כך בקצת כ"י ודפוסים.]

2) [ס"א קֶצֶה, עי׳ גינצבורג.]

3) [ס"א קֶצֶה, במקצת קֵצֶה, עי׳ גינצבורג.]

קְצָה, עי׳ קוֹצָה, הערות.

קצו, עי׳ קָצֶה.

***קְצָוָה** [2]), ש"נ, — כמו קָצֶה: כי רוב קוראי ספרים בעמנו מבעלי הקצוות הם וכבעלי קצוה זו כך בעלי קצוה אחרת שכנגדה (ר"א גויפל, שלום על ישראל ד, הקד׳). שכל קצות קוראה לקצות שכנגדה (שם, 33:).

***קִצּוּי,** ש"ז, — כמו קִצּוּעַ: ואין רפוי אלא חבית שהוקצה והוטח ילא חזר הנגע, אבל זה טעון חליצה וקיצוי וטיחה ושבוע שלישי, וכן המקרא נדרש, ואם בא יבא כשני וראה והנה לא פשה יטיחנו ואין טיחה בלא חילוץ וקיצוי וכו׳ (רש"י, ויקר׳ יד מח).

***קִצְוִי,** ת"ז, — שיך לקצוות, קיצון, äusserst(er); extrême; extreme: הגופים גם כן יתחילו מן הגלגל העליון ויגיעו עד היסודות הקצויות (ר"י הריזי, מו"נ ב ה). אמנם הפילוסופיאה תכליתה הקצוית לקבל הכל דרך מופתים ולא תחפוץ מזולתו (ר"י אבן לטיף, אגרת השובה, 54). הרצין הוא המניע לכל הצורות וכו׳ והמפליש אותם אל התכלית הקצוית מהיסוד (מקור חיים לרשב"ג ג יח). וכשיהיו הגופים קצתם נכבדים מקצתם והיה העליון מהם יותר נכבד מהשפל, התחייב מזה שיהיה הקצוי מהנמצאים בעליונות יותר נכבד מהם ויותר חזק, והקצוי בשפלות הגרוע שבהם והחלש (שם ג ט). והתחלות המציאות ארבע, החומר והצורה והפועל והתכלית, ומסוגי הנמצאים מה שאינו מהנמנע שלא תהיה במציאותו התחלה כלל, והיא ההתחלה

1) [השוה תוספת׳ כתוב׳ ד ח: רבן שמע׳ בן גמליאל אומ׳ רפואה שיש לה קיצבה מתרפאה בכתובתה ושאין לה קיצבה הרי היא כמזונות.
ובארמ׳ שבתו"מ בא גם קיצותא במשמ׳ קצבה, וכנראה עקרה קְצוּתָא.]

2) [צורת מ"י חדשה שהניחוה מדקדקים ע"פ מ"כ קְצָווֹת.]

לרצות ומקראי מצות ומקרא בכורים (רסג"ג, כלל פדי אחסס, אזהרות [1]).

—הפעי', *הִקְצָה, — בהשאלה, הִקְצָה דבר, שהִקצוֹ, ז"א הסירו והפרישו אותו מתוך שאר דברים, ויחדו אותו לצרכו: אין מוקצה לר' שמעון אלא שמן שבנר בשעת שהוא דולק הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו (ר' יוחנן, שבת מה.). — ובינ' *מֻקְצֶה, מוקצה, מיֻחד ומפֻרש בפני עצמו: השוכר שדה ירק מחבירו והיה בו שורה של ירק אחר הרי הוא של לוקח, אם היה מקום מוקצה בפני עצמו הרי הוא של מוכר (תוספת' ב"מ ט ו). ואף על פי שאמר לו (המוכר את העיר) הוא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך, לא מכר לא את שיריה ולא את בנותיה ולא את החורשין המוקצין בפני עצמן [2] (שם ב"ב ג ה). ותאכל בקצה המחנה, במוקצים שבהם, בגדולים שבהם (ספרי במד' פה). — *ומֻקְצֶה מחמת אִסור ובדו': והא מוקצות ניגהו (רבא, פסח' כו:). ז' עבירות היו בקרבנו של גדעון, עציו עצי אשרה, ואבנים פסולות ופר המוקצה וכו' (מדרש דברים רבה, ליברמן, 72). ועי' מֻקְצֶה, עמ' 3285. — ובספהמ"א: וכל דבר שהוקצו מדעתו מאתמול מן אכילה אסור לאכול ממנו בשבת, כגון תאנים וענבים שהעלם לגג מאתמול לייבשן והקצו מדעתו מן אכילה, ובין השמשות לא יבשו ולמחר יבשו אסור לאכול מהן (והזהיר שמות, קיט :—קכ.). ואין צריך לומר הבהמה שהוקצת לעבודת כוכבים שהיא מותרת באכילה (רמב"ם, עכו"ם ח ח). אבל המוקצה אם גוא שלו והוקצה קודם שיקדיש נפסל (הוא, אסורי המזבח ד ה). כאשר השנואה הזאת שהוקצית אל אלו המלאכות תתבטל ממלאכתה וכו' (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי, ד"ה הרגיעי). —*הִקְצָה (עפר) הבית, הִקְצִו והסירו עפר כדין: כי נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפוי, ואין רפוי אלא הבית שהוקצה והוטח ולא חזר הנגע (רש"י, ויקר' יד מח). — *וּמֻקְצֶה במשמ' דבר שיש לו קָצָה: והנקודה היא קצת הקו וכו' ואינה נפרדת ממנו, לפי שהקצה אינו נפרד מהמוקצה, שהוא הוא והוא הוא מצד ומצד, כלומר שהקצה הוא המוקצת וכו' ואם תספור קצה ותאמר קצה, ככר צויר במחשבתך המוקצה, לפי שהמוקצה הוא נכלל בקצה, מפני שאין קצה אלא למוקצה ואין מוקצה אלא בקצה (ס' היסודות לר' יצחק הישראלי, מה—מו). —ואמר הפיטן: לענה ורוש שבעו ורוו והוקצו והולעבו כחני עילבו (ר"א קליר, איכה ישבה חבצלת, קינ' ח"ב).

—נפעי', *נִקְצָה, — ששמו לו קֵץ וסוף, ואמר הפיטן: חקר אלוה לא ימצא ותכלית שדי לא תקצה (שיר היחוד ליום שני).

ב. מִקְצָה [1], — כמו קָצֶה, עם מן היחס, מִקָּצָה, כמו מִקָּצֶה, בקצה, בקצוות: ועשית ללאות תכלת על שפת היריעה האחת מִקָּצָה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית (שמות כו ד). ויעש ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מִקָּצָה במחברת (שם לו יא). — ובצרוף, מִקָּצָה מִזֶּה ומִקָּצָה מִזֶּה: ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת ועשה כרוב אחד מִקָּצָה מזה וכרוב אחד מִקָּצָה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו (שם כה יח—יט). ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת כרוב אחד מִקָּצָה מזה וכרוב אחד מִקָּצָה מזה מן הכפרת עשה את הכרבים משני קצוותו (שם לז ז—ח). — ובספהמ"א כש"נ, סמי' *קְצָת: והקו הוא בעל מרחק אחד על כן יש לו שתי קצוות ושתי פנים וכו' והנקודה היא קצת הקו וכו' (ר' אברהם בר חייא הנשיא, ספר היסודות לר"י הישראלי, 45). ולכן יש לו (לשטח) שתי קצוות וארבעה צדדים וכו' והקו הוא קצת השטח מארבע פאות (שם שם, 47). ועי' קְצָת.

---

[1]) [נוהג בדבור ובספרות: הִקְצָה (ויש אומרים אף הִקְצִיעַ) מקום לדבר, ולמעשה הקצה והקציע אחד הם, ואמנם במקורות שבתו"מ אין יסוד לשמוש זה, כי אין שם הקצה אלא הפריש, הסיר, וגם הִקְצָה למצותו, הֻקְצָה לאסורו פרושו: הוסר מן הכלל לצרך זה או זה, ואין מֻקְצֶה אלא מֻפרש.]

[2]) [בבבלי (ב"ב סח:): המוקצין לה.]

---

[1]) [אין קָצָה נמצאת במקרא כש"ע, אלא רק כתה"פ בצרוף מִקָּצָה בלבד. ואמנם אפשר שבא מִקָּצָה במקום מִקָּצֶה, מן קָצֶה, כמו מִקְנָת (איוב לא כג) מן קָנֶה, ועוד.]

היה אוכל והותיר וזרק מה שבידו לתחת התאנה או לתוך המוקצה בשביל שלא יאבד פסול (פרה ז יב). מערים אדם על פועליו להיות אוכלין תשע וקוצין אחת, אית תנייִ תני קוצין תשע ואוכלין אחת וכו' (ירוש' מעשר' ב ז). — *וְקָצָה חַלָּה, הפריש חלה מתוך העסה כדין: האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה (חלה ב ג). ואיזו היא דת משה, מאכילתו שאינו מעשר ומשמשתו נדה ולא קוצה לה חלה (כתוב' ז ו). ומודים שהיא (היושבת על דם טוהר) אוכלת במעשר וקוצה לה חלה ומקפת וקוראת לה שם (נדה י ז). האשה שהיא טבולת יום לשה את העסה וקוצה לה חלה ומפרשתה ומנחתה בכפישה מצרית או בנחותא ומקפת וקוראה לה שם (טבו"י ד ג). עריבה שהיא טבולי' יום לשין בה את העסה וקוצין ממנה חלה ומקפת וקורין לה שם (שם שם ג). — *וְקָצָה עפר מתוך הבית המנֻגע: עשרה בתים הן וכו' הפושה בראשון חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע וכו' עמד בראשון ופשה בשני חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע וכו' עמד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע (נגע' יג ח). —*וְקָצָה תלולית של עפר: קווצותיו תלתלים וכו' רבי יוחנן דצפרין פתר קרא בתלוליות של עפר, מי שהוא טפש מהו אומר מי יכול לקצות את זה, מי שהוא פקח מהו אומר הריני קוצה[1] שתי משפלות ביום ושתי משפלות בלילה ולמחר כן עד שאני קוצה[1]) את כולה וכו' (מד"ר שה"ש, ראשו כתם פז). — ובסהמ"א: באשה הזו שהיא מקשקשת עיסתה במים ואחר כך היא קוצה חלה כך היפריש אדם הראשון מן הארץ (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 128). — ואמר המשורר: וקציתי קצת הודו וחסר דלי מיאור ונטף מתעלות (רסב"ג, תהלת אל, דוקס, 72).

—פִע', קִצָּה, מְקַצֶּה, קַצּוֹת, — קִצָּה בדבר או באדם, קצץ בו: בימים ההם החל יי' לְקַצּוֹת[2]) בישראל ויכם חזאל בכל גבול ישראל (מ"ב י לב). מְקַצֵּה[3]) רגלים חמס שתה שלח דברים ביד כסיל דליו שקים מפסח ומשל בפי כסילים (משלי כו ו ז). — ואמר הפיטן: מי יקצה בגבעות ומי יסתת בהרים (המריסו ממני, קיני ת"ב).

—הִפע', הִקְצָה, הִקְצוֹת, — הִקְצָה את עפר הבית, כמו הִקְצִיעַ, חסיר וקלף אותו: ואת הבית יקצע מבית סביב ושפכו את העפר אשר הִקְצוּ אל מחוץ לעִיר אל מקום טמא ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים ועפר אחר יקח וטח את הבית ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את האבנים ואחרי הִקְצוֹת[1]) את הבית ואחרי הטוח (ויקר' יד מא–מג). —ובתו"מ: שיכול, אין לי אלא בשעת חלוק הארץ אבל משיתלקו שומע אני יקצה לו כל שבט ושבט בפני עצמו, ת"ל על כן אמרתי (ספרי במד' קיט). — ובסהמ"א, הקצה פֵּרות: פרש גאון וצ"ל המוקצת הוא המקום המוכן להקצות בו פירות כדי ליבשן (ערוך ערך מקצה); לקח האחד פירות שהחליף לאכילה ולקח האחר חליפיהן להקצותן, זה שלקח לאכילה חייב לעשר וזה שלקח להקצותן לא נקבע למעשר (רמב"ם, מעשר ה ז). — *והקצה ממון, הפריש: שחכם אחד מכר קרקע בשמנים אלף דנרי זהב, אמרו לו, ולמה לא תקצה מן הממון הזה מטמון לבניך (ר"י ח"ח, מבחר הפנינים לרסב"ג, 68). כל מה שתקצה האב לנדונית הבת הוא שלה (תשו' רמב"ם ריז, ח"מ פרימן, 209). — *וחפץ: משל למלך שהיה לו חפץ נאה, הקצהו עד שיזמן לו מקום ושמוהו שם (הריקנטי עה"ת, בראש', לנוב תר"מ, ג.). — והקצת נוסחת מלבו, הוציאה מלבו: והנוסחא הראשונה הילדה שחברתיה תחלה שהקציתיה מלבי ולא העתקתיה היה כתוב בה כפי הנראה מהחלכה הזאת וכו' (תשו' רמב"ם קנב, ח"מ פרימן, 146). — ואמר הפיטן: וחוק אותו ואת בנו בלבבך תצפנו, ובנך לא תתנו למולך אכזרים, וכל מלאכה להקצות בשבתותי

---

[1]) [בסד"ר ויקרי' יט: קיצין.]

[2]) [ת"י: ביומיא האינון שרי רוגזא דיי' לִמתקף בישראל, כאלו גרס: לְקַצֵּף.]

[3]) [אמנם הנקוד לא עמד על כונת הדברים, שלפיה צריך לקרא את הפעל בבנין פִע': מְקַצֵּה רגלים חֵמס (ז"א מגלה, כמו ירמ' כג כב: נגלו שוליך נחמסו עקביך) שֹׁתֶה שֹׁלֵחַ דברים ביד כסיל, כלו': השולח דברים ביד כסיל דומה למקוטע רגלים, המרים את שוליו ומגלה בזה את מומו; והכתוב שאחריו מעיד עליו: דליו שוקים מפסח ומשל בפי בסילים. עי' טורטשינר, תעודות לכיש, עמ' 34.]

[1]) [מקור על דגמת הִסְגִּירוֹ, הִשְׁמִידוֹ וכדו'.]

הקצוות ביחוד בקרחות הוא אם מפני מורסא גדולה בקרבים או מפני כאב חזק בגוף (פרקי משה י, כז:). בחלאים החדים קור הקצוות רע (פרקי אבוקרט ז א). החלאים החדים הם כמו הקדחת התמידה הקרה, והקצוות הם כמו החוטם והאזנים וכפות הידים והרגלים (המפרש, שם שם). אותות לקוחים מצד הקצוות וכו' כמו קור הקצוות וכו' וכן דעיכת אצבעות הידים והרגלים וצפרניהם אות מות (קאנון ד ג ב מה). והקצוות הם האזנים והאף כפות הידים והרגלים (נתבוני, אור החיים, בהקדמת העפוס, כ"י ביהמ"ד סכטר). לעולם יזהר בדרך מקרירות הקצוות והשוקים וכו' ואם יקרה לו בקצוות כאב בסבת הקור ימשמש בידים בחוזקה עד שיחזור החמימות הטבעי (ר"מ בן זרח, צדה לדרך א ג יח). — °ובתורת המדות, המדות הרחוקות מן הדרך הבינונית, הקיצוניות: וראוי לאיש המשכיל הנלבב השלם להניח השתי הקצוות וינהג במדה הבינונית אל הנכון (ר"י א"ח, תקון מדה"נ). המעשים הטובים הם המעשים הממוצעים בין שתי קצוות ששתיהן רע, האחת מהן תוספת והשנית חסרון (ר"ש א"ת, שמנה פרקים להרמב"ם ד). רוב התאוה הוא הקצה הראשון והעדר הרגש ההנאה לגמרי הוא הקצה האחרון ושתיהן רע גמור (שם שם). והזהיר אותם הזהרות שלא באה בתורה בפירוש ברוב אכילה ושתיה ומעוטן וכו' ובכלל כל הקצות (ר"י אכנין, מלמד התלמידים, הקד', ג.). ברח מהקצוות ובתיך עמד (רש"ט פלקירא, המבקש, יג). הרוצה להתעסק בחכמה ולעמוד על אמיתתה צריך תחלה להרגיל נפשו במעלות הטובות היציריות ולהעמידן באמצע ולהרחיקן מן הקצוות (הנ"ל, ראשית חכמה, 10). ואמצעות הדבר בעצמו הוא הרחוק משתי הקצוות בשוה (שם, 13). ויש מהמדות שהם רעות לגמרי ולא נמצאו בהם קצוות משובחות ולא אמצעיות משובחות (שם, 15). —°קְצָוֹת במשמ' הפכים בכלל: ולא יתכן שיהיה האמת בשתי קצוות הסותר אלא או באחת מהן או אינו באחת מהן (ר"י א"ת, כוזרי ד כג).—°ובתורת ההגיון, שני החלקים הבלתי שוים של ההקש: החלק המשותף לשני המשפטים נקראהו גבול אמצעי, החלקים הנבדלים נקראים הקצוות (ר"מ א"ת, מלות ההגיון ו). ואלו שני ההקדמות יתחלקו לשלשה חלקים והם הנקראים גבולים אחד מהם נושא המבוקש והוא הנקרא בהקש הקצה הקטן, והשני החלק המשותף והוא הנקרא גבול אמצעי, והשלישי נשוא המבוקש והוא הנקרא הקצה הגדול (כל מלאכת הגיון, יד:) גבוליו האמצעיים (של המופת האמתי) הם מדברים עלולים ומסובבים מן הקצה הגדול וכו' (ר' הלל מוירונה, תגמ' הנפש, ב.).

א. קָצָה [1]), פ"י, קְצוֹת, במשמ' מספקה: יעצת בשת לביתך קְצוֹת עמים רבים וחוטא נפשך [2]) (חבק' ב י). — ובתוה"מ [3]), במשמ' הפריש וקלף, abschälen ; peler ; to peel, קָצָה (ב)תאנים, הפריש והסיר קלפות ופטוטרות: תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצה הוא בחרבה (שביעי' ח ו). השוכר את הפועל לקצות עמו בתאנים, אמר לו על מנת שאוכל תאנים אוכל ופטור וכו' על מנת שאוכל בשעת הקציעה וכו' אוכל ופטור (מעשר' ב ז). המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול, זה לקצות וזה לקצות, זה לאכול וזה לקצות חיב, ר' יהודה אומר, המחליף לאכול חיב ולקצות פטור (שם שם ח). המעביר תאנים בחצירו לקצות, בניו ובני ביתו איכלין ופטורין (שם ג א). האיכל על מנת לקצות כשר ואם קצה פסיל,

---

[1]) [עי' בהערות לשרש ולצורות הפעל.]

[2]) [רש"י: יעצת לקצות עמים רבים ותפסדת עצמך; ראב"ע: כמו וקצותה את כפה רק הוא מהבנין הקל מבעלי הה"א כמו מקצה רגלים, ע"כ. אך הוא עצמו מורה גם על האפשרות להבין קצות כש"ע: פ"א ונכון הוא להיותו דבק אל בושת מכל קצית העמים, ע"כ. ואמנם לשון הכתוב סתומה וקשה לישבה בדרך טבעית, וצ"ע.]

[3]) [הפעלים קצה (ובארמ' קצא, קצי) וקצע משמשים בנסחאות של המקורות שבתו"מ ללא הבחנה, וכן שמות העצם כגון מוקצה, מקצעה. ונראה שאין כונת הפעל כלשון קציצה אלא כענין הסרת הקלפה (היא הקציעה) והפטוטרת של תאנים. ובכתיב מוקצה נתערבבו במקורות מלים שצינו א) את כלי הקציעה, יהיה זה מה שיהיה, ב) את התאנים שכבר הָקצו, ואת מקומן. ועי' בדברי המחבר עמ' 3285 וכו'.]

פלוני, חלק מדרכיו: הן אלה קְצוֹת דרכו ומה שמץ דבר נשמע בו (איו' כו יד). — ולזמן: ויחסרו המים מִקְצֵה [1]) חמשים ומאת יום (ברא' ח ג). מִקְצֵה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא (דבר' יד כח). ויהי מִקְצֵה שלשת ימים ויעברו השטרים בקרב המחנה (יהוש' ג ב). ויבאו מִקְצֵה תשעת חדשים ועשרים יום ירושלם (ש"ב כד ח). ויהי מִקְצֵה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים (מ"א ט י). —ואמר בן סירא: בעם נכר לא אודע ומה נפשי בקצות רוחות (ב"ס גני' יו יז). יורדי הים יספרו קצהו ולשמע אזנינו נשתומם (שם מג כד).—ובמדר': הן מוליכין אותו לקצות המדבר, עמדו ומכרוהו בעשרים כסף (תנחו' וישב ב). — ובספהמ"א: והרבה מצוי כן שתולין בקצה הנוסח או בין תורין תיליא דאדכרתא או דפירושא או לשון אחר ובא הנוסח וחושבו עיקר וכו' (אוצה"ג ב"ק, תשו', 37). חולקין הטלית שני חצאין ונוטל כל אחד תציה בשארוקין בנימין שבקצותיה והן הנקראים כרכשתא (כ"ת, ב"מ ז.). כי שנים קצוות יש לכל דבר, והנה יש לו ראשית וסוף (ראב"ע, אגרת השבת, קבולת קונטרסים, י:). ולא יספיקוהו בתתו התחלותיו הקרובות אלא יתן התחלות התחלותיו עד אשר יגיע אל הקצוות שבהתחלותיו הגופניות (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה, 64). והדבר הרחוק יקרא קצה ויקרא פאה כי קצה ופאה רחוקי הגבול בכל דבר (רד"ק, ירמי' ט כה). משל האנשים בעולם הזה כספינה הולכת בים סוער אל קצות נעלמות (ר' ידעיה בדרשי, הפרדס א, אוצה"ס ג). — ואמר המשורר: ולשונך תדריך במקומך ליושבי קצות (שלמון בן ירוחים, מלחמות השם, 120). והחיים והמות וכו' אחוזים בשתי קצות גשר רעוע וכל ברואי תבל עוברים עליו (ר' נחיי, ברכי נפשי, תוכחה בפי' מו"ה). תנו ציון לשירות ומלות נכוחות לאוחז בתבל קצוות ורוחות (רמב"ע, תרשים, פתיח', 3). לבי וכו' ימס כמו מים בהזכירי קצה חסדם (הוא, ענתי ואלתלי הזמן, ברודי כז). ודע כי ארחות קצוי אדמות לרמון עברו הים ארחות (הוא, אמם עיני זממיך, שם, עב). יחיד מרומם שוכן עליה מלא

[1]) [אמנם יש שמציעים לקרא במקומות אלו: מִקֵּץ החמשים ובדוי.]

כבודו קצוי נשיה (ראב"ע, יחיד מרומם, איגר 152). ועש עם כסיל לפנות בצפון ובדרום קצותיו ועל גבם הליביו ועקבותיו (הוא, בשם אל, כהנא א, 193). היה ראש או היה זנב בתבל ובינוני חדל מהיות לעולם, קצות[1]) קם כל זמן הנה שלמות וביניהן לעולם נח ונעלם (אלעזר הבבלי, דיואן, ברודי, כא). —*ובחכמת התכונה קְצָוֹת במשמ' קדקדי הזוית: כאילו היית מוצא בצורה הזאת הקטומה אשר עליו א'ב'ג'ד' שתי צלעי ב'א' וג'ד' מנגד קו א'ג' אשר הם קצוי הראש ויהיו נפגשים על נקודת ז' (ראב"ח הנסיא, חבור המשיחה והתשבורת ב ג א, 53).—*ובמשמ' צלעות השטח והגוף המגדירות אותו: שני קצוות האורך והם אחור וקדם, ושני קצוות הרוחב והם ימין ושמאל, ושתי קצוות העומק והם מעל ותחת (ר' אברהם בר חסדאי, ספר היסודות לר"י הישראלי, 47). השטח הוא מרחק נכנס בין שני קוים על יושר ולכן יש לו שתי קצוות וארבעה צדדין (שם שם). גוף הוא כל מה שיש לו שלשה רחקים ושש קצוות, השלשה רחקים הם אורך רוחב ועומק ושש הקצוות הם מעלה מטה ופנים ואחור וימין ושמאל (ר"ש א"ת, פי' המלות הזרות במו"נ). — ושל הקו, נקדות המגדירות אותו: והקו הוא בעל מרחק אחד על כן יש לו שתי קצוות ושתי פנים וכו' ואם תספר קצה ותאמר קצה כבר ציירת במחשבתך המוקצה, לפי שהמוקצה הוא נכלל בקצה, מפני שאין קצה אלא למוקצה ואין מוקצה אלא בקצה (ר"א בר חסדאי, ס' היסודות לר"י הישראלי, 45—46). —ועי' ב. קָצָה. — *ובתורת החשבון במשמ' יחידה ראשונה או אחרונה שבמספר: ואין לו (לאחד) מצד המספר קצה ראשון וקצה אחרון בפנים מה ואם יתואר לאחד קצה מצד המספר לא יהיה זה כי אם בהחלקו ואז איננו אחד, ואמרנו מצד המספר כי מצד היותו או שטח או גשם יש לו קצות והם בקו הנקודות ובשטח הקוים ובגשם השטחים המקיפים בו (רלב"ג, מעשה חושב, 50). — *וקְצָוֹת בגוף החי, כפות הידים, הרגלים ושאר האברים הבולטים: קור

[1]) [הכונה כפולה, לאיש הקם בקצוות וגם לקצות המלה קָם: שתי האותיות הקיצוניות של המלה הן תמיד נראות ושלמות, אבל אות השרש האמצעית (ו) נחה ונעלמת.]

אחר אשר תראנו משם אפס קָצֵהוּ [1]) תראה וכלו לא תראה (שם כג יג). ויחנו בהר ההר בִּקְצֵה ארץ אדום (שם לג לז). כבאכם עד קְצֵה מי הירדן בירדן תעמדו (יהוש' ג ח). ורגלי הכהנים נשאי הארון נטבלו בִּקְצֵה המים (שם שם יה). ויחנו בגלגל בִּקְצֵה מזרח יריחו (שם ד יט). ובעמק בית הרם וכו' הירדן וגבל עד קְצֵה ים כנרת עבר הירדן מזרחה (שם יג כז). וגבול קדמה ים המלח עד קְצֵה הירדן וגבול לפאת צפונה מלשון הים מִקְצֵה הירדן (שם יה ה). ועלה הגבול אל ראש ההר אשר על פני גי הנם ימה אשר בִּקְצֵה עמק רפאים צפונה (שם שם ח). ופאת נגבה מִקְצֵה קרית יערים (שם יח יה). וירד הוא ופרח נערו אל קְצֵה החמשים אשר במחנה (שפט' ז יא). המה יורדים בִּקְצֵה העיר (ש"א ט כז). ושאול יושב בִּקְצֵה הגבעה תחת הרמון אשר במגרון (שם יד ב). ישרק יי' לזבוב אשר בִּקְצֵה יארי מצרים (ישע' ז יח). —ועם באור הכוון, קְצֵה צפונה, קְצֵה תימן: ויהי הגורל למטה בני יהודה למשפחתם אל גבול אדום מדבר צן נגבה מִקְצֵה תימן (יהוש' יה א). ואלה שמות השבטים מִקְצֵה צפונה אל יד דרך חתלן לבוא חמת וכו' (יחזק' מח א). — ומִקְצֵה למקום פלוני, מעבר לקצה המקום: ויהיו הערים מִקְצֵה למטה בני יהודה אל גבול אדום בנגבה קבצאל ועדר ויגור (יהוש' יה כא). — וּקְצֵה השמים והארץ, בהשאלה למקומות רחוקים מאד: אם יהיה נדחך בִּקְצֵה השמים משם יקבצך יי' אלהיך ומשם יקחך (דבר' ל ד). ונשא נס לגוים ושרק לו מִקְצֵה הארץ והנה מהרה קל יבוא (ישע' ה כו). באים מארץ מרחק מִקְצֵה השמים יי' וכלי זעמו לחבל כל הארץ (שם יג ה). יספת לגוי יי' יספת לגוי נכבדת רחקת כל קַצְוֵי ארץ (שם כו יה). אלהי עולם יי' בורא קְצוֹת הארץ (שם מ כח). ראו איים וייראו קְצוֹת הארץ יחרדו (שם מא ה). אשר החזקתיך מִקְצוֹת הארץ ומאציליה קראתיך (שם שם ט). שירו ליי' שיר חדש תהלתו מִקְצֵה הארץ יורדי הים ומלאו איים וישביהם (שם מב י). והבאתי אל עילם ארבע רוחות מארבע קְצוֹת השמים וזרתים לכל הרחות האלה (ירמי' מט לו). מִקְצֵה השמים מוצאו ותקופתו על קְצוֹתָם (תהל' יט ז). כשמך אלהים כן תהלתך על קַצְוֵי ארץ (שם מח יא). מִקְצֵה הארץ אליך אקרא (שם סא ג). נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קַצְוֵי ארץ וים רחקים (שם סה ו). וייראו ישבי קְצָוֹת מאותתיך (שם שם ט). כי הוא לִקְצוֹת הארץ יביט תחת כל השמים יראה (איוב כח כד). — מִקְצֵה הדבר עד קָצֵהוּ, מראשו ועד סופו: ואת העם העביר אתו לערים מִקְצֵה גבול מצרים ועד קָצֵהוּ (ברא' מז כא). כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ וּלְמִקְצֵה השמים ועד קְצֵה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו (דבר' ד לב). נלכה ונעבדה אלהים אחרים וכו' מאלהי העמים וכו' מִקְצֵה הארץ ועד קְצֵה הארץ (שם יג ח). והפיצך יי' בכל העמים מִקְצֵה הארץ ועד קְצֵה הארץ (שם כח סד). כי חרב ליי' אכלה מִקְצֵה הארץ ועד קְצֵה הארץ אין שלום לכל בשר (ירמ' יב יב). והיו חללי יי' ביום ההוא מִקְצֵה הארץ ועד קְצֵה הארץ לא יספדו וכו' (שם כה לג). — ובלי השלמה, מן הַקָּצֶה אל הַקָּצֶה: והבריח התיכון בתוך הקרשים מברח מן הַקָּצֶה אל הַקָּצֶה (שמות כו כח). — ובקצור מִקָּצֵהוּ, מִקָּצֶה, כמו מִקָּצֵהוּ עד קָצֵהוּ: ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית מנער ועד זקן כל העם מִקָּצֶה (ברא' יט ד). כלם לדרכם פנו איש לבצעו מִקָּצֵהוּ (ישע' נו יא). הנני פתח את כתף מואב מהערים מעריו מִקָּצֵהוּ צבי ארץ בית הישימות בעל מעון וקריתמה (יחזק' כה ט). — ובהשאלה לבני אדם, וּמִקְצֵה העם, כישהו מן העם [1]): וּמִקְצֵה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה (ברא' מז ב). ויעש כהנים מִקְצוֹת העם אשר לא היו מבני לוי (מ"א יב לא). ויעש מִקְצוֹת הארץ כהני במות החפץ ימלא את ידו ויהי כהני במות (שם יג לג). ארץ כי אביא עליה חרב ולקחו עם הארץ איש אחד מִקְצֵיהֶם ונתנו אתו להם לצפה (יחזק' לג ב). — ובהשאלה, קְצוֹת דרכיו של

1) [במובן אין „אפס קצהו תראה" אלא: א ב ל רק את קצהו (ת"א לחוד קצתה) תראה; ואין יסוד לשמוש הנפוץ של אֶפֶס־קָצֵהוּ במשמ' מקצת מן המקצת.]

1) [כאדם הנגש אל צבור בני אדם ואותו במי שהוא נתקל בו ראשונה, בקצה הצבור. וקרובים לכך דברי מד"ר (ברא' לט): מפני מה אמר הכתוב ומקצה אחיו, ללמדך שלא היו גבורים, ע"כ, וכן רש"י: מן הפחותים שבהם לגבורה, ע"כ.]

קלקועו, 74). והפורץ גדר באחת מאלה התקנות חס ושלום, אם קצב הוא הנה לא יעשה עד שלשת חדשים מלאכת הקצבות (סס, 75). גם אין הקהל להחכיר כזאת האומנות ומ"ש אומנות הקצבות מהחיוטי' וסותרי המשי והפשתן וכו' (חתס סופר חו"מ קח). נידון ישראלים החוכרים קצבות מהשרה יר"ה וצריכים למכור לאו"ה בשר חזיר (סס יו"ד קח).

קצה[1]), ממנו ״הַקְצָאָה, ב. *הִקְצָה, *מְקֻצֶּה,* מְקֻצֶּה, ״מִקְצִי, מִקְצָת, קִיצוֹן, ״קִיצוֹנִי, ״קִיצוֹנִיּוּת, קָצֶה, א. קָצָה, ב. קָצָה, קֵצֶה, ״קְצוּוֹ, ״קִצּוּי, ״קִצְוִי, קָצִין, *קְצָת, ״קְצָתִי.

קָצֶה[2]), ס"ז, סמי' קְצֵה, ככ' קָצֵהוּ, מ"ר קְצָוֹת[3]), סמי' קְצוֹת, קַצְוֵי[4]), ככ' קְצוֹתָיו, קְצוֹתָם, קְצֵיהֶם, —

[1]) [מלה קצרה קץ שבאה במבטאים שונים, בדגישת הצדי, בתוספת תנועה ואף בתוספת הברה מחזקת וכדו', גולדו בעבר' ובלשונות הקרובות השרשים קצץ, קצה, קצו—קצב (עי' קצב, הערה), קצע וכנראה אף קצר במשמ' גזר וכרת, ואף בצורות שם עצם ובמשמ' משאלת. ובמקום קצה בעבר' בא בערב' קצי a), שממנו אף קאצ' b) שופט, המקביל אל קָצִין בעבר', כי כן מתחלף צ וצ' מקורי בשרשים אלו.]

[2]) [לגזירת המלה עי' בהערה לשרש. ובעקר אין קֵץ, קֵצֶה, קָצֶה, קָצָה וכו' אלא מבטאים שונים של מלה אחת, שנקבעו על פיהם גם שרשים שונים בהרגשת דוברי הלשון. וגם במשמעותן התפתחו צורות אלו והיו למלים נבדלות, עד כי נקבע קֵץ למשמ' הזמנית, קָצֶה בעקר למשמ' המקום, כדגמת התפתחות מלים שונות בכל לשון, כגון פִּי לבעלי חיים, פֶּה לדומם, פֵּן לאיכות, פָּ(א)ן למקום וכו'.

ואמנם היו מדקדקים ומלונאים, שהניחו שמות שונים: קָצֶה, מ"ר קָצִים; קָצָה, מ"ר קָצוֹת, סמי' קְצוֹת; קָצוּ, או קָצֶו, קָצָו, מ"ר קְצָוִים, סמי' קַצְוֵי; קְצָוָה, מ"ר קְצָוֹת.]

[3]) [גם קְצָוֹת הוא מ"ר בזכר ברב המקומות, ואך במקומות בודדים (שמות כז ד, לח ה; ירמ' מט לו) בא ארבע קצות כאלו לנקבה, אבל כנראה רק בטעות המעתיק, ואין אף כל הוכחה שיש לראות ב. קָצָה כש"נ, עי' שם. ואשר לצורה עי' קצב, הערה.]

[4]) [עי' קֶצֶב, הערה.]

a) قصى b) قاض

הנקדה המרחקת ביותר בצדי הדבר, קץ וסוף במשמ. המקום, Ende; but; end: ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קְצוֹת הכפרת (שמות כה יח). וחמשים ללאת תעשה בִּקְצֵה היריעה אשר במחברת השנית (סס כו ס). ועשית לו מכבר מעשה רשת נחשת ועשית על הרשת ארבע טבעת נחשת על ארבע[1]) קְצוֹתָיו (סס כז ד). ונתת את שתי הטבעות על שני קְצוֹת החשן וכו' ואת שתי קְצוֹת שתי העבתת תתן על שתי המשבצות וכו' ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על שני קְצוֹת החשן על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה (סס כח כג—כו). מן הכפרת עשה את הכרבים משני קְצוֹתָיו[2]) (סס לז ח). ויצק ארבע טבעת בארבע הַקְּצָוֹת למכבר הנחשת (סס לח ה). כתפת עשו לו חברת על שני קְצוֹתָיו[3]) חבר (סס לט ד). וישלח מלאך יי' את קְצֵה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות (שפט' ו כא). וישלח את קְצֵה המטה אשר בידו ויטבל אותה ביערת הדבש (ש"א יד כז). וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב השנית עשר אמות מִקְצוֹת כנפיו ועד קְצוֹת כנפיו (מ"א ו כד). הנה-לאש נתן (העץ) לאכלה את שני קְצוֹתָיו אכלה האש ותוכו נחר (יחזק' יט ד). ויבא לשכב בִּקְצֵה הערמה (רות ג ז). — וקצה של ארצות וערים, של שדה ומדבר, של ימים ונהרות, של הרים ועמקים, של מחנה ועם, של גבול וכדו': ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בִּקְצֵה שדהו (ברא' כג ט). ויחנו באתם בִּקְצֵה המדבר (שמות יג כ). ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באם אל קְצֵה ארץ כנען (סס יו לה). השמרו לכם עלות בהר ונגע בְּקָצֵהוּ (סס יט יב). ותבער בם אש יי' ותאכל בִּקְצֵה המחנה (במד' יא א). והנה אנחנו בקדש עיר קְצֵה גבולך (סס כ יו). ויצא לקראתו אל עיר מואב אשר על גבול ארנן אשר בִּקְצֵה הגבול (סס כב לו). ויעלהו במות בעל וירא משם קְצֵה העם (סס סס מא). לך נא אתי אל מקום

[1]) [עי' הערה לעיל.]

[2]) [כך הקרי; כתיב: קצוותו. ובמקבילה (שמות כה כ): על שני קְצוֹתָיו, כתיב וקרי.]

[3]) [כך הקרי; כתיב: קצוותו. ובמקבילה (שמות כח ז): אל שני קְצוֹתָיו, כתיב וקרי.]

לעבודתם וכו' אם יהיה עבד לאדם שאין לו קצבה במלאכתו אינו מת, א"ל הן (בראשית רבתי, אלבק, 13). ואם במנין אחת תמה איך יאמר מנין שאין הדבר בקצבה היא, כל שכן שאמר וכו' והנה במנין לשון הבאי הרבה באמרך ואילו חית אלף שנים פעמים ואין זה מצוי באנוש, ולמך שבעים ושבעת לא קצבה מדוקדקת היא (ערוך ערך גוזמא). אבל החכמים נותנים לגופי הכוכבים בפאת מזרח ומערב וחצי השמים ערך אחד וקצבה אחת (ראב"ע, לוחת הארץ, ב:). שיתקנו מעשיהם ויכינו מפעלותיהם קצת אחר קצת וקצבה אחר קצבה ושיעור אחר שיעור (תרגום הקדוש של או"ד, הקדמת המחבר, מובא באוצר המונחים הפילוסופיים לקלצקין ג, 292). שכל המקבל משכון מחבירו יש לו קצבה ולבקשתו תכלה, אך בעל הדעת הזאת אין קץ לבקשתו (ר"י א"ח, חו"מ, הנעטמון ו). ואיזוהי עבודת פרך, זו עבודה שאין לה קצבה (רמב"ם, עבדים א ו). ושיכתוב לו שטר ביהודים קצוב בו קצבה ידועה לפורעה לי מדי שנה בשנה (שאלה בתשו' הרמב"ם רלו, פריימן, 224). יעשה קצבה קטנה לעניים שבעיר (תשו' ר"מ מרוטנבורג תקיד). סרסור מקבל החפץ בקצבה אם ימכור ביותר המותר שלו, ואם לא ימצא קונים יחזיר החפץ לבעליו (פי' רא"ש, נדר' לא:). ואפילו בעניים שיש להם קצבה אין מועיל לומר יתנו להם אחרים קצבתן (עומו"מ ז). המוכסין סתמן פסולין, שחזקתן שנוטלין יותר מקצבתן (שם לד). כשבא גובה המס לגבות חוק הקצוב והוא מטילו על בני העיר לפי אמידת דעתו עד כדי קצבתו וכו' (שם קסג). אבל לאחר מיתה (של האב) יש להן לבנות קצבה שלהם עישור נכסים (שם רמז). שמעון אוכל עם חמיו ראובן הוא ואשתו ב' שנים יותר על קצבת הזמן שהגביל לתת להם המזונות לאחר החתונה (תרומת הדשן סיז, לז:). חביבין הגרים, שבשבילן גלגל הב"ה עם אברהם אבינו ע"ה עד שהגיע לתשעים ותשע שנים, שאלו מל אברהם בן עשר שנים או בן עשרים שנה היתה קצבה לדבר ולא היה גר יכול להתגייר אלא עד השיעור הזה (מגוס"מ בר"י אלנקאוה 7, 331). שכל מדות שברא הב"ה נתן להם קצבה ותכלית חוץ משתי מדות התורה והשלום (שם שם, 544). ויושבי המדינה ההיא שמו והקציבו על כל אחד מהם כפי ערכו המגיע לו לפרוע אל המשתדל קצבתו (תשו' ר"י מינץ ור"מ פדואה נה, עג.). ואם לא היו מוצאים מי שיתן להם קצבת מעות לצרכם על העסקנים היו הולכים מדחי אל דחי (ר' יחיאל נסים מפיסא, חיי עולם עז, הלופה למכ"י ו א, 20). אם לא נתן ב"ה לחנוני קיצבא כמה יתן לפועליו אלא אמר ליה תן להם מה שצריכין (טו"ע חו"מ לא ז). בועד האמפסק שנת תכז נעשה קצבה להערכת הסכום (תקנות ליטה, האפשין תרכ"ד, 167). שאנחנו רואים בכל אחת מהנמצאות קצבת מה מכמות ואיכות מוכנת אל הסדר (ספורנו, אור עמים, לד.). — ואמר הפיטן: הוא אמרי נעם טורי קצבותיך הבינני ואלמדה מצותיך (אזהרות ר' אליהו הזקן, קובץ מעשי גאו' ב, 55). ותחתוך קצבה לכל בריותיך ותכתוב את גזר דינם (ונתנה תקף, מוסף ר"ה). אין קצבה לשנותיך ואין קץ לאורך ימיך (אין כאלהינו, שם). ובחיי העולם הבא יתן לנו חלק בלי קצבה ונחלה בלי מצרים (מענה לשון, שלום עליך אתה אבי אבא, 61). — ואמר המשורר: חן גדל בעיר ומגדל חטאי עד לאין קצבה וחטא נעורי ומסתרי מחקה בשרשי לבה (רמב"ע, מה סגיון, דוקס, 66). ולכל מצוה נתן מהונו קצבה (מלכה משכת סל"ד, וכסטין, Inschr. I, עמ' 150). — ונוהג בספרות ובדבור במשמ' סכום קצוב המשתלם לשעורים קבועים, Rente; rente, ובטוי חי על קִצְבָּה, אבל קִצְבָּה.

קִצְבּוֹן, ש"ז, — כמו קֶצֶב ומדה: לא נשערהו (את ה') בשעורם ולא נחשבהו בקצבונם ולא נדמהו בדמיונם ולא נספרהו בספורם (תרג' או"ד מיוחס לברכיה הנקדן, MGWJ 1870, עמ' 453).

קַצָּבוּת, ש"נ, — עסק הַקַּצָּב, חנות למכירת בשר: אין לו להקדש אלא ראשה, הואיל ועשוי הוא למכור ראש של בהמה ולא הגוף בבית הקצבות (רגמ"ה, ערכי' ז:). פי' אטלם קצבות ויש שם עצים מתוחים וברזלים נעוצין בהן ותולין בהן הבשר (ערוך ערך אטלס). הסכמנו וכו' שלא יהיו רשאים הקצבים להתקרב לשים הסכין דרך צואר הבהמה מעת שחיטתה עד שעת בדיקתה וכו' וכל מי שיעשה הדבר המכוער הזה לא יוכל לעשות הקצבות עד שלשה חדשים (תקנות קנדיאה, סרטוס-

אמונה א). — *ובמשמ' יחידת מדה: שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרשה אחת (רש"י, ברא' מח ז). — *וסכום כסף קצוב: שלא ישנה אחר דבריו לומר לו פחת לי מקצב זה (שכל טוב, ברא' כג יו). נתחייבו כל יחידי הקהל מכמה שנים לפרוע קצב ידוע מכל הסחורות שקונים ומוכרים כפי תקנתם (שו"ת מות יאיר פא). — *ובמשמ' קץ ותכלית: אלו הייתם רואים קצביו ותליכותיו, הייתם מואסים הממון והפוכותיו (ר"י א"ס, מבחר הפנינים לרשב"ג, 71). — ואמר הפיטן: כל משקל ופלס וכים וגזוריו, כל כיל לח ויבש ומשוריו, כל קו וקצב ומדד ושעוריו (ר"א קליר, אז ראית, סלוק פרשת שקלים). ספרו בקרת, קצבו חקרת, גזלו הקרת, פלאו סקרת (הוא, רבות עשית, קרובי פרשת החדש). להבין קצב מולדתו (של החדש הראשון) מתחלתו וארך מלאתו עד תכליתו (הוא, אבי כל חוזה, שם). מבית חמר קצבי, בית חיים נציבי מצפי מציפי מצבי (שלמה הבבלי, אור ישע, יוצ' א פסח). — וגוהג בספרות קֶצֶב במשמ' מִקְצָב, משקל השיר, או חטיבה במשקל זה, Takt ,Rhythmus; rhythm(e) ; mesure.

*קֶצֶב, ש"ז, — כמו קֶצֶב, מדה ושעור: וקוצב גופן (של כוכבי לכת) ומדת ערכן מעת עלותן על הארץ עד שקיעתן עומד על דרך אחד (ראב"ע הנשיא, צורת הארץ , ג)

*קִצְבָה,[1], ש"נ, — מדה קבועה, שִׁעור מגבל: לא אם אמרת באמורי צבור שיש להן קצבה תאמר בפסח שאין לו קצבה (פסח' ו ה). מה בין שקלים לחטאת, שלשקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה (ר' שמעון, שקל' ב ד). אף לשקלים אין להן קצבה (ר' יהודה, שם שם). ר' אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וכו' וחכ"א אין לדבר קצבה (סוכ' ב ו). פנים שוה בכל אדם, וכל שיש לו קצבה מן התורה שוה בכל אדם (כתוב' ג ז). המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה, ר' יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה ובעשירות שלשים יום (שם ז ג). המקבל שדה מחבירו ולא עשתה, אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה, אמר רב יהודה מה קצבה כברי, אלא אם יש בה כדי נפילה (ב"מ ע ה). ולחם הפנים (מנפה) באחת עשרה (נפה) ר' שמעון אומר לא היתה לה קצבה אלא סלת מנופת כל צרכה (מנח' ו ז). חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו, אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים ברפואה שיש לה קיצבה, אבל רפואה שאין לה קיצבה מתרפא מן האמצע (תוספת' ב"ב י ו). שלש גרנות למעשר בהמה בפרס הפסח ובפרס עצרת ובפרס החג אין להן קצבה (שם בכורות ז ט). ה' אלהי אבותיכם וכו' יוסף עליכם ככם אלף פעמים, אמרו לו משה רבינו הרי אנו מובטחים לברכות הרבה ואתה נותן קצבה לברכותינו, א"ל אני בשר ודם יש קצבה לברכותי, זו משלי, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם (ספרי במד' פד). (האומר על קן צפור יגיעו רחמיך וכו') כנותן קיצבה למדותיו של הקב"ה עד קן צפור הגיעו רחמיך (ר' יוסי בשם ר' סימון, ירוש' ברכ' ה ג). ובשר ודם יש בו כח ליתן קצבה לדברים הללו (לגבורות הקב"ה) (שם שם ז ד). מה את עביד לו כדבר שיש לו קצבה או כדבר שאין לו קצבה (שם שבת יט). אילו שקלים על ידי שקצבתן[1]) מן התורה מותרן חולין (שם שקל' ב ג). ולא שני לך בין הכאה שיש לה קיצבה להכאה שאין לה קיצבה (רב שמא בר רב אשי לאביו, כתוב' לג:). במוכם שאין לו קצבה (בשם שמואל, נדרי כח.). מפני מה לא נתנה תורה קצבה במחוסרי כפרה, שמא יוזלו טלאים ואין להן תקנה לאכול בקדשים (ר"ש בן יוחאי, כרית' כז.). קצבה שנתתי לו (לעשו), ישלם קצו והכל באין ומזדווגין לו (דברים רבה, ליברמן 23). — ובסהמ"א[2]): לתורתי שנתתי לך אין לה קיצבה, אמרתי לך ליתנו בתוך ארון שאורכו אמתים וחצי וכו' (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 219). ואם מן הדין שיש קיצבה ידועה להעברת מים באמה ובא ראובן לשנות אין שומעין לו, אבל כיון שאין ראיה על קיצבה אין לנו להחמיר עליו (תשו' הגאו' הרכבי שיח, 149). אמר לו (משה לפרעה) אני רואה מלאכת שלך עתידה להבטל, א"ל המלך כיצד, א"ל לפי שאין קצבה

[1]) [כך במשנ' סנק' ליוורנו, ובדבור האשכנזים קְצָבָה, בית רפה.]

[1]) [דפוס קרוטושין: שקצוותן.]

[2]) [גם במשמ' סכום כסף קצוב.]

מי שמנהגו לקנות בשר שמן באשראי ואוכל מתחבא בעליות מפחד הקצב שתובעו (שם ערך קקל). וסכינא דאשכבתא, סכין של בית המקולין שהקצבין מקצבין בו בשר (רש"י, שבת קכג:). תיב אמסחתא, מקום מעמד הקצבים (הוא, ב"ק כג:). קצב[1]) שהיה מקצב והגביה ידו בקופיץ לאחוריו ותחזירו לשבר העצם כדרך שעושין הקצבים (רמב"ם, רוצח ו יג). מעשה באחד שהיה קצב והיו לו קנים הרבה (ספר חסידים תתרעז, 273). כמו שתראה הקצבים בעלי אכזריות להכות ולהרוג בני אדם (ר"י אנטולי, מלמד התלמידים, וילא, כט.). וראובן מערער ואומר שאינו יכול לסבול שיהיו קצבין סמוך לביתו מפני ריח רע של בשר (עושו"ת קנה). הזבובים מטבעם לעולם לברוח מן השמן עד שהקצבים בארצות ישמעאל ימשחו הבשר עם השמן (פי' משלי לזרחיה מברצלונה, השחר שנה ב, 210). וחכמי המוסר אמרו בשם חכם אחד אני הקצב והחכמה הצאן ואתם הקונים והמון הכלבים (ר"מ המאירי, משלי פרשה יו מפרשיותיו). ונקרא קצב מוכר הבשר מפני שהוא קוצב הבשר (ר' בנימין מוספיא, ערוך ערך קלב). הסכמנו שלא יהיו רשאים עוד הקצבים לעורר דברים נגד המבחים המבודקים, אמנם כל טבח יעשה מלאכתו באמונה לפי בקיאותו במשפטי הבדיקה וכו' והקצבים והעם יעמדו מרחוק, וישמעו ההסכמה ויקבלו הדבר היוצא מפי הטבחים (תקנות קנדיא, הרעוס-קאסוטו, 74).

קָצָב[2]), ש"ז, —קָצָב של קָנֶה, מקל של קנה: הצריך לידע מביא קצב של קנה בין י"ב אצבעותיו וזוקפו במקום שוה ומודד צילו (ברייתא דשמואל הקטן פרק ג).

קֶצֶב[3]), ש"ז, מ"ר סמי' קִצְבֵי, — כמו קָצֶה: לְקִצְבֵי הרים ירדתי הארץ ברחיה בעדי לעולם (יונ' ב ז). — ובספה"א: שלא יתכן שלא יהיה לחיי האדם

---

1) [במקורות הקדומים (תוספת' מכו' ב ד; ירוש' שם ג): טבח.]

2)]וכן בערב' קַצַב אל־סֻכַּר a) קנה סכר.]

3) [בעקר בא מ"ר קִצְבֵי במקום קִצְוֵי, שהיא הרחבה של קָצֶה, וכן קְצָוֹת במקום קְצָאוֹת, ועי' בהערה לשרש קצב.]

---

a) قصب السكر

קצב (ראב"ע, ברא' ג ו). — ואמר הפיטן: רשומות בכתב אמת בחיות דמותן, בשמות הוא יספרן בבואן וצאתן ולימות קצב[1]) ישיבכם אל גותן (הוא, אמרות ימים, אינגר 104). ומארצי נדחתי וממקדשי נגדתי, לקצבי הרים ירדתי (הוא, איך אזלת, שם 174). ולא חלו בך שמחה ועצב ודמיון נוצר וכל דבר קצב (שיר היחוד ליום ג). — ואמר המשורר: תגל יגונה בלי קצב כאשר מצוקיה בלי תכלת (ר"י הריזי, תחכ' לב, 282). — ״ובמשמ' מדה ומספר, שעור וגדל קבוע: וכשיודע האדם המאמין קצב המצות שחייבו בהן בוראו ועשאם כראוי נגמרה צדקתו וזוכה לעולם הבא (הקד' רב נסים גאון לפרושו לתלמוד). ולא תוכל לתקן החשבונות האלה ולהקיש מנין דמי השדה ותבואתה וכו' ולהוציא קצב מנין זה מטנין זה אם לא תהיה בקי בחכמת החשבון ורגיל בה (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת, הקד', 2). כבר חקרנו וכו' על תבנית כידור חמה והעמדנו תבניתו וכו' והדענו הקצב אשר בין מרכזו ומרכז הארץ (הוא, צורת הארץ, פתח יג). מהלך הרקיע השמיני אשר הוא סובב ממזרח למערב ומסבב עמו את כל הרקיעים אשר תחתיו על קצב שוה שאין בו שום חילוף (שם, עמ' ה.). ונתנו קצבו של דבר בכל המצוות שמברכין עליהן שהחיינו (תשו' הרמב"ם קכ, פרימן, 113). מתחיל ומרבע העורות בשוה ועושה רוחב כל עור מהן ששה טפחים, קצב אחד לכל אחד (רמב"ם, ס"ת ט ג). מי שלא פירש קצב הדבר שערב כגון שאמר לו כל מה שתתן תן לו ואני ערב או מכור לו ואני ערב וכו' (הוא, מלוה ולוה כה יג). מפני מה אמרה תורה שיתן אדם חצי שקל ונתנה קצב השקל עשרים גרה והלא היה נאות יותר שיתן האדם שקל שלם ויהיה קצב השקל עשר גרה (ר"י אנטולי, מלמד התלמידים, תשא, עט:). טובע טבעם בכח וקוצב קצבם בן (תרג' פירוש רקע"ג ליצירה, מובא בא"ולר המונחים הפילוסופיים לקלצקין ג, 292). וזכרתי זה הקצב והשיעור על דרך מקוצר (פתיחה לספר העריות לישועה הקראי, LFDWDJ Bericht 18, עמ' III). וכלל אמונת הבורא יתברך בשלימות הוי' שאיננו גוף ולא כח בגוף ואין בו לא קצב ולא שיעור (ר"מ אלדבי, שבילי

---

1) [כמו לקץ הימין.]

מו"מ כ ז). אחד השוכר מחבירו שדה לזורעה או כרם לאכול פירותיו בדמים או ששכר ממנו בפירות קצובין דין אחד יש להם (שם שם סכ ח).—ואמר הפיטן: קצובה היא זאת (מצות השקל) לשועים וקלים, קצינים ורשים יחד בה שקולים (ר"א קליר, קלונס, קרוב' שבת שקלים). והיא (התורה) נותנת לעולם מרפא וארוכה, ובימינה קוצבת כל ימי ארכה ובשמאלה שוקלת עשר וכבוד וברכה, והיא הודיעה את כל חביון סתורות והיא קצבה כל מדות ספורות (הוא, אז ראית, סלוק שבת שקלים). וזוממי כהנת וזוניה קצבתים, קצבתים שני אלה האחרנים והם כמשל ידועים, תחתם אביא גונבי קסוות ובועל ארמית מקנאיהם פוגעים (רסע"ג, תרי"ג מצוות, סדור רסע"ג, קעח). — ואמר המשורר: אבכה ימי חברה אשר מהוד זמן נער ימי השחרות קצבו (רמב"ע, שבתי, ברודי, כז). ומשחקות נשים בקצובות נאספו ולבושן שני מגנזי המלך (יל"ג, אהבת דוד ומיכל ד, שירי יל"ג ג, 45). — *ובדקדוק, קָצַב את השם, את הפעל, גזר אותו משרש פלוני: שהם פעמים רבות קוצבים שם הפעל מבנין התואר עצמו וכו' כקצבם כסילות מן כסיל וכו' (ר"י ח"ח, סה"ש לריב"ג, לאן). — *ובמשמ' גזר והחליט, הסכים: לו קצבנו כי אין לנו ראיה על זה היה זה הדבר משחת (ברא"ית רבה לישועה בן יהודה הקראי, LFDWDJ Bericht 18, עמ' 41, בהערה).

—פעי', *קִצֵּב, — גזר ותתך, ביחוד חתך בשר: אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר (בית שמאי, ביצ' א ה). ומודים שאם קיצב על העלי שאסור לטלטלו (תוספת' יו"ט א יח). טבח שהיה מקצב והיכה לאחריו והרג הרי זה גולה (שם מכו' ב ז). — ובסהמ"א: סכין של בית המקולין שהקצבין מקצבין בו בשר (רש"י, שבת קכג:, ד"ה וסכינא דאשכבתא).

—נפע', ביני' *נִקְצָב, — בעל מדה ותכלית, מגבל: ולא יתכן להכיל נקצב ללא נקצב ואיך יכילך מקומך (ר' בחיי, בקשה בסוף חו"ה, הול' א"ם יהודה). וגם רבינו סעדיה גאון ז"ל כתב השמים והארץ הם מוגבלים ונקצבים וכו' (ליקוטי ב, לא, לבוב תר"מ). — ואמר הפיטן: ולא נחשבהו לעקר ונצב ולא למין וכל און ולכל נקצב (שיר היחוד ליום ה). — ובמשמ' נתן לו זמן קצוב: מלאכים נערכים להודות לך נצבים וכו' סלסולם וצלצולם ענות שירות נקצבים (אדוני עז, אופן שבת א אמה"ם).

—הפע', *הִקְצִיב, — כמו קָצַב, במשמ' קבע מדה וכמות[1]: ויושבי המדינה ההיא הקציבו לתת לו בעבור טרחו והוצאותיו סך מה וכו' ויושבי המדינה ההיא שמו והקציבו על כל אחד מהם כפי ערכו המגיע לו לפרוע וכו' (שו"ת ר"י מינץ ור"מ פדואה כח, עג.).

—הפע', *הָקְצַב, הוקצב, — הָקצב לפלוני, הוטל עליו במדה, ואמר הפיטן: לפי כחו ולפי מעוט חילו הקצב לו מעוט הון שקלו (ר"א קליר, אז ראית, סלוק שבת שקלים). — והקצב עליו: תגבה מה שהוקצב עליו (תשו' רמב"ם קלב, פריימן, 183). וכאשר יביא לה דבר ממה שנתחייב והוקצב עליו יהיה לה הבחירה וכו' (שם קז, 199).

*קַצָּב[2], ש"ז, — המקצב ומחתך בשר למכרו, Fleisch(hau)er; boucher; butcher: אמר רבי זכריה בן הקצב, המעון הזה, לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עכו"ם לירושלים עד שיצאו (כתוב' ב ט, ועי' סוטה ה א, עדי' ח ב). קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת (שבת קיט.). הפשט ונתוח בעולה והוא הדין לקצבים (רמי בר חמא, ביצ' כה.). — ובסהמ"א: ומעשה היה ברי יהושע בן אולם שנראה לו אליהו בחלום וא"ל שמח בלבך שאתה ונינום בן כפר קיטור הקצב ראת מושבך ומושבו שוים כ"א ותלקך וחלקו שוים בג"ע, כיון שנעור משנתו חשב בלבו אוי לו לאותו האיש שמיום שנולד תמים היה ביראת קונו וכו' והיו שוקלים מעשי ותורתי עם קצב אי וכו' (בראשית רבתי לב ח, אלבק, 146—147). דרכן של קצבין שמפשיטין ומנתחין ואחר כך מוציאין בני מעיים (מעשה הגאונים, 89). ואם יש בשר בחרוזין כמו שתולין הקצבין החתיכות (רגמ"ה, חול' לט:). וסכינא דאשכבתא, פי' של קצבים שחותכים בו בשר (ערוך ערך אשכבתא).

---

[1]) [ונוהג היום שה"פ, הַקְצָבָה במשמ' פעלת המקציב, וגם סכום כסף שהקציבו אותו.]

[2]) [וכן בארמי שבתו"מ ובסורי קצבא.]

*קְצָבוֹן, *קַצָּבוּת, *תַּקְצִיב [1].

קָצַב [2], פ"י, יִקְצֹב־, קְצוּבוֹת, —קָצַץ, חתך, absohneiden; couper; to cut off: וַיִּקְצָב־עֵץ וישלך שמה ויצף הברזל (מ"ב ו ו). —וּבִינ' פָעוּ' מ"כ נק' קְצוּבוֹת, ככנוי לצאן, בתמונה לשנים הלבנות [3]: שניך כעדר הַקְּצוּבוֹת שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם (שה"ש ד ב). — ובתו"מ: קוצב על דברי שניהן, רבי ישמעאל אמר שתים עשרה, רבי עקיבא אומר שמנה (ירוש' כלא' ג ו). בשעה שהוא חל בחול את חוגג ושובת ובשעה שהוא חל בשבת למחר את את חוגג וקוצב (שם חגי' ב ג). —*ובמשמ' משאלת, גזר וקבע, פסק, קבע מדה ומספר, festsetzen; stipuler; to stipulate: קצב להיסב ולא היסב (שם מעשרו' ד ח). — ובינ' פָעוּ', *קָצוּב במשמ' שַׁכַּמּוּתוֹ קבועה: אפיטרופין תורמין ומעשרין על ניכסי יתומין, מוכרין בתים שדות וכרמים בהמה עבדים ושפחות להאכיל ליתומים וכו' דבר קצוב מן התורה, אבל אין פודין עליהם שבויים ואין פוסקין עליהם צדקת לעניים בבית הכנסת דבר שאינו קצוב מן התורה (תוספת' תרומ' א י). כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יוה"כ (רב אלפסי, ביצ' טז.). (אין מוציאין מנכסים משעבדים לאכילת פרות ולשבח

(עי' שם), שגם בהם מתחלפת צ מקורית (ועי' קצץ) בצ' מקורית. הרחבה זו נולדה בעקר כויו בצורות שיש בהן פעירה (hiatus) בין התנועות, כגון קְצָאוֹת—קְצָוֹת, ואך מכאן נולדה ב. כמו קִצְבֵי הרים (עי' קֶצֶב) על יד קַצְוֵי ארץ (עי' קָצֶה).]

[1] [עי' גם קָצַב, הפע' הערה.]

[2] [עי' הערה לשרש.]

[3] [קשה לקבל כאן את הפרוש שבמלונים: קצובות וגזוזות, כי דוקא הצאן העומדות בצמרן הן הן תמונה ללבן השנים; ורש"י מפרש: דקות ולבנות וסדורות על סדורן בצמר וסדר עדר הרחלים הברורות משאר הצאן בקצב ומנין וכו', ע"כ. ופֶרְלֶס (Analekten, עמ' 80) רצה לפרש: מסמנות בסימנים כתובים בכתבת קעקע. אך אין זה דרך הרועים לסמן את הצאן בבשרן אלא בשערן וצמרן בלבד. ובערבי בא קַצַּב [a] אף במשמ' תסלקת השערות, ואפשר שזאת הכונה: הצאן המסלסלות בשערות צמרן כאלו היו נערות שהסתרקו בתסלקת תלתלים, וצ"ע.]

[a] قصّب

קרקעות ולמזון האשה והבנות) לפי שאין קצובין (כ' הנינא, גיט' כ:). לר' חנינא קצובין וכתיבין בעי אודילמא קצובין ואע"פ שאינן כתובים (שם שם). כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה (ר"י נרבני סלוס, ב"ב י.). שניך כעדר הקצובות, מילין קצובין, בזת מצרים ובזת הים (מד"ר שה"ש, סנך יפה). שניך כעדר הקצובות, מילין קצובין [1] מאתים וארבעים ושמנה מצות עשה ושלש מאות וששים וחמש מצות לא תעשה (שם שם, כמגדל דוד). —*הלכות קְצוּבוֹת, כמו הלכות פסוקות: המקיז דם בקדשים מעל, עוד הוא מהלכות קצובות (ירוש' נרכ' ס ח). — ובספהמ"א: המלך הפקיד אצלו פקדון ולא קצב לו זמן להשבתו, (ר"י א"ת, מו"ס, מסנון הכפס ג). אין הבדל בין מי שנשבע לזמן קצוב או לעולם, השבועה קיימת (תשו' הרמב"ם ק', סימן 104). בתנאי שימתין לו זמן ידוע קצבו אותו ביניהם ונתפשרו עליו (שם קיט, 111). והודיע הדיין לאחי הבת שיש לקצוב דבר מה לבת ואמה לשיתפרנסו בו (סלה שם קפח, 178). להיותו נותן דבר בלתי קצוב אפשר שיהיה דינר או אלף בחלוף השער (שם, תשו' רז, 201). התחיל לבקש ממנו בלשון רכה לשיתן לו שטר הגוים הכתוב בערבי ושיכתוב לו שטר ביהודים קצוב בו קצבה ידועה לפורעת לו מדי שנה בשנה (סלה שם רלו, 224). בשירי ענבים וניבים ערבים מסלעי צלעי חצובים ומעצי עצתי קצובים (ר"י הריזי, תחכ', הקד', 11). והרצון ממציא אותם הדברים בזמן קצוב ומקום קצוב ואצל דבר קצוב (רש"ט פלקירא, כלחים חכמה, 66). כי כל מה שהוא נמצא עצם גופני הוא לכוונת ותכלית קצובה (שם, 82). טובע טבעם בכה וקוצב קצבם כן (תרג' פרוש רסע"ג ליצירה, עפ"י אוצר המונחים הפילוסופיים לקלצקין ג, 292). ואם קצב על עצמו זמן להשיב החפץ לבעליו לא ישקר (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ד, 446). שמומן קצוב והנת קצת מאנשי קהלתנו הקלו את שמירת שבת קדש (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 67). ואם המקח דבר שדמיו קצובים אף על פי שלא פסק קנה (פו"ע

[1] [ס"א: קציבין, בארמ'.]

ותפארתנו כמה ימים וכמה שנים, כמה קיצים וכמה עיבורים על אחת כמה וכמה (רבי יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, מד"ר ויקר' יט). מדלג על ההרים (מקפץ על הגבעות), אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קצים ועבורין, מדלג על החשבונות ועל הקצים ועבורין וברודש הזה אתם נגאלין (ר' יהודה, מד"ר שה"ש, סדרה תנינא, קול דודי). על ידי שהריחו מקצת צרתן של מלכיות קצרה רוחן של אבותינו וכו' אנו שאנו מובלעין בתוך מעיהן כמה ימים וכמה שנים וכמה קצים וכמה עיבורין על אחת כמה וכמה (רשב"ג, שם שם, מלאוכי השומרים). — *לְקִצִּים, לפרקים, לעתים קבועות: למה קורין את ההלל כל שבעת ימי החג, כנגד הלולב שהוא מתחדש כל שבעה, ולמה מן כל אילין מילייא חליל, תנינן, שוה לקיצים וזה לקיצין וזה חביב וזה חביב ותלו חביב בחביב (ר' יוסי בי ר' בון, ירוש' סוכה ה א). אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצירו של נכרי, מילאהו יין וישראל דר וכו' בחצר אחרת מותר וכו' וחכמין אוסרין עד שיהא שומר יושב ומשמר או עד שיבא ממונה הבא לקיצין וכו', לקיצין גריעותא הוא, אלא עד שיבא ממונה שאינו בא לקיצין (ע"ז סא.–:). לאוהבו של מלך שבא אצלו לקיצים[1] (מד"ר קהל' א, ידעתי כי). — ובפהמ"א: שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו וכו' (הגדה של פסח). בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב, ולמה, שטעו בחשבון ויצאו קודם לקץ בשלשים שנה וברחו ממצרים ונפלו, והלא דברים קל וחומר, מה אם קץ שעבוד אבותינו שהוא מפורש טעו בחשבונו ויצאו קודם ונכשלו, קצינו שכתוב בו כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ על אחת כמה וכמה שטועין המחשבין (מדה"ג שמות יג יז, הופמן, 131). לא חשב הקצים אלא כדורות (רב נסים גאון, בסוף אגרת רב שרירא, הוצ' בנ, דפוס מאינך). שהיתה גאלת מצרים על ג' קצים (מגדול חננאל, לקוטים מפירוש ר"ח, לד). בחלום מהקיץ, כשינה שאין לה קץ שהוא שינת עולם (רמ"ה, הפל' ענ כ). ואנו נוחיל להבטחת מלכנו קץ אחר קץ ובעבור קץ הדורש

1) [במדה"ג ויצא כ"י תימני: אחר קצים.]

נודע כי טעה במדרשיו (הוא, דני' ח יד). סך קירי פלסתר, חשבון הקצין כזב (הוא, ע"ז יא:). שקצת בני אדם יחשבו קצים למשיח ויעברו הקצים ולא יתקיימו (אגרת תימן לרמב"ם, ט). — °הקץ החקוק, קץ החיים: והנני מצוה עתה שאם יארע עלי הקץ החקוק שיהיה ממוגי כך וכך לפלוני וכו' (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 78). —°ובתכונה, קְצֵי הָרְאִיָּה של הירח [1], הגבולות שבהם אפשר לראותו: ואם תהיה קשת הראיה מתחלת מעלה עשירית עד סוף מעלת ארבע עשרה תערוך קשת הראיה אל האורך הראשון ותדע אם יראה או לא יראה (הירח) מן הקצין שיש לו והן הנקראין קצי הראיה (רמב"ם, קדה"ח יז טז). — °וברפואה: הקץ לפי לשון גליאנו הוא תנועה פתאומית וחזקת מהחולי כשהחולה יכנס לחיים או למות (מפרש הלפוריסמי של אבוקרט, כ"י ברלין). — ואמר הפיטן: אני הוא אשר בעדך סגרתי וקץ שנים עשר חודש לך מסרתי (ינאי, אסירי אקוקתך, קרובי בראש', זולת, ד). כתפות ראשון מכביר בעצים ביברתה לי פדות קיצים (הוא, אמת וודיי, קרוב' פסח, שם, רעד). מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו (ונתנה תוקף, מוסף יוה"כ). חדלו רעיוני לחקר קץ מצוקתי נסתמו חזיוני אין גלה נבואתי (יצחק בן גיאת, אקבלה, גאולה, סעה"ש 26). כי תוכחותיו לי מדבש ערבו וקצי ישועות בני עוד יקרבו (ראב"ע, אמרה ליון, איגר 168). מתי תגלה קץ שלומים ואין נביא וחוזה לבשר לעגומים (יצחק, אומץ ורופא, המגונים, מחז' איטל' ב, יא.). ומן קצי סתום מלירע (אליה בר שמעיה, אהה אלקי, סליחי עטי"ת 7). — ואמר המשורר: ואל תהיה כקץ ארוך ותוחלת ממושכה (ר"ש הנגיד, עשה אמי, ברודי, 112). ובראשית קץ הצית אל אוני, גם קצים נחרצים מי יניא (ראב"ע, אשרוש כף, כהנא א, 17).

קצב

קצב [2], ממנו °מִקְצָב, קָצַב, °קַצָּב, קֶצֶב, *קִצְבָּה,

1) [עי' בספרו של א. בנעט Maimunis Neumondsberechnung III, עמ' 171.]

2) [בערבי קצב (a וגם קצ'ב (b במשמ' כרת וקצץ ובארמ' וסורי ש"ז קַצָּב(א), ואפשר שיש כאן הרחבה (עי' לקמן) של השרשים הקצרים קצה, קצץ

a) قصب b) قضب

קומת ארזיו מבהור ברשיו ואבואה מלון קִצֹּה[1]) יער כרמלו (מ״ב יט כג). — ואמר בן סירא: החיש קֵץ ופקוד מועד כי מי יאמר לך מה תעשה (צ״ס גנ״י לג י). וגם ירח ירח עת עת ממשלת קץ[1]) ואות עולם (סס סס מג ו). עוד כאלה ולא נסוף וקץ דבר הוא הכל (סס סס כז). — ובתו״מ: כי תכלה לעשר, יכול בחנוכה, נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ, מה קץ האמור להלן רגל, אף קץ האמור כאן רגל (ספרי דבר׳ סב). קצית הארץ, זה שרוי בקיצו של עולם וזה שרוי בקיצו של עולם (מד״ר ברלפי מד). כשהגיע קיצם של ציון וירושלים ליהרם קץ היה לכל בני אדם, קץ לכל החיים (פסיק׳ כב׳, ויהי בעת פסרחס, קל:). — *קצו של אדם, קץ החיים: כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו (ריב״ל, נדר׳ מח.). כיצד אדם מת, באים עליו שלשה מלאכי השרת, אחד שהוא מלאך של מות והשני סופר והשלישי שממונה עליו אמר לו קום הגיע קצך (כלה רבתי ג). באותה שעה קרא הקב״ה לנשמה מתוך גופו (של משה) אמר לה, בתי, מאה ועשרים שנה קצבתיך היותך בגופו של משה, עכשיו הגיע קיצך לצאת (מד״ר דבר׳ יח). אם יעלה לשמים שיאו וכו׳ שאפילו אם יעלה אדם לשמים ויעשה כנעים כנשר, כיון שיגיע קצו למות נשתברו כנפיו ונופל לפני מלאך המות כבהמה לפני הטבח (תנחו׳ ולתחנן ו). — *הַקֵּץ, קֵץ הַמָּשִׁיחַ, קץ הימין, וגם מ״ר קִצִּים, קִצִּין, המועד המחֻשב האחרון לביאת המשיח: האב זוכה לבן בנוי ובכח ובעושר ובחכמה ובשנים ובמספר הדורות לפניו והוא הקץ (עדי׳ ב ט). דבר ה׳ זה הקץ (סבת קלח:). ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין (רסב״ל, פסח׳ נו.). ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עינם לא נתגלה קצם (ר׳ יוחנן ור׳ אלעזר, יומא ט:). ועוד ביקש (יונתן בן עוזיאל) לגלות תרגום של כתובים, יצתה

בת קול ואמרה לו דייך, מ״ט, משום דאית ביה קץ משיח (מגי׳ ג.). שהשביע הקב״ה את ישראל וכו׳ שלא יגלו את הקץ ושלא ירחקו[1]) את הקץ (כתוב׳ קיא.) ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל, אמר רב, אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו (סנה׳ לב:). תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא (ר׳ שמואל בר נחמני בשם ר׳ יונתן, סס לז:). כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים (רב, סס סס). אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל (ר׳ אבא, סס לח.). הנותן את הקץ אין לו חלק לעוה״ב (ד״א יא). שטעו שבטו של אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ (סס שמות כ). כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא מתוך חמשה דברים אלו, מתוך צרה ומתוך תשובה ומתוך זכות אבות ומתוך רחמים ומתוך הקץ וכו׳ (ר׳ אלעזר, סס דבר׳ ב). אמר להן הקב״ה (לישראל) חייכם יגיע הקץ ונפשותיכם שמחות (סס סס ב). השבעתי אתכם וכו׳ שתי שבועות יש כאן וכו׳ נשבע לישראל שלא ימרדו על המלכיות ונשבע למלכיות שלא יקשו עול על ישראל שאם מקשים עול על ישראל הן גורמין לקץ לבא שלא בעונתו (רבי יוסי בר חנינא, סס סה״ש, הסבעתי). ארבע שבועות יש כאן, השביע לישראל שלא ימרדו על המלכיות ושלא ידחקו על הקץ וכו׳ (רבי חלבו, סס סס). ד׳ שבועות השביען כנגד ד׳ דורות שדחקו על הקץ ונכשלו ואלו הן אחד בימי עמרם ואחד בימי דיניי ואחד בימי בן כוזבא וא׳ בימי שותלח בן אפרים, שנא׳ בני אפרים נושקי רומי קשת וכו׳, מה עשו, נתקבצו ויצאו למלחמה ונפלו מהן חללים הרבה וכו׳ על שעברו את הקץ ועברו על השבועה (ר׳ אוניא, סס סס). — *קִצֵּי רגעים, קִצִּים ועִפּוּרִים[2]): קיצי רגעים שבם תקן אותם חדשים ומועדים (פיפר׳ יט ט). ומה אם האשה הזו על ידי שפרשה שנים שלשה ימים התורה קורא אותה נדה, אני שפירשנו מבית חיינו ומבית קדשנו

---

[1]) [כאלו המלון האחרון, התחנה הקיצונית שבמעלה ההר; ובישע׳ לז כד במק׳ זה: מְרוֹם קִצּוֹ. וּפֶרת .Wurzelunters, עמ׳ 44 ראה כאן מלה אחרת קֵץ כמו קנצ a) בערב׳ במשמ׳ ציד. ואולי העקר: מרום קְצֵה יער כרמלו, ועי׳ קָצֶה, הערה.]

[2]) [במשמ׳ ממשלת עולם.]

a) قنص

[1]) [נ״א ידחקו, עי׳ רש״י. ועי׳ רָחַק, הערות.]

[2]) [גם עִפּוּר בא כאן במשמ׳ קרובה אל קץ, וכן בצרוף פָּרָשַׁת העִבּוּר, עי׳ בערך ב. פָּרָשָׁה, עמ׳ 5256.]

שנה כימי מלך אחד מקץ שבעים שנה יהיה לצר כשירת הזונה וכו׳ והיה מקץ שבעים שנה יפקד יי׳ את צר ושבה לאתננה (ישע׳ כג יח–יז). מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך (שם לד יד). מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה (יחזק׳ כט יג).—ובלי השלמה: באו לה מקץ [1]) פתחו מאבסיה (ירמי׳ נ כו).—ועם ל׳, לקץ, לעתיד ולעבר: ולקץ שנים יתחברו (דני׳ יא ו). ושב מלך הצפון והעמיד המון רב מן הראשון ולקץ העתים שנים יבוא בוא בחיל גדול וברכוש רב (שם שם יג). בשנת שלשים ושתים לארתחשסתא מלך בבל באתי אל המלך ולקץ ימים נשאלתי מן המלך (נחמ׳ יג ו). ויהי ליהושפט עשר וכבוד לרב ויתחתן לאחאב וירד לקץ שנים אל אחאב לשמרון (דהי״ב יח ב). — כעת צאת הקץ לימים: ויהי לימים מימים וכעת צאת הקץ לימים שנים יצאו מעיו עם חליו (שם כא יט). — אין קץ לדבר: למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו (ישע׳ ט ו). הלא רעתך רבה ואין קץ לעונתיך (איוב כב ה). ויתר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ (קהל׳ יב יב). — שם קץ לדבר: קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות [2]) (איוב כח ג). —וכפרט במשמ׳ סוף ומדה לימי חיי האדם, גבול חייו: הודיעני יי׳ קצי ומדת ימי מה היא (תהל׳ לט ה). — ובמשמ׳ כליון, אבדון: ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ (בראש׳ ו יג). שכנתי על מים רבים רבת אוצרות בא קצך אמת בצעך (ירמי׳ נא יג). כה אמר יי׳ לאדמת ישראל קץ בא הקץ על ארבעת כנפות הארץ עתה הקץ עליך ושלחתי אפי בך ושפטתיך כדרכיך וכו׳ כה אמר אדני יי׳ רעה אחת רעה הנה באה קץ בא בא הקץ הקיץ אליך הנה באה (יחזק׳ ז ב–ו). ויאמר יי׳ אלי בא הקץ אל עמי ישראל לא אוסיף עוד עבור לו (עמו׳ ח ב). צדו צעדינו מלכת ברחבתינו קרב קצנו מלאו ימינו כי בא קצנו (איכה ד יח). — וקץ מלחמה: ואחרי השבעים ששים ושנים יכרת משיח ואין לו והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וקצו בשטף ועד קץ מלחמה נחרצת שממות (דני׳ ט כו). — ועת עון קץ, עת הקץ הבא בעון האדם: ואתה חלל רשע נשיא ישראל אשר בא יומו בעת עון קץ (יחזק׳ כא ל). חרב חרב פתוחה לטבח מרוטה להכיל למען ברק בחזות לך שוא בקסם לך כזב לתת אותך אל צוארי חללי רשעים אשר בא יומם בעת עון קץ (שם שם לד). יען היות לך איבת עולם ותגר את בני ישראל על ידי חרב בעת אידם בעת עון קץ (שם לה ה). — וקץ, במשמ׳ מועד אחרון, קץ הימים: כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר (חבק׳ ב ג). ושניהם המלכים לבבם למרע ועל שלחן אחד כזב ידברו ולא תצלח כי עוד קץ למועד (דני׳ יא כז). אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין (שם יב יב–יג). — עת קץ: ויבא אצל עמדי ובבאו נבעתי ואפלה על פני ויאמר אלי הבן בן אדם כי לעת קץ החזון (שם ח יז). ומן המשכילים יכשלו לצרף בהם ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד (שם יא לה). ובעת קץ יתנגח עמו מלך הנגב (שם שם מ). ואתה דניאל סתם הדברים וחתם הספר עד עת קץ (שם יב ד). ויאמר לך דניאל כי סתמים וחתמים הדברים עד עת קץ (שם שם ט).— מועד קץ: ויאמר הנני מודיעך את אשר יהיה באחרית הזעם כי למועד קץ (שם ח יט).—קץ הימין: ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין (שם יב יג). — וקץ במשמ׳ תכלית, מטרה, Zweck; but; purpose: מה כחי כי איחל ומה קצי כי אאריך נפשי (איוב ו יא). הקץ לדברי רוח או מה ימריצך כי תענה (שם יז ג). יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו ואין קץ לכל עמלו (קהל׳ ד ח). אין קץ לכל העם לכל אשר היה לפניהם גם האחרונים לא ישמחו בו (שם שם יו). — ואולי במשמ׳ מקומית: ברב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת

---

[1]) [רב המפרשים מבארים כאלו מכל קצה, אך כנראה אין קץ באמת במשמ׳ המקום, וע״כ עדיף הפרוש: מקץ ימים ושנים. ואמנם יש מציעים לקרא מקצה.]

[2]) [בחלקו השני של הפסוק נהפך סדר המלים, וצ״ל: קץ שם לחשך תכלית אפל וצלמות. ולכל אבן הוא חוקר. ועי׳ דברי טורטשינר בפרושו.]

חכפורים (סדר"ח מו). — ובסהמ"א: ויש מפרשין (ערקוב) מקום כף הירך והיינו קפץ העליון פרק העליון (ערוך ערך ערקב). ואין צריכים להיות להן קפיצין כעין שיש לבהמה קפץ עליון וקפץ תחתון שבהם היא כופפת שוקיה לשכב (כפ"י, יחזק' א ז). וכמדומה לי שהוא קפץ הירך והשוק וכו' וחבק היא מתיחת הגידין שחובקין הירך והשוק יחד סמוך לאות: קפץ (רפ"י, נדה כה., ד"ה עד מקום מנק). וקפיצין היו להן נכפפין לכל צד בשאתם רגליהם לילך, ולא כקפיצי אדם ובהמה שאינן נכפפין אלא לפניהן ע"י עקמימותן (ר"א מבלגנצי, יחזק' א ז).[1]

ב. *קֹפֶץ, ש"ז, — פעלת הקופץ, הסוגר פיו, ואמר המשורר: איך פתר נפץ, ולי אי בו חפץ, ולו בן שם קפץ לפיו במסגרים (דונש על מנחם, 12).

*קַפְצוּת, ש"נ, — קַפְצוּת יד, תכונת הקופץ ידו: שחזרתו אם היה מפזר אל הדרך הבינונית יותר קרובה מחזרתו מקפצות היד לדרך האמצעית (כ"י עקנין, ספר מוסר ב ה, 33).

*קַפְצָן, ש"ז, — מי שרגיל ומצטין בקפיצה: והקפצן שרגיל בקפיצה קורין שוורא (ערוך ערך סוור).

*קפש, ממנו *קָפַשׁ.

*קָפַשׁ, פ"י, — קָפַשׁ את החלה, אכל וגרם אותה בשנים[2]: העסה עצמה חיבת בחלה והקמח אם יש בו כשיעור חיבת בחלה ואסורה לזרים, ד"ר יהושע, אמרו לו, מעשה וקפשה[3] זקן זה, אמר להם, אף הוא קלקל לעצמו ותקן לאחרים (חלה ב ה).

1) [משם זה גוזר יסטרוב במלונו גם קפצין בתוספת' פרה יא א: ספק הקפצין טהור לתרומה טמא לחטאת מפני שספק הפסול, ע"כ, ואינו מסתבר. ובעל זר זהב פרש, וז"ל: כגון אותן דברים שקופצים ממקומן מחמת הזב ונקרא רעדה במשנה וכו', ע"כ, וצ"ע.]

2) [פרוש זה של הפעל יוצא מן הענין ומהשואת הכתוב (איכה ג יו): ויגרס בחצץ שני הכפישני באפר, אם נבין גם כאן הכפישני במשמ': נתן לי לגרס בשנים.]

3) [בקצת משנ' מנקדות: וקִפְּשָׁהּ, בפע'.]

*קֶפֶשׁ, ש"ז, — מין בגד, מעטה הכתפים, Überwurf; pèlerine; pelerine: הסולם והקפש[1]) אין מעכבין (בקריעה על המת) (ירוש' מו"ק ג ח).

קֵץ[2]), ש"ז, קִצִּי, קִצֵּנוּ, קִצְּךָ, קִצּוֹ, קִצָּהּ, — תכלית, אחרית, סוף בזמן, Ende; fin; end: לכל תכלה ראיתי קֵץ[3]) רחבה מצותך מאד (תהל' קיט צו). — ועם מ' היחס, מקץ ימים וכדו', במלאת הימים ע"פ רב במשמ' העבר: ויהי מִקֵּץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליי' (בראש' ד ג). ויהי מִקֵּץ ארבעים יום ויפתח נח את חלון התבה אשר עשה (שם ח ו). ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מִקֵּץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען (שם טז ג). ויהי מִקֵּץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר (שם מא א). ויהי מִקֵּץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות יי' מארץ מצרים (שמות יב מא). וישבו מתור הארץ מִקֵּץ ארבעים יום (במד' יג כה). ויהי מִקֵּץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן יי' אלי את שני לחת האבנים (דברים ט יא). ויהי מִקֵּץ שנים חדשים ותשב אל אביה (שפטי יא לט). ובגלחו את ראשו והיה מִקֵּץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך (ש"ב יד כו). ויהי מִקֵּץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי (שם טו ז). ויהי מִקֵּץ שלש שנים ויברחו שני עבדים לשמעי (מ"א ב לט). ויהי מִקֵּץ ימים וייבש הנחל (שם יז ז). ויהי מִקֵּץ ימים רבים ויאמר יי' אלי קום לך פרתה (ירמ' יג ו). ויהי מִקֵּץ עשרת ימים ויהי דבר יי' אל ירמיהו (שם מב ז). ויהי מִקֵּץ עשרים שנה אשר בנה שלמה את בית יי' ואת ביתו (דה"ב ח א). — ולפני שם הפעל הֱיוֹת: ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מִקֵּץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש (אסתר ב יב). — ובמשמ' העתיד: מִקֵּץ שבע שנים תעשה שמטה (דבר' טו א). מִקֵּץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות וכו' תקרא את התורה הזאת (שם לא י–יא). והיה ביום ההוא ונשכחת צר שבעים

1) [אמנם נ"א והקפל, עי' קרבן העדה.]

2) [עי' קצץ, קצה, הערות.]

3) [הכוונה כאלו היה כתוב: לכל ראיתי תכלת וקץ.]

ברגע (הוש׳, סס כד כד). ענין נחור וקפיצה וכו׳ כי השלהבת נרחה ונקפץ[1]) מן הפתילה (מלודת ליון, משלי כ כ). — ואמר המשורר: יקפצו ינפצו ימצצו. ימאסו ינתסו יתרו (רסנ״ג, בימי יקותיאל, צרודי, 15).

—פעי׳, מְקַפֵּץ, — א) קִפֵּץ האדם וכדו׳, דלג ורקד, כמו קל במשמ׳ ב): קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מְקַפֵּץ על הגבעות (שה״ש ב ח). —ובתו״מ: בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שהרבים צריכין להם מקפצין[2]) אפילו על ראשי העם (תוספת׳ סנה׳ ז ח). והיו מלאכי השרת מקפצין לפניהן כבני חופה שמיחין לפני חתן (ירוש׳ חגי׳ ב א). עגלים וסייחין המקפצין[3]) אין להן חזקה (ר׳ ינאי, שם קידוש׳ ד ג). מהלך אין כתיב כאן אֶלא מתהלך, מקפץ ועולה (רב אבא בר כהנא, מד״ר בראש׳ יט). זה משה שהיה מקפץ כארי במתן תורת (תנחו׳ ואתחנן ג). למנצח למי שמקַפֵּץ[4]) כאיל ומאיר לעולם בשעת חשיכה (מדר׳ תהל׳ כב). מדלג (הקב״ה) על הקצים ומקפץ על החשבונות והעיבורים (פסיק׳ רבי׳, החודש, ע:). — ב) *גרם לאחר שיקפץ, קִפֵּץ לאדם את הזקנה, הביא אותה על האדם בפתע: גדולה זקנה שאם זקנים הם (ראשי העם) חביבים הם, ואם נערים הם הקב״ה מקפץ להם את הזקנה (ר׳ יוסי בר חלפתא, תנחו׳ שמיני יא). —ג) *במשמ׳ פִּזֵּץ וצמצם: והלא את מוצא שהלכו מן הדרום לצפון מ׳ יום, ומ׳ יום היו (המרגלים) מהלכין את כולם, אלא שגלוי היה לפני הקדוש ברוך הוא שהן באים ואומרין לשון הרע על הארץ ונגזר על אותו הדור שנים של צרה יום לשנה יום לשנה, וקיפץ הקדוש ברוך הוא לפניהם את הדרך (מד״ר במד׳ טז). — ואמר הפיטן: ממקומו ראה צדקת עמרם וקיפץ חשבון (ינאי, בתוס ולדק, קרוב׳ שמות, אהא״ץ עם).

1) בנטיה טבעית להשואה עם נרחה.

2) [השוה: מי שצריך לו עם קודש יפסע על ראשי עם קודש וכו׳ (יבמ׳ קה.).]

3) [במקום אחר (ירוש׳ ב״ב ג א) בשם ר׳ יוחנן: המקפצין ממקום למקום.]

4) [בילקוט בטעות: למי שהוא קומץ כאיל צ״ל קופץ כאיל (הערת בובר) וגם כאן במדר׳ תהל׳ להלן: למי שקופץ כאיל ומאיר להם מתוך החשך.]

—הפע׳, *הִקְפִּיץ, — הִרְקִיד, גרם לאחר שיְקַפֵּץ וידלג: משל לאחד ששמר את אגינו שבולת נהר והקפיץ גם בנו עמו (מד״ר בראש׳ כו). — ואת המדה: אין החנוני רשאי לא להרתיח את המדה ולא להקפיצה ולא להטותה על צדה[1]) (תוספת׳ ב״ב ה ה).—וְהִקְפִּיץ זקנה על האדם, הביא עליו זקנה פתאם: אמר הקב״ה אקפיץ עליו זקנה (תענ׳ ה:). — ואמר הפיטן: תקפיצם לקיצפת קודחת, תירטם לריצות רפש (ינאי, תאמילס, קרוב׳ לימים נוראים, זולאי, סלע).

—התפ׳, *הִתְקַפֵּץ, — התחיל לִקְפֹּץ: אלסריק היא אבן לבנה והיא בחוף ים הודו ויועיל ללובן העין ואם תשים אותו בכלי חומץ חזק יתקפץ[2]) האבן ותדלג בתוך הכלי (ספר הסמים לאבי הרלב״ג ב ג).

ב. *קָפַּץ[3]), פ״י, — חתך ובקע בקופיץ, בסכין הקצבים: מניח ראשו על הסדן קופץ[4]) בקופיץ (תוספת׳ סנה׳ סוף פרק ט). — ובלא קופיץ: אם היה טבח אומן לא ישקול בידו ומניח מפני שידו כמשקל אבל קופץ[5]) בכלי ונותן לזה ולזה (שם יו״ט ג ה).

א. *קֶפֶץ[6]), ס״ז, מ״ר קְפָצִים, קְפִיצִים,—א) כמו קֶבֶץ, פרק ברגל: ורגליהם רגל ישרה וכו׳, המלאכים אין להן קפיצין[7]) (ר׳ שמואל, ירוש׳ ברכ׳ א א). מלאכי חבלה אין להן קפיצין (ר׳ שמואל בר נחמן, שם שבוע׳ ו ו). קפץ העליון ולא קפץ התחתון, וכנגדו בגמל ניכר (בכורות מא.). וכי יש ישיבה למעלה והרי המלאכים אין להם קפצים (דברים רבה, ליברמן, 68). מה מלאכי השרת אין להם קפיצים כך הם ישראל, עומדין על רגליהן ביום

1) [כנראה הכונה: אין החנוני רשאי להטות את כלי המדידה לא לאחור (להרתיע, כך בדפוס׳ ונבון), לא לפנים (להקפיץ) ולא לצד, שמא ישפך.]

2) [ואולי צ״ל: ותקפץ.]

3) [מן קופיץ, κοπίς ביוני, סכין הקצבים.]

4) [כך צוק״מ; נ״א: וקוצץ.]

5) [כך צוק״מ; נ״א: חותך.]

6) [אפשר שקרובה מלה זו דוקא אל פַּסַּיִם, המבֹאר בגמרה ע״י אריח, ועי׳ על מלה זו במאמרו של טורטשינר, לשוננו יב, עמ׳ 80 ובו׳, וצ״ע.]

7) [במקום אחר: קפצים, עי׳ לקמן, ועי׳ גם ב. קְפִיצָה.]

את כל התנינים ועשתה אותן חבילות חבילות ובלעה אותן (מדה"ג שמות ז י–יב, הופמן, 61). וכיון שגמר משה בלבו ואמר לא אוסיף עוד ראות פניך מיד קפץ עליו הדבור בתוך פלטין של פרעה (שם י כח, 85). הבחורים עושים צורה כהמן ותולין אותה על גגותיהן ארבעה חמשה ימים וביום הפורים עושין מדורה שלאש ומטילין לתוכה את הצורה ההיא ועומדין הבחורים סביבה ושוחקין ומזמירים, ויש להם טבעת תלויה בתוך האש שנוטלין וקופצין מצד האש לצד האש הזה, אותה טבעת נקראת משירתא ותקפיצה וכן נמי הטבעת שתולין אותה בחמור ובסוס שהרכב מניח בה את רגלו האחת וקופץ באחרת ועולה על גבי בהמה נקראת משירתא וכו' (סו"ת הגאו' מן הגניז', גינצבורג, 3). בת לאה ולא בת יעקב, אלא מפני שקפצה והעזה פניה ויצאה לקראתו של יעקב וכו' (ברא"ר רבתי, אלבק, 168). ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף[1] (רש"י, בראשי' לז ב). שהאלמנה קפצה להשבע וראו שדעתה וכל רצונה על השבועה (תשו' רמב"ם סיד, פרימן, 280). ואם ראו שהיא קופצת לדור ונרתעת מן השבועה משביעין אותה מחוץ לבית דין (שם שם, 282). ולא יהרוס ויקפוץ עצמו להשיב על דברי וכו' (ר"מ א"ח, פתיח' רמב"ם למו"נ). תלה אותו (את הדין) וכו' בגדול ממך ואל תקפוץ אתה לבדך להורות הוראה (ר"י עקנין, ספר מוסר א טז). מכל דבר שהאור מסכסך בו פי' שאינו נאחז אלא בסרך סביביו והשלהבת קופצת ודולגת (טוא"ח רסד). שאדם חפץ בכבוד בנותיו שתהיינה מלובשות בכבוד כדי שיהיו להן קופצין (טוא"ע רמז). אבל אם קפץ עליו החולי אפילו כל צואתו סתמא מחמת מיתה (שם רנ). עשרה דברים ממעטין כח בני אדם ואלו הן, אימה וכו' וההורג את הנחש והקופץ את הנהר וכו' (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ד, 490). להיותה (התרומה) נערכת אצל הכהנים עד שיהו קופצים עליה בחבה (המאירי ליומא ב, כב:). שיזהר המעיין בפרק מפרקי ספר אי זה מחבר שלא יקפוץ להשיב על דבריו עד שידע דרכי הלמוד הנעשים בספר ההוא

1) [במה"ר (בראשי' פד): ניזדווג לו שטנו של יוסף, בא עלי רוגזו של יוסף.]

(ר"י אלבו, עקרים, הערה בראש מאמר ב). והנה מאחר שקפצה עלי הזקנה ואני איש זקן וכבד מאד וכו' (ר"א בחור, בסוף המתורגמן, קפה). — ואמר הפיטן: בלי נאמן בקום עדים בחפץ וזה נשבע בפקדונו וקופץ (רה"ג, שערי שבועות, קבולת קונטרסים, לה). — *קָפַץ היין, מהר להחמיץ: ואפילו היין בזמן שממהר אישיו[1]) להחמיץ אומרין לו קפץ ובלשון ארמי אומרין משל[2]) חמרא אעפ"י דגמרי שאור (סו"ת הגאו' מן הגני', גינצבורג, 3). — ג) *פ"ע במשמ' נִתְכַּוֵּץ ונצטמצם, קָפְצָה הארץ, נתקצרה, עד שאפשר היה לעברה בזמן קצר מאד[3]): קפצה לה ארץ ישראל (ר' חנינה, ירוש' תעני' ד ח). שלשה קפצה להם הארץ, אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה (ת"כ, סנה' לה.). שקפצה הארץ לפניו (לפני אליעזר) (מד"ר בראש' ס). — ובסתמ"א: וכתב בטלפי הסוס אותיות בעבור הליכתו בנחץ להיות, והזכיר השם בנחיצה והארץ לפניו קפצה (מגילת אחימעץ, קלאר, כח).

—נפעי', יִקָּפְצוּן, — נִקְפַּץ פי האדם, קָפַץ את פיו ונשתתק: רמו מעט ואיננו והמכו ככל יִקָּפְצוּן[4]) וכראש שבלת ימלו (איוב כד כד). — *ובמשמ' שדברו אליו בקפיצת פה, ברמיזה: חרש רומז ונרמז, בן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלים (גיט' ה ז). — *וכמו קל במשמ' ג) נִקְפְּצָה הארץ ונתכווצה: רצה הקב"ה לגמול חסד עם יצחק ושלח מלאך לפני אליעזר עבד אברהם ונקפצת לו הדרך ובא בשלש שעות העבד לחרן וכו' ובשביל שלא יתייחד העבד עם רבקה בלילה ונקפצה הארץ לפניו ובג' שעות בא לחברון לעת תפלת המנחה (סדר"א טז). — *וכמו קל במשמ' ב), דלג, רקד: נרעכו, נקפצו ממקומם (רש"י, איוב ו יז). כשאר כל הנקפצים ונמלטים בעת קציר ובציר ומסיק שנקפצים יחד כן תמו

1) [אשושיו?]

2) [ב"ב צו:]

3) [רש"י (חול' לא:, ד"ה קפלה): לשון לא תקפוץ את ידך, נתקצרה ונתקמצה לו, ע"כ, ועי' נפע' ופע'.]

4) [הכונה: רמו אך מעט למעלה, ואין הרשע, או וְהֻמַּכּוּ (כלו' הנמיכו עצמכם) ככל (כלו' ככל שהוא, מקצת, בהקבלה אל מעט), ויקפצו פיהם של הרשעים; ועי' בפרושו של טורטשינר לפסוק.]

(ר' חמליפא, מדר' תהל' כג). — ובהשאלה, במשמ' קפץ לדבר פלוני, רדף אחר הדבר, השתדל להשיגו: האיך קפץ פלוני לכהונה שלא נטל חלקו מימיו ושלא נשא כפיו מימיו (תוספת' כתוב' ג ג). קנס קנסו להן שלא יהו קופצין לגיטות ולגרנות (ר' יוחנן, ירוש' פאה א ו). שהיו שני רעבון והיו הכל קופצין לגרנות (שם נדר' ו יג). איני קופץ אלא למה שאמר לי זקיני שאמר לי אם ראית חלומות קשים קפוץ לגי דברים ואת ניצול ואילו הן לתפילה ולצדקה ולתשובה (שם סנה' י יב). —ועל פלוני, על אשה לשאת אותה: מה טעם אמרו קטנה בת ישראל אוכלת בתרומה, מפני שיהו הכל קופצין עליה לישא אותה מפני חינה (ר' יוחנן, שם גיט' ה ט). ומעשה נמי באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי וקפצו עליה בני אדם לקדשה (כתוב' כב.). — ובלי השלמה, קָפַץ במשמ' נחפז, מהר, הזדרז: לא כל תקופץ משתבח אלא בנותן את הטעם (ר' עקיבא, תוספת' זבח' א ה). שההדיוט קופץ בראש (מגי' יב:). כל מקום שאתה מוצא ישיבה השטן קופץ (ר' יצחק, מד"ר בראש' לח). — קָפַץ לאמר, לעשות, קָפַץ ואמר, ועשה, הזדרז לאמר, לעשות: שתק ר' טרפון וקפץ ר' עקיבא א"ל בני כך אני דורש וכו' (ספרי במדי' קיח). היורד לניכסי שבויין ושמע עליהן שהן ממשמשין ובאין וקפץ ותלש מן הקרקע הרי זה זריז ונשכר (ירוש' יבמ' טו ג). ביקשו לנדותו (את פינחס) אילולי שקפצה עליו רוח הקדש ואמרה והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם (ר' יודה בר פזי, שם סנה' ט יא). נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך, קפץ וברך על הפרגיות (ברכ' לט.). זר ששימש בשבת, ר' חייא אומר חייב שתים, בר קפרא אומר אינו חייב אלא אחת, קפץ ר' חייא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי שתים, קפץ בר קפרא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי אחת (יבמ' לג:). מפני מה התקינו כתובת בנין דיכרין, כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו (ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, כתוב' כב:). בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תיזקק לבעלה (ר' שמעון בן יוחאי, נדה לא:). אמר הקדוש ברוך הוא נחש זה רשע בעל תשובות ואם אומר אני לו עכשיו הוא אומר לי וכו' אלא קפץ עליו ופסק לו את

דינו (מד"ר ברא' כ). וכשהוא שואל הלכה שואל כיראה ולא יקפוץ להשיב ולא יהא נכנס בתוך דבריו (שם במד' טו). קפץ קרח ואמר למשה וכו' (שם שם יח). עד שאתם עוסקין בטיט ולבנים קפצתי וגאלתי אתכם (שם שה"ש, אתי מלבנון). באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה וכו' (שם איכ', פתיח', ר' יוחנן). באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא הכבוד אמרה לפניו וכו' (שם שם, ולא זכר הדוס רגליו). — וְקָפַץ במעשה, כמו קָפַץ לעשות: מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה (שם אסתר, ויאמר ממוכן). — קָפַץ לתוך דברי חברו, נכנס לתוך דבריו: לא יהא קופץ לתוך דבריהם עד שישב וידע באיזה ענין הן עסוקין (תוספת' סנה' ז י). —ועל דבר דומם, קָפְצָה ירשה ונחלה על פלוני, נזדמנה לו, וקָפְצָה מלפניו, נטלה ממנו, לא הגיעה לו: בני השנייה קפצה עליהן ירושת תורה ונוטלין כתובת אמן (ר' עקיבא, ירוש' כתוב' י א). כבר קפצה נחלה מלפני בני הראשונה ונפלה לפני בני השניה (שם, בבלי שם צ:). — ובמשמ' בא פתאם, החלי, הרעב, היצר, הזקנה וכדו': באותה שעה קפצה פורענות על נדב ואביהוא (ספרא ויק, שמיני מכי' דמילואים). מה בין מסוכן מה בין חולה, חולה כדרך הארץ, ומסוכן כל שקפץ עליו החולה, דרך הארץ הקרובין נכנסין אצלו מיד והרחוקין לאחר ג' ימים, ואם קפץ עליו החולי אילו ואילו נכנסין אצלו מיד ירוש' גיט' ו ו). וכל השמוף בזמה זקנה קופצת עליו (רבא, שבת קנב.). וזקנה קפצה עליו (על שמואל הנביא) (ר' יוחנן, תענ' ה:). כיון שיצא (אברהם) קפץ עליו רעבון, ולא תגר ולא הקפיד (ר' אבין דליפורין, מד"ר בראש' מ). מיד קפץ הדיבור על משה והורהו מה לעשות (שם במד' ד). יגדל (הנזיר) שערו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצר הרע קופץ עליו (ר' יוסי, שם שם י). והיה רואה משה את גבורתו (של עוג) ומתירא, מיד קפץ עליו הדבר ואמ' ליה אל תירא אותו (דברים רבה, ליברמן, 27). — קָפַץ ועשה, במשמ' עשה לסרוגין, פעם אחת עשה ואח"כ לא עשה ושוב עשה ואח"כ לא עשה ושוב עשה וכו': קפצה וראתה (דם נדה) קפצה וראתה קפצה וראתה קבעה לה וסת (רב הונא, נדה יא.). — ובסהמ"א: באותה שעה קפצה מטה אהרן ואספה

כל ומן שהספוג בידו פותח ידו אין טיפה יורד, קפץ ידו הוא מוריד מים (שם שמות כה). כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות וכו' וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות וכו' (ר' מאיר, שם קהל', כאשר יצא). עומד ונוטע מעדר ומכבש מזמר טורח ומשקה ורואה פירות נטיעותיו שהן מבכירות וקופץ ידו ואינו טועם מהם (תנחו' ויצא, שמיני יג). אמר לו משה, אהרן אחי, עלה בזה המטה ועלה, פשוט ידיך ופשט, קפוץ עיניך וקפץ, סתום פיך וכן עשה, ובאותה שעה יצאה נשמתו (שם חקת, הוספה ג). — ובתפלה: ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברנה יגילו ועולתה תקפץ פיה וכל הרשעה כלה כעשן תכלה (ובכן לצדיקים, תפלת ר"ה ויוה"כ). — ובספהמ"א: ואם בשעה שנשתמדה קפצה ידה על כלום מנכסי בעלה וכו' גובה הבעל תחלה מן אותן הקרקעות (רב האי גאון, אוצה"ג כתובות, תשובות, 356). לשואל בעד קופצים יד ועוזבים יגיעם ללצים וחילם לזרים, עניתיו וכו' (משה דרעי, לקו"ק, לג). הממשכן את חבירו הוא ממשכן אותו לאחת משלש עילות, אחת מהן שמא יעני ולא תשיג ידו, והשנית שמא יקפוץ ידו על מה שיש לו אצלו ולא יוכל להפרע ממנו וכו' (ר"י א"ח, חו"מ, הנטמון ו). נראה דאם היתה ידה פתוחה בשעה שנתן גט לידה ונשארה המשיחה בידו וקפצה ידה בחוזק שאם מושך המשיחה לא יכול להביאו אצלו שאינה מגורשת, שהרי כשנתן בידה קודם שקפצה ידה היה יכול להביאו אצלו (תוס' ב"מ ז., ד"ה אם יכול). הקופץ ידו הוא בליעל ורע עין (רס"ט פלקירא, אגרת מכתב, 15). ידיך ששמרת מן הגזל מה יעשו לך כל בני עולה, ידיך שלא קפצת מן הצדקה מה יעשו לך כל בני כסף וזהב (מנוס"מ לר"י אלנקאוה ד, 431). ועולתה תקפוץ ידי ראש"ים כיסוי הד"ם בעפר הקטצנות (סידור, מעגל טוב, 17). — ואמר הפיטן: ובל תאמץ יד ותקפוץ איברות (רסע"ג, אזהרות, סדור רסע"ג, כד). יד קפצו מעני ודל ועובר ארח מעליהם חדל (משה בר קלונימוס, מה מועיל, קרובי' לחכון פסח). — ואמר המשורר: ותעלה שמש עלי חוג היקר לקפץ ידי אפל אשר יפאנו (רמב"ע, על אף משכאינו, בלודי, כח). אשר יקפוץ ימינו יאסוף הון ויהיה לו ביום צרה לעזרת (ר"י חריזי, תחכ' מג, 327). כשיקצוף האל על הקהלת יתן העשר לנבלים ולקופצי ידיהם, וכשיאהב אותם יתן העשר לנדיבים ולטובים אשר בהם (שם מד, 337). קצתם קופצים ידם בהונם לכל שואל, ויש מהם נדיבים (שם מו, 369). ולו נגעה ימין כל קופצי יד וכל כילי בידך הנדיבה, אזי שבו בני דורך נדיבים ולא נשאר אנוש כילי בצובה (שם נ, 395). כי עפרה יד חשקה תקפוץ ובאיש חשקה תרע עינה (עמנו', מחב' ד, 32). — ב) *קָפַץ במשמ' קָפַץ את רגליו[1]), דלג, רקד, springen; sauter; to spring: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם (ב"ק ב ג). מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה (ב"ב ב ה). קפץ אחד מן (הכבשים) המנויין לתוכן, הרי אלו פטורים (בכורות ט ז). אלו לא מביאין (את הטמאה) ולא חוצצין, הזרעים והירקות וכו' והדולג ממקום למקום והקופץ ממקום למקום והעוף הפורח וכו' (אהל' ח ה). עד שנעץ החזיר וקפץ מארץ ישראל ארבעים פרסה (ר' לוי, ירוש' תעני' ד ח). קפץ (תלינו של רבי חנינא בן תרדיון) לתוך האור (ע"ז יח.). בן שתים ושלש דומה לחזיר שפושט ידו בביבין, בן עשר קופץ כגדי וכו' (ר"ש בן אלעזר, מד"ר קהל', הבל הבלים). איתה קפיצה שקפצת באיל על אבותי בים והושעתם כן תקפוץ עלי היום ותפלטני (ר' יוחנן, מדר' תהל' כב). — וקפצה האש, התרוממה במהירות והתקדמה: אימתי (פטור), בזמן שקפצה אבל אם מצפצפת ומהלכת אפילו עד מיל הרי זה חייב (מכי' מסכ' דנזיקין יד). מעשה בערב שקפץ האור יותר משלש מאות אמה (ירוש' ב"ק ו ו). אימתי, בזמן שקפץ, אבל היו עצים מצויין לפניו או שהיה מספסף והולך אפילו עד מיל חייב (שם שם). — והשרביט: מצינו שהאריך השרביט שתים ושלשים אמה, והנס האחרון גדול מן הראשון, כל שעה שהיתה (אסתר) נכנסת היה השרביט קופץ[2])

---

1) [גם כאן עקר משמ' הפעל היא קבץ שתי רגליו ביחד לשם דלוג, ואלה דברי חז"ל: קיפוץ עוקר שתי רגליו כאחת, ריקוד עוקר אחת ומניח אחת (ירוש' בילי ה ג). ועי' פרוש הרמב"ם למשנה אהלי' ח ה.]

2) [ובבבלי (מגי' ט:): שמתח (המלאך) את השרביט.]

לי, ספל מלמעלה וקפל[1]) מלמטה הכל הולך אחר התחתון, בעי רב פפא קפל מלמעלה וספל מלמטה מאי, מי חיישינן לזבוב או לא, תיקו (פס קפו:).— ובפהמ״א: כתוב בו מלמעלה ספל ומלמטה קפל הכל הולך אחר התחתון שהקפל פחות מן הספל, כתוב בו מלמעלה קפל ומלמטה ספל חוששין שמא זבוב הסיר רגל הקוף ונעשית סמ״ך ואינו גובה אלא במדת קפל הקטנה (רמב״ם, מלוה ולוה כז עו).

***קֹפֶל**, ש״ז, — סְגֹר, מנעול[2]), Verschluss; serrure; lock: ט/חשי לחש אשר יוציאו את הנחשים מן חוריהם ויסגרו מסגרות קופל בלחש (כ״י הדס׳, האשכל פעו לט).[3])

***קפס**[4]), ממנו *קָפַס.

***קָפַס**, פ״ע, — כמו קָפַץ: בני בנים קפסה[5]) עליהן ירושת תורה (ר׳ יוסי בי ר׳ בון, ירוש׳ כתוב׳ ד ח).

קפץ[6]), ממנו *קִפּוּץ, *קְפִיץ, א. ב. *קְפִיצָה, *קְפִיצוּת (?), א. קָפַץ, א. *קֹפֶץ, ב. *קֹפֶץ, *קַפְצוּת, *קַפְצָן.

[1]) [כאן פרש רשב״ם: טליתות שראויין לקפל, ויש פותרין גימטריא הוא ספל וקפל והכל הוא וה״ה לכל הכלים דעלמא אלא הכי נקט משום דבעי עלה במסקנא קפל מלמעלה וספל מלמטה כו׳, ע״כ. והערוך (ערך קפל) כתב: פי׳ שמות של כלים, פי׳ אחר, ספל, סאה ופלגא, קפל, קב ופלגא, פ״א, קפל, דבר המקופל וכפול כמו מקטורן שהוא מכוסה מן הבגד מבחוץ או שאר בגד כפול, ע״כ. והדברים לא התבררו, אך אולי היא חיונ׳ κεφαλή, ראש, חלק עליון.]

[2]) [ע״פ הארמ׳ והסורי׳ קופלא, ערב׳ קִפְל a).]

[3]) [קופלא, קיפלה, מ״ר קופלאות, קופליות, במשמ׳ קשור, היא תרומ׳ copula, עי׳ קרויס, Lehnw. 517.]

[4]) [כתיב אחר במק׳ קפץ, ועי׳ בערך צ, הערה על אות זו ומבטאה. וכן בא בסור׳ כפס במק׳ קפץ.]

[5]) [בירושי׳ גיט׳ ח ג: קפצה.]

[6]) [גם בארמ׳ ובערב׳ b) קפץ, בסור׳ כפס, באשור׳ כַּפָּצֻ, אך קרובים גם השרשים קבץ, קמץ, כוץ, אעפ״י שבמקומם בערב׳ קבצ׳ c) כרגמת רקד, שבנגדו בערב׳ אף רקצ d).]

a) قفل b) قفص c) قبض d) رقص

א. קָפַץ, פ״י, קָפְצָה, תִּקְפֹּץ, יִקְפְּצוּ, — א) קבץ וסגר, zusammenschliessen; joindre solidement; to join tightly, קָפַץ את ידו, קָמַץ וסגר אותה, ובהשאלה, לא פתח אותה להלוות או לתת נדבת לאביון[1]): לא תאמץ את לבבך ולא תִקְפֹּץ את ידך מאחיך האביון כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסרו (דבר׳ יה ז—ח).—וְקָפַץ את פיו, סגרו ולא דִבֵּר, מפחד או תמהון: כן יזה גוים רבים עליו יִקְפְּצוּ מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו (ישע׳ נב יה). — ובהשאלה, קפצה העַוְלָה את פיה, חדלה: יראו ישרים וישמחו וכל עולה קָפְצָה פיה (תהל׳ קז מב). ותהי לדל תקוה ועלתה קָפְצָה פיה (איו׳ ה יו). — וְקָפַץ את רחמיו, אסף כאלו את מעיו לבל יכמרו ויהמו, היה אכזרי: השכח חנות אל אם קָפַץ באף רחמיו סלה (תהל׳ עז י). — וביכ׳ פָעוּ׳, *קָפוּץ, יד קְפוּצָה, שקפצו אותה, ואמר בן סירא: אל תהי ידך מושטת לקחת ובעת השב קפוצה[2]) (צ״ם גניי ד לא). — ובתו״מ: שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד וכו׳ וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל (פסח׳ ז יג). חרש רומז ונרמז, בן בתירא אומר קופץ[3]) ונקפץ במטלטלים (גיט׳ ה ז). נתנה שערה בפיה, קפצה ידיה, קרצה שפתותיה, כאלו לא טבלה (מקוא׳ ח ה). כשהשמש עומד ללעוס קופץ את פיו ולועס עד שמגיע אצל חבורתו ובולע (תוספת׳ פסח׳ ו יא). יש בן אדם שהוא פושט את ידו וחוזר וקופצה (ספרי דבר׳ קטז). שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ[4]) ת״ל מה יקר חסדך אלהים (סוכ׳ מט:). משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות (סוט׳ מז:). היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה קופצת באי׳ מאגפיה[5]) ופורחת באי׳ מאגפיה (ר׳ עזריה בשם ר׳ יודן, מד״ר ברא״ש לט). מדת בשר ודם

[1]) [עי׳ גם בערך קָבַץ, קָבַץ על יד במשמ׳ זו.]

[2]) [עי׳ קָפַה, הערה 3 בעמ׳ 6057.]

[3]) [קופץ את פיו לסימן ורמז.]

[4]) [אמנם רש״י פרש כאן מלשון קפץ לעשות דבר בזריזות, אבל נוסח אחר לקמוץ וקומץ (וזזהיר, ויקר׳, לו; ברא״ש רבתי, אלבק, 121) מוכיח שהכונה לקפיצת יד, ועי׳ קָמַץ, עמ׳ 5992, הערה.]

[5]) [בהוצ׳ תיאודור: קופצת אחד מאגפיה.]

ימשוך בו וינידו למעלה כמו למים, כנמא, ואם לאו יקפלנת (הורית הקורא, דרכנבורג, 97). גם הקורא רשאי להוציא הגעיה ורשאי לבטלה, אלא במקצת מקומות אי אפשר לקפלה (שם שם, 98). — ואמר הפיטן: לא יחבל ריחים ורכב ובגד אלמנה אליה קפל, קפל כלי גבר מאשה, והחלף (רסע״ג, אמ י״י, תרי״ג מצוות, סדור רסע״ג, קסח).[1]

—פע׳, *קִפֵּל, רק בינ׳ מְקֻפָּל, — שִׁקְּפְלוּ וקמטו אותו: הסוחר כסות לא יצא בכסות המקופלת ומונחת על כתיפו לרשות הרבים (תוספת׳ שבת א ט). המוציא כליו מקופלים מונחין על כתיפו וסנדליו וטבעותיו בקומצו הרי זה חייב (שם שם ח יז). (פרוכת) זו שהיו מוציאין לפנים היתה מקופלת אחד לשנים ושנים לארבע (ר׳ יהודה, שם שקל׳ ג יג). שתי פרכות היו שם (בבית המקדש), אחת פרוסה ואחת מקופלת, נטמאת פרוסה פורסין את המקופלת בערב יום הכיפורים (ר׳ חנניה בן אנטיגנס, שם שם ג טו). והמסכת הפרוסה הרי זו מצטרפת, ר׳ שמעון אומר אם היתה מקופלת ומונחת או שהיתה רצופה בברים ובכסתות מצטרפות ואם לאו אין מצטרפת (שם נגע׳ ה יא). מי שנכנס לבית המנוגע כליו מקופלין ומונחין על כתיפו וסנדליו וטבעתיו בקומצו הוא והן טמאין מיד (שם שם ז ח). חבר שהיה ישן בתוך ביתו של עם הארץ וכליו מקופלין ומונחין תחת ראשו סנדליו וחביתו לפניו הרי אלו טהורין מפני שהן בחזקת המשתמר (שם טהר׳ ח ג). העושה פסיקא לילבב וכו׳ טהור, הדא דאת אמר בפשוטין אבל במקופלין בין באדם בין בבהמה טמא (ירוש׳ שבת י ז). מצא בראשו (של מרקולים) מעות, כסות או כלים הרי אלו מותרין וכו׳ כסות דבר של גוי הוא, אמרי דבי ר׳ ינאי בכסות מקופלת ומונחת לו על ראשו (ע״ז נא:). כיצד הולד שרוי במעי אמו, מקופל ומונח כפנקס וכו׳ (מד״ר ויקר׳ יד). לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ״ה בכסלו ועמד המשכן מקופל[2] עד ראש חדש ניסן (שם במד׳ יג). כיון

---

[1] [כתב הרמב״ם (עדות יט א): ואין אומרין שמא כר קל ביותר נזדמן להן (לעדים הזוממין) וקפלו את הדרך, ע״כ. אך כנראה צ״ל וקפצו את הדרך.]

[2] [עי׳ קל ופע׳. ובתנחום (פקודי יא): והיה מונח ומפורק.]

שהיו ישראל נוסעין היה עומד עמוד הענן מקופל[1] ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורת (מלאכת המשכן יג, הוצ׳ איש שלום, 80). אשר חכמת בה, פרט למקופלת ומונחת בקפסת (מדרש תהלים דבר׳ כב יב, הופמן, 139). — ובפחס״א: ויושב באותו מאסר תשעה חדשים איבריו מקופלים זה על זה וכו׳ (ר״י עקנין, ס׳ מוסר ג א). אז תהיה מקופלת על הגוף מקפלת אותו ותהיה כמו שק לגוף (עולם קטן, הוצ׳ ילינק, לו). — ואמר הפיטן: מפותים היו עליו כטבעת מקופלה (אמ קודמת, סדר לעלרה, סדור רסע״ג, שלג).

—הפע׳, *הֻקְפַּל: הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות (נדרי סב.).

—התפ׳, *הִתְקַפֵּל, — קִפֵּל את עצמו, שקפלו אותו: מהי זכוכית לבנה, שהיתה מתקפלת (ירוש׳ סכה ד ז).

—ובפחס״א: שנינו במלאכת המשכן, כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל[2] ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה (רש״י, במד׳ ט יח). והקנים היו דקים מלמעלה שהיו מתקפלים (עמנואל ריקי, מעשה חושב ז ט).

—הפעי, *הִקְפִּיל, — כמו פִּע׳, גִּלֵּל והסיר הצרה, ואמר הפיטן: לראי יקפיל וחדשים יכפיל[3] (ר״א קליר, אנסיכה, מוסף א׳ ר״ה).

*קֶפֶל, — מלה מספקה: אמר ריש לקיש, עתיד הקב״ה לחוסיף על ירושלים אלף טפף גינואות, אלף קפל[4] מגדלים, אלף ליצוי בירניות, אלף ושני שילה טוטפראות וכל אחת ואחת הויא כצפורי בשלוותה, תניא א״ר יוסי, אני ראיתי ציפורי בשלוותה והיו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה (ב״ב עה:). אמר רב פפא, פשיטא

---

[1] [כפוי וכפול על בני יהודה כתקרה.]

[2] [נ״א מקופל, עי׳ לעיל.]

[3] [את השמים הנמצאים, החזקים כראי מוצק (איוב לז יח), יגֹל ויסיר, ושמים חדשים יקפל עלינו.]

[4] [פרש רשב״ם: כל הני גימטריאות הן וכו׳, ע״כ, ואמנם בגמרה שם בהמשך: א״ר יוסי אני ראיתי ציפורי בשלוותה והיו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה, כאלו קפל ר״ת ק״פ (א)ל(פים), כי כן בכתבת יב מקצר אלף בסי׳ לף, וצ״ע.]

של בית רבן גמליאל לא היו מקפלים כלי לבן שלהן (בבלי שם קיג.). למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו, פקחין שבהן קיפלום והניחום בקופסא וכו׳ (ת״כ, שם קנג:). מקפלו ומניחו על פי הקנה, אם חופה את רוב הקנה טרפה ואם לאו כשרה (רבי יצחק בר נחמני בשם רבי אלעזר, חול׳ מה.). אשר אתה שוכב עליה וכו׳ מלמד שקפל הקב״ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו (ר׳ יצחק, שם לא:). מנחת כהנים קופל אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל, מנחת כהן משיח לא היה מקפלה (מנח׳ עה:). ו׳ חדשים היה עוסק במשכן, ג׳ חדשים עשאוהו וג׳ חדשים קפלוהו (ר׳ יוחנן, מד״ר שמות נב). לזקן שהיתה לו מעפורת, והיה מציה את תלמידו ואומר לו קפלה ונערה (ר׳ ברכיה, שם ויקר׳ ג). ואת מיתריהם, אלו המיתרים, מה היו עושין בהם, היו מקפלין היריעות והקלעים והיו אוסרים אותם בהם (שם במד׳ ו). לפיכך נדון (קרח) בשתי מיתות וליהטו האש תחלה לעיני כל השרופים וכו׳ וקפלתו האש כדור והאש מגלגלת בו עד שהבאתו לפי הארץ עם הבלועים (שם שם יח). לאוהבו של מלך שהפקיד אצלו פקדון ומת איהבו של מלך, בא בנו ומבקש את הפקדון מידו וכו׳ אמר לו המלך, מצאת אחר טוב ממני, הפקדון שאצלי לא שמרתי אותו ולא קיפלתי אותו וכו׳ (ר׳ מייא בר אבא, שם דבר׳ ג). —*ובמשמ׳ עָרַךְ וְסִדֵּר זה על גבי זה: מצילין סל מלא ככרות ואע״פ שיש בו מאה סעודות וכו׳ והא תנא ליה רישא ג׳ סעודות ותו לא, אמר רב הונא לא קשיא, כאן בבא להציל, כאן בבא לקפל, בא להציל מציל את כולן, בא לקפל אינו מקפל אלא מזון ג׳ סעודות, ר׳ אבא בר זבדא אמר רב, אידי ואידי בבא לקפל ולא קשיא, כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת, בעי רב הונא בריה דרב יהושע, פירש טליתו וקיפל והניח וקיפל והניח מאי, כבא להציל דמי או כבא לקפל דמי וכו׳ (שבת קכ.). — *וְקִפֵּל את הפתילה, גִּדֵּל וקלע אותה[1]: פתילת הבגד[2] שקפלה ולא הבהבה, ר׳ אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה (שבת ב ג). — *ובהשאלה לזמן, קִפְּלוּ שבעה בני אדם את כל העולם כלו, חפפו ביחד על כל ימות העולם, השתרעו מראשית הזמן עד סופו: שבעה קפלו את כל העולם כולו, מתושלח ראה אדם, שם ראה מתושלח, יעקב ראה את שם, עמרם ראה את יעקב, אחיה השילוני ראה את עמרם, אליהו ראה את אחיה השילוני ועדיין קיים (ת״ר, ב״ב קכא:, ומעין זה סדר עולם רבה א, רבינו, ד:). — ב) במשמ׳ קפל הצדה, הסיר: והזה אל נכח פני אהל מועד, שאם לא הוקם המשכן או אם קיפלת הרוח את היריע׳ לא היתה פרה נעשית חטאת (ספרי במדי׳ קכג). אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה, ומודה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד (מו״ק ט:). ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה וכו׳ והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו וקפלו[1]) את האבנים ובאו ולנו בגלגל שנאמ׳ והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון (סוטה לו.) למלך שהיה נתון הוא ואוהבו בטרקלין ווילון מונח ביניהם, כל זמן שהיה רוצה לדבר עם אוהבו היה קופל את הוילון ומדבר עמו, אבל לנביאי או״ה אינו מקפל אותו אלא מדבר עמהם מאחרי הוילון (ר׳ חנינא בר פפא, מד״ר בראש׳ נב). אלף המגן תלוי עליו, א״ר ברכיה, אמר הקב״ה, אלף דור קפלתי והבאתי אותו המגן שהיה תאות לבכם (מד״ר שה״ש, כמגדל דוד). —ובסהמ״א: והחלק השני חלקתים חלקים וכו׳ וקיפלתי[2]) באמצעם מה שירמה לכל חלק וחלק (הקדמת רב נסים גאון לפרושו לתלמוד). בראש הקלף היו כותבין שיטה אחת וכו׳ ואח״כ היו מניחין חלק כשיעור שיטה אחת והיו מקפלים שיטה הכתובה על שאינה כתובה ותופרין אותה וכו׳ (ערוך ערך גט). —*וקפל את הנגינה, כסה וסגר עליה, הבליע אותה ולא האריך בה: וכן בסילוק בזמן שיש אחריו מלך

---

[1]) [השוה: ו׳ דברים נאמרו בפתילה וכו׳ אין גודלין אותה לכתחלה בי״ט ואין מהבהבין אותה באור וכו׳ (ביצה לב:).]

[2]) [השוה: מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין (סוכה ה ג). בגדי כהונה שבלו מפקיעין אותן ומהן היו עושין פתילות למקדש (רבה בר מתנה, שבת כא.).]

[1]) [בתוספת׳ סוטה ה ח: ונטלו.]

[2]) [וי״א סדרתי.]

***קָפַל**, פ"י, — א) כמו כָּפַל: (קונם יין שאיני טועם) עד שיעבור הקיץ. עד שיקפלו המקצועות (נדרי׳ ח ז). ואלו הן הכבורות, עד שלא ישימו שומר, והסייפות משיקפלו המקצעות (תוספת׳ דמאי׳ א ג). מנחת ישראל קופל אחד לשנים ושנים לארבעה ומבדיל, מנחת כהנים קופל[1]) אחד לשנים ושנים לארבעה ואינו מבדיל (משנה מנח׳ עה:). לדברי האומר טפחים ומחצה קופל[2]) (את לחם הפנים), נמצא שלחן מקדש חמשה עשר טפח למעלה, לדברי האומר טפחיים קופל[2]), נמצא שלחן מקדש י"ב טפח למעלה (רבי יוחנן, מנח׳ פז:). — בינ׳ פָּעוּל, *קָפוּל: סגום עבה וכפת עבה אינן מביאין את הטומאה עד שיהיו גבוהים מן הארץ פותח טפח, קפולים זו על גבי זו אינן מביאות את הטומאה עד שתהא העליונה גבוהה מן הארץ פותח טפח (אהל׳ יא ג).— ב) גלה והסיר: פעמים הרבה אכלתי אצל רבן גמליאל ולא היו מכבדין בין המטות אלא סדינים היו פורשין על גבי הארץ וכיון שהיו האורחין יוצאין היו קופלין אותן (ר׳ לעזר בי ר׳ לדוק, ירוש׳ ביצה ב ז). למלך שהיה נתון הוא ואוהביו בטרקלין ווילון מונח ביניהם, כל זמן שהיה רוצה לדבר עם אוהבו היה קופל את הוילון ומדבר עמו (ר׳ חנינא בר פפא, מד"ר ברא׳ כג). בחצר גנת ביתן המלך וכו׳ כשהוא היה רוצה עושה אותה חצר וכשהוא היה רוצה עושה אותה גנה, הא כיצד, פורש את הוילון ועושה חצר, קופל את הוילון ועושה אותה גנה (ר׳ פנחס, בס אסתר ב, ובמלאת הימים האלה) — *וקפלה האש, הסירה והשחיתה[3]): ותבער בם אש י״י, ירדה אש מן השמים והיתה קופלת בהם מתחתיהם עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים (ספרי במד׳ פה). ותשקע האש, ששקעה האש במקומה, אלו חזרת לה לשמים סופן היו חוזרים לקלקולם, ואלו חזרה לאחת מכל הרוחות היתה קופלת את כל הרות והולכת, אלא ותשקע האש, ששקעה

השם קפיל(א) במשמ׳ סוחר מכלת וכדו׳ והנגזר ממנו, אינו עברי אלא היונ׳ κάπηλος.]

1) [במשנת שבמשניות (מנח׳ ו ד): כופל.]

2) [במנחת׳ צו.: כופל.]

3) [כן בסורי׳ תרגום של השחית (דהי"ב לד א) קפל.]

במקומה (שם שם פו). — ובספהמ"א: דאסור לנשים לקפול צעיפותיהן בשבת (מרדכי, שבת ספח). — *ובמסורה: ודברי אמת ודברי שלום וקפולין וסתומין (דקדוק במסורה סיוני׳, במקור׳ גינזבורג ג, לו, סי׳ 2).

— נִפעַ׳, *נִקְפַל, — שֶׁקָּפלו והסירו אותו: בתוך הפתח היו עומדות (דלתות ההיכל) וכמין איצטרמיטא היו ונקפלות לאחוריהן (מדות ד א). על גלילי כסף, ר׳ חייא רבה ור׳ שמעון בן חלפתא, חד אמר נגללין היו כווילון זה של ארון, וחרינא אמר נקפלין היו בקלע זו של ספינה (מד"ר אסתר ב, סוף כרפס ותכלת). כל מי שטעה הענן נקפל[1]) מעליו והשמש זורחת עליו בתוך הקהל (תנחו׳ בלק יט). — ובספהמ"א, במשמ׳ נכפל ונקמט: כיון שהיו ישראל חונין היה עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ונקפל ומחפה את האהל מבפנים (ספר הלקוטים ח"ם, גריניהוט, יח.). והכתפות מחוברות בחשב אחד לימין ואחד לשמאל וכו׳ והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט (רש"י, שמות כח ו). ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי תתיכות כמין שתי רצועות רחבות אחת כנגד כל כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה (הוא, שם שם ז). ובהקפלם זה על זה יבנה בית (סלם הרמון ג א).

— פִעֵ׳, *קִפֵל, — כמו קל, א) במשמ׳ כָּפַל: מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים (שבת טו ג). ופרחי כהונה, איש כבתו בארץ, לא היו ישנים בבגדי קדש אלא פושטין ומקפלין אותן ומניחין אותן תחת ראשיהן (תמיד א א). כל המומים הפוסלים במוקדשים פוסלים בפרה, רכב עליה, נשען עליה וכו׳ קיפל עליה את המוסרה וכו׳ כשרה (פרה ב ג). הנוטע אוהלין בשבת חייב משום בונה, א״ר זעירא, אינו אלא כפורסן ומקפלן בשבת (ירוש׳ שבת כ א).

1) [כך בנדפס דפוס ראשון, דפוס קאנשטאנטינא ודפוס ווינציא וגם בכ"י ה׳ של אקספארד ובכ"י רומי וכ"י רח"ם, עי׳ תנחו׳ בובר, בלק כח, 148, הערה קסז. וכן מובא גם ברש"י במד׳ כה ג בשם מדרש אגדה. ובדפוסינו בטעות: נקלף.]

וחוזרת למצבה הקודם כשיעקרוה ממנו, Sprungfeder; spring; ressort.

א. *קְפִיצָה, ש"נ, — שפ"ש מן קָפַץ, — א) פעֻלת הקופץ והמדלג: בשבעה דרכים בודקין את הזב עד שלא נזקק לזיבה, במאכל במשתה ובמשא ובקפיצה וכו' (זבים ב ב). בן יהוצדק היה משתבח בקפיצותיו (ירוש' סוכ' ה ג). אותה קפיצה[1]) שקפצת כאיל על אבותי בים והושעתם כן תקפוץ עלי היום ותפלטני (ר' יוחנן, מדר' תהל' כב). — ב) פעלת הקופץ והסוגר, קפיצת שפתים, כווץ השפתים לדבור ורמיזה[2]): חרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו ואחר קפיצותיו ואחר כתב ידו אלא במטלטלין אבל לא לגיטין (גיטי עא.). — ג) במשמ' קפיצת הדרך, התכווצות הדרך עד שאפשר לעברת בזמן קצר: דקאזיל בקפיצה (עירוב' מג.). דילמא כגמלא פרחא אזל א"נ בקפיצה (רנא, יבמ' קטז.). — ד) דלוג וחסור, פסיחה על דבר, על יום, פרוגין: קפצה וראתה (דם נדה) קפצה וראתה קפצה וראתה קבעה לה וסת, למאי, אילימא לימים וכו' אלא לקפיצות (נדה יא.). לא קבעה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו אבל קבעה לה וסת לימים ולקפיצות (שם שם). — ובספהמ"א: ודבר ברור ומפורסם לאנשי ספרד ומסורת בידם מאבותיהם כי מר רב נטרונאי גאון ז"ל בקפיצת הדרך בא אליהם מבבל וריבץ תורה וחזר (שאלה מרב האי גאון, אוצה"ג חגיגה, 16). כל פסיחה לשון דלוג וקפיצה (רש"י, שמות יב יג). קפצה באחד בשבת וראתה וקפצה באחד בשבת וראתה וכן שלישית קבעה לה וסת באחד בשבת וכל זמן שתראה עוד באחד בשבת אפילו בלא קפיצה דיה שעתה (רש"י, נדה יא., ד"ה אילימא). כיון דראתה שלש פעמים על ידי קפיצה הורגלה לראיית קפיצה (הוא, שם שם, ד"ה אלא לקפיצות). כשנתן בידה (גט) קודם שקפצה ידה היה יכול להביאו אצלו והקפיצה לא עשה הוא אלא היא (תוס' ב"מ ז., ד"ה אם יכול). ובקפיצת יד יהי האדם נכבד, וימלאו הון כליו וברכה אהליו (ר"י חריזי, תחכ' מג, 327). וכיצד הוא

1) [כך בהוצ' בובר; בדפוס' הקפצה.]

2) [עי' א. קָפַץ, הערות.]

המכר ברמיזה, שרומז באצבעותיו אבל לא בקפיצת פיו (טושו"מ רלה). הלא אפשר שקפיצת האף תרמוז אחדים וקפיצת חפה עשרות וקפיצת היד מאות (ערוגות הבשם ל, קג., ד"ה הדבור). התעלפות הלב והרדה. שלו או קפיצתו כל זה נולד מאידים ועשן רוח העולה מהקרב וכבד וטחול אל הלב או על שפת איסטומכא (ר"י אהלון, אוצר החיים ט ה, מקרה יז). כמה פנקסים וספרים מפעולות השמות עברו תחת ידי מלאים מפיקים סגולות נוראות מקפיצות[1]) הדרך, רואה ואינו נראה, למצא חן בעיני המלך (ר"א די מודינה, חיי יהודה ג כד, 63). חולשת הקיבה חימוץ יתירה וכו' התעלפות הלב וקפיצת הלב או קוצר הרוח וכיוצא (טוביה כץ, מעשי טוביה, בית חדש ג ט, קה:).

ב. *קְפִיצָה, ש"נ, — כמו קֶפֶץ: שאין להם (למלאכים) קפיצת[2]) רגל, שנאמר ורגליהם רגל ישרה (מדר' תהל' א). — ואמר הפיטן: פליאי מעלה אין למו קפיצת רגל, צעידתם ישרה יחיפי כף רגל (ינאי, אז עליונים, קרוב' לימים נוראים, זולאי, שמא).

קְפִיצוּת, עי' א. קְפִיצָה, הערה.

*קפל[3]), ממנו *הִתְקַפְּלוּת, *קִפּוּל, *קָפַל, *לִקֵּל.

1) [ואולי קְפִיצוּת.]

2) [במקורות אחרים: קפיצין, קפצים, עי' קֶפֶץ.]

3) [שרש זה, אף אם נניח שבעקרו אחד הוא, במשמעויותיו ובשמושיו מקורות שונים לו. במשמ' כפל וקמט אינו אלא מבטא נחצי של כפל שבמקרא, שאינו מתרגם בארמ' ובסורי לא בכפל ולא בקפל. לעמת זאת בא קפל בארמ' ובסורי במשמ' גִּלָּה והסיר (את הענן, הוילון וכדו'), פרק, העביר, השחית, ואמנם אפשר שגם זו התפתחות של אותו פעל, אך שאולה משמ' זו בעבר' מן הארמ' שבתו"מ, והיא שם היחידה, כגון: הנהו קפולאי דהוו קפלי בארעא דר' נחמן, כלו' (החופרים) המגלים שהיו (חופרים ו)מגלים באדמת (קבורתו) של ר' נחמן (שבת קנב:), הא דאיקפל איקפולי (סימנין שנדלדלו ברובן), הא דאפרוק אפרוקי (חולי' מז.), שהוסרו הצדה כהסרת וילון (ולא כפרוש רש"י והמלונים: נקלפו) אבל לא נתפרקו ממש, ועוד. ועי' גם בהערות לפעל. ומובן שבספהמ"א לא הבדילו כראוי בין הוראות אלו, ואף החליפו קפל בקלף.

שעולה ע״פ החלב (הלק״ט למהר״י אלגזי ב, נח:). — ובמשמ׳ התגברות הקֹר במחלה: המזגת שני מיני האותות מתמזגים ויקיבל מופת על תגברת החום עם יובש בתעורה וערבוב שכל ועל תגבורת הקר עמו בענין דומה לחולי הידוע בקִפְאָה (קאנון ג א א כג). — ובמשמ׳ שתוק האברים: וכשיבטל הרצון פעלו בכלל ולא ישלח לעצל כח הבלל ישאר העצל דומה לשאר הקפיאות (פרקי משה א).

״קְפִיאוֹת, ש״נ, — כמו קְפִיאָה: חשרת מים עבי שחקים, קפיאות חמים כמו עבי שחקים זך ומאיר (ר״י עקנין, ספר מוסר ה ה, 149). ופעם מימיו קפואים קצת הקפאה לחוזק הקור וישלך שלג כפתים לא יגנו קירות מקרירות ולא תציל צינה מצינתו או קפאו קפיאות שלם והיה לאבן ונתך ברד ארצה (ר׳ ידעיה בדרשי, בחינת עולם יג).

***קְפִידָה**, ש״נ,—שה״פ מן קָפַד, הִקְפִּיד, כמו הַקְפָּדָה: שכבת זרע, פרט לשקינא לה דרך איברים, שלא תאמר בקפידת[1]) הבעל תלה הכתוב ובעל לא קפיד, לכך נאמר שכבת זרע (מד״ר במד׳ ט). — ובסהם״א: חצר א׳ נפלה בירושת לפני בני אדם וכו׳ וגדלו כולם ביחד ואין ביניהם שום קפידא על ענין הדירה והנהגתה (שאלה בתשו׳ הרמב״ם רמו, פריימן, 230). מקפידתו של לוה לא תועי׳ כלום למלוה (התרומות שער כא ב). ואם התלמוד נפלה בו הקפידת מהשארותו לעד בחבור מפורסם לבני אדם כלם, למה שיגיע בזה מן ההפסד, כל שכן שיחובר מאלו סתרי תורה ויפורסם לכל בני אדם (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה א). ולא ימנעהו (את הלומד) בשת המקבל ולא קפידת הנותן (ר״י אברבנאל, נחלת אבות ב, אין בור ירא חטא). אבל בשעת הגזירת נראה דאין קפידא אם ישתוק (היהודי שאומרים עליו שהוא גוי) (ר״י עמדן, בירת מגדל עז, פז:, ברדיטשב). — ואמר הפיטן: קפידת הרות המיש, רוות והצלה החיש (ינאי, אז מאז, קרוב׳ פסח, זולאי, רפז).

״קְפִיָּה, קפייה, ש״נ, — כמו קְפִיאָה: נוטל מן הגת העליונה ושותה, מאי טעמא, מפני שמחוסר

---

[1]) [בבבלי בארמ׳: בקפידא דבעל (סוטי כו:).]

היין נייחא בבור ועוד מחוסר קפיות משמרין (ר״י בן מלכי צדק, מעשר׳ א ז). מאחר ששמהו בתבשיל הקפחו, ואפי׳ הכי פטור, דקפיית עראי בעלמא הוא (הוא, שם ד א).

״קִפָּיוֹן, ש״ז,—כמו קְפִיָּה, ואמר הפיטן: שניך כעדר הרחלים הדורות בנקיון בלי בם קהיון מחלב קיפיון בלי בו קיקלון (ינאי, אם יפו, קרוב׳ פסח, זולאי, רעח).

״קְפִיחָה, ש״נ,—שה״פ מן קָפַח, קְפִיחַת השמש, פעלת השמש הקופחת על ראש האדם: וגילגלנו העת לפי תוקף השעה ופסיקת הדרכים וקפיחת[1])... לל... [1]) (ד״ה של יהודי מצרים וא״י, ב, יעקב מן, 180).

***קְפִיפָה**[2]), קְפֵיפָה, ש״נ,—כמו כְּפִיפָה, עי׳ שם.

״קִפִּיפִית[3]), ש״נ,—מלת מספקת: בפ׳ הלוקח בהמה בגמ׳ ר״א ר׳ אלעזר ברי צדוק אומר משיראו קפיפיום וכו׳ עד כך היו מפרשין בירושלים כפרה זו שכורעת להטיל מימיה ונראת פיקה מתוך פיקה (ערוך ערך קפיפיום).

קָפִיץ, עי׳ א. קֶפֶץ.—ונוהג בדבור ובספרות העברית החדשה במשמ׳ רצועת מתכת גמישה הקופצת

---

[1]) [חסר במקור.]

[2]) [כך בכמה נסחאות במקום כפיפה שבנסחאות אחרות (שבת כ ב, עי׳ הוצ׳ שטרק; קטע משנ׳ מנק׳ כ״י אדלר 1487; מדב״מ כלים כו א; ירוש׳ שבת ח; שו״ת הגאו׳ מן הגני׳, גינצבורג, 390 ושם 398). וכתב הערוך (ערך כפפה): בכפיפה אחת, פי׳ קופות שעושין מן הגומא ומכל הנסרים ובגון מיני ערבה, ויש עוד קפיפה בק׳ ואחד הן, ע״כ. ובערך גרב פרש הערוך גרבי דמרקוען וכו׳ קפיפות של פתותי לחם בכל ערב שבת לעניים, ע״כ. ועי׳ כְּפִיפָה.]

[3]) [כמקום נסחת הספרים בבכורות כב: ושיראו טפיפיות וכו׳ באה כאן בדברי הערוך הגרסה קפופיות (דפוס אמשטרדם), נ״א קפיפיום, קפיפיום. ובתוספת׳ (אהיל׳ ס ח): אין לנפלים פתיחת הקבר עד שעגלו ראש כפיקת של ערב, ר׳ אלעזר בר׳ צדוק אומר משיעשו קפיפים, ע״כ, ובדפוס קפופים, הגהות הגר״א: טפיפיות. אך מתוך באור האמוראים נראה שמשמ׳ המלה היא פיקה בתוך פיקה, ועל כן אולי הגרסה המקורית: פקיקים או פקיקיות, וצ״ע.]

שלא יכנסו זרים בתיכם כי יקפחו פרנכתם (ספר יסודה, הכוכר, 92). ואם הרעיתי את מעשי וקפחתי אל באפך תוכיחני (ח״ח חדון העולמים, מענה לשון, 17). שאין הקב״ת ותרן ולא מקפח (פלא יועץ, נח). —ואמר הפיטן: קפחתו אז שנת תרדמה (יוסף בר שלמה, אודך כי אנפת, יוצ׳ שבת א׳ חנכה). קולי ארים דרך בקשה מפני עקת איוב המרעישה, קפחתני חמת המציק המתקשה (אליך לורי, סליח׳ ער״ה). — קִפֵּחַ זכותו של אדם, עשק אותה, נוהג בדבור ובספרות.

— פע׳, נ״כ׳ *מְקֻפָּח, מְקֻפַּחַת, מקופחת, — שקפחו אותו: מנחת זכרון כלל, מזכרת עון פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, אם אומר את כן לא נמצא׳ מידת הדין מקופחת, מה אם מידת הפורענית מעוטה הרי היא מזכרת, מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה, אלא מנחת זכרון יש לה זכות, מזכרת עון אין לה זכות (ירוש׳ סוטה ג ז). — והלכה מְקֻפַּחַת, הלכה שלא נשנתה בדיוק: אקפח את בני שזו הלכה מקופחת[1]) ששמע השומע וטעה (ר׳ טרפון, אהל׳ עז ח). — ובמהמ״א: ואפשר לומר שיש בהן מי שטועה, ואע״פ שטועה, שכר אותו שטעו בו איננו מקופח לפני הקב״ה, צא וראה אילו העידו עידי שקר על אדם בחיוב מיתה ונהרג בבית דין על פיהן יהיה שכרו מקופח לפני יוצרו (תשו׳ הגא׳ הרכבי רמה, 122). שהרי מצינו חכמים ראשינים היו יגיעים בו (בס״ת) כדי שיזדמן להן כשיעור חייו אינן מקופחין שזכות גדולה היא (הלכי ס״ת, גנזי מלכים, טו).

— התפ׳, *הִתְקַפֵּחַ, — כמו פע׳: ואותן מקומות אין בהן בני תורה והמתאחר שם זמן הרבה מתקפח ושוכח תלמודו (כ״מ, שבת קמז:). גם העני עצמו מתפלל לפני קונו שיתקיים עושרו של העשיר זה כדי שלא יתקפחו פרנסותיו כי העשיר חונן ונותן לו (ספר החיים, ספר פרנסה וכלכלה ג ה, מח).

*קַפָּח, ש״ז, - מי שמְקַפֵּחַ, גוזל את הבריות, - גזלן: לא חמור אחד מכם נשאתי וכו׳ וכי מה הניח

[1]) [ובתוספת׳ (אהל׳ טו יב): שהלכה זו מקופחת אינו יודע חוזיו של דבר אלא ששמע השומע וטעה.]

משה לקפחין[1]) ולגנבי, אלא אמר משה וכו׳ (נכס ר׳ לוי, מדר׳ שמואל יד).

*קִפֵּחַ, ש״ז, — כמו כִּפֵּחַ[2]), וכמו ב. גִּבֵּחַ: הכושי והגיחור והלבקן והקפח והננס וכו׳ פסולין באדם וכשרין בבהמה (בכורות ז ו). הרואה את הכושי ואת הגיחור ואת הלווקן ואת הקיפח ואת הננס אומר ברוך משנה הבריות (תוספת׳ ברכ׳ ז ו).

*קַפְּחָן, קופחן, קיפחן, ש״ז, — כמו קַפָּח: מה יעשו ליסטים והקיפחנים[3]) שיאמר את שור מי לקחתי (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א׳, 129). אדם לוקח סחורה, מתירא מן הלסטין ומן הקפחנין (והזהיר, שמות, עז.).

*קְפִיאָה, ש״נ, — מצב הדבר הקופא, כמו קִפָּאוֹן: והנה כבר בארנו כי הקפיאה היא מן היובש (ר״מ א״ת, אותות השמים ומאמ׳ ד, כ״י כזנתכםי). וכשיהיו הסמים קצתם יותר חם אך הוא יותר עב, אפשר שיהיה קבלתו לקפיאה כקבל אותו שהוא יותר קר ממנו, וכשיהיה קצת הסמים יותר קר אך הוא יותר רקיק אפשר שיהיה קבלתו להתלקחות וההבער כקבל אותו שהוא יותר חם (קאנון ב א ג). כי האדם בעת היצירה הוא ליחה נוזלת נגרת ואחר כך הוא קינה בכח אלהי הקפיאה והעמידה (זוהב משפט לאיוב, עח:, עור ובשר תלבישני). שלא נקפאו (המים) כקפיאת שאר המים הנקפאים (ר״י אברבנאל, זבח פסח על ההגדה, ר׳ יוסי הגלילי). — ובמשמ׳ הדבר העולה וקופה, כמו קֶפֶה, קֶפָּה: ואופן עשיית הקיימאק אני שמעתי בזה האופן דהיינו שמרתיחין החלב על האור ולוקחין הקפיאה

[1]) [בקטעי מדרש והגדה שבגנזי שכטר: והקיפחנים, עי׳ ערך קַפְּחָן.]

[2]) [עי׳ בהערה לערך זה. אך אפשר שהצורה העקרית היא גִּבֵּחַ (עי׳ שם), וקרובה המלה אל גבה, גבע.

ובדברי רבנו חננאל כתוב: פי׳ פאה נכרית והוא שיער שעושה בקפח והקרח נותן בראשו ונראה כי אותו שיער שבקפח שיער ראשו הוא (שבת ס.), ע״כ. אך לפי דברי התוספות שם (ד״ה נפקורין) הכונה: בקֶפַח או בכִּפָּה.]

[3]) [עי׳ קַפָּח, הערה.]

נתנו לו ישראל שכרו משלם ולא קִפְּחוּהוּ (ספרי במדב' קנז). שאין הקב"ה מְקַפֵּחַ אפילו שכר שיחה נאה (ר' יוחנן, בז"ק לח:). בכל מקום שאדם יגע ונתן נפשו על הדבר אין הקב"ה מְקַפֵּחַ שכרו וכו' ובשביל שנתן דוד נפשו על בית המקדש שנבנה וכו' ולא קִיפֵּחַ הקב"ה שכרו אלא הכתיבו על שמו מזמור שיר חנכת הבית לדוד (מד"ר במד' יג). אחר דברי תורה אללת, חייך שאין אני מְקַפֵּחַ שכרך, הריני משרה עליך רוח הקדש (שם שה"ש, שיר השירים). אם אתה מחפש על דברי תורה כמטמונים הללו אין הקב"ה מְקַפֵּחַ שכרך (ר' פינחס בן יאיר, שם שם). ואתם רבותינו גדולי התורה, מי שנצטער בכם עשרה מיל וכו' כדי לשמוע דברי תורה, על אחת כמה וכמה שאין הקדוש ברוך הוא מְקַפֵּחַ שכרכם בזה ובבא (ר' יהודה, שם, שמיני). שכן מצינו בחנה שנתייחדה עם בעלה בקדושה לא קִיפֵּחַ הקב"ה שכרה אלא נתן לה בן צדיק כמשה (תנחו' בובר, נשא יג). — ובהשאלה קִפֵּחַ את פלוני בדברים, בהלכות וכדו', הציק לו בדברים, נצח אותו בוכוח: קִפְּחַתְּהּ את נתן הבבלי (ירוש' כתוב' ד יב). את קטן יש לי בכור שטן הוא ויונתן שמו והוא מתלמידי שמאי והזהרו שלא יְקַפֵּחַ אתכם בהלכות (ר' דוסא בן הרכינס, יבמו' טז.). שקנתרנין הן (תלמידי רבי מאיר) ולא ללמוד תורה הן באין אלא לְקַפְּחֵנִי בהלכות הן באין (ר' יהודה, נזיר מט:). לא הנהתו (מיכל את דוד) ליכנס לתוך הבית אלא יצאת לחוץ והיתה מְקַפַּחְתּוֹ בדברים (מד"ר במד' ד). אם אני (קרח) משיבו (את משה) יודע אני בו שהוא חכם גדול ועכשיו יְקַפְּחֵנִי בדבריו ואני מתרצה לו בעל כרחי (שם שם יח). — ובמשמ' נטל והסיר: וקרבן שאין מכשירה לו כגון שקִיפְּחָה נזירות בראשה או שחיללה את השבת הרי זו מביאה משלה (ספרי במד' ח). שורין את העקרין במים ומציף עליו שמן וקולט את הריח וקִפְּחוֹ (ר' יוסי, הורי יח:). הביאו העיקרין ושלקום במים והציף עליהן שמן המשחה וקלט את הריח וקִיפְּחוֹ (הוא, כריתו' ה.).—ובמשמ' הפסיד [1]. קִפֵּחַ האדם את פרנסתו: אני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי מעשי וקִפַּחְתִּי [1]) את פרנסתי (קידוש' ד יד). — וקִפֵּחַ את פלוני, הפסיד אותו, כמו קבר אותו, ראה במותו, מת פלוני בחייו: שאין לך כל נביא ונביא שלא קִיפֵּחַ ארבעה מלכים בימיו (ר' יוחנן, פסחי פז:). — ובשבועה, אֲקַפֵּחַ את בני אם לא היה כך וכך וכדו': אֲקַפֵּחַ את בני שזו הלכה מקופחת ששמע השומע וטעה (ר' טרפון, אהל' טז ח). אֲקַפֵּחַ את בניי שאם יבאו לידי (ספרי מינים) שאני שורפן הן ואזכרותיהן (הוא, תוספת' שבת יג ה). אֲקַפֵּחַ את בני אם אין הלכה בידי מרבן גמליאל (הוא, שם מגי' ג לו). עקיבא, עד מתי אתה מגבב ומביאו עלי, אֲקַפֵּחַ את בניי אם לא הפרש שמעתי בין קבלה לזריקה ואתה השויתה קבלה לזריקה (הוא, שם זבח' א ח). אֲקַפֵּחַ את בניי אם לא ראיתי שמעין אחי אמי שהיה חגר ברגלו שהיה עומד ומריע בחצוצרות (הוא, ספרי במד' עה). אֲקַפֵּחַ את בניי שלא הטיתה ימין ושמאל, אני שראיתי את המעשה ושכחתי ואתה דורש ומסכים על השמועה (הוא, ירוש' מגי' א יב). — ובקצור קִפֵּחַ את בניו, נוהג היה להשבע אקפח את בני: יש לו בן לאותו צדיק שהיה מְקַפֵּחַ את בניו (רמז על ר' טרפון, ב"מ פה.). — ובסהמ"א: כלום יכולין הלסטין לְקַפְּחָהּ (את התורה) מלבו (והזהיר, שמות, עז.). אם ניטל סחורה פעמים שהוא משתכר ופעמים שהוא מפסיד, פעמים שמתקיים בידו ופעמים שמְקַפְּחִין אותו, אבל התורה הזאת אינה כן, אלא למד מזה פרק אחר ומזה מסכתא אחת וכו' ואין אדם מְקַפְּחוֹ (שם שם). בלעם הלך שם ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו וכו' נתנו לו שכרו כשלם ולא קִפְּחוּהוּ (רש"י, במד' לא ח). כל דמי נעכר, קִפַּחַת את רגלי (הוא, שופט' יא לה). כל שכוונתו לשמים יהא בטוח ברחמי השם ואל יתירא שיהא אדם יכול לְקַפְּחוֹ ממה שנגזר לו מלמעלה (המאירי ליומא ג, לח.). והיהודים אשר ברומא נתקבצו לשית עצות מה יעשו

---

[1]) [בעקר בא כאן בנין פִּעֵל במשמ' פעי' או התפ', כרגמת לא פִּתְּחָה אזנך (ישע' מח ח), קִפַּדְתִּי כארג חיי וכדו', ואף אפשר שעקר הבטוי בבנינים אלו, וכן נמצא בירוש' (עי' בהערה הבאה), ואולי צ"ל גם כאן אקפח או אֲקַפַּח (כמו אתקפח, התפ', כמו בארמ' שבתו"ם, ובמקרא נִכַּפֵּר) את בני, וצ"ע.]

[1]) [בירוש' (קידוש' ד יח): קופחתי.]

זאת הנסקפה). אי מה השמש קופחת אף הקב"ה כן, תלמוד לומר מגן (מדרי תהל' א). — וְקָפַח איש את רעהו, איש לרעהו, הכה אותו: אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה, קופחת זו לזו וזו לזו (מד"ר בראשי סז). קפחתה[1] (שרה את הגר) בקורדיקון על פניה (ילק' שמע' בראשי עט). — *קִפַּח השמן את ריח הבשמים, קלט אותו מהם: וכל דבר המעורב בחברו עד שזה קופח מזה או טעם או ריח קרוי מרקחת (רש"י, שמו' ל כה). — ובמשמ' הזיק, beeinträchtigen; faire tort à; to injure, wrong, ובינ' פעו', *קָפוּחַ, שקפחו אותו: בא זה נוטל פחות משוה פרוטה וזה פחות מש"פ מה שאין יכול לוציא ממנו בדין עד שהיו נוטלין את הקופה כולה והיה חוזר קפוח לתוך ביתו (וסזהיר, שמות, מו:) — *ושְׂכַר קָפוּחַ, שכר שקפחוהו, עשקו אותו, ואמר הפיטן: פעל כם תפוח שכר לא קפות פקוד דר טפות (שלמה הבבלי, אור ישע, יוצ' א פסח). פעלת שכר קפוח טפלתי כנאד נפוח פלצתי בשאת וספוח (שמעון בר יצחק, אהוביך, יוצ' שבת חוה"מ פסח).

—פעי, *קִפַּח,—כמו קל, קִפַּח על ראשו, קִפַּח את שוקיו וכדו': ובעקבו של עם מעמידין וקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש להזור הרשות בידן לקפח את שוקיו (סוטי ח ו). המסמא את עינו והמצבה את כריסו והמקפח[2] את שוקיו אין נפטר מן העולם עד שיחלה כך (תוספתי פאה ד יד). היה ר' יהושע מתירא שמא יקפחנו (שמעון בן אנטיפטרס) על שוקיו (דא"ר ו). קיפח[3] (הקב"ה) על ראשו של נמרוד ואמר זה המרידן עלי (ר' סימון, מד"ר בראשי כג). אמר להם פרעה צאו וקפחו שוקיהם של אלו (פסיק' ר"כ, ויהי בחצי הלילה, בובר, פה.). — וְקִפַּח את האיש, הכהו, הביא עליו פרענות: איפשר שהיה מכבד את בוראו במים[4], וחוא מקפחו במים[5] (ר' פינחס בן יאיר, ירוש' דמאי א ג). — ובמשמ' שדד וגזל: אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו לסטים, צא בצהרים בשביל שישתרב (ספרא ויק, קדושים פרשה ג). צפה הקב"ה שסוף זה (סורר ומורה) עתיד לגמר ניכסי אביו ואת ניכסי אמו ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות[1] והורג את הנפשות (ירוש' סנה' ח ז). קפחת את הרועה (ר' יוסי אל ר' יהודה שלקח את ככר הלחם של הרועה, יומ' פג:). אני קפחתי את הרועה ואתה קפחת את העיר כולה (ר' יהודה אל ר' יוסי, שם שם). מה עשה המלך, הושיב בו כוסטריינים בשביל לשמרו כדי שלא יקפחו (הגַיסות) לעוברים ושבים (ר' לוי, מד"ר שה"ש, אל גנת אגוז). לשליח של מלך שהלך לגבות את העיר, משגבה אותה מצאו עירוני אחד בדרך, קיפחו ונטל את כליו ואת המוגבה שהיתה בידו (תנחו' בובר, אמור כו). כשהלכתי לגבות את עיר פלוני עמד עלי וקיפחני ונטל כל מה שהיה בידי (שם שם). ראה כמה קיפח לוט הרשע את אברהם הצדיק (פסיק' רב', ביום השמיני י). כל מי שהוא נוטל לולב גזול למה הוא דומה, ללסטים שהוא יושב בפרשת דרכים ומקפח את העוברים ואת השבים (פסיק' ר"כ, ולקחתם לכם, בובר, קפג.). במקום שקיפח הליסטים שם צולבין אותו, מן ירושלים קפחו ושבו לפיכך צלבו בירושלים (שם, פסקא אחריתא דסוכות, קפז.). — וְקִפַּח את התמונה, הפסל, שבר אותו: משל לאדם שקפח איקונין של מלך ועלה לבימה וכו' (מד"ר שמות ל). — וְקִפַּח את שכר הפועל, לא נתן לו שכרו משלם, עשק אותו, ובהשאלה על האלהים: אמר הקב"ה למצרים אתם צדקתם עליכם את הדין, אף אני לא אקפח לכם שכרכם ואתן לכם מקום קבורה (מכי', מסכי דפיסחא ט). לכלב תשליכון אותו וכו' ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקדוש ברוך הוא תן לו שכרו, והלא דברים ק"ו ומה אם חיה כך אדם לא כל שכן שאינו מקפח שכרו (שם, משפטים כ). ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב,

---

[1]) [במד"ר (בראשי מה): מפחתה.]

[2]) [ואולם עי' א. קָבָה, עמ' 5669, הערה 2.]

[3]) [בהוצ' תיאודור: קופיה, קל.]

[4]) [שחפר בורות שיחין ומערות לעוברים ושבים.]

[5]) [שטבעה בתו במים.]

---

[1]) [באדר"נ פרק יב כתוב: שיהא אדם מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה כדרך שהיה אברהם אבינו מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה, ע"כ. וקשה מאד לקבל נסחה זו כנכונה, ונראה שיש כאן ט"ס, ואולי היה כתוב מק' פני מקדם פני הבריות, ומכאן: מקפח (את) הבריות.]

*קִפּוּי, ש"ז, — מה שקִפּוּ ממשקה ומתבשיל: סאה תרומה שנפלה על פי מגורה וקפאה, רבי אליעזר אומר אם יש בקפויו מאה סאה תעלה באחד ומאה (תרומ׳ ד יא). — ובמשמ׳ הסרת הקצף מעל היין: יין משיקפה וכו׳ איבעיא להו קיפוי דבוֹר או קיפוי דחבית, ת"ש דתניא יין משיקפה אע"פ שקיפה קולט מן הגת העליונה ומן הצינור ושותה ש"מ קיפוי דבור קאמרינן (ע"ז נו.).

קִפּוֹז, ש"נ, — שם עוף ממיני הינשוף, כמו קִפֹּד [1]: אך שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח שמה קננה קִפּוֹז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה אך שם נקבצו דיות אשה רעותה (ישע׳ לד יה). — ואמר הפיטן: והשית כל עפר ארצם לכנים בחדריהם כסלונים וחוחים, ושלח בם חמת כל שן בהמות חמת ערוב וקפוזים ואוחים (פזמונים של פסח, סדור מנהג ארם צובה, תפילה:).

*קִפּוּחַ, ש"ז, — מעשה המקפח והקוטע: קפחינהו, קטע רגליהם, שלא ימצאו רגלים לדבריהם, מאי קפחותא וכו׳ לשון קיפוח דטרונצי"ר [1]) שמקצרו מלמטה (רש"י, גיט׳ כט:). — וקפוח במשמ׳ מעשה המזיק והעושק, קפוח פרנסה, עשק מחיתו של אדם: היכא שלא היה משתמש בחורבתו ויש לו משלו שראוי לבנות בנין כזה בלי קפוח פרנסתו (טושו"מ גזלה סעה). — ״ונוהג היום קִפּוּחַ זְכֻיּוֹת.

*קִפּוּל [2]), ש"ז, — מעשה המקפל, הגודל את הפתילה וכדו׳: פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה וכו׳ דר"א סבר קיפול אינו מועיל וכו׳ ור"ע סבר קיפול מועיל (שבת כח:). — ובסהמ"א במשמ׳ מעשה המקפל את הבגד, את החבל וכדו׳, קמט: נותן הבגד לתוך ידיו ומוליך ומביא ידיו עד שיעשה הבגד ההוא כמו קפולין קטנים כמין קמטין (ר"ח, שבת קמ.). קיפל עליה המוסירה וכו׳ והוא חבל שקשירה בו הבהמה ונמשכת ופעמים משליכין בקיפול חבל על הבהמה ואם עשה כן בפרה פסולה משום לא עלה עליה עול (רה"ג, פרה ב ג, פרוש הגאונים לאפשטין, 103; וכעין זה ערוך ערך מסר). בגדים ישנים קיפולם מתקנן יותר מן החדשים (רש"י, שבת קיג.). נמצא ששה קיפולין של טפחיים ומחצה (הוא, מנחי פז:). אם תלאו לו רבו (את הטלית) ליכא למיחש לקיפול טליתו (לבוש, או"ח סנה סד ג).

קִפּוּף, עי׳ קִיפּוּף.

*קִפּוּץ, ש"ז, — מעשה המקפץ: קיפוץ, עוקר שתי רגליו כאחת, ריקוד, עוקר אחת ומניח אחת (ר׳ ירמיה, ר׳ זעירה בשם רב הונא, ירוש׳ ביצה ה).

*כפח [1]), ממנו *קִפּוּחַ, *קָפַח, *קִפַּח, *כִּפֵּחַ, *קַפְּחָן.

*קָפַח [2]), פ"י, — הכה, schlagen; frapper; to beat, קָפְחָה החמה (את האדם) על ראשו: שאין החמה קופחת על ראשו של אדם אלא בשעת הקציר (ר׳ מנא, ירוש׳ יבמ׳ טו ב). ותקצר נפש העם בדרך, שהיתה השמש קופחת עליהם (ר׳ לוי, מד"ר במד׳ ח). למה אנו דומין, לבן מלכים שיצא למדברה של עיר וקפחתו חמה על ראשו ונתכרכמו פניו (שם שה"ש, אל תראוני). אי מה החמה קופחת אף ישראל כן, תלמוד לומר יפה כלבנה (שם שם, וי

---

1) [כך כדעת כמה פרשנים וחוקרים, ולפי זה תהיה קפוז הצורה העבר׳ המקורית של קִפֹּד, קִפּוֹד, שהיא צורה שאולה מארמ׳, ואמנם אפשר ששמשה הצורה הארמ׳ במשמ׳ שונה מן העבר׳. ואשר למין, בא קפוז במקומו במקרא במשמ׳ נקבת העוף, כגון דבי, חמור, הבאות בעבר׳ אף במשמ׳ דבה, אתון (תמורה). אך אחרים רואים בקפוז מין נחש, Pfeilschlange, ועי׳ בחמר הרב שהביא י. אהרני במאמר הנזכר בהערה לערך קִפֹּד.]

2) [détronquer, קטע.]

3) [עי׳ קָפַל, הערה.]

---

1) [שרש זה, שעבר לעברית שבתו"מ מארמ׳, נמצא אף בסור׳ ושם גם בכתיב כפח. ובסור׳ של א"י קבח, במנדי גהפ, ובערבי׳ מקביל לו קפח׳ [a]) (וגם פקח׳ [b]) עי׳ במלון הסורי של ברוקלמן) במשמ׳ הכה, חבט. ובלשון חז"ל השפיעו השרשים קפח וגם טפח במשמ׳ הכה, זה על זה, ואף נתחלפו במקורות, ולא מן הנמנע הוא ששתי הצורות קפח וטפח משרש אחד יצאו, מן טפח במשמ׳ יד.]

2) [עי׳ בהערה הקודמת.]

---

a) قفخ b) فقح

(עולו"ת כח). — ואמר הפיטן: כסא לחקפות[1] חרש לקוב כסותים כלהטו להבהב לרקוב (ר"א קליר, אף אכח, מוס' א כ"פ). זרוי רבעו (של אדם הראשון) הקפית כבטן חומדת[2], זרעה והולידה אכר ורועה צאן (משולם בר קלונימוס, אמיץ כח, עבודת יוה"כ).

—נפע', "נִקְפָּה, — כמו נִקְפָּא, נִקְפָּה הנהר וכדו', נקרש: נקפה[3] להם הים משני חלקים ולמעלה (ילק' במעי' סמות רמח). וילך עמו ויעבור בנהר ארסטגן והנהר נקפה מן הקרח והכפור עד אשר היו הסוסים והעגלות עיברים עליו (יוסיפון פרק ט). קפוי וחשוך ועב כקרח שנקפה ומגליד (רש"י, זכר' יד ו). בשר והבלין הנקפה בשולי הקדירה (הוס, חול' קיב:, ד"ה לאסור). השלג יורד עליהם ביבשת ונקפה עליטו ואין מסתור (ר"מ אלשיך, איוי ו טז). שהטפה שהולד נוצר ממנה היא נתנת בתוך הרחם ומתערבת עם טפת האשה וכו' ואחר כך היא מתקשה ונקפת (מעין גנים לאיוב י י) — ואמר המשורר: לולי יקיד לבי אשר יתיך דמעי מקור עיני יהי נקפה (ר"י חריזי?, הענק אות נ, ספר היוצל לפרכבי).

—הפע', בינ' "מֻקְפֶּה, — כמו נִפע', ואמר הפיטן: ברא דוק מאש מפוחך מים ביסדו חלד משלג המוקפה מים (רסע"ג, אכוין כליות, סדור רסע"ג, סלה).

ב. "קָפָה[4], פ"י, — כמו' ד. נָקַף, הִפע', בשם' קֵרֵב, הקריב, ואמר הפיטן: לציון דרור חשת בו קפות (ר"א קליר, לציון חסת, מוס' סבת החדש).

*קָפָה, קפא[5] "קיפא, ס"נ, — מין תולעת: האוכל את התולעים שבעיקרי אילנות ואת הקפה שבירק חייב (תוספת' תרומ' ז יא).—ובפסחים"א: צריך לשקועיה (את החסא) משום קפא כדי שתמית הקפא שבאותו ירק מן החומץ שבחרוסת, פי' קפא תולעת (כ"מ, פסח' קטו:). ולוקח מן הכרפס ומברך בורא פרי האדמה וטובלו בחרוסת להמית את הקיפא שבירקות (אבודרהם סדר הגדה ופירושה).

---

1) [לגלות את הַכֶּסֶא, המכסה.]

2) [חוה.]

3) [בספרי (מסכ' דשירתא ו): קפא.]

4) [יצרו הפיטן עפ"י ד. נָקַף שבתו"ם, עי' ערך זה.]

5) [כך רב המפרשים, אך רב האי פרש: עקר קיפה בלשון ארמית מלשון קפוי כגון נפיחה והרות שאוחז במעיים מן המאכלות נקראת קפא מפני שמנפחת (ערוך ערך קף).]

---

*קֶפֶה, קֵפֶה, קיפה, קיפה[1], ש"ז, — כמו קִפּוּי, מה שקפה ממשקאות ומתבשילים בשולי הכלים: הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה[2] (נדר' ו ו). השוחט את הזבח לאכול כזית מן העיר, מן הרוטב, מן הקיפה, מן האלל, מן העצמות, מן הגידים, מן הטלפים, מן דקרנים וכו' בשר (זבח' ג ד). העור והרוטב והקיפה והאלל והעצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טמאת אוכלים (חול' ט א, טהר' א ד). בשר הקדש שקרם עליו הקפה, נגע טבול יום בקפה, חתיכות מותרות (טבו"י ב ה). (הנודר) מן הרוטב מותר בקיפה, מן הקיפה מותר ברוטב (תוספת' נדר' ג ג). בשר הקדש שקרם עליו הקיפה, הא שאר כל הקיפה חיבור ואין צריך לחתכו (ירוש' חלה ד א). כשהן משערין ברוטב ובקיפה ובחתיכות (חול' לז:). חתיכה של נבילה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות (רבה בר בר חנה, שם ק.). מאי קיפה, אמר רבא פירמא (שם קב.).[3]

"קִפּוּא, ש"ז, — מצב הדבר הקופא והנקרש, כמו קִפָּאוֹן: והיא (האש) המקפיא הזרע בחומו ומייבשו עד שבקיפואו ישוב חזק כמו הצור (יוסף ישראל פורלין, תולדות אדם, כ"י בריטי מוז').

---

1) [בכתיב המקורות מתחלפות הנוסחאות קפה, קיפה, קופה ללא הבדל במשמ', ואי אפשר להפריד ביניהן, על כל פנים צורת ש"ז סגלי לפנינו, כמו קֶפֶא או קֵפֶא, ולא קִיפָה או קְפָה כנקוד בכמה מלונים.]

2) בקטע כ"י משנ' מנקי גני' ביה"מ שכטר: וּבַקוֹפֶה, ובכ"י זה בכלל אינו משתמש בסגול אלא בקצת מקומות.

3) [הרמב"ם (כלים ז א) כותב: כלי עור מאימתי מקבלין טומאה, התורמל וכיוצא בו משיחסום שפתותיו ויכרות הקופין הקטנים היוצאין ע"ג העור. ותנחום, שלפניו היתה גרסה זו, כותב (בערך קף): יכרות הקופים הקטנים היוצאים על גב העיר, אשראף קשור אלגלד או כיוט ושער עליה באלוג'ב, ע"כ. ובעברי: קצות קלפות העור או חוטים ושער שעליו בנוציות, ע"כ. ואולי ט"ס היא במקום קיצים.]

לא יהיה אור יקרות וקיפאון וכו׳ זה אור שיקר בעה״ז וקפוי[6]) לעה״ב (ר׳ אלעזר, פסח׳ נ.). אלו נגעים ואהילות שיקרין הן בעה״ז וקפויין הן לעה״ב (ר׳ יוחנן, שם שם). אלו בני אדם שיקרין הן בעה״ז וקפויין הן לעה״ב (ריב״ל, שם שם). — ובסהמ״א: בעולם הזה אנשי מעשה פעמים יקרים ופ:מים קפויין, ואנשי חובה פעמים יקרים ופעמים קפויין (תשו׳ הגאו׳ הרכבי סגג, 179). פי׳ (יין) קפוי הנושל מן החרצנין והזגין והקיסמין וכיוצא בהן (ערוך ערך קף). ומה שאינו מצוי בעולם הזה קפוי ומצוי הוא בעולם הבא (פרוש יצירה לר״י ברזלוני, 25).—°ובמשמ׳ נקרש, כמו קָפָא: הפילה כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמו יבחושין אם היה מראה דברים אלו אדום תטיל למים פושרין, אם נמוחו ה״ז טמאה שדם הוא וקפה[2]), וכל הרואה דם יבש טמאה (רמב״ם, אסורי ביאה ה יד). ואינו דומה לאגוזים הקפויים[3]) ברבש (אבודרהם הלכות ברכות ס). — ואמר הפיטן: קפוי בסנה לצאת עת יגע בטוהר ובקודש לא תגע (ינאי, קרוב׳ ויקרי, זולאי, קל). קרישתו (של הדם) ימס עד עת הזיה, קפוי סן, יהי ותועדר סליחה (משלם בר קלונימוס, קם מאכלת אמיץ כח, עב דת יוה״כ). — °וקִפָּה הדבר, גִּלָּה או נתגלה, ואמר הפיטן: לציון דרור חשת בו קפות[4]) דבר אור יקרות לקפות (ר״א קליר, לציון דרור, מוסף שבת החדש).

—פִּע׳, *קִפָּה, קיפה, — קִפָּה את התבשיל, לתבשיל וכדו׳, נטל את מה שצף עליו: סאה תרומה שנפלה על פי מגורת וקפאה וכו׳ אם יש בקפויו סאה סאה תעלה באחד ומאה (תרומ׳ ד יא). המקפה[5]) לתבשיל פטור, לקדרה חייב מפני שהוא כבור קטן (מעשר׳ ד א). בותש (את הזיתים) ומקפה בעריבה (ר״ש, תוספת׳ שביע׳ ו כז). סאה תרומה שנפלה לתוך המגורה רואין אותה כאלו חיטין על פי שעורין יקפינה (שם תרומ׳ ה יג). יין של תרומה שנפל על גבי פירות ידיחם והם מותרין, נפל על גבי יין יקפה אותו והיין מותר (שם שם ח יד). המקדיש את הבכור עד שלא שילה וקיפה[1]), משישלה וקיפה[1]) בא גזבר ופדאו חייב, הקדישו עד שלא שילת וקיפה[2]) ובא גזבר ושילה וְקיפה[2]) ואחר כך פדאו הואיל ושעת חובתו פטור (שם מעש״ר א ז). שילה וקיפה ברשות ההקדש פטור (ירוש׳ שם א ו). הדא דתימר משישלה ומשיקפה שכבר נראו לתורמן בטהרה אבל אם ניטמא עד שלא שילה ועד שלא קיפה לא בדא (ר׳ יוסי בי ר׳ בון, שם תרומ׳ ג א).

—הִפְעִי, *הִקְפָּה,—א) כמו פִּע׳: סאה תרומה שנפלה על פי מגורה יקפיאנה[3]) (תרומ׳ ד יא). אמר רשב״ג של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגוז ומדליקין וכו׳ מאו לאו להדליק, לא, להקפות[4]) (שבת כא.). המקפה אכילתו במים[5]) אינו בא לידי חולי מעים (ברכ׳ מ.). — ב) כמו הִקְפִּיא, עשה שיקרש הנוזל[6]): המחת את החלב וגמאו, הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב (תוספת׳ כרית׳ ב יט). הרוטב שנתנו על גבי חתיכת ללתותן וכן גריסין שנתנן על גבי פרוסות להקפותן הנוגע בין ברוטב בין בחתיכות בין במקפה בין בגריסין כולו חבור (שם עוקצ׳ ג ז). כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה (מנח׳ כא.)[7]) — ובסהמ״א: ומנהג הדברים שמקפים אותן האויר כי העליון הוא קופא תחילה ולפיכך קראו הדבר העולה והצף קופא וכו׳ (פרוש רמב״ם, תרומ׳ ד יא). וכל תבשיל שנותנין בו קמח כדי להקפות המאכל ולדבקו אינו נחשב עיקר ומברך על התבשיל ברכה הראויה לו (אבודרהם, סדר ברכת המזון). אם לא נתנו מהם (ממיני דגן) בתבשיל אלא להקפותו ולדבקו בטילי בתבשיל

---

1) [מכאן אף שמוש השם קִפָּאוֹן בדברי הפיטנים במשמ׳ גִּלּוּי.

ובמד״ר (במד׳ יט) בדרוש על אותו פסוק: דברים המכוסין וכו׳ עתידים להיות צְופים וכו׳.]

2) [כלו׳ נקרש.]

3) [כלו׳ קרושים.]

4) [עי׳ ב. קִפָּה.]

5) [בקצת דפוסים: המקפא.]

1) [צוק״מ: שולה (משולה) וקופה.]

2) [גם בהוצ׳ צוק״מ כך.]

3) [אולי צ״ל יַקְפאנה, יַקְפנה, פִע׳, ועי׳ ד״ס.]

4) [רש״י: סומך עליה (על האגוז) הפתילה להציפה שלא תטבע וכו׳, ע״כ.]

5) [כלומר השותה בעת האכילה.]

6) [עי׳ גם קָפָה, הִפְע׳, הערה.]

7) [המקפה את רגליו, עי׳ הערה 2 בעמ׳ 5669].

בך שקפדן אתה, שמא אמר לפניך דבר שאינו הגון וקנסתה עליו מיתה (ספרי דבר' סה). לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי (שבת ל:). למוד בני ביתך ענוה וכו' שבזמן שאדם ענותן ובני ביתו קפדנין ובא עני ועמד על פתחו ואמר להם אביכם יש בכאן ואומרים לו לא וגוערין בו והוציאו בנזיפה (אדר"נ ז). הוו מתונין בדין, שלא יהא אדם קפדן ולא יהא נכנס לתוך דברי חבירו, שכל מי שהוא קפדן סופו לשכח את דבריו (שם נוסחא ב פרק א, שכטר, ב.). שלא תהא קפדן שאין אדם יכול לשאלך (כלה רבתי ג). אמר אבא אליהו זכור לטוב, לעולם אין תורה מתפרשת אלא למי שאינו קפדן, אף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן (שם ה). לא יהא אדם קפדן בתוך סעודתו (שם ט). ובכעסו (של משה) נסתלקת רוה"ק ממנו, מכאן אתה למד שהקפדן מאבד חכמתו (סדר"א מז). — ובסהמ"א: ושמאי שאני שהיה קופדן ביתר (תשו' הגאו' הרכבי כב, 126). מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות וכיוצא בהן במקומן ויבואו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו והרי הן מצרין לחבירו בקולם וצפצוצם וכו' אם היה חבירו קפדן או חולה שצפצוף הזה מזיקו וכו' חייב לבטל אותה המלאכה (רמב"ם, שכנים יא ה). קפודקאי, פירוש בני אדם קפדנים שלא היו להם אוהבים וכו' (ר"ש, שביע' ט ח).

***קַפְדָּנוּת**, ש"נ, — מדת הַקַּפְּדָן: קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קירבנו תחת כנפי השכינה (שבת לא.). קפדנותן של אבות ולא ענוותנותן של בנים (מד"ר בראש' עד). בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש, אין בהם לא קפדנות ולא עקמימות (מדרש תהלים א ג). — ובסהמ"א: שפיר, דאמרה ליה (האשה לבעל), הואיל ומשבעת לי על פילכי איני יכול לסבול קפדנותך (רש"י, כתובי פו:). והמלכים והשרים על אשר תחתיהם עוד יבעסו ויהיו חזקי הקפדנות מבקשי הנקמה אשר לא יתפייסו מהפושע עליהם (ר"י מסיר ליאון, נופת צופים ג ב, 114). וכן נמצא מאד בטבע החכמים קפדנות על הדברים יותר מזולתם (ר"י אברבנאל, נחלת אבות ה, ד' מדות בתלמידים). שכל המלאכו' המוטלות על מספר אנשים ידועים נעשות כראוי ואין העצלה והיאוש והקפדנות מצויה בהן (ס' הסיכוך מלוח תקט). והסר ממני לב רגז והקפדנות (דרך ישרה, שער התחינות, עג.). וכמו כן בל אשקוט להעיר על כל שינוי ושינוי אף אם קטן וקל יהיה ואין זה שלא לצורך כאשר יחשבו קצת כי גם אנכי ידעתי מה היא קפדנות (פעדאנטעריא) (זלמן שטרן, תשו' תלמידי מנחם, 34, בהערה).

***קפה** [1]), ממנו *מִקְפָּה, א. *קָפָה, *קִפּוּי.

א. ***קָפָה** [2]), פ"ע, — קָפָה הנוזל התוסס והרותח, צף ועלה למעלה, obenauf schwimmen; surnager; to float atop: היין (חייב במעשר) משיקפה [3]), אף על פי שקפה [4]) קולט מן הגת העליונה ומן הצנור ושותה (מעשר' א ז). יצא הבדיל בתמרים והמפרד בגרוגרות והיין משיקפה והשמן משירד לעוקה (ירוש' שם ב ו). יין משירד לבור, ר"ע אומר משיקפה (ע"ז נו.). לחלב שהיה נתון בקערה, עד שלא תרד לתוכו טיפה אחת של סמ הוא מרפף, כיון שירדה לתוכו טיפה אחת של סמ מיד הוא קופה [5]) ועומד (ר' ילמק, מד"ר בראש' ד). — ובינ' פָּעוּי, קָפוּי, מי שצף למעלה, גלוי לכל: והיה ביום ההוא

---

1) [עי' קָפָה, הערה.]

2) [הוא בעצם הפעל קָפָא שבמקרא, קְפָא בארמ', אלא גם בשינוי הוראה. הקרת הקופא במים, הגבינה שבחלב, הואיל והם קלים מן המים והחלב הנוזלים, הם עילים למעלה, ומכאן (ולא כדעת מפרשים ומלונים בשנוי הגאים מן צוף, שהוא טוף בארמ') המשמ' החדשה, צף ועלה, לעמת נִתְעַפָּה ונקרש שבמקרא; והשוה גם דברי הרמב"ם בפרושו (תרומ' ד יא).]

3) [ואולי משיַקְפֶּה, וכן בכ"י פרמה, פִּע', עי' שם; ועי' גם בהערה הבאה.]

4) [כך במשניות ובמשנה שבבבלי. במשנה שבירוש', במדב"ם ובבבלי (ע"ז נו.) שקיפה, ובתוספת' (צוק"מ, מעש"ר א ז) שקופה.]

5) [מעין זה גם במד"ר בראש' יד. בדפו' ווילנה הגומ' קופא, ובפרק יד שם קפוי, ובמד"ר ויקר' יד: נקפא, עי' קָפָא, נִפע'.

והכונה בעקר לגבינה שבחלב, הקופה, קופאה וגם צפה למעלה, והדברים באים בדרוש לפסוק וכגבינה תקפיאני (איוב י י).]

נאם יי׳ ושמתיה למורש קִפֹּד ואגמי מים (ישע׳ יד כג—כג). מדור לדור תחרב לנצח נצחים אין עבר בה וירשוה קאת וְקִפּוֹד וינשוף וערב ישכנו בה (שם לד י—יא). וישם את נינוה לשממה ציה כמדבר וְרבצו בתוכה עדרים כל חיתו גוי גם קאת גם קִפֹּד בכפתריה ילינו (צפני ב יג—יד). — ובסהמ״א: העורב (דער ראבע) קיפוד (די קרעהע) המה ממש מין אחר כי דומים במעשיהם ומשכנם וגדלם רק שהראשון שחור מהשני (ליכדה, רחמים למודים ו, יז.). — *קִפֹּד שְׁקֵדִים: קפוד שקדים (מאנדל קרעהע) משכנו באיטאליא ובאינדיא מזרחית ואוהב לאכול שקדים (שם שם). — *ובמשמ׳ חיה קטנה מסוג היונק שעורה מכוסה עקצים בעין מחטים, Igel; hérisson; (Herinaceus) hedgehog, urchin: כי כלי מלחמתם הם נוצרים עמהם בטבע בקרנים לשור והמלתעות לחזיר והקוצים לקפוד והמגן לחומט (ר״י הלוי, עקרים ג ה). — קִפֹּד יַמִּי [1], חית ימית בעלת קוצים: יוקח לבונה ושמן וכו׳ וזבל קפוד ימיי (קהנון ד ז א ב).

*קֹפֶד, קְפָדָה, קופד [2], ש״ז, — כמו קִפֹּד במשמ׳ חיה: הקופד [3] וחולדת הסניים חיה (כלא׳ ח ה). ואין העגל יוצא בגימון ולא פרה בעור הקופד [4] (שבת ה ד). הארי והדוב והנמר והפיל והקוף והקופד [5] (יולדים) לג׳ שנים (מד״ר ברא׳ כ).

*קְפֹדָה, ש״נ, — כמו קִפֹּד, ואמר המשורר: וחזור בתשובה בטרם בוא יום הקפדה, ולא ישכון בקרב ביתך קאת וקיפודה (עזרא הבבלי, חוכמי מוסר, כ:).

קְפָדָה [1], ש״ז, — כריתות וכליון: קְפָדָה בא ובקשו שלום ואין (יחזק׳ ז כה). — ובסהס״א, גם כש״נ: ועת אחזה התנפים רעדה, ובוש כל כזב בשקר בדא, ובקש שלום ובא קפדה, ויחרד יצחק חרדה (יהודי בן ששת, הקדי׳ לתשובותיו, תשו׳ תלמידי דונש, 17). וערכתי לאל תודה כי הצילני מן הקפדה (ר״י חריזי, תחכ׳ לו, 298). בזכרי יום הדין, יום חשך רע ומר הוא יום הקפדה, וקרבו ימי השילום ימי הפקודה (ר״ז אלגיאהרי, ספר המוסר כ״י אוכספורד, קבץ על יד, מטמוני מסתרים א, 20). — ואמר הפיטן: נפלה עלי חרדת, בזכרי יום הקפדה, פחד קראני ורעדה (סדר רע״ג ב, ערבית ליום הכפורים). — ואמר המשורר: ומימי קנאה הפך לחמאה וסרת יראה ונסה קפדה (ר״י הלוי, יעץ ומקים). וחזור בתשובה בטרם בוא יום הקפדת (עזרא הבבלי, חוכמ׳ מוסר, כ:).

*הַקְפָּדוּת, ש״נ, — מעשה המקפיד, כמו הַקְפָּדָה: ולקיום זאת האמונה ההכרחית (תחית המתים) נכתבה בתורה מה שבא בקבורת האבות ומקפדותם במקום קבורתם ושכבתי עם אבותי וכו׳ (ר״י אבטולי, מלמד התלמידים, סט.).

קַפְּדָן [2], קַפְּדָן, קופדן, ת״ז, — הנוהג להקפיד, קְצַר רוּחַ, השם כל דבר אל לבו, übelnehmend, pedantisch; susceptible, pédant(esque); touchy, pedantic: ולא הבישן למד ולא הקפדן מלמד (הלל, אב׳ ב ה). נתקבצו כולם (כל ישראל) אצל משה ואמרו לו היכן אהרן אחיך, א״ל אלהים גנזו לחיי עולם, ולא היו מאמינים בו, אמרו לו יודעים אנו

1) [וכן בסור׳ קופדא דימא.]

2) [ע״פ הארמ׳ קופדא. — קוֹפָד במשמ׳ חתיכת בשר בתו״מ היא היונ׳ κοπάδιον, עי׳ קרוים, Lehnw. למלה.]

3) [במקורות אחרים נמנו קופות, קופין על יד חולדות הסנאים: מגדלין כלבים כופריים וחולדת סנאין וחתולין והקופות, דברים שמנקרין את הבית (ר׳ שמעון בן אלעזר, תוספת׳ ב״ק ח יז; וכעין זה שם ע״ז ב ג; בבלי ב״ק פ.; מד״ר קהל׳, כי יש דברים הרבה).]

4) [בירוש׳ (שבת ה ב) מפרש: שהוא נותן עור קופד בין דדיה בשביל שלא תינק את בנה.]

5) [בבבלי (בכורות ח.) במקום זה: והקיפוף.]

1) [העקר אולי קְפָדָה, הטעם מלעיל, כמו לַיְלָה, מוּתָה (תהל׳ קיו יח), נַחְלָה (שם קכד ד), עי׳ קִפֵּד, הערה. ואחרים פרשו כלשון קפידת רוח, חשש ודאגה, ואינו נראה. ובת״י צ״ל אתקפדא (מטת), במקור הפעל, כנוסחת הבחור במתורגמן ערך קפד, ולא אתקפדת.]

2) [כך במשני מנק׳ ליוורנו וכך מבטא התימנים (לפי המסרת הבבלית, שאמנם מנקד בה אף יַקְפִּיד, עי׳ פורת, לשון חכמים, 33), וכן שטראק במשנתו, ואמנם במסרת האשכנזים קַפְּדָן, בהתאם למבטא הַהִפְעִ׳ הִקְפִּיד, שהפעל שגור בו ביותר. ובמקורות, לפי מבטא א״י, גם קופדן.]

—קל, ״קָפַד, פ״י, — כמו הִקְפִּיד: ואסור לאדם לנער טליתו מן העפר ומן המים בשבת, ודווקא חדשים ושחורים והוא שקופד עליהם אם לא ינערם (תנ״ח, תכס״ע בשבת, כו). ומאשר היה זה ענינם נמצא כשקפדו לדבר בכמו אלה הענינים נסתפקו עליהם סבותיהם וחשבו להם דרכיהם (תמו״ר לרלב״ג, 2). — ובמשמ׳ צָפַד, יָבֵשׁ: כי יתרכבו איבריו הנקשחים והמיובשים וימתיח את הגידים אשר קפדו מרוב ימים או עקיבים צמודים אשר ירכבם (תסף, 134:). — בינ׳ פָּעֵל, קָפֵד [1], כמו מקפיד: אין כנענים קפדים על הזנות (נרתפית רנתי, תלנק, 181). והארכתי כל זה בענין הזה לפי שראיתי רבים נכשלים בקריאה ואינם קפדים בקריאתם על דמות האותיות זו לזו ועל הבליעם אותם במקום שאינו ראוי (רד״ק, מכלול, ליק, עג.). — ובמשמ׳ ס״ע, קָפְדָה רוחו [2], קצרה רוחו, התעצב, ואמר הפיטן: קינאה אכלה לבה מעוצב, והיה לה לה מותר בכל עיצב, רוחה קפדת מקיצר, עד לתשעים ניתן לה קצב (יניי, תס כיונה, קרובי נרתפ׳, זולתי, לת). נקצה נפשינו קפדה רוחינו (הות, תרץ בזמר, קדוסתת ליום כפור, סס, סלה). — בינ׳ פָּעוּל, קָפוּד [3], ואמר הפיטן: כשושנה קפודה בין קוצים, צרים בתבן עירבו לי קוצים (הות, תמס וודי, קרובי׳ פסת, סס, רעד).

—נִפְעַל, ״נִקְפַּד, — נכוַץ, נתקצר: אשה הרה אשר נקפדו [4] שריה דע כי תפיל, ואם יקפד האחד והאחד בלא דע כי תאומים בבטנה והאחד יפול והאחר יעמד (תסף 135:). אם יקפיד השד הימני (סס סס).

—פִּעֵל, ״קִפֵּד, — נכרת, ואמר המשורר: לילות נדדים נִמשכו להם ולא שבו באור שחר ולא קפדו (רמנ״ע, ספו ימי נער, נרודי, מח).

[1] [ע״פ הארמ׳ שבתו״ם, כגון: כל דקפיד קפדי בהדיה (פסח׳ קי:).]

[2] [עי׳ בהערה לשרש.]

[3] [כב״ס גניי (ד לת) נאמר: אל תהי ידך מושטת לקחת ובעת השב קפוצה, נ״א: קפודה, ועיד נ״א: וקפוצה בתוך מתן.]

[4] כצ״ל ולא נפקדו כמו שכתוב שם וראיה ממה שבא אחרי כן.

— הִתְפַּעֵל, ״הִתְקַפֵּד, — הִתְקַשָּׁה: ואף זה יהיה תחלת מעד הרגלים לכאב ויתקפדו איברי הגוף והגידים ויכבדו להיות מוקש לגוף (תסף 14:).

״קֶפֶד, כְּפָד [1], ש״ז, ר״ר קְפָדִים, — כמו קְפָדָה, ואמר הפיטן: ועם זה כנשמע בקפד, יגון ואנחה ליהודים וצים ומספד (סמות׳, תלופי דת, סליח׳ תעני׳ תסתר, מחזי איטלי׳ ת, פת.). צועק אני למקוננות ובמר לזעוק נהי נהיה הוי על קפדיך (תליר בן תלעזר הדרסן, ליון לפירת, קינ׳ ת״ב).

קִפֹּד, קִפּוֹד, ש״ז, — כנראה שם עוף ממיני הקאת והינשוף [2]: והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד

[1] [ע״פ הבנה של כְּפָדָה (עי׳ סס) כצורה מרחבת מן קֶפֶד.]

[2] [את דעותיהם של קדמונים ואחרונים על הקפ״ד, שראו בו יונק, עוף, נחש, צב וכו׳ אסף י. את״ני במאמרו בלשוננו ו, 136–163. ואמנם קשה לקבע אם כונו כל המקורות לבעל חיים אחד. לפי המקומות שבמקרא הכונה כנראה למין עוף החי במדבר, אולי ממין הקאת והינש״ף הנזכרים על ידו. ואמנם בלשונות הקרובות, בארמ׳ וסורי׳ קופדא, ערב׳ קֻנְפֻד׳ [a], כוש׳ קִינְפִז, הם שמות החיה Herinaceus, הנקראת אף בדבורנו היום קִפּוֹד. ובתו״מ אין לברר היום את הנוסחה הנכונה בכמה מאמרים (עי׳ בדגמאות ובנסחאות הנזכרות על ידן), עד שאין לדעת אם המדבר בהם על קיפוד, קיפד, קופ(ין), ק(י)פ״ף, או קרפד(א), ועם מלה אחרונה זו ערבבו אף את הערפד, ויש שנמנו בעלי חיים אלו בין החיות ויש שהובאו כעופות. ואכן כמו במלה קיפוף, יש כנראה להניח שהשתמשו בשם אחד, שעקר שמושו לבעל חיים אחד (כגון שם עוף), בהשאלה גם לגבי ב״ח מסוג אחר (כגון יונק, ששניו או חרטומו דומים לשל עוף). וכן בא בסור׳ קיפדא גם במשמ׳ ינשוף וכן כשם לחיה הנקראת אצלנו קִפּוֹד.

לפי המלים הקרובות בלשונות השמיות אין עקר השרש שבמלה זו קפד אלא קפד׳, קפז, ולפיכך אפשר שהושאל השם בצורה קִפֹּד מארמ׳, והצורה העברי׳ המקורית היא קִפֹּז, קִפּוֹז, ועי׳ ערך זה. ואשר לצרוף מורש קִפֹּד (ישע׳ יד כג) אפשר ששמש בלשון בעקר במשמ׳ חֶבֶל מְקַפֵּד, חבל שנכרת, כלשון איוב (יז יא): זִמֹּתַי נתקו מורשי לבבי (וכן בסור׳ מרשא—חבל), וישע׳ (לח יב): קפדתי כארג חיי, ואך את״ב הבינוהו כאלו כונתו: וירשוה קאת וקפוד (ישע׳ לד יא).]

[a] قنفذ

נדרי זירוזין (ר"א בן יעקב, נדרי' כד.) לפי שהיה משה משמר עצמו כל אותן ארבעים שנה שלא להקפיד כנגדן (כנגד ישראל) (מד"ר במד' יט). וירם משה את ידו ויך את הסלע, הכהו פעם אחת, התחיל הסלע נוטף מים מועטים וכו' אמרו לו, בן עמרם, הללו מים ליונקי שדים או לגמולי חלב, מיד הקפיד כנגדן והכהו פעמים ויצאו מים רבים וכו' (שם שם). ע"י שהקפיד משה כנגד כל ישראל ואמר להם שמעו נא המורים, לפי' ובקשו שלום ואין וכו' (ר' אבא, דבר' רבה ליברמן, 46). — *והקפיד בדבר: אמרה לה (מרים לצפורה) מה לך שאין את מתקשטת בתכשיטי נשים, אמרה לה, אין אחיך מקפיד בדבר (ספרי במד' לט). — *ובלי השלמה: סתם אשה אחת אינה מקפדת, שתים מקפידות הן וכו' (ר' יוחנן, ירוש' חלה ד ח). מימי לא הקפדתי בתוך ביתי (שם תעני' ג יג). איזו היא זקינה, רבי שמעון בן לקיש אומר כל שקורין אותה אמא ואינה מקפדת (שם נדה א ה). כדי הוא הלל שתאבד על ידו ד' מאות זוז וד' מאות זוז והלל לא יקפיד (הלל לאדם שהתערב בד' מאות זוז להקניטו, שבת לא.). כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה, ארבעה אפילו חמור תובעת בשוק ואינה מקפדת (כתובו' סה.). אשרי הגבר אשר תיסרנו יה, ואם בא להקפיד, ומתורתך תלמדנו, מה כתיב באברהם ואברכך ואגדלה שמך, כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא תגר ולא הקפיד (רבי פנחס בשם רבי חנין דציפורין, מד"ר בראש' מ). אף כך אמר משה, אני הקפדתי, אהרן מה חטא (שם במד' יט). אף הוא (משה) הקפיד מכעסו ואמר ומאז באתי וגו' א"ל הקב"ה אני כתבתי עליך שאת חכם ואת מקפיד ואומר לי כך (שם קהל' פרשה ג, כי העושק). —*והקפיד את פלוני, פ"י, הקניטו: נמנו באושא במקפיד את הזקן והכהו ייתן לו בושתו שלם, מעשה באחד שהקפיד את הזקן והכהו ונתן לו בשתו משלם (ירוש' כתוב' ד ח). אדם עוסק בפרקמטיא עם חבירו והקפידו פורש ממנו (מד"ר במד' יט) אילו היה משה מתון היה ניצול, אלא שהקניטו והקפידו אותו ואמרו לו ירא יי עליכם ולא סבל (שם קהל' פרשה ג, כי העושק). — ובסהמ"א: שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם (רש"י, בראש' יז יז). ורחצו רגליכם, כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו, אבל לוט שלא הקפיד הקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם [1] (הוא, שם יח ד). ויקהל עליהם קרח, בדברי ליצנות, כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופתה אותם, כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד, איני מקפיד אלא בשביל כלכם וכו' (הוא, במד' טז יט). בבירתו, בירה נאה שהוא איכל ושוכב בה מקפיד על חור קטן שבה אם מגונה הוא וסותמו בטיט (הוא, שבת קב:). ואם טבח הוא שאינו מקפיד בדם שעל בגדו (הוא, זבח' לח:). ואם על דבר קל ומועט הקפידה תורה, קל וחומר לגזילות ואונאות הללו (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת, הקדמת המחבר, 4). ומהן (מן הנשים) יש מי שמקפידות ביציקה זו שתהיה בין השמשות (נוסח תקנת, תשו' רמב"ם לז, פרימן, 91). וגם מפני עוצם דקותו לא חשש לו ולא הקפיד עליו (ר"י הישראלי, יסוד עולם ג ב, לט:). אף עכשיו שקבלום עליהם לא היו מקפידין לשלוח עליהן שלוחין (ריטב"א על מסכ' ר"ה פ"א, כח:). אחד מהשותפים שהוליך סחורת השותפות למקום אחר למכור ונשבה ופדאו חבירו מהאמצע ומשכה השותפו' ולא היו מקפידים זה על זה וכו' (טו"ע חו"מ, שותפים קעו מח). השואל כלי מחבירו להשתמש בו ואמר ליה השאילני דבר פלוני וכו' כפי טובת לבך ונדבותך שאינך מקפיד על הזמן וכו' (שם שם, שאלה שמא ו). אלו ואלו מקפידים ומדקדקין עד כחוט השערה על מנהג קל שבקלים (ר"א לויפא, שלום על ישראל, הקדי חלק ב). —ואמר הפיטן: למה תהיה כרב מקפיד, משאוי להכביד (ר"א קליר, זכור איכה אבו, קרוב' ת"ב, מחז' איטלי' א, קט:). — ואמר המשורר: ולמה הקהלות מקפידים בהוצאותם ולמה בצרותם אין להם ממון נחסר (ראב"ע, שלום, כתנא ב, 21). —*הִקְפִּיד כמו הִצְפִּיד, הִקְשָׁה: ואם ירבה האדם לשתות דמים בימי מחלתו יגדל בו המחול ויצחיתו המים את בני מעיו ויקפידו את עור בשרו (אסף, 14).

---

[1]) [ע"פ מד"ר בראשי' נ.]

דורי נסע ונגלה מני כאהל רעי קִפַּדְתִּי [1]) כארג חיי מדלה יבצעני מיום עד לילה תשלימני (ישע' לח יב). —ובסהמ"א: כמו האורג שמקפד היריעה כשנשלמה אריגתה (רד"ק, שם שם; וכעין זה סה"ש ערך קפד). אמנון בית הלחמי גאל חַיַי ואמנון המעונן זמם לקפדם כאורג (מסו, אהבת ציון כג).

—הִפעי, *הִקְפִּיד [2]), — הקפיד על אדם או דבר, קצרה רוחו בו, חלה עליו, חשש לו, שם אל לבו, übel, genau nehmen; prendre en mauvaise part, à la rigueur; to mind, be particular: בצק שבסדקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד חייב לבער, פחות מכאן בטל במיעוטו, וכן לענין הטומאה, אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה (פסח' ג ב). אחד האיש ואחד האשה, כל המקפיד עליו חוצץ, ושאין מקפיד עליו אינו חוצץ (ר' אליעזר, מקוא' ט ג). ושאר מתנות עני שבשדות שאין העני מקפיד עליהן הרי אילו של בעל הבית (תוספת' פאה ב יח). כל תרומה שאין הכהנים מקפידים עליה, כגון תרומת הכליסין והחרובין, ניטלת אחד מששים (ר' ישמעאל ור' יוסי בן משולם, שם תרומ' ה ו). וַיִקרא משה ליהושע ויאמר אליו וכו' א"ל עם זה שאני מוסר לך עדיין גדיים הן וכו' אל תקפיד עליהם על מה שהם עושים שאף רבונם לא הקפיד עליהם על מה שעשו וכו' (ספרי דבר' שה). בני מישא לא חשו להו אלא משם ספק חללות, וכהנים שהם לא הקפידו על הגרושות (ר' חנינה בלוקא בשם ר' יהודה, ירוש' יבמ' א ו). איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות העין, זה המקפיד על חלוקו להופכו (ר' יוחנן, שבת קיד.) בני חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לווין ופורעין בי"ט (רב יהודה בשם שמואל, שם קמח.). המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב (הוא, עירוב' עט.). בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם (הוא, שם נג.). החייט ששייר את החוט פחות מכדי לתפור בו ומטלית שהיא פחותה משלש על שלש בזמן שבע"ה מקפיד עליהן הרי אלו של בעה"ב (ב"ק קיט:). במאי קמיפלגי (רבנן ורבי יהודה), אמר רבא, במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה וכו' (סנה' עג:). טהרות שנעשו בין תכבוסת שנייה טהרותיו טמאות, שהרי הקפיד עליו ועבר (ר' זירא, נדה סב.). הוו מתונים בדין, כיצד, מלמד שיהא אדם ממתין בדבריו ואל יהי מקפיד על דבריו, שכל המקפיד על דבריו משכח את דבריו (אדר"נ א). ותהיינה מורת רוח, למה ליצחק תחלה, אלא על ידי שהיתה רבקה בת כומרים לא היתה מקפדת על טנופת ע"ז, וזה על ידי שהיה בן קדושים היה מקפיד על טנופת ע"ז (מד"ר בראש' סה). אמר לו הקב"ה (למשה) אני הכתבתי עליך שאתה עניו ואתה מקפיד על דברי (שם שמות ו). למלך שהיה לו אוהב והיה מגים בינו לבין המלך בדברים קשים ולא הקפיד המלך עליו (שם במדי' יט). למלך שעשה סעודה וזמן אצלו אורחים וכו' הטיפשין שבהם לא השגיחו ולא הקפידו על דבר המלך וכו' (ר' יהודה הנשיא, שם קהל' פרשה תליתאה, בכל עת). —*והקפיד כנגד פלוני: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, בינך לבינם אני הרוג ואתה אומר לי אל תקפיד כנגדן (מכי' בשלח, ויסע פסה ו). יהי רצון מלפניך וכו' שלא אקפיד כנגד חבירי ולא חבירי יקפידו כנגדי וכו' (תפלת ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש, ירוש' ברכי ד ב). האומר לחבירו קונם שאני נהנה לך אם אי אתה מתארח אצלי וכו' והלה הקפיד כנגדו אף אלו

[1]) [היו שפרשו פעל זה מן הערבי קפד [a]) במשמ' קשר את קשור הראש, אך הענין דורש את המשמ' כרת, קטע, וכן וולגי' (praecisa est), רש"י (הכרתי, ועי' לקמן), רד"ק (ענין כריתה), ועו"ד. ואבן בא בארמ' שבתו"מ קפד במשמ' היה קצר, כגון היתקפד מימר מן קדם יי (במק' הקצר רוח יי', מיכה ב ז), קפידות רוחא (קצר רוח, שמות ו ט), קפידות ידא (קצר יד, ישע' כט א), וכן אומר הפיטן: רוחה קפדה מקוצר (עי' בדגמאות לבנין קל), ולפי זה יהיה הקפיד שבתו"מ קצור של הקפיד רוחו, קצר רוחו (וכן ש"י פין בהאוצר), ויהיה קִפַּדְתִּי שבמקרא: קצרתי וכרתי, כיחס הפעל קָצַר (קציר) אל הת"ז קצר, ומזה קְפָדָה במשמ' כריתה וכליון. ועי' גם קִפֹּד, הערה.]

[2]) [פעל זה בא בתו"מ גם בארמ' ובלשון זו אף בקל, כגון לא קפדינן, והוא דקפיד עליהו וכרו'.]

[a]) قفد

דמו, קפאיו[1]) ימרם ציר מטעמו (ר׳ משולם בר קלונימוס, לסוחם כפלחושיך, עבודת יוה״כ, .Elbog., Stud עמ׳ 130). — ב) דבר קָפוּא, במשמ׳ דומם, בנגוד אל צומח, חי ומדבר[2]) ׃ מצד סימני החכמה הנראי׳ בכל העולם הזה עליונו ותחתונו קפאיו[3]) וצמחיו ובעלי חיים אשר בו וכו׳ (ר״י ח״מ, מו״ס, היחוד ז). ולדעת רוחניות העולם הזה וגשמותו ומדברו ודוממו ונחו ונעו וקפאיו[3]) וצמחיו וכו׳ (סס, הבחינה ג). שהכל לאלהים בכל מה שברא מקופא[4]) וצמח וחי ומדבר (סס, עבודת האלהים ס). ומחכמת הבורא יתעלה ברא לך העולם הזה בכל אשר בו מקופא[4]) וצומח וחי על סדר מתוקן והנהגה נבונה (סס סס ט). —ג) מצד הדבר הָקפוּא: אמנם התלחלת הדבר אחר הקפיאו יחדש אחת משתי סבות, אם שישתנה וישוב מים, או שיזוב וישוב נגר וכשיפגשהו הקור ישוב עוד אל קפאו (ר״ם ח״ם, חותות השמים, כ״י סריז, 54).

קַפָּא, עי׳ קַפָּה.

קִפָּאוֹן,

ש״ז, — תכונת הדבר הקפוא, מצב הקופא, Starrheit, Erstarrung ; rigidité, congélation; stiffness, congelation : והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וְקִפָּאוֹן[5]) (זכר׳ יד ו).—ובסהמ״א: מקפאון קרתה (של הלבנה) שהיא כשלג מצמחת את הצמחים כמו השלג (סבתי דונולו, חכמוני לילירה ז, ורסה, עח :). מי החלב המתמצה מקפאון הגבינה (ערוך ערך נסיובי). והקפאון הוא תרדמה מן הקור (סרוס לבן רשד על מרוזי לבן סינל). ועבר חצי היום ומרביתו והקרח עומד בחזקתו עודנו מחזיק בתומתו, ואור

---

1) [בסדר העבודה אמיץ כח לאותו פיטן (כדפס במחזורי אסכנז): קרישתו ימס עד עת הויה קפוי פן יהי ותועדר סליחה, ע״ב. ועי׳ גם בערכים קָפָה, קָרַשׁ.]

2) [עי׳ גם א. קָפָא, ביג׳ פָעוּ׳, קָפוּא, במשמ׳ ו.]

3) [במקור הערבי: ג׳אמדה a).]

4) [במקור הערבי: ג׳מאד b).]

5) כך הקרי; הכתיב יקפאון. ורב החדשים גורסים כאן עפ״י התרגומים הקדומים: וְקָרוּת וְקִפָּאוֹן, והמחבר פרש לפי הכתיב, עי׳ הערתו לערך א. יָקָרָה, עמ׳ 2137.]

---

a) جامدة b) جماد

חשמש יקרות וקפאון מוצאי מים לצמאון (מעשי הרב דון סס טוב חרדוטיל, דברי חכמים, כ).—ואמר הפיטן: גשתי ביום דין להתוכח בדין גוֹלה עומק הדין בקול קפאון[1]) שופר (ר״ח קליר, חסח דעי, סופרות, מוס׳ ח ר״ה). קפאון[1]) חק אלפת היקר לוטה באור יקר חשוף לעם מיקר (סוח, קפאון, קרובי סנת פרם). אבני אלגביש יקרות גנז קִיפאון לעת צר (סרידים מעבודת יוה״כ, חלבוגן, הנוסס למכ״י ו ח, 63).—"ובמשמ׳ הדבר הקפוא, כמו קֶפֶא: וכי יתם זה תם להרמיז לאי׳ מן אלמתואצעין והם שני האנשים הנדברים אל מקצת הקפאונות והיא אלג׳מאדאת ויאמר אכן וישנן הרמיזה אליו והדיבור וכי ישמעו אותו האי׳ יאמר כן ידע כי הוא גֻּמָּה בדיבור אל הקפאון ההוא (בראסית רבה ליסועה הקראי, LFDWDJ 18, עמ׳ 74). — ואמר המליץ: קפאון טפת מים המשלת על רתבי ימים, ורסים אדמת עפר על הארץ ומלואה (ר״מ ספנהים, ארבע כוסות, כוס ישועות ג). המרק הזה יקפא על נקלה והיה לקפאון העלול למורע המתגים (ילמק טוניס, הדיספתיריה, 5). השטיח התחתון או קפאון הדם Blutkuchen שעל פני קרקע הכלים יביל בקרבו את כדורי הדם האדומים והלבנים וכו׳ (סס, 44)[2]).

"קִפְאוֹנִי,

ת״ז, — מתכונת הקֶפֶא, הקפאון: מהססים הקפאוניים והמתצבים וזולחם (קאנון דוח ח). — ואמר המליץ: והגבלת הקצת השני על נקודת הקרירות הקפאונית (פרירונג) (ר״א לויפל, סלום על ישראל ז, 30).

קפד

[3]), ממנו *אַקְפָּדָה, *הַקְפָּדָה, קָפַד, "קֶפֶד, קְפָדָה, "מַקְפִּדוּת, *קַפְדָּן, *קַפְדָּנוּת, "קְפִידָה.

קָפַד

[4]), קל לא נמצא במקרא.

—פע׳, קִפַּדְתִּי, — קִפֵּד האדם חייו כאורג, כרת אותם:

---

1) [לשון גִּלוּי, עפ״י הדרוש המובא בערך קָפָה, עי׳ הערה שם.]

2) [ונוהג בדבור הצרוף נְקֻדַּת־קִפָּאוֹן במשמ׳ מצב שאין מוצא ממנו, כדמות toter Punkt ; dead-lock.]

3) [עי׳ קָפַד, הערה.] 4) [עי׳ בהערה הבאה.]

(מד"ר בראש' יד). גדולה ממה שעשה במצרים עשה בים, הקפא שלישו של ים שנאמר קפאו תהומות בלב ים, והלב שלישו של אדם (ר' ילקק, שם במדי ט). ועי' קָפָה. — ובסהמ"א: כי ברוב חכמתך מאז בראתם ובתבונתך מלפנים יסדתם קו עליהם נטית וכגבינה אותם הקפאתה וכל עפרם במדה כלתה וכו' (הוספות ותקונים לסדר רב עמרם גאון, א. מרכס, 24). הלא כחלב התכתני וכגבינה הקפאתני וכו' (ר' בחיי, בקשה בסוף סו"ה בערבית, הוצ' יהודה). נקראה (את האש) המבשלת והשורפת והמתכת והמקפיאת (ראב"ע, ספר העצמים). והדבר הנקפא מן החום או מן הקור יותך וישוב נגר בהפך המקפיא אותו תחלה (ר"ש א"ת, אותות השמים, כ"י פריז). אך כח הארץ היוצא מהם (מן המימות המלוחים) הוא גובר ויעבם ויקפיאם (ר"י זבארה, משעשעים ט, דודזון, 111). ויברח הקור ויכנס בעב ויקפיא מה שבו וישיבהו ברד (שם שם). וזה ממש טעם באיש שיוריע תחלה שתוליד נקבה ואחרי כן יחזק בם כח המשנה ויקרים עליהם עור דק מאד ויקפיאם מעט שלא ישפך הנה והנה (שם שם, 113). איך תתיך פריצת הקיבה החלב הקפוא באצטומכא והדם הקפוא בריאה והחלב אשר מחוץ מקפיאה (רש"ט פלקירא, המבקש, למ). טבעה להתיך כל קפוא מדם וחלב ולהקפיא כל דבר נתך וזה מפני היותה עפרורית (שם שם). כי הוא (ניצוץ השמש) יקפיא הטיט ויתיך השעוה (שער השמים לאבי הרלב"ג יא, מד.). אבל מובחר דמו של אבי ומבחר דמה של אמי שהקפיאוני לא נתערבו כלל עם דמם המובחר שהקפיאו את אחי או את אחותי (משה נבייל, ספר העדיות ג, הקדס ג א-ג, 71). האיש המקפיא הגבינות בכשרות בקיבת ישראל בדין רז"ל וכו' (תקנות קנדיאה, הרטוס-קאסוטו, 27). — ואמר הפיטן: בכבודך תקפיא ותקריש יחום זרע קדש (ינאי, תסמח במעשיך, קרוב' ויקרי, זולאי, קלג). יען כי רדפו אחר עם מצפיך הקפאת תהום בקרח (אתה הארת, יוצ' ז פסח, מחז' איטלי א, קכ.). — ואמר המשורר: שוו בעינינו תנואות הזמן יום יאהבנו וישנאנו מכלל ימותיו לתניענו והוא חש על שמרינו להקפיאנו (רמב"ע, על אף משכאינו, ברודי, כא). ועשה כנגדו מצלעיו לעזור לו להשאיר כתבניתו ודמיון הוויותיו כחלב להתיכו בשליא להקפיאו ובשר להלבישו בגידיו ועצמותיו (ראב"ע, נגס אל, כהנא א, 198). —°וכמו קל: ומן החום יקפיא הזרע (בתוך הרחם) (שבתי דונולו, חכמוני לס' יצירה א, ורשה, סה:). דעת חכמי יון שהזרע לאשה וזרע הזכר מקפיא, וכל הבן מדם האשה (ראב"ע, ויקר' יב ב). אמנם התלחלת הדבר אחר הקפיאו יחדש אחת משתי סבות, אם שישתנה וישוב מים אי שיזוב וישוב נגר ובשיפגשהו הקור ישוב עוד אל קפאו (ר"ש א"ת, אותות השמים, כ"י פריז, 54).

— נִפע', *נִקְפָּא, — כמו קל: משל לחלב שנתן בקערת אם נותן לתוכו מסו נקפא ועומד, ודם לאו הולך רופף (מד"ר ויקר' יד). — ובסהמ"א: ביום שנקוו המים בו ביום נקפאו ונעשו לי"ב שבילים שהם כנגד י"ב שבטים (פדר"א יעז). והדבר הנקפא מן החום או מן הקור יותך וישוב נגר בהפך המקפיא אותו תחלה (ר"ש א"ת, אותות השמים, כ"י פריז). ידיעת הדומם והוא ידיעת העצמים האבניים הנקפאים מהאדים הנעצרים בבטן הארץ (רש"ט פלקירא, המבקש, לז). ועי' קָפָה.

— פִּע', *קִפֵּא, עי' קָפָה, פִּע'.

— הִפע', °הִקְפָּא, — כמו נִפע': ישים חומץ חזק ושמן או חמאה בשוה ויבללם בכלי בידיו היטב עד אשר יתערב החומץ והשמן להיות מוקפא כתמרוק (דונולו, ספר המרקחות, IV).

— הִתפ', °הִתְקַפָּא, — כמו קל ונִפע', קָפָא נעשה קָפוּא: ויש אשר תרד הליחה מן הכליות אל תוך העצה ומשם יורדת בשלפוחית ומתערבת בליחה מיד הם מתקפאים ונעשים אבן (אסף הרופא, כ"י מינכן, 26). אם בוורידים נמצאים נקבים שהם גדולים והוורידים הולכים בפנים ומתקפאים[1]) יבוא זה מה שנקרא מן הרופאים (?) ומה שיש בהן ראוי להתגדל (ספ' אלמנצור ב כב, כ"י ותיקן).

ב. °קָפָא[2]), פ"י, — קָפָא את פאת ראשו וזקנו, הִקִּיף אותה, ואמר הפיטן: לא תענה ברעך דברי תפאות בזקן מהשחית תחתית לקפאות כן לארבע הפאות (ר' אליהו הזקן, אזהרות, קבץ מע"י גאו' ג, 68).

°קֶפֶא, קֶפֶא, ש"ז, מ"ר קְפָאִים, — א) גוזל קָפוּא, דם קרוש וכרוי, ואמר הפיטן: קפץ ושחטו וקיבל

---

[1]) כך.

[2]) [פעל שגזרו הפיטן מן הִקִּיף, עי' א. נָקַף, עמ' 3802.]

(ר"מ קרשקש, אור ה' א ב א, העיון השני). גבנינות הגלגל מתנועע אל קערירותו (רשב"ץ דוראן, מגן אבות ב ע). פני התהום הוא השטח העליון ממנו הפונה אל קערירות הגלגל (ר"י אברבנאל, נחלת' א, פרוס ומסך). שכל גלגל נוגע וממשש בגבנינותו בגלגל שלמעלה הימנו ובקערירותו בגלגל שלמטה ממנו (ברוך משקלוב, כתמר ובעים א כ). איך יקרה שאש נדלק באויר ר"ל מרעמים ומברקים ומהכוכבים שרפים וזולתם הרבה מינים הנולדים תחת קערירות הירח (טוביה כ"ץ, מעשה טוביה ס ב, עב:).

ˮקַעֲרִית, ש"נ, — כמו קַעֲרוּרִית: והשטח העליון מזה הגלגל יגע בקערית גלגל כוכב שהוא למעלה ממנו והשטח התחתון ממנו קעריתו יגע בגבנונית גלגל השני של הירח (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ב ב).

קפא [1], ממנו ˮהִקְפָּאָה, א. קָפָא, ˮקֵפֶא, קִפָּאוֹן, ˮקְפוּא, ˮקְפִיאָה, ˮקְפִיאוּת.

א. קָפָא, פ"ע, קָפְאוּ, קְפִאִים, — קָפְאוּ הנוזלים, הִתְעַבּוּ והתקשו, נעשו מוצקים, erstarren, gerinnen; congéler, se figer; to congeal, stiffen: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים קָפְאוּ תהמת בלב ים (שמות יח ח). — ובהשאלה על בני אדם בתכונת הנוזלים, קָפְאוּ על שמריהם, כמו שקטו אל שמריהם [2], נעשו קשים ודוממים ללא תנועה: ופקדתי על האנשים הַקֹּפְאִים על שמריהם האמרים בלבכם לא ייטיב יי' ולא ירע (צפנ' א יב). — ובשמוש מספק: והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות יקפאון [3] (זכרי' יד ו). — ובתו"מ: האיך לבו של אדם נתון משני חלקים ולמעלן, כך קפא עליהם הים משני חלקיו ולמעלה (מכי', מסכתא דשירתא ו). ועי' קָפָה. —ובסהמ"א: ומנהג הדברים שמקפים אותן האויר

[1]) [כמו בעבר' כן בא אף בארמ' וסור' קפא באותה משמ'. ועי' גם קפה.]

[2]) [בירמ' (מח יא): שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך וכו'.]

[3]) [כך הכתיב; הקרי: וְקִפָּאוֹן, עי' קִפָּאוֹן. ויש מן החדשים המניחים כאן צורת נִפְע', ללא כל יסוד. ועי' בדרשות חז"ל, המובאות בפנים בערך קָפָה.]

כי העליון הוא קופא תחלה (פרוש המשני להרמב"ם, תרומ' ד יא). ואלה הם אמתיות נראות למביטים בעין השכל, וקשות על מי שקפא בו השתכלותו (מאזני צדק לאלגזלי, באור כט, 154). לפיכך נבקע (שליש הים) וכו' ונעשה לישראל חומה מזה ומזה ושתי חידות קפאו בלב ים (חזקוני, שמות יד כא). — ואמר המשורר: נטה לשתות בתוך גן על שפת נהר עלי רצפה, בכוס ממי פרת קופא ויין בו כמו רצפה (רמב"ע, תרשיש ג, 36). הכי שכלי כמו גלגל יסובב עלי עולם וארבע פעמותיו בהר מלי באוצרות בין גנותיו ויתיך אש לבבי קופאותיו (ר"י חריזי, תחכ' טז, 162). — ובינ' סעו', ˮקָפוּא, שקָפָא, שנעשה דומם ומוצק: אזכרת אותות מני קדם ורוב עברה ורעל אגמאה בהיותה (האמה הישראלית) רבוצה על עדניה ועל שמרית קפואה (מכתב ר' חסדאי אבן שפרוט למלך הכוזרים). ומי שעיניו דומות לעיני הבהמות ויעמדו קפואות ותמעט תנועתם, גם הטבע (סוד הסודות, מיוחס לאריסטו, תרגם אולי ר"י חריזי, שער יא, סעיף 84). המלאכים הללו גופיהן ברואין מן המים וקפואין ועומדים בזכוכית (מנוה"נ לר"י אלנקאוה 7, 553). — ˮוקָפוּא במשמ' עצם דומם, לא חי ולא צומח: מה שהיא מלאה מחי וצומח וקפוא [1]) כבודו של הקב"ה (ר"י קמחי, ספר הגלוי, 11). — ˮושם קפוא, שאין לגזור ממנו פעל עבר ועתיד: פשר ובאור השמות של בטוי שפתים יחלקו לשני חלקים, מהם שמות קפואים שאין מהם פעילה כמו ארץ ושמים וים ואבן וכו', כל אלה שמות קפואים, לא יבוא מהם לא פעילת עבר ולא פעילת עתיד וכו' (יהודה הדסי, אשכול הכפר קי' שכב).

— הִפְעִי', תַּקְפִּיאֵנִי, — הִקְפִּיא את הנוזלים, גרם שיקפאו: הלא כחלב תתיכני וכגבינה תַּקְפִּיאֵנִי (איוב י י). — ואמר בן סירא: צינת רוח צפון ישיב וכרקב יקפיא מקוה (ב"ס גני' מג כ). — ובתו"מ: שכן איוב אומר הלא כחלב תתיכני וכו', התכתני אינו אומר והקפאתני [2]) אינו אומר אלא תתיכני ותקפיאני

[1]) [ובאותו מקור (שם): קפוא, בלל כל הדברים זהב וכסף וברזל וכיוצא בהם.]

[2]) [ס"א: הקפתני, ובמקום אחר (מד"ל ויקר' יד): הקפיאתני.]

את הקערה, גרר את כל הקערה, במשמ' וו[1]): את ה' הוא מגדף, ר"א בן עזריה אומר כאדם שאוכר לחבירו גררת מן הקערה וחסרת, אסי בן עקביא אומר כאדם שאומר לחבירו גררה את כל הקערת ולא שיירתה מטנה כלום (ספרי במד' קיב). אוהרה לעובד ע"ז מניין, לא תעבדם, כרת מניין, את ה' הוא מגדף ונכרתה, ולא מגדף כתיב, כאדם שהוא אומר לחבירו גירפת את כל הקערה ולא שיירתה בה כלום, משל ר"ש בן לעזר אומר לשנים שהיו יושבין וקערה של גריסין ביניהון, פשט אחד את ידו וגירף את כל הקערה ולא שייר בה כלום, כך המגדף והעובד ע"ז אינו משייר לאחריו מצוה (ירוש' סנה' ז יח). את השם הוא מגדף, איסי בן יהודה אומר כאדם האומר לחבירו גירפתה הקערה והיסרתה, קסבר מגדף מברך את השם הוא, ר' אלעזר בן עזריה אומר, כאדם האומר לחבירו גירפתה הקערה ולא חיסרתה, קסבר מגדף היינו עובד ע"ז (ת"כ, כרית' ז:). — ובסהמ"א: או שמא השיאך העיון הפילוסופי להפוך קערה על פניה ולחשוב על מחזיקי האמונות כי הבל המה (נוסח כתב יהושע הלורקי, ספר דברי חכמים, מח). — ואמר הפיטן: ואמרתי אילו ידע אבונן בהאי צערא היה מהפך בתפלתו על פיה הקערה (מענה לשון, ולמרתי). —°וקערת כסף, ובקצור הקערה, שם שירו המפרסם של ר' יהוסף האזובי: ומזה הדרך היא הקערה אשר חבר הר"ר יוסף האיזובי, בני שורה וקח כיום תשורה וכו'[2]) (ר"מ בן חביב, דרכי נעם, יד:). ואמנם לענין החרוז הנה לא נהגו המשוררים רק שיסכימו הטורים השניים לעולם על חרוז מיוחד כמו שיראה מהקערה ומזולתה (שם שם).

°קַעֲרוּרִי, ת"ז, — כמו מְקֹעָר: ואלו תדמה כלי קערורי הורק מן האויר ולא נתמלא אויר במקומו הנה הפנאי ההוא יאמר בו גדול או קטן (ר"ח קרשקש, אור ה' א ב א). כי איך ישתות החלק הקערורי מן הגלגל וכו' לחלק הגבנוני (ר"י אברבנאל, ברלשי' א). לתיקון הראות שהליחה הזכוכי' קרובה צריכי' לשום לפני עיניהם זכוכית מלוטשת קעורית המפזרת קוי ניצוצי האור (ברוך משקלוב, עמודי השמים חלק המלאכה אדם, ברלין, מג.).

°קַעֲרוּרִית, ש"נ, — כמו קְעִירוּת, תכונת הדבר הקערורי, המקער, הצד המקער: והאש אשר במקומה טבעית ותתהוה מצד תנועת הגלגל בקערורית גלגל הלבנה (פרוש ילירה לאבוסהל דונש בן תמים, מב). מרכז הכדור והוא מרכז העולם, יגע גבנוניתו בקערורית גלגל מאדים של מעלה ממנו (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ב ד). ואנחנו צריכים לצייר בכל ככב וככב שבכלל תנועתו ילך אל מרכז הארץ ולפיכך הוצרכנו להניח לו שני גלגלים אחרים, אחד למלאת הקערורית שלו כדי שיבוא במרכז הארץ, והשני בגבנונית שלו כדי שנבוא על מרכז הארץ (ר"י אברבנאל, תרומה, ד"ה והמקום הפי' מהמנורה). ונאמר על פני רקיע, על קערורית הגלגל הלבנה (הוא, שמים חדשים ד ב). וכאלו הכדור כלו הוא בעל חי אחד, ראשו הגלגל העליון המקיף וסיפו קערורית גלגל הירח שזכרו הפילוסופים (הוא, מפעלות אלהים ג ב). שביום גופה של החמה תלוי למטה בקערורית הגלגל ובלילה עולה בגבנונית הגלגל (רמ"ע מפאנו, אמרי עהורי, העתים ט). שכל גלגל נוגע וימשש בגבנינותו בגלגל שלמעלה הימנו ובקערירותו בגלגל שלמטה ממנו עד שקערורית גלגל לבנה נוגע בגבנונית גלגל האש (ברוך משקלוב, כחמד וכעיס א כ).

°קַעֲרִירוּת, ש"נ,—כמו קַעֲרוּרִית: ורוב מה שישתתפו אברי הפרש הוא בקערירות ואברי ההגרה כלומר השתן בגבנינות (קאנון ג יד ד ג). הקערירות יחייב המנע יציאת האויר המוכת (אמו"ר לראב"ד א ו, 28). מדידת השמים מצד הקערירות עם היותו זה קשה מאד וכו' מדידת קערירות הגלגל וכו' (ר"מ בן חביב, פרוש בחינת עולם). שהאומר בגשם הבלתי בעל תכלית יאמר שמקומו הוא [מצד] שטח קערירותו, והוא השטח המקיף המרכז, ומצד גבנינותו הוא בלתי בעל תכלית

---

1) [המחבר הביא צרוף זה בערך גדף, ושם גם נ"א גרף, ונראה, הואיל ולא היה כל הבדל בכתב בתקופת התנאים בין ד' לר' (ועל כן שמו נקודות מבחינות לאותיות אלו במורי), שדרשו מגדף—מגרף, כאדם שהוא אומר גירפת וכו', וצ"ע.]

2) [התחלת השיר, עי' דודזון, אוצר השירה ב, 44.]

ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה (שם ז יג). זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קַעֲרֹת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה שלשים ומאה הַקְּעָרָה האחת כסף (שם שם פד–פה). — ובתו״מ: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכת בשביל שתהא שואבת (שבת ב ד). האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי (שם ג ה). כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא תשוך (שם עז ז). הטמאין שבכלי חרס, טבלא שיש לה לזבז ומחתה שלמה וטבלא שהיא מלאה קערות, נטמאה אחת מהם בשרץ לא נטמאו כלם (כלים ב ז). קערה שקבעה בשדה תבה ומגדל, כדרך קבלתה טמאה (שם כ ה). שולי קערה ושולי אסקוטלא של זכוכית שתתקינן לתשמיש טהורין (שם ל ח). הכופה קערה על הכותל בשביל שתודח הרי זה בכי יותן (מכשיר' ד ג). המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין שנגע טבול יום במקצתן פסל את כלם וכו' א״ר יהודה, אימתי, בזמן שהן גוש בקערה, אבל אם היה מפוזר במרוכה טהור (טבו״י ב ג). הקור והקערה, האונפיל והתמחוי שנחלקו אף על פי מקבלין על דופנותיהן כאלפסין טהורין (תוספת' כלים ב״מ ה י). הטמא והטהור יאכלנו, מגיד ששניהם אוכלים בקערה אחת (ספרי דברי עה). המודר הניית מאכל מחבירו לא ישאילנו נפה וכברת ריחים ותנור, תני אבל משאיל לו כוסות וקערו' ותמחויין (ירוש' נדר' ה ט). לשנים שהיו יושבין וקערה של גירוסין ביניהון וכו' (ר״ש בן לעזר, שם קנאי ז י). אין מניחין בשר חי על הפת וכו' ואין סומכין את הקערה בפת (ברכ' נ:). פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב וכו' וקערות וכוסות וכו' קבועות בו וכו' (ר' חייא בר אבא, שבת קיט.). סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה (שמואל, שם קמד:). הני קערות וכוסות וצלוחיות אסירי (פסחי כז.). אין משיירין פאה באילפס אבל משיירין פאה בקערה (ערוב' נג:). קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה כותח (רב יהודה בשם שמואל, חול' קיא:). דגים שעלו בקערה, רב אמר אסור לאכול בכותח (שם שם). שנים אוכלין בקערה אחת זה טועם לפי מעשיו וזה טועם לפי מעשיו (אדר״נ לז). לקערה שהיא מלאה חלב, עד שלא נתן טפו בתוכו החלב רופף (מד״ר ברא״ש' יד). כיון שהזכיר (יצחק לעשו) בשר מיד בכה אמר אני קערה אחת של עדשים האכילני ונטל את בכורתי, אתה שהאכילך בשר על אחת כמה וכמה (ר' ברכיה, שם שם סז). למלך וכו' הכניסו לו תבשיל הראשון ואכלו והיה ערב לו, התחיל ממחה בקערת וכו' (שם ויקרי ז). ומה הפרש בין קערה למזרק, קערה גילדה עבה, מזרק גילדו דק (שם במד' יג). מלאך ירד בדמות שלמה וישב לו על כסאו והיה מחזר שלמה על פתחי ישראל ואומר אני קהלת בן דוד וכו' מה היתה אחת מהן עושה, היתה נותנת לפניו קערת של גרישין ומכה אותו בקנה על ראשו וכו' (ר' יוסא בר חנינא, שם רות ה). מהו כלי גולה וכו' חמת ושטיח וקערה וכל אחד ואחד יש לו לשמש שני דברים, חמת נותן בה קמח ונותנה תחת ראשו, וקערה אוכל בה ושותה בה וכו' (ר' חייא בר אבא, שם איכה, בבת תבכה). — *ובית קערות, בית קבול לקערות: בית קערות שאינו מקבל קערות אף על פי שמקבל את התמחויים טמא (כלים יז ג). —*ובהשאלה, הפך את הקערה על פיה, כפר בעקר[1]: בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו, אמר רבא, בשפתיו לא חטא בלבו חטא, מאי קאמר, ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה אם לא איפו מי הוא, אמר רבא בקש איוב להפוך קערה על פיה[2], אמר לו אביי, לא דבר איוב אלא כנגד השטן, כתנאי, ארץ נתנה ביד רשע, ר״א אומר בקש איוב להפוך קערה על פיה, אמר לו רבי יהושע לא דבר איוב אלא כנגד השטן (ב״ב טז.). — *וגרף (ג״א גדף)

---

[1]) [עקר משמ' הבטוי היא, כעדות הצרופים המקבילים גרף את הקערה, גרר את כל הקערה ולא שייר ממנה כלום, קרובה לדברי הכתוב (מ״ב כא יג): כאשר ימחה הצלחת מחה והפך על פניה, ועל כן בהשאלה על דברי איוב הכונה: בקש לעקור את הכל, כפר בעקר.]

[2]) [רש״י: לעקור כל כבוד שחירף וגידף.]

אמנם אני רוצה שאקיים מציאותו ית' באמונתנו בדרך מופתי שאין מחלוקת בו בשום פנים, ולא נשים זה הדעת האמתי גדול הערך נשען ליסוד כל אדם יקעקענו ויבקש לסותרו [1] (ר"ש א"ש, מו"נ א עא). הלא המה חרשו על גבם האריכו למעניתם והרסו אותם וקעקעום בעומק המחרישה (ר"י ערלמה, חזות קשה ח). ובט"ו בו (בתשרי) מקעקעין סכך בתיהם לעשות סוכה (ממדת הימים ב ד, עח:). —ואמר הפיטן: פס יד כתבה לקעקע צול בפסח (ר"א קליר, אומץ גבורותיך, קרוב' ב פסח). זכור לקעקע בצתו משרש, מלעזוב לו ענף וגם שרש (הוא, זכור אים, קרוב' זכור). מלכי יון הרשעה שובבנו חוללנו, הרום וקעקע בצתם מתלנו (שלמה הבבלי, ברח דודי, גאולה א פסח).

—התפ', *הִתְקַעֲקַע, — נעקר: מברכותיהן של נשים לא נתקעקעה ביצתו של דוד בימי עתליהו (ר' מוניא, מד"ר רות סוף פרשה ז). מי גרם לבלשאצר שתתקעקע ביצתו מן העולם, לא על ידי שנשתמש בכלי ביהמ"ק (ר' שמואל בר רב נחמן, שם אסתר ג, והשקות). ויהי ידיו אמונה, מהו אמונה, בזכות ידיו של משה ובצער שנצטערו עמלק נופל לפניהם ואין שמשו שוקעת ומשתייר מזרעו, ואימתי שמשו שוקעת וביצתו מתקעקעת וזרעו משתרש מן העולם, כשתבוא אותה שכתב בה ויהי אומן את הדסה (פסיק' רב', זכור, נ:). — ובסהמ"א: ותקע, נתקעקעה ממקום מחברתה ודומה לו פן תקע נפשי ממך, לשון הסרה, ובמשנה לקעקע ביצתן, לשרש שרשיהן (רס"י, ברא"ש' לב כו). בבת ידי עשיתי זאת העירה שנתישבה אני שמרתי שלא נתקעקעת ורבה העזובה (קלונימוס בר קלונימוס, אבן בוחן, ויניציא, סו.). — *ובמשמ' נכתב בכתב קעקע: ורשמי הימים והחיים האלה מתקעקעים בזכרונו ימים הרבה (ר"א לויסן, שלום על ישראל ג, יד:).

—פעי, *קִעְקַע, — קִעקעו זחרתו אותו בכתב קעקע: באותם הדבורים שאינם לפי דעתם כ"א חקוקים ומקועקעים על לוח הדמיון (הוא, שם משא טוב, טו.).

---

1) [במקור: והוהא וירום הדהא.]

ב. *קְעַקַע [1], פ"ע, — צעק: הטל להם מים בספל וקעקע להן כתרנגולין (ר' יהושע, קידושי' לא.).

קער [2], ממנו *מְקֹעָר, *קָעַר, *קַעַר, *קְעָרָה, *קַעֲרוּרִי, *קַעֲרוּרִית, *קַעֲרִירוּת, *קַעֲרִית [3].

*קָעַר, קל לא נמצא.

—פעי, קֵעַר, רק בינ' מְקֹעָר, —משקע ומעמק כמין קערה, hohlrund, konkav ; concav(e): ומקומו הטבעי (של יסוד האש) הוא השטח המקוער מן הגלגל (קאנון א א ב). אותו שימהר אליו סתימה בכבדו הוא שיהיו צרים קצות העורקים אשר יעלה בהם המזון מהצד המקוער מן הכבד אל הצד המגובן (פרקי משה א). ועל זה הושם הגוף השחוסי, הנקרא אצל בני אדם אזן, מקוער (נתן פלקירא, צרי הגוף, כ"י בריטי' מוז'). והנה האש חם ויבש ויקבל מן השטח המקוער בגלגל החמישית (משה בוטריל, פרוש יצירה א י). ועי' מְקֹעָר, 3284.

*קַעַר, ש"ז, —כמו קערה: מנין האוכל בקערו ורואה את עצמו כאלו אוכל בקערו של חבירו והיה שותה בכוסו ורואה עצמו כאלו שותה בכוסו של חבירו הרי זה מותרה, ת"ל לא תנאף (מדה"ג, שמות יב יד, הופמן, 231–232).

קְעָרָה, ש"נ, — כלי מְקֹעָר שאכלו ממנו, Schüssel, Teller ; plat, assiette ; pan, plate: ועשית קְעָרֹתָיו וכפתיו וקשותיו ומנקיתיו אשר יסך בהן זהב טהור תעשה אתם (שמות כה כט). ויעש את הכלים אשר על השלחן את קְעָרֹתָיו ואת כפתיו ואת מנקיתיו ואת הקשות אשר יסך בהן זהב טהור (שם לז טז). ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו את הַקְּעָרֹת ואת הכפת ואת המנקית ואת קשות הנסך (במד' ד ז). וקרבנו קַעֲרַת כסף אחת שלשים

---

1) [וכן בערב' קעקע a), ועי' קְעַקוּעַ, הערה.]

2) [וכן בערב' קַעְרַ b), היה עמֹק, ובסור' מְקַעַר כמו מְקֹעָר.]

3) [ועי' גם קַעֲקַע, קַרְקַע, שְׁקַעֲרוּר, הערות. והיום נוהגות אף צורות בגון קָעוּר, קְעִירָה, קֹעַר.]

a) قعقع b) قعر

קָעע, שרש שהניחוהו קצת המדקדקים [1]): ותקע נגשה מהם, כמו ותקע כף ירך יעקב וכו' ושרשו ק ע ע (כד"ק, יחזק' כג יז).

°קַעֲקוּעַ, קַעֲקוּעַ, ש"ז, — קול מקעקע ומקרקר, שאון, Getöse; bruit; uproar: מן הדעות הקדומים המתפשטים אצל הפילוסופים ורוב האנשים שלתנועת הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד, והיתה ראיתם על זה אמרם שהגרמים הקטנים אשר אתנו כשיתנועעו תנועה ממהרת ישמע להם ק ע ק ו ע עצום וצִלול מרעיד [2]), כל שכן גרמי השמש והירח והככבים על מה שהם עליו מן הגודל והמהירות (ר"מ ח"ת, מו"נ ב ח).

א. **קעקע** [3]), ממנו קַעֲקַע, א. *קִעֲקֵעַ.

ב. **קעקע** [4]), ממנו °קִעְקוּעַ, ב. קִעֲקֵעַ.

קַעֲקַע [5]), ש"ז, — קעירה, חריתה וצריבה בגוף Einätzung; tatouage; tattoo(ing): ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קַעֲקַע לא תתנו בכם (ויקר' יט כח). — ובתו"מ: הכותב כתבת ק ע ק ע, כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב אינו חייב (מכות ג ו). — ובסהמ"א: לעולם הקעקע תחלה ואח"כ הכתב, וקרא הכי משמע וכתובת בתוך הקעקע (רעב"ע, שם שם). — ואמר הפיטן: וכתובת ק ע ק ע בגוך לא תרקע (רסב"ג, בלל סדי, אזהרות לריי"ל .בר לאוזן, מח:).

להן קעילין, אך נ"א בערוך וכן בדפוסים קלעין. והעקר כנראה קיליא, קילין והיא היונ' κελλίον, עי' בהערה עמ' 5966. והשוה גם: הישן בכילה (סוכ' י:) ועוד, בערך כִּלָּה, עמ' 2381.]

[1]) [אך רֹב חכמי הלשון גורו את הדגמאות המובאות מן יקע או נקע, וכן אף המחבר. ועי' בערכים האלה. ועי' גם במשתלחק, דרגבורג, 218 וכו' שהאריך בדיון על צורה זו והעמיד אותה בגזרת קעע.]

[2]) [ע"פ לשון המקור הערבי: סמעת להא קעקעה עט'ימה וטנין מזעג'.]

[3]). [עי' קַעֲקַע, הערה.]

[4]) [שרש שנולד בחקוי קול בעבר' ובערב'.]

[5]) [צורה כפולה מן קַע, קער במשמ' קעירה ועמס, והשוה קאע [a]) (מן קוע [b])) במשמ' עמק בערב', ואין קרקע (עי' שם), ובאשורי קַקַּר אלא מבטא אחר של אותה מלה, שעקרה קער קער.]

[a]) قاع [b]) قوع

א. *קִעֲקֵעַ, קִעֲקֵעַ, פ"י, — חרת וצרב ואִבֵּל, einätzen, tätowieren; corroder, tatouer; to corrode, tattoo: הכותב כתובת קעקע, כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם (מכות ג ו). — ובמשמ' עקר מן השרש, נתץ והרס: גזל מריש ובנאו בבירה, בית שמאי אומרים יקעקע כל הבירה כולה ויתננו לו (ירוש' ב"ק ט ה, וכעין זה סמוכל, תעני' עז). והרי בבל אף היא החריבה אותו (את ביהמ"ק) אלא שלא קעקעה אותו (מד"ר סמות לה). — וביחוד בצרוף קעקע ביצתו של פלוני, השמיד אותו ואת זרעו [1]): רדוף אחריהם עד שתקעקע ביצתם מן העולם (רב הוסעיה, ירוש' ע"ז ד ד). המן הרשע התחיל לעקר בגננים, ביקש לקעקע ביצתן של ישראל (מד"ר ויקר' יח). שש שנים היו אותן גחלים עמומות בידו של גבריאל, סבור שישראל עושין תשובה, כיון שלא עשו בקש לזרקן ולקעקע ביצתן (רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי, שם שם כו). אמר הקב"ה, אתה (מרודך בלאדן) עמדת מכסאך ופסעת שלש פסיעות לכבודי, חייך שאני מעמיד ממך ג' מלכים וכו' נבכודנצר ואויל מרודך ובלשצר, וכיון שעמד וחרפו קעקע הקב"ה ביצתן מן העולם והעמיד אחרים תחתיהם (שם סה"ס, מלחוכי הסומרים). באותה שעה נשבע הקב"ה שהוא מקעקע ביצתן מן העולם (שם איכה פתיח', רבי ילחק פתח). ועי' בֵּיצָה, 529. — ובסהמ"א: א"ל (הקב"ה להמן), חייך שבנימין מוכן לך לקעקע את ביצתך (בראשית רבתי לג ב, אלבק, 150). קעקע, כתב מחוקק ושקוע שאינו נמחק לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם (רש"י, ויקר' יט כח). זה שכתבו בבשרו וקעקעו בו אינו חייב אלא אם בן סייע כדי שיעשה מעשה (רמב"ס, עכו"ס יב יא).

[1]) [עי' בפרט בדברי לֵו OLZ, שנת 1914, עמ' 134 על צרוף זה. ובמקום זה בא אף: שרש ביצתו של פלוני: מני אפרים שרשם בעמלק, מהו מני אפרים, מנה אפרים בלבד לשרש ביצתו של עמלק (תנחו' במד' כו, וכן פסי' רב', זכור, נג.). ואמנם קשה לקבל את פרושו של לֵו כאלו הכונה לסרוס אשכי הגבר, אלא תמונה היא מהשמדת בעל חי עם הביצה שמתוכה יוכל לקום לו זרע.]

writing-case ; écritoire : ואיש אחד בתוכם לבוש בדים וְקֶסֶת הספר במתניו ויבאו ויעמדו אצל מזבח הנחשת וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית ויקרא אל האיש הלבש הבדים אשר קֶסֶת הספר במתניו (יחזק׳ ט ב–ג). והנה האיש לבוש הבדים אשר הַקֶּסֶת במתניו משיב דבר לאמר עשיתי כאשר צויתני (שם שם יא).—ובסהמ״א ¹): המוציא דיו על הקולמוס שיעורו כדי לכתוב ממנו שתי אותיות, אבל אם הוציא הדיו בפני עצמו או בְּ ק ס ת צריך שיהיה בו יותר על זה כדי שיעלה ממנו על הקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות, היה ב ק ס ת כדי אות אחת ובקולמוס כדי אות אחת וכו׳ הרי זה ספק (רמב״ם, שבת יח ט). ויביאו את ק ס ת הסופר והמגלת וכו׳ ויפול הגורל לאחר וכתב אין במלך חזק בארץ (יוסיפון, גינצבורג, לז). לפיכך דומה עסק האומות באלו החכמות למי שמיפה ק ס ת הסופר ועושה לו רצועות של זהב וביוצא בהן וחסר מקום הדיו שאין ה ק ס ת אלא בעבורו (יהודה הכהן, מדרש החכמה, כ״י ברלין). ולי חבר שקול כנגד כלם עם יונק על חור ק ס ת משתעשע איש רעים להתרועע (דברי חכמים לחכמים, מעשה הרב דון ר׳ יצחק אברבנאל, מח:). ואני קצפתי על ק ס ת י נטשתי את מגלתי (שם שם). ידי שלחתי לעטי לטבול אותו בדיו ויאמר אלי ואיו כי ברות הקרח נערמו מימיו קפאו בלב ק ס ת תחומיו (שם שם). והעט ירד אל ירכתי ק ס ת ו וישכב על מטתו (שם מט). והעט קם בחמתו מירכתי ק ס ת ו ויאמר שמעני הודיעני על מה תריבני (שם שם). וכה הראני מהר״ר יאושע הנז׳ טופס כתב רבני קושטא מליצי יושר וזכות על מהר״ר יאונתן וכו׳ ויאמר אלי מהר״ר יאושע דיעלה על הדעת שרבני קושטא דרכו ק ס ת ם בבלי דעת על מה אדני המחלקת הטבעו וכו׳ ואני וכו׳ אמרתי אהה אדוני כל זמן שגוף הכתב ליתיה קמן דעדי חתימה כרתי מי יודע אם לע״ט כזאת ק ס ת גבורים רבני קושטא (חיד״א, מעגל טוב, 23–24). והיד כותבת ותופ״ס ה ק ס ״ ת לא יעמוד לית ליה די״ו ק ס ת גבורים חתי״ם ¹) (שם, 29). — ואמר המשורר: אתי מוסר אשר חכמה חניתו ו ה ק ס ת והקולמוס אזניו (ד״ה של יהודי מצרים וא״י ב, יעקב מן, 19). שלום חיים אורך ימים בימינו אש הדת למו בימינו חרת ק ס ת לרשום בכתב אמת לשמו (מלבה מסכת ספ״ג, וכסטין, Inschriften I, 93). תפשתי את ק ס ת י ולשלחני ישבתי לענור בת שירי חרוזים כאשר נסיתי (יל״ג, הסירה מאין תמלא, כל שיריו ב, 21).

קעה ²), ממנו ״קָעָה, ״קְעִיָּה.

קָעָה, קל לא נמצא.

— פע׳, ״קְעָה,—כמו הוקַע, נתלה, ואמר הפיטן: ק ו ע ו ונשחתו ועם יולדיו נאחתו ובאע חד נותחו וכל מצרים חתו (ר״א קליר, אוחו מבהלת, קרוב׳ פורים).

קְעוּר, ש״ז, — כמו קַעֲרִירוּת, תכונת הדבר המקער: אמנם ה ק ע ו ר יחייב עכוב יציאת האויר הדפוק (האמונה הנשאה א ו, תרגום ר״ש מוטול, כת״י, הוצא ע״ש קלנקין).

קְעִיָּה, ש״נ, — עקירה: הוקעה, לשון חבור ותקיעת עץ בארץ הוא, וכן בהשתלפו מן הארץ יפול בו לשון ק ע י ו ה, כאשר תאמר ותשרש שרשיה, לשון קליטה, ובכל תבואתי תשרש, לשון עקיר וכו׳ (רש״י, יחזק׳ כג ז).

***קְעִילָה,** ש״נ,—מלה מספקה: הישן ב ק ע י ל ה ³) שאיש ואשתו ישנין בה (ערוב׳ סג:).

בשעוה וחורתין בה בעט, ע״כ, וכדו׳. ויש משוים gst(j) במשמ׳ לוח הכותב במצרי. ואולם השבעים תרגמו קסת הספר: ζώνη σαπφείρου, ח ג ו ר ת ה ס פ י ר, ומתאים לזה הנאמר בדניאל י ה: והנה איש אחד לבוש בדים ומתניו חגרים בכתם אופז וכו׳, וצ״ע.]

¹) [בתוספתא (כלים ב״מ ה ב) כתוב: מעקה שבמגדל ו ה ק ו ס ת שבו בזמן שהן קבועין נמדדין עמה, ע״כ. אך כנראה היא ט״ס במק׳ קמרון, עי׳ במשנה (כלים יח ב): הקמרון שלה בזמן שהוא קבוע וכו׳.

ק ס ת ו ת מלכים (ספרא שמיני פרשה ו), שבמקומו במשנה (כלים טו א) ק י ס ט ו ת המלכים, היא כנראה המלה היוני ξέστης, עי׳ קרוים, Lehnw. II, 535.]

¹) [ע״פ לשון הכתובים (עמ׳ ב יה, ש״א ב ז) והבבלי: ור״ט לית ליה דיו (ב״ק כח.).]

²) [שרש שגזרו הפיטן במקום יקע שבמקרא.]

³) [כך בגרסת הערוך, שפרש: בקעה גלויה ויש אומרים עליה ויש אומרים קובה, ע״כ. אך בדפוסים: בקילעא; וכן גרסת הערוך בסנה׳ קו.: עשה

נגפת פורכים פרים לקוסס (שמעון בר יצחק, שבעי יה, יוצ' ז פסח). — ואמר המליץ: אם תטרף עליך פריך יקוסס ונשארת בעץ יבש (ב"ז, ב"ס ו ד).

—קל, *קָסַס, — קסס היין, התחיל להחמיץ, התקלקל מקצת: היין שקסס[1]) ופירות שהרקיבו ומעות שהחליאו (מע"ש ד ב). המוכר וכו' מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה (ב"ב ו ב). המוכר יין לחבירו ונמצא קוסס[2]) הגיעו (ר' שמעון בן אלעזר, תוספת' שם ו י). הקוסס והמזיג והמגולה ושל שמרים ושל ריח רע הרי זה בעל מום למזבח (שם מנח' ט ט). ר' שמואל בר רב יצחק היה לו יין קוסס, יהב בגויה שערין בגין דיחמע (ירוש' פסח' ב ז). שהיין מגיתו, שהיין קוסס מערבין בו ומשתתפין בו ומברכין עליו ומזמנין עליו ומקדשין בו את הכלה ומנחמין בו את האבל ונמכר בחנות לשם יין, והמוכר לחברו יין סתם לא מכר לו יין קוסס (שם סוטה ח ה). לאחד שהיה לו מרתף אחד של יין, פתח חבית אחת ומצאה של חומץ, שניה כן שלישיה ומצאה קוסס, אמרין ליה קוסס הוא, אמר להון ואית הכה טב מיניה, א"ל לא, כך בדורותיו היה (נח) צדיק, הא אלו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל לא היה צדיק (ר' יהודה, מד"ר בראשי' ל). — ואמר הפיטן: עשו חיזק ואמץ הקסת, הלבישו עוז בשריון קשקשת, ויך צריו מכת קוססת, כהכרית מיאורם דגה וקשקשת (קטע מזמן הגאונים, קעדיאנה שכטר, 70). — ואמר המשורר: ונער ממך ידיו לבבי ואולם עץ אהבים לא קססו לאש עפעפך לראות מאוה עדי כי מראות סגור תפשו (רסב"ג, בחר מהחלי, ברודי, 8).

—נִפע', *נִקַּס, — שקססו אותו: ואמר הפיטן: יי' מה אדם והוא כעץ נקסס, כבוא אמת בצעו יהי כמו קש מרוסס (הוא, יי' מה אדם, מוס' יוה"כ ספרד').

ב. *קָסַס, פ"ע, — כמו כָּסַס: הקוסס[3]) את האורז אומר עליו בורא מיני זרעונים (ירוש' ברכ' ו א). ועי' כָּסַס.

---

[1]) [נ"א שקרס, מדב"ם: שקיטס.]

[2]) [כך ברפוס. צוק"מ: קוסס.]

[3]) [כך גרסת הערוך ערך קס ב'. ובהוצאות שלפנינו: הכוסס.]

*קְסָסָה, ש"נ, מ"ר קססות, כמו קְוָזָה: נוטל את הקיסמין ואת הקססות וזורק את הוודאין ומניח את הספקות והשאר מצטרף לרוב בניינו של מת ולרובע עצמות למלא תרווד רקב (ר"א בר' צדוק, נזיר סה.).

*קסקס. *קַסְקֶסֶת. עי' קַשְׂקַשׂ, קַשְׂקֶשֶׂת.

קָסַר, קל לא נמצא.

—פִּע', *קִסֵּר[1]), — המליך כקיסר: התמו השרים הגדולים הראויים למלוכה ולקסריות מרומא כי תמלכתם איש שכור עלינו ואותו קסרתם בחק הקסריות (יוסיפון עח). ויאספו כל זקני רומא לקסר את אספסיונוס בחק הקסריות (שם עו).

—התפ', *הִתְקַסֵּר[2]), — נעשה קיסר, מלך כקיסר: וזה מעשה משפט הקיסריות על פי חק אשר ברומא, יביאו את המתקסר כל זקני הרומיים וכו' (שם שם). גם המשליכים (פרחי הזהב) הם הם הנבחרים בעצת רומא להיותם אחרי התקסר הקיסר התולך אל ימינו למשנה לו והולך על שמאלו לשר על כל הצבא (שם שם). ואחרי כן יבאו לפניו יועצי עיר רומא וזקניה וכו' ויבקשו ממנו להשבע להם שלא יחלל ולא יפר ברית אחת מהם אחרי התקסרו עליהם (שם שם). וכאשר נהרג גסקלגס ונתקסר קלודיוס בשנת שנ"ג (קרוכמל, מורה נבוכי הזמן יו).

*קַסְרִיאֵל, — שם מלאך ממונה על האהבה: והממונה על כל מיני האהבה בין רעת בין טובה שמו קסריאל (ברית מנוחה ו, אמשטי, לב:).

קֶסֶת, ש"נ, — קֶסֶת הַסֹּפֵר, לדעת המפרשים תיק שהכיל דפים, דיו וכלי הכתיבה[3]), Schreibzeug;

---

[1]) [פעל עברי נגזר מן קֵיסָר, Caesar ברומ', ונמצאו במקורות גם *קֵיסָרוּת, ש"נ: ויסכימו להסיר את כתר הקיסרות מכנו (יוסיפון טו), והוא אשר השיב חק הקיסרות פעם שלישית במדינת רומה (שם); *קֵיסָרִי, ת"ז, *קֵיסָרִיּוּת, ש"נ.]

[2]) [וגזרו ממנו אף הִתְקַסְּרוּת.]

[3]) [כך או במשמעות בית דיו בלבד, הבינו את המלת רב הקדמונים, ובמשמ' אחרונה זו היא נוהגת בסהמ"א ובלשון המדברת. השווה וולג' atramentarium (בית דיו), ת"י פנקס, רש"י: פנקס הם לוחות שמחופין

חזו שקר וחלמות השוא ידברו הבל ינחמון (זכרי' י ב). —ובתו"מ: איזהו קוסם, זה האוחז במקלו ואומר אם אלך, אם לא אלך (ספרי דברי קעא). (בלעם) בתחילה נביא ולבסוף קוסם (ר' יוחנן, סנה' קו.). אמרו לו קוסמיו וחרטומיו (לנמרד) נולד היום נער אחד שהוא עתיד לירש את העולם (ספר המעשיות, גסטר, 2). — ואמר המשורר: ותנחמו בדברי קוסמים כי אסיפתי בחשבונם קרבה (ר"מ הנגיד, לבני תיך קרבי, בן תהלים כד, מסון, יט).

*קֶסֶם, קוסם, ש"ז,— קללה של כשוף [1]: הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם [2] והבועל ארמית קנאין פוגעין בו (סנה' ט ו). יכה קוסם את קוסמו (רב יוסף, בבלי שם פא:). יכהו קוסם לו ולקונו ולמקנו (שם שם). — ובפסהמ"א במשמ' רמז: אחוי ליה בידיה לסימן ולקוסם [3] (פני משה לירוש' שביע' ג ז, ד"ה קסומה).

*קִסְמוֹן, ש"ז,—כמו קֶסֶם, ואמר הפיטן: דרשנו נחש קדמון בנחש עונה קסמון, דרשנו מתים וכשפים נתיב אמוריים (יוסף ידידיה קרמי, כנף רננים, פד:). — וכשם מלאך: (נוהגין החזני' כשעומדי' להתפלל לומר) בשם שמעי' שריאל קיסמון וכו' משביע אני עליכם שתסייעו לי שאתפלל היום בקול רם ונעים וערב וכו' (הלבוש, או"ח תקפד ח).

*קִסְמִי, קִסְמִי, ת"ז, — שיך לקסמים, של קסמים: ובעבור חסרון שני הדרכים האלו שהם הקסמית והכככית (מנחת קנאות לר"י מפיסא, 17) [4].

---

1) [קוסם זה הוא ללא ספק שם מפשט במשמ' קללה של כשוף, ועי' בהערות לערך קֶסֶם. ואשר לפרושים הנתנים בגמרה, ברור הדבר שנשתבשו במשך הזמן, בירוש' למשנה נאמר רק: כגון אילין נפתאי (וי"א בני נכט, הארמיים) דמקללין לקנייך קיינך קנווך ע"כ. והוא הוא שמובא בדברי רבנן וכו' בבבלי (סנה' פא:) בלשון זו: יכהו קוסם לו ולקונו ולמקנו, ע"כ. וכנראה המלים קוסם לו תוספת הן במאמר. ואילו דברי רב יוסף שם, יכה קוסם את קוסמו (נ"א קוסו, ד"ס, ובערוך קיסמו) נמסרו כנראה בשבוש, אחרי שראו בטעות במלים אלו כנוי לאלהים, וצ"ע.]

2) [במשנה שבירוש': בקסם.]

3) [עפ"י דברי הירוש' שם: וקסמיה בידיה.]

4) שם בהערה 7: „ר"ל ידיעת העתידות ע"י קסמים וראיית הככבים".

המדרגה הג' החלום הקסמי של נביאי השקר (ר"ש אלמולי, פתרון חלומות א, ד:). כי כל אלו (החלומות) ודאי הלשון והענין מוכיח שאינם לא נבואיים ולא פשוטים ואם כן הם קסמיים (שם שם). לפי שהם, ר"ל חלומות הקסמיים, הם באים בבחירה על האדם המכין עצמו לישן ובמעט נימא הבאה עליו הוא חולם בכח ההשבעה (שם, ה.).

*קִסָמִית, ש"נ, – כמו קֵסָם, קסמי עצים: מי שאין לו מים לרחוץ מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמית [1] (ברכ' טו.). — ובפסהמ"א: הנותנת קסמית באזני הקדרה שתהא מרתחת ושופעת לאחוריה הרי זה מדרכי האמורי, אבל נותנים קיסם של תות ושל זכוכית בתוך הקדרה (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ד, 444).

*קוֹסֶמֶת, קוסמת, ש"נ, — אשה המתנבאת בקסמים מקלפים, Kartenlegerin; tireuse des cartes; fortune-teller: הנם את מזומנת לבוא הלילה שמה להקוסמת בקלפים (ש"י אברמוביץ, מסעות בנימין השלישי, הפרקס ג, 47).

א. קסם [2], ממנו א. קָסַם.

ב. *קסם, ממנו ב. קָסַם.

א. קָסַם, קל לא נמצא, במקרא.

—פוע', יְקוֹסֵם,—קוֹסֵם (את) פרי הגפן, השחית, קלקל [3]: הלא את שרשיה ינתק ואת פריה יְקוֹסֵם ויבש כל טרפי צמחה תיבש (יחזק' יז ט). — ואמר הפיטן: ולו גווע גועתי שם במסום נוסס, ולא דמיתי שור בציה ובו פריו יקוסם (רסע"ג, אני הגבר, סלית' ת"ב, סדור רסע"ג, שכה). מעני תדכא ושוטני תבוסס, נטישות תהתז וזלול תקוסם (רסב"ג, שמורה ונאוה, גאלה, תכלאל ב, קנה:). נאור בראותך בדם מתבוסס,

---

1) [ובכ"י פ' יקנח ידיו בצרור בעפר ובקיסם, עי' ד"ס. ואולי צ"ל ובקסמין.]

2) לא התברר מקור הפעל והשרש, ועי' גם בנוסחאות המובאות לקמן. ועי' בהערות שאחר זו.]

3) [כך, ע"פ שמוש הפעל בקל בתו"מ. והשבעים והסורי משמיטים את המלה „את" בתרגומם, כאלו כאן פ"ע.]

תמנורת הטהורה, על טהרה של מנורה, שלא יסתכם בקיסמים ובצרורות (ספרא ויק, אמור, פרשה יג). מעתה אפילו בית הקברות ראוי הוא לעבור על השבות ולוכל שכן הוא ראוי ליכנס בשידה תיבת וסגדל ולעשות לו חור פחות מטפח ולתחוב בכוש ובקיסם ולאכל (ירוש' ערובי' ג א). ה״ד (גחלים) לוחשות, א״ר חסדא כל שאילו מכנים לתוכן קיסם ודולקת מאליה (ברכ' נג:). עץ אחד יש בברכי הים וחנון שמו ומביאין קיסם ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש וכו' (רב הונא, שבת כד:). תפרה (ככר שנפרסה) בקיסם מערבין לו בה (רב חסדא, ערובי' פא). אין שונין קמח ביום טוב אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו (ביצה כט:). (מטבעות) כל שאילו מכנים לח קיסם ביניהן ונוטלם בבת אחת חייב להכריז (רבה בר אבוה, ב״מ כה.). ע״א שנשתברה, רב אמר צריך לבטל כל קיסם וקיסם (ע״ז מט:). הרואה קרי בקיסם[1])מהו, ממנו אמר רחמנא עד דנפיק מבשרו ולא בקיסם, או דלמא האי ממנו עד שתצא טומאתו לחוץ ואפילו בקיסם נמי (שאלת רבה מרב הונא, נדה' כב.). במה בודקין אותו אם זכר הוא אם נקבה היא, אבא שאול בר נש ואמרי לה אבא שאול בר רמש אומר, מביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום, אם מסכסך בידוע שזכר הוא ואם לאו בידוע שנקבה היא (שם כה:). מעולפת ספירים, א״ר אבא בר ממל, אם נתעלף אדם בדברי תורה והלכה סוף שנעשה בהם ספיר, ורבנין אמרין, כל מי שנעשה קסם[2]) בדברי תורה סוף שהוא נעשה בהם מלך, המד״א קסם על שפתי מלך (מד״ר שה״ש, ידיו גלילי). —ובפרט שביב עץ לחצוץ בו את השנים: נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו את שניו (רבי אליעזר, ביצה ד ו). יוצא אדם בקיסם שבשיניו שבסנדלו (תוספת' שבת ה א). — ומשל: תמיהני אם יש בדור

[1]) [רש״י: הכנים קיסם בפי אמה והוציא בו זרעו.]

[2]) [פרש מת״כ מלשון קוסם קסמים: הקוסם יודע ואינו יודע הדבר על בוריו וכו', ע״כ, ואינו מסתבר. וכנראה הכונה היא: מי שנעשה פחות בקסם העץ הזה בדברי תורה סוף שהוא נעשה בהם מלך, על דרך: כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה גדול לעולם הבא (ב״מ פה:), וכל המקים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר (אבו' ד ט).]

הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מבין שיניך אמר לו טול קורה מבין עיניך[1]) (ר' טרפון, ערכי' טז:). — וקסם הנגר: לא יצא החייט במחטו ערב שבת סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא ולא הנגר בקיסם שבאזנו[2]) ולא הצבע בדוגמא שבאזנו ולא השולחני בדינר שבאזנו ולא הסורק במשיחא שבצוארו (תוספת' שבת א ח). — ובסהמ״א: יגיע לי קיסם מן הקורה[3]) (רב נחשון גאון, תשו' גאו', קסל, מב., ערך סיבא). משיחסום ויקנב, פי' לאחר שתוסם חסימת הכלי ונשארו קיסמין קטנים שם ופוסקן וקוטען שמו קניבה (ערוך ערך קנב). סוגייני דערבתא, קיסמין של ערבה (רש״י, ערוב' כט:). כשהית הכהן מסדר את המערכה גדולה היה דרכו להביא קסמין דקים להצית בהן את האור (ר״מ המאירי, יומא מה.). איך תאמר טול מבין עיניך קיסם השבורה ועל עפעפיך כעובי הקורה (מראה המוסר ה ב). וראה (ר' חסדאי) הקיסם בשן חבירו ולא נטל הקורה מבין עיניו (ר״י אברבנאל, מפעלות א' י יב). יש ליזהר לכבד הכגדים באותן מכבדות של קסמים שנשברים הקסמים (שלטי הגבורים על הרי״ף, שבת סוף פרק י).

קֹסֵם, קוֹסֵם, ס״ז, מ״ר קֹסְמִים, קוֹסְמִים, קֹסְמֵיכֶם, — כהן או איש אחר העוסק בקסמים, Orakelpriester, Wahrsager; devin; fortune-teller: כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קֹסְמִים ישמעו (דברי יח יד). ואת בלעם בן בעור הַקּוֹסֵם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם (יהוש' יג כב). ויקראו פלשתים לכהנים וְלַקֹּסְמִים לאמר מה נעשה לארון יי' (ש״א ו ב). גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וְקֹסֵם וזקן (ישע' ג ב). מפר אתות בדים וקסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל (שם מד כה). אל תשמעו אל נביאכם ואל קֹסְמֵיכֶם ואל חלמתיכם ואל ענניכם ואל כשפיכם (ירמי' כז ט). ואל ישיאו לכם נביאכם אשר בקרבכם וְקֹסְמֵיכֶם ואל תשמעו אל חלמתיכם אשר אתם מחלמים (שם כט ח). ובשו החזים וחפרו הַקֹּסְמִים ועטו על שפם כלם כי אין מענה אלהים (מיכ' ג ז). כי התרפים דברו און וְהַקּוֹסְמִים

[1]) [עי' בהערה לערך קורה, עמ' 5867.]

[2]) [נ״א: שבצוארו.] [3]) [תרג' מתארמ' שבבבלי: דנימטין ליה שיבא מבשורא (הורי' ג:).]

sort, oracle ; lot, oracle : וילכו זקני מואב וזקני מדין וקְסָמִים בידם ויבאו אל בלעם (במד׳ כב ז). כי לא נחש ביעקב ולא קֶסֶם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל[2] (שם כג כג). כי חטאת קֶסֶם מרי ואון ותרפים הפצר (ש״א יח כג). שקר הנבאים נבאים לא שלחתים ולא צויתם ולא דברתי אליהם חזון שקר וְקֶסֶם ואלול ותרמות לבם המה מתנבאים לכם (ירמ׳ יד יד). חזו (הנביאים) שוא וְקֶסֶם כזב האמרים נאם יי׳ ויי׳ לא שלחם (יחזק׳ יג ו). בימינו היה הַקֶּסֶם ירושלם לשום כרים לפתח פה ברצח להרים קול בתרועה וכו׳ (שם כא כז). קֶסֶם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו (משלי יו יח).—קְסַם קֶסֶם או קְסָמִים : לא ימצא בך וכו׳ קסם קְסָמִים מעונן ומנחש ומכשף (דברי׳ יח י). ויעבירו את בניהם ואת בנותיהם באש ויקסמו קְסָמִים וינחשו (מ״ב יז יז). שוא לא תחזינה וְקֶסֶם לא תקסמנה עוד (יחזק׳ יג כג). כי עמד מלך בבל אל אם הדרך בראש שני הדרכים לקסם קָסֶם (שם כא כו). — ובמדר׳ : שהוליכו בידם כל מיני ק ס מ י ם שהיו קוסמין בהם (מד״ר במד׳ כ). הלכו להן זקני מדין שידעו ב ק ס מ י ם שלהן שאין בו (בבלעם) הנאה (שם שם). לקסם קסם, התחיל קוסם ק ס מ י ם (שם איכ׳, פתיח׳, ר׳ יהושע דסכנין). בימינו היה הקסם ירושלם, היה ק ס מ ו של ירושלי בימינו (שם קהל׳, וימג העפר). — ואמר הפיטן : בכשפיו הללו ו ב ק ס מ י ו חללו העמיד וזללו (כ״א

כד יו) : ו מ ק ס ם, ב ק ס ו מ ה, כי זה תפקידו של גורל האלים להכריע בין הארור והתם (מבאן ארים ותמים), המקלל לפני האל והישר לפניו. אך בעברי׳ שבתו״ם ובארמ׳ בא קֵסָם, קיסם (בעקר איתה מלה כמו קֶסֶם) במשמ׳ שביב העץ וכדו׳. וקשה להכריע אם לא זאת המשמ׳ הראשונה, ומשמוש הקיסם או הקסמים בגורל (בעקר : אבן) נולדו צורות הפעל והמשמ׳ גורל בכלל, או אדרבה מן המשמ׳ המפשטת קללה (והסכמה) נולדה ההוראה גורל והקיסם המשמש בגורל זה.

וידועה בערבי׳ משרש זה ביחוד המלה קסמת [a], ובמבטא התרכי kismet, במשמ׳ גורל האדם.]

[1]) [כאן בא קסם וגם נחש במשמ׳ קללה וכשוף נגד ישראל ובנגוד אל ברכה, כמו בפסוק במד׳ כד א. ועי׳ בהערה הקודמת.]

[2]) [כלו׳ לא קללה אמר אלא ברכה זו שפעל אל.]

[a]) قسمة

קליר, אץ קוצי, קרוב׳ פנח זכור). — ונוהגת המלה בספרות החדשה במשמ׳ של כח כשפים לטיבה, Zauber; charm(e), קֶסֶם האהבת וכדו׳.

*קֵסָם, קיסם [1]), ש״ז, — שביב עץ, Holzspan ; éclat (de bois) ; chip of wood : הבנות קטנות יוצאות בחוטין ואפילו ב ק י ס מ י ן שבאזניהם [2]). (שבת ו ו). ומודה רבי עקיבא בשני חצאי זתים שתחבן ב ק י ס ם והסיטן שהוא טמא (חול׳ ע ד). נטל את הראשונים ונמצא על ידיו ק י ס ם או צרור ידיו טמאות (ידים ב ג). הנותן ק י ס מ י ן באזני קדירה בשביל שלא תהא מרתעת ושופעת לאחוריה הרי זה מדר׳ האמרי אבל נותנין ק י ס ם של תות וזכוכית לתוך הקדירה בשביל שתתבשל מהרה (תוספת׳ שבת ו יד). וכי יש נגובים לקודש, אלא תוחב את הרדה בכוש או ב ק י ס ם ואוכל עמה זית או בצל בתרומה אבל לא בקודש (ר׳ חנניה בן אנטיגנס, שם חגי׳ ג יב). בורר את הצרורות ואת ה ק י ס מ י ם הודאין (ר׳ אלעזר בר׳ צדוק, שם אהיל׳ ג ד [3])). שני רוקין, אחד טמא ואחד טהור וכו׳ היו נגובין או שהסיטן ב ק י ס ם ברשות היחיד, תולין (שם טהר׳ ח ה). חותם שאמרו אפילו טיט ואפילו ק י ס ם (שם שם י ו). פרורין שעל גבי פרורין אף על פי שנגע בבביצה אינו טמא אלא מקום מגעו, וכיצד הוא עושה, ר׳ אלעזר בן יעקב אומר משם ר׳ חנניה בן חכינאי עודהו השרץ שם תוחב בו ה ק ו ס מ י ם [4]) (שם שם יא ג). למולך, כל שתמליכנו עליך, אפילו ק י ס ם אחד או חרס (ר׳ חנינא בן אנטיגנוס, מכי׳ יתרו, מסכתא דבחדש ו). על

[1]) [אין מלה זו בעבר אלא קֶסֶם שבמקרא, ועי׳ בהערה שם. אך במבטא ובכתיב, ואולי אף במשמ׳, השפעה המלה בתו״מ מן קיסא, עץ בארמ׳, ויש שהחליפו קיסי(ן) בקיסם. והיו שנקדוה קֶסֶם, קִסֵּם, אך במשנ׳ מנקי׳ ליוורנו ובמסרת הבבלית קֵיסָם (פורת, לשון חכמים, עמ׳ 141), וכן שורק בהוצאתו.]

[2]) [ופרש הרמב״ם : עצים קטנים עגולים היו מכניסין אותם בנקבי אזניהם כדי שלא יסגר הנקב.]

[3]) [ובבבלי (נזיר סח.) : וכמה שיעור תפיסה, פירש ר״א בר׳ צדוק, נוטל את ה ק י ס מ י ן ואת הקססות וזורק את הוודאין וכו׳.]

[4]) [צ״ל הקיסמים, ובהגהות הגר״א : תוחב בהן קסמים.]

חמניע כחו ומחשבתו לחשוב במין ממיני התנועה וכו' (חנוך, מלוא תקי).

קסם[1], ממנו מִקְסָם, *קְסִימָה, א. קָסַם, קֶסֶם, *קֵסָם, קֹסֵם, *קִסְמוֹן, *קִסְמִי, *קֵסָמִית, *קֹסֶמֶת.

א. **קָסַם**[2], פ"י, קֹסֵם, קֹסְמִים, קָסֹם, קְסָם־, קָסֳמִי, יִקְסְמוּ יִקְסֹמוּ, תִּקְסַמְנָה, — הגיד עתידות בְּקֶסֶם, weissagen ; présager ; to predict: לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קֹסֵם קְסָמִים מעונן ומנחש ומכשף (דבר' יח י). קָסֳמִי[3] נא לי באוב והעלי לי את אשר אמר אליך (ש"א כח ח). ויעבירו את בניהם ואת בנותיהם באש וַיִּקְסְמוּ קסמים וינחשו (מ"ב יז יז). והיתה ידי אל הנביאים החוים שוא וְהַקֹּסְמִים כזב (יחזק' יג ט). שוא לא תחזינה וקסם לא תִקְסַמְנָה עוד (שם שם כג). כי עמד מלך בבל אל אם הדרך בראש שני הדרכים לִקְסָם־קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד וכו' והיה להם כִּקְסָם[4]־שוא בעיניהם שבעי שבעות להם והוא מזכיר עון להתפש (שם כא כו–כח). בחזות לך שוא בִּקְסָם־לך כזב לתת אותך אל צוארי חללי רשעים וכו' (שם שם לד). ונביאיה טחו להם תפל חזים שוא וְקֹסְמִים להם כזב אמרים כה אמר אדני יי' ויי' לא דבר (שם כב כח). לילה לכם מחזון וחשכה לכם מִקְּסֹם ובאה השמש על הנביאים וקדר עליהם היום (מיכ' ג ו). ראשיה בשחד ישפטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יִקְסֹמוּ (שם שם יא). — ובתו"מ: שהוליכו בידם כל מיני קסמים שהיו קוסמין בהם שלא יתן לו עלילות (מד"ר במד' כ). ומה היתה חכמתן של בני קדם, שהיו יודעין במזל וקוסמין בעופות ובקיאין בטייר (שם קהל', כל זה נסיתי). לקסם קסם, התחיל לקסום קסמַים לשמה של רומי ולא עלו, לשמה של אלכסנדריה ולא עלו, לשמה של ירושלם ועלו (ר' לוי, שם שם, ויסב העפר). וש"ת כי חטאת קסם מרי, ומה קסם, שהוא הולך ושואל לקסום על דבריו של הקב"ה וכו' שהוא נבטח בדברי הקוסם ואינו מתפלל (דבר' רבה, ליברמן, 46). — ובסהמ"א: כל גורלותיו קסמו לו לבא לירושלם (רש"י, יחזק' כא כז). כל חכמי פרס וישמעאל ויון ודדן פה אחד נכנעו מלקסום לכל נולד פרם מלאת לו ארבע שנים (ראב"ע, משפטי המולד, כהנא ג, 120). הכלעם אנכי אשר ידע לקסום, מאין אדע כי צמאת ורעבת (ר"י זבארה, שעשועים יא, דודזון, 127). — ועי' קֹסֵם, קֹסֶמֶת.

—פִּעֵ', *קִסֵּם, — כמו קל: הרי את מחזר ומנחש ומקסם באיזה מקום תשלוט בהם והם אינם כן, כשהן צריכין להלחם כשונא עומד כהן גדול ולובש אורים ותומים ונשאל בהקב"ה וכל הגוים מקסמים ומנחשים ואלו משברין אותה בתשובה (מד"ר במדי כ). מה עשה (נבוכדנצר), עמד מקסֵם לידע אם לעלות (על ירושלם) אם לאו (מדר' תהל' עט). — ובסהמ"א: בודאי זהו האיש הנביא (משה) שכל חכמי ישראל מקסמין עליו שעתיד נביא לצאת מישראל שעל ידו תחרב מצרים וכל המצריים שבתוכה (מדרש ויושע, ביהמ"ד ילינק א, 43).

—הִפְעִ', *הִקְסִים, — היה יפה, ואהוב עד שלקח את הלב כמו בקסם ומעשה כשפים, bezaubern ; charmer; to charm, נוהג בדבור ובספרות העברית החדשה.[1]

—הָפְעַ', *הָקְסַם, — הקסימו אותו.

קֶסֶם[2], ש"ז, קָסֶם, מ"ר קְסָמִים, — גורל האלים, הכלים המשמשים בו, והכרעת הגורל הזה, Losorakel ;

---

1) [עי' בהערה לערך קֶסֶם.]

2) [וכן קְסַם בארמי' שבתו"מ. ובערוך (ערך קנב) נמצא: ונשארו קיסמין קטנים שם ופוסקן וקוסמן וכו', ע"כ, אך נ"א קוטמן, קוטען, עי' הוצ' קוהוט, והערה שם.]

3) [כך הקרי; כתיב: קסומי.]

4) [כך הקרי; כתיב: כקסום.]

---

1) [בתוספת' (כלים ב"ב א ע): השלחן והטבלא והדולפקי שנתקסמו ונשתייר בהן טפח וכו', אך בהוצ' צוק"מ שנתקרסמו, עי' קִרְסֵם.]

2) [לב משמ' השם במקרא היא גורל ששאלו בו את רצון האלילים, וגם בערבי' (קסם a), בארמ'־סורי' (קצם), כושי' ושבא' (שם מקשם הוא גורל וקסם) נמצאת הוראה זו בשם ובפעל. ובערבי' בא קסם גם במשמ' שבועה, וזאת התפתחות של ההוראה קללה (כעקר משמ' המלים שבועה, אלה וכדו'), וכן בתרגום השמרונים לפסוק ונקב שם יי' וכו' בנקבו שם (ויקר'

---

a) قسم

ולפי שבודקין אחר קנקנים היפין [1]) אני בודק אחר קנקנך, אמרת הלכה רווחת וכו' (רסב"א, פסוי קד). —*והחמיץ יינו בקנקנו, בהשאלה במשמ' יצא לתרבות רעה, נתקלקל במדותיו: כמו שקרה לרבים שהחמיץ יינם בקנקנם (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי יד, ד"ה מעלים). — ואמר הפיטן: קנקן החבוי שם בחפירה מלא מאז אפר פרה (ר"א קליר, אמרה קנוכה, קרוצי סכה). ופרצו (היונים) חומת מגדלי וטמאו כל השמנים, ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים (מרדכי, מעוז לור, פיוט למנוכה) — ואמר המשורר: הקנקן ריקן בלי יין והגבינה נגובה בלי זין (רמב"ע, הקנקן, כסנה א, 13). מהר נשיא דגלי תן כוס ישועות לי מקנקני (ר"ש שבזי, מהר, שירי תימן, 101). — ב) יתד המחרשה: השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה, אם נשבר הקנקן פטור, בבקעה וחרש בהר, אם נשבר הקנקן חיב (ב"מ ו ד).

*קַנְקַנָּה, ש"נ,—כמו קנקן: ספוג וקנקנה ופותח אלו ת"ח (יסודה בן תימא, אדר"נ מא). היה כנוד בקוע שנתפתח להכנים הרוח וכו' וכקנקנה ופותה שמשמרת את ייגה וכו' (דא"ז א).

קנש [2]), שרש ופעל מספק: קנש ריח שריפת צמר באש או כל דבר שיתקנש בשריפתה (שלמה בר שמואל, ספר המלילה, בכר, 35).

*קֶנֶת [3]), ש"נ,—קנה, מקל שבכלי: נשמט הברזל מקנתו [4]) והרג, רבי אומר אינו גולה, וחכמים אומרים גולה (מכות ב א). עתידין ישראל להיות מדליקין בקנתות של רמחים ושל חרבות שבע שנים, שנאמר ובערו והשיקו בנשק ומגן וכו' ובמקל יד וברמח (ילמדנו רלם קדוסים, מובא בערוך). — ובסהמ"א: קנה חלול היה תחוב בחבית וקנתה חד קטן מחובר לראש האחד (הרוקח סי' שלה).

---

1) [על פי מאמר ר' יונתן (מד"ר ברלשי לב, ועוד), שהובא לעיל.]

2) [לא נתברר מקורו, ואולי יסודו בטעות.]

3) מן קָנֶה, והשוה קְנוֹקֶנֶת וכן בארמ' שבתו"מ: אורחיה דבר נשא מימר קנתה דכולבא דילמא כולבא דקנתה (ר' יוסה, ירוש' נדר' א א). אך ספק הוא אם יש למלה קרבה מקורית אל קַת, קָת, ועי' שם.]

4) [כך במדב"ט. בדפוס: מקתו.]

קִנְתּוֹר, עי' קִנְטוֹר.

קנתן, קונתן עי' קנאתן.

קִנְתֵּר, עי' קִנְטֵר.

קַנְתְּרָן, עי' קַנְטְרוֹן.

*קַסְוָה [1]) קַסְוָה, קיסוא, ש"נ,—כמו קַשְׂוָה, כוס, ספל לנסוך: הגונב את הקסוה [2]) והמקלל בקיסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו (סנה' ט ו). היין שניסכו בקיסוא [3]) וניסכו בהין כשר, ביד ובכלי חול פסול, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין שניסכו בין בהין בין בקערה בין בקיסוא [3]) בין במניקיות הרי אילו כשירין (תוספת' זבח' א יג). מאי קסוה [4]), א"ר יהודה כלי שרת (סנה' פא:). ועי' קַשְׂוָה.

*קַסְיָה, קַסְיָה, קיכוה, ש"נ,—מטפחת, שרוול היד [5]): קסיה [6]) של זורי גרנות של הולכי דרכים של עושי פשתן טמאה, אבל של צבעין ושל נפחין טהורה (כלים יו ו). — ובמשמ' מטפחת, מפה שעל השלחן: קסיא של שלחנות והשיפא של לבנים אינן בכי יותן (מכשיר' ה ס).

*קִסְיוֹן, ש"ז,—כמו קֶסֶת, במשמ' בית דיו: קסיון דוית [7]) לי (ספר המלילה לר' שלמה בר' שמואל, בכר, 74).

*קְסִימָה, ש"נ,—שה"פ מן קָסַם, — מעשה הקוסם: וכתב הרמב"ם ז"ל שענין הקסימה הוא

---

1) עי' קַשְׂוָה, הערה.]

2) [במשני שבירוש': הקסווא; בכ"י מינכן הקיסווא, עי' ד"ס.]

3) [בדפוס': בקסווה.]

4) [כ"י מינכן: קיסווא.]

5) [פרש הערוך: כרומאניקא, χειρομάνικον שרוול היד, ועי' אפשטין, פרוש הגאונים, 46. אך נראה שעקר פרוש המלה מטפחת היד והראש.]

6) [במשני מנקי ליוורנו וכן בתקונים לגוף הערבי של פרוש המשנ' לרמב"ם (הול' דרנבורג): קַסְיָה, בכ"י פרמה: קַסְיָא; במשנה שבתלמוי ובמדב"ס: קסייה. אך אפשר שזו בעקר הרומ' cassis במשמ' קובע וגם רשת, וצ"ע.]

7) [הוא בערב'־פרס' דואיה a).]

---

a) دواية

הזה, לעשות מאה קנקנים או להסתכל בהן, לא להסתכל בהן (ר' לעזר, ירוש' ר"ה א ג). מאה חביות אילו אני מוכר לך אפי' חומץ הגיעו, רבי חייה בר ווה, בשהיו הקנקנים ללוקח יכיל מימר ליה לשתיה מכרתיו לך (שם ב"ב ו א). המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם (פסחי' נ:). כי פליגי היכא דאמר ליה עשרה כדי שמן יש לי אצלך, אדמון אומר יש בלשון הזה לשון קנקנים, ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון קנקנים (כתוב' קח:). קנקנים של נכרים ליתסרו למיובן, מאי שנא נודות ומאי שנא קנקנים (ע"ז לג.). הלוקח קנקנים מן הנכרים, חדשים נותן לתוכן יין, ישנים נותן לתוכן ציר ומוריים לכתחילה (רב זביד בר אושעיא, שם לג:). חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, לכלן קרא להן שמות, לאליעזר בן הורקנוס קרא כור סיד שאינו מאבד טיפה, קנקן[1] ופותח שמשמרת את יינה (אדר"נ יד). לאחר שכבד את חבירו חבית של יין וקנקנה (מד"ר ברא' יג). למלך שהיה משיא את בנו ועשה לו חופה, סיידה וכיירה וציירה, כעס המלך על בנו והרגו, מה עשה, נכנס לתוך החופה, התחיל לשבר את הקנקנים ומפקיע בהוצאות ומקרע בביליות (ר' פינחס, שם שם כח). היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים, שאינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהוא שוברם, ובמי הוא בודק בקנקנים יפים, שאפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינם נשברים, כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים (ר' יונתן, שם שם לב). לליסטים שנכנסו למרתף אחד של יין, נטלו קנקן אחד ושתו, הציץ עליהם בעל המרתף אמר להם יערב לכם, יבושם לכם, ימתק לכם, שתיתם היין, החזירו הקנקן למקומו (שם שם סח). איזה יוצר מבקש שישתברו קנקניו (פסיק' רב', בחדש השביעי, קמז:). — והקיש על קַנְקַנּוֹ, בתמונה, בדק אותו לראות מה טיבו: ארבעה הן שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קדרה של מימי רגלים, ואלו הן, אדם וקין ובלעם וחזקיהו (מד"ר ברא' יט). — *וצפה בקנקנים: מלמד שצפה הקב"ה בכל הקנקנים ולא מצא קנקן זפות

1) [נ"א קנקנה, עי' בהוצ' שכטר, עמ' 58].

מקנקנו של משה שפשט ידו וקבל את התורה (שם קהל' פרק ב, אשר עוד). — ובסהמ"א: וכיצד חותם בתוך חותם, אמר רבא ספל על פי קנקן מסוידת וחתומה הוי חותם בתוך חותם[1] (הלכ' פסוקי לתלמידי רב יהודאי גאון, 147). היו ממלאין שק מלא דגן והיו מניחין אותו ע"ג העגלה על הקנקן ובקנקן היה נקב והיה מושך העגלה ע"ג התלם והיה נופל הדגן דרך אותו נקב (רגמ"ה, ערכ' כה.). איכלי דקצרי וכו' פי' כלי של ברזל הוא ובירייתו כעציץ של קנקן ושיעורו כחצי קנקן של יין וכו' (ערוך ערך לגל). פי' כחצובה, כג' רגלי קנקן בשורה עומדת על הסדר אחת עם אחת (שם ערך סלג). פטסין הן דני ודומין לקנקנים אלא שהקנקנים ארוכין ואילו עגולין (שם ערך פטס). ובדרום אחרי פטירתו של ר' היו נוהגי' כולם היתר לעשות משקה דבש, אך יש שהיו מחמירים לקנותו בחביות גדולות שאז בוודאי לא היו מתקנים אותו בסולת עד שהיו משימין בקנקנים קטנים (אור זרוע להרי"ץ מוינה, נא:). ויסע משם לצפון ארץ הודו ויחן ביער גדול ובה מים רבים וסביב ליער קנים חזקים אשר עושה אדם מהם הקנקנים (תולדות אלכסנדר, 33). —*וקנקנים של עץ, קנקנים של דלעת: קנקנים של עץ צריכים מלוי וערוי (טוי"ד הלא"ם כלל יט סי' ג). קנקן של דלעת מזופף שנותנין בו יין וכו' ונתן בו הע"א יין שלו וכו' ולאחר זמן שכחו שנשתמש בו יין נסך ומלאוהו יין מבושל והריקוהו לתוך קנקן של עץ מזופף כשר (תמת ישרים ג סס). —*תהה בקנקן, על קנקנו, בדק בקנקן לדעת היש בו יין אם חמץ, ובהשאלה, בדקהו אם חכם הוא או לא וכדו'[2]: מאשר יקרתי בעיניו מאז חבבני ובא להתפנג בבנו וקִבנו לתהות בקנקן ריקן (מספו' רש"י, קבולת קונטרסים יב, ו). וכאשר תהיתי על קנקני ספרי המדקדקים וכו' (בן זאב, תלמוד לשון עברי, הקד'). — *ובדק אחר קנקנו, במשמ' קרובה:

1) [על פי לשון הבבלי (ע"ז לא.) בארמי: היכי דמי חותם בתוך חותם, אמר רבא, אגנא אפומא דחביתא שריקא וחתימא הוי חותם בתוך חותם.]

2) [על פי הארמי שבבבלי: תהי לית אקנקניה (שבת קמ.), תהי ליה בקנקניה (ב"ב כב.). ועי' תָּהָה.]

החיש אותן ללא מחשבה, נחפז לדבר: עד אנה תשימון קִנְצֵי למלין תבינו ואחר נדבר (איוב יח ב). —ובסהמ"א, שם קנצי למלין, שם קץ לדברים: ומי יודע אם יאמרו לי אחר מעשה הסכמה, או חסרה מלה או תכלין, עד ישימו קנצי למלין וכו' (אגא מארי, מכתב קנאות, מכתב קג). ובזה נשים קנצי למלין בצורת האותיות שנדרגו לפרש בשער הזה (ר"א בלמסי, מקנה אברם א). וקודם שאשים קנצי למלין (פלטי הגבורים, לשוכות העמים, ע:). וטרם אשים קנצי למלין, אוסיף שנית ידי להודיעך וכו' (ריב"ל, תעודה בישראל, הקד', XVIII). ויגעתי בדברים הרבים ועל כן אשים קנצי למלים (יל"ג, אגרות א כא). — ובמשמ' סוף דבר: קנצי למלין, ידיעת מספר העקרים ההכרחיים לדת האלהית קשה מאד (ר"י אלבו, עקרים א ג). — ושם קנצי להגה והי, חדל מלקונן: עתה אשים קנצי להגה והי (ר"ש בלוך, אולה"ם ז, 262).

*קַנְקַן [1], ס"ז, — א) כד ליין ושמן ולתבואה, Krug; cruche; jug: כדי יין סתומות, מקום שדרכן למכר סתומות, יצא קנקן לחולין (מעש"ם א ג). המשאיל קנקנין למעשר שני, אף על פי שגפן לא קנה מעשר (שם ג יב). אף האומר לחבירו חבית זו אני מוכר לך חוץ מקנקנים יצא קנקן לחולין (ר' שמעון שם יג). הטוען את חברו כדי שמן והודה בקנקנים, אדמון אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע (כתוב' יג ה). יוציא לו שלשת לוגין שמן למאה, לוג ומחצה שמרים, לוג ומחצה בלע וכו' אם היו קנקנים ישנים אינו מוציא לו בלע (ב"מ ג ח). המוכר פירות לחברו הרי זה מקבל עליו רובע טנופת סאה וכו' קנקנים בשרון מקבל עליו עשר פיטסיאות למאה (ב"ב ו ב). נודות הנכרים וקנקניהן ויין של ישראל כנוס בהן אסורין (ע"ז ב ד). אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו (רבי, אבו' ד כ). בית שתצצו בקנקנים וטח בטיח, אם יכול הטיח לעמוד בפני עצמו, טהור (אהל' ו ב). המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אף על פי שבלע הבור את מימיו הרי זה ישבור (מקוא' ב ט). חומר במעשר שיני שמעשר שיני קונה את הקנקן ואסר דמיו (תוספתי סביע' ז ז). דלת הגוררת ומחצלת הגוררת וקנקנין הגורריי פותחין ונועלין בהן בשבת (שם עירוב' יא יג). הלוקח קנקנים מחבירו ונמצאו פוטסות ונשתברו חייב להעמיד לו דמי קנקנים אבל לא דמי יין (שם ב"ב ו ד). קנקנים של גוים חדשות מותרות, ישנות וזפופות אסורות (שם ע"ז ד י). הגת והמחץ והמשפך של גוים ר' מתיר וחכמ' אוסרין, ומודה רבי בקנקנים שהן אסורות (שם שם ח א). המסדר קנקנים בכיפה אף על פי שאמרו יתר מלוג אינו בכי יותן, לענין מי חטאת אינו חושש שמא שאבו אחרים (שם מכשירי' א ו). ומה יין אתה טועם טעם יין מתחילתו וכל זמן שהוא מתיישן בקנקן סופו להשביח, אף ד"ת כל זמן שהם מתיישנים בגוף סופם להשביח (ספרי דברי' מח). בצאן ולקחת, רחל על ידי גזתה, ביין ולקחת, חבית על ידי קנקנה (שם שם קז). בנוהג שבעולם מה נוח ליוצר

קץ ותכלית, וממשמ' זו, בקשר עם ענין המלים שבכתוב תכלית שבדבור, התפתחה גם ההוראה טענה ונמוק, המצוית בפרט בכתבי הקראים. ואלה דברי פינסקר (לקוטי קדמוניות, קסו): וכן דרכו (של ר' דוד) לבלבל לשון המשנה עם לשון המורגל אצל המחברים או אצל התרגומים כמו בשער קן הוא מפרש מלת קנצי למלין ענין הבאת מופת וראיה ואומר שכך מובנו בלשון המשנה (קנצי למלין חנג ללכלאם ואלחנג ואלנט׳ר יסמונהא פי אלמשנה קנצי), ע"כ. אך החדשים הלכו ברכם על פי הערב' קנצ [a] במשמ' ציד, ואף רשת ומצודה (עי' MGWJ 1896, עמ' 344). שלא כענין הכתוב, ופ. דליטצש העיר על המלה האשור' קִנְזוּ, קִנְצוּ, שאמנם אז הבין אותה במשמ' כבל ואסורים. ואולם הוראת המלה האשור' היא באמת שוט, ודוקא משמ' זו מתאימה לענין הכתוב: עד אנה תתנו למלים את השוט, כמו לסוס, להתישן ולהחפז בדבור, תבינו ואחר נדבר, ועי' טורטשינר בפרושו.]

[1] [גם במשמ' כד ליין ולשכר ואף למים ולתבואה, וגם במשמ' מחרשת בא באשור' ובאוגרית' כנכנו בכף, וכמשמ' הראשונה אף כַּנּוּ בצורת הפשוטה, ועל כן אין למלה כל קשר אל קָנֶה, אלא היא מלה שאולה לעברי מאשור', וגם בלשון זו אולי שאולה היא משומרית.]

[a] قنص

קנץ [1]), ממנו *קִנֵּץ, *קֵנֶץ, קִנְצֵי.

***קִנֵּץ** [2]), קל לא נמצא.

—פִּע׳, *קִנֵּץ, — א) הגיע עד הקץ, חקר עד תכלית, ואמר הפיטן: מי קנץ קדשתך, מי רוה רננותיך, (מי אדיר אספך, קרוב׳ שחר׳ יוה״כ).

—הִפע׳, *הִקְנִיץ,—חקר, טען ונמק בקנצים, בראיה ומופת, argumentieren; raisonner; to argue: והמלך היה חכם וכו׳ צוה להביא חכם מישראל, דרש וחקר ושאל היטב ושם אותם יחד להקניץ בדיניהם והיו משברים אחד דברי חברו ולא יכלו לעמד על דין אחד (מכתב ר׳ חסדאי אבן שפרוט למלך הכוזרים). [3])

***קֵנֶץ** [4]), ש״ז.—כמו קֵץ, סוף, עי׳ קִנְצֵי. — ובמשמ׳ זמן נכון לרע: קנץ, ענין זמן נכון לרע כאומר עד אנה תשימון קנצי למלין ותרגומו יורה באמרם הרפתקי למליא וכו׳ (אבן בוחן, עטרת לבי לגרץ, 109). —ובמשמ׳ ראית ומופת [5]), Argument; argument: והביא הוא לנפשו קנץ וראיה לדבריו (קהל בן מללים הכהן, לקוטי קדמוניות). דבר ועל מי נסמכת בקנצים והוא אחד מן החצים אשר כל ירוויים מחוצים ובזרוע נטויה וביד רמה (ר׳ יפת הלוי, שם, נספח׳, 20). קנץ העתק [6]) מפי נביאים אין שם ובכל קהלה מקהלת לא גרשם ואיך יהיה כן והם במדרשם זה יאסור וזה יתיר בפירושם (הוא, שם שם, 24).

נסמכת בקנצים (תשובות ר׳ יפת לריב״ס, לקוטי קדמוניות). אחרי הקנצים האלה יש לי קנצים בפרוש ס׳ בראשית (תרגום פרוש ס׳ יצירה לרסע״ג). וכיון שיתמו ויגמרו קנציהם ויחקרו תכליתם בזמן ההוא יפרוש ה׳ ביניהם ויבדילם זה מזה (תרגום אמו״ד לרסע״ג, ליון הכ״א, 79). ואח״כ יאמר (הקפדן) חפשתי ובדקתי ולא מצאתי יותר מזה ולא נגלה לי אמתת שום מדע ולא נתברר לי חוץ מזה הקנץ (ר׳ ברכיה הנקדן, הוצ׳ גלנץ, 2). בעבור ראית שבורה או קנץ נפסד ששמעו אותם קצת האנשים המאמינים (שם, 3). נבחין אותם (את הדברים) בדרך החכמה, ונצרף אותם בכור השכל כדי לדעת אמתתם ולאלתר יתברר לנו בקנצים חסינים (שם ג, 4). וראוי שאפרש מעט מקנצי שמע האמת (שם, 13). גלוי וידוע כי אי אפשר בקנצים חסינים לחיות פועל אחד משני פעלים (שם, 25). נושא זו השאלה אין לו ראיה ולא קנץ (שם, 26). וקנץ מלין על כל אלה אמר למעלה בפרק זה ואכלת ושבעת וברכת וכו׳ (ר״י הדסי, אשכל הכפר, פתיח׳, יא., ד״ה אק). ואחר שזכרנו ראיותיהם וקנציהם (שם שלח.). ראיתו וקנצו (של הדין הזה) לא יכשר שלא יתן לה וכו׳ (שם שעג). — ואמר הפיטן: ערותיך למדיני ותורתך הבינני קינצי לקח הלעיטני, עבדך אני הביניני (אשפוך שיח, רשות ליוה״כ, Elbog., Stud., עמ׳ 157). בגאון קנציך רמו עיניך כי כשלת בעוניך (ר״ל בר לאובן, פסדתי מיולכי, קליח׳, אולר כמוד ב, 190). ויחוד שמך בקנצים (אברהם הספרדי, סדור הקראים ב, קמו). — ואמר המשורר: קנצין אם תחפש על אלו תהלכות לשבור וגם על דברי רבותיך עביר תעבור, עתה אתה צריך להביא ראיה על תולדות לבנה כבור חוקת וגבות כתר תבור (סלמון בן ירוחים, מלחמות ה׳, דודזון, 72). רצף זה הדבר עתה אבאר וכל קנצי זרים עתה אנאר ותואנה לכל בעלי ריב לא אשאר (שם, 91). מחמת זה הדבר אריב עמם ואשבר קנצם ואכלימם (שם, 95).

קִנְצֵי [1]), ש״ז,—שוט, Peitsche; fouet; whip, בצרוף שָׂם קנצי למלין, נתן כאלו את השוט למלים,

---

ומשמע לשון קנס ואפ״ה אסור, ומשני קונסה שמה, וקונסה לא משמע לשון קנס, א״נ אף קנס משמע לשון נדר דה״ק שיהא חייב קנס שיאסר דבר זה עליו מהנאה אם יעבור דבר נדרו, ע״כ.]

1) [עי׳ קִנְצֵי, הערה.]

2) [פעל מְחֻדש על פי הבנת השם קִנְצֵי שבמקרא.]

3) [ומצוי בתרגום ר׳ ברכיה הנקדן לאו״ד לרסע״ג, עי׳ צונץ, Ges. Schr. III, עמ׳ 236; פ. בלוך במאמרו, MGWJ 1870, עמ׳ 412.]

4) [צורת יחיד חדשה למלה קִנְצֵי שהבינו אותה כמ״ר, עי׳ שם.]

5) [על פי הבנה זו של קִנְצֵי שבמקרא, ועי׳ קִנֵּץ.]

6) [כלו׳ ראית שנמסרה.]

1) [הקדמונים, בין שראו במלה צורת יחיד ובין שהבינוה כמ״ר מן קֵנֶץ (עי׳ שם), ברובם הבינוה כלשון

מקנסת, דחוית גם כי נאנסת (שלמה הבבלי, אין כמדת, פלימ' יוס ד).

—הפעי, *הֻקְנַס, — כמו נִפע': באדם ובבהמה אם הוקנס מהומה, בצור קול הומה לאדמה יזכור (ר"א קליר, זכר תחלת, זכרונות, מוסף ר"ה). והורידו להשמש והוקנס בבזיונות, ובממון לא קנסוהו (פתחי תשובה, חו"מ שא, סי' ו).

***קְנָס** [1]), ס"ז, מ"ר קְנָסוֹת, — תשלום בכסף, בפרט כעֹנש, Geldstrafe ; amende ; fine : אלו נערות שיש להן קנס [2]), הבא על הממזרת ועל הנתינה וכו' יש להן קנס אף על פי שהן בהכרת אין בהן מיתת בית דין (כתובי ג א). נערה שנתארסה ונתגרשה וכו' יש לה קנס וקנסה לעצמה (ר' עקיבא, שם שם ג). קנס שוה בכל אדם (שם שם ז). כל מקום שיש מכר אין קנס וכל מקום שיש קנס אין מכר, קטנה יש לה מכר ואין לה קנס, נערה יש לה קנס ואין לה מכר, הבוגרת אין לה לא מכר ולא קנס (שם שם ח). האומר פיתיתי את בתו של פלוני משלם בושת ופגם על פי עצמו, ואינו משלם קנס (שם שם ט). נערה שנתפתתה בושתה ופגמה וקנסה של אביה (שם ד א). אנסת ופתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי, משביעך אני ואמר אמן חייב, ר' שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו, אמרו לו אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם בושת ופגם על פי עצמו (שבועי ה ד). (עד זומם) אף אינו משלם על פי עצמו [3]) מפני שהוא קנס וכל דבר שהוא קנס אינו משלם על פי עצמו (ר' עקיבא, תוספת' מכו' א א). אין להם לא בקנסי הבת לא בפתוייה ולא בחבליה (ר' חייא, ירוש' כתובי ד א). עֲריות ושניות לעריות אין להם לא קנס ולא פיתוי וכו' (ת"ר, בבלי שם לה:). ומודה

[1]) [מן הרומ' census, הערכה, שעבר ליונ' בצורת κῆνσος במשמ' תשלום מסים, ומכאן לעברי' וארמי' ; אך בלשון החכמים קבלה המלה צורה עברית ומשמ' חדשה, ואף נגזרו ממנה מלים כגון קָנַס, קְנִיסָה.

בבבלי (זבח' פח:) נאמר: וכמין קונאות של קנסות שבראשי תינוקות, ע"כ, וצ"ל קולסין, כובעים, ועי' רש"י.]

[2]) [רש"י (כתובי כט.): אם אנסה אדם נותן לאביה נ' כסף וכו'.]

[3]) [בבבלי (מכות ג:): אף אין משלמין ע"פ עצמן, ע"כ ואין שם כל התוספת הבאה בתוספת' להלן.]

בקנס פטור (שם מג.). ילמדנו רבינו דיני קנסות [1]) בכמה (רב נחמן בר רב חסדא, סנה' ח.). אפילו עשרה וחן הדיוטות פסולין לדיני קנסות (נמס רב, שם שם). דיני קנסות הוה, ובבבל לא דיינו דיני קנסות (רב אשי, שם לא:).—ובסהמ"א: כל המשלם נזק שלם הרי התשלומין ממון שהוא חייב לשלמו כמי שלוה מחבירו שהוא חייב לשלם, וכל המשלם חצי נזק הרי התשלומין קנס חוץ מחצי נזק של צרורות שהוא הלכה כמו שביארנו, זה הכלל כל המשלם מה שהזיק הרי זה ממון, וכל המשלם יתר או פחות כגון תשלומי כפל או חצי נזק הרי היתר על הקרן או הפחות קנס, ואין חייבין קנס אלא ע"פ עדים, אבל המודה בכל קנס מן הקנסות פטור (רמב"ם, נזקי ממון ב ז—ח). וכן כל הקנסות שקנסו חכמים וכו' אין גובין אותן דייני חוצה לארץ (הוא, סנהדרין ה ט). — ואמר המשורר: דעת כי משפטי תורה חשוקים ולחמשה חלקים הם חלוקים, ממונות גם קנסות גם עדיות ולמלקיות ולנפשות צדויות (רב האי גאון, שערי דיני ממונות, קבולת קונטרסים, יט.). והחמישי קנסות אין בבבל לבד ממון אשר הזיק בחבל (שם, שם). ואם קדם ותפס את קנסו ברינו יחלטו לו את תפוסו (שם, שם). — *ועֹנֶשׁ שלא בכסף, קְנַס בְּרָכָה במשמ' ענש קללה וחרם: הננו מסכימים ופוסקים בקנס ברכה שמן היום הזה והלאה לא יורשה שום אדם לעשות בו (בבית הטבילה) מלאכה כלל (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 8). הסכמנו לתקן וכו' שמכאן והלאה כל איש ישראל הנמצא בינינו לא יורשה בקנס ברכה לקבול את חבירו הישראלי בשום מקום משפט וכו' בערב שבת ובערב יום טוב (שם, 9). אנחנו מסכימים ופוסקים בקנס ברכה אשר נעשה ואשר יעשה שמהיום הזה והלאה לא יהיה רשאי שום אדם מאנשי קהלתנו לצאת בשבתות ובחדשים מתוך הקהל וכו' עד צאתם מבית הכנסת שחרית (שם, 10).

***קֻנָּם**, קונסה, —כנוי של קוֹנָם, קרבן, עי' קוֹנָם: דבר שהוא משמש לשם חולין ולשם קרבן מהו לוסר עצמו בו, והא תנינן קונם קונסה שמה [2]) (ר' ירמיה, ירוש' נדר' א ג).

[1]) [רש"י: זה שמשלם יותר מדינו.]

[2]) [פרש קרבן העדה: דמשמע לשון קונם

(כבהמה דקה) למנהג (שם פסח' ד ג). הגוזל שדה מחבירו כו' אמר ר' יוחנן, והלא אמרו אין הקרקע נגזלה, ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה, קנס קנסוהו (שם ב"ק י ו). ואיבעית אימא אידי ואידי בשוגג והכא בקנסו שוגג אטו מזיד קמיפלגי, מר סבר קנסו שוגג אטו מזיד ומר סבר לא קנסו שוגג אטו מזיד (שבת ג:). כיון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בניו אחריו (ר' ירמיה לר' זירא, מו"ק יב:). מפני מה אמרו אלמנה לכ"ג יש לה כתובה מפני שהוא פסול והיא פסולה וכל מקום שהוא פסול והיא פסולת קנסו אותו כתובה (ר"ש בן אלעזר, יבמ' פה.—פה:). המוציא את תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכת וכו' אמר רב בין בגופן בין בשבחן וזעירי אמר בשבחן אבל לא בגופן, במאי קמיפלגי, רב סבר קנסו גופן משום שבחן, וזעירי סבר לא קנסו גופן משום שבחן (ב"ק ל.—ל:). רבי מאיר אומר שור של ישראל שנגח של כותי פטור, ושל כותי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם וכו' א"ר אבהו קנס הוא שקנס רבי מאיר בממונם שלא יטמעו בהם, מתיב רבי זירא ואלו נערות שיש להם קנס וכו' ואי ס"ד קנס רבי בממונם ה"נ נקנום (שם לח:). המקבל בהמה מן העובד כוכבים וילדה מעלין אותו בשוויו ונותן חצי דמיו לכהן והנותן לו בקבלה אף על פי שאינו רשאי קונסים אותו עד עשרה בדמיו (ר' יהודה, בכורות ג.). המוכר עבדו לעובד כוכבים קונסין אותו עד מאה בדמיו (רבי יהושע בן לוי, שם ג.). לעתיד לבא הקב"ה נוטל את אומות העולם ומורידם לגיהנם ואומר להם למה הייתם קונסין את בני[1]) (ר' לוי, מד"ר בראש' כ). —ובמשמ' עָנַש, הטיל עֹנש, בכלל, קָנַס מיתה על פלוני: אמר לו הקב"ה לחירם מלך צור וכו' בך נסתכלתי וקנסתי מיתה על אדם הראשון (רב יהודה בשם רב, ב"ב עה.—עה:). במה קשה המחלוקת שבית דין של מעלה אין קונסים אלא מבן כ' שנה ומעלה, ובית דין של מטה מבן י"ג, ובמחלוקתו של קרח תינוקות בני יומן נשרפו ונבלעו בשאול תחתיות (ר' ברכיה, מד"ר במד' יח). — *ובמשמ' אסר אסור הנאה: במה קנסו, במקום שזורעין ואוכלין או במקום שזורעין ולא אוכלין (ר' פינחס, ירוש' שביע' ה ט). נחשדו להיות מניחין (את התבשיל על גבי הכירה בשבת) ולא נחשדו להיות מבשלין, קנסו במניח ולא קנסו במבשל (ר' הילא, שם תרומ' ב ג). — ובסהמ"א: ויהא רשאי לקנסני ולצערני על כל פעם ופעם שאסרב לו (ס' השטרות לר"י ברצלוני, 83). והיו שולחים אנשי קושטנדינה יאודי אחד חשוב וחכם וכו' כדי לשפוט את העם משפט צדק והיה מעניש וקונס ומכה ומנדה ומחרים כפי מה שצריכה השעה (לקוטים מדברי יוסף סמברי, ברלינר, 3). — ואמר הפיטן: שגיאות שים זדים ולא קונס (שלמה הבבלי, מערוב אליך, סלימ' יוס ג). וברב צדקתך מפלתם תקנום צולה חרבה ונהרותיה תאנום (שמעון בר יצחק, ויושע שושני, יול' ז' פסח).

—נפעֹ', *נִקְנַס, — שֶׁקָּנְסוּ אותו: אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה (ר' מאיר, ערוב' יח:). לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים (ת"ר, ע"ז ח). ראוי היה אדם הראשון שלא לטעום טעם מיתה, ולמה נקנסה בו מיתה, אלא צפה הקב"ה שנבוכדנצר וחירם מלך צור עתידין לעשות עצמן אלהות לפיכך נקנסה בו מיתה (רבי חמא בר חנינה, מד"ר בראש' ט). וכשובב בראש חבל, זהו אדם הקדמוני, שהוא היה ראש לכל בני אדם שעל ידי היין נקנסה עליו מיתה וגורם להביא חבלי מות לעולם (שם במד' י). ראוי היה אדם הראשון שיהיה חי וקיים לעולם, ומפני מה נקנסה עליו מיתה, אלא והאלהים עשה שייראו מלפניו (ר' יהודה ברבי סימון, שם קהל' קדרה א, ידעתי כי).—ובסהמ"א: והם מרויחים הממון ההוא הנקנס (שו"ת חכם לבי קלא). — ואמר הפיטן: פתאם נקנסה עליו (על רבן שמעון) מיתה משונה וחמורה (אליר ברבי יחיאל, ארזי הלבנון, קני ת"ב).

—הפע', *הִקְנִיס,—כמו קל. ואמר הפיטן: גועה לדודי אני מאורסת, גועל רודי איך נדרסת, דין הרג לעצמת

[1]) [בפי' ב"ר כ"י גורס ומפרש והם אומרין להקב"ה לפי שהן באין ואומרין לשון הרע איש על חבירו לפיכך גזלנו להם ממונם וכו' (הערת תיאודור).]

קנן [1]), ממנו קֵן, *קִנָּה, קָנֵי.

קָנַן, קל לא נמצא.

—פִעֵ׳, קִנְּנָה, קִנְּנוּ, תְּקַנֵּן, יְקַנֵּנוּ [2]),—קִנֵּן העוף, עשה קִנּוֹ, שם קִנּוֹ, nisten, e. Nest bauen; nicher, faire son nid; to (build a) nest: שמה קִנְּנָה קפוז ותמלט ובקעה ודגרה בצלה (ישע׳ לד יה). עזבו ערים ושכנו בסלע ישבי מואב והיו כיונה תְּקַנֵּן בעברי פי פחת (ירמ׳ מח כח). בסעפתיו קִנְּנוּ כל עוף השמים ותחת פארתיו ילדו כל חית השדה (יחזק׳ לא ו). אשר שם צפרים יְקַנֵּנוּ חסידה ברושים ביתה (תהל׳ קד יז). — ואמר בן סירא: כי ברוב אוכל יקנין חולי והמזיע יגיע אל זרא (ב"ס גני׳ לז ל). — ובתו"מ גם על בעלי חיים אחרים, שועל, נחש וכדו׳: איזהו שאינו מזומן, כגון אווזין ותרנגולים שקננו בפרדס, אבל אם קננו בבית וכו׳ פטור משילות (חול׳ יב ז). החיה שקננה [3]) בפרדס צריכה זימון מפני שאינה ברשות אדם (תוספת׳ יו"ט א י). האוזים ותרנגולים שמרדו ושקננו בפרדס חייב לשלח, בבית פטור מלשלח (ספרי דבר׳ רכח). ומעשה שקינן שועל בראש הלפת (ספרי דבר׳ סיז). במה דברים אמורים (שהעופות אסורים ביום טוב) ביוני שובך ויוני עליה וצפרים שקננו בטפיחין ובבירה, אבל אווזים ותרנגולים ויוני הרדסיאות וחיה שקננה בפרדס מותרין ואין צריכין זמון (מערב יו"ט) (ר"ם בן אלעזר, בילה כה.). בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומין, ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומצאה שם הנחש מקנן וכו׳ (מדר׳ שה"ש, יונתי בחגוי הסלע). — ואמר המשורר: יונה נשאתה על כנפי נשרים וקננת בחקיך בחדרי חדרים למה נשתה נדדה ביערים (ר"י הלוי, יונה נשאתה, מעה"ש 112). תהי כך נפשך מעודנת ותהי לך סוכנת בחיקך מקננת ועל שלחנך מרננת (ר"י חריזי, תחכ׳ ו, 71). —°ובהשאלה על התורה, ואמר המליץ: עד כי ראת ה׳ כי קננה בלבם תורתו ואמונתו, ויקח מהם עטרתם המדיני ובממשלת בדעת שם מבטחם, ואותם פזר בארצות להטיב לכל שוכני תבל ללמדם תבונה ודרך ה׳ (ארז, המליץ א ד, ע"ו מרחשון תרכ"א).

—פֻעַ׳, בינ׳ נק׳ מְקֻנֶּנֶת [1]), — מְקֻנָּן, ששמו את קִנּוֹ: ישבתי בלבנון מְקֻנַּנְתְּ [2]) בארזים מה נחנת בבא לך חבלים חיל כילדה (ירמ׳ כב כג).

*קנס [3]), ממנו *קָנַס, *קְנָס, °קְנִיסָה.

*קָנַס, פ"י, — ענש בקנס, בתשלום כסף או בהפסד ממון ורכוש אחר: נטל מקצת פאה וזרק על השאר וכו׳ קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו (ר׳ מאיר, תוספת׳ פאה ב א). המלוה את חבירו בריבית ובא לפני בית דין קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית (סוא, ב"מ ה כב). קנס קנסו להן (לכהן ולוי שלקחו את הגורן אחר המרוח שיהיו חיבים לתת תרומה ומעשר לכהנים ולויים אחרים), שלא יהו קופצין לגיתות ולגרנות (ר׳ יוחנן, ירוש׳ פאה א ו). עבר ומכר (בהמה דקה לגוים במקום שנהגו איסור) קונסין בו, כשם שקונסין (כבהמת גסה) להלכה כך קונסין

---

1) [באכדי׳ בא קנן במשמ׳ קלע (שערות), וכן נמצא באוגרית׳ קן במשמ׳ מקלעת, ואפשר שנגזר קֵן, ובאכדי׳ קִנּוּ, קן הצפור, משרש זה ועקר פרוש, המלה הוא סל קלוע. אך בעבר׳ יש לראות את הפעל קנן, הבא בפִעֵ׳, כנגזר מן קן (הצפור) במשמ׳ עשה קִנּוֹ, שם קן לו.]

2) [עי׳ בהערה לשרש.]

3) [כך בדפוס׳; צוק"מ: שקינתה, וכך גם ברֹב הדפוסים בבבלי בדברי רבה בר רב הונא (ביל׳ כה.), אמנם בדברי רב חסדא (שם שם) ברֹב הדפוס׳ שקננה, ועי׳ ד"ס, שם.]

1) [עי׳ בהערה הבאה.]

2) [כך הקרי; כתיב מקננתי. וכתב רד"ק: ומצאנו בטור הזה מלה מורכבת מן העבר ובינוני פעול מְקֻנַּנְתְּ בארזים, שהוא מן קִנַּנְתְּ שהוא פועל עבר מטור הרביעי שלא נזכר פועלו ומן מְקֻנֶּנֶת שהיא פעולה מזה הטור, וטעם ההרכבה הזו ר"ל כי קִנַּנְתְּ מקדם וגם עתה את מקוננת, ורבי יונה אמר שאינה מורכבת רק היא בינונית לבדה, ולהריץ המלה אל אשר לפניה החליפו הסגול בשו"א (מכלול, ליק, ס:) ע"כ. ובכ"י בנקוד הבבלי מנקדת הנון הראשונה בפתח (סגול) שבהברה פתוחה והנון השניה בפתח (סגול) שבהברה סגורה, מְקֻנֶּנֶת, עי׳ מבוא הנקוד האשורי לפינסקר, 103.]

3) [עי׳ קְנָס, הערה. וכן בא הפעל בארמי׳ שבתו"ם.]

(ר' הלל מוירונה, תגמ' הנפש, כא:) מפני שהחקירה על החכמות הקניניות עד שישובו קנין קים בנפש הוא כמו בן דבר קשה (מאזני צדק לאלגזלי באור ה, 54). לא יסור מעשות זה (מלכתב) תמיד עד שישוב בו מדה קנינית קלה ומוטבעת (שם באור יג, 80). וחסרון האמונה נחלק לשני חלקים, אם הערדות גמורה כמו שיקרה לקטנים וכו' ואם קנינית כמו שיקרה לגדולים המגיעים לכלל דעת (הסו' המומר שלמון הלוי ליהושע הלורקי, אוצר נחמד ב, 6) אם השיג להרמב"ן בזה סבלות הערדי הנה להרלב"ג השיג סבלות קניני (ר"י אברבנאל, בראשי' א, יסוד רקיע, דעת ב). מנוחת האדם וטובו לג' יתחלק, א' סילוק היזק להיות מצרה נחלץ, ב' כבוד, והדבר ג' עושר קניני (ר"מ אלשיך, רב פנינים על משלי א ט). אין ייסוריך רק עד ימלא שחוק פיך ויהיה האושר כל כך גדול שכל כך תהיה השמחה קנינית ועצומה בעצמך ובשרך (הוא, איוב ח כא). — וקַדַּחַת קִנְיָנִית, קדחת שבאלו הפכה הרגל, habituel(l): ויפול לחולי זה בקלות מי ששבעו חם ויבש מאד בטבעו או קנוי לו מזג זה מפני איזו סיבה חיצונית ואינה נמשכת ועומדת ונולדה מעיפוש הדם או חום הדם אלא מחום השוכן בעצם איברים בשריים וקראוה קדחת קנייני (ר"י להלון, אוצר החיים ב יז, יז:). —קִנְיָנִי במשמ' שנעשה ע"י קונה ויוצר: שחשך הוא בלשון עברי ב' מולי' אם חשך ע"ד הקנין ואם חשך הערדי ושהנוב' בפסוק הזה הוא חשך קניני כמו וימש חשך (ר"י אברבנאל בראשי' א, ומסך). כל הויה והפסד הוא מכח קניני במתנועע על זאת התנועה של ההחהוות (הוא, מפעל' אלה' ע ט).

קְנִיסָה, ש"נ, — שה"פ מן קָנַס, מעשה הקונס ועונש בקְנָס, ואמר הפיטן: על אשר מעלתם במי מריבה וכו' קניסה זו עליכם לכן נקנסה ונקצבה (מפה בר שמואל, אז בקשב, זולת שמחת תורה).

קִנָּמוֹן [1], ש"ז, סמי' קִנְּמָן, — אילן בֹשם וקלפתו הפנימית המשמשת אף תבלין, Zim(me)t; cinnamome; – on: ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וְקִנְּמָן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים וכו' ועשית אתו שמן

1) [עי' לֹו, Flora II, עמ' 107 וכו'.]

משחת קדש וכו' ומשחת בו את אהל מועד וכו' (שמות ל כג–כו). נפתי משכבי מר אחלים וְקִנָּמוֹן (משלי ז יז). נרד וכרכם קנה וְקִנָּמוֹן עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים (שה"ש ד יד). — ובתו"מ: קנמון מאכל עזים היה, היו ישראל מגדלין אותו (רב הונא בשם רב אבין, ירושי פאה ז ד). פיטום הקטורת וכו' קושט שנים עשר, קילופה ג', קינמון תשעה (שם יומא ד ה). קנמון אני מעמיד בעולם, מה קנמון הזה כל זמן שאתה מזבלו ומעדרו הוא עושה פירות, כך משנצרר[1] דמו, משבטל יצרו, משבטלה תאותו, משנקשר דמו (של אברהם) (ר"ל, מד"ר בראשי' מו). קנמון היה גדל בארץ ישראל והיו עזים וצבאים אוכלים ממנו (ר' יוסי, שם שה"ש ד, נרד וכרכם; שם איכה, פתיח', רבי יצחק). — ואמר הפיטן: אשכל קנמוני מסעד קטרה לי בעמעד (רסע"ג, אלפים אלל, אזהרות, סדור רסע"ג, קל). — ואמר המשורר: לו פערו הפתאים פיהם למלקוש ענני, אטיף בשמי עליהם וברום ענן קנמוני (רשב"ג, נחר בקורא, דברי חפץ, 19). לאידם מה שחוק עשו בנפשם בשומם בעצי קש קנמונים (הוא, עטה הוד, דוקם, 16). מאור עיני ושיר אזני וצוף פי ואל אפי בריח קנמוני (רמב"ע, סקילותי, סעה"ם, 71). ותעל צחנת חלל באפו כריח קנמון בושם וקנה (הוא, תרשים א, 25). רב קנמון תאכל (ראב"ע, שמעו כא, כהנא א, 182). זרם באשם ועלתה צחנתם והפיחו בשמי קנמונך (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 266). וייטב לך זכר מבושם כל עשת, קציעיה וקנמוניה וגם מר דרוריה (JQR July 1918, עמ' 159). תשתה עסיסי צופי וייני, על נהרי גן רטוב ולא תריח בושמי וקנמוני (יוסף, יעלת אהבים, ככי ושמחי, יז:). ילד יהוסף זך ונאמן כי הוא צרור הקנמן (ר"ש שבזי, יא עיני, שירי תימן, 142).

קִנְמָנִית, ש"נ, —עץ הקִנָּמוֹן: קינמנית[2] היתה גדילה בא"י והיו אוכלין אותה עזים וצביים, במדרש איכה (רש"י, ישע' מג כד).

1) [עי' בהערה עמ' 5659.]

2) [במד"ר (איכ', פתיח', רבי יצחק): קנמון.]

העדר והקניין (שם יח). ויהיו בו הצורות המושכלות אם בלמוד אלהי ואם בקנין (ר״י א״ת, כוזרי ה יג). קשה הוא לסור מהתכונות בעת ההיא (כזקנה) מפני שהקנינים והמדות נתחזקו ונתישבו אם מעלות אם פחיתיות (ר״ש א״ת, פרוש הרמב״ם לאב׳ א יד). ומעלות המדות הן תכונות נפשיות וקנינים ממוצעים בין ב׳ תכונות רעות, האחת מהן יתרת והאחת חסרת (הוא, שמונה פרקים ד). ואינו יתעלה בעל נפש שתהיה לו תכונה וישיגוהו הקנינים[1]) כענוה וכבשת וכיוצא בהם (הוא, מו״נ א נג). שהשלמיות כלם קצת קנינים ולא כל קנין ימצא לכל בעל קנין (שם שם נט). ההקדמה השביעית היא האומנם שהעדרי הקנינים[2]) הם ענינים נמצאים בגוף נוספים על עצמו וכו׳ שהם לא יראו כי המנוחה היא העדר התנועה ולא שהמות העדר החיים ולא העורון העדר הראות, ולא כל מה שדומה לזה מהעדרי הקנינים, אבל דין התנועה והמנוחה אצלם דין החום והקור (שם שם עג). בין שיהיה זה בטבע או בקנין[3]) (שם ג כג). ויחשבו שכל העדר וקנין דינם שני הפכים (שם ג י). כי אשר ימציא חמר אחד בלתי מקבל לקנין מן הקנינים יאמר עליו שהוא עשה ההעדר ההוא (שם שם). שלא יבדיל בין ההעדר והקנין ובין שני ההפכים (שם שם). שתספר על אדם שיש לו קנין מקניני העיון[4]) או היצוריות או התכוניות (ר״י מריזי, שם א כח). וכאשר יהיו שני דברים שאי אפשר התחברם יחד במקום אחד לפי שהאחד מהם הוא מציאות דבר מה והאחד הוא הסתלקות המציאות הוא והעדרו כעורון והראות, הנה נאמר שהראות קנין והעורון העדר, ולא נאמר בהם שהם הפכים כמו שנאמר בחום ובקור וכו׳, ובזה יבדל בין ההעדר והקנין ובין שני ההפכים, וכן בהחכמה והסכלות נאמר, החכמה קנין, והעדר הקנין הוא סכלות וכו׳ (מלות ההגיון יא). ואולם השם אשר נקראהו בלתי מגיע הוא שם מורכב ממלת לא והקנין כאמרך לא רואה ולא חכם ולא מדבר (שם יג). כי הפעלים הקבועים באדם שהוא מורגל בהם יקראו קניינים (רמ״ע פלקירא, ראשית חכמה, 10). ואם יחזור זה הפועל פעמים או יהיה לו הקנין הרצוני אשר בו יקדים אל הפחדים יצירה ויגיע לו זה הקנין הרצוני (שם, 68). ואלו הן שתי כתות, האחד מי שאין לו בטבע הקניינים הנפשיים הנזכרים בספר המופת והשני יש לו בטבע אותם הקניינים אלא שנפסדו (שם, 61). הקנין הוא שם יורה על הדבר המתהוה אחר ההעדר בעבור שההעדר הוא נגד הקנין כי הקנין וההעדר הם נגדים (ר׳ זרחיה מברצלונה, פי׳ משלי ח כב, המסר ג, 224). שהחקירה על החכמות הקניניות עד שישובו קנין קים בנפש הוא כמו כן דבר קשה (מאזני צדק לאלגזלי באור ה, 54). וכל אלה (בריאות וחלי וכדו׳ בהיותם מהירי ההסרה יקראו ענין וכאשר נקבעו נקראו קנין (אמו״ר לראב״ד א א, 6). כל מעשה היותר קשה שיהיה בו הוא בהתחלה, אחר כן לא יסור ההרגל והחנוך מלהקנותו הסבל עד שיהיה לו מעשהו קנין (שם ג, 101). השכל הנאצל אשר הוא למעלה מהשכל הנקנה לא יתרצה אלא בנביאים, אבל השכל אשר בקנין נמצא בכל האנשים אף אם אינם נביאים (מנחת קנאות, קופמן, 58). אפלטון סובר שהשכל האנושי הוא בטבעו מקושט מכל קניני החכמות (ר״י מוסקאטו, נפוצות יהודה ט). וכן אשר קנה קנין רע לנפשו ע״י מנהג רע במזון (ר״י עמדן, מגדל עז, קא.). שהמרגיל כח הזכרוני ישוב קנין בנפשו (שם, קיא.). — ‏*בדקדוק, קנין במשמ׳ יחס הבעלות, למד הקנין וכדו׳: וכיוצא בזה תשפוט על כל מוסף על השרש מצד הקנינים זכר ונקבה רבים ורבות (פרוש ילידה לאבוסהל דונש בן תמים, סד). ואולם שמוש אות למ״ד ישמש לשני מענים למ״ד הקנין ולמ״ד המעם (ר״א הקרֹאי, גן עדן, קדו״ח א, ג:).

‏*קִנְיָנִי, ת״ז,—שהפך לקנין, שבקנין, קָנוּי: וזה השכל הקניני כלומר אשר בקנין ממנו עיוני (שפיקלאטיבי בלע״ז) וממנו מעשי (פרקטיקו בלע״ז)

1) [בתרגום ר״י חריזי (מו״נ א נא): המדות.]
2) [עי׳ בהערה לעיל בדבר תרגומו של ר״י חריזי.]
3) [בגוף הערבי: באלאכתסאב.]
4) [ר״ש א״ת (מו״נ א נג): בתארך האדם בטבע מטבעיו העיוניים.]

בכח המשער הזה ממה שהיה חריף בקניין הממונות ובעניני הסחורות (ר"מ אלמולי, פתרון חלומות ז ב, כז:). הקנין מקור הדאגות (מכלה המוקר כ). — °ור"ת ק"ס, ק"ג אג"ס, קנין סודר, קנין גמור אגב סודר: ועשו ק"ס מעכשיו וכו' (נחלת סבעה כח, עו:). ואגבן ואגב ק"ס הנ"ל הקנינו ושעבדנו וכו' (סס לח, עט:). וקנו ממני בק"ג אג"ס מעכשיו (סס לח, פג:). — °וספר קנין, שם אחד מספרי משנה תורה להרמב"ם. — °וקִבֵּל (ב)קִנְיָן, לקח קנין, עשה קנין וכדו': יקובל אם בקנין קבלוהו, ואם לא מברירות יעלוהו (כב הלי גאון, סערי דיני ממונות, קבולת קונטרסים, כו). ומתוך דברי הדיין פחדת האשה וקבלה על עצמה בקנין לזון את בתה ולפרנסה (סאלת ר' פינחס הדין, בתסו' רמנ"ס קל, פרימן, 180). וידוע לכל שכל אשה שתעיד על עצמה בקנין לא יועיל הקנין עד שיהיה עומד שם אביה או אחיה (רמנ"ס, סס רט, 203). העדות אשר קבלתי עליה קנין בפניכם לא תכתבו כתב ידכם בה ולא תעידו עלי (סאלה, סס רכג, 213). ואינה חייבת וכו' הואיל ולא חייבה עצמת בקנין במלת מעכשו (רמנ"ס, סס רכז, 217). וגם התנו וכו' ולקחו קנין מכולם שכל אחד מהם נתחייב מעכשיו וכו' (סאלה, סס רכט, 217). דענין מלכותם עושין קנין ונותנים טבעת ומוליכין מנעלים לה ולקרוביה (סו"ת ר"מ אור זרוע כו, מוצא בסדר קדוסין וכסואין, פרימן, מד). הריני מקבל קנין על כבה (תרומת הדסן סכ, לט.). המקבל עליו בקנין לידון עם חבירו לפני הכנענים אינו כלום (סו"ע חו"מ כו ג). ודוקא (פסול השטר) שלא לקח מיד בקנין אבל אם לקח מיד בקנין אפילו לא חתמו אלא לזמן מרובה כשר (סס סס מג טז). הוו עלי עדים וסהדים וקנו ממני בקנין גמור וכתבו בכל לשון של זכות וראיה (סדר מעיר, קנץ על יד ס, ז).—ואמר הפיטן: קִנְיָין ברכתי יירש ארורי, ריק אם אפנת ועירירי (ינאי, אב ליבו, קרוב' בראש', זולאי, כד). קונת קִנְיָין כל אל יאמר יש לי כל, ומוכר ממכר כל אל יאמר אין לי כל (הוא, מידך כל, קרוב' ויקר', סס, קסח). קִנְיָינוֹ אל תקח במשך, רחק ממך תרבית ונשך (הוא, אז כם, סס סס, קעא). אל תקנאו בקנואים קנות קרקע קִנְיָינָם (הוא, אל תאילו, קרוב' דבר', סס, רלב). קִנְיָינֵיךָ הם יעלסוך, רודפיך כל יניסוך (הוא, קרוב' דבר', סס, רכ). קִנְיָין רֹע לא תחמוד (אנכי הייתי, סס, סעג). קנין אב ונחלת אם שלטון אחי אב והמשל אחי אם (סס, סלח). קנינך ארבע יסודות לפנים פרדות באונך (רי"ל גיאת, קנינך, סעה"ם 19). וכמו השלים ענין ותמלא הארץ קנין (רסב"ג, מי כמוך, סס 48). בששה השלים חפצו וקנין מלא ארצו (ר"י הלוי, את כתיבי, סס 110). גלם יציר חמר בניניו למשל יצורים וקניניו (סס סס). מחשבות רוחי וקניני הם קניניך (ראב"ע, אמלי יכוכו, איגר 78). מלא הכל קניניו ושחקים בשרו לפניו והארץ ישרה בעיניו (הוא, אחד רבה, כסנא א, 225). אמת גדלו מעשי אדני וקניניו אשר נעשו כלם בצדקו וחכמותיו (הוא, נסם אל, סס סס 201). — ואמר המשורר: קנין ומשפטים[1] ויתר מכתבי הרב עליהם רחמי נכמרו, ספרי קדושה הם ועל דרך אמת הם באמת נסדרו (ר' משולם בר' שלמה, יסגו מזמוטי, דברי חכמים, עז). — ואמר המליץ: ובקניני המותרות אשר שמשו אל העונג לבד (ר"י סטנוב, פרוש ספר המדות לאריסטו). — °ומאמר הקנין, משפט חמורת על בעלות, Possessivsatz ; phrase possessive ; possessive clause: תשעה מאמרות והם מן המקרים, מאמר הכמות ומאמר האיכות וכו' ומאמר לו ויקרא מאמר הקנין (רוס מן י). — ד) °בפילוסופית, קִנְיָן במשמ' תכונה שיש לאדם[2], Eigenschaft ; faculté ; faculty: אך שנוי העצם בפשטו צורה ולבשו צורה אחרת הוא נעשה פתאום בלא זמן שאין אמצעי בין

---

[1] [שמות הספרים י"ב וי"ג של משנה תורה להרמב"ם.]

[2] [בעקר קנין ונכס שהאדם הוא כאלו קונהו ובעליו, והוא תרגום המלה הערב' מלכה a) במשמ' זו, והיא עפ"י הרומ' habitus, ואמר ר"ש א"ת: קנין, קנינים, נמשכתי בחם אחר לשון הערבי שקוראים הטבע שבאדם לחכמה או למלאכה או למדה קנין, וכבר עשיתי עליו טבע לביאור (פרוש המלות הזרות בסוף מו"נ). ואין משמ' המלה קנין תכונה חיובית דוקא, כדעת קלצקין (אוצר המונחים הפילוסופיים ג, 287), אלא שאין הרמב"ם (עי' בדגמאות המובאות כאן) לשיטתו רואה קנין ונכס בדבר שלילי, ועל כן העדר ואפיסה הם נגוד לקנין. ובתרגומו של ר"י חריזי עפ"י רב קִנְיָה במקום קנין, עי' ערך זה.]

---

a) ملكة

לעשותו ונתרצתה בוה וקנו מידה הוא קניין בטעות ואינה מתחייבת בו מאומה (רמב"ס, הסו' כו, סס, 200). כשיהיה האדם שיכור באהבת העולם הזה שהוא עולם ההוייה וההפסד איננו ניצול מבקשת הקִנְיָנים הנוסעים תמיד מיד אל יד (ר"י א"ח, תקון מדה"כ, לז). כאשר הוא רואה אחר שקנה מן הקיניינים הוא משתדל שיקנה גם הוא כמותם (סס, מא). אך קנין הוא קנין הלבבות כי כשתקנה הלבבות בהטבתך נוטים הגופים עמהם (הוא, מבחר הפנינים, סער ההנהגה, 28). שים קנינך בעולמך אשה טובה וחבר טוב (סס, סער מלות החכם לבנו, 58). הקנינים מקיר האבל, תמעיטו קנינכם ותמעיט דאגתכם (סס, סער פרישות מהעוה"ז, 65). ושתי החכמות האלה מורות על כל סודות העה"ז וכו' ולעניני קניני העולם (הוא, מו"ה, הקד'). וכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה והם עצם וכמה וקנין[1]) ופועל ונפעל (ר"י א"ת מו"ס, היסוד ז). התורה מוהרת מהרבה מאכלים ולבושים ובעילות וקנינים ומעשים שהם מחזיקים כח התאוה (סס, עבודת האלהים ג). וטרדת הנפש להקדים מה שאיחר הבורא יתעלה ולאחר מה שהקדים ולהרבות מה שהמעיט ולהמעיט מה שהרבה מקניני העולם (סס, הבטחון ג). ויש שמנהיג הבורא טרפי רבים מבני אדם וכו' וכו' והשלישי טרף קנין והוא הממון אשר אין בו תועלת לאדם והוא שומר עליו ונוצר אותו עד אשר יורישנו לזולתו או שיאבד ממנו (סס סס ד). שהקנינים הרוחניים הם שלך לא ישלול אותם ממך זולתך (סס, חסבון הנפס ג). שהשלמיות הנמצאות לאדם ד' מינים וכו' שלמות קנין ר"ל מה שימצא לאדם מממון ובגדים וכלים ועבדים וקרקעות וכיוצא באלו (ר"ם א"ח, מו"כ ג כד). כי היות מעשה ד' יתי' שמו ברשותו תחת קניינו יותר מן היות הממון והנכסים וכל מה שלנו ברשותינו ובקניינינו וכו', וכאשר לא יכשר ממנו קצת ממון אחרים שלא ברשותם כן אין אנו רשאים לקחת קנין אלהינו שלא ברשותו (הקד' ס' העריות ליסועה בן יהודס הקרלי, LFDWDJ Bericht 18, עמ' XI).

ושיגע האדם יגיעה רבה להשיג הכבוד והקניינים (רש"ע פלקירלא, ראשית חכמה, 13). ווו החכמה היא קניין יוכל האדם עמה להגן האמונות והפעלים המוגדרים (סס, 59). אין הענין בקנין החכמה כמו בשאר הקנינים, ווה כי שאר הקנינים מפני שיהיה מחירם כסף יקרה בקנין הקנין הוא לרע בהיותו לו וכשלא יהיה לו יחשבהו לטוב, והנה הפך זה ימצא בקנין החכמה, כי לא יחשבהו אדם לטוב כי אם אחר שהשיגהו (רלב"ג, משלי כ יד). יש בשאר הקנינים קנינים חמודים כמו זהב ורב פנינים, אך אין בהם כלי יקר כמו שפתי דעת (סס סס כא). כי הקנינים מהחכמה אשר יעמול האדם יותר בהשגתם הם יותר יקרים מהמושכלות אשר יגיעו בקלות (סס סס). אותו החכם פלוני הוא הגוף, בן פלוני הוא הצירוף, הארוך הוא כמה, יפה התואר הוא כיצד, העטוף בטליתו הוא הקנין וכו' (הורית הקורא, דרנבורג, 13). אבל הנלבב המשכיל המהביל כל קניני העולם הזה ומתעסק בדברי אלקים חיים כל היום ישמח ויעלוז וכו' (ר"י בן נחמיאס, משלי יב כה). אם קנו מידו שהוא חייב לו מנה הרי אלו כותבים ונותנים וכו' שסתם קנין לכתיבה עומד וכו' וכותבין זמן הקנין (טו"ע חו"מ. לט ג). עדים שראו הקנין ואיחרו לכתבו עד אחר זמן אם זוכרים לזמן הקנין יכתבו הזמן מאותו היום, ואם לא יכתבו מיום הכתיבה (סס סס מג טז). השותפין שבאין להשתתף אין השיתוף נגמר בדיבור וכו' ואינו מתקיים אלא בקנין, וכיון שצריך קנין כל דבר ודבר לפי קנינו מתקיים שיתופו (סס סס קעו א). ולאחר שנגמר המקח כל אחד לפי קניינו אין שום אחד מהם יכול לחזור בו (סס סס קפט א). יש אומרים שאין הקנין מועיל אלא אם כן מקנה לו החפץ הנמכר או הנותן מיד (סס סס קלה ה). אף על פי שנגמר הדבר בקנין סודר כל אחד משניהם יכול לחזור בו כל זמן שעסוקים באותו ענין (סס סס ו). אין קונין בשבת קנין סודר (סס סס י). שמי שמתחייב לקטן בין בשטר בין בקנין כיון שאין אותו דבר תחת ידו אינו זוכה (סס סס רמג יט). על כל קנין תקנה חכמה, על כל מעלה תבחר שפלות (ר"מ בן חביב, דרכי נעס, י:). יוסף הצדיק שהיה חזק

1) [בגוף הערב' מִלְכ a).]

a) ملك

*קְנִיטָה, ש"נ, — א) שה"פ מן קָנַט, כמו הַקְנָטָה, מעשה המקניט, העוקץ והמכעיס: ויקנאו, לשון קניטה (רש"י, מ"א יד כב). הקניטה והרדיפה הזאת שאמרתי שהיא לי כנוקף וחותך בעורי (הו"ג, איו' יט כו). מקנטרן, לשון קניטה ועצבון (שו"ח, ספמ' פו.). — ב) קְנִיטַת דעת, מצב רוחו של מי שנפשו קנוטה, נקוטה עליו: דאשתבענא בשעת קניטת דעת כי הא שבועה (אוצר הגאונים, נדרים, 48).

*קוֹנְיָן, קוֹנְיָן, קוניון, ת"ז, — כמו קַנְאָן, קַנַּאי: אברהם זה קוניון [1]) הוא, עכשיו אני אומר לו נשבה לוט והוא יוצא למלחמה ונהרג (נוסח כי קפרא, מד"ר ברא' מג).

קִנְיָן, ש"ז, סמי' קִנְיַן, כנ' קִנְיָנְךָ, קִנְיָנוֹ, קִנְיָנָם, מ"ר קִנְיָנֶיךָ, — א) מה שקנה האדם, רכושו, מה ששייך לו [2]), Eigentum, Güter; propriété, biens; property, goods: מקנהם וקנינם וכל בהמתם הלא לנו הם (ברא' לד כג). ויקח עשו את נשיו וכו' ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען (שם לו ו). ולא נתנו חלק ללוים בארץ כי אם ערים לשבת ומגרשיהם למקניהם ולקנינם (יהוש' יד ד). ואל עם מאסף מגוים עשה מקנה וקנין ישבי על טבור הארץ (יחזק' לח יב). שמו אדון לביתו ומשל בכל קנינו (תהל' קה כא). ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה (משלי ד ז). — מִקְנֵה קִנְיָנוֹ: וינהג את כל מקנהו ואת כל רכשו אשר רכש מקנה קנינו אשר רכש בפדן ארם (ברא' לא יח). — קנין כסף, מה שקנה האדם בכסף: וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו (ויקר' כב יא).— וקניניו של אלהים, כל מה שברא בעולמו: מה רבו מעשיך יי' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך [3]) (תהל' קד כד). — ואמר בן סירא: בעבור כן קניתיה (את החכמה) קנין טוב (ב"ס גני' נא כא).—ובתו"מ: והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה וכו' מפני שהוא קנינו (גיטי' א ו). חמשה קנינים קנה לו הקב"ה בעולמו ואלו הן תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד אברהם קנין אחד ישראל קנין אחד בית המקדש קנין אחד (אבו' ו י). חביבין אתם לי, קנינים אתם לי ואי אתם ירושה לי (ספרי דבר' שט). זה אחד מג' שנקראו קנין למקום ואלו הם תורה וישראל ובית המקדש (שם שם). מלך שקנה פרה לקנין והיה ביתו אצל בית השחיטה (מד"ר שמות כ). ומי גרם להם (לבני גד ובני ראובן שיגלו תחלה) על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם (שם במדי' כב). — ב) כמו קְנִיָּה, לקיחת דבר במחיר וזכיה חֲקִית בו, Kauf; Erwerb(recht); achat, acquisition; purchase, acquisition: אין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעו מידי מעשר (ר' מאיר, ירוש' דמאי ה ט). חליצת קניין (רב, שם יבמ' ג א). אעפ"י שאין קניין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר וכו' אבל יש קניין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות (רבה, גיטי' מז.). קניין פירות (השדה) כקניין הגוף דמי (שם מז:). אתם יש לכם קנין באומות העולם שנ' וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו, אבל לאומות אין להם קנין בכם (ר' שמעון בן יוחאי, מד"ר אסת', פתיח'). — ג) *במשמ' מעשה סמלי להכרעת כל מעשה משפטי, קנין סודר וכדו', Abschluss; conclusion: וכי קנו מידן מאי הוי, קנין דברים בעלמא הוא (ב"ב ג.). מחאה בפני שנים ואין צ"ל כתובו, מודעא בפני שנים ואצ"ל כתובו, הודאה בפני שנים וצ"ל כתובו, קנין בפני שנים ואצ"ל כתובו, וקיום שטרות בשלשה (רבא בשם רב נחמן, שם מ.). פשרה אינה צריכה קנין (רב אשי, סנה' ו.). אין לאחר קניין כלום (שם כו:). — ובסהמ"א: לא קבל אבי ממך קדושין אלא קנין דברים בלבד היה בינו לבינך ואני לא נשאתי לך (שאלה שנשאל ריי"ף, סדר קדושין ונשואין, סימן, לג). שכותבין בששי ועומדין וחותמין במוצאי שבת ופעמים קונים גם קנין והכתובה נכתבה בששי בשבת וכו' (ר' נתן המכירי, שם, ל). נתן לו חפץ בחפץ בתורת חליפין לקנות כדין קנין שקונין בסודר (רש"י, ב"מ מז., ד"ה חליפין). וקנו ממנו קנין שלם שהוא נתרצה לקחת הבת אצלו ועליו כל מחסורה (שאלה בתשו' רמב"ם קסח, סימן, 178). ומה שאמר לה הדיין

---

1) [נ"א: קונתון, קנוון קנאי, עי' תיאודור (עמ' 413).]

2) [ואלה דברי שד"ל: מקנה יאמר על הבהמות כנודע, וקנין על העבדים (בית האוצר, 198).]

3) [ס"א: קִנְיָנֶךָ.]

קניבת ירק חול, ת״ל היא, הרי היא בקודשה (ספרא ויק, אמור פרק ז). מה בינה (בין העיסה) לקניבת ירק של תרומה, זו ראויה לאכילה וזו אינה ראויה לאכילה (ירוש׳ פסח׳ ג ג). וליתקע כי היכי דלידעו דשרי בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה (שבת קיד:). יה״כ שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק (רב הונא, שם שם). — ובספה״א: לאחר שחוסם חסימת הכלי ונשארו קיסמין קטנים שם ופוסקן וקוטען[1]) שמו קניבה (ערוך ערך קנב). עוקצי תאנים וכו׳ אע״פ שאין בהן אוכל וקניבת ירק שמשליכין בעלי בתים הרי אלו אסורים לזרים (רמב״ם, תרומות יא י). מה שפוסקין מן הירק קרוי קניבה (ר״ש, שביעי׳ ח ג).

*קְנִיָּה[2]), ש״נ, — מעשה הקונה, הלוקח דבר במחיר והזוכה בו זכות חקית, וגם כמו קִנְיָן, Kauf, Erwerb, Besitz; achat, acquisition, possesion; purchase, acquisition, possession: בנוהג שבעולם אדם יש לו זהב וכסף ואבנים טובות ומרגליות וכל כלי חמדה וטובות שבעולם ודעת אין בו, מה קניה יש לו, מתלא אמר, דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית (ר׳ תנחומא, מד״ר ויקר׳ א). — ובספה״א: שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך וכל אסמכתא אינה קונה שהרי לא גמר בלבו להקנותו (רמב״ם, מכירה יא ג). ודין קניית החליפין אינו אלא בכלים אבל לא בפירות (הטור, מלוה סלו). קנית האוהב והעמדתו תהיה בג׳ דברים לכבדו בפניו ולשבחו שלא בפניו ולשרתו בעת הצורך (ר״א מודינה, לנחת לצדיק, ו:). אמר לה בעלה תמחלי לי מכלל הנדוניא אשר לך להיות שהוצאתי קצתה בקניית חצי החצר וקצתה בבנינה גם הוצאת את מקצתה בקניית דברים אחרים (שאלה בתשו׳ רמב״ם רט, הו״ל פריימן, 202). — *גם בצרופים, כתב קניה, שטר קנית, Kaufbrief; lettre d' achat; purchase-deed: ואחר עבור זה הענין שנה א׳ קנה הבעל רביע מהחצר בממונו לעצמו וכתב כתב קנייתו לעצמו בשמו (שם שם). ושטר הקנייה הערבי לא נדון על פיו (תשו׳ רמב״ם ריב, שם, 206).

—*וְקִנְיָה במשמ׳ תכונת שיש לאדם כקנין[1]), habitus: ההקדמה השביעית שדין הקניות דין העדרם ושהם כולם מקרים נמצאים צריכים לפועל (ר״ש א״ת, מו״נ א עג, בהקדמה). שהם מאמינים באפיסת הקניות כי הם ענינים מצואים בגוף ונוספים על עצמו (ר׳ יי חריזי, שם שם, הקדמה שביעית). בין שיהיה זה בטבע או בקנייה (הוא, שם ג כד). אלה המדברים וכו׳ לא יעלה בלבם אפיסה כי אם האפיסה המוחלטת אבל אפיסת הקניות כולם לא יחשבו אותם אפיסה, ויחשבו כי כל אפיסה וקנייה דינם כדין שני הפכים, בעורון והראות והמות והחיים, וכי זה אצלם במעלת החום והקור (הוא, שם ג י). אלא למי שלא יבדיל בין האפיסה והקנייה ובין שני הפכים (הוא, שם שם). קניות, שיהיו לאדם מדות טובות לא מכח תולדתו, אלא מטה שקנה בשכלו ובבחינתו (הוא, פי׳ המלות הזרות). העצם הפרדי אינו במקום אבל יטריד הגבול והאדם אין לו פעל כלל אבל יש יש לו הקניה[2]) (ר״ש א״ת, מו״נ א נא).—*ובמשמ׳ הרגל, ועל כן חייב כל עובד אלי״ם לכוין בהבנת ענין המלה שדבר בה וכו׳ ושירגיל נפשו בזה וזמן ארוך עד שתעשה לו זה קניה (ר׳ ישראל בן יוסף אבן ישראל, ספר מלות זמניות).—*ובמשמ׳ טבע האשה, ורֹע הקניה, רֹע דתכונה, כמחלת האשה: ועוד הורה לנו שיש הפרש גדול בין חולי הלז (ירקון הבתולות) לבין חולי רוע הקניה (טוביה כ״ץ, מעשה טוביה ג, גן נעול ה, קכ.). פרק ששי ידבר בחולי רוע הקנית שבנשים בלע״ז קאקיקסיא״ה[3]), רוע הקניה (כלשון ספרדי אבואד״ה) שבנשים נולד מרוע העיכול שבדם הגורם סתומים בורידים והעצר הנדות ואז יקרה להם כאב הראש וסבוב הראש וקפיצת הלב ועלופים ובולמוס ותעיכה וקיא וקרקורים ועוד שאר חלאים רעים (שם שם ו, שם).

*קִנְיוֹן, ש״ז, — כמו קִנְיָן, ואמר הפיטן: ברא את כל בקניונו לא לצרכו רק ברצונו (ר״י נגיארה, זמירות ישראל, הוצ׳ מ״ל פרידלנדר).

אבל בקניבת ירק של בעלי בתים אף רבנן מודיין.]

[1]) [נ״א קוטמן, קוסמן, עי׳ הערת קוהוט.]

[2]) [עי׳ גם ב. קְנָאָה.]

[1]) [כך כותב אלחריזי בכל מקום ורי״ש א״ת בראשית הפרק, אך ברב המקומות: קנין, ועי׳ שם, הערה.]

[2]) [במקור הערבי: אכתסאב, רכישה.]

[3]) [habitus malus, κακεξία, ולפי זה גם התרגום העברי וגם הספרדי avuado, והשוה בצרפת׳ malade, חולה, מן male-aptus.]

נדרי כ:). ואם ישאל המעיין בדברים האלה שבזה הנתיב ויאמר בעדי מדוע קנטרתי הנה על לומדים בספרי המחקר ויראה שלמדתי בהם וכו' (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ח, דע אתה המעיין). כאשר עושה החתול בראותו הבשר גבוה מאד עד שלא יכול להגיעו יאמר מסרית הוא כן הם התלמידים ששונאין ומקנטרין לחכמי המחקר וללומדים בספריהם על אשר לא ידעו מה טיבם (שם שם). ואפילו ירצה אדם לקנטר ולומר אף על גב וכו' (תשו' מהרי"ק ג). והאלהים נסה את אברהם, קינתרו וציערו וכו' (חזקוני עה"ת ויקא כב א). היהודים יושבים למלאכתם אצל הישמעאלים ואינם מקנאים ולא מקנטרים כאשר ראיתי במקומות אחרים (אגרת אליהו, בספר דברי חכמים, סב). והראב"ד ז"ל בעל ההשגות מעיד כי מלאכה גדולה עשה (הרמב"ם) באסיפתו דברי גמרת בבלי וירושלמי ותוספתות ועם כל זה היה מקנטר עליו בהשגותיו (יוסף קמחי, לקוטים, ברליגר, 17). (כתוב) והעלהו שם, לא והקריבהו, שלא נתכוון מתחלה רק לקנתרו ולצערו (פענח רזא עה"ת, לך לך, יח:).—ואמר המשורר: יקנטרו להם כרצונם גסי לב ועזי פנים (ר"א לויפל, שיר הקדי שלוש על ישראל ג ג, 15). — *וקנתר עם יצרו, רב עמו: אבל לא חשש לקנתר עם יצרו ולאצול ממנו את אשר שאלו עיניו (ר"מ המאירי, מסיב נפש, כ"י בריט' מוז'). — *וקנתר אחר דבר: שהטיח (חבקוק) דברים, כמו ע"ב תפוג תורה, ותעשה אדם כדגי הים, קנתר אחר מדת הדין (רש"י, חבק' ג א).

—התפ', *הִתְקַנְטֵר, — נתקנתר, שקנטרו אותו: מעידני עלי שמים וארץ שיותר מחמשה פעמים נתקנתר עלי[1]) ר"ע לפני רבן גמליאל ביבנה שהייתי קובלני עליו והיה מקנתרו (ר' יוחנן, ספרי דברי א).[2])

[1]) [אמנם כך הגרסה בספרי, אך בילקוט (דברים, תתפט): אמר רבי יוחנן בן נורי, מעיד אני עלי שמים וארץ שיותר מחמשה פעמים נתקנתר על ידי עקיבא וכו' וכך נראה, וכן תקן אף הרב מלבי"ם.]

[2]) [במד"ר (במד' יח) כתוב: לא דיין לרשעים שמיתתן ביד מחבלים וכו' אלא שהם מתקנטרים לפניהם ואומרים להם אין שלום וגומר, למעצבה ישכבון, ע"כ. אך בהקבלת מה שנאמר מקדם על הצדיקים „אלא שמקלסים לפניהם" צ"ל גם כאן: אלא שהם מקנטרים לפניהם.]

*קַנְטְרוֹן, קַנְטְרָן[1]), קנתרן, קנטרני, ש"ז, — שדרכו לקנטר ולעקץ: אנשי גליל קנטרנין היו והיו נודרין הנאה זה מזה (ר' יהודה, נדרי מח.). אחר פטירתו של רבי מאיר אמר להם רבי יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הן וכו' דחק סומכוס ונכנס, אמר להם כך שנה לי רבי מאיר וכו' כעס רבי יהודה ואמר להן לא כך אמרתי לכם אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הן וכו' (ת"כ, נזיר מט:). לא יכרע ולא ישתחוה, וכי קנתרן היה (מרדכי) ועובר על גזירת המלך וכו' (מד"ר אסתר ס, איש יהודי). —ובפהמ"א: מתון נסיב איתתא, המתן עד שתבדוק מעשיה שלא תהא רעה וקנטרנית (רש"י, יבמ' סג.). — *ואגוזים קַנְטְרָנִין[2]), קשים לפצח: אל גנת אגוז ירדתי, מה האגוז הזה יש בו אגוזי פרך, אגוזים בינונים ואגוזים קנטרנין, כך ישראל יש מהן עושין צדקה מאליהן ויש שאם אתה תובען הן נותנים ויש שאת תובען ואין עושים (מד"ר שה"ש, אל גינת אגוז).

*קַנְטְרָנוּת, ש"נ, — מדת הקנטרן: ונוסף על אלו התכונות כלם (הכלבים) יש להם רבוי תאוה וקנטרנות וצרות עין עד שלא יעזבו שום צבוע לכנס בביתם ובמעונותם (קלונימוס, בעלי חיים ג ו).

*קְנִיבָה, ש"נ, — קניבת[3]) ירק, מעשה המקנב, וגם כמו קְנֹבֶת ירק, מה שקנבו מן הירקות: מעי אבטיח וקניבת ירק של תרומה, רבי דוסא מתיר לזרים וחכמים אוסרין[4]) (עד' ג ג). יכול תהיה

[1]) [אמנם נמצאת גם ביוני הצורה κέντρων, אך לא במשמ' זו, ועל כן יש לראות במלה יצירת עברית בדגמת גרגרן וכדומה.]

[2]) נראה שאין כאן אלא שימוש בהשאלה, בהשואת בני ישראל לאגוז, שלא כדעת קרוים ולֶו ואחרים שרואים כאן מין אגוזים ממש, ולֶו מעדיף את הכתיב קטרוגים.]

[3]) [כך הכתיב ברב המקומות, אף על פי כן אפשר שהעקר בכמה מקומות קנובת (ז"א קְנֹבֶת, עי' שם), כשאין הכונה לשם הפְּעֻלָּה אלא לתוצאתה, כדגמת פְּסֹלֶת, נְסֹרֶת וכדו'.]

[4]) [בירוש' (תרומ' יא ז) נאמר על זה: ר' אבהו בשם ר' יוחנן, לא שנו אלא בקניבת ירק של גננין

קושיות איוב ועל כן קבל דבריו, אבל חבריו אמרו זה עם השאר קושיות איוב ואיך יקבלם איוב ובודאי לא היו אלא קנטורין (אוהב משפט וספר משפט לדק, בחורים לאיוב, קע:). צר לי מאד שאתה הסוחר מפרש כל הולזולים והקנטורים שבאו בתלמוד אשר תסמר שער בשר אדם על פשיטות פשיטותם (שארית הנחלה, רי). [1]

***קִנְטֵר** [2], קִנְתֵּר, פיו"ע,—קִנְטֵר את פלוני ועל פלוני, עקץ, צער ועלב אותו, כמו הִקְנִיט. עי' קָנַט, הפע': נבול תבול וכו', ינבלו אותך ויקנטרו אותך כתאנה זו [3] שעליה נובלות (ר' אליעזר המודעי, מכי' יתרו מסכ' דעמלק ב). מעידני עלי שמים וארץ שיותר מחמשה פעמים נתקנתר עלי ר"ע לפני רבן גמליאל ביבנה שהייתי קובלני עליו והיה מקנתרו [4] וכו' (ר' יוחנן, ספרי דבר' א). כיון שמינו אותו (את הלל) נשיא עליהן התחיל מקנתרן בדברים ואומר מי גרם לכם לצרך לבבלי הזה, לא על שלא שימשתם לשני גדולי עולם לשמעיה ואבטליון שהיו יושבין אצלכם, כיון שקינתרן בדברים נעלמה הלכת ממנו וכו' (ירוש' פסח' ו א). הדא היא דו מקנתר לון למה תבעטו בזבחי ובמנחתי, אין תאמר עבירה חמורה יש כאן, (כלום) מבריחן מן החמורה ומקנתרן בקלה (ר' תנחומא, שם כתוב' יג א). מעשה בשמעון בן אנטיפטרם שהיו אורחין נכנסין אצלו וכו' בשעת פטירתן היה מלקח אותן, נשמעו הדברים לפני ריב"ז וחכמים וקנטרן בדבר וכו' (ד"א ו). הוא שהנביא מקנתר את ישראל ואומר להם ותשכח ה' עושך (מד"ר ברא' עו). הוא שהנביא מקנתר עליו (על יהויקים) ואומר ויתר דברי יהויקים אשר עשה (שם ויקר' יט). כיון שהנביא בא לקנתרו (את אחז) היה יוצא לו למקום טומאה וכו' כיון שהיה הנביא בא לקנתרו כובש פניו (רבי אחא בשם רבי אליעזר ור' יוסי בשם ר' יהושע בן לוי, שם שם לו). הוא שהנביא מקנתר ואמר רדי ושבי על עפר (רבי בנימין בן לוי, שם שה"ש, מלאוכי השומרים). ומה ראה הכתוב ליחסן בספר ואלה שמות ראובן שמעון לוי וכו' מפני שקינטרן אביהם וכו' ולפי שקבלו תוכחת אביהם זכו להתייחס בצד משה ואהרן (שם שם, כולך יפה). שמעת תורה מפי תלמיד חכם יהי בעיניך כאילו שמעוה אזניך מהר סיני, הוא שהנביא מקנתרן ואומר להם קרבו אלי שמעו זאת לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני (ר' חלבו, שם קהל' פרשה א, מה שהיה). לפי שהוא מקנטרן בראשו של ספר וכו' חוזר ומברכן בסופו (פסיק ר"כ, וזאת הברכה, בובר, קלז.). — ובסהמ"א: כבר קינטר הנביא ואמר והיה תחת בושם מק יהיה (קטעי בן מאיר, JQR NS V ,1925, עמ' 552). השומע חרפתו ושותק וכו' הרעה עוברת ממנו וכו' ואם מקנטר ומריב כפוטר מים היא (ערוך ערך דם). כל חקיו, דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור באלו, למה נאסרו וכו' (רש"י, שמות טו כו). ואלך מר, שהיה קשה בעיני לקנתר את בני עמי (הוא, יחזק' ג יד). כשגלו (בני ישראל) לבבל ולאשור הגלה סנחריב את אויביהם עמון ומואב והושיבם אצליהם והם מקנתרים אותם (הוא, איכה א יז). ויכינו המזבח על מכונותיו, כדי להקריב עליו קרבנות, שהרי היו יראים מעמי הארצות שלא יקנתרום ושלא ילשינום למלך וכו' (הוא, עזרא ג ג). ומן אשתו של טורנוס רופוס, שהיה ר"ע מקפחו בקראי בפני קיסר ומקנתרו בדברים, פעם אחת בא לביתו סר וזעף, אמרה לו אשתו מפני מה פניך זועפים, אמר לה מפני ר"ע שמקנטר אותי בכל יום בדברים (ר"ן,

---

[1] [בתוספת' (כלים ב"מ ז ה) כתוב: קנתור של בנאי טהור שלא נעשת אלא לשמש עם הקרקע, ע"כ. ואלה דברי הגר"א: פי' שצריך לומר שהוא כמו יתד שהבנאי תוחב בארץ ותולה בו הכלים שלו וכו'. אך במשנה (כלים יג ג): הקנטר של בנאי, והיא היוני κέντρον במשמ' עֹקֶץ וכדומה.]

[2] [פעל עברי וארמי שיצרו חז"ל ע"פ היוני κεντρόω, κεντρίζω, במשמ' זו, בצרוף המצוי דברי קנתרין (כגון: שלשה נביאים על ידי שהיה נבואתן דברי קנתרין נתלת נבואתן בעצמן (מד"ר קהל' פרשה א, דברי קהלת) מלה זו היא היוני κεντρίον, עֹקֶץ ממש.]

[3] [שובבים עוקצים אותה. וידוע שייחסו לעקיצה בפרי התאנה אף התשת ההבשלה, אך כאן הכונה לעקיצה לרעה בעץ התאנה.]

[4] [בילק"ש: מפני שהייתי קובל עליו והייתי מקנטרו.]

היה נתון כמעי אמו ט' חדשים ואין נפשו קניטה[1]) עליו (תנחו' תזריע ג). בנוהג שבעולם אדם אוכל צחנה שני ימים או שלשה ימים ונפשו קניטה[2]) עליו, ואתם הרי כמה שנים אתם עובדים ע"ז שכתוב בה צא תאמר לו צואה תאמר לו ואין נפשכם קניטה (ילק' שמע' משלי תתקלב; שם איכ' תתקלח). לא הספיק לגמור (לאכל את הדג המבאיש) נפשו קניטה עליו (מדה"ג, שמות יד ה, 137). — ובסהמ"א: נפשי בחיי קנוטה (ר"ז אלנ'אהרי, ספר המוסר מחב' כה, כ"י תימני). — *וקָנֵט את הנפש: ויקרע (החלוק) ונפשי עלי קונט כי אין זולתו מכנסים ואבנט (שם מחב' לח). — *ובמשמ' כעס, הקפיד): כדאי הוא הלל שיאבד ממך ארבע מאות זוז והלל לא יקנוט[3]) (ספר מעשיות, גסטר, 56). שלא היה לו דבר לפני הלל וקנט (שמאי) מלהשיב וכו' והוצרך הלל להמאיך את נפשו ולכפוף את עצמו כדי שיצאו הדברים ולא יוכל שמאי להימנע מלהשיב עד שהראה את הרבים כי קנט שמאי והשוה את המדה שהיה מאז חולקה, כי מעיקרה היה חולק בין בוצר למוסק, ודחקו הלל בתשובה עד שקנט והשוה ביניהן ונראה כי בטלו דבריו (תשו' הגא' הרכבי כב, 127). — *וקָנְטָה הדעת[4]), באותה משמ': משום שלא מצא תשובה וקנטה דעתו מלשנות אמר הריני משוה זה לזה (שם שם).

—התפ', *הִתְקַנֵּט, —הִתְקַנְּטוּ זה עם זה, הקניטו זה את זה, ואמר המליץ: כאשר יזדמן לפעמים שני אוהבים מתקנטים בחמת נמהרה על דבר קל (בן זאב, פרוש לס' בן סירא כב כב).

*קַנְטוֹר, קִנְתּוֹר, ש"ז, —שה"פ, מן קִנְטֵר, קִנְתֵּר, פֹּעֶלֶת המקנטר, העוקץ והעולב: כך היתה מדתו של רבן גמליאל, כשהוא נכנס ואומר שאלו בידוע שאין שם קנתור, כשהיה נכנס ולא היה אומר שאלו בידוע שיש שם קנתור (ספרי דבר' עז).— ובסהמ"א: ההוא דילך הוא, לשון קנטור הוא כלומר דיוק זה שלך יהיה ואין לי עסק בו (תוס' מעי' עז:, ד"ה כאן). שאין עוד כהנים מגידים על פי אורים ותומים נמצאים פה שזה היה קנטור למלך (שאול) על שהרג הכהנים (פענח רזא עה"ת, ויבא, אמשטי' תכח, כח:). — *ומ"ר קִנְטוֹרִים, קִנְטוֹרִין: למטרונא שהיה לה שני שושבנין, אחד עירוני ואחד בן מדינה, זה שהיה עירוני היה אומר לה דברי נחומים, לא בת טובים את, ולא בת גינוסים את, וזה שהיה בן מדינה היה אומר לה דברים קינטורין, לא בת עניים את, ולא בת סינופים את, כך ירמיה ע"י שהיה עירוני מענתות היה נכנס לירושלים ואומר לישראל דברים של נחומים, שמעו דבר ה' בית יעקב וכו' ברם ישעיה ע"י שהיה בן מדינה מירושלים היה אומר לישראל דברים של קינטורין, שמעו דבר ה' קציני סדום (כ' לוי, פסיק' ר"כ, סמעו, בובר, קיז:). אמוץ ואמציה אחים הוון, ועל ידי שהיה ישעיה אחיו של מלך היה אומר לישראל דברים קינטורין כד"א ועשיר יענה עזות (הוא, שם שם). שמעו דברי תורה עד שלא תשמעו דברי נבואה, שמעו דברי נבואה עד שלא תשמעו דברי תוכחות, שמעו דברי תוכחות עד שלא תשמעו דברי קינטורין, שמעו דברי קינטורין עד שלא תשמעו קל קרנא משרוקיתא (הוא, שם שם). —ובסהמ"א: יהודה אתה יודוך אחיך, לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה נסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי וכו' (רש"י, בראש' מט ח). שהשנאה היא בלב לאותו האיש לא מפני דבר אחר, והאיבה בעניני קנטורים (ר"א הקראי, גן עדן, נזיקים, קעז.). ונראה לי כי יש הבדל בין דברי אליהו לדברי החבירים, כי הוא לא אמר דבר זה אלא אחר שתירץ

כאדם שהוא קץ ממזונו, ובספרא סוף אחרי: שמקיא את מזונו, ובילק' שמע' (ויקר' תרכה): כאדם שהוא קווט (נ"א קץ) במזונו. ובנראה אין קנוט או קונט אלא טעות, שהשפעה אף מן נקוט, נפע' מן קוט.

ובדגמאות מן המדרשים המובאות לקמן בא קָנֵט, קניט או קנוט רק בצרוף נפשו קניטה, המשפע בלי ספק מלשון המקרא: נָקֹטָה נפשי בחיי (איוב י א), עי' קוט. והשוה את דברי ת"י (במד' כא ה): ונפשנא קנטת כתרג' ונפשנו קצה.]

1) [כך גם בהוצ' בובר (תזריע ד).]

2) [אולי צ"ל קנוטה, בס"א: קניטא. ובילק' שמע' משלי בס"א נקוטה, ובפסיק' ר"ב (דברי ירמיהו, בובר, קיא.): נקיטה.]

3) בבבלי (שבת לא.): לא יקפיד.]

4) [וגם בשמוש ארמי: דכד קניטה דעתיה בכעסיה מתרוות בקריעת בגדיו (ר"ח, שבת קה.).]

***קָנַט** [2]), קל, עי' לקמן.

—הִפְעִי', *הִקְנִיט [2]), — א) עקץ והכעיס וצִעֵר, sticheln, kränken; piquer, vexer; to taunt, hurt: שאם אקניטנו (את העבד) ילך וידליק גדישו של אחר ואהא חייב לשלם (ידים ד ז). מקדיח את התבשיל ומקניט את רבו (תוספת' ברכ' ז יח). אפילו כמאן דמר היא נתנה אצבעו בין שיניה תצא שלא בכתובה, מודי במקניטה ונדרה (שיוציא ויתן כתבתה) (ר' מונא, ירוש' כתוב' ז ג). שמתוך שיודע שאם מגרשה היה אסורה לחזור לו ואף מקניטתו והוא מגרשה (ר' הילא, שם נדרי יא ד). מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות (ברכ' יח:). א"ל הלל לשמאי מפני מה בוצרים בטהרה ואין מוסקין בטהרה, א"ל (שמאי) אם תקניטני גוזרני טומאה אף על המסיקה (שבת יז.). מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה ואמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ד' מאות זוז. אמר אחד מהם אני אקניטנו[3]) (ת"ר, שם לא.). אל תקניטני, שבלשון יחיד אני שונה אותה[4]) (ר' יוחנן לריש לקיש, פסח' סד.). מדת בשר ודם מקניט את חבירו בדברים, ספק מתפיים הימנו ספק אין מתפיים הימנו (בשם רבה בר מרי, יומ' פו:). ובי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד, אלא חס שהקניטוהו ואמרו לו ירא עליכם וישפוט ואף הוא מקפידו ויאמר' ומאז באתי אל פרעה (מד"ר שמות ו). משל לבני מדינה שעשו עטרה למלך, הקניטוהו וסבלן הקניטוהו וסבלן, אחר כך אמר להם המלך כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל שעטרתם לי וכו', כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל כלום אתם מקניטין אלא בשביל איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי (ר' יהושע בר' נחמיה, שם איכ', איכה יעיג בלפו). למלך שתפש את שונאיו והרגן והיו בני המדינה מפרכסין בדם שונאיו, פעם אחת הקניטוהו ודחפן והוציאן חוץ לפלטין וכו' (ר' יודן, שם שם, ולא זכר). למלך שיצא למלחמה והיו בניו עמו והיו מקניטין אותו, למחר יצא המלך לבדו ולא היו בניו עמו, אמר המלך הלואי היו בני עמי ואפי' היו מקניטין אותי (ר' חייא, שם שם, זכר עניי ומרודי). אלו היה משה מתון היה ניצול אלא שהקניטו והקפידו אותו וכו' (שם קהלי, כי העושק יהולל חכם). למלך שנשא מטרוניתא וכו' פעם אחת הקניט אותה וטרדה מתוך פלטין שלו (פסיק' ר"כ, אנכי אנכי, בובר, קלח:). היאך אנו עושין תשובה, באלו פנים אנו באים לפני המקום, לא הכעסנו אותו לא הקנטנו אותו (שם, סוכה, קסה.). בוכה אני שהקנטתי[1]) את אבא, ומזמר אני שלא נתנני להריגה (מד"ר תהל' ג). — ובסהמ"א: כי ירט הדרך לנגדי, רבותינו וכו' דרשוהו נוטריקון יראה ראתה נטתה, בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי ולהקניטני (רש"י, במדב' כב לב). סמל הקנאה, צורת הקנאה, מקנא ומקניט להקב"ה (הוא, יחזק' ח ג). הקדיחוני והקניטוני שבע פעמים כבשול התורמוס (הוא, ביצ' כח:). כל המקניט את חבירו אפילו בדברים צריך לפייסו (ר"י בן נחמיאס, פי' משלי ו ה). אין שמעון חייב להקניט השר שלו כדי לגבות חובו של ראובן (טו"ע חו"מ קעו מז). —*ובלי השלמה, מַקְנִיט כמו פושע: כי תעשוק ותגזול מן הצדיק את צדקו, ועל עצת רשעים ומקניטים הופעת זיוך להראות להם פנים שוחקות (הוא, איו' י ג).[2]) — ב) במשמ' קָץ, כְּמו קָט, נָקֹט: האדם שהוא נתון באמבטי יום אחד נפשו מקנטת[3]) עליו (תנחו' בובר, תזריע ד).

—קל, בינ' *קָנֵט, נק' קְנֵטָה, קניטה, ובינ' פעו' קָנוּט, קְנוּטָה[4]), — כמו קָט, נָקוֹט, קצה נפשו: והתינוק

---

1) [עי' בהערה הקודמת ובהערות הבאות.]

2) [עי' בהערה לעיל.]

3) [בכ"י מינכן: אקניט אותו, עי' ד"ס.]

4) [רש"י (חול' קכב:): אל תקניטני להשיב לי משנה, שבלשון יחיד אני שונה אותה ולא בלשון סתם משנה, שאני אומר אלעזר בן יהודה אמרה כדתני, ע"ב.]

---

1) [בהוצ' בובר: שהכעסתי.]

2) [ברש"י (יהוש' א יח) נדפס בטעות: ימרה, יקניט את דבריך, אך שתי מלים אלה הן מדברי הכתוב ואינן השלמה אל יקניט.]

3) [בתנחו' שבדפוסי (תזריע ג): מצירה, ובכ"י רומי קניטה כמו בהמשך, עי' לקמן בנין קל, והערת שם.]

4) [בגרסת ר' שמשון משנץ (עי' גיגר Zeitschrift יא, 1875) בספרא סוף קדושים: ואקוץ בם, כאדם שקזנט מזונו, ובגנזי שכטר (א, 214) הגרסה: כאדם שקנוט מזונו, ולדעת לוי גינצבורג כך נכון. ואמנם בדפוסים:

התחתונות נושרות (שם פג.). — וקנח את הצואה: עומד הוא אדם על הצואה ומתפלל ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בצואה, ישב ולא קינח אסור (ר' הונא, ירוש' חלה ב ד). משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך, אמר המלך, תבא אמו ותקנח את הצואה (ר' חיננ, מד"ר במד' יט). — ואת הכר: מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות, היתה עליו לשלשת מקנחו בסמרטוט (שבת כא ב). — ואת השלחן: ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו (מן השלחן בשבת) ואם לאו אין מקנחין בו (שם שם ג). מקנחין בזנב הסוס ובזנב הפרה ובזנב השועל ובמפה של קוצים ובשיער של שועית ובלבד שלא יקנח בידו ובמפה כדרך שעושה בחול (תוספת' שם טז ח). — ואת הקערה: ולא יקנח אדם בפרוסה את הקערה (ד"א ט). — ואת המדות: הסיטון מקנח מדותיו אחת לשלשים יום ובעל הבית אחת לשנים עשר חדש וכו' החנוני מקנח מדותיו פעמים בשבת וממחה משקלותיו פעם אחת בשבת ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל (ב"ב ה י). חנוני מקנח מידותיו של שמן פעם אחת בשבת ושל יין משתיעשה שיליא (תוספת' שם ה ז). — ואת הרחים: פחות משלשה על שלשה שהתקינו לפוק בו את המרחץ, לנער בו את הקדרה, לקנח בו הרחים, בין מוכן בין שאינו מוכן טמא (כלים כח ב). — ואת הנרות: ר"א אומר לא יפחות מצינורא קטנה של נחשת, למאי חזיא, אמר אביי, שמחטטין בה את הפתילות ומקנחין הנרות (שבת ל.). ביצד עושה, מסלקן ומניחן באוהל ומקנחן בספוג ונותן בהן שמן ומדליקן (מנח' פח:). — ואת הקולמוס: התורה שנתנה למשה עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה וכו' ועם שכותב קינח את הקולמוס בשערו ומשם נטל זיו הפנים (ר"ל, מד"ר דבר' ג). — ואת החרב: אמר לו (דוד למלאך המשחית בשעת המגפה) רב נפל מישראל, מה עשה המלאך, לקח את חרבו וקנחו בטלית של דוד (ר' שמעון, פדר"א מג). — ואת הפרות: פגי וכו' שביעית שיצאו למוצאי שביעית הכל שוין שאין סכין ואין מקנחין אתו (תוספת' שביע' א ח). בראשונה היו הבכרות של קשואין ושל דלועין שבצפורי טמאות מפני שמקנחין אותו בספוג בשעה שעוקרין אותן וכו' (ר' יוסי, שם מכשיר' ג ח). — ואת המכה והאספלנית: מגלה מקצת איספלנית מיכן ומקנח המכה מיכן וכו' אבל לא יקנח את האיספלנית שלא יבוא לידי מירוח (ירוש' ערוב' י יח). — ובסהמ"א: מי שראה קרי בזמן הזה ביוה"כ אם לח הוא מקנח במפה ודיו (רמב"ם, שביתת עשור ג ג).

—התפ', *הִתְקַנֵּחַ, —קֻנַּח, או קִנֵּחַ את עצמו: הכל מודים היכא דאיתיה לדם מתחילה ועד סוף וכו' כי פליגי בנתקנח הדם בין סימן לסימן (רב פפא, חול' לו.). —ובסהמ"א: אם יש עליה עד מותר, פי' גאון כגון סמרטוט או פקולין וכו' אעפ"י שנתקנח בה כבר הרי הוא מותר לטלטלה ולהתקנח בה, פ"א, אם יש עליה עד שניכר שכבר נתקנח בה, מותר להתקנח בה בשבת (ערוך ערך עד). ונסתפג, מתעטף באלונטית של בגד לספוג מים שעל בשרו ונסתפג ונתקנח (רש"י, יומא לא:). כיון שנתקנח התנור יפה או הוסק פעם אחרת אמאי אסור לאכלו בכותח (תוס', פסחי ל.). אפילו נתקנח הדם קודם שיתן השמן על בהונות יצא (רמב"ם, ממוסרי כפרה ה א).

—פע', *קֻנַּח, בינ' מְקֻנָּח, — שקֻנְּחוּ אותו: וקערות מקונחות שמשתמשין בהן בשר שהודחו במחבת שמשתמשין בה חלב וכו' הכל אסור (סמ"ג, מלוה לא עשה קמא). אינו מדבר בנקיות הכלים אם מסתמא מקונחים הם וכו' (מורפורגו, שמש לדקה א מז, לד.).

*קנט [1], ממנו *הַקְנָטָה, *קָנַט, *קְנִיטָה.

---

[1]) [כשרש אחד, שאין עוד להפרידו, הֻרגש בלשון חז"ל ובסהמ"א מה שלמעשה נולד ממקורות שונים. הפע' הִקְנִיט המצוי בתו"מ במשמ' עקץ הוא צורה עברית שנוצרה מן היונ' במשמ' זו, אך לא (כדעת קרוים ואחרים) מן הפעל הפשוט κεντρόω, κεντέω, שאינו מבאר את צורת ההִפע' בעבר', אלא מן ἐγκεντρίζω, ἐγκεντρόω באותה משמ', ומפני אֹרך המלה קצרו בסופה, בעוד שהעבירו את הפעל הפשוט לעבר' ולארמ' בצורה קְנַטֵּר, קִנְתֵּר, עי' שם. ואשר למקומות שבא קנט במשמ' קוט, קץ ומלד מדבר, אפשר שהעקר נקוט או קָוַט, כעדות הנסחאות, ועי' קוט, נקט, תערות.]

חמלפפים את הקנים והרוקרנים שנוטעים אצלם, כגון האפונה (ערבזע), אצל הגפן משתנים שריגים שלמים לקנוקנות, המשמשים להדלות את הגפן על עצים או על גופים אחרים (א. י. אינהורן, תורת עבודת האדמה, 11). — ואמר הפיטן: מסכה זרה בעברם לפנים נמסרו להתז קנוקנות וגפנים (שמעון בר יצחק, אתה האל, סליח' מעני' אסתר).

*קנח [1], ממנו *קִנּוּחַ, *קָנֵחַ.

*קָנַח, קל לא נמצא.

—פעי', *קִנַּח,—שפשף ונקה, מרח ונקה, בעקר שלא במים, reinigen, abwischen; nettoyer; to clean off, את פיו: תניא, בית שמאי אומרים מקנח ובית הלל אומרים מדיח, מאי מקנח ומאי מדיח, אילימא בית שמאי אומרים מקנח ולא בעי מדיח ובית הלל אומרים מדיח ולא בעי מקנח, אלא הא דאמר ר' זירא אין קינוח פה אלא בפת, כמאן כב"ש וכו' (חולי' קד:—קה.). — ואת פניו, ידיו ורגליו: מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן (ב"ש, ברכ' ח ג). גמר מלהזות קנח את ידו בגופה של פרה (פרה ג ט). לא תקנח אשה פניה בבגד שיש בו שרק (ר' אליעזר, תוספת' שבת ט יג). צרור המקורזל כזית וכו' נוטלו ומקנח בו את רגלו (ר' יוסי, שם שם יג יז). ביום הכיפורים מרחיץ ידיו ומקנחן במפה וכו' (בשם ריב"ל, ירוש' יומא ח א). מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנח ידיו בעפר ובצרור ובקסמית (ברכ' טו.). תא אימא לך מילתא מעלייתא דהוה עביד אבוך, מטפחת היה לו בערב יום הכיפורים ושורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו (זעירא בר חמא לרב יוסף בן ריב"ל, יומא עח.). לכלה שהיתה עומדת בתוך חופתה ונתפחמו ידיה, אם מקנחת היא אותן בכותל מתפחם וידיה אין מתנקות וכו' ואם מקנחת היא בשערה, שערה הוא מתנאה וידיה מתנקות (ר' הושעיא, מד"ר דבר' א). — ואת ראשו ושאר אברי גופו: רחץ ויצא והביאו לו את המפה מקנח את ראשו ואחר כך מקנח את כל האברים (ד"א י). ובשפלות ידים, על ידי שהאדם הזה משתפל לקנח גופו כראוי יעלה גופו חטטין (מד"ר ויקר' יט). — ובמשמ' שפשף וחכך, בפרט לצרך רפואה: הרוצה שיתחמם (את החולה) יקנחנו בסדינו (ר' יוחנן, שבת קי:). — וקנח דבר מגופו: טיט שעל גבי רגלו מקנחו בקרקע ואין מקנחו בכותל (אביי או רב יהודה, שבת קמא.). בשעה שנכנסו שונאים לבית המקדש תפשו את הבחורים וכפתו ידיהן לאחוריהן והיו בוכין והיו הדמעות יורדות על לחייהן ולא היו יכולין לקנחן (מד"ר איכה, ודמעתה על לחיה). — והאשה הבודקת את עצמה: אף משהגיעו לפירקן אין הנשים בודקות אותן (את הקטנות) אלא סכות ומקנחות מבחוץ והן נבדקות מאליהן (ר' יהודה, תוספת' נדה ה ד). היותיאום לקינוח אמרו ואין היותיאום לבדיקה, רב הונא אמר כדי שתקנח פי הבית מבחוץ וכו' (ירוש' שם ב ב). באותה שעה קינחה בת שבע בי"ג מפות (רבי, סנה' כב.). — וביחוד קנח את גופו אחר עשיית צרכיו: נכנס (יהודי אחר) [1] וקינח עצמו בחוטמו של פעור (ספרי במדי' קלא). חרס כל שהוא אסור לקנח בו (ר' חייא, ירוש' שבת ח ו). צרור שקינח בו חבירו ומים שאין בהן מ' סאה אסור לקנח בהן (ר, יוסי בן יוסי, שם שם). מים שליקלק בהן הכלב אסור לקנח בהן (ר' חנניא בשם ר' מנא, שם שם). אין מקנחין לא בפי הכלב ולא בפני הכלב ולא במים שליקלק בהן כלב ולא במים שאין בהן מ' סאה (שם שם). ה' דברים נאמרו בקלומית של קנה, אין שוחטין בה וכו' ואין מקנחין בה וכו' (ר"י בר ר' בון בשם רב הונא, שם שם). אי זהו קטן, דבית ר' ינאי אמרו, כל שהוא צריך לאמו שתקנחנו [2] (שם סוכה ב ט). עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות, האוכל עלי קנים וכו' והמקנח בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקנח בו חברו וכו' (ברכ' נה.). פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא וכו' ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל (ר' עקיבא, שם סב.). המקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו

---

[1]) [לא נתברר מקור השרש ואין דומה לו בלשונות האחיות, אלא בעבר' וארמ' שבתו"מ.]

[1]) [בירוש' (סנה' י ב): נכנס ועשה את צרכיו וכו'.]

[2]) [ובבבלי (ערובי' סב.) נאמר: ואיזהו קטן שאין צריך לאמו, אמרי דבי רבי ינאי, כל שנפנה ואין אמו מקנחתו.]

נשילת ידים ובלא קינוח הפת (אגדת מנוה דרבי אבא, חולי קד:) אין קינוח פה אלא בפת (ר' זירא, שם קה.). — וקנות סעודה, באותה משמ': דההוא תורמוסא דשלקי ליה שבעה זמנין בקדירה ואכלי ליה בקנוח סעודה (נרכ' לח:). אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל ג' מאות עגלים ושותה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה (פסח' נז.). אמר הקב"ה, אפילו בתורמוס הזה ששולקין אותו שבעה פעמים ואוכלין אותו בקנוח סעודה לא עשאוני בני (רבי אלעזר, בילה כה:). מארת ה' בבית רשע, זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה (ר' יוחנן, סנה' לד:). — ובספהמ"א: כמו מיני מגדים שאינן מעיקר הסעודה אלא לקינוח סעודה כך ענין קייץ המזבח (ר' חננאל, שבועות יב.). לפי שהחנוני אינו חייב להטיל ללוקח שלש טיפין כדאמרי' לעיל הלכך מה שמשתייר בכלי נדבק בכלי ומשתייר הרבה והלכך צריך קינוח תדיר וכו' (פירוש רשב"ם העקרי, ב"ב פח:). הניחה העד תחת הכר או תחת הכסת ונמצא עליו דם, אם משוך טמאה שחזקתו מן הקנוח (רמב"ם, אסורי ביאה ד יח). — מ"ר *קִנּוּחִים: במה דברים אמורים קינוחין הללו, בדבר לח, כגון בשר ויין ושמן, אבל בדבר יבש, כגון פירות כמון ופלפלין אינו צריך לקנח שלא נדבק בהן מאומה (פרוש המיוחס לרשב"ם [1], ב"ב פח.). — *ובמשמ' מטלית או ניר לקנוח: בשלוקח אדם קנוח בידו לקנח עצמו למטה מן הטנופת והנה ראה בעצמו שלא הוצרך לבית הכסא והסיר מידו הקינוח לא יגע בספרים ולא ילך לבית הכנסת עד שירחוץ ידיו (ספר חסידים התרסו).

*קִנּוּי, ש"ז, — מעשה המקנא את אשתו, הבעת הקנאה, התראת קנאה: אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עיסקי קינוי וסתירה (רבי אלעזר, כתוב' ט.). רבי יהושע אומר מקנא לה ע"פ שנים וכו' מ"ט דר' יהושע, אמר קרא בה, בה ולא בקינוי, בה ולא בסתירה, ור' אלעזר אומר בה ולא בקינוי, ואימא בה ולא בסתירה, סתירה איתקש לטומאה דכתיב

---

[1]) [ובעין זה בפרוש רשב"ם העקרי (ב"ב פח:): בד"א, כל קנוחים הללו.]

ונסתרה והיא נטמאה, קינוי נמי איתקש לטומאת דכתיב וקנא את אשתו והיא נטמאה וכו' (סוטה ב:). קינוי ע"פ עצמו (ר' יוסי ברי יהודה, שם שם). מה לשון קינוי, דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים (ריש לקיש, שם שם). מהו לשון קינוי, א"ר נחמן בר יצחק, אין קינוי אלא לשון התראה וכן הוא אומר ויקנא ה' לארצו (שם ג.). בעל שמחל על קינויו קינויו מחול (ר' ישמעאל בשם זעירא מאנשי ירושלים, שם כה.). כי מצא בה ערות דבר, ערות, זו הסתירה, דבר, זה הקינוי (מד"ר במד' ט). — מ"ר קִנּוּיִין: זאת תורת הקנאות, תורה אחת לקנויין הרבה (כרית' ט:). — ובספהמ"א: קינוי האמור בתורה וקנא את אשתו הוא שיאמר לה בפני עדים אל תסתרי עם איש פלוני (רמב"ם, סוטה א א).

קְנוֹקֶלֶת, עי' קְנוֹקֶנֶת.

*קְנוֹקֶנֶת [1]), ש"נ, — קנה קטן, ענף דק וריק שבצמח: אומה זו כגפן נמשלה, זמורות שבה אלו בעלי בתים, אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים, עלין שבה אלו עמי הארץ, קנוקנות שבה אלו ריקנין שבישראל (רבי שמעון בן לקיש, חולי צב.). — וקנוקנות שבגיד הנשה: גיד הנשה מחטט אחריו בכל מקום שהוא ושמנו מותר וכו' אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב לא אסרה תורה אלא קנוקנות שבו (שם צב:). — ובספהמ"א: שהאילן אינו עושה פרי נאה ומשובח אלא קנוקנות עד שבורתין את ערלתו (ר"י ברצלוני, יצירה, 132). והיא (הריאה) מליאה צנורות וקנוקנות כדי שתקבל רוח גדול ואז תרחף ותנשב היטב על הלב (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד). ויש שעלים אחדים מהם משתנים מבריותם ונעשים לקנוקנות (ראַנקע),

---

[1]) [צורת הכפלה מן קָנֶה, כגון מטוטלת, פטוטרת, שפופרת מן מְטִיל, פְּטוֹר, שופר וכדו'. ובכ"י מתימן (מדרש הגדול, מקץ) בא במקום זה אף הכתיב קנוקלת בהשתנות ההגאים במבטא. אך יש מפרש קנוקנות: סופי ענבים שהם ענבים קשים (רגמ"ה, חולי לב.) ע"פ ענין הדרשה, ואינו נראה. ובערוך (ערך זנב) נאמר: זנב האשכול שריקנה, פי' קנוקנה א' של אשכול והיא עוללה, האשכול עשוי כולו קנוקנות וכל אחד מלא ענבים, ע"כ. אך אולי ט"ס היא במקום קנוקנת.]

י.). חרוצים בעבודת האדמה ומרעת הבהמה יותר מאחיהם אנשי ציד ומהירים לירות בקנה שריפה (שם שם, יע:). עשרים ספינות כל אחת מחזקת ארבעים קני רעם (קאנאנען) (שם ג, מ.). וירה איש איש בקנה אשר בידו עד רד היום (כמל״ג, הנרפתים ברוסיה, 44). נטה (רובספייר) לטרף נפשו בכפו על ידי קנה רובה (קלמן שולמן, דברי ימי עולם 7, 626). — *קְנֵה הבטה במשמ׳ מִשְׁקֶפֶת: הכלי המקרב את הדבר הרחוק לעין הנקרא קנה הבטה מורכב מן שני מיני זכוכית הרמים ובולטים משני עבריהם (יהוועל, למודי הטבע, פט.). — *ובמשמ׳ חַרְטֹם, שפופרת החטם: בסדר הששי יבאו הרמשים בעלי שתי כנפים וכו׳ ומהם אשר להם קנה ארוך (זויג ריסעל) ומהם אין להם פה כלל (ברוך ליבדה, ראשית למודים ה ו, כז.).

קֹנֶה,

קוֹנֶה [1]), ש״ז, כנ׳ קֹנֵהוּ, קֹנֵיהֶן; — א) הלוקח סחורה במחיר, Käufer, acheteur; buyer: והיה כעם ככהן כעבד כאדניו כשפחה כגברתה כַּקּוֹנֶה כמוכר (ישעי׳ כד ב). בא העת הגיע היום הַקּוֹנֶה אל ישמח והמוכר אל יתאבל (יחזק׳ ז יב). רע רע יאמר הַקּוֹנֶה ואזל לו אז יתהלל (משלי כ יד). — ואמר בן סירא: אל תועץ וכו׳ עם סוחר על מתגר ומקונה על ממכר (ב״ס גני׳ לז יא).[2])—ובמדרש: אחשורוש ראש למוכרים, המן ראש לקונים (מד״ר אסתר פתיח׳).—ב) במשמ׳ בעל הדבר, Eigentümer; propriétaire; proprietor: ידע שור קֹנֵהוּ וחמור אבוס בעליו (ישעי׳ א ג).— *ובדקדוק, קֹנֶה, כנוי הקנין המצֹרף לשם כגון ביתי, ביתך וכו׳: ודע כי עקרי סימני כל הדברים שידבר אדם עליהם הם עשרה, ורב סעדיה הגאון ז״ל יקראום עשרת הקונים, והטעם כי הם קונים כל הדברים, ואלו הם אֲנִי וסימנו בסוף המלה יו״ד והשני אֲנַחְנוּ וסימנו בסוף המלה שנים נו״ן עם וא״ו וכו׳ אַתָּה וכו׳ אַתְּ וכו׳ אַתֶּם וכו׳ אַתֶּן וכו׳ והשביעי הוא לשון יחיד זכר וסימנו וא״ו יָדוֹ, שְׁמָרוֹ וכו׳ והנה אלה עשרת הקונים ימצאו עם קצת המלות ועם השמות שהם נגזרים מהפעלים ועם כל הפעלים (רא״ב״ע, צחות, ברלין

[1]) [בעקר בינ׳ מן קָנָה, שהפך ש״ע, ולא תמיד אפשר לקבע בדיוק אם הכונה לש״ע או לבינ׳ של הפעל. ועי׳ א. קָנָה, קל.]

[2]) [בתו״ם בא במקומו בדרך כלל לוקח, מ״ר לָקוֹחוֹת.]

תקכ״ח, כח:—כב.). והנה נאמ׳ ממלת בֶּגֶד עם עשרת הקונים בִּגְדִי, בִּגְדֵינוּ, בִּגְדְךָ, בִּגְדֵךְ, בִּגְדְכֶם, בִּגְדְכֶן, בִּגְדוֹ, בִּגְדָהּ, בִּגְדָן, בִּגְדָם (שם כג:).

*קִנָּה,

ש״נ,—קִנָּה של תרנגולין, כלוב של תרנגולים: בדק בקינה של תרנגולין מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה מותרת (רב מרי בריה דרב כהנא, ביצה ז.). (האומר) קינה מאי, קינה של תרנגולין קאמר או דילמא לשון דקונם (רב אחא בריה דרב חייא, נדר׳ י:).

קִנָּה,

עי׳ קִינָה.

קַנּוֹא,

ש״ז,—כמו קַנָּא: ויאמר יהושע אל העם לא תוכלו לעבד את יי׳ כי אלהים קדשים הוא אל קַנּוֹא הוא לא ישא לפשעכם ולחטאותיכם (יהוש׳ כד יט). אל קַנּוֹא ונקם יי׳ נקם הוא ובעל חמה (נחום א ב).

*קִנּוּב,

ש״ז,—פעֻלת המְקַנֵּב: ומותר לקנב את הירק ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה, ומהו הקינוב, שיסיר את העלים המעופשות ויקציץ השאר ויתקן אותו לאכילה (רמב״ם, שביתת עשור א ג).

*קִנּוּחַ,

ש״ז,—פעֻלת המקנח והמנקה: אחר ומן שאמרו, אחר זמן לקינוח ולא אחר זמן לבדיקה (תוספת׳ נדה ג ו). העד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו דם, אם עגול הרי טהור מפני שהוא דם מאכולת, ואם משוך טמא מפני שהוא דם הקינוח (ר׳ אלעזר בר׳ צדוק, שם שם ז ו). כיצד בודקין אותה, מביא שפופרת ונותן לתוכה מכחול ומביא מוך ונתן בראש המכחול, נמצא על ראשו הרי זו טמא מפני שהוא דם המקור, ועל הצדדין הרי זה טהור מפני שהוא דם הקינוח (שם שם ח ב). היותיאום [1]) טמיאין, היותיאום לקינוח אמרו ואין היותיאום לבדיקה (ירוש׳ שם ב ג). חמשה דברים נאמרו בקרומית של קנה, אין שוחטין בה וכו׳ ואין מקנחין בה וכו׳ אמר רב פפא קינוח פי מכה קאמרי׳ (חול׳ טז:). וסת שאמרו לקינוח אבל לא לבדיקה (נדה יד:). — וקנוח פה, במשמ׳ מאכל המשמש לנקוי הפה בין שני מאכלים שאינם נאכלים ביחד, או בסוף הסעודה: עוף וגבינה נאכלין באפיקורן וכו׳ בלא

[1]) [מן היוני׳ εὐθύς, מיד.]

חצי אלאכסון הארץ קנה[4]) אחד ובו אשער ואליו אחייתם מדת אלכסוני הכוכבים ומדת מרחקיהם ממרכז הארץ (ר״י הישראלי, יסוד עולם ג יז, נט.). ומדת הקנה הוא כמדת עובי חצי כדור הארץ (דוד גאנז, נחמ׳ ונעים ריט). (המרחק) עד עקמימת גלגל השמיני אשר בו כוכבים הנצבים תקועים, הוא בכדי תשעה עשר אלף ותשע מאות וארבעים וששה קנים (ר״ד מפריצהויזן, מוקדות הגל, כא.). בקצה התחתון העגול תדבק הגרגרת אל הקנה Trachea הוא הצנור הארוך המחבר את הגרון אל הסמפונות ועל ידיהם גם כן אל הריאה (ילמק עובים, ספר הדיספסיריס, 17). — ואמר המשורר: בצאת גבור למלחמתו בשלת במקל יתריד אזתו וקנה, ותעל צחנת חלל באפו כרית קנמון בושם וקנה, יפזר הון וישבור בר לכל חי בלי חומר ומאזנים וקנה (רמצ״ע, הרסים א, 25). כי נשארתי יחיד בלתם כקנה תוך מים ינוד (שם ז, 61). ותבטחי על טוב זמן בוגד והוא קנה מאד רצוץ ובו תשעני (ר״י חריזי, תחכי יג, 138). וקנה להיות מוצא ערכו לרוח לעבור תמיד בתוכו, ושת מסך בפי קנה לסגרו בבלעו פן יבלע איש בעברו, וושט שם בתוך קנה מחוקה היות מעבר לכל אכל ומשקה (ר״י זבארה, בתי הנפש, שעשועים דודזון, 158—159). — *קְנֵי הכבד, צנורות הדם שבו: קני הכבד והן המורקין שבו, שבהן הדם מתבטל (רמב״ם, שחיטה ו, ח). — *קנים מתוקים, קנה צוקר, קנה דבש, שם צמח, Zuckerrohr; canne à sucre; sugar-cane[2]): דבש קנים גדל בארץ ישראל וכו׳ שהיה נוטף מן הקנים (רש״י, ש״א יד כה—כו). ביערת הדבש, בקנה הדבש וכו׳ ובלשון ישמעאל קורין לאותו דבש סוקר״א (תוס׳, שם שם כז). הקנים המתוקים שסוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח, כל הגאונים אומרים שמברכין עליו בורא פרי האדמה ומקצתם אמרו בורא פרי העץ, וכן אמרו שהמוציץ אותם קנים מברך בורא פרי האדמה, ואני אומר שאין זה פרי ואין מברכין עליו אלא שהכל, שלא יהיה דבש אלו הקנים שנשתנה על ידי אור גדול מדבש תמרים שלא נשתנה על ידי האור ומברכין עליו שהכל (רמב״ם, ברכות ח ה). ורש״י כתב שיער היה קנה הצוק״ר והוא הדבש הנוטף מהם (ר״י אברבנאל, ש״א יד). (צוקקער) יעשה ממוח ושקוי איזה צמח או סוף אשר נקרא קנה דבש (צוקער ראהר) (ברוך לינדא, ראשית למודים א ז, ל.). — *קְנֵה, קְנֵה שרפה, קנה רובה, קנה רעם, רובה או תותח שיורים בו באבק שרפה, Gewehr, Kanone; fusil, canon; rifle, gun: קם (לאלף הששי) 1380, הכומר ברטולם שוורץ חכם מופלג בחכמת אלקמייא״ה המציא הכלי זיינים המשחיתים הם קנים השריפה שקורין בל״א ביקש״ן (ר״ד גאנז, צמח דוד, הקכ״ם, ג.). רן 1490 וכו׳ וימהר המלך ויקח את קנה השריפה שקורין בל״א בויק״ש וירה את העורב וימיתהו (שם, כד:). רעד 1514 וכו׳ ומשם ירה אחד מהמורים בקנה שקורין ביקש על דוכס היינריך הזקן ומת (שם, כו.). די לו בכח התנועה המכה אל צדדי העבים ויסתער וכו׳ כמו שיקרה לקנה השרפה במלאותו אבק הפולבירה יותר מכדי שיעור הנהוג (טוביה כץ, מעשה טוביה, עולם הגלגלים כז, כו:). אבן שממלאים אותו בקנֶה השרפה וגפרית בנקל מתלהב להיותו מחובר מחלקים דקים ומפוזרים (שם, יסוד עולם ג, עב.). ויבוא כדור של אש מקנה השרפה הגדול שקורין קאנאן ויפול בבית שהיה דר שם אמ״ה ז״ל (ר״י עמדן, מגלת ספר, 8). ועוד ראיתי עליה אחת ארכה חמשים אמות ויותר ועשוית חדרים חדרים והכתלים המפסיקים הם קני שריפה וכל כלי משחית מסודרים בתכלית היופי (חיד״א, מעגל טוב, 32). והיה מונח שם כלי המשחית קנה השרפה שקורין ביקש (סו״ס פנים מאירות א סה). קנה רובה, ביכסע (בן זאב, מלון גרמני-עברי). והפריץ אשר אמר שכאשר יראה אותו יהרוג אותו בקנה שריפה היה ג״כ שם (בומן לדיק, מכתב ד). אין לו בעת רק ה׳ צייו אדיר (קריגס שיפען) מעשרים עד שלשים קני רעם בכל אחת (כ״ם בלוך, שבילי עולם ג, ו.). גם ערמות עפר סביבת מהם יורו כדורים מפי קני רעם על האויב עת יצור עליה (שם שם, כ.). וגם חרשים חכמים לעשות קני ואבק שריפה (שם שם, ז:). כלי ברזל נשק אבק וכדורי עופרת אשר מפי קני שריפה יתמלטו (שם שם, ט.). בית תתכת קני רעם (שם שם,

---

[1]) [במשמי קנה מדה.]

[2]) [ועי׳ לֵו, IV ,Flora, בפתחות, ובמקומות המנויים שם.]

ומרגליות הרי אלו טמאין (כלים יז טז). שפופרת הקנה שחתכה לקבלת טהורה עד שיוציא את כל הככיי (שם שם יז). אכסדרה שנסדקה, טומאה בצד זה כלים שבצד השני טהורין, נתן את רגלו או קנה מלמעלן עירב את הטומאה (אהל' יא ג). מה הלשון אומרים, דק מקל זה, דק קנה זה (ר' יוחנן בן נורי, נגע' יא א). פשט ידו רגלו או קנה לבור לידע אם יש בו מים אינן בכי יותן, לידע כמה מים יש בו הרי זה בכי יותן (מכשירי ה ה). קנה נעוץ בר"ה עשרה טפחים, המשתמש מתוכו לרשות הרבים ומרשות הרבים לתוכו חייב (רב חסדא בשם אסי, ירוש' שבת א א). יום שנתחתן שלמה לפרעה נבה ירד מיכאל ונעץ קנה בים והעלה שלעטיט וכו' וזה הוא כרך גדול שברומי (ר' לוי, שם ע"ז א ג). כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים וכו' אמרי דבי ר' ינאי קנים המחולקין שבהן מעמידין את הגפנים (ב"מ קג:). היתה נותנת לפניו קערה של גרישין ומכה אותו בקנה על ראשו (ר' יונתן בר חנינא, מד"ר רות, ויאמר לה בעז לעת האכל). —*ומליצה, דָּחָה אותו בקנה (רצוץ), פטר אותו בתשובה שאין בה ממש: רבי, לאלו דחיתה בקנה, לנו מה אתה משיב (תלמידי ר' תנחום, ירוש' ברכ' ט א). זה דחית בקנה רצוץ, לנו מה אתה משיב (ר' תנחום בשם תלמידי ריב"ק, מד"ר ויקר' ד). — *הושיט לפלוני בקָנֶה דבר קשה ומסבך, עשאו לו כאלו הוא פשוט וקל [1]: כל מה שעמלתי שבע שנים בא זה והושיטו לי לי בקנה (אחד) (ר"ג, שם ברכות' כ). דבר שנחבט בו הזקן וכו' ולמה את מושיטו בקנה (תלמידי ר' יהושע, שם קהל', טוב ארך רוח). — *וקנה במשמ' סרגל [2]: הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות וכותבין בדיו וסרגלין בקנה (ירוש' מגי' א יא).—

[1]) [עקר פרושו של הבטוי הזה אינו ברור כל צרכו, ועל הקשי שבו מעידה גם הוספת המלה (בקנה) אחד בדפוסי המד"ר שאינה בכ"י (עי' תיאודור, בראש' כ). ונראה שאין כאן הושיט לשון הושטת יד לנתינה, כי אין הושיט בעקר אלא מבטא אחר, צלילי, של הפשיט, ואפשר שבא כאן הפשיט במשמ' עשה דבר קשה כאלו הוא פשוט וישר, ובצרוף כזה אולי היתה הכונה הראשונה הושיט, הפשיט לו את הדבר בקנה, בכ"ף, עשאו לו פשוט וישר בקנה זה, וצ"ע.]

[2]) [עי' בלוי, Stud. z. althebr. Buchwesen, עמ' 142, 171—172.]

*וקנה של זרוע [1]), העצם העליונה שבזרוע: מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם וכו' שלשים בפיסת היד, ששה בכל אצבע, שנים בקנה ושנים במרפק (אהל' א ט). — *וקנה במשמ' קנה הנשימה שבצואר האדם, Luftröhre; trachée; wind-pipe: מכר את הקנה [3]) (של בהמה גסה) לא מכר את הכבד, מכר את הכבד לא מכר את הקנה, אבל בדקה וכו' מכר את הקנה מכר את הכבד, מכר את הכבד לא מכר את הקנה (ב"ב ה ה). בא לו לגרה וכו' חתכה ונתנה למי שוכה בה והקנה והלב והריאה תלוים בה (תמי' ד ג). ושט מכנים ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול וכו' (ברכ' סא.). אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (ר' יוחנן, תענ' ה:). ודלמא פי קנה חוץ לקדרה הות (רב אסי, חולי' קיא.). עשרה דברים משמשין את הנפש, הושט למזון, והקנה לקול, וכבד לחימה וכו' (מד"ר ויקר' ד). — ובסהמ"א: מה הגפן הזאת נסמכת על קנים כך ישראל נסמכין על התורה הכתובה בקנה (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 94). כך ראינו כי זה שאמרתם שכתב רבינו סעדיה גאון פיומי ז"ל קנה הוא שדחה בו את אפיקרוס (רב האי גאון, אולה"ג יום טוב, 4). קנה בשם ונקרא בלשון ארם קני בשמא ובלשון יוון קלמן ארומטיקון ובלשון ערב קצב טיב (אסף, 66). עמק המלך, בית ריסא דמלכא, בית רים אחר שהוא שלשים קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם (רש"י ברא' יד יז). אולי יודיעוני למה חסר מאור עיניו (של יצחק) ואל ידחוני בקנה של דרש (ראב"ע, שם כז לד). וקנה בושם הם הקנים הדקים כתבן האדומים הבאים מאיי הודו וריחן טוב (רמב"ם, כלי המקדש א ג). מלאכת המשיחה שמדברת על הנקודות והם שאין להם אורך ורוחב ורום ועל הזויות ועל הקנים (ר"י עקנין, ספר מוסר ג כא). קטלי קני, קוצצי קנים ומלקטי עצים (נמוקי יוסף על הרי"ף, סנה', וילנא, יא:). ובשביל זה הסכמתי לקרא בבאן

[1]) [במשמ' שונה מזו שבמקרא, עי' לעיל.]

[2]) [בירושי' (מו"ק ג ח; סנה' ב א; הור' ג ו) בא קנה שפה במקום קמי שפה שבמקורות אחרים. עי' קָמָה, הערה, עמ' 5981.]

[3]) [הכונה לקנה עם הרֵאָה המְחֻבֶּרֶת אליו.]

ועצי שמן ונעורת של פשתן, וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור (ר״ה ב ג). שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה (מנח׳ ג ז). בקנים ובקליחות חובטים אותו (את העמר) כדי שלא יתמעך (שם י ד). השוחט במגל יד בצור ובקנה שחיטתן כשרה (חול׳ א ב). ולא היה מכה באבוב של נחשת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב (ערכ׳ ב ג). בחצבים גדולים שנקבו שעורן מלא מיצה שנייה של קנה (כלים ט ח). השידה והתיבה והמגדל, כוורת הקש וכוורת הקנים וכו׳ הרי אלו טהורין (שם טו א). מחצלת קנים ושל חלף טהורה (שם יז יז). מחצלת שעשה לה קנים לארכה טהורה (שם כ ז). יבא הכהן לראות את הבית, אפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים (ר׳ יהודה, נגע׳ יב ה). נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו המים לחבית פסולים, עלי קנים ועלי אגוז כשרים (פרה ו ד). ואין מטבילין בטיט, באיזה טיט אמרו, בטיט שהקנה יורד מאליו (ר׳ מאיר, מקוא׳ ב י). מקום שאין קנה המדה עומד (ר׳ יהודה, שם שם). המרכיב קנה[1]) של מנורת חייב ושל ציידין[2]) פטור (תוספת׳ שבת יב יד). והוא עושה סולת מרובה והיתה עושה קנה זרת ושבלת זרתיים (שם מנח׳ ט ג). וקנה של שיבולת שהוא יתר על שלשה טפחים ושאר כל הנעקרין לא מטמין ולא מיטמאין ולא מיצטרפין (שם עוקצ׳ א ד). שעתידים ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב עד רוחב כ״ה אלפים קנים שיעודן ע״ה מיל (ספרי דבר׳ שטו). הקנים והאגין והוורד והאטדין מין אילן הן ואינן כלאים בכרם (ירוש׳ כלא׳ ה ח). עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות, האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים (ברכ׳ נז.). לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז (תענ׳ כ.). מה קנה זה עומד במקום מים וגיזעו מחליף ושרשיו מרובין וכו׳ (ר׳ יוחנן, סנה׳ קה:). היה צור יוצא מן הכותל או שהיה קנה עולה מאליו ושחט בו שחיטתו פסולה (חול׳ טז:). חמשה דברים נאמרו בקרומית של קנה, אין שוחטין בה ואין מלין בה ואין מחתכין בה בשר ואין מחצצין בה

1) [בירושל׳ (שבת יב א): קני מנורה.]

2) [כך בתוספת׳ צוק״מ וירוש׳ (שבת יב א); בתוספת׳ שבדפו׳ ובבבלי (שם מז.): סיידין.]

שינים ואין מקנחין בה (שם שם). אפילו קנים של חצים[1]) לא חסרה ארץ ישראל (ר׳ לוי, מד״ר קהל׳, ככתוב לי). השבולת של חטים מתמר ועולה כמקל והקנה שלו ארוך, ועליו ארוכים ורחבים והשבולת בראש הקנה, והקנה מתגאה ואמר בשבילי נזרעה הארץ (מדר׳ תהל׳ ב יד). — *וקְנֵה מאזנים[2]): קנה מאזנים והמחוק שיש בהן בית קבול מתכות וכו׳ הרי אלו טמאין (כלים יז טז). ולא יעשה קנה מאזנים ארוך מצד אחד וקצר מצד אחד (תוספת׳ ב״ב ד ה). וקנה מאזנים של סריקות יש בו אונקיות ואין בו אונקלאות וכו׳ טמא (שם כלים ב״מ ב ד). נפש מאזנים תלויה באויר ג׳ טפחים וגבוה מן הארץ ג׳ טפחים וקנה ומתנה שלה שנים עשר טפחים (ת״ר, ב״ב פט.). — *ובמשמ׳ מַקֵּל, כלונסה, וביחוד מקל חלול: מחיצת הקנים אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי הרי זו כמחיצה (כלא׳ ד ד). מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים (עירוב׳ א י). המוכר את השדה מכר את האבנים שהם לצורכה ואת הקנים שבכרם שהם לצורכו וכו׳ ואת מחיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע וכו׳ אבל לא מכר לא את האבנים שאינן לצורכה ולא את הקנים שבכרם שאינן לצורכו וכו׳ בין כך ובין כך לא מכר לא את מחיצת הקנים שהיא בית רובע ולא את השומירה וכו׳ (ב״ב ד ח–ט). נפל (הנכרי) לבור (של יין) ומדדו בקנה, התיז את הצרעה בקנה וכו׳ בכל אלו היה מעשה ואמרו ימכור (ע״ז ד י). כיצד הוא בודק, הגזבר יושב והקנה בידו, זרק את הגיד והקיש בקנה (מנח׳ ח ז). ועשרים ושמונה קנים (היו בשלחן) כחצי קנה חלול וכו׳ לא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה את השבת (שם יא ו). קן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין, שבאשרת יתיז בקנה (מעי׳ ג ח). וקנה של עני שיש בו בית קבול מים ומקל שיש בו בית קבול מזוזת

1) [בעקר שלחצים, תבה אחת, המשמשים לחצים.]

2) [הערוך (ערך כפס) פרש: וקנת היינו חברול הארוך שתולין בו הכפות, ע״כ. ורשב״ם (ב״ב פט.): הוא הקנה שלשון קבוע באמצעיתו ושתי המיתנות תלויין בראשיו, ע״כ.]

ישבב בסתר קנה ובצה (איוב מ כא). — חית קנה, חיה שמעונה בקנה וסוף: תכבדני חית קנה תנים ובנות יענה (ישע׳ מג כ). גער חית קנה עדת אבירים בעגלי עמים (תהל׳ סח לא). — ובתמונה, קנה רצוץ: הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה (מ״ב יח כא; ישע׳ לו ו). קנה רצוץ לא ישבור ופשתה כהה לא יכבנה (ישע׳ מב ג). — וקנה שעלול להרוץ: וידעו כל ישבי מצרים כי אני יי׳ יען היותם משענת קנה לבית ישראל בתפשם בך בכפך תרוץ ובקעת להם כל כתף (יחזק׳ כט ו—ז). — ב) קנה של צמח הבשם, קנה הטוב [1]), קנה הבשם: ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וכו׳ וקנה בשם חמשים ומאתים (שמות ל כג). לא קנית לי בכסף קנה וחלב זבחיך לא הרויתני (ישע׳ מג כד). למה זה לי לבונה משבא תבוא וקנה הטוב מארץ מרחק (ירמ׳ ו כ). ברזל עשות קדה וקנה במערבך היה (יחזק׳ כז יט). נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה (שה״ש ד יד). — ג) קנה של שבלת התבואה: והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות (בראש׳ מא ה). — ד) ובהשאלה קנה של זרוע האדם: כתפי משכמה תפול ואזרועי מקנה [2]) תשבר (איוב לא כב). — ה) קנה המנורה, עמוד המנורה וזרועה, Schaft, Arm; fût, bras; shaft, bracket: מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו וששה קנים יצאים מצדיה שלשה קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח כן לששת הקנים היצאים מן המנרה וכו׳ וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היצאים מן המנרה כפתריהם וקנתם ממנה יהיו כלה מקשה אחת זהב טהור (שמות כה לא—לו). — ו) קנה המדה, קנה ששמש למדידה בארך של שש אמות (כפולות) [1]), Masstab; règle; rule: והנה איש מראהו כמראה נחשת ופתיל פשתים בידו וקנה המדה והוא עמד בשער וכו׳ וביד האיש קנה המדה שש אמות באמה וטפח וימד את רחב הבנין קנה אחד וקומה קנה אחד וכו׳ וימד את סף השער קנה אחד רחב ואת סף אחד קנה אחד רחב והתא קנה אחד ארך וקנה אחד רחב וכו׳ (יחזק׳ מ ג—ז). מיסדות הצלעות מלו הקנה שש אמות אצילה (שם מא ח). מדד רוח הקדים בקנה המדה חמש מאות קנים בקנה המדה סביב וכו׳ (שם מב יו). — ז) קנה במשמ׳ מאזנים [2]), Wage; balance; scale: הזלים זהב מכיס וכסף בקנה ישקלו ישכרו צורף ויעשהו אל יסגדו אף ישתחוו (ישע׳ מו ו). — ובתו״מ: המזנב בגפנים והקוצץ ק נ י ם וכו׳ ירחיק טפח (שביע׳ ד ו). המלקט וכו׳ עלי ק נ י ם ועלי גפנים (אינו צריך לבער) עד שישורו מאביהן (שם ט ו). (המוציא) ק נ ה כדי לעשות קולמוס ואם הוא עב או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה שבבצים טרופה ונתונה באילפס (שבת ח ה). ק נ ה של זתים אם יש קשר בראשו מקבל טומאה (שם יז ג). היתה (הקורה) של קש או של ק נ י ם רואין אותה כאילו היא של מתכת (עירובי׳ א ה). מחצלת ק נ י ם [3]) גדולה, עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה (סוכ׳ א יא). כיצד היו משיאין משואות, מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וק נ י ם

[1]) [באשור׳ קנו טב, ובערבי טיב a) הוא שם הלבונה, ועי׳ ד. ה. מילר, Komposition u. Strophenbau, עמ׳ 85 וכו׳.]

[2]) [ה רפה, אך לדעת המפרשים במק׳ קנה. זרוע היא בדרך כלל הקנה ביחד עם האמה, הנקראת במקורות גם יד. ועל כן אין לראות בבטוי שלפנינו אלא הבעה עממית בלתי מדיקת. אבל הואיל ואין גם קנה בשמ״ש זה במקום אחר במקרא, יש להביא בחשבון שכונת הכתוב לקריאה מקנה, מתוך ק ן הזרוע שבה היא נעוצה בשכם (דברי טורטשינר בפרוטו).]

a) طيب

[1]) [יחזקאל הבבלי הולך כאן אחרי שמוש המלה קנו בבבל כמדה של שש או שבע אמות.]

[3]) [גם בסור׳ בא קניא במשמ׳ מאזנים, ורגילים לפרש משמ׳ זו כרש״י: הוא קנה המאזנים שקורין פלע״ל (fléau) בלעז, ע״כ, וכן בא בתו״מ קנה מאזנים. אך אפשר שהשאל לשון קנה המדידה גם לשקילה. וכאמור בהערה לשרש א. ק נ ה, היו שגזרו שרש זה במשמ׳ לקח בסתיר מן קנה כמשמ׳ מאזנים ומשקלת.]

[3]) [ועי׳ מחצלת.]

אמר לה מה אעשה ליך שלא הקנית כמו שמקנין בני אדם (שם, 91). חטורח בחכמה ובמוסר מקנה העטרות (ר"י א"ח, מבחר הפנינים לרשב"ג, שער החכמה, 2). אבל אוהב העולם ואריכות הימים מפני שהוא מקנה אותו העולם הבא (הוא, כוזרי ג א). כי התורה שהיא מאת האלהים מקנה הנפשות מנהג המלאכים ותכונתם (שם ה כ, הקדמה רביעית). געל התורת המטרה טוב מאשר אין תורה כי הוא כבר הקנתהו תורת אלהים מנהג מלאכותי (שם שם). וזה כלו דקדוק יקנה חדוד לא אמת (שם שם כא). הכתובות תנאיהם מתחלפים, יש מי שמקנה לחליק כל מה שבכתובה ויש מי שמקנה לחלוק מה שנשאר מהכתובה (שאלה בתשו' הרמב"ם ר, סרימן, 196). המעשים הרצויים המתמידים ממלטין את הנפש מהפכיה ומקנין לה תכונות נפשיות מעולות (ר"י אבן לטיף, שער השמים כד, הספר ג, 102). שאולי היה זה התאר לצורה הדמיונית, רצוני שתהיה מושכלת בפעל לשכל ההיולאני מפני טבעה עם מה שהקנה אותו השכל הפועל ולזה לא יחוייב שיתואר השכל הפועל בשיהיה מושכל לשכל ההיולאני (רלב"ג, מלחמ' ה' א י). שזה התאר הוא לברזל מפני טבעו עם התמונה שהקנהו האומנות (שם שם). אין ספק שחום הלב המשתלח אל כל הגוף באמצעות הרוח אשר בגידים הדפקים הוא מקנה להם החום וכו' (רשב"ל דורן, מגן אבות, חלק יעקב ד, מו:). ואם היה צריך כל בעל תורת משה כל רבוי המצות שבאו בה כדי להקנותו המדרג' ממדרגות חיי העולם הבא היתה תורת משה מרחקת את האדם מקניית השלמות יותר ממה שהיתה מקרבה אותו (ר"י אלבו, עקרים א כג). אנחנו נמצא שרביט הזהב על דרך משל נפשוט ממנו צורת השרביט אם נרצה ונעשה ממנו דינר ונקנה לזהב צורה שנית (אמו"ר לרא"ד, 9). כתב החכם רלב"ג שהנה נמצאו הפלאות לא' מג' תכליות הא' להקנות אמונה טובה וכו', והב' הוא להקנות טוב גופיי כמו המן שנעשה ע"י משה לישראל להאכילם במדבר וכו' (ר"י אברבנאל, מפעל' אלה' י יא). — *והקנה עצמו: בסהוה עצמה, בפי שיש בידה להקנות עצמה לאישות הכתוב מדבר (רש"י, כתוב' מ:). — ואמר הפיטן: אוהב מבין שנואים קניתה, ברואים אותו הקניתה (ינאי, אותב, קרוב' ברא"ש, זולאי, טז). שלטון קוניו אותו היקניתה (הוא, שם שם, כה). היום תקנה לארץ נחלי מים (הוא, קרוב' לשמיני עצרת, שם, סמו). מסרה נתנה וגם הקנה על ידי שליה דור ישרים (ריי"ל בר קלונימוס, אזהרות, ג:) — *ובדקדוק, הִקְנָה את המלה, הוסיף לה הכנויים המציינים את הקונים, את בעלי המושג, כגון מן בית, ביתי, ביתך וכו': והנוספות על אחת מהשלוש תהיינה אם להרבותם אם להקנותם אם להגיד זמניהם אחור וקדם ועתה (רסע"ג, הסקד' העברים לס' האגרון, כז).

—הפע', *הָקְנָה, הוקנה, — הִקְנוּ אותו: אם נתקיימו התנאים נקנה הדבר שהוקנה (שו"ע חו"מ עז א).

ב. קָנָה [1], קל לא נמצא.

—פע', *קִנָּה, — כמו קִנֵּא: על ידי כל העריות מקנין [2] חוץ מן הקטן וממי שאינו איש, ואלו שבית דין מקנין [3] להן, מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין וכו' (סוט' ד ד). להביא אשת חרש ואשת שיעמום שבית דין מקנים להם (ספרי במדי' כ). אין מקנין לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה אבל מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה (סוטה כה.).

קָנֶה [4], ש"ז, סמי' קְנֵה, כנ' קָנָהּ, מ"ר קָנִים, קְנֵי, קְנֹתָם, — א) גבעל חלול של סוף וגם במשמ' כוללת, קנה כמו קנים, Schilfrohr, Röhricht; roseau, cann(ai)e; reed, bed of reeds: והכה יי' את ישראל כאשר ינוד הַקָּנֶה במים (מ"א יד יה). והאזניחו נהרות דללו וחרבו יארי מצור קָנֶה וסוף קמלו (ישעי' יט ו). והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים בנוה תנים רבצה חציר לְקָנֶה וגמא (שם לה ז). תחת צאלים

1) [עי' א. קנא, ב. קִנְאָה, א. קָנָה, הִפעי, והערות שם.]

2) [מכתא מטשטש במקום מְקַנְּאִין.]

3) [כך גם ברמב"ם (הלכ' סוטה א י).]

4) [כן בארמ' ובסור' קַנְיָא, ערב' קנא, קנאת, אשורי קַנוּ, באוגריתי' קנ במשמ' קנה שבצואר, בכוש' קַנוֹת, עקין, ובאותו שם בצורה κάννα, καν(ν)η canna (עי' Lewy, Fremdw. עמ' 99) עבר הצמח גם לתחום היונ' והרומ', ועי' גם בהערות הבאות.]

הזאת אשר אתם אמרים שממה היא (שם שם מג).— ובתו"מ: כל המטלטלים נקנין במשיכה (סניעי' י ע). שהבכורים נקנין במחובר לקרקע (בכורים ג ד). האשה נקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים, נקנית בכסף בשטר ובביאה (קידוש' א א). עבד עברי נקנה בכסף ובשטר (שם שם ב). בהמה גסה נקנית במסירה והדקה בהגבהה (ר"מ ור' אליעזר, שם שם ד). נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה, ושאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה (שם שם ה). והתורה נקנית בארבעים ושמנה דברים (אבות ו ה). ספינה נקנית במשיכה, ר' נתן אומר ספינה ואותיות[1]) נקנות במשיכה ובשטר, איזו הוא משיכה, בין שמשך ובין שהנהיג ובין שקורא לה והיא באה אחריו הרי זו משיכה (תוספת' קידוש' א ז). הן הן הדברים הנקנין באמירה (כתוב' קב.). אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנא' וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו (ר' יוסי בר' חנינא, קדוש' כ.). אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה (שם כב:). — ובסהמ"א: כגון שלא משך בעל החמור את הפרה אלא בעל הפרה משך את החמור ונקנית הפרה אל בעל החמור במשיכת החמור בכל מקום שהיא (רס"י, ב"ק לו:, ד"ה המחליף). — ואמר המשורר: הסר נא עונה, חן תור במתנה, ואשרתך במדינת כעבד אשר נקנה (סמרים, מה לך, סירי תימן, 22). —*שכל הַנִּקְנֶה וכדו', כמו בינ' פְּעוּ', קָנוּי: ולפי שכלם הם תולדות לראשונות יקראו שכל הנקנה ובו ידע האדם אמתת המציאות (כוזרי ה ג). ודע שראוי היה שנדמה יחס האלוה ית' לעולם יחס השכל הנקנה הנאצל לאדם (ר"מ א"מ, מו"נ א עב). שזה השלמות להיותו נקנה יִקרה לו שהיה בהתחלה חלוש ואחרי כן תתחזק (רלב"ג, מלחמ' ה' ב ז). אי אפשר שתהיה היראה הנקנית מן המגונה וכו' (ר"י אלבו, עקרים א ה).

—הִפְעִ', הִקְנָה, מַקְנֶה,—הִקְנָה האדם, מָכַר: ותבא אתי ירושלמה במראות אלהים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר שם מושב סמל הקנאה הַמַּקְנֶה[1]) (יחזק' ח ג). — ובמשמ' מספקה: לא נביא אנכי איש עבד אדמה אנכי כי אדם הִקְנַנִי[2]) מנעורי (זכר' יג ה).—ובתו"מ, הִקְנָה אדם את פלוני ולפלוני דבר, גרם לו לפלוני לקנות דבר, אִפְשֵׁר לו לרכש אותו, מסר את הדבר לרשותו: מה אם אשה שקנה הוא לעצמו הרי הוא מפר נדריה, אשה (יבמה) שהקנו לו מן השמים אינו דין שיפר נדריה (ר' אליעזר, נדר' י ו). מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו, אלא בראשון שקנה והקנה[3]) ושליט בעולמו, בשני שחילק ומלך עליהם וכו' (ר' נחמיה, ר"ה לא.). אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם (ב"מ לג:). במה קונין, רב אמר בכליו של קונה וכו' ולוי אמר בכליו של מקנה (שם מז.). שלא הקניתם דברי חברים, שאין בכם מי קונה דברי חמשה ספרי תורה (רב, מד"ר אסתר, פתיח'). — ובסהמ"א[4]): אבל הקנהו (את הלולב) לאחר יוצא בו בין ביום טוב ראשון בין ביום טוב שני (הלכ' פסוק' לתלמידי רב יהודאי גאון, 27). מעשה באחת שכתבה נכסיה כולן וקנו ממנה, באת לפני רב הונא,

---

[1]) [ועי' תמיהת הבבלי (ב"ב עח:) על צרוף זה ואת התרוצים המובאים שם.]

---

[1]) [עי' ב. קִנְאָה, הערה.]

[2]) [התרגומים הקדומים והפרשנות המסרתית משתדלים לקים את הנסחת המסורה בדרכים שונות. השבעים: ἐγέννησέν με, יצרני, הולידני, ת"י: אקניני; אך ולג' דרשה כנראה הקנני כש"ז הֲקְנֵנִי, עפ"י היונ' εἰκών, דיוקן, צורת, ותרג': Adam exemplum meum, כלו' אדם הראשון הוא דיוקן ודגמת לי, וזאת בודאי עפ"י דרשת חכמים בא"י. ורש"י מביא את דברי מנחם שפתר בו לשון מקנה צאן ובקר, כי אני כשאר כל אדם שאינו עסוק בנביאות הפקידני לשמור את מקנהו, ומעין זה רד"ק ואחרים.

ואולם לפי הענין מדבר כאן לא על אדם אלא על אדמה, ועל כן קבלו רֹב החדשים את תקונו של גֶרץ: אדמה קִנְיָנִי, או אף אדמה קִנְנִי (קִנְיָנִי), וכן רשם המחבר בשולי התנ"ך.]

[3]) [רש"י: והקנה תבל ליושבי בה כלומר קונה כדי להקנות, ע"כ. ואולם אין קנה והקנה כאן אלא כפרוש של שליט, השתלט כאדם שהרשות לו לקנות ולהקנות כרצונו.]

[4]) [בפרט במשמ' הקנה דעת, תורה, תכונה מתכונות האדם והדבר וכדו'.]

סדוכין, שם ככה, שם, 215). וכרון עדות איך כמ"ר שמואל בכמ"ר יהודה מבאוקו בא לפנינו ואמר לנו הוו עלי עדים וסהדים וקנו ממני בקנין גמור וכתבו בכל לשון של זכות וראיה וכו' (סכיד מעיכ, 5). ראשית חכמה יראת ה' וכו' שכל טוב לכל עושיהם, כלומ' והקונה בתחלה יראת ה' שהיא המעלות היצירויות ואחר כך קונה החכמה שהיא המעלות השכליות וכו' שהקונה שתיהן יגיע לו שכל שלם וכו' כי בקנות האדם בתחלה היצירויות ואחר כך השכליות יתבאר לו מהשכליות טעם היצירויות ויבין כי הם הצעה אל השכליות ואם לא יקנה השכליות יסתפק ביצירויות ויחשוב כי הם התכלית ולא יגיע אל המבוקש (כס"ע פלקירלא, כאסים מכמס א, 10). זכיות רבות שאין להם קץ ותכלית יוכל לקנות לנפשו בלשונו והפך מזה, עונות רבות שאין להם קץ ותכלית יוכל לקנות לנפשו בלשונו (מנוס"מ לר"י אלנקאוה ד, ענעלאו, 340). יום הששי בהעלות המנחה קנינו שביתה על פני המדבר קרוב לביר אל עאבד (סיד"א, מעגל טוב, 2). והיו משתדלים לכבדני ולנשאני ולרוממני וקנו לי עליות ופתיחת שערים בכמה פלוריני"ם ואתרוג אחד קנה לי ר' ראובן בתשעה פלוריני"ם אשר לא היה דוגמתו בכל העיר, ובהיותי שם בספד"ם קניתי הרבה ספרים וכן המשרת קנה לעצמו (שם 25). רצונו היה לבלעני חנם הן בספרים אשר קניתי לאחרים והן בספרים אשר בריתי לי (שם 29).—ואמר הפיטן: אוהב מבין שנואים קנית (יכאי, אוהב, קרוב' נרהם', זולאי, טז). והתיצב בקידום קיהוי קרביים לפני קוצף קנות קנויים (סוא, והסילב, קרוב' שמות, שם, סה). קנויי דוד צח ואדום קנות קיניין בארץ אדום רחקו מגבול האדום (סוא, קרוב' דבר', שם כלא). לקונה עבדיו בדין (לאל עורך דין, קרוב' ג ר"ס).—ואמר המשורר: ואולם נשבעה לו עת קנותה לכל תהיה לעולמים חפושה (רשב"ג, הלפור או דכוך, גרודי, 2). הלא נפטר בשם טוב מעדתו ונפשו תוך צרור חיים חבויה והקים מחלציו האלהים במותו שר בתוך אום הקנויה (ד"ה של יהודי מלריס וא"י ג, יעקב מן, 12). ולא תגנב נפשות לעבדים אשר לי הם במצרים קנוים (יוסף בן ישראל, אלהים, מירי תימן, 46). אל תמסרה אותם ביד בזוים, כי הם קנויים (הוא ?, אשאל, שם, 61). במעט ימה קנתה עולמה (מלבה מסכת סע"ס, וכסטין, Inschriften I, 58).

—"ובפילוסופיה, שכל קָנוי, תכונה קנויה וכדו', שבעליהם רכשו אותם לעצמם, בנגוד לתכונה שבטבע ומלדה, acquired; acquéri; erworben: וההערה על שני ענינים, אחד מהם תקוע בשכל, נטוע בהכרת האדם, נוצר עליו בשרש בריאתו ותולדתו, והשני קנוי בדרך השמע והיא התורה (ר"י א"ת, מו"ס, עבודת האלהים א). אך החלק הראשון הוא הכניעה לאל שתחיה מצד ההערה הקנויה אשר זכרנו (הוא, שם שם ג). והוא יתברך חי בהיות עצמותו לא קנויה (הוא, כוזרי ה יח). ודע כי היה נכון שנמשיל ערך הבורא יתברך אל העולם כערך השכל הקנוי אל האדם (ר"י מריזי, מו"כ א עא). והענין השלישי הוא הנקרא השכל הקנוי (פי' ר' יוסף בן שם טוב למאמר אלכסנדר בשכל ע"ם פי' בן רשד). ומזה הצד תמשך ההשגחה אל הגוף, ר"ל מצד הנפש שהיא כח בו כל זמן היותו הטבעית נמצאת הדבוק המעלה שהאדם ידבק בו בקונו מצד היות הנפש המדברת שהיא כח בגוף מוכנת להדבק בצורתה ושהוא השכל הקנוי והדבק השכל הקנוי בשכל הפועל עד שיהיו שניהם דבר אחד כמו שכבר ביארנו (ר"י אבן לטיף, שער השמים כד, השכר שנה ב). דע שהשכל יחלק אל טבעי ואל קנוי (מאזני לדק לאלגזלי, הבאור הכ"ו, 155). כשהשכל הנאות נאצל על מי שהוא בעל מדות טובות ושלם בדרך ארץ ורודף אחר אהבה ושלום עם בני אדם השכל שהוא קנוי ממנו אין לו מניעות בדי שלא יגיע ויחזור אל המקום אשר נחצב משם וכו' (מנוס"מ לר"י אבוהב, נר ו, הקד'). — "והאחד הקנוי, תכונת האחד שנקנה במקרה, בנגוד לזה שבטבע ובעצם, ואמר הפיטן: אתה אחד ולא כאחד הקנוי והמנוי כי לא ישיגך רבוי ושנוי ולא תאר ולא כנוי (רשב"ג, כתר מלכות, נפלאים מעשיך).

—נפעי, נִקְנָה, יִקָּנוּ,—נִקְנָה שדה, בית או כרם, קָנוּ אותו, גאלו אותו: עוד יִקָּנוּ[1]) בתים ושדות וכרמים בארץ הזאת (ירמ' לב יה). וְנִקְנָה[1]) השדה בארץ

[1]) [גם כאן אין הכונה לקניה סתם של קרקעות ובתים, אלא נבואת נחמה היא לכל אלה שנמכרו קרקעותיהם בימי החרבן לזרים ושעתידות הן להגאל, ועי' בבנין קל.]

קנה

קונה את הזהב, חנחשת קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הנחשת, מעות הרעות קונות את היפות והיפות אינן קונות את הרעות, אסימון קונה את המטבע והמטבע אינו קונה את אסימון, מטלטלין קונים את המטבע והמטבע אינו קונה את המטלטלין, זה הכלל, כל המטלטלין קונין זה את זה, כיצד, משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור בו, נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו (ב"מ ד א–ב). —*ובמשמ' מְשאלת לגמר כל פעלה משפטית, קנה מיד פלוני, גמר את ההסכם על ידי קנין סודר וכדו', abschliessen ; conclure ; to conclude : מתיב רב הונא בר מנות, מתו, בנותיהן נזונות מנכסים בני חורין והיא (בת אשתו) נזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב, הכא במאי עסקינן בשקנו מידו, אי הכי בנות נמי, בשקנו לזו ולא קנו לזו (גיט' נא.). והאמר שמואל ב"ח גובה את השבח, שבח אין אבל פירות לא, אלא לאו בלוקח מגזלן וכו' אמר רב יוסף הב"ע כגון שקנו מידו, א"ל אביי וכי מותר ללוות סאה בסאה במקום שקנו מידו וכו' (ב"מ טו.). והא שמואל במאי מוקים לה, אי בלוקח מגזלן קשיא רישא דאמר שמואל לוקח מגזלן לית שבחא וכו' איבעית אימא בלוקח מגזלן כגון שיש לו קרקע, אי נמי בשקנו מידו (שם שם). — *וקנה החפץ או הזמן או האדם ערוב, קנה שביתה, יצר וקבע אותם : מי סברת סוף היום קונה עירוב, תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה (בבא, ערובי לח :). מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח, דברי ר' יוחנן בן נורי וכו' בעי רבא , מאי קסבר רבי יוחנן בן נורי, מסבר קא סבר חפצי הפקר קונין שביתה ובדין הוא דליפלוג בכלים והא דקמיפלגי באדם להודיעך כוחן דרבנן דאע"ג דאיכא למימר הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה קמ"ל דלא, או דלמא קסבר רבי יוחנן בן נורי בעלמא חפצי הפקר אין קונין שביתה והכא היינו טעמא הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה (שם מה.–:). הכא בחבית שקנתה שביתה ומים שלא קנו שביתה עסקינן (בבא, שם לז :). — ובינ' סְעוּ', *קָנוּי : ולישראל בחוצה לארץ, אפילו מן הקנוי בארץ (ירוש' שביע' ו ז).

—*וְקָנוּי לפלוני, שיך לו על פי החק : רשותי קנויה לך, רשותי מבוטלת לך, קנה ואין צריך לזכות (ערוב' סט :). מלחם אביה תאכל, לחם הקנוי לאביה, פרט לחזה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו (רב. ספא, יבמ' פז.). האומר לחבירו שדה זו שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה (רב הונא בשם רב, שם לג.). עבד עברי גופו קָנוּי (לבעליו) (בבא, קדוש' טז.). אמר קרא לאסור איסר על נפשו, במי שנפשו קנויה לו, יצא עבד שאין נפשו קנויה לו (הוא, נזיר סא.). וכי תמכרו ממכר, שגופו מכור וגופו קנוי, יצאו שטרות שאין גופן מכור ואין גופן קנוי ואינן עומדין אלא לראייה שבהם (ב"מ נו :). ויקנהו, הקנויין קונין. וכל העבדים מחסרין את בית רבן, אבל זה ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף (מד"ר בראש' פו)—ובספה"א : יתברך השם אלהי ישראל שהוא עצמו חכם ואין חכמתו דבר אחֵר וולתו, הוא עצמו יודע הכל ואין דעתו קנויה לו מאחר (הקדמת רב נסים גאון לתלמוד). שהאדם איננו ראוי לשם עבד עד שיהיה לו אדון, והאדון לא יהיה ראוי לשם הזה עד שיהיה לו עבד, וכל אחד מהם בענין הקונה והקנוי איננו קודם את חבירו בשם ובערך (ר"י א"ס, סו"ה, הכניעה ה). דבר שאין ברשותו של מקנה אינו נקנה והרי הוא כדבר שלא בא לעולם, כיצד, מה שאירש מאבא מכור לך, מה שתעלה מצודתי מן הים נתון לך, שדה זו לכשאקחנה קנויה לך לא קנה כלום (רמב"ם, מכירה כב ה). ומהם מי שאמר אינני מבדיל בין היבמה שהיא מוחזקת או שאינה מוחזקת אם נמנעה מיבום היא מורדת להיותה קנויה לו מן השמים (שאלה בתשו' הרמב"ם קע, ח"מ פריימן, 166). א' יש לו בת בוגרת נתן לה נדוניה משלו ונשאת ואחר שנשאת מחלה לבעלה מקצת נדונייתה וקנו מידה על זה וכו' (שאלה בתשו' הרמב"ם ריח, שם, 210). וקנינו מיד המשדך ק"ג איך נתרצה באלו הארבעים דינר בתורת מוקדם למשודכתו וכו' וקנינו מיד המורשה מר יהודה הנז' שעליו ועליה מעכשיו בתורת חוב גמור להמשדך מ' יפת הנז' עשרה דינרים אם יבטל אחד מהתנאים ולקחנו קנין מהמשדך והמשודכת והמורשה כל אחד מה שיגיע לו קנין גמור חמור בכלי הכשר לקנות בו מעכשיו וכו' (נוסח שטר

חגיגה, כל זה; תנחו' ויקר' א). קנה לך אומנות עם התורה (מד"ר קהל' פרלא תליתאה, כלה מייס).—*וקנה עולמו: יצתה בת קול ואמרה קטיעה בר שלום מזומן לחיי העוה"ב, בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים (ע"ז י:). —*וכמשמ' משפטית, קנה דבר, היה לבעל משפטי של דבר, רכש זכות בעלות: קרקע כל שהוא חייב בפאה וכו' ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה (כדי עקיבא, פאה ג ו). המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד קנה, מדד ולא משך לא קנה וכו' הלוקח פשתן מחברו הרי זה לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום, ואם היה במחובר לקרקע ותלש כל שהוא קנה (ב"ב ה ז). מכרה לו ביובל עצמו, רב אמר קנה (ירוש' שביע' ה ם). והטיבך והרבך מאבותיך וכו' אבותיך לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה[1], אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב (ר' יוסי בר' חנינה, שם שם ו א). מצינו שהמכירה חייבין עליה בשבת, הגע עצמך באומר לחבירו תלוש מן הקרקע הזה וקנה אותו לא קנייו (ר' ינאי, שם ב"ק ז ה). כמה אתה נותן לבנך, כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך, כך וכך, עמדו וקידשו קנו, הן הן הדברים הנקנין באמירה (ר' גידל בשם רב, כתוב' קב.). דבר תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו משיכה קונה, גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה (רבי יוחנן, ב"מ מו:). הרי שהיה תופש פרתו ועומד, ובא חבירו ואמר לו פרתך למה, לחמור אני צריך, יש לי חמור שאני נותן לך, פרתך בכמה, בכך וכך, חמורך בכמה, בכך וכך, משך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור לא קנה בעל החמור את הפרה (שם מז.). במה קונין, רב אמר בכליו של קונה דניחא ליה לקונה דליהוי מקנה קונה כי היכי דלגמר וליקני ליה וכו' (שם שם). שני בתים זה לפנים מזה וכו' החזיק בפנימי לקנותו קנאו (רבה בר אבוה, ב"ב נג:). ספינה, רב אמר כיון שמשך כל שהוא קנה, ושמואל אמר לא קנה עד שימשוך את כולה (שם עה:). כיצד (קונה בהמה) במסירה, אחזה בטלפה, בשערה, באוכף שעליה, בשליף שעליה, בפרומביא שבפיה, בזוג שבצוארה קנאה, כיצד במשיכה, קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו, כיון שעקרה יד ורגל קנאה (שם שם). —*וקנה אשה במשמ' זו: אחד המערה ואחד הגומר קנה (יבמ' ו א). שומרת יבם בין ליבם אחד בין לשני יבמין, ר' אליעזר אומר יפר, ר' יהושע אומר לאחד אבל לא לשנים, ר' עקיבא אומר לא לאחד ולא לשנים, א"ר אליעזר מה אם אשה שקנה הוא לעצמו הרי הוא מפר נדריה, אשה שהקנו לו מן השמים אינו דין שיפר נדריה, אמר לו ר' עקיבא, לא אם אמרת באשה שקנה הוא לעצמו שאין לאחרים בה רשות תאמר לאשה שהקנו לו מן השמים שיש לאחרים בה רשות (נדרי' י ו). בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה (נדה ה ד). בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה (שם ה ה). —*וקנו האשה, היבמה, העבד והאמה וכדו' את עצמם, שחררו עצמם מרשות אחרת ועברו לרשות עצמם: מעשה בבלוריא הגיורת שקדמו עבדיה וטבלו לפניה ובא מעשה לפני חכמים ואמרו קנו עצמן בני חורין (יבמ' מו.). האשה נקנית בשלשה דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים וכו' בגט ובמיתת הבעל, היבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם, עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה את עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף, יתירה עליו האמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין, הנרצע נקנה ברציעה וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון, עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו (קדוש' א א–ג). —*ועל דבר שאין בו רוח חיים, הזהב קונה וכדו', בקצור לשוני, במקום בעל הזהב קונה וכדו': הזהב קונה את הכסף[1] והכסף אינו

1) [שוכו בארץ ישראל כולה.]

1) [רש"י: הלוקח דינרי זהב טבועים בדינרי כסף ונתן לו דינרי זהב, משיכת הזהב קונה את הכסף לבעל הזהב ונתחייב לו זה משקיבל דינרי זהב לתת לו דינרי הכסף ואינו יכול לחזור בו, אבל הכסף אינו קונה את הזהב שאם נתן לו דינרי הכסף תחילה לא קנה ויכולין שניהם לחזור דמטבע כסף הוי מעות משום דחריפי לינתן בהוצאה ודינר זהב אינו אלא כשאר מטלטלין ופירות ומעות אינן קונות עד שימשוך המטלטלין אבל משיכת המטלטלין קונה ואין אחד מהן יכול לחזור בו].

ולך הגאלה קנה לך וכו' ואקנה את השדה מאת חנמאל בן דדי אשר בענתות[1]) וכו' (ירמ' לב ו–ט). זכר עדתך קנית[2]) קדם גאלת שבט נחלתך (תהל' עד ב). ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה[3]) ימינו (שם עח נד). ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב ואני אמרתי אגלה אזנך לאמר קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי ואדע כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך ויאמר אנכי אגאל ויאמר בעז ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קנית[4]) להקים שם המת על נחלתו ויאמר הגאל לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי גאל לך אתה את גאלתי כי לא אוכל לגאול וכו' ויאמר הגאל לבעז קנה לך וישלף נעלו ויאמר בעז לזקנים וכל העם עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי וגם את רות המאביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו (רות ד ג–י). אנחנו קנינו את אחינו היהודים הנמכרים לגוים כדי בנו וגם אתם תמכרו את אחיכם ונמכרו לנו[6]) (נחמ' ה ח). — ובהשאלה לדברים מפשטים, קנה חכמה, בינה, דעת, תחבולות, אמת, לב, רכש אותם: ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבלות יקנה (משלי א ה). קנה חכמה קנה בינה אל תשכח ואל תט מאמרי פי וכו' ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה (שם ד ה–ז). פורע מוסר מואס נפשו ושומע תוכחת קונה לב (שם טו לב).

1) [על קניני גאולה מדבר בכל הפרשה, על גאולת קרקע שנמכרה לזרים, וכן יש להבין גם בצורת הנפע', פס' יה, ועי' לקמן.]

2) [ההקבלה של גאלת מורה על קנית.]

3) [לפי כל הענין גם כאן הכונה, שכבר היה הר זה רשותו ומקדשו ונגאל.]

4) [כך הקרי; כתיב: קניתי.]

5) [כל הנאמר בפרשה ענין גאולת נחלה הוא ולא קנית חדשה, ואין הכתוב בא לומר אלא שרות גם היא חלק של נחלה זו הנגאלת. ואין גם בכל המקרא קנה אשה במשמ' נשא אשה, אלא הכל ענין החזרת הקנין הקדום הוא, גאלה ופדיה.]

6) [כלו' את אלו שכבר נמכרו גאלנו ופדינו, ואתם אפילו תמכרו את אחיכם.]

קנה חכמה מה טוב מחרוץ וקנות בינה נבחר מכסף (שם טז טז). למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין (שם יז טז). לב נבון יקנה דעת ואזן חכמים תבקש דעת (שם יח טו). קנה לב אהב נפשו שמר תבונה למצא טוב (שם יט ח). אמת קנה ואל תמכר חכמה ומוסר ובינה (שם כג כג). ועי' קנה.—ג) וקנה דבר, במשמ' היה בעל דבר, היה הדבר קנינו וזכותו, וביל' קנה כמו בעל, besitzen; posséder; to possess: ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה (ש"ב יב ג). ועי' קנה. — ואמר בן סירא: קנית אוהב בניסיון קנהו ואל תמהר לבטח עליו (ב"ס גני' ו ח). קונה אשה ראשית קנין עזר כנגדו ועמוד משען (שם לו כט). לב קניתי לי מתחלתה וכו' מעי יהמו כתנור לה להביט בה בעבור כן קניתיה קנין טוב וכו' פי פתחתי ודברתי קנו לכם חכמה בלא כסף (שם נא כ–כה). — ובתו"מ: בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו (ברכ' ט ג). הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים (חלה ד יא). הקונה שתי אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא (בכורים א ו). למה אמרו הבכורים כנכסי כהן, שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה (שם ג יב). מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו, אדמון אומר ילך בקצרה, וחכמים אומרים יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר (כתוב' יג ז). כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו (קדוש' כ.). — *ובהשאלה, קנה חבר[1]), קנה חכמה וכדו'[2]): אין זקן אלא מי שקנה חכמה (רי יוסי הגלילי, קדוש' לב:). עשה לך רב וקנה לך חבר (יהושע בן פרחיה, אבו' א ו). קנה שם טוב קנה לעצמו (הלל, שם ב ז). העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד (רבי אליעזר בן יעקב, שם ד יא). מתלא אמר, דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית[3]) (מד"ר ויקר' א; וכעין זה שם קהל' סדרא

1) [עי' ב. קנאה בלשון המקרא.]

2) [על דגמת המקרא, עי' לעיל.]

3) [וכעין זה בבבלי (נדרי מא.) בארמ': אמר אביי נקטינן אין עני אלא בדעה, במערבא אמרי, דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה, דא קני מה חסר, דא לא קני מה קני.]

השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה (שם לג יט). רק אדמת הכהנים לא קָנָה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמתם (שם מז כב). וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קָנֹה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היובל תִּקְנֶה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימכר לך (ויקר׳ כה יד–יה). ואם לא מצאה ידו די השב לו והיה ממכרו ביד הַקֹּנֶה אתו עד שנת היובל (שם שם כח). ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לַקֹּנֶה אתו לדרתיו (שם שם כט–ל). בשנת היובל ישוב השדה לאשר קָנָהוּ מאתו (שם כז כד). ואת עצמו יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קָנָה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה (יהוש׳ כד לב). ויאמר ארונה מדוע בא אדני המלך אל עבדו ויאמר דוד לִקְנוֹת מעמך את הגרן לבנות מזבח ליי וכו׳ ויאמר ארונה אל המלך יי׳ אלהיך ירצך ויאמר המלך אל ארונה לא כי קָנוֹ אֶקְנֶה מאותך במחיר ולא אעלה לייי אלהי עלות חנם (ש״ב כד כא–כד). וַיִּקֶן את ההר שמרון מאת שמר בככרים כסף (מ״א יו כד). וגם במלאכת החומה הזאת החזקתי ושדה לא קָנִינוּ וכל נערי קבוצים שם על המלאכה (נחמ׳ ה יו). —ועֲבדים ושפחות: ויוסף הורד מצרימה וַיִּקְנֵהוּ פוטיפר סרים פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה (בראש׳ לט א). למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קְנֵה אֹתָנוּ ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה (שם מז יט). כי תִקְנֶה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם (שמות כא ב). וכהן כי יִקְנֶה נפש קנין כספו הוא יאכל בו (ויקר׳ כב יא). ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבתיכם מהם תִּקְנוּ עבד ואמה וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תִּקְנוּ (שם כה מד–מה). וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך וכו׳ אחרי נמכר גאלה תהיה לו וכו׳ וחשב עם קֹנֵהוּ משנת המכרו לו עד שנת היבל (שם שם מו–נ). לִקְנוֹת בכסף דלים ואביון בעבור נעלים (עמ׳ ח ו). קָנִיתִי עבדים ושפחות ובני בית היה לי (קהל׳ ב ז). — ומִקְנֶה בָּקָר וָצֹאן: וַיִּקֶן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים (ש״ב כד כד). — ומטלטלים: ונתנו את הכסף המתכן על יד עשי המלאכה וכו׳ ולגדרים ולחצבי האבן וְלִקְנוֹת עצים ואבני מחצב (מ״ב יב יג). לא קָנִיתָ לי בכסף קנה (ישעי׳ מג כד). הלוך וְקָנִיתָ לי אזור פשתים וכו׳ וָאֶקְנֶה את האזור כדבר יי׳ ואשם על מתני ויהי דבר יי׳ אלי שנית לאמר קח את האזור אשר קָנִיתָ אשר על מתניך וקום לך פרתה וטמנהו שם בנקיק הסלע (ירמ׳ יג א–ז). הלך וְקָנִיתָ בקבק יוצר חרש (שם יט א). — וקנה קנין לאחר, קנה מאדם אחד והקנה לאדם אחר: וַיִּקֶן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו וכו׳ ויאמר יוסף אל העם הן קָנִיתִי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה (בראש׳ מז כ–כג). — וקנה האדם או האל דבר שהיה שלו או של משפחתו ועבר לרשות אחרים, גאל, פדה [1], rückkaufen, loskaufen; racheter; to redeem: תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יי׳ עד יעבר עם זו קָנִיתָ [2] (שמות יה יו). והשיבך יי׳ מצרים וכו׳ והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קֹנֶה [3]. (דבר׳ כח סח). והיה ביום ההוא יוסיף אדני שנית ידו לִקְנוֹת [4] את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש ומעילם ומשנער ומחמת ומאיי הים (ישעי׳ יא יא). היה דבר יי׳ אלי לאמר הנה חנמאל בן שלם דדך בא אליך לאמר קְנֵה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאלה לִקְנוֹת ויבא אלי חנמאל בן דדי כדבר יי׳ אל חצר המטרה ויאמר אלי קְנֵה נא את שדי אשר בענתות אשר בארץ בנימין כי לך משפט הירשה

---

1) [עי׳ בהערות לקמן ובהערת מורטשינר, לשוננו יד, 49.]

2) [כטוי זה בא בהקבלה אל: עם זו גאלת (שם׳ יג), ועל כן יש להבין כך גם כאן.]

3) [ההקבלה הברורה של הכתוב בנחמ׳ ה׳ ח מורה בעליל, שאין כאן הכונה שלא יהיה מי שיקנה אותם כעבדים אלא שלא יהיה להם קונה וגואל מיד משעבדיהם, כשם שקנה וגאל אותם האל בימי משה.]

4) [כתרגומו: למפרוק.]

בבטן אמי (תהל' קלט יג). יי' קָנָנִי ראשית דרכו קדם מפעליו מאז (משלי ח כב). — וכתאר לאל עליון, קֹנֵה שמים וארץ: ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קֹנֵה שמים וארץ (בראש' יד יט). ויאמר אברם אל מלך סדם הרמתי ידי אל יי' אל עליון קֹנֵה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך (שם שם כב-כג).—ובתו"מ: חמשה קנינים קנה הקב"ה בעולמו ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד, בית המקדש קנין אחד, תורה קנין אחד מנין, דכתיב ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז וכו' (אב' ו י). — ובציר' *קוֹנוֹ של אדם[1]), ככנוי לאלהים: וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם (חגי' ב א). ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער (ר' שמעון בן אלעזר, קדוש' ד יד). מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך על הדרך רוכב על החמור ור' לעזר בן ערך מהלך אחריו וכו' כיון שפתח ר' לעזר בן ערך במעשה המרכבה ירד לו רבן יוחנן בן זכאי מן החמור אמר אינו בדין שאהא שומע כבוד קוני ואני רכוב על החמור (ירוש' חגי' ב א). א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא, לא תרתח ולא תחטי וכו' וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא, מאי המלך בקונך וצא, א"ר יעקב א"ר חסדא, זו תפלת הדרך (ברכ' כט:). שלשה דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, אלו הן, עובדי כוכבים ורוח רעה ודיקדוקי עניות (ת"כ, ערוב' מא:). אתה הטרחת את קונך להוציא תאינה פירותיה שלא בזמנה (ר' אבין לר' יוסי, תעני' כג.). שאלו תלמידיו את רבי יוחנן בן זכאי, מפני מה החמירה תורה בגנב יותר מגזלן, אמר להן, זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו (ב"ק עט:). אשר במאמרו ברא שחקים וכו'

1) [בינ' זה לא הפך לשמש כש"ע קוֹנֶה, הקונה, אלא בא בבני' בלבד. כמו כן אין הפעל בא בצורות אחרות במשמ' זו בתו"ם.]

ששים ושמחים לעשות רצון קונם[1]) (רב יהודה, ברכת הלבנה, סנה' מב.). אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני (חול' ז.). עניה זו (החמור) הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאבילין אותה טבלים (ר' פנחס בן יאיר, שם ז:). ויאמר אלהים יקוו המים, כיון שנגזר עליהם היו רוצים לעשות גזירת קונם וכו' והאיך עשו וכו' הם היו מלחשים אלו לאלו ואומרים להיכן גזר עלינו קונינו שנלך (פסיק' רבי, סוף או כבש, קלב:). —ובתפלה: כלם אהובים, כלם ברורים, כלם גבורים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם[2]) (התברך, תפלת שחרית). ברוך יוצרך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך בוראך (ברכת הלבנה). — ואמר המשורר: יפזר ממונו ויוסיף על עונו ומורד בקונו בשבעות שקרים (ראב"ע, מלחמת בקוביא, כתבא א, 161). יחידו העלה לעולה ברצונו, ונפדה באיל וממנו קונו (הוא, אותות אל, אוצר 224). רב פלא קונו ונשגב מלבו ועינו והוא יודה בלשונו כי לא יכול לו (הוא, מי כמוך אל, שם 229). — וגם במ"ר: כל זמן שהיו ידי קוניהם ממשמשים בהם היו (השמים) מותחים והולכים, כיון שנחו ידי קוניהם ניתן להם ניחה (ר' לוי, בשם ר' יוסי בר נהוראי, מד"ר בראש' י). — וקנתה האשה איש את ה', היתה לו שתפה ביצירתו: והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ותאמר קָנִיתִי איש את יי'[3]) (בראש' ד א)—ב) קנה אדם, או קנה אדם לו דבר במחיר מיד פלוני, מאתו, רכש אותם בתמורה ועשה אותם לשלו[4]), (durch Kauf) erwerben, kaufen ; acquérir(par achat), acheter ; to acquire (by purchase), buy, קרקעות: השדה אשר קָנָה אברהם מאת בני חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו (בראש' כה י). וַיִּקֶן את חלקת

1) [ברי"ף וכן ברמב"ם (ברכות י טז): קוניהם.]

2) [נ"א קוניהם (תכלאל, מחז' איטלי). עי' בפרוש עץ חיים לתכלאל, בפרוש פֵּר לסדורו, בRitus לצונץ, עמ' 39 וב MGWJ 1886, עמ' 47.]

3) [ואלה דברי רש"י: כשברא אותי ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה שותפים אנו עמו, ע"כ. ולשוא הציעו כמה מן החדשים הצעות משנות.]

4) [בכמה מקומות שראו גם בהם משמ' זו, יש לפעל משמ' מיחדת, ועי' לקמן.]

—נפע׳, *נִקְנַב, — שקנבו אותו [1]) : מחצלת מאימתי מקבלת טומאת, משתקנב והיא גמר מלאכתה (כלים כ ז).

—פע׳, *קִנֵּב — קנב את חסלים וכדו׳, זמר וקצץ את הקסמים והסיבים הבולטים, zurechtstutzen ; façonner, retrousser ; to fashion, shape: הסלין של עץ (מאימתי מקבלים טומאה) משיחסום ויקנב, ושל תמרה אף על פי שלא קינב מבפנים טמא, שכן מקיימין, כלכלה משיחסום ויקנב ויגמור את התלויה, בית הלגינין ובית הכוסות אף על פי שלא קינב מבפנים טמא, שכן מקיימין, הקנונין הקטנים והקלתות משיחסום ויקנב וכו׳ כלי עור מאימתי מקבלין טומאה, התורמל משיחסום ויקנב ויעשה קיחותיו וכו׳ סקורטיא משיחסום ויקנב ויעשה את ציצתה וכו׳ קטבוליא משיחסום ויקנב וכו׳ הכר והכסת של עור משיחסום ויקנב (כלים טז ג–ד). כרוב שליקטו לקנב את האיספרגוס שבו ולהשליך הרי זה מותר (ר׳ יוסי, תוספת׳ דמאי ד ה). וכל מלאכה לא תעשו, יכול לא יקנב את הירק ולא יציע את המטות ולא ידיח את הכוסות (ספרא ויק, אחרי פרק ז). אבל מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש, אית דבעי מימר שהוא לשעה, ואית דבעי מימר מפני הנקיות ומפני הסכנה, מה נפיק מביניהון לקנב תיזרין וכו׳ (ירוש׳ שבת א ג). נראין דברי׳ בדבר שדרכו לבוא בצונין, אבל דבר שדרכו לבוא ברותחין עד דיידא גלשה הוא מקנב (שם פסח׳ ד ד).

—פעי, *קֻנַּב, בינ׳ מְקֻנָּב,—שקֻנְּבוּ אותו : וכולן (שפופרת, קרן, קרויה) שמצאן תחובין ומקונבין טמאין (תוספת׳ כלים ב״מ ז יב).

—התפ׳, *הִתְקַנֵּב,—כמו נִפע׳ : מחצלת מאמתי מקבלת טומאת, משיתקנב [3]) והיא גמר מלאכתה (כלים כ. ז, מדב״מ).

[1]) [עי׳ פִע׳. לשמוש הפעל השוה גם את שמוש שה״פ קְנֶבֶת, קְנִיבָה (עי׳ שם) ושל הפעל הארמי בתו״מ : תאי מאן דקניב סילקא (שבת עג:), מקנבי כרבא (שם קטו.).]

[2]) [כך משני׳ מנקי׳ ליוורנו ובמשנ׳ בגמר׳. במדב״ם : משיתתקנב, עי׳ הִתפ׳.]

[3]) [עי׳ נִפע׳, הערה.]

—קל, *קָנַב, — כמו פִע׳, ואמר הפיטן : צודי נפשות לענוב, עמלם מידם לקנוב, עמם לא תגנוב (יהודה בר אברהם ליאונטי, אלהים בהנמילך, מחז׳ איטלי׳ א, קכד :).

*קְנֹבֶת [2]), קנובת, ש״נ, — מה שקִנבו מן הירקות : קנובת ירק שבגינה הרי זו מותרת (תוספת׳ דמאי ד ד).

א. קנה [2]), ממנו *הַקְנָאָה, *הַקְנָיָה, מִקְנֶה, מִקְנָה, ב. קִנְאָה, א קָנָה, קֹנֶה, קִנְיָה, קִנְיָן.

ב. *קנה, ממנו ב. *קָנָה, *קִנּוּי, *קִנְיָן.

א. קָנָה, פ״י, קָנְתָה, קָנָנִי, קָנֶךָ, קָנָהוּ, קָנִיתָ, קָנִיתִי, קָנִינוּ, קוֹנֶה, קֹנֶה, קֹנֵה, קְנֹה, קָנוֹ, קְנֹת, קְנוֹת, קְנוֹתְךָ, קְנֵה, אֶקְנֶה, תִּקְנֶה, יִקְנֶה, יִקֶן, יִקְנֵהוּ, תִּקְנוּ, יִקְנוּ, —א) קנה האל את העולם ובריותיו, את האדם, העם וכדו׳ ברא ויצר אותם [3]) : הלי״י תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קָנֶךָ הוא עשך ויכננך (דבר׳ לב ו). כי אתה קָנִיתָ כליתי תסכני

[1]) [בקצת נסחות במקי׳ זה קניבת, ויש שמנקדים קְנֶבֶת ואף קְנוּבַת, ואינו נראה ועי׳ קְנִיבָה.]

[2]) [כן בארמ׳ קנה, קנא, בערב׳ קנא a), בשבאי׳ ובכושי׳ קני, באוגרית׳ בכנוי של האלה רבת אתירת ים : קנית אלם, קונת האלים ; באשורי׳ אין תמורה מוסמכת לשרש זה. בכתבות הכנעניות בא מקנא (במשמ׳ בקר וצאן) ואף מקנת (בפונית חדשה במשי׳ מקנת כסף). יש שרואים, כנראה שלא בצדק, שני שרשים שונים בפעל קנה, א) במשמ׳ לקח בכסף וכדו׳, ב) במשמ׳ יצר ועשה, אך כמו בלשונות אחרות כך אפשר לראות גם בשמית את המשמ׳ קנה בכסף כהתפתחות של ההוראה עשה (השוה עשה במשמ׳ כזו בראש׳ יב ה ; לא א ועוד), מצד אחר גוזר יוסף הלוי (JA 9. ser., XIV, עמ׳ 334 וכו׳) קָנָה במשמ׳ המקח מן קָנֶה בהוראת (קנה) המאזנים, בהשואת הארמ׳ זבן (קנה) לאשור׳ זִבָּנִית, מאזנים, אך כנראה יש לראות את השם זִבָּנִית (במק׳ בּוּנִית) כנגזר מפעל זבן־זון, שהיא תמורת וזן b) בערב׳ במשמ׳ שָׁקַל, שממנו אף מאזנים בעבר׳. ועי׳ בהערה לערך קָנָה.]

[3]) [במשמ׳ זו בא הפעל במקרא בלשון השירה בלבד, כנראה ע״פ תארים קרומים. וכן באוגריתי קנית אלם במשמ׳ קונת האלים.]

a) قنا   b) وزن

זה הבל ורעות רוח (קהל' ד ד).—וסמל הקנאה המקנה, סוחר קונה ומקנה נכסים [1]) : וישלח תבנית יד ויקחני בציצת ראשי ותשא אתי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אתי ירושלמה במראות אלהים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר שם מושב סמל הקנאת המקנה והנה שם כבוד אלהי ישראל כמראה אשר ראיתי בבקעה ויאמר אלי בן אדם שא נא עיניך דרך צפונה ואשא עיני דרך צפונה והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בבאה (יחזק' ח ג–ה).

***קנָאוּת,** ש"נ,—תכונת הקנא, Eifersucht ; jalousie ; jealousy : ומכת הקנאות אין צרי לה ומוכה בה לעולם הוא בציריו (מסה דרעי, לקוטי קדמוניות, לח).

***קנָאי,** קנאי [2]), ת"ז,—כמו קנא, קנוא : בקשו מלאכי השרת לדחפו (את פינחס), אמר להן (הקב"ה), הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא (ר' אלעזר, סנה' פב.). פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, כהן בר כהן קנאי בר קנאי משיב חמה בן משיב חמה (בשם ר' חייא בר אבא, מד"ר ויקר' לג). — ומ"ר קנאים, קנאין: הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו (סנה' ט ו). — וככנוי לכת שקנאה לאלהים ולעם ישראל, zealots ; zélateurs ; Zeloten : וכשבא אספסיינוס קיסר להחריב את ירושלים בקשו קנאים לשרוף כל הטוב ההוא (של כלבא שבוע) באש (אדר"נ ו). — ונק' קנאה, קנאית, מ"ר קנאות קנאיות, אשה בעלת קנאה: ארבע מדות בנשים

---

[1]) [העבדה, שראו המפרשים גם כאן הקנאה כלשון חמה וקנאה, ועל פי זה גזרו מן קנא אף המקנה (השבעים: הקונה) על אף הכתיב בהא, היא שמנעה מהם אף את האפשרות להבין כאן את חמלה סמל, שפרשות כלשון פסל ומצבה. ואולם סמל בלשון יחזקאל הבבלי היא האשורי שמל, (שממנו גם שווליא בלשון חז"ל) במשמ' סותר, סוכן, ואין סמל הקנאת (ואולי צ"ל הקנאה) המקנה אלא סוחר מוכר המקנה. והמלה מושב באה כאן ככל מקום במקרא במושב אדם, מקום מושב הסוחר, המקנה הזה. והשוה את דברי הברית החדשה (מתי כא יב וכו' מרקוס יא יה, יוחנן ב יד וכו') על הסוחרים היושבים ומוכרים מקנה במקדש, וצ"ע.]

[2]) [בעקר צורת מ"י חדשה של קנא עפ"י מ"ר קנאים.]

ואלו הן גרגרניות וצוותניות וקנאיות ועצלניות וכו' קנאיות [1]) מנין, שנאמר ותקנא רחל באחותה (ר' לוי, מד"ר דבר' ו). — ובסהמ"א : או איש, כמו או נודע, כלומר אם איש קנאי הוא (רס"י, במד' ה ל). חומד וקנאי פגע בהם מלך א' וכו' דחק החומד את הקנאי לישאל, שאל לנקר לו עין אחת ולחבירו שתים (אורח' לדיקים, שער הקנאה, מח :). שיצאו מן העין קצת אידים מהמותרי' אשר ידחם הטבע וזה מהאיש בעל הנפש הרעה הקנאית (ר"י אברבנאל, מ"ב כג, בענין מכין ישראל).

***קנְאָן,** קנאני [2]), קונאני, ת"ז, נק' קנאנית, — בעל קנאה, שדרכו לקנא : האנשים גרגרניים קונאניים צוותנים ועצלנים (ר' יוסי, אדר"נ נוס' ב פרק מה, הול' שכטר, עמ' 126). ד' מדות נאמרו בנשים גרגרניות צייתניות עצלניות קנאניות וכו' קנאניות דכתיב ותקנא רחל באחותה (ר' נחמיה בשם ר' אבון, מד"ר ברא' מה).

***קנְאַתָן,** קנאתן,[2]) ת"ז, נק' קנאתנית, קנאתנית,—כמו קנאן : הנשים גרגרניות קנאתניות ועצלתיות צוותניות וכו' קנאתניות מנין שנאמר ותקנא רחל באחותה (אדר"נ נוס' ב, פרק מה, הול' שכטר, עמ' 126). לא אברא אותה (את האשה) מן הראש וכו' ולא מן הלב שלא תהא קנאתנית [3]) וכו' לא בראתי אותה מן הראש וכו' ולא מן הלב והרי היא קנאתנית [3]) (בשם ר' לוי, מד"ר ברא' יח).

***קנב** [4]), ממנו מקנב, *קנב, *קנבת, *קנוב, *קניבה.

***קנב,** קל לא נמצא בתו"מ.

---

[1]) [במקום אחר (מד"ר ברא' מה) בדפוס' : קנאניות עי' קנאן, ובהוצ' תיאודור (שם, עמ' 453) : קנאות, ובאדר"נ נוס' ב (פרק מה, הול' שכטר, 126) : קנאתניות, עי' קנאתן.]

[2]) [עי' בהערה הקודמת.]

[3]) [בהוצ' תיאודור (עמ' 163) : קונתנית, ובערוך: קנתנית.]

[4]) [כנראה מן הארמ', וכן בא בערבי קנב [a] במשמ' זמר את הגפן.]

---

[a]) قنب

ימים ובלא עת תזקין דאגה (ב"ס בני' ל כד). — ובתו"מ: הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם (ר' אלעזר הקפר, אבו' ד כא). כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות וכו' חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות (מנח' א א). ומודים חכמים לרבי מאיר במנחת חוטא ובמנחת קנאות שאם פגל בקומץ שהוא פיגול (שם ב ה). שתי קנאות אמורות בפרשה, קינאה אחת שתקנא לבעל ואחת שתקנא לפני המקום (ר' אלעזר, תוספת' סוטה ב ג). יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא תעלה שנאתינו על לב אדם ולא שנאת אדם תעלה על לבינו ולא תעלה קנאתינו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבינו (הוא, ירוש' ברכ' ד ב). (האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו) מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית (ר' יוסי בר אבין או ר' יוסי בר זבידא, בבלי שם לג:). קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם (ר' יהושע בן לוי, שבת פט.). ומה לעשות שלום בין איש ואשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, הללו (גליונים וספרי צדוקים) שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים על אחת כמה וכמה (ר' ישמעאל, שם קטז.). כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים (אחאי בר יאשיה, שם קנב:). שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות, שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות (רב שמואל בר יהודה, מגי' ז.). אתה מטיל קנאה בסעודה (ר' נחמיה, שם יב.). כל שיש לו קנאה על חבירו ודומם שוכן עדי עד עושה לו דין (רב הונא בר נתן, גיטי ז.). מה לשון קינוי, דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים (ריש לקיש, סוט' ב:). דבר המטיל קנאה בינו לבינה (ר' שלמיה בשם אביי, שם שם). חמשה דברים נאמרו בשום וכו' מכנים אהבה ומוציא את הקנאה (ת"ר, ב"ק פב.). י"ג דברים נאמרו בפת שחרית וכו' מוציא את הקנאה ומכנים את האהבה (ת"ר, ב"מ קז:). קנאת סופרים תרבה חכמה (ב"ב כא.). אמר משה כיצד אעשה וכו' אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה, הריני מטיל קנאה בין השבטים (ת"ר, סנה' יז.). מאה מיתות ולא קנאה אחת (מד"ר דבר' ט). כי עזה כמות אהבה, אהבה שאוהב האיש לאשתו וכו', קשה כשאול קנאה, קנאה שמקנא לה ואומר

לה אל תדברי עם איש פלוני וכו' (שם שה"ש, שימני כחותם). — ובסהמ"א: הקנאה לבני אדם כחולי הגוף, והיא מביאה לידי השחפת (ר"י א"ח, מבחר הפנינים לרשב"ג, שער הקנאה, 75). השמר מן הקנאה כי היא נכרת בך ולא תהיה נכרת בשנאך (שם שם). וכל אלה בני הנבלות מוכים מנגעי הרכילות להבעיר אש השנאות ולהעיר רוח קנאות (ר"י זבארה, שעשועים יג, דודזון, 143). אין מנוחה עם קנאה[1] (עמר הנכחה). ולא תפשתי בלבי קנאת חבירי מעולם (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ז, 254). וגם יש דבר הנקראת קנאה שהיא מצוה מן המובחר כשיראה החסיד לרשעים שמחללים השם בפרהסיא (מנוה"מ לר"י אבוהב, הקדי לנר א). שלשה דברים אין להם רפואה, זקנה ועוני הבא מצד עצלה ושנאה הבאה מחמת קנאה (המאירי, משלי כז, כבד אבן). החכמים מתפללין שלא תהא קנאתינו על אחרים ולא קנאת אחרים עלינו (אורחי צדיקים, שער הקנאה, מה.). אין קנאה כקנאת המלכים (שבט יהודה, הנובר, 28). —ואמר המשורר: ויעבור עליו רוח קנאה ושנאת על היהודים הפורטוגיסי (דברי הימים של האפיפיור פאוולו הרביעי, הרבין ב, 346). — ואמר הפיטן: קינאה אכלה ליבה מעוצב (ינאי, אשר נמשלה, קרובי' ברא"ש, זולאי, לא). ואיכה הזמן קנא לנפשי וקנאה משאול עזה וקשה (רשב"ג, הלפור או דרור, ברודי, 1). ומימי קנאה הפך לחמאה (ר"י הלוי, יעז ומקים, שעה"ש 98). ובנימין צעיר קנאות בי העיר (ראב"ע, נדוד השיר, כהנא א, 27). חץ קנאה איהת למטרה כבדו יפלח (שלום הכהן, שיר דוד, שיר רביעי, אז עורכו רפאים, 73).

ב. **קִנְאָה**[2], ש"נ, סמי' קִנְאַת, — כמו קְנִיאָה, קְנִיָּה, פְּעֻלַּת הַקּוֹנֶה: וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קִנְאַת[3] איש מרעהו גם

---

[1]) תרג' מערבי: לא ראח'א מעא חסד.

[2]) [עי' בהערות לקמן.]

[3]) [מתרגמים ומפרשים בארו את המלה גם כאן בדרוש על מעשה האיש המקנא בחברו, אבל לפי הענין (עי' בפרט פסו' ח וכו': יש אחד ואין שני וכו' טובים השנים מן האחד וכו') הכונה: יש יתרון לאדם הקונה לו מֵרֵעַ וחבר, כלשון המשנה: עשה לך רב וקנה לך חבר וכו' (אבו' א ו).]

אחר כי יי' קנא שמו אל קנא הוא (שמות לד יד). כי יי' אלהיך אש אכלה הוא אל קנא (דבר' ד כד). כי אל קנא יי' אלהיך בקרבך פן יחרה אף יי' אלהיך בך וכו' (שם ו יה). — ומ"ר קנאים, קנאות, עי' קנאי.

א. **קנאה**, ס"נ, סמי' קנאת, כנ' קנאתי, קנאתך, קנאתך, קנאתו, קנאתם, מ"ר קנאת, — א) תכונת המקנא בחברו וכדו', Neid; envie; envy: וסרה קנאת אפרים וצררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים (ישע' יא יג). כבד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם אכזריות חמה ושטף אף ומי יעמד לפני קנאה (משלי כז ג–ד) כי לאויל יהרג כעש ופתה תמית קנאה [1] (איוב ה ב)—.וקנאת האהבה, קנאת איש את האשה, Eifersucht; jalousie; jealousy: כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם (משלי ו לד). חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה (שם יד ל). כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו (שה"ש ח ו–ז).—ובאותה משמ' רוח קנאה: איש איש כי תשטה אשתו וכו' ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והוא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה (במד' ה יב–יד). או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו (שם שם ל). — ומנחת קנאות, מנחה המובאת במקרה של קנאה באשה סוטה: והביא את קרבנה וכו' לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה כי מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מזכרת עון (שם שם יה). ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאת הוא (שם שם יח). ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאת (שם שם כה). — ותורת הקנאת, תורת הקרבן והענש של האשה הסוטה: זאת תורת הקנאת אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאת (שם שם ל). — וקנאת האדם לאלהים: לכה אתי וראה בקנאתי ליי' (מ"ב י טז). כי קנאת ביתך אכלתני וחרפות חורפיך נפלו עלי (תהל' סט י). צמתתני קנאתי כי שכחו דבריך צרי (שם קיט קלט). — ב) קנאה כתאר האל המקנא בחרון אפו לכבודו ואף לעמו ולארצו: פינחס וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי (במד' כה יא). כי אז יעשן אף יי' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה (דבר' כט יט). כי מירושלם תצא שארית ופליטה מהר ציון קנאת יי' (צבאות) תעשה זאת (מ"ב יט לא, ישע' לז לב). למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת יי' צבאות תעשה זאת (ישע' ט ו). יחזו ויבשו קנאת עם אף אש צריך תאכלם (שם כו יא). יי' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה [1]) יריע אף יצריח על איביו יתגבר (שם מב יג). וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט כמעיל קנאה (שם נט יז). איה קנאתך וגבורותיך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו (שם סג יה). וידעו כי אני יי' דברתי בקנאתי בכלותי חמתי בם (יחזק' ה יג). ושפטתיך משפטי נאפות ושפכת דם ונתתיך דם חמה וקנאה (שם טז לח). והניחתי חמתי בך וסרה קנאתי ממך ושקטתי ולא אכעס עוד (שם שם מב). ונתתי קנאתי בך ועשו אותך בחמה (שם כג כה). גם כספם גם זהבם לא יוכל להצילם ביום עברת יי' ובאש קנאתו תאכל כל הארץ (צפני' א יח). כי באש קנאתי תאכל כל הארץ (שם ג ח). קנאתי לירושלם ולציון קנאה גדולה (זכרי' א יד). קנאתי לציון קנאה גדולה וחמה גדולה קנאתי לה (שם ח ב). עד מה יי' תאנף לנצח תבער כמו אש קנאתך (תהל' עט ה). — ואמר בן סירא: ק נ א ה ואף יקצרו

[1]) [כמו כאן כך מדבר על כעס אויל וקנאתו במעט באותן המלים בפסוק המובא לפני זה (משלי כז ג–ד). ועי' טורטשינר, ספר איוב, למקום.]

[2]) [אהבה וקנאה משלימות זו את זו, ואין הכונה לעז האהבה, אלא לעזותה של ק נ א ת ה א ה ב ה שאינה מקבלת כפר, כהקבלה אל הפסוק (משלי ו לה): לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שחד.]

[1]) [לכאורה כונת הצרוף יעיר קנאה: יתעורר בקנאה, וכן בא בערב' השרש עייר [a]) במשמ' קנאה; אך התמונה היא של גבור אשר יעורר את קינו וחניתו (ש"ב כג יח ועוד), וכן בא בערב' קנאה [b]) (מן קנה) במשמ' חנית, ואולי זאת הכונה גם כאן.]

[a]) غير [b]) قناة

חטוב לבד (ר"י מקיר ליאון, כופ' לופ' ג יב, 129). — ואמר הפיטן: גבר חכם אשר קינא לשמך (ינאי, קרוב' במד' פ' פינחס, זולאי, ריט). אל תקנאו בקנואים קנות קרקע קיניינם (הוא, אל תאילו, קרובי' דברים, שם רלג). שקרו בבריתך ובלא אל קנאוני לעבד וולתך כמעט התשיאוני (רי"ל גיאת, אקבלה, סעה"ם 26). קנא לעירך אשר היתה לשרפת אש (בנימין בר שמואל, אמר קדוש, קדשת שחרי ר"ה). ועי' ב. קָנָה.

—הפע', אַקְנִיאֵם, יַקְנִאֻהוּ, יַקְנִיאוּהוּ.— הִקְנִיא את האל או את האדם באדם או בדבר, עורר בו את הקנאה: יַקְנִאֻהוּ בזרים בתועבת יכעיסהו (דבר' לב יו). ואני אַקְנִיאֵם בלא עם בגוי נבל אכעיסם (שם שם כא). ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם יַקְנִיאוּהוּ (תהל' עח נח). — ובסהמ"א: מהו מקניכם א"ר מקניאכם, אותם שאתם עובדים ומקניאים להב"ה בהם (ברא"ם רבתי, אלבק, 217). לא הייתי נוהג שמחה בפני העניים בעשרי שלא להקניאם בי (רש"י, איו' לא כה) — ואמר הפיטן: בעת הקניא (זמרי בן סלוא) שמך (ינאי, קרוב' במד' פ' פינחס, זולאי, ריט). בימי משה פדיתם וקניתם וביטי ירמיהו אנפתה והיקנאתם (הוא, אזכירה, קרובי' לתלת דפורענותא, שם רלו). — *וכמו פע' במשמ' א), ואמר הפיטן: מקניאים בו רדו למצרים (הוא, אסוב כי היס, קרובי' ברא"ש, שם, סב).—ואמר המשורר: על אף משנאינו ומקניאינו אל על בכל עת יעלה שיאנו (רמב"ע, על אף, ברודי, כ).

—התפ', *הִתְקַנֵּא, נִתְקַנֵּא, — כמו פע', בא לידי קנאה: שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו (רב, שבת י:). מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים על ככה משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה (מגי' יט). בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו (ר' יוסי בר חוני, סנה' קה:). מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה (ע"ז נד:). אמר להם (שמעון הצדיק) חוניו בני ישמש תחתי, נתקנא בו שמעי אחיו וכו' (מנח' קט:). — ובסהמ"א: אהרן רואה למשה נביא ואינו מתקנא, ואף משה רואה לאהרן כהן גדול ואינו מתקנא (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 95). וכי יש בה בע"ז להתקנאות בה למה לא יאבד אותה מן העולם[1] וכו' אדם שקרא לבלבו בשם אביו בימי האב מתקנא[2] בבן או בכלב (מדה"ג דבר' ד כג, הפגלה, 44). נתקנא, (קרח) על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל (רש"י, במד' יו א). בני אדם כשרין המתקנאין[3] קנאתו של מקום הוא, סנה' פא:, ד"ס קנאין). הרבה בני אדם גורמים שיתקנאו בהם ויחמדו אותם (אורח' לדיקים, שער הקנאה, מה.). — ואמר הפיטן: ומגנינו ועוד לא נתקנא (ינאי, ארך, קרובי' במד', זולאי, קפה).

—קל, בינ' פעו', *קָנוּא, — שנתעוררה קנאה עליו, זָעוּם, שנוא, ואמר הפיטן: אל תקנאו בקנואים קנות קרקע קיניינם (הוא, אל תאילו, קרובי' דברי', זולאי, רלב).

—פע', בינ' *מְקֻנָּא, — שקנאו בו: יחד מקנא ומקונא יעבורון וכל קנאתם יהיה הבל (קטע מגני', אולי מספ' החכמה לבן עירי, ברודי בברכת אברהם לברליינר). והיתה אותה הדאגה מהמקנא אינה לפי שהוא תאב שיהיה לו אותו הטוב לבד או יסור מהמקונא ויהיה לו, אבל לשיסור לבד מהמקונא (ר"י מקיר ליאון, כוס' לופ' ג יב, 129). המתדמים לאיש בסוג ביחס בשנים בקנין בשבח וממון כי אלו הם המקונאים (שם שם). — וכמו בינ' פעו', ואמר הפיטן: תשלחהו (את העבד לשנת השביעית) מעונק ולא מקונא (ינאי, קרוב' שמות פרשת משפטים, זולאי, קד).

—הפע', *הֻקְנָא, —כמו בינ' פעו', שהקניאו אותו, ואמר הפיטן: חטא חטאה ואמרה לאליל זה אל והלעיגה ותעתעה בחוזי אל, עבור כן הוקנאה במרגיזי אל (ר"א קליר, איכה ישבה חבללת הסרון, קינ' ת"ב).

קַנָּא, ת"ז,—שתכונתו לְקַנֵּא, eifernd, eifersüchtig; jaloux; jealous: כי אנכי יי' אלהיך אל קַנָּא פקד עון אבת על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי (שמות כ ה; דבר' ה ט). כי לא תשתחוה לאל

---

[1] [עפ"י תוספתי' ע"ז (ו ז) ובבלי (שם נד:), עי' לעיל.]

[2] [בבבלי (שם): בועס.]

[3] [בעין יעקב: המקנאים.]

ותיא לא נטמאה (במד׳ ה יד).—והאשה באשה אחרת: ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב וַתְּקַנֵּא רחל באחתה (בראש׳ ל א). — ב) קִנֵּא אדם לאלהים, לעמו ולארצו, וכדו׳, חרה אפו והתעורר לבבו לעשות לטובתו, eifern für; témoigner du zèle pour; to show zeal for: ויאמר לו משה הַמְקַנֵּא אתה לי (במד׳ יא כט). אשר קִנֵּא לאלהיו ויכפר על בני ישראל (שם כה יג). ויבקש שאול להכתם בְּקַנְּאתוֹ לבני ישראל ויהודה (ש״ב כא ב). קַנֹּא קִנֵּאתִי ליי׳ אלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל וכו׳ (מ״א יט י). עתה אשיב את שבית יעקב ורחמתי כל בית ישראל וְקִנֵּאתִי לשם קדשי (יחזק׳ לט כה). וַיְקַנֵּא יי׳ לארצו ויחמל על עמו (יואל ב יח). — וקִנֵּא קִנְאָה וחמה: קִנֵּאתִי לירושלם ולציון קנאה גדולה (זכר׳ א יד). קִנֵּאתִי לציון קנאה גדולה וחמה גדולה קִנֵּאתִי לה (שם ח ב). — וקנא קנאת יי׳: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בְּקַנְאוֹ את קנאתי בתוכם (במד׳ כה יא). — ג) במשמ׳ פ״י, כמו הִפְעִ׳, קִנֵּא את פלוני, עורר קנאה וכעס בלבו, ereifern, erzürnen; exciter, fâcher; to excite, make angry: הם קִנְאוּנִי בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם (דבר׳ לב כא). ויעש יהודה הרע בעיני יי׳ וַיְקַנְאוּ אתו מכל אשר עשו אבתם בחטאתם אשר חטאו (מ״א יד כב). — ואמר בן סירא: אל תקנא את אשת חיקך פן תלמד עליך רעה (ב״ס גני׳ ט א). אל תקנא באיש רשע כי לא תדע מה יומו (שם שם יא). — ובתו״מ: המקנא[1] לאשתו, ר״א אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או על פי עצמו, ר׳ יהושע אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי שנים, כיצד מקנא לה אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני וכו׳ נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו עד כדי טומאה אסורה לביתה וכו׳ (סוט׳ א א–ב). מי שקינא לאשתו ונסתרה וכו׳ יוציא ויתן כתובה (שם ו א). אלו מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה וכו׳ והמקנא לאשתו על ידי אנשים הרבה (כרית׳ ב ג). שכל אחד קינא לאשתו ממשה (רב שמואל בר יצחק, מו״ק יח:). קנאתו (אסתר את המן) במלך קנאתו בשרים (ר׳ אלעזר המודעי, מגי׳ טו:). אסור לקנאות (סוט׳ ג.). מותר לקנאות (שם ג.). אין אדם מקנא לאשתו אא״כ נכנסה בו רוח[1] (דבי ר׳ ישמעאל, שם שם). שקינאתה (רחל בלאה) במעשיה הטובים (ר׳ יצחק, מד״ר בראש׳ עא). שהקב״ה נותן בלב בעל הסוטי׳ לקנאות את אשתו והוא משקה (מד״ר במד׳ ט). מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו והיתה האחת נשואה בעיר אחרת, בקש בעלה של אחת לקנאות לה ולהשקותה המים המרים בירושלם וכו׳ (שם שם). על ידי איש הוא מקנא[2] אותה, אינו מקנא[2] אותה על ידי בהמה (שם שם). שכבת זרע, פרט לשקינא לה דרך איברים (שם שם). שהיא מקנאה להקב״ה ולבעלה (שם שם). שלא יקנא לה לא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש אלא מתוך דבר של אימה (שם שם). המקנא יקנא בשילו ובבית עולמים (שם שם). לפי ששמעון קנא על הזנות והרג כל אנשי שכם על שעינו דינה אחותן (שם שם יג). וגמלתי חסד עמה (רחל עם לאה) ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי וכו׳ ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לעבודה זרה שאין בה ממש והגלית בני וכו׳ (שם, איכ׳, פתיח׳, רבי יוחנן). — ובספה״א: יחד מקנא ומקונא יעבורון וכל קנאתם יהיה הבל (קטע מגני׳, אולי מספ׳ החכמה לבן עירי, בכודי בברכת אברהם לברליינר). ואף הבנים לא היה זה מקנא בזה ולא זה מקנא בזה (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 95). ויעקב נתכוין להוציא מלב בניו שלא יקנאוהו (רש״י, בראש׳ לז י). נענשו על שלא קנאו כמו כן במעשה דמות מיכה (הוא, שופט׳ כ כא). מה ראתה אסתר שזימנה את המן, כדי לקנאו במלך ובשרים שהמלך יחשוב שהוא חשוק אליה ויהרגנו (הוא, אסתר ה ד). ואם הלוינו כסף לא נהיה כנושים ואם קנאנו נשינו נעשה כמשפט (ראב״ע, יסוד מורא, כג.). והיתה אותה הדאגה מהמקנא אינה לפי שהוא תאב שיהיה לו אותו

---

[1]) [בתוספת׳ הוצ׳ צוק״מ (סוט׳ א א): המקנה.]

[1]) [נחלקו האמוראים: רבנן אמרי רוח טומאה, רב אשי אמר רוח טהרה.]

[2]) [בקצת דפוסי: מקנה.]

חשוב היטב ואחר כן תדבר והבן כי לשון כל איש כמו קן ומליך יעופפו לאזנם ולהם לא יהי על לבך קן (רמב"ע, הרסים י, 90). על אור שבת מוצאי שבת זיו אייר בת עיני נגרה, לפרט שמ"ח מתה שרה אסתר ברה פת נקברה, קן לה ודרור נפשה בצרור חיים ואור היא נצררה (מלבה מסכה סמ"ה, וכסטין, Inscriften I, 8). — °ותולה הקן, כשם עוף: תולה הקן (האנג נעסט קי"ב), בונה קנו במלאכת חרש דומה לכלי חצרוף (רעטארטע) ויתלהו בעץ מעל לנהרות (י. פינסק, תולדות הארץ, החיים, קח). — °וקן, במשמ' מקום מושב העלה על קנת הצמת (א. י. אינהורן, תורת עבודת האדמה, 210).

ב. קֵן, ס"ז, מ"ר קִנִּים, — קורה, לוח, Balken, Brett; poutre, planche; beam, board: עשה לך תבת עצי גפר קִנִּים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר (בראש' ו יד). — ובתו"מ: רבי יוסי אומר התחתון נותן את התקרה וכו' מאי תקרה רבי יוסי בר חנינא אמר ק י נ י ם וסנאין, וסטיני[2]) א"ר שמעון בן לקיש לווחים (ב"מ קיז.).

ג. °קֵן, ס"ז, — כמו קַיִן במשמ' חנית, ואמר המשורר: חשוב היטב ואחר כך תדבר והבן כי לשון כל איש כמו ק ן ומליך יעופפו לאזנם ולהם לא יהי על לבך קן (רמב"ע, הרסים י, 90).

א. קנא[3]), ממנו *מְקַנֵּא, קָנָא, קַנָּא, א. קִנְאָה, °קַנָּאוּת, *קַנַּאי, °קַנְאָן, *קַנְאָתָן, קַנּוֹא.

ב. קנא[1]), ממנו ב. קִנְאָה.

קָנָא, קל לא נמצא.

— פעֵ', קִנֵּא, קִנֵּאתִי, קִנְאוּנִי, מְקַנֵּא, קַנֵּא, קַנְאוּ, קַנֵּאתוֹ, תְּקַנֵּא, יְקַנֵּא, תְּקַנֵּא, יְקַנְאוּ, יְקַנְאֻהוּ[2]). — א) קִנֵּא אדם בפלוני, חרה אפו עליו, בפרט מצרות עין, sich ereifern, beneiden; s'enflammer, envier; to get heated, envy: וַיְקַנְאוּ בו אחיו (בראש' לז יא). אל תתחר במרעים אל תְּקַנֵּא בעשי עולה (תהל' לז א). כי קִנֵּאתִי בהוללים שלום רשעים אראה (שם עג ג). אל תְּקַנֵּא באיש חמס ואל תבחר בכל דרכיו (משלי ג לא). אל יְקַנֵּא לבך בחטאים כי אם ביראת יי' כל היום (שם כג יז). אל תְּקַנֵּא באנשי רעה ואל תתאו להיות אתם (שם כד א). אל תתחר במרעים אל תְּקַנֵּא ברשעים (שם שם יט). — וְקִנֵּא את פלוני, באותה משמ': ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה וַיְקַנְאוּ אתו פלשתים (בראש' כו יד). אפרים לא יְקַנֵּא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים (ישע' יא ג). יפה עשיתיו ברב דליותיו וַיְקַנְאֻהוּ כל עצי עדן אשר בגן האלהים (יחזק' לא ט). — ולפלוני: וַיְקַנְאוּ למשה במחנה לאהרן קדוש יי' (תהל' קו טז). — וביחוד קִנֵּא אדם את אשתו, חרה אפו בה בקנאת האהבה, eifersüchtig sein auf; être jaloux de; to be jealous of: ועבר עליו רוח קנאה וְקִנֵּא את אשתו והוא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וְקִנֵּא את אשתו

---

[1]) [כל המפרשים בארו קנים כם באן כלשון קן ותא, השכעים: νοσσιάς, וולג': mansiunculas, ת"א: מדורין, ת"י: קולין (צ"ל קילין, κελλία ביונ'), רש"י: מדורים מדורים וכדו'. אך י. נ. אפשטין (MGWJ 69, 1925, עמ' 248) הורה על קן, קינא במשמ' קורה ולוח בעבר' וארמ' שבתו"ם, וכך כנראה נכון.]

[2]) [שם איש, כפרוש רש"י, תלמידו של ר"ל, ועי' אפשטין במקום הנ"ל.]

[3]) [נמצא במשמ' קרובה גם בארמ' א"י של יהודים ולא יהודים, וכן בסור' בש"נ קנאתא, קנאה, בכוש' קנא, ואולי אף באוגרית'. קנא a) בערב' ובסור' קוניא במשמ' צבע אדם או כהה שאולות הן כנראה מן היונ' κυάνεος (עי' ברוקלמן במלונו הסורי). ועי' גם קָנָא, הערות.

וכמקום א. קנא בא בתו"מ גם ב. ק נ ה, עי' שם, וכן יש לגזור ממנו גם מִקְנֶה (איוב לו לג): יגיד עליו רעו מִקְנֶה אַף על עוֹלָה, שבונתו: יגיד לו (לאדם) את מחשבתו, את קנאת אפו על העול. ועי' טורטשינר בפרושו. ומעבר כזה מן קנא אל קנה נכר גם בצורות קַנַּאי, קַנְיָן, קִנּוּי.

אך עי' גם ב. קִנְאָה, הערות.]

a) قنأ

[1]) [כמו א. ק נ ה. עי' ב. קִנְאָה, הערה.]

[2]) [עקר הקנאה היא לשון כעס, עי' קִנְאָה, הערות. ותמוהה צורת בנין פִּעֵ' בפעל זה, המורה בעקר על התפעלות כלב המקנא, המתחרה (לשון אל תִּתְחַר, אל יחר אפך) ומתרגז, ואפשר שיש כאן בטוי מקצר, כגון מן קנא אפו, רוחו, שהיתה בו לפעל קנא משמ' פעילה כגון העיר, הדליק, הפיח, וצ"ע.]

בקן חייב לשלח, אין כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח וכו' נטל הבנים והחזירן לקן ואחר כך חזרה האם עליהם פטור מלשלח (שם שם ג). קן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין (מעי' ג ה). מה נשר זה אין נכנס לקנו מיד וכו' (ספרי דברי' שיד). אלף שנה הוא חי (העוף חול) ובסוף אלף שנה אש יוצאה מקינו ושורפתו וכו' (דבי רבי ינאי, מד"ר בראשי' יט). משל ליונה שהיתה יושבת בקנה, ראה אותה נחש רע, היה מבקש לעלות אליה, ברחה הימנו למקום אחר, עלה וישב לה בקנה, נפלה האש בקנה ונשרף הנחש וכו' כיון שנשרף הנחש והקן וכו' הלכה ומצאה לה קן נאה ומשובח וישבה לה בתוכו, כך היו ישראל במצרים וכו' וכשבאו לארץ ישראל מצאו להם קן וכו' (שם שמות כ). — *ובמשמ' תא בגוף האדם: מעית של אשת עשויין קינין קינין[1]), פיקין פיקין, חבילין חבילין, בשעה שהיא יושבת על המשבר אינה משליבתו (את הולד) בבת אחת (ר' סימון, מד"ר ויקר' יד). היא שהנביא מקנתרן ואומר להם קרבו אלי שמעו זאת לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני, אמרי ליה, למה לא אמרת לן, אמר להם, שלא נבראו בי קינים[2]) ועכשיו שנבראו בי קינים, ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו (שם קהלי, מה שהיה). — *וקֵן, ש"נ, במשמ' זוג צפרים לקרבן, קרבן צפרים: אין מביאין קיני זבים וקיני זבות וקיני יולדות מדמי שביעית (שביע' ה ח). אלו הן הממונין שהיו במקדש וכו' פתחיא על הקינין (שקל' ה א). שלשה עשר שופרות היו במקדש וכתוב עליהן וכו' קינין וגוזלי עולה וכו' קינין הן תורין וגוזלי עולה הן בני יונה וכלן עולות ד"ר יהודה, וחכ"א קינין אחד חטאת ואחד עולה וגוזלי עולה כולן עולות (שם ו ה). מעות שנמצאו וכו' בין קינין לגוזלי עולה, קרוב לקינין יפלו לקינין (שם ז א). ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת שתהא מנחתו קרבה משל צבור וכו' ועל הקינין הפסולות שיהו באות משל צבור, ר' יוסי אומר, המספק את הקינין מספק את הפסולות (שם שם ו–ז). קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות (ר' אלעזר בן חסמא, אב' ג יח). מעשה שעמדו קינים בירושלים בדנרי זהב, אמר רשב"ג, המעון הזה, לא אלין הלילה עד שיהיו בדנרין, נכנס לבית דין ולמד, האשה שיש עליה חמש לידות ודאות, חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה, ועמדו קינים בו ביום ברבעתים (כריתו' א ז). סדר קינים כך הוא, החובה, אחד חטאת ואחד עולה, בנדרים ונדבות כלן עולות (קנים א א). שתי נשים שלקחו קיניהן בערוב או שנתנו דמי קיניהן לכהן, לאיזה שירצה כהן יקריב חטאת, ולאיזה שירצה כהן יקריב עולת (ר' יוסי, שם שם ד). שתי נשים לזו שתי קינים ולזו שתי קינים, פרח מזו לזו, פוסל אחד בהליכתו וכו' (שם ב ג) קן סתומה וקן מפורשת, פרח מן הסתומה למפורשת יקח זוג לשני וכו' (שם שם ד). זה הכלל כל מקום שאתה יכול לחלוק את הקינים ולא יהו משל אשה אחת בין מלמעלן בין מלמטן מחצה כשר ומחצה פסול, כל מקום שאין אתה יכול לחלוק את הקינים עד שהוא משל אשה אחת בין מלמעלן בין מלמטן, המרבה כשר (שם ג ג). האשה שאמרה הרי עלי קן כשאלד זכר, ילדה זכר מביאה שתי קינים, אחת לנדרה ואחת לחובתה (שם שם ו). וכלים טעונין טבילה וכו' אני אומר שהיה שם אחד מן הכהנים שיצא לדבר עם האשה על עיסקי קינה ונתזה צינורה של רוק מתוך פיה על בגדיו וטימתו (ר' בון בר חייה, ירוש' חגי' ג ח). — *וקִנִּים, שם מסכת. — ובספהמ"א: עד כי הבריחם ממעונם וישמים קנם ויבעים קונם (קטע מכתב לאביתר הכהן מזמן הגא', סעדיאנה שכטר, 91). ויהי החסיד ההוא שוכב יום אחד על מטתו והיה קן דרור בביתו, ויפקח את עינו להביט אל הקן ויפול מוריקות הדרור בעיניו ותכהינה מראות (ר"י זבארה, ס' שעשועים ו, דודזון, 56). — ואמר הפיטן: מאלה קיני קהלים נקראו, מאלה רבבות רבים נירבבו (ינאי, מאלה, קרוב' בראש', זולאי, ה). אבחר לקאת וקפוד ישבנו בך ואוי לי אם ארם וערב יקננו בקנך (אלעזר בר משה הדרשן, ליון עטרת, קינ'). — ואמר המשורר: אכול עם קנך ירק ואזור שק היה חוגר, ותעב פת נקיה עם חגור משי ואתה גר (ר"ש הנגיד, בן משלי א, 38).

---

[1]) [ע"פ הבנה זו של הכתוב (בראשי' ו יד), ועי' ב. קֵן, הערה.]

[2]) [מתנות כהונה: חדרים לקבל הנבואה התיא.]

קמש (קמש) [1]), ממנו קִמּוֹשׁ, ״קָמַשׁ, קִמְּשׁוֹן.

״קָמַשׁ, קַל לא נמצא.

—נִפְעַ׳, ״נִקְמַשׁ,— התכסה קמוש וחוח, חעלה קמשונים, ואמר הפיטן: היכל אשר נ ק מ ש (מן קמוש וחוח) (מובא בספר הגלוי לר״י קמחי, ברלין תרמ״ד, כז).

קִמְּשׁוֹן, ס״ז, מ״ר קִמְּשֹׁנִים [2]), כמו קִמּוֹשׁ: על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כלו קִמְּשֹׂנִים כסו פניו חרלים (משלי כד ל–לא). — ובסהמ״א: פי׳ קרחי בהו חילפי, צמחו בו עשבים הנקראים חילפי והן ק מ ש ו נ י ם שצומחין בכרמים (ר״ח, ב״מ כג:). ינקותא בלילא דורדא, סיבותא כלילא דחילפי, פי׳ מיני קמשונים (ערוך ערך חלף). ושאר קהל דמשק חסידים והגונים, רק יש בין הפנינים אבנים, ותוך השושנים ק מ ש ו נ י ם וכו׳ (ר״י חריזי, תחכי׳ מו, 355). משם נסענו והנה איש זקן גדול למראה הציבוהו למטרה ועל ראשו מחרולים ו ק מ ש ו נ י ם עטרה (עמנואל, מחב׳ כח, 223). גדר הצמח יחלק לעשרה מינים, מין התמר, מין אילנות וכו׳ מין דשאים, מין קמשונים (פארן קרייטער), מן חציר וכו׳ (ר״ב ליכדא, ראשית למודים א ז, כו:). בסדר ה ק מ ש ו נ י ם יבוא מין עשב הגדל במקומות אפלים ולחים ביערים בתלמי תלאובות בנקיקי הסלעים ובחורבה (הוא, שם שם, לב.). —ואמר המשורר: ימיו שמחה וששון, תולליהם כ ק מ ש ו ן [3]), בכוחם האלון חסון, חרם חראשון כמסון (רסע״ג, אגל, חרוזים על מנין האותיות, הוציא הרכבי, דרנבורג, 143). למה תריבוני עלי שבלי חוחי אדמה ו ק מ ש ו נ י ה (רשב״ג, נפש אסר עלו, דוקס, 11). במקום הדם איך יעלה סרפד, תחת ברוש איך יעלה ק מ ש ו ן (ר׳ עמנואל פרנסים, לשולח אליו שיר בלי לועז ולא בעברית, מבוא למחק ספסים, 11).

א. קֵן [4]), ס״ז, סמי׳ קַן, כנ׳ קִנִּי, קִנֶּךָ, קִנּוֹ, קִנָּהּ,—בית שעושים לעצמם בעלי חיים ובפרט צפרים, Nest; nid; nest: וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קִנֶּךָ (במד׳ כד כא). כי יקרא קַן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או על הביצים וכו׳ (דבר׳ כב ו). כנשר יעיר קִנּוֹ על גוזליו ירחף (שם לב יא). ותמצא כַקֵּן ידי לחיל העמים וכאסף ביצים עזבות כל הארץ אני אספתי ולא היה נדד כנף ופצה פה ומצפצף (ישע׳ י יד). והיה כעוף נודד קֵן משלח תהיינה בנות מואב מעברות לארנון (שם טז ב). תפלצתך השיא אתך זדון לבך שכני בחגוי הסלע תפשי מרום גבעה כי תגביה כנשר קִנֶּךָ משם אורידך נאם יי׳ (ירמי׳ מט טז). זדון לבך השיאך שכני בחגוי סלע מרום שבתו אמר בלבו מי יורידני ארץ אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קִנֶּךָ משם אורידך נאם יי׳ (עבד׳ א ד). הוי בצע בצע רע לביתו לשום במרום קִנּוֹ (חבק׳ ב ט). גם צפור מצאה בית ודרור קֵן לה (תהל׳ פד ד). כצפור נודדת מן קִנָּהּ כן איש נודד ממקומו (משלי כז ח). אם על פיך יגביה נשר וכי ירים קִנּוֹ (איוב לט כז).—ובהשאלה למשפחת האדם: ואמר עם קִנִּי אגוע [1]) וכחול ארבה ימים (שם כט יח). — ואמר בן סירא: אשרי אנוש בחכמה יהגה וכו׳ וישים ק נ ו בעופיה ובענפיה יתלונן (ב״ס גני׳ יד כ–כו). מי יאמין בגדוד צבא המדלג מעיר אל עיר כן איש אשר אין לו ק ן המרגיע באשר יערב (שם לו לא).—ובתו״מ: האומר על ק ן צפור יגיעו רחמיך וכו׳ משתקין אותו (ברכ׳ ה ג). זמן וכו׳ בתוך ה ק ן ומצא לפני ה ק ן אסורים (ביצה א ד). שלוח ה ק ן נוהג בארץ ובחוצה לארץ וכו׳, חומר בכסוי הדם משלוח ה ק ן, שכסוי הדם נוהג בחיה ובעוף וכו׳ ושלוח ה ק ן אינו נוהג אלא בעוף וכו׳ (חול׳ יב א). היתה מעופפת, בזמן שכנפיה נוגעות

---

1) [עי׳ קִמּוֹשׁ, הערה.]

2) [לדעת אחדים אין קִמְּשֹׁנִים אלא מ״ר מן קִמּוֹשׁ.]

3) [נ״א כקמסון, עי׳ דרנבורג.]

4) [באותה משמ׳ כבמקרא בא קֵן, קִנָּא גם בארמ׳ ובסורי׳, ובאשור׳ קִנּוּ פרושו גם קן בעלי חיים וגם משפחה, ועי׳ קָנַן, הערה.]

1) [קשה להניח שכל התקוה המובעת כאן תהיה לגויעה, עם קִנִּי, במעמד המשפחה, ועל כן אין אף התקונים המוצעים כגון: עד זקני אגוע, מניחים את הדעת. וטורטשינר בפרושו מציע תקון בנקוד בלבד: עַם קִנִּי אגוע, כלו׳ אך אחרי שיהפך קן משפחתי לעם גדול, אגוע. ועי׳ גם א. קִים, הערה.]

*קַמְצָן, קַמְצָנִי, תוס"ז, — א) אוהב לטול במלוא ידים כִּילַי, habsüchtig, geizig ; cupide, avare ; grasping, greedy : מעשה בצפורי שנטל חלקו וחלק חבירו אף על פי כן לא עלה בידו אלא כפול והיו קורין אותו בן קמצן[1]) עד היום (תוספת' סוט' יג ח). — ובפהמ"א: קמצן, קורין לאדם כילי קמצן (כ"ד מן הפסוקים, לנמה דוד, כ.). מי שיש לו מעות בריות להוציא לשמחת יו"ט בכל אשר יתאוה אלא שהוא קמצן ואין דעתו להוציא כ"כ לא נתי' למכור כדי שיוציא יותר (לבוש, חו"מ תקלט ד). והקמצן נקרא כילי על שאומר כי לעצמי יהא הכל ואין לזולתי חלק בשלי (ספר החיים, ספר פרנסה וכלכלה ג ה, מח.). — ומ"ר *קַמְצָנִים, נק' קַמְצָנִיּוֹת: כשאתם רואים כשהאביון קונה בשר למו אתם הקמצנים אומרים זה זולל בשר לו למה לא יאכל מלוחים (אורי ויסעי, שער הצדקה, כח.). ריש ועושר אל תתן לי, בסוג אחד, שאהיה עשיר וידי קמצניות ולא אשביע נפשי מכל עמלי (שם שם קו.). — ב) *מי שמקַמֵּץ, מקבץ צואת כלבים לשם עבוד עורות: אפילו יש להם אומנות מבוער כגון קמצן ומצרף ועבדן מטהרין גופן ומלבושן ועולין לפני הש"י (חכוך, מספעים, מלוח פח).

*קַמְצָנוּת, ש"נ, — תכונת הקמצן: אומדין לפי וותרנותו של אב או לפי קמצנותו אם היה קיים וכו' (כס"י, כתוב' כ:, ד"ה וכדמוחלל). והמישוש אשר הוא החוש החמישי יש לו ארבע מדות, והם הנדיבות והקמצנות והגבורה והמורך (תקון מדה"נ לרסב"ג, יז). והנדיבות לא יהיה אלא בפתיחת היד כמו שהקמצנות יהיה קביצתו (שם שם). הקמצנות היא עזיבת ההוצאה במה שהוא ראוי וההתפאר בענינים הפחותים (מאזני צדק לאלגזלי, הנאור הי"ח, 105). ידוע כי בעונותינו כך היה בסוף בית שני גבר הכילות וגדל הקמצנות (ר' יעקב פרווינכאלי, פו"ת בדבר למוד החכמות, דברי חכמים, עד). אתה מקור החסדים ואני מקיר הנבלות והכילות והקמצנות וההקפדות (ר' אליהו הכהן, שבט מוסר יח). יוסף היה מתקן בשבע שני שבע את מדת הקמצנות שבהם (נועם אלימלך, מקץ). וכן מדת הפיזור והקמצנות המוטבעים בנפשו לא יתהפך מטבעו מפיזור לקמצנות או להיפך (ברכת חתנים כה ז, מאמרים יקרים להאדמו"ר דונער).

*קַמְצָנִיּוּת, ש"נ, — כמו קַמְצָנוּת: הקמצניות הוא סבה גדולה אל שיעלים האדם עיניו מן הצדקה, והוא בא ממיעוט האמונה והקמצניות מבטל יראת שמים מעל לב האדם (ספר החיים, ספר פרנסה וכלכלה ג ה, מח.).

*קמר[1]), ממנו *קִמּוּר, קְמִירָה, *קָמַר.

*קָמַר[2]), פיו"ע, — כסה (על) חלל ריק, בור, ביב וכדו', überdecken : couvrir, voûter ; to cover over, vault : חצר שהיא פחותה מארבע אמות אין שופכין בתוכה מים בשבת אלא אם כן עשו לה עוקה מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה בין מבחוץ בין מבפנים אלא שמבחוץ צריך לקמור מבפנים אין צריך לקמור (ערוב' ח ט). — בינ' פָּעוּ', קָמוּר: ביב שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים שופכין לתוכו מים בשבת (רבי אליעזר בן יעקב, שם שם י). ביב שהוא קמור תחת הבית יש בו פותח טפח ויש ביציאתו פותח טפח, טומאה בתוכו, הבית טהור, טומאה בבית, מה שבתוכו טהור (אהל' ג ז). תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו[3]) קמורה לחוץ והאהילו עליו קוברי המת, בית שמאי אומרים הכל טמא וכו' (שם ה א). אין צב אלא קמורות[4]) וכמנסקי פסקאות היו מחופות (רבי, מד"ר במד' יב). —*ונהוג בהנדסה, צורה קְמוּרָה, גוף קָמוּר, במשמ' צורה בולטת, גוף בולט, בנגוד לקָעוּר, שוקע, konvex ; convex(e).

---

[1]) [כך צוק"מ. ברפוס': חמסן.]

[1]) [עי' בהערה שאחר זו.]

[2]) [פעל עברי זה גזרוהו חז"ל מן היוני' καμάριον, (הוא קמרון, כליס עז ז ועוד), καμάρα, רומי' camera, תקרה קמורה וגם חדר, ואין עקר משמ' הגזירות העבריות שבתו"מ לשון כפיפה בצורת כפת עגלה אלא לשון כסוי על גבי חלל ריק.]

[3]) [עי' בערך עַיִן, עמ' 4446.]

[4]) [גם היוני' καμάρα פרושה אף מין עגלה מכסה. ובספרי (במד' מה): אין צב אלא מחופים.]

—ובסהמ״א: לקמצים, ק ו מ ץ על ק ו מ ץ יד על יד היו אוצרים (רס״י, בהלס׳ מא מז)[1]. —ואמר הפיטן: שרי חילי תאמץ, תעדיף קט ו ק מ ץ (ר״י טוב עלס, אהא בסיל, סדר סבת הגדול).

ב. *קֶמֶץ[2], ש״ז, — שרץ קטן מן החרקים, חגב, locust(e) ; Heuschrecke: אין ה ק ו מ ץ[3] משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליתו (ר׳ שמעון חסידא, ברכ׳ ג:).

*קַמְצָה, קמצא, ש״נ, —כמו קָמֶץ, שם התנועה: שבע נקדות וכו׳ ראשונה היא ק מ צ ה, בפה היא קבוצה, ושניה היא פתחה מגדת נכוחה (דס״ע לבן אסר, 11). ולא יתכן יביא ק מ צ א ופתחא שלא ידמה להם וכו׳ (רסע״ג, פרוש יצירה, מוצא בפרוש יצירה לברצלוני, 230). זו היא צורת ה ק מ צ ה וזו היא צורת הפתחה (הורית הקורא, דרנבורג, 53). שם השני ק מ צ ה והיא קו ונקודה תחת האות כמו ברא עשה והיא קומצת הפה כמו וקמץ הכהן (שם 55).

*קַמְצוֹן או קַמְצוּץ[4], קַמְצִיץ, — מלה מסֻפקה[4]: מצא אבן אחת מצויינת אעפ״י שאין מקיימין בן המאהיל עליה טהור, אני אומר מת ק מ צ ו ן[1]) היה נתון תחתיה (ירוש׳ מע״ש ה א). אי זהו קבר התהום, כל שאין אדם זוכרו וחש לומר שמא אחד בסוף העולם יודע בחוקת החי כחי, תיפתר שמצאו ק מ צ י ץ[2]) (שם פסח׳ ז ז). אי זהו משכב כדרכו, רגליו מפושטות וידיו על לבו, אבל אם מצאו ק מ צ ו ץ אני אומר גל נפל עליו והרגו וכו׳ סברין מימר ק מ צ ו ץ מהו ראשיהם בצד מרגלותיהם (שם נזי׳ ט ג).

*קַמְצוּת[3], ש״נ, — תכונת האות המנֻקדת בקָמֶץ, המבֻטאת בתנועת הקמץ: כי יכבד על הלשון ברב דבריהם להניע השוא שהוא לפניו ב ק מ צ ו ת על כן יניעוהו שוא (ספר דקדוק לר״י חיוג, דוקס, 5). וו יום אלף נחה בימים, שמוכחת עליה ק מ צ ו ת היוד שהוא במקום וו יום (שם 25). בּרית העקר בו דגשות הרש וקמוץ הבית בשרק או ב ק מ צ ו ת על משקל גפרית ומלח (ר״י א״ח, פרסי ריב״ג, בכר). מְנָחות ב ק מ צ ו ת הנון על משקל גבעה וגבעות (שם, נחם). ושְׁאָר אחיהם ב ק מ צ ו ת האלף והוא סמוך, ואמרו שאר ישוב שאר יעקב ב ק מ צ ו ת גם כן (הוא, הרקמה ל, 198). הגדולות יש להם עיכוב ואיחור בכל קריאתם חוץ אם טעם התיבה סמוך לה, כמו שמר, הטעם במ״ם לא תאריך ק מ צ ו ת השין, שמרת כמו כ ְ, ושמרת מלרע הטעם בת״ו תאריך ק מ צ ו ת השין (ר״י קמחי, ספר זכרון, 17). אין לה להביא אות אחרת כי אם ק מ צ ו ת היו״ד ששב ונבלע בדגש (הוא, ספר הגלוי, 114).

---

1) [בר״ח (שבת קכו.) כתוב: כדאמרינן בסוף המוצא תפילין ת״ר סיכי ק מ צ י ם וחבילי עצים שהתקינן לפירצה שבחצר וכו׳, ע״כ. אך לא נמצא כזה בפרק זה בבבלי אלא בתוספת׳ (ערוב׳ יא יח) ושם כתוב: וסיכה של ק ו צ י ם.]

2) [כמו קמצא בארמ׳ שבתו״מ ובסור׳ כגון: אתו ק מ צ י גור תעניתא (תעני׳ כא:), קחזינן אינשי דדמו ל ק מ צ י באילני (זבח׳ לה.), ר׳ חזקיה אבל ק מ צ י ן (ירוש׳ ע״ז ה ז).]

3) [כל המפרשים פרשו כאן את המלה מן א. קמֶץ, ואולם אין הארי אוכל קמץ של תבואה וכדו׳ אלא בשר בלבד, ועל כן צדק פ. פרלס שהדגיש ראשונה שהכונה: אין הארי שבע מאכילת חגב קטן.]

4) [עי׳ בנסחאות המובאות לקמן.]

5) [כבר התקשו האמוראים עצמם בפרוש המלה, כיוצא מדבריהם המובאים בפנים. והמפרשים והמלונאים גזרו אותה מן קמץ במשמ׳ לחץ, בּוּץ וכדו׳, שאינה מצוית בלשון התנאים. אך בבבלי (פסח׳ פא:) בא במקום זה: שמצאו שלם אבל משובר ומפורק טהור וכו׳, ע״כ. ומכאן כי קמצוץ הוא נגוד אל שלם. ועל כן אפשר שיש כאן הרומ׳ comes(s)us, נאכל, אֻכל (ע״י תולעים או חיות), כלו׳ מת שאינו שלם אלא חלק מגופו נאכל, וצ״ע. ונוהג היום קַמְצוּץ, קְמְצוּץ במשמ׳ קמיצה קטנה של טַבַּק להרחת, pinch ; prise ; Prise.]

1) [כך בדפוס וינציה וקרוטושין ובירוש׳ מו״ק א ב, אך בדפוס וילנא כאן וכן בירוש׳ שקל א ב מ צ ו י ן, ואינו נראה, ובנוסח אחר שם אין המלה בכלל, ועי׳ ד״ס. ובירוש׳ סוט׳ ט א דפוס קרוטושין: ק מ צ י ץ.]

2) [כך בדפוס וינציה וקרוטושין, בדפוס וילנא וכן בירוש׳ נזי׳ ט ב: ק מ צ ו ץ]

3) [נמצא גם בגוף הערבי של כתאב אלמשתלחק לריב״ג (עמ׳ 16): ברשאלה אלתקריב ואלתשהיל לריב״ג בשם ר״י חיוג (עמ׳ 313).]

והביאה (את המנחה) אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קֻמְצוֹ מסלתה ומשמנה על כל לבנתה (ויקר׳ ב ב). וקמץ הכהן ממנה מלוא קֻמְצוֹ את אזכרתה והקטיר המזבחה (שם ה יב). והרים ממנה בְּקֻמְצוֹ מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה אשר על המנחה (שם ו ח). — לִקְמָצִים, למלוא ידים, במשמ׳ לרב, בשפע: ותעש הארץ בשבע שני השבע לִקְמָצִים[1] (בראש׳ מא מז). — ובתו״מ: קצר מלא ידו, תלש מלא קמצו, הכהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי הוא של בעל הבית (פאה י ד). האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גיזרין, לבונה לא יפחות מקומץ (שקל׳ ו ו). אלו דברים שאין חייבים עליהם משום פגול, הקומץ והלבונה והקטורת וכו׳ (זבח׳ ד ג). קמצה (את המנחה) וחזר קומצה לתוכה והקריבה בחוץ חייב (שם יג יא). הקומץ היתר והחסר פסול, איזהו היתר שקמצו מבורץ, וחסר שקמצו בראשי אצבעותיו (מנח׳ א ב). הקומץ את המנחה וכו׳ להקטיר קומצה בחוץ או כזית מקומצה בחוץ או להקטיר לבונתה בחוץ פסול ואין בו כרת וכו׳, להקטיר קומצה למחר או כזית מקומצה למחר או להקטיר לבונתה למחר פגול וחייבין עליו כרת (שם שם ג). פיגל בקומץ ולא בלבונה, בלבונה ולא בקומץ, ר׳ מאיר אומר פיגול וחייבים עליו כרת (שם ב א). שהקומץ הוא המתיר (שם שם). נתערב קומצה בקומץ חברתה, במנחת כהנים, במנחת כהן המשיח, וכו׳ כשרה (שם ג ב). הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה לא יקטיר וכו׳, נתערב קומצה בשיריה וכו׳ לא יקטיר וכו׳, נטמא הקומץ והקריבו, הציץ מרצה (שם שם). חמשה קמצים[2] הן, האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ, המתנדב מנחה יביא עמה קומץ לבונה, המעלה את הקומץ בחוץ חייב, ושני בזיכין טעונים שני קמצים (שם יג ג). הקומץ מעוטו מעכב את רובו וכו׳ הקומץ והלבונה מעכבין זה את זה (שם שם ה). והקומץ והלבונה והקטרת ומנחת כהנים וכו׳ מועלין בהן משהוקדשו (מעי׳ ב ט). המוציא כליו מקופלים מונחין על כתיפו וסנדליו וטבעותיו בקומצו הרי זה חייב (תוספת׳ שבת ח ז). היה עומד בפנים ופשט ידו לחוץ ונתן לו חברו סנדלו וטבעותיו בקומצו הוא והן טמאין מיד (שם נגע׳ ז ט). הקטיר קמצו פעמי׳ כשיר׳ (ירוש׳ פסח׳ ז ה). נאמר כאן אזכרת ונאמר להלן אזכרת, מה אזכרת האמורה להלן מלא קומץ אף כאן מלא קומץ, אי מה אזכרה האמורה להלן שני קמצי׳ אף כאן שני קמצי׳ וכו׳ (שם שקל׳ ו ו). המתנדב מנחת מביאה בקמצו של כהן, רבי חזקיה בשם רבי ירמיה ואפילו בקומץ הבעלים (שם שם). מה הן, שני קמצין בשדרית ושני קמצין בין הערבים (שם שם ז ד). למעוטי קמצין שלא קידשו (רב פסח, זבח׳ פג:). בלבונה הבאה בבזיכין דברי הכל שני קמצין בתחילה ושני קמצין בסוף (ר׳ יוחנן, מנח׳ יא:). שלחן מהו שיקדש קמצים בגודש שלו (רמי בר חמא, שם פז:). קומץ עפר של אדמה שנבראת ממנה לא גזולה בידך (מד״ר בראש׳ כ). ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים, ר׳ יוחנן אמר מן קוצה לרחיא, רבנין אמ׳ דקמצתה ודלא קמצתה וכו׳ אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה וכו׳, אם מתכנסין הם כל בני טבריה לאכל מה שבתחום טבריה וכל בני ציפורי לאכל מה שבתחום ציפורי אין בה קומץ קומץ[1], הדא אמרה שהברכה נתונה באוצרות (שם שם ל). מה חול אדם נוטל ממנו מלא קמצו ונותן לעיסה או לתוך התבשיל אין בריה יכול לטעמו שהוא מקהה את שיניו, כך הם ישראל וכו׳ (שם במד׳ ב). חביב עלי מלא קמצו של עני מנחת נדבה ממלא חפנים של כהן גדול קטרת הסמים (שם קהל׳, טוב מלא כף נחת).

[1]) [השבעים תרגמו δράγματα, מלא קמצי ידים ממש; הוולג׳: et in manipulos redactae segetes congregatae sunt, ונקבצו הזרעים כשהם עשויים קמצים, רש״י פרש: קומץ על קומץ, יד על יד היו אוצרים, ע״כ; ורשב״ם: בקנה אחד מלא קומץ שבלים. אך ת״א: לאוצרין, וזה אך קצור של דרוש מעין זה שבת״י: מלי תרין קומצין עד דימלון כל אוצריא (עי׳ טורטשינר, בספר מגנס, עמ׳ 149). ואין כאן מלת קמץ אחרת במשמ׳ גומץ, וכן אין ללמד כזאת (כדעת כמה מפרשים) ממד״ר למקום (בראש׳ ל) המובא לקמן.]

[2]) [במשני מנק׳ ליוורנו: קֻמָצִין.]

[1]) [אמנם המלים קשות וגם הגרסה מסֻפקת (עי׳ אלבק למקום), אך על כל פנים אין גם כאן קמץ לשון חפירה כדעת לוי במלונו, אלא קֹמֶץ יד, עי׳ רש״י לקמן].

ואמר המשורר במליצה: ראוי כילי אשר ידו כסלע ולבו לעצור אותה יאמץ, אנשים נוקדים ידו בפתח ואך הוא מחליף פתח ב ק מ ץ (ר״י סריזי, תחכ׳ ג. 397). — *ובמליצה, אמר לפלוני בפַּתַח ובְקָמֵץ, אמר באפן ברור, עי׳ פַּתַח. — *וְקָמֵץ גדול במשמ׳ הקמץ המבטא במבטא הספרדי a והבא בהברה פשוטה או מְטעמת במקום פתח, כגון דָּבָר על יד דְּבַר בסמי׳ וכדו׳, וְקָמֵץ קטן במשמ׳ צירה: אבל נעתק מן הקמץ אל הצרי שהוא מן ק מ ץ גדול ל ק מ ץ קטון (דונש, תשו׳ על רסע״ג 107). וכהחליפך ק מ ץ קטן בפתח קטן כן ק מ ץ גדול בפתח גדול (תשו׳ תלמידי מנחם, 26). איה איפה פיך אשר תאמר כי תבין לדעת ק מ ץ קטן וגדול ואף ק מ ץ חטף לכל דקדוקיהן ומיני תוצאותם, ואתה לא תדע לקרא כאשר היא כי תקרא ק מ ץ חטף תחת ק מ ץ גדול (שם, 47). ובבואת מהמלים ארץ בסוף פסוק נהפכים (השמות הסגוליים) ל ק מ ץ גדול אָרץ וכו׳ (שם, 52). אוצר הטעם תחת הצד״י והוא ק מ ץ גדול (שם, 54). ואוכֵל שהוא פועל וכו׳ טעמו למטה בכף ונקוד ק מ ץ קטן (רש״י, ברא׳ מח לד). בתיבה שיסודה שתי אותיות ונתן לה וי״ו בראשה כשהיא באה לדבר לשון ויפעיל הוא נקוד היו״ד ק מ ץ קטן כגון וייטב אלהים למילדות (הנ״ל, שמות א כ). לפי שהוא סוף פסוק נהפך השי״ן לינקד ב ק מ ץ גדול (הנ״ל, יומא עה:, ד״ה לחם). פעלת ק מ ץ גדול ומעשה ק מ ץ קטן ומפעל קמץ חטף ומלאכת פתח גדול ופתח קטן וכו׳ (ספר דקדוק לר״י חיוג, הו״ל דוקס, 130). כי ק מ ץ גדול ו ק מ ץ קטן לא ימצאו לעולם כי אם על אות נח שוכן היה נראה במכתב אם לא (ספר הנקוד לר״י חיוג, הו״ל נוט, 120). רובי המפרשים אמרו שהוא קיטנו ב ק מ ץ קטן שהוא צרי תחת המ״ם (ראב״ע, איוב כב כ). המ״ם הנוסף עם שאר האותיות יהיה בחיר״ק ואם הוא מאותיות אחהע״ר יהית תחתיו ק מ ץ קטן (הנ״ל, צחות, ג.). תנועת ק מ ״ץ גדול מורכבת מחול״ם ומפת״ח גדול על כן הוא צורתו כצורת שניהם כי נקמץ מהם גם הפה נקמץ בקמיצתו (שם, ג:). ה ק מ ץ הקטן מורכב מן החול״ם ומן החיר״ק וכו׳ ו ה ק מ ץ הקטן נטוי אל החיר״ק (שם, ג.). באין אלפים אבוס בר, אמר הגאון, במקום שאין בקר אבוס בר ועושה אבוס ב ק מ ץ קטן כמו ב ק מ ץ גדול (הנ״ל, ספת יתר, 25). ובצרי חלק לפאר כי הוא ק מ ץ קטן כאשר יש בסגול חלק לפתחות כי הוא פתח (ר״י א״ח, הקמה ז, 41). שם החמישי צירי ונקרא ק מ ץ קטן והוא שתי נקודות זו בצד זו בשוה תחת האות וכו׳ ונקרא ק מ ץ קטן לפי שהוא קומץ את הפה מעט (הוריה הקורא, דרנבורג, 55). דע כי התנועות הם חמש וכו׳ הראשונה אָה ושמה ק מ ץ גדול (רד״ק, מכלול, ליק, קלו.). המשוררים יקראו מלכים ל ק מ ץ גדול וקטן ופתח גדול וקטן וכו׳ (ר״מ בן חביב, דרכי נעם, ז:). — ונוהג היום קָמֵץ קטן במשמ׳ קמץ חטוף. — קָמֵץ חטף, קמץ חטוף[1], גם קמץ בהברה סגורת שאינה מְטעמת, המבטא גם במבטא הספרדי o, והבא במקום קבוץ, וכנגדו חולם בהברה מְטעמת כגון גֹּדֶל, גָּדְלוֹ, גְּדֹלוֹ, וגם במשמ׳ שוא קמץ, מטש: כי לא יתכן לשקול בו לשוננו למען השמידו אותה והכריתו ק מ ץ חטף וכו׳ (תשו׳ תלמידי מנחם, 20). ושתים רעות עשית, הנחת הבי״ת והפלת ה ק מ ץ חטף (שם, 24). ואודיע מקצת אודות קמצין ופתחין ו ק מ ץ חטף (שם, 52). שישוב ל ק מ ץ חטף ברבים (ספר דקדוק לר״י חיוג, הו״ל דוקס, 19). גם תשימנו נח נראה גם מתנועע בשוא ופתח גם ב ק מ ץ חטף (ראב״ע, ס׳ השם, ז, קנולה קונטרסים). והתנועה אֳא ושמה ק מ ץ חטף והיא כתנועת החולם (רד״ק, מכלול, ליק, קלו.). ו ה ק מ ץ חטף גם זה תנועה קטנה אבל במלאכת השיר נוהג ליתד (קבלה על מלאכת השיר, במלאכת השיר של ניבואלר, לא ידוע למי). איך אשא דעי לא מרחוק אבינה בדברי ק מ ץ חטף איך היה לו משנה מנת וחק (בסס קדמון על דקדוק, יב.). — וחטף קמץ באותה משמ׳: כמו (תופיני) ותופהו חסר אלף ואחרי נחסרה האלף נהפך החטף ק מ ץ לשורק כי כן פתרונו ברוב מקומות מאָדמים כמו מאודמים (ר״ת, הכרעות נגד דונש, בתשו׳ דונש, 42). — ושבא קמץ: והוא סוד שני נקודות הנקרי׳ שבא ק מ ץ (ר״י גיקטיליה, גנת אגוז ג, פט:).

א. קֹמֶץ[2], ש״ז, כנ׳ קֻמְצוֹ, מ״ר קְמָצִים, — מְלוֹא היד הקפוצה, Handvoll; poignée; handful:

---

1) [עי׳ בהערה בראשית הערך.]

2) [עי׳ ק מ ץ, הערה.]

הטברני ָ מתחת לאות כך אָ: וזכר ג׳ קמצין (מסורה, איכ׳ ג יט). והחלש שבהן היא הא׳ וכו׳ וקריאתה כדמות עשה בנה ואע״פ שהן קמצין (פרוש יצירה לאבוסהל דונש בן תמים, כ). כי הוצאת הרי״ש הדגושה והקמצין הוא בהם כפי הראוי וירושה בטבע ואינה בזולתו (שם, כח). כי הקמץ והפתח הכר גדול הן כי חֳדָשִׁים קמץ חדש ממש, וחֲדָשִׁים פתח לשון חידוש (דונש, תשו׳ על רסע״ג 2). שאילו המילין לא נעתקו מן החרק אל הצרי אבל נעתק מן הקמץ אל הצרי (שם, 107). ושומו מקמץ פתח ומהאות החונה נע ומהנע חונה וכו׳ (ראש דבר לתשובות תלמידי מנחם על דונש, 20). ויען כי בא לידי דברת קמץ ופתח וענין הטעמים הנה אבאר וכו׳ ואודיע מקצת אודות קמצין ופתחין (תשו׳ תלמידי מנחם, 50). ולמדתי על מקומות הקמצין והפתחין במשפט (ספר דקדוק לר״י חיוג, הוצ׳ דוקס, 19). וישימו השורק במקום הקמץ בכמו הללוהו כרב גדלו מלא קֻמצו (ר״י א״ח, רקמה ח, 50). ואמרו חשבת מטהרו בפאר הטית בקמץ שלא בהקשה (שם ל, 198). מבלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר והנטיה והשו״א וכו׳ (ר״י א״ה, כוזרי ג לה). עד אשר מנו אותיותיה וכררו כי וא״ו דגחון חצי התורה ושמירת כל נכרי מקמץ ופתח וצירי וסגול יוצא מן ההקשה (שם שם). הראשון הוא החולם וכו׳ השני הוא הקמץ בשליש הלשון ותנופתו למעלה לחניכים ולכך נקרא קמץ (צחות הקודש, דרנבורג, 56). ואפשר שיתחלפו משקלים אלו והוא פלי במלות אחדים כמו אלו פעמים יבא הקמץ במקום פתח כמו והָמלת לא המלחת (שם 58). אבל הסגול עם הקמץ קריאתה נבונה כי הסגול קריאתה למטה והקמץ למעלה (רד״ק, מכלול, ליק סד:). וזאת התנועה אין אנו מכירים בה כי הקמץ אנו מבטאין בה כמו הפתח (רמב״ל דוראן, מגן אבות, חלק יעקב ד, נה.). הקמ״ץ מעלה גדולה וראשון לשבעה תנועות שהם קמ״ץ פת״ח צר״י וכו׳ (ר׳ בחיי על התורה, ויקרא, ויאמר אדני אם נא מלאתי). ואף על פי שנראה שהקמץ והפתח הכל דבר אחד ותנועה אחת, אינו כן, אלא יש הפרש ביניהם במבטא, שהרי תנועת הקמץ גבוהה וכו׳ (רי״ל קארו, תולדות יצחק, למסע׳ כח.). הקמץ הוא נאמר על ענין אמיתי ולא כן הפתח (שם כח:). ותנועת הקמץ היא תנועת הפתיחה באות העבה וכו׳ ותנועת הפתח היא תנועת הפתיחה באות הדקיקה וכו׳ וע״כ נקראת הצירי בלשוננו קמץ קטן כי תנועתה עבה כתנועת הקמץ (ר׳ סעדיה אבן דנאן, פרק נזיר מספ׳ הספרים, מלאכת השיר, ניבויאר). אוי עם גדולי הנקודים קמץ אלף, ואו שורק וחולם (נפס קדמון על דקדוק, ד.).—

מלוי הפה בקמיצת קֹמץ היד, ואין בעקר הבדל בין משמ׳ השם קמץ (בפה) ובין מלוא־פום כשם לתנועת החולם, אך שם זה שמש לא רק לתנועה o, אלא בצרוף קמץ קטן (עי׳ בפנים) גם לצירה, השונה ממנו תכלית שנוי ברב המבטאים. על כל פנים נראה (עי׳ גם בדגמאות המיבאות מן המדקדקים), כי היה עקר מבטא הקמץ (כמשמ׳ השם) כפי הנקדנים הטברנים קרוב לזה של חולם בכל המקרים, ועל כן לא הבדיל ובסימנם בין קמץ (גדול) לקמץ (חטוף) שלנו. ובכתבי יד הכתובים בכתיב המלא היו שמים במקומו ויו, לפעמים גם במקום הקמץ המבטא a במבטא הספרדי, כגון: פטיר מכרוכת אחרונה (קטע׳ מכתבי הגאונים, גנזי שכטר ב, 26). וכן אין שם קדום מיחד לקמץ זה שמבטאו אצל הספרדים הוא o בנגוד לקמץ הגדול המבטא אצלם a. כי השם קמץ קטן הוראתו במסרת המדקדקים היא לצירה בלבד, ואך בדורות האחרונים התחילו להשתמש בו שלא כמשמעותו הראשונה. ואשר לצרוף קמץ חטף, חטף קמץ ואף קמץ חטוף, עקר משמעותו היא לצַין את סימן התנועה המרכב מן קמץ וחטף (שאין פרושו אלא שוא), וסימן מרכב זה הוא שבא בכמה כ״י במקום כל קמץ קצר, ולא במקום שוא בלבד, וכן נשאר הנקוד בכמה מלים אף בספרים שלנו. ואף נראה שבכלל לא הרי הקמץ־חטף (ֳ) כהרי החטף בפתח וסגול. שכן אלו באים כדי להקל על מבטא הגרוניים, שהגיתם קלה יותר על יד התנועה a, מה שאינו כן על יד ó או u, וצ״ע. ואשר לסימן הקמץ הגדול בנקוד הטברני, הוא הפתח בתוספת נקודה מבדילה מתחתיו, ובנקוד העליון הוא א מקטעת.

השם קמץ אינו נמצא בארמ׳, בסור׳ או בערב׳. בסור׳ בא כשם לתנועת o רוּחָא (קרוב במשמ׳ אל פתח, שכן במזרח מבטאו כקמץ הגדול של הספרדים). וכנראה הוא שם עברי מקורי, שמבטאו הראשון אולי קֶמֶץ או קֵמֶץ. אך משוררי ספרד הורוים אותו בצירה: קָמֵץ וכן מנקד גם בטעמי אמת בערב׳ המיוחס לבן בלעם; ויש מנקדים היום קָמֵץ. ונזכר השם העברי קמץ גם בספרים כתובים ערבית, כגון פרוש יצירה לרסע״ג, כוזרי, חו״ה, כתאב אלמשתלחק.]

מקמצין[1]) (פס מו.). אין מביאין אנפקטן, ואם הביא כשר וכו', והתניא אין מביאין אנפקטן ואם הביא פסול וכו' אמר רב יוסף, לא קשיא, הא ר' חייא, הא ר"ש בר רבי, דר' חייא זריק ליה ור"ש בר רבי מטכל ביה, וסימניך עשירין מקמצין (מנח' פו.).—ב) קמץ את הצועה, צואת כלבים וכדו', כמו קבץ[2]), עבד בה בעבוד עורות, gerben; drayer; to dress hides, curry, עי' מְקַמֵּץ, עמ' 3282, והוסף: איזה הוא המקמץ זה הבורסי, ויש אומ' המקמץ את הצועה (תוספת' כתוב' ז יא). —(פועל העושה) בידיו או ברגליו (כגון) מקמץ, אפילו על כתיפו, טוען (ירוש' ב"מ ז ג). — וּקְמֵּץ מן החורים ומן הסדקים כסרטן[3]): ואחריו מה אתה בורא, סרטן, מפני שאדם מקמיץ מן החורין ומן הסדקים כסרטן, ואחריו מה אתה בורא, ארי, כשאדם מקמץ מן החורים ומן הסדקים חוזר ומתגבר כארי (פסיק' רב', מתן תורה כ, לט:). — ובסהמ"א: חזר שרו של חשך ואמר לפניו, אחר מזל תאומים מה אתה בורא, א"ל סרטן, ומפני מה, א"ל מפני שעתיד אדם לקמץ מן החורין ומן הסדקין כסרטן, ואחריו מה אתה בורא, א"ל מזל אריה, מפני שאדם זה אחר שהוא מקמץ מן החורין והסדקין מתעשר ומתגבר כארית (ברא͏שית רבתי, אלבק, 11).—ובסהמ"א, גם בינ' מקמץ במשמ' קַמְצָן: ומתוך שרוצין אנו לקיים דבריו שירשו אחרים תחתיהם אנו מקמצין את הממון כדי שיהא שם מותר (רמ"י, תענ' כח.). ומקמץ לשון עצרן (סוא, חול' מו.). הון מהבל וכו' זכר טבע ההמון בהתחברו עם המקמצים או עם המפזרים (פי' משלי לזרחיה מברצלונה יג יא, הסמר שנה ג, 236). ועוד איך יתכן לבעל שכל שהיה נפתלי חמשה עשר

[1]) [משמ' הסימן עפ"י שמוש הפעל בתו"מ היא: עשירים נותנים בשפע לקמצים: ואולם אלה דברי רש"י לגמרה בחולין: רבי שמעון בן רבי בנו של נשיא היה, ומקמץ לשון עצרן. ורש"י כת"י למנחות: רבי שמעון שהרי בן נשיא ועשיר היה קומצו ואוכלו, קמצן עצרן.]

[2]) [ספק הוא מה כאן פרושו המדויק של הפעל קמץ או קבץ, אם כלשון אסיפה, או כלשון טפול בצואה בקמץ היד, בעבוד העור.]

[3]) [עפ"י הנגוד אל מתגבר וההקבלות המובאות ע"י מא"ש לשון חולשה היא, אך הכטוי קשה, וכנראה יש כאן שבוש.]

שנה וויותר אחרי עשותו הפרעון לרחל ואחר שנעשו השוכר והמחילה ולא הרגיש כלום מטה שנתן לרחל יותר מדינה עם היותו מקמץ מן המקמצין (ספר בר טטה, שאלה תע"ח). — ואמר המליץ: יש מקמץ ומחסר ואסף הון ולא יסכון לו עשרו (ב"ז, ב"ס יא כא).

—הפעי, *הִקְמִיץ,—לקח מלא קמצו: הרי שהביא מנחתו מגולה מאספמיא וראה את הכהן שהקמיץ ואכל את השאר וכו' (מד"ר ויקרי ג). — *ובמשמ' נִקֵּד קָמֵץ: דרך האתנחתא וסוף פסוק להקמיץ אותותם (שכל טוב, ברא͏שי יט יח).

—התפ', *הִתְקַמֵּץ, — קמץ וכוץ את עצמו, הצטמצם: קפצה (ליה ארעא), לשון לא תקפוץ את ידך, נתקצרה ונתקמצה לו (רש"י, חול' לא:). מה שהיה קודם מוכרחת צד הטוב ובחירת רעת הוצרכה להתקמץ נעשה אפכא וכו' (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, קנג)..

ב. *קָמַץ[1]) פ"י, — קָמַץ את עינו, עמץ, עצם וסגר אותה: מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה וכו' (מד"ר שה"ש, ברח דודי). — ובסהמ"א: בן לוי היה עובר לפני מר עוקבה, ראה אותו שהיה קומץ (עינו) ופותח ונותן (יין בתוכה)[2]) (והזהיר סמום, יז:).

*קָמֵץ[3]), קָמָץ, ש"ז,—תנועת הקָמֵץ המבטאת בקמיצת השפתים שסימנה בנקוד הבבלי העליון ⟨ ובנקוד

[1]) [בדרך כלל רואים בפעל זה אך שמוש מיחד של א. קָמַץ, אך כנראה אין כאן אלא מבטא אחר של עמץ, הוא אֻמֵץ באשו', ע'מצ' a) בערב', ועי' בהערה שאחר זו.]

[2]) [על פי הבבלי (שבת קח:): חזינא דהוה עמיץ (כך בכ"י במקום מייץ שבדפוסים, עי' ד"ס), ופרש רש"י (ד"ה מהו): לשון אין מעמצין את המת, עוצם עיניו וכו'.]

[2]) [שמות התנועות ואף סימניהן, כגון פתח, קמץ, קבוץ וכדו' לא נולדו כלם בבת אחת וכשמות לתנועות מיחדות, מגדרות בגונן ובארכן, אלא בעקר בשמות כלליים לפתיחת הפה וקמיצתו, קבוץ שפתים וכדו', וכן בא קָמֵץ, קָמָץ או קָמֶץ (עי' לקמן) כלשון

a) غمض

כוט, 121). — ואמר המשורר: לשון קדש הברית אשר הוא לשארית בשקלו העברית במשקלים זרים, אשר בם נתצים פתוחים וקמוצים ויהיו נפרצים גדרות נגדרים (לגגזור צתעודס, חסו׳ חלמידי מנחס, 7). — *וקָמוּץ בקמץ קטן, מנֻקד בצירה[1]): חֵרֵף עושהו, מֵאֵן כלעס, נשנו מאֶרֶץ וריעיה למען היותם פעלים שעברו והם קמוצים קמץ קטן, ודע בי מבין תֵּבֵל בחכמתו הבית קמוצה והתי״ו למען יפרד מן תֶּבֶל עשו (חסו׳ חלמידי מנחס, 53). — *קְמוּצָה קטנה, צירה: עֵדָת שהיא לשון עדות ננקדה בצירי, שהיא קמוצה[2]) קטנה (סכל טוב, צרלס׳ כא ל). [3])

—נִפע׳, *נִקְמַץ,—נִקְמְצָה המנחה, נלקח ממנה מלוא הקמץ: המנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה (זבח׳ ו א). מנחה שלא נקמצה והקריבה בחוץ פטור (סס יג ס). שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשרות ואם לאו פסולות, הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה לא יקטיר, ואם הקטיר, זו שנקמצה עלתה לבעלים, וזו שלא נקמצה לא עלתה לבעלים (מנח׳ ג ג). אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים, מנחת סלת וכו׳ רש״א אומר מנחת חוטא של כהנים נקמצת (סס ו א). קמיצה עד שלא נקמצה אסורה לזה ולזה, משניקמצה אסורה לזרים ומותרות לכהנים (ירוש׳ סנה ג ג). כאן בנקמצות כאן בשאין נקמצות (רב נחמן, מנח׳ יח:). — ובסהמ״א: כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח והשאר נאכל לכהנים, חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה וכו׳ (רמב״ס, מעסה הקרבנות יב ט). — *ונקמצה האות, המלה, נקדה בקמץ: ובטעות הגדול מאלה אמרך והרבה הזמיר בשית וְשמיר, ותשים וי״ו וְשמיר קמוצה כווי״ם הנוספים במלים הקמוצים, ואמנם לא ידעת

---

1) [עי׳ קָמֵץ.]

2) [ואולי צ״ל קְמִיצָה.]

3) [בספר מרפא לשון דרכי נעם לר״מ בן חביב, ו:, כתוב: דמיון הקמוץ חטוף זה יהיה על שני פנים, וכו׳ ע״כ. אך אולי צ״ל הקמץ חטוף, כמו למעלה באותו ספר.]

בנין הלשון וחקר מוצאה ואיך יוסיף הוי״ו וה״א במלה ואיזה מקומה אשר תקמץ בו מאשר תהיה נקודות בשתי נקודות (חסו׳ חלמידי מנחס, 49). חָרָשׁ אָשָׁם, רָשָׁע, כל אלה קמוצים וטעמם מלרע בהיות שמות ולא פעלים אבל בהצטרפם לפעלים נקמץ האות הראשון והשני פתח, עָשָׁן קמץ. והר סיני עָשַׁן כלו, חציו קמץ וחציו פתח (סס, 55). כמ״ם אמר יקמץ בקמ״ץ גדול אם היה בסוף פסוק או באתנח וכו׳ ונקמץ בעבור שהוא מעמד (רלב״ע, לחות, ב.). כל מלאך שסמך לשם קידש (מלאַך ה׳) האל״ף נפתחת לבד, וכל העומד על עצמו (מלאָך) האל״ף נקמצת (סכל טוב, צרלס׳ כב יא). — ובמשמי נִקד בקמץ קטן שהוא צירה: אֶרֶץ, פֶּרֶךְ, פֶּשֶׁם, מֶלֶךְ, נֶפֶשׁ, כל המלים האלה הבאים על מנינם פתוחים פתח קטן, וולתי מעט מוער כמו שֵׁבֶט, חֵלֶק, סֵפֶר כולם נקמץ (חסו׳ חלמידי מנחס, 52). וילַךְ, פתוח, ואם הוא סוף פסוק, ולא נקמץ וכו׳ (רלב״ע, צרלס׳ כד סא).

—פִּע׳, *קִמֵּץ,—א) נטל מלא קמץ, כשפע: כהנים ולויים שהיו עומדין על הגורן ובאו כהנים אחרים ועמדו, אינן יכולין להציל מידם, אמר רבי שמעון בן גמליאל, נהגו כהנים עין יפה שלא להוציא את אחיהם ריקנין אלא מקמצין ונותנין להן (תוספת׳ פאה ד ג). אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו ואמר שלי הם שנפלו לי מבית אבי אמא, אמר רב, עליו להביא ראיה וכו׳, א״ר חסדא, לא שנו אלא דאין חלוקין בעיסתן, אבל חלוקים בעיסתן אימור מעיסתו קימץ (ב״ב נב.–נב:). שני אחין שחלקו ובא להן אח ממדינת הים, רב אמר בטלה מחלוקת, ושמואל אמר מקמצין (סס קו:) איכא דאמרי, דאיתרא כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דאקשתא, כי הא דאמר רב אויא אמר רבי אמי מקמצין, וכן אמר רבי ינאי משום זקן אחד מקמצין (חול׳ ב.). — ובסימן, עשירין מקמצין (ונותנין): ניטלה הכבד (טרפה) וכו׳, הא נשתייר היטנה כלום כשרה אע״ג דלא הוי כזית, והתנן ניטל הכבד ונשתייר הימנה כזית כשרה, אמר רב יוסף, לא קשיא, הא ר׳ חייא הא ר״ש ברבי, כי הא דר׳ חייא זריק ליה ור״ש בר רבי מטביל[1]) לה, וסימניך עשירין

---

1) [בכ״י מינכן מקמיץ ליה, עי׳ ד״ס.]

ומשמנה (ויקר׳ ב א–ג). וְקָמַץ הכהן ממנה מלוא קמצו את אזכרתה (שם ה יב). — ובלי מִשָּׂא, קָמַץ מִן: וְקָמַץ הכהן מן המנחה את אזכרתה (במד׳ ה כו). —ובתוה״מ: נגע (צלי הפסח) בחרסו של תנור יקלוף את מקומו, נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו, נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו (פסח׳ ז ב). הניף והגיש קמץ והקטיר (סוטה ג ב). קמצה (את המנחה) וחזר קומצה לתוכה והקריבה בחוץ חייב (זבח׳ יג ה). המסדר את השלחן והמטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור (שם יד ג). מנחת חוטא ומנחת קנאות שקמצן שלא לשמן וכו׳ פסולין (מנח׳ א א). אחת מנחת חוטא וא׳ כל המנחות שקמצן זר וכו׳ פסול, קמץ בשמאל פסול, בן בתירא אומר יחזיר ויחזור ויקמוץ בימין, קמץ ועלה בידו צרור וכו׳ פסול, מפני שאמרו, הקומץ היתר והחסר פסול, איזהו היתר, שקמצו מבורץ, וחסר שקמצו בראשי אצבעותיו (שם שם ב). הקומץ את המנחה לאכול שיריה בחוץ וכו׳ פסול וכו׳ כל הקומץ וכו׳ חוץ למקומו פסול וכו׳ קמץ בשתיקה וכו׳ או שקמץ חוץ לזמנו וכו׳ או שקמץ ונתן בכלי וכו׳ זה הוא שקרב המתיר כמצותו (שם שם ג). התינוק וכו׳ סמוך לגחלים הוא פושט ידו לקומצן (אדר״נ נסחה ב ל, שכטר, לב.)[1]. — ואמר הפיטן: קמוץ[2] קרים בקיום טל, רמון רומם ברעיף טל (ינאי?, אור טל, זולתי, שפג). קטוף העסה בחררת קמוצה (ר״י טוב עלם, אמנה גדולה, יוצ׳ שבת הגדול). — *וקמץ האדם את פיו, כדגמת קמיצת היד: אמר לו (הקב״ה לאהרן במותו) הכנס למערה, ונכנס וכו׳ פשוט רגליך, ופשט, קמוץ פיך, וקמץ (ספרי דבר׳ שלט). כל האותיות מוציא אדם מתוך פיו והוא קומץ את פיו, אבל הי׳ אדם מוציאה מתוך פיו בלא קומץ את פיו (תנחו׳ בובר, ברא״ש עז). — ובספה״א, קָמַץ את שפתיו: נתנה שער בפיה, קפצה ידיה, קמצה[3] שפתותיה כאילו לא טבלה (תוס׳ נדה סז., ד״ה ממקה). —*וְקָמַץ את האות, בטא אותה בקמוץ הפה, במלוא פה, בתנועת הקמץ: ותכון המלה תחת ממשלתם והטה מושליה ואוחזיה, מושכיה, מחציה, מניעיה, פותחיה וקומציה וכו׳ (מכלס, מחברת, פתיח׳, 4). ועתה הואיל וקמצו הסופרים הָעולה[1]) ולא פתחוה וכו׳ (שם, אדם, 16). התנועה פותחת (בפתח) וקומצת (בקמץ) (ר״י גיקאטיליה, גנת אגוז ג, אמסט׳, לד:). אות הא של האף תספה אלו קמצתו היית מהפך כוונת אברהם וכו׳ (תולדות יצחק להרי״ץ קארו, אמסט׳, כח:)[2]. — וביחוד ביכ׳ פָעוּ׳, קָמוּץ, מְנֻקד בקמץ: ועוד פתר כאֳהלים נטע יי׳ אֹהלים כמו אֹהל, וטעות גדולה היא זו, ואילו היה אֹהל ממש כשפתר אז היתה האלף קמוצה ואינה אלא פתוחה (דונש, תשו׳ על מנחם, 2). חוֹתָם, שׁוֹפָר, גּוֹרָל כל אלה קמוצים (תשו׳ תלמידי מנחם, 54). והנה אבאר מקצת המשקל אשר יהיו מלרע על משקל פָּעָל והם קמוצים, דע כי כל מלה משלשת באה על משקל פעל היא כולה קמוצה קמץ גדול וכו׳ כמו עָשָׁן וכמהו בָּקָר, אָבָק, חָרָשׁ, אָשָׁם רָשָׁע, כל אלה קמוצים וכו׳ (שם, 55). קמוצות (גוף משתלמק, 83). קמוץ (שם, 86). ידוע כי ה״א הידיעה אם בא אחריו אחד מא״ח הע״ר הוא קמוץ ברוב (ראב״ע, קהל׳ ג כא). שי״ן שָׁמַר קמוץ בקמץ גדול (סוא, לחות, ב:). כל חָרָשׁ מוכרת בטעם לעולם הוא קמוץ (שם, כה:). שמנה, כאשר יהיה הה״א קמוץ בקמץ גדול אז הוא סימן זכרים (שם, כח.). ופתח גדול וקטן ימצאו ברוב על שוכן נראה במבטא ואינו נעלם, כמו אָמַר, כי האלף קמוץ, כמו שזכרתי, והמם פתוח, בעבור נפלו על שוכן איננו נעלם והוא הריש (ספר הנקוד לר״י חיוג,

---

[1]) [כוהזהיר (ויקר׳, לו) כתוב: יכול כל הבא לקמוץ יבא ויקמוץ וכו׳ וכעין זה בבראשי׳ רבתי כט לד (אלבק, 121). אך בבבלי (סוכה מט:) במקום זה: שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ וכו׳. ועי׳ קָפַץ.]

[2]) [טל מלוא קמץ ידך ותן.]

[3]) [כך מובא בתוס׳ (נדה סז., ד״ה ממקה) מן המשנה (מקוי׳ ס ה). אך בדפוסי המשנה שלנו כתוב: קרצה.]

[1]) [בכתוב בקהל׳ ג כא: מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ.]

[2]) [על פי דברי הבבלי (ברכ׳ ח. ועוד): במערבא כי נסיב אינש אתתא אמרי ליה הכי מָצָא (אשה מצא טוב) או מוֹצא (אני מר ממות את האשה וכו׳), נוהגים גם לשאל: הקמצת (מָצא בקמץ) או חלמת (מוצא בחולם)?]

היה קורא לחכמים שטות, לר"מ חכם וסופר וכו' לרבי שמעון שונה הרבה ומשנה קימעא (אדר"נ יח). ואם עשית לחברך רעה קימעא יהא בעיניך הרבה, ואם עשית לחברך טובה הרבה יהא בעיניך מעט, ואם עשה לך חברך טובה קימעא תהא בעיניך הרבה, אם עשה לך חברך רעה הרבה תהא בעיניך קימעא (רבי יהודה בן תימא, שם מא). ככלי פשתן הדקים הבאים מבית שאן, אם מתפתמין קימעא הן אבודין (רבי יוחנן, מד"ר ברא' יט). אין בך פסולת אלא ציפורן של אצבע קטנה שלך גדולה קימעא (ר' לוי, שם שם מו). מה הפועל הזה יושב ומשמר לכשיפליג מלאכתו קימעא וילקישנה בסוף וכו' (ר' אלכסנדרי, שם ויקר' ל). אחת, שהיתה יחידה בדורה צדקת, שלשים ומאה משקלה, שהיתה מאה ושלשים שנה חסר קמעה (שם במד' יד). אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אתה יודע כחו של יצר רע שהוא קשה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, סיקלו אותו קימעא בעולם הזה ואני מעבירו מכם (ר"ש בר נחמני, שם שם טו). כתועפות ראם לו, כך היא מדתו, חטאו קמעא הורידן בעוף וכו' (שם שם כ). רבינו משה, זוגות הייבו נכנסין אל האשה והיה אחד ממנו מפתח פנית ואחד מפרק גומיה, אפשר שלא הזיע יצר הרע קימעה (שם שה"ש, כמגדל). כיון שבאו לידו עברות וכו' הפליג דעתו מהם קימעא ובאו עמלקים ונזדווגו להם לישראל (ר' יהודה ברי סימון, שם רות א, ויהי בימי שפוט). לפי שבעולם הזה הקריבו קימעא (תנחו' בובר, נשא כג). וקמעא שנתן פתחון פה אל הנחש עמד וקלקל וכו' וקמעא שנתנה (את הכתר) למלכי ישראל מיד עמדו וקלקלו (אליהו זוטא ו). מי שקרא ושנה הרבה ומי שקרא ושנה קימעה וכו' (שם יב, מא"ש, 193). מה המקוה הזה אדם מבקש לטבול ונמצא אביו או רבו שם ומתבייש והולך לו אבל הים מפליג קימעה ויורד וטובל (פסיק' ר"כ, סוכה, בובר, קנז:). —ובהכפלה, קִמְעָה קִמְעָה, לאט לאט, קֶמֶץ קֶמֶץ: לא היו משפילין אותה (את הפרכת) כבת אחת כדי שלא יראו הארון אלא משפילין קימעה קימעה עד שיורידוה (מד"ר במד' ד). ולכך האריך הקב"ה אפו עם ישראל שלא טרדם וגבה מהם קמעה קמעה בגלות (שם שם ה). אמר הקב"ה לישראל בעולם הזה אתם מכלין את האומות קימעא קימעא (שם שם יט). כך תהיה גאולתן של ישראל וכו' בתחלה היא באה קימעה קימעה ואח"כ היא מנצנצת ובאה וכו' (רבי חייא רבה, שם שה"ש, מי זאת הנשקפה). מהו ארה לי, אולי אוכל אני לשלוט בהן קימעא קימעא כאדם שהוא אורה את התאנה (תנחו' בלק ו). צא ולמד מיוסף בשעה שנתודע לאחיו לאחר כמה שנים אמר להם אני יוסף אחיכם מתו כלם ולא יכלו לענות אותו וכו' הקב"ה עאכ"ו, אלא מה הקב"ה עושה, מתגלה להם קמעא קמעא וכו' (שם דבר' א). מה עשה המלאך, אמר, יודע אני שהקב"ה נתמלא עליהם חימה, אם הולך אני והורגן קימעה קימעא עכשיו הוא מכלם בידי, אלא הרי אני הורג באחת מהן הרבה כדי שיראה וירחם עליהן (אגדת בראשית לח).—ובסהמ"א: כצפור שנתונה בידי אדם, שאם מכביש ידו עליה קמעא הרי הוא הורגה (מדה"ג שמות יד, הופמן, 149). —ואמר הפיטן: יתומים מאה אשר יחמת טמאה סערו לקמעת ספות רוח את צמאה (ר"א קליר, אותו מנהלת, קרובץ' פורים).

קמעל, עי' מַטֶּה, הערה, עמ' 2943.

א. **קמץ** [1]), ממנו *מְקַמֵּץ, *קְמוּץ, *קְמִיצָה, קָמַץ, קֹמֶץ, *קַמְצָה, *קַמְצוּת, *קַמְצָן, *קַמְצָנוּת, *קַמְצָנִיּוּת, ועי' קַמְצוֹן.

ב. **קמץ** [2]), ממנו ב. *קָמַץ.

ג. **קמץ**, ממנו ב. *קֹמֶץ.

א. **קָמַץ**, פיו"ע,—קמץ מלוא קמצו מדבר, קבץ ונטל מלוא ידו מן הדבר, eine Handvoll nehmen; prendre une poignée de; to take a handful of: ונפש כי תקריב קרבן מנחה וכו' והביאה אל בני אהרן הכהנים וְקָמַץ משם מלא קמצו מסלתה

---

[1]) [אמנם בא גם בארמ' של א"י קומצא במשמ' קֹמֶץ, אך כנראה כמלה שאולה מעבר', ועקר הקבלת השרש קמץ העברי בארמ' היא א. קמע, וכן קרוב השרש אל קבץ (שהוא קבצי בערבי) כלומר מלוי היד. ובאוגרית', בעלילת בעל א, 41 וכו' (גינזברג, עמ' 36 וכו') נאמר: עגלם. ד[ת] שנת. אמר. קמץ. [- -] אם (כלו' עגלים בני שנה, טלה וכו') ואין להכריע אם פעל או שם לפנינו. ועי' ב. קָמַץ, הערה.]

אבל אמללה ארץ החפיר לבנון קָמֵל[1]) היה השרון כערבה ונער בשן וכרמל (שם לג ט). — ובסהמ"א: ומפחדך החפיר לבנון קמל ונוער בשן וכרמל ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים (רסע"ג, הבקשה הראשונה, סדור רסע"ג, מח–נג). לא יקיש האיש על פשתי העץ פן ימל קצירו וקניו קמלו (שלמה אוליויירו, אגרת אילת אהבים, ו.). — ואמר הפיטן: מדת חמס גמלו כן גמול הגמלו, כסוף יאור קמלו כראש שבלת נמלו (שלמה הבבלי, אין לור אלף, זולת שבת א חנכה). זעכתי קמיך להאמל, רצצתים בקנת קמל (משולם בר' קלונימוס, אודך, זולת ב פסח). יצו אל הגומל חסדיו ללב עמל חיות נפש אומל אשר כסוף קמל (ראב"ע, ראי יונתי, איגר 137). — *ובמשמ' פ"י, הוביש, השחית, ואמר הפיטן: צורר אסף כל אספסוף ובו' סבר לְקָמְלָם בקנה וסיף (ר"א קליר, תמימים בעודם, קרוב' שבת זכור). זרעך לא ימצא מעביר באש לקמלו (אזהרות לר' אליהו הזקן, קובץ מע"י גאו' ב, 69). הרשעים נקבעים בתוך סלעים עמך קמולי[2]) (אל ממוללי, אהבה לפרשת שלח). — בינ' פעו' קָמוּל, ואמר הפיטן: קמולי טומאה ורחקה הנה נתן אל פסח שני למובדת (רסע"ג, אלל יום, אזהרות, סדור רסע"ג, רא).

—הפע', *הִקְמִיל,—השחית, השמיד, ואמר הפיטן: פני פאר חפת מעוני תקמיל והקים מעני (ר"א קליר, איכה אספתו, קינ' ת"ב). נסע ויאסף המונו להקמיל, נח קרוב מציון מיל (יוסף בן שלמה, אודך כי אנפת, יוצ' שבת א חנכה). מתמם מרחם (יעקב אבינו) שרשיו אל תקמל (אל נא רפא, מכמ' יוה"כ; סליח' בה"ב).

קמן, עי' קָמֵז.

א. *קמע[3]), ממנו *קְמָאָה, קְמְעָה.

ב. *קמע[1]), ממנו *מִקְמָע, *קָמִיעַ, *קְמִיעָה, *קָמֵעַ.

***קָמַע,** פ"י—קָשַׁר: מעשה באשה אחת שנישאת לחבר והיתה קומעת[2]) על ידיו תפילין, נישאת למוכס וקשרת על ידיו קשרים (שמעון בן אלעזר משום ר' מאיר, תוספת' דמאי ב יז). כלי ער מאימתי מקבלין טומאה, הסנדל משיקמע והמנעל משיגיב על האימום (שם כלים ב"מ ו א).

—נפע', *נִקְמַע,—נִקְשַׁר: מפני שאינה נקמעת כתפילי (המכריע שם). — ואמר המשורר: נהי נשמע בעת נקמע יְצֻמַּע (להלל גאון, HUCA III, 299).[3])

***קִמְעָה,** קמעא[4]) (עי' גם קמאה), שה"פ — בקֹמֶץ, מעט, לאט: המוציא הוצאות על נכסי אשתו, הוציא הרבה ואכל קימעא, קימעא ואכל הרבה, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל (כתוב' ט ה). וכי מה אכפת להן לעכברין והלא אוכלים בין מהרבה ובין מקמעא (רבי יוחנן בן נורי, ב"מ ג ז). וכמה היא פרס, שתי ביצים חסר קימעא (ר' יהודה, תוספת' מקו' ז ו). כי תשמע בקול ה' אלהיך, מכאן אמרו, התחיל אדם לשמוע קמעה סופו משמיעים לו הרבה (ספרי דבר' לו). זה שהוא הולך לבית הכנסת צריך להקל את רגליו וכו' וכשהוא יוצא צריך להלך קימעא (רב הונא, ירוש' ברכ' ה א). חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא קרית שמע ואתפלל (בבלי שם ד :). ששה דברים נאמרו בסוס, אוהב את הזנות וכו' ואוכל הרבה ומוציא קמעה (פסח' קיג :). איסי בן יהודה

משימין נקודה בלה"פ להורות על מציאות הצירה והקמץ שבעה"פ.]

1) [כתב רד"ק: ובא החפיר לבנון קָמַל בפתח באתנח לפי שאלו היה בלא הפסק היה קָמֵל בצירי כמו קנה וסוף קָמֵלוּ (מכלול, ליק, ד.).]

2) [האמוריים היו נחבאים בנקיקי הסלעים, וכדאיתא במדרש וכו' להכרית את ישראל (בֶּר בקדוכו).]

3) [מן הארמ' קמע, הבאה במקום קמץ, קפץ בעבר', ועי' שם.]

1) [כנראה שרש עברי קמע במשמ' קָשַׁר, ושים לב כי קמע a) פרושו הכניע בערב', וקמט בערב' b) הוא קשר, בנגוד לעבר', ועי' קָמִיעַ, הערה.]

2) [כך גם בבבלי (בכורות ל :). אך בע"ז (ל :): קושרת.]

3) [בסדור מנהג ארם צובה (סליח' לר"ה, תמה :) כתוב: נדבות פי בוראך יהיו לך כמו קמע, סלסל את תורתו ואת מימיה תגמע, ע"כ. אך בנ"א (התכלאל ב, קכח :; מחז' איטל, ב, לט.): (הם) יהיו (לך) למקמע, וכך נראה נכון, עי' מִקְמָע.]

4) [על פי הארמ' קמעא, קֹמֶץ.]

a) قمع b) قمط

***קְמִיצָה**, ש"נ, — מעשה הקומץ (מן הקמח) באצבעותיו מלא קמצו: כל חיום כשר וכו׳ לתנופת להגשה לקמיצה ולהקטרת (מגי׳ ב ה). מנחת כהנים, מנחת כהן המשיח אין בהן הגשה מפני שאין בהן קמיצה, וכל שאין בהן קמיצה אין בהן הגשת (ר׳ שמעון, מנח׳ ה ה). מנחת כהנים ומנחת כהן המשיח אין בהם פתיתה מפני שאין בהם קמיצה, וכל שאין בהם קמיצה אין בהם פתיתה (הוא, שם ו ד). הכהנים, וקמץ, מלמד שהקמיצה מצות כהונה (ספרא ויק, ויקר׳ פרשה ט). הרי אני דן טעונה קמיצה וטעונה לבונה, מה לבונה קומץ אחד לעשרון אחד, קומץ אחד לששים עשרון, אף קמיצה קומץ אחד לעשרון אחד, קומץ אחד לששים עשרון (שם שם). קמיצה היא הרמה, הרמה היא קמיצה (ספרי במד׳ כג). שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין עליהן את הקומץ (יומא מז:). ת"ח המלמדים הלכות קמיצה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה (רב, כתוב׳ קו.). וקמיצה היינו שחיטה (רב אשי, מעי׳ ג:). — מ"ר קְמִיצוֹת: הסמיכות והתנופות וההגשות והקמיצות וההקטרות וכו׳ נוהגין באנשים ולא בנשים (קדוש׳ א ח). אין לי אלא זְריקת דם והקטר חלבים, מנין יציקות ובלילות תנופות והגשות הקמיצות וההקטרות וכו׳ (תוספת׳ דמאי ב ז). — ובסהמ"א, במשמ׳ פְעֻלת הקומץ את ידו: וכל עוד שהיד פתוחה אין שם קמיצה (ר"י גיקטיליה, גנת אגוז ג, אמסט׳, לד:). — וּקְמִיצָה, במשמ׳ האצבע שעל יד האצבע הקטנה, ring-finger; doigt annulaire; Ringfinger: זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זה גודל (כתוב׳ ה:). — ובסהמ"א: (אצבע) רביעית הסמוכה לזרת והיא נקראת קמיצה (ערוך ערך אלון). ר׳ יוסף או׳, הזהיר בד׳ דברים אינו בא לידי חולי מעיים, הרגיל לטבול פתו במלח וכן בסוף סעודתו, המטבל ביד ימינו במלח בקמיצה ולא באמתו, ובשיני בקמיצה ובאמה שניהם כאחת וכו׳ (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ד, ענעלאו, 594). — ובמשמ׳ קמיצת שפתים במבטא, תנועת הקמץ וסימנה [1]: וכבר גזרת בספרך כי לא יאמר הסדך בב׳ נקודות כי אם הסדךָ בקמיצה (תשו׳ תלמידי מנחם, 43). וזה הדין לקמיצה כאשר נאמר יָפָה (שם, 82). כי לו היה לשד משדים אמר בטעם שד חשמן בלי תוספת למ"ד בקמיצת שמן (יהודי בן ששת, תשו׳ תלמידי דונש, 19). — וקמיצה גדולה, קמץ גדול, קמיצה קטנה, צירה: מצאנו דברים רבים בשתי סמיכות נסמכים וכו׳ סְריסי פרעה, סמוך בשתי נקודות, וסָריסי המלך, סמוך בקמיצה גדולה, וכמוהו מַקל לבנה בשתי סמיכות בפתיחה גדולה, מֵקל תפארה סמוך בקמיצה קטנה וכו׳ על כתֶף ים כנרת סמוך בפתיחה קטנה, ועפו בכתֵף פלשתים סמוך בקמיצה קטנה (הוא, שם, 25).

***קְמִיצוּת**, ש"נ, — קמיצות הפה, קבוץ שפתים למבטא תנועת קמץ: צורת הקמץ לרמז על ההברה המתהוה בהוצאת האות בקמיצות הפה (ר"מ ספנהים, יריעות שלמה א, הקד׳, ב:).

***קְמִירָה** [1], ש"נ, — שה"פ מן קָמַר, עשִׂית מכסה מעל למקום חלול, מכסה שעל גבי בור וכדו׳: אם נפתחה הקמירה שקמר וכסה ברשות הרבים חייב (רש"י, ב"ק נ., ד"ה פטור). דקמירת ביב משום חשדא וכו׳ (תוס׳ עירובי פח., ד"ה ביב). דמרשות לרשות לא בעי קמירה (שם שם פט., ד"ה לא שנו). אף על פי שיהיו המים היוצאין מן החצר הולכין ארבע אמות תחת הקמירה הוא מותר לשפך המים באותו הקילון (פרוש המשנה להרמב"ם, שם ח י). אע"פ שיש בין תבן לתקרה פותח טפח מועלת קמירת התבן מן הטומאה (ר"ש, אהל׳ טו ו).

קמל [2], ממנו קָמַל.

קָמַל, פ"ע, קָמֵלוּ, — קמל העשב, האילן וכדו׳, נָבַל, to wither; se faner; welken: והאזניתו נהרות דללו וחרבו יארי מצור קנה וסוף קָמֵלוּ [3] (ישעי׳ יט ו).

---

[1]) [עי׳ קָמַץ, הערה.]

[1]) [עי׳ קָמַר, הערה.]

[2]) [בסורי׳ קמל, העלה קמחון ועפוש, ויש משוים בערב׳ קמל a), במשמ׳ השחיר (הצמח) אחרי הגשם.]

[3]) [העיר פינסקר במבוא לנקוד האשורי (עמ׳ 7) וז"ל: ועד"ז יבוארו הרבה דגשין הנראים כזרים אצל המדקדקים כמו במלות קָמֵלוּ, נִתְּנוּ ודומיהן שהיו

a) قمل

לפרקמטיא, אמר לו, אבא, מתיירא אני בדרך מהלסטים ובים מפני אפירטין, מה עשה אביו, נטל מקל וחקקו ונתן בו קמיע ונתנו לבנו ואמר לו יהי המקל הזה בידך ואי אתה מתיירא משום בריה (רב הונא בשם ר׳ בנימין בן לוי, שם ויקר׳ כה). עבר המלך להשיא את בתו, מה עשה, נתן לה קמיע אמר לה יהי הקמיע הזה עלייך כדי שלא ישלוט בך עין רעה עוד (פסיק׳ רת׳, ויהי ביום כלות, כא:).— מ״ר קְמִיעִין: קמיעין יש בהן משום קדושה או דילמא אין בהן משום קדושה (שבת קא:). הברכות והקמיעין אע״פ שיש בהן אותיות ומעניינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן מפני הדליקה (שם שם). אמר לו הקב״ה (למלאך), הוא (יעקב) בא אליך וחמש קמיעין בידו, זכותו וזכות אביו וזכות אמו וזכות זקינו וזכות זקינתו (ר׳ הכינה בר יצחק, מד״ר ברא׳ עז). — ובסהמ״א: שלשה קמיעין לשלשה בני אדם שלשה פעמים נתחוק אדם ונתחזק קמיע[1]) (הלכ׳ פסוק׳ לתלמידי רב יהודאי גאון, 6). אבל רב משה הכהן ז״ל היו טוענין עליו כי היה רגיל בקמיעין ובלחישות וביוצא בהם (רס״ג, אוצה״ג חגי׳, הפרושים, 20). קמיע מוחזקת ושל מומחא מותר לצאת בה בשבת (והזהיר שמות, יז). אלו שכותבין מבפנים (המזוזה) שמות המלאכים וכו׳ הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא וכו׳ שעשו מצוה גדולה וכו׳ כאילו הוא קמיע של הניית עצמן וכו׳ (רמב״ם, תפילין ה ד). כמו הקמיע שהגבור נושא בזרועו, שהגבור נושא הקמיע והקמיע נושא את הגבור ומעמיד אותו (רבינו בחיי, ויחי). — ואמר הפיטן: נמצאת כל מדת יצירת עולמו כמלוא פסת יד היא רשומו וכקמיע ביד גבור בזרוע חותמו (ר״א קליר, אז ראית, סלוק שקלים). צור מדות שונות טרם הקציע בון מטלת מקציע ואספלנית הציע קשר קמיע ממחה ולחישות מעלות (שלמה הבבלי, אתאבה לדעת, זולת שבת בראשית). ואל יגוף בגוף נגוף אשר סופו להתליע, ויתחזק בלי נזק כמו חרט בקמיע (יוסף ברבי, יסכתי ואעירה, סליח׳ לו״ג, סדור מנהג ארם צובה, תקכ:). איך פן תהי יורד שאול קמיע[2]), תלך ואין דובר ואין משמיע

[1]) [ע״פ דברי ר״פ (שבת קא:) בארמ׳: תלתא קמיעי לתלתא גברי תלתא זימני איתמחי גברא ואיתמחי קמיעא.]

[2]) [איך נמצא קמיע לבל תרד שאולה.]

(איך פן תהי, קינ׳ על המתים, שם, תשעה:). — ואמר המשורר: חפצו לכתוב קמיעים מעשה אמורי לאהבה[1]), יצוו להביא תרנגול לבן להקטיר בלהבה, ובן דם תור ומות שור שחור בהם לכתבת וכו׳ (קלמון בן יקומים, מלחמות ה׳ יד, דודזון, 112). ולובש לבוש בוז כעוטה מעיל בוץ ועל צוארוניו קלוביו קמיעים (שלמה בונאפיד, הנו קול, ס׳ דברי חכמים, פז).

קְמִיעָה, קְמִיעָא,[1]) ש״נ, מ״ר קְמִיעוֹת, — כמו קָמִיעַ: אר״פ[2]) כתב שלש קמיעות לשלשה חולים וכו׳ ונרפאו, זו היא קמיע מוחזקת וכו׳, הוחזק, בשכותב קמיעא לאדם בין קמיעא זו ובין אחרת יוצאין בה בשבת, שהרי הוחזק האיש, והקמיעות האלה שלשתן כתבן זה האיש וכו׳ כתב קמיעא אחת לשלש בני אדם ונתרפאו הוחזקה הקמיעה וכו׳ (והזהיר שמות, יז.). אם אדם צנוע ושותק בבית הכסא היא קמיעתו[3]) שיצילנו מהמזיקין (ערוך ערך קנל). כאשר אנחנו נפתים לשארית ההבלים מאצטגנינות ולחשים וקמיעות ונסיונות רחוקות מהטבע (ר״י א״ת, כוזרי ד כג). ואין אצלנו שם בלתי נגזר אלא זה והוא יו״ד ה״א וא״ו ה״א אשר הוא שם המפורש גמור, לא תחשוב זולת זה ולא יעלה במחשבתך שגעון כותבי הקמיעות (ר״מ א״ת, מו״נ א סא). בארצות האלו מהם עושים קמיעות בכמה אופנים (טוביה כץ, מעשה טוביה, קיד:). וכפעם בפעם כאשר החלה רוח לפעמת ותצעק במר נפשה לאמור הבו לי קמיעה (זכורי הענים הקסט, 150). — ואמר המשורר: ארפא מתרופתם חליי ויהיו אל כאב לבי קמעות[4]) (ר״י הלוי, לך עיני). הוי צדיקים פקדי עקרות וכו׳ בפדיונות ימלאו כיסם ובמעדני מלך המעים, ומהירם יתנו לצאן מרעיתם קמיעות בדוקות עם שירים (יל״ג, דור המדבר, שירי יל״ג ג, 37).

[1]) [השוה גם רסע״ג, לקו״ק נספח׳, 19.]

[2]) [על פי שבת סא:.]

[3]) [פרוש לדברי הגמרה (ברכ׳ סב.): קבלא דבית הכסא צניעותא ושתיקותא.]

[4]) [כך מביא את המלה, ברודי, הנוהג בכתיב חסר, ומנקד: קְמֵעוֹת.]

מפשטין את קומטיו ורואין את נגעו (תוספת' נגע' ח ה). שרץ בקומטו טהור, נבלה בקומטו טמא, שרץ בקומטו טהור, שרץ בנגיעה הוא דמטמא ובית הסתרים לאו בר מגע הוא, נבלה בקומטו טמא, נהי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא (רבא, נדה מג:). קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור, קנה בקומטו של טהור והסיט בו את הזב טמא (ר"ל, שם מג.)

ב. ***קֹמֶט**, ש"ז, — קֹמֶט שבגלגל העין, מרכז שבו: העוה"ז דומה לגלגל עינו של אדם, לבן שבו זה אוקיינוס שמקיף את כל העולם, שחור שבו זה העולם, קומט שבשחור[1]) זה ירושלים, פרצוף שבקומט[2]) זה בית המקדש[3]) (א"א איסי בן יוחנן משום שמואל הקטן, דא"ז ט).

***קְמִיטָה**, ש"נ, — כמו קֹמֶט, זוית: וראשו של השפה השנייה המגיע אל צד הפנים בגובה האוזן היא צורת וי"ו והנקב שתחתיו דהיינו כם קמיטה היא בצורת י' וכו' (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן עמק המלך, שער אדם קדמאה ו).

***קָמִיעַ**[4]), ש"ז, סמי' קְמִיעַ, — קִשּׁוּר, ובפרט פתקת כתב סודי לשמירת מפני מזיקים הקשורה ותלוית בצואר או בזרוע, ; amulet(te) ; Angebinde, Amulett :

לא יצא האיש (בשבת) בסנדל המסומר וכו' ולא בתפילין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה (שבת ו ב). עור כדי לעשות קמיע (שם ח ג). אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע (שקל' ג ב). הכדור והאמום והקמיע והתפילין שנקרעו, הנוגע בהן טמא (כלים כג א). כסת עגולה והכדור והאמום והקמיע והתפילה אינן צריכין שיבאו בהן המים (מקו' י ב). מעשר שיני וכו' אין עושין אותו קמיע (תוספת' מע"ש א ג). ולא תצא בהמה בסנדל ולא בקמיע אף על פי שהוא מומחא (שם שבת ד ה). איזה הוא קמיע מומחא, כל שריפא ושנה ושילש, בין קמיע שבכתב ובין קמיע שבעיקרין יוצאין בו וכו' קמיע שאינו מומחא אף על פי שאין יוצאין בו בשבת מטלטלין אותו בשבת (שם שם ט-י). קמיע של מתכות הרי זה טמא טמא מת, נתפרק, התחתון טמא והעליון טהור, עור שכורך בו את הקמיע טמא וכו' פסלין שהוא כותב עליו את הקמיע טהור (שם כלים ב"מ א יא-יב). כל כלי, לרבות הקלע והקמיע והתפילה (ספרא ויק, שמיני פרק ח). נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחי ריפיתי בו ושניתי ושילשתי (ירוש' שבת ו ב). והארץ עומדת על מים וכו' והמים עומדים על הרים וכו' וההרים עומדין על רוח וכו' והרוח תלויה בסערה וכו' וסערה עשאה הקב"ה כמין קמיע ותלייה בזרועו (ר' יודה בר פזי, שם חגי' ב א). עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן וכו' זכה עושין לו סוכה, לא זכה עושין לו צלצל וכו' לא זכה עושין לו ענק וכו' לא זכה עושין לו קמיע שנאמר ותקשרנו לנערותיך (ר' יוחנן, ב"ב עה.). או ששנה אותיותיהן (של תפילין) או שכתבן עברית או שעשאן כמין קמיע הרי אלו פסולים (מסכת תפילין, קירכהים, 18). תפלת של ראש נכתבת ארבע פרשיות וכו' וכן של יד אלא שהוא עושה של יד פרשה אחת ואם עשאה ארבע פרשיות כשרה, רבי יהודה אומר יתפור ויתנם לתוך קמיע (שם שם, 19). ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת, אמרה, יודעת אני מהיכן היא סבתי, לא כשם שהיו אומרים לי קמיע היא צריכה, חימום היא צריכה, אלא הנה נא עצרני ה' מלדת (מד"ר בראש' מה). למלך שאמר לבנו צא

או קֹמֶט במ"י או מ"ר, וגם בכמה מקומות שכתוב קומט יש נ"א קמט, וכאמור בהערות לערכים שקדמו, אפשר שכמאו אף קו (qu) במקום ק, ושהכונה בכתיב קומט היא למבטא קרוב אל קֻמֶט, ויש מלונים המנקדים קְמָט, ואינו נראה.]

[1]) [בהוצ' היגר (עמ' 151): קמט שבו.]

[2]) [בהוצ' היגר (שם): שבקמט.]

[3]) [קשה כאן שמוש המלה קומט, כי מה קמט או קומט יש בגלגל העין גופא, שבתוכו יהיה פרצוף פני אדם הנשקף בהביטנו לתוך בבת העין? ואפשר שאין כאן אלא ט"ס במק' קינט', הוא κέντρον במשמ' centrum, מרכז.]

[4]) [צורת עברית שאך הֻשאלה לארמי' מן קמע במשמ' קשר בעבר' שבתו"ם. וגם במסרת הבבלית מנקד קְמִיעַ (סורת, לשון חכמים, 27), וכן במשנ' מנק' ליוורנו. ויש מנקדים קָמֵיעַ ואף בכתיב חסר קָמֵעַ, כנראה בהשפעת הלעז (האיטלקי במקורו) cameo, במשמ' אבן טובה גלופה, שאף היא שמשה לפעמים בקמיע.]

ותרד בדמעות על אישה האמלל כי קמט פתע (הוח, קולו של יוד, סס 7, 33).

—פע', *קִמֵּט,—כמו קל, הכניע, קשר: אשר קומטו לברכה הוא דכתיב, אלו תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעוה"ז וכו' (רב נחמן בר ילחק, חגי' יד.). — ובמהמ"א: אי קטורא בירי, שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי הנשים שמקמטין אותן על עץ חלק או על אגודה של קשים וקורין אופרונצי"יר (רש"י, בילה כג.). — *קִמֵּט האף, המצח וכדומה, runzeln; froncer; to frown, נוהג בדבור [1]).

—נפע', *נִקְמַט [2]),—נקמט העור, הבגד וכדו', נעשו בו קמטים: עורנו כתנור נכמרו, נתחממו ונקמטו קמטים קמטים מפני זלעפות רעב, כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונכווץ (רש"י, צרלם' מג ל). הקודרים מני קרח, אם בא עליהם קרח נקמטים ונעשים קרים (הוח, איוב ו יו). רגע, נקמט (הוח, שם ז ה, כו יב). חמרמרו, נקמטו (הוח, שם יו יו). צפד, נקמט ונתחבר (הוח, איכה ד ח). ואינו נקמט ונכווץ (הוח, ספר הפרדס, הלכות עריפות). — ונקמט הים, נתמעט ונתכווץ: ושפוני טמוני חול, פעמים שהספינות נשברות בנמל וטבועות וטמונות בחול וכשהים נקמט ומתמעט כמנהגו בכל יום באים בני זבולון ונוטלים אותו ממון (חזקוני עה"ת, דבר' לג יט). — ואמר המשורר: לעזתה על הברית ודמיתה לשרטת, והלא אין חיים לאנוש בלא רשומה נחרטת, כי מעת היולדם טיבורם נקמטת וגם המִילה תהי תוספת חיים ממלטת (רקע"ג על חוי הבלכי, דודזון, 62).

—התפ', *הִתְקַמֵּט,—נעשו בו קמטים: בגדים כשפושטן מקפלן מפני שמתרככין מכיבוסם ומתקמטים כשאינן מקופלים (רש"י, שבת קיג.). — ובמשמ' נקמץ ונסגר: ולו יקהת עמים, יתקמטו ויתקבלו [3]) ולא יצא מגבולם וכו' (רלב"ד, הקד' ילירה, ורשה, ג.). ידוע הוא כי הזקנים יתקמטו עיניהם ויכנסו בחוריהם לפי שיתקמטו יתרי העין (רד"ק, ספ"ש, כהה).

*קֶמֶט [1]), ש"ז, — מקום התכווצות והתקפלות העור, הבד וכדו', Falte, Runzel; pli, ride; fold, wrinkle: אלו בהרות טהורות שהיו וכו' בקמט, ונגלה (נגע' ז א). איזהו סימנית, ר' יוסי הגלילי אומר משיעלה הקמט תחת הדד [2]) (נדה ה ח). האידם שבשפה נדון כבית הסתרים והקמט שנפשט הרי הוא כעור הבשר לכל דבר (תוספת' נגע' ב יג). — ומ"ר קְמָטִים, קְמָטִין: אלו מקומות באדם שאינן מיטמאין בבהרת וכו' הקמטים והקמטים שבצואר (נגע' ו ח). אחר שנתבלת הבשר (של שרה) ורבו הקמטין נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין וחזר יופי למקומו (ר' חסדא, ב"מ פז.). ואמאי קרו לה (ליוכבד שהיתה בת ק"ל שנה) בת, א"ר יהודה בר זבידא, מלמד שנולדו בה סימני נערות, נתעדן הבשר, נתפשטו הקמטין וחזר היופי למקומו (ב"ב קכ.). — *ובית הקמטים, מקום קמטים בגוף האדם, כמו בית השחי: בית הסתרים, בית הקמטים [3]) אינן צריכין שיבואו בהן מים (מקוא' ח ה). לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים (רבא, נדה סו:).—ובמהמ"א: דשיעא, חלקה, כלומ' אין בה קמט כאשר הקיר כשטוחין אותה (ערוך ערך אסי). רוגע הים, שובר חים, מנידו ומרתיחו ונעשה קמטים קמטים (רש"י, ירמ' לא לא לד). קיטורי בירי אסור וכו' לבויץ קמטין שאדם עושה בבית יד שממלאים אותה בקנת של שבלים חלקים ומקמטים (הוח, מו"ק י:). ודומה למפות בכבשן האש שבעת וכו' שתדחוק את קמטיו יכנים רוח קרה אל הכבשן וידלק (ר"י עקנין, פי' מוסר ה כא).

א. *קֶמֶט [4]), ש"ז,—כמו קֶמֶט, ובפרט מקום קמטים בגוף האדם, בית הסתרים: סדין המקומט

---

[1]) [השוה מה שנאמר בזוהר (יתרו, וילנא תרמ"ב, ענ.): כד מליל אקמיט חוטמו ופשיט משבא דמצחיה.]

[2]) [בתו"מ אין צורה זו. אמנם בתוספת' צוק"מ (סוכה ב ח) כתוב: הדס וערבה שנקמטו ותמרות עולות מתוכן כשרים, ע"כ, אך טעות היא, ונכון בדפוסים: שנקטמו.]

[3]) [ויתקהלו ?]

[1]) [בארמ' קמטא, ועי' קֶמֶט, הערה.]

[2]) [רש"י (נדה מז.): קמט, פרונצ"ש (froncis), שגדלו דדיה עד שכפול מעט על החזה ויראה כקמט.]

[3]) [אמנם הרמב"ם: ובית הסתרים, פנימי הגוף כמו פנים האף והאוזן ופנים הפה, ובית הקמטים, היא הערוה וכו'.]

[4]) [קשה לקבע בכל מקום אם הכונה לשם קֶמֶט

(er)drücken; courber, étouffer; to bow down, smother: אך עתה הלאני השמות כל עדתי וַתִּקְמְטֵנִי [1]) לעד היה ויקם בי כחשי בפני יענה (איוב יו ז–ח). — ובפסה"א: א"ל יוסף, יהודה, למה אתה דברן, והלא יש באחיך גדולים ממך, א"ל אעפ"כ כולם חוץ לזוקא הן עומדין ואני מעי קוממים עלי כחבל (ילקוט שמעוני בראשי' מד קנא). — ואמר המשורר: חרשיו חצץ שכן שמי ערץ, זעך נועך ונקרץ קרץ, קמט נקמט לבלה וחרץ (רשב"ג, אזוסים, שעה"ש 53). ·קמטם בערוב ודבר ושחין אבעבועות ושבר ארבה מביש משבר להנקם באיבי המלך (רא"ע, מי כמוך אפס, איגר 230). — °ובמשמ' נעשו בו קמטים: ישנים, קיפולם מתקנן יותר מן החדשים, שהחדשים קשין מאליהן ואין ממהרין לקמוט (רמ"י, שבת קיג.). — °ובמשמ' קשר: קיטורא בירי [2]) שעושין לבתי שוקיים ולבתי ידים של חלוקי נשים וקומטין [3]) אותו על עץ חלק (רי"ץ מויכא, אור זרוע,

[1]) [הבנת הפעל בלשון המקרא נסתמת ע"י הנקוד וחלוקת הפסוקים במסרת, שלפיהם מתחלפות צורות הפעלים המדברים על האל בנוכח (הֲשִׁמּוֹתָ, ותקמטני) ובנסתר (הלאני, היה, ויקם וכו'), ללא פרוש אמתי; וכיצד אפשר לצרף למשפט מובן את המלים: ותקמטני לעד היה? אך לפי הענין (עי' טורטשינר בפירושו) יש לצרף (ו)תקמטני לפס' ז ולקרא בקרוב: אך עתה הלאני, הֲשִׁמֹּתִי (כלו', אך עתה, שהלאני האל, נדמיתי ואשתק), כל עֲדָתוֹ תְּקַמְּטֵנִי. ומשמ' תקמטני: תכניעני, וכן בתו"ם למשל: כפתיה (השטן את דוד) קממטיה ואותביה ושדייה תותי בי בדייא (סנה' נה.), ופרש רש"י: קמטיה, הכניעו תחת הבד של זיתים ויתיב עליה למעכו. וממשמ' זו יתבררו גם יתר הוראית השרש. ובסור' קמט פרושו גם לחץ (כמו בעבר') וגם תפס ואסף (שהוא אולי פעל אחר. כמו קמץ בעברי), ובערב' קמט עקר משמעותו: קשר, גם זה מן לחץ, ועי' קמע. והיו שפרשו כך גם במקרא, השוה ראב"ע: מלשון קשור מדברי רבותינו ז"ל או כמו אשר קומטו ולא עת והם קרובים, ע"כ. ומעין גנים: ותקמטני, ותקשרני, וכן בלשון ישמעאל כשיאמרו אסרו הכבש הזה לשחיטה קמטו.]

[2]) [כלו' בירידות (וכן באשורי בֵּרִת, בבל), עי' ביצה כג. וברש"י שם. ועי' מו"ק (י:) ובתוס' שם ד"ה קיטורי, וכן בת"י (שמות לג כג): קטור דבירא דתפילי.]

[3]) [ברש"י לגמרת (נילה כג.), שמשם לקוחים הדברים: שמקמטין.]

הלכות יו"ט, עד.). — °ובמשמ' קפל, כמו פע', ואמר הפיטן: רשע הפושט יד יסוג אחור ויקמוט [1]) (שלמה הבבלי, אני יום, סליחי יום ג). — ואמר המשורר: נערת טובת תאר מימי ילדות ונער לסדה לעות ולקלקל פניה, תקמוט את מצחה עם גבת עיניה וכו' (יל"ג, מעשה נערות, שירי יל"ג ז, 146).

—פעי', קִמְּטוֹ, — קֻמַּט, שִׁקְמְטוֹ והכניעו אותו: אשר קֻמְּטוּ ולא עת נהר יוצק יסודם (איוב כב יו). — ובתו"ם: א"ר שמעון החסיד, אלו תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקומטו להבראות [2]) קודם שנברא העולם ולא נבראו עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים שבדור, ורב נחמן בר יצחק אמר אשר קומטו לברכה הוא דכתיב, אלו תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעה"ז הקב"ה מגלה להם סוד לעולם הבא, שנאמר נהר יוצק יסודם (חגי' יג:–יד.). — בינ' *מְקֻמָּט, במשמ' שנתחוו בו קמטים קמטים, faltig; plissé; plaited, wrinkled: סדין המקומט מפשטין את קומטיו ורואין את נגעו (תוספת' נגעי' א ח). — ואמר הפיטן: קומטו שערי זבול בית עולמים כי מכינימו שבתה מלובה (יוסי בן יוסי, אהללה אלהי', מוסף ל"ה, סדור רסע"ג, רכז). קשת לב להחפיש רצוצים, קמטו במעש פעלם רועצים (יהודה בר מנחם, אני סומה, יולי שבת הגדול, מחז' איטלי' א, ל:). פנה ליציר גדלו במפעלים, ציווי פקדו והביאו במאכלים, קומט ונעצר ועש בו פלולים (שמואל, אל אדון על כל פעלים, קינעי הפיוט' יג, 6). — ואמר המשורר: במרע אל תתהר ודרכו אל תבחר, בליל פה ובמחר ·מקמט בקברים (דונש, דעה לבי, שעה"ש 4). והושיע למלך יתנו קול ואין עוזרה בצרה ממגרשים, ושח רום שח בלי עתו יקומט ונחיה מת אסור בחבושים (שלמה מזל טוב, שמעוני מתי, שיר על פסוק האיסקאקי, זכרי חפץ, 7). אשה ערינה וכפופה מזקן פניה קמטו מתוגת ואבל (יל"ג, הוי אח, כל שירי יל"ג א, 173). שמעה בת שוע

[1]) [ויקפוץ את ידו הפשוטה.]

[2]) [רש"י: נגזרו להבראות, לשון ותקמטני לעד היה, ע"כ. ואמנם אפשר שיש כאן פעל אחר, נגזר מן הרומ' computo חִשֵּׁב, במבטא מְרֻשָּׁל comto, השוה בצרפת, compter, conter, איטלקי' conto. לפי זה תהיה הכונה: אשר חֻשְּׁבוּ להבראות.]

בית השוקים טמאים (מכשיר' ו ג). הקמחין והסלתות מעלין זה את זה (ר' כממים, תוספת' תרומ' ו ו). אין מכסין לא בתבן ולא בקש ולא בגבבה ולא בקמחין ולא בסלתות (שם חול' ו יח). והיה באכלכם מלחם הארץ, שומע אני אף הקמחים במשמע (ספרי במדי' קי). וכולן שבללן תבואה קמחים ובציקות מצטרפות (ר' חייה, ירוש' חלה א א). בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחין וסלתות שהן חייבין בחלה וכו' (שם שם ב א). לא יחלקו מנחות כנגד עופות שהללו מיני דמים והללו מיני קמחים (קידוש' נג.). חיטין ועשאן קליות הקמחים והסלתות שלהן מותרין (ע"ז לז:). התבואה והקמחים והבציקות מצטרפין זה עם זה (מנח' ע:). — *ובהשאלה במשמ' אבק לבן כקמח של פטריות, עפוש[1]), Schimmel; moisi(ssure); mould: אינו מביא לא מפיה (של החבית) מפני הקמחין ולא משוליה מפני השמרים (מנח' פ ז). יין שעלה בו קמחין פסול (ר' יוסי בר' יהודה, שם שם). — ובסהמ"א: ואם משאר קמחים הוא (הבצק שבו צלו את הכשר) האדימה מותר (אסור), לא האדימה אסור (מיתר) (והזהיר, ויקרא, א:). והאומרו בתפלה לא חש לקמחו[2]) (סדור רס"י ת"ל, 216). ועתה עמד אחד ולא משל ברוחו ולא חשש לקמחו ונסב על חבית וכו' (רשב"א, הקד' ממסרת הנים). שבלל ועירב כל הקמחים ביחד ועשה מהן עיסה (סמ"ג מ"ע קנא). — ואמר המשורר: בבלתך חתן תשמח ברוב ממון ורוב קמח (אביתר, אמת אמה, שירי תימן, 14). — *קֶמַח הנתר: קמח הנתר (מעהל קריידע אדער מאנדל מיליך) הוא מין עפר דק ולבן מאד וקל בקצף (שוים) אשר לזאת יקרא גם עפר הקצף (ר"ב ליכדא, רלסית למודים א ז, לג.).

קִמְחוֹן[3]), ש"ז, — קֶמַח העפוש הלבן העולה על היין וכדו', Schimmel; moisi(ssure); mould.

---

[1]) [ועי' גם קִמְחוֹן, הערה.]

[2]) [עפ"י הארמ' שבתו"ם, עי' בהערות לעיל.]

[3]) [כנראה ראה הרמב"ם קריאה זו כעקר במקום קמחין שבתו"ם (עי' בערך הקידם), וזאת גם עפ"י הערב' קמחאנ a). ואלה דברי תנחום ירושלמי בכתאב אלכאפי ערך קמח: יין שעלה בו קמחון פסול קיל קטמונייה וד'אלך דליל עלי אן קד בדאה אתכ'ליל ואלפסאד, ומת'לה לא יביא (מפי) החבית מפני הקמחון וקיל אנה הפ אביץ' יעלא עלא וגה אלכ'מאר יסמות אלערב אלקמחאן בתשדיד אלמים ויערף ענד אלגמהור באלחבאב וסמי קמחון לאנה אביץ' עלי וגהה כאנה טחין מנת'ור ואלטחין יסמי קמח, ע"כ. ובעברי: יין שעלה בו קמחון פסול, נאמר (וי"א פרושו:) קטמונייה (היא קמחון), וזה סימן על שהתחילו בו ההחמצה וההפסד, וכמוהו לא יביא (מפי) החבית, ונאמר שהוא גרגירים לבנים שיעלו על פני היין יקראו לו הערב אלקמחאנ בדגשות המ"ם, והוא ידוע אצל ההמון בשם אלחבאב (הגרגירים), ונקרא קמחון מפני שהוא לבן על פניו כאלו הוא קמח זרוע. והקמח (בערב' טחין a)) נקרא (בעברי) קמח. ועי' לֶו, Flora, עם, 40, 101.

והיום משמש קִמְחוֹן ביחוד במשמ' קמחון העלים של צמחים, mildew; nielle; Meltau.]

a) قمّحان

קִמְחִי[1]), ת"ז, — דומה לקֶמַח, מעין הקמח, mehlig; farineux; floury, mealy: תמר קמחיאו ואגא (מעהל אדר ואגא פאלמע) גבות כשלשים אמות ועביו כמאתים וגזעו מלא קמטים וכו' (ר"ב ליכדא, רלסית למודים א ז, כו:). (עץ הלחם) הביתי חסר הזרע פריו הכדורי מחזיק באלכסונו עד חצי אמה יפה קמחי וטוב טעם (י' סיהק, תולדות הארץ ב, ג). גרגירו בשרי וקמחי ונאכל (שם שם, סג).

קמט[2]), ממנו *קִמּוּט, קָמַט, *קֻמַּט, *קֹמֶט, *קְמִיטָה.

קָמַט[3]), פ"י, תִּקְמְטֵנִי, — כפף, הכניע, beugen,

---

[1]) [כתו"ם בא קמחית כשם אשה: שבעה בנים היו לקמחית וכולהם שימשו בכהונה גדולה (ירוש' מגי' א יג), שמעון בן קמחית (שם יומא א א), ומשערין בכל הפנים הגדול לפי גדלו אפילו ככן קמחית שהיתי ידו מחוקת כארבעת קבין (שם שם ה ג), כנראה בעקר במשמ' טוחנת, עושה קמח. ולפי זה יש לפרש גם את הפתגם הארמי הבא שם: כל קמחייא קמח (נ"א קמחין) וקמחא דקמחית סלת (מד"ר ויקר' כ): כל טוחן (קִמְחָיָא, הוא קִמְחִי בעברי) עושה קמח (קָמַח, קוֹמֵחַ, ביני' מן קְמַח), וקמחה של קמחית הוא סלת. השם קִמְחִי הידוע נלקח מן הערבי קַמְחִי b).]

[2]) [עי' קָמַט, הערה.]

[3]) [עי' בהערה שאחר זו.]

a) طحين b) قمحي

ואיפת קֶמַח מצות (שפט' ו יט). ותקח קֶמַח ותלש ותפהו מצות (ש"א כח כד). משכב וספות וכלי יוצר וחטים ושערים וְקֶמַח וקלי ופול ועדשים וקלי (ש"ב יז כח). ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כר סלת וששים כר קָמַח (מ"א ה ב). חי יי' אלהיך אם יש לי מעוג כי אם מלא כף קֶמַח בכד ומעט שמן בצפחת (שם יז יב). כד הַקֶּמַח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר (שם שם יד). ויאמר וקחו קֶמַח וישלך אל הסיר (מ"ב ד מא). קחי רחים וטחני קָמַח (ישע' מז ב). כי רוח יזרעו וסופתה יקצרו קמה אין לו צמח בלי יעשה־קֶּמַח [1]) אולי יעשה זרים יבלעוהו (הוש' ח ז).—ומיני קמח, קֶמַח סֹלֶת: מהרי שלש סאים קֶמַח סֹלֶת לושי ועשי עגות (ב"ר' יח ו). ועי' סֹלֶת.—קֶמַח שְׂעֹרִים: והביא את קרבנה עליה עשירת האיפה קֶמַח שערים (במד' ה יח). — ומאכל קמח, מאכל עשוי מקמח: מביאים לחם וכו' מאכל קֶמַח דבלים. וצמוקים ויין ושמן ובקר וצאן לרב (דה"א יב מ). — ובתו"מ [2]): נאמנים על החטין ואין נאמנים על הקמח ולא על הפת (פאה ח ג). הלוקח לזרע ולבהמה, קמח לעורות, שמן לנר וכו' פטור מן הדמאי (דמאי א ג). המפריש את חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן, העיסה עצמה חייבת בחלה, והקמח אם יש בו כשיעור חייבת בחלה ואסורה לזרים (ר' יהושע, חלה ב ח). אין נותנין קמח לתוך החרוסת או לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד (פסח' ב ח). חטה חטים שאיני טועם אסור בהן בין קמח בין פת (נדרי ו י). מנחת העומר וכו' היתה באה גרש וזו (מנחת סוטה) באה קמח (סוט' ב א). נפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת (אבו' ה טו). משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי שלא ברצון חֲכמים (ר' מאיר, מנח' י ה). הרי עלי מנחה מן השעורין יביא מן החטים, קמח יביא סלת, בלא שמן ולבונה יביא עמה שמן ולבונה וכו' (מנח' יב ג). הלוקח יין ליתן לתוך הקילור וקמח לעשות מלוגמא ורטייה פטור מן הדמאי וחייב בודאי (תוספת' דמאי א כה). אין מוללין את הקדירה בפסח והרוצה שיבלול נותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ וי"א אף נותן את החומץ ואח"כ נותן את הקמח (ת"כ, פסח' מ:). ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומהלך מעיר לעיר וכו' ללמוד תורה (יומ' לה:). אין שונין [1]) קמח ביום טוב (תנא קמיה דרבינא, ביצ' כט:). סאה ביהודה היתה עושת חמש סאין, סאה קמח סאה סלת סאה סובין סאת מורסין וסאת קיבוריא (ר' יוסי, כתוב' קיב.). הוספת קמח הוסיף [2]) מים (תנחו' לא יד). — ובפתגם: אם אין קמח אין תורה [3]), אם אין תורה אין קמח (ר' אלעזר בן עזריה, אבו' ג יז). — ומ"ר *קְמָחִים, קמחין, מיני קמח: כל הקמחין והסלתות של

הספרותית קמח a) במשמ' דגן, תבואה; בכוש' קֶמַח במשמ' קטניות שעושים מהם מין קמח, ובמצרי' קמח(ו), מין לחם. ועי' בהערות שאחר זו.]

1) [עי' תשובות תלמידי מנחם (ערך קמח, עמ' 103). וז"ל יהודי בן ששת מתלמידי דונש בתשובתו עליהם: קמח, והשיב עליו באומרו כי פתרון צמח בלי יעשה קמח כמשמעו, אומר, אין פתרונו כמשמעו, כי פתרונו כמשמעו בערבית הוא זרע החטה, והקמח ביהודית הוא הטחון, ואשר השגה מנחם לאמר פתרונו כמשמעו הכתוב צמח בלי יעשה קמח, אמר בלבו איך יעלה הטחנו בצמח, ואתם אמרתם לא אמר מנחם פתרון כמשמעו בלשון הערב, כי כן יאמר פתרון המלה כמשמעה, ואם אין פתרונה כמשמעה בלשון הערב, התשובה עליכם הנה הוא כתב בספרו וכו' וזולתי קמח אשר לא יאכה קמח שעורים להיות פתרונו כמשמעו וכו' (תשו' תלמידי דונש, עמ' 43).]

2) [השוה גם בארמי' שבתו"מ: כל קמחייא קמח וקמח דקמחית סלת (מד"ר ויקר' כ, ועי' קִמְחִי, הערה): קמחא טחינא טחנת ואריא קטילא קטילת (ריב"ל, שם שה"ש, מלאוכי הסומכים).]

a) قمح

1) [רש"י: שרקדו מאתמול ובא לשנותו בנפה ליפותו אין שונין דאפשר לו מאתמול.]

2) [בתנחו' בובר (לא יב): הוספת מים.]

3) [כן גם בנוסח ב של אדר"נ (פרק לד, שכטר, לח.), ובנוס' א איננו. ופרש רש"י: שאם אין לו מה יאכל היאך יעסוק בתורה, ע"כ, וכן רֹב המפרשים. וקצת קשה שמוש המלה קֶמַח במשמ' זו. ויש מפרש קמח בהשאלה על טחינת דברי תורה בפלפול: אם אין אתה טוחן בהם אין תורה יוצאת, ואם אין ידיעת התורה אין תועלת בפלפול. כי כן בא קמחא בארמ' שבתו"מ: הא לא חש לקמחיה (פסח' פד.), ומאן האי דלא חייש לקמחיה (יומ' מו.), ופרש רש"י (סוכ' כד., ד"ה דלא חש לקמחא): טוחן ומוציא סובין ואינו חושש כלומר מרבה דברים שאינם, ע"כ.]

(ישע' לד יג). מחמד לכספם קִמּוֹשׂ יירשם חוח באהליהם (הוש' ט ו). — ובתו"ם: ערפד לאחר שבע שנים נעשה קימוש, קימוש לאחר שבע שנים נע'שה חוח (ב"ק עז.). — ואמר הפיטן: הוספנו סרח און ועמל לכמוש, ונתנו לחמוס כמו חוח וקמוס, ולך נשוע קוממנו ונפילת סיכתנו תעמוס, כאשר אמרת על יד עמוס (רסע"ג, אחננה, סליח' יוה"כ, סדור רסע"ג, סג). שחורה ונאוה כאהלי קדר, לבודה כשושן בין קמוש ודרדר (יולי יוה"כ, סדור תימני כ"י בריט' מוז) — ואמר המשורר: ואם קמוש יהי עלה אֲתה לבבי כי עצי בשם פרחיו (רמב"ע, לגן אהב, ברודי, עח).

ֿקָמוּת,

ש"נ, — מצב העומד בקומתו: ואשר אמרת וכתבת בקומתן נבראו, לישנא דרבואתא בקמותן וכן אומר אסור לאדם שיעמד על שדת חברו בשעה שעומדת בקמותה וכ"כ מאימתי אדם יורש את אִשתו קטנה, ב"ש אומרים משתעמור בקמותה (כב הלי, תשו' הגאו' הרכבי שסג).

*קמז

[1]), ממנו *קָמַז.

*קָמַז,

קל לא נמצא.

—נפעי, *נִקְמַז [2]), — פעל לא ברור [3]): מלבן של ספקליא וסריגין של חלונות פותחין ונועלין בהן (בשבת) ואם היו נשמטין אסור, נגר [1]) שהוא קשור ותלוי פותחין ונועלין בו וכו', נגר אם נשמט כולו אסור, נקמז מותר, ר' יהודה אומ' נקמז אף על פי שאינו נשמט (אסור) (תוספת' עירובי' יא יז—יח). הפרח היוצא מן הערים רואין אותו כילו מטוטלת תלויה בו, כנגדו אסור, וכן בדלית, המותח ומורה מאילן לאילן תחתיה אסור, סיפקה בחבל או בגמי תחת הסיפוק מותר, עשאו כדי שיחלק עליו החדש אסור (ע"כ המשנה). תמן אמר את רואה כילו שפוד של מתכת תחוב בו, שמעון בר בא בשם רבי יוחנן עד מקום שהוא נקמן [2]) (ירוש' כלאים ו ט). נשמט (הנגר) אסור, נקמז [3]) ר' יעקב בר אחא בשם רבנן מרדהו בראשי אצבעתיו (שם שבת יז, סוף). אין מודדין [4]) אלא בחבל של חמשים אמה לא פחות ולא יותר ולא ימוד אלא כנגד לבו (ע"כ המשנה). לא פחות שהוא נמתח ונשבר [5]) ולא יתר שהוא נקמז ומפסיד (שם עירובי' ה ג). בעי רבי זירא נקמז (נגר) מהו, אמר רבי יוסף מאי תיבעי ליה, לא שמיע ליה הא דתניא נשמט אסור נקמז מותר ורבי יהודה אמר נקמז אף על פי שאינו נשמט אסור ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בנקמז וכו' (בבלי, שם קנ.).

קמח

[6]), ממנו ֿקִמּוּתַ, קָמַח, ֿקִמָּחוֹן, ֿקִמְחִי.

קֶמַח

[7]), ש"ז קֶמַח, — דגן טחון שממנו יאפה הלחם, Mehl; farine; flour: וגדעון בא ויעש גדי עזים

אמנם ברט, Nominalbildung, § 45, ועל פיו גם אחרים מחברים את המלה עם הערב' קֻמַאשׁ [a]) במשמ' כלים משלכים שאין חפץ בם, אך אין פרוש זה מתאים לענין הכתובים. ועי' קִמְשׂוֹן.]

1) [עי' בהערות שאחר זו.]

2) [בקצת מקורות מובא במקום זה הנוסח: נקמן, ניקמן. עי' בהערות שלקמן. אך ברב המקורות נקמז, ועל כן יש לקים נוסחה זו.]

3) [כבר התקשו קדמונים ואחרונים בהבנת הפעל הזה, שאין כדוגמתו במשמ' מתאימה בשאר הלשונות השמיות, ואף קשה לראותו כשאול מלשון לא־שמית (ועי' לאחרונה ליברמן, ירושלמי כפשוטו א, 202, המביא גם דברי התוס' שבת קנו:, ד"ה וכי, המסכמים: ולא נודע פירוש נקמז היטב). ואמנם ברב המקומות בא נקמז בנגוד אל נשמט, ושם נראה הפרוש: נתרופף במקומו ולא נשמט כולו וכדומה. אך במקומות אחרים נדמה כאלו הוא ניגוד אל נמתח (עי' ליברמן שם), ובירוש' כלאים אין אף לקבוע בודאות, על איזו מימרה במשנה אמר שמעון בר בא את דבריו, וצ"ע. ויש שמשתמשים היום במלים קָמִיו, קְמִיוּת במשמ' קרובה אל גָּמִישׁ, גְּמִישׁוּת, והוא מן הלעז קמוז, קמוס, גמי.]

[a]) قماش

1) [עי' *נֵגֶר, נֶגֶר, נַגָּר עמ' 3524.]

2) [כך כאן בכל הדפוסים, אך כנראה צ"ל נקמז.]

3) [בר"ח לגמרה מובאים דברי התלמוד ברב ההוצאות בגרסה נקמן או ניקמן.]

4) [אלפים אמה של תחום שבת.]

5) [כלשון המשנה שם ה א: ועושין אותה (את העיר שמעברים אותה) כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות, ע"כ.]

6) [עי' בהערה הבאה.]

7) [כארמי קִמְחָא, סור' קַמְחָא, בערב' המדברת קַמְח, באשור' קֵם, באוגרית' קמח באותה משמ'; בערב'

היא קמה שהיא מצלת את העומר, כל שאינה שכחה (שם שם ח). מצות העומר לבא מן הקמה (מנח׳ י ט). גוי שסכר קמתו לישראל ליקצר חייב בפאה (תוספת׳ פאה ב ט). היו לפניו מאה כור ואמ׳ לו הרי קמה זו עשויה עליך במאה של זהב, מותר (שם ב״מ ו ו). השם קמתו שלחבירו בעשרת כורין חיטין ועשת בפחות או ביותר נותנין לו את שומו (שם שם ט ט). מתניתי׳ כששכר לו שדהו וקמתה (ירוש׳ פאה ה ה). הבקיר קמה וחזר וזכה בה ועבר והפריש מהן תרומה הרי זו תרומה (ר׳ חקדא, שם מעשר׳ א א). הכובש קמה לפני האור וכו׳ אין חייב לשלם מן הדין וכו׳ (ר׳ יהושע, שם ב״ק ו א). ד׳ דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה וכו׳ (הוא, נבלי שם נה :). אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה (נמס רב, ב״ב ב :). — *ובמשל לאדם: קמתו של אברהם הובישה ונעשת מלילות, מי מלל לאברהם (כבי סנחס הכהן בש״ר תלקים, פסיק׳ רב׳, כי פקד ה׳ את הנה, קה.). — *וְקָמַת בצלים: היתה שדהו ורועה בצלים ומבקש לטע בתוכה שורות של דלועים ר׳ ישמעאל אומר עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות וכו׳ (כלא׳ ג ו). — ובסהמ״א: לעת צאת המלכים, יש עת בשנה שדרך החיילות לצאת כשארץ מלאה קמות והסוסים מוצאים תבואה בשדה לאכול (רש״י, ש״ב יא א). — ואמר המשורר:

צרים כאשת פתיות בגדה באמת וקמה על כן תרונך תשלת בהם כחרמש בקמה (רמב״ע, תרשים א, 25). והקמות ירקרקות אדמות ולרקמות מלבשות בגדות (ר״י הלוי, הפסט הזמן, הרכבי א, 42). דלה עם ירד לשאול וכו׳ ותרגין שפתי אלם קמת עוגיו אלם (הוא, קראים בלבב, דיואן ג, 64).

*קְמוּחַ, ש״ז, — מאכל עשוי בקמח: ומים שרוחצין בהם עגנות וכוסות של קמוח צריך לשופכן במקום גבוה (הלכ׳ פסוקי׳ לתלמי׳ יהודאי גאון, הלכ׳ פסח, 16).

*קִמּוּט, ש״ז, — כמו קֶמֶט, קֶמֶט: נראית הנגע בחדרין או בסדקין אין נזקק לו, סילקו הרי הוא בקמוט שנפשט (תוספת׳ נגע׳ א ה). — *ובמשמ׳ פעלת המקמט: ענין הקמוט ידוע בדברי רבותינו ז״ל (רד״ק, סה״ש, קמט). ועת הזוקן הוא עת הקמוט (שם שם).

קִמּוֹס, עי׳ קִמּוֹשׂ.

קָמוּץ, עי׳ קָמַץ.

*קִמּוּץ, ש״ז, — מעשה המקמץ והמקבץ את שפתיו בדבור במבטא, תנועת הקמץ: ולו ראה הוא (מנחם) כי יתכן להביא משקל הערב ביהודית היה מקדמך ולא קדמתהו, אבל ידע כי לא טוב הדבר ולא נכון לעשותו מן תשחת הלשון ויבטלו קמוציה ופתחיה וטעמיה ודקדוקיה (תשו׳ תלמידי מנחם, 27). כי צדדי הדבור בעברית בדרך החלוקה משיגים קמוץ ופתיחה ושבר, ובחלוקה אחרת קמוץ גדול והוא קמ״ץ וקמוץ בינוני הוא חול״ם וכו׳ (ר״י א״ת, כוזרי ב ס). הפתחא לאלף, וההא והקמוץ[1]) לוא״ו והשבר ליו״ד (שם ד ג). —*קִמּוּץ מאסף, חולם (ר״י חיוג, מונח עפ״י קללקין).

*קָמוּר, עי׳ קָמַר.

קִמּוֹשׂ[2]), ש״ז, — שם עשב קוצי, כמו קִמְּשׂוֹן[3]): ועלתה ארמנתיה סירים קִמּוֹשׂ וחוח במבצריה

[1]) [כמו״ק כב: נאמר על הקורע קריעה בבגדו למת: רצה מבדיל קמי שפה שלו, רצה אינו מבדיל (בירושי מו״ק (ג ח). הנוסחה קנה שפה), וכן בהוריות (יב :): אמר רב למטה למטה ממש ושמואל אמר למטה למטה מקמי שפה, למעלה למעלה מקמי שפה, ע״כ, ועוד, ופרשו מפרשים ומלונים מלה זו בטעות מלשון קָמָה או מן הארמ׳ קַמֵּי (במק׳ קדמי). אך אין להתעלם מדמיון המלים אל דברי הספרא (אחרי מות פרק יג): ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי שפה, ע״כ, ועל כן גם קמי, קומי, היא היוני׳ ημόκα במשמ׳ שערות שבשפת הבגד. וכן יש לראות מלה יונ׳ זו במשמ׳ שערות שסביב נגע הנתק: והמשואר מציל מיד שער צהוב וכו׳ ואינו מציל מן הצד עד שיהא רחוק מן הקמה מקום שתי שערות (נגע׳ י ג).]

[1]) [נ״א: והקבוץ.]

[2]) [כשין שמאלית, ולא קִמּוֹשׁ או קִימוֹשׂ, עי׳ בהערת בֶּר בהוצאת התנ״ך, וגינצבורג בהוצאתו, וכן בא חכתיב קִמּוֹס בסמ״ך בסדור רמע״ג, עי׳ לקמן.]

[3]) [עי׳ Schroeter אצל Archiv, Merx, עמ׳ 173.

נגנח בשמך נבוס קָמֵינוּ (תהל' מד ו). אל תשכח קול צרריך שאון קָמֶיךָ עלה תמיד (שם עד כג). שמעת חרפתם יי' וכו' שפתי קָמַי והגיונם עלי כל היום (איכה ג סא–סג). — ולֵב קָמַי, כנוי, בכתיב בשיטת אתבייש במקום (ארץ) כשדים, כמרכז אויבי ישראל [1]: הנני מעיר על בבל ואל ישבי לב קָמָי רוח משחית (ירמ' נא א). — ואמר בן סירא: נגד קמי היתה לי (ב"ס גניי' נא ב). — ואמר המשורר: צמותי קדקד מרוטי שער, חלצם בחסדך מכל צר וער, קמימו תשחית במהומה וגער, הטאת תמחל ומשגה ובער (יוסף בן אביתור, ארשת שפתי, סלוק, שעה"ם 13). בני דע כי ככר ברחה עדת קמים מארת (ר"ש הנגיד, שלח יונה, שם 31). שלשתם אילותי וחילי עלי קמי וחרבי ותותחי ורמחי וצנתי (רשב"ג, ידידי שעה, בכולי, 28). ישישים בחוות הודו לפניו מירוא קמים, ומפחד גאונו כעבדים יקדו קמים (רמב"ע, תרשיש א, 25). חיש זולתך מי יושיע עמי ואם לא תך קמי איש אל יותר ממנו עד בקר (ראב"ע, אנושה ענושה, איגר 117). ותכלא רחמיך ותשגב קמיך ותשפוך עליהם את זעמיך (הוא, למי יי', שם 171). יוסף נאסף אל עמיו ויהפך לב קמיו ויאמר פרעה לחכמיו הבה נתחכמה לו (הוא, מי כמוך אל, שם 229). זעקתי מפני תגרת קמיך, הקשיבה שועי ממכון שמיך (הוא, ובכן יי', שם 252). אויבים וקמים נצחו גם רצחו (ר"ש שבזי, לבי לאהבה, שירי תימן, 198).

*קִמְאָה, תה"פ, — כמו קִמְעָה, מעט, wenig ; peu ; few : כך היא גאולתן של ישראל, בתחילה קימאה קימאה, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת (ר"ש בן חלפתא, ירוש' ברכ' א א). אדם ישן קימאה ודיין (ר' אילא, שם סוכה ב ה). יש אדם ישן קימאה הוא עומד ויגע בתורה הרבה (מד"ר ברא' תולדות א ט). — ובסהמ"א: שני חמרים מהלכין בדרך וכו' רבץ חמורו שלאחד מהן וכו' התחיל להשיח עמו עזוב קימאה מכאן, פרוק מכאן, טעון מכאן וכו' (מדה"ג דבר' עז יב, הפגלם, 188).

קָמָה [1], ש"נ, סמ' קָמַת, מ"ר קָמוֹת, — stehendes Getreide ; moisson ; standing corn : כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הַקָּמָה או השדה שלם ישלם המבער את הבערה (שמות כב ה). שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בַּקָּמָה (דבר' יו ט). כי תבא בְּקָמַת רעך וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניף על קָמַת רעך (שם כג כו). ויבער אש בלפידים וישלח בְּקָמוֹת ויבער מגדיש ועד קָמָה ועד כרם זית (שפט' יה ה). וישביהן קצרי יד חתו ויבשו היו עשב שדה וירק דשא חציר גגות ושדפה [3] לפני קָמָה (מ"ב יט כו). כי רוח יזרעו וסופתה יקצרו קָמָה אין לו צמח בלי יעשה קמח (הוש' ח ז).—ובתו"מ: קצר חציה (של השדה) וקצרו למשים חציה פטורה שחובת הפאה בקמה (פאה ב ז). הקדיש קמה ופדה קמה חייב, עומרין ופדה עומרין חייב, קמה ופדה עומרין פטורת (שם ד ז). חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית (שם שם יא). שכלת שבקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרה עם הקמה הרי היא של בעל הבית (שם ה ב). קמה שיש בת סאתים ושכחה אינה שכחה (שם ו ז). הקמה מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה, אי זו

---

[1]) [כך הבינו את המלה השבעים (Χαλδαίους) ת"י (כסדאי) ורב המפרשים. והשוה בראש פרק נ: אל בבל אל ארץ כשדים, ועוד. ואמנם וולגי: qui cor suum levaverunt contra me, שהרימו לבם נגדי. ואלה דברי רד"ק: ואל יושבי לב קמי, כשדים בא"ת ב"ש, ויתכן שיהיה ארץ כשדים חסר כאילו אמר יושבי ארץ כשדים, וסמך אותו על המבין לפי שזכר בבל וכן מנהג הכתוב בהרבה מקומות, ויהיה לב קמי כמשמעו לב אויבי, ויהיה תכונת הפסוק כן ואל לב קמי יושבי ארץ כשדים, ועל הדרך הזה תרגם יונתן הפסוק כן, הא אנא מייתי על בבל ועל יתבי ארע כשדאי עממין קטולין די רם לבהון ושפירי בקומתהון רוחהון מחבלא, הנה הוסיף ארע כשדאי ופי' לב קמי כמשמעו לפי דעתו, ע"כ. ונראה שבימי המקרא ככר עמדו על עובדה זו שעל ידי חלוף אותיות כזה צִינת ארץ כשדים כלֵב אויבי האל, ואפשר שמצאו איזו כונה גם בכתיב ששך (ירמ' כה כו, נא מא) במקום בבל.

ומן החדשים היה אף מי שראה באותיות לבקמי שבוש של שם ארץ ממש בקרבת בבל, ואינו נראה.]

[1]) [בעקר: תבואה קָמָה, בינ' מן קום.]

[2]) [בישעי' לז כז: ושרמה, אך שְׁדֵפָה נכון, והכונה כנראה: כרוח שדפון הבאה על הקמה, ויש מציעים תקונים שונים.]

ולהקרדמים ולהציב הדרבן (ש"א יג כא).— ובספהמ"א, בםשם׳ מזלג שלש השנים: הראיתם איש כזה אשר שפתו חניתו ולשונו קלשונו (ר"י חריזי, תחכ׳ ג, 38). כי שפתי חניתי והגיוני אוני וניבי חרבי ומלי כלי ולשוני קלשוני (הנ"ל, אגרי לשון הזהב, דברי הספן). — ואמר המשורר: עתה אדיקם כמי טיט כי קלשוני לשוני (רשב"ג, כתר בקולאי, שם, 19). ותדע כי לשונן קלשונן ותשור כי חניתותן בעטן (יצחק אבן עזרא, פניני שיר, מעה"ש 161). ובקרב בין שבחי הם שלחי ושמתי את לשוני קלשוני (ר"י חריזי, תחכ׳ יח, 191). — ובתמונת לאות שין העברית, בחידות לשין: עמו שלש קלשון גם חכת ודג מגדולים [1]) (ראב"ע, אמוד לבנים, איגר 46). ומה קלשון זהב ומחתה ולא חתה לעולם בתוכה אש ועון מבערת [2]) (אלעזר הבבלי, דיואן ברודי, קט).

*קַלְשִׁית [3]), ש"נ, — תִּמְפָּה קלושה של דבר: עשיתי מהם קלשיאות, שחקתים מעט ושמתי בהם, דבר (אלפא ביתא דבן סירא נוסח ב, אוצר מדרשים, 46).

*קָלַת, קֶלֶת [4]), ש"נ, מ"ר קְלָתוֹת, — א) מין סל, Korb; panier; basket: העשירים מביאין בבוריהם בקלתות של כסף ושל זהב (בכורים ג ח). הזורק גט לאשתו וכו׳ לתוך קלתה הרי זו מגורשת (גיט׳ ח א). הקנונין הקטנים והקלתות (מקבלים טומאה) משיחסום ויקנב (כלים טז ג). קלתה אין בה משוב פרוע ראש (ר׳ אמי בשם רבי

ברות הלשון (וכן שַׁלַק פִּי, כרות חפה), כגון: לִשָׁנ־ש־נ אַש־לַ־אַק, את לשונם כרתי (Rawl. V, 4 ,69), שעל פיו אולי נקראה מין חכה ששמשה לציד דגים וכדו׳ שלק־לשון (לא שלש־קלשון), השוה: תמשך לויתן בחכה ובחבל תשקיע לשונו (איוב מ כה), ואולי אף כלי נשק, כורת לשון ופה, וצ"ע.]

1) [האותיות שון של „לשון".]

2) [האותיות ש־מ־עון של „שמעון".]

3) [עי׳ קָלַשׁ, הערות.]

4) [אמנם בצורה זו שאולה המלה מן היוני κάλαμος ולפי זה הנקוד קָלַת עקר; אבל המלה מאוחרת ביוני, ואף אין לה גזירה מסתברת בלשון זו, ויש שרואים אותה כשאולה מלשון שמית (לפי Lewy, Fremdw., עמ׳ 109, משרש קלע), ואף הפכה שוב למלה עברית בנטיתה.]

יוחנן, כתוב׳ עב:). — ב) בהשאלה, קלת, מעין סל מתחת לריחים לקליטת התבואה וכדו׳ [1]): המוכר את הבית וכו׳ מכר את האיצטרובל אבל לא את הקלת (ב"ב ד ג). הקיש וכו׳ על המשוט ועל הקלת וכו׳ טמאין (זבים ד ג). מרחיקין את הריחיים של יד שלשת מן השכב שהן ארבעה מן הרכב, של חמור שלשה מן האיצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת (תוספת׳ ב"ב א ג). טרף בקלפי כו׳ לא סוף דבר קלפי אלא אפי׳ קלתות (ירוש׳ יומא ד א). — ובספהמ"א: גם כש"ז: סיגניות של עלין, פי׳ עושין כמין קלת קטן מן עלין ומכניסין בם פירות (פירוש הגאונים, כלים טז ה, א פסטין, 46). דכד מזבין קלתות לנשי כבר אפקריה לביתיה שיניתו בו קלתותיהן (תשו׳ הגאו׳ הרכבי עו). — ואמר הפיטן: ארוממך בעטור בכורי בקלתות מזהבות ולא בתורמל (מאיר, אוכ, מעריב ליל ב פסח).

*קַלְתּוֹת, ש"נ,—כמו קָלַת במשמ׳ ב): הקלתות של בעלי בתים שנפחת פחות משלשת טפחים טמאת שהוא מסיק מלמטן וקדירה בשילת מלמעלן (כלים ז א). הקלתות של בעלי בתים שנפחתה הרי זו טהורה, וכמה היא שיעורה בפיוור גחליה (תוספת׳ שם ב"ק ה ה). — מ"ר קַלְתּוֹתִים: שמונים אלף פירחי כהנה ברחו להם לתוך קלתותים של בית המקדש וכולהם נשרפו (רבי יוחנן, ירוש׳ תעני׳ ד ה).

קָם [2]), ש"ז, קָמַי, קָמָיו, קָמֶיךָ, קָמֵינוּ, קָמֵיהֶם, — הקם על אדם לרעה, אויב, Feind; ennemi; enemy: וברב גאונך תהרס קָמֶיךָ (שמות טו ז). וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בְּקָמֵיהֶם (שם לב כה). מחץ מתנים קָמָיו ומשנאיו מן יקומון (דברי לג יא). תכריע קָמַי תחתני [3]) ואיבי תתה לי ערף משנאי ואצמיתם (ש"ב כב מ—מא). ומוציאי מאיבי וּמִקָּמַי [4]) תרוממני (שם שם מט). בך צרינו

1) [יש שראו בקלת זו מלה אחרת, ואינו נראה. אין כאן אלא שמוש מיוחד של המלה במשמ׳ סל, וכן משמשות מלים באותה משמ׳ בהשאלה בכל הלשונות.]

2) [בעקר ביני׳ של קום, ועי׳ גם קום, קִים.]

3) [בתהל׳ יח מ: תחתי.]

4) [בתהל׳ יח מט: אף מן קמי.]

מד"ר במד' ט). [1]) — ובסהמ"א: ועם הענינים ההם אשר נתלו בהם ממצות וחקים נראה בסדורם כל מאווי לב ונראה בקלקולם כל רעה ולא הועילו הענינים המקריים והטבעיים דבר בשעת הקלקלה ולא הזיקו בשעת הסדור (ר"י א"ת, כוזרי ה כ). — ואמר הפיטן: בנוי וחרב ובנוי באחרית ומתובי קלקלתו החרית (ר"א קליר, איכה את, קינ' ת"ב).

°קלש [2]), ממנו °קָלוּשׁ, °קְלִישָׁה, °קָלַשׁ, °קַלְשִׁית.

°קָלַשׁ [3]), פ"י, — דִּלֵּל, רִוַּח, עשה קלוש וּמְרֻוָּח, lockern, verdünnen; relâcher, délayer; to loosen, dilute, weaken: בדחלולי בעלמא סגי, כלומר שיקצוץ סביב הענפים ויקלוש אותם כדי שיהא חלול באויר כדי שלא יהא בכל האילן מקום עבה שיכול לעכב עליו הטומאה (רגמ"ה, ב"ב כז:). — וקלש נדר, החליש והקל אותו: או מקליש קליש, דהפרתו פשטה בכולי נדר וקלש ליה [4]) במעט והנדר קל ממה שהיה עד עכשיו (רש"י, נדרי סח.). — וקָלַשׁ מגלה, פרשׂ אותה: והיא כתובה פנים ואחור, כשתקלוש אותה ותעמידנה לשני חלקים ותסמוך יריעה ליריעה נמצאת ארבעים בעשרים (ר' נתן בן יחיאל, פו"ת הגאו' מן הגני', גינצבורג, 36). — ופ"ע, קלשה הטומאה, נחלשה: לכך לא קלשה טומאה [5]) אצל קדשים בבלל (רש"י, זבח' יז:).

—נִפע', °נִקְלַשׁ, — נעשה קלוש ודליל: ממקום קצר הוא מודד, היינו סמוך לענפים היכא דמתחיל להקלש ולהתקצר וכו' או דלמא ממקום רחב מודד, היינו סמוך לעיקרין מקום שהאילן עב יותר (רגמ"ה, ב"ב סג.). — ובמשמ' נחלש: דרכן של נשים לראות דם

[1]) [בתוספת' (סוף מכות) בנוסח הדפוסים כתוב: אם משלקת קלקל אין מלקין אותו, ובמה היא קלקלתן, ע"כ. אך בצוק"מ הגרסה: אם משלקה וקילה וכו' ובמה היא קללתו, ע"כ. ואפשר שהיה כאן שה"פ מן קָלָה, אולי קַלְיָתוֹ, וצ"ע.]

[2]) [שרש שאול מן הארמ' קלש, ועי' קָלוּשׁ, הערה, קִלְשׁוֹן, הערה.]

[3]) [כשמוש הפעל הארמי בתו"מ.]

[4]) [אמנם אפשר לראות כאן צורה ארמ', אך עי' נִפע'.]

[5]) [רש"י משתמש בלשון הגמרה (יז.) בארמ': קלישא לה טומאתן.]

נדה ודם זיבה, וכשהן מוקינות הדם נצרר והבשר נקלש (שכל טוב בראשי' יח יא). שרת הכניסת בו (בישמעאל) עין הרע וחלצתו חמה ונקלש בשרו (שם שם כא יד). שהבשר שנתבשל בכלי ואחר כך נתבשלו דגים באותו כלי וקבלו הדגים טעם מן הקדרה, ככר נקלש טעם הבשר כל כך שאין ראוי לחול עליו שם בשר (רשב"א, תשובה תקיד). שטעם הבשר שקלטו הדגים מן הקערה נקלש ונחלש (תורת הבית ד ב, פב.). — ונקלש הנדר, נחלש והוקל: כיון שהנדר נקלש ומיקל לה איסורא (רש"י, נדר סח.). — ואמר המשורר: ולחשוב שיר אשר נקלש ונרפה למול שיר עז כעבד מול גבירים (משה דרעי, לקוטי קדמוני', ל).

—פִע', °קִלֵּשׁ, — כמו קל: ובשעת אכילה מקלשי אותו (את טבול החרסת) ביין וחומץ (תוס' פסח' קטז. ד"ה לריך).

—הִפע', °הִקְלִישׁ, — כמו קל: פעמים שיש בשני חוטין יותר מדאי ומנתק מהן ומקלישן לצורך (רש"י, שבת עג.). אמנם לסתור מקצת החומה ולהקלישה כדי להשלים לכל א' שיעור חלוקת אם לא יפול הבנין שעליה יכול להקלישה ולבנותה (ר"מ מרוטנבורג, שערי תשובה ג קלו). אף על פי שהמינ שנחו אינן מרתיחין אינן מפליטין מ"מ מקלישין את הטעם שבכלי וכו' (הלבוש או"ח תנג ג).

—הָפע', °הָקְלַשׁ, — נעשה קלוש: שנעשה ביצים שלו כביצים מוזרות שהוקלש ונתבלבל שכבת זרע שבתוכו מרוב בעילות (רש"י, סנה' פב:).

קִלְשׁוֹן [1]), ש"ז, — שם כלי מתכת: והיתה הפצירה פים למחרשות ולאתים ולשלש קִלְשׁוֹן [2])

[1]) [על משקל קִמְשׁוֹן.]

[2]) [המסרת העבר' (ואף הוולג') פרשה שלש קלשון במשמ' המולג בעל שלש השנים (ש"א ב יג) ובמלה זו משתמש התרג' הארמי, המאחר, לקהלת (יב יא) במק' משמרות, ואף היו שפרשו את המלה קלשון מן השרש (הארמי) קלש במשמ' (המקל) הדק, ואין זה מסתבר. אך השבעים תרגמו: τρεῖς σίκλοι εἰς τὸν ὀδόντα כאלו קראו בראשי תיבות לשל(שה) שק(לים) לשן. מצד אחר יש לשים לב לצרוף השכיח באשורי שַׁלַק לְשַׁ

ב. **קִלְקֵל** [1]), פ"ע, — קִלְקֵל בחצים, הפיל חצים לגורל, נענע את החצים לשם גורל: כי עמד מלך בבל אל אם הדרך בראש שני הדרכים לקסם קסם קִלְקַל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד (יחזק' כא כו). — ובתו"מ: לקסם קסם, התחיל קוסם קסמים, קלקל בחצים, התחיל מקלקל בחצים לשמה של רומי ולא עלתה וכו' לשמה של ירושלים ועלתה לו (מד"ר איכה פתיח', רבי יהושע דסיכנין). — ואמר הפיטן: ארץ במדה יסד וקלקל [2]) וכו' בעשותו לרוח משקל (Elbog. Stud., 143). ארי עלז ביום הלז וחץ קלקל למול עירי (יחיאל מונדולפו, פעס עליון, סליח' י עבת). — ואמר המשורר: ושאל בדת האל ולא תדמה אל גוי בחצי תאוה קלקל (ר"י חריזי?, הענק, אות ק, נס' היובל להרכבי).

— התפ', הִתְקַלְקֵל, — שקלקלו אותו, התנועע, רעש ורעד: ראיתי ההרים והנה רעשים וכל הגבעות התקלקלו (ירמי' ד כד). — ואמר המשורר: ארץ צבי התקלקלה כי נהלת אל נוחלה תחת מלוכה חוללה בית השבי (ראב"ע, ארץ לבי, איגר 162).

קְלֹקֵל, ש"ז, או ת"ז, — (דבר) קל, קטן וזעום [3]): וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הַקְּלֹקֵל (במדי' כא ה).

***קַלְקָלָה**, ש"נ, — מעשה המקלקל ומשחית, מעשה רע, חטא, קלקול, Verderbnis, Übel, Sünde; corruption, mal, péché; corruption, evil, sin: אל תרצה את חבירך בשעת כעסו וכו' ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו (רבי שמעון בן אלעזר, אב' ד יח). האיש קודם לאשה להחיות ולהשבת אבידה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציאה מבית השבי, בזמן ששניהם עומדים לקלקלה האיש קודם לאשה (הור' ג ז). יהי רצון וכו' שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ואל יארע בי דבר קלקלה תהא מיתתי כפרה על כל עונתי (תוספת' ברכ' ז יז). כל המכיר את משמרו ואת בית אב שלו וכו' אינו אסור אלא אותו חודש, ר' אומ', אומ' אני שיהא זה אסור לעולם אלא שתקנתו קלקלתו וכו' (שם תענ' ג ג). אין היתיד רשאי להשיב על הקלקלה [1]), שבתשובה שהשיבו משה לאהרן משם פרשו מינין (ר' שמעון בן אלעזר, שם מגי' ד לז). שכל מי שהוא ספיקא בידו למחות ואינו ממחה, קלקלתו תלוית בו (ר' קירים, ירוש' שבת ה ג). כמה דתימר קלקלתו תקנתו שהוא אסור בהספד ודכוותה קלקלתו תקנתו שיהא אסור במלאכה (שם תענ' ג יב). כפר שאין בו עשרה תקנתו קלקלתו ונעשה כעיר (שם מגי' א ו). לפי שתחילת קלקלתו (של שמשון) בעזה לפיכך עונשו בעזה (רבי, שם סוטה א ח). ואע"פ שהתודה קודם שאכל ושתה מתודה לאחר שיאכל וישתה, שמא אירע דבר קלקלה בסעודה (יומא פז:). ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ואילו איהו (דניאל) לא אזל לגביה, מכאן שאין משיבין על הקלקלה (מגי' טו.). וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא וכו' מכאן שתולין את הקלקלה במקולקל (רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי, ב"ב קט:). ומה אם בשעת הקלקלה חס על כבודן ושוקד לטובתן, כשיעשו רצונו על אחת כמה וכמה (איסי בן יהודה,

---

[1]) [עי' קָלַל, הערות. ואלה דברי ריב"ג בס' השרשים לשרש קלל: והשלמנוהו וכו' בחברנו אליו קלקל בחצים וכל הגבעות התקלקלו ופירוש קלקל בחצים הניע החצים וכן פירוש התקלקלו התנועעו והוא קרוב מענין קלים היו רדפינו, וממנו אצלי בלחם הקלקל, רוצה היבש, הקל במשקל. ועי' בהערות שאחר זו.]

[2]) [כנראה על פי הבנת הכתוב קלקל בחצים כלשון חשוב ומדידה.]

[3]) [כך בקרוב הבינו הקדמונים את המלה, מלשון קל, השבעים: διακένῳ, ריק ובטל, וולג': levissimo, קל מאד, ת"א: דמיכלה קליל, ת"י: דמזונית קליל, רש"י (עי' בבלי יומא עה:) לתורה וכן לבבלי (ע"ז ה:): לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל כלו' קל ביותר וכו', ריב"ג: היבש, הקל במשקל, ראב"ע: כמו קל הקל והמלה כפולה ורבים כמו הם.

ואולם אין פירושים אלו, שעל פיהם נוהג קלקל בדבור ובספרות אף במשמ' (דבר) מאוס ומקולקל מוכחים, ובאשור' בא קַלְקַלְתְּ במשמ' רעב (לפי זה יש לפרש לחם קלקל, לחם רעבון), ואף קֻלְקֻלָּנ כשם צמח הקציעה, וכן בערב' קלקל הוא צמח מדברי, ולפי זה ראה פֶּרֶלס קְלֹקֵל כשם לצמח מן, ואולם לֹו, Flora III, עמ' 91 דוחה דעה זו.]

[1]) [עין להלן בדגמה ממגי' טו., ועי' גם ע"ז י:.]

(מדרש תהל׳ ג). — ובסהמ״א: שגונבין זה את זה וגוזלין זה את זה וחומסין זה את זה ועושין מעשים מקולקלים זה את זה וכו׳ (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 203). היתה (בת כהן) נשואה לישראל ומת בעלה טובלת ואוכלת בתרומה ואם הוכר עוברה הרי זו מקולקלת למפרע עד מ׳ יום (רמב״ם׳ תרומות ח ג). ודוחקין (חכמים) עצמן הרבה שלא ישבו בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמותם ושאם ימנעו מן הדין תקלקל השורה (הוא, סנהדרין ג י). אומר אני לפניך ה׳ אלהי מקצת מן מעשי הרעים ומדרכי המכוערים וממעללי המקלקלים (ודוי הגדול של רבנו נסים, סדר יום כפור קטן). — ואמר הפיטן: פותחים שבת ראשונה בשקלים ובשנית זכור מחית מקלקלים (מנחם בר׳ מכיר, אור זרוע, יוצ׳ הפס׳ לאסוגה).

— נתפ׳, *התקלקל, נתקלקל, נקלקל, — נעשה מקלקל, השחת, וגם במשמ׳ נטמא ונאסר: הנותן לחמותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה לחלוף את המתקלקל (דמאי ג ו). ובשהוא רדן (את שתי הלחם) נותנן בטפוס כדי שלא יתקלקלו (מנח׳ יא א). משרבו בעלי הנאת בטלה כבוד תורה ונתקלקל הדין (תוספת׳ סוט׳ יד ג). חמש הצירות משתמשות בביב אחד ונתקלקל הביב כולן משתמשות עם הראשונה (שם ב״מ יא כ). אם נתקלקלה הגומא אסורה (ר׳ בא בשם רב יהודה, ירוש׳ שבת ד ג). שמא נתקלקלה צורתו (שם שקל׳ ז ג). תמן (בכהן האומר לאשתו הרי זה גיטיך לפני מיתתי שעה אחת) משעה ראשונה נתקלקלה (מאכילת תרומה). ברם הכא (אם הלך למדינת הים) לכשימות היא מתקלקלת (שם גיט׳ ג ג). תמן למפרע נתקלקלה (נאד היין) ברם הכא מיכן ואילך נקלקלו (ר׳ זעירה, שם שם, ג ה). שפיר שנתקלקלה צורתו מהו (שם נדה ג ג). מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים (ר׳ שמעון בן חלפתא, סוט׳ מא:). ח׳ גנות המסתפקות ממעין אחד ונתקלקל המעין. כולן מתקנות עם העליונה (ב״מ קח.). ע״ב בצלם ובדמות, מכאן ואילך נתקלקלו הדורות וניבראו קינטורין (אבא כהן ברדלא, מד״ר ברא׳ כג). שהעמיד עליהם שומרים שלשה ימים עד שנתקלקלה צורתן (ר׳ שמואל בר נחמן, שם שם סה). — נתקלקל האדם, כמו קלקל, חטא, וביחוד חטא בזנות: וכשבא רבן גמליאל ביניהם (בין הכותים) עשת תבואה וקטנית שלהן דמאי וכו׳ וכשתזר רבן שמעון בן גמליאל ביניהן ראה שנתקלקלו ועשו כל פירותיהן ודאי (תוספת׳ דמאי ה כד). שבדבר שנתקלקלו (אדם וחוה), בו נתקנו (ר׳ נחמיה, ברכ׳ מ.). ילבו כל הנשים ויתקלקלו[1]) בשביל שיפקרו (ירוש׳ סוטה ג ג). שלא יעשה אדם כמעשה נואף ונואפת ששתו יין ונתקלקלו (מד״ר במד׳ י). ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו (ר׳ ישמעאל, שם אסת׳, אם על המלך טוב יכתב לאבדם). — ובמשמ׳ טעה, נכשל בדבר הלכה, עשה שלא בדין: פעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלוים בשיר (ר״ה ד ד). מוטב שיתקלקלו בו (בבשר המת) לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם (ירוש׳ מעשר שני ה א). אם כן (אם יקבעו תקיעה לשרפת חמץ) נמצאתה אומר שמא לתמיד הן תיקעין והן מתקלקלין (ר׳ מנא, שם פסח׳ א ה). והיו סבורין שנמלכו בית דין לעברו והן מתקלקלין (שם ר״ה ב א). — ונתקלקלו החשבונות, נתערבבו וטעה בהם האדם: למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות באו ואמרו לו נשבה בנך ונתקלקלו חשבונותיו (ר׳ יוחנן, שם תענ׳ ד ה). — והשנה, טעו בי״ד בעבירה: אותה השנה נתקלקלה (ר׳ זעורא בשם רב חסדא, רס נדל׳ ו יג). — ונתקלקל האדם ברעי, קלקל ולכלך את עצמו: נתקלקל[2]) בין בריעי בין במים פטור (מכות ג יד). רואה את חבירו שותה ואומר מזוג לי ואני אשתה ושותה ומתקלקל בריעי ובמימי רגלים (תנחומ׳ בובר, שמיני ז). — ובסהמ״א: שנתקלקלו דרכי ירוש׳ ונסתתמו הנתיבות והיו לעווה (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר, 264). שכל מי שמתקלקל בתנוקת קודם כתובה וקדושין חייב מיתה בידי שמים (ר׳ משה גאון, תשו׳ הגאו׳, בית תלמוד ד, 122). שאותם שאינן יכולין לישן יהיו פניהי ירוקין ויתקלקלו פעולותיהם והרגשותיהם (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ה ו).

---

[1]) [עי׳ גם פע׳.]

[2]) [בספרי (דבר׳ רפו): מתקלקל. ועי׳ ב. קלה, פע׳.]

בתו מבלי השכל, ראה נפשם באי זו תכל, אש היא עד אבדון תאכל (ר' אליהו הזקן, אזהרות, קבץ מע"י גאוי ב, 63). קלקלתי שמנים שמרים (שלמה הבבלי, אור ישע, יוצ' א פסח). קלקלו צעדי ישר לסלף ואוצרו הטוב עליהם חלף (משה בר קלונימוס, סדר אמכון פסח). האהבה קלקלה השורה ויקם בשמחתו, וישכם אברהם בבקר (מרדכי, מפלטי אלי, סליחי ער"ה). — ואמר המשורר: וצררתי וצערתי וקללתי וקלקלתי (לאנ"ע, לך אלי, כהנא א, 205). — *וכמשמ' לָטַשׁ, החליק [1]), ואמר המשורר: אשרי עין ראתה יפיו בפנים קלקל מלא מאור נֹצץ וארח מסקל (ר"י הלוי, אשרי עין, עבודת יוה"כ, דיואן ג, 295). בקע עצי יצרך וגרזן שכלך אל יהי קהה ולא קלקל (ר"י חריזי, ענק רלב). — *קלקל, במשמ' נתלבלך בצואתו, עי' ב. קָלָה, פִע', וערך זה הִתפ'.

—פֻע', קֻלְקַל, בינ' מְקֻלְקָל,— שקלקלו אותו, שהתקלקל, verdorben; gâté; spoiled: עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקלת [2]) (מו"ק א ב). יצאו שנים (שתי בהמות מן הדיר) כאחד מונה אותן שנים שנים, מנאן אחד תשיעי ועשירי מקולקלין [3]), יצאו תשיעי ועשירי כאחד תשיעי ועשירי מקולקלין, קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין (בכורות ט ח). הרואה כתם הרי זו מקולקלת [4]) וחוששת משום זוב (ר' מאיר, נדה ו יג). מעלה את פרסו מערב יום טוב ובא ביום טוב ומצאו שמקולקל הרי זה מותר (ר' שמעון בן אלעזר, תוספת' יו"ט ג א). שתי נשים שנתעסקו בציפור הראויה להוציא דם בסלע ולאחר זמן נמצא על גבי זו כסלע ועל גבי זו כסלע שתיהן מקולקלות (שם מקוא' סוף פרק ב). ולמה אמרו סנדל והלא אין סנדל שאין עמו ולד, אלא שמא תפיל עמו זכר ותהא מקולקלת לנקבה (שם נדה ז א). שהיו מקולקלים וחזרו לקלקולם הראשון (ספרי במדי פה). שלא יהיה לחם פתחון פה לומר מעשים מקולקלים היו בהם (בצדיקים) בסתר (ר"א המודעי, שם שם קלז). מפני שדעתן (של הבבליים) מקולקלת (ירוש' פסח ז ה). הפוחת ממעשרותיו מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים (שם דמאי ה ב). עכשיו שאין להן (לכותים) לא מצוה ולא שירי מצוה חשודין הן ומקולקלין הן (ר' שמעון, שם פסח' א א). המניח פירות וכו' שאין לך מקולקל מעת לעת אלא יום האחרון בלבד (ר' לעזר בן ינאי, שם גיט' ג ה). הרואה דם מטמא למפרע ומת היא מטמא האוכלין והמשקין והמשכבות והמושבות ואינה מקולקלת למניינת ואינה מטמא את בעלה למפרע (שם נדה א א). האוכל כמדה זו ה"ז ברוך ומבורך, יותר על כן רעבתן, פחות מכאן מקולקל במעיו (עירובי' פג:). בא ומצאן (את הצפרים) מקולקלין בי"ט בידוע שבי"ט נצודו ואסורין (רשב"א, ביצ' כד:). ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה וכו' מה הבריות אומרות עליו וכו' פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו (יומא פו.). הולד (של עבד או עכו"ם הבא על בת ישראל) מקולקל (ר' יהושע בן לוי, יבמ' מה.). שתולין את הקלקלה במקולקל (ב"ב קט:). כמתוקנין שבהן (שבגוים) לא עשיתם, כמקולקלין שבהן עשיתם (הוא, סנה' לט:). מכניסין את המתוקנת לביתה של מקולקלת ואין מכניסין את המקולקלת לביתה של מתוקנת (ר' לוי, מד"ר בראש' יד). מעשים מקולקלין היו בידם בסתר שעל ידי בן מתו (שם ויקר' כ). כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ וגומר, מה כתיב לפניהם ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע, וכי מה ענין זה לזה, אלא איניש דהוא אזיל ומתחבר בחבריה בנטיעותיו ומתוך שהוא נכנס ויוצא בתיך ביתו נחשד על שפחתו, וכשם שאדם פורש את עצמו מן פירות ערלה כך המקולקלין בשפחות פרושין מן הכשרים ליום הדין (שם במד' י). ואין לך עיירות מקולקלות בכלן כבית אל ויריחו (שם שה"ש, כפת הטפכה). אוי לדור שמקולקל במדת זו (שם רות, ויהי בימי שפוט השופטים). ואינו יוצא מן העולם עד שרואה פירותיו מקולקלין (תנחו' בובר, מצורע ג). הדיין הזה בזמן שארכי שלו מקולקלת אין עומדין לפניו בטכסיסי שלהן

---

1) [עפ"י הבנה זו בכתוב, עי' הערה בראש ערך זה.]

2) [כך במשנה שבבבלי ושבירוש'. במשניות: המקולקלות.]

3) [בלו' ירעו עד שיסתאבו.]

4) [אינה יודעת פתח נדותיה לידע מתי יתחילו י"א יום שבין נדה לנדה (רעב"ט).]

באחר ומקלקלת על בעלה (נדרי' יא יב). מתרין בו (בבן הסורר והמורה) בפני שלשה ומלקין אותו, חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה (סנה' ח ,ד). אינו דומה חבר שקלקל לבן חבר שקילקל (רשב"ג, תוספת' דמאי ב יד). אף על פי שהמים בודקין אותה מיד, אלא אפילו תקלקל לאחר עשרים שנה המים היה מתרערעין עליה (שם סוטה ב ג). למלך בשר ודם שקידש את האשה הלה מביא את הלבלר ואת הדיו ואת הקלמוס ואת השטר ואת העדים, קילקילה היא מביאה את הכל (שם צ"ק ז ד). וקנים שאלו כהלכה וכו' אבל עמי הארץ חזרו וקילקלו (שם סנה' ד ה). הנח העולם שינהגו במנהגו, והשוטים שקילקלו יבאו ויתנו את הדין (שם ע"ז ו ז). אם כן (אם העקרה נפקדת ממים המאררים) ילכו כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו [1] (ר' ישמעאל לר' עקיבא, ספרי במד' יט). היוצאת בגט תהא אסורה לחזור לו ולא שקלקלה על בעלה תהיה אסורה לחזור לו (שם דברי' רע). לאחר שיקלקל בעיר מסרו לבע' האגמון וחבשו (ירוש' סוטה ט יב). (על שאינן זהירות בנדה) היא קילקלה בחדרי בטנה, לפיכך תלקה בחדרי בטנה (ר' ילמק, שבת לא :). לשתי נשים שלקו בב"ד, אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית [2] (ר' ינאי, יומא פו :). ברותחין קלקלו וברותחין נידונו (רב חסדא, ר"ה יב.). הורו לה ב"ד לתנשא והלכה וקלקלה חייבת בקרבן (הורי' ב.). שהית (אברהם) ראוי להיבראות קודם אדם הראשון אלא אמר הקב"ה שמא יקלקל ואין מי שיתקן, הרי אני בורא את האדם תחילה שאם יקלקל יבוא אברהם ויתקן תחתיו [3] (מד"ר ברא‍ש' יד). משל לבן מלכים שקלקל עם אחת מן השפחות, כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ לפלטין, והיה מחזר על פתחיהן של שפחות ולא היו מקבלות אותו, אבל

אותה שקלקלה עמו פתחה דלתיה וקבלתו (שם שם טו). למלך ששלח לקדש אשה אחת עם הסרסור, הלכה וקלקלה עם אחר וכו' (שם שמות מג). למלך שנשא את האשה וכו' לאחר ימים קלקלה וטרדה מביתו (שם שם מז). היא (הסוטה) שחטאה על בעלה שהוא זנה ומפרנסה והיא הולכת ומקלקלת עם אחר (שם ויקר' ו). והלא בני אדם צריכין להזהר מן היין שלא ישתו ויקלקלו וכו' (שם במד' י). לבת מלך שנתקשטה ליכנס לחופה לישב באפריון ונמצאת מקלקלת עם אח' (שם שם כ). מפני שדרכה של אשה מצויה לקלקל (ר' ילמק, שם אסתר, גם ושתי המלכה). — ובסהמ"א: (אשה שאין לה וסת) אסור לשמש שמקלקלתו (הלכ' פסוק' לתלמידי רב יהודאי גאון, 104). העיד עליו עד אחד שהוא מקלקל עם נער אחד (תשו' גאו', בית תלמוד ה, 127). המקדש את האשה וכתב לה כתובה ונכנס אצלה בלא חופה אע"פ שקלקל עמה אין לה אלא כ"ה של תורה שהן ל"ה וד' שתותים ואיסר (בשם רב האי גאון, אוצר הגאו', כתובות, חלק התשובות, 144). שגם הבהמה נימחת עמהן וכו' מפני שהבהמה קלקלה את מעשית שהיתה הולכת על מין שאינו מינה (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר, 40). ובא אצל הדיין לדון והדיין קלקל את הדין ונטל ממנו אחת שלא כדין עלי לשלם לו (מדה"ג דבר' טז יח, הסגלה, 188). שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח וזו (הסוטה) קלקלת לאחר, תבדק בו (רס"י, במד' ה יז). לא תגדל (האלמנה) כלב שמא תקלקל עמו (הוא, ב"מ עא., ד"ה לא תרבי). וכאשר פחדנו מן בית דין שאינו הגון אשר יעמוד אחרינו ויקלקל תקנה זו או יזלזל בה ולא יעשה על פיה (רמב"ם, תשו' לז, ח"ה פרימן, 93). (מוציא שם רע לא יהזיר משום קלקולא) איך יכול לקלקל משהגיע גט לידה והלא אפי' בא הבעל וערער אינו כלום (שם קעג, 169). ולפי שאיפשר לקלקלה התקינו שיהו אומרין וכו' (שם שם). כי המקלקל מבקש מקום קלקול (ר"י נחמיאש, פי' משלי ה כ). (המצוקה) מקלקלת את הויעה ומחתכת את הרגלים (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ד, 481). — ואמר הפיטן: טוב אורח חיים בלי לקלקל, יושר נתיבת בלי לעקל (ינאי, אוס אסר בלדק, קרובי' דברים, זולאי, רמה). קלקלה בת כהן בסרגילי רוכל, והבא על

---

[1]) [ובבבלי (ברכ' לא :) אומר ר' עקיבא אל ר' ישמעאל: אם כן ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו וזו שלא קלקלה נפקדת, ע"כ, וכך נראה נכון.]

[2]) [במד"ר (במד' יט) בהמשך: אמרה להם וכו' שלא יאמרו אף אני קלקלתי.]

[3]) [ובמקום אחר: ואמר לו (הקב"ה לאדה"ר) וכו' תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך (מד"ר קהל', ראה את מעשה האלהים).]

חיל כיולדה חבהילם, נעו ורעדו וסר צלם, ואצל קמואל באו כלם, לנחש בקסמי קלקולם (ר"א קליר, אלה, פלוק א שבועות).

א. **קִלְקֵל**[1], פ"י, — השחית, הֵרַע, הרס, verderben; gâter; to spoil: אם קהה הברזל והוא לא פנים קִלְקֵל[2] וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה (קהל' י י). — ובתו"מ, גם בנגוד אל תִּקֵּן: כדרך שאין מקלקלים[3] ברשות הרבים כך לא יתקנו (ר' עקיבא, שביע' ג י). אף הוא קלקל לעצמו ותקן לאחרים (ר' יהושע, חלה ב ה). וכל המקלקלין (בשבת) פטורין, והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן (שבת יג ג). כל המקלקלין ברשות הרבים והזיקו חייבין לשלם (רשב"ג, ב"ק ג ג). נתן לאומנין לתקן וקילקלו חייבין לשלם, נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקילקל חייב לשלם (שם ט ג). הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן שמא יקלקלו בשחיטתן (חול' א א). אף משהגיעו לפירקן אין הנשים בודקות אותן שמא יקלקלוהו בידיהן (ר' יהודה, תוספת' נדה ה ד). כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר ומן העושה חבורה (ירוש' שבת ב ב). ואת"ל הלכה כר"י, מקלקל הוא אצל הפתח או מתקן הוא אצל הפתח (כתוב' ה:). המוסר סעודה לחבירו וקלקלת נותן לו דמי בושתו ודמי בושת אורחיו (רשב"ג, ב"ב קג:). (סכין של עכו"ם) מותר לשחוט בה, מקלקל הוא, ואסור לחתוך בה בשר, מתקן הוא (רבה בר אבוה, חול' ח.). הם קלקלו את הצורה שניתנה לארבעים יום, לפיכך ארבעים יום וארבעים לילה (ר' יוחנן בן זכאי, מד"ר בראש' לב). הם קלקלו סלונות שלהם, אף המקום

---

[1]) [כנראה צורת נכפלת מן קלל, עי' הערות לערך זה ולערך קִיקָלוֹן.]

[2]) [רֹב המפרשים בארו קלקל כאן כלשון לטישה והחלקה, וחברוהו עם נחשת קָלָל (עי' קָלָל), הואיל ולא עמדו על משמ' המלה קֵהָה (עי' קָהָה, הערות) שתבינות בלשון נטילת חֻרפה; אך למעשה פרושה: לא אכל, לא האכיל. והכונה: אם תרעיב אדם את הברזל ולא נתן לו לנשך ולפעל, כלום לא ישחית ויקלקל את מראהו בשיחליד הברזל?]

[3]) [ובדברי ר' עקיבא בתוספת' (שביע' ג ה): כדרך שבא שאין לו לקלקל כך לא יסקל וכו'.]

שינה להם סידורו של עולם (ר' לוי, שם שם). אמר (ראובן) לא דיה לאימא להתקנא בחיי אחותה אלא אף לאחר מותה, עלה וקלקל היצועין (בשם ר' שמעון בן יוחאי, שם שם לח). כשהוא רודה נותנן לדפוס כדי שלא יקלקלו את הלחם (שם במד' ד). — *וקִלְקֵל האדם את עצמו או את חברו: חשודה היא לקלקל[1]) עצמה כדי לקלקל צרתה וכו' (ירוש' יבמ' טו ז). מפני מה ניתן לה מצות חלת, על ידי שקלקלה את אדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם (שם ברא' יז). בנותי כך עשיתן וקלקלתן את עצמכן (ריב"ל, שם שה"ש, גן נעול). — וקלקל את מחשבתו של אדם, הפר את עצתו, לא הניחו להוציאה אל הפעל: וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם[2]) (תפלת מר בריה דרבינא, ברכ' יז.). — *וקלקל האדם עצמו, השחית את דרכו, עשה מעשים רעים: חם כלב ועורב קילקלו מעשיהן[3]) (ירוש' תעני' א ו). אבותיכם לא קילקלו מעשיהם, אתם קילקלתם מעשיכם (ר' אבהו, שם ע"ז ה ד). הכל קלקלו מעשיהן בדור המבול (בשם ר' יהודה בר סימון, מד"ר בראש' כח). — *וקלקל הַדִּין את הדין: שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול שנוי משוקץ חרם ותועבה (ספרא ויק, קדושים פרק ד). — *קלקל את השורה, הטה משורת הצדק, מן הדרך הישרה: אהבת מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה (ר' שמעון בן יוחאי, שם שם כה). ועי' שׁוּרָה. — *וכפ"ע קִלְקֵל במשמ' חטא, עשה מעשה רע, וביחוד קִלְקְלָה האשה על בעלה, עם פלוני, זנתה, וקִלְקְלוּ המינים והכותים: כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים מן העולם, משקלקלו מינין ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם (ברכ' ט ה). בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם, משקלקלו המינים התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים, בראשונה היו משיאין משואות, משקלקלו הכותים התקינו שיהיו שלוחין יוצאין (ר"ה ב א–ב). שלא תהא אשה נותנת עינית

---

[1]) [להזיק.]

[2]) [בנוסח שבסדורי התפלה: מחשבתם.]

[3]) [בבבלי (סנה' קח.): שלשה שמשו בתיבה וכו' כלב ועורב וחם.]

ויהי אלא שהיה להם דבר מתחילה, מלמד שהיו מקילקלים וחזרו לקלקולם הראשון (ספרי במדי׳ פה). כיון שמת דוד עמד שלמה וחילף סנקליטין שלו, הזר לקילקולו הראשון (ר׳ שמואל בר נחמן, ירוש׳ ברכ׳ ט ג). שנייא היא הכא שהוא תיקון וסופו לקילקול (שם שביעי׳ ג י). ומה קלקול הוה תמן, שהיו אומרים עצרת לאחר השבת והיו יוצאין עליו מבערב בחזקת שנתקדש (שם ר״ה ב ח). חוזר לקילקול הראשון, חשודה היא לקלקל עצמה כדי לקלקל צרתה (ר׳ הילא, שם יבמ׳ טו ח). הן דמטא מטא, הן דלא מטא נוהגין בקילקול (שם נדרי׳ ו יג). אמר להו רבא לבניה כשאתם חותכין בשר אל תחתכו על גב היד, איכא דאמרי משום סכנת ואיכא דאמרי משום קלקול סעודה (ברכ׳ ח:). אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקילקולכם הראשון (רבה בר אבוה, שבת קז.). קילקולו זהו תיקונו (רבא, שם_ פ:). מה קילקול קלקלו הבייתוסין וכו׳ (ר״ה כב:). כל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין (נזיר ב.). כך דרך הרשעים בשהן בצרה הם צועקים ובעת הרוחה חוזרין לקלקולן (מד״ר שמות י). ויאמר לי הנך הרה וג׳ אבל מה שאמר לה הנה נא את עקרת לא גלתה לו, שלא רצתה לגלות קלקולה (שם במד׳ י). ותמאן המלכה וכו׳ שלחה ואמרה לו קומים איסטבלאטי של בית אבא חיות והיית למד להיות מכנים לפניך נשים זונות ערומות ועכשיו שנכנסת למלכות לא חזרת מקלקולך (שם אסתר ג, ותמאן המלכה). לך רד, א״ל הקב״ה למשה אני כבר גרמו לי הבריות לירד מכאן ולראותם בקלקולם וכו׳ (תנחו׳ תשא כא).—קלקול חשבונות, טעות בחשבון: קלקול חשבונות יש באן (ר׳ תנחום בר חנילאי, ירוש׳ תעני׳ ד ה). — קלקול הדין: בעון עינוי הדין ועיוות הדין וקלקול הדין וכו׳ חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא וכו׳ (שבת לג.). — קלקול מעשים: אם נתקהה הרב על התלמיד כברזל וכו׳ קילקול מעשים יש בתלמיד[1] (מד״ר קהל׳ סדרה תליתאה, אם קהה) — ובמשמ׳ מצב המקֻלָּל: שהכל מתברכין והוא עומד בקלקולו[2]

(אדר״נ נוסחה ב מב, שכטר, נט.).—ובסהמ״א: והזהיר הק׳ למנות שופטים וכו׳ שעומדים בצרכי צבור שיגדרו להן את הפרצות ויתקנו להן את הקילקול (והזהיר, שמות, לח.). אבל עזאל לא חזר בתשובה וכו׳ ועדיין הוא עומד בקלקולו (בראשית רבתי, אלבק, 31). למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע (רש״י, שמות לד א). גדרה תמר בדמעתה וזעקתה וכו׳ נשאו שאר נשים ק״ו בעצמן, מה בנות מלכים אירע קלקול זה, בהדיוטות על אחת כמה וכמה (הוא, סנה׳ כא.). כי החדושים האלהיים לא נראו על הרוב כי אם בארץ מיוחדת והיא אדמת הקדש וכו׳ ועם העינינים ההם אשר נתלו בהם ממצות וחקים נראה בסדורם כל מאווי לב ונראה בקלקולם כל רעת (ר״י א״ת, כוזרי ה כ). כי המקלקל מבקש מקום קלקול (ר״י בן נחמיאס, משלי ה כ). שלחו אלי נכבדי הקהל מאלקה לשאול וכו׳ ואם קדושיהן (של המומרין) תופשין בבת ישראל בעודם בקלקולם ואם לאו (חמדה גנוזה, שאלה ע״ד האנוסים, יג.). — ואמר הפיטן: ואל אראה ברעה ולא שום קלקול חבור הבריאה (ואמרתי, מענה לשון).—ואמר המשורר: קלקול עונם יוסר ולא יכבד המוסר בשגם הוא בשר (רשב״ג, סטר, ביאליק־רבניצקי, 92). — *קלקול המגיהים והמדפיסים, מה שהם מקלקלים: ועל קילקול המגיהים והמדפיסים העיר בצדק החכם השלם ר׳ יוסף קנדיא וכו׳ ואם אמרתי אספרה כמה טעותיי שנתהוו מהמעתיקים ומהמדפיסים יחזיק לספר בפני עצמו (הקדמי׳ לפרוש בית הגדול לפדר״א, 5). — *קלקול האויר, שהוא מקֻלקל: והיא הארץ אוכלת יושביה עבור קלקול האויר (ר״ד מן הפסוחים, למח דוד, הקדי׳, 5).

ב. *קִלְקוּל, ש״ז,—שה״פ מן ב. קִלְקֵל, מעשה המקלקל בחצים וכדו׳ לשם קסמים: תמן תנינן חתיכת יבלתו אין דוחין והכא את אמר הכין, ר׳ סימון בשם רבי יהושע בן לוי בשם רבי פדת מפני קילקול פייסות (ירוש׳ ערובי׳ י יב). תמן תנינן וחותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור, הכא את אמר דוחה וכא את אמר אינו דוחה, ר׳ סימון ר׳ יהושע ב״ל בשם בר פדייה מפני קלקול פייסות (שם פסח׳ ו א).—ואמר הפיטן:

1) [עי׳ קָהָה, הערות.]
2) [ואולי צ״ל בְּקִלּוּלוֹ.]

לרופאים ואמרו מכה יש בה מכפנים לפכך מפלת כמין קליפות ארומות (ר' אלעזר בר' צדוק, תוספת' נדה ד ג). שלש קליפות בבצל (ר' יהודה, חולי' קיט:). קטב מרירי וכו' כולו מלא עינים קליפות קליפות ושערות שערות (ר' יוחנן, מד"ר איכה, אלפא ביתא קדמאה, ומכוב עבודה). — וקלפת תשריון: מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול (ב"ב ט:).—ובפהמ"א: מרצופין, שקין העשוין מקליפת עץ גדול (רמ"ו, שבת פ:). — ובהשאלה: ראיתיך תורקי הקליפות והתוכות תורקי (ר"י בדרשי, בחינת עולם). — *ובתמונה לגוף האדם, שנטל הלב מתוכו: והוליד (אדם) בנים רבים ולא היה מהם ראוי להיות במקים אדם אלא הבל וכו' ובאשר הרגו קין אחיו וכו' נתן לו תחתיו שת וכו' והיה סגולה ולב וזולתו כקליפה (ר"י א"ס, כוזרי א נה). ודע כי אשר שאלת זה לא יבילו אותם ליבות החיים ק"ו קלפי המתים (סוד הסודות, גסטר, פסקה 5). ויצא המון בני אדם זולת הלב ההוא קלפות ועלים ושרפים וזולתם (עמנואל מרומא, פי' התורה, Merx, Archiv, 372).—*וקלפה בקבלה, כח מכחות הטמאה הנבראים בנפש האדם מן החטאים, ועי' חִיצוֹן [1]: אע"פ שיש קליפות מזיקות בחק האמונות מ"מ לא נמנע תועלותית הרבי' מפני ההיזק המועט (מנחת קנאות לר"י מפיסא, קופמן, 110). כשישראל חוטאים אותם הארבעה ראשים (של שבעים השרים הממונים על האמות) נקראים ארבע קליפות ונקראות ערלה בכל מקום, אלו הארבע קליפות, השלש מהן קשות עד מאד והקליפה הרביעית הסמוכה לשם יהו"ה דקה (גיקאטיליא, שערי אורה, מכעונה, מד:, ורפס, כ:). והכחות ההם נקראין לבעלי הקבלה קליפי אילן העליון וכו' (הריקנטי, ע"פ אבן יקרה ב, לבוב תר"מ, כז.). עד קריאת הגבר של חצות הלילה הקליפות משוטטות בעולם וכו' (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, קיד.). הקליפה הקשה הנקראת סתיו עבר לגמרי שנ' כי הנה הסתיו עבר וכו' (שם לו, קמד:). הנה לפניך סוד הקליפות כי יש קליפות שנמתקת לגמרי כגון קליפת נוגה וחביריה וכו' (שם שם). כתב האר"י ז"ל שע"י הפלפול בהרמ' קול שעושי' החכמי' משברי' הקליפות כי האויר מלא קליפות הוא ומשתברים מקולות הפלפול ומזדכבין האויר לפי שהקליפות הן כמסך מבדיל בינינו לשמים (שבט מוסר לר' אליהו לז). כן כל אדם בא לעוה"ז מקום הקליפות והיצונים נחש שרף ועקרב בכדי לקבץ ניצוצי נפשו הנחסרים מכללות נפשו (דברי אלימלך, סמיכי). רק על זמרי נשיא שבט ישראל שהי' מסתמא במדרגה גדולה לעומת קליפת סעור לכן עונו גדול מנשוא (שם, פנחס, קלט.). וברכת מלביש ערומים הכוונה להלביש ולכסות העולם התחתון בפני הקליפות לבל יתאחזו וזהו השמים כסאי, לשון מכוסה, דהיינו השמים, העולמות העליונים, הם מכוסים בפני הקליפות שאין להם אחיזה (נועם אלימלך, חיי שרה). והצדיק העובד באמת מוציא הקדושה מהקליפה ומעלה אותה להשי"ת ב"ה (שם, וילא). לעתיד ישחט היצה"ר, היינו שהקליפה יבוער מן הארץ והרוחניות שבו ישאר וכו' (שם שם). שהצדיק צריך לחפור בור להפיל שמה שור או חמור שהם שני קליפות הנקרא שור וחמור (שם, סוף וישב). הצדיק בגערתו וכו' הוא משבר כח הקליפה של הרשע (שם, קרח). — *ויש שקוראים כך לאשה רעה, המחטיאה את בעלה.

*קְלָפִי, ת"ז, — שיש בו מתכונת הַקְּלָף: מכפנים מסובב ומלובש הקנה בעור קלפיי לבן וכו' (ברוך משקלאוו, עמודי השמים, חלק תפארת אדם, ברלין, כד.).

*קְלִפִּי, ת"ז, — כמו קְלִפָּה, שיך לקלפה: ואולם הב"ת הקלפיי נעדר העפעף (רשב"ז דורן, מגן אבות חלק יעקב ד, כג.).

א. *קִלְקוּל [1], ש"ז, — שה"פ מן א. קִלְקֵל, מעשה המקלקל, דבר מקֻלקל[2]: ויהי העם כמתאוננים, אין

[1]) [על מושג הקלפות בקבלה והתפתחותו עי' במיוחד בדברי ג. שלום באנציקלופדיה אשכל IX עמ' 689 וכו'.]

[1]) [וכן בארמ' שבתו"מ קלקולא.]

[2]) [כמו"ק א ב כתוב בנסח הספרים: ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים, והרמב"ם מפרש: וקלקולי המים, מה שנפסד בבריכות המים. אך במדב"מ הנסחה: את כל כלי המים, וכך כנראה נכון, ובמובן זה צדקו המפרשים המבארים גם את הנסחה המשבשת במשמ' צנורות המים, ואין להניח מלה קלקול שניה במשמ' זו.]

חמכ׳ ה, 58). — *ומ״ר קְלִיפִים, כמו קלפים: הקליפים צריכין עיבוד לשמן והתפירה תהיה מבחוץ ולא תהיה מבפנים (סמ״ג מ״ע כה).—*ובמשם, דף בספר: אחר הדברים האלה המוטר אליסאנדרו הביא נגד הצעתי זאת לשון בעל שלטי הגבורים שכתב בס׳ ר׳ ישמעאל קלף שע״ד עמוד א׳ (חקירות על ענינים הכוללים לר׳ ישמעאל חנינא מן ולנטינו, הנה סכ״ח, השחר ג, 17). — *ובמשמ׳ קלפת המקל: מחשף הלבן, שחשף הקלף (רא״ב״ע, ברא׳ ל לז). —*ובמש׳ קרום שבגוף האדם: לפי שאילו המהלכים קורעים החלוחלת והולכין בין שני הקלפים עד שיגיעו לגרונה וקורעין הקלף השני ולפיכך כל הבא בתוכה כשהוא המהלך שבין שני הקלפים פתוח וכו׳ וירדו מן הקלף הפנימי שני מהלכים דחוקים ואח״כ יתרחבו וכו׳ (ספ׳ חד אלאנסאן, מיוחס לרסע״ג, כ״י ברלין).

*קְלִפָּה, קְלִיפָּה [1]), ש״נ, מ״ר קליפין, קליפות,—עור או קרום קשה שעל גבי פרות, של ענפי אילן, של ביצה וכדומה, Schale; pelure, coquille; shell, peel: מאימתי הפירות חייבין במעשרות וכו׳ האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (מעשר׳ א ג). המפלת כמין קליפה וכו׳ תשיל למים וכו׳ (נדה ג ג). יחור של תאנה שנפשח ומעורה בקליפה ר׳ יהודה מטהר (עקצ׳ ג ח). טמאים, לרבות ביצת השרץ וקליפת השרץ (ספרא ויק, שמיני פרק ז). הדא דתימר כשאין בקליפתו החיצונה כדי ליתן טעם אבל אם יש בקליפתו החיצונה כדי ליתן טעם אסור (ירוש׳ תרומ׳ יא). על כל זרע זרוע, כדרך שבני אדם מוציאין חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה ועדשים בקליפתן (דבי ר׳ ישמעאל, חול׳ קיז.). —ובתמונה: רבי מאיר רמון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק (חגי׳ טו:). — וקלפת השום כדגמה לקרום דק: מחט או טבעת שנמצאו וכו׳ במגופת החבית וכו׳ שוקעים בתוכה ותחתיהם כקליפת השום טהורין (כלים ט א). בית המשמש את הכותל ידון כקליפת השום, כיצד, כותל שבין שני בתים או בין שתי מערות, טומאה בבתים וכלים בכותל ועליהן כקליפת השום טהורין וכו׳ (אהל׳ ו ו). השחין והמכוה וכו׳ עשו קרום כקליפת השום זו היא צרבת השחין האמור בתורה (נגעי׳ ט ג). שתי שקתות וכו׳ שהיו המים צפין על גביהן אפילו כקליפת השום וקדש את אחת מהן המים שבשנית מקודשין (פרה ה ה). כותל שבין שתי מקואות שנסדק לשתי מצטרף ולערב אין מצטרף, ר׳ יהודה אומר חלוף הדברים, נפרצו זה בתוך זה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד (מקוא׳ ו ט). צרבת המכוה היא עד שתקרום כקליפת חשום (ירוש׳ פסח׳ ז ג). מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם ומציף עליה מים כקליפת השום (נדה כ.). — וכדגמה לדבר חסר ערך: כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה (רבי עקיבא) (בן עזאי, בכורות נח.). — מ״ר קליפין: קליפי רמון והנץ שלו, קליפי אגוזים והגלעינין יש להם שביעית (שביע׳ ז ג). האגוזים והשקדים יצאו קליפיהם לחולין (מע״ש א ג). בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק (ערלה ג א). המוציא אוכלין כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה וכו׳ חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן, ר׳ יהודה אומר, חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן (שבת ז ד). מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין (ב״ש, שם כא ג). כל הקליפין מיטמאות ומטמאות ומצטרפות, רבי יהודה אומר ג׳ קליפין בבצל הפנימית וכו׳ האמצעית וכו׳ והחיצונה וכו׳ (עקצ׳ ב ד). קליפי פולין ושומשמין יש בהן אוכל אסורין (תוספת׳ תרומ׳ י ב). כל הקליפין גדילות עם הפרי וזה פרי מלמעלן וקליפין מלמטן (רבי בא בשם רבי זעירא, ירוש׳ מעשר׳ ד ו). אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ורימונים (שם ר״ה א ט). מסיקין באוכלין אבל לא בקליפיהן ולא בגלעיניהן (ר׳ חייה, שם ביצה ד ג). — ומ״ר קליפות: מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפין אדומין וכו׳ וקראו

---

[1]) [במשנ׳ מנק׳ ליוורנו קְלִיפָּה וכך עקר בדעת לֵו ואחרים, וכן בארמ׳ קליפא, והיא המלה קְלִיפָה, הבאה כשה״פ מן קָלַף. אך במסרת יהודי אשכנז קְלִפָּה, וכן נוהג בדבור, וכדאי לאחז בצורה זו לשם הבחנה משה״פ במשמ׳ מעשה הקולף.
במסרת הבבלית מנקד על יד קְלִיפָה, קְלִיפִים, בסמ׳ גם קְלַפֵי, ובפי התימנים קְלָפֵי (סורה, לשון חכמים, 117) כאלו מן קְלָף, קָלֶף.]

*קְלָף, קְלָף[1]), ש"ז, מ"ר קְלָפִים, — הקלפה הפנימית של עור בהמה וחית שהיו מסדקים אותו והשתמשו בפרט בדף הפנימי שמצד הבשר לכתיבה[2]), : Pergament, membrana ; parchemin ; parchment עור כדי לעשות קמיע, קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין (שבת ח ג). קלף ודוכסוסטוס כדי לכתוב עליו מזוזה, יריעת כדי לכתוב עליו פרשת קטנה (תוספת' שם ח יד). אין עושין יריעה פחותה משלשה דפין וכו' ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור, וצריך שיהא כותב על הגויל במקום השיער ועל הקלף במקום נחושתו וכו' לא יהא כותב חציו על העור וחציו על הקלף (ירוש' מגי' א יא). דוכסוסטוס הרי הוא כקלף, מה קלף כותבין עליו תפילין אף דוכסוסטוס כותבין עליו תפילין (כנ, שבת עט:). הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס, קלף במקום בשר, דוכסוסטוס במקום שיער (שם שם). כתבה (את המזוזה) על הקלף על הנייר ועל המטלית פסולה, א"ר שמעון בן אלעזר, ר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת (שם שם). חייב אדם לעשות ציצית נאים וכו' ולכתוב ס"ת נאה בדיו נאה וכו' ובקלפים נאים (סופר' ג יג). — ובסהמ"א: היו יודעין שעיקר רק[3]) שאמרתם לא הכשירו רבנן דתרתין מתיבאתא לכתוב בו ספר תורה וכו' אלא מר רב משה גאון מחסיה ז"ל בלבד והוה קארי ליה לרק קלף ולאו קלף נינהו אלא חיפה שמיה דמליח ולא קמית ולא עפיץ (תשו' הגאו' הרכבי, תלג, 226). שלא תסבור כי הקלף שאמרו רבותינו הוא רק הנקרא מצח וכו' (גנזי מצרים הלי ס"ת, יד). שהקלף דק הוא וכו' (שם שם). אם אי אפשר לו לכוין מלאכת הגויל כתיבתו על הקלף שקולפין מן הגויל המעובד לשמו וכו' (שם, יו). קנים ימעטו וימים יחסרו וקלפים יצערו[4]) בחוקקי משונאי ברוע מפעלם (אגרת מנחם בן סרוק לחסדאי, תשו' תלמידי מנחם, XXXI). ראה בלבך כאלו את חותך כמין קלף מן המחיצות שהן דפני הביצית וכו' (ר"ח, שבת קג:). שב וכו' וי"א קלף והוא קרטס[a]) בטיית וקרטא בלע"ז (ערוך ערך קב). המהדק את הקירוית של חרס הדולין בה המים, אם חיפה אותה בעור או בקלף וביוצא בהן אם היתה רעועה הרי הן כגופת (רמב"ם, כלים כ א). וברוב פרובינציא ובארץ ספרד ובשאר מקומות שאין מעבדין בעפצים כי אם בסיד ובצואת כלבים ובקלפים שלנו שהם לבנים (שו"ת הראב"ן הירחי, גנזי ירושלם, ורטהימר, כט). יגיע לידי קלפים נקיים אכתוב כל מה שאוכל (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 322). הקלף עשוי בסיד (מכריע פד). וספר תורה שהקלפים שלו אינן עפוצים כשר והגון הוא לקרות בו (שבלי הלקט, תפלה, סי' לא). ויל כתוב לה, בקלף אחד (רגמ"ה, ב"ב קנג.). ואם תשלח קלף אשיב תשובות אלף (ס' הישר לר"ת, חלק שו"ת, סימן סו ב). ויוציא משם (מחיקו) קלפים קטנים נכתבו במיני צבעונים וכו' ויתן אותם לזקנה וכו' ויאמר לה עברי אל העם והאיש אשר תכירי במדותיו כי יעניקך מברכותיו תתני לו קלף אחד (ר"י חריזי, מחברת ז מתחכמוני, בספר מלאכת השיר לניבויאור). לו יהיה דיו נחל קישון, עצים קולמוסים וארץ קלף (ר"א עזרי, קינ' על ר"י מפיסא, REJ XXVI, 230). שלומים אלף על מעט הקלף לשר האלף (קובץ אגרות בוקסטורף 23). לא אוכל לתעלות על ספר וקלף לא יכיל גודל התשוקה אשר דבקה נפשי אחריך (שם, 147). — ואמר הפיטן: דרוש ומצא אנוש רצה בחקת אל כהלכתם, חוב עליו היות תפליו עלי קלף כתיבתם (יסודה, ידיד עליון, אהבה עקב). ובגויל או קלף הן נכתב באמרי שפר וזכרון בספר החסד אשר עשיתם עמו (אהם אבי, לתשעה באב, כנף רננים, פזמ', כט.). — ואמר המשורר: וימות בן בני ובנו זקנים ושיתי אחרי מותם ילדים, וישאום בגבותם קלפים[1]) כמו ישאו אדניהם עבדים (ר"ש הנגיד, הכימים, ברודי, 19). ושור כי הזמן כתב רקמות עלי הציץ בלי קלף וניר (ר"י חריזי,

1) [במשני מנק' ליוורנו: קְלָף, וכן במסרת יהודי אשכנז, אך בשירת ימי הבינים ע"פ רב: קֶלֶף, אולי לשם המשקל. ועי' גם קְלִפָּה, הערות. המלה קַלְפִּי במשמ' קערה להגרלה אינה עברי אלא יונ'.]

2) [עי' בפרט Buchwesen, L. Blau, 26 וכו'.]

3) [קלף בערב'.]

4) [מלכתב הדברים.]

1) [כך בהוצ' ברודי, המבאר: הקלף, ר"ל הניר, ישא על גבו את שיריו. אך בהוצ' ששון: ספרים.]

a) قرطاس

שהן קלופין והחטה בין שהיא קלופה בין שאינה קלופה וכו' טמאים בטבול יום (טבו"י א ה). ביצים קלופות בשאינן קלופות או שאינן קלופות בקלופות וכו' צריכין שיעור אחד (ירוש' תרומ' י ה). באורז קלוף שנו (שהמפקידן אצל חבירו הרי זה יוצא לו חסרונות) (רנב"מ בשם ר' יוחנן, ב"מ מ.). ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף ובצל קלוף וביצה קלופה וכו' שעבר עליהן הלילה (ר"ש בן יוסי, נדה יז.). — ובהשאלת כמו פשט: ויאמר יוסף הבו מקניכם וגו' מהם מתו, מהם נמכרו, ומכספינו ומחמדינו אנו ערומים מהם וקלופים כבצל הנקלף, מתו הסוסים והשלכנום בחוץ מנגדינו והכלבים אכלום וקלפו את עורם (מד"ר בראשי לה). —ובסהמ"א: וחמשה קרמים הם, של כסלים ושל טחול ושל בליות איסורן איסור חלב וצריך לקלפן ולגרדן וכו' (והזהיר ויקר', ג.). ותתן להם סכינים לקלף האתרוגים לאכלם (ס' הישר, לבוב, מד:).

—נִפעי, *נִקְלַף,—שקָלפו אותו: נקלף (האתרוג), נסדק, נקב וחסר כל שהוא, פסול (סוכה ג ו). כל (עוף) שיש לו אצבע יתרה וזפק וקורקבנו נקלף טהור (חולי ג ו). חוט של ביצה שקרם על דפנה של לפס ונגע בו טבול יום מן השפה ולפנים חבור וכו' רבי יוסי אומר חוט וכל שנקלף עמו (טבו"י ג ג). בצק שבסדיקי העריבה אם יש כזית במקום א' חייב לבער וכו' חברייא בשם ר' יוחנן ר' סימון בשם ר' יושוע בן לוי בנקלף כולו באחת, ערבון לח יבש מאחר שאילו היה לח היה נקלף כולו באחת ואפילו יבש כסדר הזה (ירוש' פסח' ג ג). מה חלב המכסה את הקרב קרום ונקלף אף כל קרום ונקלף (רבי שמעון, חולי מט:). ויאמר יוסף הבו מקניכם וגו' מהם מתו, מהם נמכרו, ומכספינו ומחמדינו אנו ערומים מהם וקלופים כבצל הנקלף (מד"ר בראשי לה). זיין שנתן להם בחורב שם המפורש חקיק עליו וכשחטאו ניטל מהן, וכיצד ניטל, רבי איבו אמר מאליו היה נקלף ורבנן אמרין מלאך ירד וקלפו (שם שה"ש, גן נעול). — ובהשאלה, נקלף הענן מעל אדם: כל מי שטעה הענן נקלף מעליו והשמש זורחת עליו בתוך הקהל (תנחו' בלק כס). — ובמשמי עטוף בקלפה: האגוז הזה נקלף שני קלפים [1] (פסיק' רב', יהודה וישראל, מג.). — ובסהמ"א: דוכסוסטוס, קלף שלא נקלף (רמ"י, מנח' לא:). דקל, אם תטול ממנו רצועה סביב הוא מתיבש שלא הנחת דרך לשרץ לעלות מן הקרקע למעלה ממקום שנקלף (תוס', חולי קכה.).

—פִעי, *קִלֵּף,—כמו קל [2]: המקלף שעורים מקלף אחת אחת ואוכל, ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב (מעשר' ד ה). הגת והמחץ והמשפך של גוים ר' מתיר וכו' של עץ ושל אבן צריך לנגב, אם היו זפותין צריך לקלף (תוספת' ע"ז ח ז). התחיל לפרק באגוזין ולקלף בבצלים וכו' אינו חיבור (שם עקל' ג יג). שבעך, שלא יהא מקלף בתאנים ומצמץ בענבים (ירוש' מעשר' ג ז). כיצד כתבו ישראל את התורה וכו' על גבי אבנים כתבוה וכו' ואח"כ סדו אותן בסיד וכו' ושיגרו (האומות) נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה (רבי יהודה, סוטה לה:). זיין שנתן לישראל בחורב שם המפורש היה חקוק עליו וכשחטאו נוטל מהם וכו' מלאך היה יורד ומקלפו (מד"ר שה"ש, מי זאת).

—הִתפ', *הִתְקַלֵּף, נִתְקַלֵּף, — כמו נִפעי: חבית שנתקלפה והזפת שלה עומדת (כלים י ה). תאינה שנתקלפה אין טחין אותה בטיט (תוספת' שביעי א ט). — ובסהמ"א: כל החיטים של מנחות טעונות שלש מאות שיפה וכו' כדי שיתקלפו הרבה (רמב"ם, איסורי המזבח ז ה).

—הִפעי, הִקְלִיף,—כמו קל: דקל, אם תטול ממנו רצועה סביב הוא מתיבש וכו' ואם תקליפנו לארכו ותשייר צדו אחד יש דרך לשרץ לעלות (רפ"י, חולי קכה.).

—הָפעי, *הֻקְלַף,—שקלפו אותו: האגוזים והשקדים אם יוקלפו לא יוצלחו לזריעה (כ"א הקראי, גן עדן, טמאה וטהרה יא, קה.).

---

[1]) [הכונה: קלפת האגוז היא בשתים, בשני חצאים. ובמקום זה במד"ר (ויקר' כה, עי' בהערת מא"ם): ר' יהודה ברי סימון אומר מה אגוז יש לו ב' קליפות וכו'.]

[2]) [בכמה מקומות אין לקבע, אם בנין קל או פִעי לפנינו.]

(רב הונא בשם רב אחא, מדר׳ תהל׳ ד י). — *ובמשמ׳ חבל של ספינה: בתחלה דומה (החטא) לחוט של עכביש ולבסוף נעשה כקלע הזו של ספינה (ר׳ עקיבא, מד״ר ברא׳ כב). — *וכמו א. קְלִיעָה במשמ׳ רשת קלועה לדוג דגים: אין אדם פורס חרמו ומעמיד ספינתו בתוך של חבירו אבל צדין בחכין ובמכמרות בכל מקום אין נמנעין בלבד שלא יפרוס את הקלע[1]) ויעמיד את הספינה (תוספת׳ ב״ק ח יז). —ובסהמ״א: וחבל אח׳ שקושרין באותו טבעת דעיילי ביה נגרי, פירוש הקלע כשבאין להרימו על הספינה וכו׳ (ערוך ערך אסקדירא). נמצאו עשרים אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן (רש״י, שמות כז יח). שאע״פ שאינו אריג אלא קלע קטן עשה מנוצל של עזים לתלות בו בתי נפש לצואר בתו, טמא (תוס׳, שבת קד., ד״ה סק). רוח צח שאיו׳ תנהל הספינה לאטה דובב שפתי קלעיה מתרחש ניסא (קלונימוס בן קלונימוס, אבן בחן, ויניציא, פ:). וביום שבת בד׳ שעות נתחזק זה הרוח עד מאד וכו׳ עד שהוצרכו לסגור כל הקלעים חוץ מקלע אחד מהגדולים שהניח שתלך בו הספינה (פרשת אלה מסעי, ספור מסע ירושלם למודינה לרא״י פנגויניטי, ספר היובל לאלכסנדר מרכס, 123). — ואמר המשורר: תפור עצל קצות ציה במדבר כמו יתפור אנוש שפתי קלעים (רמנ״ע, פרקים ע, 82). וחושי (הספינה) בעופף ויד אל תניפך וקשרי כנפך בכנפי שחרים, לנדים ונעים ברוח קלעים ולבות קרֻעים לאלף גזרים (ר״י הלוי, היוכלו פגרים, מעה״ס 96). והמשוטים נשמטים ועל פני הים שטים, והקלעים נקרעים ותרן והארן כמוץ יסער מגרן (ר״י חריזי, תחכ׳ לח, 307).

א. ״קַלְעָה, ש״נ, — כמו א. קֶלַע: ואחריהם ״שלשה שורות של קולעי הקלעות הזורקים באבנים גדולות מאד (בהר הגולה על המקדש וכו׳, כד יא).

ב. ״קַלְעָה, ש״נ, — כמו א. קְלִיעָה: ותקלע (יהודית) את קלעות שערותיה ותשם כתר על ראשה (מעשה יהודית, ביהמ״ד ילינק ב, 17).

---

[1]) [גם בבבלי: שלא יפרוס קלע (ב״ק פא.), אבל במקום אחר (שם פא:) קליעה, עי׳ א. קליעה.]

*קלף[1]), ממנו *קִלּוּף, *קִלּוּפָה, *קְלִיפָּה, *קָלַף, *קֶלֶף, *קִלְפָּה, ״קַלְפִי, ״קַלְפִּי.

*קָלַף, פ״י, — קָלַף דבר, חשף, הסיר את קלפתו, נטל את קרומו, abschälen; peler; to peel (off): נגע בתרסו של תנור יקלוף את מקומו (פסח׳ ז ב). סכו בשמן תרומה וכו׳ אם חי הוא ידיחנו ואם צלי הוא יקלוף את החיצון (שם שם ג). אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך (שם ז יב). גת של אבן שזפתה נכרי מנגבה והיא טהורה, ושל עץ רבי אומר ינגב וחכ״א יקלוף את הזפת, ושל חרס אף על פי שקלף את הזפת הרי זו אסורה (ע״ז ה יא). עשרה בתים הן, הכהה בראשון וההולך לו קולפו והוא טהור, הכהה בשני וההולך לו קולפו והוא טעון צפרים וכו׳ (נגע׳ יג א). הכותב כתובת קעקע בבשרו של חבירו שניהם חייבין וכו׳ קלפו באוזמל פטור (תוספת׳ מכות ד טו). המיפים מורסא בשבת אם לקולפה או לעשות לה פה כדרך שהרופאים עושין חייב (שם עד׳ א ח). בצים וכו׳ מצא בהן דם קולף מקום הדם (ירוש׳ תרומ׳ י ח). הדא דאת אמר בקולף פני העור (שם שבת ה ג). השוחט בסכין של עובדי כוכבים, רב אמר קולף (בית השחיטה) (חול׳ ח:). — וקָלַף את העפר שבקבר: כמה הוא תפוסת קבר, קולף שלש אצבעות עד מקום שהטוהל יורד (שם נזיר ט ג).— וקָלַף את המרתף, הסיר שורת חביות שבמרתף וגלה את מקומן: כמה אמרו שתי שורות במרתף וכו׳ רב חונה בשם רב קולפו כמין גם, תני בר קפרא קולפו כמין שני גמין וכו׳ היה עשוי מדריגות קולפו גמים גמים (שם פסח׳ א א). — ביני׳ פעו׳ קָלוּף: העשירים מביאין בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאין אותם בכלי נצרים של ערבה קלופה (בכורים ג ח). השעורה והכוסמת בזמן שאינן קלופין וכו׳ טהורים באב הטומאה וכו׳ השעורה והכוסמת בזמן

---

[1]) [מן הארמ׳, וכן בערבי קַלַפַ[a]) ובאשוי׳ קַלָפֻ במשמ׳ הסיר את הקלפה, קִלְפֻ, קֻלְפֻ, עור, קרום, קַלְפַּת (קלפת דג), קֻלְפַּנֻ (Lewy-Eisser, Urk. v. Kültepe, עמ׳ 170).]

[a]) قلف

כידו (ש"א יז מ). ויחזק דוד מן הפלשתי בַּקֶּלַע ובאבן ויך את הפלשתי וימתהו (שם שם נ). — כַּף הַקֶּלַע, בית קבול האבן שבקלע: והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את יי' אלהיך ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הַקָּלַע (שם כה כט). — ואבני קֶלַע, אבנים הנקלעות בקלע: יי' צבאות יגן עליהם ואכלו וכבשו אבני קֶלַע ושתו המו כמו יין ומלאו במזרק כזוית מזבח (זכרי' ט יה). לא יבריחנו בן קשת לקש נהפכו לו אבני קֶלַע (איו' מא כ). ויכן להם עזיהו לכל הצבא מגנים ורמחים וכובעים ושרינות וקשתות ולאבני קְלָעִים (דה"ב כו יד). — ואמר בן סירא: בהניפו ידו על קלע וישבר תפארת גלית (ב"ס גני' מז ד). — ובתו"מ: הקלע שבית קבול שלה ארוג טמאה, ושל עור ר' דוסא בן הרכינס מטהר וחכמים מטמאין, נפסק בית אצבע שלה טהורה, בית הפקיע שלה טמאה (עדיי' ג ה). כל כלי, לרבות הקלע והקזיע והתפילה (ספרא ויק, שמיני פרק ח). — *ובדברי לחש: חרב שלופה וקלע נטושה (פסח קיז.). — ובסהמ"א: להדליק את להב המלחמה ולהשמיע תרועה ולהשיב את האיל ולהקים את הסוללה ולהרבות ולגבר קלעים ולדרוך קשתות וכו' (יוסיפון, גינצבורג, קסח). — ואמר הפיטן: חישבו (בני דור הפלגה) להתיצב פן ינופצו ובקילוע קלע נופצו (ינאי, אחדים בשיח, קרוב' ברא"ש, זולאי, יג). והקלעים איש קלעו בידו לקלע באבנים (מסה בר קלונימוס, אומץ גבורותיך, סלוק אחרון פסח). ואבני הקלע וכלי הכלע בצאתי מירושלים (אם מוקד, קינ' ת"ב). — ואמר המשורר: עתה נפשו בכף הקלע תקולע (שלמון בן ירוחם, מלחמות השם, דודזון, 106). ואל תשאל לבד מאל וטרפך יבואך ולו תוך כף קלעים (רמב"ע, תרשיש ט, 82). דעו כי לבי בכל קלע יקרע ושכלי בכל תושיה יתגלע (ר"י חריזי, תחכ' ג, 389). נפש חכמה היא בצל שדי. אך הסכלה היא בכף קלע (הוא ?, הענק רלא). — *קְלָעִים במשמ' אבני הקלע או חצים ובהשאלה פגעי הזמן, ואמר המשורר: קרב ימים בלי תכלית, וצירי תלאות רחפו עליו קלעים (הוא, תחכ' לג, 281).

ב. קֶלַע, ש"ז, ו"ר קְלָעִים, סמ"ר קַלְעֵי, — מסך, וילון, Vorhang; rideau; curtain: ועשית את חצר המשכן לפאת נגב תימנה קְלָעִים לחצר שש משזר מאה באמה ארך לפאה האחת (שמות כז ט). ורחב החצר לפאת ים קְלָעִים חמשים אמה עמדיהם עשרה ואדניהם עשרה (שם שם יב). וחמש עשרה אמה קְלָעִים לכתף (שם שם יד). את קַלְעֵי החצר את עמדיו ואת אדניה ואת מסך שער החצר (שם לה יז). כל קַלְעֵי החצר סביב שש משזר (שם שם יח). וְקַלְעֵי החצר ואת מסך פתח החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב (במד' ג כו). ושתי דלתות עצי ברושים שני צלעים הדלת האחת גלילים ושני קְלָעִים[1]) הדלת השנית גלילים (מ"א ו לד). — ובתו"מ: כשהיו בונים בהיכל עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרות (ר' אליעזר, עדיי' ח ו). שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה (ר' יהושע, שם שם). אלו המיתרים מה היו עושין בהם, היו מקפלין היריעות והקלעים והיו אוסרין אותן בהם (מד"ר במד' ו). — *חוץ לקלעים ולפנים מן הקלעים, חוץ לעזרה או בתוכה: קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים (מגי' א יח). האוכל וכו' קדשי קדשים חוץ לקלעים, קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה וכו' הרי זה לוקה ארבעים (מכו' ג ג). ונאכלין (החטאות) לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות (זבח' ה ג). בגד שיצא חוץ לקלעים נכנס ומכבסו במקום קדוש, נטמא חוץ לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש (שם יא ה).[2]) — *ובמשמ' מפרש של ספינה, Segel; voile; sail: כל הראוי ליטמא טמא מת אף על פי שאינו ראוי ליטמא מדרס מיטמא בנגעים כגון קלע של ספינה ווילון ושבים של סבכה ומטפחות של ספרים וכו' (נגעי יא יא). ואם היה (הסדין) גדול וקיצעו ועשאו קלע לספינה קטנה מקבל טומאה מכאן ולהבא (תוספת' כלים ב"מ יא ט). — *ובמשמ' נס ודגל: נסה עלינו אור פניך ה' וכו' לאותו הקלע אני מצפין שנאמר הן אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי

[1]) [ואולם עי' בהערה לערך צֵלָע, עמ' 5503.]

[2]) [נאמר בבבלי (סנה' קו.) ובמדרשים (מד"ר במד' כ, תנחומא בלק כז) על מעשה בלעם: עשה (נ"א עשו) להם קלעים והושיבו בהם זונות וכו', ע"כ. אך כנראה ט"ס קדומה היא במקום קלאים, מן קָלוֹן, עי' שם.]

ב. קָלַע[1], פ"י, — קשט ושפר וכדו', schmücken; orner; to adorn: ואת כל קירות הבית מסב קָלַע פתוחי מקלעות כרובים ותמרת ופטורי צצים (מ"א ו כט). ושתי דלתות עצי שמן וְקָלַע עליהם מקלעות כרובים ותמרת ופטורי צצים (שם שם לב). —ובתו"מ, במשמ' קשט וסדר שערות הראש במקלעות, flechten; tresser; to plait: בא לו אצל פר ושעיר הנש־פין, קרען והוציא את אימוריהן, נתנן במגים והקטירן על גבי המזבח, קולען במקלעות[2] והוציאן לבית השריפה (יומא ו ז). שום בעל בבי טמא מפני שמרבצין עליו במים ואחר כך קולעין אותו (מילפתא בן קוינא, תוספת' מכשירי ג ג). ויבן יי' את הצלע, מלמד שקלעה[3] הקב"ה לחוה והביאה לאדם הראשון, שכן בכרכי הים קורין לקליעתא בנייתא (ר"ש בן מנסיא, ברכ' סא.). קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת והו הדם (ת"כ, סוכה לג:)׳ שכן עני קולע שלש נימין ותולה בצואר בתו (ר' יוחנן, שבת סד.). היא (הסוטה) קלעה[4] לו שערה, לפיכך כהן סותר את שערה (רבי, סוטה ט.). ונשליכה ממנו עבותימו, אלו שלש מצות שהן קולעין בהן, כגון סוכה ולולב, שהן נקראו עבות (מדרש תהלים ב ה). — ובסהמ"א: בת צידעא וכו' פי' כשהאשה קולעת שערה כולן משיירת ממנו דבר מועט בין אזניה לפדחתה וכו' וטחה אותו שער ואינה קולעת אותו וכו' (ערוך ערך בת לידעה). ותקלע (יהודית) את קלעות שערותיה ותשם כתר מלכות על ראשה וכו' (מעשה יהודית, ביהמ"ד ילינק ב, 17). לא תצא אשה בחוטי צמר וכו' ואם הם קלועות בשערה מותר (הלבוש או"ח שג א). — ובהשאלה, *נר

[1]) [יש מבארים פעל זה במקרא במשמ' כרת וגלף, בעוד שחברו עם א. קָלַע (במשמ' זרק, ירה) גם קָלַע במשמ' קליעת הראש. ואולם טבעי יותר הוא לחבר משמ' אחרונה זו של קשוט תסרקת הראש במקלעות וקשוט ושפור של קֶלַע (וילון) באריגה עם קליעת מקלעות לקשוט בקירות הבית. ועי' ב. קֶלַע, הערה.]

[2]) [הבטוי קשה, ועי' בהערת המחבר לערך מִקְלַעַת, עמ' 3281.]

[3]) [בערובי' יח.: שקילעה.]

[4]) [במד"ר (במד' ט): קילעה.]

קלוע: (נר) קלוע נחשב לאבוקה (שם שם תלג ב). — *עלים קלועים, מסדרים לסרוגין: ויש עלים קלועים, כלומר הם עולים בד בד כמין קליעה, ועושים כמין שלשלת סביב הקנה (א. י. איינהארן, תורת עבודת האדמה, 13). משפחת הקלועים, ארבעת נצי הכותרת פרודים וערוכים כמין קליעה (שם, 23). — ואמר הפיטן: עת יוציא אמורים נרצה ונותן במגס ומקטיר בעתו, עוד קלעם והוציאם חוצה כי יי' אתו (כאב"ע, אזכירה סלה, איגר 233).

—פעי', *קִלַּע, כמו קל: אתי לי מרים מגדלא נשייא, הרוג את מרים המקלעת שיער הנשים (רש"י, חגיי ד:). בת גאדיל כלילי דינאי, בת מי שמקלע עשרות דינאי המלך (רשב"ם, ב"ב קלג:).[1]

—הפע', הִקְלִיעַ, כמו קל, ואמר הפיטן: עקלתון נושף קלע, ופיתום מכשף נצלע, ערב שלשול בהקלע[2], יונתי בחגוי הסלע (שלמה הבבלי, אור ישע, יוצ' א' פסח). יוקש למישור ועון וחטא להקליע, יקר לזולל בכל תושיה להגליע (הוא, אורח לדקה, סליח' מנח' יוה"כ). הקליע ביצירת ששת, החי ככילה בלי אששת (אסיפת שלוחתו, קוכע' הפיוט', 4).

קַלָּע, ס"ז, מ"ר קַלָּעִים,—קולע אבנים: והערים יהרסו וכל חלקה טובה ישליכו איש אבנו ומלאוה וכל מעין מים יסתמו וכל עץ טוב יפילו עד השאיר אבניה בקיר חרשת ויסבו הַקַּלָּעִים ויכוה (מ"ב ג כה). — ואמר הפיטן: ויקחו איש רמח בידו וכו' והקלעים איש קלעו בידו, לקלע באבנים (משה בר קלונימוס, אומץ גבורותיך מי ימלל, סלוק אחרון פסח).

א. קֶלַע, ס"ז, קֶלַע, כנ' קַלְעוֹ, מ"ר קְלָעִים, — כלי הַקַּלָּע, הקולע אבנים, Schleuder; fronde; sling: ויבחר לו חמשה חלקי אבנים מן הנחל וישם אתם בכלי הרעים אשר לו ובילקוט וְקַלְעוֹ

[1]) [בדברי רגמ"ה (ב"ב סע.)׳ כתוב: לר"מ כיון דמשייפן, שמקולעין ומחודדין הוו שימושי הכרם, ע"כ. אך כנראה צ"ל שמקוצעין.]

[2]) [מעשה אורג: והייתי מתערב ונלכד בתוך שלשלאות קלועות, ע"כ, וכך נראה. ולא כמטה לוי: ערבה תפלתם של ישראל להקב"ה שאין כחם אלא בפה, כתולעת קטן שאין כחו אלא בפה, ונתקבלה מהר תפלתם כמו שוורקים אבן מן הקלע מהר.]

קולֵעַ את יושבי הארץ בפעם הזאת והצרתי להם למען ימצאו (ירמ' י יח). — ובסהמ"א: ועל נפשות הרשעים אמור וכו' והמשילה לאבן הקלע שהוא עולה למעלה כפי כח תקולע, וכשתגיע לתכלית כח הקולע תשוב למטה בטבעה (דברי חפץ, 26).—ואמר המשורר: בכל חטא יתגלע ואותי בכף קולע גֹא השיב ידו מבלע (רסב"ג, מטר עלי, ביאליק-רבניצקי ב, 91). לבי באימת אהבה גוע, כי הזמן אבני נדד קלע (הוא, לבי באימת, ברודי, 22). נפך עלי שהם ביד קלע ואם טורים כמר על הכפר הורדו (רמב"ע, סתו ימי, ברודי, מח). למען הוא בעת יקלע קלעיו לאיש לא יחטיא אל שערתו (ר"י חריזי ?, הענק כח). —ונוהג בדבור קָלַע אל המטרה, במשמ' קלע ולא החטיא, ואף בהשאלה במשמ' כִּוֵּן אל האמת, — ביני סעוי קָלוּעַ: treffen; atteindre; to hit ואמר הפיטן צמותי צלמות עד תציף, קלועי קצאות עד תקרב (ינאי, קרובי במד', זולאי, קלג).

—פע', יְקַלַּע, יְקַלְּעֶנָּה, — כמו קל: וישלח דוד את ידו אל הכלי ויקח משם אבן וַיְקַלַּע ויך את הפלשתי אל מצחו (ש"א יז מט). והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את יי' אלהיך ואת נפש אויביך יְקַלְּעֶנָּה בתוך כף הקלע (שם כה כט). — ובתו"מ: מה כדור זה מקלעין בה בידים ואינה נופלת כך משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (מד"ר קהל' פרשה תליתאה, דברי חכמים כדרבנות).—ובסהמ"א: והיתה נבלתה למאכל לכל עוף השמים ולבהמת הארץ, למה לפי שעשה כמעשיהם ועוד יותר נפשו יקלע בגיהינם (ספר חסידים תתתתסב, 478). וכאשר משם נסענו ראינו אנשים בחטאתם נמקים וכו' פעם על העץ יוקיעום וכו' ופעם בכף הקלע יקלעום (עמנואל, מחברת כח, 227). אלה כרעו ואלה שחו להנצל מחבלי המות אשר הרוסים מקלעים לראשיהם (רמח"ג, הלרפתים ברוסיה, 52). — ואמר הפיטן: פילגתם השויתם, צימתם משובתם, קילעתם ישיבתם, רדפתם שלותם (ינאי, ארץ אשר, קרוב' ברא', זולאי, יח). קיר קירקרתה, קינם קילעתה (הוא, אחדים אמודים, שם שם, טו). לא ריחקתם כרעתם, לא קילעתם בקשייתם (הוא, לא תיענתם, קרוב' במד', שם, ריז). עד יקלע אבן ויכה צלם (הוא, קרוב' דבר', שם, כלג). אנכי קונך מי יקלעך, אנכי רובצך מי ירדפך (אנכי אומנך, קרוב' לתבעה דכמתה, שם, שים). לאיד הבינו צלע, נמוש מדני גלע, בשר קדש קלע, מעם משול תילע (שלמה הבבלי, אין לור, זולת שבת א חנכה). אויל המתעה מרגיז ומחטיא, בלעהו קלעהו ועוד בל יסטיא (שמעון בר יצחק, אויל המתעה, סליח' ער"ה). קלע ובלע פני הלוט הלוט ריבי עם באשמנים לעלוט (הוא, אתה האל, סליח' תענ' אסתר). עוז תושיה מלגלע, סביב הגבלו בצלע, עמדה במישור מלקלע, יונתי בחגוי הסלע (הוא, אהוביך, יוצ' שבת מוה"מ פסח). קבץ כעמיר שרי אוילים, קלע נפשותם חפצו להשלים (הוא, ויוסע מוסכי, יוצ' ז פסח). עזים שת כסלע, ראשי תנינים לקלע, עלות פדויה לצלע, יונתי בחגוי הסלע (משלם ברבי קלונימוס, אפיק רנן, יוצ' ב פסח). ופה קטיגור כמתעלג יכביד ולא ילשיני, ולשונו גם יפלג במצול יקלע מלשני (בת עמי, בכימן בן אברהם מהענוים, סליח' מכח' לוס כפור, מחז' איטל' ב, קמז:). — ואמר המשורר: הנה לרגלה נלכדה רגלי בפח גרות כתוא מכמר והתגלעתי, ולמענה באתי בבור עני ואת נפשי בקלע הנדד קלעתי (רמב"ע, פתאם ילדי, ברודי, קעד). למען הוא בעת יקלע קלעיו לאיש לא יחטיא אל שערתו (ר"י חריזי ? הענק אות ס, ס' היובל להרכבי).

—פעו', קֻלַּע, שקֻלעו אותו, הטרף ממקום למקום, verschlagen werden; être dérivé; to cast adrift, ואמר הפיטן: גורשנו מנחלת בחירות, רוחקנו מאחוזת מגורות, דכאונו בארבע עברות, קולענו בם להזרות (רסע"ג, אפפונו, סליח' לתענית, סדור רסע"ג, שמב). עקלתון נושף קלע, ופיתום מכשף נצלע (שלמה הבבלי, אור ישע, יוצ' א פסח). בכף קלע תקלע מהם נפש, אליך אל כאומן אשא את נפש (משלם בר קלונימוס, תמיד תהלוכך, שחר' לוס כפור, מחז' איטל' ב, פח.). קינים עשה להחבא מזעומים, קולעת אניותן מימים ימים (הוא, אפותה כפלאותיך, עבודה, Elbog., Stud., 127). קיום שטר בשברתי הלכתי קדורנית והשברתי, קלעתי ומלב נעכרתי כמעט שעברתי (שבתי בן משה, אנעים חדושי, יוצ' א פסח, מחז' איטל' א, קד.). — ואמר המשורר: קרן סעדיה תגודע וחכמתו תבולע, אשר בתשובתו על ענן התגלע, ובבעלי מקרא מלתעותיו יולע, עתה נפשו בכף הקלע תקולע (סלמון בן ירוחים, מלחמות ה' יג, דודזון, 106).

ד. *קָלַם, קל לא נמצא.

—פע', ביני' מְקֻלָּם, מקולם, — גדי מקֻלם [1]), צלוי כלו: ואף הוא (רבן גמליאל) אמר שלשה דברים להקל, מכבדים בין המטות, ומניחין את המוגמר ביום טוב, ועושין גדי מקולם בלילי פסחים (ביצה ב ז). איזה הוא גדי מקולם, כולו צלי, ראשו וכרעיו בקרבו, בישל היטנו כל שהוא, שלק היטנו כל שהוא, אין זה מקולם, עושין גדי מקולם בלילי יום טוב האחרון של פסח, עגל מקולם בלילי יום טוב הראשון של פסח, אבל לא גדי מקולם, אמ' ר' יוסי, תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי להיות לוקחין טלאים ועושין איתן מקולסין בלילי פסחים (תוספתי יום טוב ב טו). כי אם צלי אש וגו', למה נאמר, הייתי אומר הראוי לשלוק ישלוק, הראוי לצלי יצלה, ת"ל כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, תוך ובר, דברי ר' עקיבא, ר' אומר מקולם (מכי' בא, מסכתא דפסחא ו).

—פע', *קִלֵּם,—צלה גדי מקֻלם: נראה לריב"א דמצוה לקלסו (תוסי' פסחי' עד., ד"ה כסתך).

א. קֶלֶס, ש"ז,—לעג, בוז, Spott; moquerie; mockery: כי היה דבר יי' לי לחרפה ולקלס כל היום (ירמי' כ ח). תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו (תהל' מד יד). — ובתפלה: הבט משמים וראה כי היינו לעג וקלס בגוים (הבט משמים ורחם, לשני וחמישי).

ב. *קֶלֶס [2]), ש"ז — כמו קִלּוּס, שבח ותהלה: ותחיין את הילדים, וכי מאחר שלא עשו כאשר דבר אליהם אין אנו יודעין שקיימו את הילדים, למה הוצרך הכתוב לומר ותחיין את הילדים, יש קלס בתוך קלס, לא דיין שלא קיימו את דבריו, אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות (מד"ר שמות א).

קַלָּסָה, ש"נ,—שה"פ מן א. קָלַס [1]), מעשה המקלס והלועג: בדמך אשר שפכת אשמת וכו' על כן נתתיך חרפה לגוים וקלסה לכל הארצות (יחזקי' כב ד). — ובסהמ"א: וישליכו אמת ארצה בנאצה נמרצה וקלסה פרוצה (תקנות קנדיאה, הרטוס-קאסוטו, 90). — ואמר הפיטן: הן כאבן מעמסות אני מלא בוז וקלסות (רסב"ג, שער עלי, ביאליק-רבניצקי ב, 92).

א. קלע [2]), ממנו ***מַקֵּלַע, *מִקְלָעָה, ב. *קְלִיעָה, קַלָּע, א. קֶלַע, א. קָלַע, א. *קַלְעָה.

ב. קלע [3]), ממנו א. מִקְלַעַת, ב. *מִקְלַעַת, א.*קְלִיעָה, ב. קָלַע, ב. קֶלַע, ב. *קַלְעָה.

א. קָלַע [4]), פיו"ע, קולע, קְלַע,—קָלַע באבן על פליני, זרק וירה בקלע, schleudern, schiessen; jeter, tirer; to fling, shoot: מכל העם הזה שבע מאות איש בחור אטר יד ימינו כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא (שפטי' כ טז). — ובהשאלה, קלע את יושבי הארץ, השליך וזרק אותם: הנני

---

[1]) [מלה זו, שמקורה לא הוברר עד כה, ושר' טרפון היה משתמש בה, כבר לא הובנה בימי החכמים עצמם, כעדות התוספתי' (יו"ט ב טו), וכנראה ראו בה אף בתקופה זו ביני' פע' עברי כעדות מ"ר טלאים מקולסין. אך הואיל ואין שרש מתאים לא בעברי' ולא בארמ', נראה שאין כאן אלא טעות הבנה של מלה יונ' או רומי. ואמנם אין טעם בגזירה מן היוני' קולס (כובע) המצעה במלונים, אך אפשר שהעקר גדי מקלם (או מקלום) מן μάκελος, מלוי בשר, שעל יד μακέλλον. רומ' macellum, סחורת בשר וגם שוק הבשר, הוא מקולין בתו"מ. ולפי זה יהי גדי מקלם בעקר גדי מבשל בדרך בשול זה הנקראת μάκελος ביונ', וצ"ע.]

[2]) [יש שבא בתו"מ קלסים במשמ' גורלות, והוא ט"ם בפקי היונ' קלירוס(ים) (ולא בפקי' חלשים כמצע בבית תלמוד ד, 150), ועי' קרוים, Lehnw. II, 545. וכן אין קולסי הכרוב עבר' אלא היוני καυλός, עי' לו אצל קרוים שם, עמ' 507.]

[1]) [בעקר מקור פַּעַל ארמי, כצורות ארמ' מרבות בס' יחזקאל.]

[2]) [עי' א. קָלַע, הערה.]

[3]) [עי' א. קָלַע, הערה, ב. קָלַע, הערה.]

[4]) [במשמ' קרובה נמצא בארמי' קִלְעָא, סור' קֶלְעָא, בערב' מִקְלַע [a]), כושי מַקְלַע במשמ' קֶלַע, ובערב' גם קִלע [b]), אבנים גדולות. וקרוב לשרש זה גם אִקְלַע במשמ' הלך, נתגלגל בארמ' שבתו"ם. באשור' ואוגרית' לא נמצא עדין השרש. יש שמחברים עם שרש זה גם ב. מִקְלַעַת (של שערות), ב. קְלִיעָה, ב. קֶלַע (במשמ' מפרש), אך קשה לראות את המעבר למשמ' זו, ועי' ב. קָלַע, הערות.]

---

a) مقلع b) قلع

לפניו ג' מילין וקילסו לפניו קילוס גדול אמר להם אל תקלסו קילוס זה אלא לאדם זה שהכל שלו (שם שם סנה). אף על פי שקילסו ר' ישמעאל את בן ננס, על מדרשו קילסו, אבל אינה כבן ננס (ר' יקא בשם ר' יוחנן, ירוש' ב"ב י י). בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך (ר' יוסי בשם בת קול, ברכ' ג.). וכשם שמקלסין יום ראשון וחולו של מועד כך מקַלסין ימים טובים בתפלה וכו' (סופר' יט ז). אין מנחמין שני אבלים כאחד אלא אם כן כבודם וקילוסן שוה וכו', מעשה באיש אחד שנפל הבית על שני בניו ועל בתו ושאלו את ר' יהודה ואמר להם הוציאו שלשתן באחת וכו' והיו מקלסין לפניהם ואומרים הוי הוי חתנים והוי הוי כלה (שמח' יח). ועשו לו (לאברהם) בימה גדולה והושיבו אותו למעלה מסנת והיו מקלסין לפניו (בשם ר' שמואל בר נחמן, מד"ר בראש' מג). לעולם אין כת של מעלה מקלסת ושונה, אלא בכל יום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשים והן אומרין שירה חדשה לפניו והולכין להם (בשמו, שם שם עח). משל למלך שנשבה בנו והלך והצילו, והלכו בני הפלטין מבקשין לקלס למלך ובנו מבקש לקלסו, אמרו לו, אדוננו מי יקלסך תחלה, א"ל בני, מכאן ואילך מי שרוצה לקלסני יקלסני (שם שמות כג). בנוהג שבעולם מלך ב"ו נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן (ר' תנחום ב"ר חנילאי, שם ויקר' כו). משל למדינה שחייבת ליפס למלך והלך המלך לגבותה בתוך י' מילין, יצאו גדולי המדינה וקלסוהו, התיר להם שליש מדמוסא שלהם וכו' (ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, שם ויקר' ל). שכל זמן שהוא (השֶמש) מקלס יש בו כח להלך (תנחו' אחרי ט). אמר יחזקאל משקלסתיו אני וחברי שמעתי שמלאכי השרת מקלסין אותו אחרי ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו (ר' פנחס הכהן בר חמא בשם ר' ראובן, שם, קדושים ו). משישראל מקלסין מלאכי השרת מרפין כנפיהם (שם שם). כך אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע בדבר שקלסתיך וכו' בו בלשון אתה גוזר עלי מיתה (שם ואתחנן ו). מלך בשר ודם נכנס

למדינה והן מקלסין אותו שהוא גבור ואינו אל
חלש, מקלסין אותו שהוא רחמן ואינו אל
אכזרי, מקלסין אותו שהוא נאה ואינו אלא כע
(תנחו' צוכר, שמות א). לכך קילסו על
באר הפרוה שרים (שם חוקת מח). הכל מקלס
להקב"ה וכו' משמקלסין ישראל מקלס
המלאכים (מדר' תהל' קד א). עד שלא קילס
אוחך הנביאים גדול היית, משקילסו או
הנביאים גדלת מאד (שם שם ז). — ובסהמ"א :
משה בלשון שקראתי תיגר בו אני מקלסך (קט
מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 113). הלכו לבית האיסור
ושמעו שהם מקלסים את המלך (שם שם, 120
הוא קילסני אשריך ישׂ' מי כמוך ואני קילסת
מי כמכה באלים יוי (שם שם, 121). זקנים יאמירו
ישישים יזמירוהו נערים יגדלוהו עוללים יקלסו
גמולי הלב יפארוהו יונקי שדים יברכוהו (עוא"ע, סקד
—התפ', *הִתְקַלֵּם, נִתְקַלֵּם [1]), — שקִלְּסוּ אותו : ד
יהודה כשהיה רואה את המת ואת הכלה מתקלסי
היה נותן עיניו בתלמידים וכו' (ירוש' חגי' א
בנוהג שבעולם מלך בשר ודם מתקלס במדינ
גדולי המדינה מתקלסין עמו (מד"ר בראש' א).
ובסהמ"א : שהב"ה מתקלס ומתגדל ומתע
בתפלותיהן של ישראל ומשרה שכינתו עליהן כש
שמתפללין (מכוה"מ לר"י אלנקאוה ב, 44).

ג. *קָלַם [3]), קל לא נמצא.

—פע', קִלֵּם—דרך ורקע ברגל בהספד : המקלס
יקלס בסנדל אלא במנעל מפני הסכנה (מו"ק כז
כל היוצא במטה מקלסין [4]) לפניו (שמעון בן
עזריה, שמח' ג ג).

---

[1]) [וכן גם בארמ' בנוסחת הקדיש בסדור
עמרם : ויתהדר ויתעלה ויתקלס (בנוסחאות
הספרדים והאשכנזים וכו' : ויתהלל) שמיה דקוד
בריך הוא (סדר רע"ג השלם א, לג.; והובא גם בפרכי כ
קלם), וגם בסדור רסע"ג (עמ' לה).]

[2]) [כנראה לא הרגישו בתקופת התנא
בהבחנה בין קלוס לשבח ולאבל. וכן גם במס' שמח
יא : המת והכלה שהיו מקלסין ובאין זה כנגד
ועי' גם בדגמות לפע'.]

[3]) [עי' א. קָלַם, הערה.]

[4]) [בבבלי (מו"ק כג :) : מצהיבין עליו, וב
מינכן מצוותין. ועי' ב. צהב, הערות.]

קלני מראשי ומזרועי קלני (אלהי יגמי סנותי כלו, אהבה שנת א אמה"ם).

א. **קלם** [1]), ממנו א. קָלַס, א. קֶלֶס, קַלָּסָה.

ב. ***קלם** [2]), ממנו ב. *קִלּוּס, ב. *קָלַס, ב. *קֶלֶס.

ג. ***קלם** [3]), ממנו א. *קִלּוּס, ג. *קָלַס.

א. **קָלַס** [4]), קל לא נמצא.

—פע׳, קִלֵּס, — קִלֵּס האדם, לעג, בו, spotten ; se moquer ; to mock : בבנותיך גבך בראש כל דרך ורמתך עשית בכל רחוב ול׳א היית כזונה לְקַלֵּס [5]) אתנן האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים (יחזק׳ יו לא—לב). — *וְקִלֵּס בפלוני, ואמר בן סירא: בעטה אפר אל תהתל ואל תקלס במרירי יום (צ"ס גני׳ יא ז). — ואמר הפיטן: קילסוהו ממרים, רגמו חשו נימהרים (ינאי, אדדה באכם, קרוב׳ אלא דסורענוחא, זולאי, כל).

—התפ׳, יִתְקַלֵּס, יִתְקַלְּסוּ — התקלס בפלוני, לעג לו : verspotten ; se moquer de ; to mock at : ונערים קטנים יצאו מן העיר וַיִּתְקַלְּסוּ בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח (מ"ב ב כג). הקרובות והרחקות ממך יִתְקַלְּסוּ בך טמאת השם רבת המהומה (יחזק׳ כב ה). והוא במלכים יִתְקַלָּס [1]) ורזנים משחק לו (חבק׳ א י).—ואמר המשורר: לא יצחקו עליו ולא יתקלסו, לא יאמרו עליו עלה קרח (יחיא אלצ׳אהרי, כוכב ראיתיהו, שירי תימן, 25).

ב. ***קָלַס** [2]), קל לא נמצא.

—פע׳, קִלֵּס, — קִלֵּס את פלוני, לפלוני, לפני פלוני, שבח והלל אותו, preisen, rühmen, célébrer, glorifier ; to praise, glorify : לפיכך אנחנו חיי-ין להודות להלל לשבח וכו׳ לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו (פסח׳ י ה). עד שפתח בשבחו של מלך וכו׳ והיו הכל מקלסים עמו (ספרי דבר׳ שמג). הכירו אנשי לודקיא וקדמו

מצטער שבינה מה לשון אומרת קלני וכו׳, אם כך הקב"ה מצטער וכו׳.]

[1]) [יש שרואים בשלשת השרשים א. ב. וג. קלם שרש אחד, בין שחושבים שעקר משמ׳ השרש היא רקע ברגל (כמו ג. קלם), מה ששמש סימן גם ללעג וְקֶלֶס (א. קלם), וגם לקלוס ולתהלה (ב. קלם) (כך ביכלר WZKM XVII, עמ׳ 165 וכו׳), ובין שמניחים שנשתנתה משמ׳ המלה מרעה לטובה או להפך. אך אחרים רואים בצדק ב. קָלַס כפעל הנגזור ממלה יונ׳ כגון καλῶς, יפה, או κλέος, שבח ותהלה וכדו׳ (עי׳ גם קרוים, Lehnw. II, עמ׳ 547 והערת לו שם). על כן יש להפריד מזה א. קלס שבמקרא במשמ׳ לעג. ואמנם אפשר שחדר שרש זה לעבר׳ מן הארמ׳.

ואשר לג. קלם במשמ׳ רקע ברגל, נראה שיש כאן מלה שלישית, שאולה מן הרומ׳ calx, עקב, calceus, מנעל, calco, דרך ברגל וגם לעג, זלזל.

ואמנם היו שבארו קלץ באוגרית׳ כלשון רְקיעה ברגל (עי׳ גינזברג, כתבי אוגרית, 24), אבל אין משמ׳ זו יוצאת מן הענין הסתום (... ידד. ויקלצנ. יקמ. ויפתינ. וכו׳).]

[2]) [עי׳ בהערה שלפני זו.]

[3]) [עי׳ בהערה למעלה.]

[4]) [עי׳ בהערה לשרש.]

[5]) [המתרגמים והמפרשים נרחקו לפרש פעל זה במקומו בדרכים שונות. השבעים: συνάγουσα, מאספת; וולג׳: fastidio augens, מוסיפה בגעל; ת"י: דמתהניא (באגרא). רש"י: לדבר ולהתהלל באתנן יפה שנותנין לה, ע"כ. רד"ק: בזה לא היית כזונה כי הזונה לועגת על האתנן ומבזה אותו כדי שיוסיף לה עוד בועלה אבל את כמו זונה מתאוה גדולה עד שכל אתנן טוב בעיניה ואפילו הפחות שבהם, ע"כ, ומעין זה אף ר"א מבלגנצי.

ולפי הענין מתאימה לכאורה רק משמ׳ כגון לקבל (אתנן) או לתבע, ובכוון זה, ולפי נסיונות התרגומים הקדומים, הציעו החדשים תקונים שונים כגון: לקבץ, ללקט, לכנס וכדו׳, אך כל אלה אינם מניחים את הדעת.

ואמנם לא מן הנמנע הוא, שלא צדקה חלֻקת המסרת, ושיש לחלק את הפסוקים ולפרש: ולא היית (אפילו) כזונה (זו) לְקַלֵּס (כלו׳ לבוז וללעג). (כי) אתנן האשה המנאפת תחת אישה תקח (מ)את זרים וכו׳ ואת נתת את נדניך וכו׳. ואף בחלֻקת המסרת (המסימת את הפסוק במלה אתנן) אפשר לבאר: ולא היית כזונה — לקלם אתנן, כלו׳ בוזה שבוזית ומאסת באתנן ולא לקחת אותו.]

[1]) [יש שהבינו כאן כמשמ׳ ב. קָלַס, עי׳ סה"ש לרד"ק, קלם.]

[2]) [עי׳ בהערה לשרש א. קלס. ומעין השמוש בעבר׳ גם בארמ׳ שבתו"ם.]

***קַלְלָן,** ש״ז, נק׳ קַלְלָנִית. — מי שנוהג לְקַלֵּל: מדה רעה זו היא מצויה בסדר נשים שהן רגוניות קולניות ק ל ל נ י ו ת ופיהן תמלא קללות נמרצות לילדיתן (פלא יועץ, ערך קללה, רלט).

***קָלְמֵס,** פ״י, — שחט כדרך המחדר קולמוס, קנה כתיבה[1]: אם תשהו או תדריסהו או תחלידהו או תגרימהו או ת ק ו ל מ ס ה ו או תעקרהו כשר (הלכ׳ טרפות למלדד הדני א לד, אפשטין, 87).

***קַלְנִי,** קַלְנִי, קַלֵּנִי, קלאני, קליני, קלעיני, — מלה מסֻפקה[2]: בשעה שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת (כביכול) ק ל נ י מראשי קלנ[י] מזרועי[1], אם כן המקום מצטער על דמם של רשעי[ם] שנשפך קל וחומר על דמם של צדיקים (כ׳ מתני[׳] סנה׳ ו ה)[2]. — ואמר הפימן: ותקצר רוחי לעם ענ[...]

---

[1]) [כנגד ה׳ הדינים שמנה ר׳ יהודה משום שמואל (חול׳ ט.), שהיה דרסה חלדה הגרמה ועקור, מונה אלדר כאן ששה (ואולי עקור נוסף הוא, עי׳ בהערות אפשטין) ומהם ת ק ו ל מ ס ה ו. ופרוש המלה יוצא מדברי אלדד (הלכה א קי״ו, עמ׳ 84): וכל שחיטה תעשית ב ק ו ל מ ו ס פסולה. ועי׳ בדברי אפשטין בהערותיו, עמ׳ 106. ולפי זה נגזר כאן פעל עברי מן היונ׳־רומי קולמוס, calamus ,κάλαμος קנה כתיבה.]

[2]) [גם צורת המלה וגם פרושה כבר לא היו ידועים גם בימי אמוראי א״י ובבל. וכן נאמר בירושי (סנה׳ למשנה זו): אנן תנינן קליני, אית תניי תני קל אני, מאן דמר קליני לית הוא אלא קליל, מה דמר קל אני לית הוא אלא נטיל, ע״כ. ובבבלי (סנה׳ מו:): א״ר מאיר כו׳ מאי משמע, אמר אביי כמאן דאמר ק ל ל י ת, א״ל רבא א״כ ככד עלי ראשי ככד עלי זרועי מיבעי ליה, אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא וכו׳, ע״כ.

ואלה דברי רב האי גאון (אוצר הגאו׳, חגי׳, 30—32): וששׁ(אלתם) הא דאמר ליה רבה בר שילא לאליהו מאי קא עביד הקב״ה וכולי, וכתבת קלני מראשי קלני מזרועי יפרשם אדוננו וכו׳ וקלני מראשי ככר מפורש הוא במקומו בתלמוד כי במדרש כי קללת א׳ תלוי נאמרה משנה זו. וקלני לשון מקוצר ופירושו קל אני כאשר שנינו משביעך ני וגם הוא מקוצר ופירושו משביעך אני. וכן רוצה ני, שני אומר, יודיעני לשום מי הקדשנו, והרבה בזה בדברי חכמים. וכן דרש ר׳ מאיר כי קללת אלהים תלוי דברה תורה לשון בני אדם בזמן שאדם מצטער מה לשון אומ׳ קלני מראשי קלני מזרועי. ובימיו של ר׳ מאיר היו דברים הללו מצויין הרבה בפי בני האדם. ואמרינן עלה מאי משמעא אמר אביי כמאן דאמר ק ל י ל א י ת. עד עכשיו כך דרך מדברי לשון ארמי בזמן שאדם מצטער הרבה אומרין עליו יתיב בקלי לאית. ודומה כי הוא מלשון קולא שהוא פח, כלומר יושב בצער כמי שהוא נלכד בפח, וקולא זה שאנו אומ׳ בלשון ארמי הוא קולר האמור ומדומה בלשון יוני. אמר ליה רבא האי ככ[ד] עלי מיבעי ליה אם מלשון קולא שהוא קולר ומלשו[ן] קלי לאית פירש ר׳ מאיר כי קללת אי תלי היאך היד[ה] אומר ק ל א נ י מראשי קלני מזרועי שהוא קלות והוא צריך לשון כבדות, אלא אמר רבא קלני כמאן דאמר קליל לי עלמא, וכן דרך אדם בזמן שמצטער אינו יכול להתכבד ולעמוד על עצמו אלא מ ת ק ל ל כדבר הקל שמתנענע ומתנדנד לכאן ולכאן ואומר קלני מראשי כן פרש רבה (צ״ל רבא) דברי ר׳ מאיר כי קללת א׳ וכו׳. וששׁ(אלתם) הא דאמר ר׳ מאיר בזמן שאדם מצטער מה לשון (שכינה) אומרת קלעיני מזרועי, לא כן הוא אלא קלני מראשי קלני מזרועי וכו׳, ע״כ.

ואכן כל הפרושים האלה ואחרים (ועי׳ גם בדברי קמינקא HUCA VIII IX, עמ׳ 182) אינם מסתברים, ואין אף קלילאית בסורי (במלה אחת כמובא בתשובת הגאון במקום אחר, עי׳ אוצר הגאונים שם) אלא תה״פ של קליל, ולא יאמר ממנו קל אני מזרועי וכדו׳. ואין ספק, כי מורה זכרון הזרוע והראש על תקיעת התלוי, הנצלב בפשוט ידים בעץ במסמרות בראשו ובשתי זרועותיו דוקה. ונראה שמלה זרה היא שבחרו בה בדרשת המלה העבר׳ קללת, כגון למשל κλίνη, בר, במשמ׳ תנו נא לי כר מצד ראשי, כר מצד זרועי, ששם תקעוני ופצעוני. ולפי זה אולי קְלִינֵי היא הנוסחה המקורית, ומלים אלו נאמרו מפי השכינה כאלו היא המצטערת ברב רחמיה אפילו על רשעים שנתלו. והרי על נבונות הנסחה שכינה מה (לשון) אומרת, מעיד ההמשך: אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים וכו׳, וצ״ע.]

[1]) [כך הנוסח במשנה שבדפוסי המשניות, הירושלמי והבבלי, וכן בכ״י מינכן. בכ״י קופמן: ק ל ע י נ י מראשי ק ל ע י נ י מזרועי; במדב״ם: קלעיני מזרועי (ואין שם קלי מראשי). וכן בשאלה ששאלו את הגאון, כמובא בהערה הקודמת, עי׳ שם; בכ״י פרמה: קלעיני מראשי קלני מזרועי; ועוד נמצא ק ל א נ י, עי׳ בהערה הקודמת, ועי׳ בחילופי נוסחאות בהוצי׳ שטרק.]

[2]) [ובאגדת שבבבלי (חגי׳ טו:): אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, א״ל מאי קא עביד הקב״ה, א״ל קאמר שמעתתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומיה דר״מ לא קאמר, א״ל אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר, א״ל אמאי ר״מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, א״ל השתא קאמר מאיר בני אומר בזמן שאדם

חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי (דבר' כא כב–כג). — ואמר בן סירא: ברכת אב תיסד שרש וקללת אם תנתש נטע (ב"ס גני' ג ט). אם תכשלו לשמחת עולם ואם תמותו לקללה (שם מא ט). — ובתו"ם: הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר (ר' יהושע, תעני' א א). מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר אשת אביו מן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו ובנו לכל דבר (יבמ' ב ה). ואלו נאמרין בלשון הקדש מקרא ביכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים וכו' (סוט' ז ב). הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה (שם שם ה). ואלו ואלו עונין אמן עד שגומרין ברכות וקללות (שם שם). מיום שחרב ביהמ"ק אין יום שאין בו קללה (רשב"ג בשם ר' יהושע, סוט' ט יב). על שבע מצוות נצטוו בני נח, על הדינין וכו' ועל קללת[1] השם (תוספת' ע"ז ח ד). ולא שמחתי בתקלת חבירי ולא באת קללת חבירי על מיטתי (תלמידו של רב[2], ירוש' תעני' ג יג). עשרה קרעים אסורים באיחוי הקורע על אביו ועל אמו וכו' ועל קללת השם (שם מו"ק, ג ז). מהו לקרוע על קללת הגוי (שם שם). אחד ששמע קללת השם מישראל ואחד ששמע קללת השם מן הגוי חייב לקרוע (ר' הושעיה, שם שם). עשר קללות נתקללה חוה (ר' יצחק בר אבדימי, עירובי' ק:). ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו (ריש לקיש, יומא כד:). אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה וכו' ונתקיים בזרעה (ר' אלעזר בשם ר' חנינא, מגי' טו.). כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו (ר' אבא בר כהנא, סוט' יא.). (המלות מעות בלא עדים) גורם קללה לעצמו (ריש לקיש, ב"מ עה:). זו היא קללה שמקללין בני אדם אל יהא לך חומץ ומלח בתוך ביתך (אדר"נ כ). עם אחד אשר יש בינינו נבזה מכל העמים ודעתם גסה עליהם חפצים ברעתנו וקללת המלך שגורה בפיהם (מד"ר אסתר, אס על המלך טוב). —*קללות במשמ' פרשיות התוכחת שבס' ויקר' ובס' דברים: בתעניות (קוראים) ברכות וקללות, אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן (מגי' ג ו). לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל קללות שבמשנה תורה פוסק (אביי, בבלי שם לא:). עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה (ר' שמעון בן אלעזר, שם שם). שכל מי שהוא מדוקדק בעניות כאלו דבוקים בו כל ייסורים שבעולם וכאלו באו עליו כל הקללות שבמשנה תורה (מד"ר שמות לא). — *וקללת היום, השנה, הקללה שבאה באותו יום, באותה שנה: כדי שתכלה השנה וקללותיה (אביי, או ריש לקיש, מגי' לא:). וכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו (רבא, סוט' מט.). —*ועל צמחים או בעלי חיים, מין קללה, מין שבהופעתו באה קללה ואסון או שבא כתוצאה מקללה ואסון, כגון נובלות, ארבה וכו': על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכל וכו', ר' יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו (ברכ' ו ג). — ובספה"א: הלעיטני הפך צדיק אוכל לשובע נפשו, כי קללה שרויה במעיו (ליקוטי עה"ת, תולדות, כח., לבוב). — ואמר הפיטן: כצפור לנוד וכדרור לעוף חזרה לו קללה (ינאי, איזמת עס, קרובי' במד', זולאי, ריח).

קללי, ת"ז, — חלק ומזהיר, מתכתי: ויקרא באבנים הזכות והשטחים הקלליים אור בהיר על הדמיון ובעצים ובארץ ובזולתם אור נראה (ר"י א"ת, כוזרי ד טו).

ו דוקה על התלוי שהלינו נבלתו בלילה ולא ביום? אך לפי טורטשינר (מנחה לדוד, ספר יובל לדוד ילין, עמ' עו) בא כאן אלהים כמו בכמה מקומות אחרים (אלהים ראיתי עלים מן הארץ, ש"א כח יג; הלא עם אל אלהיו ידרש בעד החיים אל המתים, ישעי' ח יט) במשמ' רוח המת. ועל פי הזיונות החלום האמינו הקדמונים, כי אלהים זה עולה מקברו בלילה, ואם בעלותו על הארץ בלילה יראה את נבלתו תלויה, יעלב ואף יקלל את עושה המעשה. ובעקר ראה ענין זה אף ר"ע ספורנו בפרושו, וז"ל: הנה כל עצם נבדל מחומר יקרא אלהים וכו' וע"ז הדרך אמרה בעלת אוב לשאול אלהים ראיתי עולים, ובהיות שהבזיון הנעשה למת אחר מיתה הוא בזיון לנפש השכלית וכו' אמר שהיא קללת אלהים כי הלנת התליה לגוף המת בלתי קבורה היא בזיון לאותו העצם הנצחי הנקרא אלהים, ע"כ. ועי' גם קלני הערה.]

[1]) [במשמ' זו גם ברכת השם, עי' ברכה, ועי' קלול.]

[2]) [ובבבלי (מגי' כח.) בדברי ר' נחוניא בן הקנה.]

על גבי התנור ובו שני [1]) קללות אחד מכאן וא' מכאן ר"ע מטהר וחכמים מטמאין (שם י ז). קלל של חטאת שהוא נתון בחלון ויש במקומו טפח על טפח ברום טפח וכו' הרי זה מצילו (תוספת' אהילי׳ ז יא). קלל של חטאת שהוא נתון בארובה אם משלשל טמא ואם אינו משלשל טהור (שם שם יא ט). קלל של חטאת שנתנו על גבי השרץ ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, במה דברים אמורים, בזמן שאם ינטל השרץ והקלל מסיט אבל אם ינטל השרץ והקלל עומד וכו' טמא (שם פרה י ה). — ובסהמ"א: ובפתח העזרה היה קלל של אפר, נוטלין האפר ונותנין במים שבכוסות (כמנ"ס, פרה אדומה ג ז). — ואמר המשורר: בכספו ובזהבו יתהלל וכו' ומגאותו ידל וישא מים בקלל (עזרא הבבלי, תוכחי מוסר ה, כג.).

[1]) [נ"א: שתי.]

°קֶלֶל, ש"ז, — כמו קְלָלָה, ואמר הפיטן: אחדים בשיח מילליהם ותדים בבוז קלליהם (ינאי, אמדים נשים, קרוב' ברא', זולאי, יג).

קְלָלָה, ש"נ, סמי' קִלְלַת, כני' קִלְלָתְךָ, קִלְלָתוֹ, ר"ר קְלָלוֹת, — דְּבַר האל או האדם הַמְקַלֵּל, המביע את הרצון שתבא רעה על אדם וכדו', הנגוד של ברכה, Fluch; malediction; curse: והבאתי עלי קְלָלָה ולא ברכה (ברא' כז יב). ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וּקְלָלָה וכו' וְהַקְּלָלָה אם לא תשמעו אל מצות יי' אלהיכם (דבר' יא כו—כח). ויהפך יי' אלהיך לך את הַקְּלָלָה לברכה כי אהבך יי אלהיך (שם כג ו). ואלה יעמדו על הַקְּלָלָה בהר עיבל (שם כז יג). והיה אם לא תשמע בקול יי' אלהיך וכו' ובאו עליך כל הַקְּלָלוֹת האלה והשיגוך ארור אתה בעיר וכו' (שם כח יה—יו). ובאו עליך כל הַקְּלָלוֹת האלה ורדפוך והשיגוך עד השמדך (שם שם מה). ויחר אף יי' בארץ ההוא להביא עליה את כל הַקְּלָלָה הכתובה בספר הזה (שם כט כו). והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה וְהַקְּלָלָה אשר נתתי לפניך וכו' (שם ל א). החיים והמות נתתי לפניך הברכה וְהַקְּלָלָה (שם שם יט). ואחרי כן קרא את כל דברי התורה הברכה וְהַקְּלָלָה ככל הכתוב בספר התורה (יהוש' ח לד). ויאהב קְלָלָה ותבואהו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו (תהלי' קט יז). מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קְלָלָה תחשב לו (משלי כז יד). — קִלְלַת חִנָּם, קללה הבאה ללא סבה: כצפור לנוד כדרור לעוף כן קִלְלַת חנם לא תבא (שם כו ב). — וּקְלָלָה נִמְרֶצֶת [1]), קללה אנושה: והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחרים והוא קללני קְלָלָה נמרצת ביום לכתי מחנים (מ"א ב ח). — קִלְלַת פלוני, הקללה שפלוני מקלל: ואת כל רעת אנשי שכם השיב אלהים בראשם ותבא אליהם קִלְלַת יותם בן ירבעל (שפט' ט נז). — ובמשמ' הקללה שקללו את פלוני: עלי קִלְלָתְךָ בני (ברא' כז יג). אולי יראה יי' בעוני והשיב יי' לי טובה תחת קללתי [2]) היום הזה (ש"ב יו יב). — וּקְלָלָה במשמ' נושא הקללה, דגמה לקללה, בפרט בצרופים היה לקללה, נתן לקללה: אשר דברתי על המקום הזה ועל ישביו להיות לשמה וְלִקְלָלָה (מ"ב כב יט). ונתתם לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ לחרפה ולמשל לשנינה וְלִקְלָלָה בכל המקמות אשר אדיחם שם (ירמ' כד ט). לתת אתם לחרבה לשמה לשרקה וְלִקְלָלָה כיום הזה (שם כה יח). ואת העיר הזאתה אתן לִקְלָלָה לכל גוי הארץ (שם כו ו). ולקח מהם קְלָלָה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישמך יי' כצדקיהו וכאחב אשר קלם מלך בבל באש (שם כט כב). למען הכרית לכם ולמען היותכם לִקְלָלָה ולחרפה בכל גויי הארץ (שם מד ח). ותהי ארצכם לחרבה ולשמה וְלִקְלָלָה מאין יושב כהיום הזה (שם שם כב). כי לשמה לחרפה לחרב וְלִקְלָלָה תהיה בצרה (שם מט יג). כאשר הייתם קְלָלָה בגוים וכו' כן אושיע אתכם והייתם ברכה (זכרי ח יג). — וְקִלְלַת אלהים, במשמ' עלבון לרוח המת [3]): וכי יהיה באיש

[1]) [אין נִמְרָץ במקרא אלא לשון מחלה אנושה, כמשמ' השרש בכל הלשונות האחיות.]

[2]) [כך הכתיב; הקרי: קִלְלָתוֹ, והכונה לפי זה קללת שמעי בן גרא, כלומר הקללה ששמעי קלל, כמשמ' שלפני זו. ואלו דברי רד"ק: כתיב ביו"ד וקרי בויו והענין אחד, כי הכנוי דבק עם הפֹּעל ועם הפעול, וכן בית תפלתי, שמעתי את תפלתך, ע"כ.]

[3]) [הקדמונים הבינו גם כאן כאלו הכונה: מְקַלֵּל מאלהים הוא התלוי, וכתוב זה הובא ביחוד בוכוחים על ישו שתלו אותו על העץ. ואולם למה תחול קללת

—התפ׳, *הִתְקַלֵּל, נִתְקַלֵּל, — כמו פִּעֵ׳, שקִלְּלוּ אותו: אמר הקב״ה, אינו בדין שיהו בני מתקללים ואני מתברך (ר׳ לוי, ירוש׳ מגלה ג ז). נתקללה בבל נתקללו שבניה, נתקללה שומרון נתברכו שכניה (ר׳ ירמיה בן אלעזר, ברכ׳ נח.). עשר קללות נתקללה חוה (רב יצחק בר אבדימי, ערוב׳ ק:). אף על פי שנתקללו המאורות מערב שבת אבל לא לקו עד מוצאי שבת (נסס ר׳ שמעון, מד״ר ברא׳ יא). שמתחלה נתקלל נחש ואח״כ נתקללה חוה ואח״כ נתקלל אדם (סס סס כ). על ידי יין נתקלל שלישו של עולם שנאמר וייקץ נח מיינו וכו׳ ויאמר ארור כנען וכו׳ (סס במד׳ י). וישלח ה׳ בעם את הנחשים השרפים, מה ראה ליפרע מהם בנחשים, לפי שנחש פתח בלשון הרע תחלה ונתקלל ולא למדו ממנו (ר׳ עקיבא, סס סס יט). מה אקב לא קבה אל, כשעה שהיו ראויין להתקלל לא נתקללו, כשנכנס יעקב ליטול את הברכות נכנס במרמה וכו׳ מי שמוציא שקר מפיו אינו ראוי להתקלל (סס סס כ). — ובסהמ״א, התקלל, במשמ׳ נעשה קל: וכן דרך אדם בזמן שמצטער אינו יכול להכבד ולעמד על עצמו, אלא מתקלל כדבר הקל שמתנענע ומתנדנד לבאן ולכאן (תשו׳ הגאו׳ הרכבי סקד, רמד).

—הפעי, *הוּקַל, —שהקלו בו, שנעשה קל: שתפת, חולי שמשחף את הבשר וכו׳ דומה לנפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו זעופה (רש״י, ויקר׳ כו יו). או במוחלת לבעלה דמי, הואיל ובידו הכתובה והוקל בעיניה להחליטה (הוא, כתוב׳ נג.). ואמנם הוקל על רוב בני אדם לצער נשותיהם לפוטרם מכתובתם (תשו׳ רמב״ם קב, א״ה פרימן, 175). — ובדקדוק, הוקל הפעל, נגזר בצורת בנין קל: ולא ישרו בעיני דברי האוסר בפעלים האלה, אשר אנחנו אומרים שהם מוקלים מהפעיל, שבנינם הפעל בלתי מוקל ר״ל הִרְפַּק וְהִדְרַךְ וְהֵחְפָּה (מכלא המקוס כשמע מהספקה). —והוקלה האות, במשמ׳ לא הֻדגשה, באה רפה: וכן היא ההקשה במר ואהלים וקנמון להיות בהסמכו מוקל הנון (כ״י א״ת, הרקמה כב, 145).

ב. *קָלַל [1]), קל לא נמצא.

[1]) [נגזר מן קָלָל.]

—פִּעֵ׳, קִלֵּל, בינ׳ מְקֻלָּל, —נעשה קָלָל וחלק, מחלק: פניהם מקללים כעין החשמ׳ים (ראב״ע, אגרת חי בן מקיץ, ובממלכה השמיניה, כתבא ב, 53).

קָלָל, ס״ז, — דבר חָלָק ומזהיר [1]), מתכת חלקה: ונצצים כעין נחשת קָלָל (יחזק׳ א ז). וזרעתיו ומרגלתיו כעין נחשת קָלָל (דני׳ י ו). —ובסהמ״א, גם ס״נ: באותו השתן הזך הקלל, השתן הזך הקלל עם הקדחת מורה על כאב (ספר הסתכים, כ״י ברלין). וג״כ בעיר אלחלה יש בביהכ״נ שלה ספר אחד קדוש והתיק שלו מנחשת קלל ותרות על התיק אלו שמות הקדש (יוסף סמברי, לקוטים, ברליכר, 8). —ואמר הפיטן וסוד עירין אשר בעין קלל בוערים לפני שיר זה לא מפארים (ר״א קליר, הוא נקרא, סלוק מנת המדס). כלך ברה בנוצצים כעין קלל (משלם בר קלונימוס, לאיבה ורחיבה, יול׳ ב פסח). נוראים ונשאים כעין קלל יתנוצצון (אראלים ומשמלים, אופן פנת א אמה״ס). — ואמר המשורר: עוז מצחי חזק בנחשת קלל (עזרא הבבלי, תוכחי מוסר ה, כב).

***קַלָּל** [2]), ס״ז, מ״ר קַלָּלוֹת, — מין כד, Krug; cruche; jug: העיד רבי יהושע ורבי יקים איש הדר על קלל של חטאת שנתנו על גבי השרץ שהוא טמא (עדי׳ ז ה). ובפתח העזרה היה מתוקן קלל של חטאת, ומביאים זכר של רחלים וקושרים חבל בין קרניו וקושרים מקל ומסבך בראשו של חבל וזורקו לתוך הקלל (פרה ג ג). קלל של חטאת שנגע בשרץ טהור (סס י ג). האפל שהוא נתון

[1]) [כך בקרוב פרשו ותרגמו כל הקדמונים. השבעים: ἐξαστράπτων, מזהיר; וולג׳: candentis, לוהט; ת״י מצלהב. רש״י: מזוקק ומאיר, ומנחם חברו עם קלוי באש; רד״ק: ממורט וזך; ר״א מבלגנצי: ממורט ומוצהב שנראה לפני החמה כאילו נצוצות יוצאין ממנו. ועי׳ גם א. קִלְקַל, הערה.

ואמנם אין פרוש זה של המלה מֻסמך, ואפשר שהכונה: נחשת כֵּדִים (עי׳ קַלָּל), או שיהיה קָלָל שם מקום וכדו׳.]

[2]) [יש מנקדים קְלָל ואחרים קָלָל, מ״ר קָלָלוֹת, או קַלָּל, וכן במסרת הבבלית (פורת, לשון חכמים, 123) קַלָּל, קַלָּלוֹת. וכנראה נולדת המלה בחקוי לקול המים הנוזלים מן הכלי. ועי׳ קְלִילִית.]

עליהם ברשות הנזק לשלם נזק שלם, מקום שהחמיר וכו׳ אינו דין שנחמיר (ר׳ טרפון, ב״ק ב ה). — יש בערכין להקל ולהחמיר, בשדה אחוזה להקל ולהחמיר וכו׳ (ערכי׳ ג א). אמרו לו לר׳ אליעזר, ומה אם במקום שהחמיר עליה בדם השופי הקל בדם הקושי, מקום שהקל בדם השופי אינו דין שנקל בדם הקושי, אמר להן וכו׳ ממה הקל עליה מטומאת זיבה אבל טמאה טומאת נדה (נדה ז ו). ומה אם במקום שהחמירה תורה באוכלי תרומה לזרים הרי היא עולה מתוך החולין להאכיל לזרים, מקום שהיקילה תורת באוכלי תרומה לכהנים אינו דין שתעלה מתוך התרומה להאכיל לכהנים (תוספת׳ תרומ׳ ו ד). סבור אתה שאתה מחמיר עליו ואינך אלא מקל (ר׳ יהודה בן בתירה, מכי׳ בא, מסכתא דפסחא ה). שמעתי שמקילין ומחמירין בה (בטבילת קרי) וכו׳ מקיל בה לרחוץ במים שאובין, מחמירין בה לטבול במים חיים (ר׳ ינאי, ירוש׳ ברכ׳ ג ד). אע״ג שמקל אני על אחרים, מחמיר אני על עצמי (רבי יהודה, ברכ׳ כב.). כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כדברי המחמירין (רבב״ח בשם רבי יוחנן, ערוב׳ מו.). כל שיש לך להקל בעירובין הקל (רבי ישמעאל ברבי יוסי בשם אביו, שם פ.). מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלה (ר׳ זירא, יבמ׳ פח.). — *והקל ראש בדבר, עם פלוני, זלזל, לא הקפיד, לא דיק: לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח (ברכ׳ ט ה). האומר לאשתו הרי את עלי כאמא פותחין לו פתח ממקום אחר שלא יקל ראשו לכך (נדרי׳ ב א). לא ישא אדם ויתן עם הגוי ביום אידו ולא יקל עמו את ראשו (תוספת׳ ע״ז א ג). — *והקל פומו: אם הקלות פומך להקל מצוה אחת סופך להקל באחרת (דא״ז ג). — *והקל את רגליו, במשמ׳ היה קל ברגליו בלכתו, מהר: זה שהוא הולך לבית הכנסת צריך להקל את רגליו (רב הונא, ירוש׳ ברכ׳ ה א). [1]) — *והקל במשמ׳ חסך, קמץ: כל המיקל בסעודת הקזת דם מקילין לו מזונותיו מן השמים ואומרין הוא על חייו לא חס אני אחוס עליו (רב ושמואל, שבת קכט.). — *והקל, במשמ׳ פ״ע, הוקל לו: המכה את חבירו וכו׳ ואמדוה למיתה והקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב (סנה׳ ט א). — ובסהמ״א: ובוזי יקלו, לא שאני מיקל אותם אלא הם יקלו מעצמם, דהואיל ואינו מכבדני אלא מיקל אינו מכובד ביניהם אלא זל וקל (רש״י, אבי ד א). אבל היצר אין מספיק לו מסך נצוח פעם ומאה פעמים וכו׳ ואינו מקל בקטנות שבקטנות ענינך לנצח אותך בה (ר״י אי״ת, סו״ה, יחוד המעשה ה). אבל אופני קנות הכניעה והדרך שמקל אותה על האדם הוא שתהי׳ מחשבתו ורעיונו תמיד בשבעה דרכים (שם, הכניעה ה). ואנשים בני בליעל התחילו לפרוץ גדרן של ראשונים, ונהגו קלות ראש, עד שהקילו בעצמם ליכנס בבית חמיהם ויאכלו וישתו שם וכו׳ (מקנות קנדיאה, הכעוס-קאקוטו, 11). — *ובמשמ׳ התיר, ותר, הניח, הסכים, erlauben, hingehen lassen; permettre, passer; to permit, pass over: אלא שהוא (תאר היחס) הראוי שבתארים אשר צריך שיקלו בתאר הבורא בו (ר״מ א״ת, מו״נ א כב). ואנחנו נקל לו בהיותה (יציאת המרכזים) סביב נקודה באש או באויר (הוא, שם ב כד). — ואמר הפיטן: שלישים פתחו ראשון לקלקל, אצו סלול ארח לעקל, שם אל באליל להקל (מסה ברבי קלונימוס, מה מועיל, קרוב׳ אמכון פסח). — ואמר המשורר: ושמרתי ביושר מועדי אל כהלכתם ליושבי האהלים, ימי שבת ויום שופר וכפור ימי סוכה ועד צאת הרגלים, והיה ממגור חלול כמו אש בתוך לבי ואם תמצא מקילים (ר״מ הנגיד, הלי הטעם, בן תהלים כט, ששון, כג). — *ובדקדוק, הֵקַל את האות, לא הדגיש אותה, שם אותה רפה: וממה שבא דגוש שלא כמשפט וכמנהג, אמרם וקנמן בשם ברגש הגון, והדין היה להקל אותה, כי מה שיהיה בהפרד מן הדמיון הזה דגש יקלו אותו בהתחבר (ר״י א״ת, הרקמה, כג, 145).

[1]) [בתוספת׳ (ב״מ ב כד) כתוב: אם היה חמורו נופל (בדפוס׳ נפלן, וכך נראה) פורק עמו אפילו מאה פעם רשאי להקל את הפרסה ולגבות שכרה הימנה (כהוצ׳ שבדפוס: הימנו). אך כעין זה נאמר בגמרא (ב״מ לג.) בנוסח: תנא, ומדדה עמו עד פרסה, אמר רבה בר בר חנה, ונוטל שכר, ע״כ. ולפי נוסח הבבלי פרסה היא מדת הדרך, אך קשה למצא כזאת בנסחת התוספת׳, ואפשר שבבבל כבר לא הבינו את חבשוי המקורי כל צרכו, שכונתו מקל את פרסת החמור בלכתו, מסייע לו ללכת, מדדה עמו.]

—פִעֵ׳, יְקַלֵּל, תְּקַלֵּל, מְקַלְלָיו,—קִלֵּל האדם וכדו׳ קִלְלוּ אותו: כִּי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יְקֻלָּל (ישע׳ סה כ). כי מברכיו יירשו ארץ וּמְקֻלָּלָיו [1]) יכרתו (תהל׳ לז כב). קל הוא על פני מים תְּקֻלַּל חלקתם בארץ [2]) (איוב כד יח). — ובספהמ״א: ורבים השתבשו לחקור למה קולל הנחש וכו׳ (ראב״ע, בראש׳ ג א). שרפואת בעל חמה שינהיג עצמו שאם הוכה וקולל שלא ירגיש כלל עד שיעקור החמה ממנו (ר״י נחמיאש, פי׳ משלי א ד). — ואמר המצורר: ונזרי חלל ועמי שלל וחלקי קלל ויהי לזר ירשה (ר״י הלוי, אהה אדני, מעה״ש 115).

—הִפעִ׳, הֵקַל, הֲקִלֹּתַנִי, הֵקַלּוּ, הָקֵל יָקֵל, — א) הקל דבר מעל פלוני, הקל מדבר, המעיט במדה או במשקל, verringern, erleichtern; diminuer, alléger; to diminish, lighten: והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם וְהָקֵל מעליך ונשאו אתך (שמות יח כב). ונתתם לאלהי ישראל כבוד אולי יָקֵל את ידו מעליכם ומעל אלהיכם ומעל ארצכם (ש״א ו ה). אביך הקשה את עלנו ואתה עתה הָקֵל מעבדת אביך הקשה ומעלו הכבד (מ״א יב ד). כה תאמר לעם הזה אשר דברו אליך לאמר אביך הכביד את עלנו ואתה הָקֵל מעלינו וכו׳ (שם שם ט). כי לא מועף לאשר מוצק לה בעת הראשון הֵקַל ארצה זבלון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים (ישע׳ ח כג). ויטלו את הכלים אשר באניה אל הים לְהָקֵל מעליהם (יונה א ה). — ב) הֵקַל את פלוני, עשה אותו קל ובזוי, זלזל בו: ויען איש ישראל את איש יהודה ויאמר עשר ידות לי במלך וגם בדוד אני ממך ומדוע הֱקִלֹּתַנִי ולא היה דברי ראשון לי להשיב את מלכי (ש״ב יט מד). יי׳ צבאות יעצה לחלל גאון כל צבי לְהָקֵל כל נכבדי ארץ (ישע׳ כג ט). אב ואם הֵקַלּוּ בך (יחזק׳ כב ז). — ובתו״מ: ובוזי יקלו, אלו הרשעים, שהרי סרים מאחרי המקום, הקב״ה מקילם (מד״ר במד׳ א). בכה תבכה, בוכה על עצמה ובוכה על שפירש מהם ירמיה, למה שהיה מיקל את העול מעליהם (פסיק׳ רב׳, בכה תבכה, קלז.). — *והקלה האשה מדדיה: לא תקל אשה מדדיה ותחלוב לתוך כוס או לתוך הקערה ותניק את בנה (תוספת׳ שבת׳ י כב). — *הקל את שערו שהכביד: נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער וכו׳, נזיר שמשון הכביד שערו אינו מקל (נזיר א ב). תכפוהו אבליו זה אחר זה דהכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים (תענ׳ יג.). מיקל אדם כל גופו בתער (רב, נזיר נח:). — *הקל ממשאו: הרוצה לחזום עלי ירק לחקל ממשאו לא ישליך עד שיעשר (דמאי ב ג). — *והקל על פלוני: שלא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו (ערובי׳ ד ט). — *והקל על עצמו: כל הנשבע להקל על עצמו חייב, להחמיר על עצמו פטור (שבוע׳ ח ו). — *והקל בדין, בנגוד להחמיר, דן אותו במדה קלה: כשם שאמרו להחמיר כך אמרו להקל (רבי שמעון, כלא׳ ג ב). ובזו רבי אליעזר מיקל ורבי יהושע מחמיר בדורס ליטרא קציעות על פי הכד ואינו יודע איזו היא, רבי אליעזר אומר רואין אותן כאלו הם פרודות והתחתונות מעלות את העליונות, רבי יהושע אומר לא תעלה עד שיהיו שם מאה כדים (תרומ׳ ד י). ממקום שרבי אליעזר מיקל משם רבי עקיבא מחמיר (שם ו ו). ר״ש אומר אין סכין שמן של מעשר שני בירושלים וחכמים מתירין, אמרו לו לרבי שמעון, אם הקל בתרומה חמורה לא נקל במעשר שני הקל, אמר להם מה לא אם הקל בתרומה החמורה מקום שהקל בכרשינים ובתלתן, נקל במעשר שני הקל, מקום שלא הקל בכרשינין ובתלתן (מע״ש ב ב). ולמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע וכו׳ להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו (ערל׳ ב ו). אפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל (ערובי׳ ס ה). אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין, אמרו לו, מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמן ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין וחורי (ביצה ב ו). סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל (נדר׳ ב ד). ומה אם במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר

[1]) [כשבעים oἱ δὲ καταρώμενοι ומקלליו.]

[2]) [הכונה לבעלי חיים שבמים, כגון דגים, הקלים על פני המים, אבל חלקת גופם (שאין בו רגלים) קללה היא להם ביבשה, ועי׳ טורטשינר, ס׳ איוב, עמ׳ 585 וכו׳.]

פלה (תהל' קט ה). יְקַלְלוּ המה ואתה תברך (שם קט כח). מְקַלֵּל אביו ואמו ידעך נרו באישון חשך (משלי כ כ). אל תלשן עבד אל אדנו פן יְקַלֶּלְךָ ואשמת. דור אביו יְקַלֵּל ואת אמו לא יברך (שם ל י–יא). גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך אשר לא תשמע את עבדך מְקַלְלֶךָ כי גם פעמים רבות ידע לבך אשר גם את קִלַּלְתָּ אחרים (קהל' ז כא–כב). גם במדעך מלך אל תְּקַלֵּל ובחדרי משכבך אל תְּקַלֵּל עשיר (שם י כ). ואריב עמם וָאֲקַלְלֵם ואכה מהם אנשים ואמרטם (נחמ' יג כה). — וְקִלֵּל את האדם בשם ה', באלהים: ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות וַיְקַלֵּל הפלשתי את דוד באלהיו (ש"א יז מג). ויפן אחריו ויראם וַיְקַלְלֵם בשם יי' (מ"ב ב כד). —וְקִלֵּל האל את האדמה: ויאמר יי' אל לבו לא אסף לְקַלֵּל עוד את האדמה בעבור האדם (בראש' ח כא). — וְקִלֵּל האדם אלהים, במשמ' חרף אותו: אלהים לא תְקַלֵּל ונשיא בעמך לא תאר (שמות כב כז). ויקב בן האשה הישראלית את השם וַיְקַלֵּל (ויקר' כד יא). הוצא את הַמְקַלֵּל אל מחוץ למחנה וכו' ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יְקַלֵּל אלהיו ונשא חטאו (שם שם יד–יה). —וְקִלֵּל במלכו ובאלהיו: ועבר בה נקשה ורעב והיה כי ירעב והתקצף וְקִלֵּל במלכו ובאלהיו (ישעי' ח כא) ועי' ב. בָּרַךְ, 632. — וְקִלֵּל האדם לו: בעון אשר ידע כי מקללים להם[1]) בניו ולא כהה בם (ש"א ג יג). — ואמר בן סירא: אל תבוה שאלות דל ואל תתעלם ממדכדך נפש ולא תתן לו מקום לקללך (נ"ם גני' ד ה). — ובתו"מ: ואלו יוצאות שלא בכתובה וכו' אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו[2]) (כתוב' ז ו). אלו הן הנסקלין, הבא על האם וכו' והמקלל אביו ואמו וכו' (סנה' ז ד). והמקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם, קללם בכינוי רבי מאיר מחייב והכמים פוטרים (שם שם ח). הגונב את הקסות והמקלל בקוסם וכו' קנאין פוגעין בו (שם ט ו). זה חומר במקלל מבמכה, שהמקלל לאחר מיתה חייב וכו' (שם יא א). המקלל בכולן חייב וכו' המקלל אביו ואמו בכולן חייב וכו' המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה (שבוע' ד יג). סליק לגביה (לנחום איש גם זו) רבי עקיבה, אמר ליה, אי לי שאני רואה אותך כן, אמר ליה, מה את מקללני (ירוש' פאה ח ט). גוי אחד פגע בי ר' ישמעאל ובירכו א"ל כבר מילתך אמיר', אחד פגע בו וקיללו, א"ל כבר מילתך אמיר' (שם מגי' א יא). בעש' במרת' (בת בייתום) שפסקו לה חכמים מאתיים יין בכל יום וכו' אע"פ כן קיללה אותן ואמרה להן כך תתנו לבנותיכם (שם כתוב' ה יב). בן נח שקילל את השם, נתגייר פטור (ר' חנינה, שם קדוש' א א). המגדף אינו חייב וכו' ואמרין לית גדף, אלא אותו השם שאמרתי לפניכ' אותו קילל ובו קילל (שם סנה' ז י). מעשה במנחם איש גופתה אריח שהית מגלגל בחביות ובא אליו שרו של פעור בלילה וכו' אמר לו מנחם מה אתה מקללני, נתיירא ממנו ואמר לו עוד איני מקללך (שם שם י ב). חברייי אמרין ר' מרפון מקללו קללה שהיא נוגעת בגופו (שם נדה ב א). אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום (סיום תפלה של מר בריה דרבינא, ברכ' יז.). אל יבלימוך שפתיך ואל יבוך פיך ואל יקללך לשונך וכו' (כלה רבתי ד). ועלה מן הארץ, ועלינו לא נאמר אלא ועלה, אמר ר' אבא בר כהנא, כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים (מד"ר שמות א). ברכות מברכות את בעליהן וקללות מקללות את בעליהן (ר' לוי, שם ויקר' טו). לבן מלכים שאמר לו אביו לך לבית הספר וכו', ידע אביו שלא הלך לבית הספר, מקללו ומשמיעו דברים רעים וכו' (שם במד' ב). בברכת המינין מחזירין איתו (את העובר לפני התבה) בעל כרחו וכו' שאם יהיה בו צד מינות יהיה מקלל את עצמו והקהל עונין אמן (תנחו' ויקר' ג). — ואמר המשורר: ובמה שמעה אוני כי כלו מקללני (ראב"ע, אל גורלי, כהנא א, 115).

מקללים אותי, כמו בתלמ' ירוש' מחשבונך (דמאי פ"ז) מחשדין יתך, ואחרים מציעים: כלהם קִלְלוּנִי.]

[1]) [ואמנם יש שרואים כאן תקון סופרים במקום: מקללים אלהים; ויש שהציעו תקונים אחרים, ואינם מניחים את הדעת.]

[2]) [פרש הרמב"ם: שמקללת אבי בעלה בפני בעלה, ע"כ. ובירושלמי: אבא שאול אומר אף המקללת וולדיו בפני יולדיו, ע"כ. ובבבלי (כתוב' עב:) אמר רב יהודה אמר שמואל במקללת יולידיו בפני מולידיו, ופרש רש"י: אפילו מקללת אביו של בעל בפני בנו של בעל.]

—נִפְעַ׳, נָקֵל, נָקַל [2]), נְקַלֹּתִי, נָקֵל, נְקַלָּה, יְקַלּוּ, —כמו קל, א) היה קל תנועה, מהיר: ותאמרו לא כי על סוס ננוס על כן תנוסון ועל קל נרכב על כן יקלו רדפיכם (ישעי׳ ל יו). — ב) היה קטן ערך ובזוי: ויאמר דוד הֲנִקַלָּה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה (ש״א יח כג). וּנְקַלֹּתִי עוד מזאת והייתי שפל בעיני (ש״ב ו כב). ויהי הֲנָקֵל לכתו בחטאות ירבעם בן נבט ויקח אשה את איזבל בת אתבעל מלך צידנים וילך ויעבד את הבעל וישתחו לו (מ״א יו לא). וְנָקַל זאת בעיני יי׳ ונתן את מואב בידכם (מ״ב ג יח). נָקֵל מהיותך לי עבד וכו׳ ונתתיך לאור גוים (ישעי׳ מט ו). ויאמר אלי הראית בן אדם הֲנָקֵל לבית יהודה מעשות את התועבות אשר עשו פה (יחזק׳ ח יז). — ג) ובמשמ׳ היה הדבר קטן לעשות, ומכאן במשמ׳ ללא עבודה מרובה, easy ; facile ; leicht: ויאמר יחזקיהו נָקֵל לצל לנטות עשר מעלות לא כי ישוב הצל אחרנית עשר מעלות (שם כ י). בקש לץ חכמה ואין ודעת לנבון נָקָל (משלי יד ו). —ומה״פ עַל נְקַלָּה: וירפאו את שבר עמי על נְקַלָּה לאמר שלום שלום ואין שלום (ירמ׳ ו יד, וכעין זה שם ח יא). — ובתו״מ: א״ל (אביו) חייא בני, ונקלה זו בעיניך מה שעשיתי שסברתי דבר שנתן לו׳ ימים וכו׳ (אגדה, מד״ר שה״ש, מים רבים). — ובסהמ״א: כשתמתח הטרפשא המתוחה אשר לה פועל כל העצלים ר״ל כוויצתם והתקבצות תכנס הנשימה בה בנקלה (פרקי משה א, ג.). פרצו נקלי עם אשר אין בם מוסר (מאדה גנוזה, 20). — ואמר המשורר: יקלל דור מכבד את נקליו בלי צדק ומקלה את גביריו (רמב״ע, יריבי, כרודי, רעז). נקלותי אני קטן ושפל (אברהם בן זכריה ג׳בני, אדון עולם, שירי תימן, 225).

—פִּעֵ׳, קִלֵּל, קִלְלַנִי. קִלַּלְתָּ, מְקַלֵּל, מְקַלְלוּנִי, מְקַלֶּלְךָ, מְקַלְלֶךָ, מְקַלְלִים, קַלֵּל. קַלֶּלְךָ, קַלְלוֹ, קַלֵּל, אֲקַלֵּלֵם, תְּקַלֵּל, יְקַלֵּל, יְקַלֶּלְךָ, יְקַלְלֵם, יְקַלְלוּ, —קִלֵּל האלהים או האדם את פלוני, הביע את רצונו שתבוא עליו

[1]) [על פי צורת זו של הנפעי׳ בנה הפיטן פֻּעַל חדש בבנין פִּעַ׳, נִקֵּל, צווי, כמו הָקֵל: נקל שקל עון מתשתרג (סלחס, אם עוניכו, סליח׳ יום ז).]

רעה, ארר אותו [1]): ואברכה מברכיך וּמְקַלֶּלְךָ אאר (ברא׳ יב ג). וּמְקַלֵּל אביו ואמו מות יומת (שמות כא יז). לא תְקַלֵּל חרש ולפני עור לא תתן מכשל (ויקר׳ יט יד). כי איש איש אשר יְקַלֵּל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קִלֵּל דמיו בו (שם כ ט). על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכו׳ ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור לְקַלְלֶךָּ (דבר׳ כג ה). ויקם בלק בן צפור וכו׳ וישלח ויקרא לבלעם בן בעור לְקַלֵּל אתכם (יהוש׳ כד ט). ויבאו בית אלהיהם ויאכלו וישתו וַיְקַלְלוּ את אבימלך (שפט׳ ט כז). ובא המלך דוד עד בחורים והנה משם איש יוצא וכו׳ ושמו שמעי בן גרא יצא יצוא וּמְקַלֵּל וכו׳ וכה אמר שמעי בְּקַלְלוֹ צא צא איש הדמים ואיש הבליעל וכו׳ ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך למה יְקַלֵּל הכלב המת הזה את אדני המלך וכו׳ ויאמר המלך מה לי ולכם בני צרויה כי יְקַלֵּל וכי יי׳ אמר לו קַלֵּל את דוד וכו׳ הנחו לו וִיקַלֵּל וכו׳ ושמעי הלך בצלע ההר לעמתו הלוך וַיְקַלֵּל (ש״ב יו ה-יג). ויען אבישי בן צרויה ויאמר התחת זאת לא יומת שמעי כי קִלֵּל את משיח יי׳ (שם יט כב). והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחרים והוא קִלְלַנִי קללה נמרצת (מ״א ב ח). אוי לי אמי כי ילדתני איש ריב ואיש מדון לכל הארץ לא נשיתי ולא נשו בי כלה מְקַלְלוּנִי [2]) (ירמ׳ יה י). בפיו יברכו ובקרבם יְקַלְלוּ

[1]) [במשמ׳ זו אין הפעל בא בשפות האחיות, ובאכדית קָלָל פרושו: הרשיע, עשה מעשה רשע, וכן קִלְלַת, מעשה רשע וחטא. ועל כן אולי צדק שְׁלִי (ZAW XI, עמ׳ 170 וכו׳), המפריד צורה זו מן קלל, ומשוה קלקל בחצים כלשון קסמים. אפשרות אחרת היא שנגזר הפעל במשמ׳ זו מן השמעת קול, וצ״ע. הפעל קלל בא בודאי גם במקור של כמה כתובים, שבנוסח המסרת נכתב במקומו ברך במשמ׳ קללה. עי׳ בערך ב. בֵּרַךְ, עמ׳ 632.]

[2]) [כתב רד״ק בפרושו לפסוק: הורכבת המלה משני שרשים, מן קלל ומן קלה כי הם שני ענינים, הקללה היא הפך הברכה והקלון הוא הפך הכבוד, וכן אמר הנביא כלה מקללני ומקלני והורכבו שניהם כאחד ואמר במלה אחת שני ענינים לקצר הלשון ולצחותו והומרת ה״א קלה בוי״ו כמנהג התחלפה במקומו, ולולי שהחליפוה וקראו למ״ד הפעל בקריאה לא היה נכר במלה ענין קלה, ע״כ. וכעין זה במכלול (הפעלים, ליק, קז.). ושד״ל, אגרות, 361, כתב: נראה לי לקרא מְקַלְלוּנִי,

ממאמר הנביאה באמרת ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע והענין הזה הוא סוד הקליעת (דוד בן יו"ט, יסודות המשכיל ח, דברי חכמים, כח).

°קְלִישָׁה, ש"נ, — שה"פ מן קָלַשׁ, א) תכונת הדבר הדק והקלוש: בר חוליא הוא קלישת הקנה מן הצדדין ומתחתיה וכו׳ (רבינו שלמה, שבלי הלקט טרפות סי׳ ג). — ב) מעשה הקולש, העושה דבר דק וקלוש: אי קלשת הויא לה חמתה מרובה מצילתה, מפרש ר"י חמתה מרובה מצילתה ע"י שיבא הרוח ויפזר עד שתהא חמתה מרובה מצילתה דאי ע"י קלישה לחודה היכי מכשר לה בלישנא בתרא (תוס׳ ערוב׳ ג., ד"ה אי). ועוד נוכל לומר דאי קלשת לי׳ הוי חמתה מרובה ע"י קלישה לחוד (שם שם [1]).

°קְלִישׁוּת, ש"נ, — מעשה המקליש ומחליש נדר: דבשהפר בעל לא אשתקל פלגא דנדרא אלא כוליה נדרא הוא דאקליש וקלישותא לאו מעשה גמור הוא ומש"ה לא חייל כלל עד דמצרף ליה קלישות דאידך (ר"ן, נדר׳ עא:, ד"ה ומיגז). — ובמשמ׳ תכונת הדבר הקלוש: לפי שלא יכול לתתקיים הסכך בתוך עשרים דמחמת קלישותו יבא הרוח ויפזר או יפול (תוס׳, סוכה ד., ד"ה והולין, שם שם ט:, ד"ה הא).

קלל [2], ממנו °הֵקֵל, הַקָּלָה, °הַקְלָאָה, קַל, *קַל, *קַלָּה, קַלּוּת, קַלַּי, קַלִּיל, °קַלִּילוּת, °קֶלֶל, קָלָל, קְלָלָה, °קַלְלָן.

א. **קָלַל** [3], פ"ע, קַלֹּתִי, קַלּוֹתָ, קַלּוּ, יֵקַלּוּ, תֵּקַל, אֵקַל, — א) במשמ׳ היה קל תנועה, מהיר: שאול ויהונתן וכו׳ מנשרים קַלּוּ מאריות גברו (ש"ב א כג). הנה כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו קַלּוּ מנשרים סוסיו (ירמ׳ ד יג). וְקַלּוּ מנמרים סוסיו וחדו מזאבי ערב ופשו פרשיו ופרשיו מרחוק יבאו יעפו כנשר חש לאכול (חבק׳ א ח). — ובמשמ׳ קל לחלף ולהתעלם: ימי קַלּוּ מני ארג [1]) ויכלו באפס תקוה (איוב ז ו). וימי קַלּוּ מני רץ ברחו לא ראו טובה (שם ט כה). —ב) במשמ׳ התמעט, נעשה מעט: וישלח את היונה מאתו לראות הֲקַלּוּ המים מעל פני האדמה (בראש׳ ח ח). ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה וידע נח כי קַלּוּ המים מעל הארץ (שם שם יא). — ג) והיה קל בערכו ובחשיבותו, נבזה בעיני עצמו או לפני אחרים: ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה וַתֵּקַל גברתה בעיניה ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה וָאֵקַל בעיניה (שם יו ד—ה). כי מכבדי אכבד ובזי יֵקַלּוּ (ש"א ב ל). וצוה עליך יי׳ לא יזרע משמך עוד מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה אשים קברך כי קַלּוֹתָ [2]) (נחום א יד). ויען איוב את יי׳ ויאמר הן קַלֹּתִי מה אשיבך ידי שמתי למו פי (איוב מ ד). — ובתפלה: מנשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונם (אבן הרסמים, סמכ׳ סנת). — ובסהמ"א: אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה (רש"י, שמות לא יג). מכלות עינים ומדיבת נפש, העינים צופות וכלות לראות שיקל וירפא וסוף שלא ירפא (הוא, ויקר׳ כו יו). שאינו ראוי לעשות מלאכה וכו׳ אלא לשמור קישואים יהא ראוי לאחר שיקל ממנו כאב המכה קצת (הוא, גיט׳ מב:, ד"ה הנימא). ובטרם יגיעו אל קרקע הבור והאריות קלו לקראתם כי לא טרפו טרף מתמול שלשום ויבלעום כלביבות (יוסיפון, גינצבורג, כז).

---

[1]) [בתוס׳ (ברכ׳ לח., ד"ה ושין) נאמר: ובקלישה מיירי מדקתני ובוחשין ולא קתני לשון גבול וכו׳. אך כאן הכונה במלת קלישה לתאר בארמ׳ במשמ׳ רכה שנזכר לפני זה בגמרא: הא בעבה הא ברכה. וכן הובא להלן בתוס׳ ד"ה והא: וכהאי גונא פסק בה"ג והלכתא שתיתא עבה מברך בורא מיני מזונות, קלישתא מברך שהכל.]

[2]) [השרשים קלל וגם ב. קלה מקורם כנראה במלה משתפת לכל השפות השמיות, שעקר הוראתה דק, קטן, ושבאה בצורות שונות, בדגשות הלמד וזולתה. ועי׳ בהערות לערכים קַל, קָלַל לבניניו, קִלְקֵל.]

[3]) [צורה זו, שהיא בדרך כלל צורת פ"י (אך השוה דָּלְלוּ על יד דַּלּוּ, סַבּוּנִי גם סְבָבוּנִי וכדו׳) לא נמצאה במקרא, ובעקר נולד פעל זה בודאי משמוש התאר קַל, קלים וכו׳ בעבר ובעתיד, וכמהו קל בארמ׳ ובערבי a), קַלַל בכוש׳, ועי׳ בהערות שאחר זו. באוגרית׳ עדין לא נמצא הפעל בחמר שבידנו.]

[1]) [לפי טורטשינר, ס׳ איוב למקום, בא כאן ארג במשמ׳ אריג׳ b) בערב׳, ריח עשן נודף ומתנדף.]

[2]) [אמנם הצעו כאן תקינים שונים, אך אין בהם דבר מתקבל על הדעת.]

a) قلّ b) أريج

***קְלִיטָה**, ש״נ, — שה״פ מן קָלַט, פְּעֻלַּת הַקּוֹלֵט, קליטת ערי המקלט: דמר סבר ועליהם תתנו הנך לקליטה, ומר סבר ועליהם תִּתְּנוּ כי הנך מה הנך לכל צרכיהם אף הני לכל צרכיהם (רבה, מכות יג.). לא היו (במדבר) אלא שתי מחנות לקליטה (תוס, זבח׳ קיז.). — וקליטת הצמח בקרקע, התחלת צמיחתו: וכי קאמר לי (יום לפני השביעית שאסורין בנטיעה) לקליטה (ר״ה י:). — ובסהמ״א: ואין מבריכין ערב שביעית אלא כדרישת קלוט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה ל׳ יום קודם ר״ה של שביעית, וסתם קליטה שתי שבתות (רמב״ם, שמיטה ויובל ג יא). וצריך י״ד יום קליטה קודם השלשים (תוס, תשו׳ קלז, פרימן, 134). דהאי ברייתא לא מיירי כלל לענין קליטה אלא לענין עלתה לו שנה (ריטב״א על ר״ה פרק א׳, עמ׳ יב:). ג׳ ימים כיצד, אלו ג׳ ימים של קליטה (רמח״ל, חוקר ומקובל, 31).

***קְלִיל**[1], ת״ז, קל, מעט: ויצבט לה קלי, קליל, זעיר, בשתי אצבעותיו (מד״ר רות, פרשה ה). — ואמר המליץ: לפיכך העשן והעננים והקיטורים העולים וצפים באויר הכבד שלנו אין בהם כח לעלות לאויר הקליל הזה לפי שהם כבדים הימנו (מנחם לפין, אגרות חכמה, מודע לבינה, סוף אג׳ ו).

***קְלִילוּת**[2], ש״נ, — תכונת הדבר הַקָּלִיל: וישא יעקב רגליו, בקלילות[3] (שכל טוב, ברא׳ כט א).

***קְלִילִית**, ש״נ, — כמו קַלָּל, מין כד: וקליליות[4] של אבן היו קבועין בכותל מעלות של עזרת נשים וכסויהן של אבן נראין לחול ובתוכן אפר מכל פרה ופרה שהיו שורפין (תוספת׳ פרה ג ז).

1) [עפ״י הארמ׳. ובבבלי (מנח׳ סו:) נאמר אין לשון קלי אלא דבר קליל; נ״א: דבר אחר קליל, ד״א קלול, עי׳ ד״ס. ואמנם מבאר שם רש״י קליל בענין נחשת קלל, והוא רחוק, ואולי הכונה דבר אחד קליל, כדרוש על המלה קלי. וכן בא קלי קלי במקום קליל קליל, וצ״ע.]

2) [עפ״י הארמ׳ שבתרגומים.]

3) [עפ״י ת״י לפסוק: בְּקַלִּילוּתָא.]

4) [נ״א: וקלל, וקלולי; וברו״ש (פרה ג ג) וקילולות.]

א. ***קְלִיעָה**, ש״נ, — שה״פ מן ב. קָלַע, חוטים, שערות וכדו׳ שנקלעו יחד, Geflecht; clayonnage, plaited work: כל הקליעות טהורות חוץ משל גלגילון (ר׳ דוסא, עדי׳ ג ז). קליעה של שום שנפלו משקין על אחד מהן הוא טמא וחיבורו טהור (תוספת׳ עוקל׳ א ז). את שענף עציו דומה לקליעה, זה הדס (ספרא ויק, אמור פרק טז). אילו אמר חוט אחד כפול לשנים, קליעה לשלשה, שזור לששה, משזר לשנים עשר וכו׳ (ירוש׳ שקל׳ ח ד). אין תימר זיתא עולה כמין קליעה ואין ענפיו חופין את רובו, אין תימר זרגונה, ענפיו חופין את רובו ואינו עולה כמין קליעה (שם סוכה ג ג). קלען (את אמורי הקרבן) במקלעות, אמר ר׳ יוחנן כמין קליעת (יומא׳ סז:). משעה שנעשה כל העולם קליעה אחת להכעיס להקדוש ברוך הוא הניח עצתם ויצא לו (פסיק׳ רב׳, אנכי אנכי, קנו.). — ובמשמ׳ רשת קלועה לדוג בה דגים: בראשונה התנו שבטים זה עם זה שלא יפרוס קליעה ויעמיד את הספינה וכו׳ (ב״ק פא.). — ובסהמ״א: קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת, הוי אומר זה הדס (הלכ׳ פסוק׳ לתלמידי רב יהודאי גאון, 28). ופרע, סותר את קליעת שערה כדי לבזותה (רש״י, במד׳ ה יח). אם קלועות שערותיהן בחוטין של משי או מוזהבין מותר (לצאת בשבת) דודאי אינה סותרת קליעת שערותיה בכך (תניא, כד:). כל הקליעות מקבלות טומאה בבגדים (רמב״ם, כלים כב ג). קליעת שערי הראש (ר׳ יוסף דון יחיא, פרוש שה״ש, פרכך אגן הסהר). — *ושם מחלה בשערות: רפואה בדוקה לקליעת שערות הנקרא קולטון ע״י שד וכו׳ וקנה כפריית עשתה לו רפואה ומזה יצאו הקליעות עם מקורם לגמרי ואח״כ נפלו מעצמם כי נגמר בישולם (ר׳ משה כץ, מוגה ע״י בנו ר׳ טוביה כץ, מעשה טוביה, בית חדש ח, לט:). — *ובמשמ׳ וילון, מסך, כִּלָּה: זכרתי זאת הברייתא הנסוכה אסור לישב בקליעה שאיש ואשתו שרויים בתוכה (ר״ז אלגאזי, ספר המוסר, סוף מחב׳ ג, כ״י תימני).

ב. ***קְלִיעָה**, ש״נ, — שה״פ מן א. קָלַע, פְּעֻלַּת הקולע באבן וכדו׳: ולהקים את הסוללה ולהרבות השלכת אבני׳ ולגבר קליעת קלעים ולדרוך קשתות (יוסיפון פרק כז). וזה היסוד אנו למדין

ותתר (רות ב יד). — ובתו״מ [1]: היו מהבהבין אותו (את העֹמר) באור כדי לקיים בו מצות קלי[2] (ר' מאיר, מנח' י ד). משקרב העימר יוצאין ומוצאין שוק ירושלים שהוא מלא קמח וקלי[3] שלא ברצון חכמים (הוא, שם שם ה). קלי שירד לתוכה דלף אין בו משום חמץ (ר' יוסי בר' יהודה, תוספת' פסח' ב ד). מהו שיהו חייבין על קלי שלו משום חדש (ירוש' חלה א א). קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה (שם שם ז). אין גובלין את הקלי[4] (שבת קנה:). התינח מקלי ואילך, מעיקרא עד קלי מא״ל (פסח' יח.). —ומ״ר *קְלִיּוֹת, קְלָיוֹת[5]: ואם טמאין היו אותן החולין יאכלו נקודים או קליות או ילושו במי פירות וכו' (תרומ' ה א). אף חלוק קליות ראייה (שנשאה בתולה) (ר' יוחנן בן ברוקה, כת׳ב' ב א). בתולה מן הנישואין אין לה חילוק קליות (ירוש' שם שם). לא יחלק החנוני קליות ואגוזים לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבא אצלו (ר' יהודה, ב״מ ד יב). וכמה ישהה האוכלן (כשני חצאי זיתים של חלב ודם), כאלו אכלן קליות (כרית' ג ג). מחלקין להן לתינוקות קליות ואגוזין בערב פסח (ר' יהודה, פסח' קט.). —אבוב של קליות, עי' קַלָּא.

*קַלִי, תה״פ, — קַלִי קַלִי[6]), מעט מעט, לאט לאט: היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו רץ תחתיה עד שמגיע לביתו, דוקא רץ, אבל קלי קלי לא (ר' אדא בר אהבה, שבת קנג:). — ובסהמ״א: ולא יתן לה (לבהמתו) בידים אלא מעצמה תאכל מה שתרצה ואז לא חיישינן דילמ' ממעיט והבהמה קלי קלי אכלה (לבוש, או״ח שעב יט). —°וכת״ז, קַלִי, סמין הקַלוּת: כי השיבה היא קלה כשיבת הברק ויותר עד שאין לשער, אלא שלא מצא דמיון קלי יותר מזה (רד״ק, פרוש מרכבה, בסוף פרושו ליחזק').

*קְלִיבֹסֶת[1]), קליבוסת, ש״נ, — עצם הירך: ויגאץ השקר זו קליבוסת[2]), ויסתבל החגב אלו עגבות (שבת קנג.)

*קְלִיָּה, קלייה, ש״נ, — שה״פ מן א. קָלָה, פעֻלת הקוֹלֶה: היו מהבהבין אותה באור כדי לקיים בו מצות קליה[3]) (תוספת' מנח' י כד).—ובסהמ״א: מוללין מלילות ביו״ט להיות רכות ומתקיימות סמוך לקליתן באור (ס' היסר לר״ת חלק תו״ח לז). — °וכמו קָלִי: שיהא הזג של קליה[4]) מלא בגרעין שיהא הגרעין מבושל כל צורכו (רש״י, מנחי סו:, ד״ה כר מלא).

קליות, עי' קַלָּא, קָלִי, קְלִיָּה.

*קְלִיט[5]), ש״ז,—דבר הנקלט, קְלִיטוֹ של ים: ביקש, ר' להתיר קליטו שלים ולא הניחו ר' ישמעאל בי ר' יוסי (ירוש' ב״מ ה ה).

---

[1]) [אמרו חז״ל: אין אור לשון קלי אלא דבר אחר הא כיצד וכו' אין לשון קלי אלא דבר קליל (מנח' סו:), עי' בשנויי נוסח שם בד״ס.]

[2]) [בספרא (ויקרא כדבה פרשה יג): קלוי, ועי' קְלִיָּה.]

[3]) [במשנה שבבבלי (מנח' סז:) ובספרא (אמור פרשה ו): קמח קלי.]

[4]) [רש״י: קמח של תבואה שנתייבש כשהן קליות בתנור ואותו קמח לעולם מתוק וכו'.]

[5]) [כתב רד״ק: ורבותינו נשתמשו קבוץ קלי בלשון נקבות קְלִיּוֹת ואגוזים (מכלול, ליק, קעד.). ובמשני' מנק' ליוורנו: קְלָיוֹת.]

[6]) [במקום קַלִיל קַלִיל, כנראה במבטא יוד במקום למד אחר תנועת חירק. ונמצא גם בשמוש ארמי: כי מסגי קלי קלי (עירוב' נא.).]

[1]) [וכן בארמי' שבתו״מ קליבוסתא: האי תרבא דקליבוסתא אסו' וכו' (שמואל, חול' לג.). ופרש רש״י כאן: עצם של הנק״א (hanche). מקור המלה, שהיו שחשבו אותה לשאולה מיונ' או רומ', לא נתברר (עי' לֵו אצל קרוים, Lehnw. II, עמ' 542, ואולי יש כאן בעקר מלה מרכבת מן קולי (ἡκολή, עי' קוּלִית) וכוכסא (coxa, ירך ברומ'), כלו' קולית הירך, ולפי זה יהיה העקר קוליכוסת, וצ״ע.]

[2]) [ובמקום אחר (מד״ר ויקר' יח): לוז של שדרה.]

[3]) [כך צוק״מ; בדפוס' ובמשנה: קלי, עי' קָלִי, ובספרא: קלוי.]

[4]) [נוצר מצורת מ״ר קליות, המשמש בתו״מ כמ״ר של קָלִי.]

[5]) [במד״ר (ברא' ה) כתוב: ישאו נהרות דכים וכו'. ר' אליעזר אומר קלטן (נ״א קלטם) הים האיך דאת אמר הבאת עד נבכי ים (איוב לח יו) עד קליטין (נ״א קלוטין) דימא, ע״כ. ושעה תתבאר כלשון שני סלע וכדו' (עי' לוי). אלא קְלָטָן וגם קָלִיט שמות עצם הם בשמ' מה שקלט הים, אוצרות הים. ואין דברי הירוש' המובאים בהמשך (מאי קליטו של ים וכו') פרוש למלח אלא לענין העסק בקליטו של ים.]

עולא על אדמה טמאה תמות, אמרו לו, ארונו בא, אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה (כתוב' קיא.). כשרין שבבבל א"י קולטתן, כשרין שבשאר ארצות בבל קולטתן (רב"ה ורב יוסף, שם שם). — ותבת נח את החיות: העבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתן בידוע שהוא טהור, אין התיבה קולטתן בידוע שהן טמאין (רב חסדא, זבח' קטז.). — וקלטה השלהבת, חטפה ולהטה באויר: עץ ארז ושני תולעת שקלטתן שלהבת [1]) כשרה (רבי חנין בשם רב, יומא מא:). — וְקָלַט דרך אבות, נקט בדרך האבות: וישב על הבאר, קלט [2]) דרך אבות (מד"ר שמות א). — ובינ' סָעוּ', נקי קְלוּטָה: הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ר"ע מחייב וחכמים פוטרים, ר"ע סבר קלוטה [3]) כמי שהונחה דמיא ורבנן סברי לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא (שבת ד.). — וקָלַט (עצמו) מדין, מִלֵּט ופִלֵּט והציל מן הדין: גדולה צדקה וכו' כל הנותנה הרי הוא משתכח וקולט [4]) עצמו מדינת של גיהנם, שנאמר, אשרי משכיל אל דל וכו' (סדר אליהו זוטא א, 169).—ובסהמ"א: ותשקר על אל כי הוא חשכיבו לקלוט (זרע) וזה מפעולת אדם והאלהים ממנו יפלוט (רסע"ג, הסו' על אמונות חוי הבלכי, דודזון, 72). גלי דעתיה דניחא ליה שירדו גשמים לכאן לעולם, אולי יקלטו טעם יין (רש"י, ב"ב לז:). ונפחת באפיו נשמה יקרה וזכה וברה וכו' קולטת מוסר וחכמה ולומדת דעת ומזמה (בחיי, בקש' סוף מוכח הלבבות). ואין מבריכין ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנשיעה (רמב"ם, שמיטה ויובל ג יא). — ואמר הפיטן: טרף אף וישחת רחם, יחומתו מקלוט בהריון יחם (ר"א קליר, אזכיר סלה, קרוב' זכור). אשר מבטי וישר מעכטי, אמץ קולטי [5]) מזדון שטי, שבר שואטי שאר לאטי (רסג"ג, מזמי פליטי, שירי שלמה,

[1]) [רש"י: ולא נפלו לתוך שרפת הפרה אלא נתהבהבו באויר.]

[2]) [ואפשר שצ"ל נקט, השוה שמושו של פעל זה.]

[3]) [רש"י: החפץ הואיל ונקלט באוירה של ר"ה כמי שהונחה בתוכו הוא ואע"ג דלא נח.]

[4]) [וכעין זה בבראשית רבתי, אלבק, 256.]

[5]) [אמץ את הקולטים ומצילים אותי מזדון חטאותי; כלו' את מליצי הטובים (הערת המו"לים).]

ביאליק־רבניצקי, 221). קפאו גויתם הומים, קלטת מהם צדיק תמים (משולם בן קלונימוס, אמיצת כפלאותיך, עבודה, Elbog., Stud. 127). תקבולת אדם בכיפור קלט (הוא, שם שם, 130). לכת לבי אף כי קורטת, קרבתך לי טוב חולטת פולטת (שלמה הבבלי, אמסכה לדעת, זולת שבת ברא"ש). פוקד עון יסחיף אבירה וינגע חלדו, פורה בבצרה לא קולטת ידרוך לבדו (מנחם ברבי מכיר, אל אל שדי, יוצר כמוו).

—הִפע', *הִתְקַלֵּט, הִקַּלֵּט,—שקלטו אותו: מה הכדור הזה מקלטת [1]) מיד ליד וסופה לנוח ביד אחד, כך משה קבל תורה מסיני וכו' (ירוש' סנה' י א).

—נִפע', *נִקְלַט,— שֶׁקְּלָטוּ אותו: שאין לך אומה ולשון שישראל גלו ביניהן שלא נקלט בתיבה ריחן הטוב של ישראל (מדרש שה"ש, גרינהוט, מג:). החפץ הואיל ונקלט באוירה של ר"ה כמי שהונחה בתוכו הוא (רש"י, שבת ד.).

*קִלְטָן [2]), ש"ז,—קִלְטַן הים, כמו קליטו של ים, אוצר שבים: נשאו נהרות קולם וכו' ר' אליעזר אמר קלטן [3]) הים, היך מה דאת אמר הבאת עד נבכי ים, עד קלוטין דימא (מד"ר ברא' ה).

קָלִי [4]), קָלִיא, מוס"ז [5]),—קָלוּי באש, ובפרט גרגירי תבואה קלויים על האש: ולחם וְקָלִי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה (ויקר' כג יד). קח נא לאחיך איפת הַקָּלִיא הזה ועשרה לחם הזה (ש"א יז יז). ותמהר אביגיל ותקח מאתים לחם ושנים נבלי יין וחמש צאן עשוות וחמש סאים קָלִי ומאה צמוקים ומאתים דבלים (שם כה יח). משכב וספות וכלי יוצר וחטים ושערים וקמח וְקָלִי ופול ועדשים וְקָלִי (ש"ב יז כח). ותשב מצד הקצרים ויצבט לה קָלִי ותאכל ותשבע

[1]) [בפסיקי רבי (ביוס השמיני, מ.) כתוב: כהדא ספירא דמינוקייתון שהן מלקטות כם זו זורקת לכאן וזו זורקת לכאן וכו', ותקן המהדיר: מקלטות.]

[2]) [עין קָלִיט, הערה.]

[3]) [נ"א קלטם.]

[4]) [וכן באשור' קַלוּ.]

[5]) [כתב רד"ק: ובכנוי צליי, קְלִיִי וכו' קְלִיִךְ קְלִיֵךְ וכו' וכן הקבוץ צליים קְלִיִים, עניים נקיים וכלם בדגש היו"ד בשקל גְּחָתִים, שְׁעִפִּים (מכלול, ליק, קעד.).]

בדי שלא יתמעך (משנה מנח׳ סו.). בכל עושין מחיצה באבנים במחצלות וכו׳ ובקולחות וכו׳ (תוספת׳ כלא׳ ד ג). בכל עושין סהרים באבנים ובמחצלות ובקשין ובקנים ובקולחות (שם שביע׳ ג יט). שיירא ששרתה בבקעה והקיפות בגמלים ובעביטין ובאוכפות ובשקים ובקנים ובקולחות[1]) אפילו שלשה חבלים זו למעלה מזו מטלטלין לתוכן (שם עירוב׳ ג ח).

א. **קלט**[2]), ממנו א. קָלוּט.

ב. **קלט**[3]), ממנו *מַקְלוֹט, מִקְלָט, ב. *קָלוּט, *קָלֵט, *קָלִיט, *קְלִיטָה, *קִלְטָן, *תַּקְלִיט.

***קָלַט**[4]), פ״י, — קָלַט האדם, הכלי, המקום דבר שבא אליו, קבל אותו לתוך רשותו וכדו׳, aufnehmen, auffangen; recevoir, saisir; to receive, pick up. ואמר בן סירא: מה חכמת בנעריך ותצף כיאר מוסר, ארץ כסית בנפשך ותקלט במרום שירה[5]) (ב״ם גני׳ מז יד—טו). — ובתו״מ, קלט האדם או החי ביד, בבלי וכדו׳: היין (חיב במעשרות) משיקפה, אף על פי שקפה קולט מן הגת העליונה ומן הצנור ושותה (מעשר׳ א ז). הזורק וכו׳ קלטה אחר, קלטה כלב או שנשרפה פטור (שבת יא ו). ובן בגת קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה טפחים (ערוב׳ י ו). חבית שנשברה בראש הגג מביא כלי ונותן תחתיה, ולא יהא מביא כלי אחר וקולט, כלי אחר ומסלק (תוספת׳ שבת ג י). צינור המקלח לרשות הרבים, אחד יין ואחד שמן, קולט בין ביד בין בכלי ומכנים לתוך ביתו (שם ערוב׳ יא ו). הזבל היוצא מן התנור, מה שהוא קולט הרי הוא שלו (שם ב״מ ח כט). כל העוף הדורס טמא, ר׳ שמעון בן אלעזר אומר, כל הקולט באויר ואין קרקבנו נקלף (שם חול׳ ג כג). עד עכשיו אם יקלוט אדם מטר מאוירו של סדום ויתן בערוגה אינה מצמחת (ר׳ יהושע בן לוי, מד״ר ברא׳ נא). — והאשה את הזרע: אין האשה קולטת אלא אחר נדתה (ר׳ מייא בר אבא, שם ויקר׳ יד). — וההרכבה שבצמח: כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת[1]) (ר׳ יהודה, שביע׳ ב ו). — והצמר את הצבע: אין נותנין וכו׳ ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין (ב״ם, שבת א ו). — והניר את הדיו: אילין בני מדינתי׳ ערומין סגין, וכד חד מינהון בעי משלחה כתב מסטירין לחבריה הוא כתב במי מילין והך דמקבל כתביה שפיך דיו שאין בו עפץ והוא קולט מקום הכתב (ר׳ חייא בר בא, ירוש׳ גיט׳ ב ג).—והשמן את הריח: שולקן היה (את מיני הבשמים) במים ונותן שמן על גביהן, משהיה קולט את הריח הי׳ מעבירו כדרך שהפטמין עושין (ר׳ יהודה, שם שקל׳ ו א). שורין את העקרים במים ומציף עליו שמן וקולט את הריח וקפחו (ר׳ יוסי, הור׳ יא:). —והמשמרת את השמרים, הנפה את הסלת, הסובין: משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים, נפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת (אב׳ ה טו). העומר היה מנפהו בשלש עשרת נפה וכו׳ בדקה שתהא קולטת את הסולת ובגסה שתהא קולטת את הסובין (תוספת׳ מנח׳ ט יד). — ועיר המקלט את הרוצח וכדו׳: עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה, עד שיהיו ששתן קולטות כאחד (מכות ב ד). כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט (שם שם ז). מה מנוס האמור לדורות ערי הלוים קולטות אף מנוס האמור לשעה מחנות הלוים קולטות (מכי׳ משפטים מסכ׳ דנזיקין ד). בכל מקום רוח מזרחית קולטת, אדם הראשון, ויגרש את האדם וישכן מקדם לג״ע וכו׳ (רב, מד״ר ברא׳ כא). — והמזבח: אמר דוד, הריני מעבירן לפני המזבח, וכל מי שהמזבח קולטו הרי הוא שלי (ירוש׳ קדוש׳ ד א). סבור היה יואב שקרנות המזבח קולטות, ואינו קולט אלא גגו (רב, שם מכות ב ז). — והאדמה את האדם: עולא וכו׳ נח נפשיה בח״ל, אתו אמרו ליה לרבי אלעזר, אמר, אנת

[1]) [כך גם בבלי (עירוב׳ טז.), אמנם בדפוס סונצינו ובקילחות.]

[2]) [עי׳ א. קָלוּט, הערה.]

[3]) [אולי בעקר הפוך הגאים של לָקַט.]

[4]) [וכן בארמ׳ שבתו״מ.]

[5]) [ט של ותקלט אינה נִכֶּרֶת בשלמותה, ויש מתקנים: ותקלם כמו ים שיחה, ואינו נראה.]

[1]) [ופרש הרמב״ם: ופירוש קליטה לקיחה וחטיפה והיא מליצה לחבור האילן בארץ ולהסתבכות חוטי השרש בארץ וכו׳.]

ניקורי תבשיל וקלח של כרוב כל דבר שיש בו לחח אסור (תוספת׳ תרומ׳ ז יו). ירק שבישלו וכו׳ בדבר שאינו נבלל נוטל מן הקלח ומן החתיכה ומן הביצה (שם דמאי ה יג). עבודת ירק בירק אחר וכו׳ אפילו אין שם אלא קלח אחד נותן לו עבדתו ששת טפחים, היו קלחין נוטין לארבע רוחותיה מותר וכו׳ (שם כלא׳ ג ז). קלחים של בית השלחין שיבשו אסורין בהן (ר׳ שמעון, שם שביעי ה יד). ירק של תרומה וביצה טרופה נתונה על גביו ונגע טבול יום בביצה וכו׳ אינו חבור אלא הקלח שכנגד ידו (ר׳ יהודה, שם טבו״י ג ט). ועוד מעשה בשיחים בקלח[1]) של חרדל שהיו בו שלשת כורים וכו׳ (ספרי דבר׳ שיז). מעשה בקלח של כרוב שהיה בתוך שלנו והייתי עולה ויורד בו כעולה ויורד בסולם (ר׳ שמעון בן חלפתא, שם שם). תיפחר כשהיה שם קלח אחד ובו חמש שבולים (ר׳ פינחס, ירוש׳ פאה ג ח). בתרומת מעשר אין העלין תלושין על העלין ולא הקלחים תלושין על הקלחין (שם תרומ׳ יא ד). המקיים מלאה של אברוע לזרע בטלה דעתו, קלחים יחידין לא בטלה דעתו (שם מעשר׳ א א). המנכש בשלשה עשר ונתלש הקלח בידו הרי זה שותלו במקום הטינא וכו׳ (שם חלה א א). מאן דאמר כמושין בקלח, מאן דמר אבל לא כמושין בעלין (ר׳ מסלא, שם פסחים ג ה). אם היה מחובר לקרקע ותלש וכו׳ לא קנה אלא אותו קלח שתלש (שמואל, שם קדוש׳ א ה). שמין קלח בסי קלחים[2]) (ר׳ יוסי בי ר׳ חנינה, שם ב״ק ו ג). קלח של כרוב שהוקשה מרחיבין לו בית רובע (הוא, ספח׳ לט:). אין לך קלח בכל ארץ ישראל לבשל פירותיה יותר מבעל שלישה (סנה׳ יב.). ומעשה בר״ע שעשה סעודה לתלמידיו, הביאו לפניהם שני תבשילין וכו׳ הפקח שבהן אחז את הקלח בידו אחת ותלשו בידו אחת (ד״א ז). — ובסהמ״א: פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד (רש״י, שמות ט לב). קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב (הוא, דבר׳ לב ב). אפילו חלקו (ישראל ועכו״ם) שדה בקמתה וכו׳ הרי טבל וחולין

---

[1]) [בבבלי (כתוב׳ קיא:): בדי חרדל.]

[2]) [בכ״י גניזת מצרים: שמים קולח בששים קולחים. ועי׳ גם קֹמֶט, הערה.]

מעורבין בכל קלח וקלח (רמב״ם תרומות א כ).[1])

קַלַּחַת, ש״נ, קַלָּחַת,—מין קדרה שבשלו בה בשר[2]): ובא נער הכהן כבשל הבשר והמזלג שלש השנים בידו והכה בכיור או בדוד או בַקַּלַּחַת או בפרור כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו (ש״א ב יג–יד). ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו ואת עצמתיהם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קַלָּחַת (מיכ׳ ג ג). — וכתו״ם: כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת (טייעא לרבב״ח, סנה׳ ק:). — ובסהמ״א: והבשר עודנו בין שניו והוא צועק לנגד היקום, נתנני יי׳ בידי לא אוכל קים כאלו הוא נושה על הצלחת ובעל חוב על הקלחת (ר״י הריזי, תחכ׳ ג, 37).—ואמר המשורר: אם עוד תרצין אחרי הגיף אזי תתחשבי בשר והוא קלחת (רמב״ע, כפש אסר, גכורי, עח). איש אשר בא על שלחני אל קלחתי הוא קולע, לאכול לחמי ובשרי לא השיב ידו מבלע (ר״י זבארה, שעשועים ח, דודזון, 99). תומר בנעימת הוטה הגיגם כקלחת (יחיאל אלאלאהרי, ידידי בנם, סירי חימן, 29).—ובהשאלה לחיים סוערים בקדרה המתבשלת, ואמר המשורר: עדי ישים זמן הרע לבבם בקלחת נדור יום יום טבוחים (רמב״ע, תרשיש ז, 61).

***קְלַחַת,** מ״ר קולחות[3]), — מקל: בקנים ובקולחות[4]) חובטים אותו (את העמר)

---

[1]) [ב.ז. ככר בסי המליצה עמ׳ 71 ו־73 רושם קולת של סופרים, אך לפי הפרוש המצֹרף למלים הכ׳נה לדבק, הוא קולן של סופרים.]

[2]) [כך כל התרגומים והמפרשים. ויש גוזרים את המלה מן א. קֶלַח (שאמנם אינו במקרא), ואחרים מן המצר׳ קרחת במשמ׳ כלי (חרס), ולא מן הנמנע הוא שיש כאן מבטא ארמי קדום של צַלַּחַת (השוה ארקא במק׳ ארץ, ארעא וכדו׳), שחזרה במשמ׳ חדשה לעבר׳.]

[3]) [יש רואים צורה זו (ועי׳ גם בהערה הבאה) כמ״ר של קֶלַח במו קְלָחִים, אך נראה שאין אף משמ׳ המלה כקֶלַח ממש.]

[4]) [כך במשנה שבבבלי, ובדפוסים ישנים: ובקלבום (עי׳ ד״ס), ובמשניות (מנח׳ י ד): ובקליחות, ומדב״מ ודפוס ויניציה: ובקלחות, וכן במד״ר (ויקר׳ כח) ובפסיק׳ רב׳ (העומר, נא.) ובקולחות, כמו בבבלי, ובפסיק׳ ר״כ (העומר, נוגר, סט.): ובקלקת.]

פ״ע, זָרַם, זרמו המים, הדם, בכוון ישר: היו מקלחין בתוך חמים אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשת לוגין מים שאובין, כשר (מקוא׳ ד ד). נותנן בנהר שמימיו מהלכין וכו׳ או תחת הצינור שמימיו מקלחין (רסב״ג, משום ר׳ יוסי, תוספת׳ ע״ז ח ג; סס סיף עהרות). איזה הוא דם הנפש, כל זמן שמקלח, ודם התמצית כל שאינו מקלח (סס זבח׳ ח יז). — ולא רק מים ונוזלים כי אם גם בעלי חיים רבים כמו ארבה וחגבים, זורמים ונוהרים: (הצד חגבין) אף בשעת השרב אם היו מקלחין פטור (אלעזר בן מתבאי, סס סנת יג ה). אם היו מקלחות ובאות פטור (הוא, נבלי סס קו:). — ובמהמ״א: יש בדם הקזה שהנשמה יוצאה בו הראשון הוי טיפה אדומה ואינו מקלח אלא שותת (רגמ״ה, כרית׳ כב.). — ואמר הפיטן: דמעות טפה וטפה נובעים ומקלחים, שוחטים ונשחטים אלו על אלו גונחים (דוד בר משלם אלהים אל דמי לדמי, קלימ׳ מוס׳ יוה״כ).

—פע׳, *קִלֵּחַ, — קִלַּח החולה, עשו לו קלוח באבר מגופו: ויקולח החולה בחלב אשה או במי שעורים ויטוח המקום באיספלני׳ עשוי׳ משעורים ואיזוב ושמן מתיק ויקולח בקלות עשוי מטלוי קל ושמן אורז וכו׳ (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד ג, מקום הטחן). ויטיף באמתו שמן ורדים עם חלב אשה אם בת ויקולח בשמן ורדים עם לובן ביצה (סס סס).

—התפ׳, *הִתְקַלֵּחַ, — התקלח הדם, זָרַם: אם לא חתך רק רוב סמנים צריך לחתכם בשעת שחיטה שדם חם ומתקלח (ספר האשכול לראב״י מנרבונה, הלכות שחיטה, י.). — ונוהג בדבור הִתְקַלֵּחַ האדם, במשמ׳ שטף את גופו ע״י קלות מים במִקְלַחַת.

ב. *קָלַח[1]), פעל מספק, קל לא נמצא.

—הפע׳, *הִקְלִיחַ,—הִקְלִיחַ את הפרי[1]): שלא יהי׳ העץ חונט את פירותיו ובשעה שהוא מפרית יהי׳ מקליח[2]) את פרותיו (ספרא ויק, בחקותי פרק ה).

1) [עי׳ בהערה שאחר זו.]

2) [גי׳ הילקוט יהא מלקה וכ״ה גי׳ הראב״ד (הערת ויס), ואולי צ״ל: מקפח.]

*קֶלַח[1]), ש״ז, מ״ר קְלָחִים, — קנה הירק הצומח, Strunk, Stiel; trognon; stalk, stem: אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה (ר׳ יהודה, פאה א ג). המנמר את שדהו ושייר קלחים לחים, ר׳ עקיבא אומר נותן פאת מכל אחר ואחד (סס ג ג). המוכר קלחי[2]) אילן בתוך שדהו נותן פאה מכל אחד ואחד (סס סס ה). אי זו היא קמה שהיא מצלת את העמר, כל שאינה שכחה אפילו קלח אחד (סס ו ח). זבל וחול הדק כדי לזבל קלח של כרוב (רבי עקיבא, סנת ח ה). ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וכו׳ ויוצאין בקלח שלהן (פסח׳ ב ו). מצות אזוב שלשת קלחים ובהם שלשה גבעולין וכו׳ אזוב שיש בו שלשה קלחים מפסגו ואוגדו (פרה יא ט). האשה שהיתה כובשת ירק בקדרה וכו׳ ראתה משקין על ידיה, ספק מן הקדרה נתזו, ספק שהקלח[3]) נגע בידיה, הירק פסול והקדרה טהורת (טהר׳ ב א). הנוער אגדת של ירק וירדו מצד העליון לתחתון ב״ש אומרים בכי יתן וכו׳ אמרו ב״ה לב״ש והלא הנוער את הקלח חוששים אנו שמא יצאו מן העלה לעלה, אמרו להן ב״ש, שהקלח אחד, ואגדה קלחים הרבה (מכשיר׳ א ד). אוכל שנפרס ומעורה מקצת, ר״מ אומר, אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו הרי הוא כמוהו (לענין טומאה) וכו׳ ושאר כל האוכלים, את שדרכו לאחז בעלה אוחזין אותו בעלה, ובקלח, אוחזין אותו בקלח (טבו״י ג א).

1) [לפי טורטשינר בפרושו לאווב היא המלה כֶּלַח שבמקרא, הבאה שם במשמ׳ צמיחה ועשית פרות בכלל, כך: תבוא בכלח אלי קבר כעלות גדיש בעתו (איוב ה כו), כלו׳ בקציר רב, ולעֻמתו: גם כח ידיהם למה לי עלימו אבד כלח (סס ל ב), כלו׳ אצלם אבד כל קציר ואין תועלת בעבודתם בשדה, וגם במקרא בכתו״ם שאולה המלה מן הארמ׳ כלחא. והשוה את פרוש הגאון למשנה פרה יא ט: וירקות משורש אחד שמו קלח וכן אנו מפרשין תבא בכלח שתניח בנים ובנות וכ׳ ק׳ פתרון אחד הוא, ע״כ. ונראה שנגזר קֶלַח וְקָלַח במשמ׳ עמוד המים המקלח מתמונת הירק העולה בקלח, ועי׳ גם קלחת, הערה.]

2) [במשנה מנק׳ פרמה ובמדב״ם: קולחי, ועי׳ גם קְלַחַת.]

3) [בטעות רואה כאן לוי׳ במלונו מלת קָלַח אחרת במשמ׳ קִלּוּחַ.]

יחובר אליה קלות היד וגבורות מהירותה עד שיראה לבני אדם שיעשה המהבל עניינים של פלא (ס' הסכוך מלוה כג).—ואמר המשורר: ראה קלות לבכרה וכו' ועכביש ראה קלות פעליו (עמנואל, אבי חכמה, מחב' ח, 62). — *וקלות הכעס: ולא יהיה קל בכעסו, כי הקלות מגונה (תקון מדות הנפש לרסב"ג, מג).—*וקלות ההבנה, מהירות התפיסה: ואם ימלט אחד בדור על דרך זכות לפי טבעו וקלות הבנתו ורב השתדלותו בלמוד היו מתים האחרים ולא בחכמה (ר"י אכטולי, מלמד התלמידים, ברלאשית א א). — *וקַלּוּת לעשות דבר, Leichtigkeit; facilité; easiness, ותה"פ בְּקַלּוּת, עַל נְקַלָּה: ומזה יתבאר בקלות שהוא אחד (ר"י אלבו, עקרים ב ה). —*ובדקדוק, קלות, במשמ' צורה מקֻצרת של מלה ארכה להקלת המבטא: ואמרו שני עשר איש, שתי עשרה אבנים, ואין זה על דרך הסמיכה אך להקל וכו', והיתה הקלות הנה יותר צריכה בעבור ארך השם (ר"י א"ת, הקדמה מד; 236). — *ובמשמ' תבונת הפעל בבנין קל: אשיבנו ואומר כי גם זה קל הוא לפי שמצינו קלות מכסה לדבריו, וכוסה קלון ערום (דונש תשו' על רסע"ג 102).

קלח [1], ממנו **מִקְלַחַת, *קִלּוּחַ, א. *קָלַח, *קַלָּח, קַלַּחַת, *קִלַּחַת.

א. *קָלַח, רק בינ' פוע' קוֹלַחַת [2],—אש קולחת [3], אש עולה בקו מְכֻוָּן: כאן בקולחת [4] כאן בנכפפת (תבלי, יומא מח:). אמר רב פפא ומשפת קוצים ולמעלה ארבע אמות, אמר רב לא שנו אלא בקולחת אבל בנכפפת [5] אפילו עד מאה אמה חייב (ב"ק סא.).

—פִּע', *קִלַּח, — א) קִלַּח האדם, הגג, הצנור וכדו' מים, הוליך אותם בזרם מְכֻוָּן, strömen lassen, faire couler; to pour: העיד ר' צדוק על זוחלין שקלחן [1] בעלת אגוז שהן כשרים (עדיו' ז ד). שלא יאמרו צינורו של פלוני מקלח מים בשבת (תוספת' עירוב' ט כב). צינור המקלח לרשות הרבים אחד מים ואחד יין קולט בין ביד בין בכלי (שם שם ט כג). צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו וכו' פסול (שם מקוא' ג ג). צינורות מקלחין אסורין (ירוש' כלא' ט ג). שאין הגג עשוי לבלוע אלא לקלח (תכיא, עירוב' פח:) פרצופות המקלחין מים לכרכים לא יניח פיו על פיהם וישתה (ע"ז יב.). שילות היה מקלח מים בכאיסר, צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים (רסנ"ג, ערכי' י:). — וקִלַּח מעות מן השופר, הריק ושפך אותן [2]: האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גיזרי עצים ונותן לשופר, כהנים מקלחין אותן ולוקחין בהם עצים ומקריבין אותן על גבי המזבח (תוספת' שקל' ג ד). האומר הרי עלי לבונה מביא דמי קומץ לבונה ונותן לשופר כהנים מקלחין אותו וכו' (שם שם ג ה). —ובסהמ"א: לא יגיח אדם פיו על הסילון המקלח מים וישתה (מדס"ג דבר' ד ע, הסגלה, 40). מי שיש לו מרזב מקלית מים ברשות הרבים וכו' (תשו' לרב נחשון גאון, גנזי שכטר ב, 82). שהשווקין מקלחין מים, שוק מקלח וזה מקלח בנגדו (רש"י, תענ' ו:, ד"ה תמן). — ואמר הפיטן: טבילת טהרת צנור מימיך יקלח (שלמה הבבלי, אב לרחם, קליסי' ער"ה). — *ובהשאלה: לקול צנוריך, המקלחים עלי פורענות כמים שוטפים (רש"י, תהל' מב ח). — *וברפואה, במשמ' הִזְרִים נוזל לתוך אבר מאברי האדם בתקן וכדו': אם יהיה שתן החולה אדם, (ישתה) מיץ חלב ויאכל קרא והלגלגות ויקלחו לו מלמטה במים חמין עם שמן שומשמין (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד ב, מקוה הסתן). יתמיד החולה לישב במים חמים ולהמשח בשמנים מתיכים ולקלח אמתו בחלב אשה ושומן וכו' (שם שם).— ב) במשמ'

---

1) [עי' קָלַח, הערה.]

2) [עי' פִּע' הערות.]

3) [בירושי (ב"ק ו ה) ובערוך (ערך קדח): קודחת, ועי' גם א. קָדַח.]

4) [פרש רש"י: אש שיש עליה עמוד שלהבת זקוף למעלה כקלח של עשב גבוה, ע"כ.]

5) [בירושי: במקטפת.]

---

1) [כך, שֶׁקִּלְּחָן, מנקד במשני מנֻק' ליוורנו, וכן נכון.]

2) [הרקת המעות מן השופר, ששמש קֻפָּה למטבעות היא הנקראת קִלּוּחַ, ואין מקום לנוסח האחר, מקבלין.]

— קלות ראש, לא אוכלין ולא שותין בהן ולא מטיילין בהן ולא ישינין בהן וכו' (ירוש' מגי' ג ז). ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים, יהודה חברינו על אחת כמה וכמה (ר' שמואל בר נחמני, מו"ק יז.). קלות ראש בנשים פתח לניאוף (כלה רבתי ה). מפני שהיו יודעין (בני קהת) שכל מי שטוען בארון שברו מרובה והיו מניחין את השלחן והמנורה והמזבחות וכו' ומתוך כך היו נוהגין בקלות ראש (ר' שמואל ב"נ, מד"ר במד' ה). שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש, מהו להתפלל בכל שעה, אמר ליה אסור, א"ל למה, א"ל שלא ינהג קלות ראש בגבורה (תנחו' מקץ ט). לא יכנס אדם להר הבית במקלו ובאפונדתו ובאבק שברגליו שלא ינהג קלות ראש בו אפילו בחרבנו (שם ויקה' ו). ושיהא מברך באימה ולא בקלות ראש (בשם ר' יוחנן, פסיק' רב' ט, למנהם על הנגינות, לח:). — והנהיג או נהג קלות ראש בעצמו, מחל על כבודו: בראשונה כל מי שיש לו מת היו יציאותיו קשות עליו יותר ממתו וכו' הנהיג רבן גמליאל קלות ראש בעצמו, נהגו הכל כרבן גמליאל (תוספת' נדה ט יז, וכעין זה מו"ק כז:). — ובספה"א: אסור לאדם לנהוג בשררה על הצבור וכו' וכן אסור לו לנהוג בהן קלות ראש (רמב"ם, סנה' כה א—ג). ולא יתבזה (הדיין) בפניהם ולא ינהוג קלות ראש בעצמו (שם שם ג). אסור לנהוג קלות ראש בשלית בית דין (שם שם ה). שריבוי הצחוק יסיר האימה ויסהר קלות הראש וכו' וכשירבה לאחד מהם שום קלות ראש ייסר אותו (סוד הסודות, גסטר ב 22). כי הוא ימצא בכל רגע מרגעיו וכו' בענין מענייני נפשו אשר הוא מתנועע אליהם ממיני קלות ראש או כובד ראש וכו' מקומות ראויים לייסר האדם נפשו בהם (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה א, 18). — ואמר הפיטן: על חטא שחטאנו לפניך בקלות ראש (על חטא, תפלת יוה"כ). — ואמר המשורר: אנחנו עם דלות וקלות עם סכלות (ראב"ע, כדוד הסיר, כהנא א, 24). אני הקל ושמי דוד חברך בקלותי וקטנותי בשירות (דוד, ידידי קום, טירי תימן, 67). — *וקלות דעת: דוקא מוכר טרפות שעשה מחמדת ממון וכו' אבל נמצא אחריו ב' חלב שאין כאן חמדת ממון אלא קלות דעת, מחזירין אותו לאומנותו (ראב"י, האשכל, חלב ודם). ואחר כך לפקוד האויבים בהיזק וכו' ובעלי הקלות בישוב הדעת וכו' (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה א, 19). — *וקלות השכל: ואומר אני בקלות שכלי כי לטובת האדם ולהנאתו בראו אחר (בעל הכסף להראב"ד, הקד'). — *וקלות במשקל, בנגוד לכבדות, Leichtigkeit; légèreté; lightness: שהאנשים רצו להוסיף במספר אלה החושים ואמרו, במה מהם תודע הקלות והכובד, ונאמר בחושי התנועה, שבה תמצא הקלות והקושי (ר"י א"ס, או"ד, הקד', ליפליג, 9). והצורת היא הצורה הראשונה הכללית אשר היא שורש כל צורה עצמית וכל צורה מקרית כחום וכקור וכלחות וכיובש והכובד והקלות וכו' (הוא סו"ס, היסוד ו). אם היה גשם בלתי בעל תכלית נמצא, הנה ימצא בהכרח כובד בב"ת או קלות בב"ת, אבל כובד בב"ת וקלות בב"ת נמנע, א"כ גשם בב"ת נמנע (ר"ח קרשקש, אור ה' א א, המין הפלישי, המופת השני). בשכבר אפשר שיאמר שהכובד והקלות למתנועעים בטבע ואין צורך בהם לממוצעים (שם א ב א). כי האש באשר תפעל אש כמוהו מגשם כבד לא יפעל בצורה העצמית אשר בו שהוא הקלות באותו הגשם הכבד (רלב"ג, מלחמות ה' ג ג). ההבדלים האחרים הנמצאים להם (ליסודות) הנה הם נמשכים להם, כמו הכבדות והקלות השעירות (והחלקות) והספוגיות והמקשיות (ר"י אברבנאל, לורת היסודות). הכבדות והקלות (שם ספר המיוחס לאקלידס, עי' עקרים ב יז). — *ולשון קלות בנגוד ללשון כבדות: היאך היה אומר קלני מראשי קלני מזרועי שהוא מלשון קלות והוא צריך ללשון כבדות (אולה"ג, חגיגה, התשובות, 31). — *וקלות במשמ' מהירות: לפי שנתן ליהודה גבורתו של ארי וכו' ולנפתלי קלות איל (תנחו' ויחי עז). — ובספה"א: היודעים לא ימצאו חן בדעתם והקלים לא ירוצו בקלותם (ראב"ע, אגרת חי בן מקיץ, 47). — *וקלות במשמ' זריזות, בנגוד לכבדות במשמ' עצלות: ותבחר בכל אבר ואבר קצת קלות וקצת כבדות וכו' תהא קל לשבת עם חברים המתחברים לתורה ולמצות ותהא כבד לשבת עם הלצנים וכו' (אורחות לדיקים, שער העצלות). — *וקלות היד, במשמ' ז: מעונן, זה האוחז את העינים, וענין זה הוא מין גדול מתחבולה,

לעולם (פסיק' רב', חנכי חנכי, קנ:). כל עסקיו של הקב"ה בקדושה וכו' קילוסו בקדושה שנאמר קדוש קדוש קדוש יי' צבאות (ר' יצחק בר ששת, מדר' תהל' ג). כל תהלה ותהלה שישראל מקלסין להקב"ה הרי הוא למעלה מן הקילוס (ר' שמואל בשם ר' חנינא, שם כב). — ובסהמ"א: ואף משה כשעלה לרקיע שמע קילוס שמקלסין כן (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 123). אמר לו (השמש ליהושע) איני יכול שאני מקלס ליוצרי, א"ל דום מקילוסך עד שאעשה מלחמת בניו (מדה"ג, דבר' ג כה, הסגלה, 14). אתה אומר שאדום ומי אומר קלוסו של הקב"ה (ילק' שמע' יהוש' כג). עושים ישראל לפניך קילוס וכבוד (רש"י, ישע' כו יח). כי מה קילוס נוי יש בחוטם גדול וזקוף במגדל (תוס', שה"ש ז ה). — ואמר הפיטן: נקרא (הירח) בנימוסו נלוה בדימוסו נתכפר בעמוסו נאה לקלוסו (מאיר בר יצחק, אילת השחר, יוצ' שבת ר"ח). — ואמר המשורר: אשמע דממה קילוס לשוכן מרומה (לבי לעלמה, שירי תימן, 52).

***קִלּוּעַ**, ש"ז—שה"פ מן קָלַע, פְּעֻלַּת הַמְקַלֵּעַ, ואמר הפיטן: חישבו להתיצב פן ינופצו ובקילוע קלע נופצו (ינאי, אמדים, קרובי' ברכות', זולתי, יג). קדורים קלוע קברות תקרב קיצתם (אפופים אפופי, מוס' ר"ה, מחז' איטלי' ב, מח:).

***קִלּוּף**, ש"ז,—שה"פ מן קָלַף, פְּעֻלַּת הַמְקַלֵּף, המסיר את הקְלִפָּה: הא לא סגי לה בניגוב אלא בקילוף (רב, ע"ז עד.). — ובסהמ"א: הני קירקבנן נקלף בסכינא וכו' ומספקא לן אי קילוף הוא הרי יש להן ארבעה סימנין וכו' ואי לאו קילוף הוא אין כאן אלא שלשה (רש"י, חול' סב:).

***קִלּוּפָה**, קילופה, ש"נ, — קלפת עץ בשם: פיטום הקטורת וכו' קושט שנים עשר קילופה ג' קינמון תשעה (ירוש' יומא ד ה; ש"ר, בבלי כרית' ו.). — ובסהמ"א: קילופה שלש מנים משקל (רמב"ם, כלי המקדש ב ג).

קְלוּקֵל, עי' קְלֹקֵל.

***קָלוּשׁ** [1], ת"ז, — נָזִיל, לא סמיך, לא עבה, ריק מחמרים מְעֻבִּים, חלש, dünn, flüssig, schwach; liquide, faible; fluide, weak: דק בכפור, שמות קלוש ומחובר כגליד (רש"י, שמות טז יד). לפי שהיין עב והמים קלושין (תוס', ברכ' מא., ד"ה כדי רביעית). עניים היו ולאחר מיתה גובין להן ואורגי' להן בגדים קלושין לאחר מיתה (תוס', סנה' מח:, ד"ה סכני). שחרית וערבית וכו' הצל עב וחשוך, מכאן ואילך הצל דק וקלוש (תוס', ע"ז מח:, ד"ה לכל לילה). ואם אין שם נקב בקרום העליון ויש נקב בתחתון, מתקרע העליון מחמת שהוא קלוש ומים הקרים מותחין אותה כשמתקשי' (תוס', חול' מו:, ד"ה דמטרשי). בודרת ועגלגולת בעיגולה של בדור שאינה קלושה אלא עגולה בעובי (תוס', שם סד., ד"ה בודרת). שכבת זרע שהוא ניתוך וקלוש מתחילה בשעת יציאתו כחלב ואח"כ נעשה קפוי (תוס', נדה כה., ד"ה כחלב). שאם תהיה קלושה במים אין לה טעם (ספר האורה כא, בובר, 33). לפי שהיא זבה קלושה לא תעמוד בעצמה (פרוש יצירה לברצלוני, 193). — ובהשאלה, במשמ' חסר תֹּכן, דל וריק: ומנים קודם לבן ורזוני מעכ"ת באמירה רכה וכו' לחוות דעתי הקלושה והחלושה אם יש לברך אחר שתית הקאוי אם לאו (ר' שמעון מורפורגו, שמש צדקה א, י.). — ואמר המשורר: גם מתנת ידו תהי כאושה עודה קלושה (סייס בן סלימאן, חסדי אלהים, שירי תימן, 240).

***קַלּוּת**, ש"נ,—תכונת הדבר הקל, המועט בערכו, וביחוד קלות, קלות ראש, במשמ' מעוט תשומת לב, חסר התעניגות, מנהג בוז, Unachtsamkeit, Nachlässigkeit; inattention, négligence; inattention, negligence: נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו' אין נשאלין להם וכו' דר"מ, וחכ"א פותחין להן פתח ממקום אחר ומלמדין אותן כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים (נדר' ב ה). שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה (ר' עקיבא, אב' ג יג). אין עומדין להתפלל מתוך שיחה ולא ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש וכו' (תוספת' ברכ' ג כא). בראשונה כשהיו רואין שמחת בית השואבה היו אנשים רואין מבפנים ונשים מבחוץ, כיון שראו בית דין שהן באין לידי קלות ראש עשו שלש גזוזטראות בעזרה וכו' (שם סוכה ד א). בתי בניסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן

[1] [עפ"י הארמ' קְלִישׁ שבתו"מ, ועי' קָלַשׁ.]

פניהם בקלונים (רסב"ג, עטת הוד, דוקס, 16). בטוב לבי ארומם כל בני בוז ואשביע מתי גאות קלונים (ר"י חריזי, תחכ' כו, 236). מצא אשה מצא לו בשת הפנים, חרפתו לא תמח ימצא בוז וקלונים (עמנו', מחב' ח, 12) ולובש לבוש בוז כעוטה מעיל בוץ ועל צוארוניו קלוניו קטיעים (שלמה בונאפיד, תנו קול, דברי חכמים, פז). מרבים קלונים, בוזים שרידים נבונים (ר"ש שבזי, לבי ועיני, שירי תימן, 196). — *ובמשמ' בית זונות[1]: האשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי, בזמן ששניהם עומדין בקלון האיש קודם לאשה, מעשה שהלך ר' יהושע ואמרו לו יש כאן תינוק אחד ירושלמי יפי עינים וטוב רואי ועומד לקלון[2] והלך ר' יהושע לבודקו (תוספת' הורי' ב ה). מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון הרגישו בעצמן למה הן מתבקשים (גיטי נז:). אספסיאנוס מלא ג' ספינות מגדולי ירושלים להושיבן בקלון של רומי (מד"ר איכ', על אלה אני בוכים). — *אות הקלון, במשמ' שורה מן הקיראן: באו אליו ועשו לו אות הקלון[3] וכתבו והרכיבו שמותם כל אחד ואחד (קטע מספר סיחור, הרכין ב, 77).

***קְלוֹנִית,** ש"נ, — בַּעֲלַת קָלוֹן, בעלת בית זונות: אמרו זה לזה נלך אצל הקלונית[4] שבא שם נמכר (ילמדנו לברא' מג יד, מובא בערוך ערך קלון).

א. *קִלּוּס, קילוס, ש"ז, — שה"פ מן ב. קִלֵּס, פעֻלת הַמְקַלֵּס, המרקע ברגלו ומפשט בזרועותיו: קילוס[5] זה פישוט זרועות (תוספת' מו"ק ב יז). טיפוח ביד, קילוס ברגל (עולא, בבלי שם כז:). בקילוס היה (יוסף) בא (ר' אלעזר, מד"ר ברא' פד).

[1]) [אמנם נראה שיש כאן בעקר טעות הבנה במלה היונ'־רומית קלין, κελλίον, במשמ' זו וכן בא אף בתרגו' הסורי קליתא במקו' קֻבָּה (במד' כה ח).]

[2]) [במד"ר (איכ', בני ציון היקרים): תינוק וכו' יש בבית האסורין בקלון וכו'.]

[3]) [עי' הערת מ. שובה (הרכין ב, 80).]

[4]) [נדפס: הקולנית, ובמקום זה בתנחו' מקץ ח: קובה של זונות.]

[5]) [כך בדפו' ונכון; צוק"מ: קילוס.]

ב. *קִלּוּס, קילוס, ש"ז, — שה"פ מן ג. קִלֵּס, פעֻלת הַמְקַלֵּס, המשבח והמהלל, תהלה ושבח: אל תקלסו קילוס זה אלא לאדם זה שהכל שלו (ספרי דברי שנח). שכל הקילוסין שישראל מקלסין לקדוש ב"ה כנגד שנותיו של יעקב (ריב"ל בשם ספרא דאגדתא, ירוש' שבת עז א). אין פוחתין מעשרה מלכיות כנגד עשרה קילוסין[1] שאמר דוד (שם ר"ה ד ז). ולקילוסן הוא (הקב"ה) צריך, והכתיב אלף אלפין ישמשוניה וכו' שאעפ"י שיש לפניו כמה קילוסין חביב הוא קילוסן של ישראל יותר מכל (הלל הזקן, שם סוכ' ה ד). קול קילוס ע"ז אנכי שומע (ר' יסא, שם תעני' ד ה). ליקוטי עצמות אין אומרין עליהן וכו' אבל אומרים עליהם דברים, מהו דברים וכו' קילוסין (שם מו"ק א ה). והיכן קילוסו, אלהינו ואלהי אבותינו גלה כבוד מלכיתך וכו' ברוך מקדש עמו ישראל ומועדי שמחה (סופר' יט ז). אין מנחמין שני אבלים כאחד אלא אם כן כבודם וקילוסן שוה (שמח' יא). אין מקלסין שתי כלות בעיר אלא א"כ יש שם כדי קילוס לזו וכדי קילוס לזו (שם שם). ויאמר שלחני שהגיע זמן קילוסי לקלס להקב"ה (מד"ר ברא' עח). יש קילוס בתוך קילוס, לא דיין שלא קיימו (המילדות) את דבריו (של פרעה) אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות (שם שמות א). שכשם שקילוסו של הקב"ה עולה מגן עדן מפי הצדיקים כך עולה מגיהנם מפי הרשעים (ר' לוי, שם שם ז). כשתתן לי מקום הכסא שלך הכל נותנין לי קילוס (שם שם טו). משל לאוהבו של מלך שכבדו בדורון ובקילוסין נאה (ר' ילמק, שם ויקרי ה). בתחילה משורר (דוד) בקילוס ואומר השמים מספרים כבוד אל וכו' (ר' חוני, שם שם). מלך ב"ו נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן (ר' תנחום ב"ר חנילאי, שם שם כו). כיון שראה (ישעיהו) את מלאכי השרת מקלסין להקדוש ברוך הוא ולא שיתף קילוסו עמהם התחיל מיצר על הדבר וכו' ולא היה לי לשתף קילוסי עם קילוסן של מלאכי השרת, שאילולי שיתפתי קילוסי עם קילוסם שלהם הייתי חי וקיים

[1]) [בבבלי (ר"ה לב.): הילולים.]

דאמר ר' שמעון קלוט בן פרה אסור (חול' סח:).— ובסהמ"א: אם היתה ידו או רגלו קלוטה כשל חמור וזהו קלוט האמור בתורה (רמב"ם, איסורי המזבח ב ה). — ובמשמ' בעל חי עָקָר שאינו מוריע זרע: ורעיך כקלוט [1]) וכפרדה דלא פרה (שבת סז.).

*קִלּוּל, ש"ז, — שה"פ מן קִלֵּל, מעשה המְקַלֵּל: על עשרה דברים הנוגעים באים וכו' ועל עין רעה ועל הבא על הנדה ועל קילול [2]) השם (קטעי מדרש מהגניזה, מן, HUCA XIV, עמ' 328).

*קְלוּמִית [3]), ש"נ,—כמו קְרוּמִית, קלומית של קנה, קלפת קנה: חמשה דברים נאמרו בקלומית [4]) של קנה, אין שוחטין בה ואין מוהלין בה וכו' (ר' יוסי בי רבי בון, ירוש' שבת ח ו).

קָלוֹן, ש"ז, סמיי קְלוֹן, כנ' קְלוֹנֵךְ, — בוז, חרפה, שמה Schande; honte; shame: תמות ושמה מרכבות כבודך קְלוֹן בית אדניך (ישע' כב יח). שמעו גוים קְלוֹנֵךְ וצוחתך מלאה הארץ (ירמ' מו יב). כבודם בְּקָלוֹן אמיר (הוש' ד ז). סר סבאם הזנה הזנו אהבו הבו קָלוֹן מגניה (שם שם יח). שבעת קָלוֹן מכבוד שתה גם אתה והערל (חבק' ב יו). מלא פניהם קָלוֹן ויבקשו שמך יי' (תהל' פג יז). כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים [5]) קָלוֹן (משלי ג לה). נגע וְקָלוֹן ימצא (הנואף) וחרפתו לא תמחה (שם ו לג). יסר לץ לקח לו קָלוֹן (שם ט ז). בא זדון ויבא קָלוֹן (שם יא ב). אויל ביום יודע כעסו וכסה קָלוֹן [6]) ערום (שם יב יז). ריש וְקָלוֹן פורע מוסר ושמר תוכחת יכבד (שם יג יח). בבוא רשע בא גם בוז ועם קָלוֹן חרפה (שם יח ג). גרש לץ ויצא מדון וישבת דין וְקָלוֹן (שם כב י). אם רשעתי אללי לי וצדקתי לא אשא ראשי שבע קָלוֹן וראה עניי (איו' י יט). — ובמשמ' עֶרְוַת האדם, ובהשאלה לעיר ועם: וגם אני חשפתי שוליך על פניך ונגלה קְלוֹנֵךְ (ירמ' יג כו). וגליתי שוליך על פניך והראיתי גוים מערך וממלכות קְלוֹנֵךְ (נחו' ג ה). —ואמר בן סירא: אל תתכבד בקלון אביך כי לא כבוד הוא לך (ב"ס גני' ג י). כבוד וקלון ביד בוטא ולשון אדם מפלתו (שם ה יג).—ובתו"מ: כהן מעמידה (את הסוטה) לפני הכל לראות קלונה (תוספת' סוטה ג ג). המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא (ר' יוסי בן חנינה, ירוש' חגי' ב א). עכו"ם הבא על הבהמה סהו, תקלה וקלון בעינן, והכא תקלה איכא קלון ליכא (סנה' נה.). זה (ישראל) קלונו מרובה וזה (עכו"ם) קלונו מועט (אביי, שם שם). והרי אילנות דאין קלונן מרובה, ואמרה תורה השחת שרוף וכלה (שם שם). כל המכבד חבירו לשום ממון סוף שנפטר ממנו בקלון, וכל הבוזה את חבירו לשום מצוה סוף שנפטר ממנו בכבוד (ר' אלעזר הקפר, אדר"נ כט). חוססני אתה בדברים, למה, שאתה שומע בקלוני ושותק (ר' יהודה בר סימון, מד"ר ברא' מה). וקיקלון על כבודך, מקיא מלמעלן וקלון מלמטה (שם אסת' פתיח' פרשה ג).—ובסהמ"א: ותאות המשגל מהתאוות הרעות והמגונות וכל שכן הקלון אשר בה והבוז (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה א, 15). ונמצאו תמיד שתי הכתות הללו מקבלות לשון הרע וגורמין קלון לחבריהם (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ד, 350). — ואמר הפיטן: קלונו החרט בעט לזכור (ר"א קליר, אזכיר סלה, קרובי שבת זכור). — ואמר המשורר: ואיך אוכל לכופף לב בעיניו ימי חייו ביום קלון במותו (ר"ש הנגיד, הכרסא הזמן, ברודי, 55). — ומ"ר *קְלוֹנִים, קְלוֹנוֹת: תציץ מחרבי מצוקי חלדה, תשגיח מחלונות קלונות ומנה (ר' ידעיה בדרשי, בחינת עולם יד). —ואמר המשורר: ואשחקם ואדרוך במותיהם ואשביע

---

1) [רש"י: שנקלט זרע בשריו בטנו שלא יוליד. אך אפשר שיש כאן מלה אחרת, מן היונ' κωλυτός במשמ' עצור.]

2) [העיר יעקב מן: בויק"ר בלשון סגי נהור, ברכת השם.]

3) [עי' בהערה הבאה.]

4) [ס"א: בקלומות. ובפסיקי ר"ב (בובר, פז.) הגרסה: כדוריות של אש תחת שיחיהם וקרומיות של קנה תחת צפרניהם, ע"כ. והעיר שם בובר: וקרומיות של קנה, כ"ה בילקוט תהלים רמז תרס"ז, והלשון הזה שגור בפי חז"ל, עי' ערוך ערך קרם ג', ובכ"י אקספארד ובכ"י כרמולי קלומיות של קנה, וכן ראיתי בערוך ערך קולמוס שהביא וז"ל וכו' וקולמיות של קנה תחת צפרניהן, ע"כ. וכנראה יש כאן השפעת המלה היונ'-רומ' קלמוס על העברי, ועי' קְלְמֵס.]

5) [מֵרִים מן מור, מקבלים כתמורה.]

1) קולו (עי' לקמן פסוק כג) (הערת המחבר בשולי הספר). [ורב המפרשים: וערום מכסה קלונו.]

להרחיב קילות המים מהכותל וכו' (עוסו"מ קנג יג). וצריך להשהות אחר שיפסוק הקילוח כדי שיטיפו ממנה ג' טיפין (שם כלח). אין דרך דבר לח הניתך עצמותי ליחלק לטיפין ולבלתי התערב ואדרבא ישפך ויעשה קילוח אחר (אלשיך, איוב לו כז). (האשה לא תגלה לפניה בשעת מים קטנים) מפני שהקילוח נוטה בה לאחוריה ולא לפניה (לבוש, או"ח ג ד). ועיקר צערו במקום אשר מקלח המים ונופל עליו קילוח המים ומפילו ומגלגלו שם (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער רישא דזעיר אנפין, פ' מה, קנג.). —ואמר הפיטן: נסתכלו וקוטפי מלוח באין קומץ וקלוח (כ"י טוב עלם, יכדת להליל, קרובי שבת הגדול). —**וקְלוּחַ האש: ותניא במה דברים אמורים באש הקודחת וכו' ובשלנו גרסינ' הקולחת, פירוש שקילוח מתמר ועולה למעלה (סמ"ג, מ"ע סט). —**ובמשמי חֹקֶן של נוזלים לרפואה[1]: ורפואת זה בשמני' חמים מורכבים ותחבושת מתיכות והקלוחים וכל שכן קלוח השמנים וכו' (כ"מ אלדבי, שבילי אמונה ד ב, הכליות). ויקולח (החולה) בקלוח עשוי ממלוי קל ושמן וכו' (שם שם, מקום השתן). עוד ישתה אחד מהרפואות אשר ישלשלו מרה כרכומית, ויקח קלוחים רבים ויזון במזונות החום והחוד (שם שם ג, הרגלים). וכאשר עשינו רפואות משלשלות והרקנו החולה בקלוחים ובכניסת המרחץ אזי נשוב אל טיחות ומשיחות חוץ (שם שם). — **שם מחלה, קְלוּחַ מֵעַיִם: א"א (אמר אבוקרט) כשתתחדש הקבצה החמוצה בחולי הנקרא קילות המיעים וכו' א"ג (אמר גאלינוס) החולי אשר יקראוהו קלוח המיעים יקראוהו הירכים (?) חלקות המיעים והוא יציאת מה שיאכלו וישתו במהירות ועניינו והענין אשר היה עליו בזמן הבליעה (יעקב בן יוסף זבארה, תרגו' פרקי אבוקרט, 44, כ"י ביהמ"ד סבטר).

א. **קָלוּט**, ת"ז, — תאר לבהמה בעלת מום הפוסל אותה לזבח של נדר[2]: ושור ושה שרוע וְקָלוּט נדבה תעשה אתו ולנדר לא ירצה. (ויקר' כב כג). — ובמשמי' ננס, ואמר המליץ: באחת מהחכמות יוכל איש להיות שרוע אשר כגובה ארזים גבהו ובאחרת קלוט (צווערג) וקטן כנפל אשת (כ"ם ברוך, שבילי עולם א, לג., מלכים). איך ימדד קלוט כמוני מדת הגדול בענקים אשר גובה ארזים גבהו (שם ב, יד:, מארלאקא).

ב. ***קָלוּט**[1], ת"ז, — מְחֻבָּר, מְעֹרֶה, zusammengewachsen; joint; grown together: בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש ושרגליו קלוטות כשל חמור והשחול והכסול (בכורות ו ז). פרסתו רחבה כשל אווז, אצבעותיו מורכבות זו על זו או קלוטות עד הפרק כשר (שם ז ו). היתה רגלה (של העגלה) קלוטה כשל חמור מה את עבד לה (ירוש' סוטה ט ה). בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות וכו' מי מעכב על ידך (רבא, ב"ב עז.). הא פרסותיה סדוקות והא פרסותיה קלוטות (בכורות ו.). חיה מתעברת מבהמה, וא"ר ירמיה דאיעבר מקלוט בן פרה[2] (שם ז.) לקלוט במעי פרה ואליבא דרי' שמעון

---

1) [עי' קָלַח, פִּע', פֻּע'.]

2) [השבעים תרגמו κολοβόκερκον, קטוע הזנב (ועי' לקמן) וכן וולג' (שרוע וקלוט) aure et cauda amputatis, אך אונקלוס תרגם: יתיר וחסיר, ות"י: יתיר כוליא או דחסיר כוליא, ובספרא (אמור פרק ז) מפרש: קלוט, פרסת רגלו דומה לשל חמור ע"כ, וכן בבריתה בבבלי (בכורות מ.): תנא השרוע והקלוט, שרוע שנשתרבב לו יריכו, קלוט שרגליו קלוטות (ז"א מְחֻבָּרות, עי' ב. קָלוּט) כשל חמור וכשל סוס, ע"כ, והשוה את לשון המשנה (שם ו ז): ושרגליו קלוטות כשל חמור, ע"כ. ולפי זה רש"י לפסוק: שפרסותיו קלוטות, ואלה דברי ריב"ג: (שרוע) וקלוט הם אשר נקווצו עצביו ונקווצה רגלו והוא עוד אשר תהיה רגלו עגולה מתקבצת מהארוך כרגל הסוס או החמור, ע"כ. וראב"ע, המבאר שרוע מגזרת מהשתרע, אומר בקצור: וקלוט הפכו והוא מגזרת עיר מקלט. ומן החדשים יש שמשוים בערב' קַלְאט[a] בשמ' ננס, גמד, וכך נראה. ואמנם קשה לגזור את המלה משרש קלט בעבר' ואף בערב', ואפשר שיש כאן מלה זרה שחדרה לעבר' בימי הקדם. והשוה גם ביוני מלים כגון κολούω בשמ' קצץ, קטע, κόλουσις, קִצּוּץ, קִטּוּעַ, ואין ספק כי לפחות השפיע דמיון מלים כגון κολουρίς, קטועת זנב, על תרג' השבע' והוולג' למלה קָלוּט.]

1) [עי' א. קָלוּט, הערה, וערך קָלַט.]

2) [שנתעברה מן הקלוט שפרסותיו קלוטות כגמל ובן פרה הוא (רש"י).]

---

a) قلاط

—הִפְעִ', מַקְלֶה, — הִקְלָה את פלוני, בזה אותו, לא כבדו: ארור מַקְלֶה אביו ואמו (דברי' כז יו). — ואמר בן סירא: כבוד איש כבוד אביו ומרבת חטא מקלה אמו (ב"ס גני' ג יח). כי מזיד בוזה אביו ומכעים בוראו מקלה אמו (שם שם יו). מרשיע נפשו מי יצדיקנו ומי יכבד מקלה נפשו (שם י כט). —ובספה"א: שתה גם אתה כאותן שהיית מקלה אותם, והערל והתערל והתגנה (רש"י, שבת קמט:, ד"ה סדא). וכשתעשה לאלהים מעשה, יגדילהו וינשאהו בעיניך וישיאך להתגאות בו ויקלה אנשי דורך אצלך (ר"י א"ת, חו"ה, יחוד המעשה ה). שאם אמר פלוני הקלני או הקלה הדיין או לא רצה לבא לדין משמתין אותו על פיו (רמב"ם, סנהדרין כה ה). שמו לי עלילות ויבקשו את נפשי להקלות וליתמנה במקלות (עמנו' מחב' יד, 107). — ואמר המשורר: יקלל דור מכבד את נקליו בלי צדק ומקלה את גביריו (הנ"ל, ירידי, שם רעז).

—פִעֵ', *כִלָּה, קילה[1],—נתלכלך בעשית צרכים: אומדין אותו אפילו חמשים (מכות) ואפילו מאה, לפיכך אם קילה[2] באחד מהן מלקין אותו, אמדוהו שאם ילקה וקילה[3] הוא[4] מלקין אותו, שאם יוצא מבית הדין קילה[2] הוא[4] מלקין אותו, קילה[2] עד שלא לקה מלקין אותו וכו' אם משלקה וקילה[2] אין מלקין אותו, ובמה היא קללתו[5], אחד האיש ואחד האשה בריעי, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים (תוספת' מכות ה יז). קלה בין בראשונה בין בשנייה פוטרין אותו (בבלי, שם כג.). אמדוהו לכשילקה קלה[6] פוטרין אותו, לכשיצא מב"ד קלה[6] מלקין אותו, ולא עוד אלא אפי' קלה בתחילה מלקין אותו (ס"ר, שם שם).

*קָלָה, קולה[7], ס"נ, — מעשה פשע קל: והלא קולותיו של אחאב הם כחומרותיו של ירבעם, ולמה נמנה ירבעם תחילה, שהוא התחיל בקלקלת תחילה (ירוש' סנה' י ב).—*וכמשמ' נטית הדין להקל: דהמפלת ואין ידוע מה הפילה חשב לזכר ולנקבה וכו', דאם לא כן ניתב נמי לה קולת זכר בסוף לידה, ואין סברה לומר דיהבינ' לה קולת זכר וקולת נקבה (התרומה, הלכ' נדה, סוף לח).

*קִלּוּחַ, ס"ז,—שה"פ מן קִלֵּחַ, זרימת הנוזל המְקַלֵּחַ: המערה מכלי אל כלי ונגע טבול יום בקילוח אם יש בו יעלה באחד ומאה (טבו"י ב ז). צינור בחצר אין לו חזקה, מקום קילוחו יש לו חזקה (תוספת' ב"ב ב יג). המערה מכלי לכלי קילוח מכנגד שפתיו של חבית ולמטה הרי זה אסור (שם ע"ז ח ח). מהו להערות עם הקילוח (ירוש' מעשר' א ו). מהו לערות מן הקלוח (שם שבת ג ג). הקילוח כבור (רב הונא בשם רב, שם ע"ז ד ח). נתנסך הבור נתנסך הקילוח, נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור (שם שם). פרט לדם קילוח[1] שאינו מכשיר את הזרעים (תנא דבי ר' ישמעאל. חולי' לו.). — ובספה"א: סילון החוזר, קילוח השתנת מי רגלים (ר"ח, ברכ' סב:, נספח' לאוצר הגאונים, ברכ', 71). עינים וכו' לשון מעיינות וקילוח היקבים (רש"י, ברא"ש' מט יב). שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע אלא שופך ושותת ואינו מוליד (הנ"ל, דברי' כג ב). שהקילוח (של מי רגלים) ארוך וניתז למרחוק (הנ"ל, שבת סב:, ד"ה אבל לנכרי). ויקלוט קילוח הנופל מן האויר (הנ"ל, שם קיז:, ד"ה ויקלוט). (ואילו הן סימניו של סרים וכו' כל המטיל מים ואינו עושה) כיפה, קילוח ארוך למרחוק (הנ"ל, יבמ' פ:, ד"ה כיפה). לקילוח של נהר והילוכו השתחוה והרי כל הנהר נעבד (הנ"ל, ע"ז מז., ד"ה א"ד לדברונא). דם קילוח לא הוי דם הנפש (הנ"ל, חול' לו., ד"ה פרט לדם). מים מפכים, מקלחין קילוח דק כמפי הפך (ר"א מבלגנצי, יחזקי' מז ב). בורחים אל המעינות ושותים עד בלי די וישובו בנגד הצדים וישליכו קלוחי מים על פניהם עד שינצלו מהם (ר"י אלטולי, מלמד התלמידים, כו., בא). ואם נתן ציגור בפי המזחילה לקבל מימי המזחילה

---

1) [כך הכתיב בתוספת', מה שמורה על בנין פִעֵ', אמנם בבבלי בלי יוד, קלה.]

2) [כך צוק"מ; ובדפוס': קלקל.]

3) [בדפוס': יקלקל.]

4) [בדפוס': הן. הם.]

5) [בדפוס': קלקלתו.]

6) [כ"י מינכן: יקלה, עי' ד"ס.]

7) [עפ"י הארמ' קָלָא, קולא, שהוא קל בעבר'.]

1) [רש"י: שמקיז את הבהמה בתחלה הדם שותת בטיפה אחת או שתים ואח"כ הוא מקלח ואח"כ הוא משחיר.]

***קָלַד,** קל לא נמצא.

—הִפעִ׳, *הִקְלִיד, — פתח במפתח: כל דתלד ל״י אמיה כמוך תלד יניק וחכים דורש ומסבים סוגר ומקליד, כל קמחיא קמח וקמחא דאמך סולת מנופה כשלג ובגליד (מהר״ם רוטנבורג, מעני הסוכה ג סמ). — ואמר הפיטן: טפח הגליד טפוחים הפליד טרק [1]) ותקליד טען ומוליד (מא״ר בר יצחק, אילת השחר, יוצ׳ שבת ר״ח).

קלה, עי׳ קָהַל, נִפע׳, הערה.

א. קלה [2]), ממנו *מִקְלֶה, *קַלַּאי, א. קָלָה, קָלִי, קְלִיָּה.

ב. קלה [3]), ממנו *הַקְלָאָה, ב. קָלָה, קָלוֹן *קְלוֹנִית.

א. קָלָה [4]) פ״י, קָלָם, קָלוּי, — להט באש, הבהב, röston; griller; to grill, toast, ביג׳ סָעֳז, קָלוּי, דבר שקָלוּ אותו באש, ביחוד תבואה, כמו קָלִי: אביב קָלוּי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך (ויקר׳ ב יד). ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וְקָלוּי (יהוש׳ ה יא). — וְקֻלָּה בני אדם, שרף אותם: ישמך יי׳ כצדקיהו וכאחב אשר קָלָם מלך בבל באש (ירמ׳ כט כב). —ובתו״מ: אלו נאמר אביב קלוי גרש הדבר שקול, אפשר יקלנו גרש, כשהוא אומר אביב קלוי באש גרש תלמוד לומר באש, הפסיק הענין ויקלנו אביב (ספרא וייק, ויקרא נדבה פרשה יג). באש תשרף, תשרף לרבות כל שריפות הבאות מן האש וכ״ש אש עצמה, ונקיף לה חבילי זמורות ונקלה וכו׳ (פסח׳ עה.). איני יודע אם אביב קלוי אם גרש קלוי (מנח׳ סו:). — ובסהמ״א: שהיה הנאפה בה (במחבת) קלוי מאד מפני שלא היתה עמוקה והאש שולטת בה (רד״ק, שרשים, מנה). — ואמר הפיטן: שאו מנחה סלת ומאפה ומחבת ומרחשת וגרש קלוי אש (רסע״ג, אזהרות, סדור רסע״ג, קלד). — ואמר המשורר: ויומאן לב רצוף צירים גם אש פרוד אותו קולה (רמב״ע, במה אודה, דיואן קד, בודל׳; ברודי, קד). וגדודי עוני באורם קלוני וצלוני (ר״י חריזי, תחכ׳ יד, 151).

—נִפעִ׳, נִקְלָה, ביג׳ נִקְלֶה, עי׳ ב. קָלָה.

—הִפעִ׳, מַקְלֶה [1]), עי׳ מִקְלֶה.

—הָפעִ׳, מוקלה [2]), עי׳ מִקְלֶה.

ב. קָלָה [3]), קל לא נמצא.

—נִפעִ׳, נִקְלָה, נִקְלֶה, — נִקְלָה האדם, נגרם לו קלון, נתבזה: ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה רבה וְנִקְלָה אחיך לעיניך (דבר׳ כה ג). — והכבוד: וְנִקְלָה כבוד מואב בכל ההמון הרב (ישע׳ יו יד). — וביג׳ נִקְלֶה, בָּזוּי, שפל, חסר ערך: ואנכי איש רש וְנִקְלֶה (ש״א יח כג). ירהבו הנער בזקן וְהַנִּקְלֶה בנכבד (ישע׳ ג ה). כי כסלי מלאו נִקְלֶה [4]) ואין מתם בבשרי (תהל׳ לח ח). טוב נִקְלֶה ועבד לו ממתכבד וחסר לחם (משלי יב ט). — ואמר בן סירא: זרע נקלה עובר מצוה (ב״ס גני׳ י יט). נכבד בעשרו איככה ונקלה בעניו [5]) איככה (שם שם לא). — ובסהמ״א: כפתוהו ורץ מבית דין פטור, מ״ט ונקלה והא נקלה (שמואל, ילק׳ שמעי דבר׳ תתקלו). האדון נכבד והעבד נקלה, הגבירה נכבדת והשפחה נקלית (רש״י, ישע׳ כד ב). שאם ישבחוהו על טובת שעשה יבז למשבחו עליה ותהיה נקלה בנפשו וקטנה בעיניו (ר״י א״ת, חו״ה, הכניעה ז). — ואמר המשורר: עד ירהבו נקלים בנכבדיהם חנם וגם ילעג לשב עולל (רמב״ע, תרשיש ח, 74).

---

1) [טרק לשון סגירה בשמוש פעל זה בארמי שבתו״מ.]

2) [עי׳ א. קָלָה, הערה.]

3) [עי׳ ב. קָלָה, הערה.]

4) [בארמ׳ ובסור׳ קלא, בערבי קלא, קלי [a]), בכושי קַלֵו, בשבאי קלאת במשמ׳ חם, באשורי קַלוּ, שרף.]

a) قلا, قلى

---

1) [כך במשני מנק׳ ליוורנו (תענ׳ ג א).]

2) [כך בספר המעשיות (גסטר, 120) בדברי האגדה מירוש׳ ברכ׳ ד א.]

3) כנראה אין שרש זה אלא שנוי מבטא מן קלל, אולי בעקר קלי במבטא ל קרוב אל י.]

4) [כך, משרש ב. קָלָה, גזרו את המלה רב המפרשים, אך אחרים מן א. קָלָה, אף כשם עצם, בעקבות התרגום הארמי: ארום כסלי אתמלין קדיחתא. ולא מן הנמנע הוא, שיש כאן בעקר ש״ז משרש נקל.]

5) [בכ״י: בעיניו.]

לכל הפעלים החולפים קליהם וכבדיהם וכל הבא מהם (ר״י ח״ח, פז״ם לריב״ג, הקד׳, a). ודעתי להביא בכל שרש רוב מה ששמשו בו ממנו מקל וכבד ופועל ופעול (סס סס, 8). ואני גזרתי ממנו לשון נפעל בשני העניינים, ואעפ״י שנמצא בלשונו הבנין הקל (ר״ם ח״ח, פי׳ המלות הזרות, ערך עתק). — ״ותה״פ קל, בקל, בנקל, בקלות: כאשר חכמון והקצת אינם מכבידין עליהם במדושה רבה, לפי שהן נחכטין בקל (רס״י, ישע׳ כח כט). ואם היו לומדים בקביעות יום ולילה אז היו לומדים וכו׳ והיו מתאוים ללמוד כי היה להם להבין בקל (אורחות לדיקים, שער התורה, לובלין תרלד, פד.). ואפשר שכיון שבקל יוכל לבא לידי איסור וכו׳ (עכבי יהודה, פירוש לוהזהיר שמות, יג). ונזכה לעמוד קל ונח [1]) ולגאלה נהיה זוכים (מלנה מסכת ס״ע, וכסטין, Inschriften I, 35). — ואמר הפיטן: צף קל ניטל הברזל (ינאי, קרוב׳ במדי, זולאי, רכד). — ״וקַל על נפשות[2]), קל על הנפש, איננו מכביד על הנפש: קל על נפשות שר ויקר פעליו יקרו מאד, אבן סעפיו דקו (טודרוס אבואלעאפיה, גן המשלים והחידות, 16).

קַל, ש״ז, תכונת הדבר הַקל, המועט וקטן: והיה מִקֹּל זנותה [3]) ותחנף את הארץ (ירמי׳ ג ט). — ובתו״ם, קֹל [4]) בכנ׳ קֻלּוֹ, מ״ר סמי׳ קֻלֵּי, מקרה שהקלו בו החכמים, הקלה, Erleichterung; allégement; alleviation: ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא, רבי אליעזר מחייב פירותיהם במעשרות ובשביעית ורבן גמליאל פוטר, רבן גמליאל אומר שתי חלות בסוריא ורבי אליעזר אומר חלה אחת, אחזו קולו של רבן גמליאל וקולו של רבי אליעזר (חלה ד ז). תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו (סנה׳ יח ג). אלו דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, ביצה שנולדה ביום טוב, בית שמאי אומרים תאכל ובית הלל אומרים לא תאכל וכו׳ (עד׳ ד א). הדם קל

1) [כנראה בהשפעת הבטוי: קל לראש ונח לתשחרת.]
2) [על פי הערבי: ח׳פיפ עלי קלב a).]
3) [כלומר, שעדין קל היה בעיניה מה שזנתה עד כה.]
4) [ובארמ׳ קֻלָּא, קולא.]

a) خفيف على قلب

בתחלתו וחומר [1]) בסופו, הנסכים חומר [2]) בתחלתן וקל בסופן (מעי׳ ג ג). והוא לא אויב לו, איסי בן עקביא אומר, נמצא חומרו קולו וקולו חומרו, לחייבו מיתה אי אתה יכול שמא שוגג הרגו, לחייבו גלות אי אתה יכול שמא מזיד הרגו (ספרי במדי׳ קס). דברי תורה יש בהן איסור ויש בהן היתר, יש בהן קולין [3]) יש בהן חומרי׳ (ר׳ ישמעאל, ירוש׳ ברכי׳ א ז). מקולי כתובה שנו כָּן (רבי יוסי בן חנינא, שס פלה ג ט). טומאתו, לרבות זבים וזבות נדות ויולדות, אין לי אלא ימי חוסרן, ימי קולן מנין תלמוד לומר לכל טומאתו (ספרא וים, ויקרא פרק יב, כג:). — ואמר הפיטן: ממקים קולו וחומרו ניראה לו וזב באומרו (ינאי, אסרי כאב, קרוב׳ ויקרא, זולאי, קמט). — קל וָחֹמֶר, עי׳ קַל וחמר.

״קָלָא, פ״י, — כמו א. קָלָה [4]), הכהב באש, שרף, ואמר הפיטן: צפה עלבון תורתך אשר שרפוה זרים, קלאוה פרעוה קרעוה לגזרים (הסריסו ממני, ק״כ׳ ח״ב).

— הפע׳, ״הִקְלִיא, — כמו קל, ואמר הפיטן: כת תת באביבים רכים, כרמל להקליא אביב פרוכים (ר״א קליר, הכס ימים, מוס׳ שבת החדש).

״קַלַאי, ש״ז, — מי שקולֶה, מהבהב שבלים באש, אבוב של קַלָּאִים, שפופרת שהשתמשו בה הקלאים: הטהורין שבכלי חרס, טבלא שאין לה לזביז ומחתה פרוצה ואבוב של קלאין וכו׳ (כלים ב ג). אין לשון קלוי אלא לשון אבוב של קלאים [5]) היה שם ומנוקב כמין נפה כדי שיהא האור שולט בכולו (ספרא וים, ויקרא נדבה פרשה יג).

״קלד [6]), ממנו ״קָלַד.

1) [כך במדב״ס. ובדפוסים: וחמור.]
2) [כך כאן בכל הנסחאות.]
3) [בירושי (סנה׳ יא ו): קולים.]
4) [והשוה גם דכתיב קָלִיא במקרא במקום קָלִי (ש״א יז יז).]
5) [בבבלי (מנח׳ סו:): אבוב של קליות, ואולי זה מ״ר מן קַלַי.]
6) [עפ״י הארמ׳ שבתו״ם אקלוד מיקליד (חולי׳ לג:), ופרש שם רש״י: אותו גיד הארוך חוזר ונכנס בבשר, ע״כ, וכנראה ראה בפעל לשון סגירה עפ״י הכתוב: ויסגר בשר תחתנה, מן אקליד, יונ׳ κλείδα, מפתח.]

נשאו דשאים ק ל וחומר בעצמן, אם רצינו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות (רבי חנינא בר פפא, חול' ס.). — *וקל וחמר בן קל וחמר (בן בנו של ק"ו): דבר הלמד בקל וחומר מהו שילמד בקל וחומר, ק"ו, ומה גזירה שוה שאינה למידה בהיקש, מדר' יוחנן, מלמד בק"ו, כראמרן, ק"ו הלמד מהיקש וכו' אינו דין שילמד בקל וחומר, וזהו ק"ו בן ק"ו, בן בנו של ק"ו הוא, אלא ק"ו, ומה היקש שאינו למד בהיקש וכו' מלמד בק"ו וכו', ק"ו הלמד מהיקש וכו' אינו דין שילמד בק"ו, וזהו ק"ו בן ק ל וחומר (זבח' נ.). — *ובמשמ' קל וחמר גדול, ברור ומפרש: ומה אם על דעת חבריו אין לו לאדם לעבור, ק"ו בן ק"ו על דעת קהל קדוש (תקנות קנדיאה א,הרצוס-קאסוטו, 120). — *קל וחמר של חשך, קל וחמר של שטות[1]: אמר להן (למך לנשיו) כי איש הרגתי לפצעי וכו' קין הרג ונתלה לו ז' דורות ואני שלא הרגתי אינו דין שיתלה לי ע"ז רבי אומר הרי זה ק"ו של חשך, א"כ מהיכן גובה הקב"ה שטר חובו (מד"ר בראש' כג). — ובספהמ"א: והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל. חסר, שכל האותיות הגדולים ק ל י ם הן לפניו (מדה"ג שמות ד ח, הופמן, 32). מעשה באשה אחת וכו' נשבית וכו' בא אחד קל שבקלים[2] ורק שברקים וראה אותה וכו' (ספר המעשיות, גסטר, 37). אמר (יואש לאמציה) הכה הכית את אדום ונשאך לבך, אל תהיה ק ל לראש (ר"י אברבנאל מ"ב יד י). — *וקל הראות, מועט הראות: והעד האחר היה באותו העת ק ל הראות ועתה עשה רפואות לעיניו והוא רואה היטב (שאלה קעח בתשו' הרמב"ם, א"ח פריימן, 173). — ואמר המשורר: שלום מרבה מרומים אל מול ידיד האהבה, גם מצעיר קל החכמים יגע לשלום שר צבא (אברהם בן שלם, אם נקנהו, שירי תימן, 228). — *וקל ראש, קל לב: ומתוך ששונאין בני ארץ ישראל את הבבליים היו קורין כל ק ל י הראש ועושי דבר שלא כהוגן על שמם (רש"י, יומא סו:). — ואמר הפיטן:
נא ק ל י לב אמת בו למלט, שיח לשורר רוני פלט (סיועי ינאי, זולאי, ספא). — *וקל דעת[1], באותה משמ', נהוג בספרות ובדבור. — ד) *וקל בנגוד לכבד במשקל, leicht; léger; light: בכל יום היתה (המחתה) כבדה והיום קלה[2] (יומא ד ד). פורקין מן החמור או טוענין בזמן שמשאם כבד טמאין, בזמן שמשאם ק ל טהורין (זבים ג ג). כנגד ארבעה טבעים שברא מהם הקב"ה העולם, הג' הם עליונים זה למעלה מזה, והד' הוא התחתין הכבד שבכולן, ואלו הן, הארץ היא הכבידה שבכולן וכו' המים וכו' האויר וכו' והאש למעלה מן האויר, שהאש ק ל ה מכולם (מד"ר במד' יד). — ובספהמ"א, מאכל קל בנגוד למאכל כבד, נוח לעכול[3]: ואם יהיו לפניו שני מאכלים אחד כבד ואחד ק ל יקדים הכבד ויאחר את ה ק ל (רפ"ע פלקירא, אגרת המוסר, קבץ על יד יא, ס). — ומצוי בדבור, קַל, במשמ' נוהג קלות במצות. וַקל שֶׁבַּקַּלִּים. —ה) *בדקדוק, בנין קל בנגוד לכבד, בנין פָּעַל הפשוט: וחלקתי פעלים על ק ל וכבד, וקראתי ק ל מה שהוא על בנין פָּעַלְתִּי, כי הוא הקל שבבנינים (ספר דקדוק לר"י חיוג, דוקס, 14). וחלקתי הפעלים לשני מחלקים, פועל ק ל ופועל כבד, וקראתי שם ה ק ל הבא על משקל פעלתי שהוא קל מכל הבניינים ושם הכבד הבא על זולת משקל פעלתי כמו הפעלתי ופועלתי וזולתם מן הבנינים והמשקלים ומטעם זה אמרתי כי פעלתי קל מכולם בעבור בי הנח הנסתר בין הפא הקמוצה והעין שהיא אלף נסתרת בלשון יפול מן המדבר כשתאמר ממנו פעל עתיד ותשוב הפא הקמוצה בשוא נחת ותאמר אפעל יפעל נפעל תפעל וכו' (ס' אותיות הנוח לר"י חיוג, 12). והם שלשה בניינים ה ק ל והכבד הנוסף והדגוש (ראב"ע, ספר צחות, טו.). כל אלה (לָקַח, הָרַג) הם מהבנין ה ק ל הנקרא בנין פָּעַל (שם, כט). ודע בי כונתי בזה לקצוב

---

[1]) [כך מובא ברש"י לבראש' ד כד בשם מדרש בראשית רבה, אמנם ברש"י כ"י הגי' ג"כ של חשך. והשוה גם ירוש' סנה' י א, המובא לעיל.]

[2]) [בבבלי (גיט' כח.): בא אדם אחד שהית מכוער ביותר.]

[1]) [על פי: נשים דעתן קלה (שבת לג:).]

[2]) [אמנם בברייתא שבבבלי (יומא מד:): תנא, בכל יום היתה גלדה עבה והיום רך; ולפי זה אפשר שגם כאן הכונה הראשונה לדקות ולא למשקל. ואכן משום שהיתה דקה, על כן גם היתה קלה במשקל, ועי' רש"י שם. ובכלל יש לתמה שמשמ' זו, שהיא היום עקר, אינה שכיחה במקורות.]

[3]) [ועי' גם בפרוש רש"י לבטוי: מימיו חדין וקלין (ברכ' נט:), שהובא לעיל בהערה.]

וחומר אחד, תלמוד לומר ואת מצוותו הפר וכו, בקל וחומר אחד, כי שבעתים יקם קין וגו׳ (ירוש׳ סנה׳ י א). — קל וחמר מדבר: ק״ו משן ועין, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עֶבד יוצא בהן לחרות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם עאכו״כ (נמס ר׳ יוחנן, ברכ׳ ה.). חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה ק״ו מציץ, מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה עאכ״ו (רבה בר רב הונא, שבת יב.). פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהן ק״ו ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב עומד כמה שנים ולא שלט בו האור, פושעי ישראל שמליאים מצות כרימון וכו׳ על אחת כמה וכמה (ריש לקיש, ערוב׳ יט.). ק״ו ממקדש (יומא י.). ק״ו מחטה (כתוב׳ קיא.). — קל וחמר לדבר: ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, ק״ו לשכינה י״ד יום (ב״ק כה.). — *קל וחמר הדברים: קל וחומר הדברים, מה אם חלב האשה שאינו מיוחד אלא לקטנים מטמא לרצון ושלא לרצון, חלב הבהמה שהוא מיוחד לקטנים ולגדולים, אינו דין שיטמא לרצון ושלא לרצון (ר״ע, מכשיר׳ ו ח). — *והלא (והרי) דברים קַל וחֹמר: והלא דברים קל וחמר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחבירו פרק אחד וכו׳ על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד (אבו׳ ו ג). והרי דברים ק״ו, ומה אם מי שאמר והיה העולם דבר בתחנונים, ק״ו לב״ו (ספרי במד׳ קג). והלא דברים קל וחומר, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה (רבי אלעזר הקפר, נזיר כב.). והרי דברים קל וחומר, ומה אם למקדשו לא נשא לו הקב״ה פנים, לכשיבא להפרע ממחריביו על אחת כמה וכמה (מד״ר שה״ש, כמגדל). והרי דברים ק״ו ומה אם העגלות שנדבקו באהל מועד ניתן להם הווית שהן קימות לעולם, ישראל שהן דבקין בהקב״ה על אחת כמה וכמה (פסיק׳ ר״כ, ויהי ביום כלת משה, בונה, י.). — *והלא קל וחמר: והלא קל וחומר, ומה מן החי שהוא טהור, אבר הפורש ממנו טמא, המת שהוא טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא (עד׳ ו ג). —*ורואה אני (ורואין אנו) שהדברים קל וחומר: ורואין אנו שהדברים קל וחומר (רבן גמליאל ור׳ יהושע, כריתו׳ ג ז, שם ח). ורואה אני שהדברים קל וחומר (ר׳ יהושע, שם ט). —*ונראין דברים מקל וחמר: ונראין דברים מקל וחומר, ומה נדה שהיא שם אחד חייב על כאו״א כאן ששלשה שמות לא כ״ש (מכות יד.). — *ובדברים לא של הלכה: יפה שתיקה לחכמים קל חומר לטיפשי (תוספת׳ פסח׳ ט ג). וק״ו, ומה חול שמועט מגין על הים, מעשיהם של צדיקים שהם מרובים לא כ״ש שמגינים עליהם (ר״ל, ב״ב ז:). ק״ו מכלי זכוכית, מה כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם נשברו יש להן תקנה, בשר ודם שברוחו של הקב״ה על אחת כמה וכמה (דבי ר׳ ישמעאל, סנה׳ צא.). טוב וישר ה׳ ע׳ כן יורה חטאים בדרך, אם לחטאים יורה, ק״ו לצדיקים (רב חמא בר חנינא, מכות י:). קל וחמר שיש (שאין) עליו תשובה, קל וחמר של חשך, עי׳ ב. חֹמֶר. 1634. —*קל וחֹמר מפרש, קל וחמר סתום: משלשים ושלש מדות ההגדה נדרשת בהן וכו׳ מקל והומר מפורש, מקל וחומ׳ סתם וכו׳ (משנת ר׳ אליעזר א, ענעלאו, 10). מקל וחומר מפורש כיצד, כי את רגלים רצת וילאוך, קל וחומר ואיך תתחרה את הסוסים וכו׳ מקל וחומר כתום כיצד, נשבע להרע ולא ימיר, יכל אם נשבע להרע אינו מחליף, אם נשבע להטיב יחליף, וכי מה קשה על בני אדם לעשות, להרע לעצמן או להטיב לעצמן, אם להרע לעצמו אינו מחליף, קל וחומ׳ להטיב לעצמו (שם שם, 17–18). — *דרש בק״ו: אפילו לדרוש בק״ו אין את יודע (ר׳ יהודה בן בתירי לר׳ יוחנן בן בג בג, ירוש׳ כתוב׳ ה ד). — *דבר הלָמֵד או המלמד בקל וחמר: דבר הלמד בקל וחומר מהו שילמד בקל וחומר (זבח׳ נ:). ונשא קל וחמר בעצמו: נשא אותו גר ק״ו בעצמו, ומה ישראל שנקראו בנים למקום וכו׳ כתיב עליהן והזר הקרב יומת, גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה (שבת לא.). מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתיך ובתנורך וכו׳ אנו שמצווין וכו׳ על אחת כמה וכמה (תודוס איש רומי, פסח׳ נג:).

קלה כבחמורה (בן עזאי, שם ד ב). כיצד מבדילין, המבדיל בין קדש לקדש. ר' דוסא אומר, בין קדש חמור לקדש הקל (חולי' א ז). לא יטול אדם אם על בנים וכו' ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר על מצות חמורות שבתורה (שם יב ה). אם הביאוהו שנים למיתה חמורה, לא יביאוהו לקרבן הקל (ר' מאיר, כריתו' ג א). השרץ והנבלה וכו' הנבלה ובשר המת אין מצטרפין זה עם זה לטמא אפילו בקל שבשניהם (מעיי' ד ד). אם הצילה במת החמור. לא תציל בכלי חרם הקל (ר' אליעזר, כלים ח א). כל שחבר לו מן החמור ממנו טמא. מן הקל ממנו טהור (שם כז ג). מה גרושה שהיא קלה אסורה בשביל צד גירושין שבה, אשת איש שהיא חמורה לא כל שכן (ר"ע, גיט' פג.). שהיה הקב"ה מתנאה ומשתבח במעשיו וצוה לאדם הראשון מצוה קלה ולא קיימה (תנחו' שמיני ג). שתי מצות גלה הקב"ה מתן שכרן. אחת קלה שבקלות ואחת המורה שבחמורות, ואלו הן. קלה שבקלות שלוח הקן וכו' (רשב"י, שם עקב ג). —*קדשים קלים, בנגוד לקדשי קדשים, קדשים חמורים, עי' קֹדֶשׁ, 5794. — *ובלי ש"ע, קַל, במשמ' דבר קל ומועט לגבי דין והלכה: הקלין שבדמאי השיתין והרימין וכו' (דמאי א א). טבל לחמור מותר לקל (חגי' ב ו). מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, כיצד היו לפניו טבל ושביעית שביעית וכו' (תוספת' יוה"כ ה ד). חמור משלים לקל, ואין הקל משלים לחמור (נשם רבי יוסי בן חנינה, ירוש' שבת ז ו). מחמירין בקל מפני החמור ואין מקילין בחמור מפני הקל (שם גיט' א א). רשע ערום וכו' זה שהוא מורה קלות על עצמו וחמורות לאחרים (רב הונא, שם, סוטה ג ג). הקלות והחמורות אותן הקלות בין שעשאן בזדון בין שעשאן בשגגה (יום הכפורים מכפר) (שם שבועי' א ט). אם נאמר קלות ולא חמורות הייתי אומר על הקלות בלאו ועל החמורות במיתה וכו' (זבח' מג:). — ואמר הפיטן: נחנו בידך כחומר סלח נא על קל וחומר (ילקו, המבדיל בין קדש לחל, זמירות למוצאי שבת). — *ובעניני חיים ומות: ד"א ותחיין את הילדים, יש מהם שראויים לצאת חגרים או סומים או בעלי מומין או לחתוך בו אבר שיצא יפה וכו' א"ר לוי הרי אמרת את הקלה, אמור את החמורה, יש מהן שראויין למות בשעת יציאתן או אמן לסכן בם ולמות אחר יציאתן וכו' (מד"ר שמות א).

—*קלים וחמורים, מ"ר של קל וחמר [1]: לא יכנס אדם להר הבית במעות הצרורות לו בסדינו ובאבקו שעל רגליו וכו' ר' יוסי ברי' יהודה אומר הרי הוא אומר כי אין לבוא בשער המלך בלבוש שק, על אחת כמה וכמה קלין וחמורין בדבר (תוספת' ברכ' ז יט). שהיה הדיבור יוצא מפי הקב"ה והיו ישראל מסתכלים בו ויודעים כמה מדרשים יש בו וכמה הלכות יש בו וכמה קלים וחמורים יש בו וכמה גזירות שוות יש בו (ספרי דבר' שיג). אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות וכו' (סוכה כח.). איה שוקל, שהיו שוקלין קלין וחמורין שבתורה (חגי' טו:). אלף ושבע מאות קלין וחמורין וגזירות שוות ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה (תמורה טז.). כמה מצות ודקדוקים יש בת"כ, כמה קלין וחמורין פגולין ונותרות יש בתורת כהנים (מד"ר שה"ש, בענין ערמת חטים). ועי' ב. חֹמֶר, 1634). — וקַל וָחֹמֶר, וברי"ת ק"ו, במשא ומתן של ההלכות, דרך ההגיוני להוכיח דבר מהקל לחמור, שאם בדבר הקל אתה מוצא או אומר כך וכך מוכרח עוד יותר שיהיה כך בדבר החמור, וכן להפך מן החמור לקל, ואל: de minore ad majus, de majore ad minus. תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו (יוסי בן יוחנן איש ירושלים, אב' א ה). בשלש עשרה מדות התורה נדרשת, מקל וחומר מגזירה שוה וכו' (רבי ישמעאל, ספרא ויקר' פתיח'). מניין אפילו כפר במקר' אחד, בתרגום אחד, בקל

---

[1] [שם המדה, שנלמד בה מדבר קל על החמור, נולד כנראה בשתי הצורות, א) בתאר, קַל וְחָמוּר, וכך נהוג בס"ר בפרט, ב) בש"ע קַל וָחֹמֶר. נקוד אחרון זה מוכח ע"י כתבי יד מנֻקדים וגם ע"י הארמ' קולא וחומרא, קולין וחומרי, כפי שהדגיש ביחוד א. שוַרץ בספרו על מדה זו. ואמנם מסרת הלומדים המאחרת צרפה את שתי הצורות (על הסבות עי' גם בכר, Term. I., 173), ונוהג בדבור קַל וָחֹמֶר, וקשה היום להחזיר את הנקיד לישנו, ואף המחבר בערך ב. חֹמֶר נקד קַל כת"ז.]

ולא מצאתי קל מסובין, וקַל מסובין חתן הדר בבית חמיו, וקל מחתן אורח מכנים אורח, וקל מאורח משיב דבר בטרם ישמע (ב"ב לח:). ונתן את הערכך ביום ההוא, שלא ישהה מרגלית לקלים (ת"כ, ערכ' כז.). — ובסהמ"א: ואם על דבר קל ומועט הקפידה תורה, קל וחומר לגזילות ואונאות הללו (רלב"ח הכסיה, מבור המשיחה והמשבורת, הקד', 4). שלשה הם קלים, הדר בבית חמיו, ואורח מכנים אורח, וסובין (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ד, ענעלאו, 460). —*ושעה קלה, ימים קלים, במשמ' זמן מועט, ימים מועטים: ימים קלים עשו ישראל באותי הארץ (ירוש' חלה ב ג). מעשה באחד שהקטיר מבחוץ והכנים מבפני' וכו' לא באו ימים קלין עד שמת (שם יומא א ה). א"ר יהושע לתלמידיו הרי בן זומא מבחוץ, ולא היו ימים קלים עד שנפטר בן זומא (שם חגי' ב א). למה הוא קורא אותן מוקדי עולם, שאילו ניתן להם רשות היו מוקדים כל העולם כולו על יושביו לשעה קלה (ר' יהודה בר ר' סימון, מד"ר ברא' מח). ניקב נקב מגיהנם והרתיח כל העולם כולו על יושביו לשעה קלה (ר' ינאי, שם, שם). בשעה קלה קדמני זה לג"ע (ר' יוסי בן יועזר איש צרידה, שם שם סה). ביון שחטאו (ישראל) לא היו ימים קלים והיו בם זבים ומצורעים וכו' (רשב"י, שם שה"ש, כולך יפה). אני חבצלת השרון וכו' אני היא שהייתי חבויה בצלן של מצרים ולשעה קלה כנסני הקב"ה לרעמסס (שם שה"ש, אני חבצלת). כלים, שצורתן נשתנית לימים קלים (ר' תחליפא בר רב חנא, שם אסתר ב, ובמקומ). —*ושאלה קלה: שאדם אחד יש בינינו וכו' ושאל ממנו שאלה קטנה וקלה על עם אחד אשר יש בינינו (שם שם ו, אם על המלך) —*ואִסור קל: מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, כיצד, היו לפניו טבל ושביעית, שביעית וכו' (תוספתי יוה"כ ה ד). — *וקל בעיני פלוני, קל לפני, אל יהיה דבר קל בעיניך: א"ל, חייא בני, קלה היא בעיניך, שכל השומע פרשה מן בן בנו כאלו הוא שומעה מהר סיני (רבי יהושע בן לוי, ירוש' שבת א ב). ובי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנברא בו' ימים וקניתי דבר שנתן למ' יום (ר' יוחנן לר' חייא בר אבא, מד"ר שמות מז). אל יהי המשל הזה קל בעיניך, שע"י המשל הזה אדם יכול לעמוד בדברי תורה (שם שה"ש א). — ובסהמ"א: כסלי מלאו נקלה, במחשבתי אני קל בעיני עצמי (רש"י, תהלי' לח ח). — *והיה קל לפלוני, הקטין עצמו לפניו: הוי קל לראש[1]) ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה (רבי ישמעאל, אב' ג יב). —*ודעתו של אדם קלה עליו, אין לו אלא מעט דעת ושכל: נשים דעתן קלה עליהן (רשב"י, שבת לג:). לא יתיחד אדם עם שתי נשים וכו' מ"ט, תנא דבי אליהו הואיל ונשים דעתן קלות עליהן (קידוש' פ:). — *ובעניני דין והלכה, מצוה קלה[2]) וכדו' בנגוד לחמורה: שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה וכו' וכן בתרומה ובמעשר שני, קל מהם שביעית, שנתנה להדלקת הנר (שביעי' ח ב). לא אם העלו החולין הקלין המותרין לזרים את הטהורה, תעלה תרומה החמורה האסורה לזרים את הטמאה (ב"ש לב"ה, תרומ' ה ד). אם הֵקל בתרומה חמורה, לא נקל במעשר שני הקל (חכמים לר' שמעון, מע"ש ב ב). נמצא קל תוכה (של מערה לענין ערוב) מעל גבה (ערובי' ה ע). התרתם ערוה חמורה, לא תתירו את הממון הקל (ב"ש לב"ה, יבמ' טו ג). תשובה מכפרת על עברות קלות וכו' ועל החמורות היא תולה עד שיבא יום הכפורים ויכפר (יומא ח ח). כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נדונין בקלה (סנה' ט ג). על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות וכו' שעיר המשתלח מכפר (שבוע' א ו). והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה (רבי, אב' ב א). הוי רץ למצוה

לקלות הערך, ואין שקלתי בכף מאזנים אלא בטוי סמלי במשמ' שקלתי את ערכו, וכן לעיל שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, ואף הסובין הן דוגמה לדבר חסר ערך. ואמנם במלי אחיקר בתעודות יב, בארמ': נשאית חלא וטענת מלח ולא איתי זי יקיר מן וכו' נשאית תבן ונסבת פרן ולא איתי זי קליל מן תותב, ובעבר': נשאתי חול וטענתי מלח, ואין מה שכבד מן [כעס האויל]. נשאתי תבן ולקחתי פרורים, ואין מה שקל מן התושב.]

[1]) [אלה דברי הרמב"ם בפרושו: כשתעמוד לפני אדם גדול המעלה שים עצמך לנגדו קל ושמש אותו ועמוד לפניו כאשר ירצה ואל תוקיר נפשך לו.].

[2]) [אין עקר משמ' המלה קל כאן אלא קטן בערך ובתוצאות, ולא שאפשר לעשותו בקלות, ואין אף חמור בנגוד אל קל אלא חשוב, רב ערך ותוצאות.]

אחרי אבנר (ש"ב ב יח–יט). בכרה קַלָּה משרכת דרכיה פרא למד מדבר באות נפשו שאפה רוח[1] (ירמ' ב כג–כד). אל ינוס הַקַּל ואל ימלט הגבור (שם מו ו). ואבד מנוס מִקָּל וכו' וגבור לא ימלט נפשו וכו' וְקַל ברגליו לא ימלט (עמ' ב יד–יה). קַלִּים היו רדפינו מנשרי שמים (איכ' ד יט). כי לא לַקַּלִּים המרוץ ולא לגבורים המלחמה (קהל' ט יא). — וְקַל במשמ' סוס קל: ותאמרו לא כי על סוס ננוס על כן תנוסון ועל קַל נרכב על כן יקלו רדפיכם (ישע' ל יו). — וְקַל בשחיה או בשיטת במים: השלח בים צירים ובכלי גמא על פני מים לכו מלאכים קַלִּים אל גוי ממשך ומורט (שם יח ב). קַל הוא על פני מים[2] תקלל חלקתם בארץ (איוב כד יח). — ועָב קַל: הנה יי' רכב על עב קַל ובא מצרים (ישע' יט א). — וכתה"פ, מהרה קַל, קַל מהרה: ונשא נס לגוים מרחוק ושרק לו מקצה הארץ והנה מהרה קַל יבוא (שם ה כו). קַל מהרה אשיב גמלכם בראשכם (יואל ד ד). — ובתו"מ: הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים (יהודה בן תימא, אבו' ה כ). היה מתחיל במלאכה ואמר יבוא איש, פלוני שידיו קלות ויתחיל בה, פלוני שרגליו קלות ויעבור לפנינו הרי זה מדרכי האמרי (תוספת' שבת ו ג). מאי חדקל, אמר רב אשי, מימיו חדין וקלין[3] (ברכ' נט:). מה צבי זה קל מכל החיות אף א"י קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה (רב חסדא, כתוב' קיב.). וכיון שניטבלו רגלי כהנים במים חזרו המים לאחוריהם וכו' דברי רבי יהודה, אמר לו רבי אלעזר בר' שמעון, לדבריך אדם קל או מים קלים, הוי אומר מים קלים, א"כ באין מים ושוטפין אותו (סוטה לד.). נפתלי אילה שלוחה, שהם קלים במשלחתה של תורה באיילה (ב"ר צח, מדרש תהלים פח ד). — ובספה"א: כך אמר להן (פרעה) לחיילותיו, מי בכל בהמה קל שאעמוד וארכוב עליה וארדוף אחרי ישראל, אמרו לו חיילותיו, אין בכל בהמה קל אלא סוסיה נקבה שלך וכו' וכשם שאמר פרעה הרשע לחיילותיו מי בכל בהמה כולה קל כך אמר להן מלך מלכי המלכים ברוך הוא למלאכי השרת מי בכל הבריות המשמשות לפני קל אמרו לפניו וכו' גלוי וידוע לפניך שאין בכל הבריות כולן קל אלא רוח (מדה"ג שמות יד כג, הופמן, 146). — *וְקַל בכעסו, נח לכעס, מהיר לכעס: ולא יהיה קל בכעסו (תקון מדה"כ לרסב"ג, פולק, מג.). — *קַל הַמֵּרוֹץ, כשם לחיה, Ren(n)tier; renne; reindeer[1]): בחירף ילבשו אדרהם על הרוב מעורות קלי המרוץ וכו' בקיץ המה דיגים ובחורף צידים ויצידו להם קלי המרוץ לרוב (ר"ם בלוך, שבילי עולם ב, ה:). לא ישכנו במקום אחד רק יסעו בעדרי קלי המרוץ אשר להם ממקום למקום (שם ג, ה:). קל המרוץ (רענטיהרע) (שם, שם ו.). — ב) קַל, במשמ' קטן, זעיר, small, slight; petit, mince; klein, gering, ואמר בן סירא: עם בעל אף אל תעיז מצח ואל תרכב עמו בדרך כי קל בעיניו דמים ובאין מציל ישחיתך (ב"ס גני' ח יו). — ובתו"מ, ביצה קלה[2]: קנֶה וכו' כדי לבשל בו ביצה קלה שבבצים טרופה ונתונה באילפס (שבת ח ה). המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה, תבלין כדי לתבל ביצה קלה (שם ט ה). כירה וכו' איזוהי גמר מלאכתה, משיסיקנה כדי לבשל עלית ביצה קלה שבבצים, טרופה ונתונה באלפס (כלים ה ב). — *ואדם קל, קטן ערך ודרגה: שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם וכו' ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים (ר"ה כה:). לאחד שהיה לו שדה בית כור והלך ומכרה בדבר קל וכו' (ר' יוחנן, מד"ר שה"ש, גן נעול). כדכתיב בספר בן סירא הכל שקלתי בכף מאזנים[3]

[1] [עי' פֶּרֶא, הערות.]

[2] [על בעל חי שמקום חיותו במים מדבר, עי' קלל פְּעָ', הערות.]

[3] [אמנם רש"י מפרש: וקלין לשקיל במאונים, אך במד"ר (ברא' עז) נדרש כך גם על ארץ יון וכדו'.]

[1] [ע"פ טעות הבנת בשם הלועזי, שעקרו Ren(tier) ולא Renntier, חית המרוץ.]

[2] [אמנם נתפלגו אמוראי בבל בשאלה מה היא ביצה קלה: אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה, מי שמיע לך ביצה קלה מה היא, אמר ליה ביעתא דצילצלא, מא טעמא, משום דזוטרא, אימא דציפרתא, אשתיק, אמר ליה, מידי שמיע לך בהא, אמר ליה הכי אמר רב ששת, ביצת תרנגולת, ומאי קרו לה ביצה קלה, שיערו חכמים, אין לך ביצה קלה לבשל יותר מביצת תרנגולת, ע"כ. אך לפי הפשט ביצה קלה היא ביצה קטנה.]

[3] [אע"פ שנאמר כאן שקלתי בכף מאזנים, בכל זאת בנוסח זה אין הכונה לקלוּת במשקל אלא

אף כל דבר שהוא בא בחובה לא יביא אלא מן החולין (מנחי׳ ז ו). והלא מעשר בכלל (הקרבנות) היה, ולמה יצא, להקיש אליו, מה מעשר קרבן יחיד, יצאו קרבנות ציבור וכו׳ (תמורה א ו). ומה ת״ל במועדו, אלא להקיש ולדון גזירה שוה (מכי׳ בא מסכ׳ דפסחא פרשה ה). ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, הקיש הכתוב נזקי אדם לנזקי בהמה ונזקי בהמה לנזקי אדם (רבי אלעזר, מכי׳ משפטים מסכ׳ דנזיקין ח). לשלמי שור הקשתיו, לא הקשתיו לשלמי כבש (ספרא זים, ויקרא פרק ז). והרמותם ממנו, מופנה להקיש ולדון ממנו גזירה שוה (ספרי במדי׳ קכ). ויעקב זווג לבנימן כנגד מלכות מדי וכתיב במלכות מדי וארו חיות אחרי תנינה דמיה לדוב, שהרי הקישה כנגד שבט בנימן שנמשל בו (תנחו׳ בובר, וימי, קי.). — ובסהם״א: ואחר כך להקיש בין הטובים מחבריך והרעים ועיין לאי זה משתי כתות תתחבר (רס״ע פלקירא, ראשית חכמה א, 20). כי בזה הספר יוכל האדם להקיש בין החכמות ולדעת אי זו חכמה היא יותר שלמה (הוא, שם ג, 20).

—הפעי, *הוּקַש. —שהֻקישו אותו: מה גדול הוא השלום שהוקש לשני דברים שחייבין עליהן כרת (ר׳ יוסה בי רבי בון, ירוש׳ פסח׳ ג ז). — ובסהם״א: כל ארבעה נערכים מוקשים על סדר אחד שיהיה ערך האחד מן השני כערך השלישי מן הרביעי, וידוע כי רבוע המוקש מן שני הנערכים הראשונים אל הנוקש משני הנערכים האחרונים כרבוע המוקש מן האחרונים אל הנוקש מן הראשונים (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ג, 71).

—נפע׳ ביני׳ *נוֹקַש. בינק׳ נָקוֹש,—שהקישו אליו דבר [1]: וידוע הוא כי רבוע המוקש מן שני הנערכים הראשונים אל הנוקש משני הנערכים האחרונים כרבוע המוקש מן האחרונים אל הנוקש מן הראשונים (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ג, 71).

---

[1]) [השוה נוֹצַד מן צוד, ובפרט בפעל קוש, אשר במשמ׳ אחרת (א. קיש) יש על ידו גם יקש. ואין לבטא נֹקַש מן נָקַש כדעת קלצקי,־צובל, אוצר המונחים הפלסופיים III, עמ׳ 68.]

קישושות. עי׳ קִשׁוּשָׁה, קָשִׁישׁ.

א. *קִישׁוּת, ש״נ. — דבר המוקש לדבר אחר, סמל, Symbol; symbol(e): את קשתי נתתי, קישותי [1]), דבר שהוא מוקש [2]) לי, אפשר כן, אלא קשין דפירי [3]) (מד״ר בראש׳ לה).

ב. קִישׁוּת, (מ״י מן קִשּׁוּאִים), עי׳ קִשּׁוּת.

קַל [4]). ת״ז, מ״ר קַלִּים, נק׳ קַלָּה, — מהיר תנועה [5]), זריז, flink, schnell; agile, vite; nimble, swift. א) אדם או חי קל בריצה ברגליו: ועשהאל קַל ברגליו כאחד הצבים אשר בשדה וירדף עשהאל

---

[1]) [נ״א קשיתי, עי׳ בהערות תיאודור למקום.]

[2]) [נ״א מֻקָּשׁ, עי׳ תיאודור.]

[3]) [תיאודור לא דק בפרוש המאמר. שני פרושים נתנים כאן למלה קשת: הראשון הוא כאלו בדרשת אל תקרי: א״ת קַשְׁתִּי אלא קִשְׁתִי (קישותי), דבר שהוא מוקש לי, וכאן בודאי הכונה, כדעת המפרשים, לפסוק ביחזקי׳ (א כח): כמראה הקשת אשר יהיה בענן וכו׳. ואין הדורש רואה בקשת דבר שהוא כביכול דומה לאלהות ממש, אלא אך סמל לו. והמלים „אפשר כן, אלא קשין דפירי" דברי דורש אחר הם, המתנגד לראשון והמדבר ארמית, ואין ללמד מהם על כונת הדרישה הראשונה. ואין לפרש דרשה אחרונה זו כלל בקשר לראשונה: שהקשת מוקש להקב״ה כמו קשין של הפירות לפירות (לפי תיאודור). ואין דצירות פירי, פירייה, פירייא במשמ׳ פרות כרו״ם, ואין קש לפרות. ואפשר שהדורש רואה את רצועות הקשת בקשין של פורייא (כסא וממה) של מעלה. ובמקום אחר נדרשה קשת כלשון קשיות או קָשׁוּת: ויהי רובה קשת, רָבָה וקשיותו עמו (מד״ר בראש׳ נג); ותשב באיתן קשתו וכו׳ א״ר יוחנן, מי גרם לך להדחות מן האתנים, קשיות שנקשת עם אדונתך (שם לח). והמאמר הובא ע״י כמה מן האחרונים (עי׳ תאודור), ואף ע״י ר״י אנטולי (מלמד התלמידים נח, יב:): כמו שאמרו ז״ל את קשתי נתתי, את קישותי, דמות המוקש לי, וזה כפי שבא במעשה מרכבה כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא מראה כבוד יי׳, ע״כ.]

[4]) [עי׳ קלל, הערות.]

[5]) [רק במשמ׳ זו בא התאר קל במקרא, אע״פ שבצורות הפעל והשם נשתמרו גם יתר הוראות השרש, שמהן יצאה אף המשמ׳ מהיר. כי דבר קל (קטן, דק) נוח הוא לנוע מהר.]

ועזוב בישראל (מ"א יד י). הכה את כל בית בעשא לא השאיר לו משתין בְּקִיר וגאליו ורעהו (שם טז יא). —ואמר בן סירא: החונה סביבות ביתה והביא יתדיו בקירת (נ"ס גניי יד כד). אשר בימיו נבנה קיר פנות מעוז בהיכל מלך (שם נ ב). — ובתו"מ: ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, באי זה קיר נשא עיניו, ר' יהושע בן לוי אמ' בקירה של רחב נשא עיניי וכו'. ר' חיננא בר פפא אמ' בקירות בית המקדש נשא עיניו וכו', ר' שמואל בר נחמן אמר בקירה של שונמית נשא עיניו וכו' אמר לפניו רבונו של עולם השונמית קיר אחת עשתה לאלישע והחיית את בנה וכו', ורבנן אמרי בקירות לבו נשא עיניו וכו' (ירוש' ברכ' ד ד). ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קיר נטוי [1]) ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו (כ' ילמק, ר"ס עז:). שהיו נותנין עינידן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו ובאים ונוטלין את ממונו (רבה, פנה' קט.). אל קיר המזבח, ולא על קיר הכבש ולא על קיר ההיכל, ואיזה זה קיר העליון, או אינו אלא קיר התחתון וכו' (זבחי סה.). — *ובמשמ' שפה של מחצלת: הני בודיתא דבני מחוזא אילמלא קיר שלהן מסככין בהו (עולא, סוכה כ:). מסככין בבודיא ואם יש להן קיר אין מסככין בהן (שם שם). — ובסהמ"א: ותפול המלכה בדאגת בנה אשר נגעה לבה ונתקצרו קירות לבה ובסבת זה החולי מתה לבסוף (יוסיפון, גינצבורג, רג). —ואמר הפיטן: קירות לבותם נמהרו, רגזו ומדעת נבערו (ינאי, אז כולד, קרוב' שמות, זולתי, פא) קיר טוחיו אז אקרקר צמרתו מבין הדסיי אעקר (רסע"ג, סדר לעצרת עלי עשר הדברות, סדור רסע"ג, מלב). — ואמר המשורר: ובנו בו לתורת קיר וטירות והקימו לדת חומה ודירות (ר"מ הנגיד אלהים האריך, בן תהלים קז, ששון, סב). — °ובהנדסה, קיר הגוף ההנדסי, שטח: מצרף את החוטין הא' בתוך חצי האחר והעולה היא המשיחה והכפל אותה שהן קירותיה (משנת המדות ה, 47). — °ובמשמ' צד, פָּנִים, אחד משני צדי היריעה והארג: מעשה חשב כבר פרשתי שהיא

[1]) [ופרש רש"י: ועובר תחתיו ומזכיר עונותיו שאומר כלום ראוי זה ליעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק.]

אריגת שתי קירות [1]) שאין צורת שני עבריהן דומות זו לזו (רש"י, שמות כח ו). שיש לה ליריעה שתי קירות ושתי צורות של שתי קירותיה אין דומות זו לזו (תוס', יומא עב:, ד"ה מעשה).

ב. קֹיר, ש"ז, — כמו קֹר [2]), Kälte; froid(eur); cold(ness): כי היית מעוז לדל מעוז לאביון בצר לו מחסה מזרם צל מחרב כי רוח עריצים כזרם קִיר (ישע' כה ד).

°קִירָה [3]). ש"נ, כמו א. קִיר, קִירַת נפש, כמו קיר הלב: כי הירא דבר ה' ידבר מתוך קירת נפשו (חוה"ל על התורה, ברכות' ה ח).

קירון, עי' קָרוֹן.

קירי, עי' קְרִי.

קיש,
ממנו *הֵקִּישׁ, °הֶקֵּשָׁה, °הֶקֵּשִׁי, *קִישׁ, *קִישׁוּת.

*קִישׁ,
קל לא נמצא במקורות.

—הפעי, *הֵקִישׁ, — הֵקִישׁ אדם דבר לדבר, דמה והשוה איתו [4]): על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת, אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה, אלא להקיש שלשה לשנים, מה שלשה מזימין את השנים, אף השנים יזומו את השלשה (מכות ה ב). וזבחת פסח ליי' אלהיך צאן ובקר וכו' להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח, מה הפסח שהוא בא בחובה אינו בא אלא מן החולין,

[1]) [במקום אחר (שמות כו א) שאליו נרמז כאן כתב רש"י: כרובים היו מצוירים בהם באריגתן וכו' בשני כותלים, ע"כ. וכמובן אפשר שהית בעקר ב' קירות, כלו' שני קירות, בזכר כנכון.]

[2]) (עי' א. קִיר, עלית קִיר, הערה.]

[3]) [עפ"י צורת מ"ר קִירוֹת מן א. קִיר.]

[4]) [רב הדגמאות לשמוש הפעל הובאו ע"י עורך הכרך ח' בערך נקש. עמ' 3812 3813, ועי' שם. ואולם המחבר גזר צורות אלו בצדק מן קיש, ע"פ הערב' קאשׁ, אקאשׁ [a]), מדד והשוה, הקיש, קיָאשׁ [b]), הֶקֵּשׁ (עי' בהערה לערך זה), וכן הפריד הֶקֵּשָׁה במשמ' זו מן הֲקָשָׁה (עמ' 1178).]

[a]) قاس، أقاس [b]) قياس

או אדמדמת ומראיהן שפל מן הַקִּיר (ויקר' יד לז). וראה והנה פשה הנגע בְּקִירֹת הבית (שם שם לט). ויטל שאול את החנית ויאמר אכה בדוד וּבַקִּיר (ש"א יח יא). ויבקש שאול להכות בחנית בדוד וּבַקִּיר ויפטר מפני שאול ויך את החנית בַּקִּיר (שם יט י). וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בַּקִּיר (מ"א ה יג). ויבן על קִיר הבית יצוע סביב את קִירוֹת הבית סביב להיכל ולדביר (שם ו ה). כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בְּקִירוֹת הבית (שם שם ו). ויבן את עשרים אמה מירכותי הבית בצלעות ארזים מן הקרקע עד הַקִּירוֹת [1] (שם שם יו). ויפרשו את כנפי הכרבים ותגע כנף האחד בַּקִּיר וכנף השני נגעת בַּקִּיר השני (שם שם כז). וישמטוה ויז מדמה אל הַקִּיר ואל הסוסים וירמסנה (מ"ב ט לג). ויסב את פניו אל הַקִּיר ויתפלל אל יי' (שם כ ב). כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לאדני יי' צבאות בגי חזיון מקרקר קִר [2] ושוע אל ההר (ישע' כב ה). נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה (שם נט י). ויאמר אלי בן אדם חתר נא בַקִּיר ואחתר בַּקִּיר והנה פתח אחד (יחזק' ח ח). והנה כל תבנית וכו' מחקה על הַקִּיר סביב סביב (שם שם י). לעיניהם חתר לך בַקִּיר והוצאת בו (שם יב ה). והנשיא אשר בתוכם אל כתף ישא בעלטה ויצא בַּקִּיר יחתרו להוציא בו (שם שם יב). ותרא אנשי מחקה על הַקִּיר צלמי כשדיים חקוקים בששר (שם כג יד). וימד קִיר הבית שש אמות (שם מא ה). רחב הַקִּיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות (שם שם ט). וְקִיר הבנין חמש אמות רחב סביב סביב (שם שם יב). מהארץ עד מעל הפתח הכרובים והתמרים עשוים וְקִיר ההיכל (שם שם כ). בתתם ספם את ספי ומזוזתם אצל מזוזתי וְהַקִּיר ביני וביניהם (שם מג ח). ובא הבית וסמך ידו על הַקִּיר ונשכו הנחש (עמו' ה יט). לטוח קִירוֹת הבתים (דהי"א כט ד). ויחף את הבית הקרת הספים וְקִירוֹתָיו ודלתותיו זהב ופתח כרובים על הַקִּירוֹת (דהי"ב ג ז). —אצל הַקִּירוֹת: בני עמך הנדברים בך אצל הַקִּירוֹת ובפתחי הבתים וכו' (יחזק' לג ל). — קִיר החצר: ויבא אתי אל פתח החצר ואראה והנה חר אחד

[1]) [כאן אולי במשמ' תקרה.]

[2]) [ויש מפרשים קִר כאן כשם ארץ.]

בַּקִּיר (שם ח ז). —קִיר החומה: כי ביתה בְּקִיר החומה ובחמה היא יושבת (יהוש' ב טו) — קִיר העִיר: ומגרשי הערים אשר תתנו ללוים מִקִּיר העיר וחוצה אלף אמה סביב (במד' לה ד). —קִיר הכרם, גדר האבנים: ויעמד מלאך יי' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה ותרא האתון את מלאך יי' ותלחץ אל הַקִּיר ותלחץ את רגל בלעם אל הַקִּיר (שם כב כד–כה). —קִיר המזבח: וצפית אתו (את מזבח הקטרת) זהב טהור את גגו ואת קִירֹתָיו סביב ואת קרנתיו (שמות ל ג). ונמצה דמו על קִיר המזבח (ויקר' א יה). והזה מדם החטאת על קִיר המזבח (שם ה ט). המזבח עץ שלוש אמות גבה וארכו שתים אמות ומקצעותיו לו וארכו וְקִירֹתָיו עץ (יחזק' מא כב). — מוֹשַׁב הַקִּיר, מקום מושב על יד הקיר: וישב המלך על מושבו כפעם בפעם אל מושב הַקִּיר (ש"א כ כה). — ואבן קִיר או אבן מִקִּיר: וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דויד ועצי ארזים וחרשי עץ וחרשי אבן קִיר (ש"ב ה יא). כי אבן מִקִּיר תזעק וכפים מעץ יעננה (חבק' ב יא). — חָרַשׁ קִיר, כמו חרש אבן קיר, חרש בנין: וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דויד ועצי ארזים וחרשי קִיר וחרשי עצים לבנות לו בית (דהי"א יד א). — עלית קִיר [1]: נעשה נא עלית קִיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה (מ"ב ד י). —ובתמונה קִיר נופל, נטוי: והנה נפל הַקִּיר הלא יאמר אליכם איה הטיח אשר טחתם (יחזק' יג יב). והרסתי את הַקִּיר אשר טחתם תפל והגעתיהו אל הארץ ונגלה יסדו (שם שם יד). עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כְּקִיר נטוי גדר הדחויה (תהל' סב ד). — וקִיר ברזל: ואתה קח לך מחבת ברזל ונתת אותה קִיר ברזל בינך ובין העיר (יחזק' ד ג). — וקִירוֹת הלב: מעי מעי אוחולה קִירוֹת לבי הומה לי לבי לא אחרש (ירמיה ד יט). —מַשְׁתִּין בְּקִיר, כנוי לילד קטן או לכלב [2]: אם אשאיר מכל אשר לו עד אור הבקר משתין בְּקִיר (ש"א כה כב). והכרתי לירבעם משתין בְּקִיר עצור

[1]) [כדעת רבים עליה הנסמכת בקיר הבית, הבנוי במורד ההר, וכדעת אחרים במשמ' עלית הַמְּקֵרָה (שופט' ג כ), חדר המקרה (שם שם כד). אבל גם במקום זה אפשר לבטא או להבין כמו עלית הַמְּקֵרָה, כלו' חדר שֶׁעַל (יד) תקרת הבית.]

[2]) [עי' א. שִׁין, הִתפ', שָׁתַן, הִפע', הערות.]

ארוכים ופריו עומדים לאחרים על נציבים ארוכים (י. פינסק, תולדות הארץ 3, הצמחים, מח).

א. *קִיק [1], ש"ז, — עץ בעל פרות הדומים לפולים אדמדמים, שמהם מוציאים את שמן הקיק המשמש סם מכבס ומשלשל; Rizinus; ricin(ier); castor-oil plant: אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן וכו' ולא בשמן קיק ולא בשמן שריפה (שבת ב א). — ובסהמ"א: שמן קיק הנקרא בלשון יוון פינטאדקטילוס (אסף, 69).

ב. *קִיק, ש"ז, — שם עוף, כמו קָאַת: ולא בשמן קיק. ר' יוסה בשם רבי לייא קיסוסא, רבי יונה ר' זעירא בשם רב יהודה עוף הוא ושמו קיק, תני רבי ישמעאל ואת הקאת זה קיק [2] (ירוש' שבת ב א). עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו (שמואל בשם יורדי הים, בבלי שם כא.). — ובסהמ"א: הקאת פרשו בו הקיק והוא מעופות המים צוארו ארוך ואינני סובר שיהיה זה מפני שאמר הכתוב דמיתי לקאת מדבר (ר"י א"ע, סה"ם לג'יב"ג, קא). ינשוף שפורח בנשף בערב יום והוא קיק (ר"ל קאלרי תולדות ילחק, פה., אמסט').

ג. *קִיק, ש"ז, — בעל קִיק, בעל מום באשכים [3]: משובן זה הקיין, הגרבתן זה בעל קיק, קיין בביצין, גרבתא בגיד (בכורות מד:).

קִיקָיוֹן, ש"ז, — עץ הקיק, הממהר לגדל [4]: וימן יי' אלהים קִיקָיוֹן ויעל מעל ליונה להיות צל על

1) [כנראה צורה מקצרת במקום קִיקִי, קִיקָיוֹן (עי' שם), הכפלה של קִי, קִיא (עי' שם), שנקרא כך עפ"י פעלת פולי העץ ושמנם, הגורמים להקאה ולשלשול. ואמנם בא במצר' kiki, כב, ובאשור' כבנית בכף במשמ' זו, אך כנראה שאולות הן במבטא מרשל מכנעני. ועי' ב. קִיק.]

2) [בבבלי (חולי' סג.) בדפוס' קוק, עי' ערך זה, אך בערוך קיק, עי' גם ד"ס, ועי' ערך קָאָק.]

3) [הבטוי בעל קיק לא נמצא אלא כאן, לפני קַיָּן, ואפשר שהשפיעה המלה השניה על הראשונה בכתיב עד שאין לעמד על צורתה המקורית. ואמנם אפשר ששתי המלים קִיק וקַיָּן (עי' א. קיק, הערה) מלים גסות הן מלשון קיא וצואה.]

4) [עי' א. קיק, הערה. ונאמר בבבלי: מאי

ראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה על הַקִּיקָיוֹן שמחה גדולה וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את הַקִּיקָיוֹן וייבש (יונ' ד ו–ז). ויאמר אלהים אל יונה ההיטב חרה לך על הַקִּיקָיוֹן וכו' אתה חסת על הַקִּיקָיוֹן אשר לא עמלת בו ולא גדלתו שבן לילה היה ובן לילה אבד (שם שם ט–י). —ואמר המשורר: רב לך לעשות עול ודי להיות ארזי האדמה קקיוניה (רסב"ג, נפש אשר עלו, דוקס, 10). אמרתי שמחת על השיר תחריד צורתו כל רעיון כשמות יונה הנביא עת שמר על הקיקיון (עמנו', מחב' כג, 181). עד מתי אהי נקל בעיני וקיקיון תהי הופך חסדי (ד"ה של יהודי מלכים וא"י ב, יעקב מן, 16). שמחת תבל כקקיון בן לילה היה ואבד, וטובו בחלום חזיון ולבקר שקר ובר (ר"י נג'ארה, יברח כלל, עולת חדש כד). — *ותמר קִיקָיוֹן: תמר קקיון (שירעם פאלמע) עלים שלו, גדולים ורחבים מאד עד כי יוכלו ששה אנשים לעמוד תחת עלה אחד (ליכדא, ראשית למודים א ז, כו:).

קִיקָלוֹן [1], ש"ז, — קלון גמור, כלמה וקלון: תסוב עליך כוס ימין יי' וְקִיקָלוֹן על כבודך (חבק' ב יו).

א. קִיר, קִר [2], ש"ז, מ"ר קִירוֹת, קִירֹת, כנ' קִירֹתָיו קִירוֹתֶיהָ, קִירֹתֶיהָ,—דפן החדר, ההיכל, הבנין והבית, כתל, צד אחד של החומה, Wand; mur; wall: והנה הנגע בְּקִירֹת הבית שקערורת ירקרקת

שמן קיק וכו' ריש לקיש אמר קיקיון דיונה, ע"כ. ונוהג בלשון הבטוי קיקיון של יונה בתמונה לכל דבר אשר בן לילה יהיה ובן לילה יאבד.]

1) [המלה נולדה כחזוק לשם קָלוֹן בהכפלה חלקית, כדגמת שפופרת, מטוטלת מן שופר, מטיל וכדו', וכן נמצא קיקלתא במקום קלקלתא בארמ' וסור' במשמ' אשפה. וכן ת"י בפסוק המובא כאן: ויתא קלנא על יקרך. ואמנם היו שהבינו את המלה כמרכבת מן קִיא וקָלוֹן, וכן נדרשת המלה במדרש: מקיא מלמעלן וקלון מלמטה (מד"ר אסתר, פתיח' פרשה ג, אחרי והשמיה כדם). ואלה דברי ראב"ע: וקיקלון מלה אחת והפ"א כפול שהוא תחלת כל מלה כמו בבת (לדעתו כמו בת) עינו ואולי הם שתי מלות ותחסר אלף ככלב שב על קיאו, ע"כ.

ומן החדשים היו שפקפקו בנכונות הקריאה.]

2) [קרוב אל א. קוֹרָה, ועי' ב. קָרָה, הערות.]

ליהודה הכהן, ספר המרגים והמורגם). — ואמר הפיטן: קדורים קלוע קברות תקרב קיצתם בשיפר (אקופים אקופי, מוס ר"ה, מחז' איטל' ב, מח:). —ואמר המשורר: עת שבתו וקומו עת קיצתו ונומו (משל הקדמוני, ב, יז).

ב. **°קִיצָה**, ש"נ, —שה"פ מן א. קוץ, מעשה הקָץ בדבר, פלידה: כאשר סיפר הנביא קיצת האמה בגלות וקצר נפשם לסבלו וכו' (ר"י א"ת, סה"ם לריב"ג, קלב).מואס בחייו מפני קיצתו במאסריו ומכאוביו לא מתאותו לבדידות (הוא, כוזרי ג א). והרביעית הקיצה בעיון ומעט התישבות בעת השמע והמחשב ומספיק לו המזער ויאמר כבר עיינתי וכו' (הוא, או"ד, הקד', ליפציג, 17).

ג. **קִיצָה**, עי' קְצָה.

***קַיִצוֹן** [1], ת"ז, —שיך לַקַיִץ, קַיִצִי, בצלים הַקַיִצוֹנִים: ובן בצלים הקיצונים וכו' ב"ש אומרים עוקרין אותן במארופיות של עץ (שביע' ס ז).

א. **קִיצוֹן** [2] ת"ז, נק' קִיצוֹנָה, קִיצֹנָה, — שנמצא בקֵץ, אחרון, äusserster; extrême; extreme: ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הַקִּיצוֹנָה במחברת השנית (שמות כו ד). ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת הַקִּיצֹנָה בחברת (שם שם י). — ואמר המשורר: נשמת ורוח צאן שבי לצין מועדת ושקדת קיצון פתחיך בפנימי בחיצון (ר"י בן אביתור, נשמת ישראל. שעה"ש 10).

ב. ***קִיצוֹן** [3], קיצאון, ש"ז, —צמח קוצי: הקיצאונים [4] הללו אינן לא ניבושים ולא נזרעין, מאיליהן הן מתמרין ועולין (ר' חנינה בן פזי, מד"ר ברא"ש' מה, הוצ' תיאודור).

°°קִיצוֹנִי, ת"ז, — כמו א. קיצון, ביחוד קיצוני בדעות, מרחיק לכת, נוהג בדבור ובספרות.

°°קִיצוֹנִיּוּת, ש"נ, — תכונת הקיצוני, נוהג בִדבור ובספרות.

קִיצוּת, עי' קְצוּת.

°קַיְצִי [1], —שיך לקיץ, של הקיץ: המתהפך הקיצי (פרוש יצירה לרסע"ג, בהערות קופמן לפרוש יצירה לברצלוני). והנה בזאת הנקודה הראשונה מסרטן במקום אשר ירשמהו זנב השור נקראת מקום עמידת השמש הקייצית כי כאשר יעבור השמש בו אז היא עמידת השמש הקייצית ולא יוכל השמש להתקרב עוד אל נכח ראשינו (ראב"ח הנשיא, אספירא ב). כי כל אשר יגבה הקוטב על האופק יעדיפו הימים הקייצים (שם ג). כי לא יעבור עליה מזל אחר חוץ מתחילת סרטן ותקרא עגולת הפוך הקייצי (ראב"ע, כלי נחשת א). ואחר כך היא (השמש) הולכת בצד צפון עד שתחיל בראש הסרטן ואז יהיה ההפך הקיצי (ר"י א"ת, סה"ם לריב"ג, רום). וההפוך הקיצי יהיה בתכלית החום וכו' והשווי החרפי הוא עם תכלית הפירות וכו' (חכמת הכוכבים לבטלמיוס, תרג' ר"מ א"ת, כ"י פריז). דקדק בזמן רגע האביב וכן בהיפוך הקייצי הבא אחריו ומצא ביניהם צ"ד יום ומחצה (ר"י הישראלי, יסוד עולם ג ו, מב:). כי יש מהימים מה שהוא סתוי ויש מהם שהוא קיצי ומהם שהוא חרפי (קאנון א ב ב ג). וזה יהי' במעבר האמצעי בין ההפיך הקייצי ובין ההפוך הסתוי (שער השמים לאבי הרלב"ג יג, מא.). הידוע הוא עץ ידוע הנפלא ביפיו גם בקשיו. ויש במינו הנקרא הקיצי (זאממער-שטיעל אייבע). עליו

---

1) [בכשני מנקד' ליוורנו: הַקִּיצוֹנִים (שביע' ס ז) ודפוס' אחרים: קַיִצוֹנִים. ובארמ' קטינאי, נ"א קיטינאי (ירוש' שם שם).]

2) [אף ע"פ שנגזר ת"ז זה מן קֵץ או קָצֶה, ששרשם קצץ—קצה, בא נקוד המלה עפ"י דגמת מלים קרובות, כגון חִיצוֹן, תִּיכוֹן מן חוץ, תוך, ובהשפעתן.]

3) [מן קוץ, על משקל תִּיכוֹן מן תּוֹךְ וכדומה.]

4) [ואלה דברי תיאודור בהערה (ע' 450): הקיצאונים. כ"ה בכי"ל בגוף הספר, ובגליון שם נסמן ס"א הקוצים, והגי' ודקיצאונים מקויימת גם עפ"י כי"ח וכי"ג וכו' ובערוך ע' קץ ד' הגי' א"ר חנינא הקיצונין (כ"ה בשדפ"ע, ובערוך השי' הודפס הקוצין עפ"י עיקרי התלמוד) וכו' ובמדרש הגדול גורם ומפרש א"ר חנינה הקיצונין וכו'.]

1) [נקוד תארי היחס על משקל ביתי וכדו' שינה הוא במקרא מזה של השם בכנ' בֵּיתִי, בֵּיתְךָ, וכו'. השוה למשל (כן) פַּרְצִי לעמת פִּרְצֵיהֶן וכדו'. וכן מורה הכתיב המצוי ביתיות על מבטא בַּיְתִי. וכן נקר המחבר, ולפי זה גם קַיְצִי.]

ורימונים רבן שמעון בן גמליאל אומ' כל שלא היה בכלל הקיץ הרי הוא של מוכר, עשת בירך אחד [1]) עד שלא כלה הקיץ הרי הוא של לוקח, משכלה הקיץ הרי הוא של מוכר (תוספת' ב"מ ט ה). הנודר מן הקיץ אין אסור אלא מן תאינים בלבד, רבן שמעון בן גמליאל אומר ענבים בכלל הקיץ (תוספת' נדר' ד א). הנודר מן הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל [2]) (שם שם ד ז). מצא אדם את חברו בירושלם אמר לו אכלת היום וכו' אמר לו קיץ, יודע שהבכור אכל, מה הקיץ נמכר בזול אף הבכור נמכר בזול (ר' יהודה, שם בכורות ג יד). —וקיץ המזבח [3]) : רבי ישמעאל אומר, מותר הפירות לקיץ המזבח ומותר התרומה לכלי שרת, רבי עקיבא אומר, מותר התרומה לקיץ המזבח ומותר נסכים לכלי שרת, רבי חנניה סגן הכהנים אומר, מותר נסכים לקיץ המזבח ומותר התרומה לכלי שרת (שקל' ד ד). איזהו קיץ למזבח, לוקחין עולות ומקיצין את המזבח (תוספת' שם ב ח). הן צריכה ליה בכלי שרת, הן דפשיטא ליה בקייץ למזבח (ירוש' שם ד ה). — ובסתמ"א: א) וכשהיא (החמה) מהלכת מראש טלה עד סוף תאומים היא מהלכת בגלגל רקיעה יותר מתשעים חלקים, ונראים בגלגל המזלות צ' חלקים שלמים והיא הולכת בהם צ"ב יום וכגון חצי יום, והזמן הזה נקרא קיץ (ראב"ח הנשיא, ספר העבור, ג ב, 80). כי הזמן המשומר אלינו היותו קיץ אחד וחורף אחד הוא אצלם שתי קייצים ושתי חורפים (הנ"ל, אספירא ג). — ואמר המשורר: החורף שמע ואת פה פצה, נפש כל חי בקיץ קצה (ראב"ע, אל אחד, אגור 122). —ב) בירח אחד כונס קייצים, בשני מוסק זיתים, בשלישי לוקט תמרים (חזקוני עה"ת, דבר' לג יד).

---

[1]) [כלומר, עשתה השדה פֶּרֶךְ אחד, מלשון כמלא ברך המתרישה (תעני' כה:). ובדפוס': עשה בדרך אחר, ולפי זה פרשו המפרשים.]

[2]) [בירוש' (נדרי' ח ה): אע"פ שביכר קיץ בעמקים אסור עד שיבכר בגליל.]

[3]) [ואלה דברי הבריתה בבבלי (שבוע' יב. וכו'): מה הן מביאין מן המותרות, קייץ כבנות שוח למזבח, ע"כ. ולפי זה נקראו מותרות קיץ כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה (לשון רש"י).]

*קְיוּץ, ש"ז, מ"ר קיוצים, קייצין, קיוצין, —מיבש תאנים, אִכָּר מגדל עצי פרי [1]) : שלשה פרקלינין הן, של צדי חיה ועוף טמא מדרס, של חגבין טמא טמא מת, ושל קייצין טהור מכלום (כלים כד טו). וכל בית אצבעות טהורות חוץ משל קייצין מפני שהיא מקבלת את האוג (שם כו ג). מטפחת של ופתין ושל יוצרין ושל מספלי אילנות אין חוצצין, רבי יהודה אומר אף של קייצין כיוצא בהן (מקוא' ט ז). סוכת הרועים וסוכת הקייצין וסוכה גזולת פסולה (תוספת' סוכ' א ד). ומעשה באחד שנתחייב לחבירו שבועה בבית דין ונדר לו בחיי הקייץ וקיבל עליו (שם סנה' ה א). ברועים ובקייצים (פוטר ר' יהודה את היחיד מתפלת מוסף) (ר' יעקב בר אידי בשם ר"ש חסידא, ירוש' ברכ' ד ו). ראית מימיך ארי סבל צבי [2]) קייץ שועל חנווני זאב מוכר קדירות (בשם ר' מאיר, שם קידוש' ד יא).

א. *קִיצָה, ש"נ, —שם"פ מן א. קִיץ, כמו יְקִיצָה, מעשה המקיץ משנתו: שינת הלילה דומה לעוה"ז וקיצת הבקר דומה לעוה"ב (פדר"א לד). מה שכנגד שינה וקיצה שחוק בכי (פרוש יצירה לאבוסהל דונש בן תמים, נג). והמשתה הרע והתנועות והטרחים והשינה והקיצה כלם פועלים בו (בלב) וזולתו מן האיברים במנוחה (ר"י א"ת, כוזרי ב לח). וכאשר עשה צרכי כל אחד מהם ונתן לטבעיים מה שיספיק להם מהמנוחת והשנה ולחיוניים מה שיספיק להם מהקיצה והתנועה במעשה העולם אז יקרא אל עדתו וכו' (שם ג ה). הששה עניינים שהרפואה סובבת עליהם שהם מאכל ומשתה הרקה ומלוי שנה וקיצה תנועה ומנוחה וכו' צריכים בהכרח לקיום הגוף (ר' הלל מוירונה, תגמולי הנפש, הוספות, מח.). אמר ארסטו דעתי לבאר סבות השינה והקיצה (ספר השינה והקיצה לאריסטו, תרג' שלמה מן משה אליגיר, כ"י ברלין). מהות השינה היא שקיעת ההרגש וכו' והקיצה היא תנועת זה ההרגש וכו' (מדרש החכמה

---

[1]) [וכן בארמ' שבתו"ם קַיְטָא. ויש מפרשים בקצת מקומות: אכר מְקַיֵּץ השדה מקוצים. ואולי פרושו אף מין צַיָּד, ועי' קַיָּץ, הערות.]

[2]) [כך בשרידי הגניזה (עמ' 288) ודומה לזה בבבלי (קידוש' פב:); בדפוס' ירוש': ארי.]

דאבה מלאתי על זאת הקיצתי ואראה ושנתי ערבה לי (ירמ׳ לא כה). אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יי׳ יסמכני (תהל׳ ג ו). אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך (שם יז יה).

קַיִץ, ש״ז, קֵיצָהּ, — א) עונת החם שבשנה שאחרי האביב, חדשי ההבשלה של פרות האילן[1], Sommer; été; summer: עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו (בראשית ח כב). כבכורה בטרם קיץ אשר יראה הראה אותה בעודה בכפו יבלענה (ישע׳ כח ד). עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו (ירמ׳ ח כ). והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם וכו׳ בקיץ ובחרף יהיה (זכר׳ יד ח). לך יום אף לך לילה וכו׳ קיץ וחרף אתה יצרתם (תהל׳ עד יו—יז). לך אל נמלה עצל וכו׳ תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה (משלי ו ו—ח). אגר בקיץ בן משכיל נרדם בקציר בן מביש (שם י ה). כשלג בקיץ וכמטר בקציר כן לא נאוה לכסיל כבוד (שם כו א). הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם (שם ל כה). — בית הקיץ, חדר או דירה מוגנים מפני החם ששמשו לדירת קיץ: והכיתי בית החרף על בית הקיץ[2] ואבדו בתי השן (עמ׳ ג יה). — וחרבוני קיץ, חרב הקיץ: כי יומם ולילה תכבד עלי ידך נהפך לשדי בחרבני קיץ סלה (תהל׳ לב ד). — ואמר בן סירא: כפרח לבנון בימי קיץ (ב״ס גני׳ נ ח). — ובתו״מ: סכותה לראשי ביום נשק, ביום שהקיץ נושק את החורף (ר׳ יוסי, ירוש׳ יבמ׳ עו ג). הרוצה שלא יבא לידי חולי מעיים יהא רגיל בטיבול קיץ וחורף (רבי חייא, גיט׳ ע.). חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ (בשם רבי מאיר, ב״מ קו:). השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה (שם קז:). — ב) ובמשמ׳ פרות הקיץ, כגון תאנים ואסיפן[1]: מאתים לחם ומאה צמוקים ומאה קיץ (ש״ב יו א). החמורים לבית המלך לרכב ולהלחם והקיץ לאכול הנערים (שם שם ב). על כן אבכה בבכי יעזר גפן שבמה אריוך דמעתי חשבון ואלעלה כי על קיצך ועל קצירך הידד נפל (ישע׳ יו ט; ודומה לזה ירמ׳ מח לב). ואתם אספו יין וקיץ ושמן ושמו בכליכם וכו׳, וישבו כל היהודים וכו׳ ויאספו יין וקיץ הרבה מאד (שם שם יב). כה הראני אדני יי׳ והנה כלוב קיץ[2] ויאמר מה אתה ראה עמוס ואמר כלוב קיץ ויאמר יי׳ אלי בא הקץ אל עמי ישראל (עמ׳ ח א—ב). אללי לי כי הייתי כאספי קיץ כעללות בציר (מיכה ז א).— ובתו״מ: עד הקיץ, עד שיהא הקיץ, עד שיתחילו העם להכנים בכלכלות, עד שיעבור הקיץ, עד שיקפלו המקצועות (נדרי׳ ח ד). כנס את תבואתו, מסק את זיתיו, כנס את קייצו (רבי ישמעאל, ב״ב ג א). הלוקח שדה קיצא[3] מחבירו. והיו בה תפוחים

אשבעה בהקיץ, בתהל׳ יז יה, בהקבלה אל בצדק (במשמ׳ בנצחון וכדו׳) ובירמ׳ לא כא כלשון שנה בטוחה על נפש שבעה: הקיצתי ואראה (ז״א מצק ובטוח אני וארוה) ושנתי ערבה לי. ועל כן נראה שיש כאן פעל אחר, וצ״ע.]

[1]) [במשמ׳ זו באה המלה אף בארמ׳ ובסורי׳ בצורה קיטא, ובכתבות זנג׳ירלי הקדומות כיצא, ובשבאי׳ ובערבי׳ קיט׳ a), בעוד שלא נמצאה במשמ׳ פרות בלשון אחרת. ועל כן יש לראות את המשמ׳ הזמנית כראשונה, ואולי עקרה חם, שרב וכדו׳. על כל פנים אין לחבר מלה זו ישר עם לשון הקיץ משנה, שעקרה יקץ.

העתקת המלה קַיִץ העבר׳ היא כנראה gêzi (ז״א קֵץ) במכתבי עמרנא 15, 131. בלשון הדבור יש שמשתמשים אף בצורה הארמ׳ קַיִט במקום קיץ, כגון בצרוף קורי קַיִט, חוטי צמחים דקים מרחפים באויר בסוף הקיץ, וגם גזרו מזה מלים מחדשות כגון קִיטְנָה במשמ׳ מעון קיץ וכדומה.]

[2]) [השוה בכתבת בר־רכב מלך שמאל שורה 18

a) قيظ

וכו׳: פהא. בית. שתוא. להם. והא. בית. כיצא., וז״א והוא בית הסתו להם והוא בית הקיץ.]

[1]) [כבר השוו את היונ׳ θέρος, קיץ, בשמוש דומה.]

[2]) [כך, במשמ׳ סל של תאנים, הבינו צרוף זה מפרשים ומלונים, אך השבעים לא תרגמו כן אלא ἄγγος ἰξευτοῦ, כלי היקוש, הצד עופות. ולמעשה אין במקום אחר כלוב אלא בקשר עם עוף, וכן במכתבי עמרנא כלוב הוא כלוב העופות דוקא. והואיל ובא הפעל קיץ בקשר לעיף (וקץ עליו העיט), אפשר שכלוב קיץ הוא כלוב שהחזיקו בו עופות בימי הקיץ היבש וצ״ע.]

[3]) [אע״פ שהנסחה היא קיצה, קוצה אי קיצא (צוק״ם), גם כאן צ״ל שדה קיץ, בהקבלה אל שדה בית השלחין, שדה בית האילן, שדה בית הבעל, שדה ירק, הנזכרים בענין.]

אלהי ישראל הָקִיצָה לפקד כל הגוים (שם נט ו). — ולאליל: הוי אמר לעץ הָקִיצָה עורי לאבן דומם (חבקו' ב יט). — והֵקִיץ הַקֵּץ: קץ בא בא הקץ הֵקִיץ [1]) אליך (יחזק' ז ו). ועי' ג. קִיץ. — ובתו"מ: אשבעה בהקיץ תמונתך, לכשיקיץ אותו שנברא בדמותך וכו' (רב הונא, מד"ר ברא"ש כח). — ובספה"א: ומאשר פטומות האכילנו ויין טוב השקנו לא הקצנו עד אור הבקר העירנו (ר"י זבארה, שעשועים ה, דודזון, 64). — ואמר הפיטן: ישן מתי תקיץ מחשך נשפך וכו' הקיצותי ותרדתי ובעתתני החרדה (ר"י הלוי, ישן מתי תקיץ, דיואן ג, 188). הקיצו משנתם חרדים במעל עונם (הוא, יחברים, שם, 189). — ואמר המשורר: ואריתי והוא נרדם כרצון אשר ימנע והוא מקיץ בחמה (יוסף בן חסדאי, הללבני, שעה"ש 28). ונעמתי בחזיוני עדי כי הקיצותי והנה אין מאומה (הוא, שם שם). ובליל כל יגון לבי בעת הקיץ לרגלו ספף (רמב"ע, תרשיש ב, 34). — ב) ופ"י, *הֵקִיץ, הֵעִיר משֵׁנָה [2]): מפני שהיה ישן שלמה והיו מתיראין להקיצו וכו' הלכו והודיעו לבת שבע אמו והלכת היא והקיצתו (מד"ר במד' י). — ובתפלה: ויי' לא ינום ולא יישן המעורר ישנים והמקיץ נרדמים (נשמת, סדר' שבת) — ובספה"א: ישראל אומרין בשכבך ובקומך, הק' משמרן וכו' ומקיצם לעולם הבא (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 118). הרעיתם אשר עשיתם להקיץ הארי הנרדם (אגרת יהושע בן נון, בסוף יוחסין הוצ' פיליפובסקי). אמר לו (למשרתו) הניחני לישן מעט וכשיגיע זמן תפלה הקיצני (רש"י, קדוש' סה.). עד שיעור, משיעלה עמוד השחר, לאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה דאין מטריחין, ואם עלה השחר ולא ניער אין מקיצין אותו (הוא, סכה כט.). ולא יהיה אדם שיקיצנו (הוא, גיטי ע.). הקיצו משנתו (הוא, ב"ק קיז:, ד"ה תיירים). דבינור

[1]) [אולי פעל מיוחד, נגזר מן קץ.]

[2]) [וכתב רד"ק: וכאשר תמצאם עומדים אעפ"י שלא תמצאם יוצאים ותרצה לבנות מהם פועל יוצא תעשה, כמו לא הֵקִיץ הנער, הָקִיצו ורננו, שהם פעלים עומדים, אעפ"י שלא מצאנום יוצא ותרצה לומר פלוני העיר פלוני משנתו תאמר הֱקִיצוֹ, על כן צדקו האומרים בתפלתם המקיץ נרדמים ולא צדקו התופשים עליהם וכו' (מכלול, הפעלים, ליק, כח.).]

תלוי על מטתו של דוד ומקיצו לדוד משנתו (הוא, סנה' טז:, ד"ה מאי קרא). לא ציערו להקיצו משנתו (הוא, שם כז.). הניאוני התלאות וכו' ומשנת מרגועי הקיצוני (ר"י חריזי, תחכ' יו, 159). ודרך המוסר להקיץ הנפש במוסר ואל ימנעך קשיה ומריה מהתמיד להקיץ אותה (רש"ע פלקירא, ראשית חכמה א, 18). אם עלה עמוד השחר (והוא ישן בסכה) ולא נעור אין מקיצין אותו (ר"נ על הריף, סכה' יג:). והאיר עיניו ממחשך השינה והקיץ אותו מתרדמת המות לחיים (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ב' ענעלאו, 47). ואני המחבר סעיפי הקיצוני ומתנומתי העירוני (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ז). — ואמר הפיטן: נערה ה' אלהינו מעפרת והקיצה מארץ דווית (כמס ה', סדר ת"ב, סדר רע"ג הפלס ב, קלב.). משלים ישיחו קול להקיצו משינת (רסע"ג, אלהים יה, עבודה, סדור רסע"ג, תיא) הקיצוני רעיוני ואישוני נרדמים (רמב"ע מפני פחד ה'). ובחצות לילה משנתי יקיצוני, ובשחרים ממטתי יעירוני (אברך, רמב"ע דוקס, 67). הקיצתי ואחשב מי הוא אשר הקיצני (ר"י הלוי, יעירוני רעיוני, דיואן ג, 182). — ואמר המשורר: הקיצני לבבי מתנומה בתוך ליל בטרם בא בקריו (ר"ש הנגיד, עלי כל, בן תהלים יב, ששון, יג). לכן בישע רב שמח קבוציך, ושנתך תערב מי זה יקיצך (ראב"ע, חסן סדה, כהנא א, 128). — *וְהֵקִיץ שֵׁנָה מעיניו, כמו נִדֵּד שנה מעיניו: אשבעה בהקיץ תמונתך, אמר רב נחמן אלו ת"ח שמקיצין [1]) שינה מעיניהן בעוה"ז והקב"ה משביען מזיו שכינתו לעוה"ב (ילקוט שמעוני תהלים תרעח).

ג. קִיץ, קל לא נמצא.

—הפע', הֵקִיץ, הֱקִיצוֹתִי, הֱקִיצֹתִי, הָקִיץ,—הֵקִיץ האדם, היה מוצק ובטוח [2]): כי הרויתי נפש עיפה וכל נפש

[1]) [כבבלי (ב"ב י.): שמנדדין.]

[2]) [קשה להבין בפס' בתהלי ג ו הקיצותי במשמ' יקיצה משנה, כי אדרבה הכונה: ישן אני מבלי שאחרד ואקיץ משנתי, ובמשמ' זו נאמר למשל באיוב יא יה וכו' והיית מֻצָּק ולא תירא וכו' ובטחת כי יש תקוה וחפרת לבטח תשכב. ועל כן נראה שבא כאן והקיצות במשמ' והצקת, והיית מֻצָּק." וכן בא

קיפל, עי' קִפֵּל, קִפְּלָה.

א. קיץ [1]), מִמֶּנּוּ א. קִיֵּץ, קַיִץ, *קַיָּץ, *קַיְצִי, *קֵיצוֹן.

ב. קיץ [2]), מִמֶּנּוּ א. *הַקְצָה, ב. קִיץ, *קִיצָה.

ג. קיץ [3]), מִמֶּנּוּ ג. קִיץ.

א. קִיץ [4]), קָץ, פ"ע, קָץ האדם או החי, בלה את זמן הקיץ: יעזבו יחדו לעיט הרים ולבהמת הארץ וְקָץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף (ישעי' יח ו). — ואמר המשורר: הוא גן חסדים חרפו עליו מתי חרף ותחת צל כנפיו ק צ ו (רמב"ע, רכבי כדדים, בכודי, קלז). מיקוד אהבי בין צלעי הן בקור לרגלי היקום קצו (הוא, תרסים ז, 47). ק צ ו במרבץ טוב ונוה שאנן (הוא, דיואן קנז, בודלי).

— פע', *קִיֵּץ, — קִיֵּץ את העוף, גרם לו לבלות את הקיץ: קיץ וחורף, מ ק י י ץ אני עליהם את העוף, היאך דאת אמר וקץ עליו העיט (רי אחא, מד"ר ברא' לד). — וקִיֵּץ את המזבח, ספק צרכים לקיץ המזבח [5]): איזהו קיץ למזבח, לוקחין עולות ומ ק י צ י ן את המזבח (תוספת' שקל' ב ח). כל בירוצי סדות הללו אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו וכו' ואם לאו ימכרו לחייבי זבח אחר יביא בהן קיץ המזבח, קיץ המזבח מה הן, לוקחין בהן עולות ומ ק י צ י ן בהן את המזבח (שם מנח' י ח). מביא מעות ומחלל על הבניין וכו' אותן המעו' מה יעשה בהן וכו' מ ק י י צ י ן בהן את המזבח (ירוש' שקל' ד ה). מותר תרומה מה היו עושין בה, לוקחין פירות בזול ומוכרין אותן ביוקר והשכר מ ק י צ י ן בו את המזבח (כתוב' קו:). — וברמב"א: שעירי חטאת שנשתיירו וכיוצא בהן מ ק י י צ י ן בגופן לשום עולה (רמ"ה, שבועות יב.).

—התפ', *הִתְקַיֵּץ, בינ' מִתְקַיֵּץ: וקר וחם, שתהיו מתיסרין בשחפת ובקדחת, וקיץ וחורף, שתהיו מ ת ק י י צ י ן [1]) ופניכם מתחרפין והייסורין אינן פוסקין ותהיו מצטערין בגופיכם וכו' (תנחו' ברא' יב).

1) [עי' קַיִץ, הערה.]

2) עי' ב. קִיץ, הערה.]

3) [עי' ג. קִיץ, הערה.]

4) [וכן בערבי קאט' a).]

5) [עי' קַיִץ, הערה.]

a) قاظ

ב. קִיץ, כמו יָקַץ, קל לא נמצא.

—הפע', הֵקִיץ [2]), הֲקִיצוֹתָ, הֱקִיצוֹתִי, הֱקִיצֹתִי, מֵקִיץ, הָקִיץ, הָקִיצָה, תָּקִיצוּ, אָקִיץ, יָקִיצוּ. — א) הֵקִיץ האדם, התעורר משנה: ויקח דוד את החנית ואת צפחת המים מראשתי שאול וילכו להם ואין ראה ואין יודע ואין מֵקִיץ כי כלם ישנים כי תרדמת יי' נפלה עליהם (ש"א כו יב). כאשר יחלם הרעב והנה אכל וְהֵקִיץ ורקה נפשו וכאשר יחלם הצמא והנה שתה וְהֵקִיץ והנה עיף (ישעי' כט ח). אספרם מחול ירבון הֱקִיצֹתִי ועודי עמך (תהל' קלט יח). בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך וַהֲקִיצוֹתָ היא תשיחך (משלי ו כב). —והשכור: ותשכרתים למען יעלזו וישנו שנת עולם ולא יָקִיצוּ (ירמי' נא לט). הָקִיצוּ שכורים ובכו והילילו כל שתי יין (יואל א ה). הכוני בל חליתי הלמוני בל ידעתי מתי אָקִיץ אוסיף אבקשנו עוד (משלי כג לה). —ובקצור הָקִיץ, מצב המתעורר משנה, ועם מִן השמוש מֵהָקִיץ: כחלום מֵהָקִיץ אדני בעיר צלמם תבזה (תהל' עג כ). — ובהשאלה, הֵקִיץ המת משנת תמות: וגחזי עבר לפניהם וישם את המשענת על פני הנער ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגד לו לאמר לא הֵקִיץ הנער (מ"ב ד לא). יחיו מתיך נבלתי יקומון הָקִיצוּ ורננו שכני עפר (ישעי' כו יט). ואיש שכב ולא יקום עד בלתי שמים לא יָקִיצוּ ולא יערו משנתם (איוב יד יב). ורבים מישני אדמת עפר יָקִיצוּ אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם (דני' יב ב). — ובזרוז לאל, שהוא כאלו ישן ואינו שומע: העירה וְהָקִיצָה למשפטי אלהי ואדני לריבי (תהל' לה כג). עורה למה תישן אדני הָקִיצָה אל תזנח לנצח (שם מד כד). ואתה יי' אלהים צבאות

1) [אמנם נדרשות כאן המלים קיץ וחרף, ולפי זה סדר הפעל כאן. ואולם אפשר שנטה הדרוש לענין אחר, ושיהיה למשל פניהם מתחרפין פרושו: מתמלאים חרפה, ולפי זה גם כונת מתקייצין היא למשמ' אחרת, כגון: מתיסרים בקוצים וברקנים, וקשה להכריע. אין דרשה זו במקום אחר ובתנחו' ביבר אין פסקה זה.]

2) [אולי בעקר, כדעת אחרים, הֵיקִיץ מן יקץ, עד שהובן כאלו מקורו מן קוץ.]

לספר של קִינוֹת: ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום ויתנום לחק על ישראל והנם כתובים על הַקִּינוֹת (דהי"ב לה כה). — *קינות, וגם מגלת קינות[1]) כשם למגלת איכה: ר' ור' חייא רבא ור' ישמעאל בי ר' יוסה היו יושבין ופושטין במגילת קינות ערב תשעה באב שחל להיות בשבת מן המנחה ולמעלה (ירוש' שבת טז א). סדרן של כתובים רות וספר תהלים וכו' שיר השירים וקינות וכו' (ב"ב יד:). ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינות (שם טו.). — ובמסורה יתק"ק, ר"ת: ישעיה, תרי עשר, קינות, קהלת, — סימן לספרים שבסיומם הוזרים על הפסוק שלפני האחרון. — ובמהמ"א: ומפני מה נאמרו הקינות באלפבית (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 256). ולאחר שקורא קינות אומרים ובא לציון גואל ואתה קדוש וכו' אבל ודאי ואני זאת בריתי אין אומרים מפני שקראו קינות ואי אפשר לומר ואני זאת בריתי אותם שיש בסופו לא ימושו מפיך (סדר רב עמרם השלם ב, קלג.). ובשירי חשק ניבו כשכבת הטל ונחלים בערו ממנו ובקינותיו יזיל ענן הבכי ויבקענו (ר"י חריזי, תחכ' ג, 43). — ואמר המשורר: כנשר אאריך קרחה ואתנודד כמו דיה ואסב עיר בקינותי ובכי רב ותאניה (ר"מ הנגיד, הנמות, ברודי 6). אני אשיר בטוב לבב והיא קינים מדברת (הנ"ל, שלח יונה, שם, 66). התכיר מענה קִינָיו[2]) בהצריחי (הנ"ל, אהה שבתי, הרכבי, שיר מג). וישמעו קינים בפיהם מאת חרבות מעוניהם ולא יראו (רמב"ע, עד מה, ברודי, ט). וירמיה קינות ענה בן ארבעים שנה בצאתי מירושלם (ראב"ע, אחי ממעי, איגר 170). אשא קינה בכל מחנה ופינה תמור שיר ורינה (מלכה משכת סע"ז, וכשטין, Inschr., עמ' 62).

קיסם, עי' קֵסֵם.

קיפה, עי' קֻפָּה.

---

[1]) [וגם ספר קינות: רבי הוה נקיט ספר קינות וקא קרי בגויה (חגי' ה:).]

[2]) [בהוצ' ברודי (עמ' 76) ובהוצ' ששון (עמ' לח) קיני, וברודי מנקד קִינִי, כאלו מן קִין.]

*קִפּוֹנִית[1]), ש"נ, — שם דג שבים: אין לי אלא המרבה בקשקשים ובסנפרים כגון קיפונות (ספרא ויק, שמיני פרשה ג, מט:).

*קִיפּוֹף[2]), ש"ז, — א) מין קוף קטן: כל מיני חיות יפות לחלום, חוץ מן הפיל והקוף והקיפוף[3]) (ברכ' נז:). הרואה פיל קוף וקפוף[4]) אומר ברוך משנה את הבריות (ת"ר, שם נח:). הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והפיל והקוף והקיפוף (יולדים) לשלש שנים (בכורות ח.). —ב) מין עוף[5]) ממיני הינשוף: באות[6]) שבעופות קיפוף (אביי, חול' סג.). —ואמר המשורר: אבלוני עופות עדי הקיפופות ועל ראשי אשפות בני עולה זורקים (ראב"ע, נדוד הקיר, כהנא א, 83).[7])

---

[1]) [זאת כנראה צורתה המקורית של המלה הבאה גם בנסחאות: קיפונות, כפונית שבים, כנופת זו שבים, כפופת זו שבים, כטפא זו. מקור השם והוראתו המדיקת לא התבררו, ועי' לֵו אצל קרוים, Lehnw. II, 537. ואפשר שנקרא דג זה על פי מקום שהובא משם.]

[2]) [כנראה צורת הקטנה של קוף, וכן בארמ' קיפופא, ובפרוש הגאונים (אוצה"ג ברכות, פרושים, 106) קוף קטן, וכן בפי' רסע"ג על ברכ' (עמ' כ:). ובפרוש רש"י (בכורות ח.): קיפוף, כעין קוף הוא ויש לו זנב ובלשון אשכנז מרקצ"א (Meerkatze). ואמנם עי' לדברי רש"י גם דברי קרוים בתוספת הערוך, ע' שעא. וזה לשון התוספות (חול' סג., ד"ה באות): שלשה מיני קיפוף הם, הא' שהוא באות שבעופות זהו תנשמת וכו' ועוד יש כום וינשוף דמתרגמינן קריא וקיפופא והוא ניהו דאמרינן בהמפלת דעיניהם הולכות לפניהם כשל אדם כמו קריא וקיפופא ובברכות פרק הרואה אמרינן כל מיני עופות יפים לחלום חוץ מקריא וקיפופא, ועוד יש קיפוף אחר שהוא חיה כדאמרי' נמי בפרק הרואה כל מיני חיות יפין לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקיפוף וכו'.]

[3]) [כך לנכון בכ"י מינכן (ע' ד"ם), וכן מוכח מדברי התוס' (חול' סג., ד"ה באות), המובאים לעיל בהערה. ובדפוסים: והקיפוד.]

[4]) [רש"י כאן: מין עוף וכו'.]

[5]) [אולי על פי דמיונו לקוף קטן.]

[6]) [בכ"י מינכן באות, בערוך בואת, ורש"ל גורס באות, פי' מאום.]

[7]) [בתוספתי' חולי ח ד כתוב: נותנין בקפוף ובמחוק וכו', אך כנראה צ"ל בקפיפה או בקופה (כך צוק"ם).]

—ובהשאלה, שר שיר אבל על חרבן ארץ עיר ועם: ונשאו אליך בניהם קינה וְקוֹנְנוּ עליך מי כצור כדמה בתוך הים (יחזק' כז לב). קינה היא וְקוֹנְנוּהָ בנות הגוים תְּקוֹנֵנָּה [1]) אותה על מצרים ועל כל המונה תְּקוֹנֵנָּה אותה (שם לב יו). — ובתו"ם: בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה אבל לא מקוננות (מו"ק ג ט). ועלית קונן ירמיהו בת עמי חגרי שק וכו' (ר"ל, גיט' נח.). אדם הראשון הכנסתיו לגן עדן וציויתיו ועבר על ציוויי ודנתי אותו בשילוחים ובגירושין וקוננתי עליו איכה (מד"ר ברחש' יט). כיון שחטאו גלו וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה (ר' נחמן, שם איכה, פתיח'). אתם עברתם לפני שבע עבירות, הרי ירמיה בא מקונן עליכם קינות שהוא שבע אלפא ביתין איכה (ר' פנחס, שם שם). וכל מת שהיה עובר בשוק היתה (איובל) יוצאת מביתה וממחה בכפיה ומקוננת בפיה (פדר"א יז). — ואמר המשורר: יונים בתוך קנם יקוננו על תור לבלהם כמו שליש (רמב"ע, תרסים ג, 40). — ועל גבי מצבות: על זאת נקונן בפה כבחלילים (מלבה מסכת סע"מ, וכסטין, Inschr. I, עמ' 63). ענו וקוננו להגידה בנפש מרה (מלבה מסכת ספ"ד, שם, 99). בשיצא בטהרה נשמתו קננו עליו אויה (מסכת ח"ב, שם, 213). — ונינ׳ *קוֹנְנִים, כמו מְקוֹנְנִים: כיון ששמעו ישראל גזרה קשה התחילו מתאנחים וקוננים (מד"ר שמות ה).

—התפ', *הִתְקוֹנֵן [2]), — כמו פוע': הפסוק קוכל ומתקונן על יאשיהו שלא נעשה לו נס כמו לחזקיהו (מיוחס לרש"י, דהי"ב לה כ). כשמזדמן להם שום צער ובכיה שהם מתקוננים ובוכים על המאורע הם מזכירים זה הצער עמו (שם שם כה).

ב. קִין, עי' קִינָה.

קַיִן, ס"ז, כנ' קֵינוֹ, —חנית, [3]), Lanze; lance; spear: ומשקל קֵינוֹ שלש מאות משקל נחשת והוא חגור נחשת (ש"ב כא יו).

***קִוְיָן**, קיין, ת"ז, —בעל מום שאשכיו מפשלות למטה על הברכים [1]), scrotum pendens: משובן [2]) זה הקיין, הגרבתן זה בעל קיק, קיין בביצים, גרבתא בגיד (בכורות מד:).

קִינָה, ש"נ, מ"ר. קִינוֹת, קִינִים, כנ' קִינוֹתֵיהֶם, —שירת אבל ששר המקונן על המת או על אסון וצרה, Klagelied; lamentation: ויקנן דוד את הַקִּינָה הזאת על שאול ועל יהונתן בנו (ש"ב א יז). גזי נזרך והשליכי ושאי על שפים קִינָה כי מאס יי' ויטש את דור עברתו (ירמ' ז כט). על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קִינָה כי נצתו מבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה (שם ט ט). ולמדנה בנתיכם נהי ואשה רעותה קִינָה (שם שם יט). וכתוב אליה קִנִים והגה והי (יחזק' ב י). ואתה שא קִינָה אל נשיאי ישראל (שם יט א). קִינָה היא ותהי לְקִינָה (שם שם יד). ונשאו עליך קִינָה ואמרו לך איך אבדת וכו' (שם כו יז). שא על צר קִינָה (שם כז ב). ונשאו אליך בניהם קִינָה וקוננו עליך (שם שם לב). שא קִינָה על מלך צור (שם כח יב). שא קִינָה על פרעה מלך מצרים (שם לב ב). קִינָה היא וקוננות בנות הגוים תקוננה אותה (שם שם יו). שמעו את הדבר הזה אשר אנכי נשא עליכם קִינָה בית ישראל (עמו' ה א). והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לְקִינָה (שם ח י). — ואמר בן סירא: בני על המת הזיב דמעה התמרר ונהה קינה (ב"ס גני' לח יו). — ובתו"ם: איזהו ענוי, שכלן עונית כאחת, קינה שאחת מדברת וכלן עונות אחריה (מו"ק ג ט). ליקוט עצמות אין אומר עליהם קינים ונהי (ירוש' פסח' ח ח). מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, מזמור לדוד, קינה לדוד מיבעי ליה (ברכ' ז:). — קִינוֹת, כשם

1) [ס"א: תְּקוֹנֵנָּה.]

2) [צורה מספקה. בשתי הדגמאות המובאות כך הגרסה ברֹב הדפוס'. אולם במקראות גדולות: מקונן, מקוננים.]

3) [כך השבעים (δόρατος, קורת חנית), וולג' (ferrum hastae), וזו משמ' ת"י סופיניה (השוה תוספת' כלים ב"מ ה ח). ולפי הבנה זו משוים בערב' קַנַאה [a]) (בעקר קְנֶה) במשמ' זו (עי' רד"ק, שרשים), ועי' קְנָאָה, הערות. אך רש"י מפרש: הוא כמו תיק שבראש בית יד הרומח וכו' ועשוי כבובע.]

1) [עי' Preuss, Bibl-Talm. Medizin, עמ' 254.]

2) [צ"ל: מאושכן, עי' ערך זה.]

a) قناة

חיים לרסנ"ג, א ו). — *ובמשמ' עמידה, מציאות, המצאות, Existence ; Vorhandensein, וקימת הדברים הנמצאים וקיומם יהיה על תשע מדרגות, הראשונה קימת הדברים כולם בידיעת הקדמון ישתבח ותחת זה קימת הצורה הכללית ביסוד הכללי, ותחת זה קימת העצמים הפשוטים קצתם בקצתם, ותחת זה קימת המקרים הפשוטים בעצמים הפשוטים, ותחת זה קימת הכמות בעצם, ותחת זה קימת השטחים בגרמים וקימת הקוים בשטחם וקימת הנקודות בקוים, ותחת זה קימת הגוונים והתכניות בשטחים, ותחת זה קימת מקצת הלקי הגופים חמתרדמים החלקים במקצת, ותחת זה קימת מקצת הגופים במקצתם וזהו המקום הידוע (מקור חיים לרסב"ג ג כג). כי כשתעין קימת הצורות בשכל תמצא אותה ביחום קימתן בנפש וקימת התשע הנאמרות בעצם, ועל כן נאמר כי השכל מקום לצורות הטבעיות וכו', ועל זה תקיש עוד קימת כל הצורות ביסוד הראשון וכו' וכן תמצא הדברים המחולפים קמים בנפש וכו' ולא נמנעת קימתם בה מקימת מקצתם במקצתם (שם ה כח). *ובמשמ' עמידה מלכת[1]: ולפי שהיתה מחשבת הלב מתהפכת קרבה ואין להן קימה, למהירות עבור ההרהורים על הנפש, היה קשה עליה לסדר עניני התפלה מעצמת (ר"י א"ח, חו"ה, חשבון הנפש ג). מאחר שהנשמה יוצאת מהגוף והיא כצפור נודדת מקנה יש לה קימה כזה גן עדן שבארץ וכו' (אנקת רוכל, כ.)

*קַיָּמָה, קַיָּמָא[2], ש"נ, —כמו קִיּוּם: כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו (רבי יהודה, שבת עו ב). החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה וכו' אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותיה וכו' (יבמ' ד א). הפילה אשתו, אינו נזיר, רבי שמעון אומר, יאמר אם היה בן קיימא הרי אני נזיר חובה וכו' (נזיר ב ח). בכל כותבין, בדיו, בסם וכו' ובכל דבר שהוא של קיימא, אין כותבין לא במשקין ולא במי פירות ולא בכל דבר שאינו של

1) [שלא כהגדרת קלצקין במלונו.]
2) [בעקר קַיָּמָא, מקור ארמי מן קַיֵּם.]

קיימא (גיט' ב ג). נתכוון וכו' לנפלים והרג בן קיימא פטור (ב"ק ד ו). והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים, מת אפרוחין בני קיימא אף ביצים בני קיימא, יצאו מוזרות (חול' יב ג). כאן בנפל, כאן בבן קיימא (רב כהנא, נדה כו:). אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא (רב, שם שם). — ובספה"א: ויקם ויעבר את הנהר, קימה היתה לו כשברת (בראשית רבתי, אלבק, 143). ומכאן אנו אומרים על הטובה שהוא מעשה במקום שיש לה צורה וקיימה וראויה היא להקרא מעשה (ראב"ם הנשיא, הגיון הנפש ד, לא:).

*קַיָּמוּת, ש"נ, — תכונת הדבר חַיָּם: ועניניהם הקיימים כקיימות הארץ יאבדו העינינים ההם כאבדת הבגד הבלה (ר"ש א"ח, מו"כ ב כט). ככר הקדמתי זכרון הדבר הנשאר מן האדם אחר מותו הנקרא נפש, וקיימות מציאותו בדרך מן הדרכים הקשים שדרכו בהם בעלי העיון האמתי דרך כלל (ר"י בן לטיף, שער השמים כס, הספר שנה ב, 103) הנה כל סדר שנסדר אחר הצמצים הכל גדרש בסוד ע"ס ולכן נאמר שקיימות כל דבר הוא ע"י רוחב כל דבר (רמח"ל, פתחי חכמה ב, כד:).

קין[1]), ממנו *מְקוֹנֵן, מְקוֹנֶנֶת, קִין, קִינָה.

א. קין[2]), קל לא נמצא.

—פִּעֵ', קוֹנְנוּ, קוֹנְנוּהָ, יְקַנֵּן, יְקוֹנֵן, תְּקוֹנֵנָּה, — אמר או שר שיר אבל על המת: וַיְקֹנֵן דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יהונתן בנו (ש"ב א יז). וַיְקֹנֵן המלך אל[3]) אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר (שם ג לג). וַיְקוֹנֵן ירמיהו על יאשיהו (דהי"ב לה כה).

1) [עי' בהערה הבאה.]
2) [לא נמצא הפעל והשרש במשמ' זו שבעבר' ביתר הלשונות האחיות, וקשה לראות קשר בינו לבין הערבי קַיְנָה a), שפחת, שבא' קין, עבד, או הכוש' קְנֵ, שירה, קֶנֵי, נגן, שאין בהם כל ענין התוגה והאנקה שבקינה. וגם בסורי, חוץ מתרגום המקרא, קינתא היא כל זמר ומזמור.]
3) [בקצת ספרים: על, ובקצת כ"י את, עי' גינצבורג.]

a) قَيْنَة

א. קִים [1]), ש"ז, מלה מספקת: אם לא נכחד קִימָנוּ [2]) ויתרם אכלה אש (איוב כב כ).—ואמר הפיטן, בשמוש ההולך אחרי לשון הכתוב: ענה רקים ממעשת הרגו מני קים, קים תקים במחונך כי הננו צועקים (ענה תאיבי ישעך, הושענות ליום שני, סדור מנהג ארם ליצה, תרמו:). — ואמר המשורר: דמעו מאודם מרוב דמו עד מאדם נכחד קימו (רמב"ע, דיואן כלא, בודלי'). ובארצי בן עמי חיים הנמו, לא נכחד קימם מחמת מציק למו (יל"ג, הוי אם, שירי יל"ג א, 161).[3])

ב. קִים, ש"ז, — כמו ב. קום או קוֹם: (הנודר) מן תקים [4]) מותר בגבינה, מן הגבינה מותר בקים (תוספת' נדר' ג 3).

קִימָא, עי' קִימָה.

קִימָה, ש"נ, כנ' קִימָתָם, — סה"ס, מן קום: שבתם וְקִימָתָם הביטה אני מנגינתם (איכ' ג סג).

---

[1]) [עי' בהערה הבאה.]

[2]) [התרגומים והמפרשים הקדומים דרשו או פרשו את המלה שלא כצורתה, השבעים: ἡ ὑπόστασις αυτῶν (קימם ?); וולג': erectio eorum; הסור': מן קשיותהון, התרג' הארמ': טלמיקום; רש"י, ברעיון מענין, במשמי קומו: כמו קומתו של אותו הדור כמו (הושע יב) בית אל ימצאנו ושם ידבר עִמָּנוּ כמו עִמּוֹ, ע"ש (ואולם אין כאן נושא במ"י); ונגדו ראב"ע, כפעל מן קִיֵּם: רובי המפרשים אמרו שהוא קימנו בקמץ קטן שהוא צר"י תחת המ"ם והנכון שהוא חסר דגש והוא קיימנו וכמוהו ודיגום (ירמי' יו יו), אם לא נכחד הנקי הנזכר למעלה, הוא קיימנו, וכו'. ובשפת יתר (עמ' 35) מביא ראב"ע את דעת דונש: אם לא נכחד קימנו (איוב כב), אמר ר' אדונים קומתם ואינו פעל עבר וראוי היה להדגש כמו דייגים. והחדשים הציעו לקרא קיומם, יקומם, קיומנו, קמינו וכדו'. ווורטשינר בפרושו (עי' שם) קִנָּמוֹ (ז"א משפחתם, כמו קִנִּי, איוב כט יח, וכן באכדית קִנּוּ במשמ' משפחה), בהתאם אל יִתְרָם שבצלע השניה.]

[3]) [בשרידים מספר הגלוי לרסע"ג, עמ' ריג כתוב: וכירובעל שניסה בגזה שתי פעמים וכשמצא וישת מימי לחי בקימים, ע"כ. ואולי הכונה: בְּקָמִים, בעת קמו עליו אויבים, על פי שמוש הכתוב בקמים עלי מרעים (תהל' לב יב).]

[4]) [במשנה (נדר' ו ה): קום (עי' ב. קום, הערה), ומדב"ם (שם): קם (מנקד: קֵם).]

—ובתו"מ: איזו היא קימה שאמרה תורה מפני שיבה תקום, עומד מפניו, שואל ומשיב בתיך ארבע אמות (תוספת' מגי' ד כד). כתיב לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם, לא היא עשייה היא קימה, א"ר הילא, עשייה בתחילה, קימה כל שאילו תפול לא יקימינה (ירוש' ע"ז ד ד). בשכבך ובקומך, בשעת שכיבה ממש ובשעת קימה ממש (ברכ' יא.). תקום והדרת, לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור, יכול יהדרנו בממון, ת"ל תקום והדרת, מה קימה שאין בה חסרון כים אף הידור שאין בו חסרון כים (קידוש' לב:). הצדיקים נכאים בעולם הזה, אבל לעולם הבא יש להם קימה וגבורה (מדרש תהלים א כ). קומה ה' וכו' חמש קימות נבא דוד להקב"ה בספר תהלים (ר' פנחס בשם ר' הושעיא, שם ג ז). כי נפלתי קמתי וכו' תכף לנפילה קימה (שם כב ז). מתוך כעס רצון וכו' מתוך נפילה קימה (שנו רבותינו, שם שם).—ובסהמ"א: נצב או יצב וכו' פעמים יהיה בענין הקימה וההתיצבות וכו' ויהיה בענין הקיום וההתמדה (ר"מ א"ס, מו"נ א טו). שזמן קימה הוא עד סוף שלש שעות (ר"י אנטולי, מלמד התלמידים, ואתחנן, קסג.). — ואמר הפיטן: פלידת אש אוכלת צצה וסנה לא אכלה, קימת לפידים שר ונמלא רך יונקתיו לא נאמלה (ינאי, אותותי, קרובי שמות, זולאי, עד). בכל מידה ומידה בביאה וביציאה בישיבה ובקימת וכו' קדושת שמך הגדול לא תמוש מפיהם (הוא, קרובי במד', שם רכב). אם לא עתה תקום ותקשב, בשלש עשרה קימות נקמת לחשב, בפחד ופחת ופח לפקד על היושב (ר"א קליר, אלהים אל דמי, סלוק זכור). קימת נופל קומם והעמידה נפילתו (ילמק, ידך פשוט ופתחס, מנח' יוה"כ, מחז' איטל' ב, קמז.). — ואמר המשורר: והגדיל יה בבית ובדרך ובשכיבה ובקימה (ר"ש הנגיד, הלכותל, בן תהלים ח, ששון, ה). תנה לבך בשבתך אל כתבי וקימתך ואם תישן יעירך (הוא, יהוסף כל, שם עו, שם, נג). בואי שנת קימה וצאי שנת נומה (יחיא אלצ'אהרי, תפלת לראש השנה, שירי תימן, 33). — *קִימָה בעצם, במשמ' עמידה בנפשו, מציאות בלתי תלויה בזולתו, selbständige Existenz: הקימה בעצם (מקור

וכתוב אחד אומר מן הכשבים ומן העזים תקחו, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, אמרת, זו מדה בתורה, שני כתובין זה כנגד זה וסותרין זה על ידי זה עד שיתקיימו במקומן יבא כתוב שלישי ויכריע ביניהן (ר' עקיבא, מכי' בא, מסכ' דפסחא פרשה ד). כי תפגע, שומע אני כשמעו, תלמוד לומר כי תראה, שומע אני אפילו בריחוק ממנו מלא מיל, תלמוד לומר כי תפגע, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל, הוי אומר ריס, נמצינו למדין שהוא עובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה (שם משפטים מסכ' דכספא פרשה כ). כתוב אחד אומר ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו (ספרי במדי' מב). שאם היה סומא וסימא את עינו, קיטע וקטע את ידו, היאך זה מתקיים ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו (ירוש' ב"ק ח א). — ובסהמ"א: ונתקיימו כל המקראות, פתיל על הציץ וציץ על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה (רש"י, שמות כח לז). —*והִתְקַיֵּם עָלָיו (תחתיו), התיצב עליו בְּעֵרב להצילו: בשר ודם יש לו פטרון, אמרו לו נתפס בן ביתך, אמר להן, הריני מתקיים תחתיו, אמרו לו, הרי הוא יוצא לידון, אמ' הריני מתקיים עליו, אמרו לו הרי הוא מושלך לאש, היכן הוא והיכן פטרונו, אבל הקב"ה אינו כן וכו' (ר' יודן בשם ר' יצחק, ירוש' ברכ' ט א, וכעין זה מד"ר דברי ב). משל למדינה שהיו לה שני פטרונין, אחד עירוני ואחד בן [1]) המדינה, וכעס עליהם המלך ובקש לרדותן, אמר המלך, אם רודה אני אותם בפני בן [2]) המדינה עכשיו הן אומרים אילו היה עירוני כאן היה מתקיים עלינו, ואילו היה בפני עירוני עכשיו הן אומרין אילו היה בן המדינה שם היה מתקיים עלינו, כך לפי שהיו סדומיים מהם עובדים לחמה ומהם עובדים ללבנה אמר הקב"ה אם אני רודה אותן ביום עכשיו הם אומרים אילו היתה לבנה שם היתה מתקיימת עלינו, ואם אני רודה אותן בלילה עכשיו הם אומרים אילו היתה החמה שם היתה מתקיימת עלינו וכו' (ר' לוי, מד"ר ברא' נ). ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק, הא לעשו לא, אלא הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם אני מתקיים עליו, מי שאינו בוחר בדרכיהם ואינו עושה כמעשיהם איני מתקיים עליו (שם שם עו). למלך שנכנס למדינה ונכנסו עמו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטליטין, יש מבני המדינה שבררו דוכוס שיהא מתקיים עליהם, ויש מהן שבררו להן איפרכוס וכו' (שם דברי ג). אמר (יחזקאל) לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, חנניה מישאל ועזריה מבקשים ליתן נפשם על קדושת שמך, מתקיים את עליהן או לא, אמר לו איני מתקיים עליהם וכו' אמרו ליה מה אמר לך הקב"ה, אמר להם אינו מתקיים עליכם, אמרו לו בין מתקיים בין שאין מתקיים אנו נותנין נפשותינו על קדושת שמו (שם שה"ש, זאת קומתך). מה צורה זו אינה מתקיימת אלא לשעה אחת, כך איני מתקיים עליו אלא לשעה אחת (שם שם, הנך יפה). כי פי רשע ופי מרמה עלי פתחו, ומה פתחו, נכנסו לבית המקדש ואמרו, היכן אלהיהם, ירד ויתקיים עליהם, שנאמר ואמר אי אלהימו וגו' יקומו ויעזורכם (מדרש תהלים קט ג). — *והִתְקַיֵּם לפלוני, באותה משמ': מה הזיין הזה מתקיים לבעליו בשעת מלחמה כך דברי תורה מתקיימת עם מי שעמל בהן כל צרכן (ר' שמעון בר נחמן, מד"ר שה"ש, ישקני). — *והִתְקַיֵּם, במשמ' התברר כְּקַיָּם: אך ההקדמות אשר יתברר מהן לעולם הזה בורא בראו מאין הן שלש הקדמות וכו' וכאשר תתקיימנה אלה השלש הקדמות תהיה התולדה מהן וכו' כי יש לעולם בורא בראו מאין וכו' (ר"י א"ת, חו"ה, היחוד ה). וכיון שנתבררה ההקדמה השלישית אשר זכרנו נתקיימו השלש הקדמות (שם שם). — *נִתְקַיְּמָה אספה, ישיבה וכדו', ערכו אותה, נוהג בספרות ובדבור.

—מקור קל, *קִים, כמו קום [1]), ואמר הפיטן: ענה רקים ממעשה הרגו מני קים, קים תקים בפחונך כי הננו צועקים (ענה אליצי יסעך, הושענות ליום שני, סדור מנהג ארם צובה, תרמז:).

---

1) [כך בהוצ' תאודור (עמ' 530). ובדפוס׳: מן.]
2) [כך לנכון בהוצ' תאודור (עמ' 531). ובדפוס: בני.]

1) [אולי גם ע"פ א. קִים.]

דרכים, באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור (שם שם ה). ואף על פי שאמרו שלשה ימים אסור לישא ולתת עמהם, במה דברים אמורים בדבר המתקיים, אבל בדבר שאין מתקיים מותר, ואף בדבר המתקיים לקח או שמכר הרי זה מותר (תוספת' ע"ז א א). אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (רבי אלעזר, פסח' סח:). — ותלמודו של אדם, חכמתו, עצתו וכדו': כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת (ר' חנינא בן דוסא, אב' ג ט). כל כנסית שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה לתתקיים (ר' יוחנן הסנדלר, שם ד יא). כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים (שם ה יז). שכל דבר שנותנים נפשם ב"ד עליו סופו להתקיים (ר' יוסי בי רבי בון, ירוש' סכה ד א). שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה (ריש לקיש, ברכ' סג:). אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה וכו' תלמודו מתקיים ואם לאו אין תלמודו מתקיים (ר' אלעזר, ערובי' נד.). כגון ר' אלעזר בן ערך שהוא היה יועץ עצות ומתקיימות ומצליחות וכו' שכל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים (מדרש תהלים א יט). — ונִתְקַיֵּם בידו, במשמ' זו: בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקימה תורתם בידם, בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקימה תורתם בידם (ר' יהודה בשם רב, ערובי' נג.). אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו (רב מתנה, שם נד.). — ונִתְקַיֵּם לו: אם למדת תורה בנערותך למיד תורה בזקנותך שאין אתה יודע איזה מהן מתקיים לך (ר"י, מד"ר בראש' סא). — ונִתְקַיְּמָה השבת וכדו': נתקיים יום זה חוק וזכרון לדורות (סדר עולם רבה ו, רטנר טו:). וכשם שהשבת מתקיימת אחד לז' ימים כך יהיו אלה ז' ימים (של פסח) מתקיימים בכל שנה ושנה (מד"ר שמות יט). — ונִתְקַיְּמָה המצוה, קימו אותה: שאין מצות תפילין מתקיימת אלא ביום (ר' יהושע, מדרש תהלים א יז). — *ונִתְקַיְּמוּ דברי פלוני וכדו', נתמלאו, נתגשמו: היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן, אמר אחד מהן הריני נזיר שזה פלוני ואחד אמר הריני נזיר שאין זה פלוני וכו' אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו (ב"ה, נזיר ה ה). אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקיימו ברבי ובניו (רבי שמעון בן מנסיא, אב' ו ט). יהי רצון וכו' שיהו כל חלומותי וכו' אם טובים הם יתקיימו עלי לששון ולשמחה וכו' (ר' יונה, ירוש' ברכ' ה א). וישלך יהושע גורל, אמור מעתה אנו מוציאין שם רע על הגורלות, ולא עוד אלא שאם נתקיימו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות נתקיימו כל שכן בדיני ממונות, ואם בטלו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות בטלו כל שכן בדיני ממונות (שם סנה' ו ג). חלום אף על פי שמקצתו מתקיים, כולו אינו מתקיים (ר' ברכיה, ברכ' נה.). ג' חלומות מתקיימין (ר' יוחנן, שם שם). ז' שנים נתקיימה גפרית ומלח בארץ ישראל (ר' יוסי, יומא נד.). פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה (עמרם) צדיק, בוודאי שגזירתך מתקיימת (סוטה יב.). שהיתה (מרים) מתנבאה וכו' ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל, וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולו אור, עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה, בתי, נתקיימה נבואתך (בשם רב, שם יג.). באיתה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה (שם שם). עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת (רבי עקיבא, מכות כד:). — *ובספה"א: אם יתגלה אותו סוד קודם שתעשה המחשבה לא תתקיים (ר"י אלנקאוה, מנורה"מ ד, ענעלאו, 375). — *ונִתְקַיֵּם בפלוני: כ"ד פותרי חלומות היו בירושלם, פעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם ומה שפתר לי זה לא פתר לי זה, וכולם נתקיימו בי (בשם ר' בנאה, ברכ' נה:). — *ונִתְקַיֵּם על פלוני, באותה משמ': מה שאמרו פן נפוץ נתקיים עליהם (רש"י, בראש' יא ח). — *ונִתְקַיְּמוּ הכתובים, התאימו: כתוב אחד אומר וזבחת פסח ליוי אלהיך צאן ובקר

מקודש מקויים (ירוש׳ ר״ה ג ו). חפת שעיפשה חייב לבער וכו׳ רבי שמעון בן אלעזר אומר, במה דברים אמורים במקויימת לאכילה, אבל כופת שאור שייחדה לישיבה בטלה (פסח׳ מה:). שנים אדוקין בשטר וכו׳ יתקים השטר בחותמיו, דברי רבי, רשב״ג אומר יחלוקו וכו׳ אמר רבא אמר רב נחמן במקוים דברי הכל יחלוקו, כי פליגי בשאינו מקוים וכו׳ (ב״מ ז.). תלויה מקויימת כשירה, מחק פסול ואע״פ שמקויים (רבי יוחנן, ב״ב קס:—קסא.). — ובספהמ״א: גם לא בבינ׳: ובן המה אהביך בנפשי מקימים ונכתבים נקדים (ר״ש הנגיד, מכתב לרבנו נסים ג מ, ברודי, 19). ואשר קיים אנטיוכוס בברית אשר כרת עמכם לטוב יקויים ממנו, ואם גזר עליכם גזירה לרעה ולקלון יופרו דבריו (יוסיפון כח, פרג, ג.). ובן ג״כ נשאר מקוים על האיש קצת נדוניא בכתובתה (תשובות הרמב״ם קלב, ח״מ פריימן, 183). די לנו שנאמר שבבר קויים שהנפש איננה מקרה כלל וכו׳ (אמו״ר לראב״ד א ו, 28). ובבר קוים שהצורה היא שלמות המחובר מן היולי וחומר והיא תכליתו (שם א ז, 38). שמציאות עצם שכלי יופיע שלמות על הנפש האנושית כבר קויים, ושזה העצם השכלי בלתי מתנועע כבר קויים וכו׳ (שם, 61). הנה קויים כי פעולות הש״י וכו׳ הן לתכלית בלתי יוצא מעצמו אבל למען שמו הגדול (ר״א ביבאגו, דרך אמונה א א, ח). — *וקִיֵּם לפלוני: כי בהשריש לבות בני אדם כי הוא יתברך ברא העולם בחפץ ונדבה אחר שלא היה, יקוים להם היותו יתב׳ יודע ומתבונן (ר״י ערמאה, עקד׳ יד אבשלום על משלי). הזכירה ממנה טבעית ממנה מלאכותית וכו׳ והמלאכותית היא אשר תקוים מצד המלאכה וההרגל במדרגת מה שנמצא מהדברים הטבעיים שהמלאכה תקיים אותם ויוסיף בהם (ר״י מסיר ליאון, נופת צופים א יג, 43). — ואמר הפיטן: כי דבר חי וקיים לעולם יתקיים ועל כל מקויים דברך קדוש (יהאי, ארץ אשר, קרוב׳ ברהש׳, זולאי, יב).

—התפ׳, *הִתְקַיֵּם, נִתְקַיֵּם, — נִתְקַיֵּם השטר וכדו׳, קֻיַּם ואשרו אותו: המביא גט בארץ ישראל וכו׳ אם יש עליו עוררים יתקַיֵם בחותמיו (גיט׳ א ג). שנים אדוקין בשטר, מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני וכו׳ ולוה אומר שלך הוא ופרעתיו לך, יתקיים השטר בחותמיו (רבי, ב״מ ז.). תא שמע, סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו, אימא יתקיים מחותמיו, דשיילינן להו לסהדי אי פרוע אי לא פרוע (שם כ:—כא.). — ונִתְקַיְּמָה העדות: ומה אם עדות ראשונה שאין אוסרתה אסור עולם אינה מתקימת בפחות משנים, עדות אחרונה שאוסרתה אסור עולם אינו דין שלא תתקים בפחות משנים (סוטה ו ג). אם מתקימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה, אלא להקיש שלשה לשנים וכו׳ מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, אף שלשה וכו׳ עדותן בטלה וכו׳, א״ר יוסי, במה דברים אמורים בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות תתקים העדות בשאר (מכות א ז—ח). היו שתי כתי עדים, כפרת הראשונה ואחר כך כפרה השנית שתיהן חיבות, מפני שהעדות יכולה להתקים בשתיהן (שבוע׳ ד ד). אם אוסר את בן לא נמצאת כל העדות מתקיימת בעד אחר (ר׳ יודן, ירוש׳ כתוב׳ א ד). —ובספהמ״א: על כן מי שיטעון שהוא יותר מאחד לא יתקיימו דבריו אלא בראיה (ר״י א״ת, מו״ה, סיסוד ז). — נִתְקַיֵּם אדם, העולם, נשאר קים ועומד, (wohlbehalten) bleiben; rester (sauf); to remain (safe and sound): אם נתקיים לי בן הזה לתורת אני מפרישו (אבויה, ירוש׳ חגי׳ ב א). חשקה נפשי בתורה ויתקיים העולם על ידי אחרים (בן עזאי, תוספת׳ יבמ׳ ח ד). — ובתפלה: שאם יפתח אחד מהם וכו׳ אי אפשר ל התקים[1]) ולעמוד לפניך (ברכת אשר יצר, סדר׳). — ובספהמ״א: אין העולם בדין מתקים (שלום לך אבי מורי, מענה לשון). — נִתְקַיְּמָה חיה ובהמה, נשארה חיה: רבי אומר, אם נתקיימת שלשים יום בידוע שאינה טרפה, לא נתקיימת שלשים יום בידוע שהיא טרפה, אמרו לו פעמים שמתקיימת שתים שלש שנים (תוספת׳ חול׳ ג יט). — וצמח: כל שהוא מאכל אדם וכו׳ ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית (שביע׳ ז א). כל מקום שיש כהן תורם מן היפה, וכל מקום שאין כהן תורם מן המתקים (תרומ׳ ב ד). — ודבר דומם: כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקימת בשבת חיב (שבת יב א). כתב במשקין, במין פירות, באבק

---

[1]) [בתלמוד (ברכ׳ ס:) אין מלה זו.]

חדש, לאחר שנתו אינו רשאי לקיימו אלא עד שלשים יום (שם ד ג). חתול מותר להרגו ואסור לקיימו (רב, ב"ק פ:). — *וְקִיֵּם צמח, זרעים, ירק, בצלים, קוצים: המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן (פאה ג ג). אם אין בין שורה לחברתה י"ב אמה לא יקיים את הזרע של בינתיים (כלאי' ג ו). הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים (שם ה ה). המקיים קוצים בכרם, רבי אליעזר אומר קדש וחכמים אומרים לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימין (שם ה ח). כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים (שם ח א). הדלועין שקיימן לזרע, אם הקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית ואם לאו אסור לקיימן בשביעית (שביע' ב י). הנוטע בשבת שוגג יקיים מזיד יעקור (תרומ' ב ג). הזורע תרומה שוגג יופך ומזיד יקיים (שם ט א). שדה שנאבד קבר בתוכה נזרעת כל זרע וכו' ואין מקיימין בה אילנות (אהל' יח ג). הנוטע והמבריך והמרכיב שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה מותר לקיימן בשביעית (תוספת' שביעי' ב ג). בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם (ר' חנינא, שבת קמד:). — וגם ביחס לדומם: עד כמה תפסל (הסלע) ויהא רשאי לקימה, עד שני דינרין (כליס יב ז). הסלין של עץ משיתסום ויקנב, ושל תמרה אעפ"י שלא קנב מבפנים טמא שכן מקימין (שם טז ג). בית הרעי שאינו מקבל משקין אעפ"י שמקבל את הרעי טמא, ר' גמליאל מטהר מפני שאין מקימין אותו (שם יז ג). חוט המשקולת שנים עשר וכו' יתר מכאן אם רצה לקים טהור (שם כט ג). בירה שהסיקוה בגפת ובעצים סומכין לה ואין מקיימין לה עד שתהא גרופה וקטומה (תוספת' שבת ג (ג) א); שתי כירים המתאימות, אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה מקיימין על גבי גרופה וקטומה ואין מקיימין על גבי שאינה גרופה ושאינה קטומה, מה הן מקיימין עליה, בית שמאי אומ' אין מקיימין עליה כלום, ובית הילל אומ' חמין אבל לא תבשיל (שם שם ג). — *ובהשאלה ביחס לתורה: הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריך, שחבריך יקימוה בידיך (ר' נהוראי, אבו' ד יד). — *ובמשמ' כרת ברית חתנות, ואמר הפיטן: היום קימתי לך קיום חתנות אשר ערבת, הכינותי לך כלתך על הר סיני בעורכי לך מקים ונצבת (ר"י בר לאונן, את קולך, אזהרות). — *וְקִיֵּם דבר, במשמ' חִיֵּב אותו, קבע את קיומו, בנגוד אל שלל, bejahen; affirmer; to affirm: וכל אחד מקיים מה שהרחיק בעל דינו וכו' כמי שקיים שכל הדברים נחים וכפר בתנועה ואחֵר קיים כי כל הדברים נעים וכפר בנוח (ר"י א"ת, או"ד, הקד'). אנחנו מקיימים האחרות והקדמית לאלהים ית' והחדוש לעולם והיחש אל אדם (הוא, כוזרי א ה). אבל השולליות כמו חי ואחד וראשון סופר עליו באלה כדי לשלל ממנו הפכם, לא לקיים לו אלה (שם ב ב). ולא תחשוב וכו' כי השתדלות קדמוניהם לקיים החֵלק אין צורך לו (ר"מ א"ת, מו"נ א עג, ההקדמה הי"ב) אבל אגיד לך כוונת כל אחד מהם ודרך הוראותיו לקיים חדוש העולם או לבטל קדמותו (שם שם עד). כי כשתתאר הדבר בשהוא גשם תקיים תאר ומתואר (מקור חיים לרשב"ג ב ב). עם שיקיבל תועלת בידיעת ענין השנאה והכעס בקיום העול שהם מן הסבות אשר בגללם יעול המעול, כמו שנקיים שראובן מעול עלינו מצד השנאה אשר בינינו (ר"י מקיר ליאון, נפת צופים ג ה, 119). עם שאנחנו כבר קיימנו שהנפש האנושית איננה צורת גשמו כלל (אמו"ר לראב"ד א ז, 39). — *וביחוד מְקַיֵּם, הענין המעמיד עצמות הדבר, מְחַיֵּב, konstitutiv, wesentlich; constitutif (-ive), essentiel: וכל תואר שיתייב לעצם אחד חיוב עצמי, הוא אם מקיים לעצם והוא הוא, או איכות לעצם ההוא (ר"מ א"ת, מו"נ א נב). ולזה לא נוכל לתארו (את הרקיע) אלא בשמות בלתי מקיימים, לא בחיוב המקיים (שם שם נח). — *וְקִיֵּם את מחשבתו, הגשים אותה: במקום שמגלין הסוד אין שום אדם יכול לקיים מחשבתו (ר"י אלנקאוה, מנורה"מ ד, עכנעלאו, 375). — *וְקִיֵּם אספה, טיול, תהלוכה וכדו', ערך אותם, נוהג בדבור ובספרות.

—פע', *קֻיַּם, בינ' מְקֻיָּם, שקֻיְּמוּ אותו: כשם שבטלו את דברי עקביא, אף דבריך אינן מקוימין (נגע' ה ג). והא תנינן ראש בית דין אומר מקודש, מהו

(ירוש' נדכ' ז ג). — *וקִיְמוּ דברי אדם במשמ' אִשרו אותם, נתנו להם תקף: מעשה באמן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה תנו כבינתי לבתי וכו' ומתה, וקיימו את דבריה (ב"ב ע ז). מעשה במרוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה וביקש לחלקן וכו' מה עשה, הלך וקנה סלע אחד בצד ירושלם ואמר חציה צפוני אני נותן לפלוני עם מאה חביות של יין וכו' ובא מעשה לפני חכמים וקיימו את דבריו (ר' אלעזר, ירוש' פאה ג ח). — ובסהמ"א: ויאמר יעקב השבעה לי וכו' ממי למד יעקב שלא קיים תנאיו כי אם בשבועה, מאברהם שלא קיים דבריו עם אליעזר כי אם בשבועה (בראשית רבתי, אלבק, 105). תבעה תצרה וקיימת אצל השופט שלהם שהחצר שלה וכו' (סו"ת הרי"ף קיב). — *וקִיֵּם את הנוסחה, אשר אותה כנכונה: ג' ספרים נמצאו בעזרה וכו' באחד כתיב מעון קדם ובשנים כתיב מעונה אלהי קדם ובטלו חכמים את האחד וקיימו השנים (ספרי דבר' שנו ובמקומות אחרים). — *וקִיֵּם נדר בתו או אשתו, במשמ' הֵקִים את הנדר, השאיר אותו בתקפו: נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה, הפר האב ולא הפר הבעל וכו' אינו מופר, ואין צריך לומר שקיים אחד מהן (נדר' י א). אמרה קונם תאנים וענבים אלו שאיני טועמת, קיים לתאנים כולו קיים (שם יא ו). שמע (הבעל נדר אשתו) וקיים או ששמע ושתק ומת ביום שלאחריו אין (האב) יכול להפר (בבלי שם סח:). חומר בהקם מבהפר וכו' חומר בהקם שהשתיקה מקיימת ואין שתיקה מבטלת וכו' (רב הקדא, שם עט.). — *וקִיֵּם במשמ' הבטיח בשבועה[1]: הנודר בשמו (של האליל) והמקים בשמו עובר בלא תעשה (סנה' ז ו). מי שהשלים לבנים מה שקיים לאבות[2] (רבי, מדרש שה"ש זוטא, ברא"ש). — *וקִיֵּם את הנפש, את העולם, שמר על חייו, על קיומו: לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא (סנה' ד ה). בעשרה מאמרות נברא העולם וכו' להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרת מאמרות (אב' ה א). — *ובתפלה: יש שמאריכין בגאולה שלאחר יציב ואומ' יקים עלינו יי"י אלהינו מלכותו גדלו ותפארתו (אוצה"ג ברכות, התשובות, 28). —*ובנוסחת הברכה, שהחינו וקִיְּמָנוּ, וכדו': מודים אנחנו לך אדון כל הבריות וכו' שהחייתנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך וכו' (נסח ר' ישמעאל, שם שם א ח). בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה (ר' יהודה, בבלי שם נז.). — *וקִיֵּם אשה, השאיר אותה אצלו כאשתו הנשואה לו: הכונס את יבמתו ונמצאת מעֻברת וילדה, בזמן שהולד של קימא יוציא וחייבין בקרבן, ואם אין הולד של קימא יקיים (יבמ' ד ב). חרש שנשא פקחת וכו' אם רצה יוציא ואם רצה יקיים (שם יד א). המדיר את אשתו מליהנות לו וכו', בישראל חדש אחד יקיים ושנים יוציא ויתן כתובה ובכהנת שנים יקיים וג' יוציא ויתן כתובה (רבי יהודה, כתוב' ז א). קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת, שעל מנת כן קיימה וכו' (שם ט ט). מצא בה דברים באורין, לגרשה אינו יבול שלא מצא בה ערוה, לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כאורין (ירוש' סוטה א א). גר שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה וכו' נשא אחותו מן האם יוציא, מן האב יקיים (סנה' נח.). — *וקִיֵּם עבד, השאיר אותו אצלו: מקיימין עבדים שאינם מלין, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר אין מקיימין (ס"ר, יבמ' מח:). איזהו עבד ערל שמותר לקיימו, זה שלקחו רבו על מנת שלא למולו (נסח רבי אילעאי, שם שם). — *וקִיֵּם בעל חיים: כלאי בהמה מותרים לגדל ולקיים (כלא' ח א). נתנו לכהן (את פטר החמור) אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו (בכורות א ס). נולד לו מום בתוך שנתו מותר לקיימו כל שנים עשר

---

1) [כן מפרש ג. אלון (במאמרו בתרביץ יב) גם את המאמר: חקם להם בציץ שבין עיניך (קידוש' סו.), במשמ' הַשְׁבַּע אותם. ואמנם רש"י מפרש בלשון עמידה: תן ציץ הקדש על מצחך ויעמדו על רגליהם וכו'.]

2) [אמנם השוה את המאמר המובא לעיל: שבועה שנשבעתי לכם קיימתי לבניכם (מד"ר במד' כב).]

אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת או אף בשבת וכו' (הול, שם שם פרשה ה). כשהוא אומר ולכל בני ישראל לא יחרץ הרי חפזון ישראל אמור, הא מה אני מקיים ואכלתם אותו בחפזון, זה חפזון מצרים (שם שם פרשה ז). כשהוא אומר לא תותירו ממנו עד בקר וגו' הרי שיורי פסח אמור, ומה אני מקיים משארותם צרורות בשמלותם, אלו שיורי מצה ומרור (שם שם פרשה יג). לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה גזית בהיכל ובקדש הקדשים, ומה אני מקיים ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע (שם יתרו מסכ' דבחדש פרשה יא). ועתה נפשינו יבשה אין כל, אמרו עתיד לתפח בתוך כריסינו להרגינו וכו' אמרו לו לר' שמעון, ומה אתה מקיים ויתד תהיה לך על אזניך, אמר להם, מה שתגרי אימות העולם מוכרים להם יוצא מהם, אבל המן אין יוצא מהם לעולם (ספרי במד' פח). דרש ר' יהודה, משא דבר ה' בארץ חדרך ודמשק מנוחתו וכו', זה משיח שחד לאומות העולם ורך לישראל, אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית וכו' למה אתה מעוות עלינו את הכתובים, מעידני עלי שמים וארץ שאני מדמשק ויש שם מקום ושמו חדרך, אמר לו מה אתה מקיים ודמשק מנוחתו וכו' מה אתה מקיים ונבנתה העיר על תלה וכו' מה אני[1] מקיים ורחבה ונסבה למעלה למעלה וכו' (שם דבר' א). כשהוא אומר כחום היום, הרי שש שעות אמור, הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס, בד' שעות (ר' ישמעאל, ירוש' ברכ' ד א). מה מקיים רבי יוסי בר חנינא ובכל זאת וכו' (שם שביע' ו א). מה אני מקיים ביקש קהלת למצוא דברי חפץ (ר"ה כב:). מה מקיים רשב"ג וביו"ד שנה (מד"ר בראש' מג). מ"ד על הסדר נאמרה מה מקיים אם יהיה אלהים עמדי (שם שם ע). מה מקיים ר"א קרא דר' נהוראי מתושבי גלעד מיושבי לשכת הגזית הוה, ומה מקיים ר' נהוראי קראה דר"א ויערשיה ואליה, אלא מדרשות הן וכו' (שם שם עא). מה אני מקיים ונברכו בך כל משפחות האדמה ובורעך, אלא שיהיה השבע בארץ ישראל ורעב בכל הארצות

[1]) [צ"ל אתה.]

וכו' (שם ויקר' לה). מה אני מקיים כי אין בית אשר אין שם מת, אמר רבי אבא בר אחא, אפוטרופוס של בית היה מת (פסיק' רב' יז, ויהי בחלות הלילה, פז:). ומה אני מקיים ובתירתו יהגה יומם ולילה (ר' אליעזר, מדרש תהלים א יז). ומה אני מקיים ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וכו' (שם כב יט). —*וקִיֵּם את השטר וכדו', נתן לו תקף, הכיר בתקפו: המוכר שדה לחבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימני אחריו דבריו קיימין (תוספתי ב"ב ע ב). אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והיחזק בב"ד (ר' אסי, כתוב' כ.). אין מקיימין את השטר אלא משתי כתובות או משתי שדות (נהרדעי, שם שם). ג' שישבו לקיים את השטר, שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם (בשם רב הונא או רב, שם כא:). לפי שאין עדים מצויין לקיימו (רבא, גיט' ב:). מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו (ב"מ ז.).[1]) — וקִיְּמוּ דברי אדם במשמ' הכירו בהם בנכונים: ומותרין בהספד ובתענית, שלא לקיים דברי האומרים עצרת אחר השבת (חגי' ב ד). מצאתי מגלת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש, לקיים דברי רבי יהושע (רבי שמעון בן עזאי, יבמ' ד יג). העיד רבי יהושע בן בתירא על בן מגוסת שהית בירושלים סרים אדם זיבמו את אשתו, לקיים דברי רבי עקיבא (שם ח ד). שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים וקימו את דבריו (גיט' ג ד). שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו וכו' וקיימו חכמים את דבריהם (עדי' א ג). — *ובמשמ' פֵּרֵשׁ ויִשֵּׁב: אמר לו רבי יהודה בן בתירא (לרבי אליעזר) אלמד בו, א"ל אם לקיים דברי חכמים הין, א"ל שמא יולד לו שחין אחר חוצה לו ויפשה לתוכו, אמר לו, חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים (נגעי' ט ג, וכעין זה שם יא ז). קטן עושין אותו סניף לעשרה, והתני אין מדקדקין בקטן, אמר רבי יוסי קיימא[2]) רבי סימון רבי חנינא ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי לשני קטנים נצרכה וכו'

[1]) [וכן בארמ': מי לא אמרינן ליה קיים שטרך וקום בנכסי (ב"ב קנט:).]

[2]) [נ"א: קיימה.]

וכו' המונח בארון זה קיום מה שכתוב במונח בארון זה (מכי' בשלח, מסכ' ג, פתיח'). קיום זה כל מה שכתוב בזה (סוטה יג:, וכעין זה ב"ק יז.). כל המקיים שבע ביום הללתיך כאילו קיום והגית בו יומם ולילה (ר' נחמן בשם ר' מני, ירוש' ברכ' א ה). —*נאה מְקַיֵּם: נאין דברים כשהן יוצאין מפי עושיהם, יש נאה דורש ונאה מקיים, בן עזאי נאה דורש ואין נאה מקיים (ר' אלעזר, תוספת' יבמ' ח ז). — *קִיֵּם בפלוני את הכתוב: שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (אברהם) ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם (ברכ' ט.–ט:). רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה, קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (מגי' ז.–:). — *ובעצמו: פעם אחת אחוני בולמוס ורצתי למזרחה של תאנה וקיימתי בעצמי החכמה תחיה בעליה (רבי יוחנן, יומא פג:). — ובתפלה, קִיֵּם לפלוני: וקיים לנו יי' אלהינו מה שכתוב, בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם וכו' (חתם הוא, תפלת שחרית). — *לְקַיֵּם מה שנאמר, לְקַיֵּם מלים אלו או אלו שבכתוב: שלא יניח אדם שכינו הקרוב אל ביתו ויעשה לו פסחו אצל אחרים, לקיים מה שנא' טוב שכן קרוב מאח רחוק (ר' שמעון בן אלעזר, תוספת' פסח' ח יג). מפשפשין בו בכניסה וביציאת וכו' לקיים מה שנ' והייתם נקיים מיי' ומישראל וכו' (שם שקל' ג ה). אף על פי שנחלקו בית שמאי כנגד בית הילל וכו' נהגו אמת ושלום ביניהם וכו' לקיים מה שנא' האמת והשלום אהבו (שם יבמ' א י). אשריכם הצדיקים שאתם מחבבין את התורה, לקיים מה שנ' מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (שם זבח' ב יז). בכל מקום שהן (שלוחי הקב"ה) מהלכין נמצאים לפניך ואומרים עשינו שליחותך, לקיים מה שנאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא (מכי' בא, מסכ' דפסחא, פתיח'). וכהרף עין נסעו בני ישראל מרעמסס לסוכות, לקיים מה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו' (שם שם פרשה יד). ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, מלמד שהשכים המקום על ידו, לקיים מה שנאמר עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו (שם יתרו מסכ' דבחדש פרשה ג). מעשה באשה אחת משל בית טברינוס שהיתה נשואה ללסטים אחד והיה בעלה מצערה, שמעו חכמים ובאו אצלה להוכיחו, כיון שבאת לפני חכמים הוציאה לפניהם מנורה של זהב וגר של חרס על גבה, לקיים מה שנאמר ואל אישך תשוקתך (מד"ר ברא' כ). חמשים ושתים שנה לא נראה עוף כנף על ארץ ישראל, לקיים מה שנאמר מעוף השמים עד בהמה נדדו הלכו (פסיק' ר"כ, דברי ירמיהו, בובר, קיג:). גם צאנכם גם בקרכם קחו וכו', גם לרבות, מלמד שנתן להם דורון משלו ומשל שריו, לקיים מ"ש [1]) גם אתה תתן בידנו (ל"ב מדות דר"א בנו של ר"י הגלילי א). — ובתפלה: כן עשה הלל וכו' היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד לקים מה שנאמר על מצות ומררים יאכלהו (זכר למקדש כהלל, הגדה של פסח). — *וגם ביחס לדברי חכמים: לקיים מה שנאמר כל החלומות הולכים אחר הפה (בשם ר' בנאה, ברכ' נה:). —*וקִיֵּם את הכתוב, התאים אותו למקרה שבמציאות: שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום, א"ר מאיר, על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו, אמר לו רבי יהודה וכו' קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימת וגם את המת יחצון, ואיזה, זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז וכו' (ב"ק ג ט). — *ובנוסחה, (הא) מה אני (אתה) מְקַיֵּם את הכתוב, מה הוא בא ללמדנו, או כיצד לישב ולפרש אותו בשהוא מתנגד לכאורה לדעה הנאמרת: קטני בני אנשי עיר הנידחת וכו' ר' אליעזר אומר נהרגין, אמ' לו ר' עקיבא ומה אני מקיים ונתן לך רחמים ורחמך (ר' עקיבא, תוספת' סנה' יד ג). צאן ובקר, צאן לפסח ובקר לחגיגה, אתה אומר כן או אינו אלא אחד זה ואחד זה בפסח, ומה אני מקיים שה תמים זכר, פסח מצרים, אבל פסח דורות יביא מזה ומזה וכו' (ר' ישמעאל, מכי' בא מסכ' דפסחא פרשה ז). ושחטו אותו, בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים מחלליה מות יומת, בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח או אף בשחיטת פסח, הא מה אני מקיים ושחטו

[1]) [במשנת רבי אליעזר, ענעלאו 12: לקיים מה שמשה אומ'.]

דבריו (שם במד' י). לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם קיימתי לבניכם (שם שם כג). משה גוזר על הקב"ה והוא מקיים, קומה ה', שובה ה' וכו' (שם דברי ג). שמח המלך על הפקחין שקיימו דברו של מלך וכו' וכעס על הטפשין שלא קיימו את דבר המלך (שם קהל' סדרא אליתאה, בכל עת). יבואו אותם המים שגזרתי עליהם ויקיימו את גזירתי ויפרעו מן הדור שבטלו את גזירתי (פסיק' רב', שור או כשב, קלג.). — *וקִיֵּם צווי, את הדבר שנצטוה בו ע"י אחר, האל, המלך, את הגזרה: מה זה (יונה) בורח משליחותו של מקום וכו' אף זה (אדה"ר) בורח מלקיים צווי המקום (ריש לקיש, מד"ר בראש' כח).—*וקִיֵּם אמונתו, הבטחתו: סומך נופלים וכו' ומקיים אמונתו לישני עפר (ברכת גבורות, תפלת י"ח). — ואמר הפיטן: סגיא מאד תהי אחריתך, עדי עד קיימתי בריתך (ינאי, איתך בזכות, קרוב' בראש', זולתי, ו). בימינו תמכתה, וערלתו חתכתה, וכו' וצערו רפאתה, ועמו קיימת (הוא, אפרי מואסי, שם שם, לג). קדוש במוריה קיים שבועה לבן בשמו (הוא, לשמך ולזכרך, קרוב' שמות, שם, פ) קיים להם נאמו, רוממם עד שמי מרומו (הוא, אפר כנודו, שם שם. ק). — *וקִיֵּם מצוה, קִיֵּם עשה או לא תעשה: אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סכה מימיך (זקני ב"ש וב"ה לר' יוחנן בן החורני, סכה ב ז). אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שרפה (ר' יהודה, סנה' ז ב). נשבע לבטל את המצוה ולא בטל פטור, לקיים את המצוה ולא קיים פטיר (שבוע' ג ו). היו מהבהבין אותו (את העומר) באור, כדי לקיים בו מצות קלי (מנח' י ד). הנוטל גיד הנשה צריך שיטול את כלו, ר' יהודה אומר כדי לקיים בו מצות נטילה (חול' ז ב). — המתנבא לעקור דבר מדברי תורה חייב, ר' שמעון אומ' אם מתנבא לבטל מקצת ולקיים מקצת פטור, ובעבודת זרה אפילו מקיימה היום וביטלה למחר חייב (תוספתא סנה' יד יג). על עסקי נר הזהרתי אתכם, אם אתם מקיימים אותם מוטב ואם לאו הריני נוטל נשמתכם (שבת לב). כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות (בשם בר קפרא, שם קיח.). כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה (ריש לקיש, יבמ' כ:). היו לו בנים ומתו, ר"ה אמר קיים פריה ורביה, ר' יוחנן אמר לא קיים (שם סב.). שהיה הקב"ה מתנאה ומשתבח במעשיו וצוה לאדם הראשון מצוה קלה ולא קיימה (תנחו' שמיני ג). קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים לילה ויום (ר' אליעזר, מדרש תהלים א יז). — ובפהמ"א: ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברהם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו (רש"י, בראש' יא לב). — ואמר הפיטן: והתודית בקימך כל אלה ביערתי כל מעשרות קדשים (רסע"ג, את ייי, תרי"ג מצוות, סדור רסע"ג, קס). תיום מצוה אחת לא יכלו לקימה, תחת כן גרמו ליום תולעה ורמה (אמתי בן שפטיה, אפיפה, יוצ' שבת ד אחה"פ). — *וכאחת הדרכים שבנסות הדין כלאו הנתק לעשה, קִיְּמוֹ ולא קִיְּמוֹ, בנגוד אל בטלו ולא בטלו [1]: הניחא למאן דאמר ביטלו ולא ביטלו, אלא למאן דאמר קיימו ולא קיימו מאי איכא למימר וכו' דתני תנא קמיה דרבי יוחנן, כל מצות לא תעשה שיש בה קים עשה, קיים עשה שבה פטור, ביטל עשה שבה חייב, א"ל וכו' תני ביטלו ולא ביטלו, ור"ש בן לקיש אומר קיימו ולא קיימו (מכות טו:). הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו, אלא למאן דתני בטלו ולא בטלו במה דלא שחטה לא עבריה ללאו (חול' קמא.). — *קִיֵּם את התורה: שקיים (ס"א שעשה) אברהם אבינו את כל התורה כלה עד שלא נתנה (קדוש' ד יד). כל המקים את התורה מעוני סופו לקימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני (ר' יונתן, אב' ד ט). כך אמר משה להקב"ה, למה אתה כועס, לא בשביל תורתך, באחריותי היא שאני וחבירי נקיים אותה, אהרן ובניו יקיימוה, יהושע וכלב יקיימוה, יאיר ומכיר יקיימוה, הצדיקים יקיימוה ואני אקיימנה (מד"ר שמות מג). — *קִיֵּם את הכתוב, קִיֵּם מה שכתוב: שהיה מהלך ארונו של יוסף עם ארון חי העולמים

[1]) [כלומר אם קנה המדה הוא במעשה החיובי, אם קים או לא קים את העשה שבמצוה, או קנה המדה הוא בבטול.]

וקיים לעולם יתקיים (ינאי, מי פס, קרוב׳ נרלמ׳, זולאי, יב). ניצבת עדי עד וקימת לעולם (הוא, ברכה, פס, כא). וכל החנאים הללו שרירים וקימים כצבא השמים בשחק נרשמים לעדי עד ולעולמי עולמים (ר״י נג׳ארה, יכד דודי, באזהרות רי״ל בר לאוכן, נג :). — ואמר המליץ : כל מעשיו בדעת כלמו ולעד צבאם ישמורו חיים וקיומים כלהם ואת גדלם כלם יהללו (ב״ז, כ״ם מג יא). — *ובמשמ׳ חיובי, נאמר בצורת הקיום, affirmativ ; - if ; - iva : יש תמיהות שהן קיימות כמו הנגלה נגליתי, הרואה אתה, אף זו (הלבן מאה שנה יולד) היא קיימת (רמ״י, נרלמ׳ יז יז). — *ובמשמ׳ עומד על מקומו : שאי אפשר בהכרת מבלתי דבר קיים סביבו תהיה התנועה ולזה התחייב שתהיה הארץ קיימת, ואם היה גלגל ההיקף נמצא תהיה ואת התנועה סביב סביב לא דבר קיים (ר״מ א״ת, מו״נ ב כד). — והכוכבים הקַיָּמִים, כוכבי שֶׁבֶת : כי גרגיר ההרדל וגלגל הכוכבים הקימים מתדמים ברחקים השלשה (פס א כו).

קִיֵּם[1], פ״י, קִיְּמוּ, קַיֵּם, קַיְּמֵנִי, אֲקַיֵּמָה, — א) קִיֵּם האדם או האל את דברו, את שבועתו, מלא אותם, שמר עליהם, עשה כמותם : חזו שוא וקסם כזב האמרים נאם יי׳ ויי׳ לא שלחם ויחלו לְקַיֵּם דבר (יחזק׳ יג ו). נשבעתי וָאֲקַיֵּמָה[2] לשמר משפטי צדקך (תהל׳ קיט קו). — וְקִיֵּם האל את האדם, שמר עליו והחיה אותו : דלפה נפשי מתוגה קַיְּמֵנִי כדברך[3] (פס פס כח). — ב) קִיֵּם אדם חק, מנהג, יום חג או צום, נתן לו תקף, וְקִיֵּם אותם על נפשו, עליו, קבל אותם כתקיפים ומחיבים : ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים וכו׳ לְקַיֵּם עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה וכו׳ ימי משתה ושמחה וכו׳ וקבל היהודים את אשר החלו לעשות וכו׳ (אסתר ט כ–כג). קִיְּמוּ וקבל היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה (פס פס כז). ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף לְקַיֵּם את אגרת הפרים הזאת השנית וישלח ספרים אל כל היהודים וכו׳ לְקַיֵּם את ימי הפרים האלה בזמניהם כאשר קִיֵּם עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קִיְּמוּ על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר קִיֵּם דברי הפרים האלה ונכתב בספר (פס כט–לב). — וְקִיֵּם אדם חק וכדומה על אחר, הטיל אותו עליו כתקיף ומחיב : וישלח ספרים אל כל היהודים וכו׳ לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם כאשר קִיֵּם עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכו׳ (פס ל–לא). — ובסהמ״א : כל נדרים וכו׳ ושבועות וקיומים שנדרנו וכו׳ ושנשבענו ושקיימנו על נפשנו בשבועה וכו׳ אם קיום קיימנו אין כאן קיום וכו׳ (אולה״ג נדרים, השבועות, 22). העידו בפנינו פלוני ופלוני שפלוני העידנו על עצמו וכו׳ שנתן לאשתו וכו׳ כל מה שקיים עליו בכתובתה (סו״ת הרי״ף ג). ועמדה האשה הזאת ונתנה לאביה מהיום ולעולם המתנה שנתן לה בעלה וכשידע הבעל בזה כפר כל מה שקיים עליו לתת לה וכו׳ (פס פס). — וכתו״מ[1] קִיֵּם שבועה, דבר, דבור, נֶדר, גזרה, שמר עליהם ומלא אותם : וכל המקים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו (סביע׳ י ט). ואיזו היא דת משה, מאכילתו שאינו מעשר וכו׳ ונודרת ואינה מקימת (כתוב׳ ז ו). וכל שאפשר לו לקימו בסיפו והתנה עליו מתחלתו, תנאו קים (ב״מ ז יא). בנוהג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזירה רצה מקיימה, רצו אחרים מקיימים אותה, אבל הב״ה אינו כן אלא גוזר גזירה ומקיימת תחילה (ר׳ לעזר, ירוש׳ ר״ה א ג). ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים (רב המנונא, ברכ׳ נז :). כי במוך כפרעה מה פרעה גוזר ואינו מקיים אף אתה גוזר ואינך מקיים (מד״ר נרלמ׳ לג). ואמרת אליהם, להזהיר בית דין על כך שלא יניחו לנזיר לעבור על נזירותו, שאם יראו שירצה לבטל נזירותו יכופו אותו כדי לקיים

1) [בנין פִּעֵל מן קום.]

2) [ויש מפרשים במשמ׳ קִיַּמְתִּי על עצמי, נשבעתי.]

3) [באותו משמ׳ בפסוק קז : נעניתי עד מאד יי׳ חַיֵּנִי כדברך.]

1) [כנגד כמה משמושי הפעל בעבר׳ יש בתו״מ צורות דומות בארמ׳.]

(קידוש׳ ג ה). המחלק נכסיו לבניו על פיו, ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום (ב״ב ח ה). המחלק נכסיו על פיו וכו׳ בשבת דבריו קיימין מפני שאינו יכול לכתוב אבל לא בחול (שם ט ז). חקירות, אחד אומר איני יודע עדותן בטלה, בדיקות, אחד אומר איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת (סנה׳ ה ב). אחד אומר בשנים בחודש ואחד אומר בשלשה בחודש עדותן קיימת וכו׳ אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטלה, אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת (שם שם ג). בת י״ב שנה ויום אחד נדריה קיימין (נדה ה ו). מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים (ר׳ אלעזר, ברכ׳ לב.). משה רבינו גזר כמה גזרות ותקן כמה תקנות וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים (ר׳ יוחנן, שבת ל.). (אמר) קיים ליבי (הנדר) קִיים ליבי ונשאל על הקמה ראשונה מהו (רבה, נדר׳ סט.). א״ל משה להקב״ה הדבר מיכרע נראה מי נצח אתה ה׳ או אני, א״ר ברכיה, אמר לו הקב״ה חייך שלי בטלה ושלך קיימת (מד״ר דבר׳ ה). — והתורה: רבונו של עולם אתה חי וקיים ותורתך חיה וקיימת (שם שם, סכו ממתקים). — וקַיָּם הכתוב, מתקים מה שנאמר בו: כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה ילקח בה עולות הבשר לשם והעורות לכהנים, נמצאו שני הכתובים קיימים, אשם לה׳ ואשם לכהנים (שקל׳ ו ו). — ומקח קַיָּם, מכר קים, תנאי קים וכתבה קַיֶּמֶת, עומדים בתקפם: שמוכרת ונותנת וקיים (יבמ׳ ד ג). נכסים הידועים לבעל לא תמכור ואם מכרה ונתנה בטל, שאינן ידועין לבעל לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים (כתוב׳ ח ב). קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה, גר שנתגייר ואשתו עמו כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה (שם ט ט). היתה כתובתה מנה ומכרת שוה מנה ודינר במנה מכרה בטל וכו׳, רבי שמעון אומר לעולם מכרה קיים וכו׳ היתה כתובתה ארבע מאות זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה, של אחרון בטל ושל כולן מכרן קיים (שם יא ד). שום הדיינין שפיחתו שתות או הוסיפו שתות מכרן בטל, רשב״ג אומר מכרן קיים (שם שם ה). לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבע״ה מקחו בטל, מבעל הבית וחזר ולקח מסיקריקון מקחו קיים (גיט׳ ה ו). כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וכו׳ וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנאו קיים (ב״מ ז יא). הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר חזרה מתנתי, וחכמים אומרים מתנתו קיימת (ב״ב קסט.). — ובמשמ׳ הולך ונמשך, מתמיד: בעל גירשה והחזירה ועדיין חיבת לילה הראשון קיימת (ירוש׳ כתוב׳ ה א). עדיין מוניטה דמרן שאול קיים (שם סנה׳ ב ג).—ובתפלה: אמת ויציב ונכון וקיים וישר וכו׳ הדבר הזה עלינו לעולם ועד (אמת ויציב, תפלת שחרית). חי וקים נורא ומרום וקדוש (קרוב׳ לד׳ פרשיות ולמועדים). — ובספה״א: ועד האיש הזה קיים יצא (בנו) לעולמו (מעשים לבני ארץ ישראל, אפשטין, תרבין ב, 320). וצריך שיהיה נמצא במחשבתך, קים ברעיונך, מוכן בבינתך (ר״י א״ח, פרפי ריב״ג, הקד׳, 7), והספק במה שראה ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הוא מהנבראים לעת הצורך או מן הצורות הרוחניות הקיימות (שם, כוזרי ד ג). ויהיה החלוף בין התארים ההם ובין תארנו בגדול או בשלם או בתמיד או בקיים עד שתהיה מציאותו יותר קיימת ממציאותנו וחייו יותר מתמידים מחיינו וכו׳ (ר״מ א״ת, מו״נ א נו). שהנושא הוא עצם קיים נצב, והנשוא הוא מקרה חולף (ר׳ אברהם בר חקדאי, ס׳ היסודות לר״י הישראלי, 29). לנמנע טבע קיים קיום עומד אינו מפעולת פועל וכו׳ (שם ג טו). וכי מתים היו, והלא קיימים היו[1] (תוספת אליהו רבה, במכוה״מ לר״י אלנקאוה ז, 471). ולא יהיה רשות לשום אחד מהחלקים לסרב ולמאן אלא הכל יהיה קיים וחזק כאלו נעשה על ידי סופר נוצרי (נוסח כתובה ירושלמית, פריד מעיר, 4, קנץ על יד ס). וברור ושריר וקיים ונאמן ומוחזק יהיה שטר המוהר הזה בכל מקום שיצא (שם שם). ועי׳ שָׁרִיר. —ואמר הפיטן: כי מגדל הגבוה אשר בנו שלישו נשקע ושלישו נבקע ושלישו קיים, כי דבר חי

---

1) [עפ״י חז״ל (נדר׳ סד:). רש״י (שמות ד יט): חיים היו.]

וְקַיָּם, קַיָּם ועומד, permanent fortdauernd, lebend; vivant; lasting, living — בן אדם, בעל חיים: החולץ ליבמתו וכו׳ הוא אסור באמה ובאם אמה וכו׳ ובאחותה בזמן שהיא קיימת (יבמ׳ ד ז). אמרו לה מת בעליך ונישאת ואחר כך אמרו לה קיים היה ומת, תצא והולד ראשון ממזר וכו׳ (שם י ג). אמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה ואח״כ אמרו לו קיימת היתה ומתה הולד הראשון ממזר וכו׳ (שם שם ד). אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה מאביה, מתה ונשא אחותה מאמה, מתה ונשא אחותה מאביה, מתה ונשא אחותה מאמה, ונמצאו כולן קיימות מותר בראשונה בשלישית ובחמישית וכו׳ (שם שם ה). (אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג) הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אלו ינשאו (ר״י ור״ש, שם טו ה). תשע נערות נדריהן קיימין וכו׳ בוגרת ואביה קיים וכו׳ (נדרי׳ יא י). הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתורה בחזקת שהוא קיים, השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים (גיט׳ ג ג). (נתן) אשם ליהויריב וכסף לידעית, אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה (ב״ק ט יב). והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. והרי אחיו קיים (מכו׳ א ו). מת האב והבנים קיימין (בכורות ח ג). דוד מלך ישראל חי וקים (רבי, ר״ה כה.). צדקה עשה הקב״ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת (מרימר, גיט׳ פח.). למה לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, שעדיין נכדו (של אבימלך) קיים (ר׳ יוסי בר חנינא, מד״ר ברלש׳ נד). כל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות (שם שם ס). אם אומר לך אדם שאלו לא חטא אדה״ר ואכל מאותו העץ היה חי וקיים לעולם אמור לו אתה כבר היה אליהו שלא חטא הוא חי וקיים לעולם (ר׳ יהודה, שם ויקר׳ כז). למטרונא שילדה בן, כל זמן שבנה קיים היתה נכנסת בפלטין בזרוע, מת בנה התחילה מבקשת בתחינות, כך כל זמן שהיו ישראל קיימים במדבר היה משה נכנס לפני הקב״ה בזרוע וכו׳ (שם דבר׳ ב). — ועל האל ושמו וכדו׳: מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך וכו׳ (ר׳ אלעזר, ברכ׳ לב.) (הרואה קשת בענן מברך) נאמן בבריתו וקיים במאמרו (ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקא, שם נט.). רבונו של עולם אתה חי וקיים ותורתך חיה וקיימת (מד״ר שה״ש, חכו ממתקים). — ועל דברים דוממים: נטמא הבשר והחלב קיים אינו זורק את הדם, נטמא החלב והבשר קיים זורק את הדם (פסח׳ ז ה). נשבר העצם אם רוב הבשר קיים שחיטתו מטהרתו (חול׳ ד ו). חוט של מתכת וחוליות של אבנים טובות ומרגליות ושל זכוכית, נשתברו החוליות והחוט בפני עצמו קיים טמא (כלים יא ח). הכרומין האשקלונין שנשברו והאונקלי שלהן קיימת הרי אלו טמאין (שם יג ז). כסא שניטל חפויו האמצעי והחיצונים קיימים טמא, ניטלו החיצונים והאמצעי קיים טמא (שם כב ו). כל גזלה שהיא קיימת בעיניה ולא נשתנית מברייתה אומר לו הרי שלך לפניך (ר׳ יעקב, ירוש׳ ב״ק ט ח). — ובהשאלה: ומה בלשצר שנשתמש בכלי קודש וכו׳ המשתמש בכתר של תורה שהוא חי וקיים לעולם על אחת כמה וכמה (רבה בר בר חנה, נדרי׳ סב.). — ובית המקדש: וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין (שלוחי בי״ד) אף על אייר מפני פסח קטן (ר״ה א ג). וכשהיה בית המקדש קיים מחללין (שבת) אף על כולן מפני תקנת הקרבן (שם שם ד). — וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא (פאה א א). ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא (ר׳ נהוראי, קידוש׳ ד י). על אלו דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו בעולם הבא (תוספת׳ פאה א ג). — ודבר האדם, נדר, עדות, שבועה, שהכרו כעומדים בתקפם: אם נמצאו דבריהם מכוונים עדותן קיימת (ר״ה ב ו). כל הנדרים שתדורי מכאן עד שאבא ממקום פלוני הרי הן קיימין (נדרי׳ י ז). אמרה קונם תאנים וענבים שאיני טועמת קיים לתאנים כולו קיים הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים (שם יא ו). תשע נערות נדריהן קיימין, בוגרת והיא יתומה וכו׳ (שם שם י). האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקיבה הרי היא מקודשת לי אינה מקודשת, אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימים ואם ילדה נקבה מקודשת

סערה עשה דברו (שם קמח ח).—ובתו"מ: אין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו (רב יהודה, מנח' כו:). — ובסהמ"א: בהמה שעמד בה דם או שנכנסה בה קיטור או שנפלי' בסים קרים וכו' (הלכות פסוק' לתלמידי רב יהודאי גאון, 145). ונסתרו פני המאורים במסוה הקיטורים. ויתפוצצו הררי עד מקול הגבורים (ר"י חריזי, תחכ' ז, 82). לכל תשחת הנפש האלהית אשר יסודה ושרשה במוח הראש מקטורי הלב ומעשניו (שער השמים לאבי הרלב"ג ט, לג:). שפעולת נשימתה היא לתועלת גדולה על הלב שהיא מנשבת עליו להביא אליו אויר קר מבחוץ למזוג חומו הגדול ולדחות מעליו קיטור העשני היוצא ממנו (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ד 3). — ואמר המשורר: ונמסרו בני יון בידם והניעם בקיטורים[1] חטורים (אהלל גאון, לנור יעקב, HUCA III, עמ' 254). ושומר לא יי'שן, באפו אם עשן, הלא לא כבשן ולא כקיטורים (ר"ת על דונש, תשו' דונש, 83). מועד ומוכן לקיטור גחל, מתקן ונסכן לתגרת שחל (רשב"ג, אגופים וענופים, סעפ"ם 52). גברים בעלי מדה וחוגים בחצר מקום קטור וגם קדה ונסוך בחמר (אברהם, יפה נוף, שירי תימן, 226). — ואמר המליץ: לפני הלהב קיטר עשן ולפני שפוך דם קלון (ב"ז, ב"ם כב כז). יפיק קיטור לוהט ובנגה חציו יעור עין (שם מד ה). במלאת ביתי קיטור גחלים ואתעלף ויהי כפשע ביני ובין המות (יל"ג, על כרסך אתה חי, שירי יל"ג א, 25). — ובמשמ' אד בכלל, gas; Gas: והחלק הנתק אל דמות האויר היה אד או קיטור (ר"י א"ם, כוזרי ה יד). ויפול ההשתנות במעורב עד שיתהוה מהם תחלה הקיטורים כפי מיניהם החלוקים (כ"ם א"ת, מו"כ א עג). הלת מיוחד בשם אד והיבש בשם קיטור (הוא, יקוו המים 3). וכבר נודע שבין הקיטור והאד הלת הפרש והבדל בעצם והוא שהקיטור חם ויבש להדבקו באש המקיף בו (הוא, אותות השמים, כ"י ביה"ס בזנסקי). ואשר בנו מן האיברים הממיים והעפריים יתנועעו לעומת האמצע וידחקו הגופות במקומותם ואשר ישכנו מן הקטורים ורוחות והאש יתנועע מן האמצע (ערוגת הבשם לרמנ"ע, ליון ג, 119). שהיין מחמם מקום הכאב וימלא האיברים קיטורים רבים חמים (רס"ע פלקירא, המבקש, לז). ואז יתחיל ויעיין בגופים ובדברים הנמצאים בגופים וסוגי הגופים המוחשים ואחר כל היסודות ומה שדומה לזה מהקיטורים וכו' (הוא, ראשית חכמה ב א, 64). המים כשיתבשלו ויתחממו חורו קטור. וזה דבר נראה, והקטור הזה חוזר להיות עבים בהתקבץ קצתו לקצתו (ר' יוסף בן צדיק, עולם הקטן א ג). — ואמר המשורר: בשום תואר נפרד ומארץ נטרד וישוב במורד עלות הקטורים (רשב"ג, תהלת החכמה, דוקס, 68). — וביחוד במשמ' ההבל העבה העולה ממים רותחים, vapour; vapeur; (Wasser)dampf: נוהג בדבור ובספרות. — *ומכונת קיטור, מכונה אשר תנוע בכח הקיטור. — *אנית קיטור, אניה ההולכת בכח הקיטור.

*קִיטוֹרָה, ש"נ, — כמו קיטור: ובו יתברכו גוים בתוגרמה וקדרה, אשר חסדו עלי הכל באיד עולה כקיטורה (שו"ת הגאו' מהגני', גינצבורג, 278). ובשיר שוררת והם לבו להרהרה וכו' עלי שורי לחרשה בצפורן ושמירה ולפרשה לפנימו לעינימו בקיטורה (שם, 279).

*קִיטוֹרִי, ת"ז, — שיש בו מתכונת הקיטור: לפי שהריאה היא מקור האויר הקיטורי האשיי וכו' (פי' ס' יצירה לר"י הברצלוני, קונטרס המקורה, הול' דוקס). ובהגיע שם האיד הקיטורי הנלהב יוליד רעם וברק (קסורכני, ברלפ' א ז).

*קַיָּם, קיים[1]), ת"ז, נק' קַיֶּמֶת, קיימת, מ"ר קַיָּמִים, קַיָּמוֹת,—חי, עומד יציב, מתמיד לחיות ולהתקים, בנגוד לאובד, בטל, מת ומשתנה, בצרופים כגון חי

[1]) [צ"ל בקיטורים כדעת בנט (MGWJ 1927, עמ' 441).]

[1]) [כמו חיב, שיך וכדו'. ואמנם קשה להכריע אם נכון המבטא חַיָּב, שַׁיָּךְ, קַיָּם, ואולי יש כאן צורות ארמיות שנתקבלו בעברי' במקום מְחֻיָּב, מְקֻיָּם, המקבילות אל-מחיב, מקים בעברי. ואבן הושוה בעמ' 1522 חַיָּב כבינ' עומד פע' אל וְשַׁבֵּחַ אני את המתים (קהל' ד 3). אך שַׁבֵּחַ בא במשמ' פעילה כמו מְשַׁבֵּחַ, מה שאינו כן בתאר חַיָּב, קַיָּם.]

***קִיּוּמִי**, ת"ז, — מתכונת הקיום והחיוב, affirmativ; -if; -ive: סוגי המאמר ההלצי שלשה, עצתי ועצומי וקיומי (כ"י מקיר לזון, נפת צופים א ג, 12).

קִיוּץ, עי' קִיֵּץ קַיָּץ.

***קִיחָה**, ש"נ, — כמו לְקִיחָה, א) שה"פ מן לָקַח: בכולן נאמרה שכיבה וכאן נאמר קיחה, לומר לך דרך ליקוחין אסרה תורה, א"ל רב פפא לאביי, אלא מעתה גבי אחותו וכו' דכתיב ואיש אשר יקח את אחותו וכו' ה"נ דרך קיחה הוא דאסור, דרך שכיבה שרי, א"ל ליקוחין כתיבי בתורה סתם, הראוי לקיחה קיחה, הראוי לשכיבה שכיבה (יבמ' נז.). גמר קיחה קיחה משדה עפרון, כתיב הכא כי יקח איש אשה וכתיב התם נתתי כסף השדה קח ממני, וקיחה איקרי קנין (קידוש' ב.).—מ"ר קִיחוֹת: עד כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא ועשיות דעלמא, קיחות דעלמא קח לך סמים (יומא ג:). —ובפתם"א: לקת, כמו קח, ושתי גזרות הן, אחת של קיחה ואחת של לקיחה ולהן פתרון אחד (פס"י, שמות כט א). דרך ליקוחין, שהיתה ראשונה לקיחתו (הוא, יבמ' נז.). הארוסין הם תחלת קיחה, לא קיחה נגמרת (כ"י אגעולי, מלמד התלמידים, תרומה, עד:). שהקיחה אינה נגמרת בארוסין שעדיין אינה אשתו (שם שם). ואמר ויקח קרח, כי לשון קיחה נופל על דבר נכבדות או תפלה או נבואה וכו' (שם, קרח, קמד.). ורפואתו תלויה בקיחת דברים מוצאים מים (כ"י להלון, אוצר החיים י ב). — ואמר הפיטן: קיחת ענף עץ עבות אאסור בעבות (כ"א קליר, אכתיר זר, קרוב' א סכות). צווי קיחתם היום, צחצוח בזה ראשון יום (הוא, אימתי, שם). קיחת לולב וערבי נחלים (הוא, אמגס מלגס, קרוב' ב סכות). בצדק קיחת שתי ערבות (הוא, כי אקח מועד, שם). קיחת עלית עקד, היא נצבה בפקד (הוא, קיחת, קרוב' הפדם). אי כה קיחת לוים שלמיך, כה תעשת להם לטהרם לבית עולמיך (הוא, אי כה, קינ' ת"ב). קיבץ לוחשות בפחתת אורמו, קיחתם בפנים למובח הדמו (מפלס בר קלונימוס, אמוסם, עבודת יוה"כ, Elbog., Stud. 130). גשתנו אחליך בקיחת דברים (אנסנו הממר, כלימ' ב עפי"ם).

—ב) קִיחָה במשמ' אחיזה, מעין אזן שאפשר לקחת ולאחז בה את הכלי: כלי עור מאימתי מקבלין טומאה, התורמל משיחסום ויקנב ויעשה קיחותיו[1], ר' יהודה אומר משיעשה את אזניו וכו' קטבוליא משיחסום ויקנב, רבי יהודה אומר משיעשה את קיחותיה (כלים טו ז).

קִיט, עי' קַיִץ, הערות[2]).

קִיטוֹר[3]), קִיטֹר, ש"ז, — א) עשן השרפה, Rauch; fumée; fume: והנה עלה קִיטֹר הארץ כְּקִיטֹר הכבשן (ברא' יט כח). — ב) במשמ' שרפת החֹם, חֹם שורף[4]): כי הייתי כנאד בְּקִיטוֹר חקיך לא שכחתי (תהל' קיט פג). אש וברד שלג וְקִיטוֹר רוח

---

[1]) [כתב הר"ש: פי' גאון וכן ערוך אית דגרסי קיחותיו, ע"כ, והערוך: ויש שקורין קיחותיו, ע"כ, וכך בס' המליצה (ככה, 34) וכך נכון, ולא קיהותיו כנדפס. ואשר למשמ' המלה נאמר בפרוש הגאון (אפשטין, עמ' 44): פי' מסגרותיו (ושמו בטיית) עורי אזנים בטיית עילקאה (צ"ל עילאקה a))].

[2]) [המלים קיטה, מ"ר קיטאות, קיטון, מ"ר קיטוניות, יוניות הן במקורן.]

[3]) [עי' קטר, הערות.]

[4]) [אמנם גם במקומות אלו ראו במסרת הפרשנות העברית קיטור במשמ' עשן, כגון ת"י (תהל' קיט פג): היך זרנוקא דתלי בקטרא; רש"י (שם): כנאד של עור המתיבש בעשן, ע"כ. אבל נאד שתלו אותו דוקה בעשן איננו תמונה טבעית לאדם השרוי בצער ובצרה, ובודאי אין משמ' זו, עשן, מתאימה למדבר בפרק קמח, כי מה ענין העשן על יד אש, ברד, שלג ורוח סערה. ועל כן לא תרגמו אף השבעים, הוולגי' והפשיטי' במקומות אלו קיטור במשמ' עשן אלא בהוראת כפור ושלג דוקה. ואולם הבנה כזאת מנתקת מלת קיטור זו מן קיטֹר שבבראש' שהוראתה עשן השרפה ברורה ללא כל ספק, ומכל משמי' השרש קטר בעברית המקראית. לעמת זאת אפשר להבין את קשר ההוראה אם נניח שמשמ' המלה כאן היא חֹם שורף ותהיה התמונה בתהל' קיט: הייתי כנאד זה המתרוקן ומתנדף בימי החֹם השורפים ואף עפ"י כן — ממצותיך לא נתרוקנתי. ובפרק קמח: אש וחֹם שורף בקיץ מכאן ושלג וברד ורוח סערה (של החרף) מכאן. והמחבר בערך נאד לא פרש את המלה קיטור, אלא הגדיר: משל לגוף מצמק מיגון וכדוי.]

---

a) علاقة

קיום

(יוסיפון פרג כח, מע.). — קִיּוּם במשמ' ברית, ואמר הפיטן: ברית ציוננו צרתה וכו' ברית קיומו קוממת (ינאי, ברית, קרובי נראם', זולאת, לג) דברי פיקודיך פרענו וכו' דברי קיומך קיללנו (הוא, דברי אהבתך, קרובי לתלת דפורענותא, שם, רלג). — וקִיּוּם חתנות, ואמר הפיטן: היום קימתי לך קיום חתנות אשר ערבת (רי"ל בר ראובן, את קולך, אזהרות). —[*]קִיּוּם במשמ' שבועה, קונם [1]): כל נדרים ואסורים וחרמים ושבועות וקיומים שנדרנו ושאסרנו ושהחרמנו ושנשבענו ושקיימנו על נפשנו בשבועה וכו' אם קיום קיימנו אין כאן קיום וכו' בטל הקיום מעקרו, אין כאן לא נדר וכו' ולא שבועה ולא קיום וכו' (אוצה"ג נדרים, התשובות, 22) — ד) [*]וקִיּוּם מצוה, מעשה המקים מצוה: נאת דורש נאה קיומו (וכסטין, מלבה מצבת פס"ב, Inschriften I, 23). —ה)[*]ובפילוסופיה במשמ' תכונת הדבר הקים והנמצא, מציאות, existence; Existenz, Dasein, Fortbestand: ושהזמן איננו כי אם מדת קיום הגשמים, ואשר איננו גשם מרומם מחוזמן וממדת הקיום, ואם נספר עליו בעמדה וקיום היא על דרך הקֵרוב (ר"י א"ת, או"ד ב, ליפציג, קד). ועוד כי אנחנו מוצאים אותו (את העולם) כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו אל קצתו (הוא, מו"ה, סימוד ו). ואיה יתרון נפשך על גופך וכו' ועמידתה מחליפתו וקיומה מהפסדו (שם מסנון הנפש ג, ד"ה והשנים עשר). ויהיה (יֵשם עמידה) בענין הקיום וההשאר וכו' (ר"ש א"ת, מו"נ א יג). ויהיה בענין הקיום וההתמדה דברך נצב בשמים בלומר קיים עומד (שם שם טו). אם בן אמרו ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים, ר"ל קיום סבותיו (שם שם כח). ואמרו (המדברים) בפירוק הקושיא ההיא, המקרה אין קיום לו, ואמנם יברא תמיד (שם שם עג, ההקדמה השמינית). וקימת הדברים הנמצאים וקיומם יהיה על תשע מדרגות (מקור חיים לרשב"ג ב כג). ולא יסופק לך במה שאמרנו כי העצם מקום לכמות, כי אמרנו זה להודיע שהוא נושא אותו ושקימתו וקיומו בו (שם שם כד). שאנו לא ראינו עד היום לעולם זה לא עמידה ולא קיום לא בכולו ולא בחלקיו (עולם קטן א ד, הורביץ, יז). ואולם אם אפשר בה (בנפש ההיולאנית) הנצחיות והקיום אחר השלמה במושכלות, הנה זה מסה שנחקור בו במה שאחר זה (מלחמות השם א ה). ואנו נרצה שנקבל הנפש בעצמה וקיומה על אמתתה (מאמר במהות הנפש לאלפראבי, חמדה גנוזה, מה:). הנפש הוא קיום ראשון (ס' הנפש לארסטו). ועוד שבזה הפירוש לא יתקיים רק בשני קיומים, אבל בקיום והעדר לא יאמר ערב, והנה האור קיום והחשך העדר (ר"א הקראי, גן עדן, ענין פסח ג, לט.). ועל כן כתב בזה הפסוק שהוא תחלת התורה שני הקיומים אשר לאדם כי אמר בדמות אלהים עשה אותו לרמוז שיש לו קיום אישיי בעליונים מצד היותו בדמות אלהים וכו' ואמר זכר ונקבה בראם לרמוז על הקיום המיניי שיש לו בתחתונים (ר"י אלבו, עקרים א יא). — ו) [*]ובמשמ' הבעה על קִיּוּם דבר, כמו חיוב בנגוד אל הכחדה, בטול, סתירה, שלילה וכדו', affirmation; Bejahung: וקיום התחלות החכמות העיוניות מהמוסריות; והטבעיות מן הדבריות (ר"י א"ת, כוזרי ה יב). וקיום הבורא הראשון והנפש הכללית וכו' (שם). אפני ראיותיהם והקדמותיהם בקיום חדוש העולם או בבטול קדמותו (ר"ש א"ת, מו"נ א עא). וקדימת הנפש לגשם וכו' כבר בטלנוהו, ומזולת שנבטלהו, אבל יהיה אפשר קיומו, יהיה מופתו ממה שנאמר וכו' (אמו"ר לראב"ד א ז, לח). הקיום הוא מאמר כאשר תתבארנה ראיותינו עם קיום דעתנו או שהוא אשר בהביא ראיות על עניננו המאמר מוסיף בו חזוק וקיום (ר"י מסיר ליאון, נופת צופים א ה, 17). קצות הסלוק והקיום (מאמר אלגזאלי בתשובות שאלות, הולי מלטר, כג). שהאומר שהשי"ת יש לו תארים עצמיים ושהם בלתי מחייבים רִבוי בעצמותו, הנה הוא כאלו קבץ בין הסלוק והקיום ולא ירגיש בזה (ר"י אלבו, עקרים ב כב). מעולל בביעורו, מעולל בקיומו (נראָה כנה לישועה בן יהודה הקראי, כ"י). קיום והכחדה (יוסף הכוהן; עי' לקו"ק, נספחים קלט). — [*]ומלחמת הקִיּוּם, שאלת הקִיּוּם, נוהגים בספרות ובדבור.

[*]קְיוּם, ש"ז, — צורת שהניחוה המדקדקים במשמ' יְקוּם: ויבא על עפול הפוך את כל היקום, עיקרת קיום (הורית הקורא, דרנבורג, 42).

---

[1]) [ע"פ הארמ' קְיָם, ועי' קוֹנָם, הערה.]

שטרות דרבנן (רש, כתובי׳ כח:). — ועֵדֵי קִיום: ססמון שיש עליו עדים כשר, מאי עדים, עדי קיום (ב״ע כח.). — ובמשמ׳ כללית, קִיום בית דין: סידור של שולחן גדול ועשיית בית דין וקיומיהן מביאין טובה לעולם (ר׳ יוחנן בן נורי, אדר״נ כז). — ובסהמ״א: כל השטרות שחותמיהן עכו״ם הרי אלו פסולין חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב וכו׳ והוא שיהיו עשויין בערכאות שלהם, אבל במקום קבוץ פליליהן בלא קיום השופט שלהם לא יועילו כלום (רמב״ם, מלוה ולוה כז א). קיום ב״ד צריך שיהיה סמוך לכתב ידי עדים וכו׳ ואם היה בין הקיום והשטר ריות שיטה אחת פסול שמא יחתוך השטר שנתקיים ויזייף באותה שיטה שטר ושני עדיו ונמצא הקיום על שטר מזוייף, הרחיק את הקיום מן השטר יתר על שתי שיטין ומלא כל הריות שריטות דיו כשר שהרי אינו יכול לזייף ואין חוששין לב״ד שיקיימו קיום על השריטות (שם שם ו—ז). כל המתקין כולן צריך שיכתוב קיומיהן בסוף השטר (שם שם ח). כבר קדמו לנו על זה שאלות וחשבנו עליהם בקיום המתנה (תשו׳ הרמב״ם, ח״ח פרימן, 213). וכתב הרב רבי יונה, אם שני דייני הקיום כל אחד מעיד על כתב ידו השטר מקוים ולא אמרינן על כתב ידם הם מעידים אלא כל אחד מעיד על קיום השטר שהוא כשר (טור חו״מ, מלוה ולוה מו). כיצד הוא הקיום, באים עדי השטר ומעידים וכו׳ שזאת היא חתימתן וכו׳ (שו״ע חו״מ, הלוואה מו ג). אם אין מכירים לא חתימת העדים ולא חתימת דייני הקיום וכו׳ אינו מועיל (שם שם יד). צריך שלא יהיו עדי הקיום קרובים לדייני קיום (שם שם יח). ומותר לכתוב הקיום בשטר קודם שיתקיים השטר (שם שם כד). — ג) *קִיום, במשמ׳ תעודת קיום וזכויות וכדו׳: ואני והאיש אשר אתנו השגנו קיומים וכו׳ יצא קיומים לגרשם מגבולם, כאשר אותו קיום של גרוש נקרע (זכרונות יוסלמן, REJ 1888 Janv., עמ׳ 89). לפי נוסח קיומינו (שם, 90). הוצרכתי להביא כל קיומים ישנים מאפיפיורים (שם שם). והשגתי שקים הקסר הקיומים (שם שם). גום להרע להם (לראשי הקהלה) בעת שבקשו להשיב הקיומים (שו״ת רמ״א כח, מט:). מנהג המלכות לתת לנו קיומים על זמן קצוב (שם שם, ג.). נדרשתי על ראובן שהשתדל להשיג קיומים למדינה אחת (שו״ת הר״י מינץ והר״מ פאדוה כה, עג.). בתנאים וקיומים שחדש אז ראובן עם השר הכתיב גם שמעון שיהיה שותף עמו ברשות ההיא (שם כה, עה:). עד כאן נוסח הקיומים שעשו עם החכם הנז׳ (שו״ת מהרשד״ם יו״ד סי׳ ל סוף השאלה). שיש לנו ע״ז קיומים מן המלכים וכו׳ (פנקס לובלין שנת שמג, אוצה״ס ד, 585). שלא יבררו רב או ראשים וטובים לקהל ושאר מינויים שבעולם רק ברחוב היהודים וכו׳ ויש לנו ע״ז חירות וקיומים מן המלכים ומן השרים ומושלים (פנקס קראקא, שנ״ת). ובשנת שע״ג הסכימו תועד הכלל ותקנו שלהשגת הקיום והמסתעף יפרעו על נכסי חוץ משלם כשאר נכסי פנים (שו״ת פרי הארץ חו״מ י). וכנזכר בפירוש אין אורטיקלו הקיומי׳ החדשי׳ מאי הק״פ ירי״ה (תקנות הקהל, פנקס דילסדורף ננסנת תנ״מ, אוצה״ס ג, 8). ואף גם השתדלו׳ הקיומי׳ מן אדונינו ההגמון יר״ה ומן הקפיטל יר״ה באם אשר יהיי הקיומי׳ על כל יהודיי במדינת הגמוניי אז מחיבי׳ ליתן לסיוע׳ כמשמעו׳ הפסק בפנקס זה דף נ״ג (פנקס ק״ק במבורג, 16). גזר גזרות וכו׳ לבטל מחיום ההוא ומעלה כל תנאים וקיומים שהיו מימי קדם לזכותם עם הגוים (דברי הימים של האפיפיור פאוולו רביעי, י. זנה, הרכיץ שנה ג, 345). בימים ההם כשבת האפיפיור פאוולו על כסא מלכותו והחשמן קאראפא לפניו וכו׳ באו לפניהם כל שליחי המדינות וכו׳ לבקש מלפניו קיומים ותנאים, איש איש על עמו ועל ארצו, כנהוג בקום מלך חדש על הארץ, ואז אנקונה וכו׳ גם היא שלחה מלאכים מלפניו לבקש מאתו קיום תנאים כלליהם ודקדוקיהם, ובפרטם בקשו גם קיום תנאים ובטחון על היקרים הספרדים וכו׳ (שם שם, 346). וגם כי שולחו שרים רבים ונכבדים מאנקונא לבקש עליהם רחמים מלפני האפיפיור והראו לו קיום בטחונם אשר השיגו מבאי כחו (שם שם, 348). ובהיותו בוויניציאה ראה שם בחור וכו׳ ונדר לו להשתדל עם בתו שתזדווג לו ועשו ביניהם קיומים בקנסות (יהושע ליגלינו, שו״ת נחלת ליהושע ד). — ומכתב קִיום במשמ׳ זו: ויקבל אנטיוכוס את מכתב הורקנוס מיד מלאכיו ויקראהו וישמח מאד ויכתב מכתב קיום לשלום וברית

***קִיאָה**, ש״נ, —שה״פ מן קִיא, מעשה האדם והחי המקיא: וכיון דתסיל מקיא פסול מפני הקיאה המעורבת והיה ליה כרוק בעלמא (רש״י, חול׳ סב :, ד״ה תסיל). שאסור לאכול דבר מאוס ודבר שמביאה לידי קיאה (ספר חסידים תתתתנח). והעסים שנעשה מהבוסר וכו׳ ועוצר ומונע הקיאה (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ה, פרק ב אות עין).

קֵיבָה, עי׳ קֵבָה.

קיבוסת, עי׳ קֻבַּסַת.

***קִידָה**, ש״נ, — כמו יְקִידָה, פעלת האש היוקדת: להנצל מן הפורענות ומשחית ומן קידת אש של גהינם (כזיאל, אמסע׳, ז :). —ועי׳ קִדָּה.

***קִיּוּם** [1], ש״ז, —שה״פ מן קִיֵּם, א) מעשה המקַיֵּם נפש אדם או דבר, השומר עליו שלא יאבד או יתקלקל, Erhaltung ; conservation: בכל יום היו שם שתי מערכות והיום שלש וכו׳ ר׳ יוסי מוסיף אחת לקיום [2]) האש (תוספת׳ יוה״כ ג ג). גדול שנשכה בין העכו״ם וכו׳ חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש (ירוש׳ שבת ז א). ורקיקי מצות משוחים בשמן, יכול כדרך המושחין, ת״ל בשמן, כדי קיום שמן, כיצד הוא עושה, טובל אצבעו ונותן אחת על זו ואחת על זו (מד״ר במד׳ י). — מ״ר קִיּוּמִים: ולית לרבי יהודה מערבת קיומי אש (ירוש׳ יומא ד ו). —ובסהמ״א: וי״ת קיומין באמת ויציב ונכון וקיים (רש״י, סדדם, פירוש תפלות). כשם שהמזון הוא צריך לו האדם תמיד, שבו קיום גופו, כך היא חברת האדם לאשתו ולבניו תמיד (ר״י אלנקאוה, מנוה״מ ד, 312). — ואמר הפיטן: קמוץ קרים בקיום טל וכו׳ שבלים שמור בשימור טל (ינאי, זולתי, פסג). — *ובדקדוק, קִיּוּם האות, שמירתה בכתב: כל דבר מתועב פתרונו ומת כמו מומה בקיום ההא (דונש, תשו׳ על רסע״ג 22). — *וְקִיּוּם נדר: קיים לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים, הקיום בקיומו וההפר בהפירו (ספרי במד׳ קנה). — ומעשה האדם, הדבר וכדו׳ המתקים [1]): כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו באחת ומכניסו לקיום חייב בפאה (פאה א ד). בצק שבסדקי עריבה וכו׳ לענין הטומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה (פסח׳ ג ב). הירק אף על פי שלקיטתו כאחת אין מכניסו לקיום, התאנין אף על פי שמכניסין לקיום אין לקיטתן כאחת (תוספת׳ פאה א ז). כשם ששמחה לפני המקום בקיומן של צדיקים, כך שמחה לפני המקום באבדן של רשעים (שם סנה׳ יד י). וקטפת מלילות בידך, אפילו מדבר שאינו לקיום (ר׳ יונה, ירוש׳ פאה ב ס). מקומו מוכית עליה שאינו רוצה בקיומו (רבי יוחנן, שם כלאי׳ ב ה). שהמעשרות חלין בין על דבר שמכניסו לקיום ובין על דבר שאין מכניסו לקיום ופיאת אינה חלה אלא על דבר שמכניסו לקיום (שם שבת ז א). דבר שאין מכניסו לקיום הוא משכשכן במים והן מותרין (רב יהודה, ע״ז לג :). הגת והמחץ והמשפך של עובדי כוכבים רבי מתיר בניגוב וחכמים אוסרין, ומודה רבי בקנקנים של עובדי כוכבים שהן אסורין, ומה הפרש בין זה לזה, זה מכניסו בקיום וזה אין מכניסו בקיום (שם עד :). כל דבר שמכניסו לקיום אפילו לפי שעה *גזרו ביה רבנן (שם שם). ככלי יוצר עד שלא הוסק אין קיומו ברור וכו׳ אבל אם הוסק קיומו ברור (מדרש תהלים ב יא). כשבא הגורן הקש נכנס לאש והמוץ לרוח והקוצים לאש והחטים נכנסין לקיום (שם שם יד). — ובסהמ״א: שאלה ג״כ בדבר כוסות של חרס וכ״ש בשאר כלי קיום מחרס (שאלה בתשו׳ הרמב״ם, א״מ פרימן, 89). — ואמר המשורר: ואיה, דוד, נעימות החסידות ומעלת הנשמה הטהורה, וקבולה למדות החשובות וקיומת בחיק אברם ושרה (עמנואל, מחב׳ ח, 60). — ב) קִיּוּם שטר וכדו׳, מעשה המקים אותו, מתן תקף וחזוק, Bestätigung ; confirmation: הכל כשרין לכתוב את הגט וכו׳ שאין קיום הגט אלא בחותמיו (גיט׳ ב ה). מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני ב״ד ועושין לו קיום (ב״ב י ו). הנח לעדות החדש דאורייתא וקיום

---

[1]) [וכן קיומא בארמ׳ שבתו״מ.]

[2]) [כך בדפוס, וכן בבלי (יומא מה.). ובתוצ׳ צוק״מ: לקיים.]

[1]) [בכמה מקומות אין להבחין בדיוק בין משמ׳ זו לקודמת.]

אינם פוסלין חוץ מן החלדה וכו', ר"ג אומר אף הנחש מפני שהיא מקיאה[1] (פרה ט ג). אכל אוכלים טמאים ושתה משקים טמאים טבל והקיאן טמאים מפני שאינן טהורים בגוף, שתה מים טמאים טבל והקיאן טהורים מפני שהם טהורים בגוף, בלע טבעת טהורה נכנס לאהל המת הזה ושנה וטבל והקיאה הרי היא כמות שהיתה, בלע טבעת טמאה טובל ואוכל בתרומה הקיאה טמא וטמאתו (מקוא' י ח). האוכל מנבלת עוף טהור וכו' הקיאה או בלעה מטמא א' ופוסל א' (זבי' ה ט). פרה ששתת מים טמאין והקיאתן טמאין מפני שאין טהורין בגוף (תוספת' מקוא' ז ט). ותקיא הארץ את יושביה, כאדם שמקיא את מזונו (ספרא ויק, אחרי פרק יג). אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטינף את בני המסיבה (ספרי דבר' מג). בריה שבים בלעתה והקיאתה ליבשה (יומ' לח.). זה מוצץ ומקיא וזה מוצץ ואינו מקיא (ר' זירא, חול' סג:). בלעתו והוציאתו והכניסתו והקיאתו ויצא מאליו (שם ע.). אבל חצי זית והקיאו וחזר ואכל חצי זית אחר חייב (שם קג:). ומעשה בנחש אחד שירד מן ההר לבית ומצא קערה של שום ואכלה והקיא בתוכה וכו' (מד"ר בראש' כד). — ובהשאלה: לעריבה מלאה דבש, נותן לתוכה רימוני' ואגוזי' והיא מקיאה (שבת קיג:). גל טרדני לחבירו וחבירו לחבירו עד שהקיאני ליבשה (ר"מ, יבמ' קכא.). —°ובמשמ' פלט דרך המעים מה שאכל: פיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך בית הרעי מהו (ב"ב כב.). —ובספה"א: שנתמלא צלוחית והקיאתו לחוץ (כב נחשון גאון, תשו' גאו', קאסל, מ., ערך גרגותני). שאם בלע טבעת טהורת כדי להקיאה דרך בית הריעי שלא תקבל טומאה (רש"י, נדה' עה:, ד"ה אינו דין). אכלתי את המגילה ותהי בפי כדבש למתוק והאכלתי את בטני שלא הקאתיה (רד"ק, יחזק' ג ג). המטפחת, מקיאת מים (ר"ב על הריף יומא פרק ח, וילנא ג.). —ואמר הפיטן: קריבת טל תקיים קמות קהלים לקיים ולא להקיא (ינאי ?, אור על, זולאי, פסג). — ואמר המשורר: והיא תבל אנשיה תבלה ואתם אל מקום קאת מקיאת (רמב"ע, פרי שמחם, ברודי, ו).

[1] [ס"א שהוא מקיא.]

אמר לאיש אשר יצר מעונו ואף כל הארצות לו מקיאות (הוא, אמת על הזמן, שם, יב); ומר ואהלות נבכיו מקיאים (הוא, לאנשי לבבות, שם, יז). ונפת יגרשו מימיו ובשם, והם רפש וטיט יון מקיאים (הוא, הדמי, שם, כ). די כי הקיאונו מעוניהם ועם חיתו יער נחלק שדינו (הוא, הרף כדד, שם, מט). ומדביר ינדהו למדבר יריצהו וחמדות מעונתיו בזדון מקיאותיו (ראב"ע, בשם אל, כהנא, א, 202). —°ובמשמ' פעל יוצא לשלישי, גרם הַקָאָה: אין מקיאין את האכל בשבת, בד"א בסם וכו' אבל להכניס ידו לתוך פיו ולהקיא מותר (רמב"ם, שבת כא לא). כשתרצה ברפואות המשלשלות או המקיאות תקדים לדקדק הליחה העבה וכו' (פרקי משה יג, נג.). היתר רחוק שבאנשים מהיות ראוי להקיאו הרופא אם בסבת הטבע וכו' (קאנון א ד יא). —°מֵקִיא, סם הגורם להקאה: וכאשר ישתה אדם מקיא חזק כמו אל ברבק ראוי שישתה על הצום (שם שם).

—הִפְעִ', °הוּקָא, — שהקיאו אותו: הקיא היתר מועיל מה שיהיה מן הלבנה והמררות ושהמוקאים בו חוק הערבוב ולא יהיה חוק העובי (קאנון ד ג ג עם). —ואמר המשורר: ואם נבלע בים יונה והוקא בצדקתו ביבשה אני מה (ר"ש הנגיד, הלבושא ולבושל, בן תהלים ה, ששון, ו).

ב. **קִיא**, ש"ז, כנ' קִיאוֹ, — מה שהֵקִיא האדם או החי, המזון שהושב מהקיבה, כמו קֵא: והתעו את מצרים בכל מעשהו כהתעות שכור בְּקִיאוֹ (ישע' יט יד). כי כל שלחנות מלאו קִיא צאה בלי מקום (שם כח ח). השכירהו כי על יוי' הגדיל וספק מואב בְּקִיאוֹ והיה לשחק גם הוא (ירמי' מח כו). — ובספה"א: המרבה במאכל ואוכל אכילה גסה ומצטער ומגיע לו שלשול מלמטה וקיא מלמעלה נקרא בלשון ארמי קיבסא (ערוך ערך קבסתן). וכבר הזכיר החכם משל הקיא על הענין הזה באמרו דבש מצאת וכו' (ר"י אבטולי, מלמד התלמידים, ג., ברלסיה). ואולם המאכלים המתוק שבהם יותר ויותר ערב הוא הדבש והוא קיא הדבורה, מלאכת זבוב קטן פחות ונקלה (מאזני צדק, אלגזלי, בלור יב, 132). —°קִי הימי במשמ' מחלת הים, Seekrankheit; mal de mer; sea sickness: ואשר יפוחד מִקִי הימי שלשלהו (מכוזי אבן סינא, בהנהגת הולכי דרכים).

עליו קְטֹרֶת זרה ועלה ומנחה (שם שם ט). — וקטרת של חֻלִּין שעשה אדם לעצמו או לאחר: ותקחי את בגדי רקמתך ותכסים ושמני וּקְטָרְתִּי נתתי לפניהם (יחזקי יו יח). וישבת על מטה כבודה ושלחן ערוך לפניה וּקְטָרְתִּי ושמני שמת עליה (שם כג מא). שמן וּקְטֹרֶת ישמח לב (משלי כז ט). — ואמר בן סירא: שם יאשיה כ ק ט ר ת סמים (נ"ס גניי מט א). — ובתו"מ: מותר ה ק ט ו ר ת מה היו עושין בה (שקלי ד ה). אלו הן הממונין שהיו במקדש וכו' בית אבטינס על מעשה ה ק ט ו ר ת (שם ה א). כל שבעת הימים הוא זוֹרֵק את הדם ומקטיר את ה ק ט ו ר ת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל וכו' (יומ' א ב). הפיס השלישי, חדשים ל ק ט ר ת באו והפיסו (שם ב ד). נכנס להקטיר ק ט ו ר ת של שחר ולהטיב את הנרות (שם ג ד). צבר את ה ק ט ו ר ת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן (שם ה א). ונכנס להקטיר ק ט ו ר ת של בין הערבים (שם ז ד). והמפטם את השמן והמפטם את ה ק ט ו ר ת וחסך כשמן המשחה (לוקה) (מכו' ג ב). לא הקטירו ק ט ר ת בבקר, יקטירו בין הערבים (מנחי ד ד). שאין מחנכין את מזבח הזהב אלא ב ק ט ר ת הסמים (ר' שמעון, שם שם). מיריחו היו מריחים ריח פטום ה ק ט ו ר ת (תמי' ג ח). עזים היו לבית אבא בהרי מכוור והיו מתעטשות מריח פטום ה ק ט ו ר ת (ר' אלעזר בן דגלאי, שם שם). מי שזכה ב ק ט ו ר ת היה נוטל את הכף וכו' והבזך היה בתוכו מלא וגדוש ק ט ו ר ת (שם ה ד). הקומץ את המנחה והחופן את ה ק ט ו ר ת והשותה כמלא לוגמיו ביום הכפורים וכו' (כלים יז יא). פיטום ה ק ט ו ר ת הצרי והצפורן והחלבנה וכו' (ירוש' יומא ד ה). — ובסהמ"א: וכל זה מעשה כשוף ויחסוּה לקולטון איש ואשה ובתה והאומות עושים להם ק ט ו ר ת ידועה (מעשה טוביה, בית מדם א ה, לט:). — ואמר הפיטן: ובתוך תהומות המתיק למו מעינים, ועשן לפניהם ק ט ר ת סממנים (משה בר קלונימוס, אומץ גבורותיך, סלוק ה פסח).

קִן, עי' ב. קִיא, קִיקָלוֹן.

קיא [1]), ממנו *הֵקִיאָה, קֵא, ב. קֵן, א. קִיא, ב. קִיא, *קִיאָה, *קִיק, קִיקָיוֹן.

1) [עי' בהערה שאחר זו.]

א. קיא [1]), פ"י, קָאָה [2]), קִיו [3]), תְּקִיאֶנָּה, יָקֵא, יְקִאֶנּוּ, תְּקִיא, תָּקִא. — קָא האדם, הרג, חזר ופלט את אשר אכל ובלע, erbrechen, sich übergeben; vomir; to vomit: שתו ושכרו וּקְיוּ [4]) ונפלו ולא תקומו (ירמי כה כז). ויאמר יי' לדג וַיָּקֵא את יונה אל היבשה (יונ' ב יא). פתך אכלת תְּקִיאֶנָּה ושחת דבריך הנעימים (משלי כג ח). חיל בלע וַיְקִאֶנּוּ מבטנו ירשנו אל (איוי כ יה). — ובהשאלה, קָאָה הארץ את יושביה: ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה וַתָּקִא הארץ את ישביה (ויקר' יה כה). ולא תָקִיא אתכם הארץ בטמאכם אתה כאשר קָאָה את הגוי אשר לפניכם (שם שם כח). ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם ולא תָקִיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה (שם כב כב). — ואמר המשורר: משנאי בל יחיו וחון בלעו י ק י ו [5]) (תלמידי מנחם, לחם לורי, תשובות על דונש, 63). לא אדעה אם בארצות בחלו או הארצות שכניהם ק א ו (רמנ"ע, עד מה נגרון, נכודי, ט).

—הִפְעִי, הֵקִיאַתוֹ [6]), —הֵקִיא האדם ובדוי, כמו קל: דבש מצאת אכל דיך פן תשבענו וַהֲקֵאתוֹ (משלי כה יו). — ובתו"ם: שתת מהן וכו' כל השרצים בהמה או חיה פסולין

1) [בערב' קיא a), וכן בכושי, וכנראה אף באשור' קָא.]

2) [הטעם מלרע.]

3) [עי' בהערה הבאה.]

4) [כך הקרי הבא במקום וְקִיאוּ; הכתיב בקצת ספרים: ו ק ו ו. ועי' ב. קֵן, הערות. וכתב ר"י חיוג: וכבר נאמר שלא כדת שתו ושכרו וקיו, והיה משפטו ק ו א ו על משקל בואו. ויתכן שהפילו האלף מן המלה והניעו הוו והחליפוה ביו"ד כמו שאמר יראו את ה' קדושיו שהפילו מוצא האלף מן הלשון אף על פי שהיא כתובה וכו', או שהפילו הוו וכתבו היוד במקום אלף קאה, ע"כ (ספר דקדוק, הוצ' דוקס, 89). וגם רד"ק (מכלול, ליק, קי:) גזר מן קוא, עי' שם.]

5) [מנקד: יָקִיו.]

6) [כנראה נולדה צורת הִפע' זו אחרי שהבינו את צורות העתיד יָקִיא וכו' עפ"י דמיונם אל יקים, ישיב, מן קום, שוב, כאלו היה כאן הִפע' מן קוא. ועל כן ראו כמה מן המדקדקים גם צורות אלה כהִפע'.]

a) قيأ

השמת לבך על עבדי איוב, שתרצה לקטרגו (סוט, שם שם ח). ולא באתי לקטרג עמך ולהתוכח אבל להודיעך וכו' (רד"ק השו' לר"י אלפכר, אגרות רמב"ם, וכשם הרלב"ח, 40). אם באו לקטרג עמך ולהתוכח ויכוחים של ניצחון וכו' (צי' משלי לרי זכריה מברצלונה כו ל, השער ב, 109). יקטרגהו (הכופר) במחקר ההטעאות (המאירי, משלי כט, אנשי דמים). אפילו יש שם אלף מקטרגים מליץ אחד מגיד ישרו ופודה נפשו ממות (אוהב משפט לאיוב לג, מח:). כנגד מדת הדין שהיתה מקטרגת עליהם לנסותם אם ישובו (מצרימה) אם לא ישובו (חזקוני, שמות יג יז). שהיצר מקטרג וחומד בדבר האסור יותר מבדבר המותר (מנוס"מ לר"י אבוהב א ב ג). שהיצר מתקושש עם האדם ומקטרג אותו להשיאו ולהמיתו (ר' אליהו וידאש, ראשית חכמה, שער האהבה יח). הראשונה (לילית) קטרגה כנגד חוה (נפתלי בר' יעקב אלחנן, עמק המלך, שער הקליפות, קטו:). — ואמר הפיטן: קול מהיכל יקטרג מחריביו מורדיך (מאיר בר יצחק, ויושע אור ישראל, יוצר שבת א אחה"פ). —ואמר המשורר: וישימוני לאויב למו למקטרגם ולמשטינם (יל"ג, בלאהי מעלו, שירי יל"ג ה, 17).

— התפ', *התקטרג, —קטרגו עליו: אמר לפניו (מיכאל לפני הקב"ה) רבש"ע אין בניך מתקטרגין לא על שעבדו ע"ז ולא על שגילו עריות ולא על שפיכות דמים אלא אין מתקטרגין אלא על שהן משמרין את דתותיך (מד"ר אסתר, ויאמר המן למלך אחשורוש).

קִטְרוּג[1], ש"ז, —שה"פ מן קִטְרֵג, מעשה המקטרג והמאשים: ואשר עמו התבוננות מבלי החפץ בקטרוג ימצא טעם בדברי (חנוך, מלוה חפה). ואחר שיעמוד בנסיונו יצאת בדאי בקיטרוגך ועל חנם בלעתיו בהסתתך (אוהב משפט ומשפט צדק לאיוב לב, מ:). עתה מתודה איוב ומתחרט על קטרוגו על מדת הדין (שם, קלז:, על כן אמאס). כל מחלוקת הבא בסבת קנאה כל כך היא קשה שאפילו היתה התחלתה על דברי תורה לבסוף יבא לידי שנאה וקטרוג ותחרות אם יחזיקו בה (מנוה"מ לר"י אבוהב ב ז א). עתה שאיוב עומד בצדקו לא תוכל לומר שבכל מקום יש לך קטרוג (ר"מ אלשיך, איוב ב ב). גם בהם נמצא קטרוג ואשמה (שם טו טו). ומהמדור הזה נמצא קטרוג ולשון הרע (נפתלי בר' יעקב אלחנן, עמק המלך, שער עולם העשייה, קטו:).

קִטְרִי, קטריי, ת"ז, —שיש בו מתכונת הקִיטוֹר, כמו קִיטוֹרִי, ואמר המליץ: מלח עפרותי הנזכר, מלח ימיי (קאך אדער זעעזאלץ), מלח קטריי (פליכטיגעס אלקאלי) ושמן מסרית (ליגדא, ראשית למודים ב ב, 20).

קְטֹרֶת, ש"נ, כנ' קְטָרְתִּי, —מעשה סַמִּים שהיו מקטירים לריח ניחוח באש, Räucherwerk; encens; incense: קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבונה זכה בד בבד יהיה ועשית אתה קְטֹרֶת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש (שמות ל לד–לה). וְהַקְּטֹרֶת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם (שם שם לז). ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קְטֹרֶת (ויקר' י א). ונתן את הַקְּטֹרֶת על האש לפני יי' וכסה ענן הַקְּטֹרֶת את הכפרת אשר על העדות (שם טז יג). כף אחת עשרה זהב מלאה קְטֹרֶת (במד' ז יד וכו'). ועתר ענן הַקְּטֹרֶת עלה (יחזק' ח יא). — ובהשאלה: תכון תפלתי קְטֹרֶת לפניך משאת כפי מנחת ערב (תהל' קמא ב). —קְטֹרֶת סַמִּים: בשמים לשמן המשחה וְלִקְטֹרֶת הסמים (שמות כה ו). והקטיר עליו אהרן קְטֹרֶת סמים (שם ל ז). ואת שמן המשחה ואת קְטֹרֶת הסמים לקדש (שם לא יא). ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני יי' ומלא חפניו קְטֹרֶת סמים דקה (ויקר' טז יב). ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וּקְטֹרֶת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה (במד' ד טז). — וּמִזְבַּח קטרת, וּמִקְטַר קטרת וכדו': ועשית מזבח מקטר קְטֹרֶת עצי שטים תעשה אתו (שמות ל א). ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנרה ואת כליה ואת מזבח הַקְּטֹרֶת (שם שם כז). ונתתה את מזבח הזהב לִקְטֹרֶת לפני ארון העדת (שם מ ה). ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קְטֹרֶת הסמים לפני יי' (ויקר' ד ז). — קְטֹרֶת תָּמִיד: ובהעלת אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קְטֹרֶת תמיד לפני יי' לדרתיכם (שמות ל ח). — וקטרת זרה: לא תעלו

[1] [יש שכתוב קטרוג, והכונה קטיגור, כגון: כשיהיו בניו של יצחק נדונים ביום הזה אפילו יש להם כמה קטרוגים מקטרגים אותם וכו' אף אחת לא תקבל מהם (ברא"ר רבתי, אלבק, 91).]

***קִטְרֵג** [1], פִּיו"ע, — קִטְרֵג את פלוני או על פלוני, האשים אותו, הטיל עליו אשמה, ביחוד בהשאלה, anklagen; accuser; to accuse: וכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה (ר' יוסי, ירוש' ברכ' ח ח). שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה (שם שבת ב ג). בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג (ר' לוי, שם שם). ומי קיטרגו (את שלמה), יו"ד שבירבה (בפסוק לא ירבה לו נשים) קיטרגו (שם סנה' ב ו). בשעה שהיה נביא בא לקטרגו (את אחז) היה בורח למקום טומאה (ריב"ל, שם י ח). בכל מקום שאתה מוצא נחת רוח השטן מקטרג (ר' חלבו, מד"ר ברא' לח). עמד לו הדיין נשתתק הסניגור והמקטרג הולך לעשות שליחותו (שם שם מט). קפצו מלאכי השרת לקטרגו (את ישמעאל), אמרו לפניו רבון העולמים אדם שהוא עתיד להמית בניך בצמא את מעלה לו באר (ר' סימון, שם שם נג). בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעוה"ז השטן בא ומקטרג, אמר לא דיין שהוא מתוקן להם לעולם הבא וכו' (ר' אחא, שם שם פד). שמדת הדין מקטרגת עליהן על העגל שהיו עתידין לעשות (שם שמות א). בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן (ר' חמא ב"ר חנינא, שם שם כא). והשטן עומד ומקטרג וסניגורין עומדין כנגדו ומלמדין זכות (שם שם לא). משה קטרג על ישראל וכו' כשראו מלאכי השרת שהוא מקטרג אותן, אמרו לא יהיה לנו עסק לקטרג כל ימים שזה מקטרג, יפלו ביד זה, שלא יעמדו אבותיהם עלינו למה קטרגתם את בנינו (שם שם מז). לפי ששרי אומות העולם באין ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה (שם ויקרי כא). שכל ימות השנה השטן מקטרג וביום הכפורים אינו מקטרג (שם שם). אמור אל הכהנים שהרג (שאול) שהם מקטרגים אותו [2] (ר' יהושע דסכנין, שם שם כו). ואם נטל ידיו ובירך מיד, יהא מובטח שלא יהא שטן מקטרג בסעודתו (רבה בר אבוה,

[1] [פעל עברי וארמי הנמצא גם בסור', שנוצר מן היונ' קטיגור, κατήγορος, מאשים, קטיגוריה, κατηγορία, האשמה, בהפוך האותיות.]

[2] [דפוס ויניציאה: אותי.]

שם דבר' ג). שאלו עלה עזרא באותה שעה היה לשטן לקטרג ולומר מוטב שישמש עזרא בכהונה גדולה מלשמש יהושע בן יהוצדק כהן גדול (ריש לקיש, שם שה"ש, קומתי אני). שיהא לי פתחון פה בפני שרי אומות העולם שעתידין לקטרגם לפני (ר' יוחנן, שם רות, ויהי בימי שפוט השופטים). כל מה שהיה המן מקטרג את ישראל מלמטה היה מיכאל מלמד עליהם סניגוריא מלמעלה (שם אסתי, ויאמר המן למלך אחשורוש). שהיוצא לדרך השטן מקטרגו (תנחו' ויגש א). מלך בשר ודם אין רשות להדיוט להקרות בשמו, תדע לך, בשעה שאדם מבקש לקטרג את חבירו קורא לו אגוסטה פלוני ואין לו חיים (שם קדושים ה). אני הייתי מלמד עליכם סניגוריא והאיך עשיתם אותי לקטרג עליכם (שם שם יג). מלאכי חבלה באים ומקטריגים אותו והקב"ה אמר אין מלאך שילמד עליו זכות (ר' תנחומא, פסיק' רב', כי תשא, לא:). אין קטיגור נעשה סניגור כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג ולומר אתמול עשו להם אלהי זהב וכו' (ר' סימון בשם ר' יהושע, פסיק' ר"כ, אחרי מות, בובר, קעז:). לא היה לדוד אוהב יותר מאחיתופל והיה בעל מקטרגין שלו (מדרי תהלי כה). קול מהיכל, ההיכל מקטרג, ומהו מקטרג, קול ה' משלם גמול לאויביו (שם עד). מה השופר הזה אדם תוקע מזה ומוציא קול מזה כך כביכול כל המקטריגים מקטרגים לפני מכם ואני שומע מזה ומוציא מזה (שם פא). — וקִטְרֵג היצר, פִּתָּה לעֲבֵרה [1]: והיה יצרו (של דוד) מקטרגו ואומר לו, דוד, דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן ואת אמר אעירה שחר (ר' כהן, ירוש' ברכ' א א). שהשביע (בעז) על יצרו שהיה מקטרגו ואומר לו את פנוי והיא פנויה הרי השעה שתזדקק לה (ריב"ל, מד"ר במד' טו). — ובסהמ"א: אבינו מלכנו סתום פיות משטינינו ומקטריגינו (תפלת אבינו מלכנו). אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד (רש"י, בראש' כב א). ויבא גם השטן בתוכם, לקטרג הבריות (הנ"ל, איוב א ו).

[1] [שמוש זה אולי מוצאו מן: קטרג בו היצר על מצות האל וכדו'.]

(עמנואל, אמב' א, ז). — וַחֲצִי קֹטֶר, Halbmesser, Radius; rayon; radius: ומצאו אורך הצל בעלותו משטח הארץ עד הנקודה שהיא תכליתו בגון קס"ח חבל בחבל חצי קוטר הארץ (ראב"ח, צורת הארץ, כד:). מפני שהמרחב הזה שוה לחצי קוטר הצל עם חצי קוטר לבנה בשפל הרום וכו' (שם שם). ובארו האחרונים וכו' כמה שיעור יציאת המרכזים ההם בחצי קוטר הארץ (ר"מ א"ת, מו"נ ב כד). — ב) וְקֹטֶר המרבע, הקו החוצה אותו באלכסון, Diagonale; diagonale; diagonal line: כמו שנודע לכל אדם שהכל גדול מן החלק וכו' וקוטר המרובע גדול מצלעו (כוח חן ג). או יברא מרובע קטרו שוה לצלעו, ומה שידומה לזה מן הנמנעות (ר"מ א"ת, מו"נ ג יג, ד"ה הדעת השני). — ואמר המשורר: ויחשוב משולש כמבוי מפולש וישוה לקוטר מרובע צלעים (שלמה בונאפיד, שירים קלריס, ספר דברי חכמים, סו). — ג) ובמשמ' ציר גדול או ציר קטן של קו עקם, Achse; axe; axis: ואם לא תהיה השדה עגולה אבל עקומה כגון חתוכי המצכה אשר לא נחתכו לנוכח תושבתה, והעקומה הזאת יש לה שני קוטרים, האחד ארוך מן השני וכדומה לזה, אתה לוקח מחצית הקוטרים ותחברם ותרבעם ותוציא מפרובעם שביעיתו ומחצית השביעית כאשר עשית בעגול, והנשאר מן המרובע יהיה השבורת העקומה (ראב"ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ב ז, 68). — ד) ובמשמ' קַו רֹחַב, Meridian; méridien; meridian: והרוחב אשר נחלקים בו הקטרים בקריאת יום בעצמו הוא י"ח שעות לא פחות ולא יותר, קוראים אנשי הקוטר הזה שבת, וכבר יצאו אנשי קוטר אחר מן השבת קוטר אחר קוטר עד שתשלמנה שמנה עשרה שעות מן העת שהתחילה בו קריאת השבת, עד שתהיה השמש לעמת ראש ארץ ישראל וכו' (ר"י א"ת, כוזרי ב כ). — ה) ובמשמ' רֹחַק, התפשטות מֵמַד, Dimension; dimension: שהקו מפני היותו בעל קוטר אחד יהיה העתקו אל מה שהוא יותר תם ממנו, אל השטח, ומפני היות השטח בעל שני קטרים היה העתקו אל מה שהוא יותר תם ממנו, כלומר אל הגשם, והוא שלשה קטרים (פי' אלמסטיאוס לס' השמים והעולם לאריסטו, הוצ' לנדויאר, ג). קטרים השלשה, רצוני האורך והרוחב והעומק (ר' משה בן יוסף נגארה, מאמר במערכת). למה שידוע כי הצמיחה בצומח הוא בכל קטריו (הקדמי קרשקש, אור ה' א ה). — ו) ובהשאלה כמו קֹטֶב, במשמ' שרש ועקר: זאת הפעם אבוא בקצרה לפי שעל קוטר אחד תסובנה אלומות הקושיות וכו' (סו"ם הרדב"ז ג תקן, פיורדא, נג.)

*קֶטֶר, ש"ז. — קֶשֶׁר: המוכנים לפתות בחרטה כי יתנו כקטר ואסר לענות נפש ולהט אותם היום הבא (קלונימוס בר קלונימוס, אבן בחן, ויניציה, נט.). — ואמר הפיטן: הרוה מזונים ונשר, בירח איתנים להתיר קטר, מים מעהה בל יאשר (ר"א קליר, יפתח ארץ, תפלת גשם). צעד נשיאים מרחב ידיים, צפויים ברצוא ושוב למים, קשור בם נולי מים, קדוש עד ירשה לשרות קטרי[1] מים (רסע"ג, אכוין כליות, סדר יליכה, מדור רסע"ג, שלט).

*קַטְרֵב, קטריב[2], ש"ז, — יתד של עץ שמהוקים בה את בדי העל: הטמאין שבעגלה העול של מתכת והקטרב[3] וכו' (כלים יד ז). הנוגע בעול ובקטרב[3] בעין ובעבות אפי' בשעת מלאכה טהור (שם כא ג).

---

[1] [על פי לשון הכתוב: ומשרא קטרין (דניאל ה יב).]

[2] [אלה דברי פרוש הגאונים (אפשטין, 35): הקטרב אי' דא' קטריב פי' שני עצים יש מצד זה מן העול ומצד זה מן העול והן נקובין ומכניסין בתוך אותו נקב עץ ושמו קטרב ואיהו קטרין (כך גרסת הערוך והר"ש, ז"א והם קושרים אותו, ואין לתקן קטריב) שלא ישמטו הבקר וכו', ע"כ. וכן בא קַטְרִיב[a] באותה משמ' בערבי, ובסורי קטריבא, ועי' לאחרונה בס' תוספת הערוך, עמ' 361 ובספרות הנזכרת שם.

מקור המלה לא התברר, ואפשר שהיא שאולה מן השומרי—אשורי' קַרְחַפּ, קַרְטַפּ, קרש קטן, מרכוף וכדו'. ועי' בשנויי הנוסחאות המובאות בהערה שאחר זו. ואמנם לא מן הנמנע הוא שנולדה המלה בארמ' מתוך צרוף כגון קטרי ביה, ז"א קושרים בו, שהבינוהו כשם עצם: הקטריב שלו, וצ"ע.]

[3] [נוסח אחר: קטריב, הקרטב, קרטיב, קטרוב, קרטוב, עי' פרוש הגאונים, אפשטין, 35; תוספת הערוך, 361.

בכ"י פרמה מנק' קַטְרֵב ובדפו' ליוורנו קַטְרָב.]

---

[a] قطريب

מפורש דבר שקוטר[1]) ועולה וריחו נודף אף כל דבר שקוטר[1]) ועולה וריחו נודף (דבי ר' ישמעאל, כריתו' ו:). מה לשון קטרת, דבר שקוטר ועולה (רים לקיש, שם שם).

—התפ', *הִתְקַטֵּר,—שבשמו אותו בקטרת, שהעלו עליו קטרת: ועשית מזבח מקטר קטרת, מתקטר בקטורת אין כתיב כאן אלא מקטר קטורת, המזבח היה מקטיר את הקטרת (תוס, מד"ר ויקר' ז).

—נפע', *נִקְטַר,— כמו הָפע': יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו הוא מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן (תס"י, ברחס' כב יג). לא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד (תוס, שמות כט כג). בורית כרשינה אינו נקטר אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה (תוס, שם ל לד). נקמצה ונקטרה לשמה כשרה (תוס. ויקר' ה יג). הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו (את לחם הפנים) בכל שבת ושבת (תוס, שם כד ז). ומנחה שלא נקטר קומצה (תוס, פסח' כד. ד"ה פסולין). שאין מחשבת אכילה בנקטרין ואין מחשבת הקטרה בנאכלין (תוס, זבח' קט., ד"ה כהן בפיגול).

א. **קָטֵר**[2]), ש"ז, בינ' פעול נק' מ"ר קְטֻרוֹת,—כמו קָשׁוּר, סגור: בארבעת מקצעת החצר חצרות קְטֻרוֹת[3]) ארבעים ארך ושלשים רחב (יחזקי מו כב).

***קַטָּר**, ש"ז, מכונת הקיטור המניעה את הרכבת, Dampfwagen; locomotive, נוהג בדבור ובספרות.

קִטֵּר, ש"ז, — כמו קְטֹרֶת, קְטוֹרָה, או כמו קִטוּר: הלא את הַקִּטֵּר אשר קטרתם בערי יהודה ובחצות ירושלם וכו' אתם זכר יי' ותעלה על לבו (ירמ' מד כא). — ובמחס"א: אכן לשקר מגבעות וכו' אותה העבודה אשר עבדנו לאלהי נכר ופסילי זרה נסכי תרים וקטרי גבעות שקר ותעתועים והבל הבלים היו בידינו (מנחם, מחברת אלף, אכן 23). —ואמר המשורר: צבי עין תפקח ושור קטר ירקח ומפי עטו קח לך סמים ונטף (עמנו' מחב' יב, 94).

א. **קֹטֶר**[1]), ש"ז, — א) הקו החוצה את העגול ואת הכדור, diameter; diamètre; Durchmesser: ואתה יודע תשבורת העגול התמים אם אתה יודע את אלכסונו והוא הנקרא קוטר בלשון ערבי ותכפול הקוטר שלשה פעמים ושביעית פעם ויהיה אורך הקו הסובב, ואחר כך תוי מרבע את מחצית הקוטר במחצית הקו הסובב (ראב"ח הנשיא, המשיחה והתשברת ב ד, 60) והקו הישר העובר על המרכז נוגע על שתי קצוות הכדור מהמקיף נקרא קוטר (הוא, הספירה ה). ומצאו קוטר הלבנה כשהיא עומדת בגובה הרום וכו' אותו כדי שלשים שברי מעלה פחות שתות מחשבון ש"ס מעלה בהקף אופנה, ויהיה במקום זה קוטר עגולת הצל ע"ז שברי מעלה, שהן מעלה אחת וי"ז שברים מעוקם אופן הלבנה, וזה הנקרא קוטר הצל, ומצאו קוטר הלבנה בעמדה בשפל רומה וכו' ל"ה שברי מעלה ול"ה שניים, ויהיה קוטר הצל במעמד הזה צ"ב שברי מעלה, שהם מעלה אחת ול"ב שברים (הוא, צורת הארץ, כד:). וזה שאם תדמה כדור גדול וכו' ואחר כן תדמה בו קוטר יעבור על נקודת מרכזו, ואח"כ תדמה שני אנשים עומדים על קצוות הקוטר עד שיהיה הנחת רגליהם על ישרון הקוטר, וישוב הקוטר והרגלים בקו אחד ישר, לא ימלט מהיות הקוטר נכחי לאופק או בלתי נכחי וכו' וכבר התבאר במופת שהארץ כדורית, ושמוה מיושבת על שתי קצוות הקוטר, וכל איש משכוני שתי קצוות ראשו אל השמים ורגליו לצד רגלי האחר שהוא בראש הקוטר האחר וכו' (ר"ש א"ת, מו"נ א עג, הקדמה י', הערה). וזה יתבאר לך מידיעת שיעור קוטר כל גלגל (שם ב כד). — ואמר המשורר: בבין עמל ובינות היגונים אני נמשל כקוטר העגולה

---

[1]) [בדפוס' קיטר, אבל בסמוך נדפס שתי פעמים: קוטר, וכן גם ברש"י שם.]

[2]) [מן הארמ' קטר במקום קשר בעבר', קַצַר באשור', ויש משוים קַתַר, סגר בכוש'.]

[3]) [במשנה (מדות ב ה) אמרו על פסוק זה: ואין קטורות אלא שאינן מקורות, ע"כ, וכן רש"י. וריב"ג ורד"ק פרשו קשורות. ור"א מבלגנצי מן א. קָטַר, מלאות קיטור. ומן החדשים יש מציעים עפ"י השבעים: קְטַנּוֹת.]

[1]) [מן הערבי' קֻטְר a).]

a) قطر

ו לד). ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד עולם לְהַקְטִיר לפני יי׳ לשרתו ולברך בשמו עד עולם (סס כג יג). ומי אני אשר אבנה לו בית כי אם לְהַקְטִיר לפניו (דה״ב ב ה). ויבא אל היכל יי׳ לְהַקְטִיר על מזבח הקטרת (סס כו יו). לא לך עזיהו לְהַקְטִיר ליי׳ (סס סס יח). ובידו מקטרת לְהַקְטִיר (סס סס יט). והוא הִקְטִיר בגיא בן הנם (סס כח ג). כי בכם בחר יי׳ לעמד לפניו לשרתו ולהיות לו משרתים וּמַקְטִרִים (סס כט יא). — ואמר בן סירא: ויבחר בו מכל חי להגיש עלה וחלבים ולהקטיר ריח ניחח ואזכרה ולכפר על בני ישראל (ב״ס גני׳ מה יו). — ובתו״מ: קרעו והוציא אימוריו (של הפסח) נתנן במגס והקטירן על גבי המזבח (פסח׳ ה י). כל שבעת הימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות וכו׳ (יומא א ב). וקדש ידיו ורגליו ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים (סס ג ד). האומר וכו׳ אקטיר, אלך ואקטיר, נלך ונקטיר וכו׳ (סנה׳ ז י). השוחט את הזבח וכו׳ להקטיר את אמוריו בחוץ או מקצת אמוריו בחוץ וכו׳ פסול ואין בו כרת (זבח׳ ב ג). לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין (סס סס ה). השוחט את הזבח לאכול דבר שאין דרכו לאכול ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר כשר וכו׳ לאכול דבר שדרכו לאכול ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר פחות מכזית כשר (סס ג ג). הקומץ את המנחה לאכול שיריה בחוץ או כזית משיריה בחוץ, להקטיר קומצה בחוץ או כזית מקומצה בחוץ או להקטיר לבונתה בחוץ פסול ואין בו כרת (מנח׳ א ג). כל הקומץ והנותן בכלי והמהלך והמקטיר לאכול דבר שדרכו לאכול ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר חוץ למקומו פסול ואין בו כרת (סס סס). כיצד קרב המתיר כמצותו, קמץ בשתיקה ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו, או שקמץ חוץ לזמנו ונתן בכלי והלך והקטיר בשתיקה, או שקמץ, ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו, זה הוא שקרב המתיר כמצותו (סס סס). לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים (סס ד ד). סדר את הלחם ואת הבזיכין בשבת והקטיר את הבזיכין לאחר שבת פסול (סס יא ח). לא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר, ואם היה כהן גדול הממונה אומר לו אישי כהן גדול הקטר, פרשו העם והקטיר והשתחוה ויצא (תמיד ו ג). פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים (ר׳ ישמעאל, ברכ׳ ז.). תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי (ר׳ יוחנן, מנח׳ קי.). המזבח היה מקטיר את הקטרת (ר״ש בן לקיש, מד״ר ויקר׳ ז). — ובסהמ״א: שתמרת רגלית מירות טוב חוק ותקשרם ותתן על הזקן התחתון מושכות גדולות ותקים ברגלית ותשוף פי הרחם ותקטיר במשיחה קרה כמו דהן אל בלק אל בלקיה (ר״א אלדבי, שבילי אמונה ד ב). — ואמר הפיטן: שעה נא מקטרת אישים מקטרת תרועת זכר מעתרת (ינאי, אימה כנדגלת, קרובי ר״ה, זולאי, סב). — ואמר המשורר: תקטיר לבונה ואם תתיר צרור מר ואם שירת שלמה באברתה מקשרת (ר״י הלוי, עין גדינה, סעה״ש 90). אזבח וגם אקטירה בזמירה וכהן במשמרו (ר״ש הנזי, אזכיר סלה, פירי סימן, 212).

—הפע׳, מֻקְטָר, תֻּקְטַר, — הֻקְטַר הקרבן, הקטרת וכדו׳, תקטירו אותו: והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה (את המנחה) חק עולם ליי׳ כליל תָּקְטָר (ויקר׳ ו יח). ובכל מקום מֻקְטָר מגש לשמי ומנחה טהורה (מלא׳ א יא). — ואמר בן סירא: מנחתו כליל תקטר בכל יום תמיד פעמים (ב״ס גני׳ מה יד). — ובתו״מ: עד שלא פרקה ונפרס הלחם הלחם פסול ולא הוקטרו הבזיכין, משפירקה ונפרס הלחם הלחם פסל הוקטרו הבזיכין (הוקטרו), ואחר כך נפרס הלחם כשר, נטמא לחסה בין משפרקה ובין עד שלא פירקת הלחם פסול ולא הוקטרו בזיכין (תוספת׳ מנח׳ יא טז). — ואמר המשורר: פן כי מפני חלב ודם ולהעביר הזוהמה הוקטרו, עמד בסוד כלאי בגדים לבך הוגד לך מה זאת אשר נאסרו (ר׳ משולם בר׳ שלמה, יהגו מזמותי, דברי חכמים, עו). — וכמו פֻּע׳: וזאת מצבת קבורת הנצבת בתולה מוקטרת צנועה ועטרת מכל אבקת רוכל (מלבה מגנת שפ״ז, וכסטין, Inschrift. I, עמ׳ 29).

—קל, ב׳ני׳ *קוֹטֵר, — עולה כעשן, עָשֵׁן: מה הפרס

כח., מ״י פרה). — ואמר הפיטן: שעה נא מקטרת, אישים מקטרת (ינאי, אימה כנדגלת,קרובי ר״ה, זולאי, סב). — ואמר המשורר: שלח יונה מבשרת וכו׳ מאדרת בסי כרכם ובלבונה מקטרת (ר״ש הנגיד, שלח יונה, ברודי, 31). שיר הוא וריח לו כמו אבקת רוכל כמו כלה מקוטרת (הוא, שירה צפי, בן תהלים גם, ששון, מ). שם ראיתי עפרה ברה ומקטרת מור ולבונה (עמנו׳; ממב׳ ד, 31). — ובמשם׳ שהעלו בו קטרת: כי כל בית אשר יקוטר[1]) מן הכבד הזה לא יבואו שד ומזיק לעולם בו (ר״י זבארה, שעשועים, בכי״ל 19).

—הפע׳, הקטיר, הקטירו, הקטירם, הקטרת, הקטירו, מקטיר, מקטרים, מקטירים, מקטירות, הקטיר, הקטיר, הקטר, תקטיר, יקטיר, יקטר, יקטירנה, תקטירו, יקטרון, — העלה באש לריח ניחח את גוף הבהמה הנשחטת או העוף הנשחט לקרבן: והקטרת את כל האיל המזבחה עלה הוא לייי (שמות כט יח). ויקטר משה את כל האיל המזבחה עלה הוא לריח ניחח אשה הוא לייי (ויקרי ח כא). — והלקים מגוף הבהמה: ולקחת את כל החלב המכסה את הקרב ואת היתרת על הכבד ואת שתי הכלית ואת החלב אשר עליהן והקטרת המזבחה (שמות כט יג). וערכו בני אהרן את הנתחים את הראש ואת הפדר וכו׳ וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עלה אשה ריח ניחוח לייי (ויקר׳ א ט). והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה (שם שם יג). את החלב וכו׳ ואת שתי הכליות וכו׳ והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחח כל חלב לייי (שם ג יז). ואת כל חלבו יקטיר המזבחה כחלב זבח השלמים (שם ד כו). וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים (שם ו ה). ואת האיל נתח לנתחיו ויקטר משה את הראש ואת הנתחים ואת הפדר (שם ח כ). וזרק הכהן את הדם על מזבח ייי וכו׳ והקטיר החלב לריח ניחח לייי (שם יז ו). את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לייי (במד׳ יח יז). גם בטרם יקטרון את החלב ובא נער הכהן וכו׳ ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך (ש״א ב טו–טז).—

והקטיר קרבן: והקריב מן התרים או מן בני היונה את קרבנו וכו׳ ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח וכו׳ ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה וכו׳ (ויקר׳ א יד–יז). — ואשה: בגשתם אל המזבח להקטיר אשה לייי (שמות ל כ). כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לייי (ויקר׳ ב יא). — ועולה ומנחה ושלמים: ולקחת מן האיל החלב והאליה וכו׳ ואת יתרת הכבד וכו׳ וככר לחם אחת וחלת לחם שמן אחת ורקיק אחד וכו׳ ולקחת אתם מידם והקטרת המזבחה על העלה (שמות כט כב–כה). והעלה שלמה שלש פעמים בשנה עלת ושלמים על המזבח אשר בנה לייי והקטיר אתו אשר לפני ייי (מ״א ט כה). ויקטר את עלתו ואת מנחתו ויסך את נסכו (מ״ב טז יג). על המזבח הגדול הקטר את עלת הבקר ואת מנחת הערב ואת עלת המלך ואת מנחתו ואת עלת כל עם הארץ ומנחתם ונסכיהם (שם שם טו). ולכהנים הלוים לא יכרת איש מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה ועשה זבח כל הימים (ירמ׳ לג יח). ומקטרים לייי עלות בבקר בבקר ובערב בערב (דהי״ב יג יא). —ואזכרת המנחה: והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה אשה ריח ניחח לייי (ויקר׳ ב ט). והקטיר הכהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה על כל לבנתה אשה לייי (שם שם טז). וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה (במד׳ ה כו). — והקטיר קטרת: והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה (שמות ל ז). ויקטר עליו קטרת סמים (שם מ כז). למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ייי (במד׳ יז ה). לעלות על מזבחי להקטיר קטרת לשאת אפוד לפני (ש״א ב כח). גם סגרו דלתות האולם ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועלה לא העלו בקדש לאלהי ישראל (דהי״ב כט ז). — ובלי השלמה, הקטיר, העלה קרבנות וקטרת: רק בבמות הוא מזבח ומקטיר (מ״א ג ג). וכן עשה לכל נשיו הנכריות מקטירות ומזבחות לאלהיהן (שם יא ח). וירבעם עמד על המזבח להקטיר (שם יג א). והשבתי למואב נאם ייי מעלה במה ומקטיר לאלהיו (ירמ׳ מח לה). ופקדתי עליה את ימי הבעלים אשר תקטיר להם (הוש׳ ב יה). ואהרן ובניו מקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטרת (דהי״א

---

[1]) [בהוצ׳ דורזון (ו, 58) יקוטר בו.]

א. קטר, קטר, *קטרי, קטרת, קיטור, *קיטורה, *קיטורי [1]).

ב. *קטר [2]), ממנו ב. קטר, *קטר.

א. **קָטַר** [3]), קל לא נמצא במקרא.

— פע׳, קטרו, קטרתם, מקטרים, מקטרות, קטר, יקטר, יקטרו יקטרו, יקטרון, — קטר האדם לאלהים, העלה קיטור הקרבנות כריח ניחוח לאלהים: עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות (מ״א כב מד; מ״ב יב ד, יד ד, יה ד, יט לה). ויזבח ויקטר בבמות ועל הגבעות (מ״ב יו ד). ויקטרו שם בכל במות כגוים אשר הגלה יי׳ מפניהם (שם יז יא). וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו (שם יח ד). תחת אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים (מלכים, שם כב יז). והשבית את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה ויקטר בבמות בערי יהודה ומסבי ירושלם ואת המקטרים לבעל לשמש ולירח ולמזלות ולכל צבא השמים (שם כג ה). ויטמא את הבמות אשר קטרו שמה הכהנים (שם שם ח). זבחים בגנות ומקטרים על הלבנים (ישע׳ סה ג). עונתיכם ועונת אבותיכם יחדו אמר יי׳ אשר קטרו על ההרים ועל הגבעות חרפוני (שם שם ז). הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבעל (ירמ׳ ז ט). ומספר חצות ירושלם שמתם מזבחות לבשת מזבחות לקטר לבעל (שם יא יג). כי שכחני עמי לשוא יקטרו (שם יח טו). והיו בתי ירושלם וכו׳ כמקום התפת הטמאים לכל הבתים אשר קטרו על גגתיהם לכל צבא השמים והסך נסכים לאלהים אחרים (שם יט יג). מפני רעתם אשר עשו להכעיסני ללכת לקטר לעבד לאלהים אחרים (שם מד ג). כי מקטרות נשיהם לאלהים אחרים (שם שם יה). כי עשה נעשה את כל הדבר אשר יצא מפינו לקטר למלכת השמים והסיך

עקר פרושו נטף, טפטף, וכן בכוש׳ קתר במשמ׳ קטרת. ובשאול מן הכנעני בא השרש אף במצרית.]

1) [השוה גם שמות עצם פרטיים קטורה, קטרון.]

2) [שאול מן קטר בארמ׳ שהוא קשר בעבר׳, עי׳ שם.]

3) [כנראה נגזר הפעל מן השם קטרת או קיטור.]

לה נסכים (שם שם יז). מפני אשר קטרתם ואשר חטאתם ליי׳ וכו׳ (שם שם כג). על ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטרו (הוש׳ ד יג). לבעלים יזבחו ולפסלים יקטרון (שם יא ב). על כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו (חבקו׳ א יו). ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם לו לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר (דה״ב כה יד [1]). — וקטר את הקטר: הלוא את הקטר אשר קטרתם בערי יהודה ובחצות ירושלם וכו׳ אתם זכר יי׳ (ירמ׳ מד כא). — וקטר (קרבן) תודה: וקטר מחמץ תודה (עמו׳ ד ה). — קטר כמקור מחלט על יד בנין הפעי: קטר יקטירון כיום החלב (ש״א ב יו). — ובתו״מ: אחד העובד ואחד הזובח אחד המקטר ואחד המנסך וכו׳ כולן בסקילה (סנה׳ ז ו). והלן בבית הקברות והמקטר לשדים והמקרע את כסותו וכו׳ (רבי הונא, ירוש׳ גיט׳ ז א). לפי שבנות ישראל מקטרות לכשפים (ר׳ יוסי, ברכ׳ נג.). זיבח וקיטר וניסך בהעלמה אחת אינו חייב אלא אחת (ר׳ אמי, שבת עב:). מקטר לשד עובד עכו״ם הוא (רבא, סנה׳ סה.). המקטר לחבר חובר חבר הוא (אביי, שם שם). עתיד הקב״ה לענגם (את ישראל) בגן עדן ולקטר לפניהם מכל הבשמים (מד״ר במד׳ יג). — *כמו פשם: המטיך ראית מקטר משכבו בנפת או בדבש (תשו׳ דונש על מנחם, עמ׳ 22).

— פע׳, בינ׳ מקטרת, — שפשטו אותה, שמו עליה ריח בשם: מי זאת עלה מן המדבר כתימרות עשן מקטרת [1]) מר ולבונה מכל אבקת רכל (שה״ש ג ו). — ובתו״מ: (קטורה) שמקוטרת [2]) מצות ומעשים טובים (רב, מד״ר בראש׳ סא). ושמה קטורה, שהיתה מקטרת מכל מיני בשמים (פדר״א ל). — ובספה״א: והבית אל אשה מקוטרת ואמר הרבו את עיצה כאשר תגדל מדורתה תגדל רעתה (מוסרי הפלוסופים ב א). אבל מדרכיהם ללבוש בגדי מלכות מקוטרים והם עומדים בהיכלי שן (ר״י אלטולי, מלמד התלמידים,

---

1) [את הכתוב: את כל המקטרות הסירו (דה״ב ל יד) הביא המחבר בערך מקטרה, כש״נ במשמ׳ מעין מזבח לקטרת.]

2) [והיה מי שהציע לקרא: מקטרת.]

3) [בערוך: שקטרה.]

זה שערוך בשמן ומקוטף בדבש כך היה ברייתו של מן (ספרי במד' פט).

—קל, *קָטַף, בינ' פָּעוּ' קָטוּף, — שקִטְּפוּ אותו: ד"א לשר לשון נוטריקון ליש שמן דבש, בעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש (רש"י, במד' יא ח).

*קַטָּף [1], ש"ז, — בדחן, דרשן: חרוזות ומשקלות שמתקנין הקטפים [2] על הייחוד (לקוטי מהרי"ל, כ"י, ברלינר, Aus dem inner. Leben d. deutsch. Jud. im Mittelalter, עמ' 53). ולא נמצא דרשה זו בשום דוכתא, רק הקטפים והדרשנים אומרים זה (שו"ת מהר"ס מינץ מג).

*קֶטֶף [3], ש"ז, — שרף עץ הבשם וכדו', צֳרִי שהיו משתמשים בו לרפואה: הורד והכפר והקטף והלוטם יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, ר' שמעון אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי (שביע' ז ו). ולא יהא מערב וכו' חלב חמור בקטף (תוספת' ב"ב ה ו). הצרי אינו אלא שרף של עצי קטף (רשב"ג, ירוש' יומא ד ה). כל השרפין יפין לדיו ושרף קטף יפה מכולם (ר' הונא, שבת כג.). כי פליגי רבנן עליה דר"א באילן העושה פירות אבל באילן שאינו עושה פירות מודו דקטפו זהו פריו (נדה ח:). קחו מזמרת הארץ בכליכם, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, דברים שהן מזמרין בעולם, חלזון, חמר קטף ומור איגורי, ומעט צרי, בלסם קטף (מד"ר ברא"ש' צא). יש רעה וכו' זו מחשבתן של רמאין כגון המערבין חלב חמור בקטף (רבי שמואל בר אמי, מס קהל', ים רעה). — ובסהמ"א: ויש אומרים שמברכין על חלבונה בורא מיני בשמים שאינו עץ אלא קטף של אילן וכו' (טוא"ח ברכות ריו). — ואמר המשורר: כסיל הזורח הדם הפורח ושמן הרוקח וקטף מריחו (עמנואל, מחב' יג, 91).

*קַטָּפוּת, ש"נ, — דברי דרשנות מבדחת, חידות וחידודים, עי' קַטָּף, הערה.

*קִטְקֵט [1], פ"ע, — קִטְקֵט על האריג, חבט והכה עליו כדי לעשותו ישר או דק: השובט והמקטקט על האריג הרי זה חייב מפני שהוא כמיישב בידו (רבי יהודה, ירוש' שבת יב ח).

א. קטר [2], ממנו *הֶקְטֵר, *הַקְטָרָה, *מִקְטוֹרָה, מִקְטָר, מִקְטָרָה, מִקְטֶרֶת, *קִטּוּר, קְטוֹרָה,

---

[1]) [לא נתברר מקור המלה הזאת שעל ידה נמצאת גם קַטָּפוּת (עי' לקמן). וכן נוהג בדבור בפי היהודים האשכנזים קטבות (כך, בבי"ת) במשמ' זו. אמנם היו שכתבו במקום זו כְּתָבוֹת (עי' ערך זה) במשמ' חידות וחידודים (עי' ברלינר, Aus dem in Leben d. deutsch. Juden im Mittelalter, עמ' 13, 25). אך בצדק דחה צונץ (Literaturgeschichte, עמ' 497) את הכתיב כתבות במק' קטפות במשמ' חידות ומעשה צחוק. וקשה להניח שיכתבו מחברים יודעי תורה קטפים, קטפות במקי מלים עבריות רגילות כגון כתבים, כתבות, ולא מן הנמנע הוא שיש כאן מלה זרה או תרגום של שמוש זר בפעל שמשמעותו קרובה אל קָטַף בעבר'.]

[2]) [כך בספרו של ברלינר. אמנם במאמרו על ר"י איסרלין (MGWJ 1869, עמ' 276): הקטבים, ובמהרי"ל שבדפוסי במקום זה: חרוזות ומשקלות שעושין בלשון אשכנז על הייחוד (לקוטים בסוף ס' מהרי"ל).]

[3]) [וכן בארמ' קְטָפָא, והמלה שאולה בעבר' מארמ'. ואפשר שנולד שם הצמח והשרף בעקר מתוך צרוף מרכב כגון קטר—טף קטרת מטפטפת טפין טפין, ושים לב לכך שגם קטר [a] בערב' פרושו מטפטף טפין טפין. וכן משמ' הפעל ב. קטף בתו"מ היא הרטיב טפין טפין, וצ"ע. ולפי לו, Flora III, עמ' 388 וכו', המאריך בענין, הקטף הוא Styrax officinalis, וצ"ע.]

[a]) قطر

[1]) [לא הברר מקור הפעל, ובמקומו בבבלי (שבת עה:, ופס לז:): דתניא רבי יהודה מוסיף אף השובט והמדקדק וכו', וכנראה יש לראות מדקדק אך כנוסחה מאחרת במקום מקטקט. ואם יש לראות שובט כנגזר מן שֵׁבֶט (המכה בשבט), כי אז אפשר שנוצר בעקר קתקת מן קת, קת הגרזן, הסכין וכדו', שהיו חובטין בו את האריג. ועכ"פ אין לראות קטקט כנגזר מן א. קטט בדעת המלונים.

בדפוסי הילקוט לאיוב כח נאמר: פלוני רוחו קצרה שנתנה בו רוח קטקטין, ע"כ. אך בגרסת הערוך: קטריטון, והיא בוודאי מלה יוני' ולא עברי', ואמנם לא הצליחו לזהותה (עי' לו אצל קרוים, Lehnw. עמ' 527). אך כנראה היא היוני' ἀκαρτερικόν או ἀκαρτερητόν, קצר רוח, קשה מסבל.]

[2]) [באותה משמ' כמו בעבר' בא קטר בכמה צורות בכנעני, בארמ', אשור' ושבא', אך בערב', קַתַר [a], נדף ריח, קֻתַאר [b] כמו קיטור בעבר', בעוד אשר קטר [c],

[a]) قتر [b]) قتار [c]) قطر

אמן וכו׳ קטופה ת ק ט ף נשמתו [1]) (הוא, ירוש׳ ברכ׳ ח ט). — *וְנִקְטְפָה השלהבת, נתלשה: מברכין על השלהבת ואין מברכין על הגחלת, ר׳ חייא בר אשי בשם רב, אם היו הגחלים לוחשות מברכין, רבי יוחנן דקרציון בשם רבי נחום בר סימאי, בלבד ב נ ק ט פ ת (שם שם ח ז). — ואמר המשורר: ה י ק ט ף יחיד אביו באבו ואביהו מיחד בין יחידים (ר״ש הנגיד, חכימים, ברודי, 17).

—פִּעֵ׳, *קִטֵּף, —כמו קל: היה מ ק ט ף ומכנים לתוך ביתו אפי׳ כל שדהו פטור מן הלקט שכחה ופיאה (תוספת׳ פאה א יח). מקווצין ומקפצין ו מ ק ט פ י ן ומסתתין עד ראש השנה (שם שביעי׳ א יח). במה דברים אמורים בזמן שאכלה ייחורי תאינים או או ש ק י ט פ ה לולבי גפנים וכו׳ (רבי שמעון בן יהודה בשם רבי שמעון, שם ב״ק ו כח). מ ק ט פ י ן לפני העומר (ר׳ שמעון בן אלעזר, שם מנח׳ י כח). ה מ ק ט ף מלילות להכניסן בתוך ביתו שיעורו בטפח יד (שם עוקצ׳ א ג). ה מ ק ט ף שיבלין לעיסתו, לאוכלן מלילות ניטבלו, לעשותן עיסה לא נטבלו (ירוש׳ מעשר׳ ד א). למלך שהיה לו כרם אחד ונזדווגו לו ג׳ שונאים, הראשון התחיל מ ק ט ף בעוללות והב׳ מזנב באשכולות והג׳ מעקר בגפנים (מד״ר ברא״ש מב). — *וְקִטֵּף את השֵׂעָר: אשה לא תחוף וכו׳ בנתר משום ד מ ק ט ף (רבא, נדה סו:) — *וְקִטְּפָה הָאֵשׁ: עברה (האש) גדר שגבוהה ארבע אמות או דרך רשות הרבים או נהר פטור, אמר רבה, בקידחת היא מתניתא, אבל ב מ ק ט פ ת [2]) דברי הכל חייב (ירוש׳ ב״ק ו ס).

—פֻּעַ׳, *קֻטַּף, בינ׳ מְקֻטָּף, —שקִטְּפוּ אותו: יצא ראובן ואזניו מ ק ו ט פ ו ת [3]) (מד״ר ברא״ש לט). האשה הזאת טוות במטווה, אחת מ ק ו ט פ ת ואחת מעוכה ואין כל המטווי שווה (מדרש תהלים עג ג).

—הִתְפַּ׳, *הִתְקַטֵּף, — כמו נִפְעַ׳: כל העונה אמן וכו׳ קטופה י ת ק ט פ ו ימיו [1]) (בן עזאי, ברכ׳ מז.).

ב. *קָטַף, קל לא נמצא בתו״ם.

—פִּעֵ׳, *קִטֵּף [2]), — קִטֵּף את הבצק ביין או במשקה אחר, הוסיף בו משקה כתבלין לו לטעם ולריח, תִּבֵּל, to scent; aromatiser; würzen: אין לשין את המצה בשאר המשקין וכו׳ אבל מ ק ט פ י ן אותה בכולן (תוספת׳ פסח׳ ג ח). שלש נשים עוסקות בבצק, אחת לשה ואחת מ ק ט פ ת ואחת אופה (שם שם ג ח). מה דייש מיוחד דבר שנגמרה מלאכתו, יצא הלש וה מ ק ט ף והאופה דבר שנגמרה מלאכתו (ר׳ יוסי בר׳ יהודה, שם ב״מ ח ז). כמה יגע אדם הראשון עד שלא אכל פרוסה, חרש זרע וכו׳ טחן הרקיד לש וק י ט ף ואפ׳ ואח״כ אכל פרוסה (בן זומא, ירוש׳ ברכ׳ ט ג). הלש וה מ ק ט ף והעורך כולהן משום לש (שם שבת ז ב). הראשונים חרשו ורעו וכו׳ לשו ק י ט פ ו ואפו ואנו אין לנו מה לוכל (ר׳ חגי, שם שקל׳ ה א). את שלשין בו מ ק ט פ י ן בו ואת שאין לשין בו אין מ ק ט פ י ן בו (פסח׳ לו.). וצריכה שני כלים, אחד ש מ ק ט פ ת בו ואחד שמצננת בו את ידיה (רבא, שם מ״.). לשה היא מ ק ט פ ת וחבירתה לשה תחתיה, מ ק ט פ ת היא אופה וחבירתה מ ק ט פ ת תחתיה והשלישית לשה, אופה היא לשה וחבירתה אופה תחתיה והשלישית מ ק ט פ ת וחוזרת חלילה, כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ (ת״ר, שם מח:).

—פֻּעַ׳, *קֻטַּף, בינ׳ מְקֻטָּף, —(בצק) שקִטְּפוּ אותו: בליוש

בהתפ׳: חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו, ע״כ, ועל כן גם בתוספת׳ העקר בצורת סבילה, בנִפְעַ׳. ובירושׁ׳ (ברכ׳ ח ט) הנוסח: חטופה יתחטפו שנותיו, קטופה ת ק ט ף נ ש מ ת ו, ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה, ע״כ, ונראה שנולד ת ק ט ף נ ש מ ת ו בט״ס במק׳ י ת ק ט פ ו ן ש נ ו ת י ו.]

[1]) [אך עי׳ בהערה שלפני זו.]

[2]) [כך נכון ולא כנ״א בנקטפת.]

[3]) [יש מבארים: אזניו תלויות למטה או יצא בבשת פנים. ואפשר שהעקר בנער שתלש אביו באזנו לענשו, כמאמר הפסיק׳ רב׳ (י דברות ג): שבר את הצלוחית ואיבד את האיסר תלש (האב) באזנו ותלש בשערו. והשוה גם בארמי׳ שבמד״ר (קהל׳, שמח): כדון נחירך ק ט י ף ואודנך יקרין ועיינין כהיין, ועי׳ קָטַע, פִּעֵ׳.]

[1]) [עי׳ נִפְעַ׳, הערות.]

[2]) [נראה שעקר משמ׳ הפעל: הוסיף קְטָף, צרי ובשם, כתבלין, כפעל הנגזר מן השם קְטָף, ואין לפעל זה כל קשר אל א. קָטַף.]

שיתגלגלו בהן על הקרקע מקבלין טומאה (רמב"ם, כלים ז ד). — ואמר המשורר: מי האמין כי מי תהומך יעבור עור ופסח וקב וקטע (עמנואל, מחב' ח, 3).

***קֶטַע,** או קֶטַע [1]), ש"ז, ר"ר קְטָעִים, קוטעים, — החלק הקטיע מן הגוף, ובהשאלה השבלת הקטועה מן העמר: לא יסכור אדם את תבנו ואת גפתו ואת זגיו למי שאינו נאמן על המעשרות להוציא מהן משקין, ואם הוציא חייב במעשרות ופטור מן התרומה, שהתורם בלבו על הקוטעין [2]) ועל הצדדים ועל מה שבתוך התבן (מעשרו' ה ד). — *וקֶטַע של דבר, ובהשאלה אף קֶטַע של חבור ספרותי וכדו', Bruchstück; fragment. — *ובהנדסה, קֶטַע במשמ' חלק של קו ישר המגבל בשתי נקודות, Strecke; segment (de droite); (straight) segment, intercept.

א. קטף [3]), ממנו א. *קְטוּף, ג. *קְטוּף, *קְטִיף, א. קָטַף.

ב. *קטף [4]), ממנו ב. *קְטוּף, *קֶטֶף.

א. קָטַף, פ"י, — קָטַף האדם פרי, ענף או עלה מן הצמח, שבר או כרת ונטל אותו, abpflücken; cueillir: to pluck (off): כי תבא בקמת רעך וְקָטַפְתָּ מלילת בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך (דבר' כג כו). את ראש יניקותיו קָטָף (יחזק' יז ד). ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה ונתתי מראש ינקותיו רך אֶקְטֹף ושתלתי אני על הר גבה ותלול (שם שם כב). הַקֹּטְפִים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם (איוב ל ד). — ובתו"ם: כלום קוטף אדם

[1]) [השוה בארמ' שבתו"ם: באילן דהוו עלין קיטעין קיטעין (ירוש' ברכ' ח ג).]

[2]) [קיטעין, כך במשנה שבבבלי ובירוש', וכן כותב הרמב"ם (תרומ' ד כח): התורם את הגורן צריך שיכוין את לבו שתהיה זו תרומה על הכרי ועל מה שבקוטעין, אך במדב"מ קטעין ובמשניות קטועים ובמשנ' המנק' קְטוּעִים, ובתוספת' צוקרמנדל (תרומ' ג ה): קיטין.]

[3]) [וכן בארמ' וסורי' ובערב' קטף a), ובאשור' קַטָפָ, וקרוב אליו קטם, עי' שם.]

[4]) [עי' קֶטֶף, הערה.]

a) قطف

את כרמו קודם שיתבשל, אלא מאחר שהוא מבושל הוא קוטפו (מד"ר שמות ל). — ביני' בָּעוּי קָטוּף: אם אינן כורתין את עין ערלתו כל הפירו' שהוא עושה עוללות קוטפין ולא טובים למראה (ר' זכריה, פדר"א כט). — *ובהשאלה, אמן קְטוּפָה, שלא נשמעה בשלמותה: אין עונין אמן לא יתומה ולא קטופה, בן עזאי אומ' העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומין, קטופה יקטפו ימיו, ארוכה יאריכו לו ימים ושנים (תוספת' מגי' ד כז [1])). — ובסהמ"א: וכן כל הקוטף מלילות מעט מעט ומכניס לביתו, אפילו קטף כן כל שדהו, פטור מהלקט ומן השכחה ומן הפאה (רמב"ם, מתנות עניים ב ו). — ואמר הפיטן: תשובה חשובה קרומה מאז לחטוב, שובה ישראל עד יי' מלקטוף (אלעזר הרקח, תשובה תשובה, סליח' ה עשי"ת). יי' ששופה חטופה וממות קטופה מכלל יופי מציון (שלמה בר רב נחס, יי' שעופה, סליח' יי"ז תמוז). — ואמר המשורר: והדור צוררי קטף בקטפם תבואה מעצי הדר שתולים (ר"ש הנגיד, הלי תעם, ברודי, 158). ואם אראה שחק יבבה לבבי לחיתי שהיא מני קטופה (רשב"ג, מלילתי, שעה"ש, 36). אמיר בשם בגן מוסר והשכל בפריו נתנו ריח ונרדו, קטפהו ועדנו באבו ולא בשלו תנובותיו ומגדו (רמב"ע, לאט ללב, ברודי, לז). אסתופפה ואשאפה וארעפה גם אקטפה מלחי בשמי (ישועה, יום אזכרה, סידי תימן, 18). — *ובהנדסה: נמצא כל העמוד עד שיכלה הראש עשרים אמה ועד הקטופת י' אמות (משנת המדות ג, 52). הצריך למוד אוחז שליש ראשו חד וכו' וחוזר ואוחז שליש צרוף הקטופה וכו' (שם שם).

— נפע', נִקְטַף, — שקטפו אותו: עדנו באבו לא יִקָּטֵף ולפני כל חציר ייבש (איוב ח יב). — ובתו"ם: העונה אמן וכו' קטופה יקטפו ימיו, ארוכה יאריכו לו ימים ושנים [2]) (בן עזאי, תוספת' מגי' ד כז). העונה

[1]) [וכעין זה ירוש' ברכ' ח ט, שם סכה ג יב, שם מגי' א יא, ברכ' מז., ופרש רש"י שם: קטופה שמחסר קריאת הנו"ן, שאינו מוציאה בפה שתהא נכרת.]

[2]) [לפי נוסח התוספת' המצרפת יחד: קטופה יקטפו ימיו ארוכה יאריכו לו ימים ושנים, ע"כ, אשר היה לבטא אף בבנין קל יִקְטְפוּ, אבל בבבלי (ברכ' מז.)

—פע', קָטַע, בינ' מְקַטֵּעַ, — שקטעו אותו, אצבעות מְקֻטָּעוֹת, מְקַטֵּעַ אצבע: ובחזירתו היה מוצא אצבעות מקוטעין מושלכין בהרים והיה מלקטן ומגפפן ומחבקן ומנשקן ונותנן לתוך טליתו (מד"ר איכה פתיחה, על הפרים). והיה שם בן כוזיבא והיו לו מאתים אלף מקוטעי אצבע, שלחו לו חכמים, עד מתי אתה עושה לישראל בעלי מומין וכו' (שם איכה ביתא תנייתא, בלע ה'). מעשה בר' זיינון שהיה בא לאסכנדריאה וכו' והיה שם אדם אחד כשר ועושה מצוות והוא מיוסר ומקוטע בידיו וברגליו (דב"ר ליברמן, 75). כתב שעלו הכהנים והלוים וכו' ואחר כך כתב וכו' ומבני לוי לא מצאתי שם, אלא שלא היו יכולים להקיש בכינורות שהיו אצבעותיהם מקוטעות (פסיק' רב', ותאמר ציון, קמד:). — ובפהמ"א: ואחר באו משה ואהרן וכו' ראו פתחו של פרעה שהוא רותח כרוד, בני אדם הרוגין לצד והצלובין לצד והמקוטעין[1]) ידיהן ורגליהן לצד וכו' (מדה"ג שמות ה א, הופמן, 48).—*ובהשאלה, חדשים מְקֻטָּעִים, לא שלמים: אתייא כמאן דאמר הבהמה יולדת לחדשים מקוטעין, ברם כמאן דאמר בהמה יולדת לחדשים מסויימין הגע עצמך שסיים, אימתי עלה עליה זכר (ר' בא, ירוש' ב"ק א א). אלא בן אנן קיימין, כשבא עליה לאחר ארבעים יום והוכר עוברה לאחר חמשים יום, הרי יש כאן שליטין לראשון ומקוטעין לשני, ש"מ שהאשה יולדת לחדשים שלימים וכו' את שמע מינה שהאשה יולדת לחדשים מקוטעין (שם יבמ' ד ג). הכרת העובר לחדשי' שלימין ולידתו לחדשים מקוטעין (ר' בא, שם נדה א ג). — *ובקצור, לִמְקֻטָּעִין: יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, יולדת לשבעה יולדת למקוטעין (ר"ה יא.). — *שנים מְקֻטָּעוֹת: כורש מלך ג' שנים מקוטעות (סדר עולם רבה כט, רטנר, סו:). — ובפהמ"א: חלה, בין שחלה שנה אחר שנה או שחלה חלאים מקוטעים, אם הכל פחות מארבע שנים עולים למנין שש (רמב"ס, עבדים ג ה). —ואמר הפיטן: ואותן שנים מקטעות לא יהיו נגרעות ויהיו נחשבים לפני יושב הכרובים כאלו היית חי בהן על פני האדמה ועוסק במצות בתורת

[1]) [נדפס: והמקטועין.]

ה' החמיטה (תנח' ת' נוקס, מענה לשון). — *אוניו מקטעות: מפני מה נתרחק ראובן עד משה, מפני שלא בקש מחילה מאביו ולא פייסו, הרי יצא ראובן אוניו מקוטעות[1]) (ברחשית רבתי, אלבק, 267).

—התפ', *הִתְקַטֵּעַ,—כמו נִפְע': שפעם אחת היהי מהלך בדרך וכו' בא עני אחד ועמד לי בדרך וכו' לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו, הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי, עיני שלא חסו על עיניך יסומו וכו' רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו וכו' (נחום איש גם זו, תענ' כא.). לא נשיר לא נאמר אלא איך נשיר, מראים אותם אצבעותיהם ואומרים להם אין אתם יודעים שהיו כפותינו חזקים כברזל ונתקטעו אצבעותינו, ראו היאך נשיר (פסיק' רב', ותאמר ציון, קמד.).

*קִטֵּעַ[2]), תוס"ז, — קִטֵּעַ היד והרגל: הקיטע יוצא בקב שלו (רבי מאיר, שבת ו ח). הרואה וכו' את הקיטע ואת החיגר וכו' אומר ברוך דיין האמת. (תוספת' ברכ' ז ג). קב של קיטע אם יש לו בית קיבול כתיתין יוצאין בו (ר' אליעזר, שם שבת ה א). הקיטעין וסוכי שחין אף על פי שאין להם דמים יש להם ערכין (שם ערכ' א ג). מצווין ישראל לפרנס קיטעין אפילו עבדים (ר' אחא, ירוש' כתוב' ה ה). אם היה מום גדול כגון סומא באחת מעיניו, קיטע באחת מידיו, חיגר באחת מרגליו מיד יוציא ויתן כתובה (רשב"ג, שם שם ז ח). שאם היה סומא וסימא את עינו, קיטע וקיטע את ידו היאך זה מתקיים ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו (שם ב"ק ח א). מצווין ישראל לפרנס עבדים קיטעין יותר מן השלימין (ר' אחא, שם שם ט ה). אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו וכו' קיטע משתי רגליו וכו' (תענ' כא.). — נקי' *קִטַּעַת: הגונב את הקיטעת ואת החיגרת ואת הסומא וכו' משלמין תשלומי ארבעה וחמשה (תוספת' ב"ק ז טו). — ובפהמ"א: תאבנט של עורות ועורות שתופרין הקטעים על ארכובותיהן כדי

[1]) [יצא ראובן וכו'. לשון זה גם בתנחומא סי' ט', ובב"ר פצ"ט ז': ואוניו מקוטעות (אלבק).]

[2]) [ע"מ עִוֵּר, פִּסֵּחַ, עי' פִּסֵּחַ, הערה.]

גנבת, קטעת ומכרת מהו (רב פפא, ב"ק עח:). פילוסופוס אחד שאל את רבי הושעיה אמר לו, אם חביבה היא המילה מפני מה לא נתנה לאדם הראשון, אמר ליה, מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומניח את פאת זקנו, א"ל, מפני שגדל עמו בשטות, אמר ליה, אם כן יסמא את עינו ויקטע את ידיו וישבר את רגליו על ידי שגדלו עמו בשטות (מד"ר ברא' יא). בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו כל רובן בעלי מומין, למה, מפני שהיו יגיעים בטיט ובלבנים ועולים לראש הבנין וכו' או האבן נופלת וקוטעת ידו או הקורה או הטיט נכנס בעינו והוא נסמא (ר' תנחומא, שם במד' ז). אמר להם הקב"ה (לגולי בבל) אתם שלטתם בעצמכם וקטעתם אצבעותיכם, חייכם מה שלא השבתי לירמיה ולציון אני משיב אתכם (פסיק' רב', ותאמר ציון, קמד:).[1]) — ובסהמ"א: ובן שועל או נמייה שנכנס לבין העופות וכו' אם קטע ראש אחד מהן הנה נח רגזו (רמב"ם, שחיטה ה יא). — בינ' פָּעוּל, קָטוּעַ: אפילו רגלו קטועה ועינו סומא לא ישחט אלא על פי מומחה (תוספת' סנה' א ג).[2]) — ובסהמ"א: מי שאוחז קרדום ואמר אלך ואפסיק דקל של פלוני ונמצא קטוע מושלך לא נאמר זה עשה (הלכ' פסוק' לחכמ' יהודאי גאון, ממוכות, 64). וכבר נאמ' באחרון אלא שוו קטוע (מסכת המדות ג, 52). והוא באת העמוד גיו הקטוע (שם שם, 51). —ובהשאלה, דור קָטוּעַ, דור עָקָר: ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל הזקן, אמר לו, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם, אמרה לו, רבי, ממשפחת דורקטי

[1]) [בירושי' שבת ז ב כתוב: המעשן המתלע הקוט' הסך וכו', ובקצת דפוסים: הקוטע, אך בדפוס ויניציא: הקיטם, וכך נכון. ועי' בהגהות שבדפוס וילנה.]

[2]) [באדר"נ ם (סכטר, קד.) כתוב: רבי אליעזר בן יעקב קורא אותן קרן נקוב קיטועה, קיטועה כיצד, זה תינוק שניתנין לו מרגליות וחוזרין ונותנין לו פת, זורק את המרגליות ונוטל את הפת וכו'. והע' ר שכטר: בכי"ע היה קורא אותו קרא נקובה וקטע. ועל הגליון שם נ"א קרן וקופה וקוטע קוטע. ובכי"א ר"א בן יעקב אומר קורין אותו קרן זקופה וקוטע קוטע. ועי' מפרשים. והגר"א הגיה קרן נקוב קרן קטוע ואפשר שנוסחת הכי"ע היא הנכונה ועי' בערוך ערך קרא ד'.]

אני שאין להן לא דם נדה ולא דם בתולים וכו' אמר לו, לך זכה במקחך, אשריך שזכית למשפחת דורקטי, מאי דורקטי, דור קטוע (כתוב' י:). נשים בבתוליהם כגפנים וכו' כל גפן יש בה יין, ושאין בה יין ה"ז דורקטי, תנא, דור קטוע (נדה סד:).

—נִפע', *נִקְטַע, — שקטעו אותו: מלק חולין בפנים וקדשים בחוץ, תורין שלא הגיע זמנן ובני יונה שעבר זמנן, שיבש גפה, ושנסמית עינה, ושנקטעה רגלה, מטמאה בבית הבליעה (זבח' ז ה). בכור שנסמית עינו, שנקטעה ידו, שנשברת רגלו, הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת (בכורות ה ה). למלך שמהלך ובנו עמו בדרך ומהלכים בקרוניא עד שהגיע למקום צר ונהפכה קרון שלו על בנו, נסמת עינו, נקטעה רגלו, נשברה ידו וכו' (ספרי דבר' כו). ראיתי בי רגלי שנקטעו (בן אחותו של ר' ישמעאל, ברכ' נו:). ואלו הן מומין גדולים, פירש רשב"ג כגון ניסמת עינו, נקטעה ידו ונשברה רגלו (כתוב' עז.). נקטעה יד העדים פטור, מ"ט דבעינן יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא (שמואל, סנה' מה:).

—פִּע', *קִטַּע, — כמו קל: שאם היה סומא וסימא את עינו, קיטע וקיטע[1]) את ידו היאך זה מתקיים ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וכו' (ירוש' ב"ק ח א). — *והמעין מקטע ויוצא: המשלח מעיינים בנחלים, כגון בשר ודם שיש לו עקלים של זתים, כבש את הקורה זה על זה והשמן יורד מלמעלה והשמן יורד מלמטה, כך ההר מיכאן וההר מיכאן כבושין על המעיינות והן מקטעין[2]) ויוצאין מבין ההרים (מד"ר שמות טו). — ובסהמ"א: עודם באותו מושב בא חתול וקיטע תינוק (תשו' הגאו' רעד, הרכבי, 138). — *וקִטַּע הלכה, גזר ופסק אותה: כך אמר מר רב יהודאי גאון על שלמה ריש גלותא בשביל החיה, שקיטע הלכה תשב ז' לזכר כנדה וכו' (הפרדס לרש"י, ו: מובא בלוה"ג גיטין, התשובות, 62, בהערה).

[1]) [בכ"י גניזות מצרים (ע' 249): וקטע.]

[2]) [כך ברפוס ויניציה וכך נראה, ונ"א מקטיעין.]

שהן גוש, חבור (טבו"י ב ה). חוט של ביצה שקרם על דפנה של לפס ונגע בו טבול יום, מן השפה ולפנים חבור, מן השפה ולחוץ אינו חבור וכו׳ וכן בקטניות שקרמו על שפתה של קדרה (שם ג ג). שרביט של תמרה שריקנוה טהור, שייר בו תמרה אחת טמאה, וכן בקטניות וכו׳ רבי אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול ומטמא בשל קטניות מפני שהוא רוצה במשמושן (עקצ׳ א ה). כל עיירות כותיים שעל יד הדרך כגון תבואה וקיטניית שלהן דמאי מפני שמשתמש ביהודה, ושאר כל פירותיהן ודאי (תוספת׳ דמאי א יא). אילו דברים הנמכרים בגסה אילו מיני תבואה וקיטנית דרכן לימדד בדקת (ר׳ מאיר, שם שם ג יא). התבואה והקיטניות שזרען לזרע בטלה דעתו, זרען חייב וירקן פטור (שם שביע׳ ב ח). המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה, שעורים מקבל עליו רובע קיטניות לסאה וכו׳ (שם ב״ב ו ב). נתן לו שתי פרוטות ואמר לו הבא לי אתרוג והלך והביא לו בפרוטה אתרוג ובפרוטה רמון שניהם מעלו, ר׳ יהודה אומר בעל הבית לא מעל וכו׳ ומודה ר׳ יהודה בקיטנית ששניהן מעלו, שקיטנית של סלע כקיטנית של פרוטה (שם מעי׳ ב י). אין לי אלא תבואה, קיטניות מנין, תלמוד לומר בארצכם (ספרא קדושים פרק א, ויק, פז.). מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום יצאו ירקות וכו׳ והתבואה והקיטנית בכלל הזה (שם שם). לא תעוננו וכו׳ רבי עקיבא אומר אילו נותני עתים כגון אילו שהם אומרים למודות ערבי שביעית להיות יפות עקורות, קטניות רעות (שם שם פרק ו, שם, לו:). מה אני מרבה, את האורז ואת הדוחן ואת הפרגים ואת השומשמים, מנין לרבות שאר קטניות, ת״ל עשר תעשר, מרבה אני את הקטניות שדרכן להאכל כמות שהן ועדיין לא ארבה את התרמוסים ואת החרדל שאין דרכם להאכל כמות שהם, ת״ל עשר תעשר (ספרי דבר׳ קח). הלוקח יין למוריים ויין לאלונטית, קטניות לעשותן טחינין חייבין בדמאי ואין צריך לומר בודאי (ירוש׳ דמאי א ג). המוציא וכו׳ עצה במלא פי גמל וכו׳ מאי עצה, אמר רב יהודה תבן של מיני קטנית (שבת עו.). חיטי וכל דמיגייהו חיישינן, שערי וכל דמינייהו חיישינן, כל מיני קטניות אין בהם משום ריסוקי איברים לבר מן רוביא (חול׳ נג.). — ובסהמ״א: מלעין מין קטנית הן (רמב״ם, מעי׳ יג.). הזרעונין נחלקין לשלשה חלקים, האחד מהם הוא הנקרא תבואה והיא חמשה מינין החטים והכוסמין והשעורין ושבולת שועל והשיפון, והשני מהן הוא הנקרא קטנית והן כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול והאפונים והעדשים והדוחן והאורז והשומשמין והפרגין והספיר וביוצא בהן וכו׳ (רמב״ם, כלאים א ח).

*קטע [1], ממנו *מִקְטָע [2], *קְטוּעַ, *קְטִיעָה, *קָטַע, *קֻטַּע, *הִקָּטַע.

*קָטַע [3], פ״י, — קטע את היד, האצבע, את הראש וכדו׳, גדע וכרת אותם, abhauen; couper; to cut off: סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה (ב״ק ח א). האומר סמא את עיני, קטע את ידי, שבר את רגלי חייב (שם שם ז). מותר למכור לו (לעובד אלילים) תרנגול לבן בין התרנגולים, ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לו, לפי שאין מקריבין חסר לעבודת אלילים (רבי יהודה, ע״ז א ה). כיצד מבטלה (את עבודת האלילים), קטע ראש אזנה, ראש חוטמה, ראש אצבעה, פחסה אף על פי שלא חיסרה בטלה (שם ד ה). שלח המלך והביאו וחייבו לקטוע את ראשו (ספרי במד׳ קלא). שלטון משל מלכות יון וכו׳ ויצא אליו אחד משל בית חשמוניי וכו׳ קטע את ידו והתך את ראשו ותחבן בעץ (ירוש׳ תענ׳ ב יג). הקוטע ידי עבדו של חבירו, רבו נוטל נזקו וכו׳ (ר׳ יוחנן, שם כתוב׳ ה ה). הכהו על ידו וקטעה נותן לו חמשה, נזק צער רפוי שבת ובושת (שם ב״ק ח א). קטע ידו וחזר וקטע ידו ממעלן מהו שיתן לו צער של שעה ראשונה (ר׳ ירמיה, שם שם).

---

1) [כנראה אין קטע בעקר אלא מבטא ארמי של גדע בעבר׳, ומארמי עבר השרש ללשון החכמים. ועי׳ קטם, קטף, הערות.]

2) [בהנדסה, Segment; segment, נוהג בספרות.]

3) [וכן בארמ׳ שבתו״מ: קְטַע.]

לו קטנותו וזעירותו בין יצירות הבורא יתברך (שם, חשבון הנפש ג). שאין לכדור הארץ כנגד הגלגל העליון שום שיעור מורגש ולא שום ערך מפני עוצם קטנותה אצל רוב גדלו (ר״י הישראלי, יסוד עולם ב א, יז:). שלשה ספרים אמר שלמה וכו׳ שיר השירים בקטנותו משלי בילדותו וקהלת בזקנותו (מכוה״מ לר״י אלנקאוה 7, 468). לא יכלו החרטומים להביא הכנים מרחוק במעשה שדים לרוב קטנותם (תשו׳ ריב״ש לג). וכן יכול להעיד על כתב יד אחיו או על כתב יד רבו שראה בקטנותו[1] (טו״ע חו״מ מו יז). — ואמר המשורר: אני הקל שמי דוד חברך בקלותי וקטנותי בשירות (דוד, ידידי קוס, שירי תימן, 67).

°קְטַנְטָן, ת״ז, — קטן מאד, נוהג בדבור.

***קְטְנִית,** או קְטָנִית, ש״נ, מ״ר קְטָנִיּוֹת,—זרעונים קטנים ביחוד מפרות התרמיליים, Kleinfrucht; Hülsenfrucht; petit fruit, légume; small fruit, legume: כלל אמרו בפאה, כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה זהתבואה והקטניות בכלל הזה (פאה א ד). כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט וכו׳ במה דברים אמורים תבואה בתבואה וקטנית בקטנית, תבואה בקטנית וקטנית בתבואה (כלא׳ ב א–ב). התבואה (הוקבעה למעשר) משימרח וכו׳ הקטניות משיכבור, ואם אינו כובר עד שימרח (מעשר׳ א ו). אלו חייבין במעשרות ופטורין מן החלה, האורז והדוחן והפרגים והשומשמין והקטניות ופחות מחמשת רביעים בתבואה (חלה א ד). הבורר קטנית ביום טוב, בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל, ובית הלל אומרים בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה, רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה (ביצה א ח). משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה (שם שם ט). המשרה את אשתו על ידי שליש לא יפחות לה משני קבין חטין וכו׳ ונותן לה חצי קב קטנית וחצי לוג שמן וכו׳ (כתוב׳ ה ח). הנודר מן הירק מותר בדלועין ור״ע אוסר, אמרו לו לרבי עקיבא והלא אומר אדם לשלוחו קח לי ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין, אמר להם כן הדבר, או שמא אומר הוא לו לא מצאתי אלא קטנית, אלא שהדלועין בכלל ירק וקטנית אינן בכלל ירק (נדרי׳ ז א). השוכר את הפרה וכו׳ לדוש בקטנית ודש בתבואה פטור, לדוש בתבואה ודש בקטנית חייב מפני שהקטנית מחלקת (ב״מ ו ד). מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא שכור לנו פועלין, הלך ופסק להם מזונות, וכשבא אצל אביו אמר לו, בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב, אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד (שם ז א). המקבל שדה מחבירו לזרעה וכו׳ תבואה לא יזרענה קטנית, קטנית יזרענה תבואה (נ״א בהיפך) (שם ט ח). כור תבואה יש לי בידך, אין לך בידי אלא לתך קטנית, פטור, כור פירות יש לי בידך, אין לך בידי אלא לתך קטנית, חייב, שהקטניות בכלל פירות (שבוע׳ ו ג). החורש את הקבר נטעת כל נטע ואינה נזרעת כל זרע וכו׳ ואם עקרו צובר את גרנו לתוכו וכוברו בשתי כברות, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים התבואה בשתי כברות והקטניות בשלש כברות (אהל׳ יח ב). חבית שהיא מלאה פירות ונתונה לתוך המשקין או מלאה משקין ונתונה לתוך הפירות ושאבו כל ששאבו בכי יותן וכו׳ רבי נחמיה מטהר בקטנית שאין הקטנית שואבת (מכשיר׳ ג ב). בשר הקדש שקרם עליו הקיפה, נגע טבול יום בקיפה, חתיכות מותרות וכו׳ וכן בקטניות שקרמו על גבי פרוסות, מעשה קדרה בקטניות (נ״א והקטניות) בזמן שהן פרודין אינן חבור, בזמן

---

1) [במשני (כתוב׳ ב י): בקוטנן, עי׳ ב. קָטֹן.]

2) [עי׳ לֹו, Flora IV, עמ׳ 4, 27, 39 וכו׳ ועוד. קִטְנִית היא צורת השם בנקוד הבבלי, גם בכתיב קיטנית, קיטניות. ואמנם יש שמנקד קטָנִיות, או קִטְנִיוֹת (עי׳ פורת, לשון חכמים, עמ׳ 138); הקדם ש״א למשנה חלה, עמ׳ 48). וי״ש שמנקדים קְטָנִית (גם מסכ׳ מנק׳ ליוורנו). המלה הושאלה אף לערב׳ בצורה קִטְנִיָּה a) או קִטְנִיֶּה. וכנראה בא קָטָן במשמ׳ קטנית באשור׳ (עי׳ Küchler, Ass.-bab. Medizin, עמ׳ 94 ועוד.]

---

a) قطنيّة

אדם לומר זה כתב ידו של אבא וכו' (כתוב' ג י). — ובסהמ"א: עד הוא בקטנו ובנערו (כתונת ויכוסף, קלסוטו, קיס ז, 137). הקישואין והדלועין וכו' חייבין בקוטנן כמו שביארנו ושאר הירק שאינו ראוי לאכילה עד שיגדיל אינו חייב עד שיהא ראוי לאכילה (רמב"ם, מעשר' ב ה). לפי קטן דעתו ועניותו (מובא ב Zunz, Gesam. Schr. III, עמ' 48). — ואמר הפיטן: יסר הסהר ונתמעט לשעתו וכו' ונחמו בתנחומי קוטן ולא נתקררה דעתו (בנימין בר זרח, אלהינו, יוצ' שבת ברכסים, מחזו' איטלי' א, סג:).

ג. *קֹטֶן, ש"ז, מ"ר קוטנים, קוטנין, — מין ממיני הקִטְנִיּוֹת[1]: אף הקוטנים[2] פטורין מן המעשרות (ר' יוסי, מעשר' ה ח).

א. *קֶטֶן, ש"ז, — כמו קִטְנִית, ואמר המשורר: בשור יאכל עשבי קטנו ורע מעללים הוא מקטנו (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר, נג:). התהלך באמונת מימי קטנך ותן לעניים ממיני קטנך (שם, לג:).

ב. *קֶטֶן, ש"ז, — כמו ב. קֹטֶן, קַטְנוּת, ואמר המשורר: בשור יאכל עשבי קטנו ורב מעללים הוא מקטנו[3] (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר, נג:) התהלך באמונת מימי קטנך[3]) ותן לעניים ממיני קטנך (שם, לג:).

*קַטְנוּת[4]), ש"נ, — תכונת מי שהוא קטן בגיל ובמעלה[5]), כמו ב. קֹטֶן: כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורת כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמת (מגי' יח.). בת לאביה מטמונת שוא וכו' בקטנותה[1]) שמא תתפתה (אבי' בשם ספר בן סירא, סנה' ק:). דיהב לה שתים בימי קטנות ושתים בימי נערות (נדה סה.). אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח (מד"ר איכ', פתיח', ר' יוחנן). — ובמשמ' תכונת מי שהוא קטן בעיני עצמו, ענותנות: ודוד הוא הקטן, הוא בקטנותו מתחלתו ועד סופו, כשם שבקטנותו הקטין עצמו וכו' (מגי' יח.). — ובמשמ' קטנות אמנת, חסר אמונה: מי גרם לצדיקים שיתכובו שולחנן לעתיד לבא, קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה (ר' אלעזר, סוטה מח:). — ובסהמ"א: אך משה ע"ה לא טען בהתאחרו מן השליחות כי אם בבזותו את נפשו וקטנותה בעיניו (ר"י א"ת, הקדמה לד, 218). כי בת החכמה הנראית ביצירת הפיל לפי גודל גופו איננו יותר נפלא מבח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטְנותה (הוא, חו"ה, היחוד ז). וכמו כן ענין הקטנות והגדלות בעבירות (שם, התשובה ז). שיתבונן ערכו בין העליונים והתחתונים ויתבאר לו

---

1) [עפ"י לֶו (Flora II, עמ' 282. ועי' דברי המפרשים והמלונים המובאים שם) הכונה לפרות המִין Nelumbium, אלא שלפי דעתו הקריאה הנכונה קיבוטין מן היונ' κιβώτιον, וצ"ע, ועי' בחמר המובא שם.]

2) [כך במדב"ם; ובמשנ' מנוק' ליוורנו: הַקֻּטְנִים, ובמשנ' שבירוש' הקרטנים, ובדפוס' הקוטנית, ובערוך ערך קטן הנוסח קוטנין. ונוסח' אחר': קיטנין, קוטעין, עי' לֶו, שם, עמ' 281.]

3) [מנק' מִקִּטְנוֹ, קִטְנֶךָ.]

4) [בארמ' קטנותא.]

5) [במשנה בסוף סוטה כתוב: משמת ר' יוסי קטנותא (נוסח אחר: קטנתא, קיטונתא, ובתוספת' צוק"מ שם טו ה: בן קיטנית, ובדפוס': איש קטנתא) פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא שהיה קטנותן של חסידים, ע"כ. ובבבלי (שם מט:) שהיה מקטני חסידים, ובקצת דפוסים: שהוא קוטנה של חסידות או: נתקטנה חסידות מישראל, ע"כ. ובירוש' ב"ק ג ו: ולמה נקרא שמו קטנותה שהיה קטן החסידים, ע"כ. ונראה שהיה הנכון: שהיה קטנן של חסידים, במשמ' הצעיר והאחרון שבהם, כפרוש רש"י במשנה: היה מקטניהם וסופם, ע"כ, ואין כאן תאר ע"מ פעלתן.

ואמנם במשנה שבירוש' ובמדב"ם ובגמרה שבירוש' שם: שהיה תמציתן של (צדיקים ושל) חסידים, אך אין זה אלא פרוש שבא במקום המלה המקורית, במשמ' שמרים ועכבת שבכוס.

ור' יעקב עכסאי במכתב אל הרשב"א המובא בראש תרגום פרוש המשנה להרמב"ם לסדר נשים בדפוס וילנא משתמש במלה קטונתן (וי"א קטנתן של חסידים) בכנוי כבוד, וז"ל: הוא קצין ראשינו ועטרת לאנשי המעלות ולחסידים קטונתן, ע"כ.

ואמנם אין להניח שהתכונו חז"ל לבאור לשוני של השם קטונתא, אלא כונתם לדרשה, ואין להניח מלה קטנתה בעבר' במשמ' קרובה, אלא כנראה יש כאן שם ארמי של אביו או של אמו של התנא, או אפילו של מקומו, הנתן להתפרש בדרכים שונות.]

¹) [בכ"ים גני' (מג י): בבתולית פן תפותה.]

עשה) כל דבר, כל אדם: הנה לא יעשה[1]) אבי דבר גדול או דבר קָטֹן ולא יגלה את אזני (ש"א כ ב). כי לא ידע עבדך בכל זאת דבר קָטֹן או גדול (שם כב טו). ולא הגידה לו דבר קָטֹן וגדול עד אור הבקר (שם כה לו). ולא נעדר להם מן הַקָּטֹן ועד הגדול ועד בנים ובנות ומשלל ועד כל אשר לקחו להם הכל השיב דוד (שם ל יט). לא תלחמו את קָטֹן ואת גדול כי את מלך ישראל לבדו (מ"א כב לא). — ובתו"מ: אחד כלי ק ט ו ן ואחד כלי גדול (ר' זכאי, ירוש' ברכ' ג ה).

ב. **קָטֹן**, פ"ע, קָטֹנְתִּי, תִּקְטַן, — היה קטן, klein sein; être petit; to be small, ובפרט בהשאלה, היה קטן־ערך: קָטֹנְתִּי[2]) מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך (ברא' לב יא). וַתִּקְטַן עוד זאת בעיניך אדני יי' ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק (ש"ב ז יט). וַתִּקְטַן זאת בעיניך אלהים ותדבר על בית עבדך למרחוק וראיתני[3]) כתור האדם המעלה יי' אלהים (דהי"א יז יז). — ובסהמ"א: ותמעטנה בעיניהם הטובות הרבות ו ת ק ט נ נ ה אצלם המתנות הגדולות (ר"י א"ת, מו"ס, הנחיגס, פתיח');

— הפע', הִקְטִין, — הִקְטִין דבר, עשה שיקטן, הִקְטִין איפה, klein machen; rendre petit; to make small: מתי יעבר החדש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר לְהַקְטִין איפה ולהגדיל שקל ולעות מאזני מרמה (עמו' ח ה). — ובתו"מ: אוצרי פירות וכו' ו מ ק ט י נ י איפה ומפקיעי שערים עליהן הכתוב אומר וכו' (ת"כ, ב"ב צ:). — *ואת עסקיו: ומה אם הקטן[4]) ע"י שהית מ ק ט י ן את עסקיו כך, גדול שהוא מ ק ט י ן[5]) את עסקיו על אחת כמה וכמה (רבי אחא, מד"ר בראש' י). — *והקטין עצמו, היה עניו ושפל רוח: ולמה נקרא שמו קטן לפי שהוא מקטין עצמו (ירוש' סוטה ט יג). כשם שבקטנותו ה ק ט י ן עצמו אצל מי שהוא גדול

1) [כך הקרי, הכתיב: לו עשה.]

2) במד"ר (בראש' עו): אמר ר' אבא בר כהנא איני כדאי, ר' לוי אמר כדאי אני אבל קטנתי מכל וכו'.]

3) [עי' א. רָאָה, הערות.]

4) [נוסח אחר: י ק ט ן.]

5) [נוסח אחר: מ מ ע ט, עי' תיאודור.]

ממנו בתורה כך במלכותו ה ק ט י ן עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה (מגי' יא.). למה נקרא שמו יקטן, שהית מ ק ט י ן עצמו[1]) (ר' אחא, מד"ר בראש' ו, הוצ' תיאודור). — ובסהמ"א: אל ת ק ט י נ ו עצמכם, אם אין אתם כרבותי הן אתם חבירי אלופי ומיודעי (רמב"ם, תשו' כז, פרימן, 54). שהרי כשאמר שמואל ולמי כל חמדת ישראל הלא לך ולבית אביך, והוא (שאול) ה ק ט י ן את עצמו ואמר הלא בן ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל וכו' (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ד, 524). — ובמשמ' פ"ע, *הִקְטִין, נעשה קטן: ויעש לבית חלוני שקופים אטומים, שקופות אטימות היו, מ ק ט י נ ו ת מבפנים ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה לעולם (ר' חנינא, שם ויקר' לא). משל למלך שבנה לו טרקלין ועשה חלונותיו מ ק ט י נ ו ת מבחוץ ומרחיבות מבפנים כדי להכנס אורה לתוכו (ר' לוי, שם שם).

— הפע', *הָקְטַן, הוקטן, — הקטינו אותו, נעשה קטן: נותנין לו (להורג נפש שלא בעדים) לחם צר ומים לחץ עד ש י ו ק ט ן מעיינו, והדר מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת (רב ששת, סנה' פא:). — ובסהמ"א: הבית אשר ה ו ק ט ן בעיניהם (רש"י, זכר' ד י). ה ו ק ט נ ו ונתמעטו וכיותי (הוא, שבת לב.). נמקו ו ה ו ק ט נ ו מאליהן (הוא, יבמ' עה.).

— התפ', *נִתְקַטֵּן, — נעשה קטן, התמעט: משמת אבא יוסי איש קטנתא נ ת ק ט נ ה חסידות מישראל[2]) (תוספת' סוט' טו).

א. **קָטֶן**, ש"ז כנ' קְטַנִּי, ובקצת ספרים קְטַנִּי, נ"א קְטַנִּי[3]), — אצבע קטנה, kleiner Finger; petit doigt; little finger: קְטַנִּי עבה ממתני אבי (מ"א יב י; דהי"ב י י). — ואמר המשורר: עז משמשון גלית איש זרוע ואמיץ כח, קְטַנִּי הגתי עבו ממתני בן מנוח (שלים הכהן, כיר דוד, שיר ג, 53).

ב. ***קֹטֶן**, ש"ז, — תכונת מי שהוא קטן, גיל הקטן, כמו קַטְנוּת, Kleinheit; petitesse; smallness: ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו ב ק ו ט נ ן, נאמן

1) [בדפוס': את עסקיו.]

2) [כך בדפוס'. בצוק"מ: משמת אבה יוסי בן קיטנית בטלה חסידות.]

3) [וכתב בעל מנחת שי: קטני, הקו"ף בקמץ והטי"ת בקמץ חטוף מפני דגשות הנו"ן, רד"ק בפי' ומכלול וכו' כמו ומתי קָבְלוֹ, ע"כ.]

כל כבוד בית אביו הצאצאים והצפעות כל כלי הקטן מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים (ישעי כב כג–כד).

א. **קטן** [1], ת"ז, סמי' קטן,—כמו קטן, לא גדול, צעיר לימים: שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד בארץ כנען והנה הקטן את אבינו היום והאחד איננו (בראשי מב יג). חי פרעה אם תצאו מזה כי אם בבוא אחיכם הקטן הנה (שם שם יה). הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם (שם מג כט). ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתחת הקטן (שם מד ב). ויחפש בגדול החל ובקטן כלה (שם שם יב). גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (שם מח יט). וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו (שפט' א יג). ויהרג את אחיו וכו' ויותר יותם בן ירבעל הקטן כי נחבא (שם ט ה). ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו (ש"א כ לה). ועתה יי' אלהי אתה המלכת את עבדך תחת דוד אבי ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא (מ"א ג ז). וירד ויטבל בירדן שבע פעמים כדבר איש האלהים וישב בשרו כבשר נער קטן ויטהר (מ"ב ה יד). וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן נהג בם (ישעי יא ו). ולא נשאר לו בן כי אם יהואחז קטן בניו (דהי"ב כא יז). וימליכו יושבי ירושלם את אחזיהו בנו הקטן תחתיו (שם כב א). — ועל דברים דוממים: ומעיל קטן תעשה לו אמו והעלתה לו מימים ימימה (ש"א ב יט). כי מזבח הנחשת אשר לפני יי' קטן מהכיל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים (מ"א ח סד). — המאור הקטן, הירח: ויעש אלהים את שני המארת הגדלים את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים (בראשי א יז). — רגע קטן: ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך (ישעי נד ז). — ובמשמ' אדם או דבר בעל ערך מועט, בנגוד אל גדול וכדו': והיה כל הדבר הגדל [1] יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם (שמות יח כב). לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון (דבר' א יז). הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה (ש"א טו יז). הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום (ישעי ס כב). כי הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם [2] (ירמי' מט טו). מלח נא מי יקום יעקב כי קטן [3] הוא (עמו' ז ב, ה). — גדול וקטן, מקטן ועד גדול, כקטן כגדול וכדו', במשמ' הכל ללא יוצא מן הכלל: ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד גדול (בראשי יט יא). ויך את אנשי העיר מקטן ועד גדול (ש"א ה ט). וישבו את הנשים אשר בה מקטן ועד גדול לא המיתו איש (שם ל ב). ויאספו אליו כל זקני יהודה וירושלם וכו' וכל העם למקטן ועד גדול (מ"ב כג ב). ויקמו כל העם מקטן ועד גדול ושרי החילים ויבאו מצרים (שם כה כו). כי מקטן ועד גדול כלה בצע בצע מנביא ועד כהן כלה עשה שקר (ירמי' ח י). ויגשו כל שרי החילים ויוחנן בן קרח ויזניה בן הושעיה וכל העם מקטן ועד גדול (שם מב א). ויקרא אל יוחנן בן קרח ואל כל שרי החילים אשר אתו ולכל העם למקטן ועד גדול (שם שם ח). בחרב וברעב יתמו מקטן ועד גדול בחרב וברעב ימתו (שם מד יב). קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו (איוב ג יט). ויפילו גורלות משמרת לעמת כקטן כגדול מבין עם תלמיד (דהי"א כה ח). ויפילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער (שם כו יג). וכל אשר לא ידרש לי' אלהי ישראל יומת למן קטן ועד גדול למאיש ועד אשה (דהי"ב טו יג). — ועם מלת שלילה במשמ' לא (היה או

ונראה שאין לבטא (בית) כסא של (כבוד), אלא (בית) כסא (של) כבוד (הגוף), מן הפעל מכבדין את הבית, את הקרקע, המשמש במשנה אף לכבוד רחם האשה משכבת זרע. ועי' לשוננו יד, לענין.]

[2] [אין צורה זו באה בנקבה או בט"ר, ועל כן אין להכריע אם הרגישוה כמשקל גדול, גדולים, או במשקל ארך, ארכים, ובכלל אין עדות אחרת לקיומה אלא בנקוד בלבד שהבדיל בין קטן וקטן, ונראה שבא מבטא זה להרגשה, בין בלשון הקדומה ובין בקריאת הנקדנים. ואף אפשר שהשפיע הנגוד אל גדול על מבטא המלה. ואלה דברי רד"ק (מכלול, ליק, קנד): ומן קטן תאמר קטנה, קטנים ועם הכנוים קטניך וכו' ע"כ.]

---

[1] ובסמוך (שמות יח כו) הדבר הקשה וגם הוא בנגוד אל הקטן.]

[2] [במקום המקביל (עבד' א ב): בזוי אתה מאד.]

[3] [ואמנם אפשר שיש כאן מלה אחרת מן קוט, ועי' בערך קוט, הערות, עמ' 5825.]

קטני עמך (מד"ר אסת', ויאמר המן אף לא הביאה).
—*פֶּסַח קָטָן, יום י"ד באיר, פסח שני, עי' פֶּסַח.
—*קְטַנֵּי אֲמָנָה, מי שאמונתם מיעטה, שחוששים ליום המחרת ומפקפקים בטוב: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה (ר' אליעזר הגדול, סוט' מח:).—*וּקְטַנֵּי חסידים: ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא שהיה מקטני חסידים [1]) (שם מט:). — *קְטַנִּים, נקבים קטנים, צרכי הטלת מי רגלים: כשהוא נפנה מגלה לאחריו טפח ולפניו טפחיים ותניא אידך לאחריו טפח לפניו ולא כלום וכו' כאן לגדולים כאן לקְטנים (ברכ' כג:). קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד (שם כה.). כי עצר עצר ה' וכו' שתים באיש שכבת ז"ע וקטנים, שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה (ב"ק לב.). שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת (רבינא, שם שם). — ובסהמ"א: שמעני עם יי' וכו' קציניו ורוזניו גדוליו וקטניו (יוחנן של אמיטץ, ניבואלר, עמ' 113). ואני (היצר) מקל בקטנות שבקטנות (ר"י א"ח, מו"ה, יחוד המעשה ה). נמנעה מלשרת אותו שירות קטן או גדול (שאלה בתשו' רמב"ם קסט, פרימן, 164). ואמנם השועל הקטן המלמד את הטענה הזאת והדומה לה הוא מחזיק ידי עוברי עבירה (תשו' רמב"ם קס, שם, 174). אשה א' בעלה לא היה מוציא עליה שום הוצאת דבר קטנה או גדולה ולה ב' בנים ממנו והיא צריכה ג"כ לפרנסם משלה והיא היתה יודעת ללמד קטנים, לקחה קטנים והתחילה ללמד אותם (שאלה קסב, שם, 175–176). שכל יורש שירש שטר חוב לא שנא יורש גדול לא שנא יורש קטן וכו' גובה היורש החוב (תשובה רמא, שם, 227). עשה לו שתי הכליות וכו' לחמם את התחתון וכו' ולהוציא גדולים וקטנים חוץ לגוף (אגודרהם, סדר שחרית של חול, יד:). שיעור טלית המחויבת בציצית כל שקטן בן תשע שנים יכול לכסות בה ראשו ורובו (מנוה"מ לר"י אלנקאוה ג, 63). אם כן באמור הכתוב עלמה הרצון בזה קטנת ר"ל קטנה בשנים בין שתהיה בתולה או בעולה וכן הקטן בשנים נקרא עלם (יצחק בן אברהם הקראי, חזוק אמונה א כא).

1) [לפני זה (מט.): שהיה קטנתא של חסידים, וברש"י שם: קטנותם של חסידים, ופרש רש"י: שהיו החסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופם, ע"כ.]

והנית ביתו ריקן והאלמנה ובני' הקטני' חיו חיי צער וכו' וגם היא שבקת חיי לנו ולכ"י ונשארו בני' יתומי' קטני' (חתם סופר, חו"מ כג). הצדיק ע"י תפלתו הזכה והצלולה הוא ממשיך את הבורא ב"ה וב"ש לעה"ז והרי הוא כמו שמביא שמו הגדול אל הקטנות (נועם אלימלך, ויחי).— *אני הקטן וכדו', בטוי של ענוה: ואני קטנך אחיך שמעתי ומצאתי ראיות נכוחות (מעשה הגאונים פח, עמ' 81). ונוהג בספרי תשובות הרבנים. — *טַלִּית קָטָן, בגד קטן מְצֻיָּץ שאדם לובשו על בגדיו מחוץ לטלית הגדולה שמתעטף בה ביחוד בשעת התפלה: טליתות קטנים שלנו שאנו נוהגי' ללבוש אעפ"י שאין בהם עטוף יוצאי' בהם ידי חובת ציצית (שו"ע או"ח ח ג). על טלית קטן יכול לברך להתעטף אף על פי שאינו מתעטף אלא לובשו (שם שם ו). — *מחזור קטן, מחזור הלבנה, עי' מחזור. — ובדקדוק *פתח קטן, וקמץ קטן, עי' פַּתַח, קָמַץ.—*פּוּרִים קָטָן, יום י"ד באדר ראשון בשנה מעברת, שאז עושים פורים באדר שני וקוראים לו פורים גדול — *יום כִּפּוּר קָטָן, ערב ראש חדש וסדר התפלות הנוהג בו לפי מנהג האחרונים [1]).

ב. **קָטָן** [2]), ש"ז, — מין כִּסֵּא: ותקעתיו יתד במקום נאמן והיה לכסא כבוד לבית אביו ותלו עליו

1) [עי' אלבוגן, Gottesdienst, עמ' 124.]

2) [רגילים להבין קָטָן גם כאן כענין קטנות, אך אין לפי זה כל פרוש אפשרי לענין הכתוב, ואף לא לצורת הסמי' כְּלֵי הקטן. ואולם באשורי' בא קַתְנִיתֻ, ובאגרית' קטן כשם למין ממיני הכסאות. ולפי זה כלי הקטן הם כלי אותו כסא כבוד הנזכר בענין.

ואולם כל הפסוקים כג וכו' באים לגנאי. כי על כן מְסֻפר כי תמוש היתד, על אף היותה תקועה במקום נאמן, וכי יכרת המשא שעליה. ועל כך מעיד גם הצרוף הצאצאים והצפעית שאין להבינו בדרך טבעית (עי' בערך צֶאֱצָא) אלא כמו צאת וצפיעים ביחזק' ד יב–יה.

ועל כן אין כאן כסא כבוד בא אלא כמו בית הכסא שלכבוד במשנה (תמיד א א.)

וזאת כונת הדברים: מה נעשה לאותו רשע (לשבנא ולא לאליקים)? נעשהו כיתד בבית הכסא שתולים עליה את כלי הטנפת, אגנות ונבלים, עד שיבואו המשרתים לנקותם. אלא שכל כך מרבה הטנפת, שאף היתד התקועה במקום נאמן לא תוכל להחזיק את הכלים.

המאכיל (תרומה) את בניו קטנים ואת עבדיו בין גדולים ובין קטנים וכו' משלם את הקרן ואינו משלם את החומש (שם ז ד). אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא, שמצניעין אותו לקטן לשחק בו (ר' יהודה, שבת ט ז). כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא תישך (שם כג ז). נוטל אדם קורנס לפצוע בו את האגוזים וכו' ואת המולג לתת עליו לקטן (שם יז ב). מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה (שבת יט ג). קטן ניטול לשמונה לתשעה וכו' (שם שם ה). השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב (עירוב' ג ב). ואלו חייבים בקלבון לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא כהנים נשים ועבדים וקטנים, השוקל על ידי כהן על ידי אשה על ידי עבד על ידי קטן פטור (שקל' א ו). קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה, מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל הקטן (סוכ' ב ח). מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרין (שם ג י). הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ר' יהודה מכשיר בקטן (מגי' ב ד). החרש שנחלץ והחרשת שחלצה והחולצת לקטן חליצתה פסולה, קטנה שחלצה תחלוץ משתגדל (יבמ' יב ד). קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה כיתומה בחיי האב (שם יג ו). שני אחין נשואין לשתי אחיות יתומות קטנות ומת בעלה של אחת מהן תצא משום אחות אשה וכו', גדולה וקטנה מת בעלה של גדולה ר' אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו (שם שם ז). ביאת הגדולה פוטרת את הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה (שם שם ח). יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זה (שם יג יב). העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנין (כתוב' ב ג). אין מעשה קטנה כלום (שם ו ז). קטן שהשיאו אביו כתובתו קיימת (שם ט ט). זקנים יעמדו מפני קטנים (ר' אליעזר הגדול, בריתא בסוף סוטה פרק ט). קבל הקטן והגדיל, חרש ונתפקח, סומא ונתפתח וכו' פסול (גיט' ב ו). קדשתי את בתי, קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא קטנה נאמן (קידוש' ג ח). חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה, החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורים (ב"ק ח ד). הניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסים על הקטנים ולא הקטנים נזונין על הגדולים וכו' נשאו הגדולים ישאו הקטנים, ואם אמרו קטנים הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להן וכו' הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולות מתפרנסות על הקטנות ולא הקטנות נזונות על הגדולות וכו' (ב"ב ח ז–ח). אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש (שבועות ו ד). הכל שוחטין ושחיטתן כשירה חוץ מחרש שוטה וקטן (חול' א א). אין הקטן[1] נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלוים עומדים בשיר (ערכ' ב ו). קטני גוים וחיילותיו של נבוכד נצר לא חיין ולא נידונין (ירוש' שביעי' ד ט). מאימתי קטני ישראל חיין (שם שם). קטן פורח מזמנין עליו (ר' יוחנן, ברכ' מז:). קטן שהביא שתי שערות מזמנין עליו וכו' ואין מדקדקין בקטן (שם שם). קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו (רב נחמן, שם מח.). שלש נשים משמשות במוך, קטנה מעוברת ומיניקה, קטנה שמא תתעבר ותמות וכו' ואיזו היא קטנה מבת אחת עשרה שנה ויום אחד עד בת שתים עשרה שנה ויום אחד (רבי מאיר, יבמ' ק:). ג' מדות בקטן צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון, הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין וכנגדן בקטנת מתגרשת בקידושי אביה, הגיעו לעונת נדרים נדריהן נדר והקדשן הקדש וכנגדן בקטנה חולצת (רבא, גיט' סה.). בתולה צילנית ואלמנה שובבית וקטן שלא כלו לו חדשיו[2] הרי אלו מבלי עולם (ת"ר, סוט' כב.). קטני בני רשעי ישראל אין באין לעה"ב וכו' אבל קטני בני רשעי העילם דברי הכל אין באין לעה"ב (סנה' קי:). גר שנתגייר כקטן שנולד דמי (בכורות מז.). לא גדיים ולא טלאים הם אלא

[1]) [כאן במקום צוער, סוער, ועי' בהערות עמ' 5576 וכו'.]

[2]) [עי' צִילֵן, הערה.]

תאנים וענבים וקשואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות אפילו הם ככר אחד גדול ואחד קטן אחד תלוש ואחד מחובר כל שיש בה ליחה אסור (שם ה ו). כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל וכו' קטן וגדול חייב (מעשר' א א). המקפה לתבשיל פטור לקדרת חייב מפני שהוא כבור קטן (שם ד א). המוציא וכו' שמן כדי לסוך אבר קטן וכו' (שבת ח א). נייר מחוק כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פלייטון (שם שם ב). קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל (שם שם ג). שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן (שם שם ד). מי רגלים וכו' כדי לכבס בהן בגד קטן בסבכה (שם ט ה). מצינו שם קטן משם גדול, שם משמעון ושמואל, נח מנחור וכו' (רבי, שם יב ג). חוץ מן המליח הישן ודגים מלוחים קטנים (שם כב ב). ובלבד שלא יתכוון לעשות מנה גדולה כנגד קטנה (שם כג ב). אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה, ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה, כיצד, מי שהיה בעיר גדולה ונתן את עירובו בעיר קטנה, בעיר קטנה ונתן את עירובו בעיר גדולה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה (עירובי ה ח). גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור, חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה (שם ט ב). (מחצלת קנים) אחת קטנה ואחת גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה, לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה (ר' אליעזר, סוכה א יא). אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים (מגי' א י). האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא, אמר רשב"ג בד"א במומין הקטנים אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא (כתוב' ז ט). דג דגים שאיני טועם אסור בהן בין גדולים בין קטנים (נדר' ו ד). היה (שור) אחד גדול ואחד קטן, הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק וכו' (ב"ק ג יא). היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכן שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה, הלוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע זכה בגדול, המוכר אומ' קטן מכרתי והלה אומ' איני יודע אין לו אלא קטן, זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר (ב"מ ח ד). היה (החלון) קטן לא יעשנו גדול (ב"ב ג ז). בית קטן שש על שמונה, גדול שמונה על עשר (שם ו ד). עיניו גדולות כשל עגל או קטנות כשל אווז, גופו גדול מאבריו או קטן מאבריו, חוטמו גדול מאבריו או קטן מאבריו, הצמם והצמע, איזהו צמע, שאזניו קטנות (בכורות ז ד). כונסן לדיר ועושה להן פתח קטן כדי שלא יהיו שנים יכולין לצאת כאחת (שם ט ז). א"ל אתרוג גדול הייתי מבקש והבאת לי קטן ורע (מעי' ו ד). זה (השער) שהיה פתוח לעזרה פשפש קטן היה לו שבו נכנסין לבלוש את העזרה (מדו' א ז). במטבלא שנחלקה לשנים א' גדול ואחד קטן שהגדול טמא והקטן טהור (כלים יז ו). כביצה שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית, ר' יהודה אומר מביא גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות ונותן לתוך המים וחולק את המים, אמר רבי יוסי וכי מה מודיעני איזוהי גדולה ואיזוהי קטנה, אלא הכל לפי דעתו של רואה (שם שם). המניח כלים תחת הצנור אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים וכו' פוסלין את המקוה (מקוא' ד א). כל ירק חי מוריק וכל קטן מקטין וכל נפש משיב את הנפש (ת"ר, ברכי' מד:). איזוהי פרשה קטנה שכל גיפי תורה תלויי' בה בכל דרכיך דעהו וכו' (בר קפרא, שם סג.). כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורפה (רב ששת, שם כד:). מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים (רב נחמן בר יצחק, תעני' ז.). גלוי וידוע שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפי' באצבע קטנה (רבי, כתוב' קד.). הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם (רב, סנה' לח:). יוסף קטנן של שבטים היה ונזדווגו לו שלשה מלאכים (ר' יוסי, מד"ר ברא' עה). אשריכם ישראל שכולכם חכמים מגדולכם ועד קטנכם (ר' יהושע, מד"ר איכ' א, רבתי בגוים, מעשה בר' יהושע).— *וכנוי לאדם ענו: ונתנו עיניהם בשמואל הקטן, ולמה נקרא שמו קטן לפי שהוא מקטין עצמו (ירוש' סוט' ט יג). — *וביחוד קָטָן וּקְטַנָּה, ילד וילדה שלא הגיעו לבגרות, ילד עד בן י"ג שנה וילדה עד בת י"ב שנה: נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפלין (ברכ' ג ג). קטן שלא הביא שתי שערות וכו' תרומתו תרומה (תרומ' א ג).

לא גדול, klein ; petit ; little : לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וּקְטַנָּה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וּקְטַנָּה (דבר' כה יג–יד). ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קְטַנָּה אשר קנה (ש"ב יב ג). עשי לי משם עגה קְטַנָּה (מ"א יז יג). הנה עב קְטַנָּה ככף איש עלה מים (שם יח מד). אחזו לנו שעלים שעלים קְטַנִּים מחבלים כרמים (שה"ש ב טו). — ומקום קָטָן: נעשה נא עלית קיר קְטַנָּה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה (מ"ב ד י). ומהעזרה הַקְּטַנָּה עד העזרה הגדולה ארבע אמות (יחזק' מג יד). עיר קְטַנָּה ואנשים בה מעט (קהל' ט יד). — ועל דברים מפֻשטים, שאלת קְטַנָּה: שאלה אחת קְטַנָּה אנכי שאלת מאתך אל תשיב את פני (מ"א ב כ). — קְטַנֵּי ארץ, רמשים קטנים שבארץ: ארבעה הם קְטַנֵּי ארץ והמה חכמים מחכמים הנמלים וכו' שפנים וכו' (משלי ל כד–כו). — ועל בני אדם, קָטָן במשמ' צעיר לימים, jung ; jeune ; young : יש לנו אב זקן וילד זקנים קָטָן (בראש' מד כ). ולמפיבשת בן קָטָן ושמו מיכא (ש"ב ט יב). והדד נער קָטָן (מ"א יא יז). ונערים קְטַנִּים יצאו מן העיר ויתקלסו בו (מ"ב ב כג). וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קְטַנָּה (שם ה ב). אחות לנו קְטַנָּה ושדים אין לה (שה"ש ח ח). — ובהשואה עם אחרים, הַבֵּן הַקָּטָן, הצעיר שבבנים אף אם אינו צעיר לימים מאד: וידע את אשר עשה לו בנו הַקָּטָן (בראש' ט כד). ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדות אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הַקָּטָן (שם כז טו). ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא את יעקב בנה הַקָּטָן (שם שם מב). וללבן שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הַקְּטַנָּה רחל (שם כט טז). הלא אחותה הַקְּטַנָּה טובה ממנה תהי נא לך תחתיה (שפט' טו ב). ושם שתי בנתיו שם הבכירה מרב ושם הַקְּטַנָּה מיכל (ש"א יד מט). ויאמר שמואל אל ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הַקָּטָן והנה רעה בצאן (שם טז יא). אליאב הבכור ומשנהו אבינדב והשלישי שמה ודוד הוא הַקָּטָן ושלשה הגדלים הלכו אחרי שאול (שם יז יג–יד). ואחותך הגדולה שמרון היא ובנותיה היושבת על שמאולך ואחותך הַקְּטַנָּה ממך היושבת מימינך סדם ובנותיה (יחזק' טז מו). וזכרת את דרכיך ונכלמת בקחתך את אחותיך הגדולות ממך אל הַקְּטַנּוֹת ממך (שם שם סא). ויפילו גם הם גורלות לעמת אחיהם בני אהרן לפני דויד המלך וצדוק ואחימלך וראשי האבות לכהנים וללוים אבות הראש לעמת אחיו הַקָּטָן (דהי"א כד לא). — וְקָטָן במשמ' לא חשוב, דל הערך: הלא בן ימיני אנכי מִקְּטַנֵּי שבטי ישראל ומשפחתי הצערה מכל משפחות שבטי בנימן (ש"א ט כא). ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדני הַקְּטַנִּים (מ"ב יח כד; ישע' לו ט). אלה מבני גד ראשי הצבא אחד למאה הַקָּטָן והגדול לאלף (דהי"א יב יד). — כַּגָּדוֹל כַּקָּטָן במשמ' הכל ללא יוצא מן הכלל, וכן מִגָּדוֹל ועד קָטָן, גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים וכדו': כי מִקְּטַנָּם ועד גדולם כלו בוצע בצע (ירמ' ו יג). ומתו גדלים וּקְטַנִּים בארץ הזאת לא יקברו וכו' (שם טז ו). כי כולם ידעו אותי לְמִקְּטַנָּם ועד גדולם (שם לא לג). ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קְטַנָּם (יונה ג ה). יברך יראי יי' הַקְּטַנִּים עם הגדלים (תהל' קיה יג). עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קָטָן משתה שבעת ימים (אסתי א ה). וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד קָטָן (שם שם כ). לתת לאחיהם במחלקות כגדול כַּקָּטָן (דהי"ב לא טו). ויעל המלך בית יי' וכל איש יהודה וישבי ירושלם והכהנים והלוים וכל העם מגדול ועד קָטָן (שם לד ל). וכל כלי בית האלהים הגדלים וְהַקְּטַנִּים ואצרות בית יי' ואצרות המלך ושריו הכל הביא בבל (שם לו יח). — חיות קטנות עם גדולות, כל מיני חיות: שם רמש ואין מספר חיות קְטַנּוֹת עם גדלות (תהל' קד כה). — קְטַנָּה או גדולה, איזה דבר שהוא: לא אוכל לעבר את פי יי' אלהי לעשות קְטַנָּה או גדולה (במד' כב יח). — יום קְטַנּוֹת, יום של דברים קטנים: כי מי בז ליום קְטַנּוֹת ושמחו וראו את האבן הבדיל ביד זרבבל (זכר' ד י). — ואמר בן סירא: אין קטן ומעט עמו ואין נפלא וחזק ממנו (נ"ם גני' לט כ). — *ובהשאלה, לֵב קטן במשמ' אדם בעל לב קטן, צר עין: ללב קטן לא נאוה עושר ולאיש רע עין למה זה חרוץ (שם יד ג). — וכתה"ם *במשמ' מעט: ראו בעיניכם כי קטן עמלתי והרבה מצאתי מנוחה (שם נא כז). — ובתו"ם: תורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול (תרומ' ב ה). עיגולי דבילה הגדולים מעלין את הקטנים והקטנים מעלין את הגדולים (שם ד ח). נקורי

הראש מפני שרמו אותה למשלש שנקטם הראש (רלב״ג הכניה, חבור המשיחה והתשבורת, ב ג, 53). ואין אתה יכול להגיע אל תשבורת הצורה הזאת אם אין אתה יודע קוטר העגול אשר נקטמת ממנו (שם שם ב ז, 65). ואתה מגיע אל תשבורת העקמימות הזאת בהוציאך את קוטר העגולה אשר היא נקטמת ממנה וכו' (שם שם, 67).

— פע', *קִטֵּם, — כמו קל: תרנוגלין שירדו לגינה ושיברו את החליפין וקיטמו את הירק משלם נזק שלם (תוספת' ב״ק ב ח). ועיי קִרְטֵם.

ב. *קָטֵם, פ״י, — שָׂם קֶטֶם, אבק או אפר על דבר: מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין[1]) אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ראש השנה (שביע' ב ז). מן מה דתני הגורף צריך לחמט ביד, הדא אמרה עד שיגרוף כל צורכו ותקוטם[2]) עד שיקטום כל צורכו, מן מה דתני מלבה עליה נעורת של פשתן, הדא אמרה אפי' לא קטם כל צורכו וכו' קטמה ונתלבת מהו וכו' (ירוש' שבת ג ח). — בינ' פעו', קָטוּם: בירה שהסיקות בגפת ובעצים סומכין לה ואין מקיימין לה עד שתהא גרופה וקטומה, גחלים שעממו או שהדליקו עליהן נעורת של פשתן הרי הן בקטומות, שתי בירים המתאימות, אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה, מקיימין על גבי גרופה וקטומה ואין מקיימין על גבי שאינה גרופה ושאינה קטומה (תוספת' שם ג (ג) א-ג). תבשיל שנתבשל כל צורכו מותר לשהותו על גבי בירה שאינה קטומה (ר' יוחנן בר כהנא בשם רבנן, ירוש' שם א ע). המין שהוחמו כל צורכן מותר להחזירן על גבי בירה שאינה קטומה (בשם ר' שמעון בר', שם שם). בירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירין עליה תבשיל, בגפת ובעצים לא יחזיר עד

1) [פי' מהר״י בן מלכי צדק: וקוטמין אותן, פי' באפר כדי שלא ייבשו מלשון אפר וקטם, ויש אומרים חותכין את הנופות היבישין מן האילן, ע״כ, כלו' מן א. קָטַם. וכעין זה ר״ש. והרמב״ם הביא רק את הפרוש השני: וקוטמין, הוא לכרות קצתם כשיצטרך לזה.]

2) [שם אפר על הגחלים כדי לצננן.]

שיגרוף או עד שיתן את האפר אבל לשהות משהין אע״פ שאינו גרוף ואינו קטום (בבלי שם לז.). — ואמר הפיטן: רבבי ישראל ופרשיו ואביריו נמלקים בעופות ובחטאת ועולות נשרפות העורות והגופות ואפרן קטומות וגרופות (אלה יזי נוקס, מענה לשון).

״קְטָם[1]), קֶטֶם, ש״ז, — אפר, Asche; cendre; cinder: מכין אותו (את הנדון בבית דין של מעלה) ג' פולסאות של אור ועושין אותו קטם ומפזרין אותו בד' רוחות העולם וכו' ואחר כך מחזירין אותו ד' מלאכי השרת אחד אחד לכל רוח ורוח ומכניסין את קטמו מארבע רוחות העולם וכו' (מדרש א״ב דר״ע ב, ילינק ג, 38 - 39).

*קִטְמִית, ש״נ, — אבק, Staub; poussière; dust: אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה וכו' נתן בהם עפר וקטמיות, דברים שהן מעמידין פירות (רבי נחמיה, מד״ר ברא' ל).

קטן[2]), ממנו ״הַקְטָנָה, א. קָטַן, א. קָטֹן, ב. קָטֹן, א. קֹטֶן, ב. ג. *קֹטֶן, א. ב. ״קֶטֶן, *קַטְנוּת, ״קְטַנְטָן, *קִטְנִית.

א. קָטָן[3]), ת״ז, נק' קְטַנָּה, מ״ר קְטַנִּים, קְטַנּוֹת, סמי' קְטַנֵּי, כנ' קְטַנָּם[4]), — מעט הכמות במדה,

1) [מן הארמ' קטמא.]

2) [כרוב השפות השמיות כגון אשור', ארמ', ערבי', משמש בעקר השרש צער—זער בחלופיו במשמ' (היה) קטן, כתאר וכפעל, ונשארו רק צורות בודדות כגון באשור' קַטַן, קַתַן, קַתַּן, קַתְן במשמ' דק, צר, צעיר, קַתְן, צעיר (בשנים), קַתַּן, אכר זעיר, תושב, בערבי' קַטִין, משרת (כמו נער בעבר'); בארמ' ובסור' קטנותא, קוטנא, קטינא ועוד. אך גם בשבא' קטנ במשמ' קטן, ובכוש' כפעל, היה קטן וכדו'.

ובמדקדקים העברים מימי הבינים היו שראו עקר השרש באותיות קט בלבד, ואלה דברי תלמידי מנחם בתשובתם לדונש: וכה אמר (מנחם) כי שרש נו״ן קטן והוציאה מן היסוד ובספרו כתוב במחברת קו״ף קטני עבה שלשתם יסוד אבל במחלקות קט אמר כי יתכן להיות קט מגזרת קטן ולא גזר בה, ע״כ. ועיי ב. קָטָן.]

3) [עי' בהערה הקודמת.]

4) [עי' גם א. קָטֹן.]

—נִפע', *נִקְטַל, — נהרג, ואמר הפיטן: וגדליה בר"ח נ ק ט ל, לבן בו ביום הצום כטל (דכך טונים, לז.). שה אובד בקש על שסך נ ק ט ל ושארית יעקב בתוך עמים כטל (סדר טל, אזור לגרר, הגדה מלוירה ומנקדה, כ"י בריט' מוז').

—פע', *קִטֵּל, —כמו קל, בחזוק הפעלה, ואמר הפיטן: זדים אשר ק י ט ל בדן ובחובה חרד פן ייחשב לו חובה (ינאי, אב ליגו, קרובי ברא', זולאי, כג). וברתה מלוכה ליהודה, חלוש ו ק ט ל צרי יהודה (הוא, אמיו נקראו, שם שם, כד).

—פע', בינ' *מְקֻטָּל, — מי שקטלו אותו, הרוג, ואמר הפיטן: לא בנו נוסעי קדם משאון ה מ ק ט ל, להקו ויזמו עלות לדק המנטל (סדר טל פסח, קרובץ אדגיי').

*קֶטֶל, ס"ז, קִטְלוֹ, — הֶרֶג, הֲרֵגָה: וחתו גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מִקָּטֶל (עבד' א ט).

—ואמר הפיטן: כסול ושחול הנשאר מ ק ט ל לא למרגוע נד ומטלטל (שלמה הבבלי, אין כמדת, סליחי יוס ג). — *שְׂדֵה קֶטֶל, מקום הַקְּרָב, נהוג בדבור ובספרות.

*קַטְלָן, ס"ז, נק' קַטְלָנִית, — אשה קַטְלָנִית, שגרמה למות בעליה: ואע"פ שמתו ב' בעליה תנשא לשלישי ולא אמרינן הוחזקה זו ק ט ל נ י ת שהנושאה מת (רש"י, יבמ' כו., ד"ה קס"ד).

א. *קטם [1]). ממנו *קָטוּם, *קְטוּמָה, *קְטִימָה, א. *קָטַם.

ב. *קטם [2]), ממנו ב. *קָטַם, *קְטָם, *כְּטְמִית.

א. *קָטַם, פ"י. — קָטַם ענף הצמח וכדו', שבר וקטף אותו: מטלטלין עצי בשמים להניף ולהריח בהן לחולה מוללו ומריח בו, ולא י ק ט מ נ ו להרית בו, ואם ק ט מ ו הרי זה פטור, ולא י ק ט מ נ ו לחצות בו שיניו ולפתוח בו דלת, ואם ק ט מ ו הרי זה חייב מפני שהוא כמתקן (תוספת' שבת ה ט—י). התולש כנף מן העוף, ה ק ו ט מ ו והמורטו חייב שתי

---

[1]) [מן הארמ' והסורי' קטם, ובהרחבה קרטם, ובערב' קטם a)], ויש שהשרש בא בתרג' לעבר' קטף (בתרג' הסורי יחזק' יז ד), הקרוב אליו. ואפשר שנולד השרש במק' קט(ע) מן וכדו'. מצד אחר קרוב השרש גם אל גדם, גדע מן וכדו'.]

[2]) [מן הארמ' קטמא, אפר, פיח, בערב' קתאם b)], אבק וכדו', ואין השרש מקורי בעבר'.]

a) قطم b) قتام

חטאות (שם שם ע כ). חבילי אזוב והסיאה והקורנית אם הכניסו לעצים ולמאכל בהמה אוכל מהם בשבת ק ו ט ם ואוכל ובלבד שלא י ק ט ו ם בכלי (ר' יהודה, שם שם יד יב). נוטל הוא מן האבוס שלפני בהמה בלבד שלא י ק ט מ נ ו לחצות בו שיניו, אם ק ט מ ו בשבת חייב חטאת (שם יו"ט ג יח). תולש חייב משום גוזז, ק ו ט ם חייב משום מחתך (ר' שמעון בן לקיש, שבת עד:). ומורה שהיא קשורה בספית ממלאין בה בשבת וכו' רב אשי אמר אפילו תימא בתלושה גזירה שמא י ק ט ו ם (שם קכח:). ק ט מ ה [1]) (הבהמה) נטיעה, רבי יוסי אומר, גוזרי גזירות שבירושלים אומרים נטיעה בת שנתה שתי כסף וכו' (ב"ק נח:). עשרה תנאין התנה יהושע, שיהו מרעין בחורשין ומלקטין עצים בשדותיה' וכו' וקו ט מ י ם נטיעות [2]) בכ"מ חוץ מגרופיות של זית (ת"ר, שם פ:—פא.). — בינ' פעו', קָטוּם: ר' ישמעאל אומר, שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד, אפילו שנים ק ט ו מ י ם ואחד אינו ק ט ו ם, רבי טרפון אומר, אפילו שלשתן ק ט ו מ י ם (סכה ג ד). בעון קומי ר' אבינא, יבשה ציציתו (של הלולב) מהו, מה בינו ל ק ט ו ם, אמר לון, זה הדור וזה אינו הדור (ירוש' שם ג א). — ובסהמ"א במשמ' קָצוּץ, abgestumpft truncated ; tronqué : ונראית הצורה הזאת ק ט ו מ ת הראש מפני שדמו אותה למשלש שנקטם הראש (ראב"ע, ספור המסיפה והספנורת ז ג, 53). ועי' *קְטוּמָה. ואם לא יהיה ראש המצבה הזאת מגיע במיעוטו עד נקודה אבל יהיה תמונת ראשה כתמונת תושבתה אלא שהוא מעט ממנה בשיעורה, תהיה תמונה ומצבה מתמוטטת או נוטה ויש שקוראין לה מצבה ק ט ו מ ה (שם ד א).

—נִפע', *נִקְטַם [3]), —קֻטַּם אותו: לולב הגזול והיבש פסול וכו' נ ק ט ם ראשו, נפרצו עליו פסול (סכה ג א). — ובסהמ"א: ונראית הצורה הזאת קטומת

---

[1]) [בכתובי קה.: קיטמה, פִּע'.]

[2]) [ועי' גם ב. קָטַם.]

[3]) [בתוספת' (שבת ה ג) כתיב: ה נ ק ט מ י ן (נ"א הגדמין) טמאין ואין יוצאין בהן, ע"כ. אך השוה במשנה (כלים טו ו): הכטנון והנקטמון והארים הרי אלו טמאים, ע"כ, והוא הנכתב גם אנקטמון, ובשלמות אונוס קטמון, ביונ' ὄνος κατ' ὦμον, חמור על השכם, ועי' קרויס .Lehnw, עמ' 75.]

קיסם וכו׳ שכל שאינו קוטמו לחציץ בו שניו אע״פ שראוי לכך בקטימתו פטור (מגיד משנה על הרמב״ם, שבת יב ג). קיסם שאינו אוכל בהמה אפילו ליטלו בלא קטימה ולחצות בו שיניו אסור (לבוש, או״ח תקיג ז). — ומצבו של הענף או העלה הנקטם: ולפיכך יש להחמיר ולפסול בקטימת עליו (של ההדס), אלא שיש אומרים שאינו נפסל בקטימת עליו האמצעיים שלו בלבד אלא שנקטמו רוב עלין שלו וכו׳ ולפיכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל שהוא (ר״נ על הרי״ף סוכ׳ רמ״ש פרק ג, ד״ה נקטם).

°°**קְטִינָה** [1], ש״נ, — קְטִינַת אדמה, שטח קרקע.

°**קְטִיעָה**, ש״נ, — שה״פ מן קָטַע, פְּעֻלַּת הקוטע והכורת, כריתה: דכיון דקודם קטיעה היה שוקו מעל רגלו, אחר קטיעה נמי קרינא מעל רגלו (תוס׳ יבמ׳ קג., ד״ה מאן). מותר לסוכו (את האילן) בשמן במקום הקטיעה כדי שלא ימות (לבוש, או״ח תקלז יג).

°**קָטִיף** [2], ש״ז, — א) כמו א. קְטִיפָה, — ב) עונת קטיפת הפרות וביחוד פרי הדר, תפוחי זהב וכדו׳, נוהג בדבור ובספרות בארץ־ישראל.

א. ***קְטִיפָה**, ש״נ, — שה״פ מן קָטַף, פעֻלת הקוטף פְּרִי, פרח וכדו׳, כמו א. קְטוּף: תינח בשעת קטיפה (וביר הוא את אסור החדש), טחינה והרקדה מאי איכא למימר (תבי׳, פסח׳ יח.). — ואמר המליץ: תחת ממשלת ביי״א נציב הפחה מטריפאלי אשר לא ישב שמה רק פ״א בשנה אחר קטיפת הכרכום (ר״מ גלוך, שבילי עולם ג, ה).

ב. ***קְטִיפָה**, ש״נ, — מין מעטה עשוי מארג משי רך [3]: קטיפות [4] אינן חייבות בציצית (מדרש ספר וידבר נפנים אחרים בל ויטלחו, מובא בערוך ערך קטף). — °ובמשמ׳ ארג משי בעל שערות רכות, Sammet; velours velvet; נוהג בדבור ובספרות העברית החדשה.

קטל [1], ממנו קָטַל, קֶטֶל, °קַטְלָן [2].

קָטַל, פ״י, תִּקְטֹל, יִקְטָל־, יִקְטְלֵנִי, — הָרַג, הֵמִית, töten; tuer; to kill: אם תִּקְטֹל אלוה רשע ואנשי דמים סורו מני (תהל׳ קלט יט). הן יִקְטְלֵנִי לא איחל אך דרכי אל פניו אוכיח (איו׳ יג טו). לאור יקום רוצח יִקְטָל עני ואביון ובלילה יהי כגנב (שם כד יד). —ואמר הפיטן: שקר עליהם בליל שמורים וקטל למענם בבורים (אות זה הסדם, יוצ׳ שבת החדש). — ואמר המשורר: לבשו חניתם ובאו בגבול יהירים וקטלו (ר״ש הנגיד, מייס נגלח ריס, בן תהלים קו, שטן, סח). אשר מדד המון צריו הרוג וְקָטוּל מלא חבל (רמב״ע, תרשים ח, 14). — ובינ׳ פָּעוּ׳, °קָטוּל׳, הָרוּג, ואמר המשורר: ואדירים נתונים עלי ארצות ברשיונו, וברצונו קטולים (ר״ש הנגיד, הל, תעס, נרודי, 144). בפיו חיו קצתם ומקצתם ברציונו קטולים (שם שם, 152). והיו לי לביאיו כשיות וגם נפלו לאותותי קטולות (רשב״ג, תהלת אל, שירי שלמה, דוקס, 73).

---

[1]) [חדש המחבר (עי׳ ערך אֲדָמָה, עמ׳ 68) עפ״י הארמ׳ שבתו״מ: שמו דקלא אגב קטינא דארעא (ב״ק נט.).]

[2]) [כדגמת בָּצִיר, קָצִיר וכדו׳.]

[3]) [כנראה זאת בעקר משמ׳ המלה, ולפי זה שאולה המלה גם במשמ׳ זו מן הערב׳ קטיפה a), שפרושה גם מעטה וגם ארג המשי הרך.]

[4]) [כדפו״ר: קטופות.]

a) قطيفة

---

[1]) [שרש זה אינו באשור׳ ובאוגרית׳, וכנראה אף בעבר׳ שבמקרא שאול הוא מארמ׳. כי מארבעה המקומות שבמקרא שלשה הם בס׳ איוב ובמזמור קלט שבתהלים, שמקורם היה כנראה בארמ׳. לעמת זאת מצוי השרש מאד בארמ׳ (בכתבות קדומות אף בכתיב כטל), ובערב׳ b) וכוש׳ בכתיב קתל. ובסור׳ בא קטל אף במשמ׳ קטע וכרת עצים (שאמנם נלדקה WZKM 12, עמ׳ 358; ZA 19, עמ׳ 156, ראה בה שרש אחר) וכן גם בארמ׳ שבתו״מ (קטיל קני באגמא, שבת לה.). אך הואיל ואין השרש בשפות השמיות הקדומות ביותר, אפשר שיש לראות בו התפתחות של קט(ע) ל, כָּרַת אֶת, כדגמת נתל (יִתֵּן) בסור׳ במקו׳ נתן ל, ועוד. לפי זה יש לראות בצורה המקורית קטל ולא קתל כבערב׳.]

[2]) [המלים קַטְלָא, קַטְלָה (מרומ׳ catella) קטלית (אהל׳ א ח, מן היונ׳ κοτύλη) אינן עבריות במקורן. ועפ״י המשנה באהל׳ כתב הפיטן: כמו שלשה בקוטליהם (ר״א קליר, ואתה אזון, קדשת מוסף ר״ס). ועי׳ קרוים, Lehnw. II, עמ׳ 526.]

b) قتل

ח״ו בכבת זה הקטט אשר בינינו האמת היתה נעדרת (סו״ת כמ״ח יח). ומרדכי השיב מצד בתו שכולו שקר רק שהיה לו קטט עמו בעבור ממון וע״י זה נתגלגל הריב ביניהם (שם יג). לפעמים שאינן יכולין להשוו׳ ביו׳ ו׳ מחמ׳ איז׳ קטט וממשיכין עד הלילי שעושין החופה והקידושין בליל שבת וכו׳ (לבוש חו״מ שלע ד). נתאלמן וחושש לישא אשה והיא בת בנים שמא ירבה ריב וקטט בתיך ביתו שתתקוטט עם בניו וכו׳ הרשות בידו וכו׳ אבל אם לא ימצא אשה כזאת מדאגתו על הקטט אינו רשאי למנוע מלישא אשה (שם אה״ע א ח). ואם נשותיה׳ גרמו הגירושי׳ שהם התחילו את הקטט והקניטו אותו וכו׳ (שם שם יב ד). כדי שלא יבא לידי קטט ומחלוקת עמהם (שם חו״מ כמ״ג א). ורוצה לעשות סדר צוואת בעידו בריא כדי שלא יבאו יורשיו אחריו לידי ריב וקטט (שם שם רכז ז). להזהר שלא להיות קטט ועצבון עמה (עם האשה) בשעת תשמיש (חמדת הימים א ט, סו.). מחמת הקטט נתפרדה החבילה ובאותי מעמד הסכימה הכלה לישא לאיש אחר (סדרי טהרה, הלכ׳ נדה, בשם הלבוש). כדי להשקיט מביניהם ריב וקטט (סו״ת בנימין זאב סג).—ואמר הפיטן: רצנו רוע הרגל רשענו צדק מעגל קשרנו אהב הרגל, קלקלנו קטט גלגל (רמ״י ?, לך הי הצדקה, סליחי מנחה יוה״כ). תרעומות הטלתי שקר מפלתי רב וזללתי קטט עוללתי צפונות גלתי (שמשון בכרך, אלי גואלי, בסו״ת חות יאיר אחרי סי׳ רלח).

ב. *קֶטֶט, ש״ז, — שה״פ כאלו מן קוט, בחילה: הקדחת החדה היבישה שחפת השלישייה קטט הנפש ותקיא והילוך מיעים (אסף הרופא, 128:).

א. *קְטָטָה [1]), ש״נ, — כמו א. קֶטֶט: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים וכו׳ שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם, קטטה בינו לבינה ומלחמה בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת (יבמ, טו א). שאם היה הוא ילד והיא זקנה, היא זקן והיא ילדה, ועמד ואמר שישאנה לו, אומרים לו כלך אצל במותך, למה לך להכנים קטטה לביתך (ספרי דבר׳ רל). אי זו היא קטטה וכו׳ קידשתני וגירשתני אלא שלא נתתה לי את כתובתי (י׳ בא, ירוש׳ יבמ׳ טו א). הרי אשתו אינו יכול לשנותה למלאכה אחרת ואת אמר מציאתה שלו, א״ר יוחנן טעם אחר יש באשה, מהו טעם אחר באשה, א״ר חגיי מפני קטטה (שם כתוב׳ ו א). לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אשת ש׳ אותה ריבה (ברכ׳ יח:). וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, על עסקי משפחותיו, עדיין עושין אותה בקטטה (רש״י, שבת קל.). לימים נפלה קטטה ביניהם, וזה הרג את אביו וכו׳ (פסיק׳ רב׳, י׳ הדברות פ׳ קמייתא, קז:). אם היתה קטטה בין אדם לחבירו כיצד מתכפר לו ביום הכפורים (שם, מדרש הרכינו, קפד:). יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה ויאמר לפניהם, קטטה היתה ביני ובין פלוני וביקשתי ממנו לפייסו ולא רצה לקבל (ר׳ שמואל בר נחמן, שם שם, קפה.). — ובמהמ״א: דאי מפייסה בהדיה בקטטות שביניהם (רש״י, גיטי יח:, ד״ה דאי). אחרית כל קטטה חרטה ואחרית כל ענוה שלום (ר״י א״ח, מבחר הפנינים לרשב״ג, שער הענוה, 11). איש ואשתו שעשו קטטה ואחד יודע שמא ישמעו לו וישלמו ביניהם (ספר חסידים תתתפלט). בפרטים המתחדשים בעולם מקטטות ודברי ריבות בין אדם לחברו (ר״י אלבו, עקרים א יח). וורע-גאות וקטטה יקצר דאגה וחרטה (מובא ב Zunz, Ges. Schriften III, עמ׳ 260).

ב. *קְטָטָה, ש״נ, — כמו ב. קֶטֶט: ויוורע רפיון בגוף וכמו לכת הנמלים בכל הגוף וקטטה ופלצות וקרה בכל הגוף (אסף הרופא, 48.).

*קְטִימָה, ש״נ, — שה״פ מן א. קָטַם, פעלת הקוטם, שבירה, ביחוד שבירת ענף וכדו׳: אבל אילן קשה הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן אבל לקטימת קנה ודאי היא איידי דרכיכא מיקטמא ולאו שבות הוא אלא מלאכה דמחייב משום קוצר (רש״י, עירובי׳ לד:, ד״ה גזירה). מוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו או קוטמו שיהא מקים הקטימה לח ונותן ריח (טור, ביל׳ כג., ד״ה ונלי׳ סכח). דקטימה תיקון כלאחר יד הוא (אור זרוע לר״י מוינה, הלכי יו״ט, סי׳ שכג). שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דוחה לקטימת

[1]) [אולי בעקר קְטֶטֶת במקום קנטטה מן קָנְטֵט.]

קְטוּעַ, עי' קטע.

***קִטּוּעַ**, ש"ז, — בהנדסה, שטח קָטוּעַ של העמוד, החרוט וכדו': ובעמוד אם היה משוך לראשו וראשו חד או משוך לחציו ה(מ)קובת או לכל שהוא, מבין בסופו ו ב ק ט ו ע ו שהוא הקטוע הראש מוחלק זה מזה כשיעור הסוף וכו' (מסכת המדות ג, 52).

קְטוּף, עי' קָטַף.

א. ***קִטּוּף**, ש"ז, — שה"פ מן א. קָטַף, פְּעֻלַּת המקטף או הקוטף פרות: ולקט קצירך, לא לקט ק י ט ו ף (ספרא וים, קדוש' פרק ג; חול' קלז.). שאני חרש מתוך שלא התרת לו אלא על ידי ק י ט ו ף הוא זכור (רבה, פסח' יח.). — ובסהמ"א: לפי שהחדש לא הותר לו (לה)תעסק בו אלא בדרך משונה ואין קוצר אלא ב ק י ט ו ף וכיון שהוא עושה (מ)עשים משונה ממנהגו זכור הוא כי איסור יש בידו ואינו בא לאכל ממנו, (והקשה אביי תינח) התר קצירה שעל ידי ק י ט ו ף [1]) הוא וכו' (סו"ת הגאו' מן הגני', גינצבורג, 10). — *ובמשמ' פְּעֻלַּת העין הרעה הקוטפת וחוטפת את האדם: קשר שעושין לרפואות ק י ט ו ף עין רע שלא תשלוט (רש"י, שבת כז:, ד"ה מומרתא).

ב. ***קִטּוּף**, ש"ז, — פְּעֻלַּת המְקַטֵּף [2]) את העִסָּה ביין או בשמן: גמרה (של העסה) זה לישתה, וגמרה זה ק י ט ו פ ה, וגמרה זה הסיקה (ירוש' פסח' ג ד). — ובסהמ"א: וירבה ק י ט ו פ ו (של הלחם) בעת לישתו ואפיתו (ספר רפואות להרמב"ם, 8). ק י ט ו ף ביין ושמן עבידין מלמילש בהון בלולי קמאי קפדין (חוך זכוע לרי"ל מוינא, הלכ' פסח' רכו). — ואמר הפיטן: ק ט ו ף העסה בחררה קמוצה, רצופה בראשיהם שלא חמצת (ר"י טוב עלם, אמנה גדולה, קרוב' שבת הגדול).

ג. **קִטּוּף**, ש"ז, — פְּעֻלַּת המְקַטֵּף, המפסיק את קלות היין הנצוק מן החבית [3]): ומאי מהני ק י ט ו ף דבתר הכי שמן החבית לקרקע הא כבר אתסר כל מה שבחבית, אלא פשיטא שאין ק י ט ו ף מועיל בגוי המערה (מהר"ם מרוטנבורג, סעלי תשובה סכט). ק י ט ו ף הקילוח אינו אלא מעמיד היין במקומו בשעת ה ק י ט ו ף ואינו מחזיר לאחוריו (סו"ת תמת ישרים ב קיח).

***קִטּוּר**, ש"ז, — שה"פ מן קִטֵּר, פְּעֻלַּת המקטר: אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח וק י ט ו ר וניסוך וכו' (סנה' סג:). — ובסהמ"א: ועתר ענן הקטרת, תמור ק ט ו ר ענן הקטורת (רש"י, יחזק' ח יא). נפתי משכבי וכו' ודונש פי' לשון ק ט ו ר (הוא, משלי ז יז).

קְטוּרָה, ס"נ, — כמו קְטֹרֶת: ישימו קְטוּרָה באפך וכליל על מזבחך (דברי לג י). — ובסהמ"א: נשמתו המהורה תהא צרורה בבם יוצר אורה ולנו כפרה בקרבן ו ק ט ו ר ת (מלנה מסכת ת"ו, וכסטין, Inschr. I, עמ' 242).

א. ***קטט** [1]), ממנו *קָטַט, *קֶטֶט, *קְטָטָה.

ב. ***כטט** [2]), ממנו אילי *קִטְקֵט.

***קָטַט**, קַט, פ"ע, — כמו הִתְקוֹטֵט, עשה ריב וקטטה, ואמר הפיטן: ק ט ושן חרק ונאצות שרק (ר"א קליר, אז קולן, קרובי זכור).

— הִתפ', *הִתְקוֹטֵט [3]), עי' קוט.

א. ***קֶטֶט**, ש"ז, — ריב, מריבה: שלום אומר אל יברא (האדם) דכוליה ק ט ט [4]) (ר' סימון, מד"ר בראש' ח, הוצ' תיאודור). ובסהמ"א: ובפרט ש ה ק ט ט ההוא הוא ענין המכם (סו"ת מהרש"ל, תשו' ד). קהלתנו היא תיל כעת נחלת ישראל הנשארה וכמעט אבדנוה

---

[1]) [בתלמוד (פסח' יב.): תינח בשעת קטיפה.]

[2]) [עי' ב. קָטַף, הערה.]

[3]) [עפ"י לשון חגמ' בארמ': דקא מקטיף קטופו (ע"ז ע"ב:), ופרש רש"י (שם): שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי הנכרי, ואי נגע מקמי דליפסוק ראש העליון תו לא מהני קיטוף דאיתסר לה בנצוק, ע"כ.]

---

[1]) [אמנם ספק הוא אם היה שרש כזה בתקופה הקדומה. כי את הצורות שבמקורות הקדומים יש להבין אולי מן ק נ ט, ועי' קְטָטָה, הערה.]

[2]) [אך עי' קִטְקֵט, הערה.]

[3]) [עפ"י הִתְקוֹטֵט שבמקרא, שהוא אמנם מן קוט, עי' שם.]

[4]) [בדפוס: ק ט ט ה.]

האכילת קבל הנזק והקטוב ולא דבר לנו מרע ועד טוב (ר״י חריזי, תחכ׳ ג, 38). צורי ישמרך ממות וקטוב (ר״י זבארה, שעשועים ג, דודזון, 28). במידי דאפסקא הלכתא לקולא בעל נפש יחמיר על עצמו ובזה ינצל מקטוב (פלא יועץ, פו.). וכדי להרבות מעלתה בשם נכבד קראו אותה חברת אליה הנביא זכור לטוב, בזכותה יציל ה׳ נפשנו מקטוב (הקדמת הספר הכותן אמרי ספר, סריד מעיר, 12).—ואמר הפיטן: צבאות פסו מלפניכם אל תקללום כי חרשים המה בקטוב (רסע״ג, אזהרות, קובץ מע״י גאו׳ ג, 43). הכין גן נעול לבלתי גן נעול רטוב ודבוק נאה הדביקני והעלנו מקטוב (ר׳ יצחק ב״ר ראובן, אזהרות, א׳ שבועות, קרובץ ארג׳יל). יה שפוט צרי בחמה וקטוב (סדר רב עמרם ג, ג :; סדר סליחות). דורשיך תשביע עדים בטוב מתאוים סליחה לחלצם מקטוב (דליס השוכבים, מקדמה לסופרות, אגרות סד״ל, 511). ואמר המשורר: אהבי נער הנה מה נעים ומה טוב, כל ימותם שמחה וכל מושבותיהם כגן רטב, בהתקשה, חבלם יחד וכל יפחדו מקטב (ר״י הלוי, אהבי נער דיואן ג, 59). יפתח לו אוצרו הטוב ויצילהו מכל נזק ומקטוב (עזרא הבבלי, תוכחי מוסר ג, טו.). אין לנו טוב כי אם להשמר מקטוב (משל הקדמוני א, ו :). בא העני שהוא יצר טוב להציל נפשו מקטוב (שם ג, לו :). אם על המלך טוב ינצלו היום מקטוב אבל יאסרו בבית שביהם (שם ה, נב.). טרם הרים יולדו וכו׳ טמונה היתה תורה המצלת מקטוב (ר״י נג׳ארה, פזמ׳ נא, הוצ׳ מ״ל סדילנדר). מנעי עיניך מבכיה כי לא תראי עוד עת קטוב (הוא, ישפי, עולת תמיד קכז). הגיע לה עת דודים ונמלטה מקטוב (שם קלג).

*קָטָה [1], פ״י, — כמו קָטַע, קָטָה את היד: חבל בה סימה את עינה קטה [2] את ידה שיבר את רגלה למי הוא משלם לה או לאביה (ירוש׳ כתוב׳ ד א).

קָטוּם, עי׳ קָטַם.

[1] [מבטא מרשל במק׳ קָטַע, וכן קטא, קטה בארמ׳ שבתו״מ.]

[2] [כך בדפוס ויניציה וקרוטושין. בדפו׳ וילנא: קטע.]

*קִטּוּם, ש״ז, —שה״פ מן א. קָטַם, פְּעֻלַּת הקוֹטֵם, שבירת, ביחוד שבירת בד, ענף וכדו׳: תרנגולין שירדו לגינה ושיברו את החליפין וקיטמו [1]) את הירק משלם נזק שלם, סומכוס אומר על הקיטום [1]) נזק שלם ועל השיבור חצי נזק (תוספתי ב״ק ב א).

*קְטוּמָה, ש״נ, —מרבע שיש לו שתי צלעות מקבילות ושתים לא מקבילות, Trapez; trapèze; trapezoid: ונראית [2]) הצורה הזאת קטומת הראש מפני שדמו אותה למשולש שנקטם הראש, ואם מוציא אתה צלעי הקטומה מנוכח הראש חוצה תמצאם נפגשים על נקידה אחת ותחזור הקטומה למשלש (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ב ג, 53). — קְטוּמַת רֹאשׁ שָׁוֶה, קטומה שצלעותיה שאינן מקבילות, שוות, קטומה שות שוקים: והצורה האחת וכו׳ היא צורה שיש לה ארבע צלעות ויש בה שתי צלעות נכוחיות ואינן שוות והשתים הנשארות הן שוות ואינן נכוחיות וכו׳ והצורה הזאת נקראת קטומת ראש שוה, וצלע וכו׳ הקצרה משתי צלעותיה הנכוחיות נקראת ראש הקטומה, וצלע וכו׳ הארוכה נקראת תושבת הקטומה (שם שם, 51). — קְטוּמַת הָרֹאשׁ חֲלוּפָה, קטומה שצלעותיה הבלתי מקבילות אינן שוות ואינן מאֻנכות לבסיס: התמונה השנית וכו׳ היא קטומה אשר יש בה שני קוים נכוחיים ואינן שוים והם הראש עם התושבת ושני קוים שאינם שוים ואין אחד מהם עמוד לא על התושבת ולא על הראש וכו׳ והצורה הזאת נקראת קטומת הראש חלופה, מפני ששתי צלעותיה אשר אינן נכוחיות אינן שוות (שם שם, 54).—חֲצִי קְטוּמָה, קטומה שאחת משוקיה מאֻנכת לבסיסה: התמונה השלישית קטומה אשר ראשה נכוחי לתושבתה ואחד מצלעותיה עמוד עליה, והתמונה הזאת נקראת חצי קטומה (שם שם, 56). — קְטוּמָה מִתְמוֹטֶטֶת, קטומה ששוקה נטויה בזוית קהה לבסיסה: התמונה הרביעית קטומה אשר ראשה נכוחי לתושבתה והצלע האחת נופלת על התושבת על זוית נרוחת וכו׳ והוא נקרא קטומה מתמוטטת (שם שם, 57).

[1] [בירוש׳ (ב״ק ב ג): וקירטמו, הקירטום.]

[2] [כנראה צ״ל ונקראת.]

יהודה בן וירגה, כ"י בריעי מוז', דף 24). ומי שיראה תנועת האבן המגניטם על נקודת הקוטב הצפוני וכו' (כ"י אברבנאל, מפעלי אלה' ג ג). הנקודה הצפונית בהחלט הוא הקוטב (כ"י מוסקאטו, נפולות יהודה ד, יג.). אנחנו נראה מקומות מוגבלים לקוטבים (שם שם). והקול נשמע גם על היושבים אצל הקטב ההוא שיארכו להם קצת ימים ולילות עד חדש וחדשים (הוא, קול יהודה לכוזרי ב כ).—ואמר המשורר: יהי לבי כקטב הצפוני לך קים ונפשי לך מבורה (עמנוי, מחב' ח, 57). ברום שחק ומן מורי ורבי והמה סובבים על חוג קטבי (אולר נחמד, עג). תנו קול רקיעים ונודו מניעים וחרדו קטבים במרום נמועים (שלמה בונאפיד, תנו קול, דברי חכמים, פו). — ואמר המליץ: וכי נקודות הקצוות וכו' יקראו צירי או קטבי הארץ (ר"מ בלוך, שבילי עולם ג, דבר אל הקורא, ז). — ב) בהשאלה לדברים מפשטים, קֹטֶב הדבר, הַקֹּטֶב שעליו יסב הדבר וכדו', עקרו ומרכזו: כי ראוי והגון הוא שיסוב כל ספר שיכתב על קוטבי התורה הקדושה (יוסיפון, גילגולנג, רד). שלקחתי קטבי דבריהם וסבבתי עליהם אופן העיון (כ"י א"ס, או"ד א, והדעה החמישית). ובדין אם כן שיהיה המצווה המוזהר הגמול הענוש כי הוא קטב העולם ומכונתו (שם ד א). מה שקבלת מן החכמים בשם הנביאים משרשי הדת וקטבי המעשים (הוא, מו"ה, הקד'). לגלות מה שהוא תקוע בשכל הצלול משרשי דתנו וטמון בנפשותינו מקטבי תורתנו (שם שם). ועל כן נוסדו התורות על קטבי היחול והרהות (שם, עבוד' האלה' ג). והחריצות היא תנועת האדם ויהיה בתיקון כלי הנשיטה אשר הם קוטב חוש הריח (הוא, תקון מדה"נ לרשב"ג, עז). וכבר ידעת מפתיחת מאמרי זה שקטבו אמנם יסוב על באור מה שאפשר להבינו ממעשה בראשית (ר"מ א"ת, מו"נ ג ג). שכונת התורה כולה וקטבה אשר עליו תסוב הוא שהשם ית' היה נמצא וכו' (פרוש התורה לר' עמנואל מרומא, Merx, Archiv, עמ' 365). ונאמר שפנת התורה והקוטב אשר עליה תסוב הוא שבכאן דברים אפשריים (רלב"ג, מלחמ' ה' ג ו). על כן ראיתי אני וכו' להעלות על ספר השרשים והפנות אשר עליהם תשען התורה בכללה והקטבים אשר עליהם תסב (ר"ח קרשקש, אור ה', הקדמה). והנה

רוב דברי ריבותיו והתנצלותיו מקיפים וסובבים על שני קטבים (מנחת קנאות, קויפמן, 6). ענין ספר איוב נורא מאד מעשהו להיות סובב על קוטב חקירות נוראות (ר' אברהם פריצול, הקד' פרוש איוב). וזאת היא האמונה האמתית וקוטב האמת אשר בו יתקיימו עקרי התורה האלהית (ר' אברהם ביבאגו, דרך אמונה א א). ומענות החכם והנמשכים אחריו על זה הדעת בנויות על שני קטבים (שם ג ג). הקוטב אשר עליו יסובו כל דבריך (כ"י אברבנאל, לך לך, ויאמר אברם). לא השמיטה התורה זכרו עם היות קוטבה אשר עליה תסוב אמונת המופתים (הוא, מפעלי אלה' י ט). שעל שני הקוטבים האלה שוכר באשר לא ידעיך וכי אכל את יעקב סובב המזמור הזה כלו (הוא, זבח פסח על הגדה, שפוך חמתך). די דרכים בחר לו להבין לבם ולעורר חפצם ועל קוטב הד' דרכים סובב סובב בכל ההקדמה ההיא (כ"י מוסקאטו, נפולות יהודה יב). כאשר אחותי בקוטבי דבריהם וסבבתי עליהם אופן העיון דרך אמונה בחרתי לי ברופא סילביו"ס (עוזיה כן, מעשה טוביה, מערכת פנים, הקדמה, קיב). דרושי החכמה רבים סובבים על כמה קוטבים (רמח"ל, פתחי חכמה ב, יט.). שמדרשים רבים כהנה וכהנה כולם סובבים על זה הקוטב (ר"ם פפנהיים, ידיעות שלמה א, הקד', ט:).

קֶטֶב[1], ש"ז, — כמו א. קֶטֶב, נגף וכליון: והתבונן בטרם יבוא יום קטוב ותהיה כעץ רענן רטיב (דונש, תשו' על מנחם, עמ' 8). וזאת תורת הקנאות מאת העורכים משאות להציל את נפשותם מקטוב (ר' מאיר הלוי, כתאב אלרסאיל, קז). והוא תכיר ממראה עינינו צפוני רעיונינו ושמע קצת הגיונינו אך במתק

[1]) [כנראה עפ"י קָטָבְךָ (הוש' יג ד) שגזרוהו מן קֶטֶב.

ובספרות הרפואה השתמשו במלה קטוב בשם למחלת רוח: ולפעמים יהיה לחליי המוח כמו השרסם החם והבלבול הנקרא קטוב (קאנון ג יג ב יא). אבל אין זו מלה עברית אלא צורת מקור מן הערבי קטב[a]) בשמש' ועף, קמט המצח (עי' ב. קָטַב). ואלה דברי בעל הקאנון: בועיפה ונקרא בערב קטוב וזה מין מין מלנכוניא רוב מה שיקרה זה החולי בחדש שבט וכו' (שם ג א ד י).]

[a]) قطب

ואין עושין זיתים בכד ובקוטב[1]) אבל כותש הוא ומכנים לבודידה (שביע' ח ו). אין עושין זיתים בכד ובקוטבי ורבותינו התירו לעשות בקוטבי (ירוש' שם שם). — ובבהמ"א: אחר שטוחנין הזיתים נסחטין בבית הבד בשביל הקוטב מאד ויצא השומן (ר"י בן מלכי לדק, שביע' ח ו). אבל כותש הוא ומכנים לתיך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבד ובקוטב ומכנים לבד קטנה (רמב"ס, שמיטה ויובל ד כג).

ג. *קֹטֶב[2]), ש"ז, — א) קצה משני קצות הסרן, קצה חציר שדבר מסתובב עליו, ובפרט קָטְבֵי הארץ, הנקֻדות שבצפון ובדרום, Pol ; pole : אמנם אמרו עמק צפון עמק דרום הוא רוחק השמאלי והימין, ותמרחק חשמאל הוא קוטב השמאלי וכו' ומרחק הימין הוא מה שיהיה בארץ בצד הקוטב הימיני וכו' ומרחקי מוולת הקוטבים צ' צ' חלק מרחק א' וכו' כי אמתות הקוטבים בגלגל אינם מושגות רק בקדום, ובארץ לא נוכל לעמוד במקום מסנה יהיה העלות הקוטב בו צ' ויהיה אותו המקום א' מן הקוטבים (פרוש ס' יצירה לאבוסהל בן תמים, לג). ושתי נקידות מגבילות הקוטר נקראים קוטבים (ראב"ע הנסיה, אספירא שער א). ונסמך הגלגל הזה על שתי נקידות מובנות בלב שאין זוות מסקימן, האחת בקצה דרום והשניה בקצה צפון והן נקראות קטבי המהלך הכללי וכו' (הוא, לורת הארץ א). וכלן נעגלות על מרכז אחד שהוא בו נקרא קטב הצפון (שם שם). והקוטבים הם שתי נקודות אשר על שתי קצות הבריח (הוא, ס' העבור, שער ג, 9). ונשא אותם אל קוטב הצפון או אל קוטב הדרום ואמר להם השמש הנה הקבילוה תראו אותה (ר"י א"ה, כוזרי ד יא). והגלגלים ההם כלם על קטבים[1]) אחרים (ר"ש א"ה, מו"נ ג יא). וכשתרצה לדעת כח הנקודה ויתרונה על הקו במוחשים הבט נקודת הכל והקוטבים אשר באמצעיות והתכליות (כס"ע פלקירא, המבקש, עז). כשתהי' נקידת הזויות ההיא קוטב הקשת הנפרשת (ר"י היסראלי, יסוד עולם א מב, יד:). והעגולה הגדולה העוברת על אמצע הגלגל השמיני הזה החקוקה בו ממערב למזרח והוא שקוטבי' הם קוטביו ומולקת אותו לפי כן ואת כל א' ממולותיו לבי חצאין היא שאקרא אותה בכל מקום מהם' הזת חגורת המזלות (שם ב א, יט.). והוא נסמך במרוצתו ואת על בי קוטביו שהאחד מהן הוא קבוע בו בקצה ימין העולם והשני בקצה שמאלו ויקראו קוטבי העולם (שם שם, יט:). שתנועת כל א' מגלגלי צבא השמים ומרוצתו העצמית כלומר הנמצאת לו סביב מרכזו ועל שני קוטביו ובריתו הוא שוה לעולם בלי חילוף (שם ג א, לא:). ובקצתם ימצא מספר רב מהככבים קצתם באמצע הגלגל וקצתם אצל הקטבים (רלב"ג, מלחמ' ה' ה ג). שהקוטב הצפוני הוא יותר נכבד מהדרומי (שם ו א ט). נמצא שיש מקוטב הדרומי לקוטב הצפוני מאה ושמונים מעלות (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ב ג). כאשר תעיין ענין הריחיים תמצא המתנועע אשר לא יוכל להניע הוא החטה אשר תהית קמח ויניעה האבן ויניע האבן הקוטב ויניע הקוטב האסנייה הנצבת (אמו"ר לראב"ד א ה, 19). שני הקטבים והבריח והעגולה הגדולה אשר מרחקה משני הקטבים מרחק אחד כולן מקרה לעגולה מצד שהיא מתנועעת (שם ב ד ג, 59). ועגול בו"ד וכו' העובר על קטביו (כלי החופק לר'

שאולה מלשון אחרת. ואשר למשמ' המלה, אלה דברי הערוך: משימין עץ גדול הכבד על הזיתים שבבית הבד ונקרא קטב ובראשו תלוי אבן גדול, פ"א קפיפות שעוצרין בהן הזתים, ע"כ. והרמב"ם למשנה: וקוטב הוא גת קטן לזיתים, ע"כ. והראב"ד לספרא (הול' ויס, נהר פרשה א) מפרש: בד הוא הקורה, קוטבי הוא האבן הגדולה שממעכת את הקורה, ע"כ.]

[1]) [כך בדפוסי המשנה ובבבלי; בכ"י סינבן ובירוש' קוטבי, ועי' ד"ס. ובתוספתי קינבי, נ"א קתבי (שביע' ו כז), קחבו (עהר' י יג).]

[2]) [בשמוש זה שאולה המלה מן הערב' קטב a), ואלה דברי ראב"ח הנשיא (ס' העבור שער ג, עמ' 9): והרקיע נסמך בהקפתו זו על שתי נקודות, האחת בקצה צפון ונקראת בלשון ערבי קוטב צפון והשנית בקצה דרום ונקראת קוטב דרום וכו', ע"כ. ועי' גם בפרוש המלות הזרות לר"ש א"ת בסוף מו"נ, ערך קוטב. אך אפשר, שגם קֹטֶב וא. קֹטֶב שבמקרא עקרו חֵץ, עֹקֶץ, בקרבה אל משמ' הבלת השאולה.]

a) قطب

[1]) [ר"י הרויז מתרגם: מסמרים.]

destruction: מזי רעב ולחמי רשף וְקֶטֶב מרירי ושן בהמת אשלח בם עם חמת זחלי עפר (דבר' לב כד). לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם מדבר באפל יהלך מִקֶּטֶב ישוד צהרים (תהל' צא ה–ו). — שַׂעַר קֶטֶב: הנה חזק ואמץ לאדני כִּזרם ברד שער קֶטֶב: (ישעי' כח ב). — ובמדר' [1]: קטב מרירי עשוי קליפין קליפין שערות שערות עינים עינים (ר' הונא בשם ר' יוסף, מד"ר במד' יב). משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב קטב מרירי מצוי (שם איכ', כל רודפיה השיגוה). ומקטב ישוד צהרים זה קטב מרירי שכל מי שרואה אותו אין לו חיים וכו' (תנחו' נושא, נשא כח). — ובספהמ"א, גם במשמ' רוח סערה: והיו הרבה תינוקות עמהם וראו כולם קטב מרירי ומתו התינוקות (ספר חסידים תתתסיב). וקטב מרירי ישרק לזבוב ושרץ העוף עיני האנשים ינקרו יבום בעורון (קלונימוס בן קלונימוס, אבן בחן, ויכוליס, סג:). וכל שכן מי שתהיה קדחתו וכו' מקטב (תרגי גליגוס, כ"י סריז). ואמנם הקטב המרירי הנקרא בערבית סמאים הם אם רוחות עוברות במדברות חמים מאד ואם רוחות ממין העשנים הפועלים באויר אותות מבהילות (קאנון א ג ג ח). שוה המאכל מוליד ליחות עבות לא יוביל (?) [2] הקטב לנגדו ויהיה בו תמורת מה שנתק לאיברים ור"ל בקטב אוירים חמים מאד (רמ"ע מפנו, עין

אחרים, וזהו מקטב ישוד צהרים שהם ליסטים וכו', ע"כ.
ואמנם מן המקומות שבמקרא נראית המלה בקרובה אל רשף, הבא אף במשמ' חֵץ, אף חצי הדבר (השוה רשפי קשת, ואת שם האל רשפחץ בכתבות כנעניות). ועפ"י הצרוף מחץ יעוף יומם מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים אפשר לבאר כך גם קטב, והרי אף מרירי נתן להתפרש כלשון ירית חצים עפ"י הכתוב: וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים (ברא' מט כג). והנה בא בערב' קְטְבַה [a] במשמ' חץ (עי' בדגמאות המובאות מפי עדים שונים בלשאן אלערב), ועל כן נראה שזאת, חֵץ הַדֶּבֶר, היא משמעותה הראשונה של המלה, ועי' רֶשֶׁף, הערה.]

1) [ובארמ' שבתו"ם: תרי קטבי הוה, חד מקמי טיהרא וחד מבתר טיהרא (פסח' קיא:) ופרש הערוך רוחות וכו' שהם קוטבים וחוטבים האדם וכו'.]

2) [ואולי צ"ל: יוביל.]

a) قطبة

כל, פרוש קאנון, כ"י ביהמ"ד סכטר, דף 127). וקטב מרירי הוא עפוש האויר (כ"י אבוהב, כסר פישון, כד.). ביום מפני קטב מרירי ובלילה מפני אגרת בת מחלת (ר' אליהו הכהן, שבט מוסר עז). — ובהשאלה: על כן לא טוב לרוזנים לבחון אמרי מרי נפש כי קטב תוגתם ישברם לרגעים (מנחם, אגרת לרב חסדאי, תשו' תלמידי מנחם, XXV). — ואמר הפיטן: פיגע צהרים בחנני פדני מקטב ישוד וענני (ר"א קליר, אדבק בלהכים, Elbog., Stud. עמ' 120). חכמה הונבעה כמעין אשל רטוב חנות בשקט וסער [1] קטב מלקטוב (מחז' ויטרי תלז). אשישת שלוחתו בקטב תלה אשישות להגיין בתיחות קירזולה (תוס' סוכה לו:, ד"ה מקורזלות; אסיסת, קונטי הפיוט' י, 4). קדרות היום בנקשה קטב בענן מקדשה (יהודה בר' מנחם, למרת רבן, יול' שמחת תורה, מחז' איטלי ב, קסט:) טרם נגוע בי חצי שנוניך נגעו בקטב לידידי ולבחירי (סמסי הלא ערבה, קינ' על מתים, סדור אוצר לובה, תסעו:). — ואמר המשורר: ויום קטב אשר יפיל כפירים עלי ערש דוי טרם חיותו וכו' (ר"ש הנגיד, הכרפא הזמן, ברודי, 56). פדני מידי קטב מרירי ושית רודפי ביום זה לי תמורה (הוא, אלוה עז, שם, 132). והוא לא חי וגם לא מת ודמו ישו מרפא למו קטב מררים (ר"י הלוי, ומה לסור, דיואן ג, 201). — ואמר המליץ: כי רבים חללים הפילה דאגה וקטב ישוד רוח נכאה (ב"ז, ב"ס ל כו). ויצא ומרי וכו' כשטן היוצא ממעמקי שאול עם חבר מלאכי משחית, ננף קטב שוד שבר וכו' (מפו, אהבת ציון כא).

א. **קֹטֶב** [2]), ס"ז, כנ' קָטְבְךָ, — כמו קֶטֶב: אהי דבריך מות אהי קָטְבְךָ [3]) שאול נחם יסתר מעיני (הוש' יג יד). — ובספהמ"א: וינשכו בו כלבי עז נפש ויאחזו בערפו ויפרפרהו ויהי קטבו שאול (אורי ויסעי, שער התשובה ו, למברג, ז:). מי יתן אפו מלכי ויהי קטבך שאול וכו' (שם יב, יט:). — ועי' קֶטֶב.

ב. ***קֹטֶב** [4]), קָטְבֵי, קוטבי, ס"ז, — גת זיתים קטנה:

1) [כצ"ל ונדפס: וסעד.]

2) [עי' קֶטֶב, הערה.]

3) [עקרו להיות בקמצות הקוף ובשבא תחת הטית ע"ם בברחך מפני עשו (הרקמה ל, 197).]

4) [עי' בהערות שאחר זו לגרסאות השונות במקורות, ולפיהן לא מן הנמנע הוא שיש כאן מלה

(רמב"ע, תרשיש ג, 40). יצר גרונו מלקח ק ט שחד ולרוב יפתחה שקו (שם ח, 74). מורה לאל על חוק טרפו אם ק ט או רב לבו שבן (שם ט, 83). קירות במר צעקו עיר מה לך פה ומי, ואענם ק ט עדי אחצב קבורתי (ר"י הלוי, ונה לי לרווח, דיואן א, 151). לך תצפון ברבידיה מגד אור זרח, יחל ק ט למגדיה עד ישלים ירח (הוא, שור אם קרעת, שם ב, 30). ולולי דמעות המסבות קצה אשה כ ק ט נשרפה עצמי באריה (הוא, זאת התלאה, שם שם, 93). ירגזו אם ידמו ק ט מזכור נעמו (ראב"ע, אחזו אלים, איגר 108). רבו נגעי כמעט ק ט אני נספה (הוא, יעלה, שם, 148). חבי מעט ק ט יחלי וטוב אל יחלי ואז תנצלי (הוא, אם אזכרה, שם 157). כמעט ק ט אכלה באורך שבי (הוא, איך אזלת, שם, 174). מה תאיצון מוסר לבן עשר עוד מעט ק ט יגדל ויוסר (הוא, בן אדמה, כהכא א, 171). ויגוח בעת צאתו (מן המרחץ) וישקט בפי שעה עדי ירגע מעט ק ט (ר"י חריזי, רפואות הגויה). והפירות וכו' אכול מהם ימי החום מעט ק ט (שם). ואל תרבה בתבלים ולא פלפל וחרדל רק מעט ק ט (שם). מעט ק ט פתיות ומורך ובילות לאשה למעלה ולאיש לשפלות (עמנו', מחב' א, יב). עורי קרבת אל משגבי משינת ק ט על משכבי (ר"י נג'ארה, עורי מאירה אישוני, עולת תמיד קכא). עוד בילדות ראית ק ט חלדך (אד"ס, מיכל דמעה, שירי שפת קדש). — ואמר המליץ: כי רבים יחפצו היות נתעים יקנו מגרעות ושוא נתעה ומעט ק ט יחפשו אמת וטוב (ר"י סטנוב, אסף ב נט יב). אין רע מעין רעה, על מעט ק ט בכה תבכה ותרד פלגי מים (ב"ז, ב"ם לא-ב). — *וכת"ז, כמו קָטָן, ואמר המשורר: על עי השדה הנמלה ישבה ותרא אכר וכו' ובלבה הק ט כה חשב חשבה (יל"ג, משלי יהודה א כא, שירי יל"ג ב, 41).

קטב [1]), ממנו א. *קָטַב, קֶטֶב, א. קֶטֶב. ב. *קֹטֶב (?), ג. *קָטָב, *קְטֹב.

א. ***קָטַב***, פ"י, — פִּלָּה בְקֶטֶב, השמיד, vernichten; anéantir; to annihilate: רוח סערה שקוטב ובורת הכל (רד"ק, ישע' כח ב). ונקראים (הרוחות) כן (קטב מרירי), שהם קוטבים וחוטבים האדם לשון קטבך שאול (ר' בנימין מוספיה, מוסף הערוך, ערך

1) [עי' קֶטֶב, הערה.]

קטב). — ואמר הפיטן: נודדי ללחם ביתך מקטוב, תפתח ידך ישבעון טוב (ר' אליהו הזקן, אזהרות, קונט מע"י גאוי ב, 58). הפליא לקטוב שביעי על ימי קטוב (אברך אל, סדר רע"ג ב, לג:). חכמת הונבעה כמעיין אשל רטוב, חנות בשקט ומער קטב מלקטוב (מחז' ויערי מלז). סרו מיושר ומעלו באל טוב, עוזר ועזור חשב לקטוב (אל מהוללם, קונט' הפיוט', 88). ומכיון שנגזר אחכם לקטוב, הנה שמוע מזבח טיב (אודך ה', סליח' ספרי' לו"כ, מחז' איטלי' ב, קה:). ויאמר האריה (שנפל ברשת והעכבר הטיף לו מוסר) והוא במרירות יקטב [1]), כל מה דעבדין מן שמיא לטב (ר"ז אלנ'אהרי, ספר המוסר מחב' ה, כ"י תימני). — ואמר המשורר: אבין כלי מות אשר יקטובו לחושקים (עמנו', מחב' ג, 20). ירעבו רשו כפירים יגיע נגשם קטוב ודורשי אל כגן רטיב שבעו לא יחסרו כל טוב (ר"י נג'ארה, פזמונ' פו, הוצ' מ"ל פרידלנדר).

ב. ***קָטַב*** [2]), פ"ע, — קמט את מצחו, die Stirne runzeln; froncer; to frown, ואמר המשורר: ודע כי המעט לתת בלב טוב לך טוב מזעוף פנים וקטוב (רב האי גאון, מוסר השכל, ורשה, 70).

קֶטֶב [3]), ש"ז, קָטֶב, — מַגֵּפָה, כליון, Seuche, Verderben; peste, destruction; plague,

1) [בדמיון ללשון הכתוב: קטב מרירי.]

2) [עפ"י הערבי קטב a).]

3) [מקור המלה ואף פרושה המדיק לא התבררו כל צרכם. השבעים תרגמו קטב מרירי ὀπισθότονος (מחלת) עקום הגוף אנוש(ה), ἀνίατος, אך בתהלי במקום מִקֶּטֶב יָשׁוּד באלו קראו מקטב וְשֵׁד, συμπτώματος καὶ δαιμονίου מאסון ושד, ואף עקילם (עי' רידר, JQR NS 1914, עמ' 585 וכו') מעין זה: ἀπὸ δηγμοῦ δαιμονίζοντος, אך וולג': מחלה מרה מאד, morsu amarissimo. והתרגומים הארמיים: וכתישי רוחין בישין וכן השמוש בתו"ם, עי' בדגמאות. רש"י (דבר' לב כד) פרש: וכריתות שד ששמו מרירי, קטב כריתה כמו אהי קטבך שאול, ע"כ. וראב"ע בקצור: וקטב כמו הכרתה, ע"כ. אך בשפת יתר (עמ' 23) הוא אומר: והם מיני דבר שבאויר, ע"כ. ורשב"ם לפסוק: מחותכים ומדוקרים על ידי ליסטים הממררים והורגים בני אדם וכו' מרירי ממרר את

a) قطب

***קְוָזָה**, ש"נ, מ"ר קְוָזוֹת[1], קווזות, — קְוָזוֹת אדמה, חתיכות אדמה מגבשות או מין צמח קוצי: כרם רבעי מציינין אותו בקוזות אדמה, ושל ערלה בחרסית (מע"ש ה א). ברח והלך לו (ר"א בן הורקנוס) אצל רבן יוחנן בן זכאי והיה אוכל קוזות אדמה עד שעשת פיו ריח רע (מד"ר בראש' מב). — ובסהמ"א: ואם היה בתוך שני ערלה מציינין אותו בחרסים כדי שיפרשו ממנו שאם ציינו בקוזות אדמה שמא יתפררו (רמב"ם, מע"ש ונט"ר ט ז).

קַט, תה"פ, — בִּמְעַט קָט, מעט מוער[2], e. klein: wenig; un petit peu; a little bit: ולא בדרכיהן הלכת ובתועבותיהן עשיתי כמעט קָט ותשחתי מהן בכל דרכיך (יחזק' יו מז). — ובספהמ"א: וכמעט קט קרעתי בגדי בראותי זה הפרוש הרע (רא"ב ע, אגרת השבת, כהנא ב, 92). וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר (רמב"ם, עכו"ם א ג). ויורד אל הכבד מי תמצית של דם ויש בו עדיין אדמימות של דם ואל הכליות וניזונת ממנו באותה האדמימות ונשאר מעט קט מאדם (ר"י עקנין, ספר מוסר ב יג, 45). ולהראותך מעט קט וראשי דברים (ר"י הישראלי, יסוד עולם ב א). רק נחלת המות עצמו מעט הקט ישאר ממותק מעט (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, שער עולם התוהו פרק קב, עמ' לה:). — ואמר הפיטן: שדי חילי תאמץ תעדיף קט וקמץ (ר"י טוב עלם, אבא במיל, קרוב' שבת הגדול). אם בשבי אראה עני או צעירים ישחקו, עוד קט מעט ולמעני רחמי ידיד יתאפקו (רא"ע, אחסק, קרוב' לרג"ל ב סכות). הנני שלחוני לפניך קהלך, כמעט קט אספר את שבחך וגדלך (הכהן שלמוני, קונטי הפיוט' סג). הוד לך ודומית אך קט בלא רמיה (יו"ט בן יצחק, יה רעיון, שם לג). יה עול פעלתי סלח לי כי לא אוסף ושיר כי קט גועתי מפחדך ואאסף (מלכי עדי ילרי, סליח' סהר' לו"כ, מחז' איטל' ב, קג:). — ואמר המשורר: והשקיך בכלח כוס תמותה וכמעט קט אני שותה בכוסך (ר"ש הנגיד, בכור אני, בן תהלים למ, ששון ל). אשר לו אם יבקש קט הנחה גורתיהו ושרפתי גוריו (רשב"ג, בסרם עץ, הפלרה שינה ללונץ, 198). אם קט ישקוט מתת רוחו ריח בו אל כל אף רוכל

[1] [הכתיב קוזות ברב המקומות, וכנראה במקומו אף קססות (נזיר סה.), וסמ"ג כותב במקומו קורדות אדמה (עי' לקמן). ובנקוד הבבלי קוֹזוֹת (קטעי משניות בנקוד הבבלי, הקדס א ה), אך אין קריאה זו מסתברת. ובקצת דפוסי מתנות כהונה למד"ר (בראש' מג) נדפס קוּזוּת, ולפי זה כתב המחבר בערך אֲדָמָה (עמ' 68) קְוָזָה, ואינהורן (ישועה של הארץ, עמ' 229) קְוָזָה. אך אין כתיב זה במקורות הקדומים. ועוד שנויי כתיב עי' במד"ר בראשי הוצ' תיאודור (עמ' 398).

ואשר לפרוש המלה, שהבינוה כלשון גוש אדמה (בתשו' הגאו' גנזי, הוצ' גינצבורג, 248): באדמה אדומה כדי שיהא ניכר וכו', ע"כ, ומעין זה הערוך), קשה מה שמספר במד"ר בראש' על קוזות אדמה כדבר הנאכל, ואולי מין צמח הוא כגון קיצי שדה. ואולי אף כונת הסמ"ג הכותב קורדות (סמ"ג מ"ע קלז) לצרפתי קרדונ"ש (כך למשל רש"י שבת קמד: במקים קוצים), cardons, קנרס הבר הקיצי; ובעצם אין לראות גושי אדמה אפילו בציון לכרם רבעי, שהרי הגשם היה שוטף ציון כזה, וצ"ע.]

[2] [בן, כלשון קטנות ומעוט, הבינו כל הקדמונים את המלה, עד כמה שהתכוונו לפשט (ות"י, בדרוש: חסוך הוה חוביך), אלא שנחלקו בבאור המשפט. השבעים: παρὰ μικρὸν ὑπερκεισαι, כאלו הכונה: כמעט שתשחיתי, ומעין זה וולג' ואחרים. רש"י לפי פרוש אחד: וכמעט קט היו תועבותיך לפני אילו לא התעבת מהן וכן ת"י (עי' לעיל), ע"כ, ולפי פרוש אחר: כמעט קט היו תועבותיהם בעיניך ותשחיתי מהן, ע"כ. אך רד"ק בפרושו: מעט קט וזמן עמדת אחרי גלות שמרון, ע"כ, ובס' השרשים הוא גוזר את המלה מן קוט כלשון כריתה.

ומן החדשים היו שהשוו את מלת החזוק הערבי' קַטּ[a]) במשמ' בכלל, רק, ואחרים הציעו תקונים כגון קָטֹן, ואינו נראה.

ואמנם קשה לישב כמעט קט במשמ' זו או זו בתוך המשפט, כי למעשה דעת הנביא היא שלא כמעט ובספק, אלא בודאי ובהרבה השחיתה ירושלם מסדום ובנותיה. ועוד זו שבא כמעט בדרך כלל לפני תשובת התנאי (כמעט כסדום היינו), ועל כן אפשר שבא קָט במקום קַטְ במשמ' קַטַּת, כמעט היית מתחרטת (מן קוט) ועושה תשובה, בהדמות ט—ת במבטא ובכתיב, וצ"ע.

ובסהמ"א השתמשו בצרוף מעט קט במשמ' מעט מועיר, ואף במלה קט לבדה במשמ' מעט.]

[a]) قط

ב. *קוֹרָה, ש"נ, ביחוד מ"ר קוֹרוֹת, — מה שקורה את האדם והעם בחייהם או בתקופה מן התקופות, מאֹרעות[1], Erlebnisse, Geschichte; événements, histoire; events, history: כי כל הנוצר נתן אל קורות יקרוהו (רשע"ג על חוי הגלגי, דודזון, 74), על מדותיו, על קורותיו הקורות אותו (רש"י, קידוש' ם:). להיות בוטח בו בכל קורות ונולדות הבאות לך (רשב"ם, פסח' קיג:, ד"ה תמים). מכל הקורות המתחדשות (ראב"ד, ספר הקבלה, ניבואר, 49). ותפלת יעקב שהיא תפלת ערבית כנגד גלות החל חזה הארוך, רמז לקורותיו שנתנסה בכמה נסיונות ועברו עליו כמה קורות וכמה טלטולין וכו' (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ב, 36). כשאדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי (רענ"ע, אבוי א ה). — ואמר הפיטן: תמה (יעקב) לדברי הקורות (ינאי, אהוב כי היה, קרובי בראשי, זולאי, סב). — ואמר המשורר: ונולדו הספקות אחרי כן בהולד מחתות עוד וקורות וצרות העלימו סוד הלכות אשר היו לראשונים פתורות (ר"ש הנגיד, אלהים האריך לי, בן תהלים קז, ששון, סב). נבהלה לספר קורותיה כל הדברים יגעים (רמב"ע, אנשי אמונה, דוקס, 83). לא נשמעו מאז כמו קורות אחי לרב חשק קראוני (הוא, תרשים ד, 47). וירא האל יושב מדבר נורא נצל מכל קורות (שם ם, 75). והוא מעורר מדי חדש בחדשו עולם וקורותיו וטובותיו ורעותיו (רשב"ג, כתר מלכות, מי ימיה). ברחמיו יהי פנה לעבדו ואל יבזה ענותו בגרותו וצוקיו וקורותיו (ראב"ע, בשם אל, כהנא א, 203). לא ידעו כדמות תלאותי בכל קורות ולא נראו ולא נשמעו (הוא, מכתב לר"ש אבן גאמע, שם ג, 36). אזעק בלב נשבר ואכה כף לכף, אבכה לקורותי ואין שומע (עמנו', מחב' א, 8). — ואמר המליץ: תולדות וקורות ארץ חפץ הלוו בשנים קדמוניות טמונים במחשכי ההבלים וכו' וכל קורותם כתבו כהניהם במכתב החרטום (ר"מ בלוך, שבילי עולם א, ט.). — ומ"י, ואמר המשורר: למי אגיד יגון לבי ומי ירגז לקורותי (ר"ש הנגיד, ימהר יוס, בכודי, 72). — ובלשון הפילוסופים, קוֹרָה וגם קוֹרֶה, במשמ' מִקְרֶה, accidens: קורות הגוף ומאורעיו אשר הן עוברין וחולפין עליו (ראב"ח הנשיא, מגלת המגלה א, 8). כי זה הקורה אשר קרה עתה לטבע ולחוסר וכו' (פי' תאומסטיאוס לס' השמים והעולם של אריסטו, 57). כי כבר קדם שהמהות זולת הישות, ושהמציאות אשר הישות מליצה ממנו קורה למהות ושכל קורה הוא עלול (כוונות הפילוסופים לאלגזלי, תרגום יהודה בן שלמה נתן, כ"י, אוצר המונחים הפילוסופיים, קלאצקין ג, 300).

קוֹרֶט, קוֹרְטוֹב. קוֹרְטִית, עי' קֹרֶט, קָרְטֹב, קָרְטִית.

*קוֹרִיָּה, ש"נ, מ"ר קוֹרִיּוֹת, — כמו ב. קוֹרָה: למה יתרעם אדם על הקוריות הבאות עליו (רש"י, קידוש' ם:, ד"ה מה יתאונן).

קוֹרִין, עי' קַרְיָן, קָרְיָן.

קוֹרְנִית, עי' קָרְנִית.

קוֹרֵף, קוֹרְפִית, עי' קֹרֶף, קָרְפִית.

קוֹרַת רוּחַ, עי' קֹרָה.

קוֹרְקְבָן, עי' קֻרְקְבָן.

קוֹשׁ, ממנו קוֹשׁ.

קוֹשׁ, פ"ע, יְקֹשׁוּן, — כמו יָקֹשׁ: מחטיאי אדם בדבר ולמוכיח בשער יְקֹשׁוּן[1] ויטו בתהו צדיק (ישע' כט כא).[2]

קוֹשִׁי, עי' קֹשִׁי.

*קוֹשִׁיאֵל, — מלאך הממנה על הבית השני של גיהנם ומכה את הרשעים בשבט של אש: ומלאך אכזרי עומד ומכה אותן הנזכרים (שלא קבלו עליהם את התורה) בשבט של אש ושמו קושיאל (מדרש כונן, ביהמ"ד ילינק ב, 31).

קוֹשְׁיָה, עי' קֻשְׁיָה.

---

[1]) [עפ"י שמוש הבינ' מ"ר מן א. קָרָה במקרא: ויגידו לו את כל הַקֹּרֹת אתם (בראש' מב כט).]

[1]) [לפי הנקוד מן קוש, וכן ריב"ג (עי' דרנבורג, Opusc., עמ' 109) ואחרים. אך אפשר שהעקר יָקֹשׁוּן מן יָקֹשׁ, וכך חברו המחבר בעמ' 2138.]

[2]) [על צורות כגון הקיש, הוקש, עי' בערך נָקַשׁ; על התקושש עי' בערך קָשַׁשׁ.]

מבין עיניך [2]): מאי דכתיב ויהי בימי שפוט השופטים, דור ששופט את שופטיו, אומר לו טול קיסם מבין שיניך [2]), אומר לו טול קורה מבין עיניך (ר' יוחנן, ב"ב טו:). תמיהני אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מבין שיניך [2]) אמר לו טול קורה מבין עיניך (ר' טרפון, ערכ' טז:). — וקוֹרַת האסירין, סדן שהיו סוגרים בו את רגלי האסיר, וקוֹרַת החצים, קורה שהיו תוחבים בה חצים [3]):

[1]) [גם ר' טרפון וגם ר' יוחנן משתמשים בפתגם קדום יותר, שכדגמתו בא כידוע אף בברית החדשה (מתי ז ג), ועי' בהערתם של Strack-Billerbeck בפרושם עמ' 436 וכו'. ואף שתּרגם אונגליון זה מארמ' ולא מעבר', יש להניח כי בא המאמר שם במקור בעבר' בקרוב בצורת זו: מה זה תראה את הקיסם שבעין אחיך ואת הקורה שבעינך (ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ) לא תכיר. אך אעפ"י שמקור זה מעיד על נוסח קדום כזה, נראה שכבר בתקופה זו נשתבש המאמר בכתב או בפי הדוברים עד שדבר בברית החדשה על הקסם והקורה שבעין, נוסח שאינו מתפרש כלל פשוטו כענינו. כי מה לקיסם או לקורה בתוך העין כתמונה לחטא בעליה? אין קסם בעין אלא ענין לכאב או ללקוי בראיה.

לעמת זאת טבעי הוא לדבר על קֵסם בין שִׁני האדם, כלשון המשנה: נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו (ביצ' ד ו), וקֵסם זה שהוא חוצץ בו שניו, אם יטול אותו, יכירו בו שאכל גזל או טרפות, ובזה ראיה לחטאו. אך במקום לקבל תוכחת זו, טוען הנאשם: וכיצד תראה מה בין שני, והרי קורה בין עיניך, קורה לפניך, ואין אתה יכול לראות אותי! כי על קבלת התוכחת ולא על חטא דומה של המוכיח מדברת הבריתה, וצ"ע.]

[2]) [נ"א עיניך, בטעות, ועי' בהערה הקודמת.]

[3]) [קורה זו נזכרה על יד קורה של אסירין, והיא נצבת, ועל כן גם כאן הכונה לקורה ממש ולא לאשפת חצים (Köcher; carquois; quiveur) כדעת לוי. אך אין זו קורה ששמשה רק מטרה לחצים (שאין לראותה ככלי), אלא קורה שהיו נועצים או יורים בה את החצים לשמירת, ואף המלה מטרה שבכתוב הובנה כלשון נטירה ושמירה כבצרוף המקראי חצר המטרה. ואולי השפיעה הכנה מעין זו של המלה מטרא, מטרה (לחץ), כלשון נטירה, על עצם נקוד המלה, שאלו הבינו אותו כמקום שאליו יורים וזורקים את החצים, היה נקוד"ה צ"ל מַטָּרָה, מטרא, מן טרא, טרה, וטרח במשמ' זרק, וכן מַטְרַח [a]) בערבי.]

[a]) مطرح

קורת החצים טמאה ושל אסירין טהורה (כלים יב ח). דרך קשתי ויציבני כמטרה לחץ וכו', כקורת חצים שהכל מורים [1]) בה והיא נצבת (מד"ר איכ', דרך קשתו וליכני). — ומ"ר *קוֹרִים, קוריים, קירין: לא אפילו נשים מאחורי הקוריין יודעות היו שדוד עתיד למלוך (ירוש' פסח' ו א). שטף נהר קוריו עציו ואבניו ונתנו בתוך שדה חבירו הרי אלו שלו (ב"מ כב.). בנוהג שבעולם אדם שיש לו שפעת קוריים [2]) איכן הוא נותנה לא באמצע טרקלין אתמהא כדי שתיסבול קורות שלפניה ושלאחריה (ר' אבא בר כהנא, מד"ר ברא' יד). וירא ה' כי שנואה לאה, אף הגתיות מאחורי הקורים [3]) היו סונטין בה (שם שם עא). א"ר הקב"ה משחק אני עליהן, אביא גתיות מאחורי הקורים [4]) (ר' שמעון בן יוחי, שם אסת', ציום השביעי). — ובספה"א: ועלי לתת לך קורה אחת אשר לזהב משקלה ג' מאות מנה (יוסיפון, גינצבורג רכט). תודיענו ההפרש שבין התליכה בספינה וההליכה על צואר של קורות ובבדים וכיוצא בהם (שאלה בתשו' רמב"ם, א"ח פרימן, 63). הואיל ואותה הספינה הקטנה ואותו צואר של קורות שטים על פני המים (רמב"ם, תשובה, שם שם). ומתנוכח הרצ"ח התחלתי ונכנסתי בעובי הקורה ולא כשיבא מכשורא אלא בכל לבבי ובכל נפשי (תקנות קנדיאה, הרטוס-קאסוטו, 121). — ואמר המשורר: ותמהו על בני בתים סרוחים מצאום לא בצל בית וקורת (ר"ש הנגיד, תלוה עוז, בן תהלים י, ששון, י). בואו שתו עמי בצל קורת על קול מטר שחק בירת בול (רמב"ע, הרשים ב, 29). כמה פגע חש אל חוטא יושב תחת צלי קורות (שם ה, 75).

[1]) [כך בדפוס', וגרסת הערוך: מקושטים במק' מורים, וכן בקטעי מדרש והגדה בגנזי שכטר (א, 267), ונראה שהנכון מקשתים, מקשטים כלשון קשת. ועי' ב. קָשַׁט, קֶשֶׁת, הערות.]

[2]) [כך בהוצי' תיאודור (עמ' 130), נ"א: קורים, ובדפוס': קורה שופעת. ובמד"ר קהל' (פסוק את הכל) נדפס: שפעת קוריים.]

[3]) [עי' הערת המחבר לערך ב. גִּתִּית, עמ' 859.]

[4]) [בדפוס: הקוריים.]

הרבים משתי רוחותיה, וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו מותרין באותו שבת ואסורין לעתיד לבוא (רבי יהודה, שם ע ג). אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב (ביצ' ד ג). קונם וכו' אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד (נדרי' ג ב). זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך, היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה ואם עמד בעל הקורה חייב (ב"ק ג ה). המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו בקורת שקמה, קבלה הימנו לשבע שנים שנת ראשונה יזרענה פשתן ויש לו בקורת שקמה (ב"ק ט ט). המוכר את בית הבד וכו' לא מכר את העכירין ואת הגלגל ואת הקורה (ב"ב ד ה). המוכר את בית הבד מכר את הקורה (ר' אליעזר, שם שם). כיצד תולין אותו, משקיעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו (סנה' ו ד). נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל (מעיל' ה ד). מפץ שנתנו על גבי הקורות וכו' טמא (כלים כ ה). קורה שהיתה נתונה מכותל לכותל וקדרה תלויה בה וכו' (אהל' ה ז). בית שהוא מלא תבן ואין בינו לבין הקורות פותח טפח, טומאה בפנים כלים שכנגד היציאה טמאים (שם טו ו). קורה שעשאה גולל לקבר בין עומדת בין מוטה על צדה אין טמא אלא כנגד הפתח (שם שם ח). בית הבנוי בספינה או באסקרמא על ארבע קורות אינו מיטמא בנגעים (נגעי' יב א). ישבו על הנסר וכו' על הכבש ועל הקורה ועל הדלת בזמן שאינן עשוין בטיט טמאים (זבים ג א). הקיש (הזב) על המריש וכו' ר' יוסי אומר אף על קורות הבלנין טהור (שם ד ב). ישב על קורת בית הבד כלים שבעקל טמאין (שם שם ז). נטל אבן של הקדש ובנאה בתוך ביתו, קורה וקירה בתוך ביתו הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה (תוספת' מעיל' ב ד). היאך עבידא קורה אחת לשני בורות שני קורות לבור אחד, ניחא קורה אחת לשני בורות אלא שני קורות לבור אחד לא מתוך שניטמאו מקצתן ניטמאו כולן (ירוש' תרומ' ב א). את שהוא למאכל חייב, לסייג לקורות ולעצים פטור (שם ערלה א א). כשניטלה קורתו (של הבית), אבל אם לא ניטלה קורתו נמדד עמה (עם העיר) (שם עירוב' ה א). אבותינו כשהקדישו לא הקדישו אלא קורות מפני בעלי אגרוף שהיו באין וגוטלין אותן בזורע (שם פסח' ד ח). יבוא עלי אם ראו קורות ביתי שערות ראשי ואימרת חלוקי מימיי (קמחית, שם הורי' ג ג). קורות של שקמה היו ביריחו והיו בעלי זרועות ניטלין אותן בזורע (אבא שאול, פסח' נז.). המשכיר בית לחבירו משכיר חייב להעמיד לו דלתות וכו' לסמוך לו קורה (ת"ר, ב"מ קא:). בשר ודם עושה ספינה, בתחילה מביא קורות ואחר כך מביא חבלים ואחר כך מביא הזגנים (ר"ש בן לקיש, מד"ר בראשי' יב). מה תמרה זו אין בה פסולת אלא תמרים לאכילה וכו' שפעת קורות להקרות בהם את הבית, כך הם ישראל אין בהם פסולת (שם שם מא). פעם אחת עבר אדם בתוך מדבר כוב זה וראה נחש אחד ישן והיה בו כקורת בית הבד וראה את הנחש והוא לא ראהו (ר' אבא, שם שמות כד). מה הצאן הזה אין מכניסין אותה לצל הקורה, כך ישראל כל מ' שנה שעשו במדבר לא נכנסו לצל הקורה (שם במדב' כג). אפילו קורתו (של עץ החיים) מהלך חמש מאות שנה (ר' יהודה בר' אלעאי, שם שה"ש, אמר הא יונתי). — *קורות של ברזל: שבוע שבן דוד בא בה מביאים קורות של ברזל ונותנים לו על צוארו עד שנכפפה קומתו (פסי' רב', קומי אורי, קסב.). — *שְׁמֵי קוֹרָה, במשמ' תקרת הבית: שתי שירות שאמרו מן הארץ ועד שמי קורה (רב יהודה, פסחים ח:). ועי' שָׁמַיִם. — שתי שורות על פני כל המרתף חיצונה רואה את הפתח ועליונה רואה את הקורה, שלפנים הימנה ושלמטה הימנה אין צריך בדיקה (שם שם). —*נכנס בְּעֳבִי הַקּוֹרָה, נטל על עצמו את החלק העבה של הקורה, ובהשאלה נטל על עצמו את עקר המשא [1]: מכאן לבעל תקורה שיכנס בעבית של קורה (ר' אבין הלוי, ברכ' סד.). — *סיאר של קורות, עי' ערך צְוָאר, סַוָּאר. —*ומליצה מול קורה

---

[1]) [עי' ערך עֳבִי והערה שם, עמ' 4274.]

יאורי מצור (מ"ב יט כד ; ישע' לז כה). — ואמר המשורר : שאף בתאותו אלי מימי ישע אשר מצור אמונות ק ר (כ"י פריזי (?), העתק לות ק, פי היוצל להרכבי).

—הפע', הֵקִיר [1]), — הַקִירָה הבור מימיה, הבקיעה : כְּהָקִיר בור מימיה בן הקרת רעתה (ירמ' ו ז). — ובסתמ"א : והיו מדברים בענין השיר וסידותיו לדעת איך נכנו מתחלה יסודותיו ומי ה ק י ר ליהודים מקורותיו והזרית להם מאורותיו (כ"י פריזי, תחכ' יח, 177). הלשון ת ק י ר ה ו כ ה ק י ר ביר מימיה (המאירי על משלי יח, לשון חכמים).

ב. קוּר [1]), ש"ז, מ"ר סמי' קוּרֵי, כנ' קוּרֵיהֶם, — חוט דק, חוט העכביש, החוטים הרירים שהעכביש עושה, : (Spinne)faden ; fil (d'araignée) ; (a spider's) thread ביצי צפעוני בקעו וְקוּרֵי עכביש יארגו האכל מביציהם ימות והזורה תבקע אפעה קוּרֵיהֶם לא יהיו לבגד ולא יתכסו במעשיהם (ישע' נט ה ו). — ואמר המשורר : ואם דגור דגרוהו ב ק ו ר י ם (לסלל גאון, לנור יעקב, HUCA III, עמ' 235). לזאת לא יתכסו בבגדי ק ו ר י ה ם (כמנ"ע, הסלם מאמרים, בכורי, כג).

*קוֹר [3]), קורו, ש"ז, — מֹח של ראשי ענפי הדקלים, הֹמר מתוך הנאכל, Palmkohl ; chou palmiste ; palm cabbage : ה ק ו ר הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שהוא נלקח בכסף מעשר (עוקצ' ג ז). ק ו ר שׁשלק וטגנו מטמא טומאת אוכלין (תוספת' שם ג יד). ה ק ו ר אין קדושת שביעית חלה עליו (ר' יודה בר פזי, ירוש' שביע' ד ז). ק ו ר וכפניות הרי הן כעץ (שם שם).

קוֹרֵא, עי' א. קֹרֵא, ב. קֹרֵא, ג. קֹרֵא.

קוֹרְבָה, עי' קִרְבָה.

א. קוֹרָה [1]), ש"נ, כנ' קֹרָתִי, מ"ר קֹרוֹת, — גוש עץ ארך ועבה שמשתמשים בו בבנין וכדו', Balken ; poutre ; beam : נלכה נא עד הירדן ונקחה משם איש קוֹרָה אחת ונעשה לנו שם מקום לשבת שם (מ"ב ו ב). ויהי האחד מפיל הַקּוֹרָה ואת הברזל נפל אל המים (שם שם ה). קֹרוֹת בתינו ארזים רהיטנו ברותים (שה"ש א יז). ויחף את הבית הַקֹּרוֹת הספים וקירותיו ודלתותיו זהב (דה"ב ג ז). — ובמשמ' כוללת, קוֹרוֹת הבנין, בנין, תקרה : רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קֹרָתִי (ברא' יט ח). — ובתו"מ : והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת ה ק ו ר ה ומדן של שקמה ובו ק ו ר ו ת הרבה אמר לו (ר' יהושע לר' ישמעאל) תחת ה ק ו ר ה זו אסור והשאר מותר (כלא' ו ד). הקוצץ ק ו ר ו ת שקמה לא יחפהו בעפר (שביע' ד ה). הנוטע לסייג ו ל ק ו ר ו ת פטור מן הערלה (ערל' א א). ושוין אלו ואלו שטוענים ק ו ר ו ת [2]) בית הבד ועגולי הגת (שבת א ט). כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז ב ק ו ר ה (שם עז ז). ק ו ר ה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המיטה (שם כג ה). הכשר מבוי, בית שמאי אומרים לחי ו ק ו ר ה, ובית הלל אומרים לחי או ק ו ר ה (עירוב' א ב). ה ק ו ר ה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח וכו' דיה ל ק ו ר ה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לארכו (שם שם ג). חצר שנפרצת לרשות

ולפי זה גם כְּהָקִיר בור מימיה בן הקרה רעתה (ירמ' ו ז) לשון בקוע היא, כמו אתה ב ק ע ת מעין ונחל (תהל' עד יח), כי נ ב ק ע ו במדבר מים (ישע' לה ו), ועוד. וכן נאמר על מעינות תהום שבשמים : נ ב ק ע ו כל מעינות תהום רבה (ברא' ז יא).

ולפי זה אין גם מקום לפרושים אחרים כגון התחלתי בכל מעשה וגמרתי כזה הכורה בור ומוצא מים (רש"י), באתי עד המקור וכו' (רד"ק), או כשבעים במ"כ (ἔψυξα) כלשון קרור. והשבעים בישע' תרגמו καὶ ἔθηκα γέφυραν , קֹרְתִּי שָׁתִיתִי, והוולג' ego succidi, ובחבור עם הפסוק שלפני זה : יער כרמלו אני כרתי.]

[1]) [ועי' קָרַר.]

[2]) [בערב' קִיר a), חבל כתנה לח, תַּקַוַּר b), התכרך, התקפל.]

[3]) [מן הארמי שבתו"מ קורא, וכן בסורי. ואלה דברי הרמב"ם בפ־ושו למשנת (עוקצ' ג ז) : הקור הוא ראש הדקל והוא עץ לבו רך כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם וכו', ע"כ.]

a) قور b) تقور

[1]) [וכן באשורי קָרִיתֻ, בארמ' וסור' קָרִיתָא, בערב' קַרִיָּה a), מקל, ועי' ב. קָרָה, הערות.]

[2]) [במשני שבירושי ב ק ו ר ו ת, ובבבלי (יח.) : ק ו ר ת, ובמדבי"ם ובהוצ' שטרק : ב ק ו ר ת.]

a) قريّة

רנ', ויהי נעת מערמה, קכע.). — ואמר המשורר: ושכבתי ובין שדי קווצות מריקות מר עלי רקה אדומה (ר' יוסף בן חסדאי, הללני חן, בן תהלים לט, ססון, ע). ואבוי עלי ימים קוצותי בטל ילדות ימי השחרות נמלאו ולמחלפות ראשי אשר בם דגרו ערבי בחרי אך ברגע דאו (רמנ"ע, עד מה, נרודי, ע). ויגדלו פרע שער תרמית ומאין יד קוצות האמונה גזו (הוה, עיני זמני, סס, ם). תדד שנת עיני בלילי עד ידי שחר קוצות לילה מרטו (הוה, כמעט, סס, פ). ושלת גאון ידו בגופו ובכבודו והקדיר מאור פניו והלבין קוצותיו (הוה, נסס הל, סס, רמד). שבו קוצות ליל זמן ויבל המון כחו ורחמיו מאנוש לא כלו (הוה, הרסים ה, 14). אדמת מאפל לילי למשחר קוצת משער עלמה מרוטה (הוה, סס ז, 62). שמש בפניך וליל תפרשי על זהרו עבי קוצותיך (ר"י הלוי, מה לך, סעה"ם 92). רק מתהלל או מתהולל יסתלסלו בקוצותם (עמנואל, הבל, מחברת יב, 95). [1]

*קוֹצִי, ת"ז, — מתכונת הקוֹצים, בעל קוֹצים [2]: ואם יהי' נגלת אם ראוי שישוסע בסכין הקוציי אשר יקוצץ בו הטחורים שבאף (קהנון ד ד ח). לפי שטבע קצתם (של הדגים) קוציי (רסנ"ל דורהן, מגן הנות הלק יעקנ ד, סד:). ילק הקוצי הם י"ב מיני ילק קטנים אשר רובם מכוסים בקוצים על פני גבם (י. סינהק, תולדות הטבע, החיים, רם).

*קוּק [3], ש"ז, — שם עוף, אולי ממיני הינשוף: קאת

[1]) [בהלכ' פסוקי לתלמי' רב יהודאי גאון (הלכות קידושים, 82) כתוב: מעשה באחת שהיתה מוכרת קווצות, בא אחר וחטף אחד ממנה וכו' והוא תרגום לשון הגמרא (קדוש' יג.): ההיא איתתא דהות קא מזבנה וורשכי, אתא ההוא גברא חטף וורשכא מינה וכו', ואמנם פרוש המלה וורשכא הוא חגורה בפרסית (עי' לאחרונה דברי ב. גיגר בתוספת הערוך למלה וגם לוין, אוצה"ג, קדושין, עמ' 206). אך קשה להניח שהשתמש הגאון במלה קוצה במשמ' זו. והיו אף שפרשו ורשכי בדרכים אחרות, וצ"ע. ועי' גם ב"מ נא. ובפרוש רש"י שם.]

[2]) [במשמ' זו נוהג בדבור היום גם קוֹצָנִי.]

[3]) [ובגרסת הערוך קיק, עי' שם. ועי' בנאמר על קָאָת, עמ' 5666. ושמות עופות אלו והדומים להם בשפות השמיות נקראו ע"פ קול העופות.]

זו הקוק (רב יהודה, חול' סג.). ועי' *קָאק
קָאָת, *קִיק.

קו"ק, ר"ת קול קוֹרא.

*קַוְקַו או קְוָקוּ, —קול צעקת הצפרדעים [1]), ;quaken
coassement; croaking: לפיכך הביא הקב"
את הצפרדעים עליהם עד שנשמע קולם מתוך כריס
של מצריים שהיו אומרים קוקו (תד"א ז [2])).

א. כּוּר [3]), ממנו א. קור.

ב. כּוּר [4]), ממנו ב. קור.

א. קוּר, פו"ע, קַרְתִּי, — כמו בָּקַע [5]): אני קַרְתִּ
ושתיתי מים (זרים) ואחרב בכף פעמי כ

[1]) [וידוע ברום' חרוזו של Ovidius המחקה קי
הצפרדעים: Quamvis sint sub aqua, sub aqua
maledicere temptant.]

[2]) [בהוצאת איש שלום: קו לקו, ואינו נראה
ובילקוט שמעוני שמות קפב: לפיכך הביא עליה
צפרדעים עד שנשמע קולן בתוך כרסן של מצרים שהי
עושין קוקי.]

[3]) [עי' א. קור, הערה.]

[4]) [עי' ב. קור, הערה.]

[5]) [רב המפרשים והמלונים הבינו פעל קור זה
בלשון נקירה וחפירה לשם מציאת מים, ולפי זה חבר
אותו עם קאר [a]), וגם וַקִיר [b]) (חפירה) בערב', וַקֵ
בכוש', נקר בעבר' ובלשונות אחרות, ולפיכך גזרו אף
מָקוֹר במשמ' מוצא מים, מעין, משרש זה. אך אין
משמ' זו של חפירה מתאימה כאן, כי כונת דברי
סנחריב היא לאמר, כי עלה למעלה עד יאורי מצור
(הוא המקום אשר שם צורר האל את המים בעבים)
ושתה מַיִם זָרִים, הם המים שהאל זָר וסוחט אותם
במְזָרִים כזורר מים משמלה או מצמר הגזה (עי' טורטשינר,
ס' איוב, עמ' 426 וכו'), ועל כן על מים עליונים מדבר
כאן, ואין ענין פה לחפירה באדמה לשם לקיחת מי
שמים אלו. ואשר למלה מָקוֹר (עי' טורטשינר, MGWJ 1936,
עמ' 17) אפשר שהמם בה שרשית, ומשמעותה לא
מעין, אלא פלג מים, כהוראת השרש מַקַר באשורי
שעקרו השקה את השדה מתוך התעלה (היא נַמְקַר
באשיר').
ולפי הענין נראה כי קַרְתִּי כאן לשון בקיעה
ופריצה היא, קרובה אל מְקַרְקַר קִיר (ישע' כב ה),

[a]) قار [b]) وقير

—הִתְפ׳, *הִתְקַוֵּץ, — כמו קל ונִפע׳: ו י ת ק ו י ץ או יתפשט העצל אשר אותו העצב נאחז בו (שם שם). ו י ת ק ו צ ו (הילדים) גם כן בקרותותיהם ואעפ״י שיהיו קרותותיהם קלות (קאנון ג ב ג).

*קֶוֶץ, ש״ז, — כמו קְוֻצָּה, הִתְבַּוְּצוּת: ה ק ו ו ץ [1]) שלשה מינים, מין מושך לפנים, ומין מושך לאחור, ומין מושך לצד שניהם (המספר לפרקי אבוקרט ג׳ כה, ובכ״י אחר כז). ויקרה לנערים חצבה על הגוף וכו׳ ויהיה עמה כאב באחורי הגוף וכו׳ ואדמימות בעינים ו ק ו ץ הגוף (כ״מ אלדבי, שבילי אמונה ה א ב).

*קַוָּץ, קווץ, ת״ז, — בעל קוצות שֵׂעָר, בעל שער יפה, : wohl behaart ; bien chevelu ; with full hair ד״א ואתא מרבבות קודש, מלך ב״ו יושב בתוך פמליא שלו, יש בה בני אדם נאים, ויש בה בני אדם ק ו ו צ י ם ויש בה בני אדם גבורים, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא ואתא מרבבות קודש, אות הוא בתוך רבבות קודש (ספרי דבר׳ שמג). ק ו ו ץ לא יתרום מפני החשד (רבי ישמעאל, ירוש׳ שקל׳ ג ב). ל ק ו ו ץ וקרת שהיו עומדין על שפת הגורן ועלה המוץ ב ק ו ו ץ ונסתבך בשערו (ר׳ לוי, מד״ר ברא׳ סה). והיא (אם התינוק שגדל בשדה במצרים) שואלתו ואומרת לו מי היה מגדלך, והוא אומ׳ לה בחור אחד ק ו ו ץ נאה שאין כיוצא בו וכו׳ (דב״ר ליברמן, 14). — ובסהמ״א: ואם ראה אדם נאה ומשובח ו ק ו ו ץ הוא משבחו וכו׳ (ר׳ שמעון הדרשן, קונדרים אחרון ממדרש ילמדנו, ביהמ״ד ילינק ו, 85).

*קוֹצָה, [2]), ש״נ, — קוצה מן האות, כמו קוץ: עמד שלמה המלך והחכים על גזירתו של הקב״ה ואמר למה אמר הקב״ה לא ירבה לו נשים, לא בשביל שלא יסור לבבו, אני ארבה ולבי לא יסור, אמרו רבותינו, באותה שעה עלה יו״ד שבירבה ונשתטחה לפני הקב״ה ואומר רבון העולמים לא כך

---

[1]) ובכ״י אחר בברלין שם כווץ.

[2]) [ספק הוא אם היתה הצורה קוֹצָה כש״נ קיסת בלשון חז״ל. כי כנראה אין כאן אלא כתיב לא מדיק ע״פ הצרוף קוֹצָה של יוד. ועי׳ בהערות לקוֹץ בתו״ם, אף לתכן המאמר, שכדגמתו אף באונגליון.]

אמרת אין אות בטלה מן התורה לעולם וכו׳ אמר לה הקב״ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין ו ק ו צ ה ממך איני מבטל (מד״ר שמות ו).

ב. *קוֹצָה, ש״נ, מ״ר קוֹצִים, — שם צמח קוצי שעשו ממנו צבע אָדֹם־צָהֹב [1]), carthamus : tinctorius ; Saflor ; safran bâtard ; safflower וממין הצובעין, ספיחי אסטים ו ק ו צ ה (שביע׳ ז א). אסטים ו ק ו צ ה ופואה כדי לצבוע בגד קטן (תוספת׳ שבת ט ז).

קְוֻצָּה [2]), ש״נ, בכנ׳ קְוֻצּוֹתַי, קְוֻצּוֹתָיו, — ציצית השערות, : Locke ; boucle ; curl שראשי נמלא טל קְוֻצּוֹתַי רסיסי לילה (שה״ש ה ב). ראשו כתם פז קְוֻצּוֹתָיו תלתלים שחרות כעורב (שם שם יא). — ובתו״מ: מעשה באחד שבא אלי מן הדרום וראיתיו יפה עינים וטוב רואי ו ק ו ו צ ו ת י ו תלתלים, נמתי לו, בני, מה ראית לשחת שער זה נאה וכו׳ (שמעון הצדיק, תוספת׳ נזירות ד ז). מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו, תינוק אחד יש בבית האסורין בקלון, הלך שם ראה תינוק אחד יפה עינים וטוב ראי ו ק ו ו צ ו ת י ו סדורות לו עומד בקלון וכו׳ (מד״ר איכה, אלפא ביתא רביעאה). העמדת להם אליהו בעל ק ו ו צ ו ת והיו מלעיגים ומשחקים עליו הרי מסלסל ק ו ו צ ו ת י ו וכו׳ (פסיק׳

---

[1]) [עי׳ בחמר ובברור המפֹרט המובא ע״י לֵו בספרו Flora I, עמ׳ 394 וכו׳ ועוד.]

[2]) [צורת המלה בעברי שונה מזו הבאה בערב׳, קֻצַּה[a]), ובסור׳ קוּצְתָא באותה משמ׳, ועל כן היה אף מי שחשב (עי׳ דליטצש, Lese-und Schreibfehler, עמ׳ 33) שהנקוד הנכון הוא קֻצָּה או קוֹצָה, אך שמוש המלה קְוֻץ בתו״ם מורה על ו״ו נשמעת, כנקוד המסרת. ויש לשים לב לעובדה, כי גם בשפות השמיות (כמו ברומ׳ אשר שם בא Qu במקום ק בא״ב העברי) יש שנשמעה ו״ו במבטא האות ק, וכך בא בכושי׳ קו במקום ק בכמה שרשים כגון קוֵרר או קוֵר (היה קר), ואף במלים שאולות כגון קְוֵדְרוֹס במקום κέδρος, cedrus, וכנראה השפיע מבטא כזה של ק גם על יצירת מלים כגון קְוֻצָּה במקום קֻצָּה, ועל מבטא כזה של ק בתקופה קרומה מורה עצם שמוש האות ק—להגת Qu (שבמקומו hw באנגלית, w בגרמנית), וצ״ע.]

---

a) قصّة

היוכלו פגרים היותם חררים ללבות קשרים בכנפי נשרים, לאיש קץ בחייו וכל מאוייו לגלל לחייו במבחר עפרים (ר"י הלוי, היוכלו פגרים, סעה"ש 96). ויום נפלי בפח מוקשי סמך נא את נפילתי, ולענה שבעה נפשי עדי קצתי בחיתי (רחב"ע, לך אלי, כהנה א, 206). נטה מנה וקבל תוכחותי ואל תקין ובדבר בערים קץ (ר"י חריזי, הענק, פרג, רכט). מנוחה תמצא, תבין בסודות נעלמים, ואל תקוצה דודי במוסרי החכמים (ר"ש סנזי, ספח אל, שירי תימן, 208). — ואמר המליץ: בעמל יגיעך אל תקוץ ניר נירך בעצבון ולא תגעל (ב"ז, ב"ס ז טו).

ב. קוץ [1]), קל לא נמצא.

– הפעי, נִקִיצָּה,—הֵקִיץ את הארץ, קצץ אותה קוצים קוצים [2]): נעלת ביהודה וּנְקִיצֶנָּה ונבקענה אלינו (ישע' ז ו).

א. *קָוַץ, פ"ע, רק בינ' פעו', קָווּץ,—שעלו עליו מעין קוצים [3]): לולב כפוף, קווץ, סדוק, עקום דומת למגל, פסול (סוכה לח:–לג.). — ובסהם"א, בינ' פועֵ', קוֹוֵץ, זורע קוצים, ממלא בקוצים: דרכי

[1]) [עי' בהערה שאחר זו.]

[2]) [נחלקו מתרגמים ומפרשים בהבנת פעל זה. רבים ראו בו לשון הקצה, כאלו משנה (כן וולג': suscitemus, רש"י: נעוררה מלחמה), אחרים לשון קיצה ופחד (רד"ק: נעשה לה מצור עד שיקוצו מפנינו), אך השבעים תרגמו: συνλαλήσαντες, נדברים יחד, ות"י ראה בפעל לשון חבור (ונתחבריגון ונשוינון עמנא), ולמעשה בא השרש קצ(צ) בערבי אף במשמ' דבור, ספור וגם של ענש בשוה. וכן החדשים יש שמציעים תקונים כגון: ונציקנה, ואפילו ונחצנה, ואינו נראה. אך הקרוב שיש לראות נקיצנה כקשור אל הפעל הבא ונבקענה אלינו, שנרגמתו במקרא גם בצרופים ותבקע העיר (מ"ב כה ד), ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצרות ויאמר לבקעם אליו (דהי"ב לב א), ויעלו ביהודה ויבקעוה (שם כא יז), כמבואי עיר מבקעה (יחזק' כו י), ונא תהיה להבקע (שם ל יו). ונראה שכונת הבקיעה הזאת היא בתמונת המבקע בחומה ובשערים ממש כדי לפתח את העיר אליו. ולפי זה יש כנראה להבין גם ונקיצנו בלשון קצוץ.]

[3]) [כך לפי פרוש רש"י (סוכה לג.). קווץ, שיוצאין בשדרה שלו עוקצין כמין קיצין, ע"כ. ובהלכ' פסוק', לולב, וכן בר"ח הגרסה: כווץ. אך עי' ב. קָוַץ.]

סורר, לשון סירים, קוצים, סורר, קווץ [1]) אותם, מפזר קוצים ברכבי (רש"י, איכה ג יא).

—פִּע', *קִוֵּץ,—קִוֵּץ את הדרך, הסיר ממנה קוצים, נקה אותה מקוצים: מקווצין ומקפצין ומקטפין ומסתתין עד ראש השנה (תוספת' שביע' א יא). יוצאין לקווץ את הדרכים ולתקן את תרחובות ואת האסטרטאות (מו"ק ה.).

—התפ', *נִתְקַוֵּץ, — נִתְקַוְּצָה הדרך וכדו', קֻוְּצוּ אותה, הסירו קוצים ממנה: שדה שנתקוצה [2]) (בשביעית) חורע במוצאי שביעית (שביע' ד ב).—ואמר המשורר: נפשי היקרת ממאכלי תחלה מקצה, ונות ביתי מסרחוני תהיה קצה, משינתי לא אוכלו להקיצה, ואשאר כשדה שלא נתקוצה (עזרא הבבלי, תוכחות מוסר יו, קב.).

ב. *קָוַץ [3]), פ"ע, בינ' פעו' קָווּץ,—כמו כָּוַץ, התכוץ [4]), zusammenschrumpfen, sich zusammenziehen; se rétrécir, contracter, resserrer; to shrink: לולב כפוף, קווץ, סדוק, עקום דומה למגל, פסול (סוכה לח:–לג.).

—נפע', *נִקְוַץ,—כמו קל: שרוע וקלוט הוא אשר נקווצו עצביו ונקווצה רגלו (ר"י א"ת, קס"ש לריב"ג, קלט).

—פִּע', *קִוֵּץ, — גרם לדבר שיתכוץ: מניע, תנועת ההנתק, ישולח ממוחו ויבא אל העצב ויקווצהו [5]) וכו' (אמו"ר לרמב"ד, א ו, 30).

[1]) [רש"י מבין סורר כבינ', ונגד דעה כזאת מכונים דברי ראב"ע: והישר בעיני שהוא פעל עבר וכו'.]

[2]) [בירושי: תמן אמרין בשניטלו קוציה וכו'. במשני מנק' ליוורנו מנקד שנתקוֹצת, ואינו מסתבר, וכנראה השפיע כאן מבטא הו"ו בחצי־תנועה, שקשה להבדיל בו בין נתקַוְּצָה לנתקוֹצה.]

[3]) [הצורות קָוַץ, כָּוַץ, וגם קָפַץ, קָבַץ, קָמַץ, וכנראה אף גוץ, אינן אלא מבטאים של שרש אחד שעקר משמעותו סגר, אסף יחד. ועי' קָמַץ, קָפַץ, הערות.]

[4]) [כך לפי הערוך, ועי' א. קָוַץ.]

[5]) [ואולי בנין קל. ועי' ברגמאות של *כָּוַץ, הפע', שאפשר לקראן אף בבנין פִּע'.]

ג. צלצל,—א. צֵן,—ד. צִנָּה,—א. צָנִין.
קִימוֹש,—קִמּוֹש,—קִמְּשׁוֹן.
שַׁיִת,—שָׁמִיר.
שַׂךְ,—שֻׂכָּה.

א. קוּץ, פ״ע, קָצָה, קָצְתָה, קַצְתִּי, קָץ, אָקוּץ, תָּקוֹץ, יָקֻץ, יָקֻצוּ. —א) קָץ אדם בדבר או באדם, מאס בו, לא רצה בו, überdrüssig sein; se dégouter de; to be sick of: ותאמר רבקה אל יצחק קַצְתִּי בחיי מפני בנות חת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים (ברא׳ כז מו). ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה עשו וָאָקֻץ בם (ויקר׳ כ כג). למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קָצָה בלחם הקלקל (במד׳ כא ה). מוסר יי׳ בני אל תמאס ואל תָּקֹץ בתוכחתו (משלי ג יא)[1]. — ב) קָץ מפני, ירא מפני, fürchten; craindre; to fear: וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ וַיָּקֻצוּ מפני בני ישראל (שמות א יב). ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא וַיָּקָץ מואב מפני בני ישראל (במד׳ כב ג). כי בטרם ידע הנער מאס ברע ובחר בטוב תעזב האדמה אשר אתה קָץ מפני שני מלכיה (ישעי׳ ז יז). —ואמר בן סירא: הושע מוצק ממציקיו ואל תקוץ[2] רוחך במשפט יושר (ב״ס גני׳ ד ט). הט שכמך ושאה ואל תקץ בתחבולתיה (שם ו כה). בשני גוים קצה נפשי והשלישי איננו עם (שם נ כה). — ובתו״מ: זקנים שבה (בעיר לוז) בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים (סוטה מו:). ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו מקבל שכר, גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה וכו׳ (ר״ש בר רבי, מכות כג:). המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור וכו׳ דברים שהנפש קצה בהן יחזיר להן את הדמים ושאין הנפש קצה בהם ינכה להם את הדמים, ואלו הן דברים שהנפש קצה בהן, נבילות וטריפות וכו׳, ואלו הן דברים שאין הנפש קצה בהן, בכורות טבלים ויין נסך (ר׳ שמעון בן אלעזר, בכורות לז.). מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה, מפני שרגיל בה וקץ בה, אמרה תורה תהא טמאה שבעה ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה (נדה לא:). — ובספה״א: ואח״כ יעתק מענין הילדות אל הנערות ולא יקוצו בו אבותיו ולא יתקצפו לרוב צרכיו (ר״י א״ת, חו״ה, הבחינה ה). איננו קץ במאומה מעניני, ולא בוחר ענין יותר ממה שבחר הבורא (שם, חשבון הנפש ג). ולא שאלו (בני ישראל להם מלך) לקיים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא (רמב״ם, מלכים א ב). נועם ההסתפקות יהיה בתחילת הטובה, ורבוי הדברים גורמים לקוץ השומע (ר״י חריזי, מוסרי הפלסופ׳ א יב). והנחת האמת מפני שלא אדענו טוב ושאניחנו לקוצי בי (שם ב ג). שאם נהגנו זה המנהג היו דברינו בתכלית האריכות והיה זה סבת שיקוץ בו המעיין (רלב״ג, הקד׳ איוב). שטבע האדם יתעורר מן החדשות ויקוץ בדברים המרגלים וכו׳ שאפילו הגדול שבתענוגים והשעשוע נקוץ בו מצד הרגילות וההתדירות (ר״י מסיר ליאון, נופת צופים ב יג, 90—91). אבל חפץ שהמוכר קץ בו והוא מבקש ורודף למכרו הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסוק הדמים ויגביהנו הלוקח אחר שפסק (טוש״ע חו״מ ר יא). — ואמר הפיטן: נא לחיים יהי ויסורם, אם לא יקוצו במוסרם (ינאי, אם יכהה, קרובי ויקר׳, זולתי, קלג). המלמד מוסר לא יקוט בו, ושומיע ויכוח לא יקוץ בו (הוא, אז פרסת, קרוב׳ דברי, שם, רנא). ואם תקוצו ותיתאוננו, תמור גילה בימרר תקוננו (הוא, תוכחת, קרוב׳ לתלת דפורענותא, שם, רלז). יערב לי שביי לא אקוץ במוסרי, אשאה את חליי לא אמאס במוסרי (יצחק אבן גיאת, אסבלה, גאולה, סעה״ש 26). רבבה כצמח השדה צצים, רם נתנני ואויבי קצים (יהודה בר מנחם, אני חומה, יוצ׳ שבת הגדול, ומחז׳ איטלי׳ א, ל:). — ואמר המשורר: ואיכה מפני רעת זמן קצת (ר״ש הנגיד, אחי מוסר, בן תהלים פז, ששון, מה). ושובע מאשר אבוס ושמע אשר אקוץ ולא שמע עלצים (הוא, מדמים, שם לב, סד). ויוצו לשחת את בשרם ויקוצו בחיי הבשרים (הוא, בלבי, שם קח, עט). וכלם פרצו ובאמונה קצו וכל רגע רצו להרע פעמיהם (רמב״ע, תחלת מאמרים, ברודי, נד).

[1] [בכתוב: ויהי שטן לישראל כל ימי שלמה וכו׳ וַיָּקָץ בישראל (מ״א יא כה), יש לראות ויקץ כצורה מן קצץ, ועי׳ שם.]

[2] [אמנם לפי השבעים: ואל תקצר רוחך.]

לתוך כותל של חבירו ובא בעל כותל וסתר כותלו ונפל לרה"ר והזיקו חייב המצניע (ת"כ, ב"ק ל.). חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן וכו׳ (ת"כ, שם שם). — *קוֹצָהּ של אות, קְצֵה האות, חלק קטן שלה, ובפרט קוֹצָהּ של יוד, חלק קטן של אות קטנה[1]: בשעת שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו, רבש"ע, מי מעכב על ידך, א"ל, אדם אחד יש וכו׳ ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות וכו׳ (רב יהודה בשם רב, מנח׳ כט:). קוצותיו תלתלים, זה הסירגול, שהורות בעורב, אלו קוצי האותיות (מד"ר ויקר׳ יט). מהו קוצותיו תלתלים, על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, כיצד, כתוב בה ולא תחללו את שם קדשי, אם אתה עושה חי"ת ה"א אתה מחריב את העולם וכו׳ ה׳ אחד, אם אתה עושה דל"ת רי"ש אתה מחריב את העולם וכו׳ כחשו בה׳, אם אתה עושה בית כ"ף תחריב את העולם (תנחו׳ בראשי׳ א). שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו ואפילו כתב אחד מעכבן, פשיטא, אמר רב יהודה אמר רב, לא נצרכה אלא לקוצה של יוד[2] (מנח׳ כט.) ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו וכו׳ פשיטא, אמר רב יהודה אמר רב, לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד (שם לד.). — *ומ"ר *קוֹצִים: קווצותיו, אלו קווצים שבתורה, שאם אתה מחליף דלית בריש אתה מחריב את העולם (מדרש שה"ש, גרינהוט, לט:). — *ועשה דבר קוצים קוצים, קצץ אותו לחתיכות חתיכות: אין מפסיקין בקללות, א"ר חייה בר גמדא אל תקוץ בתוכחתו, אל תעשה קוצים קוצים (ירוש׳ מגי׳ ג ז). — ובסהמ"א: שקילא טיבותיך שדי אחיזרי, כלומר שיחתה דבריך הטובים במקום קוצים (ר"מ, ב"ב יט:). נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים (רש"י, שבת סג:). שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מִן הקוצים בכנף מעילך (הוח, סנה׳ מט.). וילך דניאל מאת פני המלך ויעש כלי ברזל כמסרקי הפשתי׳ וידבק גביהם גב על גב פנימה וקוציהם פונים חוצה (יוסיפון, גינצבורג, לג). וימס החלב והדשן מעל לקוצי הברזל ויבאו ראשי החרוצים המחודדים במעי התנין וינקבום (שם שם). כקרנים לשור והמלתעות לחזיר והקוצים לקפוד (ר"י אלבו, עקרים ג א, קכא:). יוצא׳ נשמתו מגופו כגרירת קוצים מן הצמר (ראשית חכמה, שער היראה, פרק יב, כט:). כי ההתחברות הנ"ל היתה סבה להיות היהודים לקוצים בעיניהם ולצנינים בצדיהם (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 79). — *קוֹץ הַלָּבָן: קוץ הלבן והוא הבאדואארד (קאנון ג ב ג). — *קוֹץ הַמִּצְרִי: ופרי הקוץ המצרי: (שם ג ע ח). — *קוֹץ נְבָאשׁ: ועשב נקרא קוץ נבאש, ונקרא בלשון קורו (שם ד ו ג יב). — ואמר המשורר: וגום נפוג ולב רגז ונמוג כאלו מלאו ערשו בקוצים (ר"ש הנגיד, חדשים, בן תהלים לב, ששון, קד). האביל פרי תמם זכים וכל שטים הכה בשוט לשון ובקוץ נאם הודע (רמב"ע, תרשיש א, 9).

אָטָד.

בַּרְקָן.

דַּרְדַּר.

א. חֵדֶק,—א.חוֹחַ,—חָרוּל,—*חֲרוּלָה.

*כּוּב.

נַהֲלֹל.—נַעֲצוּץ.

סִיר,—א.סִירָה, — סִלּוֹן, — סַלּוֹן, — סְנֶה,— סָרָב,—סִרְפָּד.

*עִצְבּוֹנִית,—עַקְרָב.

גם בש"ע (חו"מ, נזקי ממון תטו א): המצניע קוציו וזכוכיותיו.]

[1]) [זאת כנראה משמ׳ הביטוי הזה, אפילו חלק קטן של האות הקטנה ביותר, ולאו דוקא צורת קוץ בכתב של אות זו או זו, ועי׳ קֶוֶץ. וישים לִב לכך שצורת האותיות בזמנם היתה שונה משלנו.]

[2]) [רש"י: קוצו של יו"ד, רגל ימיני של יוד, ע"כ. ובתוס׳ שם (ד"ה קוצו): וקשה דהא פשיטא דאין זה אות, ומפרש ר"ת דהוא ראשו כפוף כדאמרינן בסמוך מפני מה כפוף ראשו. אך עי׳ בהערה שלפני זו. ותשוה את הנאמר באונגליון (מתי ה יח): ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ובעברית: עד אשר השמים והארץ יעברון לא תעבר יוד אחת מן התורה אף לא קוץ אחד עד כי כלם יקומו. ועי׳ בספרם של Strack-Billerbeck, בפרושם לברית החדשה ע"פ תו"ם, כרך א, עמ׳ 247 ובו׳.]

קוצי שדות לגמליהם (ר' חנינא, שם קמד:). מיד נקבום (את הכותים שהלכו לקטרג על היהודים) ותלאום בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים (יומא סט.). עשאה (את הסכה) מן הקוצין ומן הנימין ומן הגרדין פסולה (רב יהודה בשם רב, סוכה ט.) כל זמן שאבוקת בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין (ר' יוסי, מגי' כד:). לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפלה ומתירא מן הקוצין ומן הפחתים וכו' (רבי מנחם ברבי יוסי, סוטה כא.). ישב לו קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא (עולא, חול' מג:). ישב לו קוץ בבריסו לא יטלנו (נדה יג:). המשמש מטתו מיושב אוחזתו דלריא, מאי תקנתיה, ירק של קוצים (כלה רבתי א). היו לפניו בי שבילין, אחד שפוי ואחד מלא קוצין וצרורות (רבי יוחנן, מד"ר ויקר' ד). למלך שנטע כרם בתיך שדהו והיו בתוכו ארזים גדולים וקוצים, הלך המלך וקצץ את הארזים והניח את הקוצים, אמרו לו עבדיו ובני ביתו, אדוננו המלך, הקוצים שאוחזים בבגדיני וקורעין אותן הנחת וקצצת את הארזים, אמר להם אלו קצצתי את הקוצים והנחתי את הארזים במה הייתי גודר את כרמי וכו' (ר' לוי, תנחו' ראה ט). דרך בני אדם גודרים כרמיהם או שדותיהם בקוצין ובדרדרים בסירים ובחוחים (פסיק' רב', כי תשא, לה:) — *ובהשאלה: אליה וקוץ בה (רבי אחא בר חנינא, ר"ה יז.). — *ובתמונה לאנשים ולדברים פחותים: ויעש כהנים מקצות העם, א"ר לא מן הקוצים שבעם ומפסולת שבעם (ירוש' ע"ז א א). אפילו דברים שאתה רואה אותן קוצין בתורה, תלתלי תלתלים הן, יכולין להחריב את העולם כולו ולעשות אותו תל (ר' זעירא, מד"ר ויקר' יט). — *ולרשעים: שלח ליה רבי יהושע בן קרחה (לרבי אלעזר ברבי שמעון), חומץ בן יין, עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה, שלח ליה, קוצים אני מכלה מן הכרם, שלח ליה, יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו[1]. (ב"מ פג:). לפי שהיה אבינו אברהם

[1]) [ובעין זה בירוש' (מעשרו' ג ז): אמר ליה, ולא קוצים כסיחין בסחתי, אמר ליה, ולא היה לך לילך לסוף העולם להניח בעל הגינה שיקוץ את

מתפחד ואומר, תאמר אותן אוכלסין שהרגתי שהיה בהם צדיק אחד וכו' אמר הקב"ה לאברם, אותן אוכלוסין שהרגת קוצים כסוחים היו, הדא הוא דכתיב והיו עמים משרפות סיד קוצים כסוחים (ר' לוי, מד"ר בראשי' מד). הקוצין הללו לא מתנכשין ולא נזרעים, מאיליהן הן יוצאים ומתמרים ועולים, החטים הללו כמה צער וכמה יגיע עד שלא יעלו (ר' חנינא בן פזי, שם שם מה). לעתיד לבא אשן של ישראל אוכלת כל הרשעים שנמשלו כקוצים ודרדרים (פדר"א מ). — *ובכנוי לעבודה זרה: כל מקומות שנקראו לשבח עבודה זרה מכנין אותן לגנאי וכו' עין כל[1]) קורין אותה עין קוץ (תוספת' ע"ז ו ד). ולמה נקרא שמו נבל, ר' יהודה בשם ר' שמואל אמר, על שם שמילא את כל העולם נבלות, העמיד בתי קוצים[2]), בתי קיקלין[3]), בתי טרטיאות ובתי קרקיסיאות (בתי עבודה זרה[4])) (מדרש תהלים יד ג) — *ובהשאלה: קוצים אתם משימים לי בין עיני[5]) (רבי, קידוש' עא.). אמר להם (רבי), בניי, קוצים אתם מטילין לי בעיניי, א"ל רבי חייא, רבי, אל ירע בעיניך וכו' (סנה' לח.). ויקוצו מפני בני ישראל, מלמד שהיו דומין ישראל בעיניהן כקוצים (מד"ר שמות א). ויקץ מואב, שהיו רואין את עצמן כקוצין בפניהם (שם במדי' כ). —ומ"ר *קוצות[6]): המצניע קוצותיו וזכוכיותיו

קוצין (צ"ל קוציו), ע"כ. שמוש הבטוי קוצים כסיחין (או כסוחין) בפי חז"ל מורה על כך שלא הבינו כסוחין במשמ' כרותים, אלא כדגמת סלון ממאיר וקוץ מכאב, ואין כֶּסַח בשמושם אלא הסיר קוצים כסוחים כדגמת קֹוֶץ קוֹצִים.]

[1]) [בירושי' (סנה' ע א) הנוסחה: עין בוס, וכנראה כך נכון.]

[2]) [אמנם קשה הנוסח, כי יתר הבתים נקראים בשמם הנכון, ובמקום זה היינו מצפים למצא בתי מרחצאות או כדומה.]

[3]) [בילק"ש (תהלי' תרסג): קיקולים.]

[4]) [מלים אלו אינן בילק"ש שם וכנראה רק תוספת מבארת הן.]

[5]) [מעין זה במקרא: לשכים בעיניכם (במדי' לג נה), ולצננים בעיניכם (יהוש' כג יג). ועי' א. קוֹרָה הערות, קֶסֶם, הערות.]

[6]) [אמנם נראה שאין קוצותיו, קוצותיהם, אלא טעות ע"פ זכוכיותיו, כי כך מביאים את המאמר

ב. *קוּף, ס״ז, — הנקב שבתוך ברזל הקרדם וכדו׳ שהקת נכנס בו: חרחור שנפגם טמא עד שינטל רובו, נשבר מקופו[1]) טהור, קורדום שניטל עושפו טמא מפני בית בקועו, ניטל בית בקועו טמא מפני עושפו, נשבר מקופו טהור (כלים יג ג).

קופה, עי׳ קֻפָּה.

*קוֹפִי, ת״ז, — שיש בו מתכונת הקוף, נוהג בספרות.

*קוֹפִיּוּת, ס״נ, — תכונת הקוף, טבע הקופים: הקופיות מתגברת בו (כאדם הבינוני) על האנושיות, לאמר כי הוא אוהב לחקות מעשי אחרים ודבריהם (המליץ 3 כסלו תרכ״ו).

*קוֹפִית, ס״נ, — נקבת הקוף: קופים אתם וקופים אביכם וכו׳ קופית אשתך (ברכיה הנקדן, משל עח).

א. קוץ[2]), ממנו א. קוֹץ.

ב. קוץ[3]), ממנו קוֹץ, ב. קוֹץ, א. *קָוַץ, *קוֹצָה, *קוֹצִי.

ג. קוץ[4]), ממנו *קֵוֵץ, *קְוִיצוּת, קְוֻצָּה.

ד. קוץ[5]), ממנו *קְוִיצָה, ב. *קָוַץ, *קֻוֵּץ.

---

[1]) [ככר ראה המחבר בערך מָקוֹף, שהרמב״ם המבאר „ואלעין אלתי ידכל פיהא נצאב אלקדום תתסמי קופו״ (ובעברי: והחור אשר תכנס בו יד הקרדום יקרא קופו). מצא כאן את המלה קוף, מן הארמ׳ קופא דמחטא, חֹר המחט, אלא שחשב כי היתה לפני הרמב״ם גרסה אחרת, קופו, במקום מקופו. ואולם כפי שהראה נ. שפרה׳ם ב„לשוננו״ יב, 151, יש לבטא גם במשנה: נשבר מִקּוּפוֹ (מן קופו), כדגמת הצרופים שבאותה המסכת „שנשבר מתוך ארכובתו״ (יד ח), „שנשבר מתוך גומו״ (סס), „ניקב מֵעֵינוֹ״ (ע ח), „ניקב מצידו״ (סס). וכן מורה על קריאה זו הכתיב במדב״מ: מיקופו.]

[2]) [עי׳ א. קוץ, הערה.]

[3]) [עי׳ קוֹץ, הערה.]

[4]) [עי׳ קְוֻצָּה, הערה.]

[5]) [עי׳ ב. קָוַץ, הערה.]

קוֹץ[1]), ש״ז, ר״ר קֹצִים, סמ״ קוֹצֵי, — עשב או שיח בעל עקצים דוקרים בעליו או בענפיו, Dorn (-strauch); épine; thorn: וְקוֹץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה (בראש׳ ג יח). כי תצא אש ומצאה קֹצִים ונאכל גדיש או הקמה או השדה (שמות כב ה). בתת יי׳ את זבח ואת צלמנע בידי ודשתי את בשרכם את קוֹצֵי המדבר ואת הברקנים (שפט׳ ח ז). ובליעל בְּקוֹץ[2]) מנד כלהם כי לא ביד יקחו (ש״ב כג ו). על אדמת עמי קוֹץ שמיר תעלה (ישע׳ לב יג). והיו עמים משרפות שיד קוֹצִים כסוחים[3]) באש יצתו (סס לג יב). נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קֹצִים (ירמ׳ ד ג). זרעו חטים וְקֹצִים קצרו (סס יב יג). ולא יהיה עוד לבית ישראל סלון ממאיר וְקוֹץ מכאב מכל סביבתם השאטים אותם (יחזק׳ כח כד).—ובתו״ם, גם במשמ׳ עֹקֶץ: איזהו לקט, הנושר בשעת הקצירה וכו׳ הכהו קוץ ונפל מידו לארץ, הרי הוא של בעל הבית (פאה ד י). המקיים קוצים בכרם, רבי אליעזר אומר קדש (כלאי׳ ה ח). נוטל אדם (בשבת) מחט של יד ליטול בו את הקוץ (שבת יז ג). המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וכו׳ והוזקו כהן אחרים, חייב בנזקן (ב״ק ג ב). כף לוקטי קוצים טהורה (כלים כו ג). קישוריה דרב באוהלין עד שיקשור את כל הקוצין (ר׳ חזקיה, ירוש׳ שבת ד ח). סנדל של בהמה וכו׳ בשעה שבורח מן הקרב מניחו על רגליו ורץ על קוצין ועל הברקנים (ר׳ יוחנן, שבת כט.). בערבייא מקיימין

---

[1]) [אין למעשה שרש קוץ במשמ׳ קרובה בלשונות השמיות, אך כנראה יש באשו׳ קִצְ ואולי אף גִצְ (בעקר: סִצ) במשמ׳ קוץ (עי׳ בדברי יֶנְזֶן, Keilschr. Bibl. VI, עמ׳ 452. ולפי זה אין קוֹץ, ר״ר קֹצִים אלא שנוי מבטא של קֹץ—קֻצִּים מן קצץ, ואף עקר משמ׳ המלה היא הקצה הקצוץ, העֹקֶץ (הוא בעקר גם משמ׳ המלים הלועזיות), משמ׳ המצויה למעשה בתו״ם, ואך אח״כ נקרא כך גם הצמח בעל הקצים. ובתו״ם בא קוֹץ (ואולי קֹץ) אף במשמ׳ קצה, חלק קצוץ מדבר.

במקרא בא הקוֹץ אף כשע״פ. המלה הֻשאלה כנראה מעברי אף למצר׳ בצורה קַצַ.]

[2]) [אין מקום להצעת התקון של פרלס: בְּמֹץ.]

[3]) [עי׳ בהערות לתו״ם.]

המוצא כלי וכתוב עליו קוף[1]) קרבן, מם מעשר, דלת דמוי, טת טבל, תו תרומה, ר' יוסי אומר וכולם שמות אדם הן (מע"ש ד יא). קוף קדוש, ריש רשע, (שבת קד.). במאה קשיטה וכו' אמר ר' סימון קו"ף קטולא, סמ"ך סלעים, טי"ת טריון, יו"ד ה"א מה עברית הבא (מד"ר בראש' עט). — ובסהמ"א: ק קוף, זה משה אבי החכמים, אבי כל הנביאים וכו' שהקיף לפני פרעה כל דברי חכמה וכל דברי בינה וכל דברי ערמה והשכל וכו' (א"ב דר"ע ק, ביה"מ ילינק ג, 44). וכן צריך אדם להזהר ולהבדיל בין וי"ו ובי"ת רפה ובין סמ"ך לצד"י, ובין כ"ף לקו"ף (רד"ק, מכלול, הפעלים, ליק, עג.). על אודות רגל הקו"ף, רוח מלפני יחלוף, יצא מגוח וישלוף (תפנץ א כא). — ואמר הפיטן: קוף קרן עור פני פדה הקיף כל דבר חכמה (נכיימן בר זרח, אהלל בללכלי ממע, יוצ' שבת לפני שבועות). — ואמר המשורר: אל נון אליף, ריש פה אליף, אל, כי אליף קוף ריש אליף לך אל במר שיחי[2]) (ישועה, יום אזכרה, פירי סימן, 19).

ג. **קוּף**, עי' קֹף.

א. ***קוּף**[3]), קל לא נמצא.

—הפע', *הֵקִיף, —הֶאֱמִין, הֵקִיף המוכר ללוקח, נתן בהקפה, נתן סחורה על מנת לקבל את התמורה אחר זמן, :auf Kredit geben; vendre à credit; to give on credit הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים, החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבא וילוה וכו' (ר' עקיבא, אבו' ג טז). חנוני (נאמן) על פינקסו לא במקיף אמרו שהוא אומר לו כתבת בזה מחוק בזה (ירוש' שבוע' ז ה). גנב והקיף וכו', גנב ופרע חובו, גנב ופרע בהקיפו וכו' משלם תשלומי ד' וה' (ת"כ, ב"ק עט.). —ובהשאלה: אין מקיפין בחילול השם אחד שוגג ואחד מזיד, מאי אין מקיפין, אמר מר זוטרא שאין עושים כחנווני וכו' (קדוש' מ.). — ובסהמ"א: אין עושין לו כחנווני, המקיף לאדם פעמים רבות וגובה כל הקפותיו יחד, אין עושין כך מלמעלה למחללי השם אלא נפרעין מיד (רש"י, שם שם). גנב ופרע בהקיפו, שהקיפו חבירו פרקמטיא באשראי ופרע לו בהמה זו (הוא, ב"ק עט.). והנה החנווני מקיף וכותב כל הקפותיו של בעל הבית עד לאחר חדש ימים (דרך ישרה, שער הסוכחות). —*והֵקִיף הלוקח מן המוכר, לקח ממנו בהקפה: ומחלוקות רבות באות עליו, מחמת ששכח תלמודו או הקפות שמקיף מחנונין לסעודותיו (רש"י, פסח' מט.). ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם וכו' כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו, ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן[1]) (רמב"ם, יסודי התורה ה יא). ומותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות ולשפחות כדי להרגילן לבא אצלו ופוחת משער שבשוק כדי להרבות במקיפין ממנו ואין בני השוק יכולין לעכב עליו (הוא, מכירה יח ד). ואדם שהקיף מן הגוי אי חייב עבור בגד ותבואה (מהר"מ מרוטנבורג, שערי תשובה קלב). מעשה היה בראובן שאמר לשמעון הקף לי בגדים מן העובד כוכבים וכן עשה, לאחר זמן נתן ראובן המעות לשמעון ליתן להעובד כוכבים וכו' (מרדכי, ב"ק סי' קסח).

צורת האות, כי צורת האות הקדומה (עי' בערך ק) כנראה מרכבת היא מן ג וע, כמבטא האות כהגה נחצי, ואפשר שעקר השם היה רק קו. השוה את שמות האותיות ϱω, μυ, νυ ביונ' לעמת מם נון, ריש בעבר'), ואך אח"כ השלימו שם זה למלה מובנת מבלי שנוכל לקבע בדיוק לאיזה ש"ע קוף או קף התכונו דוברי הלשון. ועי' גם בהערה לשם צדי שהפך בפי העם לצדיק.]

[1]) [כך, בפרוש, קוף, במדב"ם, וכן בבבלי (יבמ' קטו:); ובדפוס': ק', מ', ד', ט' וצ"ם.]

[2]) [אל נא רפא, אל, כי אקרא לך אל במר שיחי.]

[3] [נהגו לגזר את הצורות המובאות לקטן מן נקף, ולנקר הִקִּיף ואף הַקָּפָה (ועי' עמ' 3808 ובהערה שם), אך לשון אשור ובבל (שנקראה בפי דובריה לשון אכד) שנתגלתה אך מן המאת הי"ט ואילך, מראה לנו במשמ' שבתו"ם את השרש קוף, וממנו שם קִפּוּ— האמין, קִפּוּ, קִפְּנוּ—פקיד, קִפַּת, אִקִּפּוּ—הקפת, מלוה (בלי רבית), אַנַ קִפַּת—בהקפה, ועל כן גם בעברי הנכון הֵקִיף, הַקָּזָה במשמ' זו.]

[1]) [את (דמי) המקח, כבדגמאות האחרות, ומעה המבאר: שהוא מקיף את המוכר.]

א. קוף, ממנו אולי תְּקוּפָה [1].

ב. *קוף, ממנו *הֵקֵף [2], *הַקָּפָה [3], א. *קוֹף [4].

א. קוֹף, ש"ז, מ"ר קוֹפִים, קֹפִים, — בעל חיים מסוג היונקים, הקרוב לאדם במבנה גופו [5], Affe; singe; monkey: כי אני תרשיש למלך בים עם אני חירם אחת לשלש שנים תבוא אני תרשיש נשאת זהב וכסף שנהבים וְקֹפִים ותכיים (מ"א י כב). אניות תרשיש נשאות זהב וכסף שנהבים וְקוֹפִים ותוכיים (דהי"ב ט כא). — ובתו"מ: הפיל והקוף מין חיה (כלאי ח ו). מניח חבית בין ברכיו ונוטל, מטה חבית על צדה ונוטל, והקוף נוטל לידים (ידים א ה). שחיטת המין עבודה זרה ושחיטת גוי הרי זו פסולה ושחיטת הקוף הרי זו פסולה שנ' וזבחת ואכלת לא שזבח הגוי ולא שזבח הקוף ולא שנזבח מאליה (תוספתי חול' א א). מעשה באשה שבעלת קוף מבדרכה ושלא כדרכה (ר' תנחו' בר חייה, ירוש' מגי' ד א). הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות (ת"כ, ברכ' נח:). כיון שסדרו (את לחם הפנים) שלא כמצותו נעשה כמו שסדרו הקוף (רב אסי, יומא כט:). מגדלין כלבים כופרין וחתולים וקופין וחולדות סנאים, מפני שעשויים לנקר את הבית (ר' ישמעאל, ב"ק פ.). הכל בפני שרה כקוף בפני אדם, שרה בפני חוה כקוף בפני אדם, חוה בפני אדם (הראשון) כקוף בפני אדם, אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם (ב"ב נח.). נחלקו (אנשי דור הפלגה) לג' כיתות וכו' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופים ורוחות ושידין ולילין וכו' (ר' ירמיה בר אלעזר, סנה' קט.). הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס. והפיל והקוף והקיפוף (יולדים) לשלש שנים (בכורות ח.). עולם שביעי דומה (האדם) לקוף שנשתנה דמותו מכל הבריות וכו' וכשהוא דובר שום דבר אומרים לו הניחו לו כי הוא נער וזקן והוא דומה לקוף בכל עניניו ובכל דבריו (תנחומא פקודי ג). — ומ"ר *קוֹפוֹת: מגדלין כלבים כופריים וחולדת סנאין וחתולין והקופות דברים שמנקרין את הבית (ר' שמעון בן אלעזר, תוספת' ב"ק ח יז, וכעין זה שם ע"ז ב ג). ד' דברים נשתנו בימי אנוש בן שת, ההרים נעשו טרשים, והתחיל המת מרחש, ונעשו פניהן כקופות, ונעשו חולין למזיקין (מד"ר בראש' כג). כי יש דברים הרבה מרבים הבל, כגון מגדלי קופות ותתילות וחולדות הסנאין ואדני שדה וכלב הים, מה אית להון הנייה מנהון (שם קהל', כי יש דברים הרבה). — ובסהמ"א: והתבארה עברנותו (של מחמד) לנגד החכמים ונעשה שחוק וליצנות כמו שמשחקים מפעולות הקוף כשידמה מעשיו למעשה אדם (אגרת תימן להרמב"ם, ג:). האלמוג הוא אמצעי בין הדומם והצומח וכו' והקוף הוא אמצעי בין החי והאדם (ר"ש אבן ויגגא, שבט יהודה, הנוכר, 15). —ואמר המשורר: אולי לקבץ כל גנות גדרת, או לעשות ינשוף וקוף יוזמת (עמנואל, מחברת ג, 17). —*מַעֲשֵׂה קוֹף: ואם כי בלי ספק אנשים האלו שלמים הם והולכים לתומם, אך להיותם בן בלי תורה רק אומני ומוהלי ועושים מעשה קוף בעלמא וכו' (חתם סופר יו"ד רמח). —ובפתגם: ואמר (החכם) השתחוה אל הקוף הרע בזמנו (רמ"ט פלקירא, אגרת המוסר, קבץ על יד יא, סב).

ב. *קוֹף [1], ש"ז, — שם האות ק באלף־בית העברי:

---

1) [עי' א. נָקַף, הערות, תְּקוּפָה, הערה.]

2) [נמצא בתו"מ: גנב ופרע בהקיפו וכו' משלם תשלומי ד' וה' (ת"כ, ב"ק עט.). תקן לפי זה בעמ' 1174.]

3) [תקן לפי זה בעמ' 1175.]

4) [עי' א. קוף, הערה.]

5) [במשמ' זו הבינו את המלה התרגומים הקדומים וכך השמוש בתו"מ, וכן בא אף בסור' קופא ואולי גם באשורי אֻקוּפּ במשמ' זו, וכן בהדית kapi, ביונ' κῆπος באותה הוראה, ואולי שאול השם מהדו. ואמנם בא גם במצר' גאף, גיף, ובלשון מאחרת גוף, גופה כשם לקיף קטן, קיפוף. בנגוד לכך היו (א. גלַור וס. ינזן) שרצו לבאר קיף במשמ' לבונה, ואינו נראה. ואמנם בא קופים ותכיים במקרא אחר זהב וכסף ושנהבים במנית דברי ערך שהביאו האניות, ולא מן הנמנע הוא שהכונה קפ־ים ותכי־ים במשמ' שפע ימים ושפני טמני חל, אך הנקוד כבר התכון להבנה המקֻבלת.]

---

1) [וכן בסור', וביונ' κόππα, כמבטא בנדבפ"ת בתקופה הקדומה, בעת השאל הא"ב ליון, ושלא כמבטא ההעתקות שאחר גלות בבל, שאין בהן אלא פ רפוית. ואמנם מורה הכתיב היונ' על פּ דגושה, כאלו קֹף־קְפִים, ולא קוֹף־קוֹפִים. אך אין כאן שם דבר, שכאלו תמונתו היא

באומר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום שישן היום (שם יד:). אמר לו השאילני פרתך, אמר לו קונם פרה שאני קנוי לך, נכסי עליך אם יש לי פרה אלא זו, השאילני קרדומך אמר לו קונם קרדום שיש לי שאני קנוי, נכסי עלי אם יש לי קרדום אלא זה (שם לה.). — ועל שעבר, קוֹנָם אם לא עשיתי מעשה פלוני: נדרי הבאי, אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים, אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד (משנה שם ג ב). — ואסור כפול בקונם ובהקדש: קונם ככר זו הקדש [1]) ואכלה בין הוא ובין חבירו מעל (נדלי שם לה.). — ובספהמ"א: יבחרו להם (היתומים) דבר קשה להדירה בו כגון קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי (רש"י, גיט' לד:, ד"ה שתהא נודרת). מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונם, וקונם הוא לשון הקדש (תוס', ע"ז כז., ד"ה קונם). וכן כל כיוצא בזה משאר הקונמות יש בהן מעילה לנאסר בהן (רמב"ם, מעילה ד י). והקניטו ראובן ולאה לשמעון בדברים עד שקם שמעון ואמר בקונם תשמיש החצר ההוא לראובן ולאה וכו' (שו"ת ר"נ סי' לה). —ואמר המשורר: וסם אפתה השביעי קִטְנָם, והב אעשירך אליו נס, ומנתיך לי למשנה קונם (יוסף בר שלמה, לודך, יוצ' שבת א חנכה).

קוֹנַעַת, עי' קוניית.

***קוֹס** [2]), ש"ז, — כמו א. כּוֹס, Becher; gobelet; chalice: שולי קורפיות ושולי קוֹסִים הצדונים [3])

1) [רש"י: שאמר בלשון הקדש ובלשון קונם וה"ה נמי לא אמרה אלא בלשון קונם.]

2) [עי' בהערה שאחר זו.]

3) [אמנם אלה דברי פרוש הגאונים (אפשטין, עמ' 14): הכוסים הצידנים, פי' יש שונין קוסין וכולו אחד הוא ונקראו על שם מקומן עד צידון רבה ודומין לבזיכין כששנינו ולא היה לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש הדם, ע"כ. וכבר הביא אפשטין שם את דברי ר"מ: וקוסים הצידניים כוסות כו' וכבר יכתב בצדי (קוצים) וכבר יכתב בקצת הנוסחאות כוסים; ערוך: פי' כוסות ממש הן כ' בקי מתחלפין ונקראו וכו'; ס' המליצה (נכר, 34): קוסין הם שולים שעושים לקורפאות כדי שישימו עליהם הכוסות נקראו כוסין והן כני הכוסות, ע"כ. ואמנם בתוספת' (כלים ב"ב ז י): הכוסות הקיצין הסודניים, נ"א, הכיסין הצידנים, ובהוצ' הרפוס: הכוסות הצידונים. אך כבר השות יוסף הלוי את דברי המשנה אל הכתכת הכנענית־יוני' מכתי (סלוסן, מס' 71): למרנם הלוכי פעל ק[ס]ם (כיוני' ἀνὲρ ἐκπωματοποιός, איש עושה גביעים), וכבר השוו קדמונים מלה זו עם קָשְׂת או קַשְׂוָה (שמות כה כט ועוד), קַסְוָה במשנה (קנה' ט ו) ועי' שם. ואלה דברי ריב"ג (ספ"ש, קשה): וכלי הסיכה נקרא במשנה קיסיא והוא דומה ללשון הערבי שאומרים לכלי שמשימים בו בושם הנשים קשוה, ע"כ. ולפי זה אולי אין הדמיון אל כוס, ונ"ל כוסות אלא מקרה.]

אע"פ שאינם יכולין לישב שלא מסומכין, טמאין, שלכך נעשו מתחילתן (כלים ־ז ג).

קוֹסֵם, עי' קֵסֵם.

קוֹסֵם, עי' קסס.

א. ***קוֹעַ** [1]), ש"ז, — צואר, Hals; col; neck: מעשה באחד שהראה על תבן של חבירו, אמר לו רב לא תראה, אמר לו אראה ואראה, עמד רב כהנה ושמט קועו [2]) (הלכי פסוק' לתלמידי רב יהודאי גאון, ממונות, 65). מי ששוחט בהמה ועוקר קנה מן הקוע ואין מניח שיעור שתי שעורות מן הקוע אפילו עוקה אחת טריפה (שם, שחיטה, 141).

ב. ***קוֹעַ**, ש"ז,—כמו שׁוֹעַ [3]), שר, נדיב, ואמר הפיטן: קציני נחנקו על קדוש היראה, קועי ונכבדי גוררו בטיט וצואה (משה בר שמואל, אל ימעט, סליח' יום ז).

***קוֹעַ**, קוֹעֵעַ,—פעל נגזר מן ב. קוֹעַ: ואמר (רסע"ג) הוגד מן הגד וכו' ואוֹשֵׁט מן אטים וקוֹעֵעַ מן פקוד ושוע וקוע וכו' ורבים כאלה (הספי דונש על רסע"ג 88).

1) [על פי הארמ' שבתו"מ.]

2) [על פי ב"ק קיז.]

3) [על פי הבנה זו של שמות העמים פקוד ישוע וקוע (יחזק' כג כג), ואלה דברי רש"י שם: ת"י עם מדינות ומקרא מסייעו (בספר ירמיה נ) על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד, והפותרים אומרים לשון פקידים ושרים ושלטונים, ע"כ. ורד"ק: שמות תאר לשרים הנזכרים בשם בספר ירמיה נבוזראדן נבושזבן שראצר רב מגו ושאר הנזכרים שם, פקוד כמו פקיד וכן שוע שם לנדיב גדול וכן קוע שם תאר לשר גדול אף על פי שלא מצאנו לו חבר במקרא ויונתן לא תרגם בענין אחר אלא אמר פקודאי ושועאי וקועאי, ע"כ.]

שאיני [1]) מהלך, האומר לאשתו ק ו נ ם שאיני [1]) משמשך וכו' (נדר' ג ח). היה מוכר חפץ ואמר ק ו נ ם שאיני [2]) פוחת לך מן הסלע, והלה אומר ק ו נ ם שאיני [2]) מוסיף לך על השקל (שם ג ח). ק ו נ ם שאיני [3]) נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור באומות (שם שם יא). ק ו נ ם שאיני [3]) נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם (שם שם). ק ו נ ם שאיני [4]) נהנה לך אם אין אתה בא ונוטל לבניך כור אחד של חטין וכו' ק ו נ ם שאתה [5]) נהנה לי אם אין אתה בא ונתן לבני כור אחד של חטין וכו' (שם ח ז). ק ו נ ם שהיא [5]) נהנית לי לעולם (שם שם). ק ו נ ם שאני נהנה לפלוני וכו' (תוספת' שם ה ח). ק ו נ ם שאני [6]) עושה לפי אבא ולפי אביך וכו' (שם שם ז ח). ק ו נ ם שאני נהנית לבירויות (שם שם ז ד). האומר לבנו ק ו נ ם שאתה [7]) נהנה לי מת יירשנו (בבלי שם מג.). ובשביל שלא האמנת בי, ק ו נ ם שאין אתה רואה אותה בביתך אלא לבנך אני נותנה (ר' יהושע, מד"ר במד' טז). — ובהשמטת ש, קוֹנָם אני עושה, קוֹנָם איני עושה וכדו': ק ו נ ם פי מדבר עמך, ידי עושות עמך, רגלי מהלכות עמך (נדר' ח ד). ק ו נ ם אשתי נהנית לי [8]) (שם ג ה). ק ו נ ם אשתי ובני נהנין לי (שם ג ד). מעשה בצידון באחד שאמר לאשתו ק ו נ ם אם איני [9]) מגרשך וגרשה והתירו לו חכמים שיחזירנה (ר' יוסי בר יהודה, גיט' ד ז). האומר לבנו ק ו נ ם אי אתה [10]) נהנה משלי אם מת יירשנו

[1]) [עי' בהערה הקודמת.]

[2]) [כך ברב המקורות, ובמדב"ם: ש א נ י .]

[3]) [בקצת דפוס' ובמדב"ם: ש א נ י .]

[4]) [במדב"ם: ש א נ י .]

[5]) [כך בכל הנסחאות, ואם יש לסמך על כך, כי אז הנכון בשאר המקומות ש א נ י כבמדב"ם, ומזה נולד ש א י נ י בשבוש, ועי' בהערות האחרות.]

[6]) [במשנה (נדר' יא ד) ובבבלי שם: ש א י נ י עושה וכו' ובמדב"ם שאני וכו', וכן בהקבלות לשאר המקומות המובאים.]

[7]) [במשנה (ב"ק ט י): ק ו נ ם אי אתה נהנה לי, אבל במדב"ם: קונם ש א ת נהנה לי, ועי' לקמן.]

[8]) [ובתוספת' (גיט' ד ג): קונם אשתי ליהנות לי.]

[9]) [במדב"ם: ש א נ י, ובקצת דפוס' ובמשנה שבירוש' ש א י נ י .]

[10]) [עי' בהערות הקודמות.]

(ב"ק ט י). — וקוֹנָם דבר פלוני שאיני אוכל, קונם לבית פלוני שאיני נכנס וכדו': ק ו נ ם סוכה שאיני [1]) עושה, לולב שאיני [1]) נוטל, תפלין שאיני [1]) מניח (נדר' ב ב). ק ו נ ם שדי שאיני חורש בה לעולם (שם ד ו). ק ו נ ם לביתך [2]) שאני [3]) נכנס ושדך שאני [3]) לוקח (שם ה ג). ק ו נ ם תבשיל שאיני טועם (שם ו ח). ק ו נ ם יין זה שאיני [4]) טועם (שם שם ז). ק ו נ ם צמר עולה עלי וכו' ק ו נ ם צמר ופשתים עולים עלי (שם ז ג). ק ו נ ם תאנים וענבים אלו שאיני [4]) טועמת (שם יא ו). ק ו נ ם דג שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים (ר' שמעון בן אלעזר, תוספתי שם ג ה). ק ו נ ם כסות שאיני לובש לבוש שאיני מתכסה (ר' ירמיה בשם ר' זעירה, ירוש' שם ז ג). אמר ק ו נ ם כל דבר שדרכן להתכסות ודרך היוצא ממנו להתכסות כדרכו מותר ביוצא ממנו (ר' שמעון בן אלעזר, שם שם). — וקונם דבר פלוני עלי, כמו קוֹנָם שלא אֹכְלֶנּוּ, לא אעשנו, לא אהנה ממנו, וקונם ההנאה עלי וכדו': קונם פירות אלו עלי, ק ו נ ם הן עלי, ק ו נ ם הן לפי, אסור כחלופיהן ובגדוליהן (משנה שם ז ו). האומר לאשתו ק ו נ ם מעשה ידיך עלי, ק ו נ ם הן על פי, ק ו נ ם הן לפי, אסור בחילופיהן ובגידוליהן (שכ שם ז). ק ו נ ם פירות ארץ ישראל עלי, אם יש לו בהן חלק הרי זה יפר (תוספת' שם ז ג). אמר ק ו נ ם פירות העולם עלי הרי זה יפר (ר' יונתן, ספרי במד' קנה). כשאמרה ק ו נ ם הנייתי עליך אם אצא מרשותך (ירוש' נדר' יא ח). בשלא אמרה ק ו נ ם הניית גופי עליך לכשאצא מרשותך (שם שם). אילימא דאמרה ק ו נ ם פירות עולם עלי אם ארחץ למה לה הפרה, לא תרחץ ולא ליתסרן פירות עולם אלו עלה (בבלי שם עט:). ק ו נ ם הנאת רחיצה עלי (שם פ.). — קוֹנָם עיני בשנה, אני נשבע שלא אישן: ק ו נ ם עיני בשינה היום אם אישן למחר אמר רב יהודה אמר רב אל ישן היום שמא ישן למחר וכו', ומודה רב יהודה

[1]) [במדב"ם ש א נ י, וכן בתוספתי (נדר' א ה), וכן בנוגע לשאר המקומות המובאים כאן.]

[2]) [בבבלי (נדר' מג:): לתוך ביתך.]

[3]) [נוסח אחר: ש א י נ י, וברמב"ם (הלכ' נדרים ס יא): א נ י .]

[4]) [נוסח אחר: ש א נ י .]

קוֹן, קוֹנוֹ, עי׳ קִין.

קוֹנֶה, עי׳ קָנָה.

קוֹנִיית, קונעת[1]) — מלה מסֻפקה, במשמ׳ אשה, רעיה: אמר (דואג) לשאול, וכי יש אישות לדוד, הלא מורד במלכות הוא וחשוב כמת ועכשיו התיר[2]) קונעתו ועשה אותו זיטויטום וכאילו הוא מת ודמו מותר ואשתו מותרת (נחמן בן ר׳ שמואל בר נחמני, מד״ר ברא״ש׳ לב). באותה שעה ירד מלאך מן השמים וסטרו (לאחשורוש) על פיו, אמר לו, רשע, קונייתך[3]) עומדת בחוץ ואתה יושב בפנים (מד״ר תהל׳ כב).

***קוֹנָם**[4]), ש״ז, מ״ר קוֹנָמוֹת. — שבועת, השבעה, חרם, Eid, Beschwörung; serment, conjuration; oath, conjuration: האומר לחבירו קונם[1]) קונח קונס הרי אלו בינויין לקרבן (נדר׳ א ג). — ומי״ר: מה הקדש יש בו מעילה, אף קונמות יש בהן מעילה (רב נחמן, בבלי שם לה.). שאני קונמות דבי קדושת הגוף דמי (רב אשי, שם פו:). אין מעילה בקונמות (שבוע׳ כב). — ובצרוף קונם ש, קונם שלא וכדו׳: קונם שאיני[2]) ישן שאיני[2]) מדבר

[1]) [אין הצעות החוקרים בבאור המלה מתקבלות על הדעת. אך מסגנון הדברים יוצא שיש כאן מלה זרה, שמלכי הזמן — קיסרי רומי — קראו בה את נשותיהם. ועל כן נראה שהעקר קונינתך מן coniuncta, אשת נשואה ברומ׳, המשמשת בצרופים כגון digno coniuncta viro, נשואה לאיש נכבד וכדו׳.]

[2]) [נוסח אחר הסיר, עי׳ תיאודור (עמ׳ 289) ובמד״ר בראשי׳ לח.]

[3]) בילק׳ שמעי׳ (תהל׳ תרמז): קונעתך.]

[4]) [חכמי המשנה, המביאים מלה זו בשמושים שונים (אמנם עי׳ לקמן), ושכנגדה גם בארמ׳ קינומא (עי׳ לקמן), חשבו שהיא, כמו קונח, קונס, אך כנוי (במשמ׳ מבטא שבשנוי) של קָרְבָּן. דעתם זו, שקבלוה הבאים אחריהם, נסתרה ע״י העֻבדה (עי׳ גם במאמרו של י״נ אפשטין על כנויי נזירות, ספר מגנס, עמ׳ 10 וכו׳), שנמצא קנם בכתֹבת כנענית קדומה מצידון, הידועה במדע זה שנים רבות (מאז שנת 1855), והיא מלה חיה באותו שמוש כבמשנה. בכתֹבת מפרסמת זו של אשמנעזר מלך צידון (בקרוב 400 שנה לפני ספה״נ) החרותה על ארונו, בשורה ד׳ נאמר: קנמי את כל ממלכת וכל אדם אל יפתח את משכב ז ואל יבקש בן מנם (כלו׳: קוֹנָמִי, השבעתי, עם כל מלך וכל אדם אל יפתח את המשכב הזה ואל יבקש בו מאומה). וכן שם שורה 20 וכו׳: קנמי את כל ממלכת וכל אדם אל יפתח עלתי ואל יער עלתי. ומעֻנינת העֻבדה שנזכרה בתו״ם המלה קונם אף במעשה בצידון (גיט׳ ד ז).

אמנם עֻבדה היא, א) שאין לסמך על הנסחה קונם בכמה מקומות בספרות התנאים, הואיל וכנראה נתחלפו קרבן וקונם במקורות, מפני שראו בקונם אך כנוי של קרבן בלבד; ב) שגם קָרְבָּן (עי׳ ערך זה, הערות) מלה קדומה היא באותו שמוש במשמ׳ שבועה וחרם, ודוקה מלה זו היא המוכחה ע״י יוסף בן מתתיהו והאונגליונים כשגורה בפי התנאים הראשונים. ולפי זה יש לראות קרבן כגרסה עקרית בכל מקום שהיו חלופי נסחאות בין קרבן לקונם. וביחוד מעֻנינת עדותו של תיאופרסטוס (תלמיד מבהק של אריסטו, בקרוב 300 לפני סה״נ) המובאת ע״י יוסף בן מתתיהו (נגד אפיון א כג), ששמשו גם קרבן (עי׳ ערך זה) וגם מלים אחרות בטויי שבועה אצל הצֹריים. אלא שנחשבו שם כזרים (ξενικοὺς ὅρκους), ועל כן אפשר שגם קונם היה מן הבטויים הזרים שחדרו ללשון הצידונים הצריים הקדומה, ואיננה צידונית ביסודה, אלא שאולה מעברית או ארמ׳ או לשון אחרת.

ולפיכך אפשר שאין קנם אלא מבטא צידוני־צֹרי של הארמ׳ קְיָם בלשון שבועה, כי כן נוהג בכנענית זו אלנם במק׳ אלהים, תחתנם במק׳ תחתיהם, תחתם, מנם במק׳ מאומה, ועוד, כמבטא אַפִּי בין שתי תנועות. כי בארמ׳ בא קינומא במק׳ קְיָמָא אך במקורות מאחרים, כגון בתרג׳ לדה״י במקום שבועה ואלה בעברי׳: מטול קינומא (בעבר׳: על השבועה, דה״ב יח יה), קינומי לווטיא (בעבר׳: האלות, שם לד כד), וכן נוצר בארמ׳ שבבבלי (נדר׳ י:) אך על יסוד השם גם פעל קנם, קנח, קנס: מקנמנא מקנחנא מקנסנא.

ובתפלת כל נדרי בארמ׳ שבמחזורים (אמנם בשנויי נוסח): וקונמי וכנויי וקנוסי, אך בתשובות הגאונים מובאת התפלה (שהגאו׳ דוחים אותה כמנהג שטות) בנוסח עברי: כל נדרים ואסורים וחרמים ושבועות וקיומים שנדרנו ושאמרנו וכו׳ ושקיימנו וכו׳ אם קיום קיימנו אין כאן קיום (אוצר הגאונים נדר׳, עמ׳ 22), וכן בנוס׳ איטל׳.

לפי זה אין למלה זו כנראה קשר לסור׳ קנומא, ערב׳ אקנום a) במשמ׳ דמות, צורה, פרצוף.]

[1]) [במדב״מ בכל מקום קונס במקום קונם, וטעות היא.]

[2]) [כך במשנה שבדפוסים ושבירוש׳. במשנה שבבבלי ובמדב״מ: שאני, וכך כנראה נכון, וכך בדרך כלל גם בתוספת׳, ועי׳ גם לקמן.]

a) أُقْنُوم

—*ובקצור, קוֹמָה, מלא קוֹמָה, במשמ' קוֹמַת אדם, מדת גֹבה האדם, ור"ר *קוֹמוֹת: בית הסקילה היה גבוה שתי קומות והוא קומה אחת הרי שלש קומות (תוספת' סנה' ט ו). כרם גדול היה לאדריינוס וכו' והקיפו גדר מהרוגי ביתר מלא קומה. ופישוט ידים (ירוש' תענ' ד ה). אפילו גבוה שתי קומות ואפי' שתי מרדעות (כבה, שבת יב:) אני ישנתי על פרתי[1] של אחד מהן (מעמודי אחשורוש) והוה מלא קומה ופשוט ידים ורגלים (רב מתנה, מד"ר אסתר, סוף כרשת). — ובסהמ"א: בעלי קמה, העומדים בקומת בארץ (רש"י, ב"מ פז:). והגו או הגולם הוא ערך אשר יש לו אורך ורוחב ועומק או קומה (ראב"ע הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת א, 8). וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן (חברי בית הדין) בעלי שיבה בעלי קומה בעלי מראה וכו' (רמב"ם, סנה' ב ו). איש מדמשק בא אלינו ושמו כאלף תארו רבוע הקומה שחור הזקן (שאלה בתשו' רמב"ם קס, פרימן, 157). ויראני איש בצלמו וכדמותו וכגובה קומתו איש ארוך ושוטה מחטיא וחוטא (ר"י זבארה, שעשועים יג, דודזון, 130). והם (שני המשלשים) משתתפים בקומה אחת והוא קודה (ר"י הישראלי, יסוד עולם א לא, י:). וידוע הוא וברור ששתי נקודות הנגדיות האלו הם קוטבי האופק והקו הנמשך ביניהם במחשבה לבוד על קו הקומה הוא עובר על מרכז הארץ (שם ב ז, כב:). — ואמר הפיטן: וקומת כל אחד מחס כאורך הים הגדול ויגחינו לו קומתם ויאחזו פני כסא (ינאי, כי אמונתך, קרוב' ברא', זולאי, לט). הוד להכל דמה ונמשל כבהמות נדמה זיו ותאר וקומה (ר"א קליר, אדם ובהמה, הושענות להו"ר). — ואמר המשורר: נפל ברוש על בין עבתים גבהה קומת סעפותיו אשר נצמרו (רסב"ג, ביני יקותיאל, ברודי, 16). קומות כאמיר בשם נוטות ובעשת שן להן פותות (רמב"ע, תרשיש ד, 46). חשוק קומה כמו תמר ושדים כקרנים (שם שם, 47). אחות שמש כליל אופל ערוכה, ואיך שמש תנוצץ בחשכה, ולה קומה כתימורה אמור או חנית והב לפנינו מעוכה (הוא, אחות שמש, דיואן, בודלי' נו; ברודי, לט). בהשתחויתו לכל ראה אותו מלא כל קומתו ומשפיל חמוקים (ראב"ע, כדוד הסיר, כהנא א, 26). ובן דודו קצר קומה והדור ולו שפה שפת גמל משוכה (יוסף בן ישראל, בני תורה, שירי תימן, 47). תעמודי בקומה נצבה (ר"ש שבזי, דברי שיר, שם 108). — ואמר המליץ: קומת איש גמד הגבהת אל ראש כוכבים (ר"מ פפנהים, ארבע כוסות, כוס ישועות ג). —**שִׁעוּר קוֹמָה, ביחוד בהשאלה במשמ' גדלה: על כן לא תמדד עינתו (של הזבול) ולא יודע שיעור קומתו (ראב"ע, חי בן מקיץ, איגר, עמ' 144). יתהלך לחוג חוקי מסלוליו הליכותיו ועתידותיהם ולחקור שעור קומתו של יוצר בראשית (ר"מ פפנהים, ארבע כוסות, כוס ישועות ג). — וּשְׁעוּר קוֹמַת במעשה מרכבה, ואדם בעל שעור קומה, עי' ערך שִׁעוּר. — **וקוֹמָה במשמ' דרגה בההתפתחות האדם בגדלו ובגילו: שבע קומות (יש באדם) ילד נער רובה עלם איש שב וקן (מדרש חדשה, ביהמ"ד ילינק ג, 168). — **וקוֹמָה במשמ' גֹּבַהּ של שכבה בנוית בתוך בנין בנוי עליות תחתיים שניים ושלישים, דיוטה, floor; étage; Stockwerk, נהוג בדבור ובספרות העברית החדשה.

---

[1] [צ"ל פרחו.]

קוֹמְמוּת, ש"נ, —שה"פ מן קוֹמֵם: ולפעמים תרפא הסבה (של קדחת העפוש) כשיהיה חום הקדחת חלוש ותכונן בפתיחת הסתימה וקוממות העפוש (נרבוני, אור החיים, בקדחת העפוש, כ"י ביהמ"ד סכטר). — ואמר המשורר: שלחה פדות השב שבות חיש קוממות גוע לרות יגון משיחנו (ר"ש שבזי, יום אזכרה, שירי תימן, 109).

קוֹמְמִיּוּת, תה"פ —בקומה זקופה, aufrecht; debout, upright: אני יי' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטות עלכם ואולך אתכם קוֹמְמִיּוּת (ויקר' כו יג).—ובתו"מ: אני עשיתיך שתהלך קוממיות כאדם ואתה לא לא ביקשתה, על גחונך תלך (בשם ר' אחא, מד"ר בראשי' כ). — ובתפלה: והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ ותוליכנו קוממיות לארצנו (אהבה רבה, תפלת שחרית). — ובסהמ"א: וקצת מתחברים קוממיות שלא תשב הנקבה אך הזכר יוציא שרביטו וישליך זרעו בנקבה מהר כמין הצפור (שער השמים לאבי הרלב"ג ד א).

ממש: שלש מאת אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קוֹמָתָהּ (בראש׳ ו יה). ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קֹמָתוֹ (שמות כה י). ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קֹמָתוֹ (שם שם כג). ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות ארך וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלש אמות קֹמָתוֹ (שם כז א). ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וְקֹמָה חמש אמות שש משזר (שם שם יח). והבית אשר בנה המלך שלמה ליי׳ ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קוֹמָתוֹ (מ״א ו ב). ויבן את תיצוע על כל הבית חמש אמות קוֹמָתוֹ (שם שם י). ולפני הדביר עשרים אמה ארך ועשרים אמה רחב ועשרים אמה קוֹמָתוֹ (שם שם כ). ויבן את בית יער הלבנון מאה אמה ארכו וחמשים אמה רחבו ושלשים אמה קוֹמָתוֹ (שם ז ב). ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב וחמש באמה קוֹמָתוֹ (שם שם כג). וְקוֹמַת האופן האחד אמה וחצי האמה (שם שם לב). וימד את רחב הבנין קנה אחד וקוֹמָה קנה אחד (יחזק׳ מ ה). — ובתו״מ [1]: שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהן שוין במראה ובקומה ובדמים (יומא ו א). שתי צפרים מצותן שיהו שוות במראה ובקומה ובדמים (נגעי׳ יד ה). אפי׳ על גבה (של חבית) רום קומה (יין בבור) ונגע כנגד פיה חבור (ר׳ יוחנן בן נורי, טבו״י ב ו). ואל יהלך (תלמיד

[1]) [במלונים מובא אף קומי במקום קומה עפ״י גרסת הדפוס׳ במד״ר (ויקר׳ ד): בשעה שהוא יוצא ממעי אמו וכו׳ בשעה שעומד על קומי שלו ויצא לפרגמטיא וכו׳ ע״כ. ואולם בכתבי יד של מדרש זה שבבית חספרים הלאמי בירושלם הנסחאות: על עקימא שלו, על עוקמה שלו וכו׳, ואין ספק שזהו שכתוב באגדת בראשית ה: מפני שהוא תינוק קטן, אבל אם יגדל ויעמוד על אקמי שלו, ע״כ, כלו׳ שהגיע לפרקו, מן היונ׳ ἀκμή במשמ׳ זו, ועי׳ גם קרוים, Lehnw. בערך אקמי.

ובארמ׳ שבתו״ם (ירוש׳ ב״מ ע ב): אין הוה עמיק תרתין קומין ואתעבד שלש קומין, צ״ל קוֹמָן, מ״ר של קומתא (בעבר׳ קומה) ונשתבש עפ״י תרתין.

וכידוע אין קוֹמֵי במשמ׳ שער הראש עבר׳ אלא היוני κόμη.]

חכם) בקומה זקופה, דאמר מר המהלך בקומה זקופה אפילו ד׳ אמות כאילו דוחק רגלי שכינה (ברכ׳ מג:). שלשה דברים מרבין הזבל וכופפין את הקומה [1]) ונוטלין אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם, אלו הן פת קיבר ושכר חדש וירק חי (פסח׳ מב.). ותלכנה נטויות גרון, שהיו מהלכות בקומה זקופה (יומא ע:). מאימתי אדם יורש את אשתו קטנה וכו׳ משתעמוד בקומתה [2]) (ב״ס, יבמ׳ סט:). קמה למה לי, לרבות כל בעלי קומה [3]) (ב״ק ס.). עד שתהלך (הבהמה) מלא קומתה (ב״ב עה:). כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה (ר׳ יוחנן, סנה׳ סה.). כל מעשה בראשית בקומתן [2]) נבראו בדעתן נבראו בצביונם נבראו [4]) (ריב״ל, חול׳ ס.). מנין שהקב״ה משתבח בבעלי קומה שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גבהו (ר׳ אבהו, בכורות מה:). האומר קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף, מלא קומתי עלי נותן שרביט הנכפף (רב יהודה, ערכי׳ יט.). ומה יוד זה קומתו כפופה, כך הן הרשעים קומתן כפופה (מד״ר בראש׳ יב). אלו הן ו׳ דברים שניטלו מאדם הראשון זיוו וחייו וקומתו ופירות הארץ ופירות האילן ומאורות (בשם ר׳ אבון, שם במד׳ יג). ואולך אתכם קוממיות וכו׳ בקומה זקופה ואין יראים מכל ברייה (ר׳ מייר, שם שם). מאתים אמה, קוממיות, קומה של מיות (ר׳ שמעון, שם שם). מה כתיב ויגדל משה ויגדל משה שני פעמים, למעלה בקומה למטה בגדולה (תנחו׳ בובר, ואירא יז). שבוע שבן דוד בא בה מביאים קורות של ברזל ונותנים לו על צוארו עד שנכפפה קומתו והוא צועק ובוכה ועולה קולו למרום (פסיק׳ רב׳, קומי אורי, קסב.). כשאדם משבח את אשתו אומר לה נאה קומתך בתרצה (מד״ז שה״ש ו, בובר, 36). ועמד אדם על רגלו והיה מסתכל כלפי מעלה ומטה והיתה קומתו מסוף העולם ועד סופו (פדר״א יא).

[1]) [בערוך ערך גב: שלשה גובבין את הקומה כלו׳ כופפין את הקומה, ע״כ.]

[2]) גרסת הגאו׳ בקמתה, בקמתן (תשו׳ הגאו׳ עם הגה׳ חיי היס, ליוורנו, סי׳ קמד).

[3]) [נ״א בעלי קמה, עי׳ ד״ס, ועי׳ קָמָה.]

[4]) [ועי׳ צְבִיּוֹן, הערה.]

העלובה (הוז, אלף אלפת, שם, 156). — *וכמו הִפְעִ', ואמר הפיטן: ברית קיומו קוממת, קדם קול קראתה (ינאי, ברית אתו, קרוב' ברא"ש, זולתי, לג). — ואמר המשורר: ולא קם כל אשר חשבו וכן לא יקומם אל ללצים מחשבת (ר"מ הנגיד, זכור לבי, בן תהלים, שמון, סמ). צורבא ורבה עדן ופרדם להבא בין הישישים תקוממה (ר"מ עבזי, יה עליר, שירי תימן, 191).

— התפע', מִתְקוֹמֵם, מִתְקוֹמֵמִי, מִתְקוֹמְמָה, מִתְקוֹמְמִים, מִתְקוֹמְמַי, — כמו קָם, כמשמ' אויב: הפלה חסדיך מושיע חוסים מִמִּתְקוֹמְמִים בימינך (תהל' יז ז). הצילני מאיבי אלהי מִמִּתְקוֹמְמַי תשגבני (שם נט ב). יגלו שמים עונו וארץ מִתְקוֹמְמָה לו (איוב כ כז). יהי כרשע איבי וּמִתְקוֹמְמִי בעול (שם כז ז). ועי' תְּקוֹמֵם. — ובסהמ"א: ושמענו שאתה מחית בידם קצת מחוי והתקוממת בזה קצת התקוממות, אל תעשה דבר זה וכו' (תשו' הרמב"ם לר"מ בן גאבר). אם להתקומם כנגד הצרכים ויתר הטרדות המעכבות עליו (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי כב, ד"ה אמר עלל). — ואמר המשורר: מי יעמד לפני עדת מתקוממים יתיעצו עלי ויתאמרו (רשב"ג, בימי יקותיאל, ברודי, 18). — *וְהִתְקוֹמְמוּ שני דברים שקולים זה כנגד זה, בטלו זה את זה: והאחד משני הפנים (של המזגים) שיהיי המזג זה שוה על שיהיו השעורים מן האיכויות ההפכיים בנמזג שוים מתקוממים (קאנון א א ג א). וכבר ידענו כי החולי רוב ענינו תלוי בהתקומם אחר מאיכויות הלחות על הפכו וכו' (ר"י מוסקטו, כפולות יהודה לג). — *וּמִתְקוֹמֵם, כמו מְקוֹמָם, תופס מקום, שוכן במקום; לכל דבר גשמי יש שני מקומות, מקום כולל ומקום מיוחד, המשל, ראובן יושב בזה הבית הוא מקום כולל, ואמנם נמצא במקום מיוחד ממנו שגדרו הוא תכלית הגשם המקיף במתקומם הנוגע בו, ולהיות כי כבר נתי' שה' ית' אינו גשם כלל לא יתאמת עליו שהוא מתקומם מהמקום לא מהכללי ולא מהמיוחד (מנחת קנאות, קופמן, 26). כי הוא (אלהים) לא ישכן במקום, כי כל מתקומם מוקף ומוגבל מן הרחק המקיף (ידעיה הבדרשי לרשב"א, תשובות רשב"א תיח). כי אין גדר המקום דבר אחר אלא שהוא תכלית המתקומם (רשב"ל דוקן, מגן אבות, חלק אלה ממעל, פרק ג). לפני שאין מקום מבלי מתקומם ואין מתקומם בלי מקום (עולם קטן א ג). מקום הוא המעמיד למתקומם (ס' הגדרים). מתקומם נעתק לפעמים אל המקום[1] (רי"ל מרגליות, אגרת המליצה ומשפט לספ"ק יט).

— פֻּעַ', בינ' *מְקוֹמָם, — תופס מקום: מקום הוא תשטח המעוין מהגרם המקיף, הממשש לשטח המקומם (ס' הגדרים). כי המקום היה ראוי שיהיה שוה למקומם כולו (ר"ח קרשקש, אור ה'). כמו שהוא המקומם במקום או המסובב בסבה (יש"ר מקנדיה, אילם).

קוֹמָה, קֹמָה, ש"נ, סמי' קוֹמַת, כנ' קוֹמָתֵךְ, קוֹמָתוֹ, קֹמָתוֹ, קוֹמָתָהּ, קוֹמָתָם, — גוף האדם הקָם ועומד זקיף, גָּבְהוֹ, stature; Statur: אל תבט אל מראהו ואל גבה קוֹמָתוֹ כי מאסתיהו (ש"א יו ז). ויפל מלא קוֹמָתוֹ ארצה (שם כח כ). הוי למתפרות כסתות על כל אצילי ידי ועשות המספחות על ראש כל קוֹמָה לצודד נפשות (יחזק' יג יח). זאת קוֹמָתֵךְ דמתה לתמר ושדיך לאשכלות (שה"ש ז ח). — וגוף הכרוב וגבהו: ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן עשר אמות קוֹמָתוֹ (מ"א ו כג). קוֹמַת הכרוב האחד עשר באמה וכן הכרוב השני (שם שם כו). — וגוף העץ הזקיף: אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרת קוֹמַת ארזיו מבחור ברשיו (מ"ב יט כג). הנה האדון יי' צבאות מסעף פארה במערצה ורמי הַקּוֹמָה גדעים והגבהים ישפלו (ישע' י לג). ויהיו לה (לגפן) מטות עז אל שבטי משלים ותגבה קוֹמָתוֹ על בין עבתים (יחזק' יט יא). הנה אשור ארז בלבנון יפה ענף וחרש מצל וגבה קוֹמָה ובין עבתים היתה צמרתו (שם לא ג). על כן גבהא קֹמָתוֹ מכל עצי השדה (שם שם ה). יען אשר גבהת בְּקוֹמָה ויתן צמרתו אל בין עבותים ורם לבבו בגבהו (שם שם י). למען אשר לא יגבהו בְּקוֹמָתָם כל עצי מים ולא יתנו את צמרתם אל בין עבתים (שם שם יד). — ושפל קומה, תאר לצמח נמוך: ויצמח ויהי לגפן פרחת שפלת קוֹמָה (שם יז ו). — וצורת העמוד הזקיף וגבהו: שמנה עשרה אמה קוֹמַת העמוד האחד (מ"א ז יח). — ובכלל גבה של דברים מוקמים ובנויים, אף שאינם זקופים וקמים

[1]) [ר"ל: שנקח את המקום תמורת המתקומם בו (קלנקין, אוצר המונחים הפילוסופיים).]

האלהי' להקים את המשכן וכו' א"ל בואו שנקים את המשכן וכו' ולא היו יכולין להקימו וכו' מיד שרתה עליו רוח הקדש והקימו (מד"ר שמות נב). אמר משה, רבש"ע, איני יודע להעמידו, אמר ליה, עסוק בידיך ואתה מראה להעמידו והוא עומד מאליו ואני כותב עליך שאתה הקימתו (תנחו' פקודי יא). —*וְהֵקִים, במשמ' אמר לו „קוּמָה!", עורר אותו לקום: חמשה פעמים דוד מקים להקב"ה בספ' תהלים, קומה יי' הושיעני אלהי וכו' אמר לו הקב"ה, דוד בני, אפילו את מקימני כמה פעמים איני קם וכו' (כ' פנחס, מד"ר בראש' עה). —ובסהמ"א: הקימו עלינו את איבינו פלילים (דברי הימים של האפיפיור פאוולו הרביעי, י. זכה, הרבי"ן שנה ב, 347). — ואמר הפיטן: מלך עליון, גבור להקים, גוזר ומקים[1]), גולה עמוקים (מלך עליון, מוסף א ר"ה). הקם נא בית תפלתך ושלח לנו משיחך (אליהו אדברה במר נפשי, על ערי ציון, קינ').

—הפע', הוּקַם, הֻקַּם.—שהקימו אותו, הוקם המשכן: ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוּקַם המשכן (ויקר' מ יז). — והוקם על משמרתו, נתמנה: נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הֻקַּם על (ש"ב כג א). — והוקם דבר, קֻיַּם אותו ושברו עליו: הוּקַם את דברי יהונדב בן רכב אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין ולא שתו עד היום הזה כי שמעו את מצות אביהם (ירמ' לה יג). — ובתו"מ: עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים (זבח' יד ד). מי הקים כל אפסי ארץ, וכי משה הקים כל אפסי ארץ, אלא שהקים אהל מועד שהעולם הוקם עמו (מד"ר במד' יב). שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, משהוקם נתבסס העולם (רבי יהושע בן לוי בשם רבי שמעון בן יוחאי, שם שם). בשעה שאמר הקב"ה לישראל להקים את המשכן רמז למלאכי השרת שיעשו אף הם משכן ובעת שהוקם למטן הוקם למעלן (ר' סימון, שם שם). כיון שהוקם המשכן מיד ירדה שכינתו לתוכו (תנחו' פקודי יא). ביום שהוקם המשכן נתכלו

---

1) [במשמ' וּמְקַיֵּם. עי' גם הערת המחבר בערך להֵקִ.]

המזיקין מן העולם, עד שלא הוקם היו המזיקין מצויין בעולם (רבי יוחנן, שם נשא כג). — ובסהמ"א: הציון הלז הוקם על [קברת] אביגיל בת חצרון שמתה מבת שש שנה בשנת שבע מאות וארבעים לחרבן בית המקדש הקדוש שיבנה בימינו (הכתובות העבריות של המלאה התשיעית בויניסה, קאסוטו, קדם II, 104). — ואמר הפיטן: וזממו לבנות עיר, ונדו מדור בבל עיר, עצו להקים למו שם, ומהם לא הוקם שם (ינאי, אז לעמקי שפה, קרוב' בראש', זולאי, יג).

—פוע', אֲקוֹמֵם, תְּקוֹמֵם, יְקוֹמֵם, תְּקוֹמֵמוּ, — קוֹמֵם את יסודות ההריסות והשממות וכדו', עשה שיקומו, : (wieder)aufrichten; reconstruire; to reconstruct האומר לירושלם תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אֲקוֹמֵם (ישע' מד כו). ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תְּקוֹמֵם (שם נח יב). ובנו חרבות עולם שממות ראשונים יְקוֹמֵמוּ וחדשו ערי חרב שממות דור ודור (שם סא ד). — וקוֹמֵם לאויב, הקים אויב: הלא דברי ייטיבו עם הישר הלך ואתמול עמי לאויב יְקוֹמֵם[1]) ממול שלמה אדר תפשטון מעברים בטח שובי מלחמת (מיכ' ב ח). ועי' הִתְפּוֹ'. — ואמר בן סירא: בין זקנים אל תקומם[2]) ושרים אל תרב לשרד (ב"ס גניז' לה ט). — ואמר הפיטן: רב דגן ותירוש בהפריצך קומם עיר בה חפצך (ר"א קליר, טל תן, תפלת טל). זך שוכן מעונה, קומם קהל עדת מי מנה (ר"י טוב עלם, תסל סדור פסח, קרוב' שבת הגדול). — ואמר המשורר: ויזרית שמשי ויקוממה קריה שכולה (ר"ש שבזי, איומה המשי, שירי תימן, 101). זכות אבות תקומם עדתי

---

1) [התקשו המפרשים בכתובים הקשים האלה, ואף הציעו תקונים מרחיקים. אך כנראה מסתים המשפט שבפס' ז אחרי „הלא דברי ייטיבו", וי"א הרי טובה דבר האל עליהם, ומה שבא אחרי כן הוא בשאלה: עִם הישר הולך, ההולך בתמו, ואת מול (וי"א בצד) עמו זה יקומם האל אויב? ממול שַׁלְמָה —שהוא שלם אתו — יתן שתפשיטון אדר? מעברים בטח, שובי (לשון שובה ונחת) מלחמה?

והמחבר העיר בשולי מלון גזניוס:] ואולי [יש ש"ז] קוֹמֵם [במשמ' אויב], לאויב וקומם?

2) [צ"ל תתקומם?]

הברית במשמ' קים אותה, שמר עליה: ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם וַהֲקִמֹתִי את בריתי אתכם (ויקר' כו ט). וזכרת את יי' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הָקִים את בריתו אשר נשבע לאבתיך כיום הזה (דבר' ח יח). — ואת השבועה: כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל וַהֲקִמֹתִי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך (ברא' כו ג). למען הָקִים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם (ירמ' יא ה). — ואת הדבר אשר נשבע: כי ברשעת הגוים האלה יי' אלהיך מורישם מפניך ולמען הָקִים את הדבר אשר נשבע יי' לאבתיך (דבר' ט ה). — ואת דברו וכדו': ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יְקִימֶנָּה (במד' כג יט). אך יָקֵם יי' את דברו (ש"א א כג). ועתה יי' אלהים הדבר אשר דברת על עבדך ועל ביתו הָקֵם עד עולם ועשה כאשר דברת (ש"ב ז כה). למען יָקִים יי' את דברו אשר דבר עלי וכו' (מ"א ב ד). וַהֲקִמֹתִי את דברי אתך אשר דברתי אל דוד אביך (שם ו יב). וַיָּקֶם יי' את דברו אשר דבר (שם ח כ). וַהֲקִמֹתִי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה (ירמ' כט י). וַיָּקֶם את דבריו אשר דבר עלינו ועל שפטינו אשר שפטונו (דני' ט יב). וכרות עמו הברית וכו' וַתָּקֶם את דבריך (נחמ' ט ח). — ואת כל אשר דבר: ביום ההוא אָקִים אל עלי את כל אשר דברתי אל ביתו (ש"א ג יב). — ואת אמרתו: הָקֵם לעבדך אמרתך אשר ליראתך (תהל' קיט לח). — והקים האל את דבר האדם: מֵקִים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים (ישע' מד כו). יָקֵם יי' את דבריך אשר נבאת (ירמ' כח ו). — והקים מזמות לבו: לא ישוב אף יי' עד עשתו ועד הֲקִימוֹ מזמות לבו (ירמ' כג כ). —הקים האדם את נדרו: הָקֵים תָּקִימְנָה את נדריכם ועשה תעשינה את נדריכם (ירמ' מד כה). — והקים את נדר האשה במשמ' שמר את תקפו, קִיֵּם אותו, בנגוד אל הֵפֵר: כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש אישה יְקִימֶנּוּ ואישה יפרנו ואם החרש יחריש לה אישה מיום אל יום וְהֵקִים את כל נדריה או את כל אסריה אשר עליה הֵקִים אתם כי החריש לה ביום שמעו (במד' ל יד–יה). — הקים חק או מצוה, את דבר האל, דברי התורה, שמר אותם, קִיֵּם אותם: ארור אשר לא יָקִים את דברי התורה הזאת לעשות אותם (דבר' כז כו). נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי שב מאחרי ואת דברי לא הֵקִים (ש"א יה יא). ברוך אתה ליי' הֲקִימֹתִי את דבר יי' (שם שם יג). ויכרת את הברית לפני יי' ללכת אחר יי' ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקותיו בכל לב ובכל נפש לְהָקִים את דברי הברית הזאת הכתבים על הספר הזה (מ"ב כג ג). וגם את האבות וכו' בער יאשיהו למען הָקִים את דברי התורה הכתבים על הספר אשר מצא חלקיהו הכהן בית יי' (שם שם כד). ונתתי את האנשים העברים את בריתי אשר לא הֵקִימוּ את דברי הברית אשר כרתו לפני (ירמ' לד יח). ככה ינער האלהים את כל האיש אשר לא יָקִים את הדבר הזה מביתו ומיגיעו (נחמ' ה יג). — ומצות אדם: כי הֵקִימוּ בני יהונדב בן רכב את מצות אביהם אשר צום (ירמ' לה יו). — הקים סערה לדממה, השתיק אותה: יָקֵם [1]) סערה לדממה ויחשו גליהם (תהל' קז כט). — ואמר בן סירא: תן עדות למראש מעשיך והקם חזון דבר בשמך (ב"ס גני' לו כ). בבשרו כרת לו חק ובניסוי נמצא נאמן על כן בשבועה הקים לו [2]) לברך בזרעו גוים וכו' וגם ליצחק הקים בן בעבור אברהם אביו (שם מד כ–כג). לכן גם לו הקים חק ברית שלום לכלכל מקדש (שם מה כד). המקים גוע ממות ומשאול ברצון יי' (שם מח ה). נחמיה יאדר זכרו המקים את חרבתינו (שם מט יג). יאמן עם שמעון חסדו ויקם לו ברית פינחס (שם נ כד). — ובתו"מ, גם כשה"פ הָקֵם, הֵקֵם, כמו הֲקָמָה: אישה יקימנו ואישה יפירנו, את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר, לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר (נדר' י ז). בעי רבא, יש שאלה בהקם או אין שאלה בהקם, את"ל יש שאלה בהקם, יש שאלה בהפר או אין שאלה בהפר, ת"ש דא"ר יוחנן, נשאלין על ההקם ואין נשאלין על ההפר (בבלי שם סט.). כיון שאסר לו

---

[1]) [כמו בבטוי קָמוּ עיניו (עי' קל, הערות), כך בא בפרט בארמ' קם במשמ' חדל, וכן בא מְקוֹם במשמ' חדילה מדבור, שתיקה, בס' איוב (יו יח): ארץ אל תכסי דמי ואל יהי מְקוֹם (ז"א אל תשתתק) לזעקתי (עי' טורטשינר בפרושו). וכן יָקֵם זה לשון השתקה הוא.]

[2]) [ז"א הקים לו חק וברית. עין בהמשך.]

אחיו ומשער מקומו (שם שם י). — הקים רעה: הנני מקים עליך רעה [1]) מביתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך (ש״ב יב יא). — ד) הקים דבר דומם שיעמד בעמידה וקופה, פסל של אל בדמות האדם: ויקימו להם בני דן את הפסל (שפט׳ יח ל). — ומצבה: לא תעשו לכם אלילם ופסל ומצבה לא תקימו לכם (ויקר׳ כו א). ולא תקים לך מצבה אשר שנא יי׳ אלהיך (דבר׳ יו כב). — ועמודים: וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו (שמות מ יח). ויקם את העמדים לאלם ההיכל ויקם את העמוד הימני ויקרא את שמו יכין ויקם את העמוד השמאלי ויקרא את שמו בעז (מ״א ז כא).—והקים אפסי ארץ, כאלו על עמודים: מי עלה שמים וירד וכו׳ מי הקים כל אפסי ארץ (משלי ל ד). — ומזבח: עלה הקם ליי׳ מזבח בגרן ארניה היבסי (ש״ב כד יח). ויקם מזבח לבעל בית הבעל אשר בנה בשמרון (מ״א יו לב). ויקם מזבחת לבעל ויעש אשרה כאשר עשה אחאב (מ״ב כא ג).—וכסא: להעביר הממלכה מבית שאול ולהקים את כסא דוד על ישראל ועל יהודה (ש״ב ג י). — ואבנים לזכרון: והקמת לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיד (דבר׳ כז ב). תקימו את האבנים האלה וכו׳ בהר עיבל (שם שם ד). ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן (יהוש׳ ד ט). ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל (שם שם כ). ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחת האלה אשר במקדש יי׳ (שם כד כו).—וגל אבנים: ויקימו עליו גל אבנים גדול עד היום הזה (שם ז כו; שם ח כט). — ובלי מצור וקופים, מצרות, צנה: וצרתי עליך מצב והקימתי עליך מצרות (ישע׳ כט ג). ונתן עליך דיק ושפך עליך סוללה והקים עליך צנה (יחזק׳ כו ח).—ובנין שלם, אהל, משכן, יריעה: והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר (שמות כו ל). ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד (שם מ ב). ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וכו׳ (שם שם יח). ובנסע המשכן יורידו אותו הלוים ובחנת המשכן יקימו אתו הלוים (במד׳ א נא). ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אתו וכו׳ (שם ז א). וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות (שם ט יה). ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את המשכן עד באם (שם י כא). אין נטה עוד אהלי ומקים יריעותי (ירמ׳ י כ).—הקים סכה נפלת: ביום ההוא אקים את סכת דויד הנפלת (עמו׳ ט יא). — והקים בחונים: אשור יסדה לציים הקימו בחוניו [1]) עוררו ארמנותיה שמה למפלה (ישע׳ כג יג).—והקים מטע של שתילים וקופים: והקמתי להם מטע לשם (יחזק׳ לד כט).—וכהשאלה, הקים ברית [2]) את פלוני, או בין פלוני לפלוני, כרת ברית, errichten; schliessen; ériger, contracter; to set up, form: והקמתי את בריתי אתך ובאת אל התבה וכו׳ (בראש׳ ו יח). ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם (שם ט ט). זאת אות הברית אשר הקמתי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ (שם שם יז). והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (שם יז ז). ואת בריתי אקים את יצחק (שם שם כא). וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען (שמות ו ד). וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקימתי לך ברית עולם (יחזק׳ יו ס). והקימתי אני את בריתי אתך וידעת כי אני יי׳ (שם שם סב). ועי׳ לקמן במשמ׳ ה). — והקים עדות: ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם (תהל׳ עח ה). — ה) הקים את רגליו של אדם, שמר על האדם שיעמד ולא יפל, שיחזיק מעמד [3]), aufrecht halten; soutenir, maintenir; to maintain, keep up: ויקם על סלע רגלי כונן אשרי (תהל׳ מ ג). — והקים את האדם במלחמה בפני אויביו: אף תשיב צור חרבו ולא הקמתו במלחמה (שם פט מד). — והקים את הכסא: והקמתי את כסא ממלכתך לעלם (מ״א ט ה). — והקים את

---

1) [לדעת רבים צ״ל רֵעֶה במקום רָעָה, כמו בהמשך ונתתי לרעיך.]

1) [עי׳ עמ׳ 5459, הערה 3.]

2) [אולי בעקר עפ״י הקמת האבנים, שדברי הברית היו כתובים עליהן, כדגמאות שבמקרא וככתבת הארמי מסוג׳ין.]

3) [בכמה מקרים (כגון הקים את שם אחיו על נחלתו) קשה להכריע אם הכונה הקים מחדש או שמר על קיומו.]

נפלה לא תוסף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מְקִימָהּ (עמו׳ ה ב). כושל יְקִימוּן מליך וברכים כרעות תאמץ (איו׳ ד ד). כי אם יפלו האחד יָקִים את חברו ואילו האחד שיפל ואין שני לַהֲקִימוֹ (קהל׳ ד י). — הֵקִים מעפר, מן הארץ: מֵקִים מעפר דל מאשפת ירים אביון (ש״א ב ח). ויקמו זקני ביתו עליו לַהֲקִימוֹ מן הארץ (ש״ב יב יז). מְקִימִי מעפר דל מאשפת ירים אביון (תהל׳ קיג ז). — וַהֲקִים את המת או את החולה, החיה אותו: יחינו מימים ביום השלישי יְקִמֵנוּ ונחיה לפניו (הוש׳ ו ב). ואתה יי׳ חנני וַהֲקִימֵנִי (תהל׳ מא יא). — ואת שבטי ישראל: נקל מהיותך לי עבד לְהָקִים את שבטי יעקב ונצירי ישראל להשיב (ישע׳ מט ו). — וַהֲקִים את היושב מכסאו: עורר לך רפאים כל עתודי ארץ הֵקִים מכסאותם כל מלכי גוים (שם יד ט). — הקים את פלוני מתוך אנשים שהוא יושב אתם: וראה שם יהוא בן יהושפט בן נמשי ובאת וַהֲקֵמֹתוֹ מתוך אחיו (מ״ב ט ב). — ואת החיה הרובצת: כרע רבץ כאריה וכלביא מי יְקִימֶנּוּ (ברא׳ מט ט). כרע שכב כארי וכלביא מי יְקִימֶנּוּ (במד׳ כד ט), לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הָקֵם תָּקִים עמו (דבר׳ כב ד). — ב) הקים אדם שיעמד במקום, העמיד שומר, משמר וכדו׳, aufstellen; poster, placer; to post, set up: ויבא גדעון ומאה איש וכו׳ אך הָקֵם הֵקִימוּ את השמרים (שפט׳ ז יט). אל חומת בבל שאו נס החזיקו המשמר הָקִימוּ שמרים הכינו הארבים (ירמ׳ נא יב). — והקים העם מלך עליו: יולך יי׳ אתך ואת מלכך אשר תָּקִים עליך אל גוי אשר לא ידעת (דבר׳ כח לו). — ובתמונה, הקים אדם לאורב: כי הֵקִים בני את עבדי עלי לארב [1]) כיום הזה (ש״א כב ח). — והקים אדם למטרה: שלו הייתי ויפרפרני ואחז בערפי ויפצפצני וַיְקִימֵנִי לו למטרה (איו׳ יז יב). — ג) הקים האל אדם, מלך, שופט, מושיע, נביא, כהן, עשה שיָקום ויהיה, חולל אותו, erstehen lassen; faire naître; to bring forward: נביא מקרבך מאחיך כמני יָקִים לך יי׳ אלהיך (דבר׳ יח טו). נביא אָקִים להם מקרב אחיהם כמוך (שם שם יח). וַיָּקֶם יי׳ שפטים ויושיעום מיד שסיהם (שפט׳ ב טז). וכי הֵקִים יי׳ להם שפטים והיה יי׳ עם השפט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט (שם שם יח). וַיָּקֶם יי׳ מושיע לבני ישראל ויושיעם (שם ג ט). וַהֲקִימֹתִי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי יעשה (ש״א ב לה). וְהֵקִים יי׳ לו מלך על ישראל אשר יכרית את בית ירבעם (מ״א יד יד). וַהֲקִמֹתִי עליכם צפים הקשיבו לקול שופר (ירמ׳ ו יז). וַהֲקִמֹתִי עליהם רעים ורעום (שם כג ד). הֵקִים יי׳ לנו נבאים בבלה (שם כט טו). ועבדו את יי׳ אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אָקִים להם (שם ל ט). וַהֲקִמֹתִי עליהם רעה אחד ורעה אתהן את עבדי דויד (יחזק׳ לד כג). אשור כי יבוא בארצנו וכי ידרך בארמנותנו וַהֲקֵמֹנוּ עליו שבעה רעים ושמנה נסיכי אדם (מיכ׳ ה ד). כי הנה אנכי מֵקִים רעה בארץ הנכחדות לא יפקד הנער לא יבקש וכו׳ (זכר׳ יא טז). — והקים שטן לפלוני: וַיָּקֶם יי׳ שטן לשלמה את הדד האדמי (מ״א יא יד). וַיָּקֶם אלהים לו שטן את רזון בן אלידע (שם שם כג). — והקים האל זרע, צמח צדיק, בנים תחת אבותם: ואת בניהם הֵקִים תחתם אתם מל יהושע (יהוש׳ ה ז). וַהֲקִמֹתִי לדוד צמח צדיק (ירמ׳ כג ה). — והקים אותם אחרי פלוני: וַהֲקִימֹתִי את זרעך אחריך אשר יצא ממעיך והכינתי את ממלכתו (ש״ב ז יב). כי למען דוד נתן יי׳ אלהיו לו ניר בירושלם לְהָקִים את בנו אחריו ולהעמיד את ירושלם (מ״א טו ד). — והקים האל גוי על פלוני: כי הנני מֵקִים עליכם בית ישראל נאם יי׳ אלהי הצבאות גוי ולחצו אתכם מלבוא חמת עד נחל הערבה (עמו׳ ו יד). כי הנני מֵקִים את הכשדים הגוי המר והנמהר וכו׳ (חבק׳ א ו). — והקים האל בני אדם לעם, לנביאים, עשאם לעם, לנביאים: יְקִימְךָ יי׳ לו לעם קדוש (דבר׳ כח ט). למען הָקִים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים (שם כט יב). וָאָקִים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזרים (עמו׳ ב יא). — והקים האדם שם וזרע לאחיו וכדו׳, על נחלתו: בא אל אשת אחיך ויבם אתה וְהָקֵם זרע לאחיך (ברא׳ לח ח). מאן יבמי לְהָקִים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי (דבר׳ כה ז). ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קניתי לְהָקִים שם המת על נחלתו (רות ד ה). וגם את רות המאביה אשת מחלון קניתי לי לאשה לְהָקִים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם

[1]) [בתרגום השבעים: לְאֹיֵב.]

חוצפא יסגי ויוקר יאמיר וכו׳ בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו [1]) וכו׳ (ברייתה בסוף סוטה). ולא קם נביא בישראל כמשה, אבל באומות קם [2]) ואיזה זה בלעם בן בעור (ספרי דברי סנז). משמים נשקפה, הוטיה בירכתי ביתה, מפחדת כל בעלי כנפים, ראוה נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו [3]) וכו׳ (בר קפרא, ירוש׳ מו״ק ג ח). בימי ר׳ דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין והיה הדבר קשה לחכמים מפני שחכם גדול היה ועיניו קמו [4]) מלבא לבית המדרש וכו׳ (יבמ׳ טז.). ומאי קורבה דבן טבת, שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה (ב״ב קי:). כיצד אדם מת, באים עליו שלשה מלאכי השרת וכו׳ והשלישי שמטונה עליו אמר לו קום הגיע קצך (כלה רבתי ג). וברוב גאונך, הרבית להתגאות כנגד כל הקמים לנגדך, ומי הן, אלו הקמים כנגד בניך, מגיד שכל הקם כנגד ישראל כאלו קם כנגד השכינה (תנחו׳ בשלח טז). קם (אדם הראשון) על רגליו והוא כתואר וכדמות אלהים (שם פקודי ג). — *וצווי שהפך ש״ע, קום עֲשֵׂה, מצוה שיש בה קום עשה, בנגוד אל שב ואל תעשה וכדו׳: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה (מכות ג ד, וכעין זה חול׳ יב ד). לר״א דאמר התם קום עשה עדיף ה״נ ירד, לרבי יהושע דאמר התם שב ואל תעשה עדיף ה״נ לא ירד וכו׳ (ערוב׳ ק.). — *ובתפלה: ועל חטאים שאנו חיבים עליהם ארבע מיתות בית דין וכו׳ על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, בין שיש בה קום עשה ובין שאין בה קום עשה וכו׳ (על חטא, ודוי יוה״כ). — *וקום ומול, קום אֱכוֹל: אמ׳ לו ר׳ יהושע, לא אם אמרתה במי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שאינו בקום ומול, תאמר במי שהיה לו למול בערב שבת ומלו בשבת שהוא בקום מול, אמר לו ר׳ אליעזר, נותר יוכיח שמאמש בקום אכול ואם אכלו למחר הרי זה חייב, אמר לו ר׳ יהושע, לא אם אמרת בנותר שאינו בקום אכול כל היום, תאמר במילה שהיא כל היום בקום מול (תוספת׳ שבת טו י). — ובסהמ״א: ואולי יקרך כאשר קרה את האריה, לא יקום ולא יהיה וכו׳ (ר״י זבארה, ס׳ שעשועים ב, דודזון, 24). יקיץ יקום עם טל אורות כמו נשר יעלה אבר (מלכה משבת סנ״ה, וכסטין, Inschriften I, 13). — ואמר המשורר: אני האיש אשר שנס אזורו ולא ירף עדי יקום אסרו (רשב״ג, אני האיש, ביאליק-רבניצקי א, 3). קמתי עלי עמדי בלב שמח (ר׳ יהודה הלוי, כוכב בליתיהו, שירי תימן, 25). — *קָם לתחיה, קָם תחית המתים, נוהג בדבור ובספרות. — *ומקור קום במשמ׳ בֹּקר, ואמר המשורר: ראש מסבות נשיר קום ודומה (ר״ש שבזי, הנכוס, שירי תימן, 142). — *ובספרות הפילוסופית: והדברים הנמצאים שידעת אותם קמים בעצמך על צד מהצדדים (מקור חיים לרשב״ג, א ד). והצורות אינן קמות בעצמיהן (שם א ו). ויתחייב מזה שיהיה הגלגל בכל מה שבו קם בעצם הרוחני ושיהיה העצם הרוחני נושא אותו, ויתחייב שיהיו הצורות האישיות הטבעיות קמות בצורה הכללית הטבעית, והצורה הכללית הטבעית קמה בצורה הכללית הגלגלית, והצורה הכללית הגלגלית קמה בצורה הכללית הגשמית, והצורת הכללית הגשמית קמה בצורה הכללית הרוחנית (שם ב ג—ד).

—פִּע׳, פֻּע׳, הִתפ׳, עי׳ קִיֵּם.

—הִפע׳, הֵקִים, הֲקִימֹתִי, הֲקִמֹתִי, הֲקִימוֹתִי, הֲקֵמֹת, הֲקֵמֹתוֹ, הֲקֵמֹנוּ, הֲקִימוּ, מֵקִים, מְקִימִי, מְקִימָהּ, הָקִים, הָקֵם, הָקִים, הֲקִימוֹ, הָקֵם, הֲקִימֵנִי, הָקִימוּ, אָקִים, תָּקִים, תָּקֶם, יָקִים, יָקֵם, יָקֶם, יְקִמֵנִי, יְקִימֶהָ, יְקִימֶנּוּ, יְקִימֶנָּה, יְקִימֶהָ, יְקִמֵנוּ, תְּקִימוּ, יָקִימוּ, יְקִימֻן, תְּקִימֶנָה, —א) הֵקִים את הנופל, הכושל, השוכב וכדו׳, עשה שיקום, aufstehen machen; aufrichten; relever; to raise: וכשל זדון ונפל ואין לו מֵקִים (ירמ׳ נ לב).

ואמנם אם אין כמעט קום בקל בעבר׳ שבתו״מ, מצוי הפעל מאד בארמ׳ של חז״ל, וכמה וכמה משמושים ארמיים אלו חדרו ללשון העבר׳ בבטויים כגון קם ליה בדרבה מניה, קיימא לן, תיקו (כמק׳ תיקום), קא משמע לן, ועוד.]

[1]) [על פי לשון הכתוב (מיכה ז ו).]

[2]) [כעין זה בבלי (ר״ה כא:): בנביאים לא קם, במלכים קם.]

[3]) [על פי לשון הכתוב (איוב כט ח).]

[4]) [תמוה בטוי זה בתו״מ, וקשה הצרוף של חכם גדול עם עיניו קמו מלבא לבה״מ, ואולי אין הנוסחה מקורית. בירוש׳ יבמ׳ א ו מספרים הדברים בארמ׳ ובשנוי.]

—ובלי השאלה: אדני יי׳ סלח נא מי יקום[1]) יעקב כי קטן הוא (עמו׳ ז ב). אדני יי׳ חדל נא מי יקום[1]) יעקב כי קטן הוא (שם שם ה). — ועי׳ תקומה. המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד (תהל׳ כ ט). ישען על ביתו ולא יעמד יחזיק בו ולא יקום (איו׳ ח יה).—ולא יוכל קום (לפני האויב): נתנני אדני בידי לא אוכל קום (איכ׳ א יד). — ז) קם הדבר, נשאר קים, המשיך להיות, bleiben; rester; to remain, stay: בשומו כל אבני מזבח כאבני גר מנפצות לא יקמו אשרים וחמנים (ישע׳ כז ט). — וקמה הממלכה: ועתה ממלכתך לא תקום בקש יי׳ לו איש כלבבו ויצוהו יי׳ לנגיד על עמו (ש״א יג יד). ועתה הנה ידעתי כי מלך תמלוך וקמה בידך ממלכת ישראל (שם כד כ). — ולא קמה רוח באיש: ונשמע וימס לבבנו ולא קמה[2]) עוד רוח באיש מפניכם (יהוש׳ ב יא). — וחילו ועשרו של אדם: לא יעשר ולא יקום חילו (איו׳ טו כט). — וקם דבר לעולם: יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם (ישע׳ מ ח).—ובשמוש מיחד: ומצהרים יקום חלד[3]) תעפה כבקר תהיה (איו׳ יא יז). ואני ידעתי גאלי חי ואחרון על עפר יקום[4]) (שם יט כה). — וקם דבר העד, נתקבל כאמת: על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר (דבר׳ יט טו). — וקם הנדר, נשאר בתקפו: וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום (במד׳ ל ה). ואם הניא אביה אתה ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום וה׳ יסלח לה (שם שם ו). ושמע אישה והחריש לה וקמו נדריה ואסרה אשר אסרת על נפשה יקמו (שם שם ח). ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה (שם שם י). כל מוצא שפתיה לנדריה ולאסר נפשה לא יקום (שם שם יג).—וקמה הערכת הכהן: ואיש כי יקדש את ביתו קדש ליי׳ והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום (ויקר׳ כז יד). אם משנת היבל יקדיש שדהו כערכך יקום (שם שם יז). —וקם החוזה: וכפר בריתכם את מות וחזותכם את שאול לא תקום (ישע׳ כח יח). — וקם דבר לפלוני, נשאר שלו, עבר לרשותו: ויקם שדה עפרון וכו׳ לאברהם למקנה לעיני בני חת (בראשית כג יז–יח). ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחזת קבר מאת בני חת (שם שם כ). וקם הבית אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו (ויקר׳ כה ל). ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו (שם כז יט). — וקם על שם אדם, נחשב כשלו: והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל (דבר׳ כה ו). — קמו עיני אדם, עמדו מראות, חדלו לראות, לפעל[1]), כהו עיניו: ועלי בן תשעים ושמונה שנה ועיניו קמה ולא יכול לראות (ש״א ד טו). ואחיהו לא יכל לראות כי קמו עיניו משיבו (מ״א יד ד). — ואמר בן סירא: שנות חיים על קרב צולל וקם בבקר ונפשו אתו וגם אם נאנסתה במטעמים קום קיה וינוח לך (ב״ס גני׳ לד כ–כא). מיועץ שמור נפשך וכו׳ כי גם הוא לנפשו יחשב וכו׳ ואמר לך מטוב דרכך וקם מנגד להביט רישך (שם לז ה–ט). עד אשר קם נביא כאש ודבריו כתנור בוער (שם מח א). — ובתו״מ[2]): בעקבות משיחא

וצדקה קיאת מרנתאי אל קום כשתי תיבות. ואמנם היו שראו אלקום במלה אחת, עי׳ ערך זה.]

1) [ואולם עי׳ מה שנאמר על כתוב זה בערך קוט, הערות.]

2) [ת״י אשתארת.]

3) [אלה דברי טורטשינר בפרושו (עמ׳ 153): משפט זה לא נשמר בצורתו המדויקת, כי על כל פנים חסר בו כינוי הגוף השני, הרומז לאיוב. כי לא הצהרה מופשטת דרושה כאן, אלא כביתר המשפטים, הבטחה לאיוב. התיקון הקל ביותר הוא לקרוא: „ומצהרים יקום חלֶדֶ״, כלו׳ מוהיר יותר מן השמש בצהרים יקום חילך; השוות טו כט „לא יעשר ולא יקום חילו, ע״כ, וצ״ע.]

4) [אמנם לפי טורטשינר (ס׳ איוב, 238) יש לצרף יחד ואני ידעתי גואלי חי ומבשרי אחזה אלוה, ואלו המלים ואחרון וכו׳ שיכות לפס׳ בו, ולפי זה משתנית אף הבנת הפעל יקום, שכונתו: הצור שדברי חרותים עליו, יקום ויעמד לאחרית הימים.]

1) [זאת כנראה משמ׳ הפעל קים בשמוש זה, וכן בערב׳ קאמת עינה a) באותה משמ׳, וכן מצוי הפעל במשמ׳ חדל, עמד מלעשות בארמ׳, ועי׳ אף בהערות הקודמות. ואין לראות בכך תאור מחלה ידועה, אלא בטוי לחדילת הראות בכלל.]

2) [כברך כלל בעבר׳ שבתו״מ רק בלשון מרוממת, בדמיון ללשון המקרא.

a) قامت عينه

ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יָקוּם [1]) (ישעי׳ לב ח). — ובלשון חידות: ביום שיזעו שמרי הבית וכו׳ וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה וְיָקוּם [2]) לקול הצפור וישחו כל בנות השיר (קהל׳ יב ג–ד). —ה) כמו עמד, stehen; se tenir debout; to stand: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך וּבְקוּמֶךָ [3]) (דבר׳ ו ז). ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך וּבְקוּמֶךָ (שם יא יט). מי יעלה בהר יי׳ ומי יָקוּם במקום קדשו (תהל׳ כד ג). ומשך אבירים בכחו יָקוּם [1]) ולא יאמין בחיין (איו׳ כד כב). על ימין פרחח יָקוּמוּ [2]) רגלי שלחו ויסלו עלי ארחות אידם (שם ל יב). — וְקָמוּ המים, עמדו: ויעמדו המים הירדים מלמעלה קָמוּ נד אחד הרחק מאד באדם העיר אשר מצד צרתן (יהוש׳ ג טז). — וקם פלוני לפלוני, עמד על ידו לעזרה: מי יָקוּם לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און (תהל׳ צד טז). — ו) קָם האדם, החזיק מעמד, ביחוד בפני אויב או צרה, standhalten; tenir ferme; to hold one's ground, קָם לפני פלוני: ולא יכלו בני ישראל לָקוּם לפני איביהם (יהוש׳ ז יב). לא תוכל לָקוּם לפני איביך עד הסירכם החרם מקרבכם (שם שם יג).—ובדבר פלוני: לפני זעמו מי יעמד ומי יָקוּם בחרון אפו (נחו׳ א ו). על כן לא יָקֻמוּ רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים (תהל׳ א ה).—וקם מן דבר: משיגהו [3]) חרב בלי תָקוּם חנית מסע ושריה (איו׳ מא יח).—וְקָם עם פלוני: ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל זרזיר מתנים או תיש ומלך אַלְקוּם [4]) עמו (משלי ל ל–לא).

וכן מעיר בצדק מעין גנים: אור זה לשון קללה הוא כמו ארה לי.]

[1]) [כך בקרוב השבעים: καὶ αὕτη ἡ βουλὴ μενεῖ, ואותה העצה תתקים. ות״י: ואינון על קושטיהון יתקימון, אבל רש״י: בשביל נדיבותיו תהי לו תקומה, ומעין זה רד״ק: בעבור הנדיבות יקום ויעלה במעלה גדולה.]

[2]) [גם התרגומים הקדומים וגם הפרשנים העברים הבינו את המלים כאלו הכונה לאדם (הזקן או הרשע) נדוד השנה המתעורר משנתו לקול עוף קטן. אך אין פרוש זה מתאים לא למלה יָקוּם (שהיא לשון וריזות ולא לשון נדודי שנה) ולא לצורת החידה המדברת על האדם ואבריו בתמונות ולא במלים מפֹרשות. וכן אין לקבל את הצעת התקון: ויקמל קול הצפור, או את פרושו של רודוקנקים (ZDMG 68, עמ׳ 373) המבין: אמנם ויקום (אך צ״ל ותקום!) הצפור לתת קול והנה שחו כל בנות השיר. ואולם לפי דברי המזמור יָקֵם סערה לדממה ויחשו גליהם (תהל׳ קז כט, עי׳ לקמן הפע׳ —הֵקִים פרושו אף השתיק, וכן קָמוּ עיניו פרושו: עיניו חדלו מראות. ונראה שגם כן הכונה בהפע׳ וְיָקִים לקול הצפור, ז״א האל משתיק את קול הצפור. ואפשר שכמו ברֹב דברי החידה (ויגאץ השקד ויסתבל החגב וכו׳) כך יש גם כאן חבנה שניה למלה צִפּוֹר במשמ׳ צִפּוֹר בהוראת גרון: וישתיק את קול הגרון, ולפי זה יש לראות את המלה צִפּוֹר במשמ׳ זו במקראית, וצ״ע.]

[3]) [אמנם דרשו חז״ל (ספרי דבר׳ לד): יכול אפילו שכב בחצי היום, ת״ל ובקומך, יכול אפילו עומד בחצי הלילה, ת״ל בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה, ע״כ. אך לפי הפשט אין כונת הכתוב לקריאת שמע (שחז״ל קבעו את זמנה לעתים מיוחדות ביום) אלא להגית בתורה שומנה בכל עת.]

[1]) [על הרשע מדבר, וכאלו נאמר לא יקום ולא יאמין בחיים.]

[3]) [עי׳ בערך פִּרְחָח, עמ׳ 5161, הערה.]

[3]) [.הכונה מַשִּׂיגֵהוּ, ז״א משטפו, מן שׂיג, שׂוג במשמ׳ שטף, וכן בכתוב תַּשִּׂיגֵהוּ כמים בלהות (איו׳ כז כ) הכונה: תְּשִׂיגֵהוּ, תשטפהו, וכן בארמ׳ ובסור׳ אשיג, רחץ, שטף, ועי׳ בורטשינגר, ס׳ איוב למקום.]

[4]) [התקשו המפרשים בכתוב זה, הואיל וקשרו שני פסוקים אלו בפסוק הקודם (כט): שלשה המה מיטיבי צעד וארבעה מטבי לכת. ואולם למעשה לא נשארו לנו שמותיהם של מיטיבי לכת אלו (אולי סוס, נמר, צבי — ואדם נמהר הרץ לעברה וכדו׳), כי כאן ידבר לא על מהירי לכת אלא לפי כל הענין על עזים, שאיש לא יעמד בפניהם. ועצם הפתגם נשמר לנו בדברי חז״ל (ביצ׳ כה:): איכא דאמרי דתיהם של אלו אש שאלמלי לא נתנה תורה לישראל אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם והיינו דאמר רשב״ל שלשה עזין הן ישראל באומות כלב בחיות תרנגול בעופות וי״א אף עז בבהמה דקה וי״א אף צלף באילנות, ע״כ. ואלה ג׳ העזים שבכתוב: ליש (שבמקומו בא הכלב) שלא ישוב מפני כל, זרזיר מתנים (הוא הוא התרנגול, ועי׳ בתרגום הארמי: ואכנא דמזדרבל בינת תרנגולי), ותַיִשׁ (הוא עז שבתלמוד). ובחדוד מוסיף הכתוב: ועז וקשה שבכלם הוא המלך, שהרי אַל קוּם עמו, אין לעמד בפניו.]

כגנב (איו' כד יד). — וקם למשפט את פלוני: כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי (ישע' כד יז). — וכינ', קם, עי' ערך קם. — ד) קם במשמ' נולד, הופיע, בא לעולם, קם אדם, מלך, נביא: ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (שמות א ח). כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום (דבר' יג ב). ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יי' פנים אל פנים (שם לד י). חדלו פרזון בישראל חדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל (שפט' ה ז). הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך (מ"א ג יב). וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל יי' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמהו (מ"ב כג כה). —ובנים מאחרי אבותיהם: ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקת וכו' (דבר' כט כא). — ופלוני אחרי פלוני: ויקם אחרי אבימלך להושיע את ישראל תולע בן פואה וכו' ויקם אחריו יאיר הגלעדי וישפט את ישראל עשרים ושתים שנה (שפט' י א–ג). — ובנים תחת אבותיהם, באו במקומם: והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף יי' אל ישראל (במד' לב יד). ואקם תחת דוד אבי ואשב על כסא ישראל (מ"א ח כ). — וקמו רשעים וכדו', באו לעולם: בעלץ צדיקים רבה תפארת ובקום רשעים יחפש אדם (משלי כח יב). בקום רשעים יסתר אדם ובאבדם ירבו צדיקים (שם שם כח). — וקם שבט: דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל [1]) ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת

(במד' כד יז). — וקם החמס, צמח כמו קמה: צץ חמטה פרח הזדון החמס קם [1]) למטה רשע (יחזק' ז יא). וקם על הממלכה, הגיע למלכות: ויקם יהורם על ממלכת אביו ויתחזק ויהרג את כל אחיו בחרב (דה"ב כא ד). — וקם דור אחר, חדש: וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבתיו ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את יי' (שפט' ב י). —ומכאן אף לזמן, קמו שנים, באו: הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ מצרים וקמו שבע שני רעב אחריהן (בראש' מא כט–ל). —וקמה צרה, קם איד וכדו', נולדו, היו: מה תחשבון אל יי' כלה הוא עושה לא תקום פעמים צרה (נחו' א ט). עם שונים אל תתערב כי פתאם יקום אידם ופיד שניהם מי יודע (משלי כד כא–כב). —ובפרט קם דבר, עצה, במשמ' התאמת, התגשם אחר שהגד מראש, היה לעבדה: לא תקום ולא תהיה (ישע' ז ז). עצו עצה ותפר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל (שם ח י). אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום (שם יד כד). אמר עצתי תקום וכל חפצי אעשה (שם מו י). וידעו כל שארית יהודה וכו' דבר מי יקום ממני ומהם וכו' למען תדעו כי קום יקומו דברי עליכם לרעה (ירמי' מד כח–כט). ותרעש הארץ ותחל כי קמה על בבל מחשבות יי' (שם נא כט). הפר מחשבות באין סוד וברב יועצים תקום (משלי יה כב). רבות מחשבות בלב איש ועצת יי' היא תקום (שם יט כא). ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור (איו' כב כח). — וקם דבר על פלוני, חל עליו: היש מספר לגדודיו ועל מי לא יקום אורהו [1]) (שם כה ג). — וקם אדם על דבר שיעץ, התקים לו הדבר שיעץ, כמו קמה עצתו:

אין כאן אור לשון אור השמש והנר, אלא אור וישר (כמו אורים ותמים). בס' איוב הם הבעת אסורו והתרו של האל, במלים: (דבר זה) ארור או ישר (הוא לפניו); ואף בפרישת העננים מביע האל את משפטו לעיני כל אדם: תחת כל השמים ישרהו (ישרו) ואורו על כנפות הארץ. אבל הרשעים הם במורדי האיר הזה, במתקוממים באסור האל. וכן יש להבין גם כאן: נגד האור הזה, נגד אסור האל, קם הרוצח, יקטל עני ואביון.]

1) [המחבר בערך כוכב, עמ' 2382, הגדיר אך את הענין (התנשא גבור גדול) מבלי לבאר את המליצה הכפולה דרך כוכב, קם שבט והיו (עי' ארליך) שבארו אף שבט במשמ' כוכב (כוכבא דשבים), אבל דוקא

השבט המוחץ הקדקד מתאים לענין, וכן בא באשור' הצרוף שבט קקד במשמ' הכה ומחץ קרקד. ועל כן נראה שיש להבין גם כוכב במשמ' כלי נשק. והשוה ביחוד את המלה האשורי' השכיחה ביותר במשמ' כלי נשק (כמו חרב בעבר') כבּ, הבאה גם בכמה צרופים (הוא כבא, שן בארמי), ועי' קרקר.]

1) [ורש"י פרש: החמס אשר בידכם קם עליכם למטה רשע לשחתכם, ע"כ, ומעין זה וולג' ורד"ק. ויו"ת: חטופין קמו למסעד רשיען, כלו' קמו להיות למטה ומשען לרשע.]

2) [גם כאן אין אורהו לשון אור השמש והנר, אלא אסורו, הבעת אי רצון של האל (עי' בהערות לעיל),

ויהי יי׳ עמך (דה״א יב יו). וקומו ובנו את מקדש יי׳ האלהים (סס סס יט).— וכחלוף הנושא, כדי לכלול את המדבר[1]: קומה ונעלה עליהם (ספט׳ יח ט). קומי ונלכה (סס יט כח). קומה ואשלחך (ש״א ט כו). קומו ונברחה כי לא תהיה לנו פליטה מפני אבשלום (ש״ב יט יד). קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים (ירמ׳ ו ד). קומו ונעלה ציון אל יי׳ אלהינו (סס לא ה). קומה ונשבה אל עמנו ואל ארץ מולדתנו (סס מו יו). קומו ונקומה עליה למלחמה (עבד׳ א א). — ופעל קום עם מקור של פעל אחר, קם ללכת, לברח ובדו׳: וישכימו בבקר ויקם ללכת (ספט׳ יט ה). ויקם האיש ללכת (סס סס ז). ויקם אדם לרדפך ולבקש את נפשך (ש״א כה כט). ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו (מ״א כא יו). ויקם יונה לברח תרשישה מלפני יי׳ (יונה א ג). — ובהשאלה, קם לעשות דבר, הזדרז לעשותו, התכונן לעשותו: ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו (ברא׳ לז לה). וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק (שמות לב ו). מפני פחד יי׳ ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ (ישעי׳ ב יט). לכן חכו לי ליום קומי לעד כי משפטי[2] לאסף גוים לקבצי ממלכות וכו׳ (צפנ׳ ג ח). ותקם ללקט (רות ב יח). ויקמו הלוים מן בני הקהתים ומן בני הקרחים להלל ליי׳ אלהי ישראל (דה״ב כ יט). — ועם שם פעלה במקום פעל: התקבצו ובאו עליה וקומו למלחמה (ירמ׳ מט יד). קומו ונקומה עליה למלחמה (עבד׳ א א). החזק מגן וצנה וקומה בעזרתי (תהל׳ לה ב). קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך (סס מד כז). —ובלי השלמה: קומה יי׳ ויפצו איביך (במד׳ י לה). קום כי זה היום אשר נתן יי׳ את סיסרא בידך (ספט׳ ד יד). קומה יי׳ אל יעז אנוש (תהל׳ ט כ). קום כי עליך הדבר ואנחנו עמך חזק ועשה (עזר׳ י ד). — ג) קם על אדם לרעה, התקומם נגדו כאויב להתנפל עליו, auftreten gegen; s'élever contre; rise up against: כי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת (דבר׳ יט יא). כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה (סס כב כו).

---

1) [השוה שמוש דומה לזה בפעל הלך: לכו נא ונוכחה (ישעי׳ א יח), לכו ונלכה (סס ב ה) וכדו׳.]

2) [צ״ל לערך מִשְׁפָּטִי, כדעת ארליך, ועי׳ גם הערת המחבר לערך א. עַד, א. עַד.]

יתן יי׳ את איביך הקמים עליך נגפים לפניך (סס כח ז). ואתם קמתם על בית אבי היום ותהרגו את בניו (ספט׳ ט יח). ויצאתי אחריו והכתיו (את הארי והדוב) והצלתי מפיו ויקם עלי והחזקתי בזקנו והכתיו והמיתיו (ש״א יז לה). והנה קמה כל המשפחה על שפחתך ויאמר תני את מכה אחיו ונמתהו (ש״ב יד ז). יתבשר אדני המלך כי שפטך יי׳ היום מיד כל הקמים עליך (סס יח לא). יהיו כנער איבי אדני המלך וכל אשר קמו עליך לרעה (סס סס לב). עלה והושעני מכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקומים עלי (מ״ב יו ז). וקמתי עליהם וכו׳ והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד (ישעי׳ יד כב). וקם על בית מרעים ועל עזרת פועלי און (סס לא ב). וקמתי על בית ירבעם בחרב (עמו׳ ז ט). יי׳ מה רבו צרי רבים קמים עלי (תהל׳ ג ב). כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי (סס נד ה). זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשו נפשי (סס פו יד). ותבט עיני בשורי בקמים[1]) עלי מרעים תשמענה אזני צדיק כתמר יפרח וכו׳ (סס צב יב–יג). לולא יי׳ שהיה לנו בקום עלינו אדם (סס קכד ב). —ובאותה משמ׳ קם באדם: וקאם שאון בעמך וכל מבצריך יושד (הוש׳ י יד). בת קמה באמה כלה בחמתה (מיכ׳ ז ו).—ובפרט כעד מאשים: לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת (דבר׳ יט יה). כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה (סס סס יו). כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס (תהל׳ כז יב). ותקמטני לעד היה ויקם בי כחשי בפני יענה (איוב׳ יו ח). — וקם אל, כמו קם על: ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו (ברא׳ ד ח). למה קשרתם אלי וכו׳ לקום אלי לארב כיום הזה (ש״א כב יג). וישסע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול (סס כד ח). — וקם לאור במשמ׳ התקומם נגדו, מרד בו: לאור יקום[2]) רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי

---

1) [לפי טורטשינר (דביר ג, 81) אפשר שהעקר: ותבט עיני בשרים בקום עלי מרעים (ו״א מזמרים ומריעים בתרועה) תשמענה אזני (השוה איו׳ לח כח: רעם שרים ותרועה); ומה הם שרים ומריעים; צדיק כתמר יפרח וכו׳.]

2) [המפרשים התקשו במשפט זה. אך פסוק זה הוא המשכו של המשפט הקודם לו: המה היו במרדי אור לא הכירו דרכיו, ולפי פרושו של טורטשינר אין

עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר יי׳ אשית בישע יפיח לו (תהל׳ יב ו). למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקמו ויספרו לבניהם (שם עח ו). קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה (משלי לא כח). ויקם איוב ויקרע את מעלו ויגז את ראשו (איו׳ א כ). קדר הלכתי בלא חמה קמתי בקהל אשוע (שם ל כח). ואני דניאל נחייתי ונחליתי ימים ואקום ואעשה את מלאכת המלך (דני׳ ח כז). ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו הכהנים וזרבבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי ישראל (עזר׳ ג ב). ויקם עזרא וישבע את שרי הכהנים הלוים וכל ישראל לעשות כדבר הזה (שם י ה). ויקם עזרא הכהן ויאמר אלהם אתם מעלתם (שם שם י). נקום ובנינו (נחמ׳ ב יח). ויקם אלישיב הכהן הגדול ואחיו הכהנים ויבנו את שער הצאן (שם ג א). ויקם ירבעם בן נבט עבד שלמה בן דויד וימרד על אדניו (דהי״ב יג ו). ויקמו האנשים וכו׳ ויחזיקו בשביה (שם כח טו). ויקמו ויסירו את המזבחות אשר בירושלם (שם ל יד). ויקמו הכהנים הלוים ויברכו את העם (שם שם כז). — ואף בפעלה שבנפש: אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד (תהל׳ קב יד). יקללו המה ואתה תברך קמו ויבשו ועבדך ישמח (שם קט כח). — ובפרט בצווי קום, קומה וכו׳ כמלת זרוז לפני פעלי תנועה: קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה (בראש׳ יג יז). קומו צאו מן המקום הזה (שם יט יד). ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה (שם כז מג). קום לך פדנה ארם (שם כח ב). קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך (שם לא יג). קום עלה בית אל ושב שם (שם לה א). ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש (שם מג יג). קום רדף אחרי האנשים והשגתם (שם מד ד). קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל (שמות יב לא). אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם (במד׳ כב כ). עתה קמו ועברו לכם את נחל זרד (דבר׳ ב יג). קומו סעו ועברו את נחל ארנן (שם שם כד). קום רד [1]) מהר מזה (שם ט יב). קום לך למסע לפני העם (שם י יא). משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל

[1]) [כמקום לך רד שבפסוק המקביל (שמות לב ז).]

(יהוש׳ א ב). קום רד במחנה כי נתתיו בידך (שפט׳ ז ט). קח נא אתך את אחד מהנערים וקום לך בקש את האתנות (ש״א ט ג). ויאמר לה אמנון קומי לכי (ש״ב יג יח). ועתה קום צא ודבר על לב עבדיך (שם יט ח). קום עלה לקראת מלאכי מלך שמרון (מ״ב א ג). כתיים קומי עברי גם שם לא ינוח לך (ישעי׳ כג יב). קום וירדת בית היוצר (ירמ׳ יח ב). קומו עלו אל קדר ושדדו את בני קדם (שם מט כח). קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך (יחזק׳ ג כב). קומו ולכו כי לא זאת המנוחה (מיכ׳ ב י). — וקום בלבד במשמ׳ קום ולך: קומה יי׳ למנוחתך אתה וארון עזך (תהל׳ קלב ח). ועתה קומה יי׳ אלהים לנוחך אתה וארון עזך (דהי״ב ו מא). — ולפני פעלים אחרים: קום קח את אשתך ואת שתי בנתיך (בראש׳ יט טו). קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו (שם כא יח). קום עשה לנו אלהים (שמות לב א). קום בלק ושמע (במד׳ כג יח). קם קדש את העם (יהוש׳ ז יג). קום ברק ושבה שביך בן אבינעם (שפט׳ ה יב). קום הרג אותם (שם ח כ). קום אתה ופגע בנו (שם שם כא). קום משחהו כי הוא זה (ש״א טז יב). קומי נא והשתנית ולא ידעו כי אתי אשת ירבעם והלכת שלה (מ״א יד ב). ויאמר קום אכל כי רב ממך הדרך ויקם ויאכל וישתה (שם יט ז–ח). קום רש את כרם נבות היזרעאלי (שם כא יח). קומו השרים משחו מגן (ישעי׳ כא ה). נשים שאננות קמנה שמענה קולי בנות בטחות האזנה אמרתי (שם לב ט). קומי אורי כי בא אורך (שם ס א). קומה והושיענו ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך [1]) בעת רעתך (ירמ׳ ב כז–כח). קומי ודושי בת ציון (מיכה ד יג). קום ריב את ההרים (שם ו א). קומה יי׳ הושיעני אלהי (תהל׳ ג ח). קומה יי׳ אל נשא ידך (שם י יב). קומה יי׳ קדמה פניו (שם יז יג). קומה אלהים ריבה ריבך (שם עד כב). קומה אלהים שפטה הארץ (שם פב ח). קומי רני בליל לראש אשמרות (איכ׳ ב יט). קומו ברכו את יי׳ אלהיכם מן העולם עד העולם (נחמ׳ ט ה). קום ועשה

[1]) [אך בהמשך לצווי קומה והושיענו, נאמר גם כאן באותה לשון, בלעג: יקומו אם יושיעוך, ואין הספק המבע במלת אם חל על יקומו אלא על יושיעוך בלבד.]

וילכו איש לדרכו (מ"א ח מט). — קם והשתחוה: ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת (בראש' כג ז). וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו (שמות לג י). — ב) קם אדם ממקום וכדו', קם כדי ללכת משם, sich aufmachen, aufbrechen ;décamper, partir ; to start, move off: ויקם יעקב מבאר שבע וכו' (בראש' מו ה). ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה (ש"א כ מא). ושאול קם מהמערה וילך בדרך (שם כד ח). ויקמו ממדין ויבאו פארן (מ"א יא יח). — קם משם: ויקמו משם האנשים וישקפו על פני סדם (בראש' יח יז). — קם מתוך העדה: וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו (במדי כה ז). — וממשתה היין: והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הביתן (אסת' ז ז). — ומעל פני המת המוטל לפניו: ויקם אברהם מעל פני מתו (בראש' כג ג). — וקם ממקומו: והאורב קם מהרה ממקומו וירוצו כנטות ידו ויבאו העיר וילכדוה (יהוש' ח יט). וכל איש ישראל קמו ממקומו ויערכו בבעל תמר (שפט' כ לג). — קם מתחתיו, עזב את מקומו: לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים (שמות י כג). — קם מעם השלחן: ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי אף (ש"א כ לד). — ומלפני המזבח וכדו': ויקם עזרא מלפני בית אלהים וילך אל לשכת יהוחנן בן אלישיב (עזר' י ו). — קם מן המארב: ואתם תקמו מהאורב והורשתם את העיר (יהוש' ח ז). ויקם אבימלך והעם אשר אתו מן המארב (שפט' ט לה). — קם אדם והלך, במשמ' הלך לו, הלך ממקומו, fortgehen ; s'en aller ; to go away: ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים (בראש' כב ג). ויקם וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור (שם כד י). ויאכל וישת ויקם וילך (שם כה לד). ויקם בלעם וילך וישב למקומו (במדי כד כה). והיה כי קם הפלשתי וילך ויקרב לקראת דוד (ש"א יז מח). אקומה ואלכה ואקבצה אל אדני המלך את כל ישראל (ש"ב ג כא). וירא ויקם וילך אל נפשו ויבא באר שבע (מ"א יט ג). — ועם פעלי תנועה אחרים, קם ועלה: ונקומה ונעלה בית אל (בראש' לה ג). וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר יי' אלהיך בו (דבר' יז ח). — קם ויצא: ואקום ואצא אל הבקעה וכו' (יחזק' ג כג). — קם ובא: ויקומו שרי מואב ויבאו אל בלק (במד' כב יד). ויקם דוד ויבא אל המקום אשר חנה שם שאול (ש"א כו ה). — קם ועבר: ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר את הנהר (בראש' לא כא). ויקם דוד ויעבר הוא ושש מאות איש אשר עמו (ש"א כז ב). ויקמו ויעברו במספר שנים עשר לבנימן ולאיש בשת בן שאול ושנים עשר מעבדי דוד (ש"ב ב טו). — קם וירד: ויקם דוד וירד אל מדבר פארן (ש"א כה א). — קם ושב: ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו אל ארץ פלשתים (בראש' כא לב). — קם וברח, קם ונס: ויקם דוד ויברח ביום ההוא מפני שאול (ש"א כא יא). ויקם ירבעם ויברח מצרים אל שישק מלך מצרים (מ"א יא מ). ויקומו וינוסו בנשף ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ואת חמריהם (מ"ב ז ז). — קם ורדף: ואקומה וארדפה אחרי דוד הלילה (ש"ב יז א). — קם וסובב: אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות (שה"ש ג ב). — ובהשאלה, כפעל עזר לפני כל פעל, אף שאינו מורה על תנועה, קם ועשה, הזדרז ועשה, הואיל ועשה: ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים (בראש' לא יז). ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען (שמות ב יז). ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו הממעיט אסף עשרה חמרים וכו' (במד' יא לב). וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ (דבר' לא טז). ויקמו אנשי ישראל ויהודה וירעו וירדפו את הפלשתים וכו' (ש"א יז נב). ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט (שם כד ד). ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ויאמר יואב יקמו (ש"ב ב יד). ויקם המלך וישב בשער (שם יט ט). הוא קם ויך בפלשתים עד כי יגעה ידו (שם כג י). ויקם ויאכל וישתה (מ"א יט ח). ותקם האשה ותעש כדבר איש האלהים (מ"ב ח ב). ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד[1]) את כל זרע הממלכה (שם יא א). ויקמו עבדיו ויקשרו קשר ויכו את יואש (שם יב כא). הכינו לבניו מטבח בעון אבתם בל יקמו וירשו ארץ (ישע' יד כא). איש באהלו יקומו ושרפו את העיר הזאת באש (ירמ' לז י). משד

---

[1]) [בפסוק המקביל (דהי"ב כב י): ותקם ותדבר.]

(שה"ש ג-י; שם-שם-יג). קמתי אני לפתח לדודי (שם ה ה). — וקם משנתו: עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך (משלי ו ט). — ועם בטוי הזמן, קם בבקר, בלילה, בעוד לילה וכדו': ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו וכו' (ברא' לב כג). ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים (שמות יב ל). ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם (במדי כב יג). ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו (שם שם כא). ועתה קום לילה אתה והעם אשר אתך וארב בשדה (שפט' ט לב). וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר וכו' (שם יו ג). ויקם אדניה בבקר ויפתח דלתות הבית ויצא ללכת לדרכו (שם יט כז). ותקם בתוך הלילה ותקח את בני מאצלי ואמתך ישנה וכו' ואקם בבקר להיניק את בני והנה מת (מ"א ג כ-כא). ויקם המלך לילה ויאמר אל עבדיו אגידה נא לכם את אשר עשו לנו ארם (מ"ב ז יב). חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהל' קיט סב). ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתיה (משלי לא יה). ואקום לילה אני ואנשים מעט עמי (נחמ' ב יב) — זמן תאור מפרט של הזמן: ותשכב מרגלותו עד הבקר ותקם בטרום יכיר איש את רעהו (רות ג יד). — והשכים לקום, השכים קום: וישכם משרת איש האלהים לקום ויצא והנה חיל סובב את העיר וסוס ורכב (מ"ב ו יה). שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא (תהל' קכז ב). — וקם החולה, הפצוע, השוכב, ממטתו, הבריא: והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה (שמות כא יח-יט). ואשר שכב לא יוסיף לקום (תהל' מא ט). — וקם השוכב, כמשמ' התרומם וישב: קום נא שבה ואכלה מצידי (ברא' כז יט). יקם אבי ויאכל מציד בנו בעבר תברכני נפשך (שם שם לא). — ובהשאלה: התנערי מעפר קומי שבי ירושלם (ישע' נב ב). — וקם המת השוכב בקבר לתחיה: מתים בל יחיו רפאים בל יקמו (ישע' כו יד). יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל (שם שם יט). הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו יודוך סלה (תהל' פח יא). ואיש שכב ולא יקום עד בלתי שמים לא יקיצו ולא יערו משנתם (איו' יד יב). — ובהדגשה, קם על רגליו: וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו (מ"ב יג כא). — וקם הלביא הרובץ: הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא (במדי כג כד). — וקם היושב מעל הכסא וכדו': ואהוד בא אליו והוא ישב בעלית המקרה וכו' ויקם מעל הכסא (שפט' ג כ). וישב המלך על מושבו כפעם בפעם אל מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול (ש"א כ כה). ויגע הדבר אל מלך נינוה ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר (יונה ג ו). גם עוילים מאסו בי אקומה[1]) וידברו בי (איו' יט יח). —ובהדגשה, קם על רגליו, במשמ' זו: ויקם דויד המלך על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי וכו' (דהי"א כח ב). —ובפרט לאות יראה וכבוד לפלוני: כי לוא איכל לקום מפניך כי דרך נשים לי (ברא' לא לה). מפני שיבה תקום והדרת פני זקן (ויקר' יט לב). מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו (ישע' מט ז). ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו (איו' כט ח). ולא קם ולא זע ממנו (אסתר ה ט). — וקם לקראת פלוני לקדם פניו: ויבאו שני המלאכים סדמה וכו' וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה (ברא' יט א). ותבא בת שבע אל המלך שלמה לדבר לו על אדניהו ויקם המלך לקראתה וישתחו לה (מ"א ב יט). — וקם מהארץ שישב עליה: ויקם מהארץ וישב אל המטה (ש"א כח כג). ויקם דוד מהארץ וירחץ ויסך ויחלף שמלתו ויבא בית יי' (ש"ב יב כ). וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם (שם שם כא). — וקם הכורע על ברכיו: קם מלפני מזבח יי' מכרע על ברכיו (מ"א ח נד). — וקם האדם מתעניתו, מצומו, שהיה יושב בהם על הארץ: ובמנחת הערב קמתי מתעניתי (עזרי ט ה). — קם האדם ועמד, קם ונצב: והיה כצאת משה מן האהל וקם כל העם ונצבו איש פתח אהלו (שמות לג ח). ותקם אסתר ותעמד לפני המלך (אסת' ח ד). — ובתמונה: והנה קמה אלמתי וגם נצבה (ברא' לז ז). —וקם מפחד: ויחרדו ויקמו כל הקראים אשר לאדניהו

---

[1]) [אך עי' בפרושו של טורטשינר לפסוק על הקשי שבנסחה.]

א׳ **קוֹם**, ש״ז,— כמו קָם, אויב: ובשטף עבר כלה יעשה מקומה [1]) ואיביו ירדף חשך (נחו׳ א ח).

ב׳ ***קוֹם** או ב׳ קום, ש״ז,— מי חלב [2]), Molke, Buttermilch; : petit-lait, lait de beurre; whey, butter-milk

הנודר מן החלב מותר בקום [3]) וכו׳ מן הקום מותר בחלב (נדר׳ ו ה). — ובסהמ״א: שהרי הקום שבחמאת אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו (רמב״ם, מאכל׳ אסור׳ ג טו). כי החלב יש בו הקום שהוא נסיובי דחלבא, וכשישתה החלב ישתנו מעורב, ובימים ההם מרוב שיהיה להם חלב יעשו

[1]) [בנסחת המסורת מְקוֹמָהּ. ולפי השבעים פקמיו והמחבר העיר בערך בְקוֹם (עמ׳ 3270) צ״ל בְּקוֹמָיו, ובשולי גליונו של גוניוס רשם בכתב ידו: קוֹם, אויב (נחום א ח). והשוה הַקּוֹמִים עלי (מ״ב טז ז), עי׳ קום.]

[2]) [מלה זו שמשה בהוראה שונה לפי שנוי המקומות אף בימי חז״ל, וכן מורה על הבדלים בשמוש לשון הבבלי (נדר׳ נב:): מר כי אתריה ומר כי אתריה, באתריה דרבנן קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא, באתריה דרבי יוסי לקומא נמי קרי ליה קומא דחלבא (ואולי אף העקר: לקומא נמי קרי ליה חלבא?). ואשר להבנת המלה, כבר נשאל בירושׁ׳ (שם ו ה) מהו בקום, ונתנה התשובה: חלבא מקטרא, ז״א חלב מקשר, חמוץ, dicke Milch; lait caillé; curdled milk, והוראה זו מתאימה לשמוש הפעל בארמ׳ שבבבלי (ב״מ לח.): כיון דקם (היין וכדוי) קם, במשמ׳ החמיץ, וכן בא בערב׳ קאם אלמא a), קמו המים, כמשמ׳ תיבת b), קפאו, התקשו. וכן בא בארמ׳ אוקים כמו העמיד (את החלב, עי׳ א. עָמַד, הִפעי), הקפיא: כיון דאוקמיה קא מוקים חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסורי בעיניה (ע״ז לה.). וכן בא קל של עָמַד במשמ׳ קפא החלב: וחלב הטמאה אינו עומד (רמב״ם, מאכל׳ אסור׳ ג טו).

ואולם המפרשים בארו: נסיובא דחלבא (ערוך ערך קס), המים המובדלין מן החלב (רמב״ם, הלכ׳ נדר׳ ט ח), המים היוצאין מן הגבינה ובמערב אנו קוראים אותה מים״א (פרוש המשני׳ לרמב״ם, נדר׳ ו ה) (ועי׳ בהערת המחבר לערך א. מיץ, עמ׳ 2977).

לפי הבנה זו קום החלב הוא מה שקָם ונשאר מן החלב.

ואשר לצורת המלה, לא נתברר נקודה, ועי׳ בהערה הבאה.]

[3]) [במרב״ם קָם; בכ״י קים, קָם ואף קָם, ועי׳ קים.]

a) تام الماء b) ثبت

מסנו חמאה ולא יחושו על הקום וישפכו אותו ולא יאכלו מן החלב אלא החמאה שיוציאו ממנו (רד״ק, ישע׳ ז כב).

קוּם, פ״ע, קָם, קָאם, קָמָה, קַמְתִּי, קָמְתִּי, קַמְתָּ, קַמְנוּ, קַמְתֶּם, קָמוּ, קָמִים, קוֹמִים, קוּם, קֹם, קוּמִי, קוּמָה, קוּמוּ, קוּמָה, קְמָה, קוּם, קֻם, קוּמָה, קוּמִי, קוּמוּ, קֻמוּ, קֻמְנָה, אָקוּם, אָקֻם, אָקוּמָה, תָּקוּם, יָקוּם, יָקֻם, יָקֹם, תָּקוּם, תָּקֹם, נָקוּם, נָקוּמָה, תָּקֻמוּ, תָּקוּמוּ, יָקוּמוּ, יָקֻמוּ, יְקוּמוּן, — א) קָם האדם אחר שנפל, התרומם ועמד על רגליו, aufstehen, sich erheben; se lever; to stand up, rise: ויאמר יי׳ אל יהושע קֻם לך למה זה אתה נפל על פניך (יהוש׳ ז י). אל תשמחי איבתי לי כי נפלתי קָמְתִּי כי אשב בחשך יי׳ אור לי (מיכ׳ ז ח). כי שבע יפל צדיק וָקָם ורשעים יכשלו ברעה (משלי כד יו). — ובשלילה, נפל ולא הוסיף קום: נוע תנוע ארץ וכו׳ וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תסיף קום (ישע׳ כד כ). נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מקימה (עמו׳ ה ב). — ולא יכל קום: אמחצם ולא יכלו קום יפלו תחת רגלי (תהל׳ יח לט). שם נפלו פעלי און דחו ולא יכלו קום (שם לו יג). הכשיל כחי נתנני יי׳ בידי לא אוכל קום (איכ׳ א יד). — נפל ולא קָם וכדו׳: מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יְקוּמוּן [1]) (דבר׳ לג יא). ואכלם ואמחצם ולא יְקוּמוּן ויפלו תחת רגלו (ש״ב כב לט). המוציא רכב וסוס חיל ועזוז יחדו ישכבו בל יָקוּמוּ דעכו כפשתה כבו (ישע׳ מג יז). היפלו ולא יָקוּמוּ אם ישוב ולא ישוב (ירמ׳ ח ד). שתו ושכרו וקיו ונפלו ולא תָקוּמוּ (שם כה כז). ככה תשקע בבל ולא תָקוּם מפני הרעה אשר אנכי מביא עליה (שם נא סד). ימיטו עליהם גחלים באש יפילם במהמרות בל יָקוּמוּ (תהל׳ קמ יא).—וָקָם השוכב, הישן, קם מעל משכבו: ותבא הבכירה ותשכב את אביה ולא ידע בשכבה וּבְקוּמָהּ וכו׳ וַתָּקָם הצעירה ותשכב עמו ולא ידע בשכבה וּבְקֻמָהּ (ברא׳ יט לג–לה). ויהי לעת הערב וַיָּקָם דוד מעל משכבו ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רחצת מעל הגג (ש״ב יא ב). מה לך נרדם קוּם קרא אל אלהיך (יונה א ו). אם שכבתי ואמרתי מתי אָקוּם (איו׳ ז ד). קוּמִי לך רעיתי יפתי ולכי לך

[1]) עי׳ הערת המחבר בסוף הערך מִן (עמ׳ 3080).]

קולית המת שעשאה יד לסכין הרי זה אינו חיבור שאין חבור אדם חיבור (תוספת' אהל' ד ג). אפילו קוליתו של עו"ג [1]) הרי זה מטמאת הטפח (שם שם יד ד). עצם שיש עליו בשר וכן המוח שבראש שבקולית בנגד האוכל מצטרף, שלא כנגד האוכל אין מצטרף (שם עוקצ' ג ד). בנבלתה, לא בעצמות ולא בגידים ולא בקרנים ולא בטלפים וכו' בנבלתה, ולא בקולית סתומה (ספרא ויק, שמיני פרשה י). העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר ויקוץ מפני המוח שבקולית ויחלוץ את הבשר מן העצם (ירוש' פסח' ז ט). נימנין על מוח שבראש ואין נימנין על מוח שבקולית (רש"י, בבלי שם פד:). פעם אחת רצתי אחר צבי ונכנסתי בקולית של מת ורצתי אחריו ג' פרסאות וצבי לא הגעתי וקוליא לא כלתה (אבא שאול או ר' יוחנן, נדה כד:). מוח קוליתו של אחד מהם היה נמדד י"ח אמה (בשם ר' יוחנן, מד"ר בראש' כו). מצא קולית[2]) אחת מושלכת בדרך (שם במד' יח). — וקוּלִית שְׁלָמִים [3]): וקולית שלמים המחולחלת ורתיחת גריסין של פול הראשונה וכו' ב"ש אומרים חבור בטבול יום וב"ה אינו חבור (טבו"י א א). וקולית שלמים שאינה מחולחלת ורתיחת גריסין של פול שנייה וכו' טמאין בטבול יום ואין צריך לומר בכל הטומאות (שם שם ג). — ובסהמ"א: קולית הירך התקוע בקלבוסית קרוי כף על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדירה (רש"י, בראש' לב כה). מוח שבתוך העצם הרי הוא מעלה ארוכה מבחוץ, לפיכך קולית המת והוא עצם הסתום משני קצותיו, אם יש בתוכה מוח כדי לעלות ארוכה הרי זה כמת שלם (רמב"ם, טומאת מת ג ה). בוקא דאטמא הוא הראש התחתון שנשמט מן הקולית הוא כעין בוקא ונכנס למכתשת שבכף (ראב"ד על הרמב"ם, שחיטה י יג). בסופו (של העצם האמצעי) סמוך לפרק הרכובה הנמכרת עם הראש והעליון היא קולית התחובה באליה (שבלי הלקט, טרפות יח).

*קוֹלָן, קוֹלָנִי, סוס"ז, נק' קוֹלָנִית, —מי שרגיל להרים קול, צעקני, ועי' קִילוֹנִי: ואלו יוצאות שלא בכתובה וכו' ר' טרפון אומר אף הקולנית, ואיזו היא קולנית, כל שהיא מדברת בתוך ביתה ושכניה שומעין קולה[1]) (כתוב' ז ו). אלין צפריא קולנין, אמר הקב"ה יבא הקול ויכפר על הקול (ר' יהודה בר סימון, מד"ר ויקר' טז). שהוא רואה את אשתו שהיא קולנית ורגלה רמה ופרוצה בשחוק ואינו מקנא בה (שם במד' ט). דרך בנות ישראל לא קולניות ולא הולכות רגל רמה ולא פרוצות בשחוק (תנחו' בשלח ג). ואח"כ הביא עליהם קולנין[2]) כגון הצפרדעים ואח"כ ירה בהם חצים כגון הכינם (פסיק' ר"כ, ויהי בחצי הלילה, בובר, סו:). — *ובתורת ההגוי במשמ' הגה בעל קול צלילי: הנה חלקיו האות הקולנית והאות הבלתי קולנית, רצוני הקולניות הם אשר יקרא אצל הערב תנועות ואותיות המשך והרפיון (עודרוסי, תרג' באור אבן רשד לספר השיר לאריסטו, הוצ' לאזניו, כד).

קום [3]), ממנו *הֲקָמָה, *הִתְקוֹמְמוּת, יְקוּם, מָקוֹם, *מְקוֹמִי, א. קוֹם, קוּם, ב. *קוֹם, קוֹמָה, *קוֹמְמוּת, קוֹמְמִיּוּת, *קִיּוּם, קַיָּם, *קַיָּם, קִים, *קְיָם, קִימָה, *קִימָה, *קַיָּמוּת, קָם, קָמָה, תְּקוּמָה, תְּקוֹמֵם [4]).

---

[1]) [צ"ל עוֹג (מלך הבשן), כמו במספר בבבלי (נדה כד:): של עוג מלך הבשן היתה (הקולית), ועי' לֵו אצל קרויס Lehnw. II, 505).]

[2]) [בתנחו' (חקת א): קוליא.]

[3]) [כך במשנה הנדפסת בבבלי וכך פרש הר"ש, וז"ל: וקולית שלמים עצם של ירך ושלמים נפסלים בטבול יום וכו', ע"כ; ועי' גם הרא"ש, וכך כנראה נכון. ובטעות גרסו הערוך, הרמב"ם והר"ש בהמשך דבריו והרעב"ט ואחרים שְׁלָמִים, של מים (וכך בדפוס'), ופרשו לפי זה.]

[1]) ובגמרה גם הגדרות אחרות של קולנית: רב אמר כל שקולה הולך ממיטה למיטה בשעת תשמיש (ירוש' כתוב' ז ז); במשמעת קולה על עסקי תשמיש וכו', במשמשת בחצר זו ונשמע קולה בחצר אחרת (בבלי שם עב:).]

[2]) [בפסיק' רב' (סט:): קלנים, ובתנחו' (בא ד): קלאנים.]

[3]) [שרש זה בא גם בארמ' לבנותיה (בארמ' התלמודית גם בהבלעת המם בצורת קאי, תיקו, וכדו'), ובערב' הצפונית והדרומית ובכוש'. בכתבות הכנעניות לא נמצא אלא השם מקם (מָקוֹם) בלבד, בפרט בצרוף מקם אלים. באשור' אין השרש בצורה זה, (ואמנם יש שנוזרים ממנו תקמת במשמ' מלחמה), וכן אין עדות בטוחה לו לפי שעה באוגרית'.]

[4]) [ועי' קונם, הערה.]

רִנָּה, —*רִנּוּן, —*רֶנֶן, — רְנָנָה, — רַעַם, —
*רִשְׁרוּשׁ.
*שַׁאַג, —שְׁאָגָה, —שָׁאוֹן, —שַׁאֲנָן, —*שְׁבָרִים,
—שֶׁוַע, —שַׁוְעָה, —ב. שִׁיר, —שִׁירָה, —*שִׁקְשׁוּק, —
שְׁרִיקָה, —שְׁרֵקָה.
שִׂיחַ, —שִׂיחָה.
תְּפִלָּה, —*תְּקִיעָה, —תֵּקַע, —תְּרוּעָה, —תְּשׁוּאָה,
—*תַּרְבּוּכָה.

ב. פעלים:
*אָוַשׁ[1], —אָמַר, —אָנַח, נֶאֱנַח, —אָנַק, —*אָרַשׁ,
*בָּגַן, הִכְנִין, —בָּכָה, —בִּקְבֵּק, —*בָּרַס, הִבְרִיס,
*גִּמְגֵּם, —*גָּנַח, —גָּעָה, —גָּעַר, —גָּעַשׁ,
דִּבֵּר, —דָּפַק.
הָגָה, —הָמָה.
*זִמְזֵם, —ב. זָמַר, זִמֵּר, —זָעַק, —ב. *זָרַד,
חָלַל, חִלֵּל, —*חָנַב, —א. חָרַק.
*טִקְטֵק, —*טִרְטֵר.
יָבַב, יִבֵּב, —יָלַל, הֵילִיל, *יִלֵּל.
*כִּרְכֵּר.
*לָהַג, —ב. *לִבְלֵב, —*לָחַשׁ,
מָלַל, מִלֵּל, —*מִלְמֵל.
נָאַק, —נָבַח, —נָגַן, —נָהָה, —נָהַם, —נָהַק, —
*נָזַף, —ב. *נָחַר, —א. נָעַר, —נָשַׁף.
סָאַן.
עָנָה, —עָנַג.
*פָּגַן, הִפְגִּין, —ב. *פִּטְפֵּט, —פָּלַל, פִּלֵּל, הִתְפַּלֵּל,
—פָּעָה, —פָּצַץ, פּוֹצֵץ, —פָּרַט.
צָהַל, —צָוַח, —ה. *צִיֵּץ, צִיֵּץ, — ב. צָלַל, —
*צִלְצֵל, —ב. צָנַף, —צָעַק, —א. צִפְצֵף, — ב. *צָפַר,
—צָרַח.
ב. *קָבַל, — *קִעְקַע, — קָרָא, — *קִרְקֵר, —
*קִרְקֵשׁ, —*קִשְׁקֵשׁ.

---

1) [עי׳ סוף ערך אוֹשָׁה, 119.]

רָגַשׁ, —רוּעַ, הֵרִיעַ. — רִנֵּן —רָעַם, —רָעַשׁ. —
*רִשְׁרֵשׁ.
שָׁאַג, —שָׁוַע, שִׁוַּע, —א. שִׁיר, —שָׁקַק, —שִׁקְשֵׁק,
—שָׁרַק.
שִׂיחַ.
תָּנָה, תִּנָּה, —תָּקַע.

ג. כלים להשמעת קול:
*זַמְזַם, —*מַשְׁרוֹקִית[1].
פַּעֲמֹן.
*צוֹפָר[2].
*רַם־קוֹל, רַמְקוֹל, —*רַעֲשָׁן.
*שָׁח־רָחוֹק.
כלי הקול באדם, עי׳ גָּרוֹן, 838.
כלי נגינה, עי׳ נְגִינָה, 3513. פַּעֲמֹן, 5071.

ב. קוֹל, עי׳ קֹל[3].

קוֹלָה, עי׳ קֹלָה.

קוֹלְחוֹת, עי׳ קָלַח.

*קוֹלִי, ת״ז, — שַׁיָּךְ לקול, akustisch; acoustique; acoustic: הזקן לחולשת הכח הפועל בו בנעימות הקוליות ורבוי החומר וכו׳ (רלב״ג, קהל׳ יב).

*קוֹלִית[4], ש״נ, —עצם הירך, Hüftknochen; os iliaque; thigh-bone: קוּלִית המת וקולית המוקדשים הנוגע בהן בין סתומים בין נקיבים טמא, קולית נבלה וקולית השרץ הנוגע בהן סתומים טהורים, נקובים כל שהוא מטמא במגע (חול׳ ע ה).

---

1) [חליל לשרק בו, נהוג בדבור.]

2) [כלי הצופר, המשמיע קול צפירה, נהוג בדבור.]

3) [המלים (בית) קולין, קולב(ין), קולבון, קולבן, קוליינין, קולן (דבק), קולס (הכרוב), קולר(ין) ואחרות — יווניות ורומיות הן ולא עבריות במקורן.

וכמד״ר בראש׳ לה: ר׳ יהודה ב״ר סימון לאחד שהיה בידו קולב רותח: יש נוסח אחר: סולב, סולת, חלב וכדו׳.]

4) [צורה עברית של מלה שהיא במקורה יונית κωλέα, κωλῆ וכדו׳. ונמצאת גם בצורת קוליא, עי׳ בדוגמה המובאת מנרה (כד:).]

שאמרה תורה לשון כולל הוא לכל קול שהוא נשבר ומחובר מחלקים (שם, מו:). בלשון בני אדם צריך לקרוא שם מיוחד לכל א׳ מאלו כדי להבין איזה תרועה של קולות נמהרים ואיזה היא תרועה מקולות שאינם נמהרין (שם שם). אבל בתרועה שהיא מקולות קצרים הרי יש תחלה וסוף באמצעיתם (שם, מז:). וכשהקול הזה יוצא מן הכלי נשבר לא פשוט יאמר עליו תרועה וכשהקול פשוט יאמר עליו תקיעה (ר״י אבוהב, מלמד התלמידים, כלנים, קעו:). ולפי שיצאו בגלות נפל ספק בתרועה, אם הוא בדרך קול יללה, שהוא קול נשבר תכוף וכו׳ או קול אנחה, שהוא קול נשבר נפסק וכו׳ (שם שם קעח:). — מת הקול: כדי שקולן של קני׳ ישמע היטב ולא ימות הקול בתוך הכלי (שלטי הגבורים ו). — וקולות המצביעים בהצבעה: ואם לא יאבה (המלך) לשבת (בעצת הזקנים) שנים מהיותר וקנים שלהם היו שם במקומו, והיו נותנים שני קולות בעד המלך ואחד בעבורם (יוסף הכהן, מליב גבולות ג ג). — קול שאינו פוסק [1], שמועה שאינה פוסקת: וכן יש לבית דין וכו׳ להלקות אדם ששמועתו רעה וכו׳ והוא שיהיה קול שאינו פוסק (רמב״ם, סנה׳ כד ה). — בעל הקול מי שהוציא את הקול, השמועה: ניסת היום ואח״כ יצא קול שהיום היא נתקדשה לאחר קודם נישואין לא חיישינן ליה לאוסרה על בעלה ולא להצריכה גט מבעל הקול (רש״י, גיט׳ פט:, ד״ה דנסתר). — למשמע הקול, בהשקפה שטחית: והתשובה הזאת מתקנת את הטענה למשמע הקול, לולא שיש עליה פרכא וכו׳, ונמצאת הטענה עומדת במקומה (ראב״ח, הגיון הנפש, 31). — קול בכח, קול בפעל: והיה זה הגשם בעל קול בכח, כמו הנחשת והאבן והגשמים הקשים, כי הם בכח בעלי קול, וכאשר הכם דבר חודש מהם קול בפועל וכו׳, ואמנם הקול בכח לגשמים הקשים (תמו״ר לרלב״ג א ו, השמע, 28). — קול קורא, במשמ׳ ברוז, מידעה, נהוג בדבור ובספרות. — קול קורא במדבר, מליצה שגורה במשמ׳ קורא ואין שומע לדבריו [2]. — תורת הקול Akustik; acoustique; acoustics.

[1] [ע״פ הארמ׳: הא בקלא דפסיק, הא בקלא דלא פסיק (יבמ׳ כה.).]

[2] [שלא כפשט הפסוק בישע׳.]

א. שמות:

אוֹשָׁה, — *אֹלְיָה, — אֲנָחָה, — אֶנֶק, — אֲנָקָה.

אֶרֶשׁ. — אֲרֶשֶׁת.

בְּכִי, — בִּקְבּוּק.

גִּמְגּוּם, — גְּנִיחָה, — גְּעִי, — גַּעְיָה, — גְּעִיָּה, — גַּעַר, — גְּעָרָה, — גַּעַשׁ, — גְּעִישָׁה, — גְּעָשָׁה.

דֶּבֶב, — *דִּבּוּר, — דְּפִיקָה.

*הֲבָרָה, — א. הֶגֶה, — הָגִיג, — הִגָּיוֹן, — הֵד, — הִי, — הָמוֹן, — הֶמְיָה, — הֶמְיוֹן, — הֲמֻלָּה.

זִמְזוּם, — ב. זָמִיר, — ב. זֶמֶר, — א. זִמְרָה, — זַעַק, — זְעָקָה.

חִצּוּר, — א. חֲרִיקָה.

*טוֹט, — טִקְטוּק [1]. — טִרְטוּר [2].

*יְבָבָה, — יְלֵל, — יְלָלָה.

לַהַג, — לְהִיגָה, — *לְחִישָׁה, — לַחַשׁ.

מִלָּה, — מִלּוּל, — ב. מֶלֶל, — ב. מִלְמוּל, — מַנְגִּינָה, — מַשַּׁק, — מִצְהָלָה.

נַאַק, — א. נְאָקָה, — נֶבַח, — נְבִיחָה, — *נִגּוּן, — נְגִינָה, — נְהִי, — נְהִיָּה, — *נְהִימָה, — נְהִיקָה, — נַהַם, — נְהָמָה, — נְהָקָה, — *נְזִיפָה, — ב. נְחִירָה, — נַחַר, — נַחֲרָה, — א. נְעִירָה, — נְעָרָה [3].

פְּגִינָה, — פִּטְפּוּט, — *פְּעִיָּה, — ב. *פֶּקַע.

א. צַהַל, — צַהֲלָה, צְהָלָה, — צֶוַח, — צְוָחָה, — צְוִיחָה, — צְוִיצָה [4]. — צִיּוּץ [4]. — צִירָה — ב. צְלִיל, — ב. צְלִילָה, — ב. צְלִילוּת, — צִלְצוּל, — צִלְצְלוּת, — ג. צְנִיפָה, — צְעָקָה, — צְפִירָה [5]. — ד. צַר, — צִפְצוּף, — צֶרַח, — צְרִידוּת, — צְרִירוּת — ג. צְרִיחַ, — צְרִיחָה.

א. קַו, — קַוְקַו, — קִינָה, — קַעֲקוּעַ, — קְרִיאָה, — *קִרְקוּר, — קִשְׁקוּשׁ.

[1] [קול השעון, נהוג בדבור.]

[2] [קול המכונות וכדו׳, נהוג בדבור.]

[3] [קול החמור הנוער, כמו נעירה, נהוג בדבור.]

[4] [קול הצפור, נהוג בדבור.]

[5] [קול הצופר, במכונית וכדו׳.]

רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משמיעין לחן בבת קול, מעשה שנכנסו חכמ' לבית גוריו ביריחו ושמעו בת קול אומ' יש כאן אדם שראוי לרוח הקודש וכו' ונתנו עיניהם בהילל הזקן וכו' (תוספת' סוטה יג ג–ג). עתידה בת קול להיות מפוצצת באהלי צדיקים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו (ר' ירמיה בן אלעזר, ירוש' שבת ו ט). ואתת בת קול ואמרה לחון כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא בר מן קצרה, כיון דשמע כן סליק לאיגרא וטליק גרמיה ומית, נפקת ברת קלא ואמרת ואפילו קצרא (שם כתוב' יב ג). אמר שר העולם לפניו רבש"ע צביונך עשה לצדיק זה (חזקיהו, לעשותו משיח), יצתה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי, אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי, יצתה בת קול ואמרה בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו (ר' תנחום בשם בר קפרא, סנה' לד.)• בג' מקומות הופיע רוה"ק וכו' בבית דינו של שם דכתיב ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, מנא ידע וכו' יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים וכו' (ר"א מכות כג:). כדי לפייסן שרצה הקב"ה מעשיהם יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מבני העולם הבא (ר' לוי, מד"ר ברא' כה). יקרבו ימי אבל אבי וכו' ר' נחמיה אומר, בת קול אומרת הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהם שטיחין על גבי אמותיהן (שם שם סז). שמע נבוכדנצר בת קול שהיו מתרגשין, אמר, הקול הזה מהיכן הוא, א"ל (דניאל) אותן העניים שאמרת לתת להם חלק וכו' אמר אילולא נכסים שהיו לי מהיכן הייתי בונה כל המדינה הזאת לכבודי וכו' נעל את האוצרות, כיון שאמר כך ענה אותו בת קול מן השמים שנא' עוד מלתא בפום מלכא קל מן שמיא נפל וכו' (שם שמות ל). — ג) ובת קול קול הברה חוזרת אחרי קול בין ההרים וכדומה, Widerhall; écho; echo: קול גדול ולא יסף וכו' שלא היה לו בת קול (שם שמות כח). — *ובכלל קול נולד מפעולת דבר: מה השטן הזה אין לו בת קול כך ישראל אין להם בת קול בעוה"ז, אבל לעה"ב כתיב ושפלת מארץ תדברי (שם שה"ש, לכיה שמניך). וחשכו הראות בארבות וכו' אלו כנפי הריאה, שמשם בת קול יוצאת (ר' חייא ב"ר נחמיה, שם קהל' פרשה תליתאה, ומשכו). — ד) *שמועה עוברת בקהל וכדומה, Gerede; bruit, racontars; gossip, talk: והאנשים השיבוהו (לדוד) הדברים והחסדים אשר יצתה בת קול שהמלך יעשה למי שיכה אותו (ר"י אברבנאל, ש"א יז). ועי' בַּת קוֹל, עמ' 653, והדגמאות המובאות שם. — ובמהמ"א: אתא ר' אבא נחר ליה, הטיח בגרונו קול כדי שישמע רב ספרא ויצא (רגמ"ה, תמיד כז:). אחרי אשר כנור לא ינגן אם לא יהיה חלול ומלא רוח, על כן אני גוזר אומר כי כל ערבי קול חסרי מוח (דברי חפץ, לקוטים מר' יהודה הלוי ב ו [1]). ג' דברים ניתנו במידה, קול, קומה, ושער (ר"י אלנקאוה, מנורה"מ ד, ענעלאו, 575). ג' דברים מאבדים את המזונות, קול, צעקת וערוה (שם שם). קול המון כקול שדי [2] (מבחר חכמים רעז). קול הרבים כקול שדי (ר"י אברבנאל, נחלת אבות ג, רבי חנינא בן דוסא). ואומ' המשל, מי שאין לו דין נותן קולות (תולדות יצחק לאברי"ך קארו, אמסט' קו:). — קול חורבה: ושאלו ודרשו מחרבותיהם, הכל ישאלו עליהם מה נהיתה בפלוני ופלוני מתוך קול חורבה שיצא עליהם (רש"י, תהל' קט י). — *קוֹל קָשֶׁה: ועכשיו יש בבבל קול שנשמע מתוך אגמים וחריצים שלמים וקול קשה הוא ואומרין זה קול רידיא (תשו' הגאו' הרכבי רסט, 142). — *קוֹל נָעִים: וקבל תפלתי כתפלת איש זקן ורגיל ופרקו נאה וזקנו מגודל וקולו נעים (תכני הענין, תפלה לש"ץ בימים הנוראים). — *קוֹל בַּקְבּוּקִי, וקוֹל צָלוּל: שהקול פעמים יהיה קול בקבוקי ופעמים יהיה קול צלול (קבולי גליגוס, כ"י פריז, בתבות הפליים). ועי' ב. צָלוּל. — קוֹל חַד, וקוֹל כָּבֵד: וה קול ממנו חד וממנו כבד (ס' הגדרים). — *וקוֹלוֹת שונים בשופר: ילולי יליל, כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה (רש"י, ר"ה לג:). ובקדושת דאגן הסהר שעשה ר' שמשון ב"ר יונה כתיב נוי ארבעים קולות בהריענו (תוס' שם שם, ד"ה שיעור תרועה). והלכתא כמסקנא שאין אדם יוצא במקצת תקיעה, וי"א שהוא יוצא במקצת תרועה, כיון שהוא קול נשבר (ריטב"א על ר"ה, לו:). והנכון שהתרועה

---

[1]) [השוה עמנואל, מחברת כ, 159.]

[2]) [במקום המשל הרומי: Vox populi vox Dei, ועי' גם בס' מדרש שמואל על פרקי אבות לר"ש אוזידה.]

מפתח דבחדש הסליפי ג). ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולי קולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות (רבי עני בשם ר׳ יאסיה, ברכ׳ טו:). — *וקוֹלוֹ של אדם או של דבר הולך, הקול מתפשט ונשמע למרחוק: אי זו היא הקולנית וכו׳ כל שקולה הולך ממיטה למיטה בשעת תשמיש (רב, ירוש׳ כתוב׳ ז ז). שלש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו ואלו הן קול גלגל חמה וקול המונה של רומי וקול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף וכו׳ (ת״ר, יומא כ:). אומרים לפרת, למה אין קולך הולך, אמר להם, איני צריך, מעשי מודיעים אותי וגו׳, אומרים לחדקל, למה קולך הולך, אמר להם הלואי נשמע קולי ונראה, אומרים לאילני מאכל למה אין קולכם הולך, א״ל אין אנו צריכים, פרותינו מעידין עלינו, אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך, א״ל הלואי נשמע קולינו ונראה (רבי יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי, מד״ר ברא׳ טז). ומפני מה האשה קולה הולך ולא האיש, אמר להם (רבי יהושע לשואלים), משל אם תמלא קדרה בשר אין קולה הולך, כיון שתתן לתוכה עצם מיד קולה הולך (שם שם יז). — *והקול יוצא, השמועה נשמעת: קול יוצא לנשואה ואין קול יוצא לארוסה, יכולה היא אשה להטמין עצמה ולומר לא נתארסתי ואינה יכולה להטמין עצמה ולומר לא נשאתי (רבי אחא בשם ר׳ תנחום בר חייה, ירוש׳ יבמ׳ יג א). קול יוצא למתנה ואין קול יוצא למציאה (שם כתוב׳ ו א). — *וקוֹלוֹ פּוּז, טהור כמו פָּז: מהו מפוז, שהיה הזהב המסונן שהיה עליו (על דוד) קולו פוזז (מד״ר במד׳ ט). — *ועם תאר: עד השקיפה היו אומרי׳ קול נמוך, מיכן והילך היו אומרי׳ קול גבוה (ירוש׳ מע״ש ה ט). ד״א קול רם, המעולה שבקולות, א״ר יצחק לא קטון ולא גדול אלא בינוני (שם סוטה ז ג). היה קולו דק או עבה או צרוד כשר, שכל הקולות כשרין בשופר (ר״ה כז:). איזהו סרים חמה וכו׳ כל שקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה, ואיזו היא אילונית וכו׳ כל שקולה עבה ואינה ניכרת בין אשה לאיש (יבמ׳ פ:). דבר אחר בקולך, שאם היה קולך נאה והיית יושב בבית הכנסת עמוד וכבד ה׳ בקולך וכו׳ (פסיק׳ רב׳, עשר תעשר, קכז.). — *ועם פעל: ואמרו אל כל ישראל קול רם, בקולו של רם, מלמד ששיתף הקב״ה קולו עמהן (שם, סוטה ז ג). אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא, ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא ימעך[1]) הקורא קולו ויקרא (ברכ׳ מה.). לכו וחזרו על בתי כנסיות וכו׳ ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין[2]) בקולן אין אתם יכולים להזדוג להם (מד״ר ברא׳ סה), באותה שעה הרימו (בני ישראל) קולם בבכיה גדולה עד שעלתה בכיתם למרום (שם איכה, פתיח׳). —*בַּת קול[3]), — א) קול הברה הנשמע בחלל האויר ואין רואים ואין יודעים של מי הוא: ומשיאין (אשה) על פי בת קול, מעשה באיש שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת, הלכו ולא מצאו שם אדם, והשיאו את אשתו וכו׳ (יבמ׳ עז ו). הולכין אחר שמיעת בת קול, מאי טעמא, ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו (ר׳ אלעזר, ירוש׳ שבת ו ט). ר׳ יוחנן ורשב״ל הוו מתחמדין מיחמי אפווי דשמואל, אמרין נלך אתי שמיעת בת קול, עברון קומי סידרא, שמעין קליה דטלייא ושמואל מת, וסיימון וכן הוות ליה, ר׳ יונה ור׳ יוסה סלקין מבקרה לר׳ אחא דהוה תשיש, אמרין נלך בתר שמיעת בת קול, שמעין קליה דאיתתא אמרה לחבירתא, איטפי בוצינה, אמר׳ לה, לא יתטפי ולא מיטפי בוציניהון דישראל (שם שם). — ב) בפרט קול אלהי, שלוח מהאלהות להודיע לב״א רצונה, göttliche Stimme; voix divine; divine voice: משמת חגי זכריה ומלאכי נביאים האחרונים פסקה

---

[1]) [ימיך וישפיל, בנגוד אל הגביה. השוה: ויחר אף ה׳ מאד ובעיני משה רע, כאן הקב״ה ממיך ומשה מגביה אבל במעשה העגל הקב״ה מגביה ומשה ממיך (ספרי במד׳ ל).]

[2]) [עי׳ הערה 3 לערך ה. ציץ, עמ׳ 5471.]

[3]) [גם בסורי׳ בא ברת קלא, ובמ״ר בנת קלי במשמ׳ קול, דבור, לשון וכדו׳, וכן בארמ׳ שבירושׁ׳ (כתוב׳ יב ג, ועוד), ובת״י (בכאש׳ לח כו): ברת קלא נפקת מן שמיא ואמרה תריכון זכון בדינא וכו׳. ולא באה כאן המלה בת בעקר אלא להורות על השמעת־קול אחת (דגמת בן אדם וכדו׳), בנגוד לשמוש המלה קול במשמ׳ הכולל את קולו של אדם או בעל חיים אחר בכלל.]

להביא ליי׳ משאת משה עבד האלהים על ישראל במדבר (דהי״ב כד ט).—והקול נשמע במקום, השמועה הגיעה לשם: והקֹל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף (ברא׳ מה טז). —־ד) וקול, כאלו במשפט מקצר, במשמ׳ הנה נשמע קול [1]: ויאמר מה עשית קוֹל דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה (שם ד י). ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי קול המון הגשם (מ״א יח מא). קול קורא [2] במדבר פנו דרך יי׳ ישרו בערבה מסלה לאלהינו (ישע׳ מ ג). קוֹל צפיך נשאו קוֹל יחדו ירננו (שם נב ח). קול שאון מעיר קול מהיכל קוֹל יי׳ משלם גמול לאיביו (שם סו ו). קוֹל זעקה מבבל ושבר גדול מארץ כשדים (ירמ׳ נא נד). —ואמר בן סירא: מלואות פז וחותם ברקת קול מזמור על נועם תירוש (ב״ס גני׳ לב ו). חיל מחיל כנחל איתן וכאפיק אדיר בחזיז קולות (שם מ יג). קול רעמו יחיל ארצו (שם מג יז). וארים מארץ קולי ומשערי שאול שועתי (שם נא ט). באמונתו ובענותו בחר בו מכל בשר וישמיעהו את קולו ויגישהו לערפל (שם מה ד ה).—ובתו״מ: מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה וכו׳ (תעני׳ ב ד). היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין, איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני, ואמר זה שמי וזה שם אשתי, פסול לגרש בו (גיט׳ ג א). מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע את קולי יכתוב גט לאשתי, הרי אלו יכתבו ויתנו (שם ו ו). נפל לפניו מקול הבריה חייב, לאחריו מקול הבריה פטור (ב״ק ה ו). חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין וכו׳ אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא

[1]) [כפי היוצא מן הכתובים המובאים כאן אין משמ׳ זו של קוֹל ברורה בכל מקום, אלא יש כאן מעבר משמוש המלה בתוך המשפט, בהתרופפות הקשר התחבירי, עד שהלך הנשוא אחרי המלה העקרית: קול דמי אחיך צועקים, ולא צועק, ואף במדה ידועה הפכה המלה קול לענין בפני עצמו. ואחרים מצאו שמוש זה גם במקרים כגון קול יי׳ על המים וכו׳ (תהל׳ כט ג וכו׳), וקשה לקבל הבנה זו.]

[2]) [השוה: וינעו אמות הספים מקוֹל הקורא (ישע׳ ו ד).] ועי׳ לקמן ל׳סתמ״א.

מקול התינוקות (ב״ב ב ג). אין חייבין על שמיעת הקול (הור׳ ב ה). מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח, מיריחו היו שומעין קול המגריפה, מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור, מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז, מיריחו היו שומעין קול החליל, מיריחו היו שומעין קול הצלצל, מיריחו היו שומעין קול השיר, מיריחו היו שומעין קול השופר, ויש אומרים אף קול כ״ג בשעה שהוא מזכיר את השם ביום הכפורים (תמיד ג ח). והם אומרים מה קול בעזרה, קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים (מדות א ב). זה הוא שאמרו, כשהוא (הכבש) חי קולו אחד, וכשהוא מת קולו שבעה, כיצד קולו שבעה, שתי קרניו שתי חצוצרות, שתי שוקיו שני חלילין, עורו לתוף, מעיו לנבלים, בני מעיו לכנורות (רבי יהושע, קנים ג ו). וכשהיה מידק היה אומר הדק היטב הדק היטב, שהקול יפה לבשמים (ירוש׳ יומא ד ה). אין שני קולות נכנסין באוזן אחת (שם מגי׳ ד א). הריח והמראה והקול אין בהם מעילה (ר׳ יהושע בן לוי, שם סוכה ה ג). קול באשה ערוה (שמואל, ברכ׳ כד.). שלשה משיבין דעתו של אדם, אלו הן, קול ומראה וריח (שם נז:). מאי הב הב וכו׳ קול גיהנם צועקת ואומרת הביאו לי ב׳ בנות וכו׳ (בשם מר עוקבא, ע״ז יז.). — *קוֹל הֲבָרָה, קול לא ברור: התוקע לתוך הבור וכו׳ אם קול שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא (ר״ה ג ז). ועי׳ *הֲבָרָה. — *קוֹל מְגִלָּה, קול קריאת המגלה: מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת וכו׳ ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כיון לבו יצא (שם שם). — *קוֹל צְוָחָה: היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא (ברכ׳ ט ג). אל תחפזו מקול קרנות, אל תערצו מפני קול צווחות (סוטה ח א). — קול בצהלות חתנים: ישמע בערי יהודה וכו׳ קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם (כתוב׳ ח.). — *קוֹלֵי [1]) קוֹלוֹת: ויהי קולות, קולי קולות משונים זה מזה (מכי׳ יתרו,

[1]) [כנראה ע״פ הנסמך קֹלֵי מניח רש״י אפשרות של צורת רבוי קולינו, וז״ל: בקלנו, חד קול משמע מדלא כתיב בקולותינו או בקולינו ביו״ד (רש״י, פנח׳ עא.).]

בני אבשלום בני בני (ש"ב יט ה). ויהי כהנבאי ופלטיהו בן בניה מת ואפל על פני ואזעק קול גדול ואמר אהה אדני יי' כלה אתה עשה את שארית ישראל (יחזק' יא יג). — ענה ואמר קול גדול: ויענו כל הקהל ויאמרו קול גדול כן כדבריך עלינו לעשות (עזר' י יב).—וקול רם: וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם (דבר' כז יד). — וקול אחד, כמו פה אחד: ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר יי' נעשה (שמות כד ג). — ובצרופים עם פעל, נשא קול, קולו: ותלך ותשב לה מנגד וכו' ותשא את קלה ותבך (בראש' כא טז). וישא עשו קלו ויבך (שם כז לח). ועי' נשא, עמ' 3847. — הרים קול: ויהי כשמעו כי הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס ויצא החוצה (שם כט יח). את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימות קול ותשא מרום עיניך על קדוש ישראל (מ"ב יט כב). על הר נשפה שאו נס הרימו קול להם הניפו יד ויבאו פתחי נדיבים (ישע' יג ב). — נתן את קולו בבכי: ולא יכל יוסף להתאפק וכו' ויתן את קלו בבכי (בראש' מה א–ב). — נתן קולו לפלוני, קרא לו: כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך (משלי ב ג). — נתן (ב)קול על פלוני, צעק עליו: הזכירו לגוים הנה השמיעו על ירושלם נצרים באים מארץ המרחק ויתנו על ערי יהודה קולם (ירמ' ד טז). היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה (שם יב ח). — צהל קולו: צהלי קולך בת גלים (ישע' י ל). — ובהקדמת המלה קול בנושא ראשון לפני הנושא שבפעל: קולי אל יי' אקרא (תהל' ג ה). קול נגידים נחבאו [1]) ולשונם לחכם דבקה (איוב כט י). — וקול, קול האל, במשמ' רעם: קול יי' על המים אל הכבוד הרעים יי' על מים רבים קול יי' בכח קול יי' בהדר קול יי' שבר ארזים וכו' קול יי' חצב להבות אש קול יי' יחיל מדבר וכו' קול יי' יחולל אילות וכו' (תהל' כט ג–ט). שמעו שמוע ברגז קלו והגה מפיו יצא וכו' אחריו ישאג קול ירעם בקול גאונו ולא יעקבם כי ישמע קולו ירעם אל בקולו נפלאות (איוב לז ב–ה).—האל נתן קול, במשמ' הרעים: ירעם מן שמים יי' ועליון יתן קולו (ש"ב כב יד). יי' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו (ירמ' כה ל). ויי' מציון ישאג ומירושלם יתן קולו ורעשו שמים וארץ (יואל ד טז). יי' מציון ישאג ומירושלם יתן קולו ואבלו נאות הרעים ויבש ראש הכרמל (עמו' א ב). — ונתן בקולו: המו גוים מטו ממלכות נתן בקולו תמוג הארץ (תהל' מו ז). לרכב בשמי שמי קדם הן יתן בקולו קול עז (שם סח לד). —ג) קול, במשמ' תכן הדברים שאדם או האלהים משמיע, כגון שמע לקול האדם, האל: ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך וכו' ארורה האדמה בעבורך (בראש' ג יז). ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני יי' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי (שם טז ב). — ושמע לקול האות, נשמע למספר על האות: והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל האת האחרון (שמות ד ח). — ושמע אדם בקול פלוני, נשמע לו, עשה כמדבר: ואם לא תשמעו בקול יי' ומריתם את פי יי' והיתה יד יי' בכם ובאבותיכם (ש"א יב טו). כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקלו תשמעו (תהל' צה ז). ועי' שמע. — והוליך את-הקול, במשמ' מסר את המדבר: גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל הכנפים יגיד דבר (קהל' י כ). — ונתן קול בעיר, בארץ, העביר קול, הכריז, השמיע לרבים: ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש (שמות לו ו). ובשנת אחת לכורש מלך פרס וכו' העיר יי' את רוח כרש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם במכתב לאמר וכו' (עזר' א א). ויעבירו קול ביהודה וירושלם לכל בני הגולה להקבץ ירושלם (שם י ז). ויתנו קול ביהודה ובירושלם

---

[1]) [אך אלה דברי טורטשינר בפרושו: אין „נחבאו" כלשון התחבאות מתאים בשימוש ל„קול", אבל גם כאן לא הוכרה מלה ארמית שבמקור, המצויה בסורית. שם „נחבא" כשם תואר, ו„נחב" כפועל פרושם: (היה) כחוש, התיבש. השוה בסורי במדבר יא, ו (ועתה נפשנו יבשה): „והשא הא נחבא נפשן"; תהל' קט, כד (ובשרי כחש משמן); „ובשרי נחב מן משחא", כך כאן הכוונה: קולם יבש ונחר בגרונם, ועל כן ההמשך: ולשונם לחכם דבקה, וכו'. השוה בפרט תהלים כב, טז (יבש כחרש כחי [צ"ל חכי] ולשוני מדבק מלקוחי), וכן שם קלז ו; יחזקאל ג, כו (ולשונך ארביק אל-חכך ונאלמת); איכה ד, ד, ועוד. ר' גם לעיל יט, כ. ולפי זה אולי גם לעיל פס' ח, „ונחבאו" פירושו: ונשתתקו, משרש „נחב" (צ"ל ונחבו).]

העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה (תהל׳ מז ב). — קול תודה: ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך יי׳ לשמע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך (שם כו ז). — קול רנה ותודה: אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג (שם מב ה). — קול רנה וישועה: קול רנה וישועה באהלי צדיקים (שם קיח טו). — קול משחקים: ויצא מהם תודה וקול משחקים (ירמ׳ ל יט). — קול ששון וקול שמחה: עוד ישמע וכו׳ בערי יהודה ובחצות ירושלם וכו׳ קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את יי׳ צבאות (שם לג, יא, וכעין זה שם עוד). — קול דברים של אדם או אל[1]: וידבר יי׳ אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול (דבר׳ ד יב). וישמע יי׳ את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יי׳ אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך (שם ה כה). ברכו יי׳, מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו (תהל׳ קג כ). ואשמע את קול דבריו וכשמעי את קול דבריו ואני הייתי נרדם על פני (דני׳ י ט). — קול מלין: אך אמרת באזני וקול מלין אשמע (איוב לג ח). — קול אלה, שמשביעים בה את הצבור: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה (ויקר׳ ה א). — קול דממה דקה: ואחר הרעש אש לא באש יי׳ ואחר האש קול דממה[2] דקה (מ״א יט יב). — ב) קול במשמ׳ קול אדם בדבורו, Stimme; voix; voice: וישמע אלהים את קול הנער[3] ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם (בראש׳ כא יז). הקל קול יעקב (שם כז כב). המה עם בית מיכה והמה הכירו את קול הנער הלוי (שפט׳ יח ג). ויכר שאול את קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד ויאמר דוד קולי אדני המלך (ש״א כו יז). — וקול בכי: וכל הארץ בוכים קול גדול (ש״ב טו כג). סורו ממני כל פעלי און כי שמע יי׳ קול בכיי (תהל׳ ו ט). ויהי

[1]) [וכן בכתבות כנעניות: שמע קל דברי (קלוסץ 108 א 6; ב 5–6.]

[2]) [במקום זה באיוב ד יז: דממה וקול אשמע, ועי׳ דממה.]

[3]) [ומצוי בכתבות כנעניות הצרוף: כ(י) שמע (האל) קלי, וכדו׳.]

לאבל כנרי ועגבי לקול בכים (איוב ל לא). ועי׳ שמע. — קול נהי: כי קול נהי נשמע מציון איך שדדנו (ירמ׳ ט יח). — קול יללה: קול יללת הרעים כי שדדה אדרתם (זכר׳ יא ג). — קול אנחה: מקול אנחתי דבקה עצמי לבשרי (תהל׳ קב ו). — קול שועה: הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים (ירמ׳ ח יט). — קול תחנונים: שמע קול תחנוני בשועי אליך (תהל׳ כח ב). — קול צעקה, זעקה: וישמע עלי את קול הצעקה ויאמר מה קול ההמון הזה (ש״א ד יד). קול זעקה[1]) מבבל ושבר גדול מארץ כשדים (ירמ׳ נא נד). — קול חרדה: קול חרדה שמענו פחד ואין שלום (שם ל ה). — קול פחד, פחדים: והיה הנס מקול הפחד יפל אל הפחת (ישע׳ כד יח). קול פחדים באזניו בשלום שודד יבואנו (איוב טו כא). — וקול האדם בשירה, קול שרים ושרות: בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע וכו׳ אם אשמע עוד בקול שרים ושרות (ש״ב יט לו). — קול ערב: השמיעני את קולך כי קולך ערב (שה״ש ב יד). — יפה קול: והנך להם כשיר עגבים יפה קול ומטב נגן (יחזק׳ לג לב). — וקול האל המדבר: ואשמע את קול אדני אמר את מי אשלח ומי ילך לנו (ישע׳ ו ח). קול יי׳ לעיר יקרא (מיכה ו ט). — וקול החיות והבהמות: ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע (ש״א טו יד). על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה (ירמ׳ ט ט). קול שאגת כפירים כי שדד גאון הירדן (זכר׳ יא ג). שאגת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו (איוב ד י). — והצפרים: עליהם עוף השמים ישכון מבין עפאים יתנו קול (תהל׳ קד יב). עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו (שה״ש ב יב). וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה[2]) ויקום לקול הצפור[3]) (קהל׳ יב ד). — קול מצהלות האבירים: מדן נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות אביריו רעשה כל הארץ (ירמ׳ ח טז). — וקרא אדם בקול גדול: ויעמוד רבשקה ויקרא בקול גדול יהודית (מ״ב יח כח, ישע׳ לו יג). — וזעק קול גדול: והמלך לאט פניו ויזעק המלך קול גדול

[1]) [ועי׳ גם להלן.]

[2]) [הפה עם השנים הטחנות.]

[3]) [הכנוי קשה, ועי׳ בערך קום, הערות.]

כשמע אחיהו את קול רגליה באה בפתח ויאמר באי אשת ירבעם (מ"א יד ו). כבא המלאך סגרו הדלת וכו' הלא קול רגלי אדניו אחריו (מ"ב ו לב). — קול שעטה: מקול שעטת פרסות אביריו מרעש לרכבו המון גלגליו (ירמ' מז ג). — קול כנפי החיות וכדו': ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי בלכתם קול המלה כקול מחנה וכו' ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראשם (יחזק' א כד—כה). ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש[1]) גדול ברוך כבוד יי' ממקומו וקול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה וקול האופנים לעמתם וקול רעש גדול (שם ג יב—יג). —קול עלה נדף: והנשארים בכם והבאתי מרך בלבבם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב (ויקר' כו לו). — קול סירים נשרפים: כי כקול הסירים תחת הסיר כן שחק הכסיל (קהל' ז ו). — קול רחים: והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחים[2]) ואור נר (ירמ' כה י). ביום שיזעו שמרי הבית וכו' וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל בנות השיר (קהל' יב ד). — קול הרעם: זרמו מים עבות קול נתנו שחקים אף חציך יתהלכו קול רעמך בגלגל האירו ברקים תבל (תהל' עז יח—יט). מן גערתך ינוסון מן קול רעמך יחפזון (שם קד ז). —ומ"כ קולות, קולות אלהים: ויי' נתן קלת וברד (שמות ט כג). ורב מהיות קלת אלהים וברד (שם שם כח). ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר (שם יט טז). וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים (שם כ יח).

—חזיז קלות: בעשתו למטר חק ודרך לחזיז קלות (איוב כח כו). מי פלג לשטף תעלה ודרך לחזיז קלות (שם, לח כה). — וקול צנוריו[1]) האל: תהום אל תהום קורא לקול צנוריך (תהל' מב ח). — קול מים רבים: ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים (יחזק' א כד). — ומ"כ קולות מים רבים: מקלות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי' (תהל' צג ד). — קול המון הגשם: ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי קול המון הגשם[2]) (מ"א יח מא).—וקול המון של צבא מרום: קול המון בהרים דמות עם רב קול שאון ממלכות גוים נאספים יי' צבאות מפקד צבא מלחמה (ישעי' יג ד). מקול המון נדדו עמים (שם לג ג). — וקול המלה: לקול המלה גדלה הצית אש עליה (ירמ' יא טז). — וקול מחנה: קול המלה כקול מחנה (יחזק' א כד). — וקול שאון קריה: וישמע יואב את קול השופר ויאמר מדוע קול הקריה הומה (מ"א א מא). — קול תרועה: וישמעו פלשתים את קול התרועה ויאמרו מה קול התרועה הגדולה הזאת במחנה העברים (ש"א ד ו). — קול ענות גבורה או חלושה, קול ענות[3]): אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע (שמות לב יח). —קול מחצצים[4]), קול תוקעים בחצצרות: מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יי' (שפטי' ה יא). — וקול כלי תרועה, קול שופר: ויהי ביום השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד וכו' ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול (שמות יט טז—יט). וכל העם ראים את הקולת ואת הלפידים ואת קול השפר (שם כח יח). וישלח אבשלום מרגלים בכל שבטי ישראל לאמר כשמעכם את קול השפר ואמרתם מלך אבשלום בחברון (ש"ב יח י). — קול כנור: והשבתי המון שיריך וקול כנוריך לא ישמע עוד (יחזק' כו יג). — קול זמרה: זמרו ליי' בכנור בכנור וקול זמרה (תהל' צח ה). — קול רנה: צאו מבבל ברחו מכשדים בקול רנה (ישעי' מח כ). כל

---

4) [קול רעש פרושו קול של רעש, של תנועה ורעידה.]

2) [אמנם קשה קול רחים על יד קולות השמחה והצהלה של חתן וכלה, בעוד שאור נר נתן להתפרש בדחק כסימן של שמחה זו; ובנגוד לאור הנר אין עקר חשיבות הרחים בקול אלא בקמח, כלשון הכתוב: קחי רחים וטחני קמח (ישעי' מז ב), וביתר המקומות בס' ירמיה (ז לד; יח טו; לג יא) מסתים הצרוף בעניני החתונה, ואין זכר לרחים ולנר.

והשבעים תרגמו בםק' קול רחים ὀσμὴν μύρου, ז"א ריח מר, וי"ת קל סיען דמשבחין בניהור בוצין, ועי' דרשת חז"ל בבבלי (סנה' לב:). ואפשר שהיה העקר: קול רתים ואורח (במק' ואור נר), ז"א קול ידידים, שושבינים, אורחים שבחתונה, וצ"ע.]

---

1) [במשמי רעמים, עי' צנור, הערות.]

2) [ועי' גם לקמן.]

3) [עי' ד. ענה, עמ' 4583.]

4) [עי' צחר, הערה, עמ' 5458 וכו'.]

וי"א זו קוטית קטנה וי"א זו המתוק (ספרא ויק, קדושים פרק ס).

קוֹטֶן, קוטין, עי' קטן.

***קַוִּי**, ס"ז,—שיך לקו, מתכונת הקו, ; linear ; linéaire : linear : שכל עגולת הכדור תם כולם קווית מדומות ומצויירות בשכל (כאנ"ס הנביא, אפפירא ב). כי העגולה הקוית שחוקק שטח החגורה בשטח עקמומית אחד א' מוי גלגלי כוכבי לבת או על גבו ובוי תקרא לשם כמו כן חגורת המזלות (ר"י היצחקי, יסוד עולם ב א, יע). ששפת הים הגדול הנק' אוקינוס הוא גבול היבשה סביב סביב והיא עגולה גדולה קוית חקוקה במחשבה ע"ג כדור הארץ (שם ב ב, כא :). והעגולה הקוית שחוקק מרכז החמה במחשבה בשטח החגורה ע"י המהלך האמצעי היא שאקרא אותו מסלול החמה בכל מקום מהספר הזה (שם ג א, לא :). העגולה המקיף אותה מכל צד בשוה ומגביל את התמונה ומקיפה אקרא אותה דרך פרט עגולה קווית (נרוך משקלוב, עמודי השמים על קדוש החדש, ברלין, ג :). — ונקבעו בחכמת השעור המונחים: משטח קַוִּי, Regelfläche ; surface réglée ; ruled surface, שִׁעוּרִים קַוִּיִּים, Linienkoordinaten ; coordonnées de ligne ; line coordinates [1]).

***קַוָּיָה**, ס"נ,—שה"פ מן א. קָוָה, מעשה המקוה לדבר: שלש קוויות [2]) טובות קוו ישראל על הים, קוו לתורה, קוו לרגלים, קוו למשכן (ר' לוי, מד"ר שה"ש, כתפוח).

***קַוִּיָּה**, ס"נ,—שה"פ מן ב. קָוָה, מעשה הִקָּוֹת המים: ואם גמר קוית המים תראה היבשה בהכרח וכוי (ר"ם א"ת, יקוו המים ז). הקדים קוויית המים באמרו יקוו המים גם מן הנראה וכו' (שם כ, 134). עיקר בריאות היום הוא להוציא עניין קוִיִּת המים ותראות היבשה (ר' עמנואל מרומא, Merx, Archiv, 383).

***קַוִּיצָה**, ס"נ,—כמו כִּוִּיצָה, עוית המכוצת את העצלים, Krampf ; spasm(e) : בקויצה הנקראת תשנג [1]) ובלטוי' אשפאשמו היא עלה עצביות יתנועעו העצלים בה אל התחלתם ויקשו להתפשט (קאנון ג ב ב).

***קְוִיצוּת**, ס"נ,—מצב השֵׂעָר המסֻלסל קְוֻצּוֹת קְוֻצּוֹת: והשער גם כן כבר ידעת בספר הראשון סבת התחדשו וידעת הסבה בקויצותו ופשיטותו ורקיקותו (שם ג א א ח).

כּוֹל [2]), ממנו אולי מִקּוֹל, **מָקּוֹלִית, קוֹל, *קוֹלִי, *קוֹלָן, *קִילוֹנִי.

קוֹל, קֹל [3]), ס"ז, כנ' קוֹלִי, קֹלִי, קוֹלֵנוּ, קֹלֵנוּ, קוֹלֵךְ, קֹלֵךְ, קוֹלְךָ, קֹלְךָ, קוֹלֵךְ, קוֹלְכֶם, קֹלְכֶם, קוֹלוֹ, קֹלוֹ, קוֹלָהּ, קֹלָהּ, קוֹלָם, קֹלָם, קוֹלָן, מ"ר קוֹלוֹת, קֹלוֹת, קֹלֹת, — א) כל מה שהאזן שומעת, Schall, Laut ; son ; sound, קול גָּדוֹל: וירעם יי' בְּקוֹל גדול ביום ההוא על פלשתים ויהמם (ש"א ז י). מעם יי' צבאות תפקד ברעם וברעש וְקוֹל גדול (ישעי כט ו). — אֵין קוֹל (ואין ענה ואין קשב): ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואין קול ואין ענה (מ"א יח כו). ויהִי כעבר הצהרים ויתנבאו עד לעֲלוֹת המנחה ואין קול ואין ענה ואין קשב (שם שם כט). וגחזי עבר לפניהם וישם את המשענת על פני הנער ואין קול ואין קשב (מ"ב ד לא). — קול צְעָדִים: וישמעו את קול יי' אלהים מתהלך בגן לרוח היום (בראשי ג ח). ויהי בשמעך את קול צעדה [4]) בראשי הבכאים אז תחרץ (ש"ב ה כד). ויהי

---

1) [עי' מלון למנחי מתמטיקה, ממלוני ועד הלשון העברית י.]

2) [ויש מנקדים: קְוִיּוֹת.]

1) [בערבי a).]

2) [שרש זה נמצא בצ"ע קול והמקבילות לו (עי' קול, הערות) בכל הלשונות השמיות העקריות, ומהן בשבא' בערבי ובאשורי אף כפעל קול, קאל b), קָל. ואע"פ שלא נשמר הפעל בעבר' בצורה זו, יש לראות כהתפתחות של שרש זה ב. קבל וקהל (עי' בהערות שם).]

3) [בארמ' ובסורי קָלָא, בכנענ' ובאוגרית' קל, בכושי קָל, ובשנוי משקל או הוראה אף ביתר הלשונות השמיות.

ומשתמשים בדבור ובעתונות העברית בשמות המרכבים מן קול, כגון קוֹלְנוֹעַ, רַמְקוֹל.]

4) [ואולם עי' א. צְעָדָה, הערה.]

---

a) تشنج b) قال

ושורש כל יקוט, ולא יוכל (המות) לשקוט והאדם ילקוט כאורה תאורות (הוא, ואומר אל תתתה, האסיף תרכ״ד, 147). איש לבב ישפיל תאותו עד עפר וביצרו יקוט, ישים על אל מבטחו לא על נברא כי כסלו יקוט[1]) (ר״י חריזי?, הענק קכו, ס׳ היובל להרכבי).

—נפעי׳, נָקֹטוּ, נְקֹטֹתֶם, נָקֹטָה, — כמו קל, נקטה הנפש בחייה, בעצמה: כי לא כן אנכי עמדי נָקֹטָה[2]) נפשי בחיי אעזבה עלי שיחי אדברה במר נפשי (איוב ט לה–י א). — ונָקוֹט האדם בפניו, במשמ׳ זו: וזכרו פליטיכם אותי בגוים אשר נשבו שם וכו׳ ונָקֹטוּ בפניהם[3]) אל הרעות אשר עשו לכל תועבתיהם (יחזק׳ ו ט). וזכרתם שם את דרכיכם ואת כל עלילותיכם אשר נטמאתם בם וּנְקֹטֹתֶם בפניכם[4]) בכל רעותיכם אשר עשיתם (שם כ מג). וזכרתם את כל דרכיכם הרעים ומעלליכם אשר לא טובים וּנְקֹטֹתֶם בפניכם[4]) על עונתיכם ועל תועבותיכם (שם לו לא). — ועי׳ א. נָקֹט.

---

1) [כלשון הכתוב (איוב ח יד): אשר יקוט כסלו ובית עכביש מבטחו, שהבינו קצת הקדמונים כפעל עתיד מן קוט, אך עי׳ טורטשינר, ס׳ איוב, עמ׳ 116.]

2) [עי׳ בהערות לבנין קל. והתרגומים והמפרשים פרשו בדרכים שונות. השבעים: κάμνων τῇ ψυχῇ μου, סובל, קץ בנפשי. התרגום הארמי: אתגזרת נפשי בחיי (עי׳ בהערה הבאה). רש״י: נפשי מתקוטטת על שאני חי, והוא לשון ונקוטותם בפניכם, ע״כ. ראב״ע מצרף את המלים עם ההמשך: נקטה (ז״א מאסה) נפשי אם עזבתי שלא אדבר וכו׳. רלב״ג (עפ״י ת״י ליחזקי): נכרתה, ועוד. ועל פי נקוד המלה ראו בה אחדים קל מא. נָקַט, עי׳ שם.]

3) [בדגש הט״ת וכו׳ והביא רבי יהודה מלה זו בבנין נפעל מנחי העי״ן דומה שמצאו בספריו רפה ור׳ יונה כתב שמצאו דגש וכו׳ וא״כ יהיה מפעלי הכפל (מנחת שי).

המלה פָּנִים משמשת כאן במשמ׳ האדם עצמו, עי׳ א. פָּנִים. והוראת כל הבטוי ברורה מן הנאמר על נָקֹטָה נפשי בחיי, עי׳ בהערות הקודמות. ות״י וידנקון, כלומר ויאנחו, יאנקו. והשבעים תרגמו: καὶ κόψονται τὰ πρόσωπα αὐτῶν, כלומר יטפחו על פניהם, והוולג׳ et displicebunt sibimet, ולא ישאו חן בעיניהם (כנראה כמו קצתי בחיי). והמפרשים העברים כרש״י, לשון קטטה, או כלשון מאיסה.]

4) [עי׳ בהערה הקודמת.]

—התפ׳, אֶתְקוֹטָט, אֶתְקוֹטָטָה, —הִתְקוֹטֵט, כאלו התחרט על מראה עיניו, קץ בו: ראיתי בגדים וָאֶתְקוֹטָטָה אשר אמרתך לא שמרו (תהל׳ קיט קנח). הלא משנאיך יי׳ אשנא ובתקוממיך אֶתְקוֹטָט (שם קלט כא). —ובספה״א במשמ׳ ריב, התקוטט עם פלוני, התקוטטו ביניהם[1]): אם נתקוטטה האשה עם חמותה ולא רצתה לדור עמה וכו׳ יש מן הדין להוציאה או לא (שו״ת הרי״ף רלה). אם תחפוץ לעשות שותפות עם אדם ראה וחקור קודם אם היה חבר ושותף עם אחר ואם נתקוטטו יחדיו (ספר חסידים תתתגג). נתקוטטו ביניהם ותבעו איש את חברו לפנינו לדין (ספר הישר לר״ת, חלק שו״ת עא). למלך שהיה לו בת נאה ואחרים מתאוים לה, ידע המלך בדבר ולא יכול להתקוטט עם המוציאין את בתו לתרבות רעה (ליקוטי, בפלא, לנוב, ו.)׳ לשמור היושר בשלות ולהסיר העול כדי שלא יתקוטטו האנשים בהתחברם יחד מתוך העסק והמשא ומתן אשר ביניהם (ר״י אלבו, עקרים א ה). אמר משרת לאדוני הנקרא גוא״ן דיל״ה ויר״ה אני ונתקוטט מאד עם היהודי וכו׳ (שבט יהודה, הנוכר, 28). גם אני שמעתי שכשהם מתוכחים פוגעים זה עם זה כמו שעושים השורים כשמתקוטטים (שם, 117). ואם היו שניהם חרשים תקנו חכמים שיקנו כדי שלא יבואו להתקוטט (שו״ע חו״מ רסט ז). שהיצר מתקוטט עם האדם ומקטרג אותו להשיאו ולהסיתו (ר׳ אליהו די וידאש, ראשית חכמה, שער האהבה יא). — ובמשמ׳ מאס, קץ: כי תרבה הצמא מפני חמתה ותתקוטט הנפש ותקפיד הרוח (אסף, 45 :).

*קוֹטִית[2]), ש״נ, —מדת הלח: במדה, זו מדת הארץ, במשקל, זו טריטני, ובמשורה, זו זיר[3]) הגדול

---

1) [ע״פ קטט, קטטה בתו״מ, עי׳ שם.]

2) [לא נתברר מקור המלה ומשמעותה המדויקת, ויש שראו בה מלה שאולה מיונ׳ או רומ׳, לדעת קרויס (Lehnw. II, עמ׳ 503) מן κύτος, ולפי לֶו (שם) מן κοτύλη, שתיהן במשמ׳ בית קבול, כלי בכלל. ואף אפשר שאין כאן בעקר שם עצם אלא תשתלשלות מבטוי כגון quantuscumque, quotcumque, quoteni, וכדו׳, במשמ׳ כמה שהוא (שהם) וכדו׳, ומזה נולד גם קוטית וגם קטנה, וצ״ע.]

3) [עי׳ הערת המחבר לערך ב. זִיר, ויש גם נוסח אחר זיד.]

קָח על מים רבים צַפְצָפָה שמו (יחזק' יז ה). ואנכי תרגלתי לאפרים קָחָם על זרעתיו ולא ידעו כי רפאתים (הוש' יא ג). — ואמר הפיטן: קְחָתָהּ דור מאלף, אמריך הנחלתם, למענם בכל דור חקת לזכרון (יוסי בן יוסי, אפחד במעשי, זכרונות, מוס' ב' כ"ה). תמור בסף נמאס דור נשכח קְחָתָהּ (שם שם). טובך יאבה שאר ישוב, מתנפל בהמצאך אליך לשוב, קוּח דברי כבושים ושוב (קלונימוס, אזכרה מחנונים, סלי' יוה"כ). קְח מאכלת חדה ושחטו בסדר וכו' קוּח לוחשות חת במחתת פרוים (משולם בר קלונימוס, אמיץ כח, עבודת יוה"כ). ובידו לו עץ יבש קְח, תוציא פרח ויציץ ציץ (הרוזים משופסים, ברודי, הקדש 3 3). קְחֵנוּ דברים בשלום פרים תמוכים בטוחים ולרחמיך מסברים (סהרנוך בקשנוך, סלי' ג עשי"ת). — ואמר המשורר: עץ הנדוד לא נבלו עליו הכי על מי דמעי כערבים קְחוּ [1]) (רמב"ע, אם קדמו, ברודי, עד). ובבאי לעמוד על עמדי חזקתני, וקְחָתְנִי על זרועותיך והרגלתני (רשב"ג, כתר מלכות, אלהי כסלו פני).

קוט [2]), ממנו *הִתְקוֹטְטוּת, א. נָקֹט, *נָקִיט, קוּט.

קוּט, קָטַט, פ"ע, אָקוּט [3]),—קָט בפלוני, התחרט ונחם על מה שעשה עמו [4]), bereuen ; se repentir de ; to repent of: ארבעים שנה אָקוּט [5]) בדור ואמר עם תעי לבב הם (תהל' צה י). — וניגו' על דרך השלמים *קוּוֵט, קָץ: שאפילו אוכלת אשה כל מיני מאכל ושתתה כל מיני משקה אין אישה קוּוט בה, אבל אם היה רגיל אצלה כל זמן אפילו בימי נדותה היה קוּוט [1]) בה והיה מבטל פריה ורביה, לכך נאמר בתורה שבעת ימים תהיה בנדתה, כדי שתהיה על בעלה ביום טבילתה כיום כניסתה לחפה (תנא דבי אליהו פרק טו). — ואמר הפיטן: גיויו שחף קרח וגופו שוף קרח, קץ מפני חורב וקָט מפני חורף (ינאי, איחור והפכפך, קרובי בראש', זולאי, מג). המלמד מוסר לא יקוּט בו, ושומיע ויכות לא יקוץ בו (הוא, אז פרסת, קרובי דבר', רנא). כשר ציר תחן לוט באושי בחן להמתיק מר למחן לבל לקוּט בבחן (ר"א קליר, אזרח בט, קרובי פורים). — ואמר המשורר:

הכרתי וגם עֲבָרָה היא כי בימי המקרא כבר שמשו אף פעלים מקֻצרים על יד פעלים חסרים, כגון שׂוֹא על יד נשׂא, ועל כן לא מן הנמנע הוא שאמרו אף בקצור קָח במקום לַקַח, בשם שהלמד נשמטת בצווי ובמקור קַח, קַחַת. ועל כל פנים הובן הפעל כך בפרשנות העברי, ולפי זה אף השמוש בסהמ"א, ועי' רד"ק לפסוק ביחזקי.]

[1]) [כמו לְקָחוּ, נשתלו.]

[2]) [עי' בהערות הבאות.]

[3]) [ויש שגזרו מפעל זה אף יָקוֹט (איו' ח יד), אך כנראה הוא שם עצם, ועי' טורטשינר בפרושו למקום.]

[4]) [זאת בקרוב משמ' הפעל שהיא ביסוד כל שמושיו, והמפרשים בארוהו בהכנה שונה בקל וכבנינים הנגזרים, ועי' בהערות הבאות.]

[5]) [השבעים (προσώχθισα, מאסתי) ורֹב המפרשים העברים כגון ריב"ג (ועניגם היאוש מן הטובה), ראב"ע (געלה), הבינו קוּט כלשון מאיסה וגעל, כמו קוּץ (קצתי בחיי), וכן השתמשו בפעל זה חז"ל ובסחמ"א, אולי אף בהשפעת הארמי. ואולם ביתר דיוק קוט במקרא היא לשון חרטה. משמ' זו ברורה ביחוד בשמושים בנפע': ונקֹטו בפניהם אל הרעות אשר עשו, ונקֹטתם בפניכם בכל רעותיכם אשר עשיתם. וכדו'; ואף חַיַּי בכתוב נקטה נפשי בחיי (איו' י א) פרושה חַיָּתִי, נפשי, אני בעצמי: מתחרט אני על עצמי, כהמשך למשפט שלפני זה: כי לא כן אנכי עמדי, ז"א אין אני בשלום עם עצמי, אין אני מרצה במה שעשיתי ואמרתי. ולפי זה אין הענין דומה אל קצתי בחיי במשמ' אין לי חפץ בחיים ממש.

ואולי יש לפרש עפ"י משמ' זו של קוּט בעבר' אף את המאמר הקשה בעמו' (ז ב–ה), שהנביא מנסה להשיב בו את גזרת האל: וָאֹמַר סלח נא (או: חדל נא) מי יקום יעקב כי קטן הוא. על הקשי שבאלו הנביא מנמק את זכות יעקב לסליחת עוונותיו בזה כי קטן הוא, עמד גם ת"י, האומר: שבוק כען לחובי שארא דיעקב מן יקום ויבעי על חטאיהון ארי מטלטלין אינון, ע"כ, שהרי בכל מקום דומה בא תחת זה נמוק התשובה שהיא הגורמת לסליחה: אולי ישמעו וישבו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל הרעה וכו' (ירמ' כו ג); קרעו לבבכם וכו' ושובו אל יי' אלהיכם וכו' מי יודע ישוב ונחם (יואל ב יג וכו'); וישבו איש מדרכו הרעה וכו' מי יודע ישוב ונחם האלהים (יונה ג ט). ולפי זה אולי ואולי הכונה המקורית: מ"י (ר"ת: מי יודע) יקוּט יעקב (ז"א יתחרט על מעשיו) כי קָטֹן (במשמ' בעל תשובה וחרטה) הוא, וצ"ע.]

[1]) [בבבלי (נדה לא:): וקָץ בה, ועוד נוסחאות שונות בכ"י ובדפוס' של תנא דבי אליהו, ועי' סדר אליהו רבה, הוצ' איש שלום, עמ' 79, ושם הערה 43.]

—פִּעֵ', *קִוָּה,—כמו הִפְעִ', קִוָּה האדם קנין, אסף הון, ואמר המשורר: אל תחמוד איש כמם חיל וכחול הים קנין קוה (רמב"ע, תרשיש ט, 82).

—הִפְעִ', *הִקְוָה,—כמו נִפְעִ', ואמר הפיטן: דמע בכן הוילו תחתיות, דברך קשבו והוקוו בדוכיות (משולם בר קלונימוס, אשוחח נפלאותיך, עבודת יוה"כ, Elbog., Stud. עמ' 126).

קוה
(כתיב [1]), עי' קָו.

א. *קִוּוּי, ש"ז,—שה"פ מן א. קִוָּה, מעשה המקוה והמיחל, כמו א. תִּקְוָה, hoping ; espérance ; Hoffen: לישועתך קויתי ה' ובו' הכל בקווי, יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי, תאותו של עוה"ב בקווי וכו', תנינה בקווי וכו', סליחה בקווי (ר' ינחק, מד"ר ברחש' לם). קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', אם בא קויך יפה, אם לאו חזור וקוה אל ה' (ר' פינחס הכהן בר חמה, תנחו' בובר, בשלח יב). בשביל תקותי שקויתי ולא רצה לא עולות ולא שלמים ולא זבחים אלא קיווי (מדרי תהל' מ, הוצ' בובר). אמר דוד קוה קויתי ה', מתוך הקווי ויט אלי וישמע שועתי (ילק' שמעו' שמות רמח). אין ביד ישראל אלא הקווי, כדאי הן לגאולה בשכר הקווי (שם תהלי תשלו). —ובסהמ"א: מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכש"כ בית התן וכלה שמשמחין בקולות של שמחה ואומרין דברי שירות ותושבחות לפני הקב"ה וזוכרין אותותיו וחסדיו עם ישראל מקם וקיווי גלוי מלכותו וכו' (רב האי, תשו' הגא' הרכבי ם). הקווי אל השמחה יקרא שחוק (רמ"ע מפאנו, אמרות טהורות, חקור דין א ג, ג:). אין קווי גדול מזה (השאיפה לדעת סתרי תורה) ובפרט שכוונת הקווי אינו אלא כי אם כדי להבין ולידע סתרי תורה ולדבקה בה (ר' אליהו הכהן, שבט מוסר כא). — ואמר הפיטן: צדקך להגיד ולהלל, קיווי ישעך לפלל (ינאי, קרובי לס' שמות זוטא, לה).—*ובמשמ' השערה, נחוש, בנגוד לידיעה, guess ; conjecture ; Vermutung: ואלטין [2] שהוא הקווי יותאם היותו עם אפיסת הדבר שהוא

[1]) (רד"ק (זכרי א יו): כתוב בה"א במשקל נוה וקרי בלא ה"א והוא קו הבנין החוט שנוטין על הנדבך, ע"כ.]

[2]) בערב' a).

a) الظّنّ

מראיה, אם מפני עצור וקשרון לב עושה אלטין שהוא הקווי בדבר שאינו כמו ראית וכו' ואשר נגש זה הפרק בין הידיעה ובין הקווי הוא כי הידיעה תולד מן הראיה והדרישה וכו' והקווי אינו נולד מן הראיה והדרישה וכו' (ספר העריות לישועה בן יהודה הקראי, LFDWDJ, Bericht 18, עמ' II). כי כמו שיולד דעת המושכל מן המופת כן תולד דעת הקווי מן הסימן (ר"א הקראי, גן עדן, קדה"מ יא, יב:). יש עת שהקווי יעמוד במקום הדעת (הוא, עץ החיים קג).

ב. *קִוּוּי, ש"ז,—שה"פ מן ב. קִוָּה, פעֻלת הַמְקַוֶּה, מלוי המקוה, המים שנקוו במקוה: וכן שני מקוות בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה ונפלו שלשת לוגין מים שאובין מתוך אחת מהן ואין ידוע לאי זה מהן נפלו רצה להוציא קוויה פסולה מזה מוציא, מחצה מזה ומחצה מזה מוציא מעלה (ירוש' תרומ' ד יב). ואף במקוה כן אמר מה שלמטן קיוויה כשרה מה שלמעלן קיוויה פסולה, מה שלמטן קיוויה פסולה ומה שלמעלה קיוויה כשירה, לדעתו הדבר תלוי (שם שם).

א. *קִוּוּץ, ש"ז,—שה"פ מן א. קִוֵּץ, מעשה המְקַוֵּץ, המסיר קוֹצים: דבכלל מתקנין הדרכים לא הווי קווץ דרכים, דתיקון משמע שמתקן הגבשושיות והגומות (תוס' מו"ק ה., ד"ה לאתויי).

ב. *קִוּוּץ, ש"ז,—כמו קְוִיצָה, הִתְכַּוְּצוּת: א"א (אמר אבוקרט) מי שיקרהו קיווץ או משיכה ואח"כ תמצאהו קדחת יותך בו חוליו, א"ג (אמר גלינוס) המשיכה מין ממיני הקיווץ אלא שהוא לא יראה בה האיברים מקובצים וכו' (יעקב בן יוסף זבארה, תרג' פרקי אבוקרט, כ"י ביהמ"ד סבער, 31). ויהיו מיני הקווץ שלשה, קווץ לאחור וקווץ לפנים והמשיכה (שם שם).

*קוּחַ,
ש"ז,—סבל תאסיר וכדו', ואמר המשורר: שביה ונדוד לבו מוחץ וקוחי בחי כשל (ר"י נג'ארה, עולת תמיד קי). — ועי' פְּקַח־קוֹחַ, והערות שם.

קוח
[1]), פ"ע, קַח, קָחָם,—כמו לָקַח, to take ; prendre; nehmen: ויקח מזרע הארץ ויתנהו בשדה זרע

[1]) [אמנם שני המקומות שבמקרא מספקים הם, כי אפשר שאך בט"ם נכתב ק·ח, קחם במקום יקח, אקחם (עי' הערת המחבר, עמ' 2729). ובפסוק שביחזקי היו שהבינו קח כשם צמח (עי' ערך קָח), אך אין זה

אלגרס, תפלת טל). מאז תמיד לנו הרבה, הקוית שבים ברות גריבה, ארפא משובתם אוהבם נרבה (אליה בר שמעיה, אתה חלקי, קליס׳ ה׳ עפי״ה).

ב. **קָוָה,** קל לא נמצא במקרא.

— נִפע׳, נִקְוּו, יִקָּווּ, — נִקְווּ המים, נתקבצו נאספו: יִקָּווּ המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה (ברא׳ א ט). — ובהשאלה, נִקְווּ עמים [1]: בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יי׳ וְנִקְוּוּ אליה כל הגוים לשם יי׳ לירושלם (ירמ׳ ג יז). — ובספה״א: ובשיצא הדיבור מפי הגבורה יקוו המים עלו מקצות הארץ ההרים והגבעות ונתפזרו על פני כל הארץ ונעשים עמקים על תוכה של ארץ ונתגלגלו המים ונקוו לעמקים (פדר״א ה). והראות דבר נסתר והקוות מפוזר איננה בריאה (רלב״ג, בראש׳ א ט). אמר (הקב״ה) להקוות המים שהיו בטבעם מקיפים כל כדור העפר אל מקום אחד הוא הנקרא ים (ר״ם א״ת, יקוו המים ב, עמ׳ 131). והמקום שנקוו בו המים בהקוותם בו הוא שקרא ימים (שם שם, 134). בבריאת היבשה והקוות המים (ר״א הקראי, עץ החיים לד). — ואמר המשורר: ודמינו בחברה אל בני עש ואל נקוים לביתן בשתיה (ר״ם הנגיד, הכל היום, ברודי, 90). נקוו פלשתים וערבים והקיפו עלי להלחם בסוסים ובחילים (הוא, טובות לאל, בן תהלים פה, ששון, ם). ללוי כל יקר גלוה ונקוה והוא לוית פאר על ראש משיחיו (ר״י חריזי, תחכ׳ ג, 43, ועי׳ תקונים בסוף הספר).

—קל, *קָוָה, נק׳ קָוָה, — כמו הִפע׳: שוב מעשה ברום בית ענת שקוות יתר מאלפים כור ובאו ושאלו את ר׳ חנניה בן תרדיון ופסל, שאני אומר נכנסו גוים וולפוה בלילה וחזרו ומלאו אותו בקילון (תוספת׳ מקוא׳ ו ג). — וביני פָעוּ׳, קָווּי, כמו נִפע׳, — שהקוו אותו: שמן לזוהמה אינו צריך לברך, אמר רבי יודן ואפילו קווי לתוך ידו (ירוש׳ ברכ׳ ו ו). —ובספה״א: ובמאמרך חוג שמים כוננת להיות לעולם סובב גם ארץ ורוח תכנת ומים ואש קוית (בקשה לר׳ בחיי בסוף חו״ה).

[1]) [עי׳ גם א. קוה, פִע׳, הערה 2 בעמ׳ 5821.]

— הִפע׳, *הִקְוָה, הִקְוָה מים, נהרות וכדו׳, עשה שיקוו: והא איכא ימא דחמץ, דיקליטינו הקוה נהרות ועשאו (ירוש׳ כלא׳ ט ד). למה היה שלשים ומאה משקלה, לפי שכשהקוה הקב״ה ביום השלישי של יצירת העולם כל המים למקוה אחד קראן ימים וכו׳ וימים בגימטריא הוא מאה וכו׳ בא שלמה והוסיף ים אחד וכו׳ וכנגד אותן ל׳ אמה שהיה קו הים שעשה שלמה סביב הוסיף על משקל הקערה שלשים שקלים (מד״ר במד׳ יג). — והִקְוָה על דבר, עשאו מִקְוֶה: כל מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו, וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה ממשיכין לו אמת המים ומשלימין לו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו (תוספת׳ שקל׳ א ג). — ובספה״א: האדם יוכל לבנות וליסד ולקרות ולהקוות ולזרוע ולצמות ולנטוע ולעשות, אך ביגיעה ותלאה (שבתי דונולו, חכמוני לילירה, ורשה, סד.). וצינורי הכליות קורין אל גידי השלחופית להקבילם המים ההם להוליכם ולהקוותם בתוך השלחופית (שם סד:). שטוחין (המים) על פני כל הארץ והקוום: באוקינוס הוא הים הגדול שבכל הימים (רש״י, בראש׳ א ט). המקוואות כמו שהיו והטובלים כמו שהיו, אלמא לא נפיל הכשר וכשר להקוות עליו (ר״ש, טבו״י ב ג). — ואמר הפיטן: בין זרונים חצת בקרת הנורא, בצול הקויתם לבל יכסון חלד (משולם בר קלונימוס, אמיץ כח, עבודת יוה״כ). ימים הקוה כלם יבשה להראות השבילם (ר״י טוב עלם, אכנן חסדך, יוצ׳ שבת ב׳ אחה״פ). הקוה ברוחו המים ורקע רקיע בלי ידים (ר״י הלוי, מי כמוך ימיד, לפסח, דיואן ג, 10). גלים הקוה למי שחו ודשא כסה פני אחו ושיחי שדה צמחו (הוא, אשתחוה שעדי רנני, מי כמוך לפסח, שם שם, 54). הקוית קרים הרשית שיתים הם הם לקרות הדרת סכה (אומץ קלות דרכיך, מוס׳ סכות, מחז׳ איטל׳ ב, קעד.). והראה יבשה והקוה נחלים (אל מסולסל, קונטר׳ הפיוטים, מק״כ, 38). — והִקְוָה ה׳ שכינתו על ישראל, צרף אותה למקוהם ואספתם: כל זמן שישראל מקוים [1]) בבתי כנסיות ובבתי מדרשות הקב״ה מקוה שכינתו עליהם (פסיק׳ רב׳, ציוס השמיני, רב:).

[1]) [נראה שצ״ל נקוים; אמנם גם בפסיק׳ ר״ב: מקוין (ביום השמיני, בובר, קלג:).]

(ישעי׳ ה ג). מדוע קִוִּיתִי לעשות ענבים ויעש באשים (שם שם ד). — וקִוָּה לאדם לעשות בו דבר רע: לי קִוּוּ רשעים לאבדני (תהל׳ קיט לה). — וקִוָּה נפשו של אדם, ארב לו: יגורו יצפינו המה עקבי ישמרו כאשר קִוּוּ נפשי[1]) (תהל׳ נו ז). — ובלי כל השלמה, לא קִוָּה האדם, לא צפה מראש: בעשותך נוראות לא נְקַוֶּה ירדת מפניך הרים נזלו (ישע׳ סד ג). — ואמר בן סירא: כחורש וכקוצר קרב אליה (אל החכמה) וקוה לרב תבואתה (ב״ס גניי ו יט). אל תתמה בדרכי רע (האמן) ליי׳ וקוה לאורו (שם יא כא). — ובמדרש: ויאמר אלהים יקוו המים וכו׳ אמר הקב״ה יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בהם (בשם ר׳ לוי, מד״ר בראשי׳ ה). שלש קויות טובות קוו ישראל על הים, קוו לתורה קוו לרגלים קוו למשכן (ר׳ לוי, שם שה״ש, בתפוח). אם קויתה ולא בא חזור וקוה (ר׳ פינחס הכהן בר חמא, תנחו׳ בובר, בשלח יב). והיה אותו חולה מקוה[2]) לרופא מתי יבוא בארבע שעות או בחמש שעות (מדרש תהלי׳ ו). חזק ויאמץ לבך, אם קויתם ולא נושעתם, קיווי ושובו וקיווי[3]), ואם תאמר עד מתי נקוה, כבר כתיב יחל ישראל אל ה׳ וכו׳ (שם מ). דוד שקיווה לי עניתיו (שם שם). בשביל תקותי שקויתי, ולא רצה לא עולות ולא שלמים ולא זבחים אלא קיווי (שם שם). צויתי אתכם בצאתכם ממצרים וכו׳ קויתי אתכם ארבע מאות ושמונים שנה עד שלא נבנה הבית (סדר אליהו רבה ד, הוצ׳ איש שלום, 19). — ובתפלה: על כן נקוה לך ה׳ אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך (מלכיות, מוס׳ ר״ה). — ובספה״א: דִּמִּינוּ וקוינו אל חסדיך לראות תשועתך זו בקרב היכלך (רס״י, תהל׳ מח י). אבל העכו״ם למה מקוים אותו (את יום ה׳) הרי הוא להם חשך ולא אור (הוא, סנה׳ לח:; ר״ת שחורה). וזה מבואר בדברים המדיניים כי פעמים רבות יתחדשו מונעים בדרכו או עיזרים לא קוה להם (רלב״ג,

[1]) [אמנם קשות המלים גם כאן וגם בראשית הפסוק שאחר זה: על און פלט למו; וכנראה לא כונה המסרת לקריאה המקורית.]

[2]) [וכן בילק׳ שמע׳ (תהל׳ תרלה), אך בשוח״ט הוצאת בובר: מצפה.]

[3]) [כנראה צ״ל: קוו ושובו וקוו.]

משלי כ). ומצאנוהו לפתח היהודי ואמר לנו שהיה מקוה ליהודי על חוב שחייב (שבט יהודה, הנובר, 48). — ואמר הפיטן: חיים ממנו נוחיל ולישועתו קוינו עתה ירחיב ה׳ לנו ופרינו (חיים אלרוכים סליחי׳ ער״ה). צדקה אקוה ממך ואוחיל (יקותיאל, ירלאסי בסלותי, קרוב׳ א׳ ר״ה). — ואמר המשורר: אין לך תרופה על תבל לבד פני ולבן קו (רמנ״ע, תרשיש ז, 65). ואיך מה יקו לספור וספר גאון החי, וחסרון הימנה לחוות יתרותיו (ראב״ע, בשם אל, כהנא א, 191). אם תטה מארחות עול ונתיבתך תשים על קו, הוחיל באל אחרית טובה גם שכר טוב מהאל קו (ר״י חריזי (?), הענק אות ק, ספר היובל להרכבי). ועד כמה אקוה לה והיא מתאחרה (דוד, שבט לוני, שירי תימן, 69). הלא נצח אקוה לך אלהי, תחייני ותשלים כל שאלה (דוד בן סעדיה הכהן, אמורר שיר, שם, 73). אקויך יום וגם ליל (ר״ש שבזי, ישם לביא, שם, 195). בשמו נקוה עד מאד כי הוא אשר לו עוז והוד (אברהם בן שלם, אם נקגרו, שם, 227). — *וקִוָּה עַד: נצא אליהם, ואף כי הלכו אחינו מעדת החסידים מעמנו, ואם נקוה עד בואם הנה עתה יאמרו צרינו כי אנחנו יראים מהם (יוסיפון פרק כ; יוסיפון, גינצבורג, קלז). — *וקִוָּה את פלוני, חכה לו: ויצא לחוץ וידבר אל היהודים אשר היו מקוים אותו בחצר (שם פרק סג).

—פע׳, בינ׳ *מְקֻוֶּה,—שקוו לו: ואחר שהתנאים הנזכרים המיועדים מפי הנביאים הכרחיים להמצא במשיח האמיתי לא נמצאו בישו הנוצרי וכן גם ההבטחות הנזכרות ואחרות זולתם אשר לא זכרתים כאן ליראת האריכות המיועדים להתקיים בזמן המשיח האמיתי המקווה לא נתקיימו עד הנה (יצחק בן אברהם, חזוק אמונה א א).

—הפע׳, *הִקְוָה,—נתן תקוה, ואמר הפיטן: אשר נתכנת יקותיאל, כי בנים היקוות לאל[1]) (ינאי, אסר נתכנה, קרוב׳ לפ׳ שמות, זולאי, עו). כי מי נח זאת לי לעולם בלי לבטל, ברת לו ולנשי עוד בלי יבטל, כל ימי הארץ להקוות בקווי מטר וטל (ר״א קליר,

[1]) [עפ״י דרשת חז״ל: יקותיאל, שקוו ישראל לאל בימיו (מגי׳ יג.)]

מרעים יכרתון וְקֹוֵי [1]) יי׳ המה יירשו ארץ (שם לז ט). אל יבשו בי קֹוֶיךָ אדני יי׳ צבאות אל יכלמו בי מבקשיך אלהי ישראל (שם סט ז). טוב יי׳ לְקֹוָו לנפש תדרשנו (איכה ג כה). — ואמר בן סירא: תן את פעלת קוֶיךָ ונביאיך יאמינו (צ״ס גני׳ לג כח). —ובסהמ״א: קבץ קוֶיךָ מארבע כנפות הארץ (אתה הוא ה׳ אלהינו, תפלת שחרית). — ואמר הפיטן: בריבם יצאו חנוניך כנים, קוים חסדיך ועל רחמיך שעונים (רש״י, ה׳ אלהי הצבאות, סליחי׳ ערה״ס). חכמי יראת ה׳ מושל וצדיק טובך קוים קרוב ומצדיק (חכמי תוס, קרובי׳ שחרי׳ יוה״כ). — ואמר המשורר: לבי ונפשי מנדוד יהמו קוים חסדיך אשר עצמו (ר״מ עבזי, אל המרומס, שירי סימן, 139). —״וקֹוָיו של אדם, בהשאלה, המקוים שיחיה וייטב לו: והייתי ימים רבים שוכב על ערש דוי עד נואשו ממני קוי ונואלו כל הרופאים במדוי (ר״י חריזי, תחכי׳ מח, 376). —ואמר המשורר: תו לחסידיך לשוני התותה, או קו לבתי מהללך קותה (עודכוס אבואלעפיה, הלמעכי, דיואן ילין ב, 5).

—פע׳, קִוִּיתִי, קִוֵּיתִי, קִוִּיתִיךָ, קִוְּתָה, קִוִּינוּ, קִוִּינוּךָ, קִוִּינֻהוּ, קִוִּיתֶם, קַוֵּה, קַוֵּה, קַוֵּה, קַוֵּה, אֲקַוֶּה, יְקַוֶּה, יְקַוּ, נְקַוֶּה, יְקַוּוּ. —א) קִוָּה את הבית או את האהל, מתח אותו או נטה עליו קָו לבנותו: אם אֲקַוֶּה שאול ביתי [2]) בחשך רפדתי יצועי (איו׳ יז יג). —״ובמשמ׳ מתח קו: והבן הוא המספר אשר יקוו בו השורות (פרוש המשנ׳ להרמב״ם, כלים יב ח). המעשה שנקוה אל מרכז א׳ ובמרחק ב׳ א׳ עגול והוא עגול ג׳ ד׳ ב׳, ונקוה עוד על מרכז ב׳ ובמרחק ב׳ א׳ עגול א׳ ג׳ ת׳ וכו׳ (ס׳ אקלידוס, כ״י מינכן). — ב) קִוָּה אדם לדבר, לאור, למים, ליום. צפה ויחל, hoffen; espérer; to hope: לישועתך קִוִּיתִי יי׳ (בראש׳ מט יח). וַיְקַו למשפט והנה משפח לצדקה והנה צעקה (ישע׳ ה ז). על כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה נְקַוֶּה לאור והנה חשך לנגהות באפלות נהלך (שם נט ט). נהמה כדבים כלנו וכיונים הגה נהגה נְקַוֶּה למשפט ואין לישועה רחקה ממנו (שם שם יא). קַוֵּה לשלום ואין טוב לעת מרפה והנה בעתה (ירמי׳ ח יה). תנו ליי׳ אלהיכם כבוד בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף וְקִוִּיתֶם לאור ושמה לצלמות ישית לערפל (שם יג יו). חרפה שברה לבי ואנושה וָאֲקַוֶּה לנוד ואין ולמנחמים ולא מצאתי (תהל׳ סט כא). יחשכו כוכבי נשפו יְקַו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר (איו׳ ג ט). הביטו ארחות תימא הליכות שבא קִוּוּ למו (לנחלים) (שם ו יט). — ובלי ל, כאלו במשא ישיר [1]): כעבד ישאף צל וכשכיר יְקַוֶּה פעלו (שם ז ב). כי טוב קִוִּיתִי ויבא רע ואיחלה לאור ויבא אפל (שם ל כו). — ובכנויים [2]): פצו עליך פיהם כל איביך וכו׳ אך זה היום שֶׁקִּוִּינֻהוּ מצאנו ראינו (איכה ב יו). — ואחר מלת השאלה מה: ועתה מה קִוִּיתִי אדני תוחלתי לך היא (תהל׳ לט ח). — וקִוָּה אדם, עַם, או קִוְּתָה ארץ לאלהים: וחכיתי ליי׳ המסתיר פניו מבית יעקב וְקִוֵּיתִי לו (ישע׳ ח יז). הנה אלהינו זה קִוִּינוּ לו ויושיענו זה יי׳ קִוִּינוּ לו נגילה ונשמחה בישועתו (שם כה ט). יי׳ חננו לך קִוִּינוּ היה זרעם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה (שם לג ב). כי לי איים יְקַוּוּ [3]) ואניות תרשיש בראשנה (שם ס ט). הלא אתה הוא יי׳ אלהינו וּנְקַוֶּה לך (ירמי׳ יד כב). אל תאמר אשלמה רע קַוֵּה ליי׳ וישע לך (משלי כ כב). —וקִוָּה אל האל: אלי איים יְקַוּוּ ואל זרועי ייחלון (ישע׳ נא ה). ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר וְקַוֵּה אל אלהיך תמיד (הוש׳ יב ז). קַוֵּה אל יי׳ חזק ויאמץ לבך וְקַוֵּה אל יי׳ (תהל׳ כז יד). קַוֵּה אל יי׳ ושמר דרכו וירוממך לרשת ארץ (שם לז לד). — ובכנ׳: אף ארח משפטיך יי׳ קִוִּינוּךָ לשמך ולזכרך תאות נפש (ישע׳ כו ח). תם וישר יצרוני כי קִוִּיתִיךָ (תהל׳ כה כא). — ובלי מלת יחס: קַוֹּה קִוִּיתִי יי׳ ויט אלי וישמע שועתי (שם מ ב). קִוִּיתִי יי׳ קִוְּתָה נפשי ולדברו הוחלתי (שם קל ה). — ועם מלת את: הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קִוִּיתִי כל היום (שם כה ה). — וקִוָּה אדם שם האל: אודך לעולם כי עשית וַאֲקַוֶּה שמך כי טוב נגד חסידיך (שם נב יא). —וקִוָּה לעשות דבר: וַיְקַו לעשות ענבים ויעש באשים

[1]) [נ״א וְקֹוֵי.]

[2]) [עי׳ טורטשינר ס׳ איוב, עמ׳ 584.]

[1]) [למעשה אין כאן יחס של משא ישיר אלא קצור לשון בשירה, ועי׳ לקמן.]

[2]) [כידוע בא הכנוי אף במקום יחס לא ישיר תמורת מלת יחס.]

[3]) [ויש גורסים: יְקָוּוּ, נִפעי׳ מן ב. קָוָה.]

ק״ו,—קֹל וָחֹמֶר, עי' קַל, קֹל.

קוא, עי' קיא.

***קְוָאָה,** ש״נ, — שה״פ מן א. קָוָה, מַעֲשֵׂה הַמְקַוֶּה וּמְחַכֶּה: מלעיגין אתם על דבריי כאילו אין בהם ממש ועושין אתם אותן צואה שאינה צואה, קואה שאינה קואה[1]. צויתי אתכם בצאתכם ממצרים וכו' קויתי אתכם ארבע מאות ושמונים עד שלא נבנה הבית וכו' שנאמר כי צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו וכו' (סדר אליהו רבה ד, הוצ' איש שלום, 19).

***קוֹב,**—מלה מְסֻפֶּקֶת, עי' ג. אוֹב והערה שם.

קוֹבַע, קוֹבָע[2], ש״ז,—כמו כּוֹבַע, כסוי מַתֶּכֶת לראש שלבשו אנשי המלחמה: וילבש שאול את דוד מדיו ונתן קוֹבַע[3] נחשת על ראשו וילבש אתו שריון (ש״א יז לח). ובאו עליך הצן רכב וגלגל ובקהל עמים צנה ומגן וְקוֹבַע[4] ישימו עליך סביב (יחזק'

הילדים (עי' גם הערת המחבר בערך א. צַו). ואולם, כמו שראה ראשונה א. גיגר בספרו Urschrift, כונת הפרשה הזאת (ישע' כח) לתאר את לבלוך השכורים במלים כי כל שלחנות מלאו קיא צואה (פסוק ח), ובהרחבת תמונה זו משוה הנביא את השכורים לתינוקות מתלכלכים; צו לצו קו לקו, מלשון צואה וקיא (עי' גם טורטשינר ZDMG 66, עמ' 398 וכו'; דביר ב', 67 וכו'), וכן נמצא קיו (כתיב, והקרי: קיו) במקום קיאו, קואו, בהשמטת האלף (ירמ' כה כז). וגם בפרשה הראשונה (ישע' יח) כונת הנביא בתאר גוי קו־קו ומבוסה לגנות הכושים ולא לשבחם, כי כן אף מבוסה לשון געל־נפש היא בכתובים: נפש שבעה תבוס נפת (משלי כז ז), מתבוססת (ז״א מלוכלכת) בדמיך (יחזק' יז ו, כב), כפגר מובס (ישע' יד יט), מפעל בוס במשמ' זו, שכנראה אין לו קשר אל בוס ברגלים. ובסהמ״א השתמשו בצרוף קו לקו ע״פ משמ' קָו, ועי' שם.]

[1]) [והעיר מאיר איש שלום: היינו ציווי וקיווי, קואה היא על משקל צואה הוי״ו בניקוד קמץ, ע״כ.]

[2]) [לנקוד המלה והטעמתה עי' בהערת המחבר לערך כּוֹבַע, עמ' 2276. וכן בארמ' וסור' קובעא במשמ' כסוי המכסה את כל הראש, ובמלה שאולה מארמ' אף בערב' קֻבַּעַה a), כושי קָבִּע, קַמְבּוּעַ, ועי' ב. קבע, הערה.]

[3]) [נ״א: כּוֹבַע.]

[4]) [נ״א: וכוֹבַע.]

a) قبعة

כג כד). — ובתו״מ: סנטרו לצדדין וקובעו[1]) לאחוריו וירכתו על חבירו ורצועות תפילין בידו ומחזירן כשהוא מהלך בשוק ה״ז מגסי הרוח (ד״א רבה יא). אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סולפירים, אלו לובשי קוֹבְעִים[2]) ואלו לובשי קיסים וכו (מד״ר ברא״ש לט).

קוד, עי' קֹד, קָדַד, קָדָה.

א. **קוה**[3]), ממנו ב. מִקְוֶה, ג. *מִקְוֶה, קָו, *קְוָאָה, א. קָוָה, א. *קִוּוּי, *קַוָּיָה, א. תִּקְוָה, ב. תִּקְוָה.

ב. **קוה**[4]), ממנו א. מִקְוָה, ד. *מִקְוֶה, מִקְוָה, *מִקְוּוּי, ב. קָוָה, ב. *קִוּוּי.

א. **קָוָה,** פ״ע, רק בינוני מ״כ קֹוֵי, קֹוָי, קֹוֶיךָ, קֹוָו, — כמו פִּע' במשמ' ב), הַמְקַוִּים ומיחלים לה', יראי ה'[5]): וְקֹוֵי[6]) יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו (ישע' מ לא). וידעת כי אני יי' אשר לא יבשו קֹוָי[7]) (שם מט כג). גם כל קֹוֶיךָ לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם (תהל' כה ג). כי

---

[1]) [בשנויי נוסחאות בהוצ' היגר (עמ' 316): סוטרו לצדדין וכובעו לאחוריו, ובאותה הוצאה בעמ' 296: חולץ את מנעליו ומסלק את כובעו, ע״כ (וכן גם בדפוס' פרק י), ובעמ' 298: ומתכסה בטליתו ומניח את כובעו, ע״כ. וכן גם בהגהית הגר״א שבדפוסים שם; ובשנויי נוסחאות: קובעו.]

[2]) [כך בהוצ' תיאודור־אלבק (עמ' 1274), בדפוס': כובעים.]

[3]) [עקר משמ' השרש היא מתח, ומכאן אף האריך בזמן, כמו בעבר' ובאשור' קָוָא, חכה, המתין; ומן מתח, בערב' קוי a), היה חזק (בעקר מתוח, מאמץ). וכן ענין הקָוִים המתוחים (גם באשור' קו); ובסור' קְוָיָא, מנור אורגים. ועי' א. תִּקְוָה, ב. תִּקְוָה, הערות, ולקמן הערה 5.]

[4]) [וכן בסורי קבא במשמ' זו.]

[5]) [בערבי בא תַקְוַי b) וגם תְקַיc) במשמ' יראת שמים כמו תִּקְוָה בפסוק: הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך (איו' ד ו), אך הפעל הוא וקי d), ואמנם אפשר שהיא התפתחות של קוי בהפוך ההגאים, ואולי שאולה המלה בערב'.]

[6]) [נ״א וְקוֹיֵי כתיב וקרי; נ״א וקוי כתיב, וְקוֹיֵי קרי.]

[7]) [נ״א קוֹוָי, מלא וו.]

a) قوى b) تقوى c) تقى d) وقى

—°קַו הָאֹפֶק, אֹפֶק, Horizont; horizon : אופקך וכו' הוא שטח העגולה הגדולה המוצעת והמתוחה בחלל העולם שמרכזו הוא קבוע תחת כפות רגליך כשאתה עומד ומשם היא עגולת האופק הזאת הולכת ונמתחת עד לעקמומית הרקיע וחוקקת לשם עגולה קוית גדולה עוברת ממורחך לצפונך למערבך לדרומך ועד למורחך והעגולה הקוית הזאת תקרא ק ו האופק (ר"י הישראלי, יסוד עולם, ב ד, כב:). ק ו האופק האמור דומה במראיתו לחוט הולך וסובב ממזרח לצפון למערב ולדרום ועד למזרח וכאלו קצוי השמים ושוליהם הם דבוקי' בו עם קצוי ארץ לפי הנראה וכו' וסגולת ק ו האופק היא כי מפאת מזרחו אנו רואין את השמש ואת הירח ואת הכוכבים צומחים וזורחים יום יום ועולים כדי לסבוב ולרוץ ברקיע שממעל כמו שבפאת מערב אנו רואין אותם שוקעי' ובאים תחת האופק כדי לסבוב בדרכם ולרוץ ברקיע שמתחת עד שיגיעו לקו המזרח וכו' (שם ב ד, כג.).—°קַו הַקּוֹמָה : ועתה הוי יודע כי הקו הישר הנמשך במחשבה בין מרכז האופק ובין הנקודה מהרקיע שנוכח הקדקד תקראהו הקומה והוא נצב לפי כן על שטח האופק כמו עמוד והנקודה מהרקיע שכנגד נקודת נוכח הקדקד הקבועה באמצע הרקיע שמתחת תקרא נקודת נוכח הרגל, וידוע הוא וברור ששתי נקודות הנגדייות האלו הם קוטבי האופק והקו הנמשך ביניהם במחשבה לבוד על ק ו הקומה הוא עובר על מרכז הארץ (שם ב ד, כב:). ועי' קוֹמָה.—°וְקָו, במשמ' קרן אור או קרן קול, Strahl ; rayon ; ray, beam : ק ו י ם ניצוציים (מלחמות השם ה ב ו ; כל מלאכת הגיון, מוסף, מו). ה ק ו הניצוצי (ר"ח קרשקש, אור ה' ב א). הקול יתפשט כמו האויר בקרנים הוא קוים ישרים וחכמי הטבע ישתמשו ג"כ בלשון קרני או ק ו י הקול (יאוועל, למודי הטבע, פט.). —°וְקָו, קַו הַשִּׁשִּׁי, קָו אֶמְצָעִי, מדה אמצעית בעשר הספירות, רחמים ותפארת, ואמר המשורר : באלף נקשרו בינה ומלכות ותפארת ב ק ו מבדיל לשורות (ר"ש שבזי, אהובי, שירי תימן, 96). טובו בכל עולם ממולא, ו ק ו הששי הנחיל עדתו האצולה (הוא, איומה, שם, 100). כוין תרין ההי"ן ו ק ו בראי ודסתים מלגיו (הוא, ערך, שם, 145). בין ימין ושמאל מבשמת, ק ו אמצע עולה ונעלמת (הוא, אהבת, שם, 147). יום שבת תשמח מאד נפשי, תתאוה לעלות להר קדשי, מאתמול תחויק ב ק ו ששי (הוא, יום שבת, שם, 164).
—°וצרופים שונים : קַו אֲוִיר, קַו הָאֵשׁ, קַו מִצּוּרִים, קַו הֶחָזִית, קַו מָגֵן, קַו נְסִיעוֹת ; ובסימני הפסוק, קָו מַפְרִיד, נהוג בספרות ובדבור.

א. קַו, ס"ז, קַוָּם—קוֹל, דִּבּוּר[1]): אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם בכל הארץ יצא קַוָּם ובקצה תבל מליהם (תהל' יט ד—ה).

ב. קַו, רק בהכפלה, קַו־קָו, קַו לָקָו, ס"ז,—כמו קָא, קיא, צואה[2]) : לכו מלאכים קלים אל גוי ממשך ומורט אל עם נורא מן הוא והלאה גוי קַו־קָו ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו (ישע' יח ב). בעת ההיא יובל שי ליי' צבאות עם ממשך ומורט ומעם נורא מן הוא והלאה גוי קַו־קָו ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו (שם שם ז). כי צו לצו צו לצו קַו לָקָו קַו לָקָו זעיר שם זעיר שם (שם כח י). והיה להם דבר יי' צו לצו צו לצו קַו לָקָו קַו לָקָו זעיר שם זעיר שם (שם שם יג).

---

[1]) [פרשני ימי הבינים, ובעקבותם גם כמה מן האחרונים, חברו גם מלה זו עם קָו במשמ' חוט, ויש שחשבו על מיתר כלי הזמר, המשמיע קול, ואולי לכך התכונו אף השבעים בתרגמם : φθόγγος. אך הענין דורש כאן מלה ברורה במשמ' דבר, אֹמֶר, מלה. כי, כפי שהראה טורטשינר (HUCA I, עמ' 142 וכו'), טמונה כאן חידה קדומה, המצויה גם אצל היונים, וחוזרת אף בשירת ימי הבינים בעברי' ובערב', על הדבר המדבר אעפ"י שאין לו קול (הפתרון הרגיל : האותיות הכתובות, אך גם יום ולילה והשמים, המספרים את דבר האל). ואף הנקוד הפריד כנראה בין קַוָּם במשמ' דבורם, מליהם בדגשות הו"ו ובין קָו בהוראת חוט. ויש מן החדשים שגורסים קוֹלָם, אבל אפשר שיש כאן מלת קדומה במשמ' דבור, מוצא הפה, ולא מן הנמנע הוא שהיא כמו ב. קַו מן קוא, קיא (השוה שתו ושכרו וקוו, כתיב במקום קיו, קִיאוּ, ירמ' כה כז), כדברי ר"י הלוי בחידתו על הקולמוס והאותיות האלמות והמדברות : ומה צפור אשיר י ק י א שחורים וכו' והוא אלם ירנן כמהירים.]

[2]) [כשתי הפרשיות המובאות הבינו התרגומים הקדומים ופרשני ימי הבינים קו־קו, קו לקו או כלשון קָו, קָו ומשקלת, או כלשון תקוה, ואף היו שפרשו קו מן הערבי' קֻוָּה a) במשמ' כח, ומן החדשים היו שבארו גם צו לצו וגם קו לקו במקום השני כלשון פטפוט

---

a) قوّة

נחלקת ב קו השות לב׳ חצאין הא׳ הוא צפוני והשני דרומי, ובן היא נחלקת כמו כן בקו הרוחב לב׳ חצאין הא׳ מורחי והב׳ מערבי (ר״י ישראלי, יסוד עולם ב ג, כא :). ואעביר ע״ג היבשה ג׳ חצאי עגולות קטנות מקבילות זו לזו ולקו השוה מקצה המערב ועד קצה המזרח וכו׳ והקוים האלה [1]) ואחיהם יקראו קו האורך לפי שמהם תלקת קשת אורך המדינה וכו׳ (שם שם, כב.). ותקרא העגולה הזאת קו השווי, והיא אשר תגביל אורך הארץ ממורח למערב או ההפך ותחלק הארץ בשני חצאים, האחד צפוני והאחד דרומי (ס׳ הגדרים, ערך משוה היום). ומעתה את תחשוב במחשבתך עגול גדול באמצע גבנונית הארץ ממזרח למערב המחלק אותה לשני חצאים שוים אשר חצי האחד הוא חצי הצפוני והשני חצי הדרומי, עגול הזה יקרא קו המשוה (עקוואטאר) (ר״ם צלוק, מבילי עולם ג, 8). —°ובתכונה, קַו הַשָּׁוֶה של העולם: אם תרצה לידע כמה מעלות הירח נוטה מעל הקו השוה כנגד צפון העולם או כנגד דרום העולם (רמב״ם, קדה״ח ט). ושתי נקודות יש בת שפוגעת בהן בעגולת הקו השוה המסבב באמצע העולם (שם יט ג). ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט ולהתרחק מעל הקו השוה כנגד הצפון עד ראש סרטן (שם יט ד). — קַו אוֹפַן חֲצִי הַיּוֹם: קו אופן חצי היום וכו׳ והוא הקו הישר החקוק בשטח האופק עובר על מרכז האופק מדרום לצפון שבו הוא משתתף שטח האופק עם שטח אופן חצי היום לשם (ר״י הישראלי, יסוד עולם ב ד, כג.). ועתה הוי יודע כי כשיגיע ראש צל העומד הזה בכל יום ויום מימי השנה לתנות על נקודה ידועה לו מקו חצי היום הזה המשוך והמוצע בשטח אופקך כי אז הוא רגע חצות היום ההוא במקומך וגם באחד אחר משאר המקומו׳ המשתתפים עמו באורך (שם, כג :). — °וְהַקַּו הַלִּקּוּתִי, קַו הַלִּקּוּת, קַו הַקְּדֵרוּת, קַו הַשְּׁחָרוּת, Ekliptik; écliptique; ecliptic: והקו אשר יחתוך אזור המזלות לשני חצאין וישאר שש מעלות

[1]) [ברור שהכונה: המקבילים זה לזה ולקו השוה. לפי זה מחק את המלים „ועוברים דרך הקטבים" שבאו כבאור לקטע המובא בערך אֹרֶךְ ואצל קלצקין במלונו בערך אֹרֶךְ.]

לצד צפון ושש לצד דרום יקרא הקו הלקותיו וכו׳ והשמש מהלכו לעולם בזה הקו הלקותיי, לא יטה ימין ושמאל (ראב״ח הנשיא, אספירא ב, מז :). גם קו הלקות יפרד מאופקם או מעגול ראייתם ולא יהיה בהם קו הלקות שוה לאופקם רק אופקם יחתוך את קו הלקות לשני חלקים שוים (דוד גנז, נחמד ונעים, קכד). ויש ברקיע קו חולק את עיגול המזלות ברחבו לשני חלקים שוים ויהיו ששה מעלות מצד זה וששה מצד זה והקו ההוא הוא דרך השמש ונקרא קו הקדרות לפי שכשהחמה והלבנה שניהם תחת הקו ההוא והיו זה כנגד זה או זה אצל זה אזי יהיה קדרות לשמש או לירח (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ב ג). ונקרא ג״כ זה הקו (של מהלך השמש) קו הקדרות ובלשון לטיי״ן לינ״א עקליפיטיקו״א (דוד גנז, נחמד ונעים, קז). מסלות כל שאר כוכבי לכת בלתי נטויות הרבה ימין ושמאל ממסלת הארץ הנקרא בלשון לע״ז (עקליפטיק) ובלשוננו קו השחרות (ר״ד מסריזנהויזן, מוקדות תבל לו, כט :). — °וְקַו הַתְּלִי [1]), במשמ׳ זו: ואמר הפיטן: ובליל ארבעה עשר אם יעמדו על קו התלי שניהם (הירח והשמש), ויפריד ביניהם, אז הירח לא יהל אורו, וידעך נרו וכו׳ ובהדבקו בסוף החדש עם החמה, אם יהי תלי ביניהם, ועל קו אחד יעמדו שניהם, אז יעמד הירח לפני השמש כעב שחורה, ויסתיר מעין כל ראיה מאורה (רשב״ג, כתר מלכות, מי יזכיר).—°קַו הַמַּזָּלוֹת: והשמש לבדה שומרת קו המזלות לא תטה ימין ושמאל והיא תקיף כל המזלות בשס״ה ימים וחמש שעות ותלקי שעה והיא שנת החמה (ראב״ע, אגרת השבת, שתים׳, קבולת קונטרסים, ח :). — °קַו הַחַמָּה, קַו הַמּוֹרֶה: ואמשיך אליו עוד קו הז״ע היוצא מנקודת ה ועובר על מרכז החמה ונמשך עד נקודת ע מהמזלות כדי להראותך שעלי׳ הוא נראית מקו החמה האמיתי לשם בעת הזאת ולפיכך יקרא הקו הזה בשם קו המורה (ר״י הישראלי, יסוד עולם ג א, לט.).

[1]) [שם זה נולד מן אתליא בארמ׳ ובסור׳, תאליא במנדע׳, אַתַּלוּ באשור׳, שם דרקון, הבולע לפי דעת הקדמונים את השמש או הירח וגורם ע״י כך ללקות חמה ולבנה, וכן משמש אתליא וכדו׳ במשמ׳ לקוי, קדרות בלשונות אלו. ועי׳ לאחרונה דברי נלדקה, ZAW 25, עמ׳ 355 וכו׳.]

כולו קו מדבר, כלומר ידבר בשיעורו, וקו שלא נמצא לו קו שישערהו כולו יקראוהו קו שאינו מדבר (הוא, פי׳ המלות הזרות). כחות ההפרש והשתוף בקוים ובשטחים והיות הקוים מאוזרים וכלתי מאוזרים (ר״י חריזי, מו״נ א עג). וזו (התשבורת העיונית) חוקרת הקוים והשטחים והמגושמים על דרך כלל וכו׳ ותחקור הנבדלים מהם והמשותפים והמדוברים מהם והחרשים [1]) (רש״ע פלקירא, ראשית חכמה ג, 42). — ואמר המשורר: אני בקי באשרים ובעצם ובמקרים ובקוים מדברים (עמנואל, מחברת ט, 75). וכן קוים אין תכלית לסופו, מרבר ואלם וגילוי (כ״מ ריאטי, מקדש מעט ג). — *ונקבעו בחכמת השעור צרופים, כגון [2]): קו אמצעים, קו גבה, קו חזית, קו יסוד, קו מוקדים, קו המספרים, קו מעטפת, קו נטיה, קו עקפה, קו עקבים, קו קרקע, קו ראיה, קו רמה, קו שבר, קו שרשרת; קו אמצעי, קו ביצי, קו פרגי, קו דו־רבועי, קו יוצר, קו לופף, קו לפוף, קו מדריך, קו מנחה, קו עוטף, קו ראשי, קו רבועי, קו שבור, קו תיכון; ארבע־קו, שלש־קו. — *ובכתיבת הארץ, קו הארך, קו דמיוני הנמשך על כדור הארץ ממזרח למערב [3]), וקו השוה, קו השוי, קו המשוה, קו המישור, המעגל הגדול על כדור הארץ, הנמצא במרחק שוה משני הקטבים במישור מאנך לציר, Äquator; équateur; equator, וקו הרחב, קו הצהרים, קו האמצעי, קו דמיוני הנמשך על כדור הארץ מצפון לדרום דרך הקטבים, Meridian; méridien; meridian: והיבשה הנקראת ארץ נחלקת לד׳ חלקים בשני קוים שאדם חושב בלבו כאלו הקוים האלה חולקים אותה, האחד הולך ממזרח למערב וקו הזה הוא באורך הארץ ונקרא קו השוה, והשני הולך מן הצפון אל הדרום והקו הזה הוא ברחב הארץ ונקרא קו האמצעי (ראב״ח, ספר העבור א, 6). מהם השוכנים על קו השוה אשר בארץ, והוא קו האורך, היום והלילה להם שוים לעולם אין האחד מוסיף על השני בכל ימות השנה, על הסדר הזה הוא ענין חשוכנים על קו השוה מראש מזרח ועד סוף מערב (שם, 7). אז נתן הון רב ליהודי שהעתיק הספר הנזכר, שילך לעיר ארין, שהיה תחת קו השוה, תחת ראש טלה ומאזנים, וכל ימי השנה ימים ולילות שוים הן, לא יקצרו ולא ולא יארכו (הוא, פתח דבר לספר אלמתני, שם שם, 108). הקו השוה, שם לקו סובב בעגולה גדולה עוברת על מרכז העולם מדומה ממזרח למערב עומדת על עגולת אופק העולם על זוית נצבת, והקו ההוא באמצע העולם, תמיד חצי העולם לצד צפונו והחצי לצד דרומו, והיום והלילה שוים לכל העומדים תחתיו מפני זה, ועל כן הוסיף בו הרב המהלך באמצע העולם לתוספת ביאור, כי אין בלשון הפילוסופים רק הקו השוה או משוה היום, והוא הוסיף בלשונו המהלך באמצע העולם, והוא שרחקו משני הקטבים שוה, כלומר כל הקוים היוצאים מהם אל אי זה מקום שיהיה מן הקו ההוא כלם שוים (ר״ש א״ת, פרוש המלות הזרות, הקו השוה). והישוב מצד הצפוני הוא נפסק מגבול קו רוחב ששה וששים חלקים עד מקום הקטב הצפוני (הוא, אותות השמים, כ״י ציה״ס כזנתנסי). וחצי העגול הזה יקרא קו הארך לפי שהוא נמשך על אורך הישוב ממזרח למערב וכו׳ ועוד יקרא קו השוה וזה מפני שסגולת המקומות עליו באורך הישוב הוא שבהם לבדם הוא שוה כל יום ויום מימי השנה ללילה הסמוך לו וכו׳ והחצי העגולה השני וכו׳ העובר מנקודת ד שבקצה דרום ועד נקודת ג שבקצה צפון ויקרא קו הרוחב, וזה לפי שממנו תלקח מדת רוחב הישוב וכו׳ היבשה

---

[2]) [כך צ״ל ולא חדשים כמו שנדפס בטעות.]

[2]) [עי׳ מלון למנחי מתמטיקה, ממלוני ועד הלשון העברית י.]

[3]) [הקדמונים ראו את הארץ כשחלקה המזרחי פונה למעלה (השוה למשל את הצורה הנתונה בס׳ העבור לראב״ח הנשיא, הוצ׳ פיליפובסקי, עמ׳ 8), לפיכך קראו ארך למרחק ממזרח למערב, ורחב למרחק מדרום לצפון, וכן גם אנו היום. אך מה שנקרא אצלם קו ארך הוא קו רחב (Breitenkreis), וקו רחב שלהם הוא קו ארך (Längenkreis) בשמושנו היום.

ואמנם ראב״ח בעצמו (ס׳ העבור ה, 14) מבאר: וקראו למרחק אשר בין צפון לדרום רוחב הארץ מפני שהישוב בו אינו משפתו ועד שפתו, אבל ישאר בו מדבר ותרבה הן בפאת צפון והן בפאת דרום, וקראו למרחק אשר ממזרח למערב אורך הארץ מפני שהישוב בו הוא מן הקצה אל הקצה ומשמע האורך בכל הלשונות עודף במדתו על הרוחב, ומפני זה קראו למרחק העדיף והמלא בישוב אורך, ולמרחק המקצר והחסר רוחב וכו׳.]

תבלית [1]) (רס״ע פלקירא, המנקס, עס). קו מעוות הוא אורך בלא רוחב בלתי מונח על נוכחות שתי נקודות שיורשמו בו (ס׳ הגדרים). — °הַקָּו המקיף, הַקָּו (הַכָּפוּף) הַסּוֹבֵב אֶת הָעִגּוּל, קָו עגול, הקף, Umfang; contour, périmètre; perimeter, circumference: איזו היא סביבה, הוא הקו המקיף את העגול (משנת המדות א, 54). מפני ששניהם יוצאים מציר העגול הנקרא מרכז אל הקו המקיף אותו (ראב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ג, 34). ואתה יודע תשבורת העגול התמים אם אתה יודע את אלכסונו, והוא הנקרא קוטר בלשון ערבי, ותכפול הקוטר שלשה פעמים ושביעית פעם ויהיה אורך הקו הסובב, ואחר כך הוי מרבע את מחצית הקוטר במחצית הקו הסובב ותמצא תשבורת העגול, ואות לאורך הקו הסובב שהוא ג׳ פעמים ושביעית פעם במדת הקוטר וכו׳ ואחר שידענו הקו הסובב והקוטר אנו יודעים תשבורת כל העגולה שהיא מחצית הקוטר במחצית הקו הסובב (שם 7, 60—61). והחשבון הזה כלו הוא על דעת האומרים על קו הסובב שיש בו שלשה ושביע מן הקוטר וכו׳ אבל לדעת המדקדקים בחשבון העגול וכו׳ האומרים על הקו הסובב שהוא שלשה מקוטר ועוד ח׳ חלקים וחצי מששים חלק בקוטר, אין החשבון כך וכו׳ (שם, 62). יש מחלוקת גדולה בין חכמי האומות במדת העגול כי בטלמיוס אומר כי הקו הסובב הוא מן האלכסון שלשה כמהו ותי׳ חלקים מס׳ באחד, והנה אם היה האלכסון ט״ו יהיה הקו הסובב מ״ז, וחכמי המדות אומרים אם האלכסון ז׳ יהיה הקו הסובב כ״ב, וחכמי׳ הודו אומרים לי כי רק הקו הסובב מהאלכסון ג׳ כמוהו ה׳ חלקים מ״ד שניים וי״ב שלישיים מס׳ חלקים במעלה אחת (ראב״ע, ס׳ השם ו). כאשר הנקודה אשר באמצע העגולה הוא השרש לכל הקוים היוצאים ממנה אל הקו הסובב בעגול וכו׳ (רוח חן ג). והנפרדין וכו׳ כגון צלע המרובע ואלכסונו, והקו הישר החולק העגול לשנים והקו הכפוף הסובב את העגול (ר״י עקנין, ספר מוסר ג כא, 102). וכשנכ׳ ששה וששים מספר חלקי הגלגל יתקבץ מזה ארבעה ועשרים אלף מיל, וזהו הקו הסובב בכדור הארץ (רס״ע פלקירא, המנקס, עט). העגולה היא צורה שטוחה יסובבנה קו א׳ יאמר לו הסובב, ויש בתוך העגולה נקודה כל הקוים הישרים היוצאים ממנה עד הקו הסובב יש(וה) יחס כולם זה לזה (אקלידי׳ של יהודה הכהן). חוג ענין הכדורית שדומה לחוג שהוא הכלי שעושים בו קו העגול וכו׳ (זרחיה מברצלונה, פי׳ משלי ח כז, השחר שנה ג, 225). קו עגול הוא אורך בלא רוחב, בתוכו נקודה שכל הקוים היוצאים אליו ממנה שוים (ס׳ הגדרים). — °קָו חֶלְזוֹנִי, Spirale; spiral(e): וכאשר התבאר זה בקו הישר הוא מתחיב בקו המורכב מהישר והסבובי אשר הוא החלזוני (ר״מ קרסקש, אור ה׳ א יג). קו חלזוני הוא קו עולה ומתעגל עד שהוא מורכב מב׳ תנועות, ישרה וסבובית (ס׳ הגדרים). —°קָו צַבִּי, קו הדומה לקוי קלפת הַצָּב והמשמש קו עזר בבעיות הנדסיות, כגון הכפלת הקביה ושלוש הזוית, שַׁבְּלוּל, Muschellinie; conchoida Nicomedis: וכל עוד שתרבה למשוך קוים קרובים זה לזה תרשום קו הקונקילי״ש יותר שלם ויפה שהוא תעובר על קצוו׳ הקוי׳ השוי׳ הנ״ל וכו׳ שאני קורא אותו קו צביי שדומה לשרין הצב ובלעז טשטו״דיני (יש״ר מקנדיה, אילים, מעין חתום, סה). בעזר הקו הצביי נחלוק הזוית ישרת הקוים לג׳ חלקים שוים בקלות רב (הוא שם שם). — °קַוִּים מִשְׁתַּתְּפִים, מְשֻׁתָּפִים, מְדֻבָּרִים, מְאֻזָּרִים, קוים שיש להם מִדה מְשֻׁתֶּפֶת, rationale Linien; lignes rationnelles; rational lines, וְקַוִּים נִבְדָּלִים, בִּלְתִּי מְדֻבָּרִים, בִּלְתִּי מְאֻזָּרִים, אִלְּמִים, חֵרְשִׁים, שאין להם מדה מְשֻׁתֶּפֶת, irrationale Linien; lignes irrationnelles; irrational, surd lines: חכמי התשבורת זכרו קוים שהם נבדלים, כלומר שהאחד נבדל מחברו, והקקום שהם אשר לא ימצא להם קו שימדדם שנירם עד תומם, ולא הקטן שבהם מודד הגדול עד תומו, וכן זכרו קוים משותפים, והקקים שהם אשר ימדדם קו אחד (ר״ש א״ת, פי׳ המלות הזרות, סגולות ההבדל וההשתתפות). כסגולות ההבדל וההשתתפות בקוים ובשטחים, והיות קוים מדוברים וקוים בלתי מדוברים (הוא, מו״נ א עג, ההקדמה השלישית). קוים מדברים וקוים שאינם מדברים, מלות בפי חכמי התשבורת, קוראים אנשי החכמה תהיא הקו שימצא לו קו שימדדהו

[1]) [הוא הנקרא Asymptote; asymptote.]

ככל שעה אני הולך ומהרהר ומדבר קו לקו דברים קשים מהקודמים וכו׳ (הוא, איוב יד עז). ברית כרותה בשפתים לגלות מה שהוא בלב אלא שהוא קו לקו עד התימו להסיר מסוה הבושה מנגד פניו (הוא, שם טו ו). הוציא אור מאור ע״י הרושם ומשגיח ע״י הרחקת האור קו לקו צו לצו וכו׳ (נפתלי ב״ר יעקב אלחנן, עמק המלך, קעח.).—°°ובדקדוק קָו, במשמ׳ משקל של שם או פעל: שאם היה בדעתו על עבר היה מזכירו ולא היה מעריך ושוקל קָאָה במשקל בָּאָה לפי שאמר עבר בָּא ובקוא קָא אבל קָאָה בקו בָּאָה (משה הכהני, לקו״ק נספח׳, 70). — °°ובחכמת השעור, קָו, במשמ׳ הדרך הדמיונית המחברת שתי נקודות, Linie; ligne; line: והקו הוא ערך שיש לו שיעור באורך בלבד ואין לו רוחב ולא עומק, ותכליותיו על שני ראשיו הם נקודות (רא״ב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת א, 8). ודע כי האורך קו בין שתי נקודות (ראב״ע, יסוד מורא יא, לח.). ואף הדברים שאינם גשמיים הוא מדמה אותם גשמיים כמו הקוים והנקודות, על דרך משל, שנודע שאינם גשמיים ויציירם האדם בקולמוסו על תכונת דבר גשמי (רוח חן 7). יחס העתה אל הזמן הוא יחס הנקודה אל הקו (ר״ח א״ח, פי׳ המלות הזרות, עתה). ואם יעלה על המחשבה שיסור הרוחב מהשטח ישאר אורך בלי רוחב והוא הקו וכו׳ והקו לו שני תכליות גודרות מהם, וכל אחת מהם היא הנקודה (רש״ט פלקירא, ראשית חכמה ו, 43). כי מן השקר שיחָלק הקו אל הנקודות או שיורכב מהם, לפי שהנקודות אין מרחקים להם וכו׳ והקו הוא בעל מרחק אחד, על כן יש לו שתי קצוות ושני פנים וכו׳, והנקודה היא קצת הקו מכל עבר ואינה נפרדת ממנו (ר״י הישראלי, ס׳ היסודות, 45). והקו הוא קצת השטח מארבעה פיאות ולא נפרד ממנו מכל צדדיו, אחר שאין קו אלא לשטח ואין שטח אלא מקו (שם, 47). הנה כבר התבאר שהקו לא יחָלק אלא אל קוים ולא יורכב אלא מקוים (שם, 48). קו הוא אשר תכליותיו ב׳ נקודות, קו הוא שעור מתדבק, לו אורך בלא רוחב (ס׳ הגדרים). כי התחלת הגדולים הנקודה, שהיא התחלת הקו, ואחריו הקו שהוא התחלת השטח וכו׳ (העגולות הרעיוניות, 19). — °°וקָו יָשָׁר, gerade Linie; ligne droite; straight line: והקו הישר אשר אין בו עקמימות הוא הנמשך לנוכח הנקודות העומדות על תבליתו אחת אל אחת (רא״ב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת א, 8). והקו ע״ד כלל הוא ג׳ מינים, יש קו ישר, וסגולתו הוא שכל הנקודו׳ הרצופות עליו במחשבה כולן הן במראית עין מקבילות זו לזו וכו׳ (ר״י הישראלי, יסוד עולם א ב, ו.). קו ישר הוא אורך בלא רוחב, לא יסתיר אמצעי שתי קצותיו, אבל העיון אליו על יושר (ס׳ הגדרים). — °°ושֶׁטַח יְשַׁר הַקַּוִּים: אם אפשר לימצא שטח ישר הקוים שוה לשטח העגולה וכו׳ (רובע הקו, כ״י). — °°קָו נִצָּב, קו ישר מְאֻנָּךְ: וגם יש לדעת שקו העומד הזקוף ביושר וכו׳ יקרא קו הניצב (דוד גנז, נחמד ונעים, רעא). —°°קַוִּים נִבְחִיִּים, קַוִּים מַקְבִּילִים, parallele Linien; lignes parallèles; parallel lines: והקוים הנכוחיים הם קוים שיהיה המרחק ביניהם שוה ושמור במשיכתן ואין אחד מהם פוגש את חברו בהלוכו, ואלו היית מוליך אותם לאין סוף, והקוים אשר אינם נכוחיים הם קוים שאין המרחק ביניהם שמור לעולם (רא״ב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת א, 9). קוים ישרים נכוחיים הם אשר יהיו על שטח אחד שוה, ואם הוצאו בשני הצדדים אל לא תכלית לא יפגשו באחד מהם (ס׳ הגדרים). שני קווים המוצעים זה בצד זה וכו׳ לעולם הם שומרים מרחקם זה מזה, הקווים האלו נקראים קוים מקבילים וכו׳ שהקוים המקבילים שומרים מרחקם (ברוך משקלאוו, עמודי השמים א ג). כל שני קוים העומדים במרחק שוה זה מזה וגם אם נאריכם על ישרם לבלי חק לא יפגשו ולא יעברו זה על זה וכו׳ קוים כאלו נקראים בשם קוים מקבילים (מ׳ סלונימסקי, חכמ׳ השעור, מדידה ג). — °°קָו עָקֹם, מְעֻקָּם, מְעֻוָּת: ואם אתה רוצה לדעת את תשבורת הצורה הזאת הוי מרבע את חצי המיתר הזה אשר הוא קוטר העגול בחצי הקו העקום הנקרא קשת וכו׳ (רא״ב״ח הנשיא, חבור המשיחה והתשבורת ג, 65). אורך הקו המעוקם (שם, 81). היאך אפשר מה שאמרו בעלי התשבורת שיתכן להוציא שני קוים האחד מעוקם והשני ישר, יהי ביניהם מרחק מה בתחלת צאתם, וכל׳ מה שירחקו יחסר אותו המרחק ויקרב האחד מן האחד ואפשר שלא יפגשו זה בזה ואע״פ שיצאו לאין

מ"ב כא יג). — וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו, מדד במשפט: ושמתי משפט לְקָו וצדקה למשקלת (ישעי כח יז). —ובתו"מ: תהו, קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו שממנו יצא חשך, שנאמר, ישת חשך סתרו סביבותיו, בהו, אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהן יוצאין מים, שנאמר, ונטה עליה קו תהו ואבני בהו (חגי' יב.). ובנגד אותן לי' אמה שהיה קו הים שעשה שלמה סביב הוסיף על משקל הקערה שלשים שקלים (מד"ר במד' יג). — ובסהמ"א, קַו הַמִּשְׁקֹלֶת, ובהשאלה, קַו שורת הדין: אנך, ל' ערבי חוט קו המשקולת, העופרת אשר בה יביט בונה החומה ליישר הדימוס, אף כאן הוא לשון קו משקולת משפט, הנני שם אנך, הנני שופט אותם בקו שורת הדין (רש"י, עמוס ז ח). נצוץ רוח הרואה יתקבץ במקום אחד ויצא משם בחוקה, מן הטעם הזה עוצם הנגר עיניו מעט כשהוא מביט בקו המשקולת שלו כדי שיתקבץ ויאסף הרוח במקום אחד (חבי הרלב"ג, שער השמים ט, ל.). — ואמר הפיטן: בינטותך קוו ניסיך, בסלחך לחטאות שרידך (ינאי, באהזן, קרובי לימים נוראים, זולאי, סמ). ועל נאמו במה אדע, נדון בקו ידוע תדע (ר"א קליר, אומן אדירי, מוסי א ר"ה). ומים תכן במדה בראותם תוכן שחקיו ועמדו יחדו עת קראתם בהטביע אבן בתוך קיו (שלמה הקטן, ארץ במדה, קטע מעבודה, אלבוגן, הלוסה לחכמת ישראל, ו א, 62). — ואמר המשורר: שחתי ביום פרוד לעפר איך אחיה בלי שור תארך על קו[1]) (רמב"ע, תרשיש ז, 65). — *קַו יָשָׁר, ואמר המשורר: אל תהרוס בנין יסדתיו בקו ישר ומשקולת (ר"ש הנגיד, כמו זאת, בן תהלים לד, ששון, סה). — ובהשאלה, על קַו הַיָּשָׁר, בדרך הישרה: ותכיר גבורת מי שאמר והי' העולם וכו' ותדע חלק חלק מדותיו שבהם הוא מנהיג את יצוריו על קו היושר והמשפט (ר"י ישראלי, יסוד עולם ג ב, כא:). אמנם תכח המדבר הנה לו שני פנים וכו' אופן אל צד העליון וכו' ואופן אל צד השפל, בו ימשול או לא ימשול על תשני כחות הבהמיות וישמרם מן הרבוי והמיעוט אם ילך הדבר על קו היושר (אמו"נ לראב"ד ג). — *וְקַו הַמִּישׁוֹר, כמו קַו יָשָׁר: וסדרתי כל עניניו, ויסדתי על קו המישור בניניו (ר"י חריזי, תקדי' המעתיק למו"נ). למי שיעשה שום מעשה ויצא בו מקו המישור (הוא, מו"נ א כא). — *וְקַו צֶדֶק, ואמר המשורר: פלכים הם בקו צדק ירוצון ואין נפתל ועקש במרומים (ר"י הלוי, ידענוך כדוד). —*וְקַו הַמּוּסָר: וצריך להשקיטו (את האדם) וכו' ולתקן נהיגת המדות להיותם הולכים על קו המוסר והדעת (אבודרהם, סדר ימי העומר ושבועות, סג:). — *וְעַל קָו זֶה, באפן זה: ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בבזיון הרבה וכו' עד שיעקור גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית וכו' ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות (רמב"ם, דעות ב ג). — *הָלַךְ עֲלֵי קָו, במשמ' הלך במדה, בצעד מדוד, ואמר המשורר: הלך עלי קו ואכלה עגת רצפים ומלח ולבש כסות האמת על מדי סחבות ומלח (רמב"ע, תרשיש ח, 69). — *ובענין מזוג היסודות באדם לשם בריאותו: רבון כל העולמים אשר יצר וברא את האדם מבשר ודמים וצרפו מיסודות ארבעה להיותם תמיד על קו ומזג חשוה רבועה (רבון כל העולמים, מענה לשון). —*בְּקַו הַבְּרִיאוּת, במדת הבריאות (ובקצור אֵינֶנּוּ בְּקָו): אינני עדין בקו הבריאות וכחי הראשון סר מעלי (שמש לדקה מורפורגו ב, לא.). ותתן לי זרע אנשים וכו' ותכונן כל הכנותיו כדי להשלימו ולקימו ולהעמידו בגוי בחן ובחסד וברחמים בקו הבריאות באומץ ובתוקף ובגבורה (יהי רצון מלפניך יאו"א לור העולמים, מענה לשון). וקצרתי במקום שהיה ראוי להאריך כי עיפה נפשי ואינני בקו הבריאות (ילי"ג, אגרות ב, רס). — *וְקַו לָקָו, קַו אַחֲרֵי קָו, קַו קָו במשמ' מדה מדה, אחת אחת, לאט לאט[1]): ויש מן האנשים שסדר ההתחלה קו לקו לאט לאט (קאנון ג כב ב ה). ידבק בהם (במדות הטובות) ולא יפרד מהם מימי נעוריו וירגיל בהם לאט קו לקו וענין אחרי ענין (סקון מדה"נ לרשב"ג, כ). הרש הולך בדרך ישרה קו קו ביושר ולא יטה ימין ושמאל (ר"י אבעולי, מלמד התלמידים, תלוה/ עו:). שקו לקו תמשך ותנתק (ר"מ אלשיך, רב פנינים, משלי ו ט). על כן פתאו' יבא אידו, ולא קו לקו (הוא, שם ו טו). לפי דרכן של בני אדם הנושא ונותן מיד ליד לא ינקי' רע קו לקו עד עשותו רעת העבירה בפועל וכו' (הוא, שם יא כא).

---

[1]) [מצויר ומדוד כאלו על קו מדה, ע"פ לה"ב בישע' מד יג.]

[1]) [עי' ב. קַו הערות.]

המדברים, אחר שכלל אותם, ככלול אור השמש לכל בעלי העינים (כ״י ח״ת, מו״ס, היסוד ט). והמקובלות מה שקבלנו מחכם מורגל ומומחה או מקהילה שהיא מומחית (עולס קטן ח ח, הורוויץ, 5).

°קְהִלִּיָּה, ש״נ,—מדינה שאין בה מושל בירֻשה, אלא נבחר בה נשיא לתקופה מְסֻיֶּמֶת, ;Republik république ; republic, נהוג בספרות ובדבור.

קְהִלַּת, ש״ז,—יועץ, מלך, כמו קֹהֶלֶת: תורה צוה לנו משה מורשה קְהִלַּת יעקב[1]) (דבר׳ לג ד).

קֹהֶלֶת, קוֹהֶלֶת ש״ז,—כמו קְהִלַּת, יועץ, מלך, ;Rat, König conseiller, roi ; consellour, king: דברי קֹהֶלֶת בן דוד מלך בירושלם הבל הבלים אמר קֹהֶלֶת הבל הבלים הכל הבל (קהל׳ א א–ב). אני קֹהֶלֶת הייתי מלך על ישראל בירושלם (שם שם יב). ראה זה מצאתי אמרה קֹהֶלֶת[1]) אחת לאחת למצא חשבון (שם ז כז). הבל הבלים אמר הַקּוֹהֶלֶת הכל הבל ויתר שהיה קֹהֶלֶת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר תקן משלים הרבה בקש קֹהֶלֶת למצא דברי חפץ וכתוב ישר דברי אמת (שם יב ח–י).

קָו, ש״ז, סמי׳ קַו[2]),—חוט מתוח, ובפרט חוט שנמתח למדידה[3]), Schnur, Messchnur ; corde(au) (d'arpenteur) ; cord, measuring-tape: ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב וחמש באמה קומתו וְקָו[4]) שלשים באמה יסב אותו סביב (מ״א ז כג). והוא הפיל להן גורל וידו חלקתה להם בַּקָּו (ישע׳ לד יז). חרש עצים נטה קָו יתארהו בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו (שם מד יג). ויצא עוד קַו[5]) המדה נגדו על גבעת גרב ונסב געתה (ירמ׳ לא לח). בצאת האיש קדים וְקָו[6]) בידו וימד אלף באמה (יחזק׳ מז ג). איפה היית ביסדי ארץ וכו׳ מי שם ממדיה כי תדע או מי נטה עליה קָו (איוב לח ה). — ובהשאלה, נטה קָו להשחית ולא לבנות: חשב יי׳ להשחית חומת בת ציון נטה קָו לא השיב ידו מבלע ויאבל חיל וחומה יחדו אמללו (איכה ב ח). — ונטה על עיר קַו תהו ואבני בהו, במשמ׳ זו: מדור לדור תחרב לנצח נצחים אין עבר בה וירשוה קאת וקפוד וינשוף וערב ישכנו בה ונטה עליה קַו תהו ואבני בהו (ישע׳ לד י–יא). — ונטה על עיר את קַו עיר אחרת, מדד אותה באותה מדה להשחיתה: ונטיתי על ירושלם את קַו שמרון ואת משקלת בית אחאב ומחיתי את ירושלם וכו׳

---

1) [תרגומים ומפרשים הבינו גם במקום זה קהלת כמו קְהִלָּה, אספה. ואולם לפי מבנה המשפט בתקבלת מקבילות שתי הצלעות: תורה צוה לנו משה, מוֹרָשָׁה (ולא מורשת בסמי) — צוה לנו — קהלת יעקב, ועליו נאמר בהמשך: ויהי בישורן מלך. וכן אין גם אותה מלה קהלת (אמנם בנקוד קֹהֶלֶת, עי׳ ערך זה), בדברי ספר קהלת מתבארת אלא באותה משמ׳, כש״ע במשמ׳ מֶלֶךְ, המלך. והרי גם במקום השם מֶלֶךְ בא באותה משמ׳ בכתבות כנעניות ממלכת, כי כך הפכו מלים במשמ׳ מועצה, כתר וכדו׳ לשמש כנוי לראש המועצה, לנושא הכתר וכדו׳, וגם השם מֶלֶךְ קרוב הוא אל מלכא במשמ׳ עצה, בארמ׳. ועי׳ בהערה שאחר זו. וכנראה קרוב שם זה כתאר המלך אל קַיִל a) ככנוי למלכי שבטים בחמְיָר בדרום ערב.]

2) [כל תאור הקהלת שבמקרא כמי שהיה בן דוד ומלך על ישראל בירושלם, אינו מתבאר באפן טבעי אלא, כדעת המסרת, על שלמה בן דוד, היחידי שמלך גם על ישראל בירושלם, ואין מקום לכל זהוי, הסוטה מפרוש טבעי זה. מצד אחר אין קהלת שמו של שלמה, שנקרא רק בשם זה או בשם ידידיה. לְעֻמת זאת מורת השמוש בהא הידיעה, הַקֹּהֶלֶת (עי׳ למעלה), כי לפנינו כנוי לשלמה, שהיה קהלת או מלך. ובאותה משמ׳ בא קהלת (בנקוד קְהִלַּת) אף במקום אחר, עי׳ בערך הקודם. וכן ידבר בהרבה מקומות במקורות שבמקרא על המלכים לא בשמם אלא בתארם המלך, וכן נקרא לפי זה אף שלמה בספרים קדומים (ה)קהלת. ואולי הנקוד קְהִלַּת הוא עקר בכל מקום. ועי׳ במאמרו של טורטשינר בספר הזכרון לפרופ׳ מ. שור. והמפרשים שראו בקֹהֶלֶת שע״פ, פרשו את השם בדרכים שונות.]

a) قيل

1) [צ״ל אמר הקהלת, כדעת רבים.]

2) [נטית המלה במקרא בכנויים, כך מעיר בצדק רד״ק (מכלול, דקדוק השמות, ליק, קעט.), היא כנטית המלה יָד: קָוִי, קָוֹ, קָוָהּ, וברבים קָוִים, קָוָיו, קָוֵינוּ, קְוֵיכֶם. ואין ללמד מן קַוָּם (תהל׳ יט ה), שהיא מן קַו, עי׳ שם.]

3) [עקר משמ׳ הפעל קִוָּה היא מתח, ומכאן קָוִים במשמ׳ חוטים מתוחים, עי׳ קוה, הערה.]

4) [כך הקרי; הכתיב: וקוה.]

5) [כך הקרי; הכתיב: קוה.]

6) [ספרים אחרים כאן קַו בפתח, וטעות היא].

נשאים ואתן עליהם קְהִלָּה גדולה (נחמי' ה ז).—ועי' קְהִלַּת. — ואמר בן סירא: אל תרשיעך בעדת שער ואל תפילך בקהלה (ב"ס גני' ז ז). דבת עיר וקהלת עם וחובישתך בעדת שער (שם מב יח). —ובתו"מ, גם בשה"פ מן קָהָל: במקהלות בכל קהילה וקהילה (יכוש' ברכ' ז ג). י"ג זמן קהילה לכל היא (רב שמואל בר יצחק, מגי' ג.). —ומ"ר *קְהִלּוֹת גם כמ"ר של קָהָל: דר' יודה אמר ארבעה קהילות אינון קהל [1]), קהל כהנים, קהל לְויים, קהל ישראל, קהל גרים וכו', דרבנן אמרין שלשה קהילות אינון, קהל כהנים, קהל לויים, קהל ישראלים (שם יבמ' ח ג). בא פפוס ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה (ברכ' סא:).—ואמר הפיטן: עצום בקיניין ובקהילה, עצום ברגש וברבבה (ינאי, עלוס באלפים, קרוב' במד', זולאי, רכט). קרוא קשב קהילתם, רצף ריווי רעיֵתם (אימרות איום, קרוב' שבועות, שם, רכז). קהלות קדש יקדישו בקול (כ"א קליר, אדירי איומה, קרבו' א' ר"ה). קהלות עם קדושים, רוממוהו רבבות רועשים (הוא, אאפיד נזר, קרוב' ב ר"ה). קהלות יעקב בלי לב עקוב אומרים ברוך (הוא, אמילי שחקים, מוסף יוה"כ). קהלות מפצל מקלות רגשו ולא הטו עקלקלות (רפע"ג, אם קודמת, סדור רפע"ג, שלג). כהגלות לעין כל שכנך להועד, קהלות ורבבות בפימו להעד (שמעון בר יצחק, אדר והוד, קרוב' ב ר"ה). בקהלה מכסת תכלת וארגמן מראה כהן (כאהל הנמתח, מוסף יוה"כ). — ואמר המשורר: קחה אותו ושיח בו וצא מן קהלת לעגי לשון ושפה (ר"מ הנגיד, יהוסף קח, בן תהלים לו, שטון, סז). שפעת רביבים ביום זה רבתה, וכלל קהלת יעקב זכתה (ר"ם הבזי, יונה לדודים, שירי תימן, 111). מהרה ישלחה האל משיחו לקבץ עם אשר המה פזורים, ביום נעל יחיד ציון חמודה, קהלת עם וגם לובשי כתרים (הוא, שלומות, שם, 130). — *ובמשמ' ערה יהודית שבעיר, Gemeinde; communeauté; community: מי שברך אבותינו וכו' הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקדש (מי שברך, סדר' שבת). אב הרחמים וכו' הוא יפקוד וכו' קהלות הקדש שמסרו נפשם על קדשת השם (אב הרחמים, שם). יש לדעת שמזמן קרוב קצת אנשי קהלתנו הקלו בשמירת יום השבת (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 28). מעשה אירע בקהלתנו ק"ק כנדקא יע"ל (שם, 52). אנכי שלוטי אמוני קהלתנו וכו' מודיע וכו' כי ראיתי דבר אשר לא כדת בעיר (שם, 102). שמנהג כמה וכמה קהלות הקדש הוא שטומנים החמינים שלהם בתנורים (שם, 136). פה נטמן וכו' שמש הקהלה לשם ולתהלה (מלבה מצבת שע"ב, וכשטין, Inschriften I, עמ' 42). פה נטמן וכו' שתדלן למדן ותרן מנהיג הקהלה לשם ולתהלה (מאותה שנה, שם, 44). פה נטמן פרנס ומנהיג קהלה (מצבת שע"ט, שם, 70). פה נטמן וכו' יושב אוהל, דורש בקהל, קהלה מנהל (מצבת של"ט, שם, 191). ועבור הקהלה כלה ובלה (מצבת ת"י, שם, 281). — ואמר המשורר: מה נעמה שבת בבוא קהלה בקר להלל אל בבית תפלה (דוד בן יוסף, מה יקרה, שירי תימן, 15). ושלום כים לשמור קהלה תשוררי (יוסף בן ישראל, איומה, שם, 57). ושלום רב יסובב כל הקהלה (דוד בן סעדיה, ילו הלל, שם, 72). צעיר כל הקהלה (הוא, אסורר, שם, 73). תמים דעים יצו מלכו בחירו וסכתו בעת רצון יקימה, אז ישמח מאד לבי בשירו אני וכלל קהלה השלימה (ר"ם שבזי, אהוב לבי, שם, 98). אלכה דרך מסילה בין שרידי הקהלה הזהירים בתפלה (הוא, אהבת רעים, שם, 148). תראה זקנים יושבים קהלה בעלי תפלת (הוא, שכלי, שם, 175). —*ור"ת, החופ"ק, החונה פה קהלת, מצוי בחתימות רבנים. — *ור"ת ק"ק, קהלה קדושה, מצוי בספרים, בחתימות וכדו'. — *ור"ת ק"ק, קצת קהלות, מצוי בסדורי תפלה ומחזורים. — *בקצת קהלות אין אומרים זה, וכדו', נוסח קבוע במחזורים למועדים להורות על תפלה שאינה נאמרת בקצת מקומות. —*וַעַד הַקְּהִלָּה, ובקצור, קְהִלָּה, נהוג בספרות ובדבור. —*וקְהִלָּה, במשמ' קבוץ בני אדם המאחדים ע"י השקפות ואמונות משתפות: ועל הדמיון הזה יתחלק ענין היחוד הנכתב בספר התורה לקהילת

קְטַנָּה מן גָּדָל, קָטָן, בנטיה להתיז את ההגה השותף והצולל ל או ג.

ואפשר שרש"י בְהשתמשו במלה ב. קְהִיָּה במשמ' אספה, הֻשפע מן המבטא הצרפתי, שגם קְהִלָּה נשמעת בו כמו קְהִיָּה, כדגמת fille (פִי) וכדומה.]

[1]) [כנראה אך כפולות של המלה שלאחריה.]

°ובמשמ' חבר יהודים שבעיר, כמו קהלה, עדה: משם מהלך יום וחצי לגירונדת ובה קהל קטן מיהודים (מסעות ר' בנימין, גרינהוט, 2). קהל אחד שסדר תפלתם כפי מנהג אבותיהי' היה על דרך א' ולאור' הזמן ושלטול הגליות באו במלכות הלזו מלכות תוגרמה וכו' (סו"ת מהרשד"ם חו"מ לה). יושב אוהל, דורש בקהל, קהלה מנהל (וכשטין, Inschriften I, 191). ונדיב וותרן בממונו בכל צרכי הקהל היה (תקנות קנדיאה, הרטוס–קאסוטו, 120). — °ובתפלה: מי שברך אבותינו וכו' הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקדש וכו' (וני סברך, ססר' סנת). — °גְּדוֹלֵי הַקָּהָל: וכאשר שמעו זה גדולי הקהל חרה בעיניהם על כך (תשובות הרמב"ם, ח"ח פרימן, 174). — °הֶקְדֵּשׁ הַקָּהָל: ועוד הוא מקדיש בתים שיש לו בטורטושא להקדש קהל טורטושא (סו"ת רשב"א תרנו). חצרות של הקדש הקהל (סו"ת רלב"ח כה). — °זִקְנֵי הַקָּהָל: אשתדל בכל מאמצי כתי עם זקני הקהל ונכבדיו, קריאי מועד אנשי שם יצ"ו לקבוע חק וזכרון ליום הנזכר (תקנות קנדיאה, הרטוס–קאסוטו, 124). שכל ההסכמות והגדרים שעשיתי בזמני ושעשו קודמים ממני היו כותבים אותם בחתיכת קלף וחותמים תחתיהם זקני הקהל הקדוש יצ"ו ונכבדיו (סס, 128). — °טוֹבֵי הַקָּהָל: טובי הקהל רוצים להטיל חרם (סו"ת תמת ישרים סו). גדר לברירת שבעה טובי הקהל (תקנות קנדיאה, הרטוס–קאסוטו, 14). — °מְקַדְּמֵי הַקָּהָל, באי כחו: יעלו בתחלת המה הגבורים אל דבר ה' חרדים השרידים יחידי סגולה מוקדמי קהל טירול (סו"ת ריב"ש רלד). אח"כ כמו שנה מוקדמי הקהל קבצו אנשי המעמד ביום שמיני חג עצרת (סס רמט)— °רָאשֵׁי הַקָּהָל: ונתחברתי עם ראשי הקהל יצ"ו (סס, 124). פה נקבר וכו' גבר תמים, שבע ימים, זקן ונשוי פנים, ראש הקהל בק"ק פראג כמ' שנים (כתבת על מצבה משנת סע"ג, וכשטין, Inschriften I, 48). — °וְקָהָל, במשמ' ראשי הקהל, ועד הקהלה: ראובן ושמעון היו בעיר אחת ושמו הקהל חרם כשבעלי הדין יבררו בית דין שלא יוכלו בית דין למנוע מלישב בדין (ספר חסידים תתתקפ, 337). אירעו דברים בין הקהל ובין ראובן (סו"ת הרא"ש כט ט). — °רחוב קְהַל היהודים: אנו מסכימים ופוסקים וכו' שמהיום הזה והלאה לא יהיה רשאי שום יהודי מאנשי קהלתנו לצאת מרחוב קהל היהודים בשהרית וכו' (תקנות קנדיאה, הרטוס–קאסוטו, 18). — °ובקצור, קָהָל, במשמ' רחוב קהל היהודים: אנו מסכימים ופוסקים וכו' שמהיום הזה והלאה לא יהיה רשאי שום אדם מאנשי קהלתנו לצאת בשבתות ובחדשים ובמועדים מתוך הקהל (סס, 10). ובתענית הנזכר בבקר בבקר השכימו כל היהודים ויצאו חוץ מהקהל, לא נשארו בקהל כי אם הזקנים והנשים והטף (סס, 122). ויען אחד מצוררי היהודים ויאמר ראיתי אנשים כדמות תוגרמים נכנסים ונחבאים בקהל, כשמוע האנשים וכו' רצו ונכנסו בקהל, ויקהלו ויאמרו הוציאו האנשים (סס, 122). ויהי בבואו הפריוידור בקהל וימהר המגיד להגיד לי ויצאתי לקראתו חוץ מהקהל בפתח הקהל הסמוך לים וכו' (סס, 123). — °וְקָהָל, במשמ' קבוץ בני אדם המאחדים על ידי השקפות ואמונות משתפות: אבל אנחנו קהל המיחדים מאמינים באלה השלשה משכים אשר למדעים וכו' (ר"י ח"ח, חו"ד, הקדי, ליפליג, 9). ולזה נאמר אנו קהל המיחדים באמת וכו' (ר"ם ח"ח, מו"נ ח נג). כמו שאין חסרון אצלנו קהל המיחדים לאל אחד היותו בלתי מקבץ בין שני ההפכים בנושא אחד (סס סס עה, ד"ה הדרך האחד). השגות האדם מהן מושכלות ומהן מוחשות וכו', ומהם מה שלא יהיה הוא המרגיש אותם, אכן הרגישם בכר זולתו וכו' והביאם אליו, אם קהל ואם אחד (חמו"ר לרלב"ד ג ה, 69). — °וברה"ת, חו"ק, חַזַּן וְקָהָל, מצוי במחזורים למועדים.

קְהִלָּה[1], ס"נ,— כמו קָהָל: ואריבה את החרים ואת הסגנים ואמרה להם משא איש באחיו אתם

---

[1]) [במקרא אין קְהִלָּה אלא במקום המובא מס' נחמיה, (על קְהִלַּת ישראל, דברי לג ה, עי' קְהִלַּת). בתו"ם בא קהלות, קהילות גם כמ"ר של קהל; כמו כן יש שקְהִלָּה בא כאלו במקום קְהִילָה, שת"פ על משאל אֲכִילָה, הֲלִיכָה וכדו'; אך אפשר שבטאו ל, בפרט אחר תנועת החירק, כמו יוד (השוה הכתיב לוליני במקום Julianus, ועוד), כמו בלשונות הרומניות ואחרות (וגם בדבור העממי בדרום גרמניה Müjch, Wojd במקום Milch, Wald וכדו'), ועל כן לא הבדילו בין קְהִילָה וקְהִלָּה; ואף אפשר שבטאו קְהִלָּה כדגמת גְּמַלִּים ואף

מסקיר ישראל (ר' יוסי הגלילי, ברכ' ז ג). הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, קהל ועדה וישראל (פסח' ה ה). נטמא קהל או רבו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים, יעשת בטומאה, נטמא מיעוט הקהל, השהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני (שם ז ו). פצוע דכא וכרות שפכת מותרין בגיורת ומשוחררת ואינן אסורין אלא מלבא בקהל, שנאמר לא יבא פציע דכא וכרות שפכה בקהל ה' (יבמ' ח ב). כל האסורים לבא בקהל מותרים לבא זה בזה (קדוש' ד ג). ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהם וכו' היו צריכים לסמוך סומכין מן הראשונה וכו' ובוררין להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית (סנה' ד ד). הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין פר וכו' הורו בית דין ועשו כל הקהל או רבן על פיהם מביאין פר וכו' (הורי' א ד–ה). בו ביום בא יהודה גר עמוני וכו' אמר להם מה אני לבא בקהל וכו' אמר לו ר' יהושע מותר אתה וכו' והתירוהו לבא בקהל (ידים ד ד). אין קורים ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד (ספרי דבר' קס). לא יבא ממזר בקהל יי׳, בקהל ברור אינו בא, בא הוא בקהל ספק[1] (רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, ירוש' יבמ' ח ב). ארבעה קהילות אינון קהל, קהל כהנים, קהל לויים, קהל ישראל, קהל גרים (ר' יודה, שם שם). ר"מ אומר כל השבטים קרוין קהל, ר' יודה אומר כל שבט ושבט קרוי קהל (שם הור' א ו) — ואמר הפיטן: ויצהלו איים במלכך, ויקבלו עול מלכותך עליהם, וירוממוך בקהל עם וכו' (ויאתיו כל לעבדך, לר"ה ויוה"כ). (וירא) קהל רבבה כצמח שדה (ינאי, וירא אהלי, קרובי במד', זולאי, ריג). קהלינו היום ביושר מצב רגל רעדה בצעדה מיוחפי רגל (הוא, אז עליונים, קרובי לימים נוראים, שם שמח). וידבר אלהים בנעמת קולו להמון קהלו (ויכד משה, שם שסט). רם ברך קהל המוני (ר"א קליר, מי אל כמוך אהלך בקול רם, סליח' שחר' יוה"כ). קהל כנסת הדסה לשלש צום בפסח (הוא, אמץ גבורותיך, קרובי ב פסח). אשרי עין ראתה אהלנו בשמחת קהלנו וכו' אשרי עין ראתה גילנו דיצת קהלנו וכו' אשרי עין ראתח קהל קרושים רוגשים בבית קדשי הקדשים (משלם בר קלונימוס, עבודת יוה"כ). בכל בסל ייחדו אלהותך קהלך (נכל און, יול' יוה"כ). אדברה תחנונים כרש ואבכה, בענוי נפש בעד קהלי אבכה (קלונימוס בן יהודה, אדברה, שחר' יוה"כ). יהי רצון וכו' שתהא השנה הזאת וכו' שנת אוצרך הטוב תפתח לנו וכו' שנת קהלנו תושיע (תפלת כה"ג ביוה"כ). רחם נא קהל עדת ישורון (סדר הושענות להוש"ר). כל קבוצי קהל בקישט מקשטים (שמעון בר יצחק, כל שנאני שחק, קרובי ב ר"ה). אנו קהלך ואתה חלקנו (ודוי יוה"כ). — ואמר המשורר: העם בלי ראש וקצין, יישר דרכם בצאנה בהרים נפוצות, וקהל אנשים בעלום פריצים כצאן יריצם ארי בפרצות (ר"ש הנגיד, בן משלי, ששון, קס). אסתיר מבוכתי פני קהל יום יום ותגלת במשאון (רמב"ע, אל טל, שירי הקל, ברודי א, יא). לראות בחגים כל קהל עזובה, רבה רבבה (פיסי יחידה, שירי תימן, 40). בין בני קדר ופרא נעלמתי יום נדוה, כל קהל עמי מוורה, אחשקה רעיה ודוד (ר"ש שבזי, אייחו אלקלר, שם, 179). לוח השיר אני אחתם באל רם ונעלה, ואודה לו בלבב תם וישר מעלה, בתוך קהל ומעלתם עלי כל מעלה (סעדיה, יפה עלמה כמו חמה, שם 345). — ומ"ר קְהָלִים: רבונו של עולם לא על עצמי בלבד אני מתפלל ומתודה, כי אם בעדי ובעד קהליך העומדים לפניך (רבש"ע, ודוי הגדול של רבנו נסים, סדר יום כפור קטן). — ואמר הפיטן: מאלה קיני קהלים נקראו, מאלה רבבות רבים נירבבו (ינאי, מאלה אפסי ארץ, קרוב' ברכה', זולאי, ח). קהלים לקיים ולא להקיא (אור על, שם, שסט). קמי קהלית תקיא (אופל אלוגה, עבודת יוה"כ). קהליך עומדים לבקש מחילתך, רחמיך יכמרו לרחמם בחמלתך (שמעון בר יצחק, אתיתי לחננך, קרוב' ב ר"ה). — ואמר המשורר: אספר את כבודך בשערים ואודה את שמך בינות קהלים (ר"ש הנגיד, תלי תעש, בן תהלים, ששון, כ). נסים ומופת ראו קהלי, סבך במדבר ארבע דגלי (ר"ש שבזי, בחג הסכות, שירי תימן, 126). להר סיני סבב קהלי וזקני, ודבר עם משה וקול ראו עיני (הוא, יום מתן, שם, 218). —

---

[1] [מעין אלו דברי רבא בבבלי (קדוש' עג.): בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא.]

ונעלם דבר מעיני הַקָּהָל וכו׳ והקריבו הַקָּהָל פר בן בקר לחטאת וכו׳ חטאת הַקָּהָל הוא (ויקר׳ ד יג–כא). ובהקהיל את הַקָּהָל תתקעו ולא תריעו (במד׳ י ז). הַקָּהָל חקה אחת לכם ולגר הגר (שם יט יח). ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הַקָּהָל והנה החל הנגף בעם (שם יז יב). ויבא משה ואהרן מפני הַקָּהָל אל פתח אהל מועד וכו׳ ויקהלו משה ואהרן את הַקָּהָל אל פני הסלע וכו׳ ויאמר יי׳ אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לא תביאו את הַקָּהָל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (שם כ ו–יב). ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הַקָּהָל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה (שם כב ד). — וּקְהַל ישראל, קְהַל עדת ישראל, קְהַל יי׳, במשמ׳ זו: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יי׳ ומדוע תתנשאו על קְהַל יי׳ (שם יו ג). וירב העם עם משה ויאמרו לאמר וכו׳ ולמה הבאתם את קְהַל יי׳ אל המדבר הזה וכו׳ (שם כ ג–ד). וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קְהַל ישראל (ויקר׳ יו יז). וידבר משה באזני כל קְהַל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם (דבר׳ לא ל). לא היה דבר מכל אשר צוה משה אשר לא קרא יהושע נגד כל קְהַל ישראל והנשים והטף והגר ההלך בקרבם (יהוש׳ ח לה). ושחטו אתו כל קְהַל עדת ישראל בין הערבים (שמות יב ו). ויפל משה ואהרן על פניהם לפני כל קְהַל עדת בני ישראל (במד׳ יד ה). — וַעַם הַקָּהָל, ההדיוטות, בנגוד לכהנים: וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל כל עם הַקָּהָל יכפר (ויקר׳ יו לג). — בָּא בַּקָּהָל, בִּקְהַל יי׳, התקבל כחָבֵר בחֶבֶר בני ישראל: לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בִּקְהַל יי׳ לא יבא ממזר בִּקְהַל יי׳ גם דור עשירי לא יבא לו בִּקְהַל יי׳ לא יבא עמוני ומואבי בִּקְהַל יי׳ גם דור עשירי לא יבא להם בִּקְהַל יי׳ עד עולם (דבר׳ כג ב–ד). ידו פרש צר על כל מחמדיה כי ראתה גוים באו מקדשה אשר צוית לא יבאו בַקָּהָל לך (איכה א י). ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם ונמצא כתוב בו אשר לא יבא עמני ומאבי בִּקְהַל האלהים עד עולם (נחמ׳ יג א). — ונכרת מתוך הַקָּהָל, אם בידי אדם או בידי שמים: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך הַקָּהָל (שם יט כ). — ואבד מתוך הַקָּהָל: וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הַקָּהָל (במד׳ יו לג). — וְקָהָל, כשם לאספת עובדי ה׳ בארצם: אספרה שמך לאחי בתוך קָהָל אהללך וכו׳ מאתך תהלתי בְּקָהָל רב נדרי אשלם נגד יראיו (תהל׳ כב כג–כו). אודך בְּקָהָל רב בעם עצום אהללך (שם לה יח). — קְהַל חֲסִידִים: הללויה שירו ליי׳ שיר חדש תהלתו בִּקְהַל חסידים (תהל׳ קמט א). — ובנגוד, קְהַל מְרֵעִים: שנאתי קְהַל מרעים ועם רשעים לא אשב (שם כו ה). — קְהַל קְדֹשִׁים, של בני אלהים: ויודו שמים פלאך יי׳ אף אמונתך בִּקְהַל קדשים (שם פט ו). — קְהַל רְפָאִים, של המתים: אדם תועה מדרך השכל בִּקְהַל רפאים ינוח (משלי כא יו). — וְקָהָל, במשמ׳ אספת הקהל, Volksversammlung; assemblée; assembly: ויתן יי׳ אלי את שני לוחת האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר יי׳ עמכם בהר מתוך האש ביום הַקָּהָל (דבר׳ ט י). ויכתב על הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר יי׳ אליכם בהר מתוך האש ביום הַקָּהָל (שם י ד). — וְקִדֵּשׁ קָהָל, קרא לאספה: אספו עם קדשו קָהָל קבצו זקנים (יוא׳ ב יו). — וְקָהָל, קָהָל וְעֵדָה, במשמ׳ צבור, Publikum; publique; public: כמעט הייתי בכל רע בתוך קָהָל ועדה (משלי ה יד). תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בְקָהָל (שם כו כו). קדר הלכתי בלא חמה קמתי בַקָּהָל[1] אשוע (איוב ל כח). — ואמר בן סירא: ורוממתהו מרעהו ובתוך ק ה ל תפתח פיו (צ״ס גני׳ יה ה). חכמתם תשנה עדה ותהלתם יספר ק ה ל (שם מד יה). ובימי משה עשה חסד הוא וכלב בן יפנה להתיצב בפרע ק ה ל להשיב חרון מעדה (שם מו ז). ויקיפוהו כערבי נחל כל בני אהרן בכבודם ואשי יי׳ בידם נגד כל ק ה ל ישראל (שם נ יב–יג). אז ירד ונשא ידיו על כל ק ה ל ישראל (שם שם כ). — ובתו״מ: לפי רוב ה ק ה ל הן מברכין, שנאמר, במקהלות ברכו אלהים אדני

---

[1] [ויש מציעים לקרא: בקולי, ואינו מסתבר.]

יקהל שלמה (סס קהל׳ א ג). — ואמר המשורר: נשמחה עמך ונגל, נענה לאל בהלל, נשבת אתך בהקהל, נדרשה פשט וסודי (סעדיה בן עמרם, מן אסיסה, שירי תימן, 43).

— התפ׳, *הִתְקַהֵל, – כמו נִפע׳: ד״א ולו יקהת עמים, מי שאו״ה מתקהלין עליו שנא׳ שורש ישי אשר עומד לנס עמים אליו גוים ידרושו (מד״ר בראשי׳ לט).

— קל, בינ׳ פעו׳ *קָהוּל, מ״ר קְהוּלִים, — כמו נִפע׳, ואמר הפיטן: ואחריו בכו אראלים וספדוהו והילילו בני אלים והם צפופים כתלי תלים חבילות קהולים ואהלים כְּלולים (מי גבר, קנץ על יד יא, כג).

— פעי, *קִהֵל, — כמו הִפע׳: קהלת, על שם שקיהל חכמות הרבה (רש״י, קהל׳ א א). — ואמר הפיטן: מלך קִהל מלכי אדמה, בסערו משא דומה (כ״א קליר, מלך אזור, יוצ׳ א ר״ה). קיהלו גדודים ואיחדו רבבם (יוסף אלברדאני, סיוט ז פסח, גנזי סכטר ג, 105).

— הפע׳, *הֻקְהַל, — נוהג בדבור ובספרות.

קָהָל, ש״ז, סמי׳ קְהַל, כנ׳ קְהָלֶךָ, קְהָלֵךְ, קְהַלְכֶם, קְהָלָהּ קְהָלָם, — קבצת בני אדם שנקהלו, ז״א שנזעקו יחד, multitude; foule; Volksmenge: את הדברים האלה דבר יי׳ אל כל קְהַלְכֶם בהר מתוך האש הענן והערפל (דבר׳ ה יט). וידעו כל הַקָּהָל הזה כי לא בחרב ובחנית יהושיע יי׳ (ש״א יז מז). ויסב המלך את פניו ויברך את כל קְהַל ישראל וכל קְהַל ישראל עמד (מ״א ח יד). וישלחו ויקראו לו ויבאו ירבעם וכל קְהַל ישראל וידברו אל רחבעם לאמר (סס יב ג). ויקמו אנשים מזקני הארץ ויאמרו אל כל קְהַל העם לאמר (ירמ׳ כו יז). — ושל אנשי צבא: כי הנה אנכי מעיר ומעלה על בבל קְהַל גוים גדלים מארץ צפון וערכו לה (ירמ׳ נ ט). והעלו עליך קָהָל ורגמו אותך באבן ובתקוך בחרבותם (יחזק׳ טז מ). העלה עליהם קָהָל ונתן אתהן לזעוה ולבז ורגמו עליהן אבן קָהָל [1]) וברא אותהן בחרבותם (סס כג מו–מז). הנני מביא אל צר נבוכדראצר מלך בבל מצפון מלך מלכים בסוס וברכב ובפרשים וְקָהָל ועם רב (סס כו ז). שם אשור וכל קְהָלָהּ סביבותיו קברתיו כלם

[1]) [אולי נוספה כאן המלה ע״פ הקודם, כדעת רבים.]

חללים הנפלים בחרב אשר נתנו קברתיה בירכתי בור ויהי קְהָלָהּ סביבות קברתה (סס לב כב–כג). הכן והכן לך אתה וכל קְהָלֶךָ [1]) הנקהלים עליך והיית להם למשמר (סס לח ז). הלבו בו הקהלת קְהָלֶךָ (סס סס יג). — וביחוד בהדגשה קָהָל גָּדוֹל (מְאֹד): ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עִמּוֹ קָהָל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים (מ״א ח סה). הנני מביא איתם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ בם עור ופסח הרה וילדת יחדו קָהָל גדול ישובו הנה (ירמ׳ לא ז). ובאת ממקומך מירכתי צפון אתה ועמים רבים אתך רכבי סוסים כלם קָהָל גדול וחיל רב (יחזק׳ לח יה). ויעש שלמה את החג בעת ההיא שבעת ימים וכל ישראל עמו קָהָל גדול מאד מלבוא חמת עד נחל מצרים (דהי״ב ז ח). — וְקָהָל רב (מאד): והוצאתי אותך ואת כל חילך סוסים ופרשים לבשי מכלול כלם קָהָל רב צנה ומגן תפשי חרבות כלם (יחזק׳ לח ד). — וקָהָל לָרֹב מאד: ויאספו ירושלם עם רב לעשות את חג המצות בחדש השני קָהָל לרב מאד (דהי״ב ל יג). — וּקְהַל אנשים ונשים וילדים: ויענו את ירמיהו כל האנשים הידעים כי מקטרות נשיהם לאלהים אחרים וכל הנשים העמדות קָהָל גדול (ירמ׳ מד יה). וכהתפלל עזרא וכהתודתו בכה ומתנפל לפני בית האלהים נקבצו אליו מישראל קָהָל רב מאד אנשים ונשים וילדים (עזר׳ י א). ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הַקָּהָל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע (נחמי׳ ח ב).ואת התיחש הכהנים לבית אבותיהם והלוים מבן עשרים שנה ולמעלה במשמרותיהם במחלקותיהם ולהתיחשם בכל טפם נשיהם ובניהם ובנותיהם לכל קהל (דהי״ב לא יז–יח). — וּקְהַל עַמִּים, במשמ׳ עמים רבים: ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לִקְהַל עמים (בראש׳ כח ג). גוי וּקְהַל גוים יהיה ממך (סס לה יא). הנני מפרך והרביתך ונתתיך לִקְהַל עמים (סס מח ד). — והַקָּהָל, הַקָּהָל הַזֶּה, בכנוי לעם ישראל שיצאו ממצרים: ויאמרו אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד יי׳ בארץ מצרים וכו׳ כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הַקָּהָל הזה ברעב (שמ״ת יו ב–ג). ואם כל עדת ישראל ישגו

[1]) [מנחת שי: ברוב הספרים חסר יו״ד אחר למ״ד ותילוף זה הוא ג״כ על הקהלת קהלך שבסמוך.]

ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל (מ"א ח ג) מדוע נבית בשם יי' לאמר כשלו יהיה הבית הזה והעיר הזאת תחרב מאין יושב ויקהל כל העם אל ירמיהו בבית יי' (ירמי' כו ט). ויקהלו אל המלך כל איש ישראל בחג (דהי"ב ה ג). — ובתו"מ: בקהלם אל תחד כבודי, בשעה שהן נקהלין על משה בעדת קרח (מד"ר בראש' לח). — ואמר הפיטן: ולדיו חון בעוצר נקהלים, פארך מביעים ושמך מהללים (משלם בר קלונימוס, אמדם, קרוב' יוה"כ). — ואמר המשורר: לכבוד כתב ידך ביום שנקהלו תזכר ותצילם בעת יתחלבו (שלום שבזי, אזיל דמעותי, שירי תימן, 99). כי סבבו עלי כלבים, מכל עברים נקהלו, פרא ואריה עם זאבים, לבו ונפשו הבהלו (הוא, אם ככעלו, שם, 158). ואשמחה בין המסבים, מה טוב ונעים נקהלו (שם שם). תורה נביאים עם כתובים, מזה אלי זה ישאלו, אשאל לדוד בין הכרובים, ייטיב לעם שנקהלו (שם, 159). קומו עלו, עם נסגלו, חן קבלו, הקהלו, ציון תהז עולים (הוא, מה טוב, שם, 169).

—הפעי', הקהלת, הקהילו, הקהיל, הקהל־, הקהל, הקהילו, יקהיל, יקהל, יקהיל, יקהל, יקהלו.—הקהיל את העם, אסף אותו, הזעיקו: יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך בחרב באמר יי' אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי (דבר' ד י). הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך (שם לא יב). ויקהל דויד את כל ישראל מן שיחור מצרים ועד לבוא חמת להביא את ארון האלהים מקרית יערים (דהי"א יג ה). ויקהל דויד את כל ישראל אל ירושלם להעלות את ארון יי' (שם יח ג). — ואת העדה, הקהל: ויקהל משה את כל עדת בני ישראל (שמות לה א). ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד (ויקר' ח ג). ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני (במד' א יח). והקרבת את הלוים לפני אהל מועד והקהלת את כל עדת בני ישראל (שם ח ט). ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו (שם י ז). ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח אהל מועד (שם יו יט). קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך וכו' ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע (שם כ ח–י). — ואת זקני העם: הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם (דבר' לא כח). אז יקהל שלמה את זקני ישראל ואת כל ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל המלך שלמה ירושלם (מ"א ח א). ויקהל דויד את כל שרי ישראל שרי השבטים ושרי המחלקות המשרתים את המלך ושרי האלפים ושרי המאות ושרי כל רכוש ומקנה למלך ולבניו עם הסריסים והגבורים ולכל גבור חיל אל ירושלם (דהי"א כח א). — ואת אנשי המלחמה: ויבאו רחבעם ירושלם ויקהל את כל בית יהודה ואת שבט בנימן מאה ושמנים אלף בחור עשה מלחמה להלחם עם בית ישראל (מ"א יב כא). הלשלל שלל אתה בא הלבז בז הקהלת קהלך לשאת כסף וזהב לקחת מקנה וקנין לשלל שלל גדול (יחזק' לח יג).— ובלי השלמה: אם יחלף ויסגיר ויקהיל ומי ישיבנו [1]) (איוב יא י). — ובתו"מ: בא פפוס ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה (ברכ' סא:). בקהלם אל תחד כבודי, כשיקהיל [2]) קרח את עדתו לחלוק לא יתיחד שמי עליהם (מד"ר בראש' לט). — ובפסהמ"א: מש' הקהיל [3]) את יש' ואמר להם אתם נצבים היום כלכם וגו' (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 156). — *הקהל, קריאת משנה תורה על ידי המלך ביום ראשון של חל המועד סכות שלאחר השמיטה באזני כל ישראל, ככתוב בדברים לא יה: הקהל את העם וכו': באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין, אבל זמן עצי כהנים וט' באב, חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין (מגי' א ג). —ואמר המשורר: לבית השואבה גרוץ בשמחה, והקהל כלל אבות ובנים, ונשיר לך בשיר טומור לתודה, וההלל עלי עוגב ומנים (דוד בן שלמה הלוי, אשבח, שירי תימן, 236). ונצ'ר כיף הוא אל הקהל והלל בכל יום [4]) (שם, 280). — ותה"ס, *בהקהל, בהקהל, בנכחות כל הקהל: פרשה זו (קדושים) נאמרת בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה (ר' חייא, מד"ר ויקר' כד). למה נקרא שמו קהלת, שהיו דבריו נאמרין בהקהל, ע"ש שנאמר אז

---

[1]) [כנראה הכונה למת, אשר אחרי שיחלוף ואחר שהקהיל והסגיר אותו האל בשאול, אין מי שישיבנו. ואולי צ"ל בנפע' ויקהל, ויסגר.]

[2]) [נ"א: כשיקהל, ועי' נפע'.]

[3]) [כתוב: הקיל.]

[4]) [בשירה שחציה ערבית.]

°קֵהוּת, ש"נ,—תכונת הדבר הקֵהֶה, שאינו חד, נהוג בדבור ובספרות.

א. **°קְהִיָּה,** ש"נ,—כמו יְקִיעָה, נְקִיעָה, ואמר הפיטן: וירא אלהים וכו' (אל פונה) והולך בתום ולקהיתו חבש מתום[1] (ינאי, אל אב, קרוב' ברא"ש, זולאי, כ).

ב. **°קְהִיָּה,** ש"נ, — כמו יִקְהָה במשמ' אספה: זלו יקהת עמים, אסיפת העמים שהיו"ד עיקר היא ביסוד כמו יפעתך, ופעמים, שנופלת ממנו וכו' ויכול היה לומר קהיית עמים[2] (רס"י, ברא"ש מט י).

ג. **°קְהִיָּה,** ש"נ, — חלישות ושבירה: שהחלישות והשבירה ענין שות והקהיה תכלול את שניהם (רמב"ן, ברא"ש מט י).

°קֵהָיוֹן, ש"ז, — קְהִיוֹן שנים, נקיון שנים[3], ואמר הפיטן: שניך בעדר הרחלים הרורות בנקיון בלי בם קהיון, מחלב קיפיון בלי בו קיקלון (ינאי, אילי סאנכים, קרוב' פסח, זולאי, רעח).—ובמשמ' חמיצות: קיוהא, קהיון שיניים, איגרו"ל בלעז (רס"י, כתוב' סא.).

[1] [יעקב איש תם, הוא ההולך בתם, והדברים מיסדים על תרג' הקטעים הארמי לבראש' (לב כו: ותקע כף ירך יעקב): וקהת כף ירכיה דיעקב. וע"פ הארמ' בונה הפיטן ש"ע עברי קְהִיָּה.]

[2] [רש"י לשיטתו, שהיא שיטת מנחם, חושב שאפשר לאמר אף מן יקה, ביוד היסוד, קְהִיָּה, וכן הוא אומר מן יקה (ולא מן קהה) בנפע': ליקהת אם, לקמטי' הנקבצי.. ונקהין בפני אמו, לשון יקהת עמים, קבוצת עמים, והיו"ד יסוד כמי יפעת ויעלת חן, ע"כ. ואולי ע"פ נִצָּב מן יצב, ועי' קְהִלָּה, הערה.]

[3] [כמשמ' בטוי זה בכתוב (עמוס ד ו), וכנגוד לכך אומר הפיטן: בנקיון ממש ולא בזה, המתורגם קהיון.

בילקוט שמעוני (איכה תתקלו) כתוב: ובאו מלאכי השרת ואמרו ולו"ז כך אמרנו ול"ו בשעה שהלך אברהם ועקד את יצחק בנו ע"ג המזבח, בוא: ונראה את הבן שנתן לו בקהיות שנים למאה שנה ואינו חס עליו ועכשו לא תזכור זאת ותרחם עליו, ע"כ. אך אין ספק שיש כאן טעות מעתיק שכתב כך במקום: בק' שנים, ופרושו בצדו: למאה שָׁנִים.]

קהל [1]), ממנו *הַקְהֵל[2]), °הִתְקַהֲלוּת[3]), מַקְהֵל, °מִקְהָל, °מַקְהֵלָה, קָהַל, קָהָל, קְהִלָּה, °קְהִלִיָּה, קְהִלַּת, קֹהֶלֶת.

קָהַל, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—נפעי, נִקְהֲלוּ, נִקְהָלִים, הִקָּהֵל, יִקָּהֵל, תִּקָּהֵל, יִקָּהֲלוּ, —נִקְהַל העם, נִקְהֲלוּ בני אדם, נזעקו, התאספו, sich versammeln; s'assembler; to assemble: וַיִּקָּהֲלוּ כל עדת בני ישראל שלה (יהוש' יח א, כב יב). ויצאו כל בני ישראל וַתִּקָּהֵל העדה כאיש אחד למדן ועד באר שבע וארץ הגלעד אל יי' המצפה (שפט' כ א). ויעבר בכל שבטי ישראל אבלה ובית מעכה וכל הברים וַיִּקָּהֲלוּ[4]) ויבאו אף אחריו (ש"ב כ יד). אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר לְהִקָּהֵל ולעמד על נפשם (אסתר ח יא). נִקְהֲלוּ היהודים בעריהם בכל מדינות המלך אחשורוש לשלח יד במבקשי רעתם (שם ט ב). וַיִּקָּהֲלוּ היהודיים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר וכו' ושאר היהודים אשר במדינות המלך נִקְהֲלוּ ועמד על נפשם וכו' והיהודיים אשר בשושן נִקְהֲלוּ בשלושת עשר בו ובארבעה עשר בו וכו' (שם שם יה–יח).—ונקהלו אֶל מקום: וַתִּקָּהֵל העדה אל פתח אהל מועד (ויקרא ח ד). — ונקהלו למקום: וביום הרביעי נִקְהֲלוּ לעמק ברכה (דהי"ב כ כו).—ונקהלו עַל אדם, אצלו: וַיִּקָּהֵל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים (שמות לב א). וַיִּקָּהֲלוּ על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם (במד' יז ג). ויהי בְּהִקָּהֵל העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן (שם יז ז). ולא היה מים לעדה וַיִּקָּהֲלוּ על משה ועל אהרן (שם כ ב). — ונקהלו אֶל אדם:

[1] [השרש קהל נמצא בשבא' בצורה קהלת במשמ' עדת עובדי אחד האלים, ואולי באשור' קאל (פע') במשמ' קָהֵל ואסף. אבל יש מחברים קהל עם קול (עי' בפרט מנדלקרן), ואולי נולד הפעל קהל בתוספת ה בפעירה (hiatus) בין שתי התנועות כדגמת בהת, רהט בארמ' וכן מהל וכדו' כעמת בוש, רוץ, מול בעבר', ויהיה עקר משמעותו קרא לאספה, הזעיק. ועי' בהערות לע"כים קְהִלַּת, קֹהֶלֶת לְהַקָּה.]

[2] [עי' קָהַל, הפע'.]

[3] [נוהג בדבור ובספרות.]

[4] [כך הקרי, והכתיב: ויקלהו.]

—הִתפ', *נִתְקַהָה, — נתקהה הרב על התלמיד, התלמיד על הרב, נעשה לו כענבים שאינם נתנים לאכילה: אם קהה הברזל, אם נתקהה[1]) הרב על התלמיד כברזל, והוא לא פנים, ואין הרב מסביר פנים לתלמיד, קלקל, קילקול מעשים יש בתלמיד וכו' ד"א אם קהה הברזל, אם נתקהה התלמיד על הרב וכו' קלקול מעשים יש בתלמיד וכו' (מד"ר קהל' פרשה תליתאה, אם קהה).

ב. *קָהָה, פ"ע, — כמו כָּהָה, היה עכור, מטנף: ניטנפו רגליו מטבילן במים ואינו חושש וכו' הורי רבי אחא בבא מן הדרך והיו רגליו קיהות[2]) עליו שמותר להרחיצן במים (ירוש' יומא ח א).

קְהָה, ש"ג, סמי' קְהַת, — כמו יְקָהָה: עין תלעג לאב ותבז לִקְהַת[3]) אם יקרוה ערבי נחל ויאכלוה בני נשר (משלי ל יז).

*קֵהֶה, ת"ז, — תכונת הדבר שאינו נתן לאכילה[4]), ungeniessbar; non mangeable; uneatable, עֲנָבִים קֵהוֹת, ענבים שאינם נתנים לאכילה: הלומד מן הקטנים למה הוא דומה, לאיכל ענבים קהות ושותה יין מגתו, והלומד מן הזקנים למה הוא דומה,

נרגוך ולחרתא נקהא שניך, והיוני γομφιάσεις τοὺς ὀδόντας יוצא ברור, כי היה בטוי זה במשמ' ירעיבך, לא יכלכל את שיבתך, במקור, וגם ס. צ. סגל וא. כהנא תרגמו: לא תשחק בו (צ"ל לא תְרַצהו) פן יצערך ובאחרית יקהה שניך.]

1) [אמנם ספק הוא אם היה בטוי כזה במציאות, ואפשר שאין כאן אלא התפתחות של מאמר אחר, שעקרו: תלמיד חכם שנתקהה עליו תלמידו כברזל (עי' קְלָ, נפעי'). ואך מתוך הקריאה או הסכמא תלמידו במקום תלמודו הגיעו לידי צורת הדרוש על הרב שנתקהה עליו תלמידו וכדומה, שאיני בא כך במקור אחר.]

2) [אין ספק שהכונה לרגלים מטנפות, כי על כן צריך להרחיץ אותן, ודברי רבי אחא קרובים אל דברי הבריתה הקודמת: ניטנפו רגליו.]

3) [כך-הנוסח (במקום לִיקְהַת) בכמה כ"י וכן בדפוסים וכ"י של הירושלמי (פאה א א) ושל מדרשים (עי' למשל במדרש הגדול שמות, הופמן, 229), וכך דעת כמה פרשנים בימי הבינים, ועי' הערת המחבר בעמוד 2131).

4) [עי' בהערות הקודמות.]

לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן (רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי, אבו' ד כ[1])). — ובהשאלה, הֲלָכוֹת קֵהוֹת, שאין לגרס אותן, בדמיון לענבים קהים: אם הלכות קהות תחת לשונך דבש וחלב, הלכות המאוששות[2]) עאכ"ו (ר' ברכיה, מד"ר שה"ש, נפת). — ומַעֲשֶׂה הלכה קֵהֶה: דבר אחר, אבחר דרכם ואשב ראש, בזמן שהיתה ההלכה והמעשה מכוונים לפני הייתי מוציאה, והמעשה שהיה קהה הייתי שואלו ומבהרו (פסיק' רב', אנכי אנכי, קנ.). — ובספה"א, יַיִן קֵהֶה, יין חמוץ: בקיוהא דחמרא, ביין קהה, אייגר"א[3]) בלעז (רש"י כתוב' עה.) — *וקֵהֶה, במשמ' לא חד, stumpf; émoussé; blunt, ובהשאלה, זָוִית קֵהָה, מְשֻׁלָּשׁ קֵהֵה זָוִית, נוהג בדבור ובספרות. — ועי' קל ופעי.

*קֵהוּי, ש"ז, — קֵהוּי קְרָבַיִם, מניעת הטעים מאכילה ומיציאה לצרכים, ואמר הפיטן: והתיצב בקידום קיהוי קרביים[4]) לפני קוצף קנות קנויים (ינאי, ופסיל בא יומא, קרוב' שמות, זולאי סה). — וְקֵהוּי שִׁנַּיִם: ויקרא את שמה יקתאל, שהיתה לו לקיהוי שינים כמו שכתוב אחרי בוא אמציהו מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר לאלהים ולפניהם ישתחוה וגו' והוכיחו הנביא ואמר לו ידעתי כי יעץ אלהים להשחיתך וכו' (רש"י, מ"ב יד ז). — וְקֵהוּי בלבד: לרבא א"ל קאוי עסקר, לשון קהוי, הכל ישנאוהו (הור' ברכ' נו.). — ובמשמ' חֲמִיצוּת: בית חרוסת, כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיהוי ורגילין ליתן בו קמח ועשוי לתבל בו בשר כל ימות השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי, ולשון חרוסת קיהוי, אייגורו"ש[5]) בלעז (רש"י, פסח' ל:).

1) [בקצת דפוסים ד כ.]

2) [גם זה בדמיון לענבים, שנעשו אשישות, בשלות.]

3) [aigre.]

4) [על פרעה מדבר כאן שמשה קדמו בבקר, ושהתפאר שאינו אוכל ואינו יוצא לנקביו, לפי הנאמר במדרש רבה (שמות ט): לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה, לא היה יוצא אלא המימה, לפי שאותו רשע משתבח ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו, לפיכך היה יוצא בבקר, בשעה שהוא נצרך תפוש אותו, ע"כ; ואולי יש לקרא: קְהוּי קרבים, כת"ז על פרעה.]

5) [aigre.]

קילקל קילל קודש, כי רמות רמז רעות רום (ינלי, כי אמר, קרוני ויקר', זולאי, קלד). — ובספהמ"א, במשמ' נעשה פגום, לא חד: וכן הברזל כשתחתוך בו הרבה קהה הברזל זה פי' ר"ת ז"ל (ערוך ערך קה).

—נפע', *נִקְהָה,—בהשאלה, נִקְהָה אדם או עם [1]), נטל ממנו הכח לנשך: אם נקהת אומה שהיה קשה כחה כברזל דכתיב ואתכם לקח יי' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים, והוא לא פנים קלקל, ואין הקב"ה מסביר פנים לדור, קלקל, מעשים רעים יש בדור וכו' (ר' נרכיה, מד"ר קהלֶי סדרא תליתאה, אס קהס). — ונִקְהָה תלמודו של אדם עליו [2]), לא נגרם התלמוד, לא למדו אותו: ד"א אם קהה הברזל, אם נקהת תלמודך עליך כברזל, והוא לא פנים (קלקל), אינו בא לידך להסבירו בפניך, קלקל [3]) עליו בחילך (סס סס). — ובספהמ"א: נִקְהוּ שִׁנָּיו: ומשום ר' משה הדרשן שמעתי ור' יהושע קיהה, מאי קיהה, אמר רבה, קיהה ומיהר, כלומר קיהה בדבר ונחלק עליהם ומיהר כאדם שנקהו שיניו על אדם שאין משגית לדבריו (תוספת נרס"י מכ"י כ"י, כתוני עה:).

—הפע', *הִקְהָה,—הִקְהָה את שני פלוני, גרם לו שתקהינה שניו, שלא יהיה לו מה לאכל, מנע אכל מפיו: רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר אף אתה הקהה את שיניו [4]) ואמור לו בעבור זה עשה יי' לי בצאתי ממצרים לי ולא-לך, אלו היית שם לא היית נגאל (מכי' מסכתא דפסחא, יח). כי מי בז ליום קטנות וכו' אלו קטני בני רשעי ישראל שמבזוזין דין אביהם לעתיד לבוא, אומרים לפניו, רבונו של עולם, מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן למה הקהית שיניהם בם [1]) (רנא, סוטה מח:—מט). רב הונא אשכח תומרתא דחינזניתא וכו' אתא רבה בריה וכו' יהבה ניהלית, אדהכי אתא אבא בריה (של רבה), שקלה יהבה ניהליה, א"ל, בני, שמחת את לבי והקהית את שיני [2]) (סס מט). קרח, שנעשה קרחה בישראל וכו', בן קהת, שהקהה שיני מולידיו [3]) וכו' (ר"ל, סנהי קט:). עד כי יבא שילה, זה מלך המשיח, ולו יקהת עמים שהוא בא ומקהה שיניהם של עכו"ם [4]) (מד"ר ברלש' לח). ולו יקהת עמים, מי שמקהה שני כל האומות [4]), שנאמר, ישימו יד על פה אזניהם תחרישנה (סס סס לט). מה דרכו של חול מקהה שיניו, כך ישראל לימות המשיח מכלין כל האומות וכו', מה חול אדם נוטל ממנו מלא קמצו ונותן לעיסה או לתוך התבשיל אין בריה יכול לטעמו, שהוא מקהה את שיניו [5]), כך הם ישראל, כל מי שהוא בוזזן או גוזלן בעולם הזה הוא מקהה את שיניו לעתיד לבא (סס נמד' ג). — ואמר המליץ: לא תשחק בו (בבנך) פן תעצב עליו ולא תניחנו באות נפשו פן יקהה שניך [6]) (נ"ז, נ"ס ל' י).

ע"כ. ועי' בתוס' שם, ד"ה אמר. ושם מובא: ורבינו תם (צ"ל ורבינו חננאל) גרים ור' יהושע קיהה, פירוש עמד למנין דקיהא לשון אסיפה כמו מקהן אקהייתא בשוקא וכו' ועי' גם בתוס' סנה' פו:, ד"ה רבי, ובערוך ערך כה וערך קה, ובתוס' יבמ' קי:, ד"ה וקמקוו. ועל פי הנוסח ר' יהושע אומר כהה, יהי פרושו כהה, לא ברור, ואז אין המאמר ענין לשרש קהה.]

[1]) [אין גם שמושים אלו אלא תמונות, בהמשך הדרשות על הכתוב אם קהה הברזל, שהוא עצמו כבר משוה את החכמה לברזל, ואין להניח שהיו שמושים כאלו בלשון ממש.]

[2]) [עי' בהערות לפע' והתפ'.]

[3]) [ו"א הקל.]

[4]) [כשם שמספר (עי' לעיל, קל) על זבח הפסח הראשון כי קהו שני העם ונפשם, הואיל ולא נתן להם משה לאכל מזבחו עד שהפרישו את הזרים מביניהם ונמולו, כך אל תתן לרשע זה לאכל מן הפסח, ורמז לכך בדברי הכתוב אשר עשה יי' לי: לי ולא לו נתן לאכל מן הפסח.

וכבר בא בטוי זה גם בדברי ב"ס העברי, עי' לקמן בספהמ"א, הערה.]

[1]) [כלומר: למה לא האכלתם בעולם הזה, כלשון חז"ל: תלמידי אברהם אבינו אוכלים בעולם הזה (אב' ה יט).]

[2]) [כלומר: ולאכל לא השארת לי דבר. ונראה שאין הדברים על אבא בנו של רבה אלא הכפלה מוטעית של הדברים על רבה עצמו.]

[3]) [כלומר: הרעיבם, ולא כלכל את שיבתם.]

[4]) [אינו נותן להם מטוב האל, בעוד "ועמי את טובי ישבעו".]

[5]) [המלים אין בריה יכול לטעמו הן באור נכון למלים שהוא מקהה את שיניו, מרעיבו.]

[6]) [אמנם לא נשמר המקור העברי של פסוק זה, אבל מן הסורי: לא תאול עמה איך צבינה דלא

קְהוּ השמים [1]), לא עָשו את מלאכתם: ולכך נקרא קהת, כמה דתימא, אם קהת הברזל, אם ראית שקהו השמים מלהוריד מטר ונעשו ברזל, כמ״ד ונתתי את שמיכם כברזל, הוי יודע בעביר עונש התורה שלא קיימו וכו׳ [2]) (פס במד׳ ג). —*ובהשאלה, קֵהֲתָה ההלכה: כולם אחוזי חרב, ר״מ ור׳ יוסי, ר״מ אומר כולם היו משננין את ההלכה כחרב, שאם בא מעשה לתוך ידיהם שלא תהא ההלכה קוהא [3]) להם (מד״ר במד׳ יא). ושכולה אין בהם, ר׳ לוי אמר שמלמדין דבר מתוך דבר, ר׳ אבא אמר שאין הלכה קותא להם (פס פה״ס, כמנדל). —ובסהמ״א, בהשאלה, קְהוּי לב, שאין לבו מרגיש [4]): ושבט אפרים וחצי שבט מנשה שם נגד מדינת מאקה והם זעומי נפש וקהויי לב, בעלי סוסים, יכרתו לבם [5]) ולא יחוסו על אדם, ואין להם ממון כי אם שלל אויביהם והם גבורי מלחמה א׳ לאלף (צרלדית רבתי ל כד, הלבק, 127). — **וקֵהָה במשמ׳ נפגם, נעשה לא חד [6]): ותבו ליקהת אם, לעת שיבתה ככלות כחה, לעת יקהה חדוד כחה (מכמס, מחברת, קס). — **וקֵהָה במשמ׳ התקשה בדבר הלכה [7]): ולשון מקהו קהיאתא אינו אלא לשון פירכות וקושיות, שהיו מקשים ומפרכים. בה קושיות הרבה, כי המתקשה בדבר יקרא קוהת בלשון הכמים (רמב״ן, צרלסי מט י).

—פִעֵל, קֵהָה, — קֵהָה האדם את (כלי) הברזל, לא

על יעקב ועשו וכגון המלה „ונשברה" בירושלמי המובא לעיל, שאינה אלא תוספת שבטעות.]

[1]) [אין כאן במוזים ששמשו בלשון באמת, אלא לפנינו העברת הדרשה על ענינים שונים, ואין לדעת אם בעלי הדרשות הבינו את הכתוב בקהלת שדרשו אותו, ככונתו הראשונה.]

[2]) [עי׳ פִעֵ׳, קֵהָה הרקיע.]

[3]) [כך צ״ל ולא קורא כבדפוסים.]

[4]) [עי׳ בהערה שאחר זו.]

[5]) [מעין פרוש לצרוף קהויי לב יש לראות במלים יכרתו לבם ולא יחוסו על אדם, כלו׳ יעקרו כאלו את לבם מקרבם לבל ירחמו — ואין מקום לתקינים שהציעו (עי׳ בהערות הלבק למקום), וכנראה השתמש כותב הדברים במלה קהוי בעקר ע״פ ההבנה המאחרת של קהת במשמ׳ נטלה חורפתו וכדו׳.]

[6]) [ע״פ הבנה זו בכתובים.]

[7]) [ע״פ הבנה זו של קהה, ועי׳ פִעֵ׳, הערות.]

נתן לו מה לנשך ולחתך: אם קֵהָה [1]) הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה (קהל׳ י י). — *וקֵהָה הרקיע, לא עשה את מלאכתו: אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל, אם ראית רקיע שקיהת כברזל מלהוריד טל ומטר בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין, שנא׳ והוא לא פנים קלקל, מה תקנתן, יתגברו ברחמים וכו׳ [2]) (ר׳ חמי, תענ׳ ז:). —*וקֵהָה (כהלכה), לא גרס את ההלכה [3]): אם בהרת קדמה לשער לבן טמא, ואם שער לבן קדם לבהרת טהור, ואם ספק טמא, ור׳ יהושע קיהה [4]) (נגעי׳ ד יא). — ואמר הפיטן: כי קיהת

[1]) [ע״פ כל שמושו של פעל זה אין להבינו גם כאן במשמ׳ לא חד, ולמעשה לא הושג בדרך זו כל פרוש מתקבל לכתוב, ומה זול חכנו של משל זה אם אין כונתו אלא זו, שצריך ללטש את כלי הברזל לפני השמוש בהם. אלא הכונה לעובדה, המשמשת נושא לפתגמים אצל כל העמים, שהברזל מתקלקל ומעלה חלודה אם האדם מקהה את שִׁנּוֹ של הגרזן והחרב, ואינו נותן להם לאכל ולנשך, וזאת כדבר מוסר לאדם שגם הוא צריך לגבר חילים להשתמש באבריו וברוחו לעבודה. וזה פרוש הכתוב: אם בטלת את הברזל מאכילה, מִמְעַלָה, כלום לא יקלקל את פניו, ויעלה חלודה? כך וחילים יגבר האדם, בעבודה ובתורה, ויתרון לו אם הוא מכשיר את עצמו בחכמה.]

[2]) [שם בדרוש על אותו פסוק בא גם מאמרו של ריש לקיש: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל וכו׳ ואין ספק שהעקר גם כאן: שלמודו קהה עליו, כלשון הכתוב. ועי׳ נִפְעַ׳ והִתְפַ׳.]

[3]) [כמבֹאר גם לקמן בבנין נפע׳, השתמשו חז״ל לגבי ההלכה בלשונות הלקיחות מענין האכילה. כך אמרו גרס, במשמ׳ למד וסבר, ולא גרס במשמ׳ לא הסכים, וכך בא גם קהה, שהוא הנגוד של גרס, במשמ׳ לא גרס, לא סבר כך. והמפרשים התקשו בפרוש הבטוי.]

[4]) [במדב״מ: ר׳ יהושע קיהא. בספרא ויס תזריע, פרשת נגעים פרק ב: רבי יהושע אומר כהה. וכן בנזיר (סה:): ורבי יהושע אומר כיהה, מאי כיהה, אמר רב יהודה כיהה וטהור, ודילמא כיהה וטמא וכו׳. ובנדה יט.: ורבי יהושע אומר כהה ואמר רבה כהה וטהור בנגעי (צ״ל כנגעי?) בתים. וברש״י שם: כהה טהור, הרי הוא כנגע שכהה מראיתו כשבוע של הסגר שהוא סימן טהרה דכתיב והנה כהה הנגע וגו׳ ובשם רבי משה הדרשן שמעתי קיהה, כלומר קיהה בדבר ונחלק עליו וכן מצאתי בת״כ ר׳ יהושע קיהה וטיהר,

נכר לא יאכל בו, עמדו והפרישו הנכרים שביניהם, והיתה נפשם קוהא לאכול, א"ל, משה רבינו, תן לנו מה נאכל, אמר להם, כך אמר לי הקב"ה, וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו, עמדו ומלו את עבדיהם והיתה נפשם קוהא לאכול, אמרו לו, תן לנו מה נאכל, אמר להם, כך אמר לי הקב"ה, סינטומוס [1]), כל ערל לא יאכל בו, מיד כל אחד ואחד נתן חרבו על ירכו ומהל עצמו [2]) וכו' (מד"ר שה"ש, עד שהמלך). — *וקוֹהֶה, נ"ר קוהות, מי שנפשו קוֹהָה, שאין לו מה לאכול: קליפי פולין ושומשמין, יש בהן אוכל אסורין ואם לאו מותרין וכו' קליפי אתרוג אסורין, גרעיני אתרוג מותרין, מעי אתרוג אסרין מפני שהקאות [1]) אוכלין אותן (תוספת' תרומ' י ב). מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית וכו' הבוסר משהביא מים כו', גבי בוסר מאי אית לך למימר, אמר רבי אבון שכן דרך הקיהות [2]) אוכלות אותו (ירוש' שביעי' ד ז). — *ובהשאלה, קֵהֲתָה החרב, לא יכלה החרב לאכל או לנשך: אמר רבי ינאי וכו' בשעה שתפס פרעה את משה חייבו להתיז את ראשו, וקהת החרב מעל צוארו של משה ונשברה, הדא הוא דכתיב צוארך כמגדל השן זה צוארו של משה, אמר רבי אביתר, ולא עוד אלא שנתזה החרב מעל צוארו של משה על צוארו של קוסנתירו והרגתו וכו' [3]) (ירוש' ברכי ט ח). א"ר ינאי, בא הקוסנטר ליתן את החרב על צוארו וקהתה החרב מעל צוארו שנעשה של שיש, ושלמה מקלס אותו צוארך כמגדל השן, א"ר אביתר, ולא עוד אלא שקהתה [4]) מצוארו והיא נהפכת על הקוסטנר וכו' (מד"ר דברי ב) [5]). — *ובהשאלה,

---

1) [ביונ' συντόμως, בקצור.]

2) [מפרשי המדרש, שלא עמדו על כל קשרי המלה, נחלקים בבאור הבטוי: היתה נפשם קוהא לאכול: מתנות כהונה (שדבריו חשובים מפני נוסחאות הספרים הנזכרות בהם) מבאר: קוהא לאכול, כלו' קוהא ושבעים, והג' בספרים ישנים שבעים מלאכול, תן לנו וכו', כלומר אין אנו יכולין לאכול ובספר ישן גרס משה רבנו נפשנו קוהא מלאכול וכן לקמן, וגירסת הספר יש לקיימו בדוחק וכו' — ז"א כאילו הפרוש אין לנו תאבון לאכל, וזאת בעצם על פי הקריאה: קוהא מלאכול. והרמב"ן מזכיר דרוש זה בפרושו לבראשית מט י (יקהת עמים) במלים אלו: מצאתי עוד שם במדרש חזית הופיע להם הקב"ה ריח טוב מבשמי גן עדן והיתה נפשם קיהה לאכול וכו' והעניין שהיתה נפשם נחלשת ומשתברת בגופם מרוב תאותם לאכול מן הפסח שנדבק בו הריח הטוב — ז"א כאילו פרוש המלה קוהה להפך, התאוה לאכל.

אך למעשה אין כונת הפסוק לא לשביעה (מלאכול) ולא לתאוה (לאוכל) דוקא, אלא „נפשם קוהה מלאכול" (כך) היא היא מה שישראל אומרים על עצמם: תן לנו מה לאכול, כאילו נאמר שניהם קוהות מלאכול. כי כך המצב במספר: הפסח הוא בידי משה, ואין משה נותן לישראל לאכול, ועל כן שניהם ונפשם קוהות. וכן מספרים הדברים בקצור בשמות רבה יט: וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לד' רוחות העולם ונשבו בג"ע ומן הרוחות שבג"ע הלכו ונדבקו באותו הפסח וכו' נתכנסו כל ישראל אצל משה א"ל בבקשה ממך האכילנו מפסחך, מפני שאנו עיפים (ואין עיף אלא רעב וצמא, כלשון הכתוב בבראשית כה ל: הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי) מן הריח, היה אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלים וכו'. לפי זה הפסח הוא פסחו של משה, והוא עדיין אינו נותן לישראל לאכול ממנו, ושיניהם ונפשם קהות מלאכל, בנקיון שנים.]

---

1) [נ"א שהקיאות וצ"ל שהקיהות, עי' בהערה הבאה.]

2) [התלבטו במאמר זה גדולים, הואיל ולא עמדו על משמי הפעל קהה, קהו השנים, קֵהֲתָה הנפש, במשמ' לא היה לבעליהן מה לאכל. וזאת הכונה: מי שאין לו כלום לאכל, הוא אוכל אפילו בסר ואפילו מעי אתרוג, ועי' במאמר הנזכר.

מחק לפי זה את המאמר מתוספת' תרומ' י ב בערך קָאָת, עמ' 5666).]

3) [עי' בהערה שאחר זו.]

4) [צ"ל שנתזה, כמו בירושלמי המובא לעיל.]

5) [דרשה זו על משה רבנו שנעשה צוארו של שיש עד שקהתה החרב, שלא יכלה לנשך אותו, אינה אלא העברת הדרשה על יעקב, שבא עשו לנשכו בשניו. כי בעוד שנזכר צוארו של יעקב בכתוב, ועל כן נדרש עליו הפסוק בשיר השירים „צוארך כמגדל השן", אין צוארו של משה בכתוב. וגם כאן נאמר בדרשה ראשונה אך: קהתת החרב, כלו' לא יכלה לנשך. אך הואיל ונוספה לדרשה זו של ר' ינאי גם דרשתו של ר' אביתר, שלפיה אף נתזה החרב מעל הצואר, על כן כתבו אף קהתת החרב מעל הצואר — כאילו יש בקהתה המשמעות של נתזה, נהפכה או נתחלקה. ולא עוד אלא הואיל וכבר לא הבינו המאחרים את הבטוי קהתה החרב, הוסיפו מלה מבארת, כגון ההוספות לדרשה

nichts zu essen haben; n'avoir à manger; to have nothing to eat: בימים ההם לא יאמרו עוד אבות אכלו בסר ושני בנים תִּקְהֶינָה כי אם איש בעונו ימות כל האדם האכל הבסר תִּקְהֶינָה שניו (ירמ' לא כח—כט). מה לכם אתם משלים את המשל הזה על אדמת ישראל לאמר אבות יאכלו בסר ושני הבנים תִּקְהֶינָה וכו' הנפש החטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת רשע עליו תהיה (יחזק' יח ב—כ). — ובתו"ס: ותם לריק כחכם, הרי אדם שלא עמל ולא חרש ולא ניכש, זרע ולא ניכי[1]) ולא כיסח ולא עידר ובשעת הקציר בא שידפון וירקון והילקה ואין[2]) בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש ועדר וכיסח ובשעת הקציר בא שדפון והילקה הרי שיניו קהות (ספרא בחקותי פרק ה). מה הגפן הזאת כל השותה ממנה יין פניו מצהילות והיא עולה על שלחן מלכים כן הן ישׂ', נמאסין שבהן בעולם הזה אבל לעתיד לב' הן עתידין לירש מסוף העולם ועד סו', והיו מלכים אומניך, ונתנך יי' אלהיך עליון, מה הגפן הזאת כל האוכל ממנה[1]) שיניו קיהות עליו כך כל המזדווג[2]) סופו ליטול את שלו מתחת ידיהן[3]) (מד"ר ויקר' לו).—ואמר המליץ: אל תשחק אתו פן יצחק לך ושניך תקהינה[4]) (ילחק זעקיל פרעגקיל, צ"ס ל י). — *וְקָהוּ השנים לא באכילה אלא בנשיכה, לא היה להן מה שתוכלנה לִנְשֹׁךְ: וירץ עשו לקראתו וישקהו, נקוד עליו וכו' מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע[5]), ומה ת"ל ויבכו, אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו[6]) (ר' שמעון בן אלעזר, ספ בראש' עח). כיון שגלו (ישראל) היה אחד מהם מבקש ללוש עסתו ולא היה יודע במה ללוש, והיה חופר גומץ בארץ ולש עסתו בתוכה והיא מתגבלת בצרורות, וכשהיה נותנה לתוך פיו היו שניו קהות[7]), לקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שני (איכה רבה, בובר, ג טז, 128). — *וְקָהֲתָה נפש האדם לאכל או מלאכל, כמו קָהוּ שניו, לא היה לו מה לאכול: נ.זן ריחו, מלמד שהיה ריחו של אותו הדם קשה לחם והפית[8]) להם הקב"ה ריח טוב מבשמי גן עדן והיתה נפשם קוהא[9]) לאכול, אמרו לו, משה רבינו, תן לנו מה נאכל, אמר להם משה, כך אמר לי הקב"ה, כל בן

(עי' אבל פנה, עמ' 4810). ומובן שבעת הבציר תקהינה שִׁניו, כלוי לא יהיה לו מה לגרם בשניו.

וכן אף בערבי זו היא משמעותו היחידה של הפעל קהי a) או אקתהי b): לא יכל האדם לאכל— אמנם שם מפני חסר תאבון, בהתפתחות מאחרת של הוראת הפעל—ובעל ה„לסאן אל־ערב" מבאר אף את שם הקהוה באמרו כי השותה ממנה אין לו תאבון לאכל.

ממשמ' יסודית זו של קהה: לא היה לו מה לאכל, מתבארים כל שמושי הפעל, כפי שמוכח בהערות הבאות, וליתר באור עי' במאמרו של טורטשינר, לשוננו יג, עמ' 179 — 180.]

1) [כך בדפוס ויניציא ש"ה, ומעין זה בהוצאת וים, בוראי בטעות. וברש"י לפסוק (ויקר' כו כ): ותם לריק כחכם, הרי אדם שלא עמל, שלא חרש, שלא זרע, שלא נכש, שלא כסח, שלא עדר, ובשעת הקציר בא שדפון ומלקה אותו, אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובא שדפון ומלקה אותו הרי שניו של זה קהות, וקרובה לזה נסחת המלבי"ם בהוצאת הספרא שלו. וברור שאין כאן קהית השנים תוצאה של אכילת בסר אלא של הנזקים בשדה המביאים לידי נקיון שנים.]

2) [צ"ל והלקהו אין.]

a) قهى b) أقتهى

1) [כלומר, כשהיא בסר.]

2) [צ"ל כל המזדווג להם.]

3) [כך בכ"י מבית הנכות הבריטי שבספריה הלאמית בירושלם, ובדפוסים נצטרפו שני המאמרים בטעות, והכונה גם כאן: מי שאוכל את פרי הגפן כשהוא בסר, כמו במקרא.]

4) [עי' הפע', הערה.]

5) [במד"ר שה"ש ז, צוארך: וקהו שניו של אותו רשע ונמסו כדונג, בתוספת מוטעית.]

6) [ומעין הדברים האלה בארמית בתרגום הירושלמי לכתוב (בראש' לג ד): עשו הוה בכי על דקהן שינוי ויעקב הוה בכי על שעשיעת צווריה. ובתרגום יונתן בהתפתחות מאחרת: עשו בכא על צערא דשינוי דאתמזמיזו ויעקב בכא על צערא דצווריה.]

7) [בקטעי מדרש והגדה (גנזי שכטר א, 274) במקום זה: קהות ונשברות. ואין ונשברות אלא תוספת מוטעית]

8) [כך צ"ל במקום והופיע שבדפוסים, עי' עץ יוסף.]

9) [נ"א קוהה.]

לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש, ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר וכו' (ת״כ, מגי' יז:). — ובסהמ״א: היורד לפני התיבה כך הוא אומר אבות וגבורות וקידם קדושת השם אומר כתר יתנו לך וכו' (סדר ר״ע הסלם א, קלט.). — ובמשמ' אמירת קָדוֹשׁ ע״י המלאכים: בכל יום ויום העליונים מכתירין להקב״ה ג' קדושות (ר' אבין, מד״ר ויקר' כד). — ובסהמ״א: בשפה ברורה ובנעימה קדשה[1]) כלם כאחד עונים ואומרים ביראה (ברכת יוצר, תפלת שחרית). והקב״ה מתעלה כשישראל אומרים קק״ק וזו היא הקדושה שמקדשין אותו מלאכי השרת (מכוה״מ לר״י אלנקאוה ג, 148). — ואמר הפיטן: נִתקדשתה ברחמים בקדושת עליונים כ״ב וקרא (ינאי, סכרך, קרוב' בראשי', זולתי, כח). כל קדושי קדוש בקדשה מקדישים (ר' שמעון בר יצחק, כל מלאכי מרום, קרוב' ג ר״ה). — *וסדר קְדֻשָּׁה[2]), קדושה דסדרא, שם לתפלות (בעקר ובא לציון גואל וכו') הנאמרות אחר תפלת העמידה של שחרית: ואחר כך אומר ובא לציון גואל וכו' ואלו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה עם תרגומן הם הנקראין סדר קדושה (רמב״ם, תפלה ט ה–ו). — *וקְדֻשָּׁה במשמ' קדוש קדוש קדוש וכו' הנאמר מפי שליח צבור והקהל בחזרת הש״צ בברכת קדשת השם[3]) כדוגמת הקְדֻשָּׁה הנאמרת ע״י העליונים: שעשו מריבה ומחלוקת עד שקיבלו עליהם לומר קדושה בכל יום (סו״ת הגאו' מן הגני', גינצבורג, 52). נקדישך ונמליכך ונשלש לך קדושה משולשת כדבר האמור על יד נביאך (רמב״ם, סדר תפלות כל השנה). ואחר שסיים ש״ץ ברכה שנייה יאמר קדושה ועונין הקהל קק״ק וכו' (שם שם, 177). — ואמר הפיטן: ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע (חרוז לפני הסלוק בקרובות). שומר גוי קדוש שמור שארית עם קדוש ואל יאבד גוי קדוש

1) [בסדר רב עמרם (א, לו:) ובנוסח ספרד: ובנעימה קְדוֹשָׁה ובנוס' אחרי: בנעימה ובקְדֻשָּׁה.]

2) [בתו״מ בארמ': עלמא אמאי קא מקיים אקדושא דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא (סוט' מט.), ופרש רש״י: סדר קדושה שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט וכו' ויש כאן שתים קדושת השם ותלמוד התורה, ע״כ.]

3) [ונקראת גם קדושה דעמידה ובמס' סופרים (יז יג): קָדוֹשׁ של עֲמִידָה.]

המשלשים בשלש קדשות[1]) לקדוש (סומר ישראל, תחנון). — *וקְדֻשָּׁה שבברכת יוצר אור: וקורא אחר כך שמע ומברך לפניה ולאחריה ומדלג קדושה מן הברכה ראשונה שלפניה שאין היחיד אומר קדושה (רמב״ם, תפלה ז יז). בעיר אחת שהיו נוהגים לשבת בקדושת היוצר, אח״כ בא אחד ונעשה ראש על העיר ההיא ונהג לעמוד בקדושת היוצר (תשובות הרמב״ם, פרימן, 29). — *קְדֻשָּׁה רבה, קְדֻשַּׁת כֶּתֶר שבתפלת מוסף: וחוזר הש״צ התפלה ואומר קדושה רבה והיא כתר, ותקנו לומר בה פסוק שמע ישראל, מפני שפעם אחת גזרה מלכות' הרשעה שלא לקרות קריאת שמע ותקנו לאמרו בקדושה רבה כדי שלא תשתכח (מנוה״מ לר״י אלנקאוה ג, 188).

*קְדֵשׁוּת, ש״נ, — מעמד הַקְּדֵשָׁה: דשפחה הרי היא כבהמה וביאותיה הפקר וקדישות (רש״י, קידוש' סט., ד״ה או דיעבד). אבל לבהמה אין זנות וכו' ולא שייך בה לשון קדשות (הוא, סנה' כד:, ד״ה דכי כתיב).

א. קהה מִמֶּנּוּ קָהָה, *קֵהֶה, *קֵהוּי, *קֵהוּת, ג. *קְהִיָּה, *קֵהָיוֹן.

ב. *קהה[3]), ממנו ב. *קָהָה.

קָהָה, פ״ע, תִּקְהֶינָה, — קָהוּ הַשִּׁנַּיִם, נִקְּוּ השנים מחסר לחם, לא היה להן מה לגרוס, רָעֵב בעליהן[3]),

1) [נ״א: בשלוש קְדֻשָּׁה.]

2) [עי' בהערות שאחר זו.]

3) [מתרגמים ומפרשים הבינו את הפעל קהה כאלו הוראתו או א) היה לא חד, נטלה חורפתו, stumpf werden; s'émousser; to become obtuse, ולפי זה השמוש בדבור ובספרות היום, עד שאנו אומרים אף בהשאלה זוית קֵהָה וכדומה, או ב) היה טעמו חמוץ ומכוּוץ פה ושנים, או ג) כאבו השנים, וכן השבעים (ἡμωδίασαν), בעוד שת״י לא הביע אלא את הענין: אבהתנא חטן ובניא לקן. ואולם כל הפרושים הנזכרים מוטעים הם, וכבר היה אפשר ללמד את הנכון מן ת״י לעמוס (ד ו), שתרגם וגם אני נתתי לכם נקיון שנים וכו' וחסר לחם: ואף אנא יהבית לכון אקהיות שנין וכו' וחסרות מזון, ע״כ. ואין קְהִיַּת השנים בכל מקום אלא נקיון שנים וחסר לחם. ואין כונת הפתגם על מי שאוכל מפרי בסר, אלא למי שאוכל את פרי כרמו כשהוא עדין בסר, לפני הבשלתו

(ר' יוחנן, שם שם). משום דקא מפרש קדושה על הולד (שם י:). — וקְדֻשה בכתיבת שם האל או באמירתו: עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים (סוט' א ז). — דברי קְדֻשה: לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה (שבת קכז:). —ודבר שבקְדֻשה: כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה (רב אדא בר אהבה, ברכ' כא:). —וקְדֻשָּׁה של ס"ת וכדו': ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנח' לב.). — ותַשְׁמִישֵׁי קְדֻשה, דברים המשמשים לקְדֻשה: תשמישי מצוה נזרקין, תשמישי קדושה נגנזין וכו' ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן (ת"ר, מגי' כו:). — ובתפלה: והכהנים והעם וכו' כשהיו שומעים את השם וכו' מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדשה ובטהרה היו כורעים וכו' (עבודת יוה"כ). ומניח בקדשה לעם מדשני ענג (מגן אבות, ברכה מעין שבע, ערבית ליל שבת). וכלם (המלאכים) פותחים את פיהם בִקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה (ברכת יוצר, תפלת שחרית). — ובסהמ"א: ולפיכך הכתוב מזווגן (את משה ושמואל) בקדושה אחת (מדה"ג דבר' א א, הסגלה, 2). ספר קדושה והוא ספר חמישי (רמב"ם, בראש ספר קדושה שבמשנה תורה). מה תאמר הדרת יקרת צפירת תפארת כבוד גדולת קדושת מורינו ורבינו אדוננו משה (שאלה בתשובות הרמב"ם, פרימן, 99). ואי משום דקרי למזוזה קדושה קלה הלא ג"כ קורא לתפלה של יד קדושה קלה (שאלה שם, 123). שכל תרומה ומעשר בזמן הזה הוא מדרבנן וכו' כי קדושה ראשונה בטלה וקדושה ב' לא חייבה אותם (תשובה שם, 128). וכשעלה עזרא ע"ה בשניה התחילו למנות משנה שעלה וקידש בה את הארץ קדושה שנייה (שם, 221). וקדושתך יודעת כי אדם ביקר ולא יבין וכו' (אגרת פורקוסה אל האפיפיור בשנת 1544, JQR VII, עמ' 413). כלנו נושקים רגליך וידי קדושתך בשבלות גדולה (שם שם, 413). נאסף נפשו בקדושה ובטהרה (מצבה משנת ת"ד, וכשטין, Inschriften I, עמ' 223). ונהוג בספרות: כבוד קְדֻשת שם תפארתו, ובר"ת בקש"ת. —ואמר הפיטן: אדמת קידש המקדשת ומכל ארצות מוקדשת בעשר קדושות ניקדשת (ינאי, אדמת קודש, קרובי ברכות, זולאי, מד). קדשת איש חסידך זכור ליפת פעמים (אל נא רפא, סליחי בה"ב). — ואמר המשורר: אהוב מהר המור נתן לי מורשה, מורשת נחלתי וקבלתי בקדושה, בקדושה שמעתי כי יקח איש אשה (אהוב מהר המור, שירי תימן, 9). שלומות יאתיו מרומים לרב חזמ"ק והור מאור קדושת (יוסף בן סעדיה, שלומות שם, 85). — ג) קְדֻשָּׁה במשמ' ברכת הקִדוש על הכוס: אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות (ר' יוחנן, ברכ' לג.). אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד (רב ששת, פסח' קב:). לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון (שם קה.). — וקְדֻשַּׁת היום, שם לברכה האמצעית בתפלת העמידה של שבת ויום טוב, המסתימת במלים מקדש השבת וכדו': סדר ברכות, אומר וכו' קדושת היום ותוקע, זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע וכו' (ר' יוחנן בן נורי, ר"ה ד ה). אומר אבות וכו' וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע וכו' (ר' עקיבא, שם שם). שבת ויום טוב ויום הכיפורי' מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע (תוספת' ברכ' ג יג). — ד) קְדֻשַּׁת השם במשמ' הברכה השלישית שבתפלת העמידה, החותמת האל הקדוש[1]: סדר ברכות, אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע וכו' (ר' יוחנן בן נורי, ר"ה ד ה). אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע וכו' (ר' עקיבא, שם שם). — וקְדֻשָּׁה במשמ' ו[2]: אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל (ריב"ל, ברכ' כא:). מ"ם יחיד אומר קדושה ומ"ם אין יחיד אומר קדושה (שם שם). מניין שאין היחיד אומר קדושה שנ' ונקדשתי בתוך בני ישראל (רב אדא בר אהבה, שם שם). ומניין שאומרים קדושות שנאמר הבו

---

[1] [עי' אלבוגן, Gottesdienst, עמ' 31, 45.]

[2] [אין בתו"מ עדות ברורה לשמוש המלה קְדֻשה במשמ' קדוש קדוש קדוש וכו' הנאמר מפי ש"צ והקהל בהזרת התפלה בברכת קְדֻשת השם. ואמנם פרשו כך המפרשים את דברי האמוראים בבבלי המובאים כאן, אך נראה שכונת הגמרה לברכת קְדֻשת השם עצמה.]

אותו מקדושתו (מגי' ג א). בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים וכו' שנאמר והשמותי את מקדשיכם, קדושתן אף כשהן שוממין (ר' יהודה, שם שם ג). — קְדֻשַּׁת האדם: כל (יבמה) שהיא אסורת איסור ערות לא חולצת ולא מתיבמת, (אסורה) איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתיבמת (יבמ' ב ג). איסור מצוה שניות מדברי סופרים, איסור קדושה אלמנה לכהן גדול וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל לנתין וממזר (שם שם ד). שבויה שנפדית הרי היא בקדושתה אף על פי שגדולה (ר' יהודה, כתוב' ג ב). יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם (נזי' ז א). ופרישות מביאה לידי קדושה וקדושה מביאה לידי ענוה (ר' פינחס בן יאיר, סוט' ט טו). והתקדשתם והייתם קדושים זו קדושת פרישת עכו"ם, אתה אומר קדושת פרישת עכו"ם או אינה אלא קדושת כל המצות (ספרא ויק קדושים פרק י). אותו היום שמת רבי בטלה קדושה (ר' חייא, כתוב' קג:). אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה (ברכת כהנים, רב חסדא, סוט' לט.). שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ר' יהודה בן פזי, מד"ר ויקר' כד). — וכנוי לאיש קדוש: לקדושת חנניה (אגרת רבי אל חנניה, ירוש' נדרי ו יג). — הורתו או לידתו של פלוני בקְדֻשָּׁה או שלא בקְדֻשָּׁה, שנתעברה אמו או שילדה לאחר שנתגירה או עד שלא נתגירה: הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין ולא מיבמין, אפילו הורתו של ראשון שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה (יבמ' יא ב). היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה הרי זו בסקילה (אם זנתה) וכו' היתה הורתה ולידתה בקדושה הרי היא כבת ישראל לכל דבר (כתוב' ד ג). גר שהיה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב (יבמ' לח.). רב מרי בריה (דאיסור גיורא) הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הואי (ב"ב קמט.). — וגדל בקְדֻשָּׁה: נתין קודם לגר, זה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה (הורי' יג.). —

קְדֻשַּׁת הַגּוּף, קְדֻשָּׁה השיכת לעצם הדבר המֻקדש, וקְדֻשַּׁת דָּמִים, קְדֻשָּׁה שחלה רק על ערכו ומחירו של הדבר והוא עצמו חֹל[1]: הקדש בשוגג מתחלל וקדושת הגוף לא מתחלא (ר' יהודה, קידוש' נה.). כי מתניא ההיא בקדושת דמים[2], מי אלימא קדושת דמים דקא מפקעא ליה מן הבכורה (תמורי י:). הקדיש אבר לדמיו מהו דתיחות ליה קדושת הגוף, מי אמר כיון דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה נמי קדושת הגוף וכו' (כנא, שם יא:). הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף (הוא, שם שם). — *קְדֻשַּׁת הפה, קְדֻשָּׁה שחלה על הדבר כתוצאת מאמירה בפה: הולד קדושתו קדושת הפה מכח האדם ולא מכח האם (תוס' שם י., ד"ה וכבי). בשלמא אם קדושת פה חלה על העיבורים, כי הוי אבראי עבדין תמורה, דאין זה ולדות קדשים שהרי הקדושה באה מכח פה האדם ולא מן האם (שיטה מקובצת, שם י:). — וקְדֻשַּׁת הקרבנות השונים, ומ"כ קְדֻשּׁוֹת, קדושות: הבכור קודם למעשר מפני שקדושתו מרחם (זבח' י ג). והלא כבר נאמר והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, היכן קדושה חלה עליו בבית הבעלים, אף תמורה בבית הבעלים (ר' עקיבא, תמורי א א). חומר בתמורה שהקדושה חלה על בעלת מום קבוע ואינה יוצאה לחולין להגזז ולהעבד (שם ב ג). ושאר כל הקדשים אף על פי שנולד בהן מום הרי אלו בקדושתן (שם ג ה). אין קדושה חלה עליהן (על טמטום ואנדרוגינוס בכורות) (שם ה ב). אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה (שם ז ג). לא אם אמרת במליקת העוף שקדושתה אוסרתה תאמר בטרפה שאין קדושתה אוסרתה (ספרא ויק, ויקרא דיבורא דנדבה פרשה ב). אי ב' גופים וקדושה אחת תיבעי ליה בלא מתכפר, אי ב' קדושות וגוף אחד תיבעי ליה בלא הומם (אביי, תמורה ט:). שני גופין ושתי קדושות מהו (שם שם). אין קדושה חלה על עוברין (בר פדא, שם י.). קדושה חלה על עוברין

1) [עי' בהערת הבאה.]

2) [רש"י: שימכרנו ויביא בדמיו עולה, אבל הוא גופיה לא קדיש קדושת הגוף אלא נמכר בלא מום, ע"כ.]

הגדי הזה וגו' וזה המעשה היה מותר אצלם קודם נתינת התירה, כי שבר הקדשה באותו זמן היה אצלם כדין המאוחר של האשה בזמננו זה (תשו' הרמב"ם, א"ס פרימן, 175). עונש האוכל גיד הנשה ולא עשה תשובה להתגלגל בקדישה הנקראת זונה נשכחת וכו' (הליקוטי ויטלא, לבוב תר"מ, לא:). הבא על הגוייה יתגלגל בקדשה יהודית (דרך ישרה, ס' התשובה נג.). גדר כל קדש וקדשה לגרשם מן הקהל (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 58).

*קְדֻשָּׁה, קדושה, ש"נ,—תכונת הקדוש, Heiligkeit; sainteté; sanctity; קדשת האלהים: כי קדוש אני, בקדושתי אני, בין מקדשים אותי ובין אין מקדשים אותי (ספרא ויק, קדושים פרשה א). הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך (רב ושמואל, ברכ' לג:). קדושתי למעלה מקדושתכם (מד"ר ויקר' כד). — ובמ"ר קְדֻשּׁוֹת, קדושות: (הקב"ה) קדוש בכל מיני קדושות (ר' יצחק, ירוש' ברכ' ט א). —ועל מעשי האל: הקב"ה דרכו בקדושה דיבורו בקדושה. ויושבו בקדושה חשיפת זרועו בקדושה אלהים נורא ואדיר בקדושה (בשם ר' אחא, שם שם).—ובסהמ"א: הקילום [1]) והקדושה לחי עולמים (היכלות רבתי כו, ביהמ"ד ילינק ג, 104).— ובתפלה: המניח לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קדש (ברכת יוצר אור, שחר' שבת, לאל אשר שבת). ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו (ויהי בנסע, סדר הוצאת ס"ת). לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש (ברכת קדשה, תפלת י"ח).— ואמר הפיטן: על ישראל צדקתו, על ישראל קדשתו, על ישראל רוממותו (על ישראל אמונתו, שחרי יוה"כ). כי מקדישיך בקדשתך קדשת (תמול על מעשיך, מוסי ר"ה ויוה"כ). אשר אומץ תהלתך באילי שחק בברקי נוגה בגדודי גובה ברמומי דקה וקדשתך בפיהם (ר' משלם בר קלונימוס, אשר אומץ תהלתך, קרוב' שחרי יוה"כ). מי יקצוב קריאת קדשתך (הוא, מי ישנה, סלוק שחרי יוה"כ). — וקדשת השם במשמ' קדשת האלהים, ביחוד בצרופים כגון מסר נפשו על קדשת השם, היכחת קדשתו של האל על ידי מעשה, כמו קדוש השם במשמ' ו [2]): קמאי הוי קא מסרי נפשייהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם (אביי, ברכ' כ.). מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתך ובתנוריך ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל תנור, הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה (תודוס איש רומי, פסחי נג:). בן נח מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושת השם (סנה' עד:). — ובסהמ"א: אב הרחמים שוכן מרומים וכו' הוא יפקוד וכו' קהלות הקדש שמסרו נפשם על קדשת השם (אב הרחמים, הזכרת נשמות, שחר' שבת). —*ובהשאלה קְדֻשָּׁה, כנוי לאלהים: הנבואה נמשלה למטר שהעבים מקבלין אותה מן השמים כך הנביאים מקבלין הנבואה מפי הקדושה (רש"י, ישעי' ה ו). —ב) קדשת ימים ומועדים, קְדֻשַּׁת היום [1]): אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ר' יוחנן משום ר"א בר"ש, ביצה טו:). — ואמר הפיטן: ונתנה תוקף קדשת היום כי הוא נורא ואיום (ר' אמנון, ונתנה תוקף, סלוק מוס' ר"ה ויוה"כ). — קדשת שבת ויום טוב: ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל, בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת (רב ושמואל, ברכ' לג:).—קדשת שביעית: יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית (ירוש' שביעי' ז א). דן וצד וזרע איספטים שזורעין אותן במוצאי שביעית קדושת שביעית חלה עליהם (שם שם). היירענין והבורית והאהל יש להן קדושת שביעית (שם ז ג). — וקְדֻשַּׁת הארץ והעיר: קדושת שילה יש אחריה היתר וקדושת ירושלים אין אחריה היתר (מגי' א יא). שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא (עדי' ח ו). עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושתה, שמביאין ממנה העומר והבכורים וכו' (כלים א ו). — ושל המקדש ושל בית הכנסת: אין מוכרין של רבים ליחיד מפני שמורידין

[1]) [כפיוט האדרת והאמונה שבסדורי התפלה ובשחרי יוה"כ: הקריאה.]

[2]) [עי' גם לקמן במשמ' ד).]

[1]) [עי' גם לקמן במשמ' ג).]

יגשו אלי לכהן לי ולגשת על כל קדשי אל קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים (שם מד יג). וקורא בן ימנה הלוי השוער למזרחה על נדבות האלהים לתת תרומת יי׳ וְקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים (דהי״ב לא יד). — ועל אדם קדוש, אהרן הכהן: ויבדל אהרן להקדישו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[1]) הוא ובניו עד עולם (דהי״א כג יג). — ובתו״מ: חתיכה של קדשי קדשים של פגול ושל נותר שנתבשלו עם החתיכות אסור לזרים ומותר לכהנים (ערלה ב טו). בשר קדשי קדשים ובשר קדשים קלים שנתבשלו עם בשר התאוה אסור לטמאים ומותר לטהורים (שם שם יז). כהן אוכל בקדשי קדשים ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים (סוט׳ ג ז). שהשחיטה כשרה בזרים בנשים ובעבדים ובטמאים אפילו בקדשי קדשים (זבח׳ ג א). איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון וכו׳ (שם ה א). העולה קודש[2]) קדשים שחיטתה בצפון וקבול דמה בכלי שרת בצפון (שם שם ה). אשם קודם לתודה ולאיל נזיר מפני שהוא קדש קדשים (שם י ב). זה חומר בחטאת מקדשי קדשים (שם יא ד). קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהן (מעי׳ א א). בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים ר׳ אליעזר אומר מועלין בו וכו׳ (שם א ב). מעשה דמים בקדשי קדשים להקל ולהחמיר, ובקדשים קלים כולן להחמיר, כיצד קדשי קדשים לפני זריקת דמים מועלים באימורים ובבשר וכו׳ (שם שם ד). — ושם ספר מכתבי הקֹדש: שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים (ר׳ עקיבא, ידים ג ה). — ושם אדם קדוש: ולמה נקרא שמו נחום איש קדש הקדשים שלא הביט בצורת מטבע מימיו (ירוש׳ מגי׳ ג ב). — ובספה״א: ובהיותו שם עליון מסוד האור שהוא על סוד המחשבה הנכללת בסוד קדש הקודשים פנימה וכו׳ (כפת הסכמה ח״א). בעוד שסוד הנקודה היא משפעת לסוד קדש הקודשים אזי כל ההויות יוצאות על תכונתם (שם ח״ב). — ואמר המשורר: מה לי בחיים ואין ארון וכפורת והוד ומנורה משוקדת ופורחה, ודביר ואליו ובית קדשי קדשים אש זרה בתוכו ואש קדש מלוקחה (ר״מ הנגיד, האעלור, בן תהלים קיא, ששון, סז).

קְדֵשָׁה, ש״נ, מ״ר קְדֵשׁוֹת, — אשה זונה, ובפרט זונה צבורית שבשרות המקדש של אלהי כנען[1]), Weihbuhle, Hierodule; hiérodule, harlot: וישאל את אנשי מקמה לאמר איה הַקְּדֵשָׁה הוא בעינים על הדרך ויאמרו לא היתה בזה קְדֵשָׁה וישב אל יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קְדֵשָׁה (ברא׳ לח כא—כב). לא תהיה קְדֵשָׁה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל (דבר׳ כג יח). לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הַקְּדֵשׁוֹת יזבחו ועם לא יבין ילבט (הוש׳ ד יד). — ובתו״מ: לא תהיה קדשה מבנות ישראל וגו׳ לא תהיה מוזהר עליהם באומות, שהית בדין ומה קדשה קלה אתה מוזהר עליה בישראל, קדש חמור אינו דין שיהא מוזהר עליו בישראל וכו׳ ת״ל לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל, אי אתה מוזהר עליו באומות (ספרי דברי רם). —ובספה״א: ויחשבה לזונה, ארז״ל בשעה שיצא יהודה מכזיב ללכת תמנתה אכל ושתה ונשתכר וכו׳ וכיון שראה המעלה וראה לתמר ערבבו היין וחשב בלבו שהיא אשה קדשה יושבת לזונות שכך הית המנהג בארץ אמוריים כשהיתה אשה מקדשת עצמה לזונות היתה יושבת על אם הדרך ימים שבעה וכו׳ (בראשית רבתי, אלבק, 180). ושם הבמה הגדולה לישמעאלים ששם קבור עלי בן אבו מאלב חתנו של מחמד ובאים שם הישמעאלים לקדשות (מסעות ר׳ בנימין, גרינהוט, 64). ולבן מה שלמדתנו התורה בענין יהודה עם הקדשה באומרו הנה שלחתי

---

[1]) [וכשבעים: קדשי קֳדשים, ἅγια ἁγίων.]

[2]) [נ״א קדשי.]

---

[1]) [המלה קְדֵשָׁה מצויה באשורי ככנוי לאלהנת האלה אשתר (היא עשתרת), המשמשת גם כזונה במקדש, בצורת קַדִשְׁתֻ, קַדִלְתֻ, מ״ר קַדְשָׁתִ וגם קַשְׁדָתִ, ומזה אף קַדִלְדֻוּת (בסק׳ קַדִשְׁתוּת), מעמד הקְדֵשׁוּת. עקר משמ׳ המלה היא: הטהורה, הקדושה, ז״א הכהנת (לא: המקדשת), ואך מתוך שרות להנות האלה הזאת, שהיו אסורות בנשואים, כזונות צבוריות, נולדה המשמ׳ זונה, ואולי המלה בעבר׳ שאולה היא מאשור׳.]

שם מס׳ חלין: כי מטית לשחיטת קדשים תא ואקשי לי (רב חסי, ב״מ קט:). — ובהכפלה, קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, שם לחלק הפנימי של המקדש[1]), Hochheiligstes; saint des saintes; Holy of Holies: ונתת את הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים ונתת את הכפרת על ארון העדת בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים (שמות כו לג–לד). ויבן את עשרים אמה מירכותי הבית בצלעות ארזים מן הקרקע עד הקירות ויבן לו מבית לדביר לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים (מ״א ו יו). והפתות לדלתות הבית הפנימי לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לדלתי הבית להיכל זהב (שם ז נ). ויבאו הכהנים את ארון ברית יי׳ אל מקומו אל דביר הבית אל קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אל תחת כנפי הכרובים (שם ח ו). וימד את ארכו עשרים אמה ורחב עשרים אמה אל פני ההיכל ויאמר אלי זה קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים (יחזק׳ מא ד). — ובֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: ויעש בבית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כרובים שנים מעשה צעצעים (דהי״ב ג י). — ובתו״מ: היה רוכב על החמור ירד, ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו, ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים[2]), היה יושב בספינה או בקרון או באסדא יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים[2]) (ברכ׳ ד ה–ו). לא יקל את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי[3]) הקדשים (שם ט ה). וראשי פכפסין מבדילין בעליה בין הקדש ובין קדש הקדשים, ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדשי הקדשים שבהן היו משלשלין את האומנין בתיבות כדי שלא יזונו עיניהן מבית קדשי הקדשים (מדו׳ ד ה). קדש הקדשים מקודש מהם (מן ההיכל וכו׳) שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה (כלי׳ א ט). טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים (נגעי יד י). — ומקום קדוש בכלל: בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תאכלנו כל זכר יאכל אתו (במד׳ יח י). ואת תורת הבית על ראש ההר כל גבלו סביב סביב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הנה זאת תורת הבית (יחזק׳ מג יב). ומן המדה הזאת תמוד ארך חמש ועשרים אלף ורחב עשרת אלפים ובו יהיה המקדש קֹדֶשׁ קָדָשִׁים (שם מה ג). והיתה להם תרומיה מתרומת הארץ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים אל גבול הלוים (שם מח יב). שבעים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך לכלא הפשע וכו׳ ולחתם חזון ונביא ולמשח קֹדֶשׁ קָדָשִׁים (דני׳ ט כד). — וכתאר לכלים מכלי המקדש והמשכן: שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אתו והיה המזבח קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כל הנגע במזבח יקדש (שמות כט לז). וכפר אהרן על קרנתיו (של מזבח הקטרת) וכו׳ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא ליי׳ (שם ל י). וקדשת אתם (את הכלים השונים) והיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כל הנגע בהם יקדש (שם שם כט). זאת עבדת בני קהת באהל מועד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים (במד׳ ד ד). וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים (שם שם יט). — והקטרת: ושחקת ממנה הדק וכו׳ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תהיה לכם (שמות ל לו). — ולחם הפנים: ואכלהו במקום קדוש כי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא לו מאשי יי׳ (ויקר׳ כד ט). — ודבר שבֻּחֳרַם: כל חרם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא ליי׳ (שם כז כח). — והקרבנות או חלקיהם שיש בהם קדשה חמורה ביותר: והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מאשי יי׳ (ויקר׳ ב ג). לא תאפה (המנחה) חמץ חלקם נתתי אתה מאשי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא כחטאת וכאשם (שם ו י). במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני יי׳ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא (שם שם יח). כל זכר בכהנים יאכלנה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא (שם שם כב). וזאת תורת האשם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוא (שם ז א). זה יהיה לך מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מן האש כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם אשר ישיבו לי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לך הוא ולבניך (במד׳ יח ט). ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עד עמד כהן לאורים ולתמים (עזר׳ ב סג). — ומ״כ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים: לחם אלהיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים ומן הקדשים יאכל (ויקר׳ כא כב). לשכות הצפון לשכות הדרום אשר אל פני הגזרה הנה לשכות הקדש אשר יאכלו שם הכהנים אשר קרובים ליי׳ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שם יניחו קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים והמנחה והחטאת והאשם כי המקום קדש (יחזק׳ מב יג). ולא

[1]) [ובתו״מ גם קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים, או בית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים במשמ׳ זו, עי׳ לקמן.]

[2]) [במשנה שבבבלי (ברכ׳ כח:) ובבריתה שם (ל.) ובמשנה שבירוש׳: בית קדשי הקדשים.]

[3]) [בסדב״ם: קדש.]

הפסול (שם שם ג) בישל בו קדשים וחולין וכו' אם יש בהם בנותן טעם וכו' (שם יא ח). טבול יום ומחוסר כפורים אינן חולקים בקדשים לאכול לערב (שם יב א). כל הקדשים שאירע בהם פסול קודם להפשיטן אין עורותיהם לכהנים (שם שם ד). טמא שאכל בין קדש טמא ובין קדש טהור חייב (שם יג ב). המקריב קדשים ואימוריהם בחוץ חייב (שם שם ה). אלו קדשים קרבין במשכן, קדשים שהוקדשו למשכן (שם יד י). אלו קדשים שולדותיהן ותמורותיהן כיוצא בהן וכו' (תמור' ג א). ואלו הן הנקברים, קדשים שהפילו יקברו וכו' (שם ז ד). חתיכה של חולין וחתיכה של קודש, אבל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן אבל פטור (כרית' ה ד). לשכת הפרוה שם היו מולחין עורות קדשים וכו' לשכת המדיחין שם היו מדיחין קרבי הקדשים (מדו' ה ד). היה כלי טהור לקדש ולחטאת הכל טהור (אהל' ה ה). לגין של חטאת שנגע בשל קדש ושל תרומה, של חטאת טמא ושל קדש ושל תרומה טהורין (פרה י ו). (האוכל אכל) שלישי, שני לקדש ולא שני לתרומה (טהר' ב ב). השלישי שבתרומה מטמא משקה קדש ופוסל לאוכלי קדש, שנעשו לטהרת הקדש (שם שם ו). הרי הוא במגע טמא מת לקדשים (כלים י ו). — *וסוגים בקדשים, קָדְשֵׁי קדשים [1], קדשים קלים, קדשי מזבח, קדשי בדק הבית, קדשי מִקְדָּשׁ, קדשי הגבול: ואלו נתנין לכל כהן, החרמים והבכורות וכו' וקדשי המקדש והבכורים (חלה ד ט). בשר קדשי קדשים ובשר קדשים קלים שנתבשלו עם בשר התאוה אסור לטמאים ומותר לטהורים (ערלה ב יז). נותנין אותם (את הבכורים) לאנשי משמר והם מחלקין ביניהם בקדשי המקדש (בכורים ג יב). אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה ובירושלים לפנים מן החומה, וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים (מגי' א יא). ואינן חולקין בקדשי המקדש ואין נותנין להם קדשים (יבמ' יא ה). המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת (קידוש' ב ח). האוכל וכו' קדשי קדשים חוץ לקלעים, קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה וכו' הרי זה לוקה ארבעים (מכות ג ג). קדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים פסולין, קדשים קלים ששחטן לשם קדשי קדשים כשרין (זבחי' א ב). התודה ואיל נזיר קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה וכו' (שם ה ו). נתערבו חתיכות בחתיכות, קדשי קדשים בקדשים קלים וכו' יאכלו כחמור שבהן (שם ח ג). בישל בו קדשים וחולין או קדשי קדשים וקדשים קלים, אם יש בהן בניתן טעם הרי הקלים נאכלין כחמורין (שם יא ח). המעלה מבשר חטאת מבשר אשם מבשר קדשי קדשים מבשר קדשים קלים ומותר העומר וכו' פטור (שם יד ג). משהוקם המשכן וכו' קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל מחנה ישראל, באו לגלגל וכו' קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים, קדשים קלים בכל מקום, באו לשילה וכו' קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה, באו לנוב ולגבעון וכו' קדשים קלים בכל ערי ישראל, באו לירושלים וכו' קדשים קלים ומעשר שני לפנים מן החומה (שם שם ד—ח). למה נאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה', שהוא חל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים (ר' יהודה בן בתירא, ערכי' ח ו). יש בקדשי מזבח מה שאין בקדשי בדק הבית, יש בקדשי בדק הבית מה שאין בקדשי מזבח, שקדשי מזבח עושים תמורה והייבים עליהם משום נותר וטמא וכו' מה שאין כן בקדשי בדק הבית (תמור' ז א). אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה וכו' (שם שם ג). חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנים ולא מועלים, במה דברים אמורים בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית הקדיש תרנגולת מועלין בה ובביצתה, חמור מועלין בה ובחלבה (מעי' ג ה). קדשי המזבח מצטרפין זה עם זה למעילה וכו' קדשי בדק הבית מצטרפין זה עם זה (שם ד א). קודשי הגבול נותנין לכל חבר, קודשי מקדש אין נותנין אותן אלא לאנשי משמר בלבד (תוספת' פאה ד ז).— *ושם הסדר החמישי מסדרי המשנה קָדָשִׁים: חכמת זה סדר קדשים (ריש לקיש, שבת לא.). — ושחיטת קדשים, שם למסכת זבחים, בנגוד לשחיטת חֻלִּין,

1) [עי' גם לקמן.]

נדרים לבקר (משלי כ כה). — ומ"ר קדשים, הקדשים וכו': דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל וכו' אשר הם מקדישים לי (ויקר' כב ב). כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל ליי' וכו' (שם שם ג). איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר (שם שם ד). ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים (שם שם ז). ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי' והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם (שם שם יה–יו). לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל (ויקר' כא כב). רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר יי' (דבר' יב כו). ויבא שלמה את קדשי דוד אביו את הכסף ואת הזהב ואת הכלים נתן באצדות בית יי' (מ"א ז כא). ויבא את קדשי אביו וקדשי [1] בית יי' כסף וזהב וכלים (שם יה יה). שם ארצם ושם אדרוש את תרומותיכם ואת ראשית משאותיכם בכל קדשיכם (יחזק' כ מ). ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעולת התמיד השבתות החדשים למועדים ולקדשים ולחטאות וכו' (נחמי' י לד). והקדשים בקר שש מאות וצאן שלשת אלפים (דהי"ב כט לג). ויבשלו הפסח באש כמשפט והקדשים בשלו בסירות ובדודים ובצלחות (שם לה יג). — וכסף הקדשים: כל כסף הקדשים אשר יובא בית יי' וכו' יקחו להם הכהנים (מ"ב יב ה–ו). — וטהרת הקדש, הטהרה הנדרשת מן האדם האוכל קדשים: כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלוים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור וכו' כי אכלו את הפסח בלא ככתוב וכו' ולא כטהרת הקדש (דהי"ב ל יז–יט). — ואמר בן סירא: כי כחלב מורם מ ק ד ש כן דויד מישראל (ב"ם גני' מז ב). — ובתו"ם: ונתן לכהן את הקדש, כל שהוא ראוי להיות ק ד ש (ר' אליעזר, תרומ' ו ו). ונתן לכהן את הקדש, ק ד ש שאכל (ר' עקיבא, שם שם). גרעיני תרומה וכו' וכן עצמות ה ק ד ש י ם בזמן שהוא מכניסן אסורין ואם השליכן מותרין (שם יא ה). אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא ב ק ד ש י ם, השומע על מתו והמלקט לו עצמות טובל ואוכל ב ק ד ש י ם (פסחי' ח ח). המקדיש שקלים ובכורים הרי זה ק ד ש, ר' שמעון אומר האומר בכורים ק ד ש אינן ק ד ש (שקל' ח ח). טבל לתרומה והוחזק לתרומה אסור ל ק ו ד ש, טבל ל ק ו ד ש והוחזק ל ק ו ד ש אסור לחטאת (חגי' ב ו). בגדי אוכלי תרומה מדרס ל ק ו ד ש, בגדי ק ו ד ש מדרס לחטאת, יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס ל ק ו ד ש, יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת ה ק ו ד ש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת (שם שם ז). חומר ב ק ו ד ש מבתרומה, שמטבילין כלים בתיך כלים לתרומה אבל לא ל ק ד ש, אחורים ותוך ובית הצביעה בתרומה אבל לא ב ק ד ש, הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את ה ק ד ש וכו', לא כמדת ה ק ד ש מדת התרומה, ש ב ק ד ש מתיר ומנגב ומטביל ואחר כך קושר וכו' (שם ג ח). ובירושלים נאמנין על ה ק ד ש ובשעת הרגל אף על התרומה (שם שם ו). כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה וכו' ואין נותנין להם ק ד ש י ם (יבמ' יא ה). ק ד ש י ם שחייב באחריותם משלם תשלומי ארבעה וחמשה, שאין חייב באחריותם פטור (ר' שמעון, ב"ק ז ד). אין מגדלין תרנגולים בירושלים מפני ה ק ד ש י ם ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות (שם שם ז). הטמא שאכל את ה ק ד ש והבא אל המקדש טמא (לוקין) (מכות ג ב). כל השעירין כפרתן שוה על טומאת מקדש ו ק ד ש י ו (ר' מאיר, שבוע' א ד). נטמא וידע ונעלמת ממנו הטומאה וזכור את ה ק ד ש, נעלם ממנו ה ק ד ש וזכור את הטומאה, נעלמו ממנו זה וזה ואכל את ה ק ד ש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד (שם ב א). המחלל את ה ק ד ש י ם והמבזה את המועדות וכו' אין לו חלק לעולם הבא (ר"א המודעי, אבו' ג יא). אין חייבין על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש ו ק ד ש י ו (ר' יוסי הגלילי, הורי' ב ה). ק ד ש י עו"ג אין חייבין עליהן משום פגול נותר וטמא (זבח' ד ה). שחט חולין בפנים ו ק ד ש י ם בחוץ אינן מטמאין בבית הבליעה (שם ז ה). ק ד ש י ם (שנתערבו) ב ק ד ש י ם מין במינו יקרב לשם מי שהוא וכו' ק ד ש י ם ב ק ד ש י ם מין בשאינו מינו ירעו עד שיסתאבו וימכרו (שם ח ב). אין מביאין ק ד ש י ם לבית

פקר, בקר באשור') אחר נדירות נדר. ועי' גם הערת המחבר בערך ילע.]

[1]) [כתיב ו ק ד ש ו.]

לחושך וכו׳ (פסח׳ קיז.). כל שמות האמורים באברהם קודש חוץ מזה שהוא חול שנאמר ויאמר ארני אם נא מצאתי חן בעיניך, חנינא בן אחי ר׳ יהושע ור״א בן עזריה משום ר׳ אלעזר המודעי אמרו אף זה קדש (שבוע׳ לה:). ויהי כאשר התעו אותי אלהים וכו׳ קודש, שאלולי אלהים כבר התעו אותי (ר׳ חנינא בן אחי ר׳ יהושע, סופר׳ ד ו). וכל מצות שמונת ימי חנוכה הנרות האלו קודש[1]) ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד (שם כ ו). — *וכהשאלה לאדם קדוש: שלח רבי לדבר באשתו (של ר׳ אלעזר) שלחה ליה כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול (ב״מ פד:, וכעין זה ירוש׳ שבת י ה).— *וכהשאלה לאלהים: לא מפי עצמי אני אומר לכם אלא מפי קודש אני אומר לכם (מדה״ג דבר׳ א כט, הסגלה, 20). — ג) קֹדֶשׁ במשמ׳ מקום קדוש, כמו מִקְדָּשׁ, משכן הקֹדש, היכל הקֹדש, שם לאהל מועד ולבית המקדש: והבדילה הפרכת לכם בין הַקֹּדֶשׁ ובין קדש הקדשים (שמות כו לג). והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בַּקֹּדֶשׁ ולא ישאו עון ומתו (שם כח מג). שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בַּקֹּדֶשׁ (שם כט ל). (יבאו ויעשו) את בגדי השרד לשרת בַּקֹּדֶשׁ (שם לה יט). ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בַּקֹּדֶשׁ (שם לט א). ישלח עזרך מִקֹּדֶשׁ ומציון יסעדך (תהל׳ כ ג). אלהים דבר בְּקָדְשׁוֹ אעלזה וכו׳ (שם ס ח). הללו אל בְּקָדְשׁוֹ הללוהו ברקיע עזו (שם קנ א). עד מתי החזון התמיד והפשע שמם תת וְקֹדֶשׁ וצבא מרמס ויאמר אלי עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קֹדֶשׁ (דני׳ ח יג–יד).—וכלפי פְנִים המקדש, ההיכל, קדש הקדשים: דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הַקֹּדֶשׁ מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארון (ויקר׳ יו ב). בזאת יבא אהרן אל הַקֹּדֶשׁ בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה (שם שם ג). וכפר על הַקֹּדֶשׁ מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם (שם שם יו). וכלה מכפר את הַקֹּדֶשׁ ואת אהל מועד ואת המזבח והקריב את השעיר החי (שם שם כ). ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בַּקֹּדֶשׁ יוציא אל מחוץ למחנה (שם שם כז). ויארכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הַקֹּדֶשׁ על פני הדביר ולא יראו החוצה (מ״א ח ח). ההיכל מזוזת רבעה ופני הַקֹּדֶשׁ המראה כמראה (יחזק׳ מא כא). ושתים דלתות להיכל וְלַקֹּדֶשׁ (שם שם כג). — ולִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ: לשכות הצפון לשכות הדרום אשר אל פני הגזרה הנה לשכות הַקֹּדֶשׁ אשר יאכלו שם הכהנים וכו׳ (יחזק׳ מב יג). — וכלי הַקֹּדֶשׁ[1]) במשמ׳ כלי המִקְדָּשׁ: ומשמרתם הארן והשלחן והמנרה והמזבחת וכלי הַקֹּדֶשׁ אשר ישרתו בהם (במד׳ ג לא). וכלה אהרן ובניו לכסת את הקדש ואת כל כלי הַקֹּדֶשׁ בנסע המחנה (שם ד יט). ויעלו את ארון יי׳ ואת אהל מועד ואת כל כלי הַקֹּדֶשׁ אשר באהל (מ״א ח ד). — ומלאכת הַקֹּדֶשׁ, עבודת הַקֹּדֶשׁ, המלאכה והעבודה במקדש: ועשה בצלאל ואהליאב וכו׳ את כל מלאכת עבדת הַקֹּדֶשׁ (שמות לו א). ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבודת הַקֹּדֶשׁ לעשת אתה (שם שם ג). ויבאו כל החכמים העשים את כל מלאכת הַקֹּדֶשׁ (שם שם ד).—ומשמרת הַקֹּדֶשׁ, כמו משמרת המקדש: שמנת אלפים ושש מאות שמרי משמרת הַקֹּדֶשׁ (במד׳ ג כח). ושמרו את משמרת אהל מועד ואת משמרת הַקֹּדֶשׁ ומשמרת בני אהרן אחיהם לעבדת בית יי׳ (דהי״א כג לב). — ובתו״מ: חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום וכלן בקדש על בית הפרוה חוץ מזו בלבד (יומא ג ג). ויום טוב היה (כהן גדול) עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש (שם ז ד). וראשי פספסין מבדילין בעליה בין הקדש לבין קדש הקדשים (מדו׳ ד ה). — ד) קֹדֶשׁ במשמ׳ מתנה לַקֹּדֶשׁ, מעשר, זבח, וכדו׳: ואיש כי יאכל קֹדֶשׁ בשגגה ויסף חמישתו עליו ונתן לכהן את הַקֹּדֶשׁ (ויקר׳ כב יד). בערתי הַקֹּדֶשׁ מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה (דבר׳ כו יג). מוקש אדם ילע קֹדֶשׁ[2]) ואחר

[1]) [בנוסח שבסדורים: הנרות הללו קדש הם.]

[1]) במקומות אחרים בא כלי הַקֹּדֶשׁ במשמ׳ כלים קדושים, עי׳ משמ׳ א), לעיל.]

[2]) [הכתוב קשה, ואולי הכונה: מוקש הוא לאדם לשקר (כהוראת הפעל ולע [a]) בערב׳) בעניני נדרים לקדש, ולערער (כמו פקר בלשון החכמים, וכן

[a]) ولع

366). — ואמר הפיטן: אדמת קודש המקדשת ומכל ארצות מוקדשת בעשר קדושות נקדשת וקדושים אשר בה מקדשת (ינאי, אדמת קודש, קרוב׳ ברכסים, זולאי, מד). משתכר בכלי קודש נהרג בו בלילה (הוא, אז רוב נסים, קרובי שמות, שם, לב). — ואמר המשורר: סביביו מלאכי קדש ירוצון (יוסף בן ישראל, ילו הלל, שירי תימן, 48). ויקיצו עדת קדש תרומה (ר״ש שבזי, אנו יהודה, שם, 132).—*אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, בהשאלה לאדם קדוש: אראלים ומצוקים אחזו בארון הקודש, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש (בר קפרא בקינתו על רבי, כתוב׳ קד.). — ובמהמ״א: שנת פרט לוקח ארון ק׳ו׳ד׳ש׳ נפטר (מצבת משנת ת״י, Wachstein, Inschriften I, עמ׳ 283). —ב) קֹדֶשׁ בלי שם עצם נסמך אליו, במשמ׳ דבר קדוש, מקום קדוש, בשמושים כגון קֹדֶשׁ הוא, קֹדֶשׁ הם וכדו׳ [1]: ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם וזר לא יאכל כי קֹדֶשׁ הם (שמות כט לג). ואם יותר מבשר המלאים ומן הלחם עד הבקר וכו׳ לא יאכל כי קֹדֶשׁ הוא (שם שם לד). כי המקום אשר אתה עמד עליו קֹדֶשׁ הוא (יהוש׳ ה יה). והיתה ירושלם קֹדֶשׁ וזרים לא יעברו בה עוד (יואל ד יז). ובהר ציון תהיה פליטה והיה קֹדֶשׁ (עבדי א יז). —ועל בני אדם: קדשים יהיו (הכהנים) לאלהיהם וכו׳ כי את אשי יי׳ לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קֹדֶשׁ (ויקר׳ כא ו). — ועל זמן מקדש: ושמרתם את השבת כי קֹדֶשׁ הוא לכם (שמות לא יד). וביום השביעי יהיה לכם קֹדֶשׁ שבת שבתון ליי׳ (שם לה ב). — וְהַקֹּדֶשׁ, הדבר הקדוש, בנגוד אל חֹל: ולהבדיל בין הַקֹּדֶשׁ ובין החל ובין הטמא ובין הטהור (ויקר׳ י י). בכל קֹדֶשׁ לא תגע ואל המקדש לא תבא (שם יב ד). וכלה אהרן ובניו לכסת את הַקֹּדֶשׁ [2]) וכו׳ ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל הַקֹּדֶשׁ ומתו (במד׳ ד יה). פקדת כל המשכן וכל אשר בו בְּקֹדֶשׁ ובכליו (שם שם יו). ולא יבאו לראות כבלע את הַקֹּדֶשׁ ומתו (שם שם כ). בין קֹדֶשׁ לחל לא הבדילו ובין הטמא לטהור לא הודיעו (יחזק׳ כב כו). לארבע רוחות מדדו חומה לו סביב סביב ארך חמש מאות ורחב חמש מאות להבדיל בין הַקֹּדֶשׁ לחל (שם מב כ). ואת עמי יורו בין קֹדֶשׁ לחל ובין טמא לטהור יודיעם (שם מד כג). — חִלֵּל קֹדֶשׁ: נביאיה פחזים אנשי בגדות כהניה חללו קֹדֶשׁ חמסו תורה (צפנ׳ ג ד). — ובצרוף קֹדֶשׁ (ל)יי׳: ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חתם קֹדֶשׁ ליי׳ (שמות כח לו). והקטרת אשר תעשה וכו׳ קֹדֶשׁ תהיה לך ליי׳ (שם ל לז). ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קֹדֶשׁ ליי׳ (שם לא יה). והיה סחרה ואתננה קֹדֶשׁ ליי׳ לא יאצר ולא יחסן כי לישבים לפני יי׳ יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק (ישע׳ כג יח). קֹדֶשׁ ישראל ליי׳ ראשית תבואתה (ירמ׳ ב ג). וכל העמק הפגרים וכו׳ קֹדֶשׁ ליי׳ לא ינתש ולא יהרס עוד לעולם (שם לא לט). ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קֹדֶשׁ ליי׳ וכו׳ והיה כל סיר בירושלם וביהודה קֹדֶשׁ ליי׳ צבאות (זכר׳ יד כ). בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קֹדֶשׁ יי׳ אשר אהב ובעל בת אל נכר (מלא׳ ב יא). ואמרה אלהם אתם קֹדֶשׁ ליי׳ והכלים קֹדֶשׁ והכסף והזהב נדבה ליי׳ אלהי אבתיכם (עזר׳ ח כח). — ובתו״מ: הלשכות בנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש, בנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול, בנויות בקודש ובחול ופתוחות לקודש ולחול, תוכן וגגותיהן מכנגד הקודש ולקודש קודש, מכנגד החול ולחול חול (מע״ש ג ח). שמעלין בקדש ולא מורידין (שקל׳ ו ד). ובע״ש היו מוסיפין עוד ג׳ (תקיעות) להבטיל העם ממלאכה וג׳ להבדיל בין קודש לחול (סוכה ה ה). ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש (ר״ה ד ד). מדות הלח קדש לפיכך בירוציהן קדש ומדות היבש חול לפיכך בירוציהן חול (מנח׳ ט ה). כיצד מבדילין (ביו״ט שחל להיות במוצאי שבת), המבדיל בין קדש לקדש, ר׳ דוסא אומר בין קדש חמור לקדש הקל (חול׳ א ז). ארבע לשכות היו בבית המוקד כקיטונות פתוחות לטרקלין, שתים בקדש ושתים בחול וראשי פספסין מבדילין בין קדש לחול (מדו׳ א ו). שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים (ידים ג ה). סדר הבדלות היאך, אומר המבדיל בין קודש לחול בין אור

---

[1]) [שמוש זה נולד כנראה בעקר ע״י קצור בלשון; השוה למשל: כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא (שמות ג ה) לעמת: כי המקום וכו׳ קדש הוא (יהוש׳ ה יה).]

[2]) [ואולי כאן ובפסוקים הסמוכים במשמ׳ ג), כמו מִקְדָּשׁ.]

יי׳ משמים אל ארץ הביט (שם קב כ). ברכי נפשי את יי׳ וכל קרבי את שם קָדְשׁוֹ (שם קג א). כי זכר את דבר קָדְשׁוֹ את אברהם עבדו (שם קה מב). הושיענו יי׳ אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ להשתבח בתהלתך (שם קו מז). תהלת יי׳ ידבר פי ויברך כל בשר שם קָדְשׁוֹ לעולם ועד (שם קמה כא). ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קָדְשֶׁךָ (דני׳ ט יו). שבעים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קָדְשֶׁךָ לכלא הפשע ולהתם חטאות וכו׳ (שם שם כד). להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קָדְשׁוֹ (עזר׳ ט ח). ואת שבת קָדְשְׁךָ הודעת להם ומצוות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך (נחמ׳ ט יד). כל ההמון הזה אשר הכינונו לבנות לך בית לשם קָדְשֶׁךָ מידך היא ולך הכל (דה״א כט יו). ותבוא תפלתם למעון קָדְשׁוֹ לשמים (דה״ב ל כז). —ובתו״מ [1]) : וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר ק ד ש, אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה, ועד כמה הן חוזרין וכו׳ בשר ק ו ד ש בכזית וחמץ בכביצה (פסח׳ ג ח). לא הפילה אשה מריח בשר ה ק ד ש (אבו׳ ה ה). קבל בכלי ק ד ש ונתן בכלי חול יחזיר לכלי ק ד ש (זבח׳ ג ב). לא היו ישנים בבגדי ק ד ש אלא פושטין ומקפלין ומניחין אותם תחת ראשיהן ומתכסין בכסות עצמן (תמיד א א). כלי ה ק ד ש אין להם אחוריים ותוך וכו׳ (כלים כה ט). כברות ה ק ו ד ש שבתוך גומותיהם מים מקודשים נטמאה אחת מהן בשרץ כולן טמאות (טהר׳ א ט). והרביעי נאכל בנזיד ה ק ד ש (שם ב ד). בשר ה ק ד ש שקרם עליו הקיפה, נגע טבול יום בקיפה חתיכות מותרות (עבו״י ב ה). — *רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, רוח היוצאת מאת האלהים, וגם כנוי לאלהים עצמו [2]) : חסידות מביאה לידי רוח ה ק ד ש ורוח ה ק ד ש מביאה לידי תחיית המתים (סוט׳ ט טו). יש ביניכם שנים ראויין לרוח ה ק ו ד ש והלל הזקן ביניהן (ריב״ל, ירוש׳ הורי׳ ג ז). אם ראה אדם מעביר בייא על חבירו או עובר עבירה ולא מסחה בידו הוא נענש עליו, ורוח ה ק ד ש צווחת בני אם ערבת לרעך וכו׳ (מד״ר שמות כז).

[1]) [אין צורת הסמיכות בכנ׳ כגון עיר קָדְשִׁי שכיחה בלשון חז״ל.]

[2]) [שמוש צרוף זה בתו״מ שונה מזה שבמקרא (ישע׳ סג י–יא; תהל׳ נא יג). ועי׳ רוּחַ, הערות.]

ועי׳ רוּחַ. — *כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, ספרי המקרא : כל כתבי ה ק ד ש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהם ובין שאין קורין בהם (שבת טז א). והלא כתבי ק ד ש שניים מטמאין את הידים (ר׳ יהושע, ידי׳ ג ב). אף על פי שאמרו אין קורין בכתבי ה ק ו ד ש אבל שונין ודורשין בהן (תוספת׳ שבת יג א). מפני מה אמרו אין קורין וכו׳ מפני שטרי הדיוטות, יאמרו בכתבי ה ק ו ד ש אין קורין קל וחומר בשטרי הדיוטות (ר׳ נחמיה, שם שם). ועי׳ כְּתָב. —לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, הלשון העברית הקדושה : ואלו נאמרין בלשון ה ק ד ש, מקרא ביכורים וחליצה וכו׳ (סוט׳ ז ב). שהיו מדברין בלשון יחידו של עולם בלשון ה ק ו ד ש (ירוש׳ מגי׳ א יא). דברים של חול מותר לאמרן בלשון ק ו ד ש, דברים של קודש אסור לאמרן בלשון חול (אביי, ע״ז מד :). ועי׳ לָשׁוֹן. — ובתפלה : והנחילנו יי׳ אלהינו באהבה וברצון שבת ק ד ש ך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך (תפלת העמידה לשבת). המנית לעמו ביום שבת ק ד ש ו (מגן אבות, ליל שבת). המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת ק ד ש (ברכת יוצר לשבת). והאופנים וחיות ה ק ד ש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים (ברכת יוצר, תפלת שחרית). הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות ה ק ד ש (מי שברך, שחרית לשבת). קהלות הקדש שמסרו נפשם על קדשת השם (אב הרחמים, שם). ובכתבי ה ק ד ש נאמר למה יאמרו הגוים וכו׳ (שם שם). נעריצך ונקדישך כסוד שיח שרפי ק ד ש המקדישים שמך ב ק ד ש (קדשת מוסף שבת ויו״ט, אשכנזי). ובדברי ק ד ש ך [1]) כתוב לאמר (קדשה). ומועדי ק ד ש ך בשמחה ובששון הנחלתנו (קדוש לשלש רגלים). — ובספהמ״א : העבד המזומן מנשק ידי הדרת יקרת צפירת תפארת כבוד ק ד ש ו מורינו ורבינו וכו׳ משה (בן מימון) וכו׳ (שאלה בתשו׳ הרמב״ם, א״מ פריימן, 212). וכן אמר המדבר ברוח ה ק ד ש זרו רשעים מרחם (רס״ע פלקירא, אגרת הפלוס מער ב, JQR NS I, עמ׳ 482) ויהי היום נולד בן לחנוך ונתקבצו אצל ראובן הנז׳ ביום שבת ק ד ש פני העדה לסעוד אצלו (פרי הארץ, יו״ד יג). אשה הגונה עבודת ה ק ד ש באמונת עם מתים ועם חיים עדנה (מצבה משנת ה״כ, Wachstein, Inschriften. I, עמ׳

[1]) [הכונה לכתובים, וביחוד לספר תהלים.]

יי׳ מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קֹדֶשׁ[1]) מימינו אשדת למו (דבר׳ לג ב). ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קֹדֶשׁ מצבתה (ישעי׳ ו יג). ואחלל שרי קֹדֶשׁ ואתנה לחרם יעקב וישראל לגדופים (שם מג כח). וקראו להם עַם הַקֹּדֶשׁ גאולי יי׳ (שם סב יב). וככלות נפץ יד עם קֹדֶשׁ תכלינה כל אלה (דני׳ יב ז). כי נשאו מבנתיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הַקֹּדֶשׁ בעמי הארצות (עזר׳ ט ב). כי היו שרי קֹדֶשׁ ושרי האלהים מבני אלעזר ומבני איתמר (דה״ב כד ה). — ושַׂר קֹדֶשׁ בכנוי לאל זר: מה לידידי בביתי עשותה המזמתה הרבים ובשר קֹדֶשׁ[2]) יעברו מעליך כי רעתכי אז תעלוי (ירמ׳ יא יה). — ונהוג צרוף קֹדֶשׁ בסמיכות לשמות עצם ביחוד עם סמיכות נוספת לאלהים בכנוי קָדְשִׁי[3]) וכו׳, הר קָדְשׁוֹ, עם קָדְשׁוֹ, נוה קָדְשׁוֹ וכדו׳, של אלהים: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קָדְשֶׁךָ (שמות יה יג). למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קָדְשִׁי (ויקרי כ ג). השקיפה ממעון קָדְשְׁךָ מן השמים וברך את עמך (דבר׳ כו יה). לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קָדְשִׁי (ישעי׳ יא ט). חשף יי׳ את זרוע קָדְשׁוֹ לעיני כל הגוים (שם נב י). והביאותים אל הר קָדְשִׁי ושמחתים בבית תפלתי (שם נו ז). אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קָדְשִׁי וקראת לשבת ענג לקדוש יי׳ מכבד (שם נח יג). ומקבציו ישתהו בחצרות קָדְשִׁי (שם סב ט). והמה מרו ועצבו את רוח קָדְשׁוֹ ויהפך להם לאויב הוא נלחם בם ויזכר ימי עולם משה עמו איה המעלם מים את רעה צאנו איה השם בקרבו את רוח קָדְשׁוֹ (שם סג י–יא). הבט משמים וראה מזבל קָדְשְׁךָ ותפארתך (שם שם יה). למצער[1]) ירשו עם קָדְשֶׁךָ (שם שם יח). ערי קָדְשְׁךָ היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלם שממה בית קָדְשֵׁנוּ ותפארתנו אשר הללוך אבתינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה (שם סד ט). והביאו את כל אחיכם וכו׳ על הר קָדְשִׁי ירושלם אמר יי׳ (שם סו כ) הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני פחד יי׳ ומפני דברי קָדְשׁוֹ (ירמ׳ כג ט). יי׳ ממרום ישאג וממעון קָדְשׁוֹ יתן קולו (שם כה ל). ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קָדְשִׁי באמר להם עם יי׳ אלה ומארצו יצאו ואחמל על שם קָדְשִׁי אשר חללהו בית ישראל (יחזק׳ לו כ–כא). תקעו שופר בציון והריעו בהר קָדְשִׁי (יואל ב א). ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אך אוסיף להביט אל היכל קָדְשֶׁךָ (יונה ב ה). ויהי אדני יי׳ בכם לעד אדני מהיכל קָדְשׁוֹ (מיכ׳ א ב). הס כל בשר מפני יי׳ כי נעור ממעון קָדְשׁוֹ (זכר׳ ב יז). ואני נסכתי מלכי על ציון הר קָדְשִׁי (תהל׳ ב ו). ואני ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קָדְשְׁךָ ביראתך (שם ה ח). יי׳ בהיכל קָדְשׁוֹ יי׳ בשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם (שם יא ד). מי יגור באהלך מי ישכן בהר קָדְשֶׁךָ (שם יה א). מי יעלה בהר יי׳ ומי יקום במקום קָדְשׁוֹ (שם כד ג). שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשאי ידי אל דביר קָדְשֶׁךָ (שם כח ב). זמרו ליי׳ חסידיו והודו לזכר קָדְשׁוֹ (שם ל ה). כי בו ישמח לבנו כי בשם קָדְשׁוֹ בטחנו (שם לג כא). מלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קָדְשׁוֹ (שם מז ט). אל תשליכני מלפניך ורוח קָדְשְׁךָ אל תקח ממני (שם נא יג). אבי יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קָדְשׁוֹ (שם סח ו). ויביאם אל גבול קָדְשׁוֹ הר זה קנתה ימינו (שם עח נד). מצאתי דוד עבדי בשמן קָדְשִׁי משחתיו (שם פט כא). שמחו צדיקים ביי׳ והודו לזכר קָדְשׁוֹ (שם לז יב). שירו ליי׳ שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קָדְשׁוֹ (שם צח א). כי השקיף ממרום קָדְשׁוֹ

---

[1]) [אך לדעת רֹב החדשים הכונה קָדֵשׁ, שם מקום: ואתה ממריבת קָדֵשׁ, מריבֹת קָדֵשׁ, ואולי מוטב: ממדברות קָדֵשׁ.]

[2]) [אין הכונה כאן להקרבת בְּשַׂר קֹדֶשׁ, אלא להעברת קרבן וזבח לאל זר שכנויו שַׂר קדש, ככנוי של האל אשמן בכתבות הכנעניות של בדעשתרת מלך צידון: לאל, לאשמן ש ר ק ד ש (סלוסז, אוצר הכתובות הפיניקיות 11 5–6; 12 3). והמחבר הציע לקרא וּבַשֵּׂר קֹדֶשׁ, עי׳ הערתו לערך מְזֻמּוֹט. ועי׳ רֵב, הערות.]

[3]) [כנראה נולד הצרוף הר קֹדֶשׁ וכדו׳ במקום הר קָדוֹשׁ, בסמיכות כפולה כזו: הר קָדְשִׁי, שם קָדְשִׁי, הואיל וקשה היה לצרף (ה)הר (ה)קדוש אל כנוי; ואף אחר כך אמרו הר (הַ)קֹּדֶשׁ גם במקום שאפשר היה לאמר (ה)הר (ה)קדוש, וכן נמצא למשל במקרא רוּחַ קָדְשְׁךָ רק בכנוי, אך בתו״מ רק: ר ו ח ה ק ו ד ש.]

[1]) [עי׳ הערת המחבר לערך מִצְעָר, עמ׳ 3255.]

לו). עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה־קדש[1] יי' לארך ימים (שם לג ה). — ובפרט בסומך לשם עצם במקום התאר קדוש, על מקומות מקדשים, אדמת קדש: של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא (שמות ג ה). — ואדמת הקדש כשם לארץ ישראל: ונחל יי' את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלים (זכרי' ב יו). —ועיר הקדש, שם לירושלם: כי מעיר הקדש נקראו ועל אלהי ישראל נסמכו (ישעי' מח ב). עורי עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלם עיר הקדש (שם נב א). ושאר העם הפילו גורלות להביא אחד מן העשרה לשבת בירושלם עיר הקדש ותשע הידות בערים (נחמי' יא א). כל הלוים בעיר הקדש מאתים שמנים וארבעה (שם שם יח).—והר הקדש, הררי קדש, ירושלם: והשתחוו ליי' בהר הקדש בירושלם (ישעי' כז יג). יברכך יי' נוה צדק הר הקדש (ירמי' לא כב). ונקראה ירושלם עיר האמת והר יי' צבאות הר הקדש (זכרי' ח ג). לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש (תהל' פז א).—ובסמוי' כפולת, הר קדש אלהי: ומפיל תחנתי לפני יי' אלהי על הר קדש אלהי (דני' ט כ). — והר צבי קדש: ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קדש (שם יא מה). — ועל זמנים מקדשים, יום קדש, שבת קדש[2]: שבתון שבת קדש ליי' מחר (שמות יו כג). ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שבר ביום השבת למכור לא נקח מהם בשבת וביום קדש ונטש את השנה השביעית ומשא כל יד (נחמי' י לב). — מקרא קדש, יום שנקרא להיות קדוש: וביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם (שמות יב יו). ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו (ויקר' כג ג). אלה מועדי יי' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם (שם שם ד). וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם (שם שם כא). בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם

[1]) [אך אפשר שהכונה כמו: לביתך שהוא נוה קדש. ועי' בהערת המחבר לערך נאוה, עמ' 3464.]

[2]) [ובספה"א גם ר"ת ש"ק, שבת קדש, עש"ק, ערב שבת קדש, מוש"ק, מוצאי שבת קדש.]

שבתון זכרון תרועה מקרא קדש (שם שם כד). אלה מועדי יי' אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה ליי' (שם שם לז). ועי' מקרא.—וכלים מקדשים, ארון קדש, בגדי קדש וכדו': ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת (שמות כח ב). ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן (שם לא י). הביאו את תרומת יי' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש (שם לה כא). כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו (ויקר' יו ד). וישלח אתם משה וכו' ואת פינחס וכו' וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו (במד' לא ו). וקומו ובנו את מקדש יי' האלהים להביא את ארון ברית יי' וכלי קדש האלהים לבית הנבנה לשם יי' (דהי"א כב יט). תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל (דהי"ב לה ג). — נזר הקדש: ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקדש על המצנפת (שמות כט ו). — שמן משחת קדש: ועשית אותו שמן משחת קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן משחת קדש יהיה (שם ל כה). — ולחם קדש: אין לחם חל אל תחת ידי כי אם לחם קדש יש (ש"א כא ה). — ובשר קדש[1], בשר הקרבנות: הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש (חגי ב יב). — שקל הקדש[2]: זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש (שמות ל יג). והיה ערכך חמשים שקל כסף בשקל הקדש (ויקר' כז ג).—ועם משגים מפשטים, הדרת קדש: הבו ליי' כבוד שמו השתחוו ליי' בהדרת קדש[3] (תהל' כט ב). השתחוו ליי' בהדרת קדש חילו מ(ל)פניו כל הארץ (שם צו ט; דהי"א יו כט). ויעמד משררים ליי' ומהללים להדרת קדש (דהי"ב כ כא). — וברית קדש: וישב ארצו ברכוש גדול ולבבו על ברית קדש וכו' ובאו בו ציים כתים ונכאה ושב וזעם על ברית קודש ועשה ושב ויבן על עזבי ברית קדש (דני' יא כח–ל). — ועל בני אדם: ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו (שמות כב ל).

[1]) [על ירמ' יא יה עי' לקמן.]

[2]) [על ההבדל בין שקל הקדש ובין שקל של חל, עי' שקל.]

[3]) [ובתלמוד דרשו: אל תקרי בהדרת אלא בחרדת (ריב"ל, ברכ' ל:).]

החלב והיה נותר מן מוקדשים וביום הכפורים (כרית' ג ד). פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין מועלין בהן משהוקדשו (מעילי ב ג). העולה מועלין בה משהוקדשה (שם שם ד). לחם הפנים מועלין בו משהוקדש (שם שם ז). ולד מוקדשין לא יינק מן המוקדשין (שם ג ו). כל המומים הפוסלים במוקדשים פוסלים בפרה (פרה ב ג). שבע הבו לי, שית הרי הן מוקדשות לשמים (בנו של יוסי בן יועזר, ב"ב קלג:).—וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים, בהמות של קדשים שנפסלו במום: כל פסולי המוקדשין הנאתן להקדש (בכורו' ה ח). על אלו מומין שוחטין את הבכור, ופסולי המוקדשין נפדין עליהן (שם ו יח). — °ובמשמ' נעשה קדוש, ואמר הפיטן: אדמת קודש המקדשת ומכל הארצות מוקדשת בעשר קדושות ניקדשת וקדושים אשר בה מקדשת (ינאי, אדמת קודש, קרוב' בראשי, זולאי, נד). —°וכמשמ' הוכחה קְדֻשָּׁתוֹ, ואמר הפיטן: תקדש אדון על כל מעשיך (ממול על מעשיך, סוף קדשת מוס' כ"פ). תעיר ותריע להכרית כל מריע ותוקדש ביודעי להריע, קדוש (כ"א קליר, קרוב' א כ"פ). ובכן תוערץ ותוקדש (קרוב' שחר' יוה"כ).

קָדֵשׁ [1], ש"ז, ע"ר קְדֵשִׁים,—נער המשמש למשכב זכור בפלחן הבעלים, Kinäde; prostitué; (male) prostitute: לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קָדֵשׁ מבני ישראל (דבר' כג יח). וגם קָדֵשׁ היה בארץ עשו בכל התועבת הגוים (מ"א יד כד). ויעבר את הַקְּדֵשִׁים מן הארץ ויסר את כל הגלולים אשר עשו אבתיו (שם טו יב). ויתר הַקָּדֵשׁ אשר נשאר בימי אסא אביו בער מן הארץ (שם כב מז). ויתץ את בתי הַקְּדֵשִׁים אשר בבית יי' אשר הנשים ארגות שם בתים לאשרה (מ"ב כג ז). — ובתו"מ: ומה קדשה קלה אתה מוזהר עליה בישראל, קדש חמור אינו דין שיהיה מוזהר עליו בישראל וכו', אם קדש חמור אי אתה מוזהר עליו באומות, קדשה קלה אינו דין שלא תהא מוזהר עליה (ספרי דבר' רס). — ובסהמ"א: ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה, שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו בעילות

[1]) [עי' קְדֵשָׁה, הערות, ועי' גם דברי המחבר בהשיכים לערך אהבה, עמ' 82.]

זנות (רש"י, דבר' כג יח). גם מלת קדש כמעשה המצרים בדברי הבתולות, כי וכו' אין בהם כח כשהם קרוב לארבעים או יותר לבעול הבתולה עד שיביאו נער וישכב עמה מעט עד שיהיה הפתח פתוח והוא הנקרא קדש דרך זנות אומנותו בכך (ראב"ע, חגי ב יב). — ובמשמ' נְעוּרִים, גיל הנער, Knabenalter; âge puéril; boyhood: תמת בנער נפשם וחיתם בַּקְּדֵשִׁים (איוב לו יד). [1]) — °וכשם גנאי לקְדוֹשֵׁי הגוים: וכשיבא לישבע אל ימתין עד שיאמר הגוי להביא הקדישים, ואל יניח הגוי לישבע, ואל יאמר לגוי במי אתה רוצה לישבע מפני שהגוי יזכיר שם אלהיו והקדישים, וכל שכן שלא יזכיר היהודי שתשבע באלהיך ובקדישים שלך ואל יזכיר היהודי תשבע באלהי ישראל כי אינו חושש לשקר (ספר חסידים תתתפה). ותכף אותו הכהן שלח אחרי הקדישים והגלחים של הישמעאלים (נפתלי בר' יעקב אלחנן, עמק המלך, שער תיקוני התשובה ג, יז).

קֹדֶשׁ, קוֹדֶשׁ, ש"ז, כנ' קָדְשִׁי, קָדְשְׁךָ, קָדְשֵׁךְ, קָדְשׁוֹ, קָדְשֵׁנוּ, ע"ר קֳדָשִׁים [2]), הַקֳּדָשִׁים, סמי' קָדְשֵׁי, כנ' קָדָשַׁי, קֳדָשֶׁיךָ, קֳדָשָׁיו, קָ', קָדְשֵׁיכֶם, קָדְשֵׁיהֶם, — א) תכונת הַקָּדוֹשׁ, קְדֻשָּׁה, Heiligkeit; sainteté; holiness: מי כמכה נאדר בַּקֹּדֶשׁ [3]) נורא תהלת עשה פלא (שמות יה יא). נשבע אדני יי' בְּקָדְשׁוֹ [4]) כי הנה ימים באים עליכם וכו' (עמו' ד ב). אחת נשבעתי בְקָדְשִׁי [5]) אם לדוד אכזב (תהלי פט

[1]) [עי' טורטשינר, ס' איוב, לכתוב. והמפרשים הקדמונים נדחקו בדרכים שונים.]

[2]) [כך בקמץ ובמתג מנוקד בכל המקרא, והעירו על כך המדקדקים (עי' ראב"ע, צחות יפה, 14), וחשבו את הקמץ לקמץ גדול, וכן קריאת הספרדים, ואעפ"י כן אין קריאה זו נראית כמקורית. ורק בצרוף עם הא הידיעה ועם בכ"ל המנקדות פתח בא הַקֳּדָשִׁים וכדו' בחטף קמץ.]

[3]) [אמנם לפי הנקוד אפשר להבין במשמ' בְּהַקֹּדֶשׁ, במקום הקדוש. אך כן באה הא הידיעת גם ברגמאות כגון בַּמַּיִם, במקום בְּמַיִם וכדו'.]

[4]) [כלומר האל נשבע בו, בקְדֻשָּׁתוֹ; ואחרים מבארים במקום קדשו; כך ראב"ע: בשמים, כמו כי אשא אל שמים ידי.]

[5]) [עי' בהערה הקודמת.]

טו.). שני ביצעין היו בהר המשחה, תחתונה ועליונה, תחתונה נתקדשה בכל אלו, עליונה לא נתקדשה בכל אלו (תוס' מנחו', שם טז.). היה הכהן מקבל בו (בכלי) דבר של קדש והכלי מתקדש וכו' ומערה בכלי חול וכלי חול מתקדש (מד"ר במדב' טו). — *ובמשמ' קִדֵּשׁ את עצמו: שצריך ליישר דרכיו ולהתקדש אף במותר לו [1]) פן ילמדו ממנו לזלזל באיסורין (רש"י, ב"מ פז:, ד"ה ולורבא מרבנן). — ואמר הפיטן: הִתְקַדֵּשׁ וקדוש ופיים לשבר יומם דופקים (ר' אליהו הזקן, אזהרות, קבץ מע"י גאוי ב, 58). — *והִתְקַדֵּשׁ שם שמים, המִקדש, הוכחה קְדֻשָּׁתוֹ: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא (ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק, יבמ' עט.). בסיני נאמר לי שאני עתיד לקדש את הבית הזה, ובאדם גדול אני מקדשו, והייתי סבור שמא בי או בך הבית הזה מתקדש, ועכשיו שני בניך גדולים ממני וממך (ר' שמואל בר נחמן, מד"ר ויקר' יב). ונקדש בכבודי, מתקדש אני שם במכבדי (תנחו' שמיני א). — ובתפלה: על הכל יתגדל ויתקדש[2]) וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (סדר הול' ס"ת בשבת ויו"ט, אשכנז'). — ואמר הפיטן: קידשתה שמך בדין ובו ניתקדשתה ברחמים בקדושת עליונים (ינאי, סבכך, קרוב' בראש', זולאי, כח). — ג) *הִתְקַדֵּשׁ במשמ' נאסר באסור כלאי הכרם: מאימתי תבואה מתקדשת, משתשריש וכו', תבואה שיבשה כל צרכה וענבים שבשלו כל צרכן אינן מתקדשות (כלא' ז ז). — ד) *הִתְקַדֵּשׁ ראש חדש, נקבע ע"י בית הדין: יכול כשם שמחללין את השבת (על ניסן ועל תשרי) עד שיתקדשו כך מחללין עד שיתקיימו ת"ל וכו' על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומן (ת"כ, ר"ה כא:). — ה) *הִתְקַדְּשָׁה האשה, נִשְּׂאָה כדת: אמרה לה מת בעליך ונתקדשה ואח"כ בא בעלה מותרת לחזור לו (יבמ' י ג). האשה מתקדשת בה ובשלוחה וכו' האומר לאשה התקדשי לי בתמרת זו, התקדשי לי בזו, אם יש באחת מהן שוה פרוטה מקודשת (קידוש' ב א). התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש וכו' אינה מקודשת (שם שם ב). אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש לו אף על פי כן אינה מקודשת (שם שם ג). והאשה מתקדשת בשוה פרוטה (ב"מ ד ז). האשה מתקדשת בדינר ובשוה דינר כדברי ב"ש, וב"ה אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה (עדי' ד ז). בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה (נדה ה ד). התקדשי לי כזיקת יבמין (יבמ' נב:). — ובסהמ"א: כיון שנשבע לה עמדה ונתקדשה לו שלא מדעת אביה ולא מדעת אמה (ספר המעשיות, גסטר, 106).

— הָפְעַ', *הֻקְדַּשׁ, בינ' מֻקְדָּשׁ — שהקדישו אותו, שנִתַּן כמתנת קדש לאל, למקדש: האורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד, ומשער הנזיר ומפטר חמור בשק ידלק השק, ובמוקדשין מקדשין כל שהן (ערלי' ג ג). נטמא הבשר (של הפסח) והחלב קיים אינו זורק את הדם וכו' ובמוקדשין אינו כן, אלא אף על פי שנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם (פסח' ז ה). אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים (נדר' ה ו). שור שהוא יוצא להסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש (ב"ק ד ט). החורש בשור וחמור והן מוקדשים בכלאים בכרם ובשביעית וכו' (מכו' ג ט). השוחט את המוקדשין לאכול שליל או שליא בחוץ לא פגל וכו' חלב המוקדשין וביצי תורים אין חייבין עליהם משום פגול ונותר וטמא (זבחי' ג ה). אלו קדשים קרבין במשכן, קדשים שהוקדשו למשכן וכו' קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן יקרבו במשכן (שם יד י). המכברת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים ובמוקדשין תקבר (חול' ד ז). אותו ואת בנו נוהג בין בארץ ובין בחוצה לארץ, בפני הבית ולא בפני הבית, בחולין ובמוקדשין (שם ה א). הזרוע והלחיים והקיבה נוהגין בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין אבל לא במוקדשין (שם י א). נפגם הזובן או עריה של נקבה במוקדשים וכו' (בכורו' ו ה). מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהם, אין אתנן ומחיר חל עליהן, עופות שאין המום פוסל בהן אינו בדין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליהן (תמורו' ו ד). טמא שאכל את

---

1) [עפ"י חז"ל (יבמ' כ.), עי' פְּעִ'.]

2) [במסי' סופר' (יד יב) הנוסח קצת שונה ואין שם ויתקדש.]

הִקְדִּישׁ קראיו (צפנ' א ז). תנו יד ליי' ובאו למקדשו אשר הִקְדִּישׁ לעולם (דהי"ב ל ח). ויטמאו את בית יי' אשר הִקְדִּישׁ בירושלם (שם לו יד).—והִקְדִּישׁ האל עם ליום הרגה: התקם כצאן לטבחה והַקְדִּשֵׁם ליום הרגה (ירמ' יב ג). — ג) הִקְדִּישׁ האדם את האלהים ואת שמו, כמו קִדֵּשׁ, הוכיח את קְדֻשַּׁת האלהים: יען לא האמנתם בי לְהַקְדִּישֵׁנִי לעיני בני ישראל (במד' כ יב). כאשר מריתם פי במדבר צן במריבת העדה לְהַקְדִּישֵׁנִי במים לעיניהם (שם כז יד). את יי' צבאות אתו תַקְדִּישׁוּ והוא מוראכם והוא מעריצכם (ישע' ח יג). כי בראתו ילדיו מעשה ידי בקרבו יַקְדִּישׁוּ שמי וְהִקְדִּישׁוּ את קדוש יעקב ואת אלהי צבאות יעריצו (שם כט כג). — ובתו"מ: אם מקדישים אתם אותי הריני מקודש (ספרא ויק, קדושים פרשה א). אהרן אחי, לא מתו בניך אלא להקדיש שמו של הקב"ה (זבח' קטו:). — ובתפלה: נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש המשלשים לך קדשה (קדשה, ספרד'). ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים את שם האל (ברכת יוצר אור, תפלת שחרית). קדש את שמך על מקדישי שמך (אתה הוא עד שלא נברא העולם, בתפלת שחר' עפ"י ירוש' ברכ' ט).—ואמר הפיטן: קהלות קדש יקדישו בקול (כ"א קליר, אדירי איומה, קרוב' א ר"ה). כל רשפי רומה בקול מקדישים (ר' שמעון בר יצחק, כל שנאני ספק, קרוב' ב ר"ה). שאון שרפים ברום עפים כברקים ורוצצין, שואלים זה רשות מזה להקדיש אל במוראות (כמנ"ע, מלאכים ממליכים, אוצר שבת סקליס, זוקס, 61). — *הִקְדִּישׁ המחבר או המו"ל ספר, שיר, נגינה, לאדם פלוני, נתן לו את הכבוד הכרוך במפעל, widmen; dédier; to dedicate, נוהג בספרות ובדבור. — *הִקְדִּישׁ אדם עמל ויגיעה, זמן, לעבודה, נוהג בספרות ובדבור.

—התפ', הִתְקַדַּשְׁתִּי, הִתְקַדִּשׁוּ, הִתְקַדָּשׁוּ, הִתְקַדִּשְׁתֶּם, מִתְקַדֶּשֶׁת, מִתְקַדְּשִׁים, הִתְקַדֵּשׁ, הִתְקַדֶּשׁ־, הִתְקַדְּשׁוּ, הִתְקַדָּשׁוּ, יִתְקַדְּשׁוּ, יִתְקַדָּשׁוּ, — א) קדש וטהר את עצמו: וגם הכהנים הנגשים אל יי' יִתְקַדָּשׁוּ פן יפרץ בהם יי' (שמות יט כב). וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם והייתם קדשים כי קדוש אני (ויקר' יא מד). הִתְקַדָּשׁוּ כי מחר יעשה יי' בקרבכם נפלאות (יהוש' ג ה). קם קדש את העם ואמרת הִתְקַדְּשׁוּ למחר וכו' (שם ז יג). לזבח ליי' באתי הִתְקַדְּשׁוּ ובאתם אתי בזבח (ש"א טז ה). השיר יהיה לכם כליל הִתְקַדֶּשׁ־חג [1]) ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר יי' אל צור ישראל (ישע' ל כט). המִתְקַדְּשִׁים והמטהרים אל הגנות אחר אחד בתוך (שם סו יז). הִתְקַדְּשׁוּ אתם ואחיכם והעליתם את ארון יי' וכו' (דהי"א טו יב). וַיִּתְקַדְּשׁוּ הכהנים והלוים להעלות את ארון יי' אלהי ישראל (שם שם יד). כי כל הכהנים הנמצאים הִתְקַדָּשׁוּ (דהי"ב ה יא). שמעוני הלוים עתה הִתְקַדְּשׁוּ וקדשו את בית יי' אלהי אבותיכם (שם כט ה). ויאספו את אחיהם וַיִּתְקַדְּשׁוּ ויבאו כמצות המלך בדברי יי' לטהר בית יי' (שם שם טו). ויחזקום אחיהם הלוים עד כלות המלאכה ועד יִתְקַדְּשׁוּ הכהנים כי הלוים ישרי לבב לְהִתְקַדֵּשׁ מהכהנים (שם שם לד). כי לא יכלו לעשתו (את הפסח) בעת ההיא כי הכהנים לא הִתְקַדְּשׁוּ למדי והעם לא נאספו לירושלם (שם ל ג). וישחטו הפסח בארבעה עשר לחדש השני והכהנים והלוים נכלמו וַיִּתְקַדְּשׁוּ ויביאו עלות בית יי' (שם שם טו). כי רבת בקהל אשר לֹא הִתְקַדָּשׁוּ (שם שם יז). וַיִּתְקַדְּשׁוּ כהנים לרב (שם שם כד). כי באמונתם יִתְקַדְּשׁוּ קדש [2]) (שם לא יח). ושחטו הפסח וְהִתְקַדְּשׁוּ והכינו לאחיכם לעשות כדבר יי' ביד משה (שם לה ו).—והִתְקַדֵּשׁ מטמאתו: וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבוא אליו וישכב עמה והיא מִתְקַדֶּשֶׁת מטמאתה (ש"ב יא ד). — הִתְקַדֵּשׁ במשמ' התכונן, אף לאכילה שלא בקדשה: הִתְקַדְּשׁוּ [3]) למחר ואכלתם בשר (במד' יא יח). — ב) הִתְקַדֵּשׁ האל, הראה את קדשתו, כמו נפע': והתגדלתי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי [4]) ונודעתי לעיני גוים רבים (יחזק' לח כג). — ובתו"ם, במשמ' נעשה מקֻדָּשׁ: אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה (רמי בר חמא, פנוע'

---

[1]) [כלו' כשאדם מתקדש לחג. והקדמו' (ת"י, רד"ק וכו') הבינו במשמ' הלילה שהחג מתקדש בו. ואמר הפיטן: תעז ידך ותרום ימינך כליל התקדש חג פסח (כ"א קליר, אמץ גבורותיך, קרוב' ב פסח).]

[2]) [כלו' יתקדשו כראוי.]

[3]) [ואמרו בספרי (במד' לד): אין התקדשו אלא התקינו עצמכם לפורענות.]

[4]) חיריק במקום פתח (עי' רקמה ח, 51; הוריות הקורא, 59.

הקדשים אשר הקדישו יהושפט ויהורם ואחזיהו אבתיו וכו' וישלח לחואל (מ"ב יב יט). הוא שלמות ואחיו על כל אצרות הקדשים אשר הקדיש דויד המלך וראשי האבות לשרי האלפים והמאות ושרי הצבא מן המלחמות ומן השלל הקדישו לחזק לבית יי' וכל ההקדיש שמואל הראה וכו' כל המקדיש[1] על יד שלמית ואחיו (דה"א כו כו–כח). הנה אני בונה בית לשם יי' אלהי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים וכו' (דה"ב ב ג). — והקדיש לכהן או ללוים: וכל ישראל בימי זרבבל ובימי נחמיה נתנים מניות המשררים והשערים דבר יום ביומו ומקדשים ללוים והלוים מקדשים לבני אהרן (נחמי' יב מז). — ואמר בן סירא: בכל מעשיך האר פנים ובששון הקדש מעשר (ב"ס גני' לב יח). — ובתו"מ: המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר (פאה א ו). קצר חציה והקדיש חציה, הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל (שם ב ח). הקדיש קמה ופדה קמה חייב, עומרין ופדה עומרין חייב וכו' המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין וכו' (שם ד ז–ח). המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח זכרים ונקבות וכו' (שקל' ד ז). לא מקדישין (ביום טוב) ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר (ביצ' ה ב). המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת (כתוב' ה ד). לא נתתי לך את שלי שתקדישו לשמים (נדר' ה ו). כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה (שם שם). שור שהוא יוצא להסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש וכו' ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש (ב"ק ד ח). גנב וטבח ואח"כ הקדיש משלם תשלומי ארבעה וחמשה (שם ז ב). המקדיש שדה לא הקדיש אלא את החרוב המורכב ואת סדן השקמה (ר' שמעון, ב"ב ד ט). כל הקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור במות בחוץ הרי אלו בעשה ולא תעשה וחייבין עליהן כרת (זבח' יד ט). (הגוסס והיוצא ליהרג) נודר ומעריך ומקדיש (ר' יוסי, ערכין א ג). אחד המקדיש בתולת השקמה ואחד המקדיש בפרדסות סבסטי נותן בזרע חומר שעורים נ' שקל כסף וכו' (שם ג ב). אחד המקדיש את נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו (שם ו ה). אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים (שם ז א). הקדישה וגאלה אינה יוצאת מידו ביובל (שם שם ג). הלוקח שדה מאביו, מת אביו ואחר כך הקדישה הרי היא כשדה אחוזה, הקדישה ואח"כ מת אביו הרי היא כשדה מקנה (ר' מאיר, שם שם ה). שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (שם שם). כהנים ולוים מקדישין לעולם וגואלין לעולם (שם שם). מקדישו אתה הקדש עילוי ואין אתה מקדישו הקדש זבח (שם ח ז). הציבור והשותפין מקדישים אבל לא ממירים, ומקדישים אברים ועוברים אבל לא ממירים (תמורי ב ג). הכלאים והטריפה ויוצא דופן טומטום ואנדרוגינוס לא קדשים ולא מקדישים (ר' אלעזר, שם שם). בקדשי בדק הבית הקדיש תרנגולת מועלין בה ובביצתה (מעיל' ג ה). הקדיש בור מלא מים, אשפה מלאה זבל וכו' מועלין בהן ובמה שבתוכן (שם שם ו). יודעין אנו לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו (נדה ה ו). —

ב) כמו פע', במשמי נתן קדשה לאדם, לכלי, לעיר וכדו', הפך אותם לקדושים: ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים וכו' (יהוש' כ ז). ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד עולם (דה"א כג יג). ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו הכנו והקדשנו והנם לפני מזבח יי' (דה"ב כט יט). והלוים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור להקדיש ליי' (שם ל יז). — ואמר בן סירא: בכל לבך פחד אל ואת כהניו הקדיש (ב"ס גני' ז כט). — והקדיש האל אדם או דבר לעצמו: ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני יי' (במד' ג יג). ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי (שם ח יז). הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד עולם (מ"א ט ג). והכרתי את ישראל וכו' ואת הבית הזה אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני (שם שם ז). בטרם אצורך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך (ירמ' א ה). כי הכין יי' זבח

[1] [יש מציעים: כל המקדש או המקדש.]

בין כה ובין כה צריך לנגב (פרה ה ג). בין כך ובין כך לא יאסף לתוכה מים מקודשים (שם שם ג). שתי שקתות שבאבן אחת, קידש אחת מהם, המים שבשנית אינן מקודשין, היו נקובות זו לזו וכו׳ המים שבשניה מקודשין (שם שם ח). החושב על מי חטאת לשתות, ר׳ אליעזר אומר פסול, ר׳ יהושע אומר כשיטה, אמר ר׳ יוסי בד״א במים שאינם מקודשים, אבל במים המקודשין רבי אליעזר אומר כשיטה, ר׳ יהושע אומר כשישתה, ואם גרגר כשר (שם ט ד). החטאת אינה נצולת בצמיד פתיל, ומים שאינן מקודשין נצולין בצמיד פתיל (שם יא ח). — *וְקִדֵּשׁ הַחֹדֶשׁ, נקבע והכרז יום כראש חדש: ראש בית דין אומר מקודש, וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש (ר״ה ב ז). ראוהו בית דין וכל ישראל, נחקרו העדים, ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשכה הרי זה מעובר, ראוהו שלשה והן בית דין, יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו (שם ג ח). קידשוהו ואח״כ נמצאו העדים זוממין הרי זה מקודש (יכוס׳ שם שם). — *וְקִדְּשָׁה הָאִשָּׁה, נשאה לאיש כדת: המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים, אינה מקודשת (כתוב׳ ז ז). יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת, מגורשת הרי זו מגורשת (גיט׳ ט ט). האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו, אם יש באחת מהן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת, בזו ובזו אם יש שוה פרוטה בכולן מקודשת ואם לאו אינה מקודשת (קידוש׳ ב א). המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות, ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות, ולקט אחד כלכלה של תאנים ושלהם היתה ושל שביעית היתה, ואמר הרי כלכם מקודשות לי בכלכלה זו, וקבלה אחת מהן על ידי כלן, ואמרו חכמים אין האחיות מקודשות (שם שם ז). המקדש בערלה, בכלאי הכרם, בשור הנסקל וכו׳ אינה מקודשת, מכרן וקידש בדמיהן מקודשת (שם שם ט). האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, מקודשת לשני (שם ג א).

האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר או לאחר שתתגיירי וכו׳ אינה מקודשת, וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה הרי זו מקודשת לי, אינה מקודשת (שם שם ה). ומעשה נמי באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בגוי וקפצו עליה בני אדם לקדשה ואמרה להם מקודשת אני (כתוב׳ כב.). נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי, הרי את מאורסת לי, הרי את לי לאינתו, הרי זו מקודשת, אבל היא שנתנה ואמרה היא הריני מקודשת לך, הריני מאורסת לך, הריני לך לאינתו, אינה מקודשת (ת״כ, קידוש׳ ה:). — *ובמשמ׳ מזומן: אני צויתי למקודשי וכו׳ אלו הפרסיים המקודשין ומזומנין לגיהם (רב יוסף, ברכ׳ ח:).

—הִפְעִ׳, הִקְדִּישׁ, הִקְדַּשְׁתִּי, הִקְדַּשְׁתִּיהָ, הִקְדִּישׁוּ, הִקְדַּשְׁנוּ, מַקְדִּישׁ, מַקְדִּשִׁים, הַקְדֵּשׁ הַקְדִּישׁ, הַקְדִּישֵׁנִי, הַקְדִּישׁוֹ, תַּקְדִּישׁ, יַקְדִּשׁ, יַקְדִּישׁ, תַּקְדִּישׁוּ, יַקְדִּשׁוּ, יַקְדִּישׁוּ, — א) הִקְדִּישׁ האדם דבר לאל, נתן אותו לאל כמתנת קדש, to consecrate ; consacrer ; weihen : ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יַקְדִּישׁוּ בני ישראל לכל מתנת קדשיהם (שמות כח לח). וינזרו מקדשי בני ישראל וכו׳ אשר הם מַקְדִּשִׁים לו (ויקר׳ כב ב). כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יַקְדִּישׁוּ בני ישראל ליי׳ וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני (שם שם ג). ואיש כי יַקְדִּשׁ את ביתו קדש ליי׳ והעריכו הכהן וכו׳ ואם הַמַּקְדִּישׁ יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו ואם משדה אחזתו יַקְדִּישׁ איש ליי׳ והיה ערכך לפי זרעו וכו׳ אם משנת היבל יַקְדִּישׁ שדהו כערכך יקום ואם אחר היבל יַקְדִּישׁ שדהו וחשב לו הכהן את הכסף וכו׳ ואם גאל יגאל את השדה הַמַּקְדִּישׁ אתו ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו (שם כז יד–יט). אך בכור אשר יבכר ליי׳ בבהמה לא יַקְדִּישׁ איש אתו (שם שם כו). כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תַּקְדִּישׁ ליי׳ אלהיך (דבר׳ יה יט). הַקְדֵּשׁ הִקְדַּשְׁתִּי את הכסף ליי׳ מידי לבני לעשות פסל ומסכה (שפט׳ יז ג). ובידו היו כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת גם אתם הִקְדִּישׁ המלך דוד ליי׳ עם הכסף והזהב אשר הִקְדִּישׁ מכל הגוים אשר כבש (ש״ב ח י–יא). ויקח יהואש מלך יהודה את כל

בְּנוּי וקפצו עליה בני אדם לקדשה (כתוב' כב.). מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו, רבי, אחד מכם קדשני בביאה (סנה' יח.). — וְקִדֵּשׁ אשה לאדם אחר: האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת, הרי היא במקום פלוני וקדשה במקום אחר הרי היא מקודשת (שם ב ז). האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני (שם ג א). — וְקִדֵּשׁ את בת פלוני, הִשִּׂיאָהּ, וְקִדְּשָׁה האשה את עצמה: מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא (האב) וקדשה, אם שלו קדמו קידושיו קידושין ואם של שלוחו קדמו קידושיו קידושין וכו' וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה אם שלה קדמו קידושיה קידושין ואם של שלוחה קדמו קידושיו קידושין (שם ד ט).— ובספה"א: אמר לו בן כלבא שבוע היה לי רועה אחד וכו' עמדה (הבת) וקידשה עצמה לו (ספר המעשיות, גסטר, 108). — ואמר הפיטן: ושוב שנית לקדשה ואל תוסיף לגרשה (ר"י הלוי, יוס ליבשה, דיואן ג, 63). — י) *קִדְּשָׁה האשה את עצמה לזנות: שכך היה המנהג בארץ אמוריים כשהיתה אשה מקדשת עצמה לזנות[1]) היתה יושבת על אם הדרך ימים שבעה (בראשית רבתי, אלבק, 180). — יא) *קִדֵּשׁ בּמשמ' אמר את תפלת הַקְדִּישׁ: כך מנהג ראשונים מקום שיש שם תלמידי חכמים כשהיו מתפללין ונופלין על פניהם ומקדשין (רב נטרונאי גאון, תשו' הגאו', ליק, ל, כח:). ואחר אומרים וקרא זה אל זה ואמר, וגומרין שני פסוקים אלו ומקדשין ויוצאין לבתיהם (שם שם, כט.). לפי שאין כל תיבה ואות שבתורה שאין שם המפורש יוצא מהן מה שאין אנו יודעין לכך נהגו לקדש (שבלי הלקט, תפלה ח, בשם הגאונים). דאין מקדשין אלא בסיום הפסוק או דרשת הפסוק וכו' ומפני שקראו בתורה מקדשין (פרדס, פרוש תפלות).

— פע', מְקֻדָּשׁ, מְקֻדָּשִׁים, מְקֻדָּשַׁי, — שֶׁקִּדְּשׁוּ אותו, קָדוֹשׁ: אני צויתי לִמְקֻדָּשָׁי גם קראתי גבורי לאפי עליזי גאותי (ישע' יג ג). לכהנים הַמְקֻדָּשׁ מבני צדוק אשר שמרו משמרתי (יחזק' מח יא). ואחרי כן עלת תמיד ולחדשים. ולכל מועדי יי' הַמְקֻדָּשִׁים ולכל מתנדב נדבה ליי' (עזר' ג ה). לא לך עזיהו להקטיר ליי' כי לכהנים בני אהרן הַמְקֻדָּשִׁים להקטיר (דהי"ב כו יח). גם הם (הביאו) מעשר בקר וצאן ומעשר קדשים הַמְקֻדָּשִׁים ליי' אלהיהם (שם לא ו). – ובתו"מ: שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת מן השלוח ומניחה בלשכה (סוכ' ד י). כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת[1]) אינה מתנה (נדר' ה ו). אי אתם מודים במי שטעה וקרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שהוא מקודש (ב"ס, נזיר ה ג). וכל המקודש מחבירו קודם את חבירו (זבח' י ב). כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקודש (בכורות ט ח). ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה וכו' לפנים מן החומה מקודש מהם וכו' הר הבית מקודש ממנו וכו' החיל מקודש ממנו וכו' עזרת נשים מקודשת ממנו וכו' (כלים א ו–ח). ככרות הקודש שבתוך גומותיהם מים מקודשים, נטמאת אחת מהן בשרץ כולן טמאות (טהר' א ט). או אינו אומ' אלא אם מקרישים אתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש ת"ל כי קדוש אני (ספרא ויק, קדושים פרשה א). וממקדשי תחלו וכו' אל תיקרי מקדשי אלא מקודשי, אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו (רב יוסף, שבת נה.). נורא אלהים ממקדשך, אל תיקרי ממקדשך אלא ממקודשיך, בשעה שעושה הקב"ה דין בקדושיו מתיירא ומתעלה ומתהלל (ר' יוחנן, זבחי' קטו:). ולפי שהם (ישראל) מקודשים לשמים, לכך כל מה שהם מקדשים הוא מקודש (מד"ר שמות טו). ומה יום טוב ראשון ואחרון שאין לפניהם ואחריהם מקודשין, אסורין במלאכה, חולו של מועד שלפניהם ואחריהם מקודשין אינו דין שיהיו אסורין במלאכה (מדה"ג שמות יב טז, הופמן, 103). — *וקֻדְּשׁוּ כִּי חטאת, נִתַּן בהם אפר פרה אדֻמה: המטביל כלי לחטאת וכו' ואם לאסוף לתוכו מים מקודשין

---

1) [עי' הערת אלבק.]

1) [כך הנוסח כמעט בכל הדפוסי' וגם במרב"מ ובמשנה שבבבלי, בנגוד לראשיתה של משנה זו: הרי הן מוקדשים, הַפע'.]

(רבה בר שמואל, בבלי שם כ.). בזמנו אין מקדשין אותו, שלא בזמנו מקדשין אותו (פלימו, סנה׳ י:). כשבקש הקב"ה לקדש את החדש אמר הקב"ה למשה ולאהרן אני ואתם נקדש את החדש (מד"ר שמות טו). — ובסהמ"א: עדים שראו החדש בזמנו ובאו והעידו וקבלום בית דין וקדשו את החדש הזה הראשון וכו׳ (רמב"ם, קדוה"ח יח ה). היה מנהג ישראל כשקדשו את החדש כדי לדעת כל העיירות קדוש החדש היו תוקעים בשופר (ר"א הקרלי, גן עדן, קדוה"ח, יג:).— ח) *קִדֵּשׁ שבת או יום טוב בברכה על היין [1]: פורס מפה ומקדש (שמואל, פסח׳ ק.). מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו (רב נחמן בר יצחק, שם קה.). הנוטל ידיו לא יקדש (רב, שם קו:). טעם אינו מקדש (הוא, שם שם). כשם שאין מקדשין עליו (על שֵׁכָר) כך אין מבדילין עליו (רב, שם קז.). כגון זה (שֵׁכָר) ראוי לקדש עליו ולומר עליו כל שירות ותשבחות שבעולם (רבי, שם שם). — ובסהמ"א: אסור לאדם לאכול או לשתות יין משקדש היום עד שיקדש וכו׳ שכח או עבר ואכל ושתה קודם שיקדש או קודם שיבדיל הרי זה מקדש ומבדיל אחר שאכל (רמב"ם, שבת כט ה). לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר, אבל אם קידש בזוית זו אוכל בזוית שניה, ולמה מקדשין בבית הכנסת, מפני האורחין שאוכלין ושותין שם (שם שם ח).—ואמר הפיטן: קדש ורחץ כרפס יחץ [2]) וכו׳ (סימנים לסדר של ליל פסח, הגדה של פסח). — ט) *קִדֵּשׁ אדם את בתו לפלוני, השיא אותה לפי המנהג המקֻדָּשׁ בישראל: האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה (סוט׳ ג ח). האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו (קידוש׳ ב א). קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה וכו׳, קדשתי את בתי, קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא קטנה נאמן (שם ג ז–ח). מי שיש לו שתי כיתי בנות משתי נשים ואמר קדשתי את בתי הגדולה וכו׳ כולן אסורות חוץ מן הקטנה שבקטנות (ר׳ מאיר, שם שם ט). סדר קידושין כך הוא, אני פלוני קידשתי בתי לפלוני (ירוש׳ שם א ב). אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה (בבלי שם מא.). — וקִדֵּשׁ אשה לעצמו, נָשָׂא אותה: מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי וכו׳ ואין מקדשין בו את האשה, הבכור מוכרים אותו תמים חי וכו׳ ומקדשין בו את האשה (מע"ש א ב). לא דנין (ביו"ט) ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין (ביצ׳ ה ב). מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזה מהן קדש נותן גט לזו וגט לזו (יבמ׳ ב ו). שנים שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קדש וזה אינו יודע איזו קדש זה נותן שני גיטין וזה נותן שני גיטין (שם שם ז). שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה וכו׳ (שם ד ט). ומעשה ביהושע בן גמלא שקידש את מרתא בת ביתוס ומינהו המלך להיות כהן גדול וכנסה (שם ו ד). קידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו קידש כל אחת אומרת אותי קידש נותן גט לכל אחת ואחת ומניח כתובה ביניהן ומסתלק (ר׳ טרפון, שם טו ז). המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקידשת (כתוב׳ ז ז). האיש מקדש בו ובשלוחו (קידוש׳ ב א). המקדש שתי נשים בשוה פרוטה וכו׳ אינה מקודשת וכו׳ וכן קטן שקידש (שם שם ו). המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות (שם שם ז). המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת, במעשר שני בין שוגג בין מזיד לא קידש (ר׳ מאיר, שם שם ח). בשוגג לא קידש במזיד קידש (ר׳ יהודה, שם שם). האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים מקודשת לשני (שם ג א). קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה, ובא אחד ואמר אני קידשתיה נאמן, זה אומר אני קידשתיה וזה אומר אני קידשתיה שניהם נותנים גט (שם שם ז). האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו וכו׳ קדשתיך והיא אומרת לא קידשת אלא בתי הוא אסור בקרובות גדולה וגדולה מותרת בקרוביו וכו׳ (שם שם י). ומעשה נמי באשה אחת גדולה שהיתה גדולה

---

1) [עי׳ קִדּוּשׁ.]

2) [ועוד נוסחאות אחרות עי׳ דודזון, אוצר השירה והפיוט ג, 331.]

הזורע ארבע אמות שבכרם, בית שמאי אומרים קידש שורה אחת ובית הלל אומרים קידש שתי שורות (כלא׳ ד ה). הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים (שם ה ה). היו נטועות על שש שש או על שבע שבע הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח (שם שם). המקיים קוצים בכרם ר׳ אליעזר אומר קדש וחכמים אומרים לא קדש אלא דבר שכמותו מקיימין (שם שם ח). גפן שיבשה אסורה ואינה מקדשת (שם ז ג). אף צבר גפן אסור ואינו מַקדש (ר׳ מאיר, שם שם). אבל תחת הגפן ועכודת הגפן וארבע אמות שבכרם הרי אלו מקדשות (נ״א: מתקדשות) (שם שם ג). המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קדש וחייב באחריותו (שם שם ד). אין אדם מקדש דבר שאינו שלו (ר׳ יוסי ור׳ שמעון, שם שם ד; ר׳ עקיבא, שם שם ה). עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש (שם שם ה). זה וזה אוסרין ולא מקדשין (ר׳ שמעון, שם שם). ולמה הוזכרו רמוני בדאן שיהיו מקדשין כל שהן (ר׳ מאיר, כלים יז ה). — ה) *קִדֵּשׁ ידיו ורגליו ע״י רחיצה: חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום (יומא ג ג). הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו (שם שם ד). בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור והיום מן הקיתון של זהב (שם ד ה). הזהר שמא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך (תמיד א ד). ראוהו אחיו שירד והם רצו ובאו, מהרו וקדשו ידיהן ורגליהן מן הכיור (שם ב א). — ו) *קִדֵּשׁ מי חטאת ע״י נתינת אפר פרה אדמה לתוכם: ובפתח העזרה היה מתוקן קלל של חטאת, ומביאים זכר של רחלים וקושרים חבל בין קרניו וקושרים מקל ומסבך בראשו של חבל וזורקו לתוך הקלל ומכה את הזכר ונרתע לאחוריו ונוטל ומקדש כדי שיראה על פני המים (פרה ג ג). קרוית שהטבילוה במים שאין ראוין לקדש מקדשין בה עד שתטמא, נטמאה אין מקדשין בה (שם ה ג). בכל הכלים מקדשים אפילו בכלי גללים בכלי אבנים ובכלי אדמה ובספינה מקדשים בה, אין מקדשין לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ולא בחפניו, מפני שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזין מי חטאת אלא בכלי (שם שם ה). השוקת שבסלע אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה וכו׳, היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה (שם שם ז). שתי שקתות שבאבן אחת קידש אחת מהן המים שבשניה אינן מקודשין (שם שם ח). המקדש ונפל הקדוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול (שם ו א). היה קדוש צף על פני המים רבי מאיר ורבי שמעון אומרים נוטל ומקדש, וחכמים אומרים כל שנגע במים אין מקדשין בו, זלף את המים ונמצא קדוש מלמטן, רבי מאיר ורבי שמעון אומרים מנגב ומקדש, וחכמים אומרים כל שנגע במים אין מקדשין בו (שם שם ג). חמשה שמלאו ה׳ חביות לקדשן חמשה קדושין ונמלכו לקדשן קדוש אחד וכו׳ הרי כולן כשרים (שם ז א). קדש לי ואקדש לך הראשון כשר וכו׳ קדש לי ואמלא לך שניהם כשרים (שם שם ד). המקדש מי חטאת לא ינעול את הסנדל (שם ח ג). אפר כשר שנתערב באפר מקלה הולכין אחר הרוב לטמא ואין מקדשין בו, רבי אליעזר אומר מקדשין בכולן (שם ט ז). — ז) *קִדֵּשׁ את החֹדש, את השנה, קבע יום כראש חדש, כראש השנה[1]: בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו, רבי אליעזר בר צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים[2] (ר״ה ב ז). שָׁנִים מקדשין ואין מקדשין חדשים (רמב״י, ירוש׳ שם ב ו). מעטמין על הנראה לעברו, אין מעטמין על שלא נראה לקדשו (כשם ריב״ל, שם שם ג א). יכול אם לא נראתה הלבנה לשני ימים כך יקדשו את החדש לשני ימים (שם שם). וכשקידשו את השנה באושה ביום הראשון וכו׳ (שם שם). כזה (כירח הזה) ראה וקדש[3]

---

[1] [דומה לו במקרא רק כלפי שנת היובל: וְקִדַּשְׁתֶּם את שנת החמשים שנה (ויקר׳ כה י), עי׳ לעיל.]

[2] [בבבלי (סנה׳ י:): שכבר קידשוהו בשמים.]

[3] [במכיל׳ (מסכ׳ דפסחא א): כזה היו רואין וקובעין את החודש לדורות.

ורגיל הבטוי במשמ׳: אדם כזה או דבר כזה הוא טוב וראוי.]

וכו׳ אלא כתוב שקדש את העשירי הוא קדש התשיעי ואת אחד עשר (נזיר ה ג). המזבח מקדש את הראוי לו (זבחי׳ ט ח). כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו כך הכבש מקדש, כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן כך הכלים מקדשין, כלי הלח מקדשין את הלח ומדות היבש מקדשות את היבש, אין כלי הלח מקדשין את היבש ולא מדות היבש מקדשות את הלח, כלי הקדש שנקבו אם עושים הן מעין מלאכתן שהיו עושין והם שלמים מקדשין, ואם לאו אין מקדשים, וכולן אין מקדשים אלא בקדש (שם שם ז). כי קדוש אני ה׳ אלהיכם, אם מקדשים אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי (ספרא ויק, קדושים פרשה א). מהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל מקום (ר׳ מאיר, ברכי׳ יז.). ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת (רב ושמואל, ותודיענו, שם לג:). הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן (יומא יב:). אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא (ת״ר, שם לט.). שקדושה ראשונה קדשה (את המקומות בא״י) לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא (חגי׳ ג:). קדש עצמך במותר לך (רבא, יבמ׳ כ.). כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים (ר׳ אלעזר, שבוע׳ יח:). דלמא עשרון לא מקדש, תנור מקדש (מנח׳ לה:). כלי שרת מקדשין שלא בזמנן (שם ק.). — *ובנוסח ברכות שונות: (ברוך אתה ה׳) מקדש השבת וכו׳ מקדש ישראל והזמנים (פסח׳ קיז:). —*וביחוד קִדֵּש (את עם ישראל) במצותיו: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית וכו׳ ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים (ברכ׳ ס:).—וקִדֵּש בִּקְדֻשָּׁה: הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך (רב ושמואל, ותודיענו, שם לג:). אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה (ברכת כהנים, רב חסדא, סוטה לט.). ואל תתמה על זה שהקב״ה קדש את ישראל וכו׳ ולפי שהם מקודשים לשמים לכך מה שהם מקדשים הוא מקודש, רצונך לידע צא ולמוד מכלי השרת משה קדש את המשכן, ואת כל כליו מי היה מקדשם, יכול היה משה לבא ולקדשן וכו׳ (מד״ר שמות טו). — ובתפלה: אתה קדשת את יום השביעי לשמך (ערבית של שבת). רצה במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך (שם, אלהינו ואלהי אבותינו). עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך (ישמחו, מוסף שבת). — ובספה״א: כל המקדש עצמו בדברי תורה וחוזר עליהן זוכה לפענת דברי תורה הנתונה בעשן (ערוך ערך קדם). ולא יעמוד אדם עם הנשים ויתפלל מפני דעת הנשים, אלא יקדש אדם מחנהו ה׳ אמות מן המזרח וה׳ מן הדרום וכו׳ ואם היה בתוך מחנהו יקדש את כלו אפילו היה ק׳ אמה (ברלשית רבתי, אלבק, 206). — ואמר המשורר: ברוך מקדש יום הפסח (סעדיה, אגיל ואשמח, שירי תימן, 32). שכינה תלבשה בעת כי תדרשה, וגופה קדשה ומליו ירהבו (ר״ש שבזי, אהוב לבי, שם, 149). — *וקִדֵּש את שם האל, הכריז שהאל קדוש: כבר יש לי לפני ד׳ מאות ותשעים וששה אלפים של מלאכי השרת שהם עומדים ומקדשים שמי הגדול בכל יום תמיד (מד״ר ויקר׳ ג).—ובתפלה: וינוחו בה (בשבת) ישראל מקדשי שמך (אלהינו ואלהי אבותינו, תפלת שבת). נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום (קדשה, נוס׳ אשכנז). קדש את שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך וכו׳ ברוך המקדש שמו ברבים (אתה הוא עד שלא נברא העולם, בתפלת שחר׳ עפ״י ירוש׳ ברכ׳ ט). ועי׳ הפע׳.—*וקִדֵּש את השם, הוכיח במעשיו את אמונתו בקדֻשת ה׳: יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב״ה וכו׳ יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב״ה (ר׳ שמעון חסידא, סוטה י:). — ובספה״א: אבידת עכו״ם מותרת וכו׳ ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח (רמב״ם, גזלה ואבדה יא ג). —ואמר הפיטן: קידשתה שמך בדין ובו ניתקדשתה ברחמים (ינאי, סכנך, קרוב׳ ברלשית, זולאי, כח).—ד) *קִדֵּש את הכרם וכדו׳ קבע אותו כאסור [1]:

---

[1]) [עפ״י דברי הספרי (דבר׳ רל): פן תקדש המלאה, פן תאסר המלאה (ר׳ יהודה).]

בית יי׳ כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים (מ״א ח סד). ויבנו את שער הצאן המה קִדְּשׁוּהוּ[1]) ויעמידו דלתתיו ועד מגדל המאה קִדְּשׁוּהוּ עד מגדל חננאל (נחמ׳ ג א). וַיְקַדֵּשׁ שלמה את תוך החצר אשר לפני בית יי׳ (דה״ב ז ז). עתה התקדשו וְקַדְּשׁוּ את בית יי׳ אלהי אבותיכם והוציאו את הנדה מן הקדש (שם כט ה). וביום שמונה לחדש באו לאולם יי׳ וַיְקַדְּשׁוּ את בית יי׳ לימים שמונה (שם שם יז). — וְקִדֵּשׁ את האדם, על ידי נגיעה בו: יפשטו (הכהנים) את בגדיהם אשר המה משרתם בם וכו׳ ולבשו בגדים אחרים ולא יְקַדְּשׁוּ את העם בבגדיהם (יחזק׳ מד יט). זה המקום אשר יבשלו שם הכהנים את האשם ואת החטאת אשר יאפו את המנחה לבלתי הוציא אל החצר החיצונה לְקַדֵּשׁ את העם (שם מו כו). — וְקִדֵּשׁ את הדבר מן הטמאה, טהר אותו: והזה עליו (על המזבח) מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וְקִדְּשׁוֹ מטמאת בני ישראל (ויקר׳ יו יט).—ואת ראשו של הנזיר: וכפר (הכהן) עליו (על הנזיר) מאשר חטא על הנפש וְקִדֵּשׁ את ראשו ביום ההוא (במד׳ ו יא). — ב) במשמעות מטשטשת, טהר אדם לשם השתתפות בדבר שבקדשה, מבלי שיהיה זה קדוש ממש: לך אל העם וְקִדַּשְׁתָּם היום ומחר וכבסו שמלתם (שמות יט י). וַיְקַדֵּשׁ את העם ויכבסו שמלתם (שם שם יד). קם קַדֵּשׁ את העם ואמרת התקדשו למחר וכו׳ ונקרבתם בבקר לשבטיכם (יהוש׳ ז יג–יד). ויאמר שלום לזבח ליי׳ באתי התקדשו ובאתם אתי בזבח וַיְקַדֵּשׁ את ישי ואת בניו ויקרא להם לזבח (ש״א יו ה). ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב וַיְקַדְּשֵׁם[2]) (את בניו) והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם (איוב א ה). — וְקִדֵּשׁ עֲצָרָה: ויאמר יהוא קַדְּשׁוּ עצרה לבעל ויקראו (מ״ב י כ).—וצום: קַדְּשׁוּ צום קראו עצרה אספו זקנים כל ישבי הארץ בית יי׳ אלהיכם (יואל א יד). תקעו שופר בציון קַדְּשׁוּ צום קראו עצרה (שם ב יה). — ובהשאלה, קִדֵּשׁ כל אספת עם, ואף שאינה באה לשם עבודת אלהים, וביחוד אספה שנפתחה בתפלה וכדו׳, einberufen; convoquer; to call: אספו עם קַדְּשׁוּ קהל קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה (שם שם יו). — וצבא למלחמה וכדו׳: וְקִדַּשְׁתִּי עליך משחתים איש וכליו וכרתו מבחר ארזיך וכו׳ (ירמ׳ כב ז). תקעו שופר בגוים קַדְּשׁוּ עליה גוים השמיעו עליה ממלכות אררט מני ואשכנז וכו׳ קַדְּשׁוּ עליה גוים את מלכי מדי וכו׳ (שם נא כז–כח). — וְקִדֵּשׁ מלחמה: קַדְּשׁוּ עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים (שם ו ד). קראו זאת בגוים קַדְּשׁוּ מלחמה העירו הגבורים יגשו יעלו כל אנשי המלחמה (יואל ד ט). הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא יתן על פיהם וְקִדְּשׁוּ עליו מלחמה (מיכ׳ ג ה). — וְקִדֵּשׁ את היובל, פתח את שנת היובל במעשה דתי: ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם וְקִדַּשְׁתֶּם את שנת החמשים שנה (ויקר׳ כה ט–י). — ג) קִדֵּשׁ האדם את האלהים, את השבת וכדו׳, נהג בהם קדשה, שמר על קדשתם, heilig halten; respecter comme sacré; to hold sacred: זכור את יום השבת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ ח). שמור את יום השבת לְקַדְּשׁוֹ (דבר׳ ה יב). וְקִדַּשְׁתֶּם את יום השבת כאשר צויתי את אבותיכם וכו׳ והיה אם שמע תשמעון אלי וכו׳ וּלְקַדֵּשׁ את יום השבת לבלתי עשות בה כל מלאכה וכו׳ (ירמ׳ יז כב–כד). ואת תורתי ואת חקתי בכל מועדי ישמרו ואת שבתתי יְקַדֵּשׁוּ (יחזק׳ מד כד). ואמרה ללוים אשר יהיו מטהרים ובאים שמרים השערים לְקַדֵּשׁ את יום השבת (נחמ׳ יג כב). — ואת האל[1]): על אשר לא קִדַּשְׁתֶּם אותי בתוך בני ישראל (דבר׳ לב נא). — ואת האדם: וְקִדַּשְׁתּוֹ (את הכהן) כי את לחם אלהיך הוא מקריב (ויקר׳ כא ח). — ואת הדברים המקדשים: וְקִדַּשְׁתָּ את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם וכו׳ והיה לאהרן ולבניו לחק עולם וכו׳ כי תרומה הוא (שמות כט כז–כח). — ובתו״מ: אמרו להן ב״ש אי אתם מודים במי שטעה וקרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחר עשר עשירי שהוא מקודש, אמרו להם ב״ה לא השבט קדשו

---

1) [יש מציעים לקרא קֵרוּהוּ, וזה רחוק. אך אולי היה כלשון מעל קָרַשׁ, קֵרְשׁוּהוּ, שמו קרשיו.]

2) [כלומר ויצום להתקדש לקרבן, ומובן שגם הזמינם אליו, אף שאין זה נאמר בפרוש כמו שהוא נאמר בש״א.]

---

1) [עי׳ לקמן, קִדֵּשׁ את שם האל.]

אשר נפצתם שם ונקדשתי בכם לעיני הגוים (יחזק' כ מא). הנני עליך צידון ונכבדתי בתוכך וידעו כי אני יי׳ בעשותי בה שפטים ונקדשתי בה (שם כח כב). בקבצי את בית ישראל מן העמים אשר נפצו בם ונקדשתי בם לעיני הגוים (שם שם כה). וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים וכו׳ וידעו הגוים כי אני יי׳ וכו׳ בהקדשי בכם לעיניהם (שם לו כג). והבאותיך על ארצי למען דעת הגוים אתי בהקדשי בך לעיניהם גוג (שם לח טז). בשובבי אותם מן העמים וקבצתי אתם מארצות איביהם ונקדשתי בם לעיני הגוים רבים (שם לט כז). — ואמר בן סירא: הניף יד על עם נכר ויראו את גבורותיך כאשר נ ק ד ש ת לעיניהם בנו כן לעינינו הכבד בם (צ״מ גני׳ לג ג—ד). — ובתו״ם, נקדש שם שמים בפלוני: ואדם ש נ ק ד ש בו שם שמים כגון חנניה מישאל ועזריה וכו׳ (ירוש׳ ברכ׳ ע א). — ד) *נעשה קנינו של המקדש: בשלשה מקומות הוזהרו על הבכורות ל י ק ד ש ולא קדשו (רב נחמן בר יצחק, בכורות ד:). כאן ל י ק ד ש כאן ליקרב (רמי בר חמא, תמורה יד.). — ה) *נקדשה האשה, נתקדשה, נשאת: עשה לי שירים נזמים וטבעות ו א ק ד ש אני לך, כיון שעשאן מקודשת (ר׳ מאיר, קידוש׳ מח.). — ובספה״מ: וקדוש כנוי שהוא נ ק ד ש ומרומם מהשתוות לו מדה ממדות הברואים וכו׳ שהוא נ ק ד ש ומרומם משתשיגהו מאומה מטומאות העם אשר ישכון כבודו ביניהם (ר׳ י״ה, כוזרי ד ג). — ואמר המשורר: ותרפה ובשת לנפש נ ק ד ש ת אשר לבב תשת לאחד הרקים (רמח״ע, כדוד הסיר, כהנא א, 25). מוחל עונות, נקדש בשבעים לשונות, עליון עלי כל שבחך (ר״ש שבזי, יא עליך, שירי תימן, 162).

—פעי, קדש, קדשו קדשת, קדשתו, קדשתם, קדשתי, קדשו, קדשוהו, קדשתם, מקדש, מקדשכם, מקדשו, מקדשם, מקדשיהם [1]), קדש, קדשו, קדשם, קדש, קדש־, קדשו, קדשו, אקדש, יקדש, יקדשהו, יקדשם, יקדשו, יקדשו,—א) קדש האלהים מקום, שם, יום, בני אדם, נתן להם קדשה, עשה אותם קדושים, heiligen; sanctifier, consacrer; to hallow, sanctify: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו (בראש׳ ב ג). הגבל את ההר וקדשתו (שמות יט כג). על כן ברך יי׳ את יום השבת ויקדשהו (שם כ יא). וקדשתי את אהל מועד ואת המזבח ואת אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי (שם כט מד). כי אני יי׳ מקדשכם (שם לא יג; ויקר׳ כ ח, כא ח, כב לב). אני יי׳ מקדשו (את הכהן הגדול) (שם כא טו). אני יי׳ מקדשם (את הכהנים) (שם כב ט, שם טז). לדעת כי אני יי׳ מקדשם (את ישראל) (יחזק׳ כ יב). וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים (שם לו כג). כי אני יי׳ מקדש את ישראל (שם לז כח). — וקדש האדם מקום, בית, או כלי או אדם אחר, עשאו קדוש לאלהים, לרשות הקדש: ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי (שמות כח ג). ומשחת אתם ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו לי (שם שם מא). ופר חטאת תעשה ליום על הכפרים וחטאת על המזבח בכפרך עליו ומשחת אתו לקדשו (שם כט לו). שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אתו והיה המזבח קדש קדשים כל הנגע במזבח יקדש (שם שם לז). וקדשת אתם (את אהל מועד ואת ארון העדת ואת השלחן וכו׳) והיו קדש קדשים וכו׳ ואת אהרן ואת בניו תמשח וקדשת אתם לכהן לי (שם ל כט—ל). ולקחת את שמן המשחה ומשחת את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת אתו ואת כל כליו והיה קדש ומשחת את מזבח העלה ואת כל כליו וקדשת את המזבח והיה המזבח קדש קדשים ומשחת את הכיר ואת כנו וקדשת אתו וכו׳ והלבשת את אהרן את בגדי הקדש ומשחת אתו וקדשת אתו וכהן לי (שם מ ט—יג). ויקח משה את שמן המשחה וימשח את המשכן ואת כל אשר בו ויקדש אותם וכו׳ וימשח את המזבח וכו׳ ואת הכיר ואת כנו לקדשם ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו (ויקר׳ ח י—יב). ואת הדם יצק אל יסוד המזבח ויקדשהו לכפר עליו (שם שם טו). ויקדש (משה) את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו אתו (שם שם ל). ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אתו ויקדש אתו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אתם (במד׳ ז א). ואת אלעזר בנו קדשו לשמר את ארון יי׳ (ש״א ז א). ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני

[1]) [ביחזק׳ (ז כד) כתוב: ונחלו מקדשיהם (ד רפה), אך רב המפרשים מבארים כאלו נקד מקדשיהם, ובנראה כך צ״ל.]

ובניו ובגדי בניו אתו (שמות כט כא). כי אם אשה עצרה לנו כתמל שלשם בצאתי ויהיו כלי הנערים קדש והוא דרך חל ואף כי היום יִקְדַּשׁ בכלי (ש"א כא ו). הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל הֲיִקְדָּשׁ (חגי ב יב).— וביחוד במשמ' הפך לרשות המקדש: והיה המזבח קדש קדשים כל הנגע במזבח יִקְדָּשׁ [1]) (שמות כט לז). כל הנגע בהם (במזבח, בכיור ובכנו) יִקְדָּשׁ (שם ל כט). כל אשר יגע בהם יִקְדָּשׁ [2]) (ויקר' ו יא). כל אשר יגע בבשרה (של החטאת) יִקְדָּשׁ (שם שם כ). וירם את המחתת מבין השרפה ואת האש זרה הלאה כי קָדֵשׁוּ את מחתות החטאים האלה בנפשתם ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני יי' וַיִּקְדָּשׁוּ (במד' יז ב–ג). —והזרע וכדו': לא תזרע כרמך כלאים פן תִּקְדַּשׁ [3]) המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם (דבר' כב ט). —ב) במשמ' פ"י, כמו פעי': האמרים קרב אליך אל תגש בי כי קְדַשְׁתִּיךָ [4]) (ישעי' סה ה).— ובתו"מ: נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה ואם משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף (סוט' ג ו). הזבח מפגל את הַנסכין משקדשו בכלי (ר' מאיר, מנחי' ב ד). נסכין שקדשו בכלי ונמצא הזבח פסול (שם ז ד). המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להן פדיון

1) [רש"י: אפילו קרבן פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד, ע"כ. וראב"ע פרשו על האדם הנוגע במזבח שחיב להיות קדוש וטהור, וז"ל: כמו כל אשר יגע בבשרה יקדש, יש אומרים כי על הלחם לבדו ידבר שלא יגעו בו אם לא יהיו קדושים, והטעם שלא יהיו טמאים, ע"כ. והיו שפרשו בדרכים שונות, ואין להכריע.]

2) [רש"י: כל וכו', קדשים קלים או חולין שיגעו בה ויבלעו הימנה, יקדש, להיות כמוה שאם פסולה יפסלו ואם כשרה יאכלו כחומר המנחה, ע"כ, ועין זה אף ראב"ע.]

3) [עי' הערת המחבר לערך מְלֵאָה, עמ' 3012. וחז"ל דרשו: מאימתי מלאה מתקדשת משתשריש (ספרי דבר' רל), פן תקדש המלאה, פן תאסר המלאה (שם שם), תקדש, תוקד אש (ר' חנינא, ירוש' פסח' ב א).]

4) [הקדמונים פרשו כאן: קְדַשְׁתִּי יותר ממך כפ"ע; כך רש"י ורד"ק (בפרושו וגם במכלול, ליק, כח.). ורב החדשים גורסים קִדַּשְׁתִּיךָ.]

משקדשו בכלי אין להם פדיון (שם יב א). המנחות מועלין בהן משהוקדשו, קדשו בכלים הוכשרו ליפסל בטבול יום וכו' (מעיל' ב ח). וכל שאין לו מתירין כיון שקדש בכלי חייבין עליו (שם שם ט). קדשו בכורות במדבר (ר' יוחנן, בכורות ד:). לא קדשו בכורות במדבר (ריש לקיש, שם שם). — ובינ' *קָדֵשׁ, מ"ר קְדֵשִׁים, נעשה קדוש: הכלאים והטריפה ויוצא דופן טומטום ואנדרוגינוס לא קדשים [1]) ולא מקדישים (ר' אלעזר, תמור' ב ג).— *קָדֵשׁ היום בערב שבת, ערב היום ונכנס יום השבת הקדוש: מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ור' יהודה ור' יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום (תוספת' ברכ' ה ג). ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין שהיום גורם ליין שיבוא וכבר קדש [2]) היום ועדיין יין לא בא (שם שם ו א). השוכח פת בתנור וקדש עליה היום מצילין הימנה מזון שלש סעודות (שם שבת יג ח). נתגלה מבעוד יום וקדש עליו היום (ירוש' שבת ד ג). מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין, משעה שקדש היום בערבי שבתות (ר' אליעזר, ברכ' ב:). בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום (פסח' קג.). — ואמר הפיטן: התקדש וקדוש ופיים לשבר יומם דופקים (אזהרות ר' אליהו הזקן, קבץ מע"י גאו' ב, 58).

—נפע', נִקְדַּשׁ, נִקְדַּשְׁתִּי, הִקָּדְשִׁי, אֶקָּדֵשׁ, יִקָּדֵשׁ,— א) כמו קל, נעשה קדוש: ונעדתי שמה לבני ישראל וְנִקְדַּשׁ [3]) בכבדי (שמות כט מג). — ב) הֻפַּר בְּקָדוֹשׁ: ולא תחללו את שם קדשי וְנִקְדַּשְׁתִּי בתוך בני ישראל (ויקר' כב לב). — ג) נִקְדַּשׁ בְּדָבָר, במעשה וכדו', פעל מוזר, קִדֵּשׁ את עצמו, הוכיח את קְדֻשָּׁתוֹ במעשה וכדו': בקרבי אֶקָּדֵשׁ ועל פני כל העם אכבד (שם י ג). המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את יי' וַיִּקָּדֵשׁ בם (במד' כ יג). ויגבה יי' צבאות במשפט והאל הקדוש נִקְדַּשׁ בצדקה (ישעי' ה יו). בריח ניחח ארצה אתכם בהוציאי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות

1) [במשנה שבבבלי (תמור' יז.): קדושין, ובמשני' מנק' ליוורנו: קְדֵשִׁים.]

2) [בצוק"ם: קידש.]

3) [בס"א: וְנִקְדַּשׁ.]

צרופם אל הארץ כמו קדרות השמש, ומכל מה שיקרה להם מפני הנחת הארץ מהם במקום אשר היא בה מהעולם כמו קדרות הלבנה (רמ"ע פלקירא, ראשית חכמה ו ד, 46). ונירא גם כן מקדרותו (של השמש) שהוא סימן רע לעולם (רד"ק, ירמי' י ב). ולא תהיה הקדרות הירחית בכל פאות השמים בהקבלת השמש (ר' גרשון, אבי הרלב"ג, שער השמים יג, עז:). זאת היא הסבה שלא יהיה הקדרות אלא בעת מלוי הלבנה (אוהב משפט לאיוב, עג:). אמנם נמצא דבר בלקוי השמש שאינו בלקוי הירח והוא שלא יתעכב השמש בקדרותו כי אם מעט וזה כי עיכוב הירח בקדרותו הוא בעברו על חלק מהחשך גדול ממנו וכו' (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ב ד). — ואמר הפיטן: ותזנח רוח בחטא נאפוף והם ויגרם הוד בתולה מקדרות פחם (ר"א קליר, זכור איכי, קרובי ת"ב, מחז' איטלי' א, קפט.). קדרות היום בנקשה, קטב בענן מקדשה, קבצו שלשים מלהמשה (יהודה בר' מנחם, אמרת רבן, יוצ' ש"ת, שם ב, קפט:). — ואמר המשורר: ושחק העטה קדרות וסהר כאלו מת והענן קברו (רשב"ג, אני האיש, שירי שלמה). ולחיות נם ליחם כאלו השטן בקדרות חטיתם (ר"י חריזי, תחכ' ו, 74). עטה לרב עניו מעיל קדרות אבן ערפל שם חתלתו (שם כג, 216). — *קו הַקַּדְרוּת, דרכו המדמה של השמש, Ekliptik; écliptique; ecliptic: ויש ברקיע קו חולק את עיגול המזלות ברחבו לשני חלקים שוים ויהיו ששה מעלות מצד זה וששה מעלות מצד זה והקו ההוא הוא דרך השמש ונקרא קו הקדרות כפי שכשהחמה והלבנה שניהם תחת הקו ההוא והיו זה כנגד זה או זה אצל זה אזי יהיה קדרות לשמש או לירח (ר"מ אלדבי, שבילי אמונה ג ג). — ובהשאלה לענינים רוחניים: וכות עצם הנפש מקדרות הסכלות המסירה חשכת הספק אשר בלבך (ר"י א"ת, מו"ה, חסנון הנפש ד).

***קַדָּרוּת,** ש"נ, — מעשה הַקַּדָּר: כלי נגרות היה בידם וכו' ר' נחמיה אומר כלי קדרות היה בידם (מד"ר רות פרש' ג).

***קַדְרִי,** ת"ז, — שיך לַקַּדְרוּת: בדבוקים הקדריים אשר לשמש ולירח (חבור אלמגסטי, תרג' ר"י אנטולי, כ"י, הובא באוצר המונחים הפילוסופיים, קלאצקין, ג, 271).

קְדֹרַנִּית [1], תה"פ, — קֹודֵר, שחוח, gebückt; corbé; stooping: ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קְדֹרַנִּית מפני יי' צבאות (מלא' ג יד). — ואמר הפיטן: קיקלון על כבודו, קטל טובו והחפיר, קדרנית כל תהלוכיו (רקע"ג, אם לפי בחרך, תוכחה, סדור רקע"ג, תמ). גחל כי מחרחרת קרב רגז סחרחרת, גחן קדורנית כחרת אל תראני שאני שחרחרת (שלמה הבבלי, אור ישע, יוצ' א פסח). קוממיות קדם הלכנו ועתה קדורנית, קרן נבואה ומלכות לויה ואהרונית רומם צדקתם וכו' (הוא, אורח לדקה, סליחי' מנח' יוה"כ). ופיפית נמשלת ועתה קדורנית בעון כי כשלת ולכך אחורנית (אבותי כי בטחו, סליחי' י טבת). קיום שמר כשעברתי הלכתי קדורנית והשברתי (אנעים מזמורי, יוצ' א פסח, מחז' איטלי' א, קד.). — ואמר המשורר: אל תיראו הולכי קדורנית השומרים חקיו ומשמרתו (עמנוי, מחב' ד, 39). ולבשנו שחורנית, והלכנו קדורנית, ושמו במתנינו מועקות ומלאו בתינו נאקות (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, יעקב מן, 39).

קדש [2], ממני *הַקְדֵּשׁ, *הַקְדָּשָׁה, הִתְקַדְּשׁוּת, מִקְדָּשׁ, מִקְדָּשִׁיָּה, קָדוֹשׁ, *קִדּוּשׁ, קָדֵשׁ, קָדֵשׁ, קֹדֶשׁ, קְדֵשָׁה, קְדֻשָּׁה, *קַדְשׁוּת.

קָדַשׁ, פ"ע, קָדַשְׁתְּ, קָדֵשׁוּ, יִקְדַּשׁ, יִקְדָּשׁ, תִּקְדַּשׁ, יִקְדָּשׁוּ, — א) היה קָדוֹשׁ, נעשה קדוש, geheiligt sein, werden; être, devenir sacré: to be hallowed: ולקחת מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה והזית על אהרן ועל בגדיו וכו' וְקָדַשׁ הוא ובגדיו

---

[1] [כנאמר בהערה לא. קדד נכתב במסרת כמה פעמים קָדַר, קָדְרוּ, קוֹדֵר, בעוד שהכונה באמת קָדַד לארץ, קָדְדוּ, קוֹדֵד; וכן בא קְדֹרַנִּית במקום קְדֹדַנִּית, וכן באשורי אַלָכ קַדְדָנִישׁ במשמ' הלך קדדנית, הלך שחות (עי' טורטשינר, Entstehung d. sem. Sprachtypus, א, 210). ובא קדדנית עם הלך על משקל הלך אֲחֹרַנִּית, ויש שרואים צורה דומה אף בצרוף וילך אתו אגג מעדנת (ש"א יה לב) (צ"ל עפ"י השבעים מְעֹדַנִּית) כלו' מועד ברגליו. ואמנם בסהמ"א השתמשו במלה כהבנת המפרשים במשמ' אבל.]

[2] [משתף לכל הלשונות השמיות, ועי' קָדוֹשׁ, קְדֵשׁ, קְדֵשָׁה, הערות.]

עי"ז פז.). — ופתגם, נהפכו פניו כשולי קְדֵרָה, השחירו פניו [1]): באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה (רב, סנה' ל.; מו"ק ט. ; סנה' קז:). ופניהם (של המינים וכו') דומין לשולי קדירה (ר' יצחק בר אבין, ר"ה יז.). שהשחיר פניהם של ישראל כשולי קדירה (ר' יהושע בן קרחה, מד"ר אסת', ויהי בימי). — ומשל: אם תמלא קדרה בשר אין קולה הולך, כיון שתתן לתוכה עצם מיד קולה הולך (ר' יהושע, שם ברא' יז). כי בדבר אשר זדו וכו', בקדרה שבשלו בה נתבשלו (שם שמות א). המגביה פתחי פיו ומוציא דברים שלא כהוגן מפיו, הקב"ה משברו, ובקדרה שבשל בה נתבשל (שם אסת', ויקראו סופרי המלך). — ובתמונה לאשה: לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך (ר' עקיבא, פסחי' קיב., ר"ל לא תשא אלמנה וגרושה) — ומשל לאברו של המתגבר: מאימתי הוא מזיד, משתתפשט הכף, משל בשל הזרע מבפנים השחירה הקדירה מבחוץ (ר"ש לקיש, ירוש' סנה' ח א). — מוכר קְדֵרוֹת, קַדָּר: ראית מימיך ארי סבל וכו' שועל חנוני זאב מוכר קדרות (ר' מאיר, ירוש' קידוש' ד יא). — וקְדֵרָה של מימי רגלים: ארבעה הם שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קדירה של מימי רגלים, אלו הן אדם וקין ובלעם הרשע ויחזקיהו (מד"ר ברא' יט). — ובספהמ"א: בזמן שיש בידך עושר שאתה יכול לעשות חסדים שנמצא מה שבידך כמים רותחין בקדירה ונשפכים לחוץ כי הקדירה לא תכילם (ערוך ערך כסן). חתיכי בגד שמקנחין בהן את הקדירה (שם פרפין). אני מרית חרוך קדירות בארץ יהודה (ספר המעשיות, גסטר, 31). קדרות של חרס שנשתמשו בהן חמץ כל השנה וכו' משפשפן היטב וכו' (טוא"ח תנא א). — ואמר המשורר: היו במלחמותם כאשות מנפחות, דמו בחומם אל קדרות מרותחות (ר"ש הנגיד, גל מעלי, בן תהלים, מסון, נט). — ופתגם: הקדרה הולכת למים עד כי תשבר (רא"ע, מכתמים, כה"א א, 84). — ובהשאלה קְדֵרָה של מֹחַ, חלק זה של הגלגלת, המכסה את המֹח ודומה לקדרה, Hirnschale; crâne; brain-pan: מוח כל מה שבקדירה נדון כמוח, התחיל למשוך נדון כחוט השדרה (בר קפרא, חול' מה.). כמין שני פולין יש מונחין ע"פ הקדרה (ריב"ל, שם מה:). — ובספהמ"א: תולעת שנמצא בראש הבהמה לאחר שחיטה בחוטם סמוך למוח, אבל חוץ לקדירה של מוח, ופני התולעת כלפי חוץ, יש לחוש להטריף או לאו (תרומת הדשן קסג, פיורדא, לח:).

קַדְרוּת, ש"נ, — תכונת הדבר הקודר, השחור, האפל [1]), Schwärze, Finsternis; noirceur, ténèbres; blackness, darkness: אלביש שמים קַדְרוּת ושק אשים כסותם (ישעי' נ ג). — ובספהמ"א, גם במשמ' לִקּוּי המאורות שבשמים: ובלילה ממשלתו (של הירח) עד בא עתו ותחשך יפעתו ויתכסה מעטה קַדְרוּתוֹ (רשב"ג, כתר מלכות, מי יזכיר). ולא תהיה קדרות ללבנה כי אם בהיותה לנכח השמש בלילה (רא"ע, שמות יב ב). על כן טעה הגאון שאמר כי ראה רגע קדרות השמש בבגדאד לא היה בעת המולד (הוא, אגרת השבת, קבולת קונטרס' ב). בשם האל אתחיל ספר למשאלה בקדרות הלבנה והשמש (הוא, ספר למשאלה בקדרות, נדפס עם פרוש יליכה לאבוסהל בן תמים, א). שער חמישי בקדרות השמש והלבנה באמצעיתם (שם, ח). ואיננו כן קדרות השמש כי היא בעצמה לא נתקדרה רק הלבנה תסתירהו ממראה העין (הוא, ספר המאורות, כ"י ברלין). אז העתיק וכו' וידיעת הכוכבים העליונים וקדרות המאורות (הוא, פתח דבר לספר אלמתני, כה"א ב, 108). אשר הם קדרים מעת התחלת הקרח ויחסו קדרותם אל העת הזאת מפני שהשטפים המקדירים את המים יהיו בה (כ"י א"ת, פרפי ריב"ג, קדל). שהם תמהים מדבר שהם רואים אותו ולא הרגילו לראותו כקדרות השמש והירח (הוא, מו"ה, מבנון הנפש ג). כי כאשר תעשה טס מברזל עשות ותלטשהו עד שתסור קדרותו ותמשחהו זמן ארוך במשיחות רבות וכו' (שם שם ז). ויחקור כל מה שישיג בגרמים השחקיים וכו' כל מה שישיגם מתנועותיהם מלבד

---

[1]) [שולי הקדרה העומדים על הגחלים שחורים הם, ואולם העברי הרגיש אף במלה קְדֵרָה גופה לשון קדרות ושחור.]

[1]) [אין לראות בשם זה חשך של אבל דוקה, כי לשון אבל זו שבמקרא עקרה קדר ולא קדרה; עי' א. קָדַר, הערות.]

*קְדֵרָה[1]) קדירה, ש"נ,—סיר בשול, pot; Kochtopf: האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין (שבת ג ה). קושרת אשה מפתח חלוקה וחוטי סבכא וכו' וקדרה של בשר (שם טו ד). ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה, ואין סומכין את הקדרה בבקעת (ביצ' ד ה). ניער את הקדרה אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה אסור (חול' ח ג). הדקין שבכלי חרם וקרקרותיהן ודפנותיהן יושבין שלא מסומכין שיעורן מכדי סיכת קטן ועד קדירות הדקות מהקדירות הדקות ועד חביות לודיות ברביעית וכו' (ר' עקיבא, כלי' ב ב). קדירה שהיא נתונה בתנור השרץ בתנור הקדירה טהורה שאין כלי חרס מטמא כלים (שם ח ד). ארובה שהיא בתוך הבית וקדרה נתונה תחתיה וכו' (אהל' י ו). האשה שהיתה כובשת ירק בקדרה ונגעה בעלה חוץ לקדרה במקום הנגוב אף על פי שיש בו כביצה הוא טמא והכל טהור, נגעה במקום המשקה אם יש בו כביצה הכל טמא, אין לו כביצה הוא טמא והכל טהור, חזר לקדרה הכל טמא וכו' היתה טבולת יום מנערת את הקדרה בידים מסואבות, ראתה משקין על ידיה, ספק מן הקדרה נתזו ספק שהקלח נגע בידיה הירק פסול והקדרה טהורה (טהר' ב ח). וכן בקטניות שקרמו על שפתה של קדרה (טבו"י ג ג). נותן אדם לפונדקית תבשיל לבשל לו ומנחת הקדירה לפניו ואם מנערת בו אפילו בין הגוים אינו חושש (תוספת' דמאי ד לב). היו לפניו שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה וכו' (שם תרומ' ח יז). הנודר מן הנעשין בקדירה מותר בנעשין באילפס (שם נדרי' ג ב). מי שיש לו עשרה מנה מתעסק בירק בקדרה בכל יום, עשרים מנה מתעסק ירק בקדרה ואלפס, חמשים מנה ליטרא בשר מערב שבת לערב שבת, מאה מנה ליטרא בשר בכל יום (ר' אלעזר בן עזריה, שם ערכ' ד כז). כף שהכהנים גובלין בה וכן חפית של קדרה אם חקוקין ומקבלין כל שהן טמאין ואם לאו טהורין (שם כלים ב"ב ב ד). לא תמלא אשה קדירה עססיות ותורמוסין ותתנם לתוך התנור ע"ש עם חשיכה (ירוש' תרומ' ב ג). השופת את הקדירה על גבי גחלים מתרין בו לכשיתבשל (ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן, שם שבת סוף פרק א). צלייו בחבל של קדירות וכו' (שם פסח' ז א). וקדירות לא כלי חרש דקין הן (שם חגי' ג ה). נותן לה חצי קב קטניות וחצי לוג שמן וכו' וארבע רוטלין נותן לה כר נר ופתילה כוס וחבית וקדירה (ר' מנא, שם כתוב' ה יב). פחות מג' על ג' שהתקינו לפקק בו את המרחץ ולנער בו את הקדרה ולקנח בו את הריחים וכו' טמא (ר' אליעזר, שבת כט.). המשתנת בפני קדירתה בשביל שתתבשל במהרה יש בו משום דרכי האמורי (שם סז:). חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה (רב חסדא, שם קמד:). אין מוללין את הקדירה בפסח (פסח' מ:). כל הקדרות כולן צריכות מלח ואין כל הקדרות צריכות תבלין (רב הונא, ביצ' יד.). ממלאה אשה כל הקדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת (ת"ר, שם יז.). דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות רותחות הן (אביי, שם כז.). ו(שלחן) של ע"ת דומה למדורה וקדרות מקיפות אותה (ב"ב כח.). הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל אינו חושש לשאור ותבלין וכו' (חול' ו.). ישראל וגוי דרים בחצר אחד ושפת ישראל קדרתו ונגע בה הגוי אינה טמאה (בשם ר' יוחנן, מד"ר אסת', ויפקד המלך). — וקְדֵרָה בת יום, שבשלו בה באותו יום: לא אסרה תורה אלא לקדרה בת יומא (רב הונא בר חייא, נזיר לז:). — צִירֵי קְדֵרָה, תבלין הניצוק בקדרה לצרכי התבשיל, עי' צִיק. — מַעֲשֵׂה קְדֵרָה, תבשיל הנעשה בקדרה: ברך וכו' על הפרפרת לא פטר את הפת, בית שמאי אומרים אף לא מעשה קדרה (ברכ' ו ה). אמר קונם תבשיל שאיני טועם אסור במעשה קדרה רך ומותר בעבה (נדרי' ו א). הנודר ממעשה קדרה אינו אסור אלא ממעשה רתחתה, אמר קונם היורד לקדרה שאיני טועם אסור בכל המתבשלין בקדרה (שם שם ב). מעשה קדרה בקטניות בזמן שהן פרודין אינן חבור (טבו"י ב ה). —קְדֵרָה במשמ' תבשיל שבקדרה: בגדים שבשל בהן קדרת לרבו לא ימזוג בהן כוס לרבו (דבי ר' ישמעאל, יומא כג:). נותן טעם לפגם שאמרו לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח וכו' (ר"ש לקיש,

[1]) [עי' שרש ב. קדר, הערה.]

ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה כבתקופי תמוז וכו' (ריב"ל, ע"ז ג.). הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאין בה (ר"ש בן לקיש, שם ג:)

—פִּע', *קִדֵּר,—כמו הִפְעִ׳: שהקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדרה עליהם (רש"י, ישע' ד ו).

ג. *קָדַר, קל לא נמצא.

—הִפְע', *הִקְדִּיר,—פעל מְספק: אינו דומה כתם שלאחר הכבוס לכתם שלפני הכבוס שזה מקדיר וזה מגליד[1] (רבי, נדה כו:).

ד. *קָדַר[2], פ"י,—כמו ב. קָדַר, עי' שם: והקשינו על הפירוק הזה של שניהם שהוא טעם אדם בהול על ממונו ולא חשש פן יפרוץ לקדר וכו' ואף החכמ' הרי אסרו קירצוף וכו' ולא חששו שמא פן יפרץ לקדר (שו"ת הגאו' מן הגני', גינצבורג, 12). ורבותינו ז"ל אמרו קודר סביב הזפק בסכין כעין ארובה וכו' (רש"י, ויקר' א טז). אם נמצאת פסוקה לאחר שעה או קדורה בחוסר איסר או ברובה וכו' (שבלי הלקט, טרפות סי' ג). דבטבעת אחד ליכא עיגול קדורת איסר (נמס ר' שלמה, שם).—ואמר הפיטן:

אלא גם בקל ונִפְע' נמצא הפֹּעל באותו שמוש, ושם רק המשמ' של זריחה באה בחשבון להכנת הפעל. ואמנם נמצא על יד נקדרה בנִפְע' (תעני' כ.) גם נ"א נקדרה, נקדמה (עי' ערך נָקַד, הערות בעמ' 3785). אבל צרוף כל הבנינים יחד אינו משאיר ספק כי רק נקדרה היא הגרסה הנכונה. ואכן אין פעל קדר במשמ' זו בלשון קרובה, ואך אפשר שיש כאן התפתחות של א. קדר (במשמ' לא זרח) למשמ' שכנגד, כדגמת אבה (בערבי לא רצה), שכח (בארמ' מצא), נכר (לא ידע) — הכיר וכדו', התפתחות שנולדה ע"י השמטת מלת השלילה (לא אבה – אבה) או ע"י הוספת מלת שלילה ליתר חזוק; ובמקרה כזה אולי היה באמת במקורות קדומים יותר עקר הדרשה: שלא נקדרה החמה, לא הקדיר הקב"ה את החמה, אלא הואיל ופעל א. קָדַר זה יצא מן השמוש, הבינו קדרה במשמ' זרחה, וצ"ע.]

[1] [ובתוספתי' (נדה ו יג): שלפני הכיבוס מגליד שלאחר הכיבוס מקדיר. ופרש רש"י בגמ': מקדיר, נכנס בבגד, ע"כ. וקשה מצד הענין וגם מצד הלשון.]

[2] [עפ"י גרסה זו בתלמוי, עי' ב. קָדַר, הערות.]

נשים לבט וקדר (נ"א: וקדד) אוכרות שם עליון (רקע"ג, זכור תבוקה, סליחי ת"ב, סדור רקע"ג, שכם).

ה. *קָדַר, פ"י,—כמו ב. קָדַח, עי' שם: לכך קדר לתוכה ג' קבין גחלים כנגד ג' מינין של קטֹרת (הרוקח סי' רעז). — ואמר הפיטן: קדר לתוכה שלשת קבין גחלים (משלם בר קלונימוס, אמיץ כח, עבודת יוה"כ). כף קלה וארכת יד אליו הוציאו, רצוף לזה מחתה דקה מדקה המציאו, לתוכה קדר וחפן וכמדתה הביאו (ראב"ן, אכפרה, סליחי מוס' יוה"כ).

*קַדָּר, ש"ז, — פֶּחָר, יוֹצֵר, עושה קְדֵרוֹת, Töpfer; potier; potter: מן המודיעית ולפנים נאמנין על כלי חרס, מן המודיעית ולחוץ אין נאמנין, כיצד הקדר שהוא מוכר הקדרות נכנס לפנים מן המודיעית הוא הקדר והן הקדרות והן הלוקחין נאמן, יצא אינו נאמן (חגי' ג ה). שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון, הראשון חיב בנזקי שני (ב"ק ג ד). הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות וכו' בעל הקדרות חיב (שם ה ב). הקדר שהוא עובר והאסל על כתפו והאהיל צדו אחד על הקבר הכלים שבצד שני טהורים (אהלי טז ב). הקדר שהניח את קדרותיו וירד לשתות, הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות (טהרי ז א). לא ילמד אדם את בנו חמר גמל וספן קרר קדר[1] רועה חנווני מפני שאומנותן אומנות ליסטין (ירוש' קידוש' ד יא). הקדרין והזגגין שהיו מהלכין זה אחר זה וכו' (ת"כ, ב"ק לא.). שעשו עצמן קדרין והיו צווחין הרי קדרות (מד"ר במד' טז).[2]

*קַדָּר[3], ש"ז,—כמו קְדֵרָה: חכמתי היא נערכת בשכל חושבת, לא בשבירת קדרים תיעלת היצורים (ריב התלמוד והפילוסופיה, מגנזי ישראל בפארים).

---

[1] [יש שבא קדר במ"ם במקום קָרָר, ברומי carrarius, עגלון המהלך בצדי הקרון שהפרה מושכת אותו, כגון: חמור כרגלי חמר, פרה כרגלי קדר, בהמה כרגלי רועה (תוספת' יו"ט ד ו).]

[2] [במאמר שבמדרש: תבן לעפרים אתה מכנים, קדרי סבכפר חנינה, גזוין בדמשק, חרשין במצרים (רב הונא מד"ר ברא' פו). אך הנסחה מספקת, עי' אלבק.]

[3] [עפ"י הארמ' שבתו"מ (פסחי' מא., מגי' ז:).]

התחתון לתהום העליון וחפה עליהם הרקיע והקדיר עליהם הכוכבים (מכי', מסכי' דשירתא ה). —ובספה"א: אשר הם קדרים מעת התחלת הקרח ויחסו קדרותם אל העת הזאת מפני שהשטפים המקדירים את המים יהיו בה (ר"י א"ש, ספ"ש לריב"ג, קדר). וכבר נקבצו מותרים מקדירים עם אורך השבוע לא יתכן לטהרם ולנקותם. אלא בהתמדת עבודת יום עם מנוחת הגוף (הוא, כוזרי ג ה). שהתחתון לעולם יקדיר העליון (רש"ט פלקירא, מורה המורה, 89). —ואמר המשורר: הקדיר לבבי מבני קדר עופר יפה מראה צעיר שנים (רמב"ע, תרשיש ד, ברודי, סנא).—במשמ' פ"ע, כמו קל, הִשְׁחִיר, היה קוֹדֵר ואפל: כשהיה ר' אלעזר בי ר' שמעון נכנס לבית הוועד היו פניו של ר' מקדירות (ירוש' שבת י ה). שחור מקדיר טהור, מצחצח טמא (רב, שם נדה ב ו). מה יו"ד זה קומתו כפופה, כך הן הרשעים קומתן כפופה ופניהם מקדירות לעתיד לבוא (ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מד"ר ברא' יב). —ובספה"א: ומן היום ההוא התחיל הגשם והאויר הקדיר ודלף טורד ביום סגריר (ר"ז אבלאחכי, ספר המוסר, כ"י מינכ').

—התפ', הִתְקַדֵּר, —הִתְקַדְּרוּ השמים עבים [1]), כמו קל: ויהי עד כה ועד כה והשמים הִתְקַדְּרוּ עבים ורוח ויהי גשם גדול (מ"א יח מה). — ובספה"א: ואיננו כן קדרות השמש כי היא בעצמה לא נתקדרה רק הלבנה תסתירה ממראה העין (ראב"ע, ספר המאורות, כ"י ברלין). שבהיות העולם ברי נקי מכל חשך עבים יטריח עב ומתקדר העולם בעבים ואח"כ יפיץ את הענן אורו יתברך וכו' (אבסיך לאיוב לז יח). — ואמר המשורר: רוח אנחות נשבה ביער, התקדרו בענן בבי שמי (ר"י חריזי, תחכ' ט, 99). יתקדרו שמים בעבים על פטירת צדיק בן טובים (מלבה מצבת תי"ב, וכסטין, Inschriften I, 302). כי מדי התקדרה נפשו ענני עצבת יחדהו בשמחה בנור דוד וישובבהו (שלום הכהן, ניר דוד ג, אך אמנם, 50). ישב רות ופני שמים התקדרו, והנה נשיאים ועבים והנה ברד ורעם (שם הי, כאור החמה, 86).

[1]) [בתו"מ נהוג הכטוי התקשרו השמים בעבים, עי' קשר, הערות.]

—נפע', *נִקְדַּר, — כמו קל: וגם ידע הלבנה למה נקדרה (ראב"ע, שמות כ א). כשתהיה השמש והלבנה נקדרים צריך אתה לדעת אם נקדרים כולם או מקצתם (הוא, ספר למשאלה בקדרות ח). — ואמר המשורר: אשר מדי הולכים פעמיו בדרכים, מאורות נחשכים והיו נקדרים (תלמידי מנחם, לגבור בתעודה, תשו' תלמי' מנחם, 3). וצוו עב אחיתכם בנדיבות בהקדרה בלכת יעליכם להתאפק ולא תבכה לנודם (ר"ש הנגיד, היום ומחר, בן תהלים לה, ששון, קו). ואדום עם קדר וכו' תוך נות אלי דר וכו' שכנו יום נקדר נר ובל מחמדי (ר"י הלוי, יהמו שוסנים, דיואן ג, 17).

—הפע', *הֻקְדַּר, — כמו קל ונפע', ואמר הפיטן: זכר עון אבותיו הקדר חטאת אמו בלי להעדר (ר"א קליר, אזכיר סלה, קרוב' שבת זכור).

ב. *קָדַר, פ"ע, — קָדְרָה השמש, זרחה [1]), strahlen, scheinen; rayonner, reluire; to beam, shine: מה דגים שבים כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים, כך בני אדם כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים (רב יהודה בשם שמואל, ע"ז ג.).

—נפע', *נִקְדַּר, —נִקְדְּרָה החמה, כמו קל [1]): מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה, באותה שעה אמר לו האדון, אילו לא נקדרה [1]) החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי, תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו, ולמה נקרא שמו נקדימון, שנקדרה חמה בעבורו. (תעני' כ.).

—הפע', *הִקְדִּיר, — הִקְדִּיר הקב"ה את החמה, הזריח אותה, עשה שתזרח [2]): כל א' ואחד נוטל והולך

[1]) [עי' בהערה הבאה.]

[2]) [מקורו והוראתו של פעל זה לא נתבררו כל צרכם. רש"י שאחריו הולכים פרשנים ומלונים, מבאר כלשון נקיבה, וז"ל: מקדיר לשון נוקב כלומר מנקבת בכח חום גדול כמו מקדרין בהרים דעירובין ענין נקב וחתך, ע"כ. ואולם א) במקום קדר במשמ' נקב הקריאה הנכונה היא קדד (עי' ב. קָדַד, הערות), וכאן אין כל נוסח אחר במקום מַקדיר, ואף עצם כתיבת כל האותיות בהפע' (הקדיר, ולא הקד, הקיד או הקר, הקיר) מורה שאין כאן פעל מן הכפולים, קדד או קרר. ב) אין משמ' זו של נקיבה דוקא מתאימה לענין, שאינו מדבר אלא על זריחת השמש. ג) לא בהפע' בלבד

to bow down : על שבר בת עמי השברתי קָדַרְתִּי שמה החזיקתני (ירמ׳ ח כא). אבלה יהודה ושעריה אמללו קָדְרוּ [1]) לארץ (שם יד ב). כרע כאח לי התהלכתי כאבל אם קֹדֵר שחתי (תהל׳ לה יד). נעויתי שחותי עד מאד כל היום קֹדֵר הלכתי (שם לח ז). אומרה לאל סלעי למה שכחתני למה קֹדֵר אלך בלחץ אויב (שם מב י). כי אתה אלהי מעזי למה זנחתני למה קֹדֵר אתהלך בלחץ אויב (שם מג ב). לשום שפלים למרום וְקֹדְרִים שגבו ישע (איו׳ ה יא). אחי בגדו כמו נחל כאפיק נחלים יעברו הַקֹּדְרִים מני קרח עלימו יתעלם שלג [2]) (שם ו יו). — ובסהמ״א: וכלם יעמדו וכו׳ ומפחדך יקדרו וידעכו ויאספו נגהם (רס״ג, הבקשה הראשונה, סדור רסע״ג, כ). על כן לא תקדר השמש כי אם ברגע מחברתו עם הלבנה (ראב״ע, שמות יב ב). וידע זמן מתי תקדר הלבנה וכמה יקדר השמש (הוא, שם כ א). וכבודו נעדר והודו קדר ולא תאר לו ולא הדר (ר״י חריזי, תחכ׳, הקד׳, 10). כמו התינוק שמניקתו אמו ומתה והוא בוכה וקודר שאין לו מי שתניקהו (רד״ק, שרשים, אבל). תמר יפיה נאדר, וקדרו המאורות והיא לא תקדר (עמנו׳, מחב׳ ג, 15). ופעם ובעת ידוע בזמן החדש יגיע לחיות חציו ההוא המזהיר כאלו הוא עצמו חציו ההוא שכלפי מעלה ויהיה אז לפי זה חציו הקודר כאלו הוא כלפי הארץ (ר׳ יצחק הישראלי, יסוד עולם ג יג, כ:). דן שבא לו גוף הירח כולו וגוף השמש כלו בין שני קווי אחד ושלשה היוצאים מהבטתו, ולכן יראה לו השמש כלו קודר וכו׳ ולוי לא בא לו שום דבר מהירח נגד עיניו ולכן יראה לו השמש כלו מאיר (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ב ד). ופעמים יהיה היום קודר בלא חמה (תקנות קנדיאה, הרטום-קאסוטו, 9). — ואמר הפיטן: קדרתי כיושבת על פינת גג (ינאי, אמוס עשרים, זולאי, שטו). כבה הנר וידעך ותקדר נפשו בעריפיה (רסע״ג, אם לצי נסכך, תוכחה, סדור רסע״ג, תז). ואם את השלכתני בחרתי תצריך, ואם קודר הלכתי גר לרגלי דברך (ראב״ע, אלהי

1) [כאן הציע פ. האופט (AJSL XXVI, עמ׳ 313) ראשונה את הקריאה: קדרו.]

2) [הנחלים קוֹדְרִים (כך צ״ל) ושוחים תחת משא השלג שעליהם, ואינם משחירים בשלג הלבן.]

הודיעני, איגר 213). עת תצוה צבאך לקדור יחשכו משחור (ר״י הלוי, יזכרו פלאיך, מאורה לפסח, הגדה כ״י בריט׳ מוז׳). — ואמר המשורר: מה קדרו ימים עד לא גברו לילות והלילות לפנים צחו (רשב״ג, אולי דמעות, דוקס, 20). אל תתמהו אנשי אדמת על דבר שמש וירח אשר קדרו (הוא, ביני יקותיאל, ברודי, 16). המו גלים ברוץ גלגלים ועבים וקלים על פני הים, קדרו שמיו ויחמרו מימיו ועלו תהומיו ונשא דכים (ר״י הלוי, יועץ ומקים, סעה״ש 97). וישלח גאון ידו בגופו ובכבודו, וקדר מאור פניו והלבין קווצותיו (ראב״ע, בשם אל, כהנא א, 203). ובאור דקדוק יאור להם אור בהיר עולם לא יקדר (השכל וידוע, שיר בסוף המכלול לרד״ק). — ואמר המליץ: רב לנו וכו׳ לכת קודרים בשער בת רבים (מפו, אהבת ציון עז, 129). — ובינ׳ פעו׳, *קָדוּר, ואמר המשורר: ולא יוכלון בכל זאת לחזותך אדון עולם אשר מאיר קדורים (להלל גאון, לנור יעקב, HUCA III, עמ׳ 237). — ואמר הפיטן: סובלת וסוטכת בשם יוצרה, עבורה תשבי תשלח לבשרה, פניה לאטה והיא קדורה (אוס בלי קשר, הוסענא, מחז׳ ויטרי, 449). קדורים קלוע קברות תקרב קיצתם בשופר (אקוסים אסופי אספתום מוס׳ כ״ח, מחז׳ איטל׳ ב, מח:). קדור בכלימות רגוז באימות (אדם איך יזכה, סמר׳ לו״כ, שם שם קיב.). — *ועל מתכת שצבעה עכור: נשמת הרשע דומה לסיג וברזל קדורים וחשוכים (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה א).

— הפעי׳, הִקְדַּרְתִּי, אַקְדִּיר, אַקְדִּירֵם. — הִקְדִּיר האל את השמים, האפיל, החשיך, verfinstern; obscurcir; to darken : וכסיתי בכבותך שמים והִקְדַּרְתִּי את ככביהם שמש בענן אכסנו וירח לא יאיר אורו כל מאורי אור בשמים אַקְדִּירֵם עליך [1]) ונתתי חשך על ארצך (יחזק׳ לב ז–ח). — ואת יער הלבנון: וָאַקְדִּיר [2]) עליו לבנון וכל עצי השדה עליו עלפה (שם לא יה). — ואמר בן סירא: רע אשה ישחיר מראה איש ויקדיר פניו לדוב (ב״ס גני׳ כה יז). — ובתו״מ: שעלה תהום

1) [כנראה צ״ל אקדיר מעליך, עי׳ טורטשינר, ZDMG 1910, עמ׳ 399.]

2) [כנראה גם כאן הכונה אקדיד וָאַטֶּה עליו כמכסה את עצי הלבנון.]

עיניך זו קדקד (תנא דבי מנשה, עירובי׳ לה:). במדומה לי שאין לו מוח בקדקדו (רבי אלעזר, יבמ׳ ט.). אמר לו הקב״ה טול מקל והך על קדקדם (ר׳ יוחנן, סנה׳ מ.). אלו שהם נוהגים היתר בשפחות בעוה״ז עתידין הן להתלות בקדקדי ראשיהן לעתיד לבוא (ר׳ יודן בשם ר׳ לוי, מד״ר ויקר׳ כה). — *ובהשאלה, קָדְקֳדוֹ של מִדְבָּר, גבהו של מדבר: שבא (ישמעאל) מקדקדו של מדבר לגמול חסד לאביו (ר׳ לוי בשם ר׳ חמא, שם ברא׳ סב). גם כי אלך בגיא צלמות, בקדקדו של מדבר (מד״ר תהל׳ כג). — ובסהמ״א: ושאמר ר׳ אליעזר עם הארץ מותר לנחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, אמו אדם שיש מוח בקדקדו סובר שכל עם הארץ מותר לעשות בו כן (תשו׳ הגאו׳ הרכבי שם, 197). — *ומליצה, הכה על קָדְקֹד דעה, בטל אותה: וכבר הכה אבונצר אלפראבי על קדקד זאת ההקדמה (ר״ש א״ת, מו״נ עז, ד״ה הדרך השביעי). וכבר הכה אבוחמד על קדקד זאת הסברה (ר״י אלבו, עקרים ב יג). וכבר הכה אבונצר ואב״ר על קדקוד זה הספק (שם טוב על מו״נ ב, הקד׳ ג). אין עוד מכה במטה בידו על הקדקדים (מנחת קנאות לר׳ אבא מארי, מכתב סג) השיב המלך כבר שמעתי שם כי כל התלמודיים הכו על קדקדו (שבט יהודה, הנזכר, 44). וכבר הכה הרמב״ן על קדקד הסברא הזאת (ר״י מוסקאטו, קול יהודה לכוזרי ב ז). — ואמר הפיטן: ויצא וקדקוד ספת ורצץ, וחזק מוסרי בי ואתלוצץ, ויגרם בחצץ (ר״א קליר, איכה אשפתו, קינ׳ ח״ב). — ואמר המשורר: חדשה נבראה על קדקדי לא אהבתיה ואהב הישנה (ר״ש הנגיד, התזכיר, בן תהלים ק, ססון, עב). עלי קדקד[1]) זמן שלף חרבות ואת גופות בנותיו שם נדנים (רמב״ע, תרשיש א, 19). והיו כל בני תבל שכורים ביין תועה ואת קדקד נזירה (עמנו׳ מחב׳ ח, 61). — ובחכמת השעור, נקדת המוצא של שני קוים היוצרים זוית, או של מישורים היוצרים פנה.

א. **קדר**[2]), ממנו ב. *קִדּוּר, א. *קְדִירָה, א. קָדַר, קַדְרוּת, *קַדְרִי, קְדֹרַנִּית.

---

1) [סנקר קָדְקֳד.]

2) [לפי בַרת מקביל לשרש זה בערב׳ כדר a) במשמ׳ היה עכור, ואחרים משוים בערב׳ קד׳ר b), היה מְלֻכלך. ועי׳ קָדַר הערה, קְדֹרַנִּית, הערה. כנראה יש

a) كدر b) قذر

ב. ***קדר**[1]), ממנו ב. *קָדַר.

ג. ***קדר**[2]), ממנו *קַדָּר, *קְדֵרָה, *קַדָּרוּת,

ד. ***קדר** (?)[3]), ממנו *מַקְדֵּר, א. *קִדּוּר, ב. *מִקְדִּירָה, ד. *קָדַר.

ה. ***קדר** (?)[4]), ממנו ה. *קָדַר.

א. **קָדַר**[5]), פ״ע, קָדַרְתִּי, קָדְרוּ, קָדָרוּ, קֹדֵר, קֹדְרִים, — א) היה שָׁחֹר ואפל, הפך שָׂחֹר, קָדַר השמש, הירח, היום, וכדו׳, sich verfinstern; s'obscurcir; to darken: על זאת תאבל הארץ וְקָדְרוּ השמים ממעל (ירמ׳ ד כח). שמש וירח קָדָרוּ וכוכבים אספו נגהם (יואל ב י). לכן לילה לכם מחזון וחשכה לכם מקסם ובאה השמש על הנביאים וְקָדַר עליהם היום (מיכ׳ ג ו). — ובהשאלה על האדם: קֹדֵר[6]) הלכתי בלא חמה (איוב ל כח). — ב) קָדַר ושחה לארץ מפני לחץ גופני או נפשי[7]), sich beugen; se courber;

לגזור משרש זה גם את שם הנחל קִדְרוֹן.]

1) [עי׳ ב. קָדַר, הערות.]

2) [לפי יֶנְזֶן (Keilschr. Bibl. VI, עמ׳ 531, ועי׳ גם AJSL XXXII, עמ׳ 64) מקור המלה באשור׳ דִקָר (קדרה), שעברה בצורה קדרא לארמ׳ ומכאן לעבר׳ קְדֵרָה ולערב׳ קִדְר, קִדְרַה a).]

3) [ועי׳ ב. קָדַר.]

4) [ועי׳ ב. קָרַח.]

5) [עי׳ בהערה לקמן.]

6) [עי׳ טורטשינר בפרושו למקום.]

7) [גם את כל הפסוקים האלה על האבל הַקּוֹדֵר באבלו או בלחץ אויב וכדו׳ הבינו במשמ׳ זו של עכור, כהה ואפל, ואולם כפי שהוכיח טורטשינר בספרו Entstehung d. sem. Sprachtypus I, עמ׳ 210 (ועי׳ גם בפרושו לאיוב ה יא), מראים פסוקים אלו בברור שאין הכונה אלא: היה כפוף, שחה, שחח, ושטעו המעתיקים שכתבו קדר, קדרו, קדרנית, כשם שטעו באותה טעות כתו״מ (עי׳ ב. קָדַד, הערות), ושצ״ל קדד, קדדו, קלדנית. הרי כך באה המלה על יד מלים אחרות באותה משמ׳: קֹדֵר שחתי, נעויתי שחותי כל היום קֹדֵר הלכתי, או בהשלמת המלה (קדרו) לארץ, או בהזכרת הלחץ הכופף, או בהקבלה אל שפלים (איוב ה יא) וכדו׳. ועי׳ בהערות לקמן, וקְדֹרַנִּית, הערה.

ואמנם המפרשים העברים הבינו במשמ׳ היה שחור, ולפי זה השמוש בסהמ״א.]

a) قدر b) قدرة

בקדמותו (שם ד ג). ואיך יאמרו זה (שהנמצאים הרכבו מד׳ היסודות) והם יאמרו בקדמות (שם ה יד). האלהים נצחי לא יחלוף כי מה שנתקיים לו הקדמות התרחק ממנו ההעדר וכו׳ אבל ההפך המעדיר לא יתכן גם כן שיהיה קדמון כי כבר התבארה קדמות מציאותו (של אלהים) (שם שם יח ה). ואבוא לדבר בקיום מציאות השם שאני אקיימנה במאמרים נוטין לצד הקדמות (ר״מ א״מ, מו״נ א עא). דעות האנשים בקדמות העולם או חדושו וכו׳ הם שלשה דעות (שם ב יג). מי שמאמין כי כבר בא מופת על קדמות העולם (ר״י מריזי, מו״נ א עב). ואמר כי לידת ההרים היה דרך טבעי מי יתן ונאלם, נמשך אחר אמונת קדמות העולם (עמנו׳, מחב׳ כח, 221). שהבורא יתברך ראשון אין ראשון לפניו וזהו ענין הקדמות (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה א). ולזה מנינו זה השורש שאין לא התלות בזמן ולא מנינו הקדמות כמו שמנה הרמב״ם ז״ל כדי שיהיה נכלל בשורש הזה הקדמות והנצחיות (ר״י אלבו, עקרים א טו). ושהאומרים בקדמות אי אפשר להיות שום יראה באהליהם (ר״י ערלמה, יד אבשלום על משלי כז, ד״ה ירא את ה׳). כי מצד העיון לא נכריע מהחדוש המוחלט על הקדמות כמו שלא נכריע מהקדמות על החדוש (מנחת קנאות, קופמן, 97). מן הנמנע להיות בורא שני קדמון כקדמותו או שוה לו (ר״ע ספורנו, אור עמים, לב.). — אנשי הַקְּדמוּת, בעלי הַקְּדמוּת, המאמינים בקדמות העולם: וכל מה שהביאונו להעמיד מציאות הבורא יתעלה מצד מעשיו די למי שיבין וכו׳ ומספיק בתשובת אנשי הקדמות (ר״י א״מ, מו״ה, היסוד ו). ויסורו מלב המאמין ספקות הפילוסופים ובעלי הקדמות (הוא, כוזרי א, לא). ואם לא המשנים ואנשי הקדמות ובעלי הרוחניות והנגורים בהרים ושורפי בניהם באש משתדלים להתקרב אל האלהים (שם ג כג). וכן אנשי הקדמות מי הביאם לאמר בקדמות הגלגל וכו׳ (שם ד ג). — ואמר המשורר: קדמון ולא נמצא כקדמותו, ראשון ואין ראשית לראשיתו (עמנו׳, אפסות בכבוד, שיר על י״ג עקרים, JQR NS V, עמ׳ 535).

***קַדְמִי**, ש״ז, — חשבון קַדְמִי, חשבון ע״י סדרת מספרים: קו רמז לשם כ״ו כולל כל המציאות כי כ״ו בחשבון קדמיי קו כזה האפן, תקבץ מא׳ עד י׳ יעלו נ״ה ומא׳ עד ה׳ הם ט״ו וט״ו אחרים מא׳ עד הה׳ האחרת וכ״א מא׳ עד ו׳, יעלו כלם קו (נמס קי שערי לדק, הניא ר״י מוסקאטו, כפולות יהודה, דרוש לו). ועי׳ הַקְּדָמִי. — ונהוגה המלה במשמ׳ פונה לצד הפָּנִים.

***קִדָּן**, קידן, ש״ז, — כמו א. קִדָּה[1]), צמח בשם: הקנים והקידן[2]) והאורבנין מין ירק הן והן כלאים בכרם (עירוב׳ לד:).

קָדְקֹד[3]), ש״ז, כנ׳ קָדְקָדְךָ, קָדְקֳדוֹ — גֹּבַה ראש האדם מצד הפנים, Scheitel; sommet; top, crown: ברכת אביך וכו׳ תהיין לראש יוסף ולְקָדְקֹד נזיר אחיו (בראש׳ מט כו). תבואתה לראש יוסף ולְקָדְקֹד נזיר אחיו (דבר׳ לג יז). כלביא שכן וטרף זרוע אף קָדְקֹד (שם שם כ). ושפח אדני קָדְקֹד בנות ציון וה׳ פתהן יערה (ישע׳ ג יז). גם בני נף ותחפנס ירעוך קָדְקֹד (ירמ׳ ב יו). כי אש יצא מחשבון ולהבה מבין סיחן ותאכל פאת מואב וְקָדְקֹד בני שאון[4]) (שם מח מה). ישוב עמלו בראשו ועל קָדְקֳדוֹ חמסו ירד (תהל׳ ז יז). — ובצרוף מכף רגל ועד קָדְקֹד[5]): יככה ה׳ בשחין רע על הברכים ועל השקים וכו׳ מכף רגלך ועד קָדְקֳדֶךָ (דבר׳ כח לה). וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קָדְקֳדוֹ לא היה בו מום (ש״ב יד כה). ויך את איוב בשחין רע מכף רגלו ועד קָדְקֳדוֹ (איו׳ ב ז). — וְקָדְקֹד שֵׂעָר: אך אלהים ימחץ ראש איביו קָדְקֹד שער[6]) מתהלך באשמיו (תהל׳ סח כב). — ובתו״מ: איזו היא קרחת, מן הקדקד השופע לאחוריו עד פיקה של צואר, איזו היא גבחת מן הקדקד השופע לפניו עד כנגד שער מלמעלן (נגע׳ י י). על ידך זו קיבורת, בין

---

1) [כמו פִּשְׁתָּן בלשון רז״ל במקום פִּשְׁתָּה.]

2) [בערוך (ערך קדה): והקידין.]

3) [כך בעבר׳ ובארמ׳ שבתרגומים, באשור׳ קַקָּד (במקום קַדְקַד), קַקָּדֻ, ובאוגריתי קדקד באותה משמ׳ ובצרופים דומים. וכנראה קרובה המלה אל א. קדד (עי׳ הערה שם), ואולי אף אל קדל.]

4) [השוה במד׳ כד יז: ומחץ פאתי מואב וְקַרְקַר כל בני שת.]

5) [ועיין ראש.]

6) [ואולי צ״ל קדקד רֶשַׁע, כדעת אחרים.]

הפיטן: מקדמונים לא למדו נעווים אשר לרעה עמדו (ינאי, ארץ אשר נאנסה, קרובי' ברא"ש', זולאי, יא). גם בצעדך על הר גבנוני גיל לשעשע חמד קדמוני, דאית ממלכת כהנים וגוי קדוש ובני (שלמה, אנא עוררה, סליח' ער"ה). — ואמר המשורר: ובחר להמלא שחין רע ולשאת אש' עצמות ולא ישא חרפות כקדמוניו (ר"ש הנגיד, זמן רע, בן תהלים קלה, ששון, לג). אחוה סנסינה אל גבול ארמוני, בנחת ציונת על מקום קדמוני (ישראל בן יוסף, לי לביה, שירי תימן, 65). — ואמר המליץ: קדמוניות וחדישות יודע וכל צפון הוא חושף (ב"ז, ב"ם ונג ח). —**הקבלה הַקַּדְמוֹנִית, מסרת ראשונים: אנשים סמכו על הקבלה הקדמונית שהיא המשנה והגיעו לקצת חיובי התורות והמצות והדינין מבלי עיון בתלמוד (ר"י א"ת, חו"ה, עבודת האלהים ז). —**וְקַדְמוֹנִים במשמ' החכמים הקדמונים: ואנו מסמיכין להביא על דברינו וכו' ראיות ומשלים וטעמים שהביאו אותם חכמים קדמונים (ר' דוד אלמקמץ, מובא בפי' יצירה לברצלוני, 80). וראיתי במעשי קדמונינו ז"ל ובמה שקבלנו מדבריהם (ר"י א"ת, חו"ה, הקדמה). העתיקו קדמונינו ז"ל שלא ישהא אדם עם אשתו יותר מעשר שנים אם לא תלד (ראב"ע, בראש' יז ג). ומצאנו רוב הקדמונים מוציאים מן הכתוב הזה (ראב"ח הנשיא, מגלת המגלה, 19). אבל אמנם טרחו הקדמונים לקיים מה שיבוקש קיומו ולבטל מה שיבוקש בטולו (ר"מ א"ת, מו"נ א עא). כבר בארו הפלוסופים הקדמונים [1]) והמאוחרים וכו' (ר"י פריזי, מו"כ ג כד). ואלו השני דברים והם המושכלות והמלות יקראו אותם הקדמונים הדבור והמאמר (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה, 34).

קַדְמוּת [2]),— א) מצבו הקדום של דבר, Urzustand, früherer Zustand; état primitif, primaire; primitive, former state, וביחוד שב לְקַדְמוּתוֹ וכדו', כמו שב לְקַדְמָתוֹ, עי' קַדְמָה: שלא שב היאור לקדמותו (רש"י, שמות ז כה). קרחת לשון ישנים וגבחת לשון חדשים כאלו נכתב באחריתו או בקדמותו (הוא, ויקר' יג כה). לאתננה, לקדמותה ולעשרת (הוא, ישע' כג יז). רוחי שהופג בצרות ובמנוסה ישובב לקדמותו (הוא, תהל' כג ג). נותן יישוב חרב לבניין ומחזירו לקדמותו (הוא, שם קז לה). בימי חרפי, בימי קדמותי (הוא, איוב כט ד). מניחים בו עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואיהן ושיזכירו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם יבקשו רחמים שיחזירו לקדמותו (הוא, מגי' כח., ד"ה משני). — ואמר המשורר: אשר אם לא לקדמותך תהי שב ותקרע את לבב תוגה קריעה (ר"ש הנגיד, כמוגותי, בן תהלים שם, ששון, מז). ישובון יסודותן כמראש לקדמותן ורוחו להיכלי אל וצלו נעימותיו (ראב"ע, בשם אל, כהנא א, 202). צופה ויודע סתרינו מביט לסוף דבר בקדמותו [1]) (דניאל בן יהודה, יגדל אלהים חי). —ואמר הפיטן: אך בהביטך לסוף דבר בקדמותו על בן הקדמת רחמיך לדינך (אנא אדון העולמים, מענה לשון). — ואמר המליץ: עם כל הישרים בלבותם הנותנים פאר וכבוד לשם ישרון, צהלה ורנה לזכר קדמותו (שניאור זקש, שירי ברכה, מק"נ, 35). — ב) תכונת הדבר הקודם, הקדום, הקדמון, שהיה מראשית הזמן ולא נברא, Urewigkeit, primordialité; -y: אתה אלוה ואין הפרש בין אלהותך ואחדותך וקדמותך ומציאותך כי הכל סוד אחד (רשב"ג, כתר מלכות). ואם היה קדמון ישתוה הוא והבורא בקדמות (ר"י א"ת, חו"ד א). הוא הקדמון הראשון אשר אין ראשית לראשיתו ואין תכלית לקדמותו (הוא, חו"ה, היחוד ו). כי מדת המציאות התמידה כשהיא נאותה לדבר תאות לו עמה מדת האחד האמת ומדת הקדמות (ר"י א"ת, חו"ה, היחוד י). אני מאמין בחדוש הנבראות ובקדמות הבורא יתברך (הוא, כוזרי א ד). אנחנו (הישמעאלים) מקיימים האחדות והקדמות לאלהים ית' והחדוש לעולם (שם שם א). והסכימו (הפילוסופים) על הנצחות והקדמות לעולם (שם שם סג). ושאלת החדוש והקדמות עמוקה וראיות שתי הטענות שוות עד שתכריע החדוש הקבלה (שם שם סז). והמדוקדק שבהם הפילוסופים ודרכי הראיות הביאום לאסר באלהים שלא יועילנו ולא יזיקנו ולא ידע תפלתנו וקרבנותינו וכו' ושהעולם קדמון

---

1) [כתרגי ר"ש א"ת: הקדומים והמאוחרים.]

2) [בארמי שבתו"ם קדמותא.]

1) [בקצת סדורים בקדמתו.]

האצילות והתגשמותה ע"י האור העליון הנאצל מאין סוף[1]: אישתמודע דאית אדם קדמון לכל הקדמונים (תקוני זהר, תקון ח). דההוא אדם קדמון הוה בני עלמין ומחריבן (שם שם). ותחילה נשתלשל ממנו באמצעיתו אדם קדמון והענין הוא ע"ד שדרשו בזוהר אני ראשון וכו' (נפתלי ברי יעקב אלחנן, עמק המלך, שער אדם קדמאה ט). — מ"ר קַדְמוֹנִים, עי' בערך הבא.

קַדְמוֹנִי[2], קַדְמֹנִי, ת"ז, מ"ר קַדְמוֹנִים, קַדְמֹנִים, קַדְמֹנִיּוֹת, — א) מזרחי, östlich; d'est; eastern: ויעמד פתח שער בית יי' הַקַּדְמוֹנִי (יחזק' י יט). ותשא אתי רוח ותבא אתי אל שער בית יי' הַקַּדְמוֹנִי הפונה קדימה (שם יא א). — הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי, שם לים המלח במזרח ארץ־ישראל, בנגוד אל הים האחרון שבמערב: ופאת קדים מבין חורן ומבין דמשק ומבין הגלעד ומבין ארץ ישראל הירדן מגבול על הים הַקַּדְמוֹנִי תמדו (שם מז יח). ואת הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה את פניו אל הים הַקַּדְמֹנִי וספו אל הים האחרון (יואל ב כ). והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם חצים אל הים הַקַּדְמוֹנִי וחצים אל הים האחרון (זכרי יד ח). ועי' לקמן. — °ובמשמ' מה שמונח מצד הפנים, קרוב אליך: ואשלח את ידי לקחת הכרעים הקרובות אלי, ויאמר אל תקח מן הקדמוניות וקח מן האחרונות (ר"י זבארה, שעשועים ח, דודזון, 97). — ב) וְקַדְמוֹנִי בזמן, קודם, מלפנים, vormalig; ancien; former: האתה הוא אשר דברתי בימים קַדְמוֹנִים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים לרביא אותך עליהם (יחזק' לח יז). — וְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת, ימי קדם: וערבה ליי' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קַדְמֹנִיּוֹת (מלא' ג ד). — מְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי, משל מבני ימי הקדם[3]: כאשר יאמר משל הַקַּדְמֹנִי מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך (ש"א כד יג). — וקַדְמֹנִים בנגוד לאחרונים, במשמ' אלה שקדמו לאחרונים: על יומו נשמו אחרנים וְקַדְמֹנִים[4] אחזו שער (איוב יח כ). — קַדְמֹנִיּוֹת במשמ' קורות קדמוניות, מה שקרה בימי קדם[1]: אל תזכרו ראשנות וְקַדְמֹנִיּוֹת אל תתבננו (ישעי' מג יח). — ובתו"מ אדם הַקַּדְמוֹנִי, אדם הראשון: וכשוכב בראש חבל, זה אדם הקדמוני שהוא היה ראש לכל בני אדם (מד"ר במד' י). — °נחש הַקַּדְמוֹנִי, נחש בראשית שבגן עדן: בא נחש הקדמוני לתבוע דינו של הבל (ר' לוי, שם בראש' כב). — ובספה"א: ולי אתם שואלים, לכו ושאלו לאדם הקדמוני[2] (בשם ר' שמלאי, מדה"ג דברי ד לב, הקגלה, 46). והדעת החמישית דעת מי שאמר בשני עושים קדמונים (ר"י א"ת, או"ד א). והדבקות קדמון כאשר הסבה הראשונה קדמונית (הוא, כוזרי ה א). והמקרים הנזכרים אם קדמוניות הם כאשר הוא קדמון משפט אחד להם (ראב"ע, ערוגת החכמה ופרדס המזמה, כהנא ב, 61). וככה אמר שלמה יי' קנני ראשית דרכו ושם כתוב כל מלה קדמונית להוריע שהיא ראשונית (הוא, הקדמה ב לפרושו על התורה, שם שם, 81). וטעם עמוני ומואבי (שלא לדרש שלומם) שלא קדמו ולא זכרו האחוה הקדמונית (הוא, יסוד מורא ח, לא.). ומה אבידה של אדם אמרה תורה אשר תאבד ממנו ומצאתה, מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצאת זו שנפלה לים שאבודה ממנו ומכל אדם, קל וחומר לממון קדמוני שלא היה שלו מעולם והוא אבוד ממנו ומכל אדם, לפיכך הוא של מוצאו (רמב"ם, גזלה ואבדה טז ח). ואני הבדקן ראיתי בסידור קדמוני שכהן ולוי קורין לעולם עיקר היום (סמ"ג מ"ע יט). כבר נודע ההפרדה הקדמונית אשר נולדה בין בעלי התורה ובין חכמי הפילוסופיא מאחינו בית ישראל (יעקב פרווינצאלי, שו"ת בדבר למוד החכמות, דברי חכמים, עב). אדם מחריש על כל דבר ויענה אמן, אמר משל הקדמוני (מרכבה המשנה ו ב). יתחייב שהנעתו (של הגלגל) היא בלתי קדמונית (ר"ע ספורנו, אור עמים, יט.). — ואמר

---

1) [וגם בארמ': אדם קדמאה.]

2) [עי' קַדְמוֹן, הערה.]

3) [ואולי במשמ' משל מחכמת בני הקדם.]

4) [השוה רִאשֹׁנִים בשמוש זה: אין זכרון לראשנים וגם לאחרנים שיהיו לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרנה. ואמנם אפשר להבין גם במשמ' המקום: בני מזרח ומערב.]

1) [וגם רִאשֹׁנוֹת במשמ' זו, באותו פסוק. ונהוג בספרות קַדְמוֹנִיּוֹת במשמ' תאור הזמן הקדום וכדו'.]

2) [בירושי' (ברכי ט א): לאדם הראשון.]

הַקַּדְמוֹנָה וירדו אל הערבה ובאו הימה אל הימה המוצאים ונרפאו המים (יחזקי מז ח). — *ובמשמ' הצד הקִדְמִי, הצד שלְפָנים: והוא כאלו תחשוב כדור שעוה עגולה היטב ותמחוט שני צדדיה מעט, שעתה כשתחשוב הראש בן ידעת בלא ספק שאי אפשר מבלתי היותו מקדמונו ואחרונו יוצא מגדר עגולות הכדור (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ד א). — ב) *כמו קַדְמוֹנִי, ראשון, שיך לזמן הקדום, לימי הקדם: הסיעו עצמן מקדמונו של עולם (ר' אלעזר בר' שמעון, מד״ר בראש' לח). — *וביחוד כמשמ' שאין לו התחלה, בנגוד אל נִבְרָא, מְחֻדָּשׁ: כי הקדמון לא יצטרך אל עושה לפי שהוא מתאחר ממנו (בראשי רבא ליסועה הקראי, שאלה בחדוש העולם, LFDWDJ, Bericht 18, עמ' 29). ובעלי התומר הקדמון הם מכוונים לקיום היולי (ר״י א״ת, מו״ד א). כי כל מה שנחשוב שהנמצאות נבראו ממנו כבר חייבנו שהדבר ההוא הוא קדמון, ואם היה קדמון ישתוה הוא והבורא בקדמות (שם שם). ברוך ה' אלהי ישראל אשר לו יאות ענין האחד האמתי הקדמון במציאותו המתמיד טובתו (הוא, מו״ה, הקד'). ומה שיש לו תחלה איננו קדמון, וכל מה שאינו קדמון הוא מחודש, מפני שאין בין הקדמון והמחודש אמצעי שיהיה לא קדמון ולא מחודש, א״כ כל מחובר איננו קדמון ועל כל פנים הוא מחודש (שם, היחוד ה). שהוא נמצא ושהוא אחד קדמון היה ויהיה (שם שם ז). כי בורא העולם קדמון והוא עלת העלות ותחלת ההתחלות (שם שם). שהוא נמצא ושהוא אחד ושהוא קדמון אין לו ראשית (שם, שם י). יתברך האל האחד העיזוז הגבור והנורא וכו' הקדמון הראשון הבורא יתעלה לאין קץ (הוא, תקון מדה״נ, ח). ולא ברא (הבורא לדעת הפילוסופים) מעולם אדם כי העולם קדמון ולא סר האדם נולד מאדם שקדמו (הוא, כוזרי א א). האלהים קיים קדמון לא יחלוף כי אם היה חדש היה צריך אל מחדש וזה משתלשל אל מה שאין לו תכלית ולא יובן עד שיגיע אל מחדש קדמון הוא הראשון והוא אשר אנחנו מבקשים (שם ה יח ד). חפצו יתברך קדמון נאות למדעו, לא יתחדש עליו דבר ולא ישתנה מאצלו (שם ה יח י). קדמון או מחודש ראיתי שיתכן להכחד שימצא הגוף מהרום שיפרד ולא יתכן להיות בו האוסף (ראב״ע, ערוגת החכמה ופרדס המזמה, כהנא ב, 59). הלא תדע כי הוא קדמון, כי לו היה מחודש היה לו מחדש וכו' (שם שם, 60). שאין דבר קדמון זולתו (ר״ש א״ת, מו״נ א סח). ולא תאמר איך תתאמת הנבואה אם העולם קדמון עד שתשמע דברינו בנבואה בזה המאמר (שם שם עא). אם היה העולם קדמון יהיו האנשים אשר מתו במה שלא סר אין תכלית למספרם (שם שם עד, הדרך השביעי). ולזה יאמינו שיש חומר אחד נמצא קדמון בקדמות האלוה (שם ב יג, הדעת השני). כי העולם מחודש ואינו קדמון (רש״ט פלקירא, המבקש, סה). ויאמר כי כל העולם קדמון ויביא ראיות ממה שיראה האדם (שם, סו). התאר שיהיה יותר נאות בענייני תארי הבורא ית' מפני שלא יתחייב רבוי יהיה מלת קדמון (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה א). תחת מציאות השם הוא שרש היותו קדמון ונצחי ודומיהן (ר״י אלבו, עקרים א ד). וכן אם יהיה לו התלות בזמן שיהיה נמצא בזמן זולת זמן יהיה הזמן קודם לו מתאחר לו כמו שיבא ולא יהיה גם כן קדמון ולא נצחי (שם שם טו). וזה להמשכם אחר דעת הכופרי' האומרי' כי העולם קדמון (מנחת קנאות, קופמן, 86). — ואמר המשורר: אתה חכם קדמון לכל קדמון והחכמה היתה אצלך אמון (רשב״ג, כתר מלכות, אתה חכם). האל הבונה בשחק מעלותיו ומחליף ומשנה זמניו על בריותיו אשר קדמון יכנה כי הכל תולדותיו (ר״י הלוי, יסד האדמה, דיואן ג, 181). אמת נעלם יחיד עולם באין צלמון והוא קדמון (ראב״ע, שיר בסוף ערוגת החכמה ופרדס המזמה, כהנא ב, 62). כל תארים תמצא יתואר בם קדמון ואין נמצא בקדמותו ראשון ואין ראשית לראשיתו (עמנו', אפתח בכנור, שיר על י״ג עקרים, JQR NS V, עמ' 535). קדמון לכל דבר אשר נברא ראשון ואין ראשית לראשיתו (דניאל בן יהודה, יגדל אלהים חי). תשמח ברב שיערב, צר יחרב, הפץ קרב, אשוב לאיש קדמון[1] (שלום שבזי, יום אזכרה, שירי תימן, 110). — *אָדָם קַדְמוֹן, כמו אדם קַדְמוֹנִי, ובפרט בספרי המְקֻבלים ככנוי להשתלשלות

---

1) [ע״ד הכתוב: אלכה ואשובה אל אישי הראשון (הוש' ב ט).]

°**קַדְמָא**, קַדְמָה, — בדקד' שם אחת הנגינות המשרתות, שצורתה כצורת פשטא ' ומקומה מעל לאות המטעמת שבתיבה: ונגינתו (של אזלא) תורה זה כי היא נמשכת לנגינת הקדמא (קלונימוס בר"ד, בס' מקנה אברם). תמונת הקדמא הוא מקל אחד למעלה באמצע התיבה נוטה מימין לשמאל ויש קורין לו אזלא והוא הנבון כי היא לשון הליכה כי הטעם הזה הולך לשרת (ר"א בחור, טוב טעם). הקדמא עם היותו משרת מ"מ הוא נוטה ג"כ קצת אל המפסיקים ע"י איזה סגולות שלא תמצאן במשרתים אחרים וכו' (מבוא הנקוד המסורי, פינסקר, 40). (המלה) ומלך ברביע ת' קדמא (שם, 89). — ועי' אזלה [1]).

קַדְמָה, סמי' קַדְמַת, — מלת היחס לזמן, לפני, קדם ש, עד שלא: יהיו בחציר גגות שקדמת [2]) שלף יבש (תהל' קכט ו). — ובשמוש כש"נ קַדְמָה, ובכנוי קַדְמָתָהּ, קַדְמַתְכֶן, קַדְמָתָן, ומ"ר קַדְמוֹתֵיכֶם, מצב קודם, früherer Zustand; état antérieure; previous condition: ואחותיך סדם ובנותיה תשבן לקדמתן ושמרון ובנותיה תשבן לקדמתן ואת ובנותיך תשבינה לקדמתכן (יחזק' יו נה). והושבתי אתכם כקדמותיכם והיטבתי מראשתיכם וידעתם כי אני יי' (שם לו יא). — ובהכפלה קדם קדמתה [3]): הזאת לכם עליזה מימי קדם קדמתה יבלוה רגליה מרחוק לגור (ישע' כג ז). — ובסהמ"א: וחומת העיר הרי היא פרוצה והשערים שרופים באש כקדמתן שישראל לא בנו חומות העיר ושעריה כי אם בנין ב"ה לבדו (רס"י, נחמ' א ג). כי אין משבחים האומר לקדמת הימים ולא חומסין המוצא לקרבת העת (ר"י א"ס, הקד' הרקמה, XIII). — ואמר המשורר: אשרי מחכה ויגיע ובו'

1) [צ"ל אזלא, כביני בארמ', וכן קדמא.]

2) [ואמנם יש שמציעים לגרס שֶׁקָּדִים שדף, ואינו נראה.]

3) [כמבאר בהערה לערך פרע־פרעות, אין בצרופים כגון רחם־רחמתים, חמר־חמרתים, חפר־פרות וגם קדם־קדמתה וכדו' רחם, חמר, חפר, קדם — מלים בפני עצמן, אלא אך מבטא מקצר של כל המלה: חמרתים־חמרתים, רחמתים־רחמתים וכו' וכן בעקר גם: קדמתה־קדמתה, ברגמת אדמדם, ירקרק, שאין לראות בחציה הראשון של המלה מלה שלמה בפני עצמה.]

ולצלוו בשמחתך בשובך אלי קדמת נעוריך (ר"י הלוי, ציון, קינ' פ"ג).

א. **קִדְמָה**, סמי' קִדְמַת, — מלת היחס למקום, על פני, מזרח ל [1]), gegenüber, östlich von; vis-à-vis, à l'est de; opposite, (to the) east of: ושם הנהר השלישי חדקל הוא ההולך קדמת אשור (ברא' ב יד). ויצא קין מלפני יי' וישב בארץ נוד קדמת עדן (שם ד יו). ויעלו ויחנו במכמש קדמת בית און (ש"א יג ה). והיה ביום ההוא אתן לגוג מקום שם קבר בישראל גי העברים קדמת הים וחסמת היא את העברים (יחזק' לט יא). — ונהוגה המלה כש"נ, °קדמת אסיה, Vorderasien; Asie antérieure; anterior (part of) Asia: המרצה בא לדבר גם ע"ד השנוי במצב קדמת אויה לרגלי סלילת המסלות הגדולות האנטולית והבגדדית (הזמן שנה א, 21, רשמים מארץ ישראל).

ב. °°**קִדְמָה**, ש"נ, — התקדמות, Fortschritt; progrès; progress: ובל פריצת גדר במנהגים הקדומים הוא צעד על דרך הקדמה (הפקפה שנה ג). הוא השתחרר קצת ממנהגים אשר לפי דעתו לא היה להם שרש בדת ישראל ולא התאימו להקדמה (שם שנה ד, מקבורי היהודים). מה פרוש הדברים שכל העמים רואים כי חובה עליהם ללכת קדימה? הסופרים החדשים קוראים את החק הזה בשם התקדמות או קדמה או הליכה לפנים (הלוח לבית ישראל, הלפירס תר"ס, א אדר ב). הקדמה החשובה אשר התקדמו יהודים פרטים בבתי המדרש הגבוהים באירפה (הגיטות האלפיות העתיקות, פרק ז).

קַדְמוֹן [2]), ת"ז, נק' קַדְמוֹנָה, — א) שוכן מצד קדים, מזרחי: המים האלה יוצאים אל הגלילה

1) [מפני אפיו האגדי של הספר אין לקבע ברב המקומות, אם הכונה לצד פנים או למזרח. וביחזק' לט קשה הלשון: קדמת הים וחסמת היא (מי?) את העברים; ואולי קדמת וחסמת מלים מקבילות הן שצורתן הדקדוקית שוה היא, כגון קֶדֶמֶת היא (ולא: הים) וחסמת היא את העברים, וצ"ע.]

1) [בעצם קשה להפריד בלשון המקרא ובתו"מ בין קדמון לבין קדמוני, כי יש ששמש המשקל פעלונית, פעלונים בנקי או מ"ר גם למשקל פעלון, וכן בא בתו"מ פעלני(ת), ביחוד כלואי (attribute) במקום פעלן.]

זקוק לבער (רב יהודה בשם רב, פסח׳ ו.). העושה ביתו אוצר קודם שלשים יום אין זקוק לבער, תוך שלשים יום זקוק לבער וכו׳, (רבא, שם שם). שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח [1] שלשים יום (שם שם). ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני (רב יהודה בשם רב, סנה׳ כב.). מיתיבי ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות, קודם מתן תורה שאני וכו׳ (ע״ז כד.). לאו, חד למנחה שחסרה קודם קמיצה וכו׳ וחד לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה וכו׳ (מנח׳ ע:). — ובסהמ״א: וה״נ לגבי הך איתתא כי אסרה ואני, אי אסרת דבעיקרא מתפיס הויא לה כקודם הַפָּרָה ואסירא, ואי אסרת דמיתפסה בצינגא הויא לה כלאחר הפרה ושריא (רש״י, נזיר כב:, ד״ה או דילמא). מהו לנקוטי, ללקוט מהן קודם השרשתן (הוא, מנח׳ סט.). מידי דהוה אמחוסר זמן בגופו ובבעליו, כגון יולדת זב ומצורע שהפרישו קרבנם קודם זמנם (תוס׳ זבח׳ כט., ד״ה עד). — ואמר המשורר: נקראת לאל תרומה, קודם כל נברא אצולה (מאהבת רעים, שירי מימן, 198). — *קֹדֶם כֹּל, ניהג בדבור ובספרות במשמ׳ לפני כל דבר אחר. — וכמלת קשור למשפטים, קֹדֶם שֶׁ, לפני שׁ, בטרם, עד שׁ(לא), bevor, ehe: avant que; before: הכל שוין שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש [2] (סוטה ב ו). לא תאכלו על הדם, לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם (בשם רשב״י, ברכ׳ י:). חללה (של גיהנם) הוא דנברא קודם שנברא העולם (פסח׳ כד.). קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים (ר׳ אלעזר, יבמ׳ כא.). קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, לאחר שאוכל ושותה אין לו אלא לב אחד (ר׳ אבדימי דמן חפה, ב״ב יב:). — בִּתְחִלָּה קֹדֶם שֶׁ: בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד וכו׳ כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם (רב חסדא, סוטה ג:). — ובסהמ״א: שהקדימו בשבלים, לוי קדם את הכהן ונטל מעשר בשבלים קודם שנטל כהן תרומה

1) [ברש״י (מנח׳ סח:) מובא: קודם לפסח.]

2) [כמדב״ם: שאינו מתנה עמה קודם לשניתארסה ולא משניתגרשה.]

גדולה תחלה א׳ מנ׳ (רש״י, ברכ׳ מז.). — ולֹדֶם שֶׁלֹּא במשמ׳ קֹדֶם שֶׁ: קודם שלא עמד מלך בישראל נצב מלך באדום (ר׳ איבו, מד״ר בראש׳ פג). בטרם תחיל ילדה, קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון (שם שם פה). — ובסהמ״א: עד שלא נבנה, משמע קודם שלא בנאיהו בני הגולה (רש״י, זבח׳ נט.). — וקֹדֶם עַד שֶׁלֹּא, באותה משמ׳: קודם עד שלא נוצרה מחשבה בלבו של אדם כבר היא גלויה לפניך וכו׳, קודם עד שלא נוצר יצור כבר מחשבתו גלויה לפניך וכו׳, קודם עד שלא יארש לשונו דבור כבר הן יי׳ ידעת כלה (מד״ר בראש׳ ט). — מִקֹּדֶם לדבר: ד״א מקדם, קודם לג״ע נבראו המלאכים וכו׳ ד״א מקדם, מקודם לג״ע [1]) נבראת גיהנם, גיהנם בשני וג״ע בשלישי (מד״ר בראש׳ כא). — —*מִקֹּדֶם לכן: ודוד הוא הקטן, שהיה בבית שאול מקודם לכן לנגן לפניו (רש״י, ש״א יז יד). — *מִקֹּדֶם שֶׁ: וישב ויחפר, הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו ופלשתים סתמום מקודם שנסע יצחק מגרר, חזר ותפרן (הוא, בראש׳ כו יח). — *קֹדֶם מפלוני: אנא קדים ושחין נורא, אני היסקתי (אש) ונשתמשתי בבית קודם ממך (סוא, ערכ׳ לא:, ד״ה ולימא). — ב) *וכתה״פ קֹדֶם: אנא קדים שחין נורא מיקמי דידך, כלומר אני הסקתי אש בביתי במדורתי קודם שהיסקתה אתה בביתך שאני קניתי קודם, מפני מה נחלט לך ביתך קודם משיחלט אותו שלי שקניתי קודם (רגמ״ה, שם שם). — וכתה״פ *מִקֹּדֶם, נוהג בדבור ובספרות. — *ופתגם: יפה שעה אחת קֹדֶם, נוהג בדבור.

*קֹדֶם [1]), תה״פ, — כנגד, לִפְנֵי: באו בני אהרן ליטול מתנותיהם חזה ושוק, עמדו כנגדן (קרח ועדתו) אמרו להן, מי צוה אתכם ליטול כך, לא משה, לא נתן וכו׳ באו והודיעו את משה, הלך לפייסן, מיד עמדו כנגדו לקדמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים וכו׳ (מד״ר במד׳ יח). — ואמר הפיטן: קומי קדם קונך, קבצי קהלות צאנך (תלאות תני, פיוטי ינאי, זולאי, סעח). — ואמר המשורר: קדם רבך תהא קל מנמלה, ואל יהיה בתוך לבך גאוית (אברהם בן דוד, אמלא, שירי מימן, 224).

1) [בהוצ׳ תאודור: קודם גן עדן.]

2) [על פי הארמי שבמקרא.]

נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן לכובס עובד כוכבים שלשה ימים קודם לשבת (רבן שמעון בן גמליאל, שבת א ט). כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר (רבי מאיר, פסח׳ ד ו). בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר וכו׳ ר׳ יהודה אומר, הראוי לפסחים פסחים, קודם לרגל שלשים יום (שקל׳ ז ד). ואיזו היא סוכה ישנה, כל שעשאה קודם לחג שלשים יום (סכה א א). לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום (מו״ק א ה). הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל, בטלה הימנו גזרת שבעה (שם ג ה). כדי יין וכדי שמן המדומעות נאמנין עליהם בשעת הגתות והבדים וקודם לגתות שבעים יום (חגי׳ ג ד). אברים שפקעו מעל גבי המזבח, קודם לחצות יחזיר וכו׳, לאחר חצות לא יחזיר (זבח׳ ט ו). כל הקדשים שאירע בהם פסול קודם להפשטן אין עורותיהם לכהנים, לאחר הפשטן עורותיהם לכהנים (שם יב ד)؛ כל המנחות הנעשות בכלי טעונות שלש מתנות שמן יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשיתן (מנח׳ ו ג). אין מביאין מנחות ובכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול, קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר (שם י ו). אלו בהרות טהורות, שהיו בו קודם למתן תורה וכו׳ (נגע׳ ז א). שבעת ימים קודם לשרפת הפרה מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו וכו׳ (פרה ג א). בן שתים עשרה שנה ויום אחד נדריו נבדקין, בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימין וכו׳ קודם לזמן הזה וכו׳ אין נדריהן נדר וכו׳ לאחר הזמן הזה וכו׳ נדרן נדר וכו׳ (נדה ה ו). ושואלין לעניין הפסח קודם לרגל שלשים יום (תוספת׳ מגי׳ ד ה). הזאת ידעת מני עד וגומר, התורה יודעת מה קודם לברייתו[1] של עולם (מד״ר בראש׳ ח). מקדם, א״ר שמואל בר נחמן, את סבור קודם לברייתו של עולם ואינו אלא קודם לאדם הראשון וכו׳ (שם שם טו). לא שמשה בריה קודם לאדם הראשון (בשם ר׳ אבא בר כהנא, שם שם כב). — ובסתמ״א: בני שמעון, לפי ששמעון יושב בחלק יהודה הוא מקדימו ליחסו ולדבר בעיירותיו קודם

[1]) [בהוצ׳ תאודור (עמ׳ 57): מה היה קודם ברייתו שלעולם.]

לראובן (פירש״י, דהי״א ד כד). אשר הגלה תלגת פלנאסר, קודם לסנחרב (הוא, שם ה ו). כתוב אחד אומר וקצרתם את קצירה והבאתם, אלמא מותר לקצור קודם לעומר, וכתוב אחד אומר עומר ראשית קצירכם דמשמע שהוא קודם לכל קציר, הא כיצד, ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קוצר קודם לו וכו׳ (רש״י, פסחי יא., ד״ה ושל בית העמקים). ראשית דרכו, קודם לשאר דברים (הוא, שם כד.). למזבח קאמרינן, שלא יאכל מזבח קודם להם חיטים חדשים (הוא, מנח׳ סע.). הנצה שריין, שהניצו קודם להם (הוא, שם שם). ושמואל לא מת קודם לשאול אלא ד׳ חדשים (הוא, תמורה טו., ד״ה עשר). — קֹדֶם לָכֵן, קֹדֶם לזמן זה: הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו (ירוש׳ ברכ׳ א א). את הכל עשה יפה בעתו וכו׳ בעונתו נברא העולם, לא היה העולם ראוי לבראות קודם לכן (ר׳ תנחומא, מד״ר בראש׳ ט). — ובסהמ״א: והלא ספר תורתנו מלא מדברי משה ובני ישראל, ואין מדחה במה שעשה בפרעה וכו׳ ומה שנעשה קודם לכן מן המבול ומהפכת סדום ועמורה וכו׳ (ר״י א״ה, כוזרי א ט). הנה בריאת העולם תורה שיש לו יתי׳ שנוי רצון במה שיצא העולם בזמן ההוא מן הכח אל הפועל ולא קודם לכן (ר״מ אלדבי, שבילי אמונה ב א). — קֹדֶם דבר: אין לעניים בעוללות קודם הבציר[1] (פאה ז ז). שחטו קודם חצות[2] פסול משום שנאמר בין הערבים, שחטו קודם לתמיד כשר (פסח׳ ה ג). בפסח שנמצא קודם שחיטת[3] הפסח, ירעה עד שיסתאב וכו׳ (רבי עקיבא, שם ט ו). שבעה ימים קודם יום[4] הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו וכו׳ (יומא א א). היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ[5] החמה לא ישלימו, לאחר הנץ החמה ישלימו, ר׳ אליעזר אומר, קודם חצות[2] לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו, מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות[2] וכו׳ (תעני׳ ג ט). המפרש והיוצא בשיירא קודם שלשים יום אין זקוק לבער, תוך שלשים יום

[1]) [במדב״ם: קודם לבציר.]
[2]) [במדב״ם: קודם לחצות.]
[3]) [במדב״ם: קודם לשחיטת.]
[4]) [במדב״ם: קודם ליום.]
[5]) [במדב״ם: קודם להנץ.]

ולא יראו אלהים (תהל' נה יט–כ).—וארץ בני קֶדֶם: וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קֶדֶם (בראש' כט א). — ג) ובמשמ' הזמן, קֶדֶם, מִקֶּדֶם, מלפנים, von Altersher; de toute ancienneté; from times immemorial: מי השמיע זאת מִקֶּדֶם מאז הגידה (ישע' מה כא). מגיד מראשית אחרית ומִקֶּדֶם אשר לא נעשו (שם מו י). ממך לי יצא להיות מושל בישראל ומוצאתיו מִקֶּדֶם מימי עולם (מיכה ה א). הלוא אתה מִקֶּדֶם יי' אלהי קדשי לא נמות (חבק' א יב). זכר עדתך קנית קֶּדֶם (תהל' עד ב). ואלהים מלכי מִקֶּדֶם (שם שם יב). אזכיר מעללי יה כי אזכרה מִקֶּדֶם פלאך (שם עז יב). — ומִני קֶדֶם: אפתחה במשל פי אביעה חידות מני קֶדֶם (שם עח ב). — ימים מִקֶּדֶם: חשבתי ימים מִקֶּדֶם שנות עולמים (שם עז ו). זכרתי ימים מִקֶּדֶם הגיתי בכל פעלך (שם קמג ה). — בְּקֶדֶם: והיו בניו בְּקֶדֶם ועדתו לפניו תכון (ירמ' ל כ). השיבנו יי' אליך ונשוב חדש ימינו בְּקֶדֶם (איכ' ה כא).— ובצרוף לש"ע, יְמֵי קֶדֶם, כִּימֵי קֶדֶם: עורי עורי לבשי עז זרוע יי' עורי כימי קֶדֶם דורות עולמים (ישע' נא ט). ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדראצר מלך בבל וביד עבדיו ואחרי כן תשכן כימי קֶדֶם (ירמ' מו כו). — בִּימֵי קֶדֶם: אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קֶדֶם (תהל' מד ב). —מִימֵי קֶדֶם: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבתינו מימי קֶדֶם (מיכה ז כ). זכרה ירושלם ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו מימי קֶדֶם (איכה א ז). עשה יי' אשר זמם בצע אמרתו אשר צוה מִימֵי קֶדֶם (שם ב יז). — מִימֵי קֶדֶם קַדְמָתָהּ: הזאת לכם עליזה מימי קֶדֶם קדמתה יבלוה רגליה מרחוק לגור (ישע' כג ז).—לְמִימֵי קֶדֶם: הלא שמעת למרחוק אתה עשיתי למימי [1]) קֶדֶם ויצרתיה (מ"ב יט כה). — יְרָחֵי קֶדֶם, כְּיַרְחֵי קֶדֶם: מי יתנני בירחי קֶדֶם כימי אלוה ישמרני (איוב כט ב).—אֱלֹהֵי קֶדֶם: מענה אלהי קֶדֶם ומתחת זרעת עולם (דבר' לג כז). — הַרְרֵי קֶדֶם: ומראש הררי קֶדֶם וממגד גבעות עולם (שם שם טו). — מַלְכֵי קֶדֶם: איך תאמרו אל פרעה בן חכמים אני בן מלכי קֶדֶם (ישע' יט יא).—שְׁמֵי קֶדֶם: לרכב בשמי שמי קֶדֶם הן יתן בקולו קול עז (תהל' סח לד). — ד) קֶדֶם, ת"ז בממ', ואולי סמי' מן קֶדֶם או קָדֹם,

1) [במקום המקביל (ישע' לז כו): מימי.]

ראשון, קדמון: יי' קנני ראשית דרכו קֶדֶם מפעליו מאז (משלי ח כב). — ומ"ר: מעולם נסכתי מראש מִקַּדְמֵי ארץ (שם שם כג).—ואמר הפיטן: טרם מתח רום וכו' וקדם הכין כם רכב ארתכו, אני הייתי משתעשעת על ברכו (ר"א קליר, יי קנני, קרוב' א שבועות). קדם מפעליו מאז, כקדם קדמונים קדמתי מאז, קדם עמודי רום הייתי עמוד מאז, קדם פעל יסוד היה יסודי מאז, קדם אבן פנה הייתי אבן פנה מאז, קדם כל נסיכים הייתי נסוכה מאז וכו' קדם כל אלה הוא ואני היינו מאז (שם שם). — ואמר המשורר: לפנים מת אגג על יד שמואל, והמן על ידי בעל סברה, ומקדם עמלק בא ברעה, ואולם אין לביאתו חזרה (ר"ש הנגיד, אלוה עוז, משון י). ומאז חללו ראשים כרשים, וקדם זבחו אלים באילים (הוא, הלי תעם, שם, כא). בנה ביקר מרום ציון והרים בני ציון וציון היקרים, וחדש לאהובת הנעורים כמו קדם וכבשר נעורים (הוא, בלבי מוס, שם, עט). ושם זה לעומת זה באורה וחושך או בקדם ואחור או כפנים ושולים (הוא, תנומה בעין, שם, ק). רעית סהר פתחה לי כד יינו שחוט מימי קדם, העת תמזוג אותו בצאת מערב ישוב ריחו קדם (רמב"ע, התרשים ג, 86). — *מִקֶּדֶם הַכֹּל, לפני הכל: היית לנו בדר ודר, מעולם, כי אתה מקדם הכל היית (רס"י, תהל' ל א).

*קֹדֶם, קודם, קוֹדֵים [1]), — א) מלת היחס המורה על קדימה בזמן, קֹדֶם לדבר לפני הדבר, vor; avant; before: החטים והשעורים והכוסמים וכו' הרי אלו חייבין בחלה וכו' ואם השרישו קודם לעומר העומר מתירן (חלה א א). אין מביאין בכורים קודם לעצרת, אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קודם לעצרת ולא קבלו מהם וכו' (בכורים א ג).

1) [כך הכתיב בנקוד הבבלי (עי' פורת, לשון חכמים, 149), כנראה ע"פ הבינו' של הפעל קוֹדֵם. אך אפשר שאין כאן בעקר אלא הארמי קֳדָם. ואולי אף בטאו כך בימי החכמים. ובמשנ' מנקדי: קֹדֶם, וכך המסרת בדבור. באותה משמ' בא כנראה בתו"מ אף עֹבֶר, עוֹבֵר (עי' ערך זה, עמ' 4291) בצורת בינ': כל המצות מברך עליהן עובר לעשיתן, כאלו בקצור לשון במקום: כשהוא עובר לעשיתן, אך אולי גם כאן העקר כמלת יחס עֹבֶר או עֳבַר, בצורה מקבילה אל בַּעֲבוּר שבמקרא, וצ"ע.]

הגבוהים באירפה (הגיטות הלרפיות העתיקות ז, תרגוס ילין).

קֶדֶם, תס"פ וס"ז [1]), מ"ר סמיכי קַדְמֵי — א) מצד הפנים, vorn ; en avant ; before : אחור וקֶדֶם צרתני ותשת עלי כפכה (תהל' קלט ה). הן קֶדֶם אהלך ואיננו ואחור ולא אבין לו שמאול בעשתו ולא אחז יעטף ימין ולא אראה (איוב כג ח—ט). — ב) צד המזרח [2]), מצד המזרח, Osten ; est ; east, בפרט עם מ מִקֶּדֶם, במשמ' מִקֶּדֶם ממש, בא מצד המזרח: וישגב יי' את צרי רצין עליו ואת איביו יסכסך ארם מִקֶּדֶם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה (ישע' ט י—יא). — ובמשמ' בצד מזרח: ויטע יי' אלהים גן בעדן מִקֶּדֶם (ברא' ב ח). ויט אהלה בית אל מים והעי מִקֶּדֶם (שם יב ח). ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים אשר על פני ירושלם מִקֶּדֶם (זכר' יד ד). — וביחס למקום אחר, מִקֶּדֶם ל: וישכן מִקֶּדֶם לגן עדן את הכרבים (ברא' ג כד). ויעתק משם ההרה מִקֶּדֶם לבית אל (שם יב ח). וירד הגבל משפם הרבלה מִקֶּדֶם לעין (במד' לד יא). וישלח יהושע אנשים מיריחו העי אשר עם בית און מִקֶּדֶם לבית אל (יהוש' ז ב). ויעל גדעון דרך השכוני באהלים מִקֶּדֶם לנבח ויגבהה (שפט' ח יא). ויעל כבוד יי' מעל תוך העיר ויעמד על ההר אשר מִקֶּדֶם לעיר (יחזק' יא כג). ויצא יונה מן העיר וישב מִקֶּדֶם לעיר (יונה ד ה). — ובמשמ' לצד מזרח: ויהי בנסעם מִקֶּדֶם וימצאו בקעה בארץ שנער (ברא' יא ב). ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן ויסע לוט מִקֶּדֶם ויפרדו איש מעל אחיו (שם יג יא). — ועם ה הכוון קֵדְמָה [3]): שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקֵדְמָה וימה (ברא' יג יד). וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קֵדְמָה אל ארץ קדם (שם כה ו). ופרצת ימה וקֵדְמָה וצפנה ונגבה (שם כח יד). והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קֵדְמָה אל מקום הדשן (ויקר' א יו). ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קֵדְמָה (שם יו יד). והחנים לפני המשכן קֵדְמָה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו (במד' ג לח). ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קֵדְמָה ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה (שם י ה). וגבול קֵדְמָה ים המלח עד קצה הירדן (יהוש' יה ה). ושב משריד קֵדְמָה מזרח השמש (שם יט יב). ויתן את המכנות חמש על כתף הבית מימין וחמש על כתף הבית משמאלו ואת הים נתן מכתף הבית הימנית קֵדְמָה ממול נגב (מ"א ז לט). לך מזה ופנית לך קֵדְמָה (שם יז ג). ויאמר פתח החלון קֵדְמָה ויפתח (מ"ב יג יז). ויבא אתי אל חצר בית יי' הפנימית והנה פתח היכל יי' בין האולם ובין המזבח כעשרים וחמשה איש אחריהם אל היכל יי' ופניהם קֵדְמָה והמה משתחויתם קֵדְמָה לשמש (יחזק' ח יו). — ובצירוף לש"ע, אֶרֶץ קֶדֶם, כל שטח שהוא במזרח א"י: ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קֶדֶם (ברא' כה ו). — הררי קֶדֶם: מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קֶדֶם (במד' כג ז). — וקֶדֶם במשמ' ארץ קדם: כי נטשתה עמך בית יעקב כי מלאו מִקֶּדֶם ועננים [1]) כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו (ישע' ב ו). — ובני קֶדֶם, במשמ' בני ארץ הקדם: ויהי האיש ההוא גדול מכל בני קֶדֶם (איוב א ג). — וישֵׁב קֶדֶם: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי ישמע אל ויענם וישב קֶדֶם [2]) סלה אשר אין חליפות למו

---

[1]) [המשמ' כתה"פ קודמת לזו של ש"ע, ולא נקרא צד הפנים כך אלא משום שהוא מִקֶּדֶם. ועי' א. פָּנִים, הערות.]

[2]) [כידוע נולדו שמות הכוונים השונים בעברי' בחלקם מנקדת ראותו של אדם המביט אל מזרח השמש, שלפניו מזרח, מאחוריו מערב, מימינו דרום (תימן) ומשמאלו צפון (שְׂמֹאל).]

[3]) [אין להפריד קֵדְמָה מן קֶדֶם, כשם שלא נפריד צִדְקִי (ולא צַדְקִי) מן צֶדֶק, בָּנִים, עָרִים מן בֵּן, עִיר, בָּתִּים מן בַּיִת, חֲלֵב מן חָלָב וכדו', כי כך דרך הלשון העברי' שמלה אחת משמשת במשקלים שונים בצורותיה, כדגמת הרבוי השבור בערב', וכדגמת הפֹּעל, שנקידו שונה בעבר ובעתיד (שָׁמַר—יִשְׁמֹר, נָתַן—יִתֵּן) ועוד, אלא ששמוש המלה מורה שנחשבת כאחידת בהרגשת הלשון.]

[1]) [אין כאן ענין לכשוף וקסמים, כדעת רבים, כי גם עוננים ענין זנות ונאוף הוא כמו עננה בכתוב (ישע' נז ג): בני עננת זרע מנאף ותזנה. והואיל ומלאו עוננים (כך במקום ועננים) ומנאפים מקדם ומפלשתים, על כן: בילדי נכרים ישפיקו (יתמלאו).]

[2]) [כבר ראו כי גם ישמעאל (כך) ויענם וישב קדם שמות עמים ושבטים הם, ועי' טורטשינר, ס' איוב, עמ' 2).]

—°וּמְקֻדָּם במשמ' תשלום מקדם, תשלום שכבר שֻׁלם, בנגוד אל מאֻחר במשמ' תשלום שנשאר לפרעון: וא"ל ב"ד שלא תתגרש האשה עד שיפרע לה כתובתה מוקדם ומאוחר (תשו' הרמב"ם, ח"ם פריימן, 203). ומה שנעשה בין המורשה המשדך הנזכרים שהמוקדם יהיה ארבעים דינר ממעות מצרים במתנה משעת הכנוס, והמאוחר מאה דינר ג"כ וכו' והביא המשדך מעות המוקדמים אשר זכרנו וכו' וקנינו מיד המשדך ק"ג איך נתרצה באלו הארבעים דינר בתורת מוקדם למשודכתו וכו' (שם, 215). שאלה, ראובן אירס אשה בלי קדושין ונתן להם קצת מוקדם ומנחות כסף ומעות וזולתם וכו' (שם, 274). — ואמר הפיטן: נמצא סך הכל בין כתבה ונדוניא וחקר כבודם ותוספת ומאוחר ומוקדם (ר"י נג'ארה, ידד דודי, באזהרות לרי"ל בר ראובן, ליוורנו, כב:).—°וּמְקֻדֶּמֶת (?) במשמ' זו: והבת שדך אותה אביה לא' קודם מותו ולקח מוקדמה[1]) בשטר שדוך, אח"כ נפטר ארוסה במדינת הים, ולו אח א' קדש לנערה המשודכת על אחיו הנפטר, אמרה הנערה, תן לי המהר שלי, אמר, אני יורש לאחי המהר אשר נתן אחי לאביך וכו' (תשו' הרמב"ם, ח"ם פריימן, 209). — °וּמְקֻדָּם במשמ' מה שהוא מצד פָּנִים של הגוף: ויש במוח שלשה מקומות, הציור, והוא בחלק המוקדם מן הראש, והמחשבה בחלק האמצעי, והזכרון בחלק האחרון (ר"י חריזי, מוסרי הפלוסו' ב י). —°מְקֻדְּמֵי הקהלה, העדה, באי כחה: יעלו בתחלה המה הגבורים אל דבר ה' חרדים השרידים יחידי סגולה מוקדמי קהל טירול (שו"ת ריב"ש רלד). —∞תה"פ, עוד מקדם, רגיל בדבור בא"י במשמ' עדין לא הגיע הזמן, וכדו'.—·במקדם, במקדם או במאחר וכדו', ככל המקדם, לכל המקדם, רגיל בדבור ובספרות.—ועי' מקדם, מקדמה.— וגם שלא בבינוני: יוקדם דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד בלבד (יומא לג:).— ובסהמ"א: כי האדם החוקר באלהיות ראוי שיוקדמו לו ג' שלמיות וכו' (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי ל, דברי אגור).

—נפע', °נִקְדַּם, [2]) — הקדימו אותו: קיצרו בקצת מקומות שיזכרו כל הראיות אשר נקדמו בטרם זה במקום אחר וכו' כאשר אמרו בפרק במה מדליקין מאי בינייהו איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי, וזו הראיה נקדמה זכירתה בזה הפרק (הקדמת רב נסים גאון לפרושו למסכת ברכות). וכבר היה בין אבותינו אגרות דרישת שלום וכו' ונחדש מה שנקדם בין אבותינו ונשים אותה ירושה לבנינו (מנחם, במכתי' ר' חסדאי למלך הכוזרי) להתחתן במלך, התחפש ובא במלחמה, נמצא תי"ו המלים האלה נקדם לעקר, כתי"ו התפאר עלי הנקדם לפ"ה (תשו' תלמידי מנחם, 37). ויודע הוא שהלילות נקדמים בסדר העולם (ראב"ע, הגיון הנפש, כב:). כקו אב אשר בצורה הנקדמה (הוא, ספור המשיחה והתשבורת ב, 33). כי אין הזמן אלא מנין גלגול החלוף על הנמצאות בנקדם ובמאוחר (הוא, מגלת המגלה, 8). ומוסכמת (המלאכה) במעשה הנולד מדברים נקדמים (ר"א הקראי, גן עדן, שבת, כב:). ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, משמע דכתיב מישני אף הם הצדיקים הנקדמים בחייהם קודם זה, וכמה שנים הם נקדמים, רבי יהודה אומר מאתים ועשר שנים (זהר, מדרש הנעלם, תולדות). — ואמר הפיטן: ולא תאכל על דם תמידי הנקדם (רסג"ג, בלל שדי, אזהרות).

—פעי, °קִדֵּם, בינ' מְקַדֵּם, — כמו קל, ואמר המשורר: ובשתים ועשרים אות רמוזים יקרים מן זהבים הסגורים וכו' ועל כל ניב מקודמות רשומות ואל"ף מ"ם ושי"ן אמות באורים (להלל בן נתנאל גאון, ללור יעקב, HUCA III, 240).

—התפ', °הִתְקַדֵּם,—הלך קדימה: והטענה הגדולה עליהם שהם אמרו הכוכבים האלה הולכים וחוזרים בכדי שמונה מעלות מוספין עליהם, ואנו מוצאים אותם מתקדמין על המקום אשר היו בזמן מחקר הקדמונים על מחקר (אלבת"אני) יותר ט"ו מעלות (ראב"ח הנשיא, צורת הארץ, שער לה). — ובמשמ' עשה חיל בלמודים וכדו', Fortschritte machen; faire des progrès; to make progress: הקדמה החשובה אשר התקדמו יהודים פרטים בבתי המדרש

---

[1]) [ואולי מקדמה, המוקדם שלה.]

[2]) [נקדמה במאמר: שלשה נקדמה להן חמה בעבורן וכו' (תענ' כ.) אינה אלא טעות במקום נקדרה, עי' ב. קדר.]

לשון למודים ג, יא:). חלקי התנאי ב׳, קודם ונמשך, החלק שבו התנאי, קודם (הוא, ס׳ ההגיון יט).

— הפעי׳ בינ׳ *מְקֻדָּם, — כמו קוֹדֵם, בנגוד אל מְאֻחָר, שטר מְקֻדָּם וכדו׳, שרשום בו זמן קודם לזמן האמתי שלו: פרוזבול המוקדם כשר, והמאוחר פסול, שטרי חוב המוקדמים פסולין והמאוחרין כשרים (שביעית י ה). — רִבִּית מְקֻדֶּמֶת: יש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת, כיצד, נתן עיניו ללוות הימנו, והיה משלח לו, ואומר בשביל שתלוני, זו היא רבית מוקדמת וכו׳ (רבן גמליאל, ב״מ ה י). ולאחיך לא תשיך, הרי כבר נאמר לא תשיך לאחיך, אלא יש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת (ספרי דברי רסג). — מְקֻדָּם וּמְאֻחָר בתורה [1]: אמר אויב, זה היה תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה, כיוצא בו בשנת מות המלך עוזיהו וגו׳ זה היה תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן, לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה, כיוצא בו בן אדם עמוד על רגליך, ויש אומרים בן אדם חוד חידה, זה היה תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן, לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה, כיוצא בו הלוך וקראת באזני ירושלם, זה היה תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן, לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה, כיוצא בו גפן בוקק ישראל, זה הנה תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן, לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה, כיוצא בו אני קהלת הייתי מלך בירושלם, זה היה תחלת הפרשה, ולמה נכתב כאן, לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה [2] (מכי׳ מסכתא דשירתא ז). וידבר יי׳ אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר וכו׳ ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה, שבתחילת הספר הוא אומר וידבר יי׳ אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית וכאן הוא אומר בחדש הראשון, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה, רבי אומר אין צריך, שהרי כבר נאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת ועדין לא אכלו, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה (ספרי במד׳ סד). ר׳ לעזר בשם ר׳ חנינה, אף למלכי אומות העולם אין מונין אלא מניסן, בששי בשנת שתים לדריוש, בשמיני בשנת שתים לדריוש, נאמר בשמיני בשנת שלש, חיפה אמר, שמיני נאמר תחלה אלא שאין מוקד׳ ומאוחר בתורה (ירוש׳ ר״ה א א). המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה (רב ור׳ חנינה ורבי יוחנן ובר קפרא ורבי יהושע בן לוי, שם מגי׳ א ז). ונתת את הכפורת על הארון מלמעל׳, על דעתי׳ דר׳ מאיר דו אמר אין מוקדם ומאוחר בתורי (שם סוטה ח ג). וניכתוב ברישא דחדש ראשון והדר ניכתוב דהדש שני, אמר רב מנשיא בר תחליפא משמית דרב, זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה, אמר רב פפא, לא אמרן אלא בתרי ענייני, אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר וכו׳ (פסח׳ ו:). משלשים ושתים מדות ההגדה נדרשת בהן, מרבוי, ממיעוט, וכו׳ ממוקדם ומאוחר שהוא בענין, ממוקדם ומאוחר שהוא בפרשיות (משנת רבי אליעזר, ענגלאנד, 10–11). ממוקדם ומאוחר שהוא בענין כיצד, ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל יוי, והרי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וכו׳ אלא מוקדם הוא וכו׳ (שם שם, 39). ממוקדם ומאוחר שהוא בפרשיות כיצד, ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת, אימתי נכתבה פרשה זו, אחר מלחמת המלכים, והמעשה היה קודם שיצא אברהם מחרן חמש שנים וכו׳, כיוצא בו, וידבר יי׳ אל משה במדבר סיני ואח״כ כתיב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וגו׳, והלא הקמת המשכן היה מוקדם, שהוקם באחד בניסן. בשנה שנייה וכו׳ אלא מכאן אתה למד שהמוקדם מאוחר הוא בפרשיות (שם שם, 40–41). — וּמְקֻדָּם בפסוק: כל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה (ברכ׳ מא:). — ובכהם״א: ולא חששתי שאספתי מזה אל מוקדם ומאוחר, ואולם כתבתי כפי מה שנזדמן (הקדמת יהוסף בן ר״ם הנגיד לשירי אביו, ששון, א).

---

[1]) [הכונה, במשפט מקצר: אין מה שמקדם או מאחר בפרשיות התורה גם מקדם ומאחר בזמן, או: אין סדר של מקדם ומאחר בתורה, ויש שמה שמספר במאחר, קודם הוא בזמן. — ומשתמשים בכלל זה גם בדרך החדוד לגבי „עליות" ו„הקפות". לפני „הקפות" מכריזים: „אין מקדם" וכו׳, כדי שלא יתקנא האחד ב„הקפת" הברו. עין י״ח טביוב, אוצר המשלים והפתגמים, „אין מקדם.]

[2]) [השוה מד״ר קהל׳, אני קהלת.]

הואיל וחצי הרובע אחוריים לרובע, בלי שנטמא תוכו לא נטמא אחוריו, אמר לבן של בת קודמין היא או שמא הרובע אחוריים לחצי הרובע (כלים כה ז). — ובסתמ"א, קָדַם, השכים קום בבקר: מלוד ועד לאוני חמשה מילין היה, פעם אחת קדמתי בבקר והלכתי עד קרסולי בדבש הגנים (ר' יעקב בר דוסתאי, מדרש ספ"ם א, גרינהוט, יד.). — ואמר הפיטן: בקר אזר כגבור חלציו ולעקיד בנו קדם, ויקח מאכלת לשחטו ולא חשב אדם (מרדכי אלרוק, מפלטי אלי, סליח' פר"ס). — *וקְדְמוּ דברים בספר, באו קֹדֶם: אמר המחבר, מפני שקדם מאמרנו כבגיעה וכו' ראיתי לסמוך לה באור גדריה (ר"י א"ת, מו"ה, התשובה, פתיחי). — *מי שקָדַם זכרו, הנזכר למעלה: ואלה הם יותר סכלים מכל מי שקדם זכרם (הוא, או"ד א, ד"ה והדעת השביעי). והשלישית, אנשים ראו חסרון מי שקדם זכרם וכו' (הוא, מו"ה, עבודת האלהים ז). — *וכבר קָדַם, כבר נזכר למעלה: וכבר קדם שהאהבה היא החכמה והידיעה בו (ר"י אלנטולי, מלמד התלמידים, עקב, קסה:). וכבר קדם בפרשת ואתחנן וכו' (שם שם). — *במה שקָדַם, במה שנזכר למעלה: וכבר העירוני על ראיית זה במה שקדם (ר"ם א"ת, מו"נ ג יב). — *כמו שקָדַם, כפי מה שקָדַם, כמו שכתוב למעלה: כי החומר הראשון הוא גם כן באמת תחת השמים הנקראים כסא, כמו שקדם (הוא, שם א כח). כי הבינה קנויה בלימוד וכו' כמו שקדם בפרשת נשא (ר"י אלנטולי, מלמד התלמידים, עקב, קסה.). כפי מה שקדם (אמו"ר לרלב"ד, זכר כלל, עמ' א). — *ובהגיון, קוֹדְמִים, או סבות קוֹדְמוֹת, הסוג וההבדל, שהם קודמים בסבה לדבר הנגדר: החלק הראשון שיתואר הדבר בגדרו וכו' וזה המין מן התאר מרוחק מן האל יתברך אצל כל אדם שהוא יהעלה אין לו סבות קודמות שהם מציאותו ויוגבל בהם, ולזה הוא מפורסם וכו' כי השם לא יגדר (ר"ם א"ת, מו"נ א נב). וסבות זה רבות מענינים קודמים ומתאחרים והווים (שם ג מח). למה שהוא ילך מהקודם אל המתאחר או ההפך (מאמר צכמות הנפש לתומאס די אקוינו, הוצ' ילינק). ומציאות השם ג"כ במופת ראיה התבאר, ר"ל מן המתאחרים, לא מן הקודמים (פי' ר"מ נרבוני למו"נ, עמ' עז). וזה כי מה שישיגו הפילוסופי' בחכמה האלהית היא השגה מן המאוחר אל הקודם למה שאינם משיגי' דבר אלא במופתי ראיה וכו' אבל מה שישיגו הנביאי' הוא בהיפך, כי ישיגו העלול באמצעות העלה שהיא השגת המאוחר עם הקודם (מנחת קנאות, קופמן, 117–118). — מִן הקוֹדֵם אל המאוחר, a priori; מן המאוחר אל הקוֹדֵם, a posteriori (ערוגת הבושם ט, תרגום מאמר הבכור הפילוסופי למנדלסזון). — *הקוֹדֵם בזמן, במדרגה, בסדר, כטבע וכדו': כי כל מחובר מורכב וכו' והדברים ההם אשר חובר מהם הם קודמים לו הקדמה טבעית, וכן צריך שיהיה מחברו קודם לו הקדמה זמנית וטבעית (ר"י א"ת, מו"ה, היחוד ה). יאמר אצלינו בדבר שהוא יותר קודם מדבר אחר על חמשה מינים, אחד מהם הקדימה בזמן וכו' (מלות ההגיון יג). דמיון זה שני רופאים או שני מדקדקים, אחד מהם יותר חכם מן האחר, הנה אנחנו נאמר ביותר חכם משניהם שהוא היותר קודם במלאכה ההיא במעלה וכו' (שם שם). הנה כלל השמות אשר התבאר ענינם בזה השער, תשעה שמות, והם, הקודם בזמן, והקודם בטבע, והקודם במעלה, והקודם במדרגה, והקודם בסבה וכו' (שם שם). לפי שהתבאר בטבעיות שתנועת ההעתק היא הקודמת שבתנועות (ר"ח קרשקש, אור ה' ג א א). — *וקוֹדֵם במשמ' הקדמה בהגיון, premise; prémisse; Prämisse: וזה מופת אמתי, כי נעשה בו הקש תנאי מתדבק, הונח בקודם כי הפועל הפעולות (וה)הכנות בגשם הוא הגשם, וחוייב ממנו נמשך כוזב, אחר כן נעשה מקביל הנמשך והוליד מקביל הקודם וכו' (אמו"ר לרלב"ד א ו, 20). הקודם הוא הדבר הקודם בהכרח אל הנמצא, אך לא להיותו סבה לו וכו' הנמשך הוא הפך הקודם וכו' (רמח"ל,

---

תוכו נטמאו אחוריו כמו שבארתי בתחלת זה הפרק, הנה אם נטמא הרובע במשקין טמאין היה ההיקש שיטמא חצי הרובע. והשיב להם ר' עקיבה שיחס האחת משתי המדות לשנית הוא יחס אחד, וכמו שתאמר שחצי הרובע אחורים לרובע, תאמר גם כן הרובע אחורים לחצי הרובע, הואיל ולא קדם האחד מהם לשני בשום דבר, וזהו ענין אמרו של בת קודמין היא, רצה לומר, והו הדבר אשר הוא אפשר בו שיושם איזה מהם שתרצה הקודם והאחר שיבוא אחריו, וכל פעם שנחליט באחד משניהם שהוא הקודם אפשר שיאמר בו גם כן שהוא אחרון, ומאמר ר' עקיבה אמיתי, ע"כ.]

זכה (רבי אליעזר, פסח' א ד). שנים שלקחו פרה ובנה, איזה שלקח ראשון ישחט ראשון, ואם קדם השני זכה (חול' ה ג). — *וקִדֵּם את חברו, באותה משמ': בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם, בזמן שאין מרבין רצין ועולין בכבש וכל הקודם את חברו לתוך ארבע אמות, זכה (יומא ב א). מעשה באחד שקדם את חבירו בתוך ארבע אמות[1]) של מזבח, נטל חבירו את הסכין ותקעה בלבו וכו' (ירוש' שם ב ב). — *וקִדֵּם בדבר: כל הקודם במקרא, הוא קודם במעשה וכו' כל הקודם בדבר, הוא חשוב מחברו וכו', (מכי', ומסכתא דפסחא, פתיחתא). היו לפניו מינין שבעה, על איזה מהן הוא מברך, תמן אמרין, כל הקודם במקרא[2]) קודם לברכה, וכל הסמוך לארץ קודם לכל (ירוש' ברכ' ו ד). — ובסהמ"א: תלמיד חכם ועם הארץ שיש להם דין, לא יקדום תלמיד חכם וישב (הלכ' פסיק' לתלמידי רב יהודאי גאון, 93). ואם תאמר למה לא טרח רב ברב אסי לקדום ונכנס רב אסי תחלה שלא כמנהג ושמואל אחריו כמנהגו עמו, מפני שכדי היה רב שלא יקדום שמואל עליו (תשו' הגאו' הרכבי, 138). בשלישי לכנוס, למה נתיר לו לקדום כל כך שלא יטריח בסעודה אלא יום אחד וכו' (כס"י, כתוב' א:). — *פלוני קוֹדֵם לפלוני, דבר קוֹדֵם לדבר, יש לו זכות קְדִימָה: מי שהיה נשוי שתי נשים ומת, הראשונה קודמת לשניה, ויורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה (כתוב' י א). הלוקח מסקריקון נותן לבעלים רביע, אימתי, בזמן שאין בידן ליקח, אבל יש בידן ליקח הן קודמין לכל אדם (גיט' ה ו). סדר נחלות כך הוא וכו' בן קודם לבת וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת, בת קודמת לאחין וכל יוצאי ירכה של בת קודמין לאחין, אחין קודמין לאחי האב, זה הכלל, כל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו קודמין, והאב קודם לכל יוצאי ירכו (ב"ב ח ב). מצות פדיה קודמת למצות עריפה, שנאמר ואם לא תפדה וערפתו, מצות יעידה קודמת למצות פדיה וכו' מצות יבום קודמת למצות חליצה וכו' מצות גאולה

---

[1]) [בספרי (במד' קמא): מעשה בשני כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם לחבירו ברחוק ד' אמות וכו'.] [2]) [נ"א: למקרא.]

באדון, הוא קודם לכל אדם וכו' (בכורות א ז). האשה שהיא מקשה לילד, מחתכין את הולד במעיה ומוציאין אותו אברים אברים, מפני שחייה קוּדמין לחייו (אהל' ז ו). מעיין של בני העיר, הן ואחרים, הן קודמין לאחרים, אחרים ובהמתן, חיי אחרים הן קודמין לבהמתן וכו' (תוספת' ב"מ יא לג). המעשה קודם לתלמוד (רבי יהודה, ירוש' חגי' א ז). — *ופלוני קוֹדֵם אֶת פלוני, באותה משמ': כל התדיר מחבירו קודם את חבירו, וכל המקודש מחבירו קודם את חבירו (הור' ג ז). הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם את בנו, רבי יהודה אומר בנו קודמו (בכורות ח ו). — *ובלי השלמה: בעל הבית אומר בסלע, ואחר אומר בסלע, בעל הבית קודם (מע"ש ד ג). אבדתו ואבדת אביו, אבדתו קודמת, אבדתו ואבדת רבו, שלו קודמת וכו' (ב"מ ב יא). תדיר מקודש, מקודש קודם (ר' ליעזר, ירוש' יומא ז ב). תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם (ברכות כח.). לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם (דא"ז ו). — *פַּת[1]) קוֹדְמִין, כלי מדה כפול, מרכב משתי מדות כגון רֹבע וחצי רֹבע, שכל אחת מהן אפשר לראות כקודמת לחברתה[2]): אמרו לפני ר"ע

---

[1]) [כך נוסח הרמב"ם ושל פרוש הגאונים (עפשטיין, 68), וכן במדב"ם; ונ"א: בת, בית.]

[2]) [בפרוש הרמב"ם (דרנבורג, 198): הרובע וחצי הרובע הו אן יעמל אלכילין מחפורה מן עוד ואחד או מתצלה מן אעואד עלי הד'ה אלצורה פקאלוא לר' עקיבה אן הד'א אלכיל אלצגיר כאנה אחורים ללכיל אלכביר ואלאצל אלד'י לא כ'לאף פיה כלי שנטמא תוכו נטמאו אחוריו כמא בינת פי אול אלפרק פאד'א אנתג'ס הרובע במשקין טמאין כאן אלקיאס אן ינתג'ס חצי הרובע. פג'אובהם ר' עקיבה אן נסבה אחדהמא ללת'אני נסבה ואחדה ואנה כמא תקול אן חצי הרובע אחורים לרובע תקול איצ'א הרובע אחורים לחצי הרובע אד' ולם יתקדם אחדהמא ללת'אני בשי מן אלאשיא והד'א הו מעני קולה של בת קודמין היא יעני הד'א היא אלקצה אלתי ימכן פיהא אן תג'על אלמקדם איהמא שית ואלאכ'ר תאבע לה וכל מא את'בת פיהמא מקדמא אמכן אן יקאל אנא אלמתאכ'ר וכלאם ר' עקיבה צחיח, ע"כ. ובעבר': הרובע וחצי הרובע הוא שיעשה שתי מדות חקוקות מעץ אחד או מחוברות משני עצים, על זאת הצורה. ואמרו לר' עקיבה, אם זאת המדה הקטנה היא כאילו היא אחורים למדה הגדולה, והשרש אשר אין בה מחלוקת כלי שנטמא

בפרק אחד, אבל אי אתה יודע מי קדם את מי (סדר עולם רבה כ, רעגכר, מ:). כך התורה קדמה אותן שש קדימות (מד"ר ברא"ש א). —* וְקָדְמוֹ, באותה משמ׳: יוצא דופן והבא אחריו וכו׳ ר׳ עקיבא אומר שניהם אינן בכור, הראשון משום שאינו פטר רחם, והשני מפני שקדמו אחר (בכורות ב ט). ועדין אני אומר, אם ויאמר שקדמוה מצות אחרות הרי הוא כשנון, י׳ הדברות שלא קדמום מצות אחרות אינו דין שיהו בשנון (ספרי דבר׳ לד). בדין היה שתקדום חלה לכל, ולמה קדמה ראשון, מפני שקדמה לגורן וכתוב בו ראשית, שני אף על פי שקדמו לגורן אין כתיב בו ראשית (רבי מתניה, ירוש׳ דמאי ה א). אדם נברא בערב שבת וכו׳ שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית (ת"ר, סנה׳ לח.). אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת, ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך, יתוש קדמך שלשול זה קדמך (ר"ל, מד"ר ברא"ש ח). אמר הקב"ה לדוד, אתה אמרת פליאה דעת ממני, כבר קדמך משה רבך ואמ׳ לא נפלאת היא ממך (דב"ר, ליברמן, 116). — *לבאן קְדָמַנִי: דומה לי שאין כחו של אלוה זה אלא במים וכו׳ כיון שהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי, ועכשיו לבאן קדמני (מד"ר ויקר׳ כב). —ובסהמ"א: התלמיד אומר לרב, בוא שנה לי פרק אחד, והרב אומר לו קדמני במקום פלוני, אבל הקב"ה אומר ליחזקאל קום צא אל הבקעה, יצא יחזקאל ומצא להקב"ה שקדמו, שנאמר ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה׳ עומד (ילק"ש ש"ב קסא).—ואמר הפיטן: מי קדמך אדון הכל (ינאי, אל, קרובי שמות, זולאי, לז). — *ובלי השלמה, קָדַם הדבר: מי שנתן רשות לשלוחו לקדש בתו והלך הוא וקדשה, אם שלו קדמו, קידושיו קידושין, ואם של שלוחו קדמו, קידושיו קידושין (קדוש׳ ד ט). מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה וכו׳ אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים, ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים (ב"ב ב ז). מי שפיכות שירדו עליהן מי גשמים, אם רוב מן הטמא טמא וכו׳ אימתי, בזמן שקדמו מי שפיכות, אבל אם קדמו מי גשמים אפילו כל שהן למי שפיכות טמא (מכשיר׳ ב ג). לבריאה שמים קדמו, ולשכלול הארץ

קדמה (ר׳ יוחנן בשם חכמים, מד"ר ברא"ש א). עשרה דברים נבראו בין השמשות, המן מכללן, לפי שהוא יוצא מטבעו של עולם כבר קדמה בו מחשבה מששת ימי בראשית (מדה"ג שמות טז, הופמן, 179). — ובסהמ"א: וכיון שקדמו אלה ההקדמות בנפשו יבוא בעבור זה למאוס אותם וכו׳ (ר"י א"ת, חו"ה, הבטחון ה). שהממשכן את חבירו איננו ממשכן אותו אם לא קדם לו עליו חוב שהוא חייב בו וכו׳ (שם שם ו).—ואמר המשורר: ומה נפעל וקדמו מפעלי אל, ומה ניען והעצה יעוצה (ר"ש הנגיד, משלי, יח). — *וְקָדַם אדם ועשה, מהר ועשה, נזדרז ועשה קֹדם: מי שקדש אחת משתי אחיות וכו׳ מת ולו אח אחר, חולץ לשתיהן, היו לו שנים, אחד חולץ ואחד מיבם, קדמו וכנסו, אין מוציאין מידם (יבמ׳ ג ו). השולח גט לאשתו והגיע בשליח וכו׳ הרי זה בטל, קדם אצל אשתו או ששלח אצלה שליח ואמר לה גט ששלחתי ליך בטל הוא, הרי זה בטל (גיט׳ ד א). יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים, מה שמכרו מכרו (ר׳ יוחנן, יבמ׳ סז:). מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות ואם בא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי, קדמו בית דין ופסקו, מה שפסקו פסקו (כתוב׳ קז.). טענו חיטים וקדם והודה לו בשעורין, אם כמערים חייב וכו׳ (בשם שמואל, שבועות מ:). בשקדם וסלקו (את האסור) (אביי, חול׳ ק.). — *וְקִדְּמוֹ, באותה משמ׳: אפילו בתשעה באב יארס, שלא יקדמנו אחר (שמואל, ירוש׳ תענ׳ א ח). מימי לא קדמני אדם לבית הכנסת (ר׳ אחא בר בר אחווה, שם שם ג יג). כבר קדמוך רבנן (ותקנו לחתם בראש המגלה) (אביי, ב"ב קסז.). — *ובפרט בבטוי כל הקוֹדֵם זכה, וכדו׳: מצוה בגדול ליבם, ואם קדם הקטן זכה (יבמ׳ ב ח). הניח אחיו וכו׳ פירות המחוברין בקרקע, שלו, והתלושין מן הקרקע, כל הקודם זכה בהן וכו׳ (כתוב׳ ח ז). הלוקח מסקריקון נותן לבעלים רביע וכו׳ רבי הושיב בית דין ונמנו שאם שהתה בפני סקריקון שנים עשר חדש כל הקודם לקח זוכה (גיט׳ ה ו). המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים לזבלים והוזק בהן אחר, חיב בנזקו, וכל הקודם בהן זכה (ב"ק ג ג). הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש וכו׳ כל הקודם להורגן

וברבעי, והענבים ששרפם הקדים והפסידן (רמב"ם, מעשר שני ונטע רבעי ט יג). והוא (המורך) הענין אשר בו תסתר (נ"א תחסר) תנועת הכח הכועס מהשעור הראוי ותסוג אחור מהקדים בעת הראוי להקדים (מאזני לדק לאלגזלי, הבאור הי"ו, 94). וזאת הראיה שהיא מופתית גדולה אצל החכמים ולפיכך תקדימה וכו' (ר"י אכטולי, מלמד התלמידים, הקד', א:).—*והקדים דברים בספר: זה ראיתי להקדימו בתחלת החלק השני (ר"י א"ת, קס"ט לריב"ג, הקד', 7). ותתבררה ההקדמה הראשונה אשר הקדמנו (הוא, חו"ה, היחוד ה). אמר המחבר, מפני שהקדמנו בשער הראשון אופני יחוד האלהים וכו' (שם, הבחינה, פתיחה). אמר המחבר, מפני שהקדמנו לדבר בחשבון האדם עם נפשו וכו' ראיתי לסמוך לו באור מיני הפרישות (שם, הפרישות, פתיחה). היתה עמי רוח אחרת ותניעני להקדים הקדמה תהיה קודמת לו (לחבור) בסדר וכו' (הקד' פעה"מ לאבן לטיף). ועתה קודם שנבאר הפסוק הבא, נקדים הקדמה (פי' משלי לזכח' הלוי א). — *והקדים זכרו, הזכירו מקֹדֶם בספר: והרביעית, אנשים שהוסיפו על מה שהקדמנו זכרם (ר"י א"ת, חו"ה, עבודת האלהים ד). —*והקדים, במשמ' הקדים דברים בדבור, עלי להקדים וכדו', וסה"פ הָקְדֵם, בפרט עם ב, כתה"פ, בְּהָקְדֵם, בְּהֶקְדֵּם האפשרי, עד כמה שאפשר קדם, נוהג בספרות ובדבור. — *והקדים, יצא אל ארץ המזרח: וישראל מקריה יצאו ויקדימו (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, 113). — ואמר הפיטן: מי קדמך אדון הכל, ומי הקדימך בורא הכל (ינאי, אל בידך, קרובי שמות, זולאי, לז). יה רצונו תשמע ופיללו תשמע, וכמו מקדימי מעשה למשמע (הוא, קרוב' דברים, שם, רכג). בימי אומן אוזן לשמוע הטיתם; ונעשה לנשמע הקדמתם (הוא, בימי אומן, קרוב' לתלת דפורענותא, שם, שו). וכל מאמינים שהוא קשה לכעוס, הרחום ומקדים רחמים לרוגז (הוא, האוחז ביד, קרוב' לימים נוראים, שם, שלא). גאולה (לממכר) הקדמתה, דילוי לדלות התקנתה (הוא, אותיות, קרוב' שקלים, שם, שנא). פרשה זאת (שקלים) להגות בקץ זה, פלסיה להקדים לפלס צר ובוזה (ר"א קליר, מעתיק פלוסים, קרוב' שקלים). אך בהביטך לסוף דבר בקדמותו, על כן הקדמת רחמיך לדינך ומדתך להאריך אפך לטובים ולרעים (אנא אדון העולמים, מענה לשון). — ואמר המשורר: ורע מזה ומזה כי פעליו אשר הקדים במאזנים שקולים (ר"ש הנגיד, הייטב, בן תהלים נה, שמן, לז). תקדים מאכלו על שתיתך (הוא, בעת אלך, בן משלי, שם, קמא).

—קל, *קָדַם [1]), — קָדַם דבר לְדבר בזמן: למה קדמה שמע לוהיה אם שמע, אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה וכו' (ר' יהושע בן קרחה, ברכ' ב ב). ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה וכו' אלא יקדמו הבכורים שהן בכורים לכל וכו' (תרומ' ג ז). כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש וכו', כתבו לאחר שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש ומת, אם הגט קדם למיתה הרי זה גט, ואם מיתה קדמה לגט אינו גט (גיט' ז ט). משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני, הרי אלו פטורים, מפני שקדמה שבועה לעדות (שבוע' ד ט). כל שיראת חטאו קודמת [2]) לחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת (ר' חנינא בן דוסא, אב' ג ט). אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום, פגול, וחייבין עליו כרת, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן, פסול, ואין בו כרת (זבח' ב ה). אם בהרת קדמה לשער לבן טמא, ואם שער לבן קדם לבהרת טהור (נגע' ד יא). ששה דברים קדמו לבריית העולם (מד"ר בראש' א). שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם (רבי שמעון בן לקיש, שם שם ח). כבר קדמת צעקתם לצעקתך (ר' שמעון בן יהודה איש כפר עיכוס, מדה"ג שמות יד, הופמן, 142).—ואמר המשורר: זכור טובה לאח קדמה (ר"ש הנגיד, זכור טובה, בן משלי, שמן, קעג). — *וקָדַם דבר אֶת דבר בזמן: כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו חייבין בבכורה ובמתנות וכו' כל שקדם הקדשן את מומן פטורין מן בבכורה ומן המתנות (חול' י ב). אם הטמאה קדמה את רגלו טמא, ואם רגלו קדמה את הטמאה טהור (אהל' י ב). שער צהוב שקדם את הנתק טהור (נגע' י ד). שכלן (עמוס ומיכה) נתנבאו

[1]) [עי' בהערה לבנין פִעֵּי בתו"ם.]

[2]) [עי' ברמב"ם, ויש מפרשים בדרכים שונות.]

במעלות האולם, מי שוכו בדישון מובח. הפנימי והמנורה היו מקדימין לפניהם (סס ו ח). ואת עמו לקח עמו, שלקחן בדברים, אמר להם, דרך מלכים להיות מנהיגין בסוף ותיילותיהם מקדימין לפניהם, אבל אני אקדים לפניכם וכו' (מכי' בשלח מסכתא ג ח). — *ובלי השלמה, הִקְדִּים, היה קֹדֶם: הטביל בו את המטה, אף על פי שרגליה שוקעות בטיט העבה, טהורה, מפני שהמים מקדימין[1] (מקוא' ז ז). — *ובנגוד אל אַחֵר: כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה (מגי' א א). באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין, אבל זמן עצי כהנים וט' באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין וכו' (סס סס ג). אם ראית צדיק יוצא לדרך ואתה מבקש לצאת לאותה הדרך, הקדם על ידיו שלשת ימים או אחר על ידו שלשת ימים כדי שתצא עמו לדרך וכו' (ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי, תוספת' ע"ז א יז). — *הִקְדִּים שעה אחת: אין מוציאין את המת סמוך לקרית שמע אלא א"כ הקדימו שעה אחת וכו'. (ירוש' ברכ' ג ג). — *והִקְדִּים אדם לדבר, השכים לעשות את הדבר: כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימים למצות[2], שנאמר וישכם אברהם בבקר (פסחי' ד.). לעולם יקדים אדם לדבר מצוה וכו' (בשם ר' יהושע בן קרחה, ב"ק לח:). — *והִקְדִּים אדם למקום, השכים ללכת לשם: וזקני ישראל היו מקדימים ברגליהם להר המשחה (פרה ג ז). — *והִקְדִּים הרוצח לערי מקלט, והִקְדִּימו העדים הזוממים וכדו' לבית הסקילה: בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וכו' (רבי יוסי בר יהודה, מכות ב ו). המוציא שם רע ונמצאו עדיו זוממין לוקה ונותן ארבע מאות זוז והזוממין מקדימין לבית הסקילה, לא אמר לעדים שיעודו אלא הם באו מאיליהן והעידו הוא לוקה ואין נותן ארבע מאות זוז והזוממין מקדימין לבית הסקילה, זינתה כשהיא נערה משבגרה יצאה עליה שם רע הוא אינו לוקה ואינו נותן ארבע מאות זוז, היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה[3] (תוספ' כתוב' א ה). — *והִקְדִּימו הזוממים וכדו' למיתה, השכימו ללכת למיתה: הבא על אשת איש וכו' הרי זה בחנק, וזוממי בת כהן ובועלה, שכל הזוממין מקדימין לאותה מיתה, חוץ מזוממי בת כהן ובועלה (סנה' יא ו). כל הזוממין והבעלים מקדימין (המיתה[1])) לאותה מיתה, אם לסקילה סקילה, אם לשריפת שריפה, במה דברים אמורים בזמן שהוא כיוצא בהן באותה מיתה, כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה, כיוצא בהן בשריפת הוא והן בשריפה, כיוצא בהן בחנק הוא בשריפה והן בחנק (תוספת' סס יד יז).[2]) — ובספה"א: ויהי באשמורת הבקר, כבר הקדים להם בוקרו של אברהם, שנ' וישכם אברהם בבקר וכו' (מדה"ג שמות יד, הופמן, 146). בשעה שעמדו ישראל על הר סיני קיבלו עליהם שני דברים, שנאמר נעשה ונשמע, והקדימו עשייה לשמיעה (סס זכר' ז, הפנלה, 82). ומהוע אני רואה אתכם מבקשים טרפי שנים באות וכו' ותבקשו להקדים לכם טרף מי שלא נברא עדין מאשה ובנים ולא יספיק לכם המזון לבדו, אלא שאתם מקדימים המזון ומותריו לזמנים שאינם ידועים ולא ערוכים לכם, ולא די לכם שאינכם מקדימי לו עבודה לזמן עתיד וכו' (ר"י א"ת, חו"ה, הבטחון ו). העלין והלולבין ומי גפנים והסמדר מותר בערלת

---

[1]) [נ"א: מקדמין.]

[2]) [משתמשים בזה כפתגם, גם בקצור: זריזים מקדימים.]

[3]) [וכעין זה הובא בבבלי (כתוב' מה.): נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע וכו' היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה, ופרש רש"י: כלומר, ישכימו בבקר לשם, כי אין להם נס והמלטה מן המיתה הזאת. וכעין זה פרש במכות (ג., ד"ה הסם קא): כל הזוממין מקדימים לאותה מיתה, כלומר, אין להם לצפית מיתה אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של נידון וכו'. והתוס' שם (ד"ה כל) כתבו וז"ל: פי' הקונטרס שאין להם נס והמלטה, וקשה דמאי קמ"ל פשיטא, ובכתובות פירש שרוצה לומר מקדימין שלא יענו הדין וגם זה קשה דמאי קמ"ל פשיטא לכך פי' ר"י מקדימין ה"פ ודאי אתה צריך להמיתן במיתה שהמיתו אבל ודאי אם אינו יכול אפ"ה נמיתם בכל מיתה שנוכל וכו', ע"כ. ועי' גם פני משה לירוש' סנה' (ז א).]

[1]) [אין בדפוס'.]

[2]) [מקדימין שבמשפט: העליון כנגד ראשו והתחתון כנגד רגליו כל עמא מודיי שמקדימין (ירוש' ערוב' ה ג) אינה אלא טעות במקום מקדדין. עי' ליברמן, הירושלמי כפשוטו, למקום.]

לדבר בזמן: אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום (דמאי א ד), המקדים תרומה לבכורים, מעשר ראשון לתרומה, מעשר שני לראשון, וכו' מה שעשה עשוי (תרומ' ג ו). כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר, אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום, הקדים דם השעיר לדם הפר, יחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר (יומא ה ז). מפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים (מכי' מסכתא דפסחא ה). אין מסיחין בסעודה שמא יקדים[1]) קנה לושט ויבא לידי סכנה (ר' יוחנן, תעני' ה:). שלא הקדים אחד מהן (מההולכים למלחמת מדין) תפילין של ראש לתפילין של יד (מד"ר שה"ש, כמגדל דוד). — *והִקְדִּים מלה למלה: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים וכו' (רבי סימאי, שבת פח.). למה פעמים שהוא מקדים ארץ לשמים, ופעמים שהוא מקדים שמים לארץ וכו' (ר' אלעזר ב"ר שמעון, מד"ר בראשי' א).—*ובלי השלמה נוספת, הִקְדִּים פלוני דבר: מפני מה אמרו בתשעה ועשרים באלול ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב לפיכך הקדימוהו לעשרים ותשעה באלול (שקל' ג א). הקדים לו שכרו כמי שחנכו, נתן לו שכרו לאחר שנים עשר חדש כמי שלא חנכו (שם סוטה ח ד). בשר ודם אין מקדים רטייה עד שרואה המכה, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן, אלא מקדים הרטייה ואחר כך מכה[2]) (רבה בשם רבי שמעון, מד"ר שה"ש, שני סדיך). —*והִקְדִּים אדם שלום לחבירו, הִקְדִּים בשלום חבירו וכדו', אמר לו שלום ראשונה: הוי מקדים בשלום כל אדם (ר' מתיא בן חרש, אב' ד טו). כל

1) [ואולי הנושא הוא הקנה.]

2) [תשוה: אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחלה (ר"ל, מגי' יג:). אין מדותיו של הקב"ה כמדת בו"ד, בו"ד מכה ואח"כ מרפא והקב"ה מרפא עד שלא יכה (ילמדנו, הא' בלק, מובא בערוך ערך גמל). ובארמ': הכי ארחיה דקב"ה, בקדמיתא ברי אסוותא ולבתר מחי (זהר מקץ). ולפי זה בהוה היום: מקדים רפואה למכה. עי' הערות פקרלא, אוצר לשון חכמים, אין הקב"ה וכו', וסביוב, אוצר המשלים והפתגמים, מקדים רפואה וכו'.]

שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום (רב הונא, ברכ' ו:). אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם (שם יז.). מניין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להַקְדִים לו שלום, ת"ל נשך כל דבר אשר ישך, אפילו דיבור אסור (ר"ש בן יוסי, ב"מ עה:). — *והִקְדִּים, בנגוד להִשְׁהָה: ועשו בן ארבעים שנה, הא למדנו שהב"ה משהה לצדיקים ומקדים לרשעים (מד"ר בראשי' סה). —*והִקְדִּים ועשה מעשה: מעשר ראשון שנטלה תרומתו, פשיטא, לא צריכא אלא שהקדימו בשבלים והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, וכדרי אבהו, דאמר ר' אבהו אמר ריש לקיש, מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה (ברכ' מז.). ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים, חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת (מגי' ג ד). צפה הקב"ה שהמן הרשע עתיד לשקול כספו על ישראל, אמ' מוטב שיקדים[1]) כספן של בני לכספו של אותו הרשע, לפיכך מקדימין וקורין בפרשת שקלים (בשם רשב"ל, ירוש' מגי' א ז). —*והִקְדִּים את פלוני, בא לקראתו להקביל את פניו וכדו': כיון שהגיע לברכין ראה בני אדם שהם מקדימין אותו מכל כרך וכרך (מגי' תעני' יא). כיון שראה פרעה שבעת שהיה יוצא המימה משה מקדימו בדרך, נמנע שלא לצאת כדי שלא יפגע בו משה (מד"ר שמות יב). וכשיבא אדם ליכנס בפתח הראשון מלאכים הרחמנים מקדימין אותו ואומרים לו מה לך ליכנס בתוך הרשעים והגהלים וכו' (סדר"א טו). — *והִקְדִּים אדם עליו: שלש מצוות נצטוו ישראל בביאתן לארץ, נצטוו למנות להם מלך וכו' אם כן למה נענשו בימי שמואל, אלא לפי שהקדימו עליהן (ר' יהודה, תוספת' סנה' ד ה). — *והִקְדִּים לפני פלוני, הלך לפניו: ארבעה כהנים נכנסין, שנים בידן שני סדרים, ושנים בידן שני בזיכין, וארבעה מקדימין לפניהם (מנח' יא ז). מי שזכה בדשון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימין וארבעה כלים בידם וכו' (תמיד ג ו). החלו עולים

1) [בירוש' מגי' ג ח: שיקדום.]

או ששלת אצלת שלית, א' לה גט ששילחתי לך אי איפשי שתתגרשי בו, בטל הוא, הרי זה בטל (תוספת' גיט' ד ה). ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו אילמלא קידמו משה[1] (שם סנה' ד ז). אם לא שכב איש אותך, מלמד שפותח לה בזכות, אומר לה הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה קידמוך ונשטפו וכו' (ספרי במד' יג). היה עומד בר"ה וזרק וקידם וקלטת מהו (ר' יוחנן, ירוש' שבת א ו). מעשה שעשיתי מפרש בים הגדול וראיתי ספינה אחת ששקעה בים והייתי מצטער על תלמיד חכם אחר שהיה בתוכה וכשבאתי למגיזה של קפודקיא והתחיל מקדמיני ושואל לי שאלות נימתי לו בני היאך פלט' נומה לי וכו' (ר' עקיבא, שם יבמ' טז ג). כל העושה מצוה בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב (ר' יוחנן, סוטה ג:). השואל פרה מחבירו ונגנבה וקידם השואל ושילם ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשואל (ב"מ לד.). אם קידמך חבירך בעדשים קדמתו בבשר (ר' יוחנן, מד"ר ברא' לח). כי י"י אלהיך העובר לפניך וגומר, מכאן אתה דורש שהיו ב' נצוצין מקדמין לפניהם (שם במד' ה). על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכו' דרך ארץ הוא שהבא מן הדרך מקדמין לו במאכל ומשתה וכו' ואתם בני אושא שקדמתם רבותינו במאכלכם ומשקיכם ומטותיכם הקב"ה יפרע לכם שכר טוב (ר' אלעזר, שם שה"ש, תמכוני). — *וקִדְּמוּהוּ רגליו, מהרו והוליכו אותו: ואל יקדמוך רגליך לדבר עבירה שמא יקדמך מלאך המות (דא"ז ד). — ובסהמ"א: כבר קידמני אהרן אחי וניתנבא במצרים (קטעי מדרש והגדה, גנזי שכטר א, גינצבורג, 49). אחרי אשר קדמתנו בכל אלה המטעמים, השמיענו דבריך הנעימים (ר"י זבארה, שעשועים ז, דודזון, 65).— *וקִדֵּם המחבר דבר בספר, הזכיר מקדם בספר: וכבר קדמתי בתחלת הספר הזה מן הדברים המראים חיוב הענין מה שיש בו די (ר"י א"ת, מו"ה, היחוד ג). — ואמר הפיטן: קדמתה למכה רמייה[2] (ינאי, קרוב' לימים נוראים, זולאי, שכג). זכות תם קידמת והלכה לפניו (שם, שלח). קדם מפעליו מאז כקדם קדמונים קדמתי מאז (ר"א קליר, יי' קנני, קרובה א שבועות). שפל רוח שפל ברך וקומה אקדמך ברוב פחד ואימה (רסב"ג, שפל רוח, קונט' הפיוטים, ברודי, 42). קידם ולא התיאש, אל מזבח האש וכו' קידמו לו בחזקה, כף ומגים בחוקה וכו' קודם היכל להרקה, כהוקח ופקח (קטע מעבודה, Elbog., Stud. 179). גשתך לחתום מוסר, רחמיך יקדמו רגזך (אל תעש, מוסף יוה"כ). — ואמר המשורר: תפלה אקדם יום קרב ראשונה, ושיר לאשר יעש לי אחרונה (ר"ש הנגיד, דיואן ששון, כד). — *וקִדֵּם פני הרעה, הקדים תרופה עד שלא תבוא הרעה, נוהג בדבור ובספרות. — *וקִדֵּם דבר בברכה, כמשמ' הביע שמחתו על דבר, freudig begrüssen; saluer; to welcome, נוהג בדבור ובספרות. — ועי' קל.

1) [בבבלי (סנה' כא:): אילמלא (לא) קדמו משה, ובירושל' (מגיל' א יא): אלא שקדמו דור משה.]

2) [ועי' הִפעִ'.]

—הִפעִ', תַּקְדִּים, הִקְדִּימַנִי, — הִקְדִּים הנושה את הלֹוֶה, בא לפניו לתבע תשלום[1], entgegentreten; s'opposer; to step up to: מי הִקְדִּימַנִי ואשלם[2] (איוב מא ג).
—וְהִקְדִּים (האל את) הרעה בעד פלוני, קִדֵּם את פני הרעה והגן בעד פלוני מפניה, vorbeugen; prévenir, obvier; to prevent: בחרב ימותו כל חטאי עמי האמרים לא תגיש וְתַקְדִּים בעדינו הרעה[3] (עמו' ט י). — ובתו"מ, הִקְדִּים פלוני דבר

1) [השוה אותה התפתחות לשונית בלעזית בפעל fordern מן vorder, קֹדֶם, לפני.]

2) [לענין השוה את פרושו של טורטשינר למקום.]

3) [רֹב המפרשים מבארים תקדים בנקבה נסתרת, כרש"י: לא תמהר הרעת לגשת ולבא, ע"כ. ואולם אין לפרש כך תגיש כהִפעִ', ועל כן הכונה: אתה, האל, לא תגיש את הרעה. והשוה בדברי אותו הנביא (ה ט): המבליג שד על עז ושד על מבצר יבוא, שבונתם (עי' טורטשינר, Bundeslade, עמ' 71), בהתאם למה שקדם (הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ יי' שמו): המַּבְל יַגִּשׁ על עז ושד על מבצר יביא. בשמוש הפעל יַגִּשׁ כלפי האל, ועל כן גם ותקדים הוא בנוכח כלפי האל, אלא שמלת היחס בעד (כמו הגן, התפלל בעד וכדו') מורה על פעֻלת הגנה, ועל כן אין להבין ולא תקדים אלא אדרבה: ותקדים ותמנע בעדנו את הרעה, ולצורת המאמר שבפי העם השוה דברי העם בנבואת ירמיה: אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך וכו' (ירמ' יד כא).]

קָדָל[1], פ"ז, — עֹרֶף, אחורי הקדקד והצואר: נפתרים ונפתלים בקושי כסאו ויתחזקו, נכנסים כאחד החוזר קדל, ונכנסה חמה ולבנה בחיל וחפרה הלבנה וכו' (ברייתא דשמואל הקטן ג). שהוכיחן על שהמרו על הים והפכו קדל[2] על דברי בן עמרם שלשה מסעות (מדה"ג דבר' א א, הסגלה, 4). — ואמר הפיטן: פתיגיל ועגיל בדלי, ענוק פנוק קְדָלִי, פנים בפנים השרילי, דודי לי (ר' שלמה הבבלי, אור יִשע, יוצ' א פסח). ראיתיך כבבליך בצער עליך, פשוטה מעיליך, פרועה קדליך ופעמוני זהב עלי תלתליך (אזהרה נסחתי, הכנה שבת ז אחה"ס).

קדם[3], ממנו הִקְדִּים[4], הַקְדָּמָה, הֶקְדֵּמִי, הִתְקַדְּמוּת[5], *מֻקְדָּם, מַקְדֵּמָה, מֻקְדֶּמֶת, *קָדוּם, *א. *ב. קִדּוּם, קָדִים, *קְדִימָה, קְדִימוּת, קֶדֶם, קֵדֶם, *קֹדֶם, *קָדֶם, קִדְמָה, קַדְמָה, קַדְמוֹן, קַדְמֹנִי, קַדְמוּת, קִדְמִי, תַּקְדִּים.

קָדַם, קל לא נמצא במקרא[6].

— פע', קִדַּמְתִּי, קִדְּמוּ, קִדְּמֻנִי, קִדְּמוּנִי, קִדְּמָה, אֲקַדֵּם, אֲקַדְּמֶנּוּ, תְּקַדְּמֶנּוּ, יְקַדְּמֵנִי, יְקַדְּמֶנָּה, תְּקַדְּמֶךָּ, נְקַדְּמָה, יְקַדְּמוּ, יְקַדְּמֻנִי, יְקַדְּמוּנִי, יְקַדְּמוּנוּ, — א) במשמ' המקום, קִדֵּם אדם (את פני פלוני), הלך לפניו, verangehen ; marcher devant ; to go before: קִדְּמוּ שרים אחר נגנים בתוך עלמות תופפות (תהל' סח כו). צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יְקַדְּמוּ פניך[7] (שם פט יה). — ב) קִדֵּם את (פני) פלוני וכדו', בא אל מול פניו, בא לקראתו, entgegenkommen ; aller au-devant de ; to go to meet: ואני אליך יי' שִׁוַּעְתִּי

1) [עפ"י הארמ' שבתו"מ ובתירגומים, ונראה שהיתה המלה בעבר' שבמקרא בצורת גֹּדֶל, והיא שנקראה גּוֹרָל בפסוק: כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים (תהל' קכה ג).]

2) [בספרי (דבר' א): עורף.]

3) [באותה משמ' בא שרש זה בכל הלשונות השמיות, בארמ', ערב', כוש', אשור' ואוגרית'.]

4) [נוהג בדבור ובספרות, ביחוד בתה"פ בְּהַקְדֵּם, כמו בְּמֻקְדָּם.]

5) [נוהג בדבור ובספרות.]

6) [מכאן שיש לראות את הפעל כנגזר מן קדם במשמ' תה"פ או מלת היחס, ועי' לקמן.]

7) [בסק"א (תהל' פה יד): צדק לפניו יהלך.]

ובבקר תפלתי תְּקַדְּמֶךָּ (שם פח יד). — ובפרט בא לקראת פלוני לעזרה, לגמל לו חסד, לברכו וכדו': אלהי חסדי[1] יְקַדְּמֵנִי אלהים יראני בשררי (שם נט יא). אל תזכר לנו עונת ראשנים מהר יְקַדְּמוּנוּ רחמיך כי דלונו מאד (שם עט ח). — וקִדֵּם את פלוני בדבר, הגיש לו דבר: על דבר אשר לא קִדְּמוּ אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים (דבר' כג ה). לקראת צמא התיו מים ישבי ארץ תימא בלחמו קִדְּמוּ נדד (ישע' כא יד). במה אֲקַדֵּם יי' אכף לאלהי מרום האֲקַדְּמֶנּוּ בעולות בעגלים בני שנה (מיכ' ו ו). כי תְקַדְּמֶנּוּ ברכות[2] טוב תשית לראשו עטרת פז (תהל' כא ד). נְקַדְּמָה פניו בתודה בזמרות נריע לו (שם צה ב). מדוע קִדְּמוּנִי ברכים[3] ומה שדים כי אינק (איוב ג יב). כי לא קִדְּמוּ את בני ישראל בלחם ובמים (נחמ' יג ב). — ולרעה, קִדֵּם את פלוני, בא נגדו למלחמה: חבלי שאול סבבוני קִדְּמוּנִי מקשי מות (ש"ב כב ו; תהל' יח ו). יְקַדְּמוּנִי (שונאי) ביום אידי ויהי יי' (ל)משען לי (שם שם יט). קומה יי קַדְּמָה פניו (של הרשע) פלטה נפשי מרשע חרבך (תהל' יז יג). מעי רתחו ולא דמו קִדְּמֻנִי ימי עני (איוב ל כז). — וקִדֵּם את פלוני דבר, יצא נגדו בדבר: לא יבוא אל העיר הזאת ולא יורה שם חץ ולא יְקַדְּמֶנָּה מגן ולא ישפך עליה סללה (מ"ב יט לב; ישע' לז לג). — ג) במשמ' הזמן, בא במֻקדם, לפני זמן זה או זה, zuvorkommen, eilen; prévenir, se hâter; to come before, hurry: קִדְּמוּ עיני אשמרות לשיח באמרתך (תהל' קיט קמח). — וקִדֵּם לעשות דבר, קִדֵּם ועשה דבר, מהר לעשות: על כן קִדַּמְתִּי לברח תרשישה (יונ' ד ב). קִדַּמְתִּי בנשף ואשועה לדברך יחלתי (תהל' קיט קמז). — ואמר בן סירא: כי ירא יי' יעשה זאת ותופש תורה ידריכנה וקדמתו כאם וכאשת נעורים תקבלנו (ב"ס גני' יה ב). — ובתו"מ[4]: קִידֵּם[5] אצל אשתו

1) [כתיב חסדו.]

2) [במקום בברכות.]

3) [במקום בברכים.]

4) [קשה להכריע בכל מקום אם הכונה לבנין זה או לבנין קל, שאינו במקרא, ואף אפשר שלא השתמשו בראשונה בבנין קל אלא בבינ' קוֹדֵם בלבד, שבא אף על יד הפִּעֵ', ואך אחר כך נולדו צורות בנין קל בתו"מ או בסהמ"א.]

5) [מנקד בהוצ' צוק"מ: קִידֵּם.]

ב. *קְדִירָה, ש"נ — כמו קְדִירָה [1]) : שמקדרין בהרים, פי' מקדרין חותבין וכו' ולא קדירה ממש היא אלא אומרים [2]) בדעת כאלו קודרין את ההרים (ר"ח, עירוב' נה :). ולענין קדירת השם שנסתבכו האחרונים ז"ל ובו' תמהתי מאד עמ"ש וכו' שאין לחתוך השם ולעשות נקבים (ר"י עמדין, תפלת יעבץ ח קנג).

א. *קַדִּישׁ, ש"ז, — תְּפִלַּת קַדִּישׁ, תפלת יתגדל ויתקדש, שרבה בארמי, הנאמרת בשלמותה או בחלקה העקרי בהזדמניות שונות בסדר התפלה [3]) : ואין אומרים קדיש וברכו פחות מעשרה וכו' ובמקום שיש שם ט' או עשרה ששמעו בין ברכו בין קדיש ולאחר התפלה עומד אחד מאלו ויאמר ברכו או קדיש וענו אחריו יצא (סופר' י ז). אבל בתפלת שחרית אחר המזמורים והפסוקים אלו אומר ביוצר ברכו בקול נמוך ואין מזכירין קדוש ואף לא קדיש (שם יט ח). ומגיהין ס"ת במקומו ואומר יהי שם יי' מבורך מעתה ועד עולם וקדיש, שאין לך קריאה שיטעון קדיש עד שיחזיר אלא של שבת בלבד מפני המפטיר (שם כא ו). קדיש וברכו וקדושה וברכת ציצית ותפילין מפסיק בין גאולה לתפלה ולא דבר אחר (שבלי הלקט עז, בשם הגאונים). בריעות שכורעין בקדיש, כיון שאומר יתגדל ויתקדש כורע וכו' (רב נחשון גאון, מובא בסדר רב עמרם השלם, נג :). ואומר השיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש וכו' ומקדיש עד דאמירן בעלמא וכו' (שם, קסד.). בראש חדש קראו פסוקי צידוק הדין כשהן הולכין ואמרו קדיש של תחיית המתים ובמגנצא אין אומ' צידוק הדין וקדיש בראש חדש וכו' (מעשה הגאו', אפשטין, נח, 49). וזהו שאנו אומרים בקדיש תושבחתא ונחמתא, שצריך הוא תנחומין על חצער הזה (סדור רש"י יא, 10). לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא (תוס' ברכ' ג., ד"ה ועונין). שהיו רגילין לומר קדיש אחר הדרשה (שם שם). אם יאמר בצבור איזה מזמורים היאמר אחריהם קדיש או לא (שאלה בתשו' הרמב"ם, ח"מ פריימן, 40). לא יאמר קדיש אלא במקומות הידועות מהתפלות הקבועות או אחר קריאת איזה דבר מדברי תורה או פי' ואפי' דרש פסוק אחד יאמר אחריו קדיש דרבנן (תשובה, שם שם). שליח ציבור אומר קדיש לעולם קודם כל תפלה ואחר כל תפלה ואחר שאומר סדר היום בכל עת שיאמר סדר היום יתחנן מעט ויאמר קדיש, ובשישלים לקרות בתורה ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים כשיגמור תחנוניו יאמר קדיש (רמב"ם, סדר תפלות כל השנה). ומה שנהגו לומר קדיש אחר פסוקי דזמרא מצאתי הטעם לגאונים וצ"ל (שבלי הלקט, תפלה ח). ולמה הקטני' אומר' זה הקדיש (קדיש יתום) הואיל והוא דבר שבקדושה (האגור, סי' שלד). — ומ"ר *קַדִּישִׁים : אמר בלעם הרשע היאך אוכל לקללם והם אומרים בכל יום כמה אמנים וקדישים וברכו (מגוה"מ לר"י אלנקאוה ב, 146, בשם מדרש). — ומינים שונים של הַקַּדִּישׁ : קַדִּישׁ שלם או קַדִּישׁ תתקבל או קַדִּישׁ בתרא או קַדִּישׁ גמור ; קַדִּישׁ יהא שלמא או קַדִּישׁ יתום או קַדִּישׁ אָבֵל ; חצי קַדִּישׁ או קַדִּישׁ חסר או קַדִּישׁ זוטא או קַדִּישׁ לעילא ; קַדִּישׁ דרבנן או קַדִּישׁ על ישראל ; קַדִּישׁ של תחית המתים. — *ובהשאלה, קַדִּישׁ במשמ' בן זכר שיאמר קַדִּישׁ אחר מות אביו או אמו, נוהג בדבור ובספרות.

ב. *קַדִּישׁ, תוס"ז, — כמו קָדוֹשׁ, ואמר הפיטן : קדישי עליונים שרפים ואופנים הפילו תחנתנו פני אדוני האדונים (ר' שמעון בר יצחק, ספר הכספת, סליח' ב עפי"מ). — וביחוד בצרוף עִיר וְקַדִּישׁ, עי' ב. עִיר. — חֶבְרַת קַדִּישָׁה, חברא קדישא [2]), שם לחברת קוברי המתים : גם זה העירוני לחבר חיבור המרקחת זאת בהיותי אחד ממשרתי חברא קדישא וכו' (ספר מרקחת, כ"י משנה ס' תנ"ז, כ"י בודליאנה).

---

[1]) [עפ"י קריאה זו בבבלי (חול' נז :), ועי' ב. קָדַר, הערות, קְדִירָה, הערה.]

[2]) [כנראה צ"ל : אומרים.]

[3]) [על הרכבה וראשית שמושה של תפלת קַדִּישׁ ובו' עי' בפרט אלבוגן, Gottesdienst עמ' 92—98.

צורת השם קַדִּישׁ, כמשקל התאר במשמ' קָדוֹשׁ בארמ', תמוהה היא, הואיל ואינה באה בתפלה עצמה, והתפלה על פי תכנה באה לקַדֵּשׁ את השם במלים : יתגדל וְיִתְקַדַּשׁ שמיה רבא. ואולי באמת קַדֵּשׁ היא צורת השם המקורית ולא קַדִּישׁ.]

---

[1]) [מן הארמ' שבמקרא ובתו"מ.]

[2]) [בעקר בארמ' ובזכר.]

קְדִימַת המעלה, והחמישי הקדימה האמורה על אחד משני דברים וכו' והאחד מהם גרם את השני וכו' וזו היא קדימת עלילה או קדימת הגרמא (ראב"ע הנשיא, מגלת המגלה א, 9). שאר דברים שהבן קם תחת אביו מפני מאחיו כגון שדה אחוזה ועבד עברי וכו' וקדימת הבן לאח בנחלה כולהו מייתינן להו מדין יעידה לתור וכו' (רשב"ם, ב"ב קט., ד"ה ומשני). והחלותי מן הטבע מפני שקדימתו קדימה עצמית (ר"י א"מ, או"ד ז). ובעבור שהיה העצם יותר קדמון מהמקרה קדימה טבעית מפני שהוא הנושא אותו או המחדשו וכו' הקדמנו השם בסדר (פוא, הקדמה א, 1). ואם נמצא בשכלנו או בהרגשותינו שום רבוי נדע ידיעה ברורה כי האחדות קדמתו כקדימת האחד המניני לשאר המנין (פוא, מו"ה, היחוד ז). ובאור אלו הקדימות נכתוב בפר' נפרד כאשר הציעו אותי החכמים הקדומים (כוס מן ג). התבאר כי הדומם הוא חומר לצומח והצומח לחי והחי למדבר וכל אחד מהם הוא קודם לחבירו בטבע, והוא א' מן חמשה קדימות הנודעות אצל החכמים והם קודם בזמן קודם בטבע וקודם במעלה וקידם במערכה וקודם בעילה, וביאור אלו הקדימות הוא כאשר נאמר וכו' (שם מ). כי הזמן מקרה דבק לתנועה כשיכיטו בה ענין הקדימה והאחור (ר"ש א"ת, מו"נ א נג). קדימת העילה לעלול כיצד זריחת השמש ומציאת היום בהארת האור שהאור והיא קדמתו בעלה (ר"י עקנין, ס' מוסר ה ט, 157). ההשגה בנמצא ומציאות שורש האפשר מן הצד שהוא בו שום סיבה נמצאת מן הסבות שניהם שהם יחד בנקודת הזמן אין בה שום דין קדימה כלל ואפילו קדימה משהויית (ר' הלל מוירונה, תגמולי הנפש מז:). הרשאה אין בה דין קדימה לגמרי, אבל יש בה מקצת קדימה (ר' שמעון הסרדי, התרומות, שער כ בסוף). שנמצא החפץ הראשון קודם לדבור הפשוט המתואר בדממה דקה קדימת מציאות מיוחדת בלי נגבלת (ר"י אבן לטיף, שער השמים ב ג, השחר ב, 134). ומקבל תועלת בו הרופא לבד כי יקח ראיה מזה על קדימתו במלאכתו (קאנון א ב ב א). וכן לענין קדימה אפלו עשה מטלטלין אפותיקי מפורש בשטר אפותיקי (טוחו"מ קיז). והשכלים הנבדלים התבאר שימצא בהם הקדימה והאיחור אף שלא יהיו עלות ועלולים קצתם מקצתם (שם טוא, פרוש מו"נ ב א). אי אפשר לומר חיותה (של הנפש) קודמת קדימה חמרית וכו' (ממדה גנוזה, א.). וכן בשאר השמות יש שהם על זה הדרך ר"ל שכבר אפשר שיאמרו עליו ועל זולתו אם בשתוף גמור אם בקדימה ואיחור (ר"י אלבו, עקרים ב כח). כקדימת האיש הזקן לנער (אמו"ר לראב"ד, 28). אמרו והית הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע אין פרושו שיהיה חרב חזאל קודם לחרב יהוא וחרב יהוא קודם לחרב אלישע ולא שיהיה הקדימה הזאת קדימת מעלה בגודל הנקמה כמו שפירשו המפרשים (ר"י אברבנאל, מ"א יט יז). אמר (הרמב"ם כי האלהים) קדמון להגיד שהוא הקידם לעולם בכל מיני הקדימות (פוא, מסע' אלהי א ג). דיני קדימה בברכת הפירות ובו ז' סעיפים (שו"ע או"ח ריא). — "ובמשמ' צְעִידָה קְדִימָה: ועל כן כשיהיה האדם נוצר דרך משל שיהיה ענינו להקדים אל הפחדים כמו ענין הארי ולא ימנעהו מזה מונע תהיה קדימתו אל הפחדים יותר משובו לאחור מהם (רמ"ע פלקירא, ראשית חכמה ג א, 68). — "ובמשמ' תשובה טרם ישאל השואל: הענף הי' נקראהו קדימה, גדרו אשר נקדים להשיב אל אשר יוכלו להקשות ולשאול או לחשוב שומעינו (רמח"ל, לשון למודים ו, כט). — ונוהגים בדבור הצרופים: זְכוּת קְדִימָה, הזכות להיות קודם לאחרים; דְּמֵי קְדִימָה, סכום כסף שמקבל המוכר, האומן, או המשכיר קֹדם שמסר את סחורתו וכדו'.

"קְדִימוּת, ש"נ, — כמו קַדְמוּת, תכונת הדבר הקָדוּם, הקדמון: ואם הוא חי בלא חיים יהית עוד על שני דרכים, על הקדימות שאין לה ראש ולא סוף או על הקנין (מאמר מהבור ר' דוד אלמקמץ, הליכות קדם, 74).

א. "קְדִירָה, ש"נ, — כמו קַדְרוּת: לצוות עליו (על העב) להתקשר בחשכת מים להיות שפעת מים מתכסך[1]) והיא קדירת העבים (רס"י, איו' לח לד). — ואמר הפיטן: קבועם (של השחקים) מזוז קדירתם לחווז (ר' שמעון בר יצחק, אדון אמנני, יוצ' א שבוע').

---

1) [צ"ל: מכסתך.]

החיצון הפנה קָדִים והוא סגור (שם מד א). מפאת ים ימה ומפאת קדמה קָדִימָה וארך לעמת אחד החלקים מגבול ים אל גבול קָדִימָה (שם מה ז). והנה מים יצאים מתחת מפתן הבית קָדִימָה כי פני הבית קָדִים (שם מז א). ופאת קָדִים מבין חורן ומבין דמשק ומבין הגלעד ומבין ארץ ישראל הירדן מגבול על הים הקדמוני תמדו ואת פאת קָדִימָה (שם שם יח). מקצה צפונה אל יד דרך חתלן לבוא חמת חצר עינן גבול דמשק צפונה אל יד חמת והיו לו פאת קָדִים הים דן אחד ועל גבול דן מפאת קָדִים עד פאת ימה אשר אחד ועל גבול אשר מפאת קָדִימָה ועד פאת ימה נפתלי אחד ועל גבול נפתלי מפאת קָדִמָה עד פאת ימה מנשה אחד (שם מח א–ד). והיה מגרש לעיר צפונה חמשים ומאתים ונגבה חמשים ומאתים וקָדִימָה חמשים ומאתים וימה חמשים ומאתים (שם שם יז). — ב) רוּחַ קָדִים, הרוח המנשבת מִקָּדִים, ממזרח, east(erly) wind; vent d'est; Ostwind: ויט משה את מטהו על ארץ מצרים ויי נהג רוח קָדִים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הבקר היה ורוח הַקָּדִים נשא את הארבה (שמות י יג). ויולך יי את הים ברוח קָדִים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה (שמות יד כא). ברוח קָדִים אפיצם לפני אויב (ירמ' יח יז). והנה שתולה (הגפן) התצלח הלא כגעת בה רוח הַקָּדִים תיבש יבש (יחזק' יז י). ותתש בחמה לארץ השלכה ורוח הַקָּדִים הוביש פריה (שם יט יב). במים רבים הביאוך השטים אותך רוח הַקָּדִים שברך בלב ימים (שם כז כו). וימן אלהים רוח קָדִים חרישית ותך השמש על ראש יונה ויתעלף (יונה ד ח). ברוח קָדִים תשבר אניות תרשיש (תהל' מח ח). — ובלי המלה רוח: והנה שבע שבלים דקות ושדופות קָדִים צמחות אחריהן (בראש' מא ו). ושבע השבלים הרקות שדפות הַקָּדִים יהיו שבע שני רעב (שם שם כז). בסאסאה בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה ביום קָדִים (ישעי' כז ח). כי הוא בין אחים יפריא יבוא קָדִים רוח יי' ממדבר עולה ויבוש מקורו ויחרב מעינו (הוש' יג טו). יסע קָדִים בשמים וינהג בעזו תימן וימטר עליהם כעפר שאר ובחול ימים עוף כנף. (תהל' עח כו). ישאהו קָדִים וילך וישערהו ממקמו (איוב כז כא). אי זה הדרך יחלק אור יפץ קָדִים עלי ארץ (שם לח כד). — ובתו"מ: בשלשה פרקים בודקין את היין, בקדים[1]) של מוצאי החג ובהוצאת סמדר ובשעת כניסת מים בבוסר (ר' יהודה, גיט' ג ח). הניחת את העריבה בגשמים ונתפחה טמאה טמא מת, בקדים ונסדקה מקבלת מדרס (כלים כ ג). המוריד את הגלגלים ואת כלי הבקר בשעת הקדים למים בשביל שיחוצו הרי זה בכי יותן (מכשירי' ג ח). שלא נפרע המקום מאנשי דור המבול ומאנשי סדום אלא ברוח קדים עזה וכו' (מכיי בשלח מסכ' ג ד). — ובמשמ' רוח והבל: אפרים רעה רוח ורדף קָדִים כל היום כזב ושד ירבה (הוש' יב ב). החכם יענה דעת רוח וימלא קָדִים בטנו (איוב יה ב). — ג) ובשמוש לא ברור: כלה לחמס יבוא מגמת פניהם קָדִימָה[2]) ויאסף כחול שבי (חבק' א ט). — ונוהג בדבור קָדִימָה במשמ' בכוון לְפָנִים.

*קְדִימָה, ש"נ, — שה"פ מן קָדַם: כשם שהדיוט קדם את הדיוט הרי זו קדימה לעולם, כך הדיוט קדם את הגבוה הרי זו קדימת לעולם (תוספת' ערכי' ד א). — ובמשמ' לשון קֶדֶם: זה שהוא בונה צריך ששה דברים, מים עפר ועצים ואבנים וקנים וברזל וכו', כך התורה קדמה אותן שש קדימות. קדם ומאז ומעולם ומראש ומקדמי תרין בפרשת ה' קנני (ריב"ל בשם ר' לוי, מד"ר בראש' א). — ובסהמ"א: שנושא הדבר העצמיי לא יודע אצל השכל העיוניי כי אם בקדימת ידיעתו (מנחם הגולה, לקוטי קדמוניות, נספח', 50). שהקדימה נאמרת על חמשה צדדים[3]) וכו' הקדימה בזמן וכו' קדימה בעצם הדבר וקורין לה קדימת הטבע וכו' קדימת הסדר וכו'

---

1) [במשנה שבבבלי (גיט' לא.): בקידום, עי' א. קִדּוּם.]

2) [יש מציעים לקרא קֵדְמָה, אך אין בזה תקון למליצה הקשה. כי אין קדימה במקרא אלא מורחה, ואין בטוי כזה מובן בין „כֻּלֹּה לחמס יבוא" לבין „ויאסף כחול שֶׁבִי", והרי גם פרוש המלה מְגַמַּת (עי' ערך מְגַמָּה) מספק הוא. ועל פי הענין נבקש כאן לשון חמס ושד ושבי, ואולי אף דבר קרוב אל מַרְזֵם שהוא בעקר קַדּוּם כבערב' קַדּוּם a), וצ"ע.]

3) [ומעין זה גם במלות ההגיון (סעי' יב).]

---

a) قدوم

שיהית מה שאמרו רבותינו חלצתו חמה מות כלומר הרתיכתהו ובללה אותה בזיעה בעת עבור הקדחת והניחתו (כ"י ח"ח, ספ"ם לריב"ג, חלץ). וזה ירפא תולי הקדחת, וזה יצמיח שער בקרחת (כ"י זכחרה, סמסועים י, דודזון, 122). א"א (אמר אבוקרט) הנה כל קדחת שתהיה עם מורסת הבשר וכו' היא רעה, אם לא שתהיה קדחת יום, א"ג (אמר גלינוס) כל קדחת שמחמת גבולה תהיה יום אח' הנה אבוקרט קרא אותה קדחת יום (יעקב בן יוס' זכרה, פרג' פרקי אבוקרט, כ"י ביהמ"ד סכטר, 31.). ואם תהיה המורסא בצואר המקוה וימצ' החולה כבדות במקום ההוא וכאב וקדחות מתלהבות ויקיצה חזקה וכו' (כ"מ אלדבי, סבילי אמונה ד, ג). ויקרה לנערים חצבה על הגוף והם נקודות כמין נשיכת הפרעושים וכו' ובתחלתם יקרה להם קדחת חזקה (שם ה ג). קדחת האברים וכו' הי"א הדקה הנקראת איטיקה לרוב הסתבכ' בשרשי הגוף שהם האיברים (אלבילה, כאשית חכמה מאמר ג כלל ה פרק א, עו.). הקדחת היא חום נכרי מתלקח בלב ויוצא ממנו באמצעות הרוח והדם בדרך השריינים והעורקים בכל הגוף (ספר הקדחת, כ"י ברלין). מהראשון הסובב קדחת ומת, ומהשני לחיות ומהשלישי דקה (שם). דע כי זאת הקדחת (השלישית) לפעמים תארך ששה חדשים ובפרט אם תבוא בחורף (שם). והטיבעי אמר כי המאכל הגם תגבר הליחה הדומה למזג אותו מאכל ותחדש קדחת עיפושית (שבט יהודה, הנוכר, 123). שחולי זה היה נודע לרופאים קדמונים אך לא דברו בזה אם מפני שהם מקרי' של קדחת קשה ורעה ורפואתה בכלל קדחת וכו' (כ"י להלון, אולמ"ם ב ז, יא:). תדע שיש קדחת ירחית וקדחת שנתית (טוביה כ"ץ, מעשה טוביה, ונשמרה הבית, הקדי, קיב:). בקדחיות פוסקיות לא בנקל יוע התולה כי אם אחרי סוף העונה וגמר בשולה (שם שם ב, קיג.). גם החולי עצמו יחזור חלילה בימים קצובים וכו' והוא מצוי ביותר במיני הקדחיות ודומיהם (ספנהים, יריעות שלמה א, ג:). הכושים, למשל, לא ינגפו בקדחת הירוקה כל עוד היותם בארץ מולדתם (י. טובים, הדיפתיריה, 82). —ואמר המשורר: צירים אחזוהו וקדחת בעת סעד בביתו אכסני פעמים (רמב"ע, בלאי ביום לוס, כהנא א, 15).

*קְדִירָה, ש"נ,—סה"ם מן קָדַר, קִדֵּר, כמו קְדוֹר, קְדִירַת קָנֶה: כי הא דשאל רבי יוסי בן נהוראי את רבי יהושע בן לוי קדירת[1]) קנה בכמה, אמר משנה שלימה שנינו עד כאיסר האיטלקי וכו' (חול' כז:). — ובסהמ"א: ויתכן גם כן אצלי בויקד להיות דומה לדברי רבותינו ז"ל בקדירת הרים[2]) ובבליעת גאיות כלומר שחותם ושפלותם וכאלו ויקד וישח וישפל (ר"י א"ח, סה"ם לריב"ג, נקד).

א. *קְדִיחָה, ש"נ,—סה"ם מן א. קָדַח, מעשה הקודח ושורף, ואמר הפיטן: עדנים להנכיב מקדיחת שביב, עבים להלביב לרוות עם חביב (ר"א קליר, אפיק מען, תפלת גשם).

ב. *קְדִיחָה, ש"נ,—סה"ם מן ב. קָדַח, מעשה הקודח ונוקב: אם קדח רביעית, בדופן המקוה והמים נמשכין שם ואף על פי שנתמעטו המים ואין מעורבין מי המקוה באותה קדיחה (רש"י, זבח' כב.).

קָדִים[3]), תוס"ז, עם ה הכוון קָדִימָה, קָדְמָה, — א) צד הַקֶּדֶם, צד הַפָּנִים, מזרח, Osten; est; east, רוח הַקָּדִים, פאת קָדִים, דרך הַקָּדִים וכדו': ותשא אתי רוח ותבא אתי אל שער בית יי' הקדמוני הפונה קָדִימָה (יחזק' יא א). ויבוא אל שער אשר פניו דרך הַקָּדִימָה (שם מ ו). וחלונו ואילמו ותימרו כמדת השער אשר פניו דרך הַקָּדִים וכו' ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון וְלַקָּדִים (שם שם כב–כג). ויביאני אל החצר הפנימי דרך הַקָּדִים (שם שם לב). ורחב פני הבית והגזרה לַקָּדִים מאה אמה (שם מא יד). ומתחת הלשכות האלה המבוא מֵהַקָּדִים בבאו להנה מהחצר החצנה (שם מב ט). מדד רוח הַקָּדִים בקנה המדה וכו' (שם שם טז). והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הַקָּדִים (שם מג ב). והגדול סביב אותה חצי האמה והחיק לה אמה סביב ומעלתהו פנות קָדִים (שם שם יז). וישב אתי דרך שער המקדש

---

1) [בצ"ל, ועי' ב. קָדַר, הערות, וערוך ערך קד והערת קוהוט שם, ובדפוסים קדירת ועי' ערך קְדִירָה.]

2) [עי' ב. קָדַר, סע' ובמקור שממנו הביא ריב"ג דברים אלה (הלכ' גדולי, ערובין פרק ג): בקדירת.]

3) [בארמ' קִדּוּמָא, וכן צפון, צִפּוּנָא.]

הקדוש ברוך הוא בכברה ונראה (הירח) מתוכה (ירוש' ר"ה ב ד). — ואמר הפיטן: לתבשילך הערב במלח אקדיח ולאוזניך אברות עד שתקדיח (עזרא הבבלי, חורם' מוסי' יד, סס:).

*קָרַח, ס"ז, — דלקת שנגרמה ע"י כויה, Entzündung; inflammation: השחין והמכוה והקדח המורדין אינן מיטמאין בנגעים ואינן מצטרפין בנגעים וכו' חזר הראש והזקן ונקרחו, השחין והמכוה והקדח ונעשה צרבת הרי אלו מיטמאין בנגעין ואינן מצטרפין בנגעים (נגע' ו ח). — *ובמשמ' אש קודחת, ואמר הפיטן: גיווי שחף קרח וגופו שוף קדח (ינאי, קרוב' ברכא' זולאי, מג). אשר אימתך באראלי אומן, באבירי אומץ, בברואי קרח, בבלולי קדח, ומוראך עליהם (הוא, אסר איממך, קרוב' לינייס גוראים, זולאי, סלג). זרם מים מתחלפים לאלהי הרוחות, חשש וקדח[1]) ערך למכעיסיו במפלחות (שלמה הבבלי, אמן דר, יוצ' שבת ג אחה"ס).

*קַדְחִי, אי קַדְחִי, ת"ז, — שיך לקדחת, בא מסבת קדחת, קַדַּחְתִּי: דקה קדחיית היא חום חוץ מהטבע גלהב בלב ושאר האברים וכו' מה שראוי להבין באמרנו דקה קדחיית ודקת השיבה (ספר הקדחת ג א, כ"י ברלין). ועי' קַרְחִי.

קַדַּחַת[2]), ס"נ, — מחלה מלאה חם קוֹדֵחַ, hitziges Fieber; fièvre inflammatoire; acute fever: והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הַקַּדַּחַת מכלות עינים ומדיבת נפש (ויקר' כו יו). יככה יוי' בשחפת וּבַקַּדַּחַת ובדלקת ובחרחר (דבר' כח כב). — ובסהמ"א: ביחוד במשמ' Malaria, קדחת רביעיה, פוסקת וכדו', ומ"ר *קַדָּחוֹת, קַדְחִיּוֹת: פשר מיני הקדחת לתולדותם למיניהם, שלשים ושמנה מיני קדחת הם (אסף, 28). קדחת רביעייה האוחזת יום אחד וחודלת ב' ימים (סס, 119:). לפי תולדות מכאוביהם וקדחותיהם (סס, 123:). הקדחת והשחפת וצנונה אשר תקדיח ותרעיד יום אחד ותחדל יומיים (סס, 125). ויהי בעת ההיא ויפול המלך אלכסנדר בחולי ויחי חליו קדחת רביעית ואף כי האריך עליו הקדחת ג' שנים לא חסר מן המלחמה (יוסיפון, גינצבורג, קלו). סרים חמת שנסתרס על ידי קדחת (ערוך ערך סרס). לצמרתא וכו' וי"א לכל מיני קדחת, וכן מפורש לצמרא ברא קדחת ששורף אותו מבחוץ, לצמרא גוא קדחת ששורף אותו מבפנים (סס ערך למר). מיני הקדחות הפוסקית המסתלקות סליק נד גו"ש הם ג' והם שלישית, והבאה בכל יום, והרביעית (פרקי משה י, כז:). ולכן היתה הראשונה קדחת עפושית והשנית קדחת יומית (סס סס). אז תדע שזה יש עמו ג' קדחות לבניות וכו' (סס סס, כח.). אמנם תתחדש (קדחת שלישית) משארית קדחות אחרות קידמת אליה ומקדחת הנקרא מעורבבת (סס סס, כח:). הגדול שבדברים אשר תרפא בהם הקדחות הרבקות וכו' הוא התקוה כפי סבל הכח וכו' (סס סס, כט:). כשתהיינה הליחות סגות או יבשות כאשר הם בקדחת הרביעית יתאחר הבישול וכו' (מוסר הרופאים לר"י הישראלי, ג). בקדחות[1]), הקדחת היא חום נכרי מתלקח בלב וכו' (קאנון ד א א). הנה יורה על קדחות העפוש פגישת הסבות הקדמות להן (סס ד א ג ג). וכשיהיה האויר במדרגה הזאת יעמס על הלב ויפסיד מזג הרוח אשר בו ויעפש מה שיקיפו מלחות ויחרש חום יצא מן הטבע ויתפשט בגוף ותהיה קדחת דבריית (סס ד א ד א). קדחת השדפון הנקר' בערב' אלדק והוא אשר יהיה החום הנכרי מדובק באברים (פרוש אבן רשד על ארגוזי אבן סינא). קדחת הישישות ונק' בערבי אלדבול (סס). קדחת השחרחורת (סס) והקדחות היומיות אין להן סכנה רבה ולא רוע זולתי שהן פעמים נעתקות אל קדחות אחרות רעות (גרבוני, אהם חיים, בקדחות, כ"י ביהמ"ד סכטר). הקדחת הדמיית התמידית הדבקה הנקרא אלמטבקא היא קונטינואה (סס בקדחת העפוש). בקדחת המגפית הנקראת אלובאיה (סס, בקדחות המגפים). ויתבן בעיני

---

[1]) [עפ"י לשון הכתוב (ישע' סד א); נ"א: חשום וקרח, ועי' חִשּׁוּם.]

[2]) [וכן בארמ' שבתרגומים קריחתא, קריחותא.]

[1]) [ומינים שונים של קדחות: לבנה (קאנון א א ג ג, במזגי הסמים), הדאגיית, היגוניית, המחשביית, הכעסיית, התעוריית, התנומיית, הפחדיית, השמחיית, הכאביית, העלפוניית וכו' (סס ד א א י).]

to pierce, perforate: הקודח כל שהוא חייב (שבת יב א). כל ידות הכלים הקדוחות חבור (פרה יב ח). הקודח והגורר והקוצץ כל שהוא הרי זה אינו חייב עד שיקדח את כולו, עד שיגור את כולו, עד שיקיין את כולו (תוספת' שבת יא ג). שופר קדוח מהו (לתקע בו) (ירוש' ר"ה ד ו). אם היתה קרנה (של הפרה) קדוחה מותר (להלצאת באפסר ביו"ט) (ר' נא בשם שמואל, שם ביצה ב מ). שלחו ליה לאבוה דשמואל, קדחו (לשופר) ותקע בו יצא, פשיטא, כולהו נמי מיקדח קדחו להו, אמר רב אשי שקדחו בזכרותו וכו' (ר"ה כז:). משל לבני אדם שהיו יושבין בספינה, נטל אחד מהן מקדח והתחיל קודח תחתיו, א"ל חביריו מה את יושב ועושה, א"ל מה אכפת לכם לא תחתי אני קודח, א"ל שהמים עולין ומצפין עלינו את הספינה (רשב"י, מד"ר ויקר' ד). —*וְקָדַח בכלי קבול, בסאה ובתרקב או במינקת וכדו', שאב והעלה: אומר להם תנו לי מן המטבע היוצא במדינתי אין שומעין לו אלא חולך אצל גזבר וגזבר קודח[1]) ונותן לו מן המטבע העולה בידו לפי חשבון (תוספת' שקל' ב יג). ולא היה טוחנן (לזיתים) בריחים אלא כותשן במכתשת, ולא היה טוענן בקורה אלא באבנים, ואינו נותן בתוך הסל אלא סביבות הסל נותנן וקודח מתוך הסל (רבי יהודה, ספרא ויק, אמור פרשה יג). לא יתן אדם לפני בניו ולפני בהמתו לא במידה ולא במשקל, אבל קודח[2]) בסאה או בתרקב ונותן לפני בהמתו, קודח במיניקת ונותן לפני בניו (שם יו"ט ג ח). משקין שבאחורי מניקת הרי הן של לוקח ולא מערה מן החבית אלא קודח מן האגד[3]) (שם ב"ב ה ד). אגרונימון שטעם מן הכום והחזירו לחבית, קדח במיניקת ונפלה ממנו טפה כל שהוא אסורה וכו' (שם ע"ז ז ו). כל הכלים מקדשין בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית ובלבד שיהו כלי שרת, אמר רב אדא בר אחא בקודח בתוכו (זבח' כח: – כג.). אם קדח בו רביעית[1]) מטבילין בו מחטין וצינוריות (רב פפא, שם כג.). ברי יין וכדי שמן המדמעות, אמר ר' יוסי בי רבי בון, אלו שקודחין בהן את הדמע[2]) (ירוש' חגי' ג ד). — *ובהשאלה, קָדְחָה האש, תקעה ונקבה[3]): עברה (האש) גדר שגבוהה ארבע אמות או דרך הרבים אי נהר, פטור, אמר רבה, בקודחת[4]) היא מתניתא אבל במקטפת דברי הכל חייב, רבי יוחנן אמר במקטפת היא מתניתא אבל בקודחת פטור (שם ב"ק ו ה). —ובסהמ"א: כגון שקדח[5]) ברימצא פי' במקדח, והניח המקדח במקום שקדח במסמר קבוע באותו העין שקדח (ר"ח, שבת קג:). לאבני אקדח, י"ת לאבני גמר וכו' ויש פותרין ל' מקדח אבנים גדולות שכל חלל הפתח קדוח בתוכו והמזוזות והמפתן והסף כולן מתוך האבן הם (רש"י, ישעי נד יב). — ואמר הפיטן: ביעותיך בבשרי קדוחים ומועקותיך אוני קדוחים (עזרא הבבלי, תוכח' מוסף י, שם). — ואמר המשורר: וממי ישאנו בקרב תעודות ויקדח צור לשוני אש פלדות (ר"י חריזי, תחכ' יו, 168).

—הִפְעִי, *הִקְדִּיחַ, — כמו קל: ר' חנינה אזל לעין טב למימנא והוה אוירא מעונן וכו' והקדיח לו

---

1) [כך בדפוס; ובהוצ' צוק"ם: וגזבר חולך וקורא.]

2) [בבבלי (ביצ' כט.): אבל קודר הוא קב או קבים ונותן לפני בהמתו. ובס' שבלי הלקט (ימים טובים רמד): קודד. ועי' גם ה. קָדַר.]

3) [כך בהוצ' צוק"ם; ובדפוס: קונה מן האגן.]

1) [רש"י מפרש כלשון קדיחה ממש: אם קדח רביעית בדופן המקוה והמים נמשכין שם. ואף על פי שנתמעטו המים ואין מעורבין מי המקוה באותה קדיחה, ע"כ. ואפשר שהכונה: וקדח (במניקת וכדו') והעלה רביעית, והלשון קדח רביעית מקרבת פרוש זה.]

2) [הרמב"ם בפרוש המשנה (חגי' ג ד) מביא את הירושלמי ומבאר: וענינו הקנקנים שמכניסים בהם את המדומע, ע"כ. וקשה הפרוש, שכן אין קדח בא אלא כלשון תקיעת מינקת, סאה או תרקב לתוך חבית או סל לשם הוצאת חלק ממה שבתוכם. ובבבלי (שם כה:) בא במקום זה דיוק אחר: מאי לאו מדומעות דתרומה, אמרי דבי רבי חייא מדומעות דקודש, וצ"ע.]

3) [ולא כמשמ' הפעל במקרא, שאינו במשמ' זו כבנין קל בלשון החכמים.]

4) [בבבלי (סא.) הגרסה: אמר רב לא שנו אלא בקודחת (כך הערוך והרמב"ם, ובספרים: בקולחת), אבל בנכפפת אפילו עד מאה אמה חייב.]

5) [לשון הגמרה (שבת קג.): דבזעית ברמצא דפרולא.]

לשון קבלה הוא שהוא קובל עליהם, הקדיחוני והקניטוני שבע פעמים כבשול התורמוס (רש"י, ע"ז כח:, ד"ה ולא עבדוהו). ובקשה מכם אל תעשו מלכותנו אגודות אגודות, כי מימי ר' שלמה אנו שותים ובדברים שאין בהם ממש אל תקדיחו את מקומו, ואמו אנן קטלי קני באגמא אנן שלא לחוש לכבוד זקננו, אל נא אחי תרעו (תשו' ר"ת, מק"נ, 85). ותהי נפשך הרב ר' משלם שאתה מעורב עם הבריות, שלך להוסיף על שמועתא טובה ותהיה מעורב עם ת"ח, ולא תקדיח את המקום, וחזור בך ויברכוך טובים, והלא כמה רבנים יצאו מארצך ולא הדיחו את יושבי עירם (שם, 89). ועל מי מנוחות ינהלך צורנו אם תתן לב לרדוף אחר השלום, ולא להקדיח בהוראות שאין בהן צורך (שם, 103). אז ידעו כי מחרט אור מחשך שהקדיחה האש ולהט כברק באויר (ר"י ברללוני, ס' יצירה, 273). אדם שכל מעשיו טובים ומתהלל בהם להתכבד דומה לתבשיל חשוב מאד בכל אבקת רוכל וראשי בשמים ועומד אצל האש עד שהוא מקדיח ומסריח עד שלא שוה לאכול מחמת מרירות שריפת האש, כך האדם המתפאר במעשיו מקדיח ומסריח במהללו מעשיו הטובים (אורחי לדיק', שער הגאוה). פן יחשדונו עניי הדעת שאני מתכוין להבאיש ריח בעלי הסוד ולהקדיח תבשילם ברבים (מורפורגו, שמש לדקה א, א, יג:). — הפיטן: פונים לשוב פני מקדיח המסים, פותחים בחרטה ממעשיהם המאוסים (יי' אלהי הלבאות, סליח' שמני' יוה"כ). — *והקדיח החולה, נתקף בקדחת, fiebern; avoir la fièvre; to be in a fever: יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה ובשרו שמור עליו, תלמוד לומר ואת השחפת, מלמד שהוא נשחף, או עתים שהוא שחוף אבל נוח לו ואינו מקדיח, תלמוד לומר ואת הקדחת, מלמד שהוא מקדיח, או עתים שהוא מקדיח אבל סבור בעצמו שיחיה, ת"ל מכלות עינים (ספרא ויס, בחוקותי פרק ד). — *והקדיח החלי את הגוף, גרם בו קדחת: הקדחת והשחפת וצנונה אשר תקדיח ותרעיד יום אחד ותחדל יומיים (אסף, 125). קדחת, חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו (רש"י, ויקר' כו טז). — ואמר הפיטן: את תבואתי בגחלתיך תקדיח, ואני לגופך בקדחת אקדיח, לתבשילך הערב במלח אקדיח, ולאוזניך אכרות עד שתקדיח (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר יד, פה:).

—פעי', *קדח, — כמו הפעי': בפתח ג' ממונה א' ושמו אנגיריהו"ן והוא ממונה על כל הקדחת השורפות בתוך העצמות וכל מיני חלאים רעים המקדחים ושורפים הגוף וכו' (ר"א די וידאש, ראשית הכמה, היראה יג, כח.).

—הפעי', *הקדח, — נתקף בתחלת הקדחת למיניה, ציני' מקדח, הולה קדחת: לא תקרב להתיך המוקדחים המים הקרים שעור עד שתעיין היטב מאר (פרקי משה י, כז.). והנער היונק אם יוקדח וכו' והמוקדח בקיץ וכו' בהזנת אלה המוקדחים (קאנון ד א ב ז—ח). ראיתי מוקדחים שנבוצו פתאם מהליחה הרעה (ברבוני, ארח חיים, בקדחת סליסים, כ"י ביהמ"ד סכטר). ולא תתן רפואה משלשת למוקדחים האלה (שם, בקדחות תמידות). המוקדחים אשר אין להם קדחת חזקה ועומדים בתכונה שהיתה להם לפנים ולא יחסר מן הגוף דבר או ירזה חוץ מן הדין רע (פרקי אבוקרט ב כט, כ"י ברלין). ר"ל שיהיה החולה כאשר יוקדח קודם שתעזבהו הקדחת לא יורגש בקדחת רתת (תרגום פרקי גלינוס, כ"י פריז). שהמוקדח לא ימצא בקדחתו רתת (שם). קצת המוקדחים לו באב הראש (מלאכת הגיון, תמונה השכים, עין הסליסי). ואז ירגיש הנביא ההוא בלבד באותה השנה חושיית, לא להתגברות דמיונם ותולשת שכלם כמו שיקרה לנכפים ולמוקדחים ובעלי הליחה שחורה אלא בהשתמשות תושיהם בשלמות ובריאות (ר"י אברבנאל, וירא, ויסא את עיניו וירא). וזאת היא הסבה במה שיראו מהצורות הכוזבות אל המוקדחים וחלושי המזג (הוא, ש"א ג, ויקרא ה' אל שמואל). בענין ההנהגה בקדחות חמות כמעט אין למוקדח תאות האוכל (טוביה כץ, מעשה טוביה, משמרת הבית, קיג:), מוקדח שבו מלוי אבל יש לו התעלפות לא יוקז בטרם יבוטל ההתעלפות (שם שם, קיד.). שחף, מלשון שחפת, שהיא חמה מאד, ועוד שהאוכלו יוקדח (תולדות יצחק להרי"ץ קארו, פה.).

ב. *קָדַח [1]), פ"י, — קָדַח דבר, קָדַח (חור) בדבר, נקב דבר, נקב בו נקב. (durch)bohren; forer

[1]) [עי' א. קָדַח, הערה.]

(ר"י ונחרה, בחו ספר, מעמועים, הקד', דודזון, 5). — °וקדַת אש במקדח: והסואם עשב שקודחין בו תאש במקדח (ר"י ח"ת, פה"מ לריב"נ, מרפד).—°וקדח את פלוני, העלה אש באפו, הרגיזו, ואמר הפיטן: קלים קדחוני ועלמת מראיך, השב בגויה מוראך (ר"ח קל"ר, ליבה חמבתו, קינ' ת"ב). — °וקדַת החלי את הגוף, חממו והבעירו: חלצתו חמה, שלפתו, ניטלה מגופו החמה, הוא החולי הקודחו (רש"י, נרכ' לד:). אשתא צמירתא, חולי שמחממת וקודחת את הגוף (הוח, סבת סז.) — °וקדַח, נתקף בהתקפת קרחת: טרם יקדח ישתה כוה שלשה ימים וירפא (חסף, 23). —בינ' פעו, °קָדוּחַ, ואמר הפיטן: מרמותיך בקרבי באש קדוחים, בצרעת ממארת בגופי קדוחים (עזרח הבבלי, תוכח' נוסף י, קה.). — °וקורַחַת, בנוי לאש הגיהנם, ואמר הפיטן: תקפיצם לקיצפת קודחת, תירטם לריצות רפש, תשחילם לשערי שאול, תתיכם לתחתית תפתח (ינאי, תחמילס, קרוב' לימים נוראים, זולתי, שלט).

—נפעי, *נִקְדַּח,—נִקְדַּח התבשיל, נשרף, נחרך: היתה לו עיסה של מעשר שני ואפאה, השבח לפי חשבון, ניפלה הפת ונקדח[1]) התבשיל הפגם לשני (תוספת' מע"ש ח יז).—°ונִקְדְּחוּ ענבים בחמה, נתבשלו יתר על המדה: הליסטין, יין מתוק הרבה, ל"א מתוק שנקדחו ענבים בחמה (רגמ"ה, מנח' פו:). — —°ונִקְדַּח ההר, נתלהט ובער: הבורא הוריד על ההר אש גדולה וכו' והיקיפה ענן וערפל וחשך וכו' עירבב הכל באש אז נקדח ויצא הקול באש וראה דמותו בענן (ר"י ברללוני, פי' יצירה, 273). — °ונִקְדַּח הגוף, האדם, לקה בדלקת או בקדחת: ומזה תתאוה נפש האדם הנקדח למים הקרים (חסף, 25.) להסך על בשר הנקדח והנשחף (שס, 120). הגופים הנקדחים אל יעזבו בלי אוכל (שס, 125:). וביחוד למי שנקדח והיה לו הכאב בכתפים ובמתנים ובשדרה (כרבוני, חרם סייב, במליי הספקים, כ"י ביהמ"ד סכטר). — ואמר המשורר: הרוחות העבים מטריחים ויתחלפו העתים הצחים, גם גופי בחורים נקדחים, הזהרו פן תאכלו אבטיחים (ראב"ע, סמעו כח, כהכח ח, 186). — °ונִקְדַּח יום באקדח, קצם ופאר באלו באבני אקדח, ואמר הפיטן: רגש בפסח חירותה לקדש ראשון ושביעי נקדח[1]) מוספיו והעומר וקרבנו ומשם והלאה שבועות באקדח (רסע"ג, אנכי אם אוכלם, אזהרות, סדור רסע"ג, רח).

—הפעי, *הִקְדִּיחַ, — הִקְדִּיחַ את התבשיל, שרף אותו: בש"א לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה וכו' ובה"א אפילו הקדיחה תבשילו (גיט' ט י). אין מכבין את הבקעת בשביל לחין שלא לעשן את הבית, ואם בשביל שלא תקדיח את התבשיל הרי זה מותר (תוספת' יו"ט ג יג). למלך בשר ודם שאמר לעבדו לבשל לו תבשיל והוא לא בשל לו תבשיל מימיו, סוף מקדיח את התבשיל ומקניט את רבו (תוספת' ברכ' ז יח). ושם לה עלילות דברים, יכול אפי' אמר לה הקדחת לי את התבשיל והיא לא הקדיחה וכו' (ספרי דברי רלה). והנחתום מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו כדי שלא יקדיח תבשילו (ב"לה כט.). — °ובתמונה, הִקְדִּיחַ הבן או התלמיד תבשילו ברבים, הסריח, הבעים, חטא: שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים כגון ישו הנוצרי[2]) (ברכ' יז:, וכעין זה סנה' קג.).—*הִקְדִּיחַתּוּ (ב)מלח: העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח, ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח (ברכ' לד.). פעם אחת נתארחתי אצל אכסניא אחת, עשתה לי פולין, ביום ראשון אכלתים ולא שיירתי וכו' ביום שלישי הקדיחתן במלח וכו' (ר' יהושע בן חנניה, עירוב' נג:). — *הִקְדִּיחוּ הסממנין, היורה, את הצמר: הנותן צמר לצבע והקדיחתו יורה נותן לו דמי צמרו (ב"ק ט ד). צבעו וחזר צבעו הקדיח נאמר אם היה צריכה לצביעה הראשונ' אסור ואם לאו מותר (ירוש' ערלה ג ח). נתן צמר לצבע, רב הונא אמר שהקדיחו סממנין אבל הקדיחתו יורה אומר לו הרי שלך לפניך (שם ב"ק ט ה).—ובסהמ"א:

---

[1]) [כך ברפוס, ובהוצאת צוק"מ (ח יח): והקדיח, ועי' הפעי.]

[1]) [ע"פ לשון הכתוב: ושמתי כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח (ישע' נד יב). ולא נכון הפירוש הנתן בקבץ מע"י הגאו' (עמ' 43): ל' קדחי ביה חלפי (ב"מ כ"ג ב') ל' צמיחה.]

[2]) [עי' ערוך השלם, ערך קדח, וד"ס.]

טעם הזהרת לבד לך לכהן, כי אסור לזר להשרת בכהן, יבולע ויגוע כל איש חלקם חומר, כי קידושם עד לעד עומד (ינאי, ישיעה ילבשו, קרובי שמות, זולתי, קיג). ואז תתקדש בנו באמצך, בבינתך וכו' בקידושך בריצויך וכו' (הוא, וני כמוך, קרובי ויקר', שם, קם). נקדש בריבבי רבבות, בקידוש קדוש ומקודש וכו' (הוא, תקיף ותומך, שם שם, קסד). — *וקידוש, כמו קדושה, תפלת קדוש קדוש שאומרים אותה בתפלת י"ח בחזרת הש"צ, ואמר הפיטן: תקדישנו ונגעים קידושינו, והיקדשנו במקדישינו, בקודשי קודשינו, שלוש קודשינו ככי וקרא (הוא, אומותינו תרלינו, שם שם, קנד).

קדושה, עי' קדשה.

א. קדח[1], ממנו אקדח, *אקדחת, ב. *מקדח. א. קדח, *קדח, *קדחי, קדחת, א. *קדיחה.

ב. *קדח[2], ממנו א. *מקדח, *קדוח, *קדוח, ב. *קדח, ב. *קדיחה.

א. קדח, פיו"ע, קדחה, קדחתם, קדחי, קדח, — א) קדח, את האש, הדליק אותה, entzünden; enflammer; to kindle: הן כלכם קדחי אש מאזרי זיקות לכו באור אשכם ובזיקות בערתם (ישע' נ יא). כי אש קדחתם[3] באפי עד עולם תוקד (ירמ' יז ד). — ב) קדחה האש, בערה: כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים (דבר' לב כב). כקדח אש המסים[4] מים תבעה אש (ישע' סד א). כי אש קדחתם באפי עליכם תוקד (ירמ' יח יד). — ובתו"מ, עי' ב. קדח. — ובספה"א: וכן העם המוטבעים לתורה ולהתקרב אל האלהים יקדחו בנפשותם ניצוצות מדברי החסידים (ר"י הל"ח, כוזרי ה עז). ולתוכחת באמת על כל פנים תועלת ואם איננה משיבה המסרה מעשות הרע, יקדח בנפשו מן התוכחת ההיא ניצוץ וכו' (שם ה כ, הקד' ה). במה דברים אמורים באש הקודחת[1] אבל אם היה לה להב גדול העולה ונכפף מגובה עליית הלהב והיו עצים מצויין שם אין לה אומד (רמב"ם, נזקי ממון, יד ג). וישלח השכל את ידו ויגע על פי וקדח להבי רשפי (ר"י חריזי, תחכמוני, הקד', 7). וכשמוע העם ניבו, התקבצו סביבו, לקדות להם שביבו, ולהעיף עליהם רביבו (שם יט, 178). ואם יראה (העצל) את זולתו שוקד בענינים האלה (החכמה וכו') והשתלם בהם, אז אש הקנאה תקדח בקרב לבבו ויעורר עליו מדנים (ריב"ל, תעודה ביסראל, הקד'). — ואמר הפיטן: קידם ולא התיאש אל מזבח האש, ולקח מלא המחתה גחלי אש קודחת וההסקה ברובד הורקה, קידמו לו בחזקה, כף ומגים בחוקה (קטע מעבודה, Elbog., Stud. 179). גחלתי כי קודחת, כמגלה נמחחת, והנשה בא לקחת (רסב"ג, שוממתי, סליח' ג עסי"ת). — ואמר המשורר: וכאלה חרש וכדת לא פירש באמרו כי פירש לפחם לאורים, בכחלוקה אחת עם אש לפחת היותה קודחת בתוך התנורים (הכיבותי כיבך, חסו' תלמידי מנחם על דונש, 11). למחר יענה בך רע ויקדח בך פתאם קדוח אש המסים (ר"ש הנגיד, בן משלי ח יג). אש קדחו אוריו ולא נפחו תוך מזרקי ברד והתלקחו (רמב"ע, אם קדמו, סעה"ש 63). צבי פניו פנינים קודחים אש וגביע בידו זיק מאור (הוא, תרשיש ג, 34). בנעים אמרים מלבב אומר יין אני אש אהבה אקדח (הוא, שם ג, 37). ואם אקדח יקד השיר במורת, ילהט שוכני מערב להבי (ר"י חריזי, תחכ' ט, 96). יקבל שר תשורת שיר רחשתיו ורנתיו עלי זכרו ושרתיו, אבל מבור מזמתו שאבתיו וממוקד תבונתו קדחתיו

---

[1]) [כמשמ' זו של א. קדח נמצא הפעל בעבר', ארמ' וסור' בלבד. ואמנם לפי דעת אחדים נולדה משמ' זו של קדח אש מן ב. קדח במשמ' נקב נקב (הנמצא במשמ' זו לא רק בעבר' שבתו"מ ובארמ' אלא גם בערב' قدح [a]), וכן בכוש'), הואיל וע"י קדיחה וחכוך הדליקו אש, אך מצד אחר נראה קשר בין א. קדח ובין יקד, ואף אפשר אדרבה, שקדחו ונקבו חלל בכלי עץ ע"י קדיחת באש.]

[2]) [עי' בהערה הקודמת.]

[3]) [ואולם במקבילה בפרק יח פסוק יד כתוב: קדחה, עי' לקמן.]

[4]) [כך לפי הבנת המחבר בערך א. המס, עמ' 1117, עי' בהערה שם. ואמנם אפשר שצ"ל כקדח אש המסים, המס אותם, כלשון הכתוב (יהוש' יד ח): ואחי אשר עלו עמי המסיו את לב העם.]

[a]) قدح

[1]) [נ"א: הקולחת, וכן בבבלי (ב"ק סא).]

קידושין ואם של שלוחו קדמו קידושיו קידושין וכו' (שם ד ט). טומטום שקידש קידושיו קידושין, נתקדש קידושיו קידושין (תוספת' יבמ' יא א). קטנה שקדשה את עצמה או שהשיאה את עצמה בחיי אביה אין קידושיה קידושין ואין נישואיה נישואין (שם שם יג ג). גוים אין להם קידושין (ירוש' קידוש' א א). ולקחה לו לאשה, הרי הוא כקידושי אשה, מה קידושי אשה קונין קניין גמור ביבמה אף המאמר קונה קניין גמור ביבמה (שם שם). סדר קידושין כך הוא, אני פלוני קידשתי בתי לפלוני (שם שם א ג). אם החליף לשון מכירה בלשון קידושין או לשון קידושין בלשון מכירה לא עשה כלום (שם שם). ש"ם חמש וכו' שהאשה מקבלת קידושיה וקידושי חבירתת וכו' ואין קידושין תופסין בעריות (שם שם ב ז). הדא דאת אמר מקודשת בשקידשה בכסף, אבל אם קידשה בשטר, הואיל ולא למדו כתב קידושין אלא מגירושין, מה בגירושין אינה מגורשת, אף בקידושין אינה מקודשת (ר' ילמק בר לעזר, שם שם ג א). מעכשיו לאחר שלשים יום, ר' אבהו בשם ר' יוחנן אפי' קידושי מאה תופשין בה, א"ר לעזר לבן צריכה אפי' קידשת השני קידושין גמורין (שם שם). המקדש בלא שידוכים לוקה ותופסין קדושין (שמואל, שם שם ג י). אין קידושין תופסין בחייבי לאוין (ר"ע, יבמ' י:). ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין[1]) וכו' בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין (ברכת ארוסין, בשם רב יהודה, כתוב' ז:). כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן (רב יהודה בשם שמואל, קדוש' יג.). הא בקידושי ודאי, הא בקידושי ספק (שם ס:). קידושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין (שם סד:). — ובמשמ' משתה הקדושין: למלך שקדש את בתו ועשה לה קדושים גדולים ושלטה בה עין רעה וכו' (ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, מד"ר במד' יב). — ובסהמ"א: שכל מי שמתקלקל בתנוקת קודם כתובה וקדושין חייב מיתה בידי שמים (ר' משה גאון, אוצר הגאונים יבמ', 166). שנהגו בני מקומנו לכתבו (את שטר הקדושין) מזמן קרוב ולקרותו קידושין (שם כתוב', 51). ראובן נשא בת שמעון בקירואן וקידשה על ידי אביה וכו' ושלש מאות זהובים קידושים וכו' וכתב בכתובת הכלה אלף זהובים קידושים[1]) והוצאה כמנהג המקום (תשובות הגאונים מגנזי קמברידג', אסף, 12). כל קדושין שהם על תנאי הם קדושין גמורים וכו' (שו"ת הרי"ף קיח). ראובן הוציא שטר זה נסחו, נתן לנו אנחנו חתמי מטה ראובן בן יעקב משקל שני גרעינים כסף ואמר לנו קחו אלו השני גרעינין ולכו קדשו לי בהם את פלונית בת פלוני, ולקחנו אותם הקדושין והלכנו אצל פלונית הנזכרת ואמרנו לה היי את מקודשת לראובן בן יעקב באלו השני גרעינים כסף וכו' (שו"ת ר"י ן' מיגאש כג). אני שמעון בן יעקב נתחייבתי לראובן בן יעקב וכו' על חתימת ידי שאצלו בשטר הקדושין וכו' שאקיים אותה לו (שם שם). וכל חכמי הדור וכו' היו רוצין להפקיע קידושי הראשון בדלא כלום, ראייתן מיהא דמסכת יבמות בפ' ב"ש וההיא עובדא דהוה בנרש דאיקדשה כשהיא קטנה וכו' והפקיעו רבנן לקידושי שני שהיו קדושין גמורין מפני שעשה שלא כהוגן וכו' (ס' האשכ"ן קלג:). שקדושי ביאה ושטר מדאורייתא וקדושי כסף דרבנן (תשו' הרמב"ם, א. ח. פריימן, 161). ואמרו הדמים שאביה לא לקח דינר הקדושים ממנו אבל אמר לו קנה לי בו חפץ פלוני ממצרים (שם, 172).[2]) —°ובפתגם: גם העולם הזה קדושין לעולם הבא (בן המלך והנזיר יד). — °וקִדּוּשׁ בית ה': בשמונה לחדש באו לאולם לקדש וכו' סיומו וגומרו של קידוש ביום (מחר של חמשה) עשר לחדש (גנזי שכטר א, גינצבורג, 14). —°וְקִדּוּשׁ, תכונת הַקָּדוֹשׁ, כמו קְדֻשָּׁה, ואמר הפיטן:

---

[1]) [על שנויי נוסחאות בברכה הנ"ל, חופה בקדושין, קדושין וחופה, עי' הערת פר בסדורו, עמ' 565.]

[1]) [אסף בהערתו למקום: „קידושים" אינם אלא, כנראה, מתנה שהיה הארוס או הבעל כותב לאשה בזמן האירוסין או הנשואין, וכו'.]

[2]) [ועי' גם בחמר המובא בספר סדר קידושין ונישואין לא. ח. פריימן, ירושלים, תש"ה.]

תרי מילי נינהו (שם קג:). כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש (רב, שם קה.). כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם, ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום (שם קה.—קה:). סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום (רבה, ב"ב לז:).—וקִדּוּשׁ הַיּוֹם במשמ' יין לקדוש: נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו (שם, שבת כג:). מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה וכו' ולא ביטלתי קידוש היום, אמא זקינה היתה לי, פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום (רבי זכאי, מגי' כז:). — ובספהמ"א: מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה (רמב"ם, שבת כט א). וזהו נוסח קידוש היום וכו' (שם שם ב). נוסח קידוש יום טוב וכו' (שם שם יח). והמקדש בבית הכנסת אין לו לשתות מיין של קידוש (טוא"ח רסט). אלא שחובה לשמוע קידוש בלבד וכיון ששמעו הצבור הַקידוש יצאו ידי חובתם (שם שם). ואחד אנשים ונשים חייבין בקידוש היום ואם אין ידו משגת לקנות יין לקדוש ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ולקידוש היום מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה (שם רעא). כתב רב עמרם, כוס של קדוש כל זמן שלא בירך ברכת המזון חייב לברך עליו ברכה אחרונה (שם רעג). — ובתפלה: ומי שנותנים נר למאור ויין לקדוש ולהבדלה וכו' הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם וכו' (מי שברך, סדר' שבת).— ואמר המשורר: ואנה תדרשו לחם ואין בורה ואין בריה, וממי תשכרו יין לעת קדוש ולשתיה (ר"ש הנגיד, הבמוס, ברודי, 9). — ה) קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, פרסום ראש החדש ע"י בית דין: קידוש החודש ועיבור שנה בשלשה (רבי מאיר, תוספת' סנה' ב א). למעלן הוא מדבר בעיבור שנה וכאן הוא מדבר בקידוש חדש (ספרא ויק, אמור פרק י). לקידוש החדש מתחילין מן הגדול (ירוש' ר"ה ב ו). אין קידוש החדש פחות מעשרה (שמואל, שם סנה' א ב). חבירים מהו ליכנס לקידוש החדש, אמר רבי הושעיה חבר הוינא ואעלי רבי שמואל בר רב יצחק לקידוש החדש (שם שם). — וקִדּוּשׁ בית דין, פרסום שנת היובל ע"י בית דין: קידוש ב"ד ותקיעת שופר והשמטת כספים משמטין (ר' יוחנן, שם ר"ה ג ה). — °קִדּוּשׁ לְבָנָה, כמו ברכת הלבנה, הברכה שמברכים בתחלת כל חדש לאחר שהתחדשה הלבנה: כתב חבחיי וכו' שנוהגין לומר אחר קידוש לבנה[1]) דוד מלך ישראל חי וקיים (רמ"א, דרכי משה לטוא"ח תכו, סי' ג).—°אותיות של קִדּוּשׁ לְבָנָה, אותיות גדולות מאד שבהן נדפסת כרגיל ברכת הלבנה בסדור ושאפשר לקרוא אותן לאור הלבנה בעת שמקדשים אותה. — ו) קִדּוּשׁ אשה, מעשה האיש המקדש לו אשה, נושא לו[2]), Antrauung; marriage; mariage: לאמה וכו' נמצינו למדין שמקדשה קידוש אחר קידוש וקידוש אחר אמהות, אבל לא אמהות אחר קידוש וכו' (רבי יוסי הגלילי, מכי' משפטים ג). נכללין בקידוש אחד ונפרטין בשלשה קידושין (ירוש' קידוש' ב א). — ובספהמ"א: שני אחים, היה אחד מהם ארוס על בת בתולה על שם קדוש בלא שתיית כוס ולא ראיה (תשו' הגאו' מגנזי קמברידג', אסף, 114).— ומ"ר קִדּוּשִׁים קִדּוּשִׁין, במשמ' זו: היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה גיטה וקדושיה ולא פירש, ר' יוסי אומר דיו (מע"ש ד ז). ואלו כותבין במועד, קדושי נשים וגיטין ושוברין וכו' (מו"ק ג ג). וכולן שהיו בהן קדושין או גירושין בספק, הרי אלו צרות חולצות ולא מתייבמות, כיצד ספק קדושין, זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה זהו ספק קדושין (יבמ' ג ח). כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן (רבי חנינא בן אנטיגנוס, יבמ' יג ב). האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף בשטר ובביאה (כתוב' ד ד). כל מקום שיש קדושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר וכו' וכל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר וכו' (קדוש' ג יב). מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה, אם שלו קדמו קידושיו

1) [כבחיי (ברא' לח ל): בחדוש הלבנה.]

2) [וכן בארמ' שבתו"מ.]

אצלו, תורנו הדרתו הקדושה מה דעתו בזה וכיצד הוא נוהג (ר׳ סעדיה ב״ר ברכות אל הרמב״ם, תשו׳ רמב״ם, פריימן, 95). תורנו הדרת אדוננו הקדושה ירום הודה (שם, 197). — ה) *אדם או בהמה השיך למקדש, למזבח וכדו׳: ואדם מי קדוש, א״ר אבהו באומר דמי עלי (סנה׳ עו.). כל הקרב ביום אינו קדוש אלא ביום וכל הקרב בלילה קדוש בלילה (תמורה יד:). — ו) *וְקִדּוּשׁ במשמ׳ פסוקים הנאמרים בברכה השלישית שבתפלה וגם בברכת יוצר: וקטן שאינו פורס את שמע אין יכול לומר קדוש ביוצר[1]) ביחיד אבל בצבור עונה עמהן, וגדול פורס את שמע יכול לומר קדוש וכו׳ אבל קדוש של עמידה כיון שצריך לומר נעריצך ונקדישך אינו הדין לאומר פחות מי׳ (סופר׳ טז יב). —ובסהמ״א: והיו אומרים בשחרית בשבת מעמד וקדוש ושמע במוסף וכו׳ (תשו׳ הגאו׳ מן הגניזה, גינצבורג, 51).

*קִדּוּשׁ, ש״ז, —שם״פ מן קִדֵּשׁ, Heiligung; consecration, sanctification. — א) קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, קִדּוּשׁ שמו של האלהים, בפרט ע״י נתינת הנפש, ובנגוד אל חִלּוּל השם[2]): רבי אבונא בעא קומי רבי אימי, גוים מהו שיהו מצווין על קידוש השם, א״ל ונקדשתי בתוך בני ישראל, ישראל מצווין על קידוש השם ואין הגוים מצווין על קידוש השם וכו׳ (ירוש׳ שביע׳ ד ג). גדול הוא קידוש השם מחילול השם, בחילול השם כתיב לא תלין נבלתו על העץ, ובקידוש השם כתיב מתחילת הקציר עד נתך מים עליהם וכו׳ (ר׳ אחא בר זמינא בשם רבי הושעיה, שם קידוש׳ ד א). תשות עלי נפשי על אילו שהן עתידין ליתן נפשם על קדוש השם, ואיזה, זה דור השמד (פסיק׳ כ״כ, ויהי בשלח, בובר, פז.). אם יאמר לך אדם תן נפשך על קידוש השם אמור אני נותנה וכו׳ (ר׳ חייא בר אבא, שם שם). — ובסהמ״א: וכן יהא שמיה רבא מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים וכו׳ ויש כאן תורה וקידוש השם (רש״י, סוטה מט., ד״ה אקדושה דסידרא). כל בית ישראל מצווין על קדוש

[1]) [נדפס בטעות: ביוצא; ועי׳ קְדֻשָּׁה, הערות.]
[2]) [ועי׳ קָדֵשׁ, פע׳, הערות.]

השם הגדול הזה וכו׳ (רמב״ם, יסודי התורה ה א). —*ובשם חבור: מאמר קדוש השם לרמב״ם. — ועי׳ גם קְדֻשָּׁה. — ב) קִדּוּשׁ ידים ורגלים על ידי רחיצה[1]): כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים (יומא ג ג). חמש טבילות ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום (שם שם ג). כיצד מצות קידוש, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ומקדש וכו׳ (ת״כ, זבח׳ יט:). — ג) וְקִדּוּשׁ מי חטאת[2]) ע״י תוספת אפר הפרה האדמה, וגם עצם האפר[3]): כאן בשכר הבאה ומלוי, כאן בשכר הזאה וקידוש (אביי, בכורות כט.). המקדש ונפל הקדוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול (פרה ו א). היה קדוש צף על פני המים, רבי מאיר ורבי שמעון אומרים נוטל ומקדש וכו׳, זלף את המים ונמצא קדוש מלמטן רבי מאיר ורבי שמעון אומרים מנגב ומקדש (שם שם ב). חמשה שמלאו חמש חביות לקדשן חמשה קדושין ונמלכו לקדשן קדוש אחד, או לקדשן קדוש אחד ונמלכו לקדשן חמשה קדושין, הרי כולן כשרים (שם ז א). המצניע החבית וכו׳ להוליך בה את הקדוש פסול (שם שם ח). שנים שהיו ממלאין לחטאת והגביהו זה על זה ונטל זה לזה קוצו בקדוש אחד כשר, בשני קדושין פסול (שם שם יא). —ד) וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם, ובקצור קִדּוּשׁ, קדוש שבת ויו״ט על היין בברכת מקדש השבת, מקדש ישראל והזמנים וכדו׳[4]): כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה (רב תחליפא בר אבדימי בשם שמואל, פסח׳ ק.-ק:). אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת, אמר רב, ידי יין לא יצאו, ידי קידוש יצאו, ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו וכו׳ דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה (שם ק:-קא.). הבדלה וקידוש חדא מילתא היא, ברכת המזון וקידוש

[1]) [וכן בארמ׳ שבתו״מ קידושא.]
[2]) [עי׳ קָדֵשׁ, פע׳, הערה.]
[3]) [ואולי במשמ׳ זו בעקר: קָדוֹשׁ, והקָדוֹשׁ מקדש את המים.]
[4]) [וכן בארמ׳ שבתו״מ: קידושא דהבא, קידושא רבה.]

מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ר' יהושע בן לוי, מד"ר ויקרי כד). — ובתפלה: וקדושים בכל יום יהללוך סלה (אתה קדוש, תפלת י"ח). ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו עם קדושיך (ברכת כהנים, תפלת י"ח). מי שברך אבותינו וכו' הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקדש (מי שברך, שחרית שבת). — ואמר הפיטן: נוצר חסד אקדישה סלסל בדת חדשה מרשות עדה הקדושה (ר' יוסף טוב עלם, אלה בחיל, סדר שבת הגדול). — ומצוי בכתבות שעל גבי מצבות: ולגוי קדוש ממלכת כהנים היה שר וגדול מבני הסגנים (מלבה מצבת ס"ג, Wachstein, Inschriften I, עמ' 2). גדול בקרבנו קדוש ישראל, לשבת בארץ החיים הואל וכו' אל מי יפנה לקדושים ויאמר צאו וכו' (מצבת סק"א, שם שם, 20). ינוח על קברו בשלו, חסיד ועניו עד קץ הימין כי קרן עור פניו קדוש תמים צדקו הולך לפניו (מלוחה שנה, שם שם, 46). הסידה נעימ' קדוש' ותמימה בקציעה וימימה (מצבת סע"ג, שם שם, 51). בפילפולו ירד ועלה השמי' בין קדושיי מבני עליה גבר בגוברין (מצבת סס"ג, שם שם, 93). בת קדושים וענבה לא באשי' (מצבת סס"ו, שם שם, 102). — ¨וקהלה קדושה, ור"ת ק"ק: פה ק"ק ווינא (מצבת סק"ה, שם שם, 33). — ¨ומי שמת על קדוש השם: והנכסי' של הקדוש שהיו בעיר תחת יד ממשלת השר שאם לא היתה היא מצילתו ע"י שפישרה היו אבודי' שהשר היה לוקח אותם (שערי תשו' מהר"מ מרוטנבורג, ג יט). כאשר עשו לבעלה הקדוש (שם שם). כתב מהקדושים אשר נשרפו באנקונא (REJ 1895 Oct., עמ' 224). ביום עש"ק שופטים תקע"א לפ"ק הביאו לכאן איש קדוש הנהרג בידי עכו"ם (שו"ת חת"ס יו"ד שלג). — והנפטר בכלל: המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים (תפלת אל מלא רחמים, הזכרת נשמות). — ד) ומקום קדוש שהאל בחר אותו לשכון שם, שקדש אותו וכדו' [1]: ואת איל המלואים תקח ובשלת את בשרו במקם קדש (שמות כט לא). מצות תאכל (המנחה) במקום קדש בחצר אהל מועד יאכלוה (ויקר' ו ט). כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל קדש קדשים הוא (שם ז ו) ואכלתם אתה במקום קדוש כי חקך וחק בניך הוא מאשי יי' (שם י יג). ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו (שם יו כד). והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש (שם כד ט). כי המקום קדש (יחזק' מב יג). נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדש משכני עליון [1] (תהל' מו ה). אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך נשבעה בטוב ביתך קדש היכלך (שם סה ה). — והמחנה: כי יי' אלהיך מתהלך בקרב מחנך וכו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר (דבר' כג יה). — וזמן קדוש, יום קדוש: כי קדוש היום לאדנינו (נחמ' ח י). הסו כי היום קדש ואל תעצבו (שם שם יא). — קדש יי' יום השבת הקדוש לה': וקראת לשבת ענג לקדוש יי' מכבד (ישע' נח יג). — ודבר קדוש, מים קדשים: ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש (במד' ה יז). — ובתו"מ: אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כבוס במקום קדוש ושבירת כלי חרס במקום קדוש ומריקה ושטיפה בכלי נחשת במקום קדוש (זבח' יא ד). בגד שיצא חוץ לקלעים נכנס ומכבסו במקום קדוש, נטמא חוץ לקלעים קורעו ונכנס ומכבסו במקום קדוש וכו' (שם שם ה). — ¨ארץ קדושה: וראה היאך שב הענין האלהי הדבק באברהם ואחר כן בהמון סגולתו ובארץ הקדושה מביא האומה מדרגה אחר מדרגה (ר"י הל"ח, כוזרי ב כ). — ¨תורה קדושה: וזה כנגד התורה הקדושה אשר בארה וכו' (מנחה קנאות, קויפמן, 18). — ¨שם קדוש, שם משמותיו של האל, ביחוד כשהוא כתוב בספר: כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה לוקה מן התורה (רמב"ם, יסודי התורה ו ח). או נשבעתי בשמות הקדושים שאינם נמחקים ובשם הוי"ה ברוך הוא (סדר התרת נדרים). — ¨הדרתו הקדושה וכדו': ורבים סומכים על הדרתו הקדושה שהנהיג כן בביתו עם הנשים אשר

---

[1]) [בשמושים אלו מעדיפה הלשון להביע את משג הקדשה בשם עצם כגון הר קדשי, אדמת קדש, ועי' קדש.]

[1]) [השבעים גרסו: קדש משכנו.]

קֶדֶם, בְּרֹכֶב רבותים, וקדשתך בפיהם (ר׳ משלם בר קלונימוס, אשר אומץ, קרוב׳ שחר׳ יוה״כ). — ג) תאר לבן אדם או לעדה או לעם שלם ההולכים בדרכי האל הקדוש: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קָדוֹשׁ (שמות יט ו). והתקדשתם והייתם קְדשִׁים כי קדוש אני (ויקר׳ יא מד). קְדשִׁים תהיו כי קדוש אני יי׳ אלהיכם (שם יט ב). עד מלאת הימים אשר יזיר ליי׳ קָדוֹשׁ יהיה גדל פרע שער ראשו (במד׳ ו ה). כי כל העדה כֻּלם קְדשִׁים ובתוכם יי׳ (שם יו ג). בקר וידע יי את אשר לו ואת הַקָּדוֹשׁ והקריב אליו (שם שם ה). והיה הָאיש אשר יבחר יי׳ הוא הַקָּדוֹשׁ (שם שם ז). הנה נא ידעתי כי איש אלהים קָדוֹשׁ הוא עבר עלינו תמיד (מ״ב ד ט). והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קָדוֹשׁ יאמר לו (ישע׳ ד ג). —וביחוד בצרוף אל שם האל, קָדוֹשׁ ליי׳ וכדו׳: והייתם לי קְדשִׁים כי קדוש אני יי׳ ואבדל אתכם מן העמים להיות לי (ויקר׳ כ כו). קְדשִׁים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם וכו׳ אשה זנה וחללה לא יקחו וכו׳ כי קָדוֹשׁ הוא לאלהיו וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קָדשׁ יהיה לך כי קדוש אני יי׳ מקדשכם (שם כא ו—ח). ועשיתם את כל מצותי והייתם קְדשִׁים לאלהיכם (במד׳ יה מ). כי עם קָדוֹשׁ אתה ליי׳ אלהיך בך בחר יי׳ אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה (דבר׳ ז ו). לא תאכלו כל נבלה וכו׳ כי עם קָדוֹשׁ אתה ליי׳ אלהיך (שם יד כא). ויי׳ האמירך היום להיות לו לעם סגלה וכו׳ ולהיתך עם קָדשׁ ליי׳ אלהיך (שם כו יח—יט). יקימך יי׳ לו לעם קָדוֹשׁ (שם כח ט). ויקנאו למשה במחנה לאהרן קְדוֹשׁ יי׳ (תהל׳ קו יו). ויאמר ללוים המבונים לכל ישראל הַקְּדוֹשִׁים ליי׳ וכו׳ (דהי״ב לה ג). — עַם קְדשִׁים בתאר לישראל: ועצם כחו ולא בכחו ונפלאות ישחית והצליח ועשה והשחית עצומים ועם קְדשִׁים (דני׳ ח כד). — ובכנ׳ קְדשָׁיו במשמ׳ זו: יראו את יי קְדשָׁיו כי אין מחסר ליראיו (תהל׳ לד י). — ואמר בן סירא: לא הספיקו קדושי אל לספר נפלאות גבורותיו (ב״ס גני׳ מב יז). — ובתו״מ: אנא השם עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך (ודוי כהן גדול, יומא ד ב). אלו הן הרגין בן עזאי ובן זומא, אלו הן התלמידים חנינת בן חכיניה ור׳ אלעזר בן מתיה, עדה קדושה ר׳ יוסי בן המשולם ור״ש בן מנסיא (ירוש׳ מע״ש ב י). הללויה הללו אל בקדשו, לאהרן קדושו לאהרן קדוש ה׳ (שם שבת עז א). קדוש הוא (אלישע) וכו׳ הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש (ר׳ יוסי בר׳ חנינא, ברכ׳ י:). ישראל קדושים הן זאין משמשים מטותיהם ביום (רב הונא, שבת פו.). מימי לא עשיתי קפנדריא לב״ה ולא פסעתי על ראשי עם קדוש[1]) (ר״א בן שמוע, מגי׳ כז:) כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש (אביי, יבמ׳ כ.). מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש[1]) (אבדן לר׳ ישמעאל בר׳ יוסי, שם קה:). מי שצריך לו עם קדוש יפסע על ראשי עם קדוש, מי שאין צריך לו עם קדוש היאך יפסע על ראשי עם קדוש (ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי, שם שם). כשם שאני (הקב״ה) קדוש כך תהיו קדושים (מד״ר ויקר׳ כד). — *רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, כנוי לר׳ יהודה הנשיא[2]): ולמה נקרא שמו רבינו הקדוש, שלא הביט במילתו מימיו (ירוש׳ מגי׳ ג ב). — *בְּנָם של קְדוֹשִׁים, בן לאבות צדיקים וטהורים[3]): בנן של קדושים אומר אחת ונהגו כל העם לומר שלש (ר׳ יוחנן, פסח׳ קד.). מאן ניהו בנן של קדושים, ר׳ מנחם בר סימאי, ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזווא (שם שם). בנן של קדושים מהלך עליהן (על אבני בית מרקולים) ואנו נפרוש מהן (ר׳ יוחנן, ע״ז נ.). — *פֶּה קָדוֹשׁ, פיו של אדם גדול וקדוש: פה קדוש יאמר דבר זה (ריש לקיש, סנה׳ כג.). —*פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים, שם לפרשה בספר ויקרא, הבאה אחרי פרשת אחרי־מות[4]): מפני

---

[1]) [במקום אחר (סנה׳ ז:): שלא יפסע על ראשי עם קודש.]

[2]) [ומצוי כנוי זה בספה״א גם על גדולים אחרים, וגם בצרוף התאר קדוש לשם או לכנוי של האדם הגדול, כמו האר״י הקדוש, האלשיך הקדוש, וגם בצרוף לשמות ספרים, בעקר ספרי קבלה, הזוהר הקדוש, של״ה הקדוש וכו׳.]

[3]) [והשתמשו בכנוי זה בעקר על צאצאיתם של גדולי התסידות.]

[4]) [ומצוי גם פתגם: אחרי מות קדושים, קדושים אחרי מות (ספר המוסר לר״ז אלנ׳אהרי, ממב׳ יב, כ״י תימני); וכונתו: אחרי מותו נחשב האדם לצדיק וקדוש.]

צדיק, מה הקב"ה נקרא חסיד וכו' אף אתה הוי חסיד (ספרי דבר' מט). כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל בו (רבין בר רב אדא בשם ר' יצחק, ברכ' ו:). בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס (ר' יוחנן, שם שם). וכי מה איכפת ליה להקדוש ברוך הוא למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף (מד"ר בראש' מד). ובשלשת ימי אפלה נתן הב"ה חן העם בעיני מצרים והשאילום (שם שמות יד). שהכין הק' ב' ה' וערך וסדר סיפוק לכל יצוריו עד שלא נוצרו (מדרש ויקר', גנזי שכטר א, 82). צריך אתה לשאל מה'ק' ב' ה' שימסור את השטן (שם שם, 88). אילו לא מסרנו הקב"ה בידכם אין אתם יכולים לנו (פסיק' רב', כתוו כתנו, קונ.). — ובקצור הק', הקדוש, כמו הקב"ה: אף אתה עבר לפנינו תחלה ואחר כך נעבור אחריך שנ' כי כל העמים ילכו איש וג' והק' עובר לפניהם תחלה (מדרש בחר בחקותי, גנזי שכטר א 87). וכיון שהוא פותח ואומר יהי שם ייי הגדול מבורך רשיעי ישראל עונים אמן מגהינם והק' שומע ואומ' מי הן הללו שנשתיירו בגהינם וכו' הק' מעלה אותם מגהינם (שם שם, 87). — ובתפלה: אתה קדוש ושמך קדוש וכו' כי אל מלך גדול וקדוש אתה, ברוך אתה ייי האל הקדוש (תפלת י"ח). קדוש אתה ונורא שמך ואין אלוה מבלעדיך (תפלת ר"ה). ומברכים ומשבחים וכו' את שם האל הגדול הגבור והנורא קדוש הוא (ברכת יוצר, תפלת שחרית). יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל וכו' (ברכת המזון). אחד אלהינו גדול אדוננו קדוש שמו (סדר הוצאת ספר תורה). — ובספה"א: וזה הודאת איוב להקב"ה על רוב חסדיו (דונש, תשו, על רסע"ג 2). בעשותכם רצין הקב"ה אין אתם צריכים לדאג מן הפורענות (רש"י, ברכות' א יד). ויכונה בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם ולא יתלה בו דבר ממה שיתלה בגשמים, ויאמר קדוש ישראל כנוי לענין האלהי הדבק בו ואחריו בהמון זרעו (ר"י א"ת, כוזרי ד ג). הרי מפורש בתורה ובנביאים שאין הקב"ה גוף וגויה (רמב"ם, יסודי התורה א ח). פי' קדוש קדוש, קדוש בחסד קדוש בדין קדוש ברחמים (ר"י אלנקאוה, מנוה"מ ג, 147). — ואמר הפיטן: באכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (שלום עליכם, זמירות ליל שבת). נאה לקדוש פאר מקדושים (חמול על מעשיך, מוס' ר"ה). כי כל רואה צרה יראה ברוחה כהבטחתת קדוש (ינאי, מוליא אסירים, קרוב' בראש', זולאי, ג). מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה, האל קדוש (ר"א קליר, קרוב' א ר"ה). אנא סלח נא, פשע ועון שא נא, וכחך יגדל נא, קדוש (ר' משלם בר קלונימוס, קרוב' שחר' יוה"כ). ליושב תהלות לרוכב ערבות קדוש וברוך, אילי שחק חצובי להבים אומרים קדוש וכו' (הוא, אילי שחק, שם). — ב) תאר לבריות אלהיות בכלל, בני אלהים, מלאכים וכדו': אף חבב עמים כל קְדֹשָׁיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך (דבר' לג ג). סבבני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם אל ועם קְדוֹשִׁים נאמן (הוש' יב א). ובא ייי אלהי כל קְדֹשִׁים עמך (זכר' יד ה). לִקְדוֹשִׁים אשר בארץ המה ואדירי כל [1]) חפצי בם (תה' טז ג). ויודו שמים פלאך ייי אף אמונתך בקהל קְדֹשִׁים (שם פט ו). אל נערץ בסוד קְדֹשִׁים רבה ונורא הוא על כל סביביו (שם שם ח). תחלת חכמה יראת ייי ודעת קְדֹשִׁים בינה (משלי ט י). ולא למדתי חכמה ודעת קְדֹשִׁים אדע (שם ל ג). קרא נא היש עונך ואל מי מִקְּדֹשִׁים תפנה (איוב ה א). כי לא כחדתי אמרי קָדוֹשׁ [2]) (שם ו י). הן בִּקְדֹשָׁו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו (שם יה יה). ואשמעה אחד קָדוֹשׁ מדבר ויאמר אחד קָדוֹשׁ לפלמוני המדבר וכו' (דני' ח יג). — ובתפלה: פנות צבאיו קדושים רוממי שדי (ברכת יוצר, תפלת שחרית). כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים וכלם קדושים (שם שם, ספרד'). — ואמר הפיטן: קדושיו להב, קורא מי רהב, קרוב לקוראיו באהב (ר"א קליר, אל דר במרום, מוס' א ר"ה). אשר אומץ תהלתך כפליאי שטות, בצבאות עירין, בקדושי

---

[1]) [כדעת רבים הכונה: כָּל חפצי בם, כהמשך בפס' ד: בַּל אסיך נסכיהם מדם ובַל אשא את שמותם על שפתי; אם כן הקדושים אשר בארץ המה הם האלהים הנעבדים בארץ.]

[2]) [לפי טורטשינר בפרושו, איוב הוא שמסר את דברי המלאך בחזון חחלום (ד יז וכו'), ולאלה הוא רומז באמרו, כי לא כִחֵד את אמרי הַקָּדוֹשׁ, המלאך, אלא אמר אותם לרעיו.]

כאלהינו (ש״א ב ב). מי יוכל לעמוד לפני יי׳ האלהים הַקָּדוֹשׁ הזה (שם ו כ). ויגבה יי׳ צבאות במשפט והאל הַקָּדוֹשׁ נקדש בצדקה (ישע׳ ה יו). וקרא זה אל זה ואמר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יי׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו (שם ו ג). כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וְקָדוֹשׁ אשכון (שם נז יה). וידעו הגוים כי אני יי׳ קָדוֹשׁ בישראל (יחזק׳ לט ז). כי אל אנכי ולא איש בקרבך קָדוֹשׁ ולא אבוא בעיר [1] (הוש׳ יא ט). ואתה קָדוֹשׁ יושב תהלות ישראל [2] (תהל׳ כב ד). יודו שמך גדול ונורא קָדוֹשׁ הוא (שם צט ג). רוממו יי׳ אלהינו והשתחוו להדם רגליו קָדוֹשׁ הוא (שם שם ה). כי קָדוֹשׁ יי׳ אלהינו (שם שם ט). — ותאר לשמו של אלהים [3]: שכן עד וְקָדוֹשׁ שמו (ישע׳ נז יה). צוה לעולם בריתו קָדוֹשׁ ונורא שמו (תהל׳ קיא ט). — ובסמי׳ אל יִשְׂרָאֵל, או יעקב [4], קְדוֹשׁ ישראל כתאר ליי׳, בעקר בס׳ ישעיהו: את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימות קול ותשא מרום עיניך על קְדוֹשׁ ישראל (ישעיהו, מ״ב יט כב; ישע׳ לז כג). עזבו את יי׳ נאצו את קְדוֹשׁ ישראל נזרו אחור (ישע׳ א ד). ותקרב ותבואה עצת קְדוֹשׁ ישראל ונדעה (שם ה יט). כי מאסו את תורת יי׳ צבאות ואת אמרת קְדוֹשׁ ישראל נאצו (שם שם כד). צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קְדוֹשׁ ישראל (שם יב ו). ישעה האדם על עשהו ועיניו אל קְדוֹשׁ ישראל תראינה (שם יז ז). והקדישו את קְדוֹשׁ יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (שם כט כג). אני עזרתיך נאם יי׳ וגאלך קְדוֹשׁ ישראל (שם מא יד). ואתה תגיל ביי׳ בִּקְדוֹשׁ ישראל תתהלל (שם שם יו). כי יד יי׳ עשתה זאת וּקְדוֹשׁ ישראל בראה (שם שם כ). כי אני

[1] [עי׳ א. עִיר, עמ׳ 4464. ולפי ההקבלה: אל ולא איש, קדוש ולא..., אפשר שיש לגרס: ולא בָשָׂר (במקום ב ע י ר) ולפי זה נולדה המלה א ב ו א, בעיקר אב׳, כהכפלת האותיות א ב.]

[2] [אך כנראה צ״ל: ואתה קְדוֹשׁ יעקב תְּהִלַּת ישראל, בך בטחו אבותינו וכו׳. עי׳ טורטשינר, Bundeslade), עמ׳ 24; דביר ב, 69.]

[3] [כמו שם קָדְשׁוֹ (תהל׳ קמה כא) על דרך כי נשגב שמו (שם קמח יג); אך אולי הכונה: שמו נקרא — קָדוֹשׁ.]

[4] [עי׳ כאן הערה 2.]

יי׳ אלהיך קְדוֹשׁ ישראל מושיעך (שם מג ג). גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי אזמרה לך בכנור קְדוֹשׁ ישראל (תהל׳ עא כב). וישובו וינסו אל וּקְדוֹשׁ ישראל התוו (שם עח מא). כי ליי׳ מגננו וְלִקְדוֹשׁ ישראל מלכנו (שם פט יט). — ובסמי׳ של כנוי: והיה אור ישראל לאש וּקְדוֹשׁוֹ ללהבה (ישע׳ י יז). אני יי׳ קְדוֹשְׁכֶם בורא ישראל מלככם (שם מג יה). כה אמר יי׳ גאל ישראל קְדוֹשׁוֹ (שם מט ז). הלא אתה מקדם יי׳ אלהי קְדֹשִׁי לא נמות (חבק׳ א יב).—ובלי תוספת, קָדוֹשׁ כשם לאלהי ישראל: ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קָדוֹשׁ (ישע׳ מ כה). אלוה מתימן יבוא וְקָדוֹשׁ מהר פארן סלה (חבק׳ ג ג). — ואמר בן סירא: כל בשר יחדיו נמהרו ויפלו על פניהם ארצה להשתחות לפני עליון לפני ק ד ו ש ישראל (נ״ס גני׳ נ יז). — ובתו״מ, הַקָּדוֹשׁ ברוך הוא [1], כתאר לאלהים ובר״ת הקב״ה, הב״ה: לא עבד איוב את ה ק ד ו ש ברוך הוא אלא מאהבה (ר׳ יהושע בן הורקנוס, סוט׳ ה ה). ולהגיד גדולתו של ה ק ד ו ש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב״ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחבירו (סנה׳ ד ה). ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים ה ק ד ו ש ברוך הוא (עקביא בן מהללאל, אבו׳ ג א). חמשה קנינים קנה ה ק ד ו ש ברוך הוא בעולמו (שם ו י). כל מה שברא הקב״ה לא ברא אלא לכבודו (שם שם יא). רצה הקב״ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות (ר׳ חנניה בן עקשיה, סוף מכו׳). לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (ר׳ שמעון בן חלפתא, סוף עוקצ׳). אין לך בכל העממין מתון יותר מן האמורי שכן מצינו שהאמינו בהקב״ה וגלו לאפריקי ונתן להם המקום ארץ יפה כארצם והיתה ארץ ישראל נקראת על שמם (רשב״ג, תוספת׳ שבת ז כה). אמר להן הקב״ה לענני כבוד רבצו טל לפני בני (שם ערכי׳ א י). אלו דרכי הקב״ה שנאמר ה׳ ה׳ אל רחום וחנון וכו׳ מה הקב״ה נקרא צדיק וכו׳ אף אתה הוי

[1] [גם בארמ׳ שבתו״מ: קודשא בריך הוא, ובר״ת קב״ה.]

מִלּוֹן הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית

הַיְשָׁנָה וְהַחֲדָשָׁה

שער הקוף

—סוף—

°קְדוּמִיאֵל,—שם מלאך [1]: ועליהם ממונה מלאך אחר שמו ק ד ו מ י א " ל וכו' (נפתלי ב"ר יעקב אלחנן, עמק המלך, קטו.).

א. **°קִדּוּר** [2], ש"ז,—כמו קִדּוּד: אין מידת מדרונו ממעט מידת התחום ע"י ק י ד ו ר אלא נכנס לתוכו ומודד קרקעיתו מדידה יפה בקרקע חלקה (רש"י, ערוב' נח:, ד"ה אבל). אבל מתוך חמש בקרקע חלקה דמי ומודדו מדידה יפה ואין כאן לא הבלעה ולא ק י ד ו ר (הוא, שם שם, ד"ה במתלקט). בהר משופע הוא דבעינן הבלעה או ק י ד ו ר. אבל בזקיף אומד בעלמא (הוא, שם שם, ד"ה מתני'). אע"ג דקידור שייך נמי בגיא וגדר (תוס' שם נח., ד"ה הגיע). — ומ"ר קִדּוּרִים: ויש לתלות בהבלעה ובקידורין

---

[1]) [על פי הארמ' שבזהר (ברלש' מ.): ועלייהו חד ממנה קדומיא"ל שמיה וכו'.]

[2]) [על פי קריאה זו של שה"פ מן ב. קָדַר, עי' ערך זה.

ק ד ו ר במאמר: איזהו ק ד ו ר ואיזהו קרצוף, קדור קטנים ועושין חבורה, קרצוף גדולים ואין עושין חבורה (פסח' יח:), היא טעות הדפוס במקום ק ר ו ד, עי' ערך זה.]

ובמדידה יפה שמודדין בהר וכו' (שם, שם נט., ד"ה לעקום).

ב. **°קִדּוּר**, ש"ז,—שה"פ מן א. קָדַר, קַדְרוּת, חשכה: ומצייר (האור) בלי שיתפעל אל העב והקדור (ר"י אירירי, שער השמים ז י, סו.).

קְדוֹרַנִּית, עי' קְדֹרַנִּית.

קָדוֹשׁ [1], קָדֹשׁ, ת"ז, סמי' קְדוֹשׁ, קְדֹשׁ כנ' קְדֹשִׁי, קְדֹשׁוֹ, קְדוֹשְׁכֶם, מ"ר קְדוֹשִׁים, קְדֹשִׁים, כנ' קְדֹשָׁיו, —שייך לאלהות, מטבע אלהי, מרחק משמוש של חֻלִּין, נשגב ממדרגת בשר ודם, heilig ; sacré ; holy, א) תאר לאלהים: והייתם קדשים כי קָדוֹשׁ אני (ויקר' יא מד; שם שם מה). כי קָדוֹשׁ אני יי' אלהיכם (שם יט ב). כי קָדוֹשׁ אני יי' מקדשכם (שם כא ח). לא תוכלו לעבד את יי' כי אלהים קְדֹשִׁים הוא אל קנוא הוא לא ישא לפשעכם ולחטאותיכם (יהוש' כד יט). אין קָדוֹשׁ כַּיי' כי אין בלתך ואין צור

---

[1]) [בכתבות הכנעניות קדש, בארמ' קַדִּישׁ, בערב' קַדִּישׁ, קַדּוּשׁ [a]), באשורי קָדְשׁ (במשמ' מזהיר) וגם קַשֶׁד, קָשֵׁד, ועי' ק ד ש, הערה.]

[a]) قديس، قدّوس

הערה מאת העורך

בעריכת הכרך הזה היה לפנינו החמר שהוכן בפתקאות ושאספו המחבר מתלמוד ומדרשים והספרות המאחרת, וכן השתמשנו בהערותיו שמצאנו רשומות במקומות שונים. וכן דרכנו להבא.

ואלו אני אחראי:

א) לסדורו של כל החמר, מן המקרא ושאחר המקרא.

ב) למלים ודגמאות שנוספו, בפרט מתוך ספרים ומקורות אחרים, שהופיעו ושנתגלו אחרי מותו של המחבר.

ג) להערותי המסמנות בסוגרים מרבעים.[1]

ירושלים

אדר ב׳, תש״ו

נ. ה. טורטשינר

1) בנוגע לדרכי המלון, כלליו וסימניו, עי׳ ב„המבוא הגדול" ובהערת המחבר שבכרכים הקודמים.

לכבוד

ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ־ישראל

ברגשי כבוד והכרת־טובה
משפחת **המחבר**

מִלּוֹן הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית

הישנה והחדשה

כולל:

א) כל מלות הלשון העברית שבתנ״ך, והמלות העבריות ומספר רב מיתר המלים שבתלמוד ומדרשים, וכל המלים שבספרי הפוסקים, המחקר, החכמות, הפיוטים, השירה והמליצה, עד ימינו אלה, וכמו״כ המלות שנתחדשו בזמן האחרון, ומספר רב של מלים אשר יצר המחבר למושגים ישנים וחדשים, אשר לא מצא להם כלל מלים בספרותנו או שהמלים אשר מצא אינן טבועות במטבעת הלשון העברית.

ב) גדר כל מלה לכל משמעותיה, ותרגומה בגרמנית, צרפתית ואנגלית.

ג) עדיות ומשלים מכל הספרות, לכל פרטי משמעות המלה ולכל גוניה ולכל דרכי שמוש הלשון בה.

ד) מ ד ר ש מ ל י ם, בהערות, באו בו חקירות והַוָיוֹת בדבר צורת המלות ומשקלן, מקורן פרושן ודיוק משמעתן, לפי דעות המסורה, המתרגמים והמדקדקים הקדמונים, והחקירות החדשות על פי דמיון ללשונות האחיות.

ה) השמות הנרדפים, ובמושגים כללים, המלות השיכות להם עפ״י דמיון ושתוף הרעיון למען יוכל אדם למצא המלה המְבֻקשה גם אם איננה ידועה לו.

חברו

אליעזר בן-יהודה

ירושלמי

כרך שנים עשר

ירושלים

כ״ט להצהרת בלפור

THESAURUS
TOTIUS HEBRAITATIS
ET VETERIS ET RECENTIORIS

AUCTORE

ELIESER BEN IEHUDA
HIEROSOLYMITANO

VOL. XII

HIEROSOLYMAE.
IN AEDIBUS BEN IEHUDAE
IN MEMORIAM ELIESER BEN IEHUDAE

מלון הלשון העברית
הישנה והחדשה

חברו

אליעזר בן-יהודה

ירושלמי

כרך שנים עשר

בעריכת פרופ׳ נ. ה. טורטשינר

סמל ההוצאה לאור

ירושלים־תלפיות

בן־יהודה — הוצאה־לאור

לזכר אליעזר בן־יהודה

בע״מ.

דפוס רפאל חיים הכהן, רחוב בצלאל, ירושלים, ארץ־ישראל.

A Complete Dictionary
of
Ancient and Modern Hebrew
by
Eliezer Ben Yehuda
of Jerusalem

Dictionnaire complet
de la
Langue Hébraïque ancienne et moderne
par
Éliézer Ben Yehouda
à Jérusalem

Gesamtwörterbuch
der
alt- und neuhebräischen Sprache
von
Elieser Ben Jehuda
in Jerusalem

Jerusalem
Ben-Yehuda Hozaa-La'Or
Le zecher Eliezer Ben-Yehuda Ltd.
Publishers.
